

DIPLOMATARIUM ISLANDICUM.

ÍSLENZKT FORNBRÉFASAFN,

SEM HEFIR INNI AÐ HALDA

BRÉF OG GJÖRNINGA, DÓMA OG MÁLDAGA,
OG AÐRAR SKRÁR,

ER SNERTA

ÍSLAND EÐA ÍSLENZKA MENN.

GEFID ÚT AF

HINU ÍSLENZKA BÓKMENTAFÉLAGI.

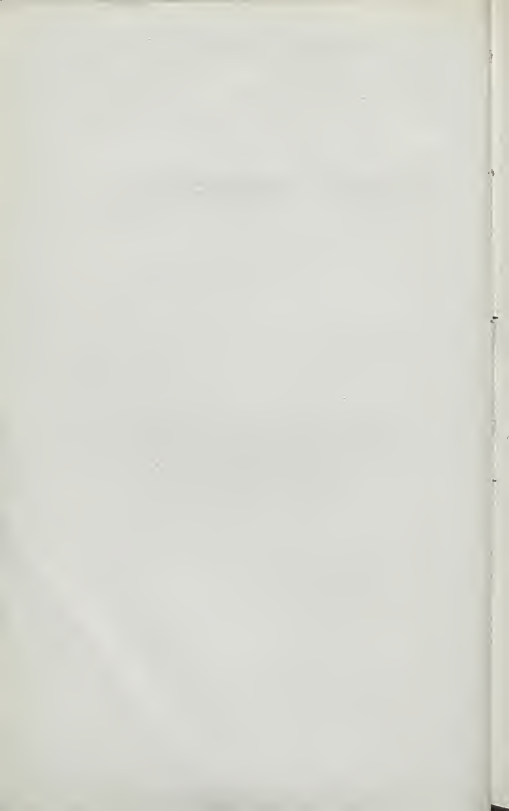
TÍUNDA BINDI

1169—1542

REYKJAVÍK.

Í FÉLAGSPRENTSMÍÐJU.

1911—1921.

Það stóðst á, þegar hinir erfiðu tímar hófust með heimsstyrjöldinni 1914, að lokið var að prenta texta þessa bindis af Fornbréfasafninu. Þá var og svo sem samhlíða lokið að safna til registers við bindi þetta, og mátti það vera albúið til prentunar á næsta ári. Bókmentafélaginu leizt þó ekki þá að leggja út í registraprentun, — sem er dýr — sökum æ vaxandi kostnaðar við bókagerð; var því registrið látið bíða, þar til hægðist um, er menn væntu að verða mundi innan skamms. Var sá tekinn upp, að prenta texta XI. bindis af safninu, og var því lokið 1918, og nær það bindi fram til siðaskiptanna (1550). Þá var og lokið því efni til framhalds safns þessa, sem til var fullbúið til prentunar, því að öll styrjaldarárin, alt frá 1914, hafði ekki náðt til neins úr útlendum skjaldasöfnum, en þar er geymdur enn allur þorri skjala vorra frá 16. öld. Ekki hafði þá heldr hægzt enn um bókagerðir, heldr harðnað stórum á öllu. Var því ekki enn 1919 árátt að leggja út í registersprentun, því að alt var þá orðið margfalt torveldara en fyrri, og var nú vikið að því ráði, að gefa út *Bréfabók Guðbrands biskups*, — sem var tilbúin til prentunar, — þar til Fornbréfasafnið kæmist í samt lag. En 1921 veitti Alþingi félaginu styrk beint til þess að prenta registr við Fornbréfasafnið, og hefir því nú verið kleift að ganga frá þessu bindi safnsins endanlega.

Til registersins hafa þeir safnað úr sínum helmingnum hvor af bindi þessu *Guðmundr Guðmundsson* cand. philos. (bls. 1—368) og *Bogi skólakennari Ólafsson* (bls. 369—751), en eg hefi steipt öllu registrinu í eina heild, á svipaðan hátt og fyrri, og þó reynt, kostnaðar vegna, að hafa alt í sem stytzu máli, áu þess þó að fella nokkuð niðr, er máli skipti, af því, sem fyrir lá. Smáósamkvæmni kann að vera í registri þessu hér og hvar, því að hraðsmíð hefir á því verið höfð, og vélprentað er það, en að því vona eg sé samt ekki bagaleg brögð til neinna muna.

Um Guðmund skal eg geta þess, að hann hafði um mörg ár verið riðinn við registragerðir fyrir mig. Meðal annars vann hann að söfnun registers við I. bindi Alþingisbókanna, sem út kom 1914. Og fyrir

utan registr þessa bindis Fornbréfasafnsins, hafði hann átt mikinn þátt í söfnun til registers við VIII. og IX. bindið, sem bæði komu út 1913. Guðmundr var fæddr á Kirkjubóli í Langadal í Ísafjarðarsýslu 21. Október 1880, kom í latínuskólann í Reykjavík 1897, og útskrifaðist þaðan 1903 (með 1. einkunn). Heimspakispróf tók hann við háskólann í Höfn 16. Júní 1904 (einnig með 1. einkunn), en varð því næst að hætta námi sökum vanheilsu. Hann lézt á Vífilstöðum 15. Nóv. 1918, í drepsóttinni. Guðmundr var trúr og áreiðanlegur í verkum sínum, en heilsuleysið stóð honum mjög fyrir starfsþoli.

Þess skal getið, að síðan latneski textinn ordnanziunnar var prentaðr hér í þessu bindi, eptir útgáfu Grams (sbr. bls. 256), hefir Þjóðskjalasafnið eignast frumútgáfuna frá 1537, svo að hún er hér nú til eptirsjónar, ef einhverjum kynni að þykja eitthvað efasamt í textanum hér eptir Grams-útgáfunni.

Með þökkum get eg þess, að *Ólafr prófessor Lárusson* hefir lesið saman með mér fyrstu próförk af öllu registrinu og *Hannes skjalavörðr Þorsteinsson* hefir farið yfir aðra próförk.

17.—9. 1921.

JÓN ÞORKESSON.

Efnisyfirlit.

	Bis.
1. 1169. Skýrslugrein um sölu hauka og íslenzks geirfálka til Heinreks II, Englakonungs ..	I
2. 1177. Skýrslugrein um sama efni	1—2
3. 1223—1224. Bréf Hákonar konungs gamla til Heinreks Englakonungs III, meðal annars um sama efni	2—3
4. 1224, 23. Aug. Skipan Heinreks Englakonungs um fararleyfi íslenzkra og annara fleiri skipa frá Járnamóðu	3
5. 1224—1225. Bréf Hákonar konungs gamla til Heinreks Englakonungs um íslenzka fálka o. fl.	4
*6. 1262. Gizurarsáttmáli	5—6
*7. 1263 og síðar. Gamli sáttmáli	7—8
*8. 1346, 10. Marts. Verndarbréf Magnúss konungs Eiríkssonar handa Ormi Hólabiskupi	8—9
*9. 1354, 20. Okt. Bréf Magnúss konungs um tiunda greiðslur til Hólabiskups og um kristinrétt	9—11
*10. 1389, 20. Maí. Bréfságrip, sbr. D. I. III, Nr. 367	11
*11. 1393, 8. Maí. Órskurður Þorsteins lögmanns Eyjólfssonar um Nr. 8	11—12
12. 1397, 2. Apr. Ágrip af kaup- og landamerkjabréfi um Borg í Miklaholtshreppi	12—13
*13. 1397, 1. Nóv. Falsbréf milli Holtastaða og Gunnsteinsstaða	13—17

	Bls.
14. 1409. Bréfságrip, sbr. DI, III, Nr. 599 og 600	18
*15. 1415, 5. Sept. Verndarbréf Eiríks konungs af Pommern handa Jóni Hólabiskupi	18—19
16. 1419. Bréfságrip, sbr. DI, IV, Nr. 330	19
17. 1420, 10. Júní. Bréfságrip, er getr Árna Skálholtsbiskups	20
18. 1431. Bréfságrip, sbr. DI, IV, Nr. 340	20
19. [um 1440]. Landamerki Arnarhóls, Þórdísarstaða og Bárar í Eyrarsveit	20—21
20. 1451, Maí. Kærur Þjóðverskra Björgynjar kaupmanna, er getr Íslands	21—22
*21. 1467, 23. Marts. Vitnisburðr um landamerki og itök Víðivalla í Fljótsdal	23
22. 1468, 20. Júní. Bréf Kristjáns konungs I. til bæjarráðsins í Lynn um verzlun á Íslandi ..	24—25
23. 1468, Okt.—Nóv. Vitnisburðr um töku enskra skipa í Eyrarsundi (Björn Þorleifsson)	25—34
24. 1468, Okt.—21. Nóv. Svar Hansakaupmanna upp á Nr. 23	34
25. 1469, 14. Maí. Svar Hansakaupmanna í sama máli	35—36
26. 1469, 31. Dec. Bréf um farmgjald með skipi frá Weser til Íslands	36—38
27. 1476, 10. Júní. Bréf Gísla officialis Jónssonar og annara höfðingja á Íslandi um skipsrán Bristolmanna á Íslandi m. fl.	38—44
*28. 1477, 11. Marts. Heitbréf Eyfirðinga	44—46
29. 1479. Skrá um landamerki Breiðabólstaðar í Sökkólfssdal	46—47
30. 1484, 20. Jan. Bréf Þjóðverskra kaupmanna í Brügge út af skipi, er kom frá Íslandi ..	47—51
31. 1485, 21. Marts. Bréf Ríkarðs Englakonungs til Hamborgarráðs út af ránum enskra skipa á Íslandi	51—52
*32. 1496. Áshildarmýrarsamþykt	52—54
33. [1497, eða öllu heldr 1512 ¹)]. Vitnisburðr	

1) Sbr. DI, VIII, Nr. 329.

	Bls.
um fjáruptöku Jóns Jónssonar (Solveigarsonar) á Eyri í Seyðisfirði	54—56
34. [um 1500]. Skrá um landamerki og rekamörk Hafrafellstungu	56—57
35. [1514]. Bréfságrip = DI, VIII, Nr. 361 og DI, XI, Nr. 62, sem er að réttu lagi frá 22. Okt. 1516	57
36. 1519, 15. júní—18. Aug. 1594. Kaupbréf um Tungu í Vatnsdal (Þórormstungu)	57—59
37. 1520, 27. Sept. Lýsing Gottskalks biskups um ítök, eingjamörk og landamerki „Þór-oddstungu“	59—60
38. 1523, 21. Maí. Hólmfríðr Erlendsdóttir fær Ögmundi biskupi Galmatjörn, Kirkjuhöfn og fleiri jarðir í skuld Vigfúss Erlendssonar ..	60—61
39. 1524, 2. Janúar. Oddr prestur Haldórsson geldr Ögmundi biskupi í skuldir og sakferli 40 hundraða í Hjalla í Ölfusi, en Snæbjörn bróðir hans selr biskupi 20 hdr. í sömu jörðu ..	61—62
40. 1524, 2. Jan. Dómr Ögmundar biskups um Fíflholtsreka fyrir Álphólum	62—63
41. 1527, 9. Jan. Konungsbréf, að Torfi Björnsson haldi óáreittr eignum sínum	63—64
42. 1527, 10. Jan. Verndarbréf handa Torfa Björnssyni	64—65
43. [fyrir 1528]. Máldagi Hjarðarholtskirkju í Laxárdal	65—66
44. 1532, 12. Febr. Kaup- og landamerkjabréf um Bustarfell og Ásbrandsstaði í Vopnafirði	66—67
45. 1532, 6. Maí. Greiðslu og kaupbréf um Þóreyjarnúp og Kvennahvol	68
46. 1533, 3. Dec. Gjafabréf Jóns Íslendinga fyrir Hvallátrum	68—69
47. 1536, 25.—28. Maí — 1537. Skiptabréf á Sjávarhólum	70
48. 1536, 7. Júlí. Samningr Péturs Bruns og Jóns Árnasonar um Hlíð í Gnúpverjahreppi	71—72
49. 1536, 6. Júní. Dómr Páls Grímssonar um lambarekstr á Dalsheiði	72—37

	Bl.
50. 1536. Ögmundur biskup gefr Jóni Hallssyni umboð til að taka tolla og sekkjagjöld í Vestmannaeyjum	73
51. 1536, 14. Júlí. Sami veitir sama sýslumannsvald milli Þjórsár og Jökulsár	73—74
52. 1536, 24. Júlí. Diðrik van Minden kvittar Jón biskup og Ara lögmann um sekkjagjöld og landskyldir af Þingeyjar-, Vaðla- og Hegra-nessþingi	74—75
53. 1536, 3. Aug. Dómr Ögmundar biskups um Bæ á Rauðasandi	76—78
54. 1536, 8. Aug. Dómr Ögmundar biskups um Sigurð Ólafsson	78—80
55. 1536, 8. Aug. Dómr Einars officialis Árnasonar um Fjörð í Seyðisfirði	80—81
56. 1536, 13. Aug. Ögmundur biskup kvittar Guðrúnu Björnsdóttur um biskupstúndir á Álptamýri	81—82
57. 1536, 14. Aug. Kaupbréf Pétrss Loptssonar og Bjarnar Þorleifssonar um Heydal, Skálavík og Akreyjar	82—83
58. 1536, 22. Aug. Gerningr Ögmundar biskups og Sigríðar Andrésdóttur um Kirkjuból, Grafargil, Bæ á Rauðasandi m. fl.	83—85
59. 1536, 28. Aug. Máldagi Ásgarðskirkju í Hvammssveit	85—86
60. 1536, 1. Sept. Skipti milli Múlakirkju og Flateyjarkirkju um Oddbjarnarsker	86—87
61. 1536, 3. Sept.—1537. Solveig Bjarnadóttir kvittar Guðrúnu Björnsdóttur móður sína um föðurarf sinn	87—88
62. 1536, 6. Sept.—1537. Samtal Ögmundar biskups og Teits Þorleifssonar um skipti milli Múlakirkju og Flateyjarkirkju	88—89
63. 1536, 29. Sept. Dómr Ólafs Guðmundssonar um framfæri Jóns Jónssonar	89—90
64. 1536, 1. Okt. Ögmundur biskup kvittar Jón Hallsson um skatta, sýslugjöld og tolla ..	90—91
65. 1536, 3. Nón. Aflausnarbréf Jóns murta	

	Bls.
Narfasonar og Cecíliu Bersadóttur um barn- eignir	91—92
66. 1536, 25. Dec. Ágrip af konungsbréfi handa Claus von Marvitz til Íslands	92
67. 1536, 27. Dec. Aflausnarbréf Bjarna Jónsson- ar og Ingibjargar Ormsdóttur af barneign	92—93
68. 1536. Skrá um peninga Berufjarðarkirkju ..	93
69. 1536. Ögmundur biskup leggur Þormóðssker til Álptanesskirkju á Mýrum m. fl.	93—94
70. 1536. Alþingisdómur um sængrkostnað vist- fastra kvenna	94
71. 1536—1553. Skrá um porcio og staðarpen- inga á Valþjófsstað	94—96
72. 1537, 2. Jan. Dómur Ögmundar biskups um Erlend Einarsson út af innstæðu Sólheima- kirkju í Mýrdal	96—97
73. 1537, 15. Jan. Dómur Erlends lögmanns um vig Svarthöfða Einarssonar, er Pétur Becken í hel sló	97—98
74. 1537, 9. Febr. Vitnisburður um gjöf á Glaumbæ	98—99
75. [1537]. Skrá um eignir þær, er Rafn Brands- son og menn Jóns biskups tóku frá Teiti Þor- leifssyni	99—100
76. 1537, 7. Marts. Transskriptarbréf um Teits- mál	100—101
77. 1537, 19. Apr. Kvittunarbréf handa Birni Þorvaldssyni og Guðrúnu Sigfúsdóttur af barneignum	101—102
78. 1537, 23. Apr. Kaupbréf um Þverár, Kistu, Reyki, Múla og Saura	102—103
79. 1537, 9. Maí. Aflausnarbréf handa Jóni Narfasyni og Cecíliu Bassadóttur af 5. barn- eign	103—104
80. 1537, 26. Maí. Njarðvíkrbréf eystra	104
81. 1537, 1. Júní—12. Marts 1538. Kaupbréf um Holt í Svarfaðardal	105—106
82. 1537, 10. Júní. Kaupbréf um Hjalla í Reykja- dal	105—106
83. 1537, 11. Júní. Leyfisbréf um sölu sömu jarð- ar	106—107

	Bl.
84. 1537, 3. Júlí [eptir 1541]. Vitnisburður um uppgjöf fjár og misferla við Jörund Steinmóðarson af hendi Ögmundar biskups	107
85. 1537, 6. Júlí. Kaupbréf um Bæ á Rauðasandi o. fl. jarðir fyrir Síðumúla	108
86. 1537, 6. Júlí. Kvittun Claus fan Meruitz til Jóns Hallssonar um skatta og gjöld	109
87. 1537, 12. Júlí. Kaup- og landamerkjabréf um Miðhlið og Skóga í Arnarfirði	109—110
88. 1537, 13. Júlí. Samþykktarbréf Ögmundar biskups um landamerki Dögurðarness og Arnarbælis	110—111
89. 1137, 18. Júlí. Bréf Ögmundar biskups um Oddbjarnarsker m. fl.	111—112
90. 1537, 19. Júlí. Ögmundur biskup kvittar Jón Hallsson um sömu greiðslur, sem getr um í Nr. 86	112—113
91. 1537, 20. Júlí—23. Apr. 1538. Kaupbréf fyrir Sjávarhólum	113—114
92. 1537, 11. Aug. Dómr Ögmundar biskups um Stapahlíð	114—115
93. 1537, 11. Aug.—25. Marts 1538. Reykjakirkju bréf í Tungusveit	115—116
94. 1537, 25. Aug. Festing Jóns Narfasonar og Cecilíu Bassadóttur	116
95. 1537, 2. Sept. Kirkjuordinanzía Kristjáns konungs þriðja	117—328
1. Þýðing Gizurar biskups	117—167
2. Önnur þýðing frá 16. öld	167—255
3. Latínski frumtextinn	256—328
96. 1537, 8. Sept. Lögmannsúrskurður á dómum um Erlend Einarsson og Sólheimakirkju í Mýrdal	328—329
97. 1537, 13. Sept. Gjafa- og kaupbréf um Grenivík í Höfðahverfi	330
98. 1537, 23. Sept.—24. August 1540. Ættleiðingarbréf Lopts prests Pétrssonar til barna sinna	330—331
99. 1537, 7. Okt. Kaupmálabréf Andrésar Björnssonar og Guðlaugar Jónsdóttur	331—332

Bl.

100.	1537, 27. Okt. Dómr Jóns Hallssonar um víg Jóns Pálssonar, er Jón Ólafsson í hel sló	333—334
101.	1537, 3. Nóv. Kaupbréf um Haldórsstaði, Hafstaði, Hól og Hamar	334—336
102.	1537, 28. Dec. Kaupbréf um Höskuldsstaði, Hólkot og Siglúvík	336—337
103.	1537. Bréf um tygjakaup	337
104.	1537. Bréf Ögmundar biskups til meistara Geble Péturssonar	337—338
105.	1537. Virðing á kirkju og stað í Reykholti ..	338—339
106.	1537 og 1538, 1542, 1576. Skrá um peninga er Ögmundur biskup galt Claus van der Marvitz vegna síra Jörundar Steinmóðssonar ..	339—340
107.	[1537—1538]. Kvittan Claus van der Marvitz til Ögmundar biskups, um skatta og gjöld af landinu	340
108.	1538, 2. Febr. Sendibréf Gizurar Einarssonar til Odds Gottskáلكssonar	340—342
109.	1538, 5. Febr. Kaupbréf um Rauða, Bæ og hálfu Grenivík	342
110.	1538, 16. Febr. Dómr Páls Grímssonar um lambarekstra á Eyvindarstaðaheiði	342—344
111.	1538, 22. Febr. Bréf meistara Geble til Gizurar Einarssonar	344—345
112.	1538, 10. Marts. Leyfi til verzlunar á Íslandi handa Helmichen Schmiden og Tonges Mutter	345
113.	1538, 11. Marts. Testamentisbréf Bjarna Sturlusonar	345—347
114.	1538, 12. Marts. Kaupbréf Ögmundar biskups og Fúsa Brunmannssonar um Kirkjuból, Dynjandi, Borg, Skjaldfönn og Rauðstaði fyrir hluta í Valþjófsdal, Hjarðardal og Alviðru	347—348
115.	1538, 13. Marts. Kaupbréf um Tungu, Lund, Prasastaði, Hnappstaði og Mjölbrigðastaði	348
116.	[1538]. Sendibréf Gizurar biskups til ónafngreinds manns	349
117.	1538, 4. Apr. Sendibréf Gizurar Einarssonar til síra Jóns Einarssonar	350

	Bl.
118. 1538, 26. Apr. Kaupbréf um Ingvildarstaði, Daðastaði og Mýrar í Dýrafirði	350—351
119. 1538, 12. Maí. Vitnisburður um peninga Sólheimakirkju í Mýrdal	352
120. 1538, 31. Maí. Dómr Ögmundar bisk-	
121. 1538, [31. Maí.] ups um aðtekt þeirra Orms, Þorsteins og Eiríks Guðmundssona á peningum Reykholtskirkju	352—354
122. 1538, 16. Júní. Sóknarbréf um arf eptir Magnús Jónsson og Jón Sigurðsson	354—355
123. 1538, 17. Júní. Útlúkningarbréf Jóns biskups til Mýrakirkju í Dýrafirði	355—356
124. 1538, 17. Júní. Transskript af Mýrabréfum	356—357
125. 1538, 18. Júní. Kvittunarbréf Ögmundar biskups til handa Jóni Hallssyni og Hólmfríði Erlendsdóttur af reikningsskap	357
126. 1538, 25. Júní. Dómr Ögmundar biskups um Jón Pálsson, er hafði sett sig inn á Mýrar í Dýrafirði	358—359
127. 1538, 27. Júní. Dómr sama um reikning og innstæðu Mýrakirkju	359—360
128. 1538, 29. Júní. Kaupbréf um Hofstaði á Mýrum	361
129. 1538, 1. Júlí. Tveggja tylfta Alþingisdómr Erlends lögmanns um Teitsmál, dæmt fyrir konung	362—363
130. 1538, 1. Júlí. Tylftardómr Ara lögmanns á Alþingi um sama mál, fyrra dómi gagnstæðr	363—364
131. 1538, 1. Júlí. Alþingisdómr um Sigurð Ólafsson	364—366
132. 1538, [1. Júlí]. Samþykkt Ögmundar biskups um sölu Ásgarðs og Magnússkóga	366—367
133. 1538, 1. Júlí. Kaupbréf um Arngerðareyri o. fl. jarðir	367—368
134. 1538, 5. Júlí. Kvittunarbréf Claus van der Marvitz handa Jóni Hallssyni um sýslu- og jarða gjöld	368—371
	Hér skrá um skjöl í bréfabók Jóns Hallssonar 368—370
135. [1538]. Bréf Ögmundar biskups til alþýðu-	

	manna í Skálholtsbiskupsdæmi um ordinanz- iuna	371—374
136.	[1538], 31. Júlí. Samþykkt klerka um svör við ordinanziunni og annað fleira	374—376
137.	1538, 21. Aug. Kaupbréf um Meðalfell í Kjós og Sæból á Ingjaldssandi	376—377
138.	1538, 21. Aug. Verndarbréfságríp handa Elisabet ekkju Diðriks Vagets af Brjáms- stöðum	377
139.	1538, 27. Aug. Lofunarbréf Ögmundar bisk- ups um gjafir til kvonarmundar til Þorólfs systursonar síns, Eyjólfssonar	378
140.	1538, 7. Sept. Dómr Ögmundar biskups um Eyjólf Einarsson í Dal	379—380
141.	1538, 9. Sept. Útlúkningarbréf Jóns biskups um Vatnshorn	380—381
142.	1538, 12. Sept. Dómtitill um síra Einar Gamlason	381
143.	1538, 13. Sept. Dómtitill um afgang síra Ein- ars Gamlasonar	382
144.	1538, 13. Sept. Dómr Erlends lögmanns um utansveitarfólk	382—383
145.	[1538]. Úrskurðr Claus van der Marvizen og Erlends lögmanns um lausafólk	384—385
146.	1538, 26. Sept.—2. Marts 1540. Vigslubréf Draflastaðakirkju	386
147.	1538, 18. Okt. Dómr Ögmundar biskups um Indriðastaði	387—388
148.	1538, 6. Nón. Dómr Jóns biskups um síra Jón Finnbogason	388—390
149.	1538, 29. Nón. Forboðunarbréf Ögmundar biskups yfir Gunnari Hnólfssyni	390—392
150.	[1538]. Áminningar- og hótunarbréf Ög- mundar biskups	392—394
151.	1538, 22. Dec. Kaupbréf um Meðaldal og Tjörn	395
152.	1538. Afhending Hrepphóla	395—396
153.	1538. Skrá um peninga á Hallormsstað	396—397
154.	1538. Skrá um eignir Reykholtskirkju	397—398
155.	1538. Heydalamáldagi (ágríp)	398

	Bl.
156. 1538. Umboðsbréf yfir Sefrit, garði Skálholtskirkju í Björgyn	399
157. [1538]. Skipan Ögmundar biskups um tíundir í Vestmannaeyjum	399—401
158. 1539, 8. Jan. Dómr Ögmundar biskups um Eyjólf Einarsson í Dal	401—404
159. 1539, 25. Jan. Kaupbréf um Heydal og Skálavík	404—405
160. 1539, 31. Jan. Kaupbréf um Gripdeildarreka	405—405
161. 1539, 8. Febr. Dómr Ögmundar biskups um hald síra Páls Egilssonar á Drambholtsstöðum	406—407
162. 1539, 21. Febr. Þjóðólfsdagadómr Jóns Björnssonar um hald á vinnukonu	407—408
163. 1539, 24. Febr. Kvittun um kirkjureikning á Sauðafelli og Staðarfelli	408—409
164. 1539, 25. Febr. Svör Heinreks VIII. Engla-konungs um óskunda Englendinga á Íslandi	409—411
165. 1539, 1. Marts. Landsvistarbréf handa Jörundi Steinmóðssyni	411—412
166. 1539, 4. Marts. Konungsúrskurðr um Teits-eignir	412—413
167. 1539, 12. Marts. Bréf Ögmundar biskups móti þeim nýja sið	413—415
168. 1539, 12. Marts. Transskript	415—416
169. 1539, 17. Marts. Skriptabréf Jóns Sæmundssonar og Engilráðar Sigurðardóttur	416—417
170. 1539, 20. Marts. Bréf Claus van der Marbevits um kærur Íslendinga yfir yfiringi enskra kaupmanna	417—418
171. 1539, 7. Apr. Ögmundur biskup samþykkir landamerkjabréf milli Torfastaða, Ytra-Fljóts og Reykjavalla	418—419
172. 1539, 25. Apr. Staðarbréf handa Ólafi presti Hjaltasyni fyrir Laufási	419—420
173. c. 1539, nál. 28. Apr. Bréf um arf eptir Þorbjörgu Þorlákisdóttur	420
174. 1539, 18. Maí. Afhendingarbréf um Akreyjar	420—421
175. 1539, 21. Maí. Kaupmálabréf Gríms Jónssonar og Geirlaugar Jónsdóttur	421—422

	Bls.
176. 1539. Skrá um fé kirkjunnar í Hruna	422—438
Hér í skrá um skjöl og annað í bréfabók Gizurar biskups 423—438.	
177. 1539, 15. Júní. Kvittun Ögmundar biskups um reikningskap kirkjunnar í Haga í Holtum	439
178. 1539, 26. Júní. Bréf (Ögmundar biskups) til Meynens van Eyzmyn í Hamborg	439—440
179. [1539]. Bréf Ögmundar bskups til Alþingis	440—441
180. 1539, 30. Júní. Alþingisdómr um Sandgerði	441—442
181. 1539, 30. Júní. Alþingisdómr um kaupskap Ögmundar biskups og Teits Þorleifssonar . .	442—444
182. 1539, 1. Júlí. Bréf Ögmundar biskups til konungs, þar sem hann meðal annars segir frá sér biskupsdæmi og tilnefnir í sinn stað síra Gizur Einarsson	444—447
183. 1539, 1. Júlí. Kjör- og vegabréf handa síra Gizuri Einarssyni biskupsefni	447—448
184. 1539. Alþingissamþykkt um Viðeyjarklaustr	448—449
185. 1539, 2. Júlí. Claus van der Marvisen gefr Didrek van Minnen umboð yfir Íslandi, og sér í lagi Viðey, Bessastöðum og Gullbringusýslu	449—450
186. 1539, 22. Júlí—25. Jan. 1542. Kaupbréf um Siglúvík, Sýrnes, Hvamm í Höfðahverfi, Fjósatungu og Hvítadalina báða	450—451
187. 1539, 30. Júlí. Dómr Ögmundar biskups um töku Viðeyjar og um þá Claus fan der Marwitse og Diðrik af Minden og þeirra fylgjara	451—458
188. [1539]. Forboðs og bannbréf Ögmundar biskups yfir Pétri Einarssyni	458—459
189. 1539, 3. Aug. Kaupbréf um Steinólfsstaði, Marðareyri o. fl. jarðir	459—461
190. 1539, 15. Aug. Staðarbréf handa síra Þorleifi Björnssyni fyrir Staðarstað í Steingrímsfirði	461
191. 1539, 18. Aug. Umboðsbréf Erlends lögmanns til handa Jóni bónda Björnssyni að dæma um Viðeyjartöku og Viðeyjartökumenn	461—462
192. 1539, 23. Aug. Laxárholtsdómr Jóns Björnssonar um víg Diðriks fan Minden og fylgjara hans	462—467

193.	1539, 25. Aug. Tungufellssami þeirra biskupanna Ögmundar og Jóns	467—468
194.	1539, 27. Aug. Erlendr lögmaðr staðfestir Laxárholtisdóm (Nr. 191)	468—469
195.	1539, 28. Aug. Bréf um jarðir, sem Ögmundur biskup fær Daða Guðmundssyni	469—470
196.	1539, 1. Sept. Vitnisburðr um framferði Korts Hrafns og Diðriks af Minden	470—471
197.	1539, 6. Sept. Kópavogsdómr Erlends lögmanns um fjóra fylgjara Diðriks van Mindinz, er féllu í Viðey	471—474
198.	1539, 11. Sept. Býjaskerjadómr Erlends lögmanns um yfirgang enskra manna á Íslandi	474—475
199.	1539, 13. Sept. Konungsbréf, að dómr skuli ganga um jarðaágreining þeirra Pétrs Loptssonar og Ögmundar biskups	475—477
200.	1539, [14. Sept.]. Eiðatökuvitnisburðr um framferði þeirra Diðriks van Minden í Viðey	478—479
201.	1539, 17. Sept. Vitnisburðr um sama	479—480
202.	1539, 21. Sept. Lögmannsbréf (ágríp) handa Ara Jónssyni norðan og vestan	480
203.	[1539, 21. Sept.]. Lögmannsbréf (ágríp) handa Erlendi Þorvarðssyni austan og sunnan	481
204.	1539. Konungsbréf til Claus Marwids um Viðeyjarklaustr (ágríp)	481
205.	1539, 29. Sept. Bréf Gizurar biskups til konungs um ordnanziuna og víg Diðriks van Minden	481—483
206.	1539, 2. Okt. Kaupbréf fyrir Þyrilsvöllum	483—484
207.	1539, 20. Okt. Kaupbréf um Syðrivík, Skjallteinsstaði, Hallgeirsstaði og Fremribrekkur	484—485
208.	[1539, 1. Okt.]. Ferðagriðabréf konungs Gizuri biskupi til handa (Brot)	485
209.	1539, Okt.—Apr. 1540. Minnisgreinar Gizurar biskups á utanför hans	485—488
210.	[1539]. Bréf Gizurar biskups, sennilega til Geble Pétrssonar	488—489
211.	1539, 2. Nóv. Dómr Pétrs ábóta um síra Högna Pétrsson	489—490

Bl.

212.	1539, 9. Nóv. Konungsbréf um prentun Nýjastamentisþýðingar Odds Gottskálkssonar.	491
213.	1539, 10. Nóv. Taka víglýsingarvitnis eptir Diðrik van Minden	492—493
214.	1539, 20. Nóv. Dómr um Orm Guðmundsson	493—495
215.	1539, 5. Dec. Ögmundur biskup bannar að hylla Eyjólf Haldórsson og vísar honum burt norðr í Hólabiskupsdæmi	495—496
216.	[1539]. Banns- og forboðsbréf Ögmundar biskups yfir Eyjólf Einarssyni	496
217.	1539. Gjafabréf Erlends lögmanns til Margrétar dóttur sinnar	497
218.	1539—1562. Landamerki Vatnshorns og Fitja í Skorradal	497—498
219.	1539. Áreiðargerð um veiði Breiðabólstaðarkirkju í Vestrhópi fyrir norðan Faxalæk ..	498—499
220.	1539. Bréf Gizurar Einarssonar til Ögmundar biskups út af drápi Diðriks van Minden	499
221.	1539. Skrá um ornamenta kirkjunnar í Krossholti	500
222.	1540, 3. Jan. Kaupbréf um Kleifar í Gilsfirði	500
223.	1540, 16. Jan. Dómr Páls Vigfússonar um Nefsholt	501—502
224.	1540, 16. Jan. Bréf Hamborgara, er skipta við Ísland, til Hamborgarráðs um verzlunarerfiðleika á Íslandi m. fl.	502—505
225.	1540, 18. Jan. Bréf Hamborgarráðs til Kristjáns konungs út af næsta bréfi hér á undan	506—507
226.	1540, 3. Febr. Bréf Ögmundar biskups gegn hórdómum og horfelli barna m. fl.	507—509
227.	1540, 7. Febr. Dómr Einars officialis um Maura-Sturlu	509—511
228.	1540, 15. Marts. Konungr staðfestir biskupskosningu Gizurar Einarssonar	511—514
229.	1540, 18. Marts. Kaupbréf um Egilsstaði á Völlum og Hólaland	514—515
230.	1540, 20. Marts. Landsvistarbréf Jörundar Steinmóðssonar	515—516

	Bls.
231. [1540]. Minnisgreinar Gizurar Einarssonar um ýmislegt	516
232. 1540, 19. Apr.—17. Maí. Minnisgreinar Gizurar um ferð sína til Íslands o. fl.	516—518
233. 1540, 23. Apr. Gjafabréf Jóns biskups um Viðimýri	518—519
234. 1540, 29. Apr. Kaupbréf um Siglunes og kvittun um reikningsskap Hagakirkju	519—520
235. 1540, 13. Maí. Dómr Jóns Björnssonar um förumenn	520—523
236. 1540, 14. Maí. Gjafabréf Ara lögmans til Helgu móður sinnar fyrir Brekku í Svarfaðardal	523—524
237. 1540, 19. Maí. Resigneranaþbréf Ögmundar biskups	524—525
238. 1540, 26. Maí. Reikningr Gizurar biskups um ýmislegt lausagóz, að nokkru leyti staðarins í Skálholti	525—526
239. 1540, 31. Maí—3. Júní. Dómr Markúsar Jónssonar um Steingrím heitinn Böðvarsson og Ceciliu Loptsdóttur (Hamra-Cettu)	527—528
240. [1540, 2. Júní]. Vitnisburðr um helsár Steingríms heitins Böðvarssonar	528—529
241. 1540, 25. Júní. Ögmundur biskup lofar Eggert Hannessyni tuttugu hundraða jörð	529
242. 1540, 28. Júní. Klerkar Skálholtsbiskupsdæmis samþykkja á prestastefnu biskupsdóm Gizurar	529—531
243. 1540, [29. Júní]. Gizur Einarsson leitar samþykkis þingheims um biskupsdóm sinn	531—532
244. 1540, 29. Júní. Lofanaþbréf Gizurar biskups við klerkdóminn	532—533
245. 1540, [29. Júní]. Erlendr lögmaðr og þingheimur játa biskupsdóm Gizurar Einarssonar	533—534
246. 1540, 30. Júní. Bréf, að Ögmundur biskup hafi gefið Pétri Einarssyni jörðina Stapa í Þjónustulaun	534
247. 1540, 30. Júní. Alþingisdómr Ara lögmans, að Claus van der Marvitz sé ómyndugr að	

	vera hirðstjóri, sökum stórra attekta móti landslögum og rógs upp á Ögmund biskup	534—536
248.	1540, 30. Júní. Bréf norðanmanna af Alþingi til konungs um siðaskiptin og framferði Claus van der Mervitz	536—542
249.	1540, 30. Júní; 1541, 1. Marts; 1566. Bréf um erfð eptir Teit Þorleifsson	543—544
250.	1540, sumar. Kvittun um kirkjureikning á Staðarfalli og Sauðafelli	544—545
251.	1540, 2. Júlí. Kaupbréf um Haga á Barðaströnd, Svefneyjar, Haukaberg og Skriðnafell	545—546
252.	1540, 2. Júlí. Vottorð um Nr. 251.	546
253.	1540, 11. Júlí. Samþykta- og kvittanarbréf um Djúpadalskaup og um festing Þorvarðs Helgasonar og Guðrúnar Höskuldsdóttur ..	546—547
254.	1540, 20. Júlí—1554, 8. Júlí. Bréf um Eingey og Laugarnes	547—548
255.	1540, 1. Júlí. Gizur biskup bannar öllum að byggja og bæla Bjarnanessjarðir, nema eptir heimild umboðsmanns síns	548—549
256.	1540, 6. Aug. Umboðsbréf Ögmundar biskups til Jóns biskups, um svör við ordinanzíunni og öðru fleira	549—550
257.	1540, 24. Aug.—1542, 12. Febr. Kaupbréf um Yztamó, Syðstamó, Bakka og Steindyr	551
258.	1540, 24. Aug. Gjafabréf Ögmundar biskups til Þorsteins Þórðarsonar um Galmanstungu	552
259.	1540, 1. Sept. Transskript af Teitsbréfum 1547, 29. Júlí.	552—554
260.	1540, 3. Sept. Gizur biskup samþykkir lofunarbréf Ögmundar biskups við Pétur Einarsson um Stapa	554—555
261.	1540, 10. Sept. Dómr Jóns Jónssonar um gjafir Ara Andréssonar og Þórdísar Gísladóttur til Orms Guðmundssonar. Sbr. Nr. 341	555—556
262.	1540, 22. Sept. Máldagi og reikningskapr Svalbarðskirkju á Svalbarðsströnd	556—560
263.	1540, 22. Sept. Lambeyjardómr um reikningsskap Skálholtsstóls	560—561

	Bl.
264. [1540, Sept.]. Bréf Gizurar biskups til (Haldóru) abbadísar	562
265. 1540, 23. Sept. Minnisgreinar Gizurar biskups um ýmisleg efni	562—563
266. [1540, Septemberlok]. Sendibréf Gizurar biskups til Ögmundar biskups um stólreikning o. fl.	563—564
267. 1540, 24. Sept. Kaupbréf um Hjálmsstaði og Ytrahól	564—565
268. 1540, 3. Okt. Kaupbréf um Kjarlaksstaði og Ormsstaði	565—566
269. 1540, 22. Okt.—7. Maí 1544. Dómr um framfæri Haldóru Jónsdóttur	566—567
270. 1540, 7. Nón. Stefna Gizurar biskups til Kolbeins Ólafssonar um hjónaband	567—568
271. 1540, 11. Nón. Skáldabúðir goldnar í ráðsmannskaup	568
272. 1540, 16. Nón. Bréf Gizurar biskups, að standi fullmyndugar fyrri veitingar staða, er erkibiskupsveizla væri á. Grein um prófastsdæmi um Mýrar	568—569
273. 1540, 19. Nón. Dómr Odds Tumassonar um Ytrahólm	569—571
274. 1540, 24. Nón. Dómr um Glaumbæ	571—572
275. 1540, 4. Dec. Erlendr lögmaðr samþykkir Nr. 273	573—574
276. 1540. Konungsbréf um klerka og kirkjur ..	574—575
277. [1540]. Viglýsingarforsögn Gizurar biskups	575
278. 1540. Gizur biskup veitir Oddj Gottskálksyni Reyki í Ölvesi	575—576
279. 1540. Skrá um peninga á Eyrarbakka, sem Eggert Hannessyni hafði tilheyrt	576—577
280. [1540]. Umboðsbréf ráðsmannsins á Heynesi	577—578
281. 1540, fyrir 16. Dec. Bréf Ögmundar biskups um prestastefnu til þess að gera þar skil um um reikningsskap Skálholtsstóls	578—579
282. [1540, Nón.]. Bann Gizurar biskups um Reyki í Ölvesi	579
283. [1540]. Veitingarbréf fyrir Stað í Grunnavík	579—580

	Bls.
584. [1540 eða 1541]. Bréf Gizurar biskups um trjáflutning	580
285. [1540 eða 1541]. Bréf sama um verkost ..	580—581
286. [1540, vor, eða 1541]. Bréf sama til Páls Tumassonar um skreið í Vestmannaeyjum	581—582
287. [1540 eða 1541]. Minnisgreinar sama um ýms kaup	582—583
288. 1540. Minnisgrein sama um staðinn í Vill-ingaholti	583
289. 1540. Minnisgrein sama um pening Skál-holtsstaðar á leigustöðum	583—585
290. [1540]. Minnisgreinar sama um, hverir hafi lofað honum þjónustu	585—586
291. [um 1541]. Stundarstefnu forsögn	586
292. 1540. Minnisgrein Gizurar biskups um reikn-ingsskap staðarins í Skálholti, þegar Ög-mundr biskup skyldi afgreiða	586—587
293. [um 1540]. Kaupsetning	587—588
294. [um 1540]. Setning héraðsþings	588—589
295. [um 1540]. Uppsögn héraðsþings	589
296. [um 1540]. Nefning til Öxarárþings	589—590
297. 1540. Kaupbréf um Jörfa í Haukadal	590—591
298. 1540. Skrá um kirkjusmið á Ærlæk	591
299. 1540. Afhending staðarins á Hallormsstöðum	591—592
300. 1540. Afhending Hólma í Reyðarfirði	592
301. [um 1540, í Jan.]. Kaupbréf um Stóruborg, Litluborg, Fremranúp o. fl.	592—593
302. [um 1540]. Eiðstafr um landeign Neðstafells í Kinn	594
303. [um 1540]. Eiðstafr um sama	594
304. [um 1540]. Kaupbréf um reka og Efrihóla í Núpasveit	594—595
305. [um 1540]. Testamentisbréf Páls Vigfússonar	595—598
306. 1541, 25. Jan. Ráðsmannsbréf	598—599
307. 1541, eptir nýjár. Bréf Gizurar biskups til Ögmundar biskups um stólsreikningsskil og Bjarnarnessjarðir	599—600
308. [1541, veturinn]. Bréf Ögmundar biskups til Jóns biskups um siðabreytni Gizurar, um meðferð kirkjugripa o. fl.	600—601

	Bl.
309. 1541, 3. Febr. Kaupbréf um Þórólfsstaði ..	601—602
310. 1541, 18. Febr. Lýsing Orms Sturlusonar um jarðasöluheit við Daða Guðmundsson	602
311. 1541, 25. Febr. Bréf Kristjáns konungs þriðja til Hamborgarmanna út af drápi Diðriks van Minden	603—604
312. 1541, 21. Marts. Kaupbréf um Mýrar í Dýrafirði og Meðalfell og Flekkudal í Kjós	604—605
313. 1541, 18. Apr. Konungsbréf um landshjálþina	605—607
314. 1541, 18. Apr. Konungsbréf um erindi Kristophers Hvitfelds	607—608
315. 1541, í Apríl. Bréf Gizurar biskups til Erlends lögmanns um fylgi við sig gegn svikræðum, er sér sé búin	608—610
316. 1541, um vor. Minnisgreinar Gizurar biskups um prófastsdæmi o. fl.	610
317. 1541, eptir 17. Apr. Bréf sama til Þorleifs officialis Eirikssonar um fylgi við sig	610—611
318. 1541, 18. Apr. Jörfabréf	611
319. 1541, 18. Apr. Jörfabréf	612
320. 1541, 3. Maí. Kaupbréf um Æsistaði í Langadal og Syðriey	612—613
321. 1541, 4. Maí. Stefna Gizurar biskups til Ögmundar biskups	613—614
322. 1541, 6. Maí. Dómr um Jörfa	614—616
323. 1541, 15. Maí. Kaupbréf um Saurbæ á Rauðasandi, Bildudal og Eyri	616—617
324. 1541, 26. Maí. Prestastefnubréf Gizurar biskups til Austfirðinga	617—618
325. 1541, 4. Júní. Bréf Gizurar biskups til Kristophers Hvitfelds um Ögmund biskup	618—619
326. 1541, 9. Júní. Bréf Ögmundar biskups til Ásdísar systur hans	619—620
327. 1541, 13. Júní. Kaupbréf um Héðinshöfða og Hafralæk	620
328. 1541, 15. Júní. Lögmannsúrskurðr um Æsustaði í Eyjafirði	621
329. 1541, 15. Júní. Eyrarlandsprestastefnu samþykkt Hólaklerka	621—622

Bls.

330. 1541, 27. Júní. Kalmanstungubríf Jóns biskups og norðanmanna til Alþingis 622—624
331. [1541, 27. Júní. Kalmanstungu]bréf Jóns biskups til Kristophers Hvitfelds 624—626
332. 1541, 27. Júní. Kalmanstungubríf Ara lögmans til Alþingis um hylling við konung, og leggr niðr lögmensku 626—627
333. [1541, 27. Júní]. Bréf Ara lögmans til Kristophers Hvitfelds 627—628
334. 1541. Virðing á staðnum í Skálholti 628—630
335. 1541, 28. Júní. Dómr um reikningsskap Skálholtsstóls 630—632
336. 1541, [28. Júní]. Svar Skálholtsklerka upp á Ordinanziuna 632—633
337. [1541, 28. Júní]. Samþyktargreinar Gizurar biskups og klerka hans á Alþingi 633—634
Sbr. bls. 755
338. 1541, 28. Júní. Minnisgrein Gizurar biskups um, hverju hann lýsti yfir fyrir kennimönnunum á Alþingi 634—635
339. 1541, 30. Júní. Alþingisdómr beggja lögmanna og Pétrs Andréssonar lögmans í Túnsbergi um dráp Diðriks van Minden og hans féлага 635—639
340. 1541. Alþingissamþykt um nefndarmenn, sem vilja ekki sverja eiða sína 639
341. 1541, 1. Júlí. Þorleifr lögmaðr Pálsson staðfestir Nr. 261 639—640
342. 1541, 4. Júlí. Úrskurðr Kristophers Hvitfelds um Stapa 640—641
343. 1541, 4. Júlí. Samþykkj Ögmundar biskups um Stapa 641—642
344. 1541, 4. Júlí. Verndarbréf hirðstjóra til handa Daða Guðmundssyni 642—643
345. 1541, 9. Júlí. Kvittan um andvirði Ytrahólms 643
346. 1541, sumar. Bréf Gizurar biskups til Ara lögmans 643—644
347. 1541, sumar. Bréf sama til Jóns biskups .. 644—645
348. 1541, sumar. Minnisgreinar sama um ýmislegt 645—646

	Bl.
349. [1541, 1. Aug.]. Minnisgreinar sama um reikningsskap Eiðakirkju	646
350. 1541, 4. Aug. Bréf Gizurar biskups um skógarpart í Hallormsstaðaskógi	646—647
351. 1541, 4. Aug. Dómságrip Gizurar biskups um hjónaband Guðna Gottskálkssonar og Ingi-bjargar	647—648
352. 1541, 6. Aug. Kvittan konungs um gull og silfr komið frá Íslandi með Kristopher Hvitfeld	648—649
353. 1541, 6. Aug. Konungr veitir Pétri Andrés-syni lögmanni í Túnsbergi tíundir um Skíðuna	649
354. 1541, 6. Aug. Áminningarbréf Gizurar biskups til Austfirðinga um bænhúskúgildi	650
355. [1541, Aug.]. Minnisgrein sama um takmörk prófastsdæma í Austfjörðum	650—651
356. [1541, Aug.]. Officialisbréf síra Halls Þorsteinssonar um Austfjörðu	651
357. [1541, Aug.]. Minnisgrein Gizurar biskups	652
358. 1541, 13. Aug. Hjónabandsleyfi Gizurar biskups handa síra Einari Árnasyni og Arndísi Snorradóttur	652—654
359. 1541, 13. Aug. Gjafabréf um Grund í Svarfaðardal	654—655
360. [1541, Aug.]. Úr officialisbréfi síra Magnúsar Árnasonar	655
361. [1541, Aug.]. Minnisgrein Gizurar biskups um bygging Búlandsness o. fl.	655—656
362. [1541, 25. Aug.]. Minnisgrein sama um byggingu Sandfells o. fl.	656
363. 1541, 25. Aug. Kaupbréf um Horn í Hornafirði	656—657
364. 1541, 31. Aug. Samningr þeirra Gizurar biskups og Hólmsfríðar Erlendsdóttur um Sandgerði, Krók og Miðhús	657—658
365. 1541, 31. Aug. Gizur biskup kvittar Önnu Vigfúsdóttur um niðrfall og reikning Borgarkirkju undir Eyjafjöllum	658
366. 1541, 31. Aug. Kvittan um andvirði Þóreyjar-núps	658—659

367.	1541, 2. Sept. Vitnisburður um Hól í Bolungarvík	659
368.	1541, 2. Sept. Vitnisburður um sama	660
369.	1541, 2. Sept. Vitnisburður um sama	660—661
370.	1541, 2. Sept. Vitnisburður um sama	661
371.	1541, 5. Sept. Gizur biskup samþykkir Nr. 258	661—662
372.	1541, 8. Sept. Kaupbréf um Öndóttstaði og Neðstagil í Langadal	662—663
373.	1541, 11. Sept. Minnisgreinar Gizurar biskups	663—664
374.	1541, 14. Sept. Bréf Gizurar biskups til Haldórs ábóta á Helgafelli um klaustrið	665
375.	1541, 20. Sept. Gjafabréf um Héðinshöfða ..	665—666
376.	1541, 21. Sept. — 1587. Ættleiðingarbréf síra Jóns Brandssonar til dætra sinna	666—667
377.	1541, 24. Sept. Kaupmálabréf Erlends lögmanns Þorvarðssonar og Guðrúnar Jónsdóttur	667—668
378.	1541, 25. Sept. Bréf Gizurar biskups til Jóns biskups um Bjarnaneseignir	668—669
379.	1541, 25. Sept. Úrskurður Gizurar biskups um hjónaskilnað Kolbeins Ólafssonar og Sigríðar Einarasdóttur	669—670
380.	1541, 29. Sept. Bréf um uppgjöf í Horni ..	670
381.	[1541, 30. Sept.]. Dómságríp um hjónaband Hallvarðs og Katrínar	670—671
382.	1541, 30. Sept. Dómur Péturs Einarssonar um Skrauthóla og Bakka	671—672
383.	1541, 19. Okt. Reyðarvatnsdómur Páls Vigfússonar um útróðrarmenn	672—673
384.	1541, 24. Okt.—31. Aug. 1542. Löggjafabréf Ísleifs Sigurðssonar og Þórunnar Jónsdóttur	673—674
385.	1541, 27. Okt. Prófontubréf Þórunnar Árna-dóttur	674—675
386.	1541, 1. Nóv. Útlúkningarbréf um Gillastaði	675
387.	1541, 26. Dec. Ráðsmannsbréf síra Jóns Héðinssonar	675—676
388.	1541—5. Febr. 1550. Kaupbréf um Krossanes, Eldjárnsstaði o. fl. jarðir	676—677
389.	1541. Dómur Gizurar biskups um Eyjólf Jónson á Hjalla	677—678
390.	[1541]. Skrá um jarðir Ögmundar biskups	678—681

	Bis.
391. 1541. Prestaeiðr svarinn Gizurj biskupi	681
392. [1541]. Lýsing Alexíusar ábóta	682—683
393. 1541. Minnisgreinar Gizurar biskups	683
394. [1541]. Gizur biskup lofar síra Sigillus prófastsdæmj m. fl.	683—684
395. [1541]. Minnisgrein Gizurar biskups	684
396. [1541]. Kvittan af ráðsmannsstarfi	684—685
397. [1541]. Skrá um hertygi staðarins í Skálholti	685
398. [1541]. Lögfesting Reykja í Ölvesi	686
399. [1541]. Hollustueiðr Alexíusar ábóta	686
400. [1541]. Minnisgreinar Gizurar biskups um ýmislegt	686—687
401. [1541]. Reikningr um kaupgjald biskupsveina í Skálholti	687—688
402. [1541]. Kaupmannsreikningsskapr Gizurar biskups	688
403. [1541]. Minnisgrein Gizurar biskups um (minnis)-hornin í Skálholti o. fl.	689
404. 1541. Minnisgreinar sama um ýmislegt	689
405. [1541]. Samningr um Sómastaði og Hólma	690
406. 1541. Minnisgrein um Arneiðarstaði	690
407. [1541]. Minnisgreinar Gizurar biskups ýmsar	690—691
408. [1541]. Minnisgrein sama um Krossholt og Hítardal	691
409. [1541]. Trúnaðarciðr síra Einar's Árnasonar við Gizur biskup	691—692
410. [1541]. Minnisgreinar Gizurar biskups úr bréfum	692
411. [1541]. Daða Guðmundssyni veitt prófastsvald	692—693
412. [1541—1542]. Minnisgrein Gizurar biskups um dánardag Ögmundar biskups (13. Júlí 1541)	693
413. [1541]. Minnisgrein Gizurar biskups og ættartala	693—694
414. 1541. Skrá um eignir kirkjunnar í Haukadal, þegar Ögmundur biskup tók við og fór frá	694
415. 1541. Afhending Skorrastaðar	694—695
416. 1541. Afhending Hrunastaðar	695—696
417. [1541 og síðar]. Máldagi Vallanesskirkju ..	696—698

Bls.

418.	1542, 11. Jan. Dómr um Eyjólf Jónsson á Hjalla	698—699
419.	1542, 24. Jan. Dómr Ólafs Guðmundssonar um hvaltöku og uppskurð fyrir Selvogum ..	699—700
420.	1542, 25. Jan. Bréf (falsbréf) um landamerki Bakka á Tjörnesi	700—701
421.	1542, 4. Febr. Kvittun um milligjöf Grillis og Illugastaða	701—702
422.	1542, 22. Febr. Ættleiðing Rannveigar Jónsdóttur við Sigurð Jónsson son sinn	702—703
423.	1542, 18. Marts. Gizur biskup leyfir fjórmennings-hjónaband	703
424.	1542, 18. Marts. Kvittunarbréf Gizurar biskups handa Daða Guðmundssyni og Ingvildi Árnadóttur	703—704
425.	1542, 18. Marts. Ágrip konungsbréfs um skuldir Claus van der Maruiss, Viðeyjar-töku o. fl.	704—705
426.	1542, 19. Marts. Konungsbréf um kaup á fiski Skálholtsstóls	705—706
427.	1542, 22. Marts. Vegabréf handa Brimara Samson til Íslands	706—707
428.	1542, 23. Marts. Konungr veitir Brynjólfi Jónssyni umboð yfir Horni og Bjarnanesi ..	707—708
429.	[1542, 23. Marts]. Konungr veitir Jóni Einarssyni umboð yfir Flatey	708
430.	[1542, 23. Marts]. Konungr skipar Þorleif Pálsson lögmann norðan og vestan	708—709
431.	1542, 25. Marts. Konungr boðar Gizur biskup á sinn fund	709—711
432.	1542, 25. Marts. Bréf konungs um útgerð og sending Brimara Samsons til Íslands ¹⁾	711—712
433.	1542, 28. Marts. Bréfságrip um eign kirkjunnar í Firði í Mjóafirði	712
434.	1542, 13. Apr. Kýraugastaðadómr um reikningskap Skálholtsdómkirkju, sem Ögmundur biskup hafði meðtekið eptir Stephán biskup	712—714

1) Aptan af þessu bréfi, er hér í útg. slept því, sem kemr Íslandi ekki við. Til merkis um það hefðu því átt standa á eptir: Hamburg (bls. 712, 14. lína að ofan).

435.	1542, 13. Apr. Kýraugastaðadómur um skuldir Ögmundar biskups við útlendinga	714—715
436.	[1542]. Bréf Gizurar biskups til Erlends lögmanns um kirkjujarðir í Ölvesi o. fl.	715—716
437.	1542, 16. Apr.—1549. Festingarbréf Jóns Skúlasonar og Ingibjargar Sigurðardóttur . .	716—717
438.	1542, 19. Apr. Fáskrúðarbakkadómur um jarðabrigði Þorleifs lögmanns Pálssonar, ásamt svari Árna Gíslasonar til varnar í þessu máli	717—720
439.	1542, 24. Apr. eða 11. Sept. Transskript	720
440.	1542, 4. Maí. Ríparartikular	720—751

DIPLOMATARIUM ISLANDICUM.

1. 1169.

SKÝRSLUGREIN úr reikningsbókum ármanns Engla konungs, að Hamelin Dekanus skuldi Heinreki konungi II. einn norænan hauk og einn íslenzkan geirfálka.

Magnus rotulus pipæ (reikningsbók um konungstekjur), frá 15. ári Heinreks II. Prentað í The Great Roll of the Pipe (frá 15. ríkisári Heinr. II.) bls. 16 og endrtekið á 16. ríkis ári (1169—1170) bls. 146, 18. ári (1171—1172), 19. ári (1172—1173) bls. 137, 20. ári (1173—1174), bls. 99 og 21. ári (1174—1175) bls. 147. — Dipl. Norv. XIX, Nr. 50.

Nicholescira.¹⁾

Hamelinus Decanus debet. i. accipitrem Norrensem. et. j. Girfalconem Islandensem ut loquela sua differatur.

2. 1177.

SKÝRSUGREIN úr reikningsbók ármanns Englakonungs, að Hamelin Dekanus í Linkolnarskíri gerir skil fyrir einum norænum hauki og einum íslenzkum geirfálka.

Magnus rotulus pipæ frá 23. ríkisári Heinreks II. og prentað í The Great Roll of the Pipe frá sama ríkisári bls. 107. — Ennfrem-

1) Svo.

ur stendr grein þessi undir sama ríkisári í Compotus Roll. — Dipl. Norv. XIX, Nr. 58.

Lincolnsaire.

De placitis Widonis decani et sociorum eius.

Hamelinus decanus reddit comp. de .j. accipitri Norrensi et .j. girfalcone Ysland' ut loquela sua differatur. Regi liberavit. j. girfalconem Ysland' per breve suum. Et debet .j. accipitrem Norrensem.

3. Vetrinn 1223—1224.

HAŁON Noregskonungr (gamli) Hákonarson ritar Heinreki Englakonungi III. og kveðst vilja, að sama vinátta haldist þeirra á milli, sem jafnan hefði verið með forverurum sínum og Jóhanni konungi (Jóni landlausa) föður Heinreks konungs, sendir því trúnaðarmenn sína á hans fund og Andreas erkidjákna í Björgvin klerk sinn með sex geirfálka og gáshauka nokkura, og lofar fleirum, þegar menn sínir komi með fugla frá Íslandi, auk annara greina, er bréfið hermir.

Royal Letters of Henry III. ed. W. Shirley, I, 216—217 (Nr. CXCH) eplir frumriti á skinni (Ancient Correspondence vol 4, Nr. 114). — Dipl. Norv. XIX, Nr. 153.

H[enrico], Dei gratia illustrissimo Anglorum regi, H[aco] eadem gratia rex Norwegie, salutem, et sincere dilectionis affectum.

Quoniam serenissimus rex Anglie Johannes pater vester antecessores nostros semper sincere dilexit indissolubili dilectionis vinculo, celsitudini vestre cupimus astringi; sperantes quod dilectio que in juventute nostra esse cepit cum etatis augmento semper crescat et multiplicabitur; et sicut patribus nostris succedimus in regno, ita etiam in dilectione quam se habuerunt diebus suis. Nunc autem fideles nostros¹⁾, et dilectum clericum nostrum A[ndream] Bergensem archidiaconum ad vos transmittimus, quibus fidem habeatis indu[bitanter] super his que ex parte nostra vobis proponent. Mittimus etiam excellentie vestre per eosdem gi-

1) Hér mun eitthvað til fallið.

rofalcones .vj. . . . osturos in signum dilectionis, largius celsitudinem uestram visitaturi, cum nuncii nostri cum auibus ad uos de Islandia redierint. Rogamus autem excellentiam vestram quatenus mercatores nostros in regnum vestrum venientes manuteneatis, et ab omni injusta vexatione defendi precipiatis; et nos mercatoribus vestris qui in terram veniunt nostram easdem vices rependemus. Supplicamus etiam regie dignitati vestre quod, si quid in partibus nostris vobis placens fuerit, id nobis confidenter significetis; quia ea cum promptissima deuocione parati sumus efficere, que serenitati vestre nouerimus complacere. Et de terra nobis assignanda, sicut in prioribus literis a celsitudine vestra postulavimus: si placet cogitate.

4. 23. August 1224. í Lundúnnum.

HEINRIKUR Englakonungr hinn III. skipar ármönnum sínum í Járnamóðu að láta skip frá Skotlandi, Noregi, Íslandi, Fríslandi, Kolni, Danmörku og Eystrasalts löndum fara burt með frelsi, hvaðan sem vera skal, en skip frá Frakklandi og Poitou skuli enn í haldi um sinn.

Rotuli literarum clausurarum Henr. III. frá 8. ríkisári, í útg. I, 462b. — Dipl. Norv. XIX, Nr. 163. Sbr. bréf frá 29. Dec. 1224, sem þó nefnir ekki Ísland (Dipl. Norv. XIX, Nr. 163).

De navibus
deliberandis

Rex Baillivis portus de Jerne[muth'] salutem. Mandamus vobis, quod omnes naves venientes in portu Gernem[uth'] cum mercandis de Scottia et Norwegia et Islandia et Fríslandia et de Colonia et de terra Regis Dacie et de partibus illis orientalibus sine impedimento abire permittatis, et similiter naves piscatorias de quacumque terra sint. Naves uero alias illuc venientes de terra Regis Francie et de Pictavia arestari faciatis donec aliud inde preceperimus. Teste ut supra (o: me ipso apud Londinum, xxiiij. die Augusti, anno regni nostri viij.).

5.

1224—1225.

ΗΛΚΟΝ Noregskonungr (gamli) ritar Heinreki III. Englakonungi og skýrir honum frá því, að hann hafi sent fálkafangara sína til Íslands fyrir tveimur árum, og að þeir væri nú komnir aptr fyrir skömmu; sendir hann honum því nú 13 geirfálka, þrjá hvíta og tíu gráa, einnig rostungstennr og elgshorn, og væntir þess að vinátta þeirra haldist.

Royal Letters of Henry III. ed. W. Shirley I, 486 (Nr. CCCII) eptir frumriti á skinni (Ancient Correspondence IV, Nr. 116). — Dipl. Norv. XIX, Nr. 167.

Reverendissimo domino et amico karissimo, H[enrico] Dei gratia regi Anglie, H[aquinus] eadem gratia rex Norvegie, salutem et sincere dilectionis [affectum].

Exenniis nobis anno preterito a uestra serenitate transmissis, Regium fastigium uestrum multiplici gratiarum actione prosequimur, promptum anim et paratum, omnia que animo uestro sedere perceperimus, pro omni posse nostro executioni demandare. Misimus quidem ante biennium aucupes nostros in Islandiam, ad querendum aues ad opus uestrum, qui glacialis oceani famem et frigora incredibiliter ibidem sustinentes, ad nos cum avibus quas habere poterant nuper redierunt. Illas igitur ad presens regie serenitati uestre transmittentes, scilicet .xiiij. girofalcons, tres albas et decem [griseos?] regiam nobilitatem uestram exoramus, quatenus eodem a vobis affectu, et eadem benignitate recipiantur, qua a nobis transmittuntur. Et si aliquam hujusmodi curam habueritis, sicut pater vester et predecessores vestri habuerunt, qui aves Islandicas carius quam aurum et argentum amplexari dicebantur, nobis per latores presentium significari non omittatis, et nos, cum qualicumque labore seu difficultate, ad eas obtinendas summam diligentiam, ut prius, adhibemus. Aves etiam, dentes cetinas et unam furcatu[ram] vobis transmisimus, Rogantes ut dilectio inter nos, continuata per crebra mandata innouetur, et ut velle vestrum seruire et absque omni scrupulo, nobis aperire dignemini.

*6.

1262.

á Alþingi.

GIZURARSÁTTMÁLI.

A.

Landsbókasafn 789. 4to bls. 426—427, skrifað c. 1620—1630. Sýnist vera sama handrit og **B** í DI, I, bls. 621—623.

Það er sánumæle bonda fyrir norðan land oc suðan ad þeir jata æfniligum skatt herra | > | konge. og magnuse konge land og þegna. med suðrdum eijðum viij alner huor sa madur er þjngfarar kaupe a ad giegna. þetta fie skulu til samans færa hreppstiorar oc til skips flýtia. og fá i hendur vmbodsmönnnum kongs. oc vera þa vr abýrgd vm það fie. hier a motj skal kongur lata oss nú frijðj og jslenskum lögum.

skulu vj skip [ganga af Noreigi til Jslandz. ij. sumur enu næstu¹). eñ þadañ i fra sem kongi og hinum bestum lan[dzins] bændum þiker landinu hentast vera.

Erfðer skulu vpp giefast fyrir jslenskum mönnnum i Noreige huorsu leinge sem þær standa. þegar rietter Erfingiar koma til eda vmbvðzmenn þeirra.

landaaurar skulu vpp giefast.

slijkafñ riett skulu jslenskir menn hafa i noreige sem þa er þeir hafa best haft. og þier hafid sialfer bodid a yðar briefum. og ad hallda frijðj ýfer oss. sem gud giefur oss²) framast afl til.

jarliñ vilium vier ýfer oss hafa a medañ hann heldur tru vid ýður.

medan þier oc ydrer arfar og Erffterkomendur halldid vid oss þessa sættargjörd. þa skulum vier og vorer arfar hallda allañ trunad vid ýður þa stund. eñ lauser ef hun rýffst. ad bestu manna ýfersýn.

Til þess legg eg hönd a helga bok. og þuj skil eg til guds. ad eg suer hákonj kongj og magnuse konge land og þegna. og æfniligañ skatt med slijkrej skipañ. sem nu erum vier a satter ordner. og maldagabref yortt vottar. gud sie mier so hollur sem eg satt seige. gramur ef eg lýgur. Vale.

1) [Hér er ein lína fúin ofan af blaðinu. 2) Svo.

B.

Bók í Svo skrifuð 1706 eða nokkru síðar, komin til Landsskjalfsafnsins 27. Júlí 1909 úr dánarbúi Daníels prófests Haldórssonar. Þó að afskrípt þessi sé nokkuð misrituð í smáatriðum, er hún þó merki-
leg og sjálfstæð, og ekki bein afskrípt af neinu handriti, er nú þekk-
ist. Páll lögmaðr Vídalín hefir haft þetta handrit undir höndum.

Sa fyrste Sattmale Jslendinga vid Hakon Ha-
konarson.

Þad var Sam(m)æle bænda fyrir nordań land og sunn-
ań. ad þeir jatudu æfífliga skatt. herra Hakone konge [og
Magnuse¹⁾ land og þegna med svordum Eide xx al(ner) hver
sa mann²⁾ sem þingfararkaupe a ad gegna. Þetta fe skulu
samań færa Reppstiorar. og til skips (flytia) og fa i hendur
kongs umbodzmomnum. og vera þa úr dbyrgd um þad fie.

Hier i mot skal kongur lata (oss) nđ fride og Jsslensk-
um logum.

skulu 6 skip ganga af Norege til Jisslandz ij sumur
hin nærstu. Enn þadan i fra sem konge og hinum bestu
momnum landsins þikir³⁾ hentast landinu.

Erfder skulu upp giefast i Norege fyrir Jsslenskum
momnum hversu leinge sem þær hafa stadid. þegar riettir
arfar koma til edur þeirra umbodsmenn.

Landaaurar skulu uppgiefast.

Slikań Rett skulu Jsslenskir menn hafa i Norege sem
þa er þeir hafa bestan att⁴⁾. og þier⁵⁾ hafid sialfir bodid i⁶⁾
ýdar brefum. og ad hallda fridi yfir⁷⁾ oss so sem gud gief-
ur ydur framast afl til.

Jarl vilium vier ýfir oss hafa. medań hann helldur trun-
ad vid vid ydur. enn frid vid oss.

skulum vier og varir arfar halda trunad vid ýdur med-
ań þier ng ýdrir arfar hallda vid oss þessa sattargiord. enn
lausir ef hun rýfst ad bestu manna ýfirsion.

1) [leidrét; Magnússyne, handr. 2) Svo. 3) þikia, hdr. 4) Svo.
5) leidrét; hier, handr. 6) leidrét; ad, hdr. 7) leidrét; fyrir handr.

*7.

[1263 og síðar].

GAMLI SÁTTMÁLI.

Bók í 8vo, skrifuð 1706 eða nokkru síðar, komin til Landsskjala-safnsins 27. Júlí 1909 úr dánarbúi Daniels prófests Haldórssonar. Þó að þessi afskrift sé ekki forn, er hún merkileg í sinni röð, sjálfstæð, og sýnir vel, hvernig orðalag sáttmálans hefir smátt og smátt tekið breytingum í meðförunum hjá þeim, sem skrifuðu. Eiddstafrinn fylgir hér og tvímælalaust, sem er sjaldséd. Páll lögmaðr Vidalin hefir haft þetta handrit undir höndum.

Gamle Sáttmale mille Hakonar Hakonarsonar

og Jslendinga þa allt landid sör.

J nafne fodur og sonar og h(eilags) anda.

var þetta jatad og samþickt af ollum almuga a Jsslande med lofatake.

Vier biodum virdueligum herra Hakone konge hinum Coronada vora pionustu under þa grein laganna sem samþickt er millj kongdomsins og þegnanna er landid byggia.

J fyrstu grein ad vier vilium giallda konge skatt. og þingfararakaup sem logbok vottar. og alla þeguskylldu so framt það er haldid vid oss. sem moti er jatad skattinum.

J fyrstu ad utaustefningar skyldum vær aungvar hafa. utaũ þeir menn sem dæmder verda af vorum monnum a alþinge burt af landinu.

Jtem ad Jisslenskir menn sieu logmenn og sýslumenn hier a landinu. af þeirra ølt sem at fornu hafa godordiũ upp giefid.

Jtem ad vj hafskip gange til landsins a hveriu ðre forfallalaust.

Erfdir skulu upp giefast fyrir Jisslenskum monnum i Norege. hversu leinge sem stadid hafa. þegar riettir arfar koma til edur þeirra umbodzmenn.

landaaurar skulu og upp giefast.

Jtem skulu Jisslenskir menn slikaũ riett hafa i Norege sem þeir hafa bestan haft.

Jtem ad kongur late oss fride na og Jslenskum lögum eftir því sem logbok vor¹⁾ vottar. og hann hefur bodid i sinum brefum. sem gud giefur honum framast vit til.

1) 8vo.

Item jarl uilium vier og hafa yfir oss medań hann heldur trunad vid ýdur. og frid vid oss.

Halda skulum vær og vorir arfar allań trunad vid ydur medan þer og ydrer arfar halda trunad vid oss.

Þessar sattargiordir fyrr skrifadar eru lausar. ef rofiń verður af ýdvarre alfu ad bestu manna ýfirsýn.

Eijdur Islendinga.¹

Til þess legg eg hond a helga bok. og þvi skýt eg til gudz. ad eg sver herra Hakone konge og Magnuse konge syne hans. land og þegna. og æfińligań skatt. med slikre skipan. og maldaga. sem nu erum vier ǰ satter ordnir. og skildagabref vort utvisar.

gud sie mier hollur et cetera.

*8.

10. Marts 1346.

í Ósló.

VERNDARBRÉF, er Magnús konungr Eiriksson gefr Ormi biskupi Áslákssyni og dómkirkjunni á Hólum.

MSteph. 57. 8vo bls. 33—40, afskript gerð fyrir Árna Magnússon með hendi sira Snorra Jónssonar á Helgafelli stafrétt eptir frumritinu, sem þá var á Hólum: „Originalen af þessu Brefe liggur í Stiftkistunne á Holum a Pergamente“. — Bréf þetta er áðr prentað í DI, II, Nr. 517 eptir transscripto frá 30. Júní 1542.

Magnus med guðs naad noregs swia oc skane konongr sendir ællum monnom þeim sem þetta bref sea edr hōyfra Q(uediu) G(uds) oc sina. ver vilium at þer vitir at gudi alz voldughum till heidrs oc hans signnadu mōdr mōiu mariu oc allum guds helghum monnom. þa tokum ver heilagha hola kirkiu oc virdulighan herra oc andlighan faður og vin varn hin kæra Herra Orm med guds miskunn biskup at holum aa islande sweina hans þaa sem hann heldr dagligha aa sin kost oc laudbola. jarder garda. skip. kaupøyri. skogha. fiski. fugluer. reka. oc allan varñad oc goðz þat sem kirki-

1) Eiddrinn er áfastr þessum sáttmála í handritinu. 2) 8vo = nodz.

an oc hann eigha edr eighande verda j lande oc lausum øyri huart sem þat er j minna lut edr meira logligha j guðs vald vaara vernd oc konongligt traust till allra rettra maala. fullkomligha firirbiodande huerium manne huerrar stettar edr tighundar sem huer er. kirkiunni. edr honom edr hans sweinum fyrnefndum edr varnnade oc godz kirkiunnar oc hans nokkorar rangligar agonggur at veita. nema huer sem þat gerir vili sæta af oss reidi refssingum oc hardum afuarkostum oc a ofuan swara oss þrettan markum j brefuabrot oc þeim fullretti sitt eftir loghum er brotet er vidr oc halfuu aukit saker þesssa vars varnnadarbrefs. Swa vilium vier oc at allir menn viti at ver hafum þaa skipan aa gort at herra Ormr fyrnefndr skall sealfuer hafua oc taka einfaldan sak-øyri af sinum daghligum sveinum. vttan aleigumaal vaar þegngillde brefuabrot oc fridkaupp. Biodum wer allum monnom. einkanligha systumonom. løghmonnom. handgengnum monnom varum oc vmbodzmonnom varum at þer stýrkir kirkiuna fyrnefnda oc herra orm biskup godz hans oc varnad oc sweina hans fyrsaghda þui ællu frammar till lagha oc rettýnda bæde vm loglighar skulldaheimttinggar oc adra lute vit huat manna sem þat er at skipta at ver hafum gefuit kirkiunne oc honom. þeirra varnade oc godz þetta vart bref till stýrkss ok verndar oc latir þeim þess swa niotande verda sem þer uilir hafua þak oc ofuusu af oss. Er þat fulkomet bod vart at þer lukir med greidskap optnefndum herra ormi biskupi allar retgorfuar skuldir till tiu marka edr tiu morkum større oc hafuir loket innan manaðar fra þui sem þer verdit krafðer swa framt sem þer vilir ei oss swara fiorum markum j brefuabrot ok þo ret gera at siðar see. Þetta bref var gort j oslo freadaghen næsta firir gregorij messu. aa. seaunda aare oc tuttugta ríkis vars. herra arne aslaksson canceler vaar insiglade oss sealfum hiauerandum.

*9.

20. Oktober 1354.

í Björgvin.

BRÉF Magnúss konungs Eiríkssonar um tiundagreiðslur til

Hólabiskups og að sami kristinréttir skuli ganga um alt landið, sem geingr sunnanlands.

MSteph. 57. 8vo bls. 65—71, með hendi síra Snorra Jónssonar á Helgafelli stafrétt eptir frumritinu, sem þá var á Hólum: „Originalen af dette Brev ligger udi Stiftkisten paa Holum paa Pergament, er nu meget slet at læse“. Er afskript síra Snorra gerð fyrir Árna Magnússon. Bréf þetta er ádr prentað í DI, III, Nr. 60 eptir miðr góðri pappírsafskript frá síðara hluta 18. aldar, því að þá var þessi afskript ókunn, sem er ígildi frumritsins, er nú er glatað.

Magnus med guds naad Noreghs svija oc skane konongr Sændir øllom monnom j holabiscupsdøme þæim sæm þetta bref sea ædr høyra Q. G. oc sina.

Ver vileum at þer viter at hæidarleggar herra oc var andaleghar fader herra ormr med guds naad biscup at holom kom oc kærde fyrir oss at ýmsar Mæn j hans biscupsdøme vilea æighe gera sínær tighiunder æftir þui sem þæir ero gude skýlldugher oc heilaghre kirkiu bæde af hælghra dagha væidum oc adrum lutum. Sua oc at þæir vilea æighe lata hann hafua visitacionem æftir kristnom lagha retth. Og af þui at ver vileum æinkes manz rett krænkkia alrasidæst heilagra kirkiu oc hennar formanna hældar stýrkea oc stadfæsta til alra godra luta þui er þat vart fulkomet bod oc sannar vile at þer gerer ýdrar tighiunder a huæriu aare æftir landzens loghom oc kristens domsens reth æftir þui sæm þer viler suara fyrir gude oc oss. ok halder biscupenoc visitacionem oc ræidskiota æftir þui sem loghbok vattar. Sua vileum ver oc at sa kristensdoms rettr sæm gengar sunanlandz at hann gange vm alth landet ok fyrirbiodom ver huærium Manne æftir adrum retth at søkea næma huær sæm fyrirnæmst oc æighe gerer æftir þui sem nu hafuum ver bodet æder nokot vnadar hola biscup mote frealse oc rette hæilagra kirkiu vile suara oss atta^o certoghum oc prættan morkum j brefuabrot oc honom fulrette sith tuæauket æftir laghadome æftir þui sem hans varnadabref vottar sæm ver hafuum honum gefuet.

Þetta bref var gort j biorghuin Manadaghen¹⁾ fyrsta j

1) sunnudaginn, yngri afskriptirnar = 19. okt.

vættre a setta aare oc þreatughta rikes vors. herra ormr ðýsteinsson drozete var j noreghe jnsighlade.

10. [20. Maí 1389. í Björgvin].

BRÉFSÁGRIP.

De ældste Danske Archivregistraturer udg. ved T. A. Becker, I, Kh. 1854 bls. 74 (Skrá um skjalasafnið á Kallundborg 1476). — Þetta er. efniságríp af því bréfi, sem prentað er í DI, III, Nr. 367. Það bréf er einnig prentað í C. Molbech og N. M. Petersen: Udvalg af hidtil utrykte Danske Diplomer og Breve fra det XIVde, XVde og XVIde Aarh. Kh. 1842—1853, bls. 19—20.

Jtem eth breff huilkelunde Hogen Jonssøn han taledo til them som haffde warith paa Grønland oc skyllede them ther fore oc huilke lunde the aarsagede them at the war aff nadz¹) weigne the tiidh komme oc ey aff foragt. Dat. mcccclxxx nono.

*11. 8. Maí 1393. í Miklabæ.

ÞORSTEINN lögmaðr Eyjólfsson úrskurðar verndarbréf það, er Magnús konungr Eiríksson gaf Ormi biskupi og Hóla-dómkirkju stöðugt í öllum greinum. (Sjá Nr. 8).

MSteph. 57. 8vo bls 41—43, afskript gerð fyrir Árna Magnússon með hendi síra Snorra Jónssonar á Helgafelli stafrétt eptir frumritinu, sem þá var á Hólum: „Originalen her af er vid Domkirkiuna a Holum“. — Bréfið er áðr prentað DI, III, Nr. 401 eptir transcripto frá 30. Júní 1542.

Þeim goðum monnum sem þetta bref sea eðr heýra sender þorsteinn eyiulfsson lóghmaðr nórdan ok westan a islandi Q(uediu) G(uds) oc sina kunnigt giorandæ. at a fiordá ari rikis wars virdoligs herra herra æiriks meðr guds nað noreghs oc swiaæikis kongs. jn festo beati iohannis bauerlacensis episcopi a miklabæ j skagafirðe a almenniligre prestastefnu. birti virdoligr herra herra petr med guds nad biskup a holum mer bref heidrligs herra herra magn-

1) 8vo = nodz.

usar med samri nað noregs oc suiarikis kongs vnder hans hanganda jnzicglæ. huert her er med fest þessu minu brefui suo latanda ath hefdi tekít hæilaga hola kirkiu allt hennar goðz oc warnað j kongligt traust oc sina wernd. Sua æi sidr kræfde biskupinn mik orskurdar a huort kirkian a holum atte þessarra nada niotande werda eðr æigi j þij sel-farar male sem þa war kiært til jons geirssonar. þij j guds nafne amen sagda ek med þeirra beztu manna raðe sem i hia mer woro. med fullum laga orskurðe jon geirsson skýlldugan wera at luka kirkiunni a holum halfuaukinn ætt sinn fyrir þetta kongsins warnadarbref med slikum peninga wexti oc solum sem sira jon magnusson hola kirkiu officialis hafðe aðr dæmt æinfaldañ oc konungs brefuet stodugt oc obrigdi-ligt halldanða j ollum þeim grœinum oc articulis sem hrœra er¹⁾ fasta æign hæilagrar kirkiu vid huern mann sem at skipta er. allt þar til sem ættr noregs kongr þath aptr kallar med sinu opnu brefui. ok til sanninda her vm setta ek mitt jnzicgle fyrir þetta bref skrifuat j sögdum stad oc are deghi sidarr en fyrr segher.

12.

2. Apríl 1397.

í Hrísum.

ÁGRIP af kaupbréfi um jörðina Borg í Miklaholtshreppi með tilgreindum landamerkjum.

Máldagabók Arnarstapa umbods í Landsskjalasafninu hin eldri bls. 93, og er þetta ritað c. 1800 á að gizka. Sbr. Dipl. Isl. IV, Nr. 660; VI, Nr. 32. Þar er eingra landamerkja getið, á hvorugum staðnum. Framar í bókinni (bls. 63) með gömlu hendinni (frá c. 1680) stendr ágríp af þessu bréfi alveg samhljóða DI, IV, 660. Annaðhvort hafa verið gerð tvö frumrit af þessu bréfi í öndverðu, á þann hátt, að landamerkin hafa gleymzt úr því frumritinu, er fyrst var skrifað, og hafi þá verið ritað annað bréf um sama far, nema landamerkjum Borgar aukið inn, og frá því frumriti væri þau svo komin í þetta ágríp, ellegar ágríp þetta er að öðrum kosti falsbréf yngra en 1680.

Anno 1440 selde Herra Þorsteirn abote á Helgafelle Olafe Þorarinssyne med samþicke konu hans jörðena alla

1) Svo,

Borg í Miklahólts Repp með hálfum Borgardal. með þessum Landamerkium. Ad austanverdu rædur Klofá ad Pundarastapa. Þaðan fyrer ofan Reidgötur á Langahollte, sionhending í Sorthól. Þaðan í Krosdís [við Faskrud¹]. Þá effter því sem Faskrud rædur til þess votnum hallar. Þa so sem fióll og hæder halda til Klofar. Keiff(e) hann fyrer þetta Ulfvarsfell. og 3 parta í Hrísum í Helgafellssveit.

*13.

1. November 1397. á Holtastöðum.

EINAR prestur Þorvarðsson selr hústrú Ingiríði Þórðardóttur jörðina alla Holtastaði í Langadal, er Pétur biskup (á Hólum) hafði selt honum, og lýsir hann því meðal annars, að Holtastaðakirkja eigi „hálfan viðreka“ („allan reka“) út á Depli „á móts við Gunnsteinsstaðakirkju“ („skógarhögg í Kolahvammi í Blöndugili“). Falsbréf.

Bisk. Hol. Fasc. II, 2, frumrit á skinni, ef frumrit skal kalla. Sex innsiglafor eru á faldri bréfsins, og í 4 götunum eru enn innsiglaþveingir, en öll innsigli eru nú frá bréfinu glötuð. Aptan á bréfið er ritað með eiginhendi:

„Upplesed fyrer Riettenum a Eingehlidarþinge þann 29 Aprilis 1745

testr_ Bjarne Haldorson“.

Bréf þetta er áðr prentað í safni þessu (III, Nr. 518) eflir afskript frá Hannesi alþingismanni Þorsteinssyni, en frumritið hafði og þá ekki séð sjálfur, og þótti bréfið þá strax tortryggilegt af ýmsum rökum. Þá var og ekkert um þetta bréf kunnugt að öðru leyti og eingin afskript af því fram komin. Þá hafði og ekki tekizt að lesa það til fullnustu, því að það er sumstaðar afaríft aflestrar. Nú hefir það tekizt og nú er alt miklu ljósara um bréfið enn þá var og nú er fundin af því gömul afskript, sem styðr mann mikid í því að meta gildi þess eins og það liggir fyrir. Er hana að finna í sýsluskjalasafni Húnavatnsþings í Landsskjalasafninu meðal þess, sem kallast „*Documenta og Acta publica framlögð á manntalsþingum vorid 1745*“, og er með kendi Jóns Ólafssonar frá Grunnavík, því að hann var um þessi ár með Bjarna sýslumanni á Þingeyrum Haldórssyni. Neðan við afskriptina ritar Bjarni sýslumaðr með eiginhendi: „Vid

1) [Undirstrykað í hðr.

þetta bref eru sex hangande innsigla. Innsiglin hafa því öll dottið frá síðan 1745.

Frumrit þetta, því að frumrit þykist það vera, er svo á sig komið á allan hátt, að það getr með einu móti verið frá 1397; bæði skinnlítrinn og áferðin, blekið, stafsetning og skriptarlag voltar allt eindregið á móti því, og eptir öllu útliti getr bréfið ekki verið eldra en frá fyrra hluta 18. aldar. Að öllum líkindum er það ekki gert fyrri en eptir daga Árna Magnússonar, því að ekki finst það meðal afskrípta hans af Holtastaðabréfum, og hafði hann mörg bréf þaðan. Bréfið er efunarlaust *falsbréf*, og er næstum óskiljanlegt, að Grunnavíkr-Jón og Bjarni sýslumaðr Haldórsson skyldu taka það fyrir góða vöru, því að þeir höfðu báðir gott vit á þeim sökum, og Jón hlaut beint að vera lærðr maðr á slíka hluti, þó að hann væri nokkuð auðtrúa. Bjarni var hins vegar maðr vitr og tortryggr. En hvorugr þeirra gerir neina athugasemd um það, að bréf þetta sé grunsamlegt. Alt er þó sama skinnblaðið, það, sem í þeirra hendr kom, og skinnbréf það, er hér er nú farið eptir. En við samanburð á afskrípt þeirra og skinnbréfinu kemr það einkennilega fram, að þeim ber ekki saman í nokkrum höfuðatriðum. Í afskrípt Grunnavíkr-Jóns stendr, að Holtastaðakirkja eigi „hálfan viðreka út á Depli á móts við Gunnsteinsstaða¹⁾ kirkju“. Þetta hefir því staðið svo í sjálfu skinnbréfinu 1745, og er það í samræmi við fjölmörg ósvikin Holtastaðabréf frá 17. og 18. öld, og meðal annars stendr svo í afhendingarbréfi Jóns Björnssonar frá 1606 fyrir Holtastöðum til Helgu dóttur sinnar biskupsfrúar í Skálholti. En í skinnbréfinu stendr nú: „*Jtem allan reka út á Depli, skógarhögg í Kolahvammi í Blöndu-gili*“, sem ekki kemr heim við nein rétt og góð Holtastaðabréf, enda má sjá á skinnbréfinu að það hefir verið skafið, þar sem þessi orð nú standa, sem hér eru með skáletri, og skrifuð hafa verið ofan í sköfuna. Skinnbréf þetta er því *ekki einungis fals frá upphafi, heldr hefir það einnig verið falsað síðan 1745*. Á skinnbréfinu má nú lesa efst á spássu: „J. B. J. ad Nr. 102—13“. Má af því merkja, að bréfið hafi verið sent til biskupsins yfir Íslandi 1813, og vist er um það, að ekki hefir bréfið fylgt skjalasafni Hólabiskupa, enda kemr það fram, þegar að er gáð, að bréfið er komið frá Holtastöðum. Á árunum 1811—1813 varð ágreiningr milli Gunnsteinsstaðamanna, vegna Gunnsteinsstaðakirkju, sem þá var lögð niðr fyrir laungu, og Holtastaðamanna, vegna Holtastaðakirkju, um rekann á Depli, og í þeim málum kemr þetta bréf fram. Þá bjó á Holtastöðum Erlendr hreppstjóri Guðmundsson, nafnkendr maðr, sá er lenti í skiphrakningnum mikla 1796, og frá honum er bréfið komið til biskups. Segir Erlendr í einu af bréfum sínum til biskups um þetta leyti, sem er ártalslaust og ódagsett, að Holtastaðamenn hafi í meir en 30 ár

1) misskrifað í afskríptinni „Hünsteinsstaða“.

haldið og notað rekann á Depli. Segir hann Gunnsteinsstaðamenn „rakna nú úr meir en 30 ára roti, sem þeir hafa í legið, svo langa tíð, að ei hafa með einu orði gefið um að áfrýja brákon Holtastaðamanna á rekanum, svo, þótt einhvern tíma hefði Gunnsteinsstaðaskemma — fyrrum kirkja — átt tilkall til rekans, sýnist mér þeir nú ekki kunna með réttu að eigna sér hann“. Í bréfi til Geirs biskups, dagsettu á Holtastöðum 7. Febr. 1813 getr Erlendr makaskiptabréfs þess milli Péturs biskups og síra Einars Þorvarðarsonar, sem þetta bréf vitnar til, og fer hann um það svo feldum orðum: „Nokkru síðar fékk eg boð frá herra sýslumanninum S(igurði) Snorrasyni, að eg vildi senda sér eð gamla makaskiptabréfið biskups Péturs Nicolaussonar af 1394, sem ljóslega greinir um reka á Depli m. m. Heyri eg sagt síðan, að sýslumaðr finni að því, að það sé ei undirskrifað af þeim, sem það hafa skrifað eptir pergamentsbréfinu. En svo sem það nú er, var það, þegar eg meðtók það með öðrum documentum, sem Holtastöðum fylgdu, sem eg vil sanna með mínum sáluhjálpar-eiði“. Með þessu bréfi sýnist Erlendr hafa sent biskupi afskrípt af þessu skjali með hendi síra Jónatans Sigurðssonar, átamt fleiri gögnum, sem biskup sendi alt aprt með bréfi 12. Maí 1813, og er nú ekki fyrir hendi nein afskrípt af „makaskiptabréfi“ þessu, sem líklega hefir verið falsbréf líka, og ekki var hún meðal þeirra bréfa, er eg fékk léd frá Holtastöðum í Október 1909.

Með bréfi dagsettu á Holtastöðum 26. Júní 1813 sendir Erlendr Geir biskupi skinnbréf það, sem nú er hér prentað eptir, og mælir hann í því bréfi svo: „ . . . Eitt makaskiptabréf af 1397 hefi eg hjá mér fundið, millum síra Einars Þorvarðar(ð)ssonar og hústrú Ingiríðar Þórðardóttur, síðan í vetr, sem eg læt nú fara með þessum miða yð-ar háeðlaheitum til eptirsjónar. Þetta makaskiptabréf þykir mér nokkuð sanna gamla transskriptarbréfið millum herra Péturs N(íkulas)-sonar og síra Einars Þorv(arðs)sonar af 1394, utan hvað *fleira* er innfært í þetta bréf en hitt, *er eg veit ei hvaðan komið er*, og þetta er nú þá sú síðasta upplýsing, sem eg gerf get í þessu rekamáli Holtastaðakirkju og Gunnsteinsstaðakirkju (réttara feðga)“. — Þetta skjal hefir biskup aldrei sent Erlendi á Holtastöðum aprt, og því er það enn gefmt í skjalasafni biskupanna.

Mjög gömul rök eru fyrir því, að Gunnsteinsstaðakirkja hafi átt hálfan reka hvals og víðar á Depli á Skaga. Þeim ber öllum sam-an um það, Auðunarmáldaga 1318, Jóns máldaga skalla 1360 og Pétursmáldaga 1394 (Fornbréfasafn II, 485; III, 169, 545). En hinn helming rekans á Depli átti Hólastóll 1374 á móts við Gunnsteinsstaðakirkju (rekaskrá Hólastóls, Fornbréfasafn III, 280, 284). Hins vegar finnast engin óbyggjandi deili þess, að Holtastaðakirkja hafi átt reka á Depli fyrri en um 1600, og er henni þó að eins talinn rekinn í heimabréfum Holtastaða, en ekki eignar máldagabók Guðbrands

biskups Holtastaðakirkju neinn reka þar, og er Holtastaðamáldagi í þeirri bók með vissu gerðr eptir 1596.

Þeim, sem sett hafa saman „makaskiptabréfið“ frá 1394, milli Péturs biskups og síra Einars Þorvarðssonar, og þeim, sem búið hafa til þetta bréf frá 1397, hefir án efa verið kunnugt um það, að Hólastóll hafi á 14. öld átt hálfan reka á Depli móts við Gunnsteinsstaðakirkju. Til þess að Holtastaðamenn gæti eignað sér rekahlutann móti Gunnsteinsstaðamönnum var nauðsynlegt, að það kæmi fram, að einhver Hólabiskupa hefði selt þennan reka undan stólnum og undir Holtastaði. Og til þess að sanna þetta hefir svo „makaskipta bréfið“ 1394 verið samið, og hefir það að eins eignað Holtastaðakirkju *hálfan* viðreka út á Depli, sem skynja má af því, að Erlendr á Holtastöðum segir 1813, að bréfið frá 1397, sem hér er prentað, haldi „fleira“ en bréfið frá 1394. Bréfurum þessum hefir og verið kunnugt um það, að Pétur Nikulásason var biskup á Hólum og síra Einar Þorvarðsson var uppi um þessi ár (1394—1397). Faðir síra Einars gæti verið sá Þorvarðr prestur á Gunnsteinsstöðum, sem nefndr er 1360 í Jóns máldaga skalla (Fornbréfasafn III, 169).

Kaup Brief síra Einars Þorvarðssonar oc Hustru

Jngerydar Þordardotter vñ Holtastade

Anno 1397.¹⁾

Þeim godum moðum sem þetta brief sia edur heira sender Çinar prestur snorrason þorgeir Boduarson þorsteirn Berson²⁾ petur palsson jon þorgeirson og þorariñ guðmundson. leikmeñ. kuEDIU guds og sýna, kunnugt giðrandi. að þa er lided var fra hingad burde vors herra jesu christi [m 3^c 9° og sio ar³⁾] ð holtastodum i langa dal ð allra heilagra messu vorum vier hia og heirdum og saum a handaband þeirra Çinars Þorvarðssonar⁴⁾ af eine alfu eñ hustrur jngerydar Þordardotter⁵⁾ af añare að so firir skilldu, að síra Çinar sellde jngeryde jordina alla a holtastodum i langadal. með ðllum þeim gognum og giædum sem jorðuñe filt hafa að fornu og nyu hann hafð[e]⁶⁾ fremst eigande að orðed og petur biskup hafe⁷⁾ sier selt. eñ kirk(i)unar eign sieu þessar

1) Þessi fyrirsögn stendr á fremri hlið skinnbréfsins uppi yfir sjálfum texta bréfsins. En aptan á skinnbréfinu stendr: „Kaupa Brief firer holtastodum 1397“. 2) Bergsson b. 3) [C. ccc. xc. og vij ár b. 4) Í skinnbréfinu má bæði hér og í fyrirsögninni eins vel lesa „Þordarson“; b les hér „Þördarsonar“. 5. — 6) hafð, stendr við línulok í skinnbréfinu, og er skýrt; b les: hafe. 7) Svo bæði.

jarder huamur kirk(i)uskard hamra land og halfur kagara-
 holl. eirneñ filge Holtastodum og hennar eignum alt land
 firir suñañ Holsdæld¹⁾ sudur i þann gard sem liggur næst
 guñfrydarstodum og vpp i tind og þadañ vt a torfhola. og
 so i blondu. eirneñ halfa selueide i blonduos a mots vid
 Hialtabacka kirkiu. og veidesyke i blondu firir vtañ Hniuka-
 kot. [Jtem allañ reka²⁾ vt a deple [skogarhogg i kolahvañi
 i Blondugili³⁾. hier i mot gaf jngerydur sira Ćinare njuťju
 hundrud med þessum fridleika. fimtan kyr fimtan asaudar
 kugillde. tju gielldfiar kugilldi. halft huort i nautum og saud-
 um. þrettan hundrud i voru. tolf hundrud i hafnarvodum
 og tolf hundrud i hrossum og [til þrettan hundrada⁴⁾ i slatr-
 um og skillde þetta vt lukast a þremur arum nema jnge-
 rydur vilie skiotara vt luka. eñ þađ sem eckj likist ut skillde
 standa med tolf alna abata huort hundrad. fritt af frydu. eñ
 ofrytt af ofrydu. jtem skillde jngerydur a sira Ćinar ad hann
 skillde lata giora vpp kirk(i)una a holtastodum a sialfs sjns
 peninga kost. og hafa þar firir þaug fimtan hundrud sem
 giord voru a kirk(i)una og henar ornament sydan sira Ćin-
 ar keipte ad herra petre biskupe. eñ ef nockud kiñe a ad
 bresta vpp a kirk(i)unar bigging. þa skillde sira Ćinar edur
 hans erfing(i)ar luka jngeryde firsogd fimtan hundrud sio
 kugillde atta hundrud j uoru. skillde sira Ćinar abirg(i)ast
 lagariptingar⁵⁾ a greindre jordu. eñ jngerydur hallda til laga.
 Og⁶⁾ til sañinda hier uñ setium vier firgreinder meñ
 vor incigle firer nedañ þetta brief.

1) Hallsdæld b. 2) [Sýnist hafa verið skafið, og síðan skrifað of-
 an i, enda stendr i þ fyrir þessi orð: „hálfan vidreka“. Er því
 skafan gerð *eptir* 1745. 3) [Þetta sýnist einnig vera skafið, og síðan
 skrifað ofan i. Er það einnig gert *eptir* 1745, því að i þ stendr fyrir
 þessi orð: „á möts vid Húnsteinsstada (*rétt*: Gunnsteinsstada)kirkiu“.
 Alt þetta, sem ofan i hefir verið skrifað, er nú ilt aflestrar i skinn-
 bréfinu. Einkum er *gili* (i Blondugili) krullað og óljóst, því að rúm-
 leysi hefir krept að. Það, sem inn hefir verið skrifað, er leingra en
 það, sem út var skafið. 4) [þrettán hundrud b. 5) — ripting b. 6)
 Þessu (?) b.

14.

1409.

BRÉFSÁGRIP.

De ældste Danske Archiveegistraturer udg. ved T. A. Becker I, Kh. 1854 bls. 74 og' 75 (Skrá um skjalasafnið á Kallundborg 1476). Síðara bréfságripið á án efa við DI, III, Nr. 599 og 600. Um fyrra ágripið er óvissara.

Item transcriptum aff nogle norske breff the som lyde paa Ysland. Dat. medix.

Item eth vidisse aff breff som ludhe paa then deel ther koningen skal haffue aff Yslandsfarer. Dat. medix.

*15.

5. September 1415.

í Slagleysu.

VERNDAR og umboðsbréf Eiríks konungs af Pommern handa Jóni biskupi á Hólum og heilagri Hóladómkirkju.

MSteph. 57. 8vo bls. 81—87, afskript gerð fyrir Árna Magnússon með hendi síra Snorra Jónssonar á Helgafelli stafrétt eptir frumritinu, sem þá var á Hólum: „Originalen heraf ligger udi Stifftkisten paa Holum og paa Pergament“. — Bréf þetta er áðr prentað í DI, III, Nr. 639 eptir óskjallegru afskriptum.

Eric med guds nadh noregs. Danmarks. swerigs. wenda oc gota konung oc hertugh j pomeren sændir allum mannum them som thætta bref se ædr høyra quædia gudis oc sina. Sakir thæs at virdhelik herra oc andelik fadir oc vin var hin kæra herra jon med gutz miskund biscop at holum a yslande far nu heim til sit biscopsdome. thy bedhium vir allan vorn althiud a sama yslande oc biudhum at ther se hanum til hialp oc til styrks i alla sina ærande til ræta swa ofta som han til sigher oc hanum thornast eynkañelika byggiande oc buande j hola biscopsdome veiten hanum heidir oc virdning oc alla the liudna som i æren a guds vægna oc vara skuldugha idhrum ræta ræta biscop at veita oc vilium vir at ther vitit at vir hauum takit andelikan fad-

hir oc herra biscop jon fornef(n)dan hola kirkiu oc alt hennar oc hans gotz badhe i lousu oc i fastu vardhnada oc sweina oc hion hans i guds vald vara vernd oc konunglika troust fulkomelika forbiudanda hwarium manne eynkanelika alla vara vmbutzmæn oc loghmæn fornefndan biscop jon at vradha ælla yuer sweina ælla vardnadha. ælla hion hans dæma. ælla theim stefna fore nockur systluman edar laghman varan. nema biscop skal sialuer ælla laghlikan vmbutzman tilsetia at dæma æfte laghum al maal a vara væghna som a sina yuer alla sina sweina vardnadha oc hion. huer som i moot thæssu vare breue oc skipan gengir med triotsku oc vliudna haue vara reyde oc refsing æfte tolf manna dom oc fornæfnde biscop jons ælla hans loghlika vmbutzmanz owersægn æfte laghum. oc theym fulræte sit som brutit ær vidr luke oc heliga hola kirkiu twegilt fulræte sit. Swa vilium vir ok at alla mæn vita at vir stadfestum mæth thæsse sama vare opna breue alla the priuilegia oc frelse som norighes konunga i fornum tima giuet haua oftnæfnda hola kirkiu oc biscopa a holum. vilium vir at the standa vbreidalika mæth allum sinum articulis oc greynum i alla mata som the vtgifna voru at fyrsta. Datum in villa nostra slaulosia anno dominj Millesimo quadringentesimo quintodecimo die quinta mensis septembris nostro sub secreto presentibus appenso.

16.

1419.

BRÉFSÁGRIP.

De ældste Danske Archivregistraturer, udg. ved T. A. Becker, I, Kh. 1854 bls. 74 (Skrá um skjalasafnið á Kallundborg 1476.). Þetta er án efa ágríp af DI, III, Nr. 330 (1. Júlí 1419).

Item eth breff aff Ysland. met huilket the kennes at ganske landet haffuer hylleth koning. Erik fore en herre oc en koning. Dat. medcix.

17. 10. Júní 1420. í Saxakaupangi.
 JÓHANNES biskup í Hróarskeldu, Áslákr (Bolt) Björgynjarbiskup, Thomas Orkneyjabiskup, *Árni Skálholtsbiskup* („Arnerus Scalottensis“) og Andbjörn biskup í Hamri veita þeim mönnum úr biskupsdæmum sínum 40 daga aflát, sem heimsækja fyrir guðræknis sökum og bænagerðar altari hins heilaga Ólafs konungs í Pálskirkjunni í Saxakaupangi á Lágalandi, eða hlýði þar messu eða færi þangað því til uppheldis gjafir og gagnsemdir.

(Dipl. Norv. XVI, Nr. 75 eftir afskrift Árna Magnússonar í safni háskólans í Khöfn, gerðri eftir frumritinu).

18. 1431.

BRÉFSÁGRIP.

De ældste Danske Archivregistraturer, udg. ved T. A. Becker, I, Kh. 1854 bls. 75 (Skrá um skjalasafnið á Kallundborg 1476). Þetta bréfságríp er ekki fullvist um. Helzt sýnist það muni eiga við DI, III, Nr. 340, sem er skuldabréð Árna biskups Ólafssonar frá 22. Júní 1420 til Eiríks konungs af Pommern. Skuldarupphæðin er sú sama og hér. Nafn Margrétar drottningar, sem lézt 1412, og ártalið 1431 getr ekki farið saman, og er annaðhvort eða hvorttveggja hér rangt.

Jtem eth breff at biscopen aff Skalolt widerkenner sigh at ware drotning Margrethe try m nobel skyldugh. Datum medxxx primo.

19. [um 1440].

VITNISBURÐR um lýsing Þorleifs Marteinsonar fyrir Snorra Þorlákssyni um landamerki jarðanna Arnarhóls, Þórdisarstaða og Bárar í Eyrarsveit.

Add. British Museum 11,242. 4to (F. M. 206) bls. 68 og 67b (neðst), og virðist þetta skrifað nálægt 1550 (Syrpa síra Gottskalks í Glaumbæ). Síra Gottskalk átti jarðeignir í Eyrarsveit. — Þorleifr

Marteinsson, sem hér er nefndr er, án efa Þorleifr Marteinson í Máfahlíð, bróðir Ólafs stada. Þorleifr er dáinn fyrir 1427, og nokkru eptir lát hans er vitnisburðr þessi útgefinn, og virðist sízt fjarri að heimfæra hann eins og hér er gert.

landamerki um bar.

Þat giore' ec magnus biornzson godum monnum kunnigt med þessu minu opnu brefi. at þorleifr marteinszon lysti fyrir snorra þorlakssyni at þessi væri landamerki j millum arnarholz oc þordisarstada. at flangagil ædr fram æ fiol oc sionhending vr flangagile oc j stapa þann er stendr synz æ hafamel. En j millvm barar oc þordisarstada. at sionhending skal vera vr stapanvm oc j stein þann er stendr nordaz j krokaskiere þa hann liggr j eyar endanum enum nordara. j millvm arnarholz oc barar. at sionhending rædr vr grasteine oc ofan j ardalen hia gotvnm oc onnur vr stein[in]um og ofan j ana þa sem ofan fellr vr vatnenu. en vr vatnenu æ[di læ]kiar skvrdren oc jnn j skalholt. oc vr holltinu sionhending vpp i hellenn j he[lli]sgile j motz vid eyrar stad. Enn bar æ sionhending vr holltinu oc inn j uatzendan.

20.

Mál 1451.

í Björgvin.

KÆRUR þjóðverskra kaupmanna í Björgvin til skóarauna þar, og er þar Íslands getið meðal annars.

Hansisches Urkundenbuch VIII, Nr. 42, bls. 26—27, (eptir samliða bók um þessi kærúmál í bæjarskjallasafninu í Lübeck). — Hér er einungis tekin sú grein, er getr Íslands.

Tosprake des copmans jegen de shomakere baven
de ander puncte alzo nascreven steit. anno
(14)51.

Int erste do de irluchtigheste hochghebaren forste konigk Crysterne in dem 50. jare to Berghen personlyken erschēn, wart ruchtbarich mank dem ghemenen copman unde

volke, wo 6 schomaker Hans Vermarke, Hans van Forsten unde Bernt¹⁾ Swartehaver etc., hovetlude, weren up des koninghes gharden vor des erbenomeden koninghes Crysternes jeghenwardicheit unde darsulvest van wegghen erer gantzen kumpenye unde selschop en schole wesen ghestavet en ed, dem koninghe, der kronen unde dem lande bystandich to wesende, dem heren koninghe ofte synen vogheden myt macht to volghende, dar des is to donde, uthghenomet Inslande²⁾ unde buten landes, so dem copman dat is borichtet³⁾, darvar se nye breve unde confirmacien hebben vorworven, de deme copman untjegghen ghan, so in de naschreven articulen clarliken openbaret; welke brev eto vorwervende en dock hochlyken van dem copman wart vorbaden. Unde darna des mandaghes 15. Februarii de hovetlude worden vor den copman gheesschet begherende sodane breve horen to lesende. Des so deden sy uns weygeringhe⁴⁾ unde wolden dem copman nictes wytlyk don nock cotype gheven, mer vor juwer ersamheyt wolden se dat toghen unde nene⁵⁾ tiit uthsetten. Des wart en noch⁶⁾ besprake ghesecht unde settet 14 daghe na paschen⁷⁾ tokamende bynnen Lubeck se sik to vorantwerdende. Darto se antwerdeden, se wolden dat don, wen id en boqueme were, jo er jo lever. To dersulven tijt worden se beschuldighet, wo se unrecht ghedan hadden unde hadden ghegheven to dem lantschepe 5 Arneemshe gulden myn 2 s. Dar antwerdede Bartolt Wolborgh, wes se ghegheven hadden, des weren se quyt etc. Ersamen leven (heren)⁸⁾, uth dosseme unde anderen puncten mach me de grunt vornemen. Hapen, gy wyllen dat wol duplyken averwegghen, setten dat by jw (erbarheit)⁹⁾.

.

1) al Hans. 2) Svo. 3) Sbr. verndarbréf Kristjáns konungs I. fyrir þýzka skósmíði í Björgvin frá 9. Sept. 1450, DN. I, 812. 4) weygerende, al., og deden endrtekið eptir weygeringhe. 5) ersamheit se dat toghen unde wolden nene, al. 6) ghenoch, al. 7) 9. Mai. 8) heren sl. al. 9) erbarheit, sl. al.

*21. 23. Marts 1467. á Viðivöllum.

VITNISBURÐARBRÉF um landámerki, ítök og ítölur Viðivalla hinna ytri í Fljótsdal.

Frumritað vidisse á skinni í Landsskjalasafninu, komið 16. Nóv. 1909 frá Viðivöllum í Fljótsdal fyrir milligaunga Guttorms umboðsmanns Vigfússonar. Bréf þetta er áður prentað hér í safninu V, Nr. 419 eptir pappírsafskript frá 1701.

Witnersburdur vm holmana fyrir handan vjdiue!!i
sem oc adrar jtolor.

Þad giorum wid olafur teitzson. og biorn benedictzson. godum monnum kunnigt med (þessu) ockru opnu brefi. þa er lidit war fra gudz burd. m ed lx og vij ar manudagin j helgu viku wm worit a wjdiwollum ytre j fljotzdal handfestu vid hallsteinè þorsteinssyni suofelldan witnisburd. ad wid vissvm fyrir full sannindi. og suo heyrðum vid ockur ellri menn lysa fyrir ockur ad wjdiweller ytri ætti allan husholma fyrir handan kelda oc alla þa holma sem þar eru yfer ad þeim argranda er geingur wt j jokulsa. fyrir handan husholma. og suo wissu wid ad wjdivellir ytri ættv skog vt vid gilsa j rana. og annaþ skogarpant fram a stullaflaut. og vpp a x hesta lietorf arliga j skridu jord. og fimm stodhrossa beit a vetrum og taka ecki fololld fra. og eingia teig med vmmerkivm fyrir framan skogargauturnar ofan fra skridu. og epter þessum jtaulum vilivm vid sveria fullan bokareid nær sem þurfa þiker. ad ockur ellri menn hafa þessar jtaulur haft og halldit og eignad vjdiwaullum ytri. Og til sanninda hier wm setium vid ockar jnsigli fyrir þetta bref skrifad j sama stad deigi s1 dar en fyr seigir.

Medkennu wid audun steingrimson og Einar magnusson med þessv-ockar opnu brefi ad vid haufum sied og yfer lesid suo latandi bref med insiglum sem hier fyrir ofan skrifad stendvr. Og til sanninda hier wm setium vid ockar innsigli fyrir þetta bref skrifad a skridu mariumessu s1darj vm haustid anno mdlxxxij.

22.

20. Júní 1468. í Kaupmannahöfn.

BÆR Kristjáns konungs I. til bæjarráðsins í Lynn á Englandi og stjórna annara staða þar í landi, þar sem hann kærir það, þótt enskum kaupmönnum sé samkvæmt samningi milli sín og Einglakonungs (frá 1465) bönnuð öll verzlun á Íslandi, að nokkrir menn frá Lynn hafi siglt til Íslands nálægt Michaelsmessu síðast (1467), drepit þar á grimdarfullan hátt hirðstjóra sinn (Björn Þorleifsson), og orpit líki hans á sæ, rænt konu hans, börn og fólk, gulli og silfri, klæðum, gripum og öðru, brent bæi og byggingar, tekið skatta konungs og farið sem logi yfir akr með rupli og ránum.

Hansisches Urkundenbuch IX, Nr. 468, bls. 326—327 eptir gamalli afskrift í bæjarskjaldasafninu í Köln (Acta Anglicana bl. 11—12).

Certificatio missa per regem Dacie civitatibus
regni Anglie.

Christiernus, Dei gracia Dacie Swecie Norwegie Gotthorum Sclavorumque rex dux Sleswicensis comes Holsacie Stormarie Oldenburghie et Delmenhorste, universis civitatum, villarum et opidorum regni Anglie preter illos de Lyndene majoribus et rectoribus, amicis nostris, benevolentiam regiam et salutem. Ad vestram notitiam deductum esse non ambigimus, quod inter serenissimum regem Anglie et nos ante annos tres fraterna conclusa fuit confederatio et in eadem exprimitur, ne sine nostra licencia mercatores Anglici sub amissione honorum et vite ad Isslandiam vela fer[r]ant¹⁾, hocque serenissimi regis Anglie preceptum in pluribus illius regni civitatibus promulgatum extitit. Quod tamen quidam de Lyndene habuerunt contemptui, qui circa festum beati Michaelis quidem jam preteritum²⁾ in Islandiam navigabant, ubi nobilem prefectum nostrum crudeliter necaverunt conjugemque ejus et liberos ac familiam auro, argento, vestibus, clemodiis omnique suppellectili nudaverunt redegeruntque in ci-

1) Sjá samning frá 3. Okt. 1465, Dipl. Isl. V, Nr. 400. 2) 1467 c. 29. Sept.

neres edes et edificia, tulerunt et tributa, que nostro fuerunt juri a longo reservata tempore, plurimam patrie partem prediis vestaverunt et incendiis quidquid et in penetralibus, agris aut pascuis illorum placuit libidini abstulerunt, novissime ut de impietate nichil omitterent, secum ad naves corpus prefecti, quem necaverant, rapuerunt et in mare projecerunt. Nos autem per innocentium occisorum filios et heredes, consanguineos et affines efflagitati naves quasdam de Lyndene, que nobis in manus collapse sunt, arestando detinuimus¹⁾, ut sic nobis et nostris pro illatis violenciis, dampnis et injuriis satisfaciant, ut tenentur, nec ob culpam illorum de Lyndene quoquo modo impedire vel arestare volumus aut intendimus mercatores vestros aut naves, dum eas per mare nostrum Oresunde¹⁾ transire contigerit, sed salvum eis damus conductum et sub regia nostra protectione recipimus et ad omne bonum promovebimus, ubi se de vestris esse per scripta probent legitima, que civitatis aut majoris civitatis famose sigillo fuerint consignata. Etsi qui vestrum propter flagicia seu societatem Lyndensium res quaslibet amiserant, dampni estimationem a Lindensibus, ut justum est, repetant. Vos autem omnes et singulos rogamus attente, quatenus dignam nobis emendam pro offensa, subditis vero nostris pro violenciis et injuriis justam satisfactionem velitis et curetis ab ipsis Lindensibus procurare. Valete feliciter. Ex castro nostro Haffnensi 20. die mensis Junii nostro sub secreto anno Domini 1468.

23.

Okt.—November 1468.

VITNISBURÐIR sjónarvotta um töku enskra skipa í Eyrarsundi, sem vottað er að Kristján konungr I. hefði sagzt hafa látið taka þar vegna þess, að enskir menn frá Bristowe hefði siðasta ár verið á Íslandi (með ránum og verzlun í einu lagaleyfi).

1) Sbr. næsta bréf hér á eptir Nr. 23.

Hansisches Urkundenbuch IX, Nr. 519, bls. 364—368, eptir frumriti á 5 pappírsblöðum í bæjarskjallasafninu í Köln, og eunnfremr eptir gamalli afskript í Acta Anglicana bl. 20—23 í sama safni (= *b*). — Þeir atburðir, sem hér frá greinir, munu meðal annars hafa orðið út úr drápi Björns Þorleifssonar (Sbr. Nr. 22).

The attestacions of the witnesses brought in by John Bromer and othir Englishh marchaunts for the preef of theire complaint late made and yovene in afore the kyng and his counseillers ayenst the marchaunts Esterlyngis, receant within this reaueme of England.¹⁾

Lynne. Robert Deryng²⁾ of Lynne, maistre of the ship called the Marye of Lynne, wherof is owners Richard Outelawe and Aleyne Thomsone, sath, he sailed from the towne of Lynne towardes Pruce in Dantzike³⁾ in the saide ship and at witsonday⁴⁾ in the morning at oone of the cloke he came into the Sounde a fore Elsingure and there cast ancre a grete quarter of a mile frome lande, beyng in his felashipp the James of Lynne and the Christofre of Bostone also at ancre. And thanne by thavis⁵⁾ of his felashipp lanchd his bote and came to lande by 3 of the clok afore none, hymself beyng the 10. persone, at Elsingure and there offred the tolle to the bourghmaistre, the kyng beyng in the churche at Elsingure the same tyme. Also he setth, that there was oon of Danske, called Paule Rule⁶⁾, maister of a shipp of Danske, which sailed from Lynne and came thider before hym that deposeth. He sath also, that the saide Poule Rode⁷⁾ stille at ancre, till the Englishh schippes were take, and as for the answeere of the saide burghmaistre it was, that he shuld have answeere, whanne the kyng was goone. And taryng for the said answeere, the said Robert understode by an Holandre, that the kyng wolde take the Englishh shippes, and thenne he departed toward his shipp.

1) Attestationes testium inductorum per Johannem Bromer et alios mercatores Anglicos ad probandum querelam propositam per eosdem coram rege et suo consilio contra mercatores Thentonicos residentes infra hoc regnum Anglie. *b* 2) Doringe *b*. 3) Svo. 4) in festo pentecostes *b*. 5) = the avis; per advisamentum *b*. 6) Roel *b*. 7) Svo.

And or he myght come there, there were 8 shippes of werre about the Englissh shippes, of the which 8 shippes 2 were of Danske, of oone of which was maistre and capitaigne Vincent Stolle,¹⁾ knight, havynge with hym 80 duchemen in the same shipp of the freight of 80 tonne, and of that othir shipp of Danske was capitayne and maistre Henry Sterneburgh, shipper of Danske. Which 2 shippes of Danske with the remanent came upone the saide 2 shippes of Lynne and oon of Bostone and toke the shippes and ladde theim to Copemanhavene and kept the saide Robert, that deposeth, and the maistres and marchaunts in the castell of Elsingure 6 dayes. And for all the meanes, that coude be made, he coude nat understande, for what couse the said Englissh shippis were takene and whether the said 2 shippes of Danske were made out by thayme of Danske or by the kyng of Denmarke.

Robert Braybroke of Lynne sath, that Thomas Talbot of Lynne tolde hym, that Hanze Frederike of Danske, lying in Lynne, afore his departyng with the shippes saide unto the saide Talbot, that it were gode, he sold hym his goodes by a peny. And so he dide and by that meane the saide Talbot goodes and dyvers othir were saned. Item he sath, that the secunde day of the moneth of Octobre afore the maire of Lynne, thaldermans and other oone Poule Rule²⁾ shipper late comyng from Danske saide unto hym that deposeth, that Henry Sterneburgh of Danske was at is departyng, which was longe sithe the takyng of the Englissh shippes, in Danske and thider brought Englissh clothe and there he lefte hym, when he wente. And demaunded, why consideryng that the saide Sterneburgh was banished, he was nat executed, he saide, he coude nat saie therto, but there he was.

Richard Godewyne and William Wales of Lynne sworn accordeth which the saide Braybroke in the article concernyng Henry Starneburgh.

Richarde Hobert of Erwardetowne, boteswayne of the

1) Tolle b. 3) Roel b.

George of Londone, saith, that the wednesday in whitsonweke¹⁾ he came afore Elsingure aboute 6 of the clok after noone and there cast ancre and sent a lande the cok,²⁾ the capmarchant and purser with 12 maryners, where they were take prysoners and put in the castell. And than oone Stoltman of Danske came in his cok a borde aud dranke and wente his waye, and a noon after came ayene whit 7 shippes and sette aboute thayne, wherof 2 of theym were of Danske, and came a borde and asked, whether they wolde fight or naye. And they saide: naye. And thanne he entred and toke the shipp. By whos commandement they were there, he canne nat telle. And after at Copemanhavene the kyng of Denmarke saide to hym that speketh, that the caas of their takyng was, that the men of Bristowe were in Iselande the laste yere, and othir men of Denmarke saide, that the kyng of England had writene unto the kyng of Denmark, to take and do his beste whit Englysshmen, and that was the noise thorowe all the lande.

Thomas Roger of Grenewych sworene deposeth, that he sailed in the George of Londone unto t[h]e Sounde and there lying atte ancre came upone hym Hans Stoltmane of Danske and asketh hym, wethir he wold fyght or delyvre the shippe, and entred the shipp and toke the rule of the shippe upone hym and forthwith sent for 200 men of Dansk and putte one of theym called Henryke to kepe the toppe³⁾ and on the mornyng put theym out of the shippe. Also the seid Hans Stoltman with the seid 200 men of Danske kept the shippe takene as above fro wednesday in witsonweke at nyght unto saterday thanne next folowyng. He setth also, that he syttyng in the guylde maistres hows in Copmanhavene, beyng present 5 maisters of Danske called Laurence Wolf, Michell Hardmane,⁴⁾ Henryk Sternehurgh, the seid Hans Stoltman and sir Vyncent Stole, the same sir Vyncent

1) p. e. 8. Júnf. 2) cimbar vocatam le cok b. 3) ad custodiendum carthesium navis b. 4) Ertman b.

seyde, that there skuld a 1000 and 1000 menn of the Hans wyssh, that they had never be boren for the seid werk.¹⁾

Richard Hovard, Pers Johnstone and William Holme, thesse 3 men afore writene sworne and examyned deposen and accordene with the seid Thomas Roger except the clause: he seith also, that he sytting etc.

George Heriotte, chieffmarchaunt of a shippe called the George of Londone, sworne accordeth whit Thomas Roger and over that setth, that oone Henrye Grise, marchaunt of the Hans, beyng at Capemanhavene efter the takyng of the shippes came whit the kyng of Denmark to the seid shippes and was at the devydyng of the goodes.

William Wathyne of Londone marchaunt setth, that he hath lye in Danske all the last wynter and there was unto after Lammas²⁾ last passed. And he setth, that afore takyng of the Englyssh shippes Vyncent Stole, Henry Sternebourgh and Michell Ertmanne of Dansk went unto the kyng of Denmark, and whityne a lytill tyme after the seid Vyncent came ayene to Dansk and bought a shipp and certeyne gunnes³⁾ and waged souldiours and whit theym went ayene to the seid kyng, and a none after the seid Englyssh shippes were takene. And he setth, that after the takyng of theym that the seid Sternebourgh whit a crayer came ayene unto Danske and brought whit hym certeyne Englyssh cloth, and because it shuld nat be knowene, he leide it a londe by nyght tyme.

William of the Howe of Hull, lodesman⁴⁾ in the George of Londone with Thomas Roger, accordeth with the said Thomas in all thynges except the clause of setting in the gildestmaisters hous at Capemanhavene etc. And more over he setth, that he sailed out of the Sounde into Danske in a shipp of Danske and there abode 6 wekes and had comunicacione with Michel Ertman and Henry Sternebourgh, which confessed, that they were at they takyng of the saide George and muste goo ayene into the kyng of Denmarkes

1) se non fuisse natos ob premissa b. 2) p. e. vincula Petri. 1. Aug.; ad vincula s. Petri, b. 3) bumbardes b. 4) remex b.

service at his first writing, and to that entent the said Starnebourgh had bought a shipp. And also he sathth, that he sawe there divers banelles stuffed with Englissh cloth, that was taken atte the Sounde. Also he sathth, that he came homewardes in a shippe of Hamptone in feliship of 2 shippes of the Newecastell, and nat witstandyng that the kynge of Denmarke had sent thayme saufconduct, he leide 5 shippes to have take them.

Pakyne of Hortone, maryner in the George of Londone, sathth, that he sailad in the same shipp unto Sounde, where lying at an ancre came upone the same shippe Hanze Stoltman of Danske and asked, whether they wolde fight or de-lyver the shipp, and entred the same shipp and toke the rule therof upone hym and forthwhit sent for 200 men of Danske and putte oon of them called Henryke to kepe the toppe and on the mornyng putte the Englissh men out of the shippe. And so the saide Stolte¹⁾ with the said 200 men kept the saide shippe taken as above from the wednesday in witsonweke at nyght unto saterdey thanne next folowyng. Also he sathth, that he sailed out of the Sounde unto Danske in a shippe of Danske and there abode 3 wekes and there sawe Henry Sternebourgh, which was at the takyng of the Englissh shippes, and so, as he setth, the said Sternebourgh confessed and that he muste goo ayene unto the kyng of Denmark service atte the first wrytyng, that came from the saide kyng to hym.

Bostone. John Grey of Bostone, purser²⁾ of the Christofre of Bostone, wherof is owners James Frere, Henry Wyske, William Tymer, saillyng from Bostone with the shippes of Lynne towards Danske in Pruse and to the Sounde at witsonday in the mornyng about 3 of the clock and cast ancre and hym self wente a lande in an Hollanders cok to Elsyngure and 2 marchauntis of the Hanze at Bostone³⁾ and wolde have paied his costume to the custumer; and he had hym abide, til the kyng was goo, and that was

1) Svo, a; Stoltman b. 2) bursarius b. 3) qui venerunt a Bostone b.

aboute 6 of the klok; and than he that speketh wente into the tolners doughtres house, and there was the kyng and Esterlinges whit hym at a counsaile, and for fere of that counsaile he went ayene towards his shippes; and er he came a borde, there were 7 shippes under saile for to take them, wherof 2 were of Danske, like as the seid Robert deposeth. Also he supposeth, that the lettres sent from Londone and Bostone were cause of takyng of the Englissh shippes, for othir shippes of the Newecastell, that wente afore, wente sure. And the saide John sathth, that he beyng at Copemanhavene askyng the cause, whye they shuld be taken, and men seide there, that the kyng of Englande had send worde to the kyng of Denmark, that he shuld take Englisshmen.

George Garneter¹⁾ of Bostone, lodesman of the shipp called the George of Bostone, wherof were owners Philipp Williamsons, Henry Batte, Thomas Karter and John Smyth, sathth, [that he] at witsunday about 7 of the klok came to the Sounde afore Elsyngure and sende a lande their pursuer²⁾ and 2 marchantes, which were kept in pryson, and whitin 2 houres after came one sir Vyncent Stolte³⁾ of Danske in a barge and toke thaym, and Hanze Newstede of Lubyke comyng with theym in their shippe from Bostone robbed the marchantes of the same shipp. And the saide Stolte³⁾ sent the saide lodesman and maistre to Elsyngure to prisone and there ware 8 dayes. And by whom the shippes of Danske were sende thider whetir by theyme of Danske or waged by the kyng of Denmark or howe, he wote nat.

Robert Talbot of Grantham marchaunt sailed in a shippe called the Gabriell of Bostone from Bostone to a place called the Sounde and came thider upone tewesday next after witsunday⁴⁾ last passed and there was fette a lande by the procuryng of oon Gerard, servaunt to Christan Notsell⁵⁾ of Streilesounde, for there was no man there sauf the pur-

1) Garnere b. 2) bursarium b. 3) Stolle b. 4) p. e. 6. Júni.
5) Nissell b.

ser, that coude telle his name, and there was kept unto the fridaye next after. As for takyng of the shipp he can nat telle, who toke hir, but he reporteth hym to his felashipp and from that place he was brought unto Copemanhaven and there was kept in prisone unto the thursday next after seynt Laurence day next folowyng¹⁾, atte which tyme he brake prisone and came awaye.

Thomas Salman of Bostone, servaunt and prentise unto Thomas Nesewyk of Bostone, sath, that he sailed from Bostone in the Gabriell of Bostone and came unto Sounde on the monday next after witsonday²⁾ last atte afternone³⁾ and there laye at ancre and the next day after he was sette a lande with other marchaunts and was nat in shipp at the takyng therof, and therefore he canne nat depose, who toke the shipp. And he sath, that 5 of the Esterlyngs of the Stileyerde of Bostone sailed whith thayme from Bostone and two af theym bare billes with theym, as he is enfourmed by his felashipp, and delivered theym unto the kyng of Denmarke. What was therin, he can not [telle]; but a none after the shippes were taken and he was there in prysone 14 dayes and thanne he stale awaye. Also he sath, that Gerardes Goode the Esterlyng, that was in that shippe, was fette a lande, afore the shipp was taken.

Watkyne⁴⁾ Nobelet, hoteswayne of a shipp called the Valentyné of Newecastell, sworene deposeth, that he sailed in the same ship fro the porte of Newecastell into the Sounde and there arrived in the moneth of Juyne on a wednesday in the mornyng, and there lying at ancre there came upone theym sir Vyncent Stole whit a shipp armed of Danske and Martyne Gruth with an othir shipp of the same Danske also armed and other 4 shippes of Danske and also a shipp of Lubyk and entred upone theym and toke the rule of the saide schipp called the Valentyne and sente them to lande and putte them in prisone and toke from them all, that they hadde.

1) p. e. 11. Aug. 2) p. e. 7. Jūni. 3) circa horam primam b.
4) Walterus.

John Wetewange, George Clerk and Hans Smyth, maryners, sworn deposen in like maner and forme, as the seide Watkyne Nobelet doth, and accorden with hym. Also they saie, that they conveied 2 shippes of Danske with theym fro Humbre and in the Scawe¹⁾ mette with 3 shippes of Lubyk, by whom they understonde, that seid Englishsh men shuld be distressed, the which was conceled and kept from theym.

William Mille, Thomas Billesby, John Thomsone and James Yonge, marynes, sworn deposen and accorden with the saide Watkyne Nobelet.

Roger Marchall, servaunt to mylord of Northhumberlande, purser in the Valentyne of Hull, sath, that he sailed from the Newecastell to Hulle and thens to the Sounde in the saide Valentyne and thider came the tewesdaye at evene, and on a wednesday in the mornyng in the moneth of Juynne there came upone hym Vincent Stole of Danske and othir in a shipp of Danske and also othir shippes aswele of Lubyk as of Stravesonde²⁾. Who were maisters of the shippes of Lubyk and Stravesonde²⁾, he wote never. And aboute 7 or 8 of the clok in the mornyng there entred the shipp and toke it from theym and hym putte and the marchant of the saide shipp into a kervel of the Denmark³⁾ wherof was maistre Nannyng van Dure, and there kept theym 2 dayes prysoners; and divers of the same godes were conveyed to Danske by the saide Vyncent Stole and other. And he setth also, that a coke of yonker Gerard of Delmenhurst saide unto hym that deposeth, that they were solde longe tyme before or they come there; by whome, he canne nat saie.

Thomas Todde of Yorke, marchaut in the shipp called the Valentyne, sath, that he sailed from Newecastell to Hulle and from thens to the Sounde and thider came on wednesday at nyght in the moneth of Juynne last, and on the morowe about 7 or 8 of the clok came a borde a karvell of Denmark, wherof was maister Nannyng van Du-

1) Schagene b. 2) Stralessund b. 3) regis Dacie b.

ryng¹⁾, boren and havying lyvelode in Campe, nowe dwellyng at Copenianhaven, and with hym shipper Tunes²⁾ of Lubike and Vincent Stole in a blak shippe of Danske with certains yonkers of Danske, that is to seie Petre van Plane, Hanze Sevese³⁾ and Hanze Knope and othir of Danske, and Michel Erdman also in a shippe of Danske and also Martyne Grutene of Strayllesonde with other; in what shipp, he wote never. As touchyng the cok of the saide yonker Gerard he accordeth with the seide Roger Marchall. As touchyng with 2 shippes of Danske, that sailed with theym out of Humbre into the Scawe, he accordeth with John Wete-wange, George Clerk and Hanze Smyth.

24. Okt.—21. November 1468.

SVAR Hansakaupmanna upp á framburð sjónarvotta um skipatökuna í Eyrarsundi.

Hansisches Urkundenbuch IX, Nr. 521, bls. 371 eptir gamalli afskrift í Acta Anglicana bl. 23—25 í bæjarskjalasafninu í Köln. Hér er að eins tekið það úr þessu skjali, sem getr Íslands.

.....
 Quoad depositionem Ricardi Hobert dicti mercatores dicunt, quod illa depositio nullo modo probat, ipsos procurasse dictas naves capi aut ipsos aliquo modo reos ipsius captionis, sed magis excusat eos pro eo, quod dicunt, quod rex Dacie dixit sibi, quod causa dicte captionis erat, quia homines de Bristollia ultimo anno erant in Islandia, et etiam alii homines de Dacia dixerunt, quod rex Anglie scripsit regi Dacie ad capiendum Anglicos et ad faciendum cum eis secundum voluntatem suam et quod talis erat rumor per totam terram ibidem.

1) Duren b. 2) Tymes b. 3) Servoese b.

25.

14. Maí 1469.

SVAR Hansakaupmanna upp á varnargreinar Engendinga fyrir dóm Játvarðs konungs og ráðs hans yfir kaupmönnum frá Hansastöðunum, frá 29. Marts sama árs, og er hér getið um dráp hirðstjóra Danakonungs á Íslandi (Björns Þorleifssonar).

Hansisches Urkundenbuch IX, Nr, 584, bls. 467—468 eptir gamalli afskrift í Acta Anglicana bl. 71—76 í bæjarsafninu í Kólu.

.....
 Responsio ad quartum articulum narrationis facti.

Non satis fuit quibusdam, regie majestati falsa suggerere, si non eciam ea, que nec verisimilia sunt, regie celsitudini suggestissent¹⁾. Cui enim credibile erit, mercatores Anse Theutonice cum rege Dacie in captionem et spoliacionem Anglicarum navium conspirasse, ut regie majestati ad falsam quorundam suggestionem scribere placuit, cum mercatores Anse Theutonice simul cum Anglicis variis mercibus non modice estimacionis, quas Anglicanis navibus imposuerant, per regem Dacie spoliati sunt? Quis enim, patres reverendissimi, fidem dabit, ejusdem conspiracionis conscios unus alterius²⁾ spoliasse, aut quis capere poterit mercatores Anse Theutonice quicquam in Anglicos machinatos, quo magis eorum naves per regem Dacie spoliarentur, cum ipsi Anglicanis navibus merces suas vehendas commiserint? Preterea rex Dacie suis literis regi Anglie missis expresse fatetur, se preter alicujus de Ansa Theutonice scitum, consensum aut mandatum naves illas Anglicanas spoliasse nec causam commisse spoliacionis tacuit. Scribit enim, Anglicos prefectum, quem in Islandia prefecerat et constituerat, crudelissime necasse, necatum in mare projecisse, vectigalia regia longo tempore collecta rapuisse magnamque Islandie partem igni atque ferro devastasse et ob tantum in suos admissum facimus Anglicas naves detinuisse. Quid igitur opus est, mercatores Anse Theutonice cum rege Dacie conspirasse confingere, cum rex

1) suggestissent hdr. 2) sc. bona alterius.

Dacie spolacionem preter cujusquam de Ansa Theutonica concieniam ob causam dictam se fecisse fateatur? Insuper post commissam in Anglicos spoliationem rex Anglie instancius regem Dacie super restitutione Anglicis spoliatis facienda requisivit, sciens ipsum spoliationem commisisse ac bona Anglicorum occupasse, numquam tamen quemquam de Ansa Theutonica super restitutione facienda requisivit, sciens civitates ipsas in commissa spoliatione innocuas. Quod si alicujus conspiracionis in Anglicos conscie fuissent, eas utique super restitutione facienda sicut et regem Dacie requisivisset, sed cum videret regem Dacie scripta sua non curare nullamque restitutionem facere, omnia Anglicorum tela in innoxios Anse Theutonice mercatores conversa sunt alienique sceleris penas immeritas solvere coacti sunt, In ipsos ac totam Ansam Theutonicam commisse spoliationis nesciam represalie statute et decreta sunt, at rex Dacie sceleris commissi actor impunitus abiit, ut merito illud satiricum Juvenalis primo satirarum satira secunda verifacatum sit: „dat veniam corvis, vexat²⁾ censura columbas“.

.

26.

31. December 1469.

BRÉF Brúnsvíkinga til Lýbikumanna viðvíkjandi samningi Friðriks Leddinghusen's frá Brúnsvík við Marteín Sten skipara frá Brinnum um farmgjald með skipi frá Weser til Íslands.

Hansisches Urkundenbuch IX, Nr. 686, bls. 617—618 eptir bréfa-bók í bæjarsafninu í Brúnsvík frá árunum 1456—1520 bl. 89. Einnfrenur prentað í Hänselmans Hans. Geschichtsbl. 1888 bls. 170—171. Sbr. bréf frá 30. Dec. 1470 hjá Hänselmann 1888 bls. 172 og Hansisches Urkundenbuch IX, Nr. 800.

Eyn genant Frederik Leddinghusen, uth unser stad borch, heft siik myt Martene Stene, schipheren to Bremen,

1) vexit, hdr.

vordragen in dusser wise: so dat he om myt andern gude, dat anderen luden behorde, schepen scholde van der Weser went in Island 13 last gudes ome unde itliken anderen unsen borgeren tobehorende, und scholde ome jo van der last geven 10 Rinsche gulden, unde wan dat schip galedan were, so scholde he dem schipheren geven to Bremen van elker last 4 Rinsche gulden in afkortinge der summen, unde worde he wedder losset uppe dusse siid der see, scholde he dem schipheren van elker last geven de nastendigen 6 Rinsche gulden; unde de schiphere scholde om voren uppe elke twey last eyne tunne rum wedder uth Island vor dat sulve gelt, we se sehopen konde mit sinem gude, dat he in dem schipe hedde; konde aver jemant van den kopluden sine last sulven nicht schipen, so scholde dat rum stan to des schipheren beste; unde de koplude scholden up itlike 6 last eynen man voren; vortmer scholde de schiphere den kopluden voren up ore gud 16 man unde eynen jungen unde to erer vitalie twe smale tuunen beyrs, eyne tunnen brodes, gorte, bonen, speck unde butteren to mogeliken dingen, isset dat se ore egenen kost hebben; ok scholde de schiphere den eirbenomden kopluden liggen wente tv pinxsten, unde oft jemant den anderen alze de schiphere de coplude edder de coplude den schipheren, lenger liggende helden, de scholde dem anderen vor eynen jowelken dach geven twene Rinsche gulden, dar de gebreck denne ane were; unde wanner God geve, dat de schiphere unde coplude wedder quemen an dusse siid der zee, dar de copman sinen bonnyk breke, dar scholden se dem schipheren lossen unde syne vracht geven bynnen eynundetwintich werkeldagen. Ersamen leven heren, alze nu de genante schiphere mit dem schepe unde gude gevaren is van Bremen na Islande unde gekomen is wente in Hitlant, so is dat schep darsulves gebleven unde in de grunt gegan unde des gudes is endeyls geberget. Unde wuwol nu de schiphere dat gut in Islant nicht gebracht unde ok de weddervart mit der anderen ware nicht gedan en heft, so meynet he doch, van dem genanten Frederik Leddinghusen van dem gebergeden gude, des denne endeyls itliken

unsen borgeren mede tobehort, syn vulle vrachtgelt to heb-
bende, wuwol dat he dat gud nicht men twe deyl des weges ge-
fort heft unde des dridden deyles unde ok der wedderreyse
wedderumme nicht gedan en heft, so he na orer vordracht
doch wol scholde gedan hebben. Dar de genante Frederik Led-
dinghusen unde unse borgere, de des mit ome to donde heb-
ben, entigen meynen, se en syn ome van dem gebergeden
gude nicht mehr plichtich men na antale des weges, so he
dat gud uthwort gefort hebbe. Ersamen guden frundes.
Wente gii denne van sodannen stucken mer vorfaringe wan
wy hebben, so bidden wy juwe leve deger gutliken dat gii
uns in dussen saken anrichtinge unde scriftlike beleringe
don willen under juwem secreto darup, wer de genante Fre-
derik Leddinghusen van dem gebergeden gude ok mer plich-
tich sy to gevende den schiperen to vrachtgelde wanne so
vele, alze ome na antale des weges geboren moge, edder
wat darumme mit juw eyn reekt sy. Giik hir gutwillich ane
to bewisende, dat willen wy umme juwe leve, wur wy mo-
gen, mit flite gerne vordenen, unde begeren dusses juwe
gutlike bescreven antworde. Datum ame dag sancti Silvestri
anno Domini etc. 69.

27.

10. Júní 1476.

GÍSLI Jónsson officialis Skálholtsbiskupsdæmis¹⁾, Haldór
kirkjuprestr í Skálholti, (Magnús) ábóti á Helgafelli, Steinmóðr
Bárðarson ábóti í Viðey, Bárðr Auðunarson ábóti í Pykkva-
bæ, Magnús prestr Skálholtsbiskupsdæmis, Henrik Daniel
hirðstjóri, Eyjólfur Einarsson, Þorleifr Arnason og Hallsteinn
Jónsson votta, — út af þrætu, er komin var fyrir Játvarð
Englakonung, milli nokkurra kaupmanna og skipara frá Ly-
biku og Bristol, — að skip það, er Bristolmenn rændu 22.
Júli 1475, hafi ekki verið frá Lybiku, heldr Björgvin, og
að Lybikumenn hafi með vopnum veitt hirðstjóra konungs
á Íslandi lið gegn Englendingum, og að skipshöfnin hafi yfir-

1) Af þessu mun þá kenning mega taka, að Sveinn biskup hafi
þá verið dáinn. Er á lífi 28. Apr. 1476 (DI, V, 589).

gefið skipið, þegar það strandaði, með öðru fleira, er bréfið hermir.

Hansisches Urkundenbuch X, Leipzig 1907, bls. 314—316, Nr. 489, eptir skaddaðri pappírsafskript með enskri hendi í bæjarskjaldasafinu í Rostock. Sbr. ritgerð Rudolf Meissners: Eine Isländische Urkunde í Hansische Geschichtsbl. XXXIV, bls. 245—264.

Litera t[e]stimonialis de partibus Dacie.

Universis et singulis Christi fidelibus [presentes inspecturis¹⁾ vel auditoris nos²⁾ Giso Johannis promissione divina officialis Scalotensis, Halldorus ordinarius ejusdem ecclesie, Magnus³⁾ sancti montis, Steinmodus Barderdus de Videy, Barderus Audoni⁴⁾ de Thickyby, abbates prefate [ecclesie]⁵⁾, Magnus antedictae Scalotensis ecclesie presbyter, Henricus Daniel capitaneus et locumtenens domini nostri Cristierni [regis Dacie]⁶⁾, [Gyulfus Enari⁷⁾, Thorlavus Arnerus, Hallstanus Johannis salutem in Domino sempiternam.

Cum inter cetera caritatis opera valde meritorium sit testimonium perhibere veritati et quia jam nuper acceperimus⁸⁾ ex dolenda et miseranda insinuacione cujusdam Johannis Gothmanni Anglici, ut asseruit, et mercatoris⁹⁾ de villa Bristolle in Anglia, [quod] magna lis et causa pendeat coram illustrissimo principe¹⁰⁾ Edwardo Dei gracia rege Anglie super quosdam Henryk van Furstene et Hans Loreholt mercatores de le Hanze, partem actricem¹¹⁾, ac dictum Johannem Goodmann, Johannem Brent et Robertum Stevenstone, mercatores de villa Bristoll predicta, et Johannem Cruise magistrum cujusdam navis vocate le Mary de Bristowe partem defendentem, in qua quidem causa pars predicta

1) [skaddað í handr. og stendr í útg.: „ser . . . “. 2) á spassu í afskriptinni: „nota ad videndum sigilla et circumscriptiones eorundem“. 3) skaddað; útg. les: „J . . . “. Þá var einginn J[ón] Ábóti á Helgafelli, heldr Magnús Eyjólfsson, sem kosinn var biskup í Skálholti þetta ár, og Sveinn biskup er án efa dæinn, þegar þetta bréf er gert. 4) útg. „Audom“. 5) útg. les: „e[cclesie] . . .“, og segir trossuð af nokkur orð; hér sýnist þó varla vanta í meira. 6) [. . . und (1), útg.; fáid úr handritinu. 7) [Gyelfus Eccar, (!) útg. 8) acciperimus, hdr. 9) mercatores, hdr. 10) principio, hdr. 11) Á spássu: „nota hic quomodo . . . recitant billam querencium“.

Henrik et Hans Lozeholt¹⁾ proponit, asseruit et affirmat, quod ubi idem Henryk et Hans fuerunt in possessione cujusdam navis dicte a balinger de L[*lybyk voca*]te²⁾ the Lylly onuste et carcate cum octoginta lastis³⁾ de piscibus vocatis stokfissch ad valenciam duorum milium octoginta . . .⁴⁾ decim solidorum et quatuor denariorum per eosdem Henryk et Hans apud Sudwellsiokyll⁵⁾ in Islandia emp[*tis*] . . .⁴⁾ [Good]man simul cum predictis Johanne Brent, Roberto Stevenson et Johanne⁶⁾ Cruse ac multis aliis magistrorum navium . . .⁴⁾ in festo Marie Magdalene⁷⁾ jam ulterio⁸⁾ preterito venire et tunc ibidem vi et armis cepere, abstulere et asportavere a predictis Henryk et Hans dictam navem de Lybyk ac bona et mercandizas in eadem navi contentas⁹⁾ contra rationem et conscienciam. Dicunt eciam et affirmant predicti Henryk et Hans Loreholte¹⁾, quod quidam Hans Rothenbergh fuit magister dicte navis de Lybyk tempore dicte supposite capcionis ejusdem¹⁰⁾ et quod idem Hanz Rothenbergh tunc fuit homo de Lybyk et quod non fuit de vel sub odediencia excellentissimi principis Cristierni regis nostri de Dacia nec subditus ejusdem, et eciam dicunt idem Henryk et Hans Lozeholt¹⁾, quod proprietates dicte navis tempore dicte supposite capcionis ejusdem fuit quorundam Laurencii Lange et Courte Bode, hominum et mercatorum de Lybyk predicta, et quod proprietates dictorum piscium vocatorum stokfissch et . . .⁴⁾ [cetero]rum honorum in dicta navi tempore dicte supposite capcionis existencium fuit dictorum Henrik et Hans Lozeholt¹⁾ et aliorum diversorum mercatorum de Lybyk predicta et quod nullus obedienciaris seu subditus dicti excellentissimi principis regis nostri aliquod habuit in dicta navi capta seu in piscibus sive bonis predictis tempore dicte supposite capcionis ejusdem navis. Et quia predictus Johannes Goodman multum timet se et

1) Svo hér. 2) tvö orð úr trosnuð að mestu. 3) laste, hdr. 4) nokkur orð táin úr hdr. 5) Þ. e. Snæfellsjökull. 6) Johannem, hdr. 7) Þ. e. 22. Júlí 1475. 8) Svo. 9) contentis, hdr. 10) Á spássiu: „nota hic quomodo recitant replicationem“.

socios suos predictos, quamvis ipsi¹⁾ in nullo premissorum versus dictos Henryk et Hans Lozeholt²⁾ sint culpabiles, grande tamen reis pene importabile detrimentum et dampnum ex verisimili in consorcio [pati possent], nisi eis per quosdam³⁾ de nostris, qui omnium premissorum et circumstantiarum eorundem cognitionem certam atque perfectam noticiam habent, fideli testimonio succuratur, hinc est quod predicti nos Gislo Johannis officialis ecclesie Scalotensis predictae cum aliis prenot[at]is presbyteris et laicis⁴⁾ ex certa noticia et indubia scientia⁵⁾ nostra innotescimus et per presentes certificamus, quod quaedam⁶⁾ navis vocata . . . 7) in mensibus Aprilis, Maji et Junii in anno Domini 1475 sterit apud Sudwellisiokyll⁸⁾ in Islandia et ibidem onusta et carcata cum diversis piscibus vocatis stokfisshes, mortes et titelynges, postea videlicet in festo beate Marie Magdalene jam ultimo preterito in partibus capta et spoliata Islandie fuit per duas naves Bristolliensis, in quibus, ut vulgariter dicitur, prefatus Johannes Goodman et certi sui complices predicti degebant, que quidem navis sic capta et spoliata, quocumque nomine⁹⁾ per predictam partem actricem nominatur, tunc fuit navis de Nordebergh in Norvegia sub potestate et obediencia serenissimi principis et metuendissimi domini nostri regis Dacie vocata Anne de Northebergh. . . 7) predictus Hans Rothenbergh magister et possessor, et quod proprietas illius navis tunc non fuit prefatis Laurencio Lange et Courte Bode mercatoribus Libycensibus, et quod idem Hans Rothenbergh diu ante et tunc fuit ac adhuc est subditus et obedienciarus dicti domini nostri regis Dacorum commorans et inhabitans in Northebergh predicta et non tunc fuit nec est homo de Lybyk nec mercator de Hanze¹⁰⁾,

1) ipse, hdr. 2) Svo hér. 3) quorundam, hdr. 4) nokkur orð tuggin úr hdr.; útg. les: prenot[at]is . . . rm⁴⁾. 5) Á spássiu: „nota hic quomodo testificatur ex certa sciencia et absque aliqua causa allegatur quare tanta sciencia, unde haberet et absque juramento coram aliquo iudice vel auc[t]oritate, unde fiducia non est adhibenda“. 6) quaedam, útg. (prentvilla). 7) nokkur orð tuggin úr. 8) þ. e. Snæfellsjökull. 9) nomino, hdr. 10) Á spássiu: „nota hic dicitur de navi vocata le Anne“.

et quod nulla alia navis capta seu spoliata fuit per Bristol-
lienses in partibus predictis in dicto festo beate Marie Mag-
dalene nec per annum ante idem festum immediate prece-
dentem nec post idem festum usque hunc presentem diem,
et quod tempore capcionis navis illius habebantur in
navi illa quamplures pisces vocati stokfisshes, mortes
et titelinges, de quorum certo numero ignoramus, nichilominus pro certo testificamus] . . . 1) numerum
quadraginta lastarum videlicet de predictis mortes et
titelynges solummodo²⁾ devenere ad manus meratorum Bris-
tollensium predictorum, quorum quidem omnium piscium pre-
dictorum et aliarum mercandizarum in predicta navi tem-
pore predictae capcionis existencium proprietates³⁾ tunc fuit pre-
dictis Hancze Rothenbergh et Hancze Loreholt ac quibus-
dam Jacobo Jcombe, Hanze Monke, Jacobo Fosse, Her-
manno Laffrans, Sven Jonsson et Hanze Haltyng. mercato-
ribus et inhabitantibus in Northeberghe predicta, subditis et
ligiis predicti domini nostri regis, sicque per omnia per to-
tum tempus predictum in partibus predictis notum et repu-
tatum . . . 4) [r]eputantibus necnon predicto Henrico van
Furstan mercatori civitatis Lubicensis⁵⁾ et cuidam alio mer-
catori ejusdem civitatis, cujus nomen apud nos ignoratur,
qui quidem Henryk van Furstan et alter⁶⁾ concivis ignotus
erant proprietarii circiter numerum octo lastarum piscium in
predicta navi tunc existencium, et insuper ubi quidam Hen-
ricus Daniell tunc locumtenens et capitaneus domini nostri
regis in partibus Islandie commisit bellum maritimum ante
festum predictum sancte Marie Magdalene eodem anno pre-
dicto versus diversas naves de Scardeborough in Anglia,
quod predicti Hanze Rothenbergh, Henryk van Furstan et

1) nokkur orð úr farin. Á spássiunni stendr: dicitur hic pro
certo circiter numerum 40 lastarum devenerunt ad possessionem mer-
catorum Bristollensium. 2) solummode, hdr. 3) Á spássiú: nota hic
quomodo dicitur quod proprietates omnium piscium fuit Hans Rothe-
borgh et aliis subditis Dacie, et postea dicitur quod proprietates partis
piscium fuit Henrik Furstan et aliis de Lubik et sic contrarium. 4)
nokkur orð úr farin hdr. 5) Lubiensis, hdr. 6) alterus hdr.

alter¹⁾ subditus concivis ignotus auxiliaverunt, supportaverunt et manutenuerunt prefatum Henricum Daniel in debellando Anglicos predictos, videlicet predictus Hans Rothenbergh . . . 2) misit eidem Henrico Daniell tria armamenta vocata blankharneys posita in quadam бага mandato suo carcata super unum equum a Besseydstathe in Islandia predicta usque Hanford et predictus Henricus van Furstan in eo quod misit eidem Henrico Daniell quendam Henryk Sment suum familiarem armamentis, ipsum Henrik van Furstan arnavit ad debellandum contra predictas naves de Scardebore predicta et quod predictus alter³⁾ mercator de civitate Lubicensi, cujus nomen ignoratur, fuit in conflictu predicto versus predictos Anglicos in propria persona sua et comitiva prefati Henrici Daniel. Et ulterius universitati vestre significamus, quod residuum piscium mercandizarum, habilementorum et takillementorum⁴⁾ . . . [in]⁵⁾ navi predicta tempore sue capcionis ultra predictas quadraginta lastas de mortes et titelynges fuerunt una cum navi predicta in mari ibidem periclitata et dimersa, pro eo quod predicti conquiritantes navem illam occasionis premissa⁶⁾ ob metum Angliorum predictorum prope litus maris absque nautis et gubernatoribus dimiserunt et tanquam derelictam relinquerunt ac nulla persona in eadem remanente extra eandem navem ad terram fugam fecerunt salvis tamen quibusdam piscibus, bonis, mercandizis et aliis rebus per predictos mercatores de Northebergh et civitate Lubicensi de predicta navi ad terram tunc asportatis et cariatis. In quorum omnium premissorum fidem et testimonium nos prefati Gislo scilicet officialis Sca-

1) alterus, hdr. 2) Nokkur orð úr farin handritinu. Á spássiú : dicitur hic quod Hans Rodenbergh adjuvabat Henricum Daniell ad debellandum naves de Scarbourgh, quod non est verum. 3) alterus, hdr. 4) Á spássiú: hic dicitur de termino et verbo taklementis, quod est terminus Anglicus, et sic apparet literam istam fecisse per quendam Anglicum et fictam per suppositos, et dicitur quod residuum piscium et omnium aliorum (!) mercandizarum ultra 40 lastas perd[icit], et sic assu[m]pserat super se noticiam certam de numero piscium et ante dicebant circiter numerum 40 lastarum et est sic in incertitudine 5) farin úr hdr. nokkur orð. 6) Svo.

lotensis prefate ecclesie cum aliis supra memoratis sigilla nostra presentibus apposuimus. Datum die mensis Junii decimo anno Domini 1476.

*28.

11. Marts 1477.

á Grund.

HEITBRÉF Eyfirðinga.

Eptir transscripto á skinni, gerðu 1633 eða síðar, komnu í Landskjalasafnið 27. Júlí 1909 úr dánarbúi Daniels prófests Haldórssonar. Síðari hluti transskripts þessa hefir verið skorinn frá ofan frá og niður úr, og einnig hefir verið rist neðan af því. Hefir prófastr í Vaðlaþingi haft það í bókband um bók, sem í hafa verið „Hiónabands, skilnadar Dómar“, og utan af þeirri bók mun Daniel prófastr hafa hirt blaðið. Á því er og brot af heitbréfinu frá 14. Marts 1562 og því frá 19. Marts 1633. Ritháttir transskriptsins er fyrndr framur réttum hætti, og setti það því ekki að vera eldra en frá síðara hluta 17. aldar. — Afskript frá hér um bil 1760 í ritgerð Sveins lögmanns Sölvasonar „Um heitdag eður Einmánaðarsamkomn“ í kveri Landskjalasafnsins komnu 24. Sept. 1909 frá Guðrúnu prestsekkju Björnsdóttur. Eptir því (= b) eru eyður transskriptsins hér fylltar. Sbr. Dipl. Isl. VI, Nr. 102.

In nomine Domini amen.

Pridivdagin fyrstañ i Einmanudi þa er lipit var fra [hingadburdi vors Hessa Jhesu Christi M. cccc. lxx og vij ær. a Grund i] Eyafjrdi komo saman lærþer og leiker i millom vargær og Glerær og tauludo um þau un[dr og ogn-er sem þa yfer geingo af elldgangi. sandfalli og auskomyrkr-om og ogrligom dunom]. af þeszom undrom þreifst fenapr ei vid ex þo var snialaus iaurþ. kom þat þeim asamt at þetta m[un vordit hafa fyrir syndagiaulld og ranglæte manna. því kom þat aullom saman. at leita] þangat naþar oc misk-onar sem nog er til sem er gud sialfr at hann med sinni næþ oc miskon vilþi snua af oz b[ardaga reipi sinnar. þui skulom ver ecke beidast framur undañ Gudz þyrtingom og ræþningom hanz her a jardriki] ex sva at þat¹⁾ birgi ei fyrir oz himnariki. kiaurom ver at guþ geri ræþ fyrir oz oll-

1) hann b.

om bæði i bræp og leingdar¹). [þann er allt veit oc mæ oc æ þann veg vill. sem best er.

At upphafi hetom ver allsvalldanda guði þax] sem er upphaf allz ens goða. þar nærst til hinar dyru drottningo iomfru s(ancte) Mario. ens h(eilaga) M[ichaelis haufutengils oc allra gudz engla. ens h(eilaga) Johannis Baptistæ. til Petrum. Paulum] og Johannem oc allra guþz postula. til Stephanum. Thomam. Olavum oc allra guþz piningarvatta. til M[arteinum. Nicolaum. Augustinum. Thorlacum. Johannem. Gudmundum. Benedictum oc allra] Gudz iætara. Mariam Magþalænam. Ceziliam. Margretam. Brigidam. allar guþz meyar oc aller gu[ldz helgu menn. bidiom ver at þer seut oz ærnandi allrar hialpar og miskonar bæði i þesom heimi oc] auprom vid Jhesum christum. faupr. son og helgañ anda. Þeszo heiti heto ver oz oc alþiþo til friþar [oc farsældar fyrir lijf oc sæl til heilso og hægingda. til ærs oc aupræpa²) veidiscapar og ved]ratto goþrar. til sætta oc samþyckis allra mana i milli aullom oz til gagnz og gæpa þessa heims [en til eilifrar sælo axars heims.

I fyrsto heitom vier at hallda aull þau heiti sem] her hafa æpr heitix verit oc her greiner.

In primis: at aller bufaster menn ero skyllder at koma til [Grundar j Eyafjrði þriþiodagix fyrsta i Einmanudi og hallda þar laugsamkomo oc hafi] þar lofmeszo af vaði fru. Skal hver madur sæ sem i bui er gefa slika aulmuso sem guþ skytr honum i [hug ei minna en aliñ þeir sem koma. en þeir sem ej koma gialldi hælfañ eyri³). en þeir sem mixa fe eigo oc ei koma gialldi hælfan eirir. en bulausir menn þeir sem eiga xc gefi klip[ping. en þeir sem eiga vc gefi kalfskiv. Skal þessi aulmusa gefast þeim sem i bui ligg]r oc lukaz⁴) ei seirna en i fardaugom og hreppstiornarmenn giaura ræp fyrir sitt ær i hver(i)um Rep[þ.

Item at h(v)er madur sem i bui er gefi mælsverd æ Gudmundardag iij mærk smiørs] eþr axan iamnvirdan mat. her med er hver maþr skildugr at singia Pater Noster

1) leingd b. 2) leiðr.; aupræpe b. 3) Hér skýtr b inn: „enn bulausir — kalfskinn“. 4) luta (!) b.

P[saltara, sa sem er xij vetrom elldri og ix sinom ave Maria. Mariomesso j fausto]. Sva ok heitum ver at singia skýlði nu fimm meszor æ hverri alkirkio. Su fyrsta af helgum an[da, ausr af vaari fru, þridia af aullom guds Ænglom, fiorda af patronus] þeirrar kirkio, fimta af aullom helgom. Skyldo her med þeir sem meszornar lata singia gefa [málsverþ eþr fæpa fætækæx man med hvorri messo, hier til skyldi al]mugin singia þriu Pater Noster Psaltara, oc ij Mariovesza Psaltara oc hæffe uti hvorutvegi fyrir pasca.

so oc heitom ver at hallda heilagt visitatio] mariæ at helgi oc tíþagiaurd sem aþrar mario meszor oc þurfasta fyrir mesz[odaga Johannis huerutvegi oc ens goda gudmundar.

Sva oc lofoþom] ver at hallda betr drottinz daga og laugarkveld og vina ei framar en kirkio r[ettr útvisar og allar hætiþir oc sva fæstutiþir oc einkanliga friðdæg]in.

Nu siai gud oc signi var heit hvert ver festom med vaari Drottinlegri [Bæn Pater noster hveria vier singiom aullum oz til hialpar oc blessonar] med þeszom Bænom. Ostende nobis Domine et cetera. Salvum fac populum et cetera. Fiat [et cetera. Sancte deus et cetera. Domine exorat et cetera. Protector in te Spr̄].

Sampickir þetta vart heit herra aboti Æinar æ mukaþvera. Semingr prestr [Magnusson. Brandr Jonszun Laugmann oc allir góðer bændr oc almugi ij] greindo takmarki.

29.

1479.

SKRÁ um landamerki Breiðabólstaðar í Sökkólfssdal eptir kaupbréfi þeirra Ólafs Loftssonar og Jóns Þorgilssonar.

Þinglýsingaskjalabók Orms sýslumanns Daðasonar 1729–1736, bls. 42–43, komin 16. Sept. 1909 í Landeskjalasafnið frá Boga kaupmanni Sigurðssyni í Búðardal (að gjöf). Var skjal þetta þinglesið af Ormi sýslumanni „1729, laugardaginn þann 18. Junij á Sauðafellsmanntalsþingi“.

Ur kaupbreffe Olafs Loftssonar og Jóns Þorgilssonar
Dat. 1479.

Sellde Olafur Loftsson Jónne Þorgilssýne jórdena Breida-

bólstað i Sockolfsdal. Er liggur j Saudafellz þjngum. xxiiijc. ad dýrleika. Sagde Olafur til Bænhúss skilidu. og jardar eignar. Hálfan Sudurárdal. og austurárdal allañ. og Beigalldal sem vötnuñ ad hallar. og ofañ effter Reykiargils brún. og út yfer leinelðgarhnúk i tvijsteina. úr tvijsteinuñ ofañ i Hellnagil. sem er siðnhending yfer þverañ dal. á steinbogañ i mille Hlijdartúns og Skallahóls. Sagde Olafur til skógar á mille Hellnagils og Grafarhryggia. og þar ad auke Hlijdartún i Sóckólfsdal. Effter því sem henne hefur fylgt ad fornu og nýiu. effter því sem hann vard fremst eigande ad ordeñ. undañ sier og sijnum Erfingium og effterkomenduñ under Jon og hañs erfingia. og effterkomendur. til fullrar eignar og friðls forrædis. ofañ ad bugdugile. og frañ á fiáll. Hálfan Sudurárdal i móts vid Breidabólstað jtakalaust. ut añ eina selfór a Trigluihalla fra Hamraendum. fyrer allañ sinn smala i átta vikur. En beit j Hlijdartúns lande þar sem vill. til fialls og heimalands. En torf og hrijs til Eldevidar sem þeim þarfnast.

Þetta ad vera riett Coperad effter handskrifftu(du) brefe. sem nú liggur á Hólum i Hialltadal. Vottum vid under skrifader. Hólum d. 26. Januarj 1687.

Olafur Petursson. Thorfinnur Thordarson eg.

Þetta ofañ skrifad bref var upplesead ad Saudafelle j Middólum. settu hieradspjngje. af virdugligum lögsagnar-anum Jone Eyrekssyne þañ 16. dag Decembris mánadar Anno 1709. til merkis vor nöfn.

Jon Eyriksson mppria. Sigurdur Halldorsson e. h.

Jon Gislason eh.

30.

20. Janúar 1484.

BRÉF þjóðverskra kaupmanna i Brügge til Hamborgarráðs, þar sem þeir i tilefni af bréfi þeirra frá 4. Dec. 1483 lýsa ósanna staðhæfing Claves Slucks, að kaupmaðrinn, sem haft hafi á brott skip Heinreks skiplherra Schröders frá Danzig, — en skip það kom frá Íslandi, — hafi gert sátt og sama við

Spánverja og heitið þeim friði og félegum degi til Hansaborganna, með öðru fleira, er bréfið hermir.

Hansisches Urkundenbuch X, Nr. 1119, bls. 688–690 eptir frumritinu á skinni í bæjarskjallasafninu í Danzig.

Den erbaren wijsen und voersenighen heren borghermeisteren und raidmannen der stadt Hamborgh¹⁾, unsen bisunderen gunstigen guden vrunden.

Unse vrundlike groete myt vermoeghen alles gudes. Erbare voersenighe und wijse bisunderere leve heren. Wij hebben unlanges leden umfanghen enen juwer erbaerheyt beslatenen breeff van der date ame daghe sunte Barbaren der hilighen juncvrouwen anno etc. 83 innehoudende, woe eyn ghenoeft Clauwes Sluck bij jw heren behardet is unde van deme coepmanne voer enen zeerover beclagheth, naedeme he mede is ghewesen in dem Spaniarde, dewelke up sunte Laurencius²⁾ avent lestleden under Enghelandt nam scip und gued komende uth Ijslande und to Dantzicke to huys horende, und dat desulve Clauwes secht und beropet sick myt uns to bewijsende, dat wij solden ghededinghet und enen vrundliken slete ghemaket und vorramet hebben tusschen deme coepmanne, de soedane scip und gued verlaren hadde und tusschen deme Spaniarde, dat ghenomene scip und gued in vrundscoppe to betalende, und dat wij den knechten und scipluyden in demesulven Spaniarde up de tijt wesende beloeft und toghesecht solden hebben, dat se solden und mochten veilich und gheleidet wesen in den Henszesteden van der weghene, begherende jw heren mytten ersten in unsen scrifften to certificerende, wes hijraff in der waerheyt sij, umme jw daernae gheboirliken to richtende, myt mer worden in deme sulven juwer heren breve verhaelt etc. Wae-rup, erbare wijse heren, wille juwer erbaerheyt gheleven to wetene, dat wij van sulker vrundliker dedinghe of handlinghe mytten Spaniardien ghemaket alsoe scip und gued betalt to werden nock oik dat wij deme voirscreven Clauwese oft enighen anderen, de tvoirscreven scip und gued hebben helpen nemen, veilicheyt oft gheleyde in den Henszesteden

1) Svo. 2) p. e. 9. Aug.

toeghesecht solden hebben noch van anderen dinghen, de de voirscreven Clauwes sick tot uns beropen mach, nietes-nicht en weten to sprekene noch ichteswes in sulker wiise mytten voirscreven Spaniarde verhandelt hebben. Mer umme jw heren to onderrichtene, wes in der waerheyt van desser voirscreven sake bij uns ghedaen und gehandelt is ghewest, soe is waer, dat in den bamissemarket to Andwerpen, lest-leden wij ten versoeke und begherte van scipheren Hinrick Scroder van Dantzicke myt etliken sijnen beschadichden coepluden genghen mytten selven sciphere und coepluyden bij de consuls van der nacie van Spanien hijr to Brugghe residerende und gheven en to kennen, woe eyn scipher van erer nacie deme voirscreven scipher Hinricke sijn scip up de tijt komende uth Ijslande unde den voirscreven coepluyden ere gued alse vissch und anderssins daerinne gheladen ghenomen und untweldighet hedde, begherende dat se naevolghende deme tractate und vrede tusschen uns in den namen van jw heren und den ghemenen steden van der Hanze und en in den namen und van weghene des heren koninghes und des gantzen rijcx und nacie van Spanien voer der tijt ghemaket und gheaccordert verwoeghen und daertoe helpen wolden, dat de voirscreven scipher van sijnen schepe und de voirscreven beschadichden coepluyde van eren gude wederkeringhe und betalinghe hebben mochten, alle vrundscop und gunste tusschen beiden to onderholdene. Daerto de voirscreven consuls uns weder verandworden, dat en van guder herten leed were, dat den unsen alsulkent gheboert were, dat se daerof oik nicht ghehoirt en hedden und wolden gherne naevolghende den inneholde van den voirseiden tractata in den besten verscriven an ere oldesten und vrunde alumme, oft men den voirscreven Spaniarde mytten voirscreven prijse erghent afflanghen mochte, daertoe te helpene, dat de voirscreven beschadichde scipher und coepluyde weder tot den eren gheraken mochten. Des wij en bedanckeden, begherende dat se deme oik soe doen wolden in sulker wijse, dat wij und de parthije des ghewaer worden. Denwelken achtervolghende zijn de voirscreven consuls van

der nacie van Spanien up der hilighen dre koninghe dach lestleden¹⁾ weder bij uns ghekomen to kennen ghevende, dat se naevolghende deme afschedene in deme bamissemerkede to Andwerpen unse begherte und werff an se ghedaen verscreven hedden an ere oldesten und vrunde in Spanien und daerup nu andworde untfanghen, alsoe dat se wisten, we deghenne is uth Spanien, de dat voirscreven scip und gued van unser nacie ghenomen hefft und waer he daarmede ghebleven is, segghende dat he eyn wolhebbende and rijck man is in Spanien gheseten und gheervet machtich ghenoech to betalende des he ghenomen hefft, und in soe verre der parthije ghelevede, daerhen to reysene offt eren behoirliken mechtighere to sendene, se willen den offt deme alsulke breve van recommendacien mede gheven an eren heren den koninck und voirt an ere vrunde in sulker mathe, dat se hopen, dat wij und de voirscreven beschadichde parthije clachteloes ghemaket sollen werden, segheden oik, dat de voirseide ere here de koninck nu wesende een gued rechtverdich here were, de myt elkerlijck und sunderges myt unser nacie vrede hebben und holden wolde und helde dat lant oick in guder justicien und obediencien, beter dant bynnen hundert jaren herwirtz ghedaen were; se woldent oick soe wol bestellen, dat deghenne, daer reysende worden, sunder vaer oft anxst van eren lijve ghaen und keren solden moeghen. Datwelke wij allet soe tot uns nemen en vrundliken bedanckende eres vlijtes und arbeydes hijrinne ghehdaen und dat wij den parthijen, de hijr nu nicht ter stede en weren, voirt verwitliken wolden, umme daarmede voirttoghaene, altsoet behoren solde. Erbare voerseninghe und wiise besundere leve heren, dit is int langhe und in al, des bij uns in desser sake ghehandelt und tot noch toe ghedaen is ghewest, biddende desse unse andworde in den besten uptonemende und desghennen voirscreven is den beschadichden parthijen, of daer enighe bij jw heren ter stede weren, voirt to verwitlikende, umme sick daernaer to richtene und emande myt behoirliken procuracien und certifiacacien hijr

1) p. c. 6. Jan.

to sendende, dat voirscreven scip und gued to achtervolghene, want soe uns duncket, dattet nicht nutte noch profijtlick en were, der voirscreven Spaniarde presentacie und voerghene to verachtene off torugghe to stellene nae legghenheit aller sake, und ghij heren dat oik wol besynnen konnen, kend God, de juwer heren voersenighe wijsheyt in aller salicheyt behoeden und bewaren wille. Gescreven under unsen ingheseghelen den dach in Januario anno etc. 84.

Alderluyde des ghemeynen coepmans van der Duutscher Hanze up desse tijt to Brugge in Flanderen residerende.

31.

21. Maí 1485.

í Lundúnum.

RIKARÐUR Englakonungr ritar Hamborgarráði, og biðr það að misvirða ekki dóm þann, er feldr hafi verið út af ránum enskra skipa þriggja á Íslandi; dómunum hafi til mildi vikið verið, og Hamborgarar muni ekki alveg vera sýknir af sökinni.

Hansisches Urkundenbuch X, Nr. 1201 bls. 728 eptir frumritinu á skinni í bæjarskjallasafni Hamborgar. Utan á bréfinu stendr: „Ex parte Hermanni Schulten“.

Honorabilibus et spectabilibus viris gubernatoribus nobilibus opidi Hamburgensis, amicis nostris predilectis.

Ricardus, Dei gracia Rex Anglie et Francie et dominus Hibernie, honorabilibus et spectabilibus viris gubernatoribus nobilibus opidi Hamburgensis, amicis nostris predilectis, salutem. Non debent prudentie vestre egre ferre seu indignantis animis admirari aut dilacionem ejus triformis negocii, cujus diffinitio tot exactis mensibus expectabatur, aut ipsum judicium, quod jam inter vestros nostrosque concives dissidentes promulgatum est pro captura spoliationeque trium navium Anglicarum superiori estate in terra Islandie violenter ac nequiter perpetrata. Tot enim tantaque in isto negotio tum ex testibus tum testimoniis aliisque variis indicis sibi invicem repugnantibus in medium adducta sunt, ut tandem non humanam sed angelicam, non angelicam sed di-

vinam sententiam pro explananda veritate facti causa ipsa exposcere videretur. Et cum nichil aliud superesset, nisi aut indissolubili perplexitate rerum litem immortalem efficere aut condemnationem vestrorum, qui non sine ulla culpa reperi fuerant, sagaci arbitrio moderari, preelectum est hoc novissimum, quo actum est, ut cum observancia justicie etiam amicitie recordacio fieret. Habent vestri mercatores, in quos judicia ipsa reddita sunt, exemplaria diffinitionum ejusmodi, que certissime scimus magis equitati pietatique consona esse quam rigori juris. Atque in hunc modum postremis literis vestris, quas nobis et consilio nostro pro fine controversiis predictis imponendo direxistis, satisfacisse nos credimus, honorabiles et spectabiles viri tanquam amici carissimi. Datum Londonie sub sigillo nostro privato 12. kalendas Junias anno Domini 1485.

Willielmus Lacy.

*32.

1496.

ÁSHILDARMÝRARSAMPYKT.

Bók 18vo, skrifuð 1706 eða nokkru síðar, komin til Landsskjalfsafnsins 27. Júlí 1909 úr dánarbúi Daniels prófasts Haldórssonar. Afskrift þessi er sjálfstæð, og tekin eptir hvorugu því handriti, sem áður var þekt af þessari skrá. Páll lögmaðr Vídalín hefir haft handritið undir höndum. Sbr. DI, VIII, Nr. 359.

Ashildarmýrar Sampíckt

Sampíckt i Arnese af (!) hirdstiorum logmonnum et cetera. viturligt skal yður vera. ad vier höfum sied og yfir lesid þann sattmala og samþykt sem gior var a millum Hakonar kongs og almugans a Jisslande a alþinge med lofatake. at vier biodum Hakone k(onge) hinum koronada vora þienustu undir þa grein. et cetera (vid: supra þa allt landid sör)¹).

1) Handritið sleppir hér sáttmálanum, og vísar til hans eins og hann er ritaðr á undan í handritinu, og prentaðr hér fyrir framan Nr. 6 B.

Nu fyrir þessa grein að oss þiker þesse sáttmale eige so haldin vera. sem jatat var. fyrir sakir lagaleisis. soknar¹⁾ og gridrofa. omoguligrar áreidar. nógligar fiðr upptökur og manna. sem nu hefur um tíma hier ígreindre syslu Arnese verid. og hier fyrir lögðum vier greindir Arnesingar almenniliga samkundu a Ashildarmýre á Skeidum. eftir gömlum landsins vana. því uier uilium með eingu mote slikar oveniur leingur i veniu leidast lata.

Jtem samtökum uier að hafa eingaú liensmann utaú Jsslenskaú yfir greindu takmarke Arnese. og rida ej fiolmennare enn uid fimta mann. því uiliu uier stirkia hann giarnan með log og Rett kongdomsins vegna. þann sem það má með logum hafa. og landsins riettu uill filgia.

Enn ef syslumadur sialfur hefur greinda syslu Arnes. þa ride ej fiðlmennare enn uid x^{da} mann sem bok giðrir ráð fyrir.

Jtem samtökum uier. að eingi i sama takmarke take sier husbonda utaú sveita. þo þeir bue a annara jòrdum.

Jtem ef nockur uppsteitir¹⁾ býriast i greindre vorrj sveit²⁾ Arnese af utaú sveitar monnum. með nockrum odrum. hvert sem giðrt er. ungum edur gömlum. rikum edur fátækum. þa skulu allir skylduger eftir að fara. þeim er vanhlut giordi. og ej fyrr vid hann skiliast. enn sa hefur fulla sæmd. er fyrir vanvirðingu vard. Kann so til að bera að hefndin uerde meire i eftirfórinne enn tilverknadur var. þa skulu allir skattbændur jafnmiklu bitala. Enn þeir sem minna eigu skulu gialda sem Reppstiorar giora ráð fyrir.

Jtem skulu 1j menn vera tilkiðrnir i Repp hverium að skoda og fyrir sia að þesse vor skipan og samþykt sie haldin. og ef til alþingis þarf að rida sveitarinnar vegna. þa skal hver skattbonda gialda 8 alnir i þingtoll. enn þeir 4 alnir er minna eiga þeim kost skulu halda.

Jtem vilium uier eingaú hafa hier jnnaú heradz. þann er ej filgir uorum samtökum.

Skulum vier eiga vora samkomu a Ashildarmýre a Bartholomeus messu dag a haustid. enn i annaú tíma a

1) Svo. 2) fyrst skrifað „syslu,“ en síðan leiðrétt.

vorid. fostudaginn þá manudur er af sumre. og koma þar allir forfallalaust.

Enn hver sem eitt af þessum samtökum rýfur. og adur hefur undir geingid sekur uþ mörkum. og take jannañ Repps menn til jafnadar.

Og til sanninda her um setti Haldor Brynjúlfsson. Paall Teitsson. Olafur Þorbiarnarson. Petur Sveinsson. Gudmundur Einarsson. Gisle Valdason. Are Narfason logrettumenn. Jon Arason.¹⁾ Sigurdur gislason.¹⁾ Einar Hallsson. Þorvaldur Jonsson. Þordur Sigvatsson. bændur i Arnese. sin jnn-sigle fyrir.¹⁾ med fyrr greindra logrettumanna jnnsiglum. þetta samþicktarbref. med almugans samþicke. leikra og lærdra. med jðýrde og handabande. er skrifad var á As-hildarmýre a Skeidum. datum.²⁾

*33.

[1497].

VIÐNISBURÐER um heimreið og fjárupptöku Jóns Jónssonar, — er kendr er Solveigarson, — á Eyri i Seyðisfirði, þá er Þorleifr Örnólfsson bjó þar, eptir því skilyrði, er Björn Guðnason hafði honum unt, svo og um höstug orð og heitingar Jóns við Arndísi Egilsdóttur konu Þorleifs.

AM. Fasc. LXXI, 25, frumrit á skinni. Fjögur innsiglafor eru á faldi bréfsins. — Bréf þetta sýnist vera gert skömmu eptir lát Solveigar Björnsdóttur, líklega nærri 1497, enda er þá Páll á Skarði einnig dáinn.

Heimsokn og fiartaka.³⁾

So felldan uitnisburd berum uid gudrun bíañardotter og helga þolleifsdotter at uid uorum á eyri j seyðissfirði j þann sama tima er jon jonsson er kendus er solueigarson kom þar med sinum medfylgiurum vij. at fiolda fimtvdagin

1) Svo. 2) Hér er bætt við með annari samtíða hendi, sem eg sé ekki betr en sé hönd Páls lögmanns Vidálins: „(sem rada ma) Anno 1300. Kallast og so arnesingaskrá“. Sbr. og Skýringar yfir Fornyrði Jónsbókar. Rvík 1854, bls. 404. 3) Utan á bréfinu með hendi e. 1700.

7 fardaga¹⁾ uiku. 7 þann sama tíð er þolleifur auñolfsson hafde þar þu og peninga epter þui skilyrde er þiorn gudunason²⁾ hafde honum adur unt. So uissu uær fyrir full sanninde ad þessir uoro tilgiorningar adur greinz jons jonssonar á fyrre greindum garde og peningum. at 7 þann sama tíma er andis eigilsdotter kuinna fyrre greinz þolleifs auñolfssonar let heim reka sinar kyr. xvi. at heimta nýt af sem ueniulegt uar þa for greindur jon jonsson og hans menn og rak ur haundum þeim sem heim atte at reka með hastudigum ordum og storum heitingum ef hann giorde so optar. hier ofan á hafde titt greindur jon jonsson so dan ordtauk uid nefnda andisi at hun skýlde þar allðri þessa peninga nytia og gagnsemd af hafa. en ef hun bæri sic at þui at nytia þar peninga edur uistafelli at hafa. þa mundi hun mæta hardindum á sier sialfri. og þar epter uoro þessir peningar þar allðri nytiader ne gagn af haft á næstu uiku edur leingur so leingi er jon uar þar. Jtem 7 annari grein uoro þar tuær uteskemur læstar og tuær hurder fyrir gardinum. annur læst með utlasi og gaddur fyrir innan. enn annur negld með .uij. ianñauglum og loku og .iij. slagbraundum. Vissv uid fyrir full sanninde at skemmurnar uoro uppi hafdar af joni jonssyni eda hans monnum. lasarnir fra tekuer. annar brotin. annur heimagardz hurdin fra tekin lasin enn hurdin burt tekin. annur upp brotin af .vij. iarñauglum loku og .iij. slagbraundum og 7 burt haufd hurdin. So uissv uid fyrir full sanninde at epter þessa heimfor jons til greinz gardz eýrar og sagda tilgiorninga orða og verka. þa for það folk sem þar uar adur heimil(i)sfast 7 burt fyrir hotan og fullt ofriki þratt greinz jons jonssonar.³⁾

Medkennutz uær jon arnason. gudmundur sigurdzson. jon siguaz(son) og jon pals(son) adh uær worum þar hia saum⁴⁾ og heyrðum æ. æ kirkiubole 7 langadal 7 jsafirdi adh þessar greindar konur helga þolleifsdotter og gudrun þiañadotter soru fullan bokareid ad þessum uitnishurde sem hier fyrre skrifadur er fyrir þirne gudinasyne kongs umþods

1) fardangum, frbr. 2) Svo. 3) Það, sem nú fer eptir af bréfinu, er með hendi Björns Guðnasonar. 4) saumum, frbr.

manni j millum geirholms og langanes nu j sumar næsta syknañ dag epter thorlaci episcopi. Og til sanninda hier um settum uær fyrr nefnder menn wor jnsigli fyrir þenna worn uitnisburd huer¹⁾ er skrifadur war ð eyre j seydesfirde æ fimtudaginn næsta fyrir wor frv messu assumcionis sancte marie. ð sama ari og fyr seiger.

34.

[um 1500].

SKRÁ um landamerki og rekamörk Hafrafellstungu í Öxarfirði.

Eptir tveim afskriptum á pappír meðal Hafrafellstunguskjala í Landsskjalasafninu: a) afskript frá dögum síra Einars (galdrameistara) Nikulássonar prests á Skinnastöðum (1660—1699), ef ekki með hans eigin hendi. Aftan á blaðið er að vísu ritað með hendi síra Einars um „Magnis steinnatturu“ samanskrifað „vr tueimur Visinda Kuerumm gomlum“. b) afskript frá c. 1740, að því er vírdist, með hendi síra Einars á Skinnastöðum Jónssonar (greipaglennis). Aftan á er rituð lögfesta Nikulás Runólfssonar frá 1741 fyrir Hafrafellstungu. Þessi skrá sýnist muni vera frá hér um bil sama tíma og rekaskrá Skinnastaðakirkju DI, VII, Nr. 481. Sbr. bréf 10. Jan. 1549.

J Guds Nafne [Amen.²⁾

Kýrkiañ j Hafrafells Tungu Er Helgud Gude Vorre Frv og Johanne postula.

Hun æ Skogieñ j Slietta Felli Riettsýnis vt Epter Fellslæg. fyrrer vestañ Tvngu Nonvordu. vt³⁾ j Brandslæk⁴⁾. En fyrrer ofañ Rædur Gardur sa Er liggur vt⁵⁾ vr sømu Noonvordu j Brandzlæk. sem Er Smiorhols landamerkis gardur. En Hafrafells Tvngu og Ærlækjar landamerki skilvr gardur sa Er geingur vñ þuera Tungu. j Møtz vid Smiorholslag j sliettafelli.

Hun æ Skogiñ j Lækjar-Dals landi. Teig æ gnupsöyri þañ Er Leijstur heijter. Halfs manadar verk [Riettsýnis vest-

1) huern, frbr. 2) [sl. ð. 3) b, v, ð. 4) Braandlæk ð. 5) b, v, ð.

ur vīm Lomalind j Hlass¹⁾. Huørtt vijkuverk jñ af ødru j Møtz vid guñsteinstada teyg.

Hun æ Ormsnes æ avstvr²⁾ Sande: Reka med øllum gøgnum vt a Sandi. skal þa Hafrafell framāñ³⁾ liggia vid gnupiñ og ganga þar til ad³⁾ fram ƒr øxliñ a Sandfelle. Allañ reka æ Hviyta Sandi Med ollum gøgnum.

Hun a³⁾ tveggia hrossa Afðratt. arlega. med vñiñ vid j Ormarzlöni. LandaMørke vr Fiordungzhool j Puerfell. Þad-an riettsýnis framañ⁴⁾ vid Møssfell. æstur j Sanda. ƒn hid⁵⁾ fremra Rædur Vrdaras og Reydur⁶⁾ j Møts vid Hool a Fialle.

35.

[1514].

ÁGRIP af konungsbréfi um (hey)brennu Þorleifs Grimssonar og Jóns Sturlusonar og þeirra fylgjara, en allar eignir þeirra hafa dæmdar verið undir konung.

De ældste Danske Archivregistraturer, udg. ved T. A. Becker I, Kh. 1854 bls. 61 (Skrá um skjalasafnið á Kallundborg 1476; þó er þetta meðal þeirra bréfságripa, sem rituð eru inn í skrána síðar, — eptir 1504). Sbr. dóm frá 26. Okt. 1513, DI, VIII, Nr. 361.

Jtem eth breff som lyder om brand oc till dømt er Jon Skullesøn⁷⁾ oc Torloff Grimssøn oc theris medfølgere wnder kronen theris gotzs.

*36ab.

15. Júní 1519.

á Hólum.

GOTTSKALK biskup á Hólum og Þétr prestr Pálsson gefa hvor um sig ærlegum dandi sveini Gísla (Þorgílsi) Jónssyni hálfu jörðina Tungu (Þórormstungu) í Vatnsdal til frjálsar og fullrar eignar.

1) Jñn Vestur fra Loonahjnd j Hlass b. 2) Austra b. 3) b. v. b.
4) framm b. 5) hjær b. 6) Reydar b. 7) Svo útg.; rétt: Stullesøn.

Eptir frumrituðu vidisse á skinni gerðu 18. Aug. 1594, komnu 1910 frá Jónasi bónda Bjarnasyni í Litladal í Sléttárdal.

Þhesu christi næd veri med oss.

Vier Gottschall(k) med guds næd biskup æ hoolum j hialtadal giorum godum monnum viturligt med þessu voru Opnu brefir. Ath vier hofum wntt giefit og feingit ærligum dande Sueine Gijsla Jonssyne hælfa jordina tungu j vassdal er liggur i grimstungu kirkiu sokn med aullum þeim gognum og giædum sem henne hafua fremst fylgt at fornu og nyu og vier vrdum eygandi ath. Til fullrar eignar og frials forrædis vndan heijlagre hola kýrkiu og oss. Enn vnder greindan Gijsla og hans erfuingia. skal hann meiga frialsliga at sier taka hælfa firr sagda jord tungu nær hann vill. Og til Sanninda hier v̄m setium vier vortt secretum fyrir þetta brief skrifat æ holum(!) j hialtadal jn die viti et modesti martirum anno domini M d xix.

Þat giore eg Pietur prestur pälsson gødum(!) monnum viturligt med þessu mjnu opnu brefe ad eg hefe wnt oc giefit ærligum dandi Sueine Þorgils jonssyne hælfa jordina Tungu i vatnzdal er lyggur j grimstungu kirkiu sokn med aullum þeim gognum og giædum sem greindre jordu fylger og fylgt hefur ad fornu oc nyu og eg hefi fremst Eygandi ath ordit Og gottskalk med guds næd biskup æ holum(!) hefur mier feingit til fullrar eignar oc frials forrædis þui gief eg þessa iord vndan mier og mjnum erfuing(i)um. oc vnder hann oc hans erfingia. skal hann meiga ad sier taka hælfa firr sagda jord tungu nær hann vill. og til Sanninda hier v̄m set ec mitt jnnsigli fyrir þetta bref Skrifat æ holum(!) j hialldal jn die viti et modesti martirum Anno dominj M d xix.

Þad giorum wid Jon Biornsson prestur og Jon Gudmundzson godum monnum kunnegt med þessu ockro opno brefe ad wid hofum sied og yferlesid suo latande bref ord epter ord sem hier fyrir ofan skrifat stendur. med heilum og oskoddum jnciglum. Og til sannenda hier wm settum wid ockar jncigli fyrir þennan ockar vitnisburd skrifat j

nedre tungu j watzdal: þann xvij Dag Augusti Anno M.
D niutio og iijj.

37. 27. September 1520. á Auðkúlu.

LÝSING Gottskalks biskups á Hólum um ítök, eingjamörk og landamerki Neðri-Tungu („Þóroddstungu“) í Vatnsdal, er Gisli (Þorgils) Jónsson hafði feingið að gjöf af biskupi og sira Petri Pálssyni.

Eptir frumrituðu vidisse á pappír frá 29. Sept. 1741, komnu 1910 frá Jónasi bónda Bjarnasyni í Litladal í Sléttárdal. — Þar með fylgir afskript á pappír frá c. 1780, staðfest „eptir sínum Original“ af Einari Eiríkssyni „presti til Grímstungu“. — Bréf þetta er ekki vel tryggilegt um orðafar.

Utskrift af Briefe Gottskalks Biskups Nicolassonar
ad Hólum. hlíðande um Þóroddstungu Eingiar
og Eignarland af Dato M. D. xx.

Vier Biskup Gottskalk med Guds næd Biskup á Hólum
giðrum godum mœnum kunnugt. ad epter því sæ fröme
Dande mañ Gijsli Jonsson hefur af oss bedist. ad vita landa-
merki og jtök þeirrar jardar Nedre Tungu. sem vier höfuni
hönun giefid og feinged. samt vorum kiærum sýni. Sjra
Petri Palssýni. þá lætum vier hañ vita. ad þetta er þat
sañast(a). sem vier vitum um heñar landamerke. eptir skil-
rikkra maña tilsogn: Skilur æñ Tungua land á millum
Mardarnups og Tungu. eptir sijnum farveg fornum. er hverf-
ur ad nedanverðum Sijkislæk þeim er Mijsljngur heiter. og
kiemur i Vatnsdalsæ. nordan Mijslingatænga. Og so á Tunga
land allt. þar til er hitter Merkidæli i Suñhlijd. Eñ ad aust-
añ uppá midiañ Hals. og so langleidis til Heidar. eptir því
sem Ulfkielsæ ad dregur. á möts vid Dal og Torfustadi.
Somuleidis á Tunga selstöðu i Kældadalstungu lande med
hagabeit og Elldividar jrkiu sem buinu þarfnar. og torfskurd
i Haukagils jörd. torfstungu i Mardarnups jörd. til mañhusa.
eptir því sem kaupbrief þar um giørt utvijsar. Og til sañ-

inda þar¹⁾ um setium vier vort Secretum fyrir þetta vort utgiefid¹⁾ Brief. hvort ed giört og Skrifad var á Audkulu i Svijnadal. árum eptir Guds sonar fæding þusund fim hundrud og tuttugu.¹⁾ á Dag Cosmi og Damiani Martyrum.

Þetta Brief med einu Insigne.²⁾

Pesser framañ og ofañ skrifader vitnesburder, áhrærande Þoroddstungu Eingiur og Landamerke, Eru samhliða þvi Skiale og Documente, sem Prestureñ Sýra Eirekur Hallsson framlagde firer oss underskrifada, hvort ad vel skyrlega mátte lesa, Eñ aungvañ veigeñ meðhondla, vegna fíla og forrotnunar. Til merkes vor nöfn ad Grims tungu þañ 29de Septembris 1741.

Jon Brandsson. Jon Grimsson.

38.

21. Maí 1523.

á Stórólshvöll.

HÓLMFRÍÐR Erlendsdóttir fær Ögmundi biskupi i Skálholti jarðirnar Galmatjörn og Kirkjuhöfn i Höfnum, Þorkelsgerði og Vindás i Selvogi i skuld Vigfúss bróður hennar Erlendssonar til biskups, og lofar biskup að borga vegna barna Vigfúss tvær lestir fiska, en þau eiga lausn á jörðunum innan þriggja ára eptir að þau eru orðin fjár sins ráðandi.

Landsbókasafn 62. Svo (LIV) með hendi Grunnavíkr Jóns „Ur Brefabok Biskups Ögmundar“. — Í Landsb. 62. Svo stendr með hendi Grv. Jóns, aptan við bréf til Ólafs erkidjúkna Engilbertssonar (eptir bréfab. Ögmundar biskups) frá 15. Júlí 1523:

„NB strax eptir þetta bref i Brefa Bok Biskups Ögmundar stendur bref um Þorkelsgerði og Vindas mille Ögmundar Biskups og Hustru Holmfridar Erlendsdottur 1523. sæmelega rett ritad i bokinne. og ber so ad kalla saman vid originalen. Þetta bref vantar inter Acta Ögmundi Episcopi sem eru in copia in bibliotheca Acad(emica) epter hverium eg³⁾ skrifa þessa mina copiu. Ellers er þessa brefs original á Hlidarenda“. — Hvorki frumrit bréfsins né afskript af því hefir nú fundizt.

Um Skullder epter Vigfus Ellendsson.

Þad giörum vier Jon Magnusson. Jon Torfason og

1) Svo. 2) Hér kemr i vidisse þessu vitnisburðr Gunnlaugs prestis Arngrimssonar og tveggja annara um sama efni frá 29. Sept. 1564. 3) Þ. e. Grunnavíkr-Jón.

Freisteinn Grimsson godum monnum kunnigt með þessu voru opnu brefe. að á fimtudagin næsta fyrer hvitasunnu um vored á Storolfshvoli anno Domini M. D. xx. iii. vorvier vid stadder að laugligt arfaskipte geck á með börnum Vigfus heitins Erlendssonar. og nærverande Herra Ögmund með guds náð biskup i Skalholti. og stora skuld reik(n)adi biskupin i gard Vigfusar Erlendssonar. sem gud hans sál fride. ok mörgum godum monnum var kunnigt. því reiknade hustru Holmfridur biskupinum til eignar þessar jarder i sinar skulder. tiunder og afgiöld. In primis Galmatiörn ok kirkiuhöfn er liggia i Höfnum i kirkiuvogs þingum. með svoddan dyrleika sem þær hefde tiundadar vered. Her með skyllde biskupinn eignast Vindás ok Þorkelsgerde er liggia i Selvoge i Strandar kirkiusokn i svoddan dyrleika sem tiundadar væri. Lofadi biskupinn að leggja til bornunum tvær lester fiska. að giallda þeirra vegna. Her með skyllde bornin eiga lausn á þessum jördum fyrer sama verd. nær þau væru til manns komiñ. og sie þá leist innan þriggia ara fra því er þau hafa sitt umbod et cetera.

39.

2. Janúar 1524.

í Skálholti.

ÓDDR prestr Haldórsson geldr Ögmundi biskupi fjóra tigi hundraða i jörðunni Hjalla i Ölfusi i skuldir og sakferli, en sira Snæbjörn Haldórsson bróðir hans selr biskupi tuttugu hundruð i sömu jörðu fyrir tuttugu hundruð i Þykkvabæ i Holtum.

Landsbókasafn 62. 8vo með hendi Grunnavíkr-Jóns eptir bréfabók Ögmundar biskups. — AM. Apogr. 2766 með hendi Árna Magnússonar, „ur brefabok biskups Ögmundar“.

Um Hialla i Ølvesi.

Vier Broder Ögmund með guds nad Biskup i Skalholti giörum godum mönnum kunnugt með þessu voru opnu brefi að sub anno gratiæ M. D.^o xx.^o iiij.^o in octava Sancti Stephani Prothomartyris. heima i Skalholti. giördum vier

soddan gíörning ok kaupskap vid þa bræðurna Sira Odd ok Snæbiörn Halldorssyni. In primis lukte Sira Oddur Halldorsson oss.xl^c. i jörðunni Hialla i Olvesi i sialfrar sinnar kirkiusokn i þær skulldir ok sakferli sem hann var oss skyllidugur. Jtem sellde Snæbiörn fyrrnefndur oss. xx^c. i somu jörðu Hialla. þar i mot feingum vier hönum xx^c i jörðunni Þyckvabæ er liggvr i Holttamanna hrepp i Háfs¹⁾ kirkiu sokn til fullrar eignar. Enn fyrer²⁾ skrifud jörd oll Hialli skyllde vera vor æfiñlig Eign her epter med ollum þeim gognum og giædum sem henne hefur fylgt ad fornu og nyu. oc þeir urdu fremst eigande ad med lögum. Skulum vier hallda sagdre jörðu Hialla til laga. enn greinder brædur Sera Oddur og Snæbiörn svara lagariptingum. Svo ok skal nefndur Snæbiörn hallda xx^c i jörðunni Þyckvabæ til laga. enn vier svara lagariptingum. for þesse gíörningur frañ med handsölum vor ð millum. þessum mönnum hiaverundum og tilkaulldum. Joni Hiedinssyni badzmanni i Skalholti ok Joni Guttormssyni. prestum. Jone Hallssyni ok Jone Magnussyni leikmönnum. er settu sin jnnsigli med voru jnnsigli fyrer þetta bref skrifad i sama stad dege ok are sem fyrr seger.

40. 2. Janúar 1524. í Skálholti.

DÓMR sex manna út nefndr af Ögmundi biskupi i Skálholti um að fjara sú, sem liggir fyrir Alfhólum, væri fjögur hundruð (faðmar tólfræð = 480) og heyrði til kirkjunni i vestari Fíflholtum i Landeyjum.

Landsbókasafn 62. 8vo með hendi Grunnavíkr-Jóns eptir staðfestri afskript Árna Magnússonar, Orms Daðasonar, Þórðar Þórðarsonar og Páls Hákonarsonar gerðri 9. Oktober 1711 i Skálholti eptir bréfabók Ögmundar biskups með hendi síra Jóns Erlendssonar í Villingaholti, en sú afskript er í AM. Apogr. 2758 með hendi Árna Magnússonar, og AM. 237. 4to bls. 33—35; eru allar afskriptirnar orðrétt samhljóða.

1) Hofs 62 (!) 2) Svo.

Um Fíflholts Reka.

Ollum monnum þeim sem þetta bref sia edur heyra senda Oddur Halldorsson. Jon Gutthormsson. Briniolfr Halldorsson prestar Skalholltsbiskupsdæmis. Jon Magnusson. Jon Hallsson ok Jon Björnsson leikmenn. kvediu guds og sina. kunnigt giðrandi ad sub anno gratiæ M.^oD.^o xx.^oiiij.^o in octava Sancti Stephani prothomartyris i skrudhusinu i Skalholti vorum vier i Dom nefnder af verdugum herra i gude Øgmundi med guds nåd biskup i Skalholti ad skoda oc ransaka oc fullnadardom ð ad leggja um þad mál sem Sera Jon Hiedinsson. Ráðsmadur i Skalholti klagade vegna kirkiunnar i vestra fíflholti i Landeyum ad hun bihielde ecke iiije fiðru er liggur fyrer Alfholum. Vændist hann þar fyrer oss. ad einn (madur) skiallegur hefde svared ad fyrrsaugd fiara hefde vered geimd af þeim sem biuggu á Alfholum vegna kirkiunnar i Fíflholti. Jtem i annare grein vændist Ráðsmadurinn ad Sera Sæmundur Arnason prestur hefde ságt sier ad einn gamall madur ok skilvis hefde lyst fyrer hönum i sinne daudans tid. ad hann hefde ecke annat vit ad nie heyrt uppð. xx. vetur edur leingur (en) ad fyrrsaugd iiije fiðru hefde tilheyrt oc reiknud vered fyrrnefndre Fíflholtskirkiu. et cetera.

41.

9. Janúar 1527.

í Gottorp.

BREF Friðriks konungs hins I. að Torfi Björnsson (Guðnasonar) skuli halda öllum eignum sínum óáreittr af hverjum manni.

Lagasafn Magnúsar Ketilssonar I, 183—184. — Eingin afskrípt hefir fundizt að svo stöddu af þessu bréfi. — Það er nú staðreynt, að Magnús Ketilsson hefir haft undir höndum ýms merkileg konungsbrefasöfn, sem nú þekkjast ekki, nema að nokkru leyti.

Befalning til Biskoper og Lavmænd at Torfe Bjørnsson beholder sine Godse imod Bjørn Thorlevsøn.

Wii Fridrich medt Gudtz naadi Danmarckis Wendis och Godtis Konung udvolldt Koning thill Norge. Hertug i

Slessuig Holstenn Stormarenn och Dittmerskenn. Greffui y Oldinborch och Delmenhorst helse ether alle vor kiəri vnersatti Biscoppere. prelatther. Lavmendt och meinege Allmuge. som bygge och boo paa vort lanndt Jslandt kierlig medt Gud och vor Naade. vider att thenne brefuiser Thorffuenn Björnsson haffuer berett for oss att Bernitt¹⁾ Thørluensson²⁾ gjør hannom hinder och forfang paa sitt rette arffuegosz som hanns fader af rette arffue er thill falledt och hannom er thill dømptt efter Norgis laug. thü beder vii ether alle och strengilig serdelis biude att Ji vere fornefte Thorffuenn Björnsson behielpelig att hann behold-er samme sitt arffuegotz och ey thillsteder att hannem skier nogen hinder eller forfang paa sammi hanss gotz y nogenn maade emodt Norgis logh under Konglig heffinn och vredhe. Giffuit paa vordt slott Gottorp then otthind dagh for sancti Anthonii dag Ar et cetera M. D. xxvij.

42.

10. Janúar 1527.

í Gottorp.

VERNDARBRÉF Friðriks konungs hins I. til handa Torfa Björnssyni.

Lagasafn Magnúsar Ketilssonar I, 182—183. — Eingin afskrift hefir að svo stöddu fundizt af þessu bréfi.

Beskiærmelses Brev for Torfe Björnsson.

Wii Fredrich medt Gudz naade Danmarchis Wendis og Gottes Konung. vdvollt Konning thill Norge. Hertug i Slessuig Holstenn Stormarenn og Dittmerskeñ. Greffue i Oldenborg och Delmenhorst Gior alle vitterlicht att vii af vor gunst og naade haffue thaget annammed och eñtfangedt och nu medt thette vordt obne bref tage annamme og enntfange thenne breffuissier Thorffuenn Björnsson alle hanns Systkin og alldt hans gosz rørendis och vrørendis och sunderlig thisse garde Vassfiordt²⁾ garde Adeluiche og Vammer gardi

1) p. e. Björn. 2) p. e. Þorleifsson. 3) Vassfiordi, MK.

liggendis i vestenford intid undertagit udi vor Koniglig hegen. vern. fred och beskiermels besunderliges och forsuore och fordagtinge thill alle retthe: Thui forbiude vii ether alle ehuo som hellst the ere eller vere kundi serdelis vore fogether och ombodzmend och alle andre hannom paa thens persone gosz eller noget. som hannom tillhorer. hindre eller hindri laadi. møyee. plasse. deele. vmage eller i nogenn maade ath vforrette. vunder vordt hyllest och naadi. Giffuit paa vordt slott Godttorp torsdagenn for S(ancti) Anthonii dag Aar et cetera M. D. xxvij.

Under vordt Signedt.

43.

[fyrir 1528].

MÁLDAGI Jóns kirkju skirara í Hjarðarholti í Laxárdal.

Eptir máldagabókinni gömlu í Biskupsskjalasafni bl. 84^b—85^b, skr. 1601.

Hiardarholtt.

Jonz kirkia baptistæ j hiardarholtti hun ð heimalańd med gognum oc giædum. hun ð spågilzstadi. vigzholzstadi. þrańdargil. borgir oc hamrenda¹⁾. halfa veidi j laxð milli krosszlækjar oc streingz fyrir ofań þaþa enn þadań ein samań vt j sio oc vń frań molldskriduhýl.

þańgad liggia iij bæer oc xx ad tjuńduń oc lýsitolluń oc osttolluń. skal hann verda suo mikill (sem) malzmiolk þá mest er milli þorlakz Oesso oc peturzOesso.

hun a selfor j kikasel aullu fe sijnu. stodhrossabeit j þuerdal vpp frá kolddukinn. jtem ð kirkian huńdrad ðsaudar oc x kýr oc iij hesta oc eitt hross. ij naut veturgomul. j. tuævett. xij saudir veturgamler oc viij tuæuetrer. iij. gamler.

vij týgir fiorduńga ker forńt oc af .j. giordin.

jtem jnań gđtta. ccc. j sæńgum .vj fiorduńga ketill

1) Árið 1528 voru Hamrendar seldir undan Hjarðarholtskirkju fyrir Sauðhús í Laxárdal (DI, IX, Nr. 381).

forñ med iij hrærum. fiog(ur)ra marka pottur forñ. kannaloklaus. xiiij trog. vij smákerolld. ij fotur. x spæn. xiiij smábollar oc x ker. iij bord. xj hurdir. j. net sio fadma. vatzkarll. oc munnlog. kistu oc býrdu. metaskdler.

Jtem á kirkiah fyrir innan sig. jñ prijmis. ottusoñgua-bok á vetur. frá adventtu thil páska de tempore oc de sanctis. grallari forñ oc rotin per annum de sanctis. matutina-le á sumarid frá jóns Messo baptiste til jolafostu. þar med de tempore frá paskuñ oc til huijtasunnu. rotin gudspialla-bok med pistlum oc oracionibus fra adveñtu til jolafostu. med de tempore oc de sanctis frá paskuñ oc fram yfir allra heilagra Messo. sequenciubok per annum. gudspiallabok. á veturinn med pistluñ oc oracionibus frá jolafostu oc til páska. de sanctis oc þo ecki epter ordu. orðubok gomul. dauidssalltari forñ. capitularius forn. dominicobok med les á sumarid epter de trinitate. lesbok de sanctis frá tiburcio oc valeriano oc til klemens Messo. ymnarius forñ. kirialz kuer rotid. processionall.

jtem þrenn messuklædi forñ. eirñ kaleikur. ij kluckur oc einar ij biollur.

oreikññad porcio sijdañ sijra Olafur tok uid stadnuñ.

***44. 12. Febrúar 1532. í Reykjahlið.**

ÞORSTEINN Pálsson selr Arna Brandssyni tvo parta í jörðunni Bustarfelli í Vopnafirði með samþykki Gamla Magnússonar og segir til landamerkjja, en Árni geldr í mót þrjátigi hundr- aða í Ásbrandsstöðum í Vopnafirði með þrem kúgildum og hálfkirkjuskyld.

AM. Apogr. 4383 „Ex originali Björns Peturssonar á Bustarfelle“ (AM.). Af 6 innsiglium voru 5 fyrir bréfinu. Sbr. DI, IX, 501.

Þath giorum uær þorsteinn finnbo-gason torvi þosteins-son jon jonsson Einar þorualldzson Eysteinn finnbo-gason ju- ar eireksson godum monnum uifurligt med þessu uoru opnv brefi. þa lidit uar fra gudz burd. M. d. xx. og xij ar. vm ueturinn sunnudaginn j faustu inngang j Reykiahlid uid my-

uatn vorum uier j hia saum og heyrðum a ath þorsteinn
 palsson selldi arna brandzsyni med handabandi til fullrar
 eignar og frials forrædis tuo parta j jordunne burstarfelle
 er liggur j uopnafirdi j hofs kirkiusokn med aullum þeim
 gaugnum og gædum eignum og itókum sem greindum jard-
 arpaurtum fylgir og fylgt hefir ath fornu og nyiv og fyr-
 skrifadur þosteinn palsson uard fremzt eigandi at eptir faud-
 ur sinn og modur en pali magnussyni fiell til eignar j arf
 og giðf modur sinnar. med giðf upplagi og samþycki gamla
 maguussonar brodur sins. því ecki æ fadir eda modir ath
 kuonga son sinn med meira fie en þa kome æ þeirra hlut
 sem eptir eru nema erfingi samþycki. seigir hann þessi
 landamerki halldin hafa uerit af sinum forelldróm og aungu-
 an ataulu veitt hafa. fram med hofsá fyrir uestan gegnt
 grasakro og þuersyne uestur j selá. riettsyne ur anne og
 j skeliungsuatn þadan og ut j arnarfiardaruatn. Riettsyne j
 þuridarnup og ut j teigará. ofan med anne og j arnarhol
 fyrir austan hofsá. or raudanup og austur j þordará og
 suo fram j helluskard. þadan og j tungá ofan med anne
 og j hofsá og suo aptur j raudanup. Hier i mótt gaf adur-
 skrifadur arne brandzson fyrrnefndum þosteine palssyni lxxx.
 hundrada jörd asbrandzstadi er liggur j uopnafirdi j hofs
 kirkiusokn medur aullum þeim gaugnum og gædum sem
 greindre jordu hefur fylgt ath fornu og nyiv og þratnefnd-
 ur arne uard fremz eigandi at og þar til þriv kugilldi. Seig-
 ir fyrrskrifadur þosteinn palsson halfkirkiu skylldu a jörd-
 unne burstarfelle og gaumul eign og jnnstædu kirkiunnar
 iij. kýr og eitt ásaudar kugilldi. og reka j finnafirði allañ
 hualz og víða mille finnafiardar og lækiar. Skyllði fyrrskrif-
 adir menn arne og þosteinn hallda sinu kaupi til laga en
 huor suara lagaríptingu sem med laugum kynni af at ganga.
 Og til sannenda hier un settum uær fyrrskrifadir menn vor
 innsigli fyrir þetta jardarkauþs bref skrifad æ manudagenn
 j faustur jnngang j sama stad og are seth fyrr seigir.

Collatum cum originali Hafniæ 7. Junii 1709.

Arnas Magnæus.

Snorro Jonæus.

45. 6. Maí 1532. á Mel í Miðfirði.

JÓN biskup á Hólum gefr og geldr Helgu Jónsdóttur (Sigmundssonar), vegna Einars Jónssonar bróður hennar, tuttugu hundruð í jörðunni Þóreyjarnúpi, en seldr Kráki Hallvarðssyni bónda Helgu tólf hundruð í jörðunni fyrir Kvanna-hól á Skarðsströnd og átta hundruð í smíðum eða öðru, er þeim sendi biskupi og Kráki.

AM. Fasc. LXVIII, 24, frumritað transskript á skinni. Tvö innsíglagöt eru á faldi bréfsins.

Vier Jon med Gudz nad biskup a holum giorum godum monnum kunnigt med þessu voru opnu brefi ad vier hofum giefid og golldit Helgu Jonsdottur, vegna Einars Jonssonar brodur hennar xx^c j jordinne a Þoreyiarnupi. Enn vier hofum sellt krake halluardssyne bonda adur nefndrar helgu xij^c j adur greindre jordu fyrir þa jord er kuennaholl heiter er liggur j skardz kirkiu sokn a skardzstrond. Enn fyr nefndur krakur skýlldi forlikazt med oss vm viij^c j greindri jordu og gialldazt þar fyrir j smidum edur audrum þeim hlutum sem ockur badum sendi. Og til saninda hier vm setium vier vort Secretum fyrir þetta bref skrifad a mel j midfirdi Manudagin j gagndogum anno seruatoris nostri m^o d^o xxx^o secundo.

Það meðkiennunzt við Petur hallzson og are gudlaugsson ad við hofum sied og yferlesit bref med Secrete edur jnsigle suo latandi ord epler ord sem hier fyrir skrifad stendur. Og til vitnisburdar hier vm setium við ockar jnsigli fyrir þetta transskriftarbrief skrifat j gordum a alftanese 28 dag Aprilis anno domini 1578.

46. 3. December 1533. í Saurbæ.

VITNISBURÐARBREÐ um gjöf Jóns Jónssonar, „er kallaðr var Íslendingr“ (og dáinn er á tímabiliinu frá 16. Aug.—3. Dec. 1533) á tíu hundruðum í Hvallátrum til Jóns Konráðssonar, sonarsonar síns, „er kendr er prestur“, og vildi Dýrfinna Gísladóttir kona Jóns Íslendingss ekki samþykkja gjöf-

ina, en hins vegar höfðu þau Jón og Dýrfinna samþykkt gjöf síra Filippusar Jónssonar (sonar síns), er hann gaf Konráði bróður sínum.

Bæjarskjalabók á Rauðasandi (bls. 95) í Landskjalasafninu, afskrift gerð stafrétt eftir frumritinu með hendi Orms sýslumanns Daðasonar¹⁾ c. 1726: „Under brefenu hanger Eitt jnsigle nockud brakad enn má þó lesa. Var þetta kálfskinsbref heillt og vel lesande, bliodar so ad ollu sem ofann er Ritad“.

Jhesus.

So fallinn vitnisburd ber eg ellingur gislason sem hier seigier. ad eg var á hvalatrvn j savrbæiar kirkiv sokn æ ravdasandi. næsta dæginn epter mariv Messo ena fyrri vm svmarid.²⁾ Þá er lidit var frá hingad bvrð vors herra jhesv cristi. M. d. xxx. og iij ár var eg þar til kalladur af joni boñda jonssyni er kalladur var jslendingur hvers sal gud nadi. hvad er hann villdi giora nockurn gioning vit sonarson flinn jon konradson er keñdur er prestur. j so mata ad hann sagdizt gefa honum. xc. j jordvnni hvalatrum. hveria giof ad haas kvinna dyrfinna gisladotter villdi ecki samþyckia. og þotti hann gefit hafa nogar giafer ædur þá er hann hafdi gefit konradi dal og keblavik. Enn sera filpus jonson svaradi þá til ad Keblavik þyrfti hann ecki ad þacka þui hann hefdi gefit hana sialfur konradi broður sinvm til konarmvndar. Epter þeirri giof sem þav hefdi gefid sier hana adur j tannfie. hveria giof ad þav bædi þar strax meðkeñdvzt og samþyktv. og hier epter vil eg sveria fvllan bokareid ef þvrfa þiker. Og til sanninda hier vm heingi eg mitt jncigli fyrir þetta mitt vitnisbvrðarbref. hvert er skrifad var j savrbæ æ ravdasandi næsta dæginn fyrir barbærv Messo vm veturin æ sama æri sem fyr seiger.

1) Þar sem hér í safninu hefir áðr verið um það getið, að sumt í þessari bók væri með hendi Magnúsar Einarssonar, þá mun það ekki svo að skilja, heldr mun það múkalettrshönd Orms. 2) Þ. e. 16. Aug.

47. 25.—28. Maí 1536. í Sjávarhólum.
1537.

SKIPTABRÉF á Sjávarhólum eptir sira Brynjólf heitinn Gizur-
arson, og kaupir Alexius ábóti í Viðey sex hundruð og átta-
tiu álnir í jörðunni og auk þess ágreint lausafé af umboðs-
mönnum erfingjanna og fær kvittan fyrir andvirði jarðarinnar.

AM. 238. 4to bl. 9, skr. c. 1570 (Bessastaðabók).

Bref vm síafarhola.

Þat giorvm vid eyolfvr einarsson. eyolfr petvrsson. bod-
var diakni eyolfsson. ornvvr þosteinnsson. jon marteinnsson.
gissvr jonsson godvm monnvm kvnnigt med þessv voro
opnv brefi arvm epter gvdz býrd 00 d. xxxvj vm vorid j
fardogvm vorvm vier j síafarholvm j arfskiptvm epter sira
brýniolf heitinn gissvvarson sem gvd hans sal nadi. hlotdn-
adizt stvlkvnm fiorvm systvm prestzins vrc j jordinne síaf-
arholvm oc lxxx alnar betvr. enn videýar klavstvr hlavt iije
oc xl alnar betvr j þær skvllder sem þat atti vnder prest-
invm. Jtem keypte herra aboti alexivs þa strax þav fýrsogd
vrc oc lxxx alnar j advr greindre jordv síafarholvm med
ollvm þeim gogñvm og giædvvm sem fýrsagdri jordv fylger
og fylgtt hefir at fornv og nýiv bædi til síos og landz. at
systvm fýrsagdz sira brýniolfs heitins og þeirra vmbodz-
monnvm j(n) primis sira bardi jonssyni sem hafdi vmbod
tveggia systranna iiij malnýtv kvgillde og þar til tvævetra
kvigv og ij savde tvævetra gellda. Jtem gisla jonssyni
vegna¹⁾ konv sinnar ásavdar kvgillde og mork frida. Jtem
gisla oddssyni ásavdar kvgillde og kvittar leigur epter iiij
kvigillde. vegna sýstur sinnar sem bann hafdi vmbod og
forsia fyrir. kendizt þessir fyrgreindir menn at þeir hefdi
fvllañ pening heilañ og halfan vpp borid fyrir þessa advr-
greinda jord síafarhola þessvm vitnm nærverendvm Einari
þormodzsyni. hellga magnvssyni og margra annarra godra
manna og settv sin insigle med fyrgreindra manna insiglvvm fyr-
ir þetta bref skrifad j sama stad deige og ari sidar enn fýr seigir.

1) vegnv, hdr.

48.

7. Júlí 1536. í Vík á Seltjarnarnesi.

SAMNINGR þeirra Pétrs Bruns og Jóns bónda Arnasonar, að Pétur Brun skyldi aldrei klaga né kæra upp á jörðina Hlíð í Gnúpverjahrepp, enda skyldi Jón bóndi þegar í stað gjalda Pétri Brun átta hundruð skreiðar, sem þá voru og goldin „sömu stundu“, en Pétur skyldi skila bréfum þeim, sem hann héldi með nokkuð tilkall upp á þessa jörð.

AM. Apogr. 1935 „Ex original. Scalholt. accuratissimé. þad er skilia i því sem læst var i brefenu. því originallenn var svo fuenn og fordiérfadur. ad ur honum var dotted allt þad sem hier er understríkad. og forgieck hann öldungis meden hann uppskrífadur og confereradur var. Eg hafdi annars vid hönd copiu af þessu brefe ritada af Sira Biarna Hallgrímssyne. þá bann var vistarmadur i Skalholtte. Var su copia ordriett allstadar þar sem hun vard vid originalenn samanlesen. ad frateknum fúm einum stöðum sem hier eru annoterader. Var þar af auddæmt ad hitt munde og riett vera. sem nu var burt fued. enn þá hefur læselegt vered. er Sira Biarne sina copiu uppskrífade. Eg seige læselegt. því annars hefde hann ecki getad nie vilíad mannanöfnen eda annat þvílíkt dikta i þær lacunas sem nu eru i originalnum. Ecki helldur kunnad allsstadar so apposité til ad geta. því allt þad sem i hans copiu stod. enn vantadi i originalenn. passade sig rett accuraté i lacunas. Ur þessare Copiu. med hendi Sira Biarna Hallgrímssonar. eru teken öll þau ord og stafer sem hier er sett i lacunas originalsens. og understríkad¹⁾. og efast eg ei um (sem adur er sagt) ad þad mune hid rietta vera. og læst hafa vered i originalnum. þá hann sira Biarna i böndum var²⁾ (AM). Öll (7) innsigli voru dottin frá.

Ollvm monnum þeim sem þetta bref sia edr heýra seída sira einar olafsson beneficiatus [til gar]da. asbiorn diackñe [grimsson. skipherr]a petur kornr.²⁾ joækim³⁾ bassi. hannes lýbþk. d[ættmar lun]⁴⁾ kaupmenn j hafnar[frídi kuediu]

1) Hér í hornklofum. 2) „Hér hafde Sira Biarne ritad brun þar sem i originalnum stendur skirt: kornr. hefr þad skied i haste. og af ógiætne. því kornr er skirt. sem áður er sagt. Sira Biarne hefur haft i höfdeuu petur brun sem var annar af contrahentibus“ (AM). 3) Í frumritinu var þetta nafn skrifað í þrem orðum: „jo æ kim“. Sira Biarne hafði lesið: „Johakim“. 4) „Þetta er burtu ur originalnum. eins og allt annad sem hier i þessare minne copiu er understríkad. Sira Biarne hafde þetta nafn ritad so: d[ættmar]. Er þad eckert nafn. og því corrigeradi eg þad so sem hier stendur“ (AM).

gudz og vora kunnigt giorandi þa lidid var f[ra gudz burd
 00.] d. xxx. og vi [ar a fostu]dagenn næsta fyrir jons 00esso
 baptiste¹⁾ j hafnarfi[rde uorum uier tilka]llader af heidrs[am-
 ligum da]ndimanni joni bónda arnasyne og odrum parti
 petur [brun um suofell]dañ skilmala [at²⁾ u]m þa jord hlið-
 ena i eystra hrepp er liggur j steinholls³⁾ kirkiu sokn sem
 fýr skrifa[ður pe]tur brun hefer ueitt tilkall ad biskupenn
 helldi. vorv uier j hia [saum] og heýrdum æ ord og handa-
 bañd þessara manna adurgreins jons bonda arnasonar af
 anari [alf]u þratt skrifads peturs bruns af anare alfu ad
 þratt nefndr jon bondi arna[son sk]jildi til uid titt nefn[dan]
 petur brun ad hann skyldi alldri klaga ne kiera vpp æ
 þessa jor[d hvorke] hann ne hans erfing[iar æfin]jiga þar
 epter. enda skyldi titt nefndr jon bonde a[rnason giald]a
 þar strax æ ey[renne vi]ii. c skreidar. uar þad þa golldit
 somu stundu. heýrdum u[jier adurskrifa]der menn titt nefnd-
 an petur br]uñ þessu uilivgañ jata og so lofadi hann vpp
 æ [sina tru ad sk]jila þessvm bref[um aptur se]m hann
 hielde med nockud tilkall uppá þessa j[ord. og til sani]nda
 hier um settu fy[rgrein]der menn jon bondi arnason og pet-
 ur brun sin jnsigli [med adur] greindra manna jnsiglvn fyr-
 ir þetta giorningsbref hvert er skrifad var j vik æ seltiarna-
 nesi fostudagenn næsta fyrir selivmanna messv æ sama ari
 sem fýr seiger.

49.

6. Júní 1536. í Ási í Vatnsdal.

DÓMR sex manna, útnefndr af Páli Grimssyni, um ákæru
 þá, er Ljótr Arngrimsson bar fram, að bændr og almúgi
 vildi ekki reka lómb á Dalsheiði milli Giljár og Gljúfrár.

1) þ. e. 23. Júní. 2) „hier er lacuna i originalnum. sem af strik-
 unum síð má. Sira Bjarne hafði i sinne Copiu ritad at. Enn mier
 þætti likara þar hefði ~~en~~ staded. þo er eigi uppá þennann þotta ad
 byggja. þvi hverki þessa er godur still. og hefur hans ecki hier ad
 vænta vered“ (AM.). 3) „So stendur hier enn ecki *Steinhollz.* og
 einz rangt hafde Sira Bjarne ritad þetta. sem og riett var giört“ (AM.).

Landsbókasafn 789. 4to bls. 125—126, skr. c. 1620. — Landsbókasafn 65. 4to II, 102 með hendi Jóns dans Magnússonar c. 1640 (styttr). — Prentaðr í Tímariti Jóns Pétssonar II, 43—44 (eptir heilli afskrípt).

Dómvr vīm Lambarekstvr.

Þeim Godum monnum sem þetta Bref sia edur heira. sender Jon Olafsson. Brandur Olafzson. Þorgilz Jonsson. Þorgrymur Asgrymsson¹⁾. Olafur Oddzson og Jon Cinarson. [kuediu Gudz og wora kunnugt giorandi²⁾ med þessu voru opnu brefe ad þa lidit var fra Gudz burd 1536 i ase i Vatzdal pridiudaginn næstañ epter Erasmi Episcopi vīm vorid. vorum vier af ærligum manne Þåle Grimssyne i dom nefnder ad skoda og aansaka og fullnadar dōmz adkuædj æ ad leggja vīm þa ðkiæru. er liotur Arngrymsson bar frañ fyrer oss. ad bændur og almugie villdi ecki reka sijn lomb a sijnna hejdi eptter gōmlum vana. og ðnguañ toll giallda. Nu af því vor Landzlaga Bok vottar ad suo skulu Rekstrar vera sem ad fornu hafa verid. og suo langt og vjda til Reka. þå dæmdum vier fyrrgreinder domsmenn adurnefndan liot Arngrymsson skýlldugañ ad leida ij loglig vitni ad þad hefdi verid haftt oc halldit skylldu ækstur á dalsheijdi á millum Gjliar og Gliufurðr xx vetur og þadañ af leingur er þeir mundu til. og ad vituum leiddum dæmdum vier huðrñ mann skýlldugan j greindu takmarkj ad æka æ dōlzheijdi er ætti. x. lomb. edur og giallda³⁾ gillt lamb i tollinn af x lombum edur fleirum. Enn huor sem ecki villdi giallda. giallde saudinn med alldre. enn fullrietti æ huorium þreuetrum saud.⁴⁾ skal huor madur skylldugur⁵⁾ ad rjda a heidina er á xx lomb edur fleijre. Og einginn af þeim fare firir fleyre enn sialfañ sig edur suare domrofe.

Samþycktti.

1) Arngrymsson JP. 2) [godum monnum kunnugt, hdr. sem JP. fylgir (!). 3) x lomb, b. v. hér 789, sem er rangt. 4) Svo, b. v. JP. 5) vera b. v. JP.

50. 1536. á Eyrarbakka.

ÖGMUNDR biskup í Skálholti gefr Jóni bónda Hallssyni umboð til þess að taka toll og sekkjagjöld í Vestmannaeyjum.

AM. 191. 4to bls. 53 (bréfabók Jóns Hallssonar rituð á skinn samtíða). — AM. Apogr. 5549.

Ver augmund með guðz náð biskup þ skalholli giorum godum monnum kunnigt með þessu woru opnu brefi að wer hofum þíffalat jone bónda hallzsyne fulltt wmbod til að taka toll og sekkagiold af eingelskum monnum þ ves(t)-mannaeyium þ gulli ok odrum godum þarfligum peningum fyrir vtan lerept. skulu þeir þar um kuitter sem hann lætur sier nægia kwitta að gefa vm greindan toll. Hier með skal hann fulla makt til hafa að lana þessa peninga odrum dañðimonnum og hafa sialfur það þ þunga warnungi til anars ars enn það af geingr þ klædum skal hann af ueñða pale tumassyne og skal hann þar vm kuittur sem hann lanar dandi monnum og hann afveñder pali þegar hann færir oss reikningsskapin. Ok til sanneñða hier vm þryckivm wer vortt scecretum nedan fyrir þetta vortt vmbodzbref skrifat æ eyrarbacka. anno domini M^o. d. xxx. vj.

51. 14. Júlí 1536. í Holti.

ÖGMUNDR biskup í Skálholti skipar Jóni bónda Hallssyni, „vorum þjenara“, sýslumanns vald milli Þjorsár og Jökulsár á Sólheimasandi, „eptir þeirri bifalngu, sem vér höfum af heiðrsamlegasta rikisins ráði í Noregi upp á krúnunnar vegna og eptir Alþingisdómum“.

AM. 191. 4to bls. 53—54 (bréfabók Jóns Hallssonar rituð á skinn samtíða). — AM. Apogr. 5550.

Vier aogmund með guðz náð biskup þ skalholli heils-um yður ollum sem byggia og bua þ millum þiorsar og

jokulsár æ solheimasandi og raugarþing er kallað kærlega með guðz kuediu og vore kunniorandi ydr að epter þeirri þjálfaing sem wier hofum af heidursamligazta ríkisens radi j noregi wpp æ krununar vegna og epter alþingzdomum haofum wier þjálfalet uorum tenara jone bónda hallzsyne fullmegtugt systlumanns ualld þar með ydr suo sem hann hefur adur haftt. skal hann suo ollu haga og hegda sem gaumul systlubref ut uisa. Somuleidis skal hann bruka og þjálhalda skoga og skoga eigner. mork og merkr eigner með somum skilmala og gialldi sem hann hefur adr haftt. Suo og þær jarder og jardar partar¹⁾ sem liggia j raugarþinge og hann hefur adur umbod yfer haftt. Hier með skal hann byggia ad gardenum j skogum og greindum kongs eignum suo sem honum er moguligt og hann kann af stad ad koma. Skal optnefndr jón hallzson frelsiliga alltt þetta umbod hallda til næsta oxararþings og það leingr sem ecki er onur loglig skipan æ gior. Og til sannenda hier vm tryckium wier vort insigli fyrir þetta bref skrifad j hollti. uj. nottum fyrir þorlakx Desso. aarum epter guðz burd. M. d. xxx og uj ar.

52.

24. Júlí 1536.

á Hólum.

DIRRIK van Minden kvittar þá Jón biskup Arason og Ara lögmann Jónsson um sekkjagjöld og landskyldir um næstu þrjú ár af Þingeyjarþingi, Vöðluþingi og Hegranessþingi.

AM. 255. 4te bls. 321—322, bréfabók síra Skúla Þorlákssonar, skr. 1687—1698.

Kuittantia Wmbodsmannsenz Didrik van Miñen vgiæff-
en biskup Jone og Ara logmanne fyrer affgiffit aff
Þingeyar Vodlu og Hegraness Systlum j þriu aar.
Ec Didrik Van Miñen kongs vmbodsmann og hirdstior-
ans vegna Didriks Waget medkiennist með þessu mjnu
opnu breffe. ad eg hefe vppbored. og fullañ Reiknyngskap
feingid aff verduguñ herra biskup Jone Arasyne. og Ara
Jonssyne logmanne af allre konglegre Rentu sem eru sekta-

1) Svo.

giöldd¹⁾ og landskyllder aff Þyngeyarþynge. Vodlupynge. og Hegraness þynge. Þuj gief eg nefnda menn verdugañ Herra biskup Jon og Ara lögmann kuitta kongdomsins vegna. vñ alla konglega Rentu sem þeim hefur bored ad suara vm þessu²⁾ næstu iij ðr aff þessum þrimur Syslum þuj þeir hafa mier betlad vel. sem mier vel anæger. hefur biskup Jon gollded mier full seckargiöld¹⁾ af v skipum j Reidugialde og hundrad skatta xij ðætt og x^o j landskillder. hefur Are logmann gollded mier seckargiöld¹⁾ af ¶inu skipe og hundrad skatta xij ðætt.

Voru þesser menn thil vitniss vñ allañ adurgreindañ giorning Gert Reueling og Kristoffur Meijgier. huorier ad settu sijn Innsigle med mijnu Innsigle fyrer þetta breff ¶r skriffad var a Holum j Hialltadal jn vigilia Jacobi Apostoli Anno domini. M. d. xxx^o. vi^o.

Þad Giorum vid Olaffur prestur Hialltason og Bjarne Stullason Godum mðnnum kunnigt med þessu ockar [opnu briefe.³⁾ ad vid hoffum sed og yferlesed suo hliodande brieff med heilum og oskóddudum hangande Jnciglum sem hier fyrir skriffad stendur. Og til sannenda hier vm setium vid ockar jncigle fyrer þetta transkrifftarbrieff skriffad j sama stad deige og are sem firr stendur.

53.

3. August 1536.

í Vatnsfirðl.

DÓMA sex manna útnefndr af Ögmundi biskupi í Skálholti, að garðrinn bær á Rauðasandi skyldi afhendr biskupi í vald með öllum þeim fjám er þar fylgdi, bæði sökum þess að Ari Andrésson hafði feingið biskupi garðinn upp í sin brot og sakferli og að einginn erfingi kom til innan sjöundar, en garðrinn í vernd biskups.

Bæjarskjölábók á Rauðasandi með hendi Orms Daðasonar c. 1726, stafrétt eptir frumritinu: „Sið Innsigle hafa vered fyrer þessu Briefe, hver nu eru oll j burtu enn epter 5 Reimar hvar a

1) Svo; rétt; seckiangjöld. 2) Svo. 3) [briefe opnu, hdr.

Innsiglin hafa fest vered. Brefed á pergament skrifad, heillt, órotið og læseligt. — AM. Apogr. 1361 „Ex originali accuratissime“ (AM.). „Þesse domur hefur fyrrum leigid i Skalhollte medal stolsens brefa, og hefi eg haft Copie þar af med hendi Sira Biarna Hallgrimssonar ritada, þá hann var heimilismaður i Skalhollte. Nu (1712) er hann eign Gudrunar Eggertsdottur i Bæ á Raudasande. Brefed á nu (1725) Monsr. Ormur Dadason“ (AM.). — Í Landsbókasafni 62. Svó er afskrípt gerð fyrir Arna Magnússon „Ex originali ordriett, enn eigi stafriett. Eg hefi annars stadar þennan dom. stafriett og handriett uppskrifadan ex Origin.“ (AM.). „Þesse dómur stendur og j briefabók biskups Augmundar nærre lage riettur“, og er sú afskrípt i AM. Apogr. 2704.

Þetta er domur um bæ æ raudasandi¹⁾.

Ollum monnum sem þetta bref sia edr heyra Seinda jon einarson. snorre hialmsson. arne arnorson prestar skalholltz biskupsdæmis. olafur gudmundson. erlingur gislason. jon jonson suarner logriettumenn. Q(uediu) guds og sina. kunigt gerande ad arum epter gudz burd. M. d. xxx og vj ar j uazfirde miduikudagin næstañ fyrir olafsmesso sidare¹⁾ uorum uier j dom nefnder af uirduligum herra herra augmundi biskup j skalhollte ad skoda og ransaka og fullnadarðom á ad legia um þa garda og godzs er are heiten andresson atti og hiellt huers sal gud nade. somuleidis um þa peninga er herra hiskupen hafdi skipad til burtflutnings ur bæ á raudasandi. Nu saker þess ad fyrrgreinder menn jon einarson. snorre hialmsson oc erlingur gislason voru hia sau og heyrdu á ad fyr nefndur are gaf og gallt biskupinum til fullrar eignar gardenn bæ á raudasande fyrir sin brot og sakferli. þess oc annars ad eingenn laugligr erfingi kom til peninganna jnan sioundar sem laugen skipa og þess ad gardur og goz var j vernd og uardveitzlu mins herra biskupsens þui dæmdum vier fyrnefnder domsmenn med fullu doms atkvæde biskupenn hafa matt skicka og burtu skipa suo micla dauda pcinga sem hans skulld var til á greindum garde. sem uar hans leigur og landskyllder ad fyrrgreindur are hafde til vmbods haft hueria skulld vier reiknudum og saman taulldum hunddrad hunddrada og .xc. betur. enn vm gardinn og frida peninga dæmdum vier erf-

1) Stóð utan á frumritinu. 2) þ. e. 2. Aug.

ingian skyldugan til að koma í þann tíma er herra biskupenn þar til kænne að feingnum bodskap og afhenda stadenn Með sinum peningum og reikningskap er uera ætli og allar adrar skulder er loglega kynni þar upp æ að koma en ef peningar nockrir hafa uerid í burtu borner eda hafder þa skyldde erfingin þar sok og sokn æ eiga að fraskildu þionustufolki þvi sem þionad [haufdu fyrir¹⁾ stavdnum²⁾] epter biskupsens skipan. Og til sanenda hier vm samþyckte þenna vorn dom með oss greindur herra augmund og sette sitt þnsigle með uorum fyrnefndra domsmanna þnsiglum skrifad í augre í þsafirde á sama are degi sidar enn fyr seiger.

54. 8. August 1536. á Mosvöllum.

DÓMR sex klerka og sex leikmanna út nefndr af Ögmundi biskupi í Skálholti um óhlýðni Sigurðar Ólafssonar við biskup, dómrof hans, sekt þeirra, er hann hafa „hyllt, styrkt og samþykt í burt af landinu“, um afskapleg orðtök Sigurðar upp á klerka og á allan kennidóminn, með öðru þvi fleira, er bréfið greinir.

AM. Fasc. XLVII, 30ð skinnrolla frá c. 1536. — Landsbókasafn 122. 4to 178—181 með hendi frá c. 1770, eptir bréfabók Ögmundar biskups.

Dómur um Sigurd Olafsson Anno 1536.³⁾

Ollvm monnum þeim sem þetta bref sia edur heyra senda jon einarson. [arne arnorsson.⁴⁾] snori hialmson. bardur palson. greipur jonson og halldor gvnlagvson. prestar skalhollz biskups dæmis. erlingur gislason. þorstein torfason. jon jonson. sigfvs brvmmannzson. einar mvrtason og jon arnason suarner lavgrettvmenn kvediv gvds og sina kvnigt giorandi að sub anno gracie M d xxx vi þridiudagin næstan fyrir lavrensius Messo æ mosuollvm í avnvndarfirde vorvm

1) f, bædi. 2) [Svo bædi Bæjarb. og 1361; stadnum 62. 3) 122. 4) [b. v. 122.

vier j dom nefnder af heidursamligvm herra og andarlígvvm fodur herra avgmundi [med guds nad¹⁾] biskup j skalholti ad skoda og ransaka og fullnadardom æ at leggja vm þa akiærv sem biskup augmund hafdi til sigvrðar olafssonar ad hann hefði synt sig j fullri og allri ohlydni og ecki halldit þann dandv manna dom sem dæmdur hefur verit vm hans saker og vndanfæri j almennilígrí prestastefnv sem domvr þar vm giordur vt visar og inne helldur et cetera. Jtem j anare grein ad skoda vm þat hverra svara edur sekta þeir væri skyldvger sem greindan sigurd hafa hylit styrkt og samþygt j burt af landinv j þessari sini þrosku vpp æ heilagrar kirkiu skoda og vorn. eigi sidur þeir sem honum hafa samneytt j mat og dryck edur avdrv umgeingilse. nv af þui at vier²⁾ marger vt af þessum sem j domnvm vorv vissvm ver²⁾ fyrir full saninde at verdugur herra biskupin hefur bodizt til j sinvm tveimur visitacionibus at taka vndanfæri greins sigurðar en hann hefur alldre vilíat koma personuliga sialfur til vittals med min herra biskupin hvorki vm þetta ne anat. helldur skotit sier undan nordvr vm land en stvndvm vt af landinv. hier med kom þat³⁾ fram fyrir oss ein skra sem fyr nefndur sigurdur hafdi digtat og saman sett med oskaplígvvm orðtogvm⁴⁾ vppa klerka og a allan kenidomin hver oss leíst binda hann j somvm sokvm en med avngv moti afsaka. Þui ad heilags anda nad til kalladri. og at so profvdv og fyrir oss komnv dæmdum ver fyrir nefnder domsmenn med fvllv doms atkvædi fyrir nefndan sigurd fallin a þessv mali og ecki undanfæri hafa mega. Jtem vm þat hverra svara eda segta þeir væri skyldvger sem sigurd hafa styrgt³⁾ og hylt og samþykt burt af landiñv dæmdum ver fallna i savnv saker sem hann sialfan þui at consencientes et g(er)entes pari pená. en þeir sem honum hafa samneytt j mat og dryck dæmdvm ver fallna [in⁴⁾ excomvnacionem og skyllduga at taka lausn og skripter en vm fesekt hier fari sem kirkivnar laug vtvisa. samþygd²⁾ þenan vorn dom med oss fyr skrifadur herra

1) [h. v. 122. 2) Svo. 3) þ. e. orðtökum. 4) [hér er í miðri línu eyða fyrir svo sem 12 bókstófum.

augmund og setti sitt jnsigle med vorum fyr greindra domsmanna insiglum (fyrir þetta domsbref) hvert er skrifat var j sama stad. deigi og ari sem fyr seigir.

55. 8. August 1536. í Vallanesi.

DÓMR sex klerka útnefndr af síra Einari Arnasyni, officialis fyrir austan Lagarfliót, um kæru síra Einars til Markúsar Jónssonar um fjögurra ára hald á jörðunni Firði í Seyðisfirði fyrir Vallanesskirkju.

AM. Apogr. 4304 eptir frumriti á kálfskinni „fra Petre Asmundzsyne ä Ketilsstöðum ä Völlum i Fljotzdalsherade“, og er afskriptin staðfest í Skálholti 15. Marts 1708 af Magnúsi Markússyni, Snorra Jónssyni og Þórði Þórðarsyni. Árni lýsir innsiglum.

Um fiðrd í Seyðarfirde.

Ollum monnum þeim sem þetta bref sia edur heyra senda Biarne Gudmundsson. þosteinn eyiolfsson. Bartholomeus Eigelsson. Oddur Olafsson. Jon Gudmundsson. Jon Jónsson. prestar skalholltz biskupsdæmis. kuediu Gudz og sina. kunigt giorande ad sub anno gracie M. d xxx vj a wallanesstad j fljotzdalsherade föstudaginn næsta epter olafs messu¹⁾ woru wier j dom nefnder af Erligri personu síra Einare arnasyne officiali fyrir austan lagarfliot ad skoda. kansaka og dom æ ad leggja þa akæru sem skrifadur síra Einar kærði til Mærchusar jónssonar ad hann hefði halldit j fiðgur ðar og helde j aungu sinu frelssi ne heimilld atian c j iðrdunne firde er liggur j duergasteins stadarkirkiu sokn j seyðarfirde og hann sagde eign wallanes kirkiu wera og sina. kom þar fram fyrir oss bref med oskauddu jnsigle Biarna bonda ellendssonar ad hann hefði feingit Síra Jone markussyne wegna wallanes kirkiu greindan jardar partt atian c fyrir þeka halld er hans fader hafði halldit j xx ðar edur leingur fyrir greindum stad adur síra Jon hellt hann og biarne bonde villde sa blezadi stadur nyte greindz gialldz En sins fòdur

1) Þ. e. 4. August.

sal fridar og farsældar jgæn. In nomine domini amen ad heilax anda nad til kalladri ad suo profudu og fyrir oss komnu Dæmdum wier stefnuna lógliga og Marchus rettiliga fyrir kalladan ok suo Biarna bonda ellendsson skýlldugañ ad sueria eid epter sinu jnsigle og framburd huern eid hann sor þar straks oss aheyrendum og næruerundum fyrir sira Einare ad hann hefði golldit og feingit heilagri wallanes kirkiu til eignar fyrir sins fôdur sal þesse optt nefnd atian e j firde enn ecki sira jone markussyne. Pui dæmdum wier titt nefndan jardar partt atian e obrigdanliga eign heilagrar wallanes kirkiu hëdan j fra og leiguna af parttinum þetta arit ok sua dæmdum vier Markus jonsson skyllðan ad sueria eid jnnan halfs manadar (ad) heyrðum domenum heima j wallanesi fyrir sira einare ad hann wisse ei betur j þann tíð er honum war þessi jardar partur feingenn ad gíof eda kaupe ad sa hefði werit fullur heimilldarmann fyrir honum er þat giorde. Enn ef hann felli æ eidnum j greindan tima Dæmdum vier haun sekan xv maurckum wid skalholltz kirkiu og xij mörkum uallanes kirkiu og ix merkur sira einare og mörk j stefnufall. skylldu fyrstu saul jnnan manadar heima j wallanesi ad heyrðum domenum. aunnur ad michelsmessv. þridiu ad næstum fardogum.

Samþykte þenna dom med oss fyrr skrifadur sira Ein-
ar setiande sitt jnsigle med uorum jnsiglum fyrir þetta doms-
bref skrifat j sama stad fiorum daugum sidar enn fyrr seigiz.

56.

13. August 1536.

á Álptamýri.

ÖGMUNDUR biskup Pálsson kvittar Guðrúnu Björnsdóttur um biskupstiundir á Álptamýri í Arnarfirði.

Add. British Museum 11,099 (FM. 98). Frumritið á pappír. Leif-
ar eru eptir af innsigliau.

um byskupstivnder.

Vier augmund med gudz nad biskup j skalholtti gior-
um godum monnum kunnigt med þessu woro opnu brefui.

Saker þess at gudrun biornsdotter hefuer werit alltid oss oc heilagri skalholtz kirkiu til styrks oc goda j ollum þeim hlutum wer haufum fornumit. þui haufum wer gefit greinda gudrunu frij oc frialsa vm sinar biskups tiunder. suo leingi gud gefur oss at koma til westfiarda j wora næstu epter komandi visiteran. kann oss forstockott at verda. þa skal fyrr nefnd gudrun sòmuleidis kuitt oc akærulaus. vm sagdar biskups tivnder. firir oss oc ollum worum epterkomendum heilagrar skalholtz kirkiu formonnum. Og til sanninda hier vm þryckium wer wort jnsigle upp á þetta kuittanar-bref skrifat a alptamyri j arnarfirdi ipso die jpolití martiris. anno domini. M d xxx vj.^o

57. 14. August 1536. á Reykhólum.

ÞÉTR bóndi Loftsson selr Birni bónda Þorleifssyni jörðina Heydal og hálfu Skálavík í Mjóafirði fyrir hálfar Akreyjar í Skarðs kirkjusókn, með fleira fororði, er bréfið hermir.

AM. Fasc. XLVIII, 26, frumrit á skinni. Öll (4) innsiglin eru dottin frá.

Kaupbref fyrir heydal millum pieturs loftssonar og biarnar þorleifssonar 1536.

Þat giorvm vær olafur magnusson. eireckur gudmundz- (son). ellindur eyuinsson. audun ketelsson. le(i)ckmenn godvm monnum kvnigt med þessu voru opnu bref(i) at arvm epter gudz burd. M. d. xxx og vj ar þridiudagin næsta fyrir krossmesso vm vorit¹⁾ vorum vær j hia saum og heyrdum æ ord og handaband þessara manna. af einne albu peturs bonda lopttssonar en annare albu biarnar bonda þorleifssonar æ gotunni j millum asgardz og leysingiastada at þeir tocku hondum saman. faldizt þat og skildizt vnder þeirra handabandi at fyrr nef(n)dur petur lopttson selldi fyr nefndum birne þorleifzsyne. þessar jarðer heydal og hálfu skála-

1) þ. o. 2. Maí.

vick er ligia þ miðafirde þ vasfiardar kirkiv sokn til fullrar eignar og frials forrædzis vndan sier og sinum erbing(i)um en under hann og hans erbingia. hier þ mott lagde adr skrif-adr biorn þorleifzson hallfar ackureyiar petre bonda loptzsyne er liggia þ skards kirkiu sokn og þat fleira sem þeirra hafdi adr æ milli farit og biorn þottizt mega talla til opt nef(nd)s peturs loptssonar. Skyldi hvor suara lagaripttingum æ þui er selldi en sa hallda til laga er keyptti. Lysti þui petur bondi þar fyrir oss og morgum odrum godum monnum at hann hefði alldri giortt nockurn giorning vid nocku(r)n mann til wplags edur fullrar eignar æ æfi sinne og ei helldur nockrum gefit þessar adur greindar jarder ne solum seltt nema þrattnef(n)dum birne þorleifzssyue og ept-er þessum giorninge er þar for fram med fullum handsolvum af beggia parti peturs og biarnar sættust þeir heilum sattum og gaf huor annan kuittan og akæruleusan fyrir sier og sinum erbingium. Og til saninda hier vm settum vier fyr nef(n)der menn vor insigli fyrir þetta vitnesburðarbref skrifat a reyckiahollu(m) a reyckianesi in viggilia ascensione¹⁾ sancte marie a sama arre [degi sidar en²⁾ fyrr segir.

58. 22. August 1536. í Saurbæ á Rauðasandi.

GERNINGE Ögmundar biskups í Skálholti og Sigríðar Andrésdóttur, að biskup fær henni jarðirnar Kirkjuból og Grafargil í Valþjófsdal, en hún fær í vald biskups alt það fé, er henni hefir mátt til erfða falla eptir Ara Andrésson bróður sinn, að ánefndum Bæ á Rauðasandi og fleiri jörðum; gefr biskup upp reikningsskap Bæjarkirkju og Kirkjubólskirkju, þrjátígi hundraða af gjaldi Hannesar Eggertssonar vegna greinds Ara og sakferli hennar og Ara bróður hennar við heilaga kirkju.

Bæjarskjálabók á Rauðasandi með hendi Orms Daðasonar

1) p. e. = assumptio Mariæ = himnaför Maríu 15. Aug. 2) [þetta er án efa misskrifað fyrir „og“ eða „sem“.

c. 1726, stafrétt eptir frumritinu: „Eitt Jnsigle hefur vered under brefenu sem nu er j burt. Wer þetta kalfskinsbref ad mestu læselegt, er þo til skiemda roted j nockrum stöðum. Hliodar ord fyrir ord sem ofann er ritad“. — AM. Apogr. 1189, einnig eptir frumriti.

Jhesus.

Vier ogmund med guds nad biskup j schalholtti giorum godum monnum kunnigt med þessu woru opnu brefi. ad wier haufum giort suo felldañ giorning wid sigridi andresdottur. Jñ primis haufum wier feingit henni jardirnar kirkiubol. lx.^c og grafargil. xij^c sem liggia j walþiofsdal j onundarfirði med ollum þeim gognum og giædum sem greindum jordum fylger og fylgt hefur at fornu og nyiu. Hier j mot hefur greind sigridur uppgiefit og oss j ualld feingid alla peninga tiltolu og ákiæru fasta og lausa frida og ofrida kuika og dauda sem henni hafa matt til erfda falla epter brodur sinn. ara heitin andresson. sem gud hans sal nade. ad ollu til skildu enn ongiu¹⁾ frateknu sierdeilis til nefndum þessum jordum bæ á raudasandi melanes og maberg. grof og kluku er liggia j saurbæiarkirkiu sokn á raudasandi. hier med haufum wier nidursleigit kirkiunar reikning-skap er fallit hefur j bæ á raudasandi. og reiknast xxv^c. Somuleidis þeim xxx hundrudum sem epter stodu af gialldi hannes eggertsonar uegna greinds árd og ollum hennar og hennars²⁾ brodur árd kirkiunar saukum og sakaferlum nidursleigid. Eigi sidur haufum uier lofad ad styrkia adur nefnda sigridi ef hun vill worum radum fylgia og framfara j þui hun kann med ad þurfa. þar med hofum vier kuittañ giefit reikningskap fyrr sagdrar kirkiu á kirkiuboli og lofad ad hialpa til ad kirkian meigi i godañ mata uppkomast. for þessi giorningur fram j bæ á raudasandi laugardagin-næsta epter mariumesso fyri um sumarit þessum godum monnum tilkolludum og nærverondum Sira Jone einarsyni sira snorra hialmsyni sira jone juarsyni Erlingi gislasyni Sira arna ar-orssyni. huerir sin inscigli settu med woru inscigli fyrir þetta giorningsbref skrifad j bæ á raudasandi infra octaua

1) Svo. 2) Svo bæði.

assvmcionis sancte marie virginis anno Domini millesimo quingentesimo trisecimo sexto.

59. 28. August 1536. í Hvamml.
 ÖGMUNDR biskup í Skálholti skipar máldaga kirkjunnar í Ásgarði í Hvammssveit.

AM. Apogr. 2299 „Ex originali fra Asgarde i Hvammssveit. accu- raté. etiam quod ad puncta“. Innsigli höfðu 4 verið fyrir bréfinu í öndverðu, en nú voru 2 ein eptir. Lýsir Árni innsigluum, og segir: „Í innsigle sira Jons Einarssonar (kringlottu) situr eda stendur mad- ur med uppháfa hufu. so sem biskupsmitur. halldande nt og upp hægre hendinne. enn á vinstra armenum (sem synest) berande um öxl bagal — enn hvad skylldi prestur med bagal. kauske hann hafi vered officialis eda ätt ad verda abote — höfuded nær upp i circu- lum inscriptionis og tekur inscriptionen so til vinstramegen vid höfud- ed + S: iohanni: pb: ei:“ (AM.).

Vier augmund med guds nad biskup j skalholte gior- um godum monnum kunnigt med þessu uoru opnu brefe. ad uier medkennuzt at uier hofum skipad og stadfest suo felldan maldaga asgards kirkiu. sem hier seiger.

Jn primis fiogur asaudar kugillde. iij. kyr. Jtem æ hun¹⁾ uj manna jferd j saurbæiarfiuru. suo og skipum uier henne epter gaumlu hallde og hefd reka allan. bade j uide og hual. ð millum bænhuslækjar ð skridensenne og raudaskridu. fyrir innan kyrhamar. utan settung j hualreka. sem huols- kirkia ð þar j. þar skulu takast heima tollar og tiund- er bonda og husfreyu. og allra heimamanna. þar er og groftur at kirkiu allra heimamanna og þeirra þar j lande finnast. þar eru .ij. krossar med tre forner. mariu likneski litid og olafs likneski med tre gamallt og brokad²⁾ alltaris steinn. fornt alltarisklæde. paxblad. ampla. gloderker.³⁾ einn dauidsalltara [forn brik miog forn²⁾. tuær kluckur. þar skipum uier og sygest at kirkjunne xxx.³⁾ tige messur.

1) hā, frbr. 2) [Svo. 3) Hér segir Árni að upphaflega hafi stað- ið *iiij*, en síðan verið skafið og gert úr *.xxx.*, en um leið hefir gleymt að skafa út *tige*, svo alt yrði rétt.

boðde sa byr j asgarde gialde preste tidaoffor sæmeligt ef hann ekur þar prestfiordung þar fellur. gialde kirkiubonde prestinum sinn prestfiordung ef bondi uill helldur. skal þesse uor skipan standa um þenna maldaga æfinliga.

War þesse maldage og skipan giord med rade og samþycke uora presta og prelata. sira jons Cinarssonar. sira snora hialmssonar og sira arna arnorssonar. og settu sin jnsigle med uoru jnsigle fyrir þetta maldagabref skrifad j huamme j huamsueit. næsta dag fyrir decollacio johannis baptiste. arum epter guds burd. M. u. c xxx. og ui ar.

60. 1. September 1536. í Snóksdal.

ØGMUNDR biskup Pálsson leggur til kirkju undir Múla á Skálmarnesi tolllaust skip í Oddbjarnarskeri, er Flateyjarkirkja átti.

JSig. 143. 4to bls. 319—320, á pappír c. 1600. — AM. Apogr. 1399 „Ex originali Mulensi“, og er þessi afskrípt þó gerð eptir transskrípti vottuðu 5. Júní 1702 undir Múla á Skálmarnesi af Sigurði Sigurðssyni og Runólfi Bjarnasyni, og leiðrétt af Árna Magnússyni eptir handskríptaðri kopíu gerðri „in Febr.“ 1704. — Jarðabókarskjöl Árna Magnússonar, Barðastr. 8, og er sú afskrípt gerð eptir „original á pergamenti“, „með einu hangandi innsigli“, staðfest undir Múla á Skálmarnesi 14. Febr. 1703 af Finni Nikulássyni og Jóni Bjarnasyni. Þessar afskríptir eru samhljóða (= b).

Bref Byskups Øgmundar vm skipti mille mula kirkiu og flateyar.

Vier Øgmund med gudz nåd hiskup j schalholtti giorum gødum monnum kunnigt med þessu voru opnu brefi ad vier medkennunst ad Teitur bōndi kom fyrir oss og beiddi oss ad låta til heilagrar kirkiu [vegna vid kirkiuna²⁾] vndir mula ð skalmarnese og skipa³⁾ henne tolllaust skip j oddbiarnarskeri. huortt sker ad⁴⁾ til heyrer flateyar kirkiu. Nu med radi og samþycki vorra presta og prelata hofum vier giortt og gefid greindri kirkiu vndir mula tolllaust skip og

1) Vm tollver i Oddbiarnarskeri b. 2) [leggja vid kirkiunne b. 3) skipad b. 4) b. v. b.

menn j fyrgreint¹⁾ sker kirkiunnar j flatey. attært skip og og þadañ af minna. Skal fyrnefnd kirkia suo niota fyrsagdz tollvers sem henne byhagar og nytsamligt er æfinliga. Hier med skal greindur Teitur bondi mæga frialsliga taka til vorra vidreka. þa hann kemur [ad honum²⁾] og gardinum til nytsemda. og seigi oss edur vorum vmbodzmanni til huad hann hefur. Og til sanninda hier vm setium vier vort jnn-sigli fyrir þetta bref. skrifad j snoksdal ipso die Egedij Ab-batis Anno domini m. d. xxx. vj.

61. 3. September 1536. undir Núpi.
1537.

SOLVEIG Bjarnadóttir gefr Guðrúnu Björnsdóttur móður sína kvitta um allan arf eptir Bjarna Andrés son, og samþykkir Ólafur Narfason bóndi Solveigar þessa kvittan.

Kriegers safn 2. 4to bls. 239—242, með hendi Styr's Porvaldsson-ar e. 1700. — Landsbókasafn 115. 4to I, 302—303 með hendi síra Jóns Haldórssonar í Hitardal e. 1730. Hér er bréfið árfært til 1533.

Qvittunarbref fyrir umþodi Solveigar
Biarnadóttur.

Þad giðrum vær S(ira) Bardur pietursson³⁾. Fuse Bru-mannsson.⁴⁾ og Þorleifur Jonsson godum monnum kunnigt med þessu voru opnu brefi.⁵⁾ þá er lidid var frá Gudz burd [m. d. xxx. og vi.⁶⁾] ár undir Nupi i Dyrafjrdi á sunnudag-inn næstañ fyrir Mariumesso hina sijdari um sumarid. vor-um vær i hið. saum og heyrðum á ord og handaband þessara manna. af eirni álfu Gudrunar Biörnsdóttur. enn annari Solveigar Biarnadóttur. dóttur áðurgreindrar Gudrun-ar [Biörnsdóttur⁷⁾] suo fyrir skildu. ad fyrskrifud Solveig gaf optnefnda Gudrunu Biorusdóttur móður síjna kvitta og ákiærulausa um þann arf og peninga sem ad tíjtnefnd Gud-run hafdi⁸⁾ ad hallda⁹⁾ eptir Biarna heitinn Andresson. enn

1) — sagt b. 2) [b; honum 143. 3) „mun þetta ekki síra Bárðr á Rafnseyri“ 115 (á spássiu). 4) Brunmannsson 115. 5) ad b. v. 115. 6) [1533, 115. 7) [sl. 115. 8) átt b. v. 115. 9) hafa 115.

Þrattnefndre Solveigu hafdi¹⁾ til Erfda fallid eptir ádurskrif-
adañ Biarna heitinn Andresson fôdur sinn. sagdist optnefnd
Solveig Biarnadóttir fulla peninga og alla upp hafa borid af
sôgdu umþodi. bædi j fôstum peningum og lausum. kvikum
og daudum. svo sem henni vel ánægdi og þvi giæfi hun
optskrifada Gudrunu Biornsdottur og alla hennar Erfingia
og eptirkomendur ôlldungis kvitta og ákærulausa um fyr-
sagda peninga fyrir sier og ôllum sijnum Erfingium og²⁾
Eptirkomendum. suo sem hun mætti framast með lógum
gefa. Samþykkti með henni þennañ hennar allañ giorning
Olafur Narfason³⁾ bondi fyrnefndrar Solveigar Biarnadóttur.
og setti sitt Insigli með vorum fyrnefndra manna Insigl-
um fyrir þetta kvittunarbref. er skrifad var j sama stad. ári
sijdar enn fyr seigir.

62. 6. September 1536. í Snóksdal.
1537. í Hjarðarholti.

VITNISBUÐÐR um orð og samtal Ôgmundar biskups og Teits
Porleifssonar um skipti milli Múlakirkju á Skálmarnesi og
Flateyjarkirkju.

AM. Apogr. 1400, tvær afskriftir: a, „Ex Originali Mulensi“ og
er það afskrift gerð epter „sinum original á kálfskinn“ staðfest und-
ir Múla á Skálmarnesi 5. Júní 1702 af Sigurði Sigurðssyni og Run-
ólfi Bjarnasyni; b, „Ex transsumto orig.“ staðfestu undir Múla á
Skálmarnesi 18. Júní 1699 af sira Nikulási Guðmundssyni og Sig-
urði Sigurðssyni. — Afskrift af þessu bréfi með raungu ártali (1532)
er í JSig. 143. 4to bls. 321 frá c. 1600, og önnur, einnig með raungu
ártali á sama hátt, í Landsb. 107. 4to 398 með hendi sira Jóns Hal-
dórssonar í Hitardal.

Vitnisburðarbref.⁴⁾

Suo felldañ vitnisburd ber eg Erlingur Gíslason að eg
var j Snógsdal um hausted tveim nóttum fyrer Maríumessu

1) hófdu 115. 2) b. v. 115. 3) „Ólafur Narfason ektamaðr Sol-
veigar Bjarnadóttur, faðir Hannesar í Hvammi. Narfi faðir Ólafs var
silfrsmiðr“ (sira Jón Haldórsson á spássiu í 115). 4) 143,

sidari. þá lided var frá Guðz burd [C. D. xxx. og vj.¹⁾] dr. Var eg j hið. sá eg og heyrda á ord og samtal Herra Augmundar og Teitz²⁾ Þorleifssonar að so fyrer skildu og skick-udu. að hann giörde so ordiñ skipte millum Mulakirkiu og flateyiar kirkiu. að kirkiañ under Mula skyllði hafa tolllaust skip j Oddbiarnarskere. budarstödu. ver³⁾ og garda sem gagnadist⁴⁾ attæring og þadan af minna. Hier j mótt skyllði Flateyarkirkia eiga sköggarhögg j Mula kirkiu skög. attæring med [Raptkol og⁵⁾] Elldevid. skyllde þesse giörningur standa æfinliga j millum fyrskrifadra kirkna. Og til sanninda hier um set eg mitt innsigle fyrer þetta vitnisburðarbref. Skrifad j Hiardarholtti j Laxárdal. ari sidar en fyr seger.⁶⁾

63. 29. September 1536. í Ögri.

DÓMR sex manna út nefndr af Ólafi Guðmundssyni, kongs umboðsmanni milli Geirhólms og Langaness, um framfæri Jóns Jónssonar.

AM. Fasc. XLVIII, 27 frumrit á skinni. Öll (7) innsiglin eru dottin frá.

Framfærsludómur Olaffz Gvóndssonar.

Ollvm monnum þeim sem þetta bref sia edur heyra senda þorgilsz jonsson. hakon eyvinszlfon. jon sigvasson. þorgrimur jonsson. jon oddzson og jon olafsson kvediv gvdz og sina kvnigt giorandi. æd æ fimtvdagin næsta fyrir michaelsmesso vm havstít. þá lidit var fra gvds burd. C. ve. xxx. og. vj. ar j avgre j isafirde æ þingstad ættvm worum ver j dom nefnder af ærligvm dandi manne ol(a)fe bonda guðmundssyne er þá hafði kongsins syslv⁸⁾ og vmbod j millvm geirholms og langanes at skoda og ransaka og fvln-adardom æ at legg(i)a hvar at hafa skyldi framfære barn þat jon jonsson at nafne er fært var til indrida ionsonar

1) 1532 (?) 143, 107. 2) heitins, b. v. 143, 107. 3) varer b; vara 143, 107. 4) b bætir hér við: et cetera. 5) rapt kol edur 143, 6) Öll fyrskrifud bref (þ. e. bréf frá 1. Sept. 1536, dómr frá 19. og 20. Sept. 1558 og þetta bréf) voru með hangandi jnsiglum j mula a Skalm-arnese Anno 1536^a 143, 107. 7) þ. e. 28. Sept. 8) sylsv, frbr.

vegna gudrvnar eielsdottur kvinu sinar og jons eielssonar brodur henar hvar at vær vissvm marga miog skylda fyr greindv barne En avngvan þan at fyllan for(l)axeyre hefði til eirn fyrir sig adr nefnt barn fram at færa epter því sem vor lanslaga bok skipar í framfærslv¹⁾ balke. því fyrir gudsz skyld og þess at vær visvm oglo(g)t hvar barn þetta væri lavgkomið æ hreppa Enn daudur fader og moder því dæmdvm vær fyr skrifadan indrida vegna kvinu sinar fyr greindrar gudrvnar og adurskrifadan jon brodur henar at hafa fyrir titt nefndv barne halfa adra xij manvdi þat leingur sem þeir vildv fyrir gvdz skyld giora. Enn þar epter skyldvga at færa þeim sem þeir visv skyldasta og nockra peninga hefði af fram sinum forlaxeyri og sinna lavgkomjna omaga. skyldi titt skrifad barn vera manvd æ hveriv .c. æ. ,xij. manvdum og flytiaz²⁾ med þessvm dome hver fra sier þeim æ hendur sem næstur er ef þeir fyndi avngan þan at fyllan forlaxeyri hefði til og frændsemi at eingeingu epter því sem lavgmalit skipar.

Samþyckte þennan vorn dom med oss fyrgreindur syslv³⁾ madur og festi sitt jnsigle med vorvm fyr nefndra domsmanna jnsiglv fyrir þetta domsbref hvert er skrifad var í sama stad og ære degi sidar enn fyr seger.

64.

1. Oktober 1536.

í Skálholti.

ÖGMUNDR biskup í Skálholti kvittar Jón bónda Hallsson af sköttum og sýslugjöldum í Rangárþingi, tollinum af Vestmannaeyjum, gjöldum af Skógum og Skógæignum, Mörk og Merkreignum í næstu tvö „forliðin“ ár.

AM. 191. 4to bls. 54 (bréfabók Jóns Hallssonar rituð samtíða á skinn). — AM. Apogr. 5551.

Vier aogmund med guds nad biskup í skalholli giorum godum monnum kunnigt med þessv mino opnu brefe ad jon bondi hallzson hefer stadit oss rettan reikningsskap

1) — færslv, frbr. 2) Svo. 3) sylsv, frbr.

af skottum og systlugiöldum í rangarþingum. suo og af tollinum af uestmanneyjum. hier med um það gíald sem honum hefer borid ad gíalda af skogum og skogaeignum. Suo og af mork og merkr eignum í næstu tuo forliden ar og þui gíorum uier og gefum adr greindan jon hallzson aullungis kuittan og akærulausan kongdomsens uegna og krununar í noregi um allan adr skrifadan reikningsskap og peninga gíald fyrir oss og ollum uorum epterkomendum kongsens foutum og umbodsmonnnum. Og til sannenda hier um þrycki-um uier uort jnnsigli fyrir þetta kuittanarbref skrifat í skalholte sunnudagen næstan eptér mikels Messo vm haustid. arum eptér guds bvrð. m. d. xxx og vj ar.

65.

3. Nóvember 1536.

í Holti.

ÞORGILS prestur Nikulásson, prófastr í milli Hvítaness og Langaness, afleysir Jón murta Narfason og Sesselju Bersadóttur af 4 barneignum.

AM. Fasc. XLVIII, 28, frumrit á skinni, og er innsiglið fyrir. — AM. Apogr. 867.

Þat gíori eg þorgils prestur nichulasson profastur í mille hvítanes og langanes godvm monnum vitvrligt med þessv mínu opnv brefe at eg medkenunzt at eg hefe afleyst jon murta narfason og sesselju besadóttur af ííj barneignvm er þav hafa opinber¹⁾ at ordit. svo og hefe jeg sett þeim²⁾ tilheyreligar skriptir sem greindv brote til heyrer og svo fesegt vp borit sem mer vel likar. þvi gef ec þav avldvngis kvit og akærvlaus fyrir mier og ol(l)vm mínavm epterkomendvm kirkiunar formonvm í skalholte. [og alt þat sem hann hefer brotligur at ordit a medan ec var profastur gef ec hann oldungis kuitan vm alt þat sem ec hefe matt yfer taka og profaztmal eru.¹⁾ Og til saninda hier um setta eg mitt jnnsigle fyrir þetta kvitvnarbref hvert er skrifat var í

1) ofinber, frbr. 2) það, frbr. 3) [ritað neðan við bréfið og ekki vísað inn.

holte j odvndarfirde¹⁾ favstvdagin næsta epter allra heilag(a)
messv anno salvtis. M. d. xxxvj.

66. 25. December 1536. í Haderslev.
ÁGRIP af bréfi handa Claus von Marwitz til Íslands.

Register over over alle Landene I, 144, í Ríkisskjalasafni Dana.

1536. Claus von Marwitz Fick Folgebreff thill Jslandd
cum clausulis consuetis.

Actum Hadersleff Juledag Anno 1536.

67. 27. December 1536. í Vatnsfirði.

Jón prestur Eiriksson, prófastr og almennilegr dómari yfir
öllum kirkjunnar málum millum Geirhólms og Hvitaneess, af-
leysir Bjarna Jónsson af einföldu hórdómsbroti með Ingi-
björgu Ormsdóttur, en þau eru að þriðja manni og fjórða.

AM. Fasc. XLVIII, 29, frumrit á skinni, og er innsiglið dottið frá.
— AM. Apogr. 868, með hendi Árna Magnússonar, og var innsiglið
þá fyrir bréfinu.

Ég jon prestur eirexson profastur og almenneligur dom-
are yfer aullum kirkivnar malvm millum geirholms og huita-
nes giore godum monnum kvnnegth með þessv miðv oppúu
brefi. ath eg medkennunzth ath eg hefe af leysth biarña
jónsson af þui lagabrote og misfelle sem hann j fiell og
hann sialfur medkeñdezt fyrir mier med ingebjorggv orms-
dottur sem er einfaldur hordoñur og hier med eru þaw ath
þridia mannj og fiorda skýld siñ j mille. hefi ec setth hon-
um maugulegar skriptter sem greindu lagabrote thil heyrer.
Sómuleidis hefe eg fiesectter vpp boreth sem mier likar. þar
fyrir gefi(!) eg fyr skrifadan biarna aullvnges kvittan og
akiaerulausan vm sagda fesekt fyrir mier og avllum minvm
epptterkomeñdvm kirkivnar formonnum. Og til saninda hier
vm festa eg mit jnsiglle fyrir þetta kvittváarbref hvort er

1) Svo.

skrifad var j vasfirde j issafirdi. ipso die sancte iohannis apostuli ewangeliste. anno. domini. M.º d.º xxx. vj.

68.

1536.

SKRÁ um peninga þá, er Egill Steingrímsson tók með kirkjunni í Berufirði austr.

AM. 259. 4te bl. 31^b (= a) og bl. 122^b (= b), skr. 1595 (mál-dagasafn Odds biskups), og bl. 129^a í bréfi Odds biskups frá 3. Febr. 1608 (samhljóða).

Berufiordur.¹⁾

Anno Dominj M quingentesimo xxx vj.

Medtok Eigill steingrímsson suo mykla penijnga kirkjunnar vegna j Berufirde sem hier seigier.

in primis. lx. ásaudar og .x. kýr. xiiij fiordungar smiors oc sæng. x aura j geldum saudum. ij hundrud og xx^e j jordum.

var med stadnum huorki ketill ne keralld oc eckj neitt áfritt.

69.

1536.

ÖGMUNDR biskup í Skálholti semr við sira Þorleif Eiríksson um innstæðu kirkjunnar á Álptanesi á Mýrum og gerir þar stöðuga skipan á, og að kirkjan skuli eiga tíu hundruð í heimalandi og Þormóðssker.

JSig. 143. 4te bls. 260, skr. 1625 eptir kveri, sem sira Loptr í Hitardal hafði skrifað 1576; er bréfið fært þar inn í Álptanesmáldaga.

Anno domini 1536

In nomine Domini Amen.

Vier Augmund med Guds náð Biskup í Skalholltte giörum godum mönnum kunuugtt. ad vier haufum forlijkast

1) með hendi Odds biskups í a.

vid Sera Þorleif Eiriksson um innstæðu peningna kirkiunn-
ð Altanese. og giórtt þar stadfastlega skipun uppð eptter
þui sem hier seiger.

In primis ad hun skal eiga .xv. mǫlnýtu kugilde og
.ijc. i kauplum. ijc. i kautlum og busgagne og sængar-
klædum.

Jtem .xc. i heimalande. og þormodssker.

70.

1536.

ALÞINGISDÓMR UM SÆNGRKOSTNAÐ VISTFASTRA KVENNA.

MSteph. 62. 4to bl. 12b 13a skr. c. 1650. — Þó að þetta sé kall-
að hér Alþingisdómr, gæti þó verið umtalsmál, hvort þetta er ekki
dómr Jóns Hallssonar, sem Pétur Þorleifsson vottar um 1578. Hann
ætti að vera frá þessum tímum.

Alþingizdomur 1536 vm þungadar konur.

Þeir sem ætti þunga við vistföstum konum dæmdust
skylldugir Bonda þeim sem þær annast þa viku sem þær
læggi sijna sængurlegu fim áura. enn. vj. áura fyrer huorn
halfaþ manud fyrer oc epter þeirra Barnburd.

71.

1536—1553.

SKRÁ um porcio (tiundir) Valþjófsstaðarkirkju í tíð síra Halls
(Þorsteinssonar) og um staðarpeninga þar, þegar Magnús
Ketilsson meðtók, en síra Hallr galt út.

AM. Apogr. 2000 með hendi Árna Magnússonar „Fra Valþiofs-
stad. Er ritad á auda síðu ur Latinsk(re) saungbok. Tiundareikn-
ingurenn er næsta ólæselegur ordinn“. (AM.).

M D xxxvi.

fiell svo mikid porcio i valþiofstadar kirkiu sokn fyrsta
arit Sira Hallur hieilt stadiinn. sem hier seiger. En svo mik-
il peningahæd. ijc hundrada og xxxc. betur. Vadmal fiell
sama ar half aunnur vod. half fiorda alin [og kvartiel] betur.

annad arit peninga hæd hundrad hundrada .lxxx. og xvij^c. vij alner vadmal og xx.

Þridia ar hundrad .c. og tiutiger. porcio vod og nest-u(m) atta alner.

fiorda arid peningar halt annad hundrad .c. vadmal þriar alner og .xx. og fiogur hundrut betur.

fimta arit fiell vod vadmals og alin betur.

[Sietta] arit hundrad .c. xlc^c og xvij. betur. vadmal.

xx. alner .ij. alner og kuartiel betur.

[Siaunda arit] ij^c. hundrad(a) og xx^c. vadmal xij. alner og xx. half alin betur.

a[ttunda arit]. ij^c. hundrada .xlc^c og ix. vadmal xvj. alner og xx.

[niunda arit] halt annad (c) hundrada. og xvij^c. betur. ogolldit þat ar af aullum klausturiordum. porcio half fimta alin.

[Tiunda arit] halt annad. c. hundrada. xij^c. betur. ogolldit af klausturiordum sama ar vadmal iiij. alner.

[Ellefta ar] halt annad. c. hundrada og xvj^c. ogolldit af klausturiordum. Vadmal fiorar alner og xx.

[Tolfta arit] og ij. af klausturiordum. vadmal xv. alner og xx. kvartel midur.

[Þrettanda arit] ij^c. hundrada. half aunnur vod. ogolldit þat ar af re vidivollvm.

[fiortanda] arit ij^c. hundrada og xiiij^c. vm xl. vadmal xvj. alner og xx. kvartiel midur.

fimtanda [arit] halt þridia. c. hundrada. vadmal .xxx. alner og half aunnur alin betur.

[Sextanda] arit .ij^c. hundrada og .lxxx. vadmal .xl. alner.

[Seyt]janda arit þriu .c. hundrada vadmal vj. alner og xl. af þrimr .c. h(hundrada).

Suo mikler stadarens peningar þa Magnus bonde Kete[ll]son medtok. en Sera Hallr heiten ut gallt. sem hier seigier.

In primis . . . kyr. oc x. asaudar kugillde oc ve-i koplum. Jtem ofrit(t): vii skiolna ketill oc hrære æa midium botnenum. oc annar vj. sk(i)olur. oc v. hrærar um asken. oc einn pottur. oc ij . . . kerolld. er annat ecki

matheillt. oc flogur hin. oc ij. vond .iiij. tunur. oc annad
 iij. tu[nur]. nitian trog oc eru þar af atta matheil. oc fior-
 tan upgiordar kerold. oe eru vij. matheil. Tveir strockar oc
 annar bavllavlaus. oc iij. skiolur oc er ein vond. oc viij.
 skaler oc ij. vondar diskar oc niu sker-
 diskar. oc iij. spæner oc sponastockur. oc ein flote og
 eitt hogset. Tver silgrindr oc ij. tinkonur. oc er onnur lok-
 laus. enn onnur vond. fiorar bediarydnur vondar
 [rec]kiuvod. oc ein sæng fyrir c. med
 vondre abreidu tueimur hvilovodum vondum og vondu vere.
 nyt(t) hogende. Smidia med sleggiu oc eine taung oc ein
 hamar oc stedia bl[astur] oc belger med vondum skinnum.
 ein aux oc pall. torflia.

72. 2. Janúar 1537. í Skálholti.

DÓMR sex presta út nefndr af Ögmundi biskupi í Skálholti
 um kærur biskups til Erlends Einarssonar fyrir dómröf um
 innstæðu Sólheimakirkju í Mýrdal, hald á fjám kirkjunnar,
 óhlýðni og annað fleira.

AM. Apogr. 2705 „ur brefabok Ögmundar biskups“ (AM).

Um Ellend Einarsson.

Ollum monnum þeim sem þetta bref síð edur heyra
 senda Þolleifur Eireksson. Jon Einarsson. Snorre Hiðlmsson.
 Gudmundur Jonsson Ráðzmann. Jon Hiedinsson ok Sæ-
 mundur Arnason kvediu Gudz ok sina. kunnugt giðrande.
 ad sub anno gratiæ M^o. d^o. xxx^o. ok vij^o. j Skalhollte ni-
 unda dag jola. vorum vier j dom nefnder af virduligum
 herra ok andligum faudur herra Ogmunde med Gudz náð
 biskup j Skalhollte. ad skoda ok ransaka ok fullnadardóm
 á ad leggja um þá ákiæru sem herra biskupinn klagade til
 Ellendz Einarssonar. In primis. ad hann hefde rofed tvo
 doma. ok sinn urskurd. sem dæmder hafa vered um hañs
 mál. vegna kirkiunnar innstædu peninga á Solheimum. J
 annarre grein. ad hann hefde ranglega halleded kirkiunnar

part ok peñinga á Solheimum sidan j vor ad þeirra var beidt og krafed. Hier med lýst þá menn j sökum. sem herra biskupinn skipadi ad sækia hann under lausn ok skripter. hvort hann nædest utañ kirkiu edur innañ et cetera. fyrer þá langsamlega óhlyðne sem hann hafde leiñge j blifed. Kom Ellendur þar fram fyrer oss. ok hafde ongva löglega afbótun fyrer þessum sökum. Þvi ad h(eilags) anda náð tilkalladre. ad svo prófudu ok fyrer oss komnu. dæmdum vier fyrrnefnder dömsmenn med fullu döms atkvæde greindañ Ellend riettelega fyrerkalladañ ok epter lögum hafa vered tekenn under skripter. saker sinnar þriðtsku ok óhlyðne. enn þá menn saklausa sem hann tóku. Sómuleidis dæmdum vier dömana ok urskurdinn logliga j allañ mata. ok ádur greindañ Ellend skylldugañ ad hallda dömana med öllum sinum greinum ok Articulis. ok giallda aptur peñingana med laga ávexte. ok sekañ lx. mörkum j fullriette biskupsins ok kirkiunnar. Her med skylldugañ ad hallda þær skripter sem honum være settar af biskupenum.

Samþyckte þennañ vorn döm med oss et cetera. die et anno ut supra et cetera.

Æidurenn.

Til þess legg ek hönd á helga bók. og svo skyt ek minu mále til Gudz. ad ek skal hallda heilaga tru. ok þá döma sem dæmder hafa vered um min má. ok motstanda alldrei heilaga kirkiu og biskupinn. ok ongvañ þann honum tilheyrrer. hvorke lærdañ nie leikañ j ordum edur verkum leynt nie liöst et cetera.

73.

15. Janúar 1537. í Þjóðólshaga.

DÓMR tólf manna út nefndr af Erlendi lögmanni Þorvarðs-syni um það víg, sem Pétur Becken hafði í hel slegið Svart-höfða Einarsson.

Landsbókasafn 62. 8vo afskript „ur brefabok biskups Ögmundar“ með hendi Árna Magnússonar.

Um vig Svarthöfda.

Öllum monnum þeim sem þetta bref sia edur heyra. senda Jon Hallzson. Pall Fusason. Jon Biornsson. Snæbiorn Halldorsson. Philippus Runolfsson. Biörn Arnorsson. Jon Helgason. Jon Jsleiksson. Þordur Þorsteinsson. Fuse Eyolfsson. Sæmundur Eireksson oc Pall Thumasson kvediu guds oc sina. kunnugt giorande. ad sub anno gratiæ M^o. D^o xxx^o. vij^o. manudaginn næstan epter geisladag um veturinn i Þiodolfshaga a þingstad rettum. vorum vier i dom nefnder af ærligum Dandi manne Ellende Þorvardzsyne logmanne sunnan og austan a Jslande. ad skoda oc rannsaka oc fullnadarom a ad leggja um það vig sem Petur Becken hafde oforsyniu i hel sleged Svarthöfda heitinn Einarsson. hvers sal gud náde. Kom þar fram eigen lögleg viglysing af vegandans hende. Enn saker þess ad þesse mann sem viced hafde unned. var utlendskur. og hefur fyrir longu vered dæmdur ur landinu. hann oc aller adrer utlender menn. því med fullu doms atkvæde dæmdum vier fyrrnefnder domsmenn tvenn-ár mannbætur epter enn dauda. xl^o. Enn allt annat sem hniggur ad þessu male. ens veganda. sem er þegngillde herra konungsens vegna. oc viglysing þess sem viced vann. og um frid þessara manna sem svoddan verk fremia hier i landed. dæmdum vier til ens næsta auxarárþings. under skodun oc fullnadar doms atkvæde xij. hinna skialligustu manna. sem þar verda lögliga til nefnder af riettarans hende. Svo oc fyrir þeim sökum. ad þesse mann Petur Becken hafde daglagt sig a sagt þing. svo oc kom hann epter sinne lofun. því þotti oss hann vera fridhelgur til ens næsta auxarárþings. til þess domur hefur falled á hans mál. Svo og skylde hann fara med frí oc mak i sin eyrinde inn til þess adur var greindt.

Samþyckte med oss þenna vorn dom adurskrifadur El-
lendar lögmann et cetera.

Sveinsstaðafund (1522), að hann gæfi guði, sancte Önnu og sancte Johanesi baptista Glaumbæ í Skagafirði til æfinlegrar eignar að sér frá föllnum.

AM. Fasc. XLIX, 1, frumrit á skinni. Þrjú innsigli hafa verið fyrir bréfinu. — AM. 3710.

Giafabrief um Glaumbæ j Skagafirði.¹⁾

Þat giorum vier ion prestur ionsson. Þorgrimur gudmundsson og petur oddason godum monnum kunnigt med þessu voru opnu brefe at vier vissum sannliga at teitur Þorleifsson gaf gude og sancte aunnu og sancte iohannes baptiste iordena glaumbæ j skagafirde til æuenligrar eignar at sier fra follnum. lyste greindur teitur þessare giof og giorninge optlega adur enn hann fiell j þaun skada sem arni heitenn bessason var j hel sleigenn. Og til sanninda hier vīī setium vær .vor incigle fyrir þetta bref er skrifat var a holvm j hialltadal fostudagenn næstan efter purificationem marie. anno domini 00° d^o xxx^o vij^o.

75.

[1537].

SKRÁ um eignir þær, er Rafn Brandsson og menn Jóns biskups Arasonar tóku frá Teiti Þorleifssyni.

AM. Fasc. XLVI, 7, utan á transskripti á skinni gerðu 7. Marts 1537 í Ásgarði, og er þetta án efa ritað með eigin hendi Teits um sama leyti og transskript þetta er gert. — AM. Apogr. 3854 (eptir XLVI, 7).

Suo ordna peninga hefur Rafn brandsson og menn biskup jons arasonar tekit fyrir mier sem hier seiger.

jn primis gardin glaumbæ og algjort buid ð. uoru þar þessir peningar.

jnnan gatta .xx. uættir smiors. xuij uættir skreidar og halft annat hundrat med blauta skreid. uiij. sauder upp-skorner at aullum kiotum og ij naut gaumul upp skorin. x tunnr huitu.

1) Utan á bréfinu með hendi frá 17. öld.

Þetta j bordbunade. x faut raud. u. tinfaut god. x faut huit. x skerbord raud og iiij obreytt. xu staup god og lett. litell bolle beittur og dryckiuskal med raudan stein. bikar stor. annar allitell. lintialld alin og xx med godan fää¹⁾. u. kaunnr. iij storar ij minne .u. katlar smaer og storer. iiij pottar.

smidiá alferdug. godur stedi med tueimur nefivm. sma-stedi. sleggja god. iij hamrar og god taung. huirfusteinn. storar munlaugar ij. þridia litel. uatskall. salltker med loke. piparkuern og mustardzkuern. xxx. trog. xx uppgerdarkerulld. vij storkerulld. ij strockar. u. fautur. uætt ullar. ij kistur med iarnum. þridia med aungum. xx. skalar. vij spæner. ij huder. iij skip . ij uader goder. ui æringur. uiij æringur.

j fridum peningum xuij kyr. x tiger fiar roskit x betur. xu. og .xl. uidureldiz. ij 'uxar gamler. ij naut a annan uetur. uij (a) fyrsta uetur. ij hestar. hross og fole.

tuenn tye .iiij iarnhattar. alfær tyege hia þorgrime. aunnr hia petre. þridiu hia jone halldorssyne et cetera.

76.

7. Marts 1537.

TRANSSKRIFTARBRÉF UM Teitsmál.

AM. Fasc. XLVI. 7, frumtransskriptið á skinni. Öll (5) innsigfin eru dottin frá. — Sbr. AM. 3853 með hendi Árna Magnússonar. Lýsir hann þar innsiglium og transskriptinu sjálfu mjög rækilega og segir meðal annars svo: „Þetta transscriptum er með tvennum höndum ritad. Su ejna hönden hefur skrifad .3. þau fyrstu documentin. og tvær linurnar þær fyrstu af því 4da. o: mannanöfnen öll. sem fylla nærre halfa sidu i minne copiu. þeirre sem ur þessu transscripto er utskrifud. Med þeirre annarre hendenni er ritad þetta 4da documentid. fra manna nöfnunum. og hin 3. sem epler fylgia. Jtem vidimus fyrir nedan documenten. Er þesse sidare hönd su hin sama, sem er á testamente Teitz Þorleifssonar 1531. nema ad skripten er hier betre enn á Testamentenu. Er ecki ólíklegt. ad þetta kunne vera hönd sialfs Teitz, enda kynni einhver sá hafa vered honum vid höndena. sem bæde hefdi ritad Testamented og þann sidara hluta af þessu transscripto. Enn bad mun óefad. ad transsumtum þetta sie giört ad

1) Svo.

forlage Teitz. hvad. á meðal annars. er þar af að sía. að Teitur hefur skrifad eða láted skrifa utan á þetta transcriptum — og er þetta registur so sem hid 8da documented —: Registur upp á þá peninga sem biskup Jon Arason og Rafn Brøndsson toku fyrir hönum. og er það registur ritad með sömu hendi sem sidare hlute transcripti. og fyrr sagt Teitz Þorleifssonar testament. Hefi eg nefnt registur epter þessu afskrifa láted. ásamt documentunum öllum er margnefnt transcriptum inneheldur. Brefed hefur fyrrum leged i Skalhollte. og mun Teitur það sendt hafa Ögmunde biskupe. ef hann þá lifad hefr^a.

Wtskript af domunum vm sveinstada reid.¹⁾

Copia literarum Teiti thorlaii¹⁾.

- [1. Alþingisdómr 30. Júní 1523, DI, IX, Nr. 123;
2. Sampyktt Erlends lögmanns þar upp á 1524, DI, IX, Nr. 492;
3. Kvittunarbref Hannesar Eggertssonar 3. Júlí 1523, DI, IX, Nr. 129;
4. Alþingisdómr 30. Júní 1533, DI, IX, Nr. 551;
5. Bref Diðriks hirðstjóra frá 9. Júlí 1533, DI, IX, Nr. 558;
6. Húsafellsdómr Ögmundar biskups 17. Júní 1524, DI, IX, Nr. 193.
7. Alþingisdómr síra Jóns Einarssonar og síra Sigmundar Eyjólfssonar 30. Júní 1534, DI, IX, Nr. 577;
8. Skrá um eignir Teits Þorleifssonar (1537), utan á transcripto, næsta skjai hér á undan, Nr. 75].

Medkenust uær olafur gudmundsson. jon þorleifsson. prestar. Petur loptsson. Eirekur gudmundsson og jon pallsen. leikmenn. at uær haufum sed og heyrnt yfer lesin doma og bref lærðra og leikra med heilum og oskauddum hangande jnsiglum so latandi ord epter ord sem hier fyrir ofan skrifad stendur. Enn til meire stadfeste og sanninda hier um setium uær uor jnsigle fyrir þetta transkriptarbref skrifad uar j æsgarde j huammsueit. ipso die thome confessoris di' aquino. anno domini. M.^o d. xxx. vij.

77.

19. Apríl 1537.

á Æsistöðum.

Jón prestur Filippusson, prófastr í Eyjafirði, kvittar Björn Þorvaldsson af tveimur barneignum með Guðrúnu Sigfúsdóttur.

AM. Fasc. XLIX, 2, frumrit á skinni. Eitt innsigli hefir verið fyrir bréfinu, en er nú dottið frá.

1) Utan á transcripto með tvennslags höndum frá 17. öld.

kuitan Biorns Þorualzsonar.¹⁾

Þat giore eg ion prestr philippusson profastr j eyafirdi godum monnum kvnngit med þessu minv opnv brefi at eg medkennuzt at eg hefi forlikazt vid Biorn Þorvaldzson vm þær fesekter sem hann hefr mier skylldvgr ordit fyrir þær ij barneigner sem hann hefr brotligr ordit med gudrunu sigfsdottr og hann hefr ecki ædr kvittan fyrir feingit. og honum logliga lavsn veitt og hæfiliga skripter sett fyrir greint brot. þui giorum vier og gefum áðr greindan biorn kvittan og ækærvlausan fyrir mier og minvm epterkomendum kirkiunnar formonnum. Og til sanninda hier um set ec mitt insigli fyrir þetta bref er skrifat var æ æsistodum i eyafirdi fimtudagin næstan fyrir jous Oesso holabiskups vm vorid arum epter gudz burd O d xxx og vij.

78. 23. Apríl 1537. á Mel í Miðfirði.

Þórn prestr Jónsson selr Oddi Einarssyni jarðirnar ytri og syðri Þverá og Kistu í Vestrhópi fyrir jarðirnar Reyki, Múla og Saura í Miðfirði.

AM. 238. 4to bl. 39, (Bessastaðabók) skr. c. 1570. — AM. Apogr. 263, tvær afskriptir, önnur með hendi Arna Magnússonar eptir transskripti frá c. 1550 (= 363), en hin eptir Bessastaðabók. — AM. Apogr. 677 (eptir Bessastaðabók).

Bref fyrir Reycki. mola²⁾ og Savra.

Þat giorvm vier³⁾ jon mattiasson. þorbiorñ jonsson. þorfinnv svainsson prestar hola biskvpsdæmis godvm monnvm kvnngitt med þessv vorv opnv brefe. at vier⁴⁾ vorvu þar⁵⁾ j hia savm og heyrðvm á ord og handaband þessara manna einnra⁶⁾ alfv sera biarñar prestz jonssonar enn af annari Odz Einarssonar⁷⁾. at svo fyrir skilldv at sagdv biorñ selldi greindvm Oddi jarðirnar ýtre þverra⁸⁾ og syðre þverrá⁸⁾ j vesturhópi er liggia j breidabolstadar kirkiv sokñ og jordena kistv j vestvrhópi j hola kirkiv sokñ til fullkomligar eigñar

1) Utan á bréfinu með gamalli hendi. 2) þ. e. Múla. 3) vid 363. 4) vær 363. 5) sl. 363, 6) einnar 363, 7) 363; biarnnasonar 238. 8) þvera 363.

med ollvm þeim gognvm og giæðvm sem greindvm jordvm æ med logvm at fyllgia. Hier j mot fieck greindvr Oddvr sogdvm sira birne til fvllrar eignar jardirnar Reyki. Mola¹⁾ oc Savra. er allar liggia [j Midfirdi j Mels kirkiv sokū²⁾ med ollvm þeim gognvm og giæðvm sem greindvm jordvm á med logvm at fyllgia. skyldi hvor hallda [þeim jordvm til laga³⁾ er koypti⁴⁾ enn sa svara laga riptingvm er selldi⁵⁾. Var þetta firsagt [kavpbref⁶⁾ giort á mel j Midfirdi á jons dag holabiskvps vm vorit. Arvm epter gvdz býrd⁷⁾ M d xxxvij. ar⁸⁾. og til meire⁹⁾ avdsyningar hier vm setivm vier [fyrskrifader menn¹⁰⁾ vor insigli fyrir þetta bref er skrifat var j sama stad og dag og are er fyr seiger.

79.

9. Maí 1537.

í Holti.

BÁRÐR prestur Pétursson, prófastr millum Langaness og Hvitaness, afleysir Jón Narfason og Settceliu Bassadóttur af 5. barneign.

AM. XLIX, 3, frumrit á skinnf nokkuð skemt. Innsiglið er fyrir bréfinu. — AM. Apogr. 869 með hendi Árna Magnússonar eptir frumritinu.

Þat giori ek bardur prestur petursson profastur j millum langaness ok huitaness Godum monnum kvnngt med þessu mínu opúu brefi at ec medkennunzt at ec hefi afleyst Jon narfason og settceliu bassadóttur af þeirri fimtv barn- eign er þau hafa nu nyliga opinber at ordit sín j millvm ok sett þeim [til]heyriligar skriptir epter þui sem brotunum til- heyrer. Suo ok hefi ek feseokter vpp borit heilagrar kirkiu uegna ok minna sem mier vel á negir. Þuj gef ec fyrr skrifadur Barðr [pres]tur. profastur j saugdu takmarkj. adur greinda menn aullungis kvitta og ákerulausa [fyrir mier] ok minum eptirkomindum. heilagrar kirkiu formonnum. Ok til sanninda hier um heingda ec [mitt] jusigli fyrir þetta kuittunarbref skrifat j huollti¹¹⁾ j aunundarfirdi midvikudæg-

1) mula 363. 2) [i Mels kirkiusokn i Midfirdi 363. 3) [til laga þeim jordum 363. 4) keyptu 363. 5) selldu 363. 6) [863; kavp 238. 7) burd 363. 8) b. v. 363. 9) sl. 363. 10) [b. v. 363. 11) Svo,

in næsta fyrir uppstigningardag um vorit, arum eptir gudz burd Ɔ d xxx og vij ar.

80.

26. Maí 1537.

á Eiðum.

VITNISBURÐER um að Njarðvíkkirkja í Borgarfirði eigi hólma þann í Borgarfirði, sem liggur fyrir Hafnar landi, skipsstöðu á Eyri og Tófaskála, er sumir kalla Rúnuskála.

AM. Apogr. 2008, eptir frumriti „fra Njarðvíkkirkju í Mulasyslu“, „Sigillum nunc abest“.

Þat giore ec jon arnorsson godum monnum kunnegt med þessu minv opnu brefi. at ec heyrði sua opptliga seigia þorsteinð fiolfinns(ton¹), og geirmund þorkelsson og fleire dandi-menn adra env elldri. at niaruíkr kirkia eigi holma þann sem liggur j borgarfirði fyrir hafnar landi. skipstöðu a eyri. og tofua skalla. en svmer kalla Runvskala²) j sama landi. hefir þetta verit haft og halldit atólulaust sidan ec man til og er ec nv sextugur. og verit j saumv sueit. og hier epter vil ec sueria ef þurfa þicker. Ok til sannenda hier vm set ec mitt juncigle fyrir þetta bref skrifad æ eidum j eidamanna-sueit. laugardagin j huitadogum. þa lidit war fra gudz burd .Ɔ. d. xxx. og vij. ar.

81.

1. Júní 1537.

á Grund.

12. Marts 1538.

á Hólum.

Jón biskup á Hólum selr Brandi Helgasyni jörð Hóladóm-kirkju Holt í Svarfaðardal, og gefr Brandr kvitta ákæru upp á jörðina Tungu í Fljótum.

AM. Fasc. XLIX, 5, frumrit á skinni, komið frá Erlendi Jónssyni á Hvoli. Af 4 innsiglum er 1 fyrir bréfinu. — Landsbókasafn 61. Svo, afskript staðfest í Skálholti 8. Febr. 1708 af Þórði Þórðarsyni og Ormi Daðasyni.

1) „ita clarè, non vero fiolsuins, ne postea dubitem“ (AM). 2) „runuskala les eg það heldur enn rimu skala (AM).“

Brandur selur hrafnstade Biskup jone fyrer hollt
og vpplag a Tungu 1537.¹⁾

Þat giorum vier are jonsson Logmann. Einar Bryniolfs-
son. Sæmundur simonarson og Eyuindur magnusson God-
um monnum kunnigt med þessu voru opnu brefe. at arum
eptter gudz burd M d xxx og vij á Grund j Suarbadardál
faustudagenn næstañ eptter fardaga vorum vier j hia sáum
oc heyrdum á ord oc handaband verdug Herra Biskup Jons
af einne alfu enn brandz helgasonar af annare at suo fyrir
skjildú at Biskup Jon selde saugdum Brañde jordina sydra
hollt j suarbadardál med ollum þeim gognum oc giædum
sem greindre jordú á med logum at fylgia²⁾ oc Høladom-
kirkia vard fremzt eigande at. Hier j mot gaf greindur Brand-
ur jordina Hrafnstade j suarbadardál med øllu þui sem
þeirre jordu á med laugum. at fylgia. og þar til gaf fyrr-
nefndur brañdur kuitta þa ækiæru sem hann þottizt eiga j
jordinne Tungu j fliotum. Skyllði huorer hallda þeirre jordu
til laga er keypttu oc suara lagaripthingum huor fyrir þa
jord er selde. Og til sannynda hier vm setium vier fyrr-
skrifader menn vor jncigle fyrir þetta bref skrifat á Hool-
um j hialtadal á Gregorius messu are sijdar enn fyrr seier.

82.

10. Júní 1537. á Grenjaðarstöðum.

Jón Pétursson selr síra Sigurði Jónssyni jörðina Hjalla í
Reykjadal fyrir tuttugu og sex hundruð í lausafé.

AM. Apogr. 63 „Ex orig. fra Sira Skula Porlakssyne“ (AM.).
Frumritið gaf Árni Brynjólf Þórðarsyni 1712. — Afskript er og í
brefabók síra Skúla AM. 255. 4to bls. 485, skr. á árunum 1687—1698.

hiallabref.³⁾

Þad giörum uier síra thumas einarson. jon skwlason.
jon sturllason. jon þorleifsson og þórsteinn biarnason god-
um monnum kunnigt med þessu vöru öpnu brefe. ad ærum

1) Utan á bréfinu með hendi frá c. 1600. 2) Hér er dregið út í
frumritinu: „oc Hooladomkirkju áá med logum at fylgia og“. 3) Stóð
utan á bréfinu „med gamalli hendi“.

epter gudz búrð. M. dc. xxx. og. vij. á. r. sunnudaginn in-
fra Octauas corporis christi á greniadarstad j Reykiadal. vór-
um uier j hia. saum og heyrðum á ord og handabúnd. sira
sigurðar jonssonar og jons petursonar. að svo fyrir skildu.
að jon peturson selde sira sigurde jonssyne jórðena hialla j
Reykiadal. er liggur j einarsstada kirkiu sókn med aullum
þeim gögnum og gæðum. sem greindre jórðu á med lögum
að fylgia. Hier j mót skyllede sira Sigurður giallda Jone. x.
malnytu kugillde og fimm hundrud j fridum peningum. að
næstum fardogum og annur .ve. frid að audrum fardogum
og. vjc. j fullgilldis peningum. þeim sem göðra manna geinge
á mille. skyllede þau. vjc. greidast sum að næstum fardög-
um. fyr eða seirna. ef þeim líjkade. skyllede greindur sira
Sigurður hallda jórðunne til laga. enn jon svara laga rípting-
um. og ef hialle geinge af med logum. þa skyllede sira Sig-
urður eignast. xvijc. j völlum j búrðardal. Og til sanninda
hier um settum vier fyrr skrifader menn vór juncigle fyrir
þetta jarðar kaups bref er giort var dege sidar enn fyrr
seger.

83.

11. Júní 1537. á Grenjaðarstöðum.

GUBRÍÐR Daðadóttir leyfir Jóni Pétrossyni bónda sinum að
selja sira Sigurði Jónssyni jórðina Hjalla í Reykjadal.

AM. Apogr. 62 „Ex orig. fra Sira Skula Þorlakssyne“ (AM.).
Frumrit bréfsins gaf Árni Brynjólf Þórðarsyni 1712. — Afskrípt er
og í bréfabók sira Skúla AM. 255. 4to bla. 486, skr. 1687—1698.

vm hialla bref,¹⁾

Það giörum uier kólbeinn arngrimsson. jon skólason.
og þorgrimur þorleifsson godum monnum kunnigt med
þessu vóru ópnu brefe. þá lidit var fra gudz burd M. dc.
xxx. og .vij. ær vórum uier j hið á hófstóðum j lárðardal
þridiudagenn j huijtadóðgum. saum og heyrðum á. að gud-
ríður daðadóttir leyfde jone petursyne bónda sinum med

1) Stóð utan á bréfenu „med gamalli hendi“.

handsölum að selia sira Sigurde jonssyne jördina hialla j Reykiadal. er liggur j einarstada kirkiu sökñ. er hennar mðle var vpp j lagdur. fyrir fwlla peninga. Og til sann- e(n)da hier vm setium vier fyrr skrifader menn vor innsigle fyrir þetta bref skrifad á greniadarstad j Reykiadal. mðnu- daginn infra octauð corporis christi á sama áre og fyrr segir.

84.

3. Júlí 1537.

í Skálholti.

VITNISBURÐR, að Ögmundr Skálholtsbiskup „góðrar minningar“ hafi gefið Jörundi Steinmóðarsyni og börnum hans 3. Júlí 1537 aptr þá peninga, sem hann hafði brotið af sér með misferlum sínum við biskup og kirkjuna, og lofaði að út- veða einnig konungshlutann.

AM. Fasc. XLIX, 6, frumritið á skinni. Innsiglið er dottið frá — Apogr. 2912.

Þat giore eg ellingur gislason godum monnum gunigt¹⁾ með þessu minu opnu brefe at eg meðkennuzt at eg var hia og heyrda upp á j dyrastukunne j skalholte næsta dag- en epter visitacio sancte marie at biskup augmundur godr- ar minningar¹⁾ giorde suodan giorning fyrir mier og audr- um godum monnum at hann gaf jorunde steinmodsyni og baurnum hans þa peninga alla aptur sem hann hafde af sier brotid j sinum misfellum vit biskupen og kirkiuna og hann lofode at kaupa og utuega þann part sem kongenum til heyrde. hann og hans baurn skyllde hans niota sem hins partsens. For þesse giorningur fram j skalholte arum epter guds burd. M. de. xxx og vij. Ok til sanniða hier um festa ec mitt jnsigle fyrir þetta vitnisburdarbref skrifad j saurbæ á raudasande are og deige sidar en fyr seiger²⁾.

1) Svo. 2) Þetta ætti að vera 4. Júlí 1538, en fær ekki staðizt, því að Ögmundr biskup lifði þá enn og andaðist ekki fyrri en 13. Júlí 1541. Hér hefir því ártal sjálfs vitnisburðarins fallið óvart úr frumbréfinu af vangá.

85.

6. Júlí 1537.

í Skálholti.

ÖGMUNDR biskup í Skálholti fær Sigurði Ormssyni og Guðrúnu Eyjólfsdóttur, konu hans, til fullrar eignar garðinn í Bæ á Rauðasandi með Mábergi, Klúku og Gröf fyrir jörðina Siðumúla.

Bæjarskjalabók á Rauðasandi með hendi Orms Daðasonar c. 1726, stufrétt eptir frumriti: „Under brefenu munu hangit hafa 5 Insigne, hver nu eru oll j burtu, brefed á kalfskinn, sumstadar lased og rot-ed, þo mestallt vel læseligt, hliodar so ad öllu sem ofan er Ritad“. — AM. Apogr. 1190 einnig eptir frumriti.

Vier avgmund med guds Nad Biskup j skalholtt. giorvm godum monnum kunnikt med þessu voru opnu brefi. ath vier medkennunzt at vier haufum giort suodan kaup ok iardaskipte vid Sugurd¹⁾ Ormsson. jn primis. at vier haufum feingit honum og hans kuinnu Gudrvnu eyolfsdotter gardin j bæ æ raudasande til frials forrædis og fullrar eignar vnd-an oss og vorum erfing(i)um enn vnder þau og þeirra erfingia med aullum þeim gognum ok gædum sem greindum garde fylger og fylgt hefer at fornu og nyiu bade til sios og lands. Hier med hofum vier feingit þeim so heitande iarder þar inan sandz. maberg. kluka og grof. Hier j mote hefur hann feingit oss iordina sidumula med suo miclum peningum sem oss vel æ næger med ollu þui er þar til heyrer. Skal huor suara lagariptingum er selldi enn sa halldi til laga er keypte. kann misdauda at verda greindra manna sugurdar ormsson-ar og gudrunar Eyolfsdottur þa skal það eignazt gardin er leingur lifer ef þau eiga ecki skilgetin born. Voru þesser giorningsuottar til kallader. sira gisille ionsson. sira ion olafsson. sira (ireker²⁾) grimsson og sira loptur narfason. ok settu sin innscigle med uoru innscigle fyrir þetta giorningsbref. skrif-at j skalholte octaua die apostolorum petri et pauli. anno domini m. d. xxx. vij.

1) sigurd 1190. 2) Svo.

86. 6. Júlí 1537. á Bessastöðum.

CLAUUS fan Moruiz, hirðstjóri og höfuðsmaðr yfir allt Ísland, kvittar Jón bónda Hallsson um skattinn af Rangárþingi næst liðið ár, svo og gjald af Skógum og Skógaeignum, Mörk og Merkreignum.

AM. 191. 4to bls. 55 (bréfabók Jóns Hallssonar rituð samtíða á skinn). — AM. Apogr. 5552.

Það medkennunzt ec clauus fan moruiz hirdstiori og hofudzmann yfer allt jsland med þessu minu opnu brefi ad jon bonde hallzson hefer stadiť mier rettan reikningskap og giortť mier fulla nægiu fyrir skatten af rangarþingi nu þetta næsta forlidiť ar. Somuleidis hefer hann mier greitt og gollđit suo mier uel likar allt það gialld sem hann er skyldugur minum herra konginum og mier sem hann lofad hefer ninum foruerorum utt af skogum og skoga eignum. suo og af mork og merkr eignum og aollu þui sem þessum huorium tu(e)ggium¹⁾ [adr greindum²⁾ kongseignum fylger kuiku og daudu og adr skrifadur jon hallzson hefer adr umbod yfer haftť. þui giorer eg og gefur adr skrifadur clauus fan moruizť optnefndan jon hallzson aulldungis kuittan og akæru-lausan fyrir mier og ollum minum epter komundum kongs umbodsmonnum vm allan adr skrifadan reikningxskap og peninga giald. Suo og um það giald sem hann gialda hefer att af þeim jordum og jardar portum sem ligia j rangarþingi mil(l)vm þiorsar og jokulsar æ solheimasande. Ok til sanninda hier um þrycki eg mitt jnsigli fyrir þetta kuittan-arbref huort skrifad uar æ bessastodvm æ alptanese octauı dag petri et pauli ano domini M.^o d. xxx og vij.

87. 12. Júlí 1537. í Skálholti.

ÖGMUNDR biskup í Skálholti fær Erlingi Gíslasyni til eignar sextán hundruð í jörðunni Miðhlíð, með þeim ummerkjum, er bréfið greinir, fyrir jörðina Skóga í Arnarfirði með fimm kúgildum.

1) tugtium, skb. 2) [á spássiu.

Jarðabókar skjöl Árna Magnússonar, Barðastrandarsýsla Nr. 9, afskrípt gerð eptir frumriti og staðfest á Hóli í Bíldudal 28. Júní 1704 af Arna Guðmundssyni og Guðmundi Sigurðssyni.

Ver Augmundur með guðz naad biskup j Skalholti giorum godum monnum kunnigt með þessu uoru opnu briefi að vier haufum giðrt soddann kaup og jarðaskifti við Elljng Gylslason sem hier seigir að vier haufum feingid honum xvje i jorðynni midhljnd þaug sem Fusi Helgason hlaut. Enn Sira Gylsle og syner hans keiffu að honum til frials forrædis og fullrar Eignar með ollum þeim gögnum og giædum sem grejndum jarðarparti filgir og filgt hefer að fornu og nyu bæði til sios og lands. i suoddan mata að vier hofum lofad að bitala grejndum fusa adra jorð þa sem honum uel¹⁾ ljkar. Hier j mot hefur hann Elljngur feingid oss jorðina Skoga j Hrafnscírar kirkjusokn með þeim v kugilldum sem þar eru með. með ollum þeim gognum og giædum sem greindri jorðu filgir og filgt hefur að fornu og nyu bæði til sios og lands. Skal huor hallda sýnum jorðum til jaga. Enn sa suari lagariftijngum er selldi. voru þessir giornjngsuottar til kalladir gylsi jonsson og Lofitur Narfason prestar og settu sýn jnsigli með uoru jnsigli firer þetta jarðakaupsbrieff Skrifad j Skalholti Anno domini MDxxxvij feria qvinta infra octava visitacionis beate virginis.

88.

13. Júlí 1537.

á Helgafelli.

ÖMUNDR biskup i Skálholti staðfestir og samþykkir landamerkjaskrána fornu milli Dögurðarness og Arnarbælis (frá c. 1245, DI, VI, 1 og 2) og áreiðardóm Daða Guðmundssonar og Ólafs prófasts Guðmundssonar frá 12. Nóv. 1535 (DI, IX, 622).

Eptir frumritinu á skinni i Landsskjalasafni, komnu úr dánarbúi Jóns bókavardar Árnasonar (d. 1888). Inpsiglið er dottið frá.

1) leiðr.; at, afskr. 2) þ. e. 27. Júní.

Ögmundar stadfesting uppa æneyd og landamerki milli Dagverdarness og Arnarbælis 1537.

Vier augmund med Gudz nad biskup j skalhollte giorvm godvm monnum uiturligt med þessu uoro opnv brefe at sub anno gracie. M^o. d^o. xxx^o. vij^o. æ miduikudagin næsta fyrir Peturs Messo og Pals um sumarid¹) j almenneligri prestastefnu. kom fyrir oss sera Jon Halldorson. med landamerkia skra mille Daugurdarnes og arnarbælis. Savmvleidis med þat bref. sem Dade bonde Gudmunzson sem þa hafde kongsins umbod mille Gilsfiardar og gliufurar. og Sera Olafur Gudmunzson var profastur j sama takmarki med avdrum fleirvm godum monnum hofdv a ridit landamercke millum greindra jarda epter vorre skipan. og bæde leist oss su sama landamerckia skra og æreidslubref med ollum sinum greinum og articulis lauglig vera j allañ mata. Þui med heilax anda nad til kalladri. med þeirra dane manna rade sem þa uorv nærre oss stadder. Vrskurdv(m) vær þau landamercke j allañ mata lavglig uera sem fyrr greind landamerckiascria jnne helldur og þat æreidarbref sem hier er vid fest þennan vorn vtskurd²). og sledmeidarasa vera og uerit hafa ævenlega eign dagvrdarnes. Og til sanninda hier um festum vær vortt jnnsigli fyrir þennan vorn vrskvrd sem skrifadur uar j abotastófvne a helgafelle favstvdagin næsta fyrir festvm Diuisio apostolorum æ sama are sem fyrr seger.

89.

18. Júlí 1537.

í Skálholti

ÖGMUNDR biskup í Skálholti leggur kirkjunni undir Múla á Skálmarnesi tollfri skip í Oddbjarnarskeri gegn því, að Flateyjarkirkja eigi áttæringis eða teinæringis farm árlega „í skóg Teits bónda, sem liggur nær Flateyjarkirkjuskógi“.

AM. Apogr. 1401 „Ex orig. Flateyensi Torfa Jonssonar“. „Charta est, non membrana, si recte memini“ (AM.). Afskriptin er með hendi Árna Magnússonar.

1) þ. e. 27. Júní. 2) Svo.

Vier Augmund med guds nad biskup i Skalhollte giorum godum monnum kunnikt med þessu voru opnu brefi at vier haufum giort þa skickan a mille kirknanna i Flatey og Mula a Skalmarnesi at kirkian a Mula skal hafa skip tollfri i oddbiarnarskeri. annadhvort vi. ært edur viij. ært. Enn hier i mot skal bondinn hafa. vegna Flateyar kirkiu. viij. ærings farm eda teinærings i skog Teitz bonda sem ligger nær Flateyar kirkiu skogi a hveriu are. Vilium vier at þesse skipan standi obrigduliga kirkiunum badum at skadlausu. Og til sanninda hier um þryckium vier vort inscigle upp a þetta bref skrifat i Skalholti xvij. die Julii anno Domini M. D. xxx. vii.

(L. S.)

90. 19. Júlí 1537. í Skálholti.
 ÖGMUNDR biskup í Skálholti kvittar Jón Hallsson um tollinn af Vestmannaeyjum, sýslugjald af Rangárþingi og skatt, og gjöld af Skóga og Merkreignum, er Jón hafði greitt hirðstjóranum Claus van der Marvitz.

AM. 191. 4to bls. 55 (bréfabók Jóns Hallssonar rituð samtíða á skinn). — AM. Apogr. 5553.

Vier aogmund med guds nad biskup j skalholti giorum godum monnum kunnigt med þessu uoru opnu brefi ad jon hallzson hefer stadi oss rettan reikningskap af tollinum af uestmanneyium þeim hann nu j sumar tekid hefer. hier med þad sýslugjald sem hann oss skyldugur uar fyrir rangarþing nu þetta næsta forlidit ar. somuleidis um skatt- en af adr greindu rangarþinge og allt þad gjald sem hann oss lofat hafdi kongdomsens uegna og krununar j norige fyrir skoga og skoga eigner suo og mork og merkur eigner og hann hefer nu med uorre skipan og samþycke greitt og goldit hirdstioranum claus fan der maruizt sem hans kuit- anarbrief þar vm giortt utt uisar. þui giorum uier og gefum adr skrifadan jon hallzson aoldungis kuittan og akæru- lausañ kongdomsens uegna og krununar j norigi vm allan

adr skrifadan reikningskap og peninga gíald. Og til sannenda hier vm þryckium uier uortt jnnsigli fyrir þetta kuittanar-bref skrifad j skalaholtti fimtadagen næstan fyrir translacio sancte thorlace. þa lidit uar fra guds burd. M d xxx. vij.

91.

20. Júlí 1537. á Suðr-Reykjum.

23. Apríl 1538. í Viðey.

ALEXIUS ábóti í Viðey kaupir þann part í Sjávarhólum, er þær systir Gizurardætr áttu, og fær kvittan um and-virðið.

AM. 238. 4to bl. 9, skr. c. 1570 (Bessastaðabók).

Bref vm part j síafarholum.

Þat giore ec bardvr prestvr jonsson godvm monnvm kvnngitt med þessv minv opnv brefi at ec medkiennvnt at eg hefi selltt h(e)jdarligvm herra Alexivs med gvdz nad abota j videý med radi og samþycki og fvlv handabandi . . . vñar Gissvradottvr fyrir sig og syster sina valgierti sem at ec hafda logligt handaband og vmbod af teckid beggia vegna partinn j síafarholvm hvad reiknadizt iije og lxxx alnar betvr þeirra partar. jtem medkiennvnt ec at ec hefi fvlla peninga vpp borid þeirra vegna sem mier vell ánægir. þar fyrir gefvr ec advrgreindan verdugan herra Alexivs ollvngis kvittañ og akiærvlavsañ fyrir þeim og þeirra epterkomendvm.

Og til sanninda hier vm festa ec mitt insigle fyrir þetta bref skrifad á sýdvr reyckivm j mosfelltz sveit vm svmarid á thorlaks messo Anno domini M d xxx vij.

Witnisburdur vpp á sama bref.

Þat giorum vier jon jonsson. jon bardarson. jon olafson. prestar. bergvr ingimvndarsen. hilldibrandvr steingrimson. Ornvvr jonsson godvm monnvm kunnigt med þessv voro opnv brefi at vier hofvm sied og ýfer lesid suo latandi bref ord eptor ord sem hier fyr stendvr skrifat. Og til sanninda hier vm festvm vier vor insigle fyrir þetta fyrskrifad

bref skrifad j videy jn festo Sancti johannis episcopi holensis Anno domini M d xxx viij.

92. 11. Augúst 1537. í Hrauni í Dýrafirði.

Dómur þriggja klerka og þriggja leikmanna útnefndr af Ögmundi biskupi í Skálholti um að landið Stapahlíð í Arnarfirði skuli vera eign Lokinhamra, en ekki Áptamýrar.

Eptir rotinni afskript í dómabók Markúsar sýslumanns Bergssonar 1720—1729 (í skjalasafni Ísafjarðarsýslu í Landsskjalasafninu), og er sú afskript gerð eptir afskript staðfestri í Skálholti 1. Júní 1712 af Árna Magnússyni, Þorleifi Arasyni skólameistara í Skálholti, Þorgílsi Sigurðssyni heyrara Skálholtaskóla og Páli Hákonarsyni, en þeir rita eptir „original“, sem var „í allan máta ófalsaðr“ — Landsbókasafn 389. 4to bls. 217—218 með hendi síra Markúsar Snæbjarnarsonar í Flatey 1757: „7 innsigli hafa verið fyrir þessum breffum, eru í burtu alldeilis 6. enn það fyrsta biskups Augmundar er enn til vel læsilegt“.

Dómur um Stapahlid í Arnarfirdi.

Ollum godum monnum sem þetta bref sia edur heyra senda Jon Einarsson. Snorre hialmsson. Jon Jvarsson prestar Skalhollz biskupsdæmis. Olafur Gudmundzson. Jon Arnason. Ellingur Gislason svarner lögriettumenn kuediu Guds og sina kunnigt giorande at þa er lidit var fra Guds burd M. vc. xxx og vij ár i Hravne i Dyrafirde laugardagienn næsta fyrir mariu Messo hina fyrri vñ sumarit vorum vier i dom nefnder af verdugum herra Ogmund biskup i Skalhollte at skoda og ransaka og fullnadardóm á at giora vñ þann áskilnad sem verid hafde millum sera Greips Jonssonar og Gunnars eyiofssonar fýst um þat land er þar ligr i milli er kollut er Stapahlid. Kom presturinn þar fram med bref jnnsiglaust. Vændest hann vittnisburd tueggia manna at Kristin Sumarlidadotter og Jon biornsson hefde giefid fyrr greint land til eignar eda¹⁾ beitar kirkionne a altamyre. Eun i annari grein komu þar fram ij menn Bruñmadur

1) og 389.

tumasson og Ellingur Gislason hverier (vpp) at hofdu alizt hið firrnefndum monnum Jone og Kristinu og sogdust það all dri heirt hafa og hia verid það sera Grimur Þorsteinsson hefde bedid þau gíafar a firrnefndu lande. enn þau hofdu neitad þui þuerliga.

Þvi dæmdum vier firrnefnder domsmenn med fullu doms atkuædi firngreind(t) land filgia skilldi lokenhomrum vtañ leidd irde ij loglig vitne med suðrdum Eyðum at greint land hefde uered giefed edur gollidit greindre altamyrrar kirkiu.

Samþygte þennañ vorn dom med oss verdugur herra biskup Ogmundur og sette sitt jnnsigle med vorum firnefndra domsmanna jnnsiglum fyrir þetta domsbref er skrifad var á altamyre i Arnarfirde á sama ðre de(g)i sidar enn fyr seiger.¹⁾

93.

11. Augúst 1537.

á Vífðivöllum.

25. Marts 1538.

á Hólum.

MAGNÚS Björnsson, er haldið hefir Reyjakirkju (i Tungusveit) i 14 ár, stendr Jóni biskupi á Hólum þorcioreiking kirkjunnar og leggr til hennar kaleik, messuklæði, bækr og aðrar nytsemdir.

AM. Apogr. 4121 „Ex originali“, með hendi Jóns Magnússonar bróður Árna.

Uier ion. med gudz nad biskup a holum giorum godum monnum kunnigt med þessu uoru opnu brefi. at arum epter gudz burd. M. d. xxx og uij. æ uidiuollum j blonduhlid laugardagin næstan fyrir assumptionem beate Marie uirginis. kom fyrir oss heidurlegur manm magnus biornson. og giordi oss suo fallinn æikningskap at fallit hefdi i portio kirkiunnar æ æykium j tungusueit .viij. hundrud um fior-tan ar. er hann hafdi halldit greinda kirkiu. luckte hann kirkiunne j fya sagda portionem. eirn kalek sem uegur xi. auða. messuklæði at ollu og messobok med kana. per anni

1) þ. e. 12. Aug.

circulum sett uerk med pappiir og islenska kanabok nyia og michael's saugu. hier til lagdi greindur magnus kirkiunne sémilegan hokul stolur og handlin skinanda med guduef. eitt hofudlin og corporalshus med flugel og perlur. þar til einn duk med kolneskt uerk. blamerktan. var þa kirkian skyllduq greindum magnusi um .x. hundrud. Og til sanninda hier um settum uier uort secretum fyrir þetta bref er skrifat uar a holum i hialltadal in añnuncione¹⁾ beate Marie uirginis are sidar en fyr seiger.

94. 25. August 1537. á Hrafnseyri.
 VITNISBURÐUR, að Jón Narfason festi sér til eiginkonu Sesselu Bassadóttur.

AM. Fasc. XLIX, 4, frumrit á skinni. Af 3 innsiglum er 1 fyrir bréfinu. — AM, Apogr. 870, eptir frumritinu.

Þath giore ec bardvr prestvr petvrsson profastvr j millvm langa ness ok hvita ness ok jon diackne avrnolffsson ok sveinn jonzson ok fleirvm monnum hia verendvm godvm monnvum viturligth med þessv vorv opáv brefi at vēr vorvm j hia savn ok heyrdvm á á kirkivboli j skvtvlsfirði þridivdegen næsta fyrir dyradag vm vorit at jon narfason festi settseliv bassadottur sier til eiginkonv svo ord fyrir ord talandi sem hier seiger Ec jon narfason festi¹⁾ þig settseliv bassadotter mier til²⁾ eiginkonv epter gvds laugvm²⁾ ok³⁾ heilagra fedra setningv ok er þu miñ lauglig eignkona hiedan af þessum uottum hia verendvm fyrr skrifudum ok fleirum audrvum. Ok til sanninda hier vm settvm vēr fyrr nefnder menn vor insigli fyrir þetta festingarabref skrifat á hrafnzeyri j arnarfirði laugardegen næsta epter festum bartholomee³⁾ apostoli þa er lidit uar fra hingatburd uors herra jehsv christi ☉ d xxx og vij.

1) Hér autt bil svo sem fyrir einu orði. 2) Hér er eyða fyrir svo sem tveim orðum. Í eingri af eyðunum á neitt að standa. 3) Svo.

95. 2. September 1537. í Kaupmannahöfn.
 KIKJUORDINANZIA Kristjáns konungs hins III. í islenskri þýðingu frá 1541 eptir Gizur biskup Einarsson.

I. Forspjallsbréf.

AM. 232. 8vo bl. 12a—13b (IX). Bréfabók Gizurar biskups (Brot aptan af með eigin hendi biskups). — AM. 266. Fol bls. 1—4, með hendi síra Haldórs Jónssonar í Reykholti, 1654—57. — Prentað í Lagasafni Magnúsar Ketilssonar I, 206—214. — Inn í bréfabók sína virðist biskup aldrei hafa ritað annað en forspjallsbréfið að Ordinanziunni. Ordinanza þessi var lögtekin á Alþingi fyrir Skálholts biskupsdæmi 1541, en 1551, fyrir Hólabiskupsdæmi. Úr stóðari hluta Ordinanziunnar virðist þýðandinn hafa slept nokkrum kóflum með vilja, nema síra Grímur í Hrúna hafi gert það (Thott 2102. 4to).

Auxiliare domine Jesu christe.

Wier Christian med gudz nad Danmerkur og Norégiz. Wenlandz og Gottlandz kongur. hertuge j Slesuik. Hollsetu. Stormaren og Dytmarsken. greifi j Oldenborg og Delmenhorst. heilsum vorum Rykium og hertugadæmum med nad. frid og farsælld af gudi.

af þui að gud drottinn hefur stillast látid þann okyrleika og ørlaug sem verid hafa vñ stund og skickad oss vor(s) herra faudurfaudurz og herra fodurz ryki ad stiorna þa er þetta helst það wier villdum. ad wier mættum viderietta nidurfallinn christinn lærdom og sanna dyrdkan huad uier hefdum laungu fyrre sied vorum undersatum til goda þar til ed so er sked. lof sie kristo. þar fyrir lietum wier samankalla kirknanna kennifedur og predikara j Danmerkur riki og vorum hertugadæmum og bifauludum ad þeir samsetti osz eina heilaga ordu. þa vier kynnum med woru radi ad wmbuxa. hana medtokum wier og sendum til werduga faudurz Doctor Martinus Luther fyrer huorn ad gudlig mildi hefur osz aftur sendt a þessum seinustum timum skært og heilagt gudspiall christi. hann med odrum gudspialligum predikurum sem ero j huytborg wrskurdudo hana vera goda og rietta. og ad þessi gudlig handlyng hefdi þesz riettilegri framkuæmd badum uier heygborinn hofdyngia Johannes friderick hertugann af Saxlandi. kiorhofdingiann og worn kærasta win. ad hann sendi thil wor worn Elskulega

Johannes Bugenhagen af Pommern Doctor h(eilagrar) skriptar. þesz sama vjsa manz tilhialp og rad med ann(a)ra uora radgjafa hofum wier haft til ad fullgiora þessa heilaga ordu. ad þier uitid osz ecki hafa verid Einrada edur forhlepna hier wt j þar uier hofum vid haft suo marga og þuihjka medhialpara. Enn sem þessi orda uar algjord tiedum wier hana fyrer uorn Canceler (og) rjksinsz rade huort ad jatadi (og) undirgiek þad allt er sama orda jnnehelldur utan badu ad einz þad kiennimennirner wæri aminter. ad þeir j fyrstu færi hogliga j kristilegum sofnudi. med þa misgiordamenn sem sjudar meir wæri fyrirbiodandi helgan holdz og bloodz uorz herra. og huor mun ecki lata sier þetta vera þeckt. ef hann er annarz christinn. þui hier er ecki anad trakterad helldur enn skært gudspiallid og helgananna weitan efftir christi innsetningu. saungur og heilagar lectiur. hæuersklig samkoma til predikanar og holdtekiu worz herra. hegdan ungmanna thil lærdomz og godra lista. heilaga gudz ordz edur helgrar skriptar. ahyggia fyrer heilagrar kyrkiu þienurum. fyrer skolum og þurfondum og ad Catechismus sie j huoriu huse ad nu hiedan af vite kotunganna baurn þad sem allt hier thil hafa kotungar eigi ad einz ecki vitad helldur og gaufugmenni jafnuel kongar og hofdingiar. af huoriu ad þeir skulu kriste skynsemd giallda. sem hier til hafa hrosad sig vera kristninnar hofud. leitandi þo sialfra sinna eigiñ gagnz og nytsemdar. greindu nu eitt þad hier af sem kristnum monnum er ecki af allri aluoru æskianda. og ad ecki ætti nein(n). þad vier hofum ad einz ann(a)ra þotta hier um haft. þui jatum uier med hæstu þacklætisgiord ad gudleg godgjyrne hefur og oss gefid skjlnjng heilags gudspiallz. þui leggium uier þetta vort domz atkuædi ð þessa ordu. ad hun skiptist j tuo parta. annañ er heyrer alleina gudi til sem er þad (huad vier og uilium) ad gudz ord sem er logmalid og gudspiall. verdi klarliga predikad og ad helgañar seo riettilega veitlar og baurniñ lærd so þaug bljfe j christo. sem christo hafa jklædst j skjruinne og ad kyrkiunnar þienorum. skolum og fataekum se forhuxat sitt fædi. Þetta er ecki wor orda. helldur hlydum wier hier med ordu kristi wors drottinz. þui ad so sem hann er uor einkanlegur lausn-

ari og wissulig heilsa. so er hann og uor einka lærefader og meistare. af huorium faderinn seiger. heyrid þennañ s(e)m hann sialfur og sagdi. mjner saudir heyra mjna raust hann hefur opinberad og giefid uerolldum gudspiallet eihjflaga j gudi folgid og baud ad þad skylldi predika fyrer allri skiepno og jnnsetti skjrnina og h(eilaga) alltarisinz helganina. huoria hann baud ad giefa og medtaka effter sinne jnnsetningu enn ecki odruvtsi a mote gudspiallenu og jnnsetningu christi er einginn heyrandi og ei helldur eingill af himnum sem pall postuli þorer ad seigia og so sem sialfur christur seiger mjner sauder þeckia eigi annarlegra raust helldur flya þeir fra þeim. þui willdum wier nu hier wti uera so heimskir ad uier bidium efftir nockru almennilegu radi. þar ed suo ma skie ad uier þesz j milli deyum j uorri vantru og omilld-leik. Radin eda mannasetningarnar meiga allz ecki a moti þessari gudz skickañ og ef radin fyrerdæmdu diofulega læ(r)-doma og antachristz vpsetningar med huorium ad mier¹⁾ allt hier til hofum suiknir werid og bydi ad gudspiallid skylldi klarlega predikast og helganañar veittar vera effter innsetningu christi. og postulegum lærdomi. so sem uier giorum nu med þessu woru radi og skickan þa væri þeir an gudlegz otta og ecke kristner. sem þau medtæki ecki enn þar hofum uier nogu leingi forgiefinz efftirbedid. Enn nu seiga þeir Gudspiallet fyrirbiodum uier ecki. helldur skylldi þier byda uorra domz adkuæda af ydrum lærdomi huort hann sie sannarlegt gudspiall. Suorum uier. ad uier sinnum ecki sljku ordaspiatri ne hddi. vier hofum hid sanna gudspiall. huort ad predikar skielfdum samuiskum ouerdskulldada synda-fyregiefning alleinasta fyrer christum gudz son sem selldur uar fyrer vorar sakir. ad fyrerlatinne syndinni uerdum vier fyrer gudi riettlater reiknader. erum gudz born og erfingiar eiljfs hjfs og allra gudz audæfa. huoria gud vill eihjflaga elska. fyrer sinn elskulegañ sou. þann sem uier hofum fyrer truna medtekid. þennañ sama hefur fadirinn osz giefid. þui mundi hann og ecki so allt annad gott med honum giefa. annad gudspiall hofum vier ecki. Enn j stauinn þessa gudlegrar dyrdar gudspiallz hefur antachristz selskap-

1) = wier.

ur framsett osz diofullega lærdoma med hræsni, þad er und-
 er mykille heilagleikzins mynd kiennandi og predikandi lygd.
 fullnadargiorder. statatur. klaustrareglur. vardueityngar. af-
 lat. pilagrymzreisur. brædraskap. vppþeincktar fornfæryngar.
 messulegar sujuirdyngar. hreinsunarelld. vjgt vatn. faustu-
 logmal. mauglan tjdalesturz. salutjder. helga stadi. klukna-
 skjrn. smurnyngar. krunur. vjgd klædi. þeirra ohreinleg-
 asta hreinlyfi. hionabandsinz afneitan sem þo er af gudi
 skapad og sett. forbod fædslunnar. forbod christi bloodz.
 akallan heilagra og vmbreytni allra verka og andlegra em-
 bætta. med huorium þeir kiendu osz uid gud ad forhjkast.
 fullnadargiord fyrer syndernar og j suo mata vtvega synda
 fyregiefnyng. þeir jatudu (sem paulus seiger) sig gud þeckia.
 enn med sljkum lærdomi og giordum neita þeir sonnu gud-
 spialli. blodi Jesu christi og nyskunsemi gudz fødurz er þeir
 lata ecki syndanna fyregiefnyng bljfa ouerdskulldada¹⁾ all-
 eina fyrir kristum. þessar antakristi lygar sendum uier nu
 heim aptur til diofulsins. þadan þær ero komnar. enn gef-
 um gudi dyrdina. medtakandi sonnu kritz gudspialli. Enn
 helganeñar gefum uier og medtokum epter kristi jnnsetningu.
 Wier medtokum þær af sialfum drottni uorum jesu kristo.
 þo af kennimannzins hendi suo sem uier og af honum gud-
 spiallit medtokum. þo ad sie af þenarans munne. er þad
 bodar. Huad uantar oss nu up á. þad uier hofum ecki hit
 sanna gudspiall. fyst ad uier erum fyrir truna æ kristum
 forliktir uid gud oc at gudz bornum ordner. jatum uier þad
 uier truum. og kennum þad uorum borñum. akauillum. bidi-
 um og gudi þacker giaurum. heyrum gudz ord og j þui
 stadfastlega blifum. þessi er saunn gudz dyrkan epter þrinar
 envm fyrstu bodordum. Wier latum oss og seigiazt af god-
 um uerkum og kristiligu lifuerni af þolinmædi vnder heilog-
 um krossi. af hlydni. og þad ad kristner menn hafi at eins
 eitt logmal. einkum kærleikann. med huerium ad sierhuer
 epter sinne skickan þionar audrum uitandi sig vislega kriste
 þad giora sem hann audrum giorer. Enn gud gefi oss nad.
 ad uier auglysum þessa goda truarinnar auoxtu nytsamliga
 audrum til goda og j rettan tima. Huad uilltu framar meir

1) Hér byrjar brotið af frumbókinni.

krefia af worum lærdomi? Hier til hofum uier þetta sagt af þeim hlutum sem tilheyra gudlegri ordu og skickan. hueria ecki skal wora kalla. eigi helldr af nockrum manni kreincktt eda yfertrodiñ wera. og hana skipum uier ath hallda. ad uier þar med hlydum drottni uorum jesu kristo. er suo hefur skrifat og bifalat. honum til dyrdar enn sialfum oss til saluhialpar.

Annar partr þessarar ordu ma oss uel tileignadr uera huar af ad sumum hlutum ma og umbreyta ecki gudi ó moti. þo þeir gudi tilheyra. sem er huat uier hofum skickat-um personr. tima. stadi. taulu. mata. tidalestur. uisiteran. um hæuerska samkundu. saung og andligt embætti. ecki oskiallega eda medur nockure serlegri heilagleiks meiningo. helldr eptir gudlegri skickan sem adur er sagt. at hun se halldin med þess hæfilegre heidri. þui allt þuilkt skyldazt guds ordi ath þena. Huer will nu hedan af j þuiliku gudspiallegu liose girnazt onytar og hegonlegar sidueniur? sem eru hræsnisfullar og sergodar. hueriar ed plagazt medteknar ad uera fyrir guds þionkan. og uerdskulldadar giordir j mote trunni a jesum krist og gudspialli gudsríkis. wier hofum hedan j fra nog ad giora med rettum og naudsynligum godgiordum þo ecki faunzt uier uid þuilikar lygar og hegyljur. Þar fyrir biodum vier ollum vorum vndirgefnum. huerrar hellzt stettar sem þeir ero. ad þessa guds ordu og wora skickan er uier hofum nu med prentuerki latid utganga medtaki þier. wardueitid og uerndit huer epter sino megni. og uorum fouitum og biskupum at þeir framfylgi og lati hallda þad fysta sem þeir kunna bædi j kaupstodum oc up a laudzbygdenni þad hier er bodit. Enn hugleidit þo med sialfum ydur ef þeir taka a sig doms afelli og fordæming er motstanda guds skickan sem er ueralldlegri ualldzstiorn huad mielu framar ad þeir munu sialfa sig fyrirðama sem forakta og motstanda þessa gudlega skickan. sem er gudspiall drottins wors jesu kristi. svo sem moyses hefur og fyr sagt. huer þann spamann (þad er kristum) heyrer ecki þeim uil eg hefna seiger drottinn. Ecke skulu uier enn helldr lata þeim ohegt uera ef einhuer dirfizt af sino einrædi nockru þui ad motstanda er þessi ordubæklingur jnnehelldr.

pui uier hofum eigi helldr forgefinz þa makt sem oss er af gudi gefin. Wor herra Jesus kristus geymi ydur ad eilifo.

Vtgefit a woru' sloti j kaupinhafu arum epter Gudz burd m. d. xxx. vij a audrum deigi Septembris. (a) huerium ad uigdir uoru og opinberliga skickader Superintendentes til stiktanna.

Ecclesi. xij.

Ottizt Gud og geymit hans bodord
þui þad hæfir huerium manne.

[Þessi eptirfarandi „formáli“ hefir aldrei staðið i bréfabók Gizurar biskups, og stendr einungis i dönsku útgáfunni Péturs Plade, Hróarskeldu 1539 og síðan, en ekki i latnesku útgáfunni, Köfnu 1537. Af því er auðráðið að Gizur biskup hefir þýtt eptir latíunni, en ekki dönskunni. Hér er formálinn tekinn eptir dómabók Landsskjalasafnsins, skrifaðri c. 1600. Er sú þýðing Ordinanzíunnar gerð eptir danska textanum, og önnur en þýðing Gizurar biskups].

Formalinn.

Epter þuj ad hier hefur werid stor tuidrægne oc sundurþyckia j ríjkinu (þuj wer) sierdeilis med þeim ouana ad ecki hefur eíns werid haldit j eirnj kirkiu sem annari wñ þa almenniliga tíjdagíaurd oc heilaga Gudz þionustu j messo Embættinu wñ predikunina skírnina og alltaris Sakramentid og annad suoddañ sem til Gudz þionustu heýrer. þa haufum wier med aullu woru elskuligu danmerkur ríjkisins rædi oc þess samþýcki jnnuirduliga athugat bædi ríjkisins oc allra þess jnubiggíara. gagñ oc nýttsemi. wpp a þad ad vor laund oc ríjki skýlldu stañda med spekt og ró bædi j þeim añdlegu hlutum sem til christíndomsíns heýra og j aullu audru. suo uier haufum þar fyrir med bestu manna rædi oc samþýcki gíaurt hier wñ eina christiliga ordínantíu suo sem hier epter fylgíer. huer ordínantía wier wílium hier epter haldast skuli j aullum stígtum staudum oc kirkíum wñ allt wort ríjki. wtañ suo sie ad nockud werdi audruwíjs skipad oc skickad edur samtekid a einhuori christilígrí oc almennilígrí rædstefnu (generalí concilio) edur þíjngi þa wílium wier jafñan skicka oss suo sem frónum christnum maunnum ber og hæfer ad gíaura oc hneígíast jafñan til híns besta. Og til meiri stýrktar sannlíkanum og fullkomlegri medkenningar haufum wier Christian kongur latid festa hier wñder wors mðíestatis jnncíglí. Saumuleidís haufum wier hier epter skrifader ríjkisins rádherrar

Magnus Goie til krenckeruppi Danmerkur ríjkis hofmeistare.
Johann Frijs til haszelakur canzelere.

Tyge krabbe til Weigholm Danmerkur rijkis marskalk.
 Predbiaurū podebusk til woesborg riddare.
 Offue Luñge til týrsbech riddare.
 Axel bráde¹⁾ til krokholm riddare.
 Magnus muñk til palsgard
 Ćinjkur bañer til desdal.
 Olafur rosenkrañs til Waley riddari.
 Holgeir wlfstañt til heckeberg riddari.
 Knud bilde til Suanholm riddari.
 Trud wlfstañd til toruppe riddare.
 [Esgi bilde til Uolden riddari.²⁾
 Knutur Rud³⁾ til wodby⁴⁾ riddari.
 Claus bilde til wañdas riddari.
 Claus podebusk riddari.
 Axel [Wgerup til²⁾ wegeruppe⁵⁾ riddari.
 Knud gildenstiarna til thun.⁶⁾
 Ćirekur krumedihe til alueruppe.⁷⁾
 Magnus gýldenstiarna til Juarsness riddari.
 Petur ebbeson til turestrop. oc
 Jurin Quidzou til Sañdakur danmerkur rijkis Cantzeler
 med wore wituñd og frialsum wilia fest wor jnnsigli fyrir
 þessa kirkiu Ordinantiu fyrir oss oc wora erfingia. j wors
 herra jhesu christi nafne. wt giefid j Ottensey ða almenni-
 ligu(m) danmerkur rijkis herradeigi arum epter Gudz þurd
 M d xxxix þann 14 dag Junij mánadar.

II. Ordinanzian.

Ny kgl. Saml. 1924. 4to bl. 76b—84b. skinnbók skrifuð e. 1541—1550, og vantar víða i. Eru eyðurnar fylltar svo sem varð eptir Thotts safni 2102. 4to bl. 179b—216a. sem er pappirsbók skrifuð 1568 af sira Grimi Skúlasyni i Hruna, — og á einum stað eptir Thott 1282. Fol., sem er pappirsafskript frá e. 1730. — Bók sira Grims (Thott 2102. 4to) er rituð af hinni mestu þýði, og er gjöf frá Gísla biskupi Jónssyni i Skálholti til Kristofers hirðstjóra Valchendorffs 1569, svo sem Valchendorff ritar sjálfr á blað framan við bókina :

„Thenne bog gaff Bispenn for synden paa Jslandt mig, met naffn her Guldbrand²⁾, en from gammell Dañne mañdt, ther ieg nu wor ther (i) kon. May³⁾ erinde, huilekin gud almechtige wntte mig paa Isamme rejjsfze frem oc tilbage, fraa Hellsingøer aff, paa xij wgher

1) = Bragde. 2) [h. v. eptir danska frumtextanum; vantar i hdr.
 3) leiðr.; Añd, hdr. 4) = Wedby. 5) = Wgeruppe. 6) = Thym.
 7) Alneruppe, i dönskunni. 8) Svo; rétt: Gísl biskup Jónsson, Guðbrandr var þá ekki orðinn biskup.

att wdrette, huilekin ingen kand mindis, att were giort, fso stackiitt en Reijfse, och fso lyckeligen oc fso well, paa thet farwandt, wdj nogen mode. Dog haffde wij paa en halff dæg, vnder jslandt, paa henreijfsen, slig en storm, att wij miste alle wore fseygel, oc wortt store Mers oc stang, oc finge iij alne wandt i skibett. Oc gudt hialp oss dog, paa wor reiferdige reijfse, oc rette kald, och befallingh Szo ske hans euighe ere oc priifs, vedt wór herre Jefsum Christum, mel then helligandi i euighedi ammenn. Datum Helssingøer anno 1569.

Christoffer Valekendorff.

Á 1. bl. bókarinnar (verso) stendr ennfremr: „Thenne Bog hører mig, Henning Valkendorff, till Anno 1602“, og utan á bandið er drepíð „H. V. 1602“.

Ordinatio Ecclesiastica Regnorum
Daniæ Et Noruegiæ Et ducatum Sles-
uicensis Holsatiæ et cetera.

In maternam linguam translata. per

G E S S.¹⁾

Anno domini M

D x l j.

Þessi orða og kirkivskickan hondlæzt j þessum epter fylgiande punktum.

Hinn fyrste er lærdomurenn.

(A)Þ þar utueliezt goder skickanliger predikarar. sem bædi kunna og vilia. Riettilega predika og utskipta Sacramenta og riett ad vt skyra Catechismum (þad er Barnalærdominn) vm x. Gudz bodord. Truarennar articula. Pater noster. og helgananna nytsemi fyrir þeim hinu(m) vngu fakunnande. og olærdu kristnum monnum.

annar er ceremoniar og hin
ytre kirkiu þionuzta.

(A)Þ þar ordinerizt nyttugar og samþyckiligar ceremoniar. þad ero hinu ytre þionustu gjaurdir. ad aullum soknar kirkium. suo ad einfalldt folk hneykslizt eckj fyrir nockura agreining j slikre handling.

1) = G(izurum) E(jinari) S(uperintendentem) S(chalholltensem).
Úti á spássfu er ritad með hendi frá 17. öld: „Gissur Einarsson kom til stolsins i Skalhollte 1540, do 1548“

Hinn þridie er v̄m Superattendentes og
þeirra profasta.

(A)þ þar sieu nockurer þeir. sem halda þienurum til
þeirra embættis. og siae til að það allt megi allra vegna
skickanliga og riettilega fram̄ fara.

Hinn fiorde er v̄m Bækur.

(A)þ goder þingaprestar hafe fyrir sier. það þeir megi af
draga nockura merckiliga. og sanna codfyse. og verdj ecki
snarluga oforuarandis suikner af nockurv̄m vondum bokv̄m suo
sem margar ero nu alla reidu ut geingnar. og fialuga dagliga¹⁾.

Hid fyrsta það sem kirkiuordañ inne helldur
er lærdomurenn hver að oss stodar til vor-
ar saluhialpar. með hverium að Gudz
velgiorder. þær kristus oss til handa vt-
uegad hefur. bodadar verda og j
mille allra²⁾ truadra manna³⁾ ut
skiptar.

(E)ñ þessi lærdomur innehelldur þria sierliga punkta hinn
fyrsta. sem er oskerta⁴⁾ Gudzspiallzins predicun. huer að suo
krefur henni jafnframt jdranar. truar og hennar auoxtu sem
ero goduerck. Annañ sem er lauglig jnnsetning og hegdan
helgana. hueriar að oc suo krefia jdranarinnar. styrckia
truna og minna oss vppæ truarinnar auoxtu. Hin þridia ein-
falldlig vtskyring Catechismi. með huerre að audsynt verdur
huersu at menn skulu jdran giora kunngiora synder og god-
uerck og auglysaszt huer at saum trua er. og huernin vier
megum hana audlazit.

Framar meir skal þessi oskierti Gudzspiallzins lærdom-
ur allzstadar vera hreinn sannur og samhlioda allra æmed-
al. og fyrir allt annað fram̄ jdiuliga og skierliga j fram̄e
hefdur vera. Articulinn af mannzins Riettlætning að aller skilie
huad at truan sie og huad hun vtuegi huernin vier hana
audlunst og mennirner riettlæter verdi og suo huilika mein-
ing sialfer kennimennirner þar v̄m hafi. og með hverium
hætti þeir predika skuli.

1) Alt hingað að hefir aldrei ritað verið í 2102. 2) sl. 2102.
3) verda b. v. 2102. 4) Hér vantar í 1924, og er þá fyllt eptir 2102.

Hier vilium vier nu greina nockura sierliga Articula til huerra ad menn suo sem til añ(a)rur vppsprettu megi j predikuninne einckañligt tilhuarf hafa. suo at ædan huarfli ei hingad nie þangad. og hafi huorki vpphaf nie nidurlag epter hæfiligri skickan. og ero þeir þessir epterfylgiandi :

Af Gudz laugmali og Gudligum otta.

Af Gudzspiallinu og trunne til Gudz.

Af jdran huersu at menn skulu vpp rijsa og sig betra.

Af krosse.

Af Bæninne.

Af godum verkum.

Af sialfrædis vilia.

Af kristeligu frelsi.

Af Gudligre fyrirhyggju.

Af manna setningum.

Af veralldigre valldzstiorn.

Af hionabandinu.

Af helgum maunnum.

Af faustu.

Af likneskium og audrum þuilikum fleire hlutum ad kennimennirner hneygxli ecki hugskot einfalldra manna med nockurri oskynsamligre predikan og skelfi þa suo fra Gudzspiallinu. hueria ad vier vilium hier amint hafa at þeir sieu varer. og fram yfer allt annad forsiae sig vissuliga nær þeir tala vm Gudz einfalldiga fyrirhyggju vm kristeligt frelsi edur adra þuilika truarinnar Articulos. þa er langt og vijtt ganga yfer mannligan skilning. huerium mannligur skilningur edur vjdsdomur hneygslazt auduelldiga. Suo og skulu þeir sier vara taca at þeir tracttieri nie vtleggi nockut þat sem leynt og oskiliañligt er. nema þar sie opinber naudsyn til. huad allt þeir munu fyrir Gudz næd vel gieta giort ef þeir bidia Gud og jduliga jdka sig j Gudligum bænum og j Gudligum boka lesningi raugsamligra kennifedra. og ef þeir kienna med allri giætne þennañ Articulum af syndunum og fyrirgefning syndanna.

Enn ziettilig pionustugiord helganna og einfalldlig vtleggning Catechismi er þar j folgiñ at þær verdi allztadar eins epter Gudz ordum vt skiptar. og hann lika suo vt lagdur.

Hvat vier vilium og biodum at vera skule allzstadar og allra j mille med sama hætti.

Enn af Christo ero jnnsett tuo Sacramenta. huer vier kaullum helganer: Skijrnen og kuelldsnædingur vors herra. af huerium at kient verdur j Catechismo: Þessum verdur til lagt hid þridia jdraniñ. nær ad eirñ syndugur madur vidurkennir sialfan sig og angrazt af sinum villudome og synd. medtakandi aflausnina fyrir Gudzspiallid og aptur huerfur til þess sattmæla sem hann hefur vid Gud giort j skjirninne.

Annar partur. sæ sem þessi kirkiuorda jnne
 helldur er vm Cæremoniur hueriar ad ero
 kirkiusider sem optazt hafa jnnsettar verid
 saukum godrar hegðanar fyrir vtan alla
 meining ætittlættinganna og þarfligra
 naudsynia.

Huernin ad Messu embættid skal haft vera fyrir fólkinu.

Huernin ad predica skal Gudz ord.

Huernin ad skjira æ Baurn.

Huernin mann skal af leysa.

Huernin æ ad pionusta folk.

Huernin æ ad hallda heilagt.

Huernin mann skal vjgia saman hion.

Huernin ad vjgia æ kennimenn.

Huernin ad bannfæra æ hardudiga.

Huernin at vitia æ siukra.

Huernin ad vitia skal þeirra sem af verda tekner.

Huernin ad grepta skal lijk.

Huernin at vndervijsa skal yfersetukonum.

Huernin ad læra skal oliettar konur.

Huernin fara skal med þær konur sem sin eigin baurn
 deyda af þeirra vanrægslu.¹⁾

Fýrst vm söng og lectiur vngmennanna j kýrk(i-
 unum) ad venia þaug þar med til kýnningar j

1) Hér er hleypt úr 2102 heilum kafla, svo að það handrit fyllir ekki eyðu þá, sem í er 1924. Hér er því það, sem eptir er af eyðunni, fyllt eptir Thott 1282, Fol., sem mismunar þó töluvert að öðru leyti í þýðingunni frá hinum.

þeirri heijlogu skript hvar sialfir predijkar-
arnir meijga og so vel vera nðlægir þeijr
sem enn nu hallda sinni rentu og not hafa
af sijnum prebendum enn þo skulu þeijr
lata skolameijstara vid sig ræða.

A rumhelgum dögum mega vngmenniñ gañga til kyrki-
unnar eptir vañða vm attundu morgunstuñd. edur nijundu
nær sem hrijngt er. Og strax sem tveijr af þeim hafa býri-
ad Antiphonuna þá skal hvor korinn sýngia ð vijxl mot
ødruñ þrið edur færre Ottusaungz psalma med þeim sama
ton sem antiphonan hefur. eptir þuij kyrkiuprestunum. lijt.
so ad Bornin þuijngist ecki med miklum saung edur of
lengum tjdagiørdum. og skal med adurnefndum Psalmum
ðvallt sýngia eijrn part af þeim tuejmur og xx sem eru j
salmunum. Beati immaculati. og eñdist med versunum Glo-
ria Patri. Og nær sem þessi firrskrifadur Psalmur Beati
Imaculati (er vti). þa skal sýngia eijnu sinni j stadinn þennañ
psalm. Quicumque vult salvus esse.

Og þegar psalmar eru eñdadir. skal taka vpp aptur
antiphonuna og sýngia hana aptur ut enn ad endradri an-
tiphonuni þegar ecki¹⁾ er predikat. þa skal eitt barn j stad-
inn capitulans sem plagadizt ad lesazt vppbyria eina lectiu
j latinu vt af nyia testamentum med þessu upphafe Lectio
Sancti Euangelij Matthei capite .j. og enda suo sem pro-
pheta lectiur plogudu ad leggja. vilie menn suo. þa ma ann-
ar lesa adrar. og somuleidis hinn þridie. ef suo þiker uel
uera. þo j modurmale. þad hid sama sem hiner .ij. sungv
a latinu. Eptir somu lectiur mega þeir byria modurmals-
saung eda benedictus med eirni antiphonu ef þeir uilia suo.
Sidan skulu bornin falla a knie og seigia Kirieleyson.
Christe. kirie og lesa pater noster. sidan skal þar næst einn
af pienaranum²⁾ seigia Ostende nobis domine misericordiam
tuam med sinu andsuare af kornum. sidan. dominus vobis-
cum med collectunne. en med sizta syngje bornin. benedi-
camus domino. Og ef þa eru þar nockurer þeir sem fyrir
nockvra sierlegra hluta saker. sem þeir kunngiora. vilia þion-
uztader vera. þa mega þeir vel þionuztazt. elligar epter sér-

1) Hér tekr 1924 aptur við. 2) Svo.

mon. ef hann er hafdur. þo skal þar vera opinber naudsyn til suo ad hinn almenniligi kvellðsnædingur megi eckj syn-
azt þar med ad verda foraktadur.

Somuleidis lika vm somu numhelga daga fra annare eda .iiij. stundu. þegar hringt er ma mann lika eirninn syngia. iij. eda færre aptausaungs psalma epter antiphonæ ton fratekn-
um þeim partte af (þeim) psalme Beatj immaculatj. Framar skulu bornin og syngia lectiur j stadinn capitulanna vt af gamla laugmale. med ueniulegu vpphæfe og nidurlage a þenna hatt Lectio libri capite primo et cetera. Þar epter feriu hymnann sidaan modurmals saung. elligar Magnificat med einni anti-
phona og endazt þa suo lika sem vm morgunenn.

Vm helgra daga aptan og til aptausaungs a helgum dagvum ma allt verda med sama hættj. enn þa skal epter lectiurnar syngia eitt Responsorium med Gloria patri. sidan hymnan. og epter hann magnificat med eirnri antiphona. Enn med sizta Nunc dimittis fyrir utan ton. og suo endar það sem adur fyrr.

Til ottusaungs a sunnudaugvm skulu syngiazt fyrir pre-
dikan .iiij. psalmar. eda fæxj. og ij. partar af Beatjim-
maculatj med eirne antiphona. epter hueria ad bornin skulu med mundangligre raust. fyrir utan ton upplesa catechis-
mum suo ad skolameistarinn byrie fyrst huern partt. og syngje fyrir med þessum hættj j fyrstu. Hec sunt precepta do-
mini dei nostrj. og suo huad epter annad et cetera. Epter Barna-
lærdominn mega baurnin ef suo synizt lesa lectiur. epter lec-
tiurnar ma syngiazt eitt Responsorium og mega bornin syngia versid med Gloria patri. sidan Te deum laudamus og enda suo epter siduana. A sunnudogum og helgum daugum skal allt vera j aptausaung suo sem vm helgra daga aptna. enn þar sem saungurinn forleingizt vm fram það sem þarf-
ligt er. saukum sermonsins. sem vera skal. þa ma þinga-
prestur þeirrar kirkiu hondla uid skolameistarann ad hann skilie sumt vndan. Framar meir uilium vier og biodum ad domkirkium og klaustrum halldizt suo allir hluter. medur alla Gudz pienuztu. og eckj skulu þeir lesa nockurar presta tidir nema de tempore. Og take sier fyrir aullum hlutvm vara. fyrir ad syngia það nockut sem vera kann j mote heilagri

skript. og hier siae biskupinn gaumgæfliga til ad odrvaise skie eckj. huorke j domkirkium nie klaustrum. Wier uilium lata skrifa þeim skickan fyrir sig sialfa ut af heilagri skript. huersu þeir skuli syngia vij tida halld. og lata hana þryckia seinazt. epter latinu kirkiu ordana. ad þeir megi ut af bibliu jdka sig j Gudz orde.¹⁾

hier býriast nu ordinacio bokin.

Huersu ad almennilig messañ skal flytiazt fyrir folkinu þui at allar adrar lesmessur skulu aullungis af leggiast og ecki ad eins almennilig halldiñ vera fyrir þa er sig uilia lata pionuzta. þui at messañ er ecki annat helldur eñ idkan drottinligns kuellid-snædingz. til huggunar siukum samuizkum og til ad boda dauda drottens vors liufa lausnara ihesu christi et cetera.

Svo skal nu haufd vera ein almennilig messa. sem uier kaullum hamesso. a sunnudaugum. saker þeirra er sig uilia pionuzta i vanaligum messoklædum yfer skryddu alltare med ueniulegum kaleik og patinu og logande liosum. Kanunkar sierliga þeir til hveurrar kirkiu ad eingin sokn er þeir mega j latinu celebrera eina sunnudags messo ef nockurer ero þar sem sig uilia lata pionuzta. enn langsaunguana eda canonem uiliu uier ad þeir med aullu af leggj. og ad þeir suo bode dauda drottins. Hier er nu ad geymanda það ad pater noster og helgunarordin sie j modurmale lesin. suo j domkirkium sem annarsstadar epter þui sem fyrir skrifad verður. Alltarispjenarinn sem celebrerar. hann skal falla a knie fyrir alltarinu. og lesa med sialfum sier. confiteor. et cetera. Og hann skal bidia fyrir ordzins pionkan. ad það hafe framgang. fyrir konginum og Rikenu. a medan sunginn er introitus. Enn sidan skal hann framflytia messuna epter medteknum sid. þo suo ad hann hana eckj saurgj med noekurum þeim ordum er hlýða um forn offur eda nockud. sem skied er j pafans kirkium med hræsni og Gudlastan.

1) Her endar það, sem felt hefir verið úr 2102. 4to.

Fyrst skal syngiast eda lesast Introitus. vier kaullum messoupphaf. enn eckirt annad. helldur enn það sem af skriptinne er dregit. sem þau er falla a sunnvdagum. og a kristz hatidum. vt lesnir af psalltara salmum eda skriptinne. Kirieleyson med atskilianligum notum epter timanna mismunan. sem hier til dags hefur halldit verid. med eingiligum lofsaug. Gloria in excelsis deo. huern ad presturinn byrie j latinu. eda modurmal. enn sidan skal korinn ut syngia. Sidan snue hann til folksins. og seigi dominus uobiscum. snue sier aptur sidan og lesj collectuna þo j modurmale. og ecki nema þa eina nema timans naudsyn. epter sinne skickan. krefie og annarar. enn allt folkid seigi amen. Sem þetta er suo giortt. snue hann sier aptur til folksins. og lesi pistilinn j modurmal. Alleluia sem er æfinlig raust j heilagri kirkiu. skulu piltaner syngia med versinu. fyrir (vtan) j muna. Sidan epter a j stadinn þess er syngia plagadizt graduale. þa ma syngia norrænañ saung. af skriptinne dreginn. elligar eitt graduale alleina med tueimur versum. Sequentiur allar og prosur skal undan skilia nema a .iiij. storhatidum kristz. sem er fra iolum og til kyndilmesso. Grates nunc omnes. med þeim modurmals saung sem þar med fylger. fra paskum og til huitasunnu. Victime paschalj laudes med sinum norræna saung. Kristur reis af dauda. Og a huitasunnu med þeim saung. Venj sancte spiritus. Nu bidium uier heilagan anda. Sidan snue hann sier aptur til folksins. og lesj Gudzspiallid j modurmal med þessu upphafi. Þessi epter fylgande ord heilax Æuangelij skrifar s. et cetera. Sidan snue hann sier aptur til alltarins og byrie Credo in unum deum. Sidan syngizt symbolum Apostolicum¹⁾ j modurmale. Hier epter skal iafnañ vera ueniulig predikan og sem hun er ute. og sieu þeir þa nockurer er innar uilia ganga. þa tilreide þienarinn braud og uin eptir taulu innargaungu folksins. og skulu þeir hafa sig ad alltarenu. karlmenniruer til hægri. enn konurnar til vinstre. Og þegar þienarinn er Reidubuenn skal hann snua sier til folksins. sem innar uill ganga. og giora þui aminning af sacramento. huerri endadri hann snue

1) b. v. 2102.

sier ad alltarenu og syngje med harre raust j modurmale. pater noster. chorinn suare amen.

Og strax þar epter byrie hann helgunarordiñ. Wor herra iesus kristus et cetera. Og strax epter ordiñ þa upp hefie hann hæfiliga hid helgada braud. leggi þad nidur aptur. og take sidaan kalekinn og seigi. Saumuleidis og epter kuelldmaltidena et cetera. Og fyrir allt annad fram skulv helgunarordin j modurmale syngiazt. og strax epter ordiñ. þa eleueri hann med hæfiligu vpphaldi. ef þienaranum synizt suo. og late hringia med sma kluckunum. sem sidur er til þui at hier um er neytanda kristiligs frelsis. þo suo ad folkid sie adur nogliga amint. Suo skal hier og ongua breyttni a giora þessu neinu. fyrir utan biskupsins samþycke og bifalning. Þegar presturinn vtskiptir bravdit og kalekenn skal hann eckj neitt seigia til þeirra. sem þionuztader skulu vera. þui at þad er ollum adur opinberliga sagt j helganinne j ordum kristz. Suo og skulu þienararner giorla gaum ad gefa. þad þeir vite uel taulu þeirra sem þionuztader skulu verda suo þeir neydizt ecki tuysuar til ad helga. a medan folkid er þionuztad. sie sunginn jhesus christus nostra salus eda annad þuilikt. Enn strax ute er communicatio. skal hætta ad syngia. Sem þad er nu giaurt skal presturinn snua sier til folksins og seigia. Dominus vobiscum. og aptur ad alltarinv. og lesa collectuna fyrir þackargiord. enn folkid skal anza. amen. Sidan skal hann snua sier aptur til folksins og seigia fyrst Dominus vobiscum. enn þar epter blezi hann folkinu med þeirrj blezan sem skrifud stendur Numer. vj. Blezi drottenn þic og vardueitj þic. late drottenn sina asionu lya yfer þic og miskunne þier. Drottenn hann snue sinu auglite til þin og gefi þier frid. en Samkundan annze amen. Sidaan þyrie chorinn. Da pacem domine. eda annad iaft stvtt þessv likt. og endar þar med. Enn þess j mille afskryde þienarinn sig. og late allt saman. falle suo aptur a knie fyrir alltarinv. og giora suo gude (þackier) heimugliga med sialfum sier. Enn þegar einginn er til. sa er sig uilie lata þionuzta. þa skal eckj helgast sacramentum. suo ad vier faullum ecki i misbreyttni sacramentisens. þegar uier þad suo hondlum. a moti gudz Bifalning. Þo eigi ad sidur ma prest-

urinn lika uel fram flytia messoembættid, standande fyrir nockrum lectara¹⁾ eda bokaforma. enn ecki fyrir alltarenu j sloppenum alleina. og lata liggia hokulinn suo hann hlaupe yfer helgunarordiū og epter einn eda annaū cantica. þa lesi hann eina²⁾ collectu eda tuær og Blezi sidan folkid epter ueniu. A stor hatidum christj. sem ero ioladagur og Paskadagur huit drottensdagur og trinitatissunnudagur ma syngiazt j stod-unum a latinu Introitus til messunnar. Gloria in excelsis. all'a vers med riettiligum sequentium suo og latinu pefa-tiur hueriar ad suo skal uppbyria Dominis vobiscum. Sur-sum corda et cetera. Þar næst Sanctus. sidan pater noster med helgunarordum enn þau skal þo jafnan hafa j modurmale. med hid sizta Agnus dei. Enn hier rædur þo þienarinn sialf-ur fyrir aullu saman nær hann syngur j latinu eda modurmal.

Huersu ad predikaninne skal hegda.

Saker þess ad Gudzspiallzins predikan þienar oss til ad vier odlunzt heilagan anda og vora æfinliga saluhialp. fyrir hueria ad kennimennirner standa sierliga j kristz³⁾ stad. sem hann hefur sagt. Huer ydur heyrir hann heyrir mig. þar fyrir skyldu þeir sier ecki nægia lata huernin það hun kemur fram helldur skylldazt þeir fram ad flytia sem eitt gudz ord af sannre roksemd. og kærleika. suo sem af gude. og i gudz auglite fyrir jhesum christum framtalande. suo þeir ongua neijnn⁴⁾ það saurge med tillagningu eda fratekningu. Fyrst skal hann sem predikandi verdur. aminna folkid ad akalla Gudliga hialp. þar næst skal hann seigia fram textan sem utleggiazt skal. og sidan skal hann utleggja og ecki skal hann leingia sermoninn fram yfer eina stund. Eckj skal hann helldur það ad eins tala. sem honum vel þoekn-azt. helldur það sem efninu til kemur. med liosum ordum aminna. suo skilianligt sie. Einkanliga skal hann uakta sig vid allz konar suiuirdu og hade. onguan [nafne ahræra.⁵⁾ vtan alleina skal hann i almennings færi syndina straffa. og það sem hann hefur sannliga heyrtt rætt. (Enn vñ það sem hann hefur ecki med sannendum heyrð vm rætt skal hann þeigia.⁶⁾ Eckj skal hann helldur hatursam-

1) 2102; liettara 1924. 2) b. v. 2102. 3) Gudz 2102. 4) neigenn 2102. 5) [med nafne nefna 2102. 6) [b. v. 2102.

liga illa tala til pafaprestanna nema þeirra uondzligt framferdj krefie þuilikrar aminningar. Enn þegar ute er sermoninn skal kennimadurenn enn aptur a ny aminna folkid. ad bidia fyrir andligum og veralligum lifsens navd-synium og aullu þui er þorf giorzt. Og þo sierdeilis fyrir vorum naduga herra konginum. ad Gud virdizt oss fyrir hann ad vernda og gefa Gudzspiallinu sinn riettañ framgang. ad vier vnder hans nad med fride megun dyrd drottens framfylgia. Suo skal samkundan [j ecclesia¹] bidia pater noster. ad henni utbedinne byriest cantike i modurmale. einkum fyrir fride huern ad aull kirkian skal ut syngia. elligar ef þar er nockur sierlig naudsyn fyrir haundum. þa ma syngiazt annadhuort. Da pacem eda lesa letaniur. og epter þær ein collecta hlydande vm þa somv naudsyn. enn folked añze. amen. Sidan epterfylge aminningin. su fyrr er getid j Messunne. Hier er nu gaumgefanda. ad ueniuligar letaniur (sem nu ero vppteknar) sieu sungnar. það minzta einu sinne j uikv epter predikun a huorium sunnudegi. sem þingapresturenn uill. Ad soknarkirkiumum skal og eirnynn med sama hætti predikad vera veniuligt *Evangelium* auallt a sunnudaugvm eina halfa stund. Enn a annare helft þeirrar stundar skal catechismus utlagdur vera. og ef nockurer af þingaprestunum kunna eckj riett ad predika þa mega þeir lesa ord fyrir ord *Coruinus* postillu fyrir sinu soknarfolke bædj Gudzspiallzins vtskyring og catechismi utlegging. j suo mata ad þeir med tidinne vidur ueniezt fyrir sialfa sig ad predika. suo þeir take sier eckirt tilefni til neinnar letj. af þui sem vid þa um stundar saker lidit verdur fyrir kærleika skulld. Hvern sunnudag skulu þingaprestarner vtleggia eirn articulum eins huers parttar catechismj. og a medan þeir duelia i einum hans parte. skulu þeir alltid upplesa þann allan partt. suo sem þa ad þeir ero ad Bodordunum. og hafa eitt fyrir hendur²) ut ad leggja. þa skulu þeir eirninn lika upplesa aull aunnur.³) þo ecki utleggizt fleire enn eitt. [þa skulu þeir eirninn lika vpplesa aull aunnur.⁴) Somuleidis og j trvarennar artikulis og pater noster. Og suo skiluisliga skulu þeir

1) [b. v. 2102. 2) hendi 2102. 3) bodordin 2102. 4) [sl. 2102, enda er þessu víst ofaukið.

framseigia somu artikulos. ad sier huer kotunganna kunne þa suo þeigiande med sialfum sier epter honum ad tala. Enn sierhvern partt catechismi skulu þeir jafnañ med suoddan hætti og stuttre utskyring enda sem hinn litle luththers catechismus inneheldur. og ecki þar i fra huarfla. og alltid skulv þeir huern þessara vj partta. er catechismus inneheldur. med nockuru merkiligu upphafe byria og enda. þetta skulu þeir ón aflate giora. huar fyrir ad þessi same catechismus skal strax aptur a ny af vpphafe byriadur vera. þegar hann er einu sinne ute. Ecki skal heldur neinn hier utj syna sinn visdom eda huguitz huassleika. heldur allt ad giora til safnadarins upgbyggingar. ad iafnan hid sama af ollum heyrizt ad þess bætur verdj folkid sidan vnderuisad af eins hðttar samþyektum lærdome. Epter sermoninn skulu kennimennirner til þeinkia ad þeir folkid aminna til almenniligrar Bænar fyrir vorre ualldzstiorn. fyrir almenniligri naudpurft og frialsligvm framgang heilax Euangelij. Einkum ad huer madur bidie Gud af ollum hug og hiarta med einni pater noster. Med það sizta syngizt einn Cantike j modurmal. eda weniuligar letaniur med einni oracio. ef suo krefur almennilig naudsyn.

A mote þrimur stærstu storhatidum kristz sem er affangadag (fyrir) jol. laugardag fyrir paska og hvtasunnu skal¹⁾ predikad vera vm fiorda partt einnar stundar fyrir aptansaung. Enn þetta vilium vier ad giort sie alleina j kaupstaudunum. Enn a þær somu hatidar. þria daga j sifellu. Suo og skal predika. epter midiañ dag af hatidarhalldinv. Enn adrar hatider sem er nyarsdag. þrettanda dag. Purificatio et annuntiatio Marie. vppstigningardag. Visitatio Marie. Jons messo Baptiste. Mikaelsmesso og allra heilagra messo. skal ad eins sialfan daginn predika. enn ecki fyrir um aptaninn. nema menn vilie. þui at fleire hatider enn þessar holdum vier ecki med sunnudaugum.

Af sierligum sermonum sem til falla vm aret.

A Stephanusdag skal predikad vera um diaconos. og minnast epterdæmis Sancte Laurentij ad folkinu verdj inn-

1) 2102; skulu 1924.

plauntud sannlig ahyggia fyrir þurfundum. Enn a Jonsmesso sem er þridia i iolum af marghattadri kallan. ad sierhver giæte sinnar kallanar. latandj sier hana Bifalada vera. [suo menu leiti eigi annara at henni fyrir latinne.¹⁾ Sunnudaginn Esto mihi skal lesid vera Gvdzspiallid af skirn kristj Matthei iij. og a þeim deigi skal vtleggiazt sacramentum heilagrar skirnar. A skirdag skal utlagt vera Sacramentum holdz og blodz kristj. og sieu þeir þa nockurer sem sig vilia lata þionuzta. skal allt fara eptir þeirri skickan sem fyrre er skrifad. ad vera skule a svnnudaugum. Ad eins skal folkid amint vera. ad það gange ecki innar j þann tima. af vana einum fyrir timans saker. Vm kuellidit skal giora nockura aminning. hversu ad hann²⁾ þuode fætur sinna lærisueina. og af þeirre hrygdarfullu angist er hann kendi j grasgardinum. adur hann gieck i daudann. Langa friadags morgun epter barnasaunginn þegar almugafolkid³⁾ hefur til samans [vt lesid⁴⁾ i modurmale. þa uppstige predikarenn i predikanarstolinn og lesi frañ heila passiuna. huad epter annad. suo sem hun er saman lesin og ut skrifud epter iij Gudspiallamonnum [af Doctor Johanne pomerano. allt ad vppreisunnar historia. suo vppbyriande. Þetta er uors herra jesu christj piningarhistoria sem uppskrifud er af iij gudzspiallamonnum.⁵⁾ Þegar eptir kuellidsnædingen er drottinn uor ihesus christus [hafdi þackier giortt gieck hann þadan yfer vm lækinn Cedron⁶⁾ et cetera. Þar epter vm halfa stund ma hann kunngiora folkinu nytsemd hans piningar og sidan epter midian dag frammar meir vtskyra passiuna. Og epter það uilie nockurer sig lata þionuzta þenna dag þa sieu þeir þionuztader. enn sa hinn fyrre parttur messunnar sem ueniuligur er. ad sie fyrir predikan. ma vera undan skilenn. suo ad uppbyriad sie epter sermoninn alleina med aminningunne. hýerre ad strax epter fylge pater noster et cetera. Sunnudaginn Qvasi modo genitj næstan epter paska. skal af þuj tilefni. er Gvdspiall Johannes gefur j .xx. capitula. predikad vera af makt og myndugleika kirkiunnar lykla. Jonsmesso Bap-

1) [b. v. 2102. 2) Christur 2102. 3) 1924 hefir hér: sem; er ofaukið; sl. 2102. 4) [vt sungid 2102. 5) Hér skýtr 2102 inn rauðri fyrirsögn: „Vpphefie þar suo stendur“, og sleppir úr frá [allri klausunni. 6) [b. v. 2102.

tiste skal af hinne ytre ordzins predikan og pionkan (sem er munnligre predikan) predikad vera a mote þeim endurskirnar villumonnunum er hallda suo ohofliga a þessum spammannz ordum *Erunt theodidacti ad huer madur skule af Gudj sialfum lærdur vera.* og þar fyrir forakta þeir munnliga predikanena og alla skola j eydi leggja. ad þo gleymitz eckj historiañ. De Sancte Johanne. hver og ad med einum sermon kann eckj vel [ad verda endat¹]. einkum af hans getnade. og fædingu. predikan og halshogguan. þui ma nockud þar af standa epter til annars tima. og a sialfa²) jons messo ma syngia *Sequentiuna de collatione. psallite ægij et cetera.*

Allra heilagra messo skal vera predikad af kristiligri tru sem Gudz helgir haft hafa og hværinn menn skulv þeim epter fylgia og med hverium hættj ad heilager mennirner sie aiettilega heidrande fyrir utan akall. og hræsni falsligrar dyrkanar. Michaels messo eda eingladaginn verdj sameiginlig þacklætisgiaurd fyrir ollum grodur og auextj. er menn hafa feingit a [þui sama are³]. Og strax epter predikan þa syngizt fyrir þackargjord. med mickille hiartans godfyse af allre samkundunne *Te deum laudamus.* Enn af einglunum skal predikad vera. suo aller fae ad skilia. huer nytsemd ad oss⁴) sie ad þeirra pionkan. hvar fyrir ad vier skulum Gude iafnañ þacker giora.

Af Helgihaulldum.

Nockurer helgidagar ero halldande ecki fyrir saker sialfra daganna. helldur fyrir saker ordzins predikunar. ad allar Gudzspiallanna greiner megi nytsemdarliga verda utlagdar. Eingiñ hellgihaulld medtaukum vier sem adur er sagt. nema ueniuliga drottinsdaga. ad folkid huilizt af sinv erfide einu sinne j uiku. heyri Gudz ord. medtakj sacramentum og almenniliga huer med audrum bidie fyrir aullum naudsyn(1)i(g)um hlutum og gior þacker gude fyrir sinar uelgiordir. Þriar storhatider kristj vm .iiij. daga samfleytt fyrir saker kristz historia⁵). þa holldum vier heilagt lika eirninn. atta dag. þrettanda dag. kyndilmesso og mariumesso a langafaustu. og þegar hana ber i efztu uiku skal hun iafnliga halldiñ vera

1) [endast 2102. 2) 2102; sialfs 1924. 3) [sumre 2102, 4) 2102; og 1924. 5) stormerckia 2102.

laugardaginn fyrir palmadag, epter gomlum sid, vppstigningardag, visitatio marie med ueniuligu Gudspialle og pistle ut af ix. capitula (saie (gredietur virga¹), huer ad suo endar et sepulchrum eius gloriosum et cetera²). Jons messo Baptiste, og michaelsmesso fyrir sokvm þackargiordar, og allra heilagra messo. Postulamessur skulu opinberliga af predikunarstolnum bodadar vera og med sancte marie magdalene, og sancte laurentij messo vppa næsta epterfylgianda sunnudag færðar vera. A [mariv magdalenu dag³] ma vel syngiazt Sequentian Laus tibi christe. Þo skal þa hinu somv sunnudaga allt vera lesid og sungit og predikad sem til fellur af dominicuñj ad alleina sidazt j sermonenum fram seigizt, ef nockut er sannligt af þeim i skriptinne, það menn megi draga dæmi af til truarennar a Gud, kærleika naungsins, og þolinmodligs burðar heilax kross. Enn þar sem dagliga verður predikad, þa sie frialzlígt ad utleggia Gudzspiallid a þeim deigi sem það fellur.

Af skirnarennar embætti.

Skirnin hun er ein innsiglan þeirra hluta, er vier truum af kriste, einkum gudz sattmale, sem hann vid oss bundit hefur i kristo, styrkiande truna, og hun er merckilig jdran, hver ad krefur einn kristiligan lifnad, Baurnin skulu j modurmale skird vera, og i sama fonte sem siduane er til, Þau skulu nakeñ vera, og þrim sinnum ued vatne ausazt, þo skal hafa gótt a þeirra mættj, huort suo er tímum hattad, ad þau fae afborid til kirkiv færð ad vera, þui at skirnin veitizt bornunum til hialpar enn eckj til fordiorfunar.

Suo skal nu skirefaderinn epter spyria Gudfedgineñ, huers barns ad það sie, og huort það er heima skirt, sem hann heyrer það vera riertiliga skirt, skal hann það med ongu mote endurskira, af þui ad ecki er nema ein skirn, (phesus, iij). Hann skal ad eins lesa Symbolum Apostolicum, það er truarennar articulos, j spurningum sem sidur er til, [og Orationem dominicam, það er⁴] pater noster, med (uangelio marej yfer barninu, Sidan skal hann seigia til þeirra sem nærverande eru og sierliga til Gudfedginenna, hueria ad

1) et cetera b. v, 2102. 2) sl. 2102. 3) [magdalienu dag 2102. 4) [sl. 2102.

barnsins foreldrar skulu bidia þar¹⁾ til. Suo og epter æ. þa ad þad er skjirt ef hann fær þui ecki fyrre vid komid saker flyti. Brædur og systur. þetta barn er nu skjirt hafandi alla reidu heilagan anda og fyrirgefning syndanna. þar fyrir skulum vier ecki endurskijra þad at vier ecki hædum nie Gudlaustum helgañ anda. huar þid Gudfedginiñ skulut aullum audrum framar vitne vm bera og giora Gudi þackier sem þat hefur fyrir Christum til nædarinnar medtecid. þar epter skal hann seigia til Barnsins. Drottenn bædi vardueiti þinn jnggang og vtgang. nu hiedan j fra og at eilifu. Gudfedgineñ ansi amen. Par med þa lesi presturinn. enu sijduztu oratiu sem til er giord j skjirnarembættinu: Omnipotens deus et cetera. Med sijdazta skal hann seigia til Gudfedginanna med fam ordum. at þeir skule hier vm allzstadar vitne bera og kunni suo at skie þad barnsins foreldrar deyeie. at þeir vilie þa vera sama barne epter megni j foreldranna stad. ef þeir ero þui næruerandi. j þeim hlutum sem saluhialpina ahrærer.

Enn ef Barnit er oskijrt elligar sie nockur efi æ sem optliga skiedur æ Barnsins skjirn. þui at skjirnen skal eckj med forordi Rum hafa hia oss j kirkiunne suo sem menn hafa plagad at seigia. Ef þu ert eckj skjirdur. þa skjire eg þig. þa skal þeim fyrst aminning giora sem hallda vnder skjirna at þeir verdi aminter vm skjirnarinna dasemd. og at þeir giefi giætur at þui sem sagt verdur. Sijdan byrie hann. Far vt hiedan þu ohreini andi og gef æum helgum anda. Þegar nu at skjirnen er vti skal hann þegar j annad sinn aminning giora Gudfedginunum epter veniu: Suo at þeir viti huers at þeir ero skylduger Barninu ef suo kann til ad bera ad foreldranna missi vid fyrr en þad kiemur til skynsemdar allduers at þeir kenni þui þa Cathechismum ef þeir ero þar j nalægd. at þegar þad er vpp vaxid megi þad suo hia Christe blijfa. lika sem þad er honum jnnplantad j skjirninne.

Huersu at afleysa skal. þui at aflausnin lætur eirn syndugañ mann (verdi honum annars

1) Hér vantar í Ny kgl. Saml. 1924. 4to, og er fyllt eptir Thott. 2102. 4to.

truad) aptur huerfa til þess sattmála sem
j skjirneni var giordur.

Ejgi skal neirn afleysast nema hann af vidurkenningu syndanna beidizt aflausnar. þar fyrir skulu prestarner j kaupstaudunum vera til Reidu æ laugardagskuellidin vnder aptansaung. Enn j Bæiarþorpunum Sunnudagsmorna fyrir Messo j kirkiunne at heyra þeirra jatning sem skriptast vilia og þionustader verda. Enn sa sem skriptast skal skriptafaudurnum Reikningskap af standa af sijnu lijferni. og annad huort vidurkenna sig almenniliga fyrir eirn syndugañ mann edur jata það nockut sem honum misuinst j sinne kallan. elligar ef samuitzkan þijtur hann vm nockut. þa skal hann það fram jata. þui at sierhueriar synder fram at telia er ecki krefianda helldur sem þier siaet at menn nockrar fram jata. það endurnærer samuitzkuna frabærligana. Enn hier vm hlytur þienarinn forsiall at vera. og epter sinne skynseminne af Guds ordi lækning at leggja til sierhuerrar syndar. og sijdan afleysa hann med handa yfirlagning. nema presturinn fornemi það hann sie bannsettur og enn eckj vid helga kirkiu forliktur.

Þar epter ef hann vill vera þionustadur skal hann smæsmugliga vera epterspurdur huada meining at hann hafi vm Drottinligañ kuelldsnæding. huort at hann ber skilning æ huat kuelldsnædingurinn er. til huerrar nytsemdar og fyrir hueria skulld at hann giruizt hans at neyta og huort hann hefur sig suo micit forbetrad j Christz skola at hann kunni fyrir vtan x. bodord og það annat sem catechismum til heyrer. Enn ef hann kann þa eckj fyrir vtan texta catechismi. nie suar at gefa vppæ það sem honum var nu sagt. þa sie hann at þui sinne vt settur af Drottinligum kuelldsnædingi sem sæ er ecki hefur Brudlaupsklædi. enn þetta skal honum af prestinum ævijsad vera j heimugligri jatningu. það hann halldi sig j fra sacramento. þar til hann forbetrar sig edur lærer at ecki kome hann j nockut vont Ryckti væri honum fyrir alltarinu suo opinberlega fravijsad.

Aunguum mannslagara skal aflausn gefa fyrr enn hann er ordinn forliktur vid eptermælendurnar¹⁾. og hefur fullnad

1) Svo.

giort bædi valldzstiorn og eptermælendum. þess sýður skal slíjkum bref vt gefit vera edur trygder veitazt sem skiedur fyrir vtan eptermælsmanna og valldzstiornarinnar samþykkti. Enn hier med er naudsyn skrifud sem eingin Regla. Þui það er eingin Regla sem ecki er laugmæl.

Enn sa sem epter mannslattinn er forliktur vid ualldzstiornina og nanustu menn þess er veginn var. hann skal epter gaumlum siduana hafa med sier nockra af sinum kunningjum og vinum. og koma suo æ einum Drottinsdeigi til þingaprestzins j sama stad. og strax epter predikun fyrir haalltarinu opinbera sina jdran fyrir almenningi. og þegar þingapresturinn hefur honum suo hlytt. skal hann aminna allan saufnudinn at bidia fyrir honum. hugga hann med helgu Gudzspialli og afleysa hann suo.

Med þessum sama hætti skulu og þeir giora opinbera jdran er leggiast med skyldum konum. og aller þeir sem med opinberum glæp hafa opinberliga hneygxlad heilaga kirkiu. og beidizt þeir þa af aluoru og hiarta afleyster at vera. mega þeir fa opinbera aflausn og vera forliktur vid heilaga kirkiu. þui at opinberum syndum hæfer opinber aflausn. enn af þeim sem leynilig(ar) ero ma leyniliga af leysa.

Hier er þo aunguo gleymanda vid þa sem til liflatz ero dæmder. og af tekner skulu vera fyrir sinar misgjorder at þeim sie giefin aflausn. Lika og Sacramentum ef þeir kunna þess at beidazt.

Huersu at mann skal þionustadur vera.

Þui ad þionustutekian er styrking truada manna og suo einr partur huer at ber vitne vm það oss veitt verdur. þeir hluter sem oss ero j Gudzspiallinu fyrirheitner. einckum syndanna fyrirgefning. Riettlætis tilæiknan og það eilifa lijf.

Þeir sem sig vilia lata þionusta skulu alltjíd vnder bådum myndum medtaca Sacramentum. enn sieu nockrer vejker j trunne. er ecki voga það suo at medtaca edur bera ecki skilning æ. þeir mega vel vm þriggia manada tima af gaumgiæfnum kennimonnum nogliga vndervuisader vera af jónsettingu Christi. at þeir vilie það lika suo medtaca. sierliga er þeir sia epterdæmi annara kristinna manna. Enn ef þeir vilia þa ecki hlyda. ero þeir ecki halldandi vejker edur

ouitandi. helldur þríosker og harduduger æ moti jónsetningu Christj.

Til þess heilaga Sacramentis (huert ad alleina Christnum monnum til heyrer) er aunguum til stediandi ecki helldur af þeim enu truudu nema þeir hafi sig j liosi latid vid kennimanninn og beidizt þionustunnar. Ecki skal helldur aullum það lofa þeim er þess bidia. nema þeir birte ædur skynsemd sinnar truær. og andsuar gefi vppá þær spurningar sem j framme vid þa verda hafdar af kuelldsnædinginum vtan þui at eins at monnum sie kunnigt at þeir sieu Riett skickañliger og riettferduger. og þo at þeir kunne vel til ad ansa. þa skal giætur ad gefa þeirra vmgeingni. og ef hun samhliodar ecki kunnattunni skal þa halda j fra þionustunni. huat þo skal avjisa j heimogligri jatningu sem fyrr seiger.

Þar fyrir skal j fyrstu aunguum þeirra sem eigi truer veitazt þionusta er sic hefur ecki opinberad fyrir kirkiunnar þienara ædur. þar næst ecki helldur neinum þeim sem æ hefur hlytt verid. og ecki hefur kunnad suar ad giefva vppa það sem hann hefur spurdur verit. suo og ecki helldur neinum þeirra er þui fylgia ecki frañ med lifnadinum sem þeir hafa vidurkient j ohlydninne. og þeir hafa sig vt fyrir gefit.

Huerier ecki mega medtaca sacramentum.

Þui skulu þessir epter skrifader hindrader vera j fra medtecningunni heilax sacramenti. fyrst þeir ero opinberliga bannsetter og ecki enn alleyster. Adrer þeir sem þríoskufuller blijfa j opinberri villu. Þridiu oder menn og fæuijs baurñ. Fiordu þeir sem lifa med hardygdi¹⁾ og opinberum glæpum. suo sem horkallar. saurlifismenn. okurmenn. ofdrykiu-menn. Blotzmenn. ofækismenn og allra mest Gudlastanasamer og hædungarmenn Gudligs ordz huerier at opinberliga og æan Gudligs otta syndga. þo ecki at sydur af Gudzspiallinu sier merkiliga hrosa.

J eirne Summa þa er þetta meiningin at þeir Christz lærisueinar er sig hafa tied fyrir þienorunum kirkiunnar. latid hlyda sier yfer. hafa vidurkientz sannleikinn og opinberad vidurkenningina med lifnadinum. og suo hafa aflausn feingid. enn hafa ecki fra æknir verid. þeir mega lata sig

1) Svo, handritid.

þionusta. og gangi fyrst jnnar mennirner. enn epter æ konurnar.

Tuisuar æ ære skulu þeir jafnan vpp talder vera sem baunnud er þionustan sem er Palmsunnudag og fiorda sunnudag j aduentu.

Huersu at folk skal samteingia med hiu-
skapar bandi.

œd eckta personur hiuskaparins vegna hafa Gudz ordz þienarar ecki at giora. nema þad sem vidvikur þeirra samteinging. og ad hugsuala þeirra sorgmæddar samuitzkur. enn allt annat heyrer til veralldligrar valdzstiornar.

Þar skulu aunguer menn hiuskaparbandi vera samteingd-er moti þui sem bannad er j hinum fyrirbodnum lidum. ecki þeir helldur sem leyniliga sialfra sijn j milli trulofazt hafa æ moti þeirra vilia sem þeir ero vndergiefner.

œlligar þeir sem ecki er ædur lyst med opiuberliga einu sinne og tvisuar j kirkiunne og sier hafa ecki latid hialpa med almenniligri bæn til Gudz.

Enn þar sem ero tuær personur þær eingin hindran er æ milli j þessu nie audru. þa mega þær j kirkiunnar auglite epter landzins siduana lata sic samteingia af medtecnum kirkiunnar þienara epter þeirra skickan sem stendur j litla Doctoris Martini Catechismo. Enn hiedan j fra skal ecki binda neitt hionaband j þridia lid. suo halldazt megj heidur og natturlig hæfuerska til ættlidanna sem halldit hefur verit hier til dags af vorum. forfedrum.

Huernin kirkiuþienararner skulu til skickazt. þui at prestuijgxlan er ecki annat helldur enn kirkiunnar skickan at kalla nockurū til ordzins þionustu. og helgana. þo skal einginn fyrir sialfañ sig. nema hann sie laugliga til kalladur. vppæ sig taca kirkiuþionustugiord edur jnnsetia sic
j nockra kirkiu þionustu.

Svo mega nu aller prestarner i hueriu hieradi edur syslu med sinum Superintende(nte). vtuelia sier eirñ af predikorunum. þann sem þeim lijzt þar til dugandi vera at hann sie profastur yfer prestunum og hieradzkirkiuum.

Pegar nu at nockur kirkia hefur þienarans þauf. þa skal hun ædur fyrre enn nockur sie vtualinn bidia vm hann at dæmum Christi. og sydan skulu þeir hiner hellztu af kirkiunnar alfu er það sama til heyrer almugans vegna. med profastinum vtuelia sier þann sem þeim þiker hæfiligur vera þar til. af huerium kirkiurnar megi skrifa til Superintendens sama stadar. og bera sannenda vitne vm hans rýckte og godsidugt framferdi. og senda hann suo med skrifelsi til superattendens at hann sie þar ræyndur at sinum lærdome og skilninge.

Ænn þar at ero nockrer sem at gaumlu hafa Priuilegium til ad veita nockrar kirkiur. og kiosa þar til nockra þingapresta edur predikara og koma þeim fyrir Biskupinn. þa hina saumu skal samkundan bidia vñ þann mann sem hennj þiker skickañligur at þeir sendi hann til superintendens. J kaupstaudunum skulu þetta priuilegium hafa Borgmeistarar og Rædmenn. jafnuel þar sem Rædit hefur ecki haft hier til dags sljkt priuilegium. suo framt sem þeir misbruka ecki þetta sama frijheit æ moti þessari kirkiuordu. Ænn kirkian su er vt sender saumu personu til Superintendens og foutans skal hans kostnadi suara.

Og þar sa hinn same ræynizt hæfiligur j sinum lærdome. þa skal Superintendens senda hann til vors liensmanns j sama hieradi at hann af honum medtekinn verdi og stadfestur vnder voru nafne. þa skal eidurinn sa hann suer vera suo latandis enn ecki audru vijs:

Æg vtualinn þingaprestur |o|. til þeirrar kirkiu lofa minum næduga herra kongi truskap at ec vil það eitt stunda sem hans kongligu Mæiestat er til heidurs. hlydne og fridar. Suo og lofa ec það ec vil gaumgiæfinn vera j minu embætti sem mier bifalad er. suo leingi sem ec þar med blijf. epter þui sem mier er tilskrifad j kirkiu Orðunne. Ænn ef ec kann annad huort oforuarandis elligar af mannligum breyskleika nockut at forsoma. þa fyrirgefi mier það Gud fyrir sinn son Jhesum Christum. enn af ræittri foracktan vil ec það ecki giora. Suo sannarliga hialpi mier Gud med sinu heilaga Euangelio.

Þa skal vor liensmadur strax hann kiemur taca blijd-

liga vid honum. og senda hann aptur til Superintendentens med skrifelsi at hann hafi ecki þyngsl af laungum kostnadi og ecki heldur sem þo er haskasamligt ad kirkiurnar missi of leingi sins hirdis og sælusorgara vppá Gudz uegna. ecki heldur skal vor liensmann hafa neitt af honum at vorer liensmenn finnizt ecki suo ægiarnær. huers at vier og vonum af Superintendentibus. Suo og at vorer prestar synizt ecki eda neydizt sier ad kaupa af fyrirdæmdri Simonia heilagrar kirkiu embættid. huar til ad kallader skulu vera hæfuersker og lærder dandis menn. og eirnen med heilagri æminningu til neydder vilie þeir ecki audru vijs. Suo langt er þar j fra at þeir skuli það ogudliga og liotliga til sijn kaupa. þui það sama somer ecki vorum liensmonnum sem hier til dags hefur ecki hæft Pafua Biskupunum nema med hinu mesta lyte ofrikis og Simonij. Enn skuli skrifarinn sa Briefit skrifar nockut hafa fyrir sitt omak. þa skal það vera halft Gyllene eda mest eitt heillt Gyllene fyrir heidurs sakier. það skal hinn vtualdi presturinn gefa liensmannsins skrifara þo vppá þeirrar kirkiu kostnad sem hann hefur vt sent.

Sijdan sem hann kiemur aptur med Brefti til Superintendentens. skal hann medtaca hann j kirkiuna þar hann byr. og vijgia hann opinberlega þar fyrir alltarinu med þessa embættisgiord. fyrst skal eirn af prestunum þegar Pistillinn er vt j Messunne stija vpp j Predikunarstolenn og seigia suo. at þennañ dandismann [o]. hafi su kirkia vtualid sier til almenniligrar þionustugiordar heilax Euangelij. af huerri hann hafi gott vitne vm sitt hjerfni. og hann sie Reyndur af Biskupinum j sinum skilningi og skiærum lærdom. enn nu skal hann til þess embættis j kirkiunne fyrir Alltarinu vijgdur vera med lesninge heilagra orda. med æminningu. handa vpp(a)lagningu og godfusligri bæn til Gudz. Þar fyrir æminne hann og bidie at folkit bifale Gudi þienarann med þionustugiordinne. það Gud vilie lata sinn þienara med hans þionustugiord vera sier þægiligañ. suo þetta verdi Gudi til dyrdar og (til) margra manna saluhialpar. Suo og skulu þeir Gudi þackier giora fyrir Christum. það hann virdizt kennimann at senda sinne kirkiu. og ad saunnu þa ero þetta þær gæfur hueriar ad Christur eptir sina vppstign-

ing plagadi ad gefa sinne kirkiu sem skrifat stendur Ephes. 4. Ascendit in altum et cetera.

Sjðdan æ medan Veni Sancte spiritus er sungit skal hann sem embættid medtæcandi er með nockrum audrum prestum sem þar gæta komizt til at vera falla æ knie fyrir alltarinu. Enn Superintendens standi fyrir Alltarinu. Lesi Collectam. Deus qui corda. Sjðdan snui (hann) sier vid folkinu og lesi þa helgu Collectu sem hlydir vñ Biskupa. vt af pislinum¹⁾ til tijtum j modurmali. Epter lectiuna skal hann leggja fyr-er þann sem vijgizt. og bifala það ad hann skuli Gudspiallid Riетtiliga predika. og sacramenta Riетtiliga vt skipta. Sjðdan hann kienni²⁾ Riетtiliga af jðran. krossi. af veralldligri valldzstiorn. og þeirri hlydni sem henni til kiemur. Af godum verekum. og at hann med heilsusamligum lærdome motstandi villudom. suo og at haun skuli giarnan lesa og studiera j heilagri skript og jdiulega bidia. Til huers allz hann skal med einne hærre Raudð fyrir folkinu suara. at þetta vilie hann gaumgiæfiliga æstunda epter þui sem Gud gefur³⁾ honum nad til. Sidañ skal Biskupinn med þeim prestunvñ. sem þar ero. leggja hendur yfer hann. og Bidia med hárre raust j modurmale. pater noster. med eirni collectu sem þar er til giard fyrir utan ton. og med seinzta skal hann bidia alla samkunduna ad anza. Amen. Strax þar epter skal hann syngia j modurmale Nunc precamur spiritum sanctum. med aullvñ sinum versum. Þess j mille. þa falle Superattendens a knie fyrir alltareñv. og bidie heimugliga med sialfvñ sier. og þegar hid fyrsta versit af Canticanum er vt sungid. stande hann vpp og horfe⁴⁾ ad alltarinu. og þa standi adrer prestañ-er vpp med þeim sem Bifalningina medtekur. og hann⁵⁾ nemi stadar ecki langt i fra alltarenu. ad hann medtake heilag⁶⁾ Sacramentum. Til huers ad haun gange fyrstur fram. fyrre en hiner adrer.

Vñ medtekning heilags sacramenti⁶⁾.

Suo skal þessi aull handling þessarar vigslugiardar fullkomnazt [epter ordum paulj⁷⁾]. Skepnan hun helgazt fyrir

1) Svo handritið. 2) leiðr. samkv. Lbs. 10. Fol.; kunn 2102. 3) Hér tekr aptr við Ny kgl. Saml. 1924. 4to. 4) huerfi 2102. 5) sl. 2102 6) Eingin fyrirsögn hér né greinaskil i 2102. 7) [sl. 2102.

ordit og bænina. Sidan skal Superattendens med sinv inn-sigludu Brefj skicka hann til profastzins. og tala vid hann þad bezta hins¹⁾ uegna. suo sem vid þa adra presta. ef þar eru nockurer fleiri ad þeirrj kirkiu. sem hann til skickadur verdur. Suo og fyrir ualldstiorninne²⁾ og allri samkundinne. ad hann skule vera þeirra predikare j Gudz orde og ueita þeim kristj Sacramenta.

Hinn næsta Sunnudag eda helgan dag þar epter skal profasturinn [i Sermoninvm³⁾] tala hans vegna fyrir folkinv. og lesa Biskupsins bref. ad hann sie laugliga kalladur. examineradur og suo⁴⁾ vigdur et cetera.

[capitulum⁵⁾].

Þegar nu ad vor liensmann hefur nockurt erinde i þann stad (annars giaurizt ecki þorf ad hann fare þangad fyrir þess skulld) þa skal hann bidia folkid sama stadar. kongsins vegna. ad þad sie fyrrgreindum presti til hins bezta. og gefi honum i til settañ tima. huad honum til fellur og heitizt⁶⁾ vid þeim ad hegna kongsins vegna sem ohlydner erv. Suo er nu þetta uor aluarleg bifalning ad vorer liensmenn þessu framfylge. þegar þad kann þeim ad vera hentugt. Suo finnast hier og þær sokner i Rikenv ad huorke er suo margt folkid i eda suo [aurliga stiktadar⁶⁾]. ad sierhuer kunne ad halda sinn þingaprest. huar af kemur med miclv omake. og þeirra litelle forbetran. þa neydizt einn prestur til ad sier ad binda margar kirkiusokner. Þui skal einginn þingaprestur hafa fleiri kirkiur helldur enn hann kann nytsamliga med predikan og helgananna þionkan forsia ad ueita og þeim Catechismvm ad kenna. med sinvm diakna og vitia þeirra i sinn tima ad uita huad þeir hafe lært. epter þeirrj skickan sem Superattendens med profastinvm i sama hierade honum fyrir skrif-ar. Þar fyrir ma giora af þeim kirkium med radj Superattendens. profastzins og vors liensmannz eina kirkiusokn og skrive þeir⁷⁾ oss. ad vier þad suo stadfestvm.

Epter þenna dag skal aungum þurfamunke i vorum rikium vpphellde veitast huorke skulv þeir i Bon fara. ecki predika. eda heyra skriptamal. vtan þeir skulu blifa j klaustrinu

1) hans 2102. 2) — stiornina 2102. 3) [sl. 2102. 4) b. v. 2102. 5) holizt 2102. 6) [Rikar 2102. 7) b. v. 2102.

sem alldrader edur¹⁾ kreinkter ero. og eckj eru hæfiliger til neins kirkiunnar embættis. og hafa þar sitt fædj fyrir Gudz skyld. i suo mata ad þeir leggi af kappann og munkaklædnadinn og suiuirde eckj Gudspiallit.

Item skulu þau likneskj ollungis brutt tekiñ vera. sem verda fyrir aheitum af fauisum almuga. til hverra ad af fiarlægum staudum giaurizt micil tilferd og afgudapionkan. þui það er ollum augliost. ad slikt er eckj utan skurgoda²⁾ uilla. Þeir prestar. sem suo ero vigdir til andligrar pionuztugiordar ad predika Gudzspiallit. mega suo leingi aktader og kallader vera það þeir eru. sem þeir blifa stoduger j skiærum lærdome. og godum sidum. ad þeir vefie sig eckj i veralldlige handtiering nie odrum hlutum. sem þeim og þeirra embætte eckj til koma. Enn þar sem þeir giorazt odrv uis helldur enn þeir vorv og þeim ber ad vera. og rada eckj bot á. epter það þeim er aminning gior þa mega þeir uel epter Superattendens og profastanna skynseme af vorum liensmanni og veralligu valde afsetter vera. og reiknazt ovigder. lika sem annat almugafolk.

Huersu ad hardudiger skulu Bannsetiazt þui at Bannsetningin er hin sidazta kirkiunnar lækning til ad hindra opinbera glæpe. þar fyrir er fastliga a henni halldanda. i þenna sidazta tima.

Hverier sem hellzt ad liggia i opinbervm glæpum og med þeim hætti kirkiuna hneyksla. suo sem erv horkarlar. Saurlifismenn et cetera. og uilia eckj betra sig epter það³⁾ þeir ero einn tima eda tuysuar aminter. blijfa⁴⁾ helldur j sinne vondzkv hardudiger. þeir mega vera halldnir heidnir og fyrirdæmdir Matthei xvij. Ecki skal þeim helldur veitazt heilag⁵⁾ alltaris sacramentum til þeirra meiri fyrirdæmingar. suo leingi sem þeir jdraszt þess eckj er þeir hafa suo ordit opinberliga brotligger. Enn ad þeir sieu vid predikun ma vel leyfa. Enn þess j mille skal þa nakuæmliga aminna. ad þeir ottizt gud og forakte eckj þann sama kennimanna dom er þeir hafa samkundunnar vegna epter Gudz orde [yfer

1) b. v. 2102. 2) skurdgoda 2102. 3) þui 2102. 4) b. v. 2102. 5) heilax 2102.

þeim¹⁾ sagt. suo ad þeir vppuekie eckj sier a mote meira Gudz dom og snue suo þessum [modurliga kirkiunnar vende²⁾] sier til eilifrar fyrirdæmingar. þui at þuad sem hellzt ad kennimennirnir suo orskurda epter þui sem Gudz ord hlyda. þad uill gud suo og stodugt [hallda³⁾].

Þo megum vier hafa veralliga vmgeingne med þeim sem bannsettur er saker almenniligs fridar og kyrleika enn þo skal mann eckj handtiera med honum sem einum brodur ad hans illzka⁴⁾ megi eckj tillaugd vera kirkiunne. Allt annat tilheyrer veralligre valldzstiorn fyrir þui. ad Gudlastarar. hordomsmenn. meygia⁵⁾ blygdarar. kirkivreyfarar og þeirra ogudliger ahlaupendur. falla og vnder sverdzæittinn. og er suerdit kirkiunne suo micit skylldugt sinnar þionvztu. ad hun megi fyrir þad blifa j fride.

Huersu ad mann skal vitia siukra og fatækra.

þad hæfer og mest ad giora godum kennimonnum⁶⁾. af þui ad þeir allra mest medtaka Gudzspiallit og hafa þad hellzt þaurf ad heyra.

Kennimennirnir skulu jdiuliga vitia siukra og vanfærra. og iafnliga þegar gefzt til efni folkid aminna ad þeir late sin timafliga vitia. er þeir taka sottena. suo þeir kunne þess optar til þeirra ad koma ad giora þeim aminning. og leggja god Rad. enn late þad eckj bida vid fram i hin v ydztu navdsyn. nema ef nockurn kann ad gripa [bradur uoueifligur siukdomur⁷⁾]. Og þangat sem þeir ero einu sinne sotter. skulu þeir stundvm aptur vitia. epter þorf hins siuka. nema hann hafe nockura þa adra sier nærre er honum kunne fulluliga ad vnderuisa. Enn þadan sem þeirra er eckj uitia. eru nogliga afsakader. þo þeir fare eckj. Og sem presturinn kemur til hins sivka. hann ad þionuzta. skal hann sierliga gaumgiæfa. huerninn ad hinn siuke hefur skickad sier vid Gudz ord. ad hann kunne þess nytsanligar honum ad vnderuisa. Sidan ef efni hins siuka kann þad at⁸⁾ lida. skal hann med liosum greinum skriptarennar audsyna. þad aller vier

1) [sl. 2102. 2) [moderinnar vendi kirkiunnar 2102. 3) [vera lata 2102. 4) elska 2102 (I). 5) meya 2102. 6) — manni 2102. 7) [bradann edur ohæfiliga siukdom 2102. 8) b. v. 2102.

sieum synduger og audlunzt alleina fyrir truna a ihesum kristvm synda fyrirgefning. þar epter hvar til ad kristur hefur innsett sinn kuelldsnæding, epter þui sem aminningin inneheldur er hafa skal fyrir honum adur hann sie pionuztadur. þess j mille bifale hann ad breida hreinañ duk a bordit og setia vpp loganda lios ef það kann fazt. Sidañ leggi hann braudit a patinuna og late vijn i kalekinn, og þegar það er giaurt skal presturinn snua sier vid þeim, sem þa eru þar i naverv, og seigia. Drottinn uor jhesus kristus seigir suo sialfur, mathej, xvij, ad hvar sem hellzt ad tueir eda þrir samansafnader ero j hans¹⁾ nafne, þar sie hann mitt j mille þeirra, og það sem þeir bidie i hans nafne, skule þeim veitt vera²⁾. Af þui ad vier hier erum i nafne drottins samansafnader, ad hallda minning hans kuelldsnædings, þa uilium vier j gudz nafne gefa vorum siuka brodur, eda systur, hans heilagt Sacramentum, hver ad eckj kann med oss ad koma til samneytis christj kuelldsnædings. Suo og³⁾ skal hann med skiaerre raust lesa fyrst Credo og pater noster, enn sidan helgunarordiñ, oc seigia Drottinn vor jhesus kristus [a þeirri nott sem hann var selldur, et cetera⁴⁾], og gefj suo hinvm siuka Gudz likama epter siduana. Sidañ skal hann taka kalekinn og seigia, Saumuleidis epter kuelldmaltidena, et cetera. Og gefa eirninn hinvm siuka, Enn þienararnir skulu vera j hæuerskligum [og⁴⁾] kennimannligum klædum (enn þo veniuligvm) er þeir traktiera suo Sacramentum, fyrir heidurs saker [vid Sacramentum⁴⁾]. Med það sidazta skal hann giætliga tala fyrir hinvm siuka af Skirninne, trunne og krossinum, og fyrir allt annat [fram⁴⁾] eggia hann til þolinmæde, ad Gud drottin sendi oss eckj krossinn til, vppa það, ad hann uilie oss fyrirfara, heldur til þess, ad hann kalle oss til idranar, þegar vier erum suo leiddur til hans og vorrar uidurkenningar megi hann af sannarligv akalle oss hluttakendur giora sinna audæfa, Þvi hvern hann elskar, þann hirtur hann, og hefur a honum sierliga þocknan, sem eirn fader á sinum syne, og af þui sie þetta sa þuottdagurinn, sem Gudi⁵⁾ drottne skal helgudur vera og aller hlvtur þolinmodliga lidande og þo ad

1) 2102; jhesus 1924. 2) verda 2102. 3) b. v. 2102. 4) [sl. 2102. 5) 2102; Gud 1924.

mann skyllde þar a ofan deya. ad vor skirn mætte suo fullkomnvd verda¹⁾. þar fyrir ad vor daude er (i Christo) einginn daude. heldur einn inngangur i hid sanna lifid. sem skrifad stendur. Hver hann truer a mic. hann skal alldrige deya. et cetera. Enn þeir sem Gvdzspiallit hafa foraktad j sina lifstid eda illa hafa lifad. og [uilie þeir med þad sidzta²⁾] lata sig af kennimõnnum³⁾ leidrielta. þa er vel. Enn vilie þeir eckj þad. þa ma þeim eckj gefast Sacramentvm holldz og blodz christi. ad þeir sier þad eckj medtake til meire fyrirdæmingar. enn þeir ad Christum vidurkenna. suo og þeir sem uidurkenna sinn vondzligan uilia og lifnad. og af aluoru beidazt [aflausnarinnar og⁴⁾] helganarennar. þeim ma hun fyrir vtañ allañ haska veitazt. þui at þienarinn kann ecki frammar ad dæma enn hann sier og heyrir.

Hier med skulu þeir og med⁵⁾ góate vitia þeirra fatækra. sem i spitalunvm ero. einu sinne eda tueim sinnvm j viku. og hugga þa astudlīga i Gudz orde. og kenni þeim einninn ef þorf giaurizt.

[Huersu vitia skal siukra⁶⁾.

Huersu ad mann skal vitia þeirra sem til dauda ero dæmder. huad sama og ad er sannligt⁷⁾ myskunnar verck. huert ad

Gud uill og vidurkenna a hinvm ydzta [doma⁸⁾] deigi.

Matthei xx. v.

Til þeirra odadamanna. sem af skulv verda teknir. skulv kennimennirnir optliga koma. ecki ad eins þa þeir ero til þinunnar leiddur. heldur og endrar nær. a medan þeir sita i fangelsj. ad þeir megi tala fyrir þeim. [og kynna þeim⁸⁾] vidurkenning Gudz nadar. og saker þess. ad slíker opinberir synduger menn forakta gudz nad. vtan þeir jafnframt amint-er verdj. kann þeim varla j gudz nad fullkornliga ad verda vnderuisat. Enn þar sem Gud gefur [nockurvm þeirra⁸⁾] þa nád ad þeir iate sina tru af aluorv. og beidazt suo Sacramentj. þeim skal þad endilega gefa. þo einvm deigi eda tveimur

1) vera 2102. 2) [vilia þar med þad sidzta 2102. 3) — manninum 2102. 4) [b. v. 2102. 5) af 2102. 6) [sl. 2102. 7) sannarligt 2102. 8) [þeim nockurum 2102.

fyrre enu þeir verda ættader. Enn með þeim sem eckj finzt þesskonar trvariatning, þa ero þeir gude bifalande. þo skal eckj gleyma þeirri vnderuisan, sem þeim ma vera giavrd og eckj fyrirlata þa fyrr en þeir ero af teknir.

{vm liks nidur settning¹⁾).

Huersu ad lik skal nidur setia, þui at daudra manna [greptanin er og æiknut²⁾] a medal myskunnarvereka, huar fyrir ad [þienarinn skal³⁾] ecki letiazt ad fara þess erindis⁴⁾, þa hann verdur þar til kalladur.

Þegar at⁵⁾ [nockur kristinn madur er i drottne sofnadur, og verdur til grafar borinn⁶⁾], þa ma lata hringia, ecki fyrer daudvm, heldur ad vpp uekia þa sem lifa, og þeir sem suo uilia lata hringia, skulu gefa kirkiunne til vppbyggingar þa peninga, sem hier til dags hefur verid siduane, og þar sem [skole er, mega skoladreinginer⁷⁾] ganga vndan likinv, og syngia [Palminn⁸⁾] Benedictus, Elligar psalminn Domine Refugivm, eda Deprofundis, eda miserere [mei deus⁸⁾] með antiphonunne Media vita, [eda nockura adra⁹⁾] cantica j modurmale, Enn þar sem eckj er skole¹⁰⁾ mega þeir fylgia likenv þeigiande, þegar það er ut borid, Epter það til grafarinnar er komid¹¹⁾ sie likid sett nidur, og molldu avsit, og syngje folkid a medan, Credo j modurmale, og Nunc dimittis, Sidañ skal kennimadurinn, ef hann er til kalladur, hafa annat huort epter paulo eda annarsstadar [ut af¹²⁾] skriptinne eina aminning til folksins, með þuilikum ordum, af þui ad vier heyrum og siaum, ad þetta lif er stundlegt þui latum oss suo lifa, ad vier megum til salvhialparinnar deyia, et cetera, Og með það sidzta skal bidia, ad aller falle a knie og lesj pater noster ad vier allir megum stadfastliga i trunne blifa, huort heldur sem vier lifvm eda deyium.

Hversu ad yfersetukonurnar skal leidrietta.

1) [sl. 2102. 2) [greptaner ero og Reiknadar 2102. 3) [þienararner skulu 2102. 4) embættis 2102. 5) b. v. 2102. 6) [nockurer kristner menn eru j Drottne sofnader og verda til Grafar borner 2102. 7) [skola klerkarner ero mega þeir 2102. 8) [b. v. 2102. 9) [sl. 2102. 10) skolinn 2102. 11) borid 2102. 12) [epter 2102.

Svoddan yfirsetukonur ero hafande. sem
ero hæfuerskar og Gudhræddar. þær ad
beri nockurn skilning a sitt embætti.
og bua j bikuæmiligum staudum
suo til gagns fatækum sem
rikum.

Kennimennirner skulu læra yfirsetvkonuñar. þegar þær
ero þar til ut valldar. hverninn þær skule sier þa hegda.
bæde vid oliettar {konuñar og þær sem barnburdinum ero
nær komnar. og þær¹⁾ kunne þær ad hugga. og til þackar-
giordar ad aminna. j²⁾. fyrir þa Gudliga blezan. ad hann
gefur þeim avauxt þeirra kvidar. huad allar kuinnur fa eckj.
ij²⁾. Suo og þad ad gud sialfur er i næverv og vppa sig
tekur nærkuennanna embætte. 2 Machab. 7. ij²⁾. Og fyr-
er þa gudz hialp og hiastodu sem hun ma sier visliga
vænta ef hun hann truliga akallar. Hier vm fram. ad þær
megi skilia. þad su hrygd er þær³⁾ lida i fædingunne sie kross
af gude alagdur. Genes. ij. huer ad þeim skal⁴⁾ þo med
Gudz hialp snarlige⁵⁾ snuazt i mikinn faugnut. Johannis 16.
Og þo ad þær sie j lifshaska staddar. skule þær vera þolin-
modar. Bifalande sig gude j valld med þeim ollum sem bera
hans kross. hvar þo er ecki⁶⁾ fyrir þeim margt um talanda.
nema i hæztu navdsyn.

Sidan skulu þær hafa sig suo vid auavxtinn og afkvæm-
id. ad þær Bifale Gude þav afkuæmi sem anduana ero j
modurkuide⁷⁾ og vite þad vissuliga ecki vid sig koma sem
dauit er og ecki lifs j lios fætt. vtan gaumgiæfa alleina at
hun sem fæder megi frials verda. enn ef þær finna ad af-
kuæmit er lifs og nockut j lios komid en þo miog lijflitid
og ad fram komid. þo sem ædur skulu þær ecki skjira þad
(sem plagsidur er) fyrr enn þad er allt fædt. þar fyrir ad
eckj kann þad neitt at endurfædazt sem þa er enn ecki fædt.
vtan bifala þad Gudi alleina med þessum ordum edur þuilikum.

1) [konur og sydan vid afkuæmid. Fyrst skulu þær sier suo
haga vid oliettar konurnar ad þær 2102 (og er nær frumtexta). 2)
sl. 2102. 3) mega b. v. 2102. 4) mun 2102. 5) sannarlige (!) 2102.
6) sl. (!) 2102. 7) Hér þýtr Ny kgl. Saml. 1924. 4o. ad sinni, og
verdr um hrið farið eptir Thott 2102. 4o.

Herra Jhesu Christe. þu sem hefur sierliga þoknan a þeim Baurnum sem til þijn verda borin. og medtecur þau giarnan til eilifs lijfs þu sem hefur sagt. Latid Baurnin koma til mijn. epter huerium ordum at vier offrum þier þetta barn. O jhesu vor lausnare ecki med armleggium helldur med vorum bænum medtak þu þad Drottenn og lat þad eilifliga notandi verda þinnar endurlausnar sem þu oss a krossinum vtuegad hefur. Amen.

Og þo þad kunne at skie at Barnit deye fyrer vtan skjirn er ecki mistreystandi vm saluhialp sama barns epter þessum ordum. Latid Baurnen koma til mijn. og huers sem hellzt þier bidiet j minu nafni skal ydur veitazt. et cetera.

Og þar sem Barnid þegar þad er til komid er statt j lifshaska. þa skal yfersetukonañ med þeim audrum godfusum kuinnum sem þar j hia ero bifala þad strax Gudi med þessum edur þuilikum ordum.

Herra Jhesu Christe þetta barn offrum vier þier. epter þinu eigin ordi. og bidium þic ad þu þad med takir og later þad kristid vera. Elligar suo med þad allra snarazta.

Herra Jhesu Christe medtak þu þetta barn. og þar med strax skjira med þessum ordum. Eg skjire þic j nafne faudur og sonar og anda heilax Amen. Og ef Barninu hefur eckirt nafu verid gefid fyrir flytis sakier þa ma lijka gefa þui þad epter a. Sijdan sie þad borit j kirkiu at Barnsins skjirn sie af þienaranum stadfest og kunngiord j vottanna naueru. Enn med aunguo moti skal þad endurskijrazt at vier giorum ecki a moti allri skriptinne. nema þui at eins at efi sie a Barnsins skjirn. þegar at vottarner hafa verid ad spurder sem adur er sagt.

Huernin at oliettum konum skal vndervijsan giora þui atsuodan Barnamædur ero sannarliga Gudz kier. og þess meir¹⁾ Gudi kiærare sem þær ero barnburdinum nær komnar.

Kennimennirner skulu oliettar konurnar æminna þær sem nær komnar ero barnburdinum ad þær venie sig Gudi at bifala sinn auoxt einar samlar eda med sinum eigin monnum med þessum ordum edur þuilikum. Þackier giorum

1) meire, hdr.

vier þier allzmeztugi eilifi fader fyrir þessa þina blezan og bidium þig Drottenn þhesu christe ad þenna auoxt læter þu þier eilifliga bifaladañ vera. og þar fyrir at þaurneñ skylldi til þijn koma. þa offrum vier þier þenna auoxt med vorre bæen. at þu hann medtakier og eilfrar nytsemdar þins dymæta dreyra hann hluttacanda giorer. Amen.

Puilik Baurñ sem suo ero epter þeirra tegund Christo offrud og ð hendir folgiñ epter hans eigen ordum. þo at hann deye j modurkuide er ecki halldandi at þau muni fyrirdæmd vera. helldur er þeirra sæluhialp vissuliga vonandi suo sem at baurñ Jsraelslydz þau er dou ounsnidiñ fyrir hinn attunda dagenn voru ecki fyrirdæmd halldiñ. suo er þetta þeirra huggan at þær þurfe þetta eigi at ottazt at þau siev j Sætans valldi sem hier til dags hefur verit meint. fyrir sakier vantruar og oedligrar vidurkenningar. þo at þær verdi og framar audrum freistadar. þar med at þær fæda sijn baurñ anduana. þui at Satan hefur þa æstundan at hann megi giora kuinnunum þa þeirra kallan hatursamliga og leidiñliga fyrir hueria at þær ero Gudi þeckar j. Timotheus. 2. Hier vm framñ þo at þær sieu nu frialsar af varduaitan Moses laga og þurfa ecki þienaranna jnnleidzlu nær sem þær vilia ganga j kirkiu. þo skulu þær hallda sie heima sem sidur er til. þo ecki sie þad fyrir vejkleika saki- er. þa skulu þær þo þad giora fyrir hæuersku sakier at þær sieu ecki nockrum audram til jllz epternæmes. huar af skie mætti at fyrir galeysis sakier væri lijtt at giætt barnanna heilsu.

Huernin at fara skal med þær konur er
þreyngia sinum Baurnum suo at
þau deya.

Sv kona sem af vangjædzlu a moti sinum vilia þreyng- er ad sinu eigin barne suo þad deyr hueriu at þingaprestarner skulu þo j predikun granduarliga vara taca ad eigi skuli verda. Hana skal þingapresturinn¹⁾ innleida²⁾ fyrir Superattendenten. og af honum [skal hun bidiazt aflausnar³⁾. Suo skal Superatten-

1) Nú tekr aplr við Ny kgl. Saml. 1924. 4o., og verðr eptir því farið, það sem til hrekkur. Það, sem hér verðr sett í hornklofum, er nú skorið utan af blaðinu í Ny kgl. Saml. 1924. 4o., og er það tekið eptir Thott 2102. 4o. 2) leida 2102. 3) [aflausnar bidiazt 2102.

dens leggja a hana [maugvliga fiepi]nu sem hun kann af stad ad koma vt ad gefa og sk[ulu þeir peningar] vera latner i almennings kistu vegna fatækra manna.

Privilegia.

Ad heilsunnar ord og sannleikurinn hafj sinn tilheyrligan [heidur suo sem þad] hefur halldit verid af vorum forverurum. og enn nu allzstadar [hellzt af kristnum] hofdingium. þa vilium vier og ad predikarar og aller adrer kirki[unnar og skolanna]¹⁾ þenarar. med aullum Studentum og Skolaklerekvm skule niota [og hallda aullum] veniuligum frifheitvm. og priuilegiis. sem þeir haft hafa hi[er til dags. suo þeir skulu] frif fyrir ollum skatte og þyngslum sem gengur yfer almvgu fo[lkid. þui at þeir hafa] þo nogan þvnga. ef þeir standa truliga i sinv embætti huert [ad skier almuglanum til þienuztv²⁾].

J Capitula kirkivordunna[r þeim sem] hlyder
vm vpphelldi og forsia fyrir ordzins
þienvrvm [og fa]tækvvm stendur suo.

Þingaprestvnum til vppheldis. halldizt su veniulig ænta [sem hier til hefur] þlagazt vt ad gefa. sem er korntivnd. og kuikfenadar ti[und af kalfum. fololldum]. lombum. kidum. Suinvm. fiskum. matæiding med braude. [smiore. osti] heingasum. Bystockum. og avdru sliku. epter hieradzlaginu. [Prestagardurinn med] skogi og landzlagi. og þui sem honum fylger epter laugvm og landz[veniu]³⁾. Offur a storhatidum kristj. sem gefzt fyrst i messunne ept[er þad er Pistillinn er] lesinn. Jtem gefzt prestunvm fyrir hionavigslv. veniuliger [peningar sem hier til] hefur sidur verit. Jtem giorer heaa konvgurinn rad i sam[a Capitula og ski]par til ad hialpa. þad prestarner fae sina skyllduga Rentv [j godre Reidu. og] sie þad nu nockurs stadar. ad fra sie komid. og undan gengit prestagi[o]ldunum. annat huort] jarder. akrar. ¶ingiar. skogar. veidivautn eda nockvd annat⁴⁾ [þa skulu] þeir sem til setter ero þar ut vm vera ad þad skickizt aptur. Hann se[iger huar fyrir. þui at Gudz]spiallid ræn-

1) kirknanna 2102. 2) pionustu 2102. Á þessu bili er þyðing þessi mjög styttil. 3) laugum og maaldaga Bokum 2102. 4) slikt 2102.

ir aungvan sinv. Þess sidur ero þær uelgiord[er tacandi fra Gudz]spiallinu sem til þess hafa verit lagdar.

De coniugio Sacerdotum.

[Prestarner skulu] aller annathvort med bindinde hreinliga. þeim sem það er [gefid elligar eigin] gipter vera. enn þeir sem odru uise giora. skulu eirn tima eda tuys[uar aminter] vera. Enn uilie þeir þa eckj Bot a Rada. skulu þeir þa af em[þættinu sett]er vera. og j þeirra stad skulu adrer tilskickader vera.

[Prestarner skulu] vara taka vppa sitt kirkivembætte. og vera frij fyrer skauttum [og aullum þyngslum] kongsins vegna. og aunguan kaupmannzskap skulu þeir br[uka nema af þui se]m heima hia sialfum þeim aflazt. Mycklu sidur skulu þeir [hallda nockur dr]yckiuhus. Og alltid skulv þeir ganga j hæuerskligum kenni[manns klædna]de. epter þui er somer Gudz ordz þienara. og þetta hid sama [vilium vier og sa]gt hafa vm Superattendens og predikara j kaupstaadunum [og vm alla adra] kirkiunnar [og skolanna¹] þienara.

[Þær þingar] sem nockut nalægar ero kaupstodunum. skulu uelia sier diak[na vt af sko]lunum²). og lata þa fa veniuliga rentu til hialpar ad Studiera [med. Suo skulu] og somu diaknar kenna Bænda baurnunum Catechismvm [eitt sinn j viku. j] stund og stad sem þingaprestarnir seigia þeim til þui at allir [diaknar skulu] hier epter med þessum hætte kenna catechismum. Enn ef þeir erv [eckj hæfiliger] til þess³). þa mega þeir eckj diaknar vera.

[Þegar at þin]gaprestarner falla fra. skal þeirra epter lifande eckivm i somu þing[öum med þeirra þ]aurnum. vera upphelde ueitt vm heillt ör. epter þeirra davda. [þar til er þeim ka]nn nytsamliga ad vera fyrir sied. Og einv sinne epter andlat [sins manns skulu] þær hafa annat hvort vetrarsædit eda sumarsædit [og taca halfar] tivndiñar. Og ef þingapresturinn andazt epter það Ruggur⁴) er [sædur. suo sem ep]ter marteins messo. þa ma hun hafa allt Rvggsædit⁵) og suo halft [byggsædit med] halfum til komande tiundum. og fæda þingaprestinn til annars [ærs þar til at hann] tekur Rentuna. Enn ef hann andazt epter [það bygge⁶) er sáð] [sem er æ

1) [sl. 2102. 2) skolanum 2102. 3) b. v. 2102. 4) Rugur 2102. 5) Rugusædit 2102 6) [það ad Rugg 2102.

milli] tveggia postula messv og Bartholomeus messo. Þa hafe hun [allt Ruggsædit. take halfar tiundeiar. og hafj sidaan halft Býgg[sædit¹). Enn ef] hann andazt a mille Bartholomeus messo og marteins messv [þa taci hun all]ar tiundir þess árs og alleina Rviggsædit og fæde þingaprestinn²) þar til at hann tecur Rentuna. Enn sem ærid er vti skal hun flytia sig af prestagardinum ef þingapresturinn vill þar hardur vm vera. Og ef honum sem epter kiemur synizt þetta nockut þungt. þeincki hann sig þad skuli aptur fa med sinne lifandi eckiu allt huad skerder hans part hier vti.

Kennimennirner skulu aminna at þeir gefi nu Gudi og vorum herra jhesu Christo og fatækum monnum þad sem forðum gæfu þeir j godri og rangri meiningu fyrir Messor Munkum fyrir solum fyrir aflæt fyrir pilagrimis Reisur og annan þullikan villudom. huad at kennimennirnir kunna vel giora fyrir vtan nockurn agirninnar misgrun þar sem þeir hafa ecki þa ahyggiu fyrir sialfum sier helldur fyrir fatækum huerium at aller kristner ero gott skylduger.

Af nockrum sierligum Bokum sem prestarner skulu hafa. hueriar at þeir kunna varla nysamliga at vm bera.

Sakier þess at nu j þenna tima vt ganga suo margar jllar bækur af huerium at eigi alleina þeir sem ero fæuifs-er og vankunnandi. helldur og eirnenn þeir sem hygner ero og vitrer verda optliga suikner. þar fyrir byriar godum kennimonnum ad eins ad jdka þær bækur sem vijser menn og lærder hafa vid tecid. suo þeir jnnsuelgi ecki vnder sannleiks mynd eirnen og suo villu sier til micillar fordiorfunar. Pui skulu þeir j fyrstu fyrir allt annat fram hafa heilaga Bibliu sem er sialf vppspretta skiærrar godfysi og Gudhræslu. Þar næst Postillam D(octoris) M(artini) L(utheri) j huerri hann vtleggur Sunnudags Gudzspioll og audsyner huernin ad Gudzspiallid skule vtleggiast. Þridia Appologiam³) Philippi j huerri mildleiksins lærdomur er verndadur og med kristiligri Raugsemd kunngiorizt huar fyrir at suo sie truanda og kiennanda. Fiorða Loci Communes þess sama Philippi j

1) Lbs. 10. Fol.; Ruggsædit 1924, 2102. 2) Hér þýrt Ny kgl. Saml. 1924. 4to. með öllu, og er alt það, sem nú fer eptir, tekið eptir Thott. 2102.4o. 3) Svo.

huerium at hinu nýtsamligu skriptarinnar Articular ero stuttliga vtlagðer. Fimta nokkra goda Bok af vtlaggingu Catechismi með D(ocoris) M(artini) Litla Catechismo. suo þeir vite huernin at þeir skulu kenna vngmennum hinn fyrsta grunduoll sannrar godfyse. Siotta Instructionem visitationis Saxonie. og eirnen af þessum vorum ordu Bæklingum suo þeir megi vita j huerium hlutum at þeim byrie sierliga mentudum ad vera. Enn adrar nyiar Bækur skulu aunguar prentazt af prentmeistorum hier j vorum Ríkjium huorki j Daunsku Latinu edur þysku skrifadar elligar æ Daunsku vtlagðar og ecki heldur innflytiazt annarstadar prentadar. Einkanliga ef þær jnne hallda annad huort það sem truna æ hrærer. elligar það sem tilheyrer landzstiorn og forstodu nema þær sieu adur j vorum hæfa skola yfer sienar og fae gott vitne af sierhuerium Superintendens hier j Danmarcks Ríjke.

Af klaustramonnum sem hafa Rentu
sialfa sig af ad hallda.

Þeir Munckar sem skilia Gudligañ sannleik mega niota sinna frifheita fyrir Gudzspiallid j þeirra frialsre samuitzku. Enn þar sem þeir beidazt hæfuerskliga og audmiukliga af sinum yfirbodara at þeir megi vt ganga af klaustrvnum og sialfer viliandi þar ecki leingur blifja fyrir sakier sinnar samuitzku og Gudligns otta. og girnazt med Gudz vilia annad liferni fyrir sig at taca. þa skal þeim ecki þess synia. heldur lata þa vesligns menn fara og gefa þeim klædi og tæruninga uockra fyrir Gudz skyllid.

Enn ef formadurinn hamlar þessu skal hann þui fyrir oss andsuara þui mann kann auduellidligar med auruggligre aulmosu at lata eirn munck fara þann sem ecki vill vera. heldur¹⁾ enn ad fæda hann allañ siun alldur j klaustrinu (og naudga honum a moti sinum vilia og samuitzku. enn sannarliga vilium vier ecki hluttacandi verda saurugligns hreinlifis sumra. Enn þeir munckar sem j klaustrinu vilia blifja skulu sinum formanni vndergefner og hlydner vera. suo leingi þeir þar ero. og giore það sem hæfer heilaugum at þeir lifi godum og hæuerskum lifnadi. þeir skulu ecki vt ganga eda hlaupa vm kring fyrir vtan bifalning sins formanns heldur

1) tvirituð.

skulu þeir giarnan heyra og nema heilagar lectiur og predikaner og lesa sialfer heilaga skript suo at nockrer af þeim mætti vpp hiedan vera kirknanna hirdar. þar fyrir skal sierhuert þuilikt klaustur hafa eirñ lærdañ mann þann er lesi heilaga skript. kenni Catechismum. predike et cetera. Og j stadinn þess sins heilaga erfueidis¹⁾ skal hann hafa ærlig laun og vpphelldi. suo og skulu þeir syngia. og æ sunnudaugum og audrum helgum daugum cælebrera Messo embættid sem sijdar meir stendur.

Af nunnum.

Þær Nunnur sem fyrir samuitzkunnar sakier vilia þess konar lifnadi vm breytt hafa. það leyfist þeim. enn þo leyfist þeim það hæfuerskliga med sinna manna tilhialp og samþycki at skilia vid þann selskap sem nu ero þær med j klaustrinu. þui at suo sem vier skulum ecki yfer neins samuitzku brottna. suo vilium vier ecki helldur hluttacandi vera annarliga synda.

Enn þo vitum vitum vier ad það sama jdiuleysi og eigin synder og þau micllu holldligu frijheit og aurugleik huer ad kallazt þo Riетtiliga Gudz pionusta at það er ecki Gudz skickan nie jnnsetning. enn þeim sem lijkar j klaustrum at blijfa. þær skulu suo leingi þar vera sem þær ero hlydnar sinne Abbadiis edur prijurissu. ecki vt hlaupa. helldur hæfuerskliga lifa. Ecki medur karlmonnum vmgeingni hafa. þær skulu nockut verck fyrir hendur hafa. lesa og akalla Gud faudur j nafne Christi. þær heilagar Lectiur Catechismi heyra og predikaner. og nema riетtiliga skynsemi sannrar truar æ Christum. Og ef Abbadijsen leyfer þeim at giora edur giora sialf nockut það sem huorki henni nie þeim somer. skal hun afsett embættinu. og aunnur sem þar er til hæfeligre vera yfer þær sett. J sierhueriu þuiliku klaustre skal til vera settur nockur lærdur og ærligur kennimadur. sa ed hafi hæuerska husfru og god hiu sa sem prediki fyrir þeim et cetera. Og hann skal hafa sannlig laun og vidurljifi.

Þær mega syngia og lata seigia Messo sem epter fylger. nema kennimanninum synizt sialfum nytsamligra vera

1) Svo.

at þær syngi nockru minna og helldur j modurmale enn æ Latinu at þær megi j suo mata fæ vndervijsan af Gudz ordi. Enn þær skilia huad þær syngia og lesa.¹⁾

Pia et vere catolica et consentiens veteri
ecclesiæ Ordinatio ceremoniarum
pro canonicis et monasterijs.
ad matutinas.

J fyrstu skal lesazt Symbolum apostolicum og oratia²⁾ Dominica. Strax epter æ byrie Cantor nockra Antiphonu. epter huerrar ton at epterfylgie þrir Psalmar. at þeim endudum vt syngizt Antiphonan. Þar epter sieu lesnar þrir lectiur og sungner þrir Responsar De tempore. eda ef nockrer adrer ero vt af heilagri skriptt. Suo at epter sierhueriar Lectiur fylgia sierhuerier Responsar. Enn lectiurnar skulu ad eins lesazt af Bibliu. Þad er vt af hinu gamla og Nyia Laugmali suo sem þa synizt og skulu þær vera stuttar fyrir vtan Jube domine. og fyrir vtan. Tu autem. þær skal lesa skiluisliga med ton suo sem propheta Lectiur plaguduzt at lesazt og enda eirnen lijka sem propheta²⁾ lectiur plagazt. Sol. sol. la. sol. fa. fa. Epter hinn þridia Responsa sem sunginn er med Gloria patri. þa fylger Te deum et cetera. Strax þar epter byrie Cantor nockra antiphonu epter huerrar tone at sunginn sie eirn at eins af spamanna psalmum er kallazt Cantica. A sunnudaga Benedicte et cetera. A manudaginn Confitebor et cetera. æ þridiudaginn. Ego dixi. A midvikudaginn. Exultauit. A fimtudaginn Cantemus. A friadaginn Domine Audiui. A laugardaginn Audite cæli et cetera. Epter þad antiphonan er vt sungiñ. fylgi strax aunnur Antiphona. med Benedictus et cetera. Þar epter kirieleyson. Christeleyson. kirieleyson. Pater noster. og ne nos vers. Ostende nobis. dominus vobiscum. Oremus med nockri collectu de tempore eda annare þeirri sem skiær er. epter Amen sie strax sungit Bendicamus epter veniuligum hætti.

1) Hér hleypir þýðingin úr biskupaeiði og forsögn um biskups-
vígslu. Taka þá við setningar Jóhanns Bugenhagens, og sleppir þýð-
ingin öllu upphafi þeirra. 2) Svo.

Ad primam.

Skal ecki syngiazt Deus jn adjutorium. suo sem ecki helldur til ottusaungsins. Domine labia mea. helldur skal strax j fyrstu syngia Jam lucis orto. sijdan antiphonam med psalmium Beatj jnmaculati. Retribue. at endadri antiphonunne skal lesarinn j stadinn capitulans lesa eina stutta lectiu med ton suo sem vid var hætt j ottusaungnum. og suo skal fram epter lesa j tertiunne. sextunni og nonunne. og strax epter þessa lectiu seigi eirn oremus med oratiu. Enn epter amen fylgi ecki par. Symbolum hins heilaga Atanasj. quicumque w(u)lt skal at eins syngia æ Drottins Daugum med fyrrsaugdum Psalmi j Primanum.

Ad tertiam

Syngizt hymninn. Nunc sancte et cetera. sijdañ Antiphona med þrimur veniuligum Psalmum. þar epter lesizt lectia med Oracio suo sem sagt er j primanum.

Ad sextam.

Syngizt hymninn Rector potens. Antiphona og þrir veniuliger Psalmar med lectiu og oracio sem fyrr.

Ad nonam.

Syngizt Hymniñ Rerum deus og antiphona med þrimur veniuligum Psalmum. lectiu og oracio sem fyrr.

Ad vespervas.

Byrie Cantor nockra antiphonu huerrar ton at epter fylgie þridie Psalmur af þeim huerra fyrstur er Dixit dominus. og þeir epter hann standa allt til enda dauids psalltarans. Epter Antiphonuna sie ein lectia haufd med þeim hætti sem sagt er. annat huort af hinu gamla edur nyia laugmaalinu sem þa lijkar. Epter lectiuna syngizt feriu Hymne eda af helgihalldinu edur annar skiærligur Hymne þui at marger ero Gudliger og ægiæter Hymnar. Enn þess krefur godfyshe og kristelig trua at vier vaurunst þa Hymna sem hljuda vm verdleika og ækallaner heilagra manna. Hymnanum epter fylgi strax antiphona med Magnificat. sijdan kirieleyson et cetera. suo sem j Ottusaungnum. Epter Benedicamus j stadinn Completori(j) sie lesinn med lægri Raust fyrir vtañ nockurn ton. enn þo skiluijsliga Qui habitat¹⁾

1) habitad, hdr.

med nunc Dimittis. og epter Gloria patri. Kirieleyson. Christeleyson. Credo. Pater noster. Sidan seigi aller vnder eins. In manus tuas domine Jhesu Commendamus¹⁾ spiritus nostros Redemisti nos domine deus veritatis.

Suo skal skipa psalmum j ottusaungnum og aptansaungnum at jafnañ sie fram epter lesid. at þar sie aptur til tekid æ audrum deigi sem hætt var vid hinn fyrra Daginn.²⁾

De vigilijs.

Vjgiliur og Salutijder sem þeir kalla fyrir framlidnum monnum skal ecki syngia. þui þær ero ecki annat helldur enn misbreytni heilagra psalma og orða hins helga Jobs og med þessari misbreytni Gudzorda verður ecki annarsstadar á lited helldur enn til þess hins logna og falska hreinsunar-elldz. Nog hefur spiallad verid fyrir ænglætisins verdkaupi og peningapyngiu Judas. vpp hiedan vilium vier ecki hier med æita Drottenn.

DE Missa.²⁾

Þegar at aunguer ero þeir sem sig uilia lata pionusta og Drottínligañ kuellidsnæding Cælebrera suo sem Christur hefur jnnsett og postularner hafa kient. og kristelig kirkia hefur medtecid og vardueitt (myskunn Gudz fyrirgefi vora villu) þa skal med aunguo moti tracktiera Christi Sacramentum. þui það er opinber Gudlastan og hædni at seigia audrum. medtacki þier. eti þier. Drecki þier. enn veist þo vel og huxar med þier sialfum at þu villt það aungwm gefa at einginn sie það eta skulandi edur drecka skulandi og ad aunguer ero bodzmennirner og at ecki megi skie at samkundan eti það og drecki þangad saman saufnud til Drottínligs kuellidsnædings bodandi dauda Christz. þui at þu æformar þær ecki minningu dauda Christi med þinne kirkiu helldur þa þina liota og leidiliga þaugn. Stuttliga ad seigia. þu hefur ogudliga j frammi mannliga vppsetninga j stadinn Christi jnnsetningar og villt ecki neitt það giora sem Christur jnnsett hefur.

Hier vm fram þæ æminnum vier ad munckar sem hier

1) commendimus, hdr. 2) Hér hleypir þýðingin úr nokkrum kafla.

ganga vnder giore ecki nyiar vppsetningar og naudgi brædrunum jnnar at ganga suo at fyrir það tilefni hafi þeir optliga Messor. heldur skulu þeir frialsliga frialsum frialsligt vera lata Sacramentum. þui vel nægizt ad Drottennligur kuelldsnædingur sie at eins Cælebreratur æ Sunnudaugum og helgum daugum. þo ef þeir ero nockrer sem neyta vilia Holldz og blodz Christi. Þar fyrir æ sierhuerium Daugum huort sem er helgum edur Rumhelgum. þegar þeir ero ecki neiner sem sagt er at sig vilia lata þionusta. þa mæ syngiazt Messovpphafid j latinu. og alla Messona fram̄ yfer Credo. eirnen j Messoklædunum ef þeir vilia suo. enn epter Credo syngizt sextan edur nonan. Enn æ sunnudag edur helgañ dag epter það presturinn hefur sungid. Gloria in excelsis deo. og koriun hefur suarad. Et in terra Pax hominibus bone voluntatis. þa sie þar vid hætt ad aull samkundan syngi strax þa. Alleinazti Gud j himenræiki. allt til enda fyrir utan Organs saung. enn epter æ syngi korinn og organid. Laudamus te Bendicimus te et cetera. vt allt til enda. Epter alleluia j stadinn Sequentiunnar syngi aull kirkian fyrir vtan j modurnal nockurn Cantica æn Organsslætt. Med þessum hætti verdur ecki hindradur Latinusaungurinn. Af soknarkirkiunum er sagt j kirkiuordunne. Hier vñ fram̄ epter endada Credo syngi aull samkundan. vier truum aller æ eirn Gud. sine organis. Þar epter prediki eirñ Gudzspiallid. suo adrer læri eda huggan medtaci suo sem byriar at verdi j kirkiu Christi. þui huer væri su kirkia sem ecki kiennist vid opinbera ordzins tractieran.

Munckar skulu og ahyggiu hafa fyrir sinum leikmounum og olærdum kennimounum at þeir kenni þeim med allri alud Catechismum þann vier kaullum hinn litla það er sialf x laga bodordin. Credo og pater noster og innsetningarord skjirnarinnar og kuelldsnædingsins. Og þaðan af er þeir hafa þetta vel lært. skal þeim eirnenn kient vera huad sialf ordin hafi at þyda. suo sem stuttliga skrifat er j þeim litla Catechismi.¹⁾ Huernin mæ nockur sæ kristinn vera sem forsmæer þetta at læra. Enn ef sæ er einginn af Munckunum at suo sie lærdur at hann kunne nytsamliga at predika ad-

1) Svo.

ur en þeir fæe nockurn Gudzspialligañ þredikara. sie þa eirn til skickadur sæ ed lesi opinberliga af postillunne halfa stund edur meire. huort sem Gudz likame helgast epter æ edur eigi. þui at þessi predikan edur lectia heyrer til kristeligs samneytis. og hun er einkannlig minuing Christi suo sem Páll postule vt leggur boda skulu þier dauda Drottens seiger hann þar til hann kiemur. Epter sermoninn skal æminna at menn bidie fyrir allra manna stiettum. fyrir kirkiunne. fyrir fride. fyrir saluhialp et cetera. Þessi er vor Canon. en Paua prestarnar hafa slikt med sinum lygum saman suarflad j hinn heimogliga Messo Canonem. Epter almenniliga Bæn sie eirn huer Psalmur edur Cantice j modurmæle. og ecki skulum vier skammast medur leikmonnum og olærdum vorum brædrum at lofa eirn faudur fyrir eirn Jhesum vorn Drottenn. Enn hier epter skal strax fylgia Sextinn eda Nonan ef eigi ero neiner til jnnargaungunnar.

Enn þegar at nockrer koma til samans at lata sig þionusta æ sunnudag eda helgañ dag at lyctudum sermoni sem sagt er og [nockurn Psalm¹] j modurmæle. þa byrie presturinn fyrir alltarinu prefatiu hueria sem hann vill. Suo (sem) Dominus vobiscum. Sursum Corda et cetera. Sijdan sie sungit Sanctus. ef suo likar. þa mæ þetta allt saman syngiast j latinu. nema þad sem epter fylger.

Strax epter Sanctus þa epter
fylgi helganiñ sem kallast.

Hier ædleggium vier at epter Pater noster jnnsetningarordin Christi og hin seinazta Collectan med blessaninne sie haft allt j modurmæle at vier suo vid hialpum trunne fauijsra og olærðra og at vier ecki skaummunst at gefa sacramenta j jslendzku kirkiunne²) j huerre vier jnnfædder erum. þui at huorki gydingar nie grickier hafa audruvijs gefid Sacramenta helldur enn æ sina tungu j huerre þeir eru fædder.

Enn at vier bodum med skilianligum ordum jnnsetning Christi fyrir jnnargaungu folkinu. þa krefur þess skynsemin og truan og þar vm frañ verck Christi þui huat mundu

1) [nockrum Psalme Lbs. 10. Fol. 2] ecclesia Danica, frumtextinn.

postularner hafa skilid, ef Christur. þá hann gaf þeim Sacramentum. hefði þagad suo sem vorer þafua prestar. huat mundum vier þa vita af jnnsetningu Christi. Huat skal ec þa trua eda huat skal ec þar giora. nema ec heyri huat Christur seiger. huat kiemur þad vid mic sem presturinn mauglar med sialfum sier. Huar fyrir skal ec ecki heyra jnnsetningu Christz. eda er tilheyrligt ad ec medtaki Sacramentum an ordzins. fyrst þad er mier an þess eckirt Sacramentum. Suo sem ad Augustinus seiger at ordit samteingizt vid skiepnuna og suo verdi hun Sacramentum.

Og suo sem Christur j kuelldsnæðinginum giorde med sinum audsyniligum ordum og gaf þetta Sacramentum suo og nu j kirkiunne giorer hann sialfur. þo þad sie fyrir þienarana med opinberu ordinu enn ecki annat og gefur Sacramentum þeim sem jnnar ganga. þui at med fornferingum er honum ecki neitt sameiginligt. annars nema ef hann nu giorde og giæfi Sacramentum kynne þad einginn giora nie gefa. þui er þad heimskuligt at huxa. þad krunur, smurningar og falskar lijkur. muni hier vm nockru afæka og Ambrosius seiger med allri kristninne. Med ordvm Christj þa algiorizt þetta Sacramentum. hann kann eigi annat at seigia nie meina. Og þa ed þu fornemur at goder menn hafi nockurn tima annat sagt þa æikna þad med misuerkum heilagra. enn vernda þad ecki æ moti ordi og jnnsetningu Christi. þui at suo sem hann er vor einkaellig heilsa. Suo er hann og vor einkaelligur lærifader og meistare. af huerium at faderinn kallar heyrid þennañ. Og Moses seiger huer sæ sem þennañ heyrer ecki þeim vil ec hefna seiger Drottenn fari þeir annarsstadar sem trunne hafa fra horfid til diofulligra lærdoma.

Þessa hirdisins raust þeckia sauderner. annarligum fylgia þeir ecki epter. Hier vm fram skulu þesser canunckar og munckar suo seni kristner menn giarnan vikia med sinum skilningi og gefa suo og medtaca Sacramentum. med þeim hætti. sem þad nu medtaca allar kirkiur j Danmorck þar ad predikat verdur skiært Euangelium at þeir vpp hiedan synizt ecki j medtekningu helgananna vilia vera heildur enn adrer kristner sem hingad til. þui ad

adrer medtaca þær epter jónsetningu Christi. huar
fyrir skylldi og þesser ecki suo medtaka.
Finis.¹⁾

Viðbætir.

I.

*Islensk þýðing Ordinanztunnar frá 16. öld, nokkru fyllri en
þýðing Gizurar biskups.*

Skjalabók Landsskjalasafnsins í Fol. (bl. 30—62) frá Jóni bæjar-
fógeta Magnússyni, skrifuð c. 1600; með bliðsjón af Thott 1282. Fol.,
skr. c. 1730.

Wier Christian med Guds nad Danmerkur Noregis
Windlandz og Gottlañdz konuñgur Hertugi j Slesuijk Hol-
sten Stormaren og Dýtmersken Greife j Oldenborg og Del-
menhorst Heilsum aullum worum rijkium og hertugadæm-
um med nad og frid oc lucku af Gudi.

Epter þuj ad wor herra Gud hefur wel stílt þad bulld-
ur. aurlaug og okýrleika. sem med oss wñ nauckra hrijd
hefur werid. og hetur wñt oss og giefid ad stýra og stiorña
þessu²⁾ wors herra faudur faudurs og herra faudurs Rijki. þa
er þessi wor sierligasta og allra hellsta astundan willd og
wílie ad wier mættum widreisa og á fætur koma þeim nid-
urfallña wors hera Jhesu Christj lærdomj og þeirre rietti-
legu saunnu og kristilegu Gudz dyrkan huad wier haufum
fyrer laungum tima oskad worum laundum og rijkium þar
til wier feingum nu wñ sijder þetta fullkomñad (sem wor
hera Jhesus hafe lof og þacker fyrir) fyrir huers sakier
wier lietum samañ safña hinum witraustum monnum og prie-

1) Aptast í Thott 2102. 4to (bl. 247) stendr þetta með rauðu
lettri: „Med vidhialp Almattigs Gudz j þessu og aullu andru sem
golt er þa endast hier þessi laugbok med andru þui sem henni fylgier.
Enn at auki fylgier hier kongsins Ordinantia med þeim xxvj Arti-
culum. jtem Bualaug og nockrer Alþingisdómar. Sie nu Gudi til
dyrdar enn monnum til nytsemdar: Skrifud j Skalholti af mier
Grimi Skulasyne: Anno dominj 99. d lxxvij“. 2) leiðr.; þessa, hðrr.

dikurum af kirkiunum j Danmerkur rijke og j worum her-
tugadæmum og skipudum þeim ad þeir skyldu skrifa fyrir
oss eina christeliga Ordinañtiu wñ hveria wier kynnum sijd-
añ naukund ad rædslaga.

Og þegar su sama Ordinantia war oss afheñdt sendum
wier hana til þess werduga faudurs doctor Martheinus Lut-
her. fyrir huern ad Gud hefur nu æ þessum sijdustum daug-
um af sinne millde og myskunnsemj sendt aptur það hreina
og heilaga Jhesu christj Euangelium. Suo yfer sa hann ad-
urgreinda Ordinantiu med maurgum audrum wel lærdum
maunnum j þeirj heilaugu skript j Wittenberg og dænde
hana og wrskurdade goda og rietta ad wera. Ænn wppa það
ad slijkt aforñ og suoddan ein Gudleg skickan mætte fa
þess betra og riettara framgañg þa haufum wier oskad
þess af Eñgiñbornum hera og haufdingia Johann Friderich
hertuganum af Saxlañdi kiaurfursta etc. worum einkanliga
goda win ad hann señde hingad til wor oss Ælskulegañ Hañs
Bugenhagenñ af pomerñ sem er einn doctor j þeirre heilaugu
skript huers hins sama wel lærda manns godra ræda wier
haufum neytt med woru rijkisræde til ad fullkomna þessa
heilaga Ordinantiu ad menn skulu wita ad wier haufum
ecki einræda werid j þessu efnj ellegar framhleyprer helld-
ur ad wier haufum haft hier til suo marga og merkilega
medhialpendur.

Þegar þessj hin sama Ordinantia war nu ordin full-
komiñ þa lietu wier worñ Cantzeler bera hana fram fyrir
allt wort rijkisræd. suo medtoku Rædherrarnar aller fyrrnefnda
Ordinantiu og samþycktu hana j allañ mæta.

Alleinasta worum wier þess oskañdi ad priedikarañer
mættu aminnast ad þeir willdu j fyrstu fara med hægd og
skynsemi ad aullu j þeim kristilega saufnudi wid þa synd-
ugu huorium j framtjiddinnj kann ad werda fyrir bodit það
heilaga Sacrameñtum. Og huer willdi ecki lata sier þetta
wel þoknast ef hann er annars riett christinn. Epter þui
hier er eckert annad framsett edur med haundum haft enn
það hreina og klæra Euangelium og sacramentin. Saumu-
leidis epter sialfs Jhesu christi innsetnijngu oc wñ sauñg og
heilagañ lestur oc wñ tilheyrilegañ saufnud folksins og sam-

komur til kirknanna oc priedikunar embættisins og wīr rietta medferd og wtskipting þess heilaga sacrameētis. Jtem huerīn wīgdomurinn kann wppptytast med boknæme og godum listum til skilnijngs og wnderstaudu wīr Gudz ord oc heilaga ritnūng og huerīn ordsins þienurum meige Er- ligt wpphelldi weitast j kristiligri kirkiu og skolañer kunne wid mackt ad halldast og ad kristilig rækt sie haufd æ þeim fataku. Jtem ad barnalærdomurinn meige tidkast j hueriu huse suo at kotuñgabaurñin oc smælingiarner meigi nu hiedañ j fra wita og skynia þad sem eckj alleinasta hef- ur hulid werid til þessa fyrir bændunum helldur hafa eirn- in edlaborñer menn (jæ) herrarnar og kongarner sialfer eckj witad þar af hier til dags fyrir huad þeir skulu hliota ad stañda christo reikningsskap sem hafa hrosad sier af þuj ad þeir wæri kristñinnar haufud oc hafa þo lijka wel aungu audru siñt oc eckirt annad til wara tekid enn sialfa sig og sitt eigid gagñ.

Huad kann oss nu ad misþoknast wt af þessu. Huer will seigia nauckud af þessum hlutum wera þad sem ein christin manneskia skyldi eckj sialf hiartañliga feigiñ oc giarnañ sia widgañgast. Enn wppa þad ad einginn skal meina suo ad wier haufum j þessu efni alleinasta epter fylgt annara manna þotta oc aullungis eckirt gjaurt æñ þeirra. þa kiennunst wier oc jatum med storu þacklæti ad Gud hefur af sinne goduilld oc eirninn giefid oss nauckurñ skilning oc wnderstaudu j þuj Euangelio. Suo wilium wier nu seigia wora meining wīr þessa Ordinantiu.

Tueggia hañda hluter fram setiast og kiennast j þess- are Ordinantiu sem er j fyrstu wīr þad er Gudj alleina til heyrér. Einkum þetta. ad wier wilium hafa Gudz ord sem er laugmalid og Euangelium riettiliga priedikat. Sacrament- in riettiliga wtskipt. Baurnin oc wngmennin wel wppfædd ad þau meigi wera j christo sem j christo era skjird.

Jtem ad kirkiuþienurum. skolunum oc fataku folki weit- ist sitt fæde og wppheldi.

Þulijkt er eckj wor Ordinantia helldur wilium wier þar med piona wors herra Jhesu Christi Ordinantiu huer ad er wor einn lærifader og meistare suo sem hann einn samañ

er wor frelsari oc sannarlig sæluhialp w̄m huern faderinn kallade oc sagdi: Hlýdit þessum, sem hann oc sialfur seiger. Mijner sauder heyra mijna raust Sæ sem hefur opinberad fyrir oss Æuangelium oc giefid það j heiminn huert ædur fyre hefur hulid werid j Gudj fyrir allri eilijfd oc það baud hann ad priedika fyrer aullum skiepnum.

Saumuleidis innskickadi hann sialfur skjir̄nina oc alltarisins sacramentum huer hann skipadi ad wt skylldu skiptast og medtakast riect epter sinnj eigiñ innsetningu og eckj audru wijs. J moti þuj heilaga Æuangelio og þessari herrans christj jnnsetningu skulum wier aungum hlýda nie skeyta oc þott það wæri einn eingill af himne, suo sem paulus dirfist ad ordi ad komast. (jæ) suo sem christus einninn sialfur seiger. Mijner sauder kannast eckj wid annarlīga raust helldur flýa þeir þar fra oc forda sier et cetera. Þuj skylldu wier wera suo dærliger ad wier bidium epter nauckru concilio hier w̄m oc mæ wel skie ad wier deyum j þui bili j worri wantru oc ogudleik.

Concilia elligar mannlíg samtak oc ordinantiur kunna hier eckirt ad gjaura j mot Gudz ordinantiu. Æf þau concilia oc samkuñdur willdu fordæma diaufulsins lærdom og pafans willur. Añtachristzins skickaner af huerium wier haufum tælder werid til þessa dags. Og ef þau willdu bioda ad priedika Æuangelium aluarlīga og riettilīga oc lóuta sacramentín wtskiptast epter sialfs Jhesu Christi skipan og jnnsetningu og epter postulanna lærdomj sem wier gjaurum med þessu woru concilio og ordinantiu. þa wæri þeir ad saunnu ogudliger og aunguer rietchristner menn sem eckj medtæki þau. Ænn wier haufum bedit allt of leingi og til onýtis tafid epter suoddan concilium. Nu wilia þeir seigia. Wier hindrum eckj Æuangelium enn þo skulu þier bijda epter worum dome og wrskurdi w̄m ydar lærdom. Ænn þar suorum wier suo til ad wier eiñskis wurdum þeirra wnderhyggju og suoddan dærlegt hial þuj wier haufum það rietta og sanna Æuangelium sem priedikar oc bodar þeim harmþrungnu samuiskum syndanna fyrergiefning alleinasta fyrir sakier Jhesu Christi Gudz sonar fyrir huern ad oss er nædin giefiñ og wær erum suo skilder wid syndina þa reikiñ.

unst wíer ríettlæter fyrir Guði oc erum Guðz baurū oc erfíngíar til þess eilífja lífs oc alls þessa goða sem Guð hefur hueria Guð vill eilíflega elska j síjnum elskulíga sýne huern wíer haufum fyrir truna medtekíd. þann sama hefur faderinn gíefíd oss. þú skýlđi hann þá eckí gíefa oss allt annad med honum. Annad Euangelium haufum wíer eckí.

Enn fyrir þetta Euangelium og stadinn þessa lærdoms af huerium Guð dyrkast og wegsamast hefur þáfañ oc añtchristzins selskapur feingíd oss diaufulsins lærdom sem kenner ad pri(e)díka lýgarnar wnder heilaglígu yferwarpe suo þad sýnist ad vera sannarlígg Guðz þionusta. þar hafa þeir feingíd oss eina bot og betran fyrir syndina. Manna stættur. klaustrareglur. obseruantíur. aflæt. píjlagríjmsgauñgur. Brædraskap. þeirra wpp þeinktar forñer og offraner. þeirra andstyggilígar messur. Hreínsunarelđ. wíjgt watū. Sierdeílís tilskíckada bíndíndísdaga edur faustudaga. onýtsamlígar presta tíjder. Vigílíur fyrir þeim framlídnú. Heilaga stade. kluckna skíjrn. smurníngar. krunuragstur. wíjgd klæđi. þeirra ohreina hreínlíffe. þeirra afsuarña oc fyrirbodna híuskaparstíett hueria Guð hefur þo sialfur jnnsett oc skipad. fyrirbodinn mat. Ítem kaleík blodsins christi huern þeir hafa oc fyrirbodít. Akall heilagra. þar til med þá wanskíckun alla sem þeir hafa jnnfært og j framé haft j aullum síjnum gíaurníngum og þeim cerímoníum fyrir hueríar þeir hafa kíeñt oss ad wíer skýlđum forlíjka oss wíđ Guð oc gíaura bot oc betran fyrir wora mísgíaurnínga og wtuega oss suo syndanna fyrirgíefníng. Þeir saugdu síg wel þeckia Guð. suo sem paulus seíger. Enn med suoddañ lærđome og atferd afseígía þeir þad sanna euangelium. Jhesu Christi blod. Guðz faudurs mískunnsemi þar þeir kíenna eckj eda læta eckj syndanna fyrirgíefníng skíe alleína fyrir jhesu christi skúllđ.

Þuíjlíjkañ añtchristzins lærdom fals oc lýgar sendum wíer diauflínum heim aptur frá huerium suoddan er komíd oc gíefum Gude dyrdína j þuí¹⁾ wíer taukum wíđ²⁾ Christi Euangelío. suo lætum wíer oc sacramentín gíefast oc wtskíptast ríettílega oc medtaucum þau epter eígn jnnsetníngu

1) þeim, hdr. 2) ord, hdr.

(jæ) wier medtaucum þau af worum herra jhesu christo sialfum þo fyrir þienarañs hauñd lijka sem wier medtocum Euangeliu af honum sialfum oc þo fyrir þienarans munn sem hann kienner og bodar oss.

Huad wañtar oss nu þa ad wier haufum eckj þad sanna euangeliu epter þui wier erum fyrir truna æ christum forlijkader og sætter wid gud oc giaruder ad Gudz baurnum.

Suo jatum wier oc medkiennum þad sama sem wier truum. wier kiennum og worum baurnum lijka suo. Wier ækaullum gud. wier tilbidiu gud. wier þauckun gudi oc heyrum gudz ord oc wier haulldum oss þar fastliga wid.

Þetta er wissuliga su hin rietta oc sanna Gudz dyrkan epter þeim þrimur fyrstu Gudz bodordum.

Saumuleidis lætum wier oss kienna wñ þau godu werkin oc wñ eitt christiligt lijfneri. wñ þolinmædina wñder þeim heilaga krossi. wñ hlydnina oc ad christner menn hafe eckj wtañ eitt laugmal ad lifa epter sem er kiærleikurinn med huerium einn þienar audrum sijnum samechristnum Nauñga sierhuer epter sijnu kalle oc embætte oc er þar fulluiss wñ ad hann giarur þad christo sialfum til þionustu. Gud giefi oss sijna næd hier til ad wier giarum suoddañ truarinnar auextj j godañ þacknæman og hæfiligañ tijma.

Þetta haufum wier hier til lagt wñ þa hlute sem Guds eiginlegri Ordinañtiu oc skickun til heyra huad eckj skal kallast wor ordinantia og eckj helldur ma þetta af nauckurri manneskiu breinglast. Og þuj biodum wier aullum hana ad hallda wppa þad ad wier sieum worum herra jhesu christo hier med hlyduger huer slijka ordinantiu hefur til skipad og oss j hendur feingid sier til lofs enn oss sialfum um til saluhialpar.

Sa annar parturinn j þessari worri ordinantiu ma wel seig(iast) ad wera wor þuj þar ma wel wmbreyta sumum hlutum suo Gud styggist þar þo eckj wid. Enn þo heyrer þad allt saman lijka wel gudi til. sem er þetta huad wier haufum skickad og skipad wñ sierdeilis personur. Jtem wñ stund oc stad oc naukra taulu. hatt og hegd-

an. prestatijder. saung oc cerimoniur. w̄m visitatiu. w̄m prestastefnur oc adra Ęrlega samfuñdi huerium hlutum wier haufum suo skickad eckj med nockurskonar helgidoms edur sierligri heilagleiks meiningu. helldur alleinasta þeirri saunnu Gudz ordinantiu (w̄m hueria fyr er talad) til þionustu suo hun kunne þess betur med allri tilheyrligri virðingu ad halldast. þuj aller slijkier hluter eiga ad þiona Gudz heilaga ordi. Og huer willdj nu hier epter j suoddan liose þess heilaga euangeli(j) girnast aptur þær onytsamligu oc fafeingiligu Cerimoniur sem hafa rangar willumeiningar j sier w̄m Gudz dýrkan oc mannsins riettlætijng hueriar cieriimoniur¹⁾ menn hafa þo halldit fyrir Guds dyrkunar þionustu oc þess hattar god werk ad j þeim skyldi wera folgin nockur forþienusta mansins oc verdskulldan wid almattugan Gud þuert j mote trunne æ christum oc Gudz rijkis Ęuangelio. Wier haufum wel hier epter nog ad giaura ef wier geymum þeirra goduerkanna sem riett naudsynlig eru oc j sannleika eru god werk og wier þurfum eckj ad fæst wid nockurskonar gamlaū hiegoma oc onytsamlega hlute.

Þuj bidium (wier) alla þegna wora oc oss wndergiefna menn oc þienara j huerre stiett oc kalle þeir hellst eru ad þeir medtace oc huer fyrir sig epter sijnu embætte halldj oc hafi þessa Gudz oc wora ordinantiu. hueria wier haufum nu lætid hier wtgañga. Saumuleidis oc ad worer liensmenn oc Biskupar læte þessa skipun oc skickan wid gañgast sem allra fyrst þeir kunna þuj wid ad koma bædi j kaupstaununum sialfum oc w̄m landzbýgdina epter þui sem hier er bodit og fyrir skrifad. Og þeinkid nu suo med ydur sialfum ad epter þuj þeir wtuega sialfum sier einn afellisdom oc fyrirdæmiñg (suo sem paulus seigier) huerier sem hellst þessari Gudz skipán eru motstadliger. sem er weralldlegt yfervalld. mact ac herradæmi edur walldstiorn. huorsu miclu frammar munu þeir þa fordæma sialfa sig sem motstaudu weita wors herra jhesu christi heilaga euangelio og forsmæ hann. Huad Moýses hefur fordum tujd kunngiaurt seigiandi. Huer sem eckj will hlyda þeim spæmanne (christo) æ þeim skal eg hefnast seigier almattigur Gud et cetera. Ęcki skulu wier

1) Svo.

heldur læta það ostraftað nie ohegūt wera ef nockur dijrfist af sijnu einþycki oc siergiædi ad standa mot nockure grein j þessare ordinantiu þuj wier haufum eckj til onýtis þa mact sem oss er af gudi giefiñ. Wor herra Jhesus christus werndi oc wardueite ýdur æfinlega.

Amen.

[Hér kemr formáli sá, sem prentaðr er hér ádr á bls. 122—123].

Ein god Ordinantia og kirkiu skickañ er sierdeilis jnnefaliñ j þessum sex paurtum.

Sa fyrste er wñ lærdominn ad menn skulu wtuelia goda og sidsama priedikara sem bæde kunne oc wile riettliga priedika Gudz ord oc wtskipte sacramentunum riett tilbæriliga og tilheyrliga wtskyre chatechismum það er barnalærdominn þau x Gudz bodord. truarinnar greiner. Herrañs bæn pater noster oc wñ rietta medferd sacramentanna fyrir þeim wngu oc fæfrodu oc olærdu christnu monnum.

Hinn annar parturinn er wñ cerimoniur oc ytri kirkiu pionustuna ad j alla stadi tilsetiest oc wppsetiest oc wpp-tackist nýtsamligar og samþyckiligar cerimoniur. það eru ytri skickaner. j aullum soknarkirkium. wppa það ad einfalldt oc ofrodt almugafolk skule eckj hneyg(s)last af nockurrj ýmislegri breytnj j kirkiusidunum.

Sá þridie er wñ skolana ad þar til setiest goder og hentuger skolameistarar bædi j kaupstaudunum og smæstaudum huerier med riettu atferli oc besta hætte kunne ad fræda wngdominn j allañ mata.

Hinn fiordi er wñ almenniliga aulmusukistu fyrir kirkiunnar þienara oc þá. fætaeku suo þar meigie wera nockud til ad weita kirkiunnar þienurum þeirra næring af oc ad hiner fætaeku megi oc fæ sitt hialprædi.

Sá fimte er wñ Biskupana oc þeirra profasta ad þar meige ðuallt wera nockrer þeir sem hallda kunna Gudz ord þienurum wid þeirra embætte oc sia til med þeim suo ad aller hluter megi gañga riett oc skickanliga til.

Siotti er wñ bækurnar hueriar goder soknarprestar eiga suo þeir meigi draga þar wt af nockurn merkilegañ

lærdom w̄m sanna Gudz dyrkan¹⁾ oc ad þeir werdi eckj ofyrirsyniu bleckter af nockrum wondum bokum huers hattar margar eru nu alla reidu wtgeingnar oc wtgañga þo enn fleirj daglega.

I.

W̄m Lærdominn huer oss þienar til worrar sæluhialpar fyrir huerñ aller [gudz welgiorningar¹⁾ sem christus hefur wtuegad oss opiñberast oc byriast fyrir folkinu oc [wtskiptast med(al) allra þeirra sem rietttruader eru.²⁾

Suo jñnehelldur s̄ñ same lærdomur sierligast þrið parta.

Fyrst w̄m priedikun þess heilaga Euangelij huer þar med streingilega heimter og krefur sanna jdran og betran lifnadarins truna oc hennar auoxtu sem eru þau godu werkin.

J audru lage w̄m rietta jñnsetning sacramentanna oc w̄m þeirra tilheyrliga og lofliga medferd huer j sama mata heimta af oss sanna jdran styrkia wora tru oc minna oss ð̄ rietta truarinnar auoxtu.

J þridia mata w̄m einfalda wtþyding barñalærdomsins j huerium klarliga werdur æuijsad j huern mata madurinn skule leidriettast og betra sig. Þar lærer hann oc w̄m syñdina og w̄m þau godu werkin.

Saumuleidis werdur þar audsynt bædi huer ad sie su rietta og sanna tru oc huerñm wier megum yfer hana komast.

Framar meir skal nu sæ heilage Euangelij lærdomur j alla stade wera hreinn sannur oc samhliodandi edur samþykkiligur allra æ medal. Og yfer alla hlute frañ skal hier med aluarlegri æstundan oc mestu kostgjæfni kieñt og priedikad wera jdiulega w̄m þessa grein sem hliodar w̄m mannsiñs riettlæting fyrir Gudi suo ad huer og eirñ meigi skilia huat truinn er oc hnerninn wier audlunst hana oc huerninn manneskiurnar werdi riettlatar þar med oc suo huilijka

1) [v. b. 1282. 2) [vtskiptist medal truadra, 1282.

meining sialfer priedikararner skulu þar w̄m hafa oc huernin þeir skulu priedika.

Hier wilium wier nu wpppteikna nockrar sierligar greiner til huer(r)a kiennemennirner meiga j sierhuerre priedikun (suo sem til rennandi wppsprettu watz) hellst flýia wppð þad ad þeirra ræda huiki edur huarfle eckj hijngat og þangat og hafi huorki haufudit nie halañ sem eru þessar epter skrifadar greiner.

W̄m Gudz laugmål oc Gudz hrædsu.

W̄m Çuangielium oc truna til Gudz.

W̄m jdrunina huernin madurinn skule leidriettast oc betra sic.

W̄m krossburdinn.

W̄m bænina.

W̄m godwerkin.

W̄m sialfrædit edur sialfrædiswiliann.

W̄m þad christiliga frelsi edur frijheit.

W̄m Gud(s) eilijfa fyrirSION oc fyrirhyggiu.

W̄m mannanna setnijnga.

W̄m walldstiett oc herradæmi.

W̄m hionabandit.

W̄m þa heilaugu.

W̄m fausturnar.

W̄m skurgod edur lijkneski oc w̄m fleiri adra þuilijka hlute suo priedikararner sturli eckj hiarta oc sinnj þess einfallda oc ofroda almuga folks med nockri oskynsamligri priedikun og fæle suo folkid fra Guds euangelio. hueria wier wilium eiriñinn hier amiñt hafa ad þeir sieu gaumgiæfner oc forsiæler j aullu. Çinkum oc sierdeilis ad þeir tale warliga oc siæe sig wel w̄m krijng yfer alla hluté fram nær þeir priedika w̄m Gudz eilijfa fyrirhyggiu og w̄m þad kristiliga frelsid elligar w̄m adrar þuilijkar truarinnar greiner sem langt oc wijdt yfer gañga allañ mannligan skilnijng oc j huerium mannutid lætur sig auduelliga hneyxla.

Saumuleidis skulu þeir taca sier wel wara ad þeir hafi eckirt med haundum almenniliga oc wtleggi þad sem myrkt oc oskilianlegt er wtañ þeim werdi med aullu þreyngt oc naudgat þar til. huad alltsaman þeir munu af gudz næd

audlast gieta ef þeir eru jafnað kostgjæfuer j Gudligum bænum oc med bæninj til Gudz finnast jdner oc astundunar-samer ad lesa godar bækur oc w̄m fram̄ allar adrar greiner ad kenna jdugliga w̄m syndina oc syndanna fyrirgiefuñg.

Nu er su rietta medferd oc wtbyting sacramentana oc einfauld wtskýring barñalærdomsins wnder þessu komiñ ad bædi sacramentin weitist og wtskiptist riett epter klaru gudz ordi oc ad barñalærdomurinn sie greinugliga wtpýddur oc suo vilium wier bioda oc bijfala ad þetta skule skie eĩns hia aullum.

Ein þar eru tuo sacrameñta jnnsett af worum herra ihesu christo. skirñarennar sacramentum oc sacramentid drottinligrar kuolldmæltjdar w̄m huer bædi samañ ad kient er j barñalærdominum. Þessum tillegst oc hid þridia sem kallast penitentia. þad er jdran. bot oc betran. nær einn syndari kannast wid sialfañ sig oc lætur sig af hiarta ðngra sijn-ar yfertrodslur. synder oc misgiaurninga og tecur suo aflausn fyrir Gudz nædar (Euangelium og huerfur suo aptur ad nyiu til þess sattmæla sem hann hefur giort wid gud j skirñinnj.

II.

Sæ annar parturinn er w̄m Ceremoniur¹⁾.

Cerimoniur¹⁾ kallast kirkiusider oc aull su ýtri hegðan og breytnj j kirkiu saufnudinum huer almenniliga er wpp-teckiñ saukum godrar skickunar og þo fyrir wtan alla rañga meining w̄m riettlætid werkanna edur sierliga naudsýn og talast hier w̄m þessa hlute.

1. W̄m tjdagiaurd oc barñasaung j kirkiunum.
2. W̄m messo embættid huernin þad skuli fremiast fyrir folkinu.
3. W̄m Gudz orða priedikun.
4. W̄m helgihaudd.
5. W̄m barñaskjrnina.
6. W̄m aflausnina.
7. W̄m skriptamælin oc huernin folkid skal pionustast.
8. W̄m samuixlu hionanna.
9. W̄m prestavijxlu.
10. W̄m bannsetning þeirra sem forherter eru.
11. W̄m þad huernin prestarner eiga hegða sier vid þa afbrotamenn sem afljfast skulu.

1) Svo.

12. Wm þad huernia prestarner skulu witia þeirra sem siuker eru.
13. Wm Greptran þeirra framlidnu.
14. Wm þad huerninn fræda skal yfersetukonuñar.
15. Wm þad huerninn wnderuijsa skal þeim kunnnum sem j barnburdinum eru staddar.
16. Wm þad huerninn fara skal med þær konur sem af vangætslu fyrirfara sijnum bornum j sæginnj hia sier ouiliandi.

1.

Fyrst wñ sauñg og lestur¹⁾ wñgmennanna j kirkiunum ad wenia þau þar med til kynningar j þeirri heilaugu skrift huar sialfer wijkara ñer²⁾ meiga og suo wel wera nælægier þeir sem enn nu hallda sinnj reñtu oc not hafa (af) sijnum prebendum. Enn þo skulu þeir lata skolameistarann wid sig ræda.

A rumhelgum daugum meiga wngmennin ganga til kirkiunnar epter wañda wñ attuñdu morgun stuñd edur niundu nær sem hrijngt er. Og strax sem tueir af þeim hafa byriad Antiphonuna þa skal huor korinn syngia æ wigsl mot audrum þria edur færre ottusauñgs psalma med þeim sama tñn sem Antiphonan hefur epter þuj sem kirkiuprestinum lijst suo ad baurñin þujngist eckj med mýklum sauñg edur oflaungum tydagiaurdum. Og skal med ðdurnefndum psalmum auallt syngia einn part af þeim tueimur oc xx sem eru j psalminum. Beati jmmaculatj. Og eñdist med wersinu. Gloria pátri. Og nær sem þessi fyrsskrifadur psalmur. Beatj jmmaculati er wti þð skal syngia einu sinnj j stadinn hañs þennañ psalm. quicunque³⁾ wult saluus esse. etc. Og þegar salmañer eru endader skal tæca wpp aptur Antiphonuna og syñgia hana þa aptur wt.

Enn ad endadri Antiphonunnj (þegar ecki er priedikat) skal eitt wñgmenni j stadinn þess capitula sem adur plagadi ad lesast af nýia testameñlinu. byria eina latjnu lectiu med þessum wpphafsordum. Lectio sancti Euangelij Mathei capite primo. Og eñdist lectian sem forðum plagadi ad eñd-

1) lectiur, 1282. 2) priedikararnir, 1282. 3) quicunque, hdr.

ast þad sem lesid war af spamanna bokum. Þar möa oc suo annar strax lesa adra lectiu ef will. þa oc suo hinn þridie sijna þridiu ef suo synist. Enn þa skal su hin þridia lectian wera lesiā j modurmåle wā þad sama efni sem hinar tuær jñnehieľdu æ latijnu. Enn epter þessa lectiu möa syngia einhuern psalm j modurmåle ellegar Benedictus med eirñj antiphonu ef will. Sijdañ skulu wngmennin falla fram æ syn knie oc syngie kirieleijson. christe el(e)yson kirie eleyson. oc lesa pater noster. þar næst skal einn af þienurunum seigia. (osteñde¹) nobis misericordiam tuam. Enn korin suare. Et salutare et cetera. Strax hier epter seigist. Dominus vobiscum. med collectunne. Enn seinast syngi wngmennin. Benedicamus domino. Og ef þa er nockur sem girūist ad skriptast fyrir sakier sierligra naudsynia þa mæ þad latast epter þeim elligar ad þeir skriptist strax epter priedikun ef priedikad er. Enn þo skal þar wera opinber naudsyn æ ferdum suo ad aungum meigi synast ad su almenniliga herras knolldmaltijd werdi þar j nockurn mæta foraucktud.

Saumuleidis epter middeigi æ þeim rumhelgum daugum wā adra edur þridiu stuñd nær hrijngt er mæ oc syngia iij edur iij kuolldtjaldapsalma epter þeim ton sem Antiphonan hefur ad fra skildum partinum wt af þeim dauidz psalme. Beati jnnmaculatj. Þar epter skulu wngmennin syngia lectiur j stadinn capitulans af þuj gamla testamenti med fyrsskrifudum wpphafsordum og endiūgu æ þennañ hatt. Lectio libri Geneseos capite prijmo. Sijdañ syngist himūinn suo sem sierhuerium rumhelgum deigi tilheyrer oc epter einhuer psalmur j modurmåle elligar Magnificat med einhuerri Antiphonu og endist saungurinn med sama hætti oc æ mornana.

Og ad aptni fyrir allar storhatijder og heilaga daga oc ad kuelldi huers hatjardags meiga aller hluter halldast epter þuj sem fyrsskrifad er wtañ þa skal epter lectiunær eitt respon(s)orium med Gloria patri og sijdañ himnann og epter hymnann Magnificat med eirnj Antiphonu. Enn seinast sie sunginn lofsaungurinn. Nunc dimittis²) þo tonlaust og eñdist sōngurinn sem fyrr seigier.

Til Ottusaungs æ sunnudagsmorna oc æ audrum ha-

1) osteñdi, hdr. 2) dimittes, hdr.

tjdisdaugum skal syngia iij edur iij psalma fyrir priedikun oc tuo parta af psalminum. Beati jm(m)aculati. med eirni Antiphonu. Epter þad skulu baurñiñ lesa sinn chatichismum¹⁾ þad er barñalærdom med hæfiligu raddarlage fyrir wtañ ton. Enu þo skal skolameistarinn byria sialfur fyrst sinn huern part oc syngia fyrir æ þennañ hatt.

1. Fyrst Hec sunt precepta²⁾ dominj dej nostri. Sijdañ lesa wngmennin aull bodordin framueigis til eñda skyrte oc staudugt huer wñ sig eitt bodord fyrst einn suo annar. Ego sum dominus deus tuus. Non habebis deos alienos.
2. Skolameistarinn. Hi sunt articuli Fidei nostræ. Sijdan lesa baurñiñ til skiptis³⁾ hinar adrar greiniñar fyrst einn suo annar. Credo in deum patrem et cetera.
3. Skolameistarinn. Hec est oratio dominica. Sijdañ lesa borñiñ huert epter annad pater noster.
4. Skolameistarinn. Hec est oomendatio sacramenti baltismi¹⁾ qua mandauit Christus vt in ipsum bapcicemur¹⁾ dicens. Sijdañ lesa wñgbaurñiñ huert epter annad. Jte in mundum vniuersum.
5. Skolameistarinn. Hec est promissio usus⁴⁾ et donatio⁵⁾ clauium ecclesie. Sijdañ lesa baurñiñ. Ait JHesus tu es petrus et super Hanc petram et cetera.
6. Skolameistarinn. Hec est institutio sacramenti corporis et sanguinis domini nostri iHesu cHristi. wñgmenniñ. Dominus noster iHesus cHristus.

Epter þennañ barña lærdom meiga wngmenniñ ef suo synist lesa lectiuñar enn epter lectiuñar mæ syngia eitt responsorium oc borñiñ meiga syngia wersid med. Gloria patri. Sijdan Te deum laudamus. og þar næst eñdist saungurinn epter wañda.

A sunnudaugum og sierhuerium hatjdisdeigi skal allt halldast suo wñ kuolld saunginn sem nu er sagt wñ þa skickun sem wera skal ad aptñj fyrir hueria helgi. Enn ef saungurinn werdur ofldngur meir enn naudsynlegt er suo su tjdagiaurd talmar priedikunar emdættid sem þar skal skie. þa mæ kirkiupresturinn leggja til vid skolameistarann ad hann stytti tjdirnar.

Framueigis wiliu wiew og eirninn bioda oc bijfala ad

1) Svo. 2) precepta, hdr. 3) skiptist, hdr. 4) est, hdr. 5) donatiu, hdr.

j aullum domkirkium og klaustrum halldist allt epter þessari skickaū wī alla gudz þionustu og ad eiñginn lesi hiedaū j fra nockrar prestatijder wtaū alleinasta. de tempore. oc huer wī sig wakti sig sem best fyrir þuj ad hann syng eckirt það sem wera ma j nockurn mđta j moti þeirre heilaugu skript. oc hier skulu Biskuparner sem gaumgiæfiligast athuga ad eckirt werdi audru-wijs huorki j klaustrum nie domkirkium.

Wier wilium lata samanskrafa sier j lage wt af heil-agre skript¹⁾ þeim til wnderwijsunar eitt fagurt form og skickan huerñinn þeir skulu syngia þær sio daga tijder et cetera. Og þa skickaū skulu wier lata þryckia seinast j bokina epter þessa ordinantiu suo þeir kunne þess betur ad frædast j heilagri bibliu oc jdka sig j Gudz ordj.

2.

Huerñin Messu Embættid skal almenniliga fremi-ast fyrir folkinu þuj allar adrar lesmessur og sma alltaris messur skulu aullungis afleggi-ast og alleinasta halldast ein almennilig messa fyrir þeirra sakier sem sacra-mentid wilia medtaka þui ad messaū er j sannleika eckirt annad enn rietti-leg tijdkan herrans kuolldmältijd-ar til ad hugga þær hinu hrelldu samuitskur oc ad boda dauda drottiūs.

Suo skal nu hier epter huern sunnudag halldast ein hūamessa fyrir þa sem þionustast wilia. j aullum weniuleg-um messuklædum med wel pryddu alltare og med weniuligum kaleik oc patijnu oc logandi liosum. Canunkarner og þeir sierdei's. huerra domkirkian ad er eckj nockur sokn-arkirkia. meiga syngia eina sunnudags messo j latijnu þo suo ad þeir sieu nockrer sem þionustast wilia. Enn lesmess-una edur þa lagu saungua sem þeir kalla Canan edur Ca-non wilium wier ad þeir skulu med aullu afleggiast suo þeir meigi riettiliga boda dauda drottiūs. hier skal oc suo þess giætt wera ad pater noster oc þau heilaugu ord sem hloda

1) 1282 bætir hér við: vij Daga tijdir.

wm herrans kuolldmaltijd sieu lesin j modurmale jafnwel j domkirkiunni sem j audrum kirkiunum epter þuj sem þeim werdur þad til sagt oc skipad edur fyrirskrifad.

Þienarinn sem messuna skal flýtia skal falla æ sijn knie fyrir alltarinu oc lesa med sialfum sier. Confiteor. þar med skal hann oc bidia fyrir ordsins framgange. fyrir konginum og rijkinu æ medaþ folkid syngur jntroitus. Sijdaþ skal hann framfylgia messu embættinu med wppTeknum hætte oc riettum siduana. þo suo ad hann meiþgist ecki nie saurgist eckj. huorki med nockru ordi sem hliodar wm offur oc werk heilagleik¹⁾ suo sem j pafaþs kirkiu hefur skied med mestu wanheidran ordsins oc gudlastan.

Fyrst skal syþgiast edur lesast messu wpphafid sem kallast Jntroitus enn þo eiþginn annar enn sa sein tecinn er af þeirre heilaugu skrift suo sem eru þeir psalmar sem falla til æ sunnudaGUNUM oc æ christi hatjdar deigi wt-tecner af psalltaranum elligar j þeirra stad nockrer psalmar j modurmale sierdeilis æ landzbygdinni. Kirie eyleyson¹⁾ skal syngia med alsilianlegum²⁾ notum epter þui sem huerjum tijma og hatjð tilheyrer oc suo sem hier til dags hefur halldit werid med þeim listiliga eiþglanna lofsauþg. Gloria jn excelsis deo. huerþ presturinn skial sialfur byria j latjnu edur modurmale. Enn saufnudurinn syngi þad sijdaþ til eþda. þar epter snyr presturinn sier til folksins oc seigier. herrann sie med ydur. Og strax snyr hann sier aptur ad alltarinu oc les collectuna j modurmale þo eckj nema eina wm sinn wtaþ nockur sierlig naudsyn kunne til ad falla sem þess krefie ad lesin sie ein annur þar til. Enn allt folkid skal suara Amen. Og sem þad er nu giart þa snue hann sier enn aptur til folksins oc lesi pistilinn j modurmæle. alleluia sem er ein eiljif raust j þeirre kristilegu kirkiu skulu tuo wþgmenne syngia med sijnun versi enn þo fyrir wtaþ ymurþar edur þann la(n)ga hala dragnotnanna. Sijdaþ (j stadinn þess gamla graduals wers sem war sungid) mæ nu syngiast eirþ psalmur j modurmæle sem tecinn er wt af skriptinni edur einn grollarasaungur med tueimur wersum.

1) Svo. 2) Svo; adskilianligum, 1282.

Allar sequentiur skulu wndañ takast æ þeim þrimur christi storhatjrdum fra jolum oc til kyndilmessu. Grates nunc omnes. med sinne wtleggiñgu j modurmåle. Nu latum oss alla þa(c)ka gudi. et cetera. Fra paskum og til huijtasunnu. Victime pascale¹⁾ laudes et cetera med sinne wtleggingu. Christur stod wpp af dauda. A huijtasunnu. Veni sancte spiritus. med sinne wtskyringu. Nu bidium wier heilagañ aũda. Þessu nærst snýr hann sier enn aptur til folksins oc lesi Euangelium j modurmåle byriañdi þad suo. Þessi epterfylgiandi ord. Epter þad snýr hann sier aptur ad alltarinu oc býriar. Credo in vnum deum. Epter þetta syngist sýmbolum j modurmåle. wier truum aller æ einn Gud. Hier næst skal jafnañ fylgia weniulig priedikun og þegar hun er eñdut skal presturinn hafa til reidu braud og wijn ef nockur girnist ad medtaka sacramentid epter taulu þeirra sem pionustast wilia oc j þuj bile skulu þeir enu saumu ganga til alltarisiñs oc skipi mennerner sier til hægri handar enn konurnar til vinstre. Og þa þienarinn er nu til reidu þa skal hann snua sier til folksins sem pionustast will oc skal giaura þuj eina goda aminning wñ sacramentid. Eñn sem þad er giaurt þa snue hann sier til alltarisiñs oc sýñgi med harre rauddu j modurmåle. Latum oss bidia. Fader wor et cetera. Eñn corinn suare Amen. Og strax þar epter byrie hann testameñtis ordin og sýñgi allt þetta j modurmåle. Eñn medañ hann syngur ordm̄ mæ hann lypta wpp sacramentinu med hæfiligu wpphaldi oc læta hrijñgia med kluckunni suo sem sidur er til ef þienaranum suo synist þui at j suoddañ hlutum skal þad christiliga frelsid halldast þo suo ad folkid sie adur truliga frædt oc amiñt þar epter þui sem þaurf giaurist.

Suo skal oc alls eckirt af þessu wmbreytast ðn Supperrattendentis²⁾ skipunar oc samþýckis. Nær presturinn wtskipter braudi oc vjne þa skal hann eckirt tala til þeirra sem pionustast af þui ad þad war fyr sagt aullu folkinu opinberliga þegar þad var wijgt oc helgad enn þienararner skulu wandliga giæta ad taulu þeirra sem til sacramentisins wilia ganga suo þeir neydist eckj til ad helga sacramentid tuis-

1) Svo. 2) — tes, hdr.

(v)ar oc æ medaþ folkid medtekur sacramentid skal skola-
meistarinn byria þennaþ psalm Jhesus christus er wor
frelsare. edur einhuern annaþ þuilijkaþ. Enn strax þegar
folkid hefur sacramentid medtekid þa skal saungnum hættu.
Og sem þetta er nu gjaurt. þa saue presturinn sier til folks-
iþs og seigi. herrann weri med ydur. og strax snue hann
sier aptur ad alltarinu og lesi collectuna fyrir eina þackar-
gjaurd. Enn folkid skal suara. Amen. þar næst snýr hann
(sier) enn einu sinne til folksins oc seigier. herrann sie med yd-
ur. þar næst skal hann blessa folkid med þeirre blessun
sem skrifud stendur Num. 6. herrann blessi þig oc ward-
ueiti þig. herrann late lysa sitt andlit yfer þier oc weri þier
nadigur herrann lypti sinne asionu æ þig oc giefi þier frid.
Sofnudurinn suare Amen. Þar næst skal¹⁾ skolameistarinn
byria einn stuttaþ psalm j modurmale og hier med werdur
eñder æ allri embættisgiordinnj oc strax j þuj bile skal
þienarinn afskrydast messuklædunum oc wefia þau samaþ
falle sijdan aptur æ sijn knie fyrir alltarinu oc þacki Gudi
med sialfum sier heimugliga.

Enn huar sem eñginn er sæ sem þionustast will þa
skal ecki helldur hellga sacramentid suo wier faullum eckj
aptur j wonda medferd eda vanbrukun sacramentisins hand-
tierandi þad riett æ moti Gudz skipan oc þifjalnijugu. þo
mæ presturinn lijka wel hafa allt annad messu embættid
fræ teknum helgunarordum sacramentisiþs. Og þa skal hann
skrydast alleinasta einum messuslopp edur ryckilijne oc hafi
auþguað hokul. Staþdi oc wid einn bokastol edur lectara
enn eckj fyrir alltarenu. Enn epter þad suþginn er einn
psalmur edur tueir þa lesi hann eina lectiu edur tuær oc
blessi sijdaþ folkid sem siduane er til.

A þeim störu christi hatijdum sem nu eru joladagur.
pðskar. huijtasunna. sunnudagurinn trinitatis. skal syngia jn-
troitus j stodunum þad er messowpphafs psalmur edur inn-
gaþgur til messunnar æ latijnu. Gloria in excelsis. med þeim
sequentium sem riettar eru og eirþinn prefaciuna j latijnu
hueria þienarinn skal jafnaþ suo byria. dominus vobiscum
et cetera. sursum corda. et cetera. þar næst Sanctus oc sijd-

1) b. v. 1262.

añ pater noster. med jnnsetningarordum sacramentisins enn þau skal hann auallt syngia j modurmåle. Ad sijdustu syngist Agnus dei. þo skal þienarinn sialfur rada hier aullu wñ.

3.

Wñ sialfa priedikunina huerñin henne skule hattad wera.

Epter þui ad Euangielij priedikun þienar oss til þess ad wier faum Gudz anda og þa eiljfu saluhialp med huerri Gudspjallsins bodan ad priedikararñer standa sierdeilis j christi stad suo sem hann hefur sialfur sagt. Luce. 10. huer sem ydur heyrer hann heyrer mier. þar fyrir skulu kiennimennerner ecki lata sier anægja¹⁾ huersu boguliga sem þeir flytia priedikunina fram. heldur skulu þeir heñtugliga oc wel framfylgia Euangelio med hinne mestu roksemd oc alnorigiefni suo sem Gudz eigid ord oc tala þad suo sem af Gudi sialfum oc j Gudz auglite fyrir Jhesum christum suo þeir briaie þuj eigi nie spille j nockurñ mata huorki aukandi þar wid nie aftacandi.

Enn fyrst og fremst skal hann sem priedika will wppuekia folkid med kristiligri aminningu til ad akalla gud oc bidia hann wñ hialp oc nad. þar med skal hann wpplesa sialfañ textann sem hann hefur sier fyrir heñdur tekid oc wtleggia hann sem merkiligast enn aldri skal hann priedika leingur wñ sinn enn eina kluckustund. ecki skal hann heldur stañda þar oc tala þad hann lyster. heldur skal hann kienna oc priedika wñ þad sem til efnisins hlyder og aninna folkid med liosum oc skilmærkiligum ordum. Og fyrir alla hlute fram skal hann wara sic wid allra hañda formælum lastmælum edur skammaryrdum suo hann straffe þar auñguañ med nafne heldur skal hann straffa synderñar almenniliga oc þad sem hann hefur heyrð oc weit sialfur j sannleika suiuirðiligt ad wera. Enn hitt annad sem hann hefur eckj heyrð wñ talad. yfer þuj skal hann þeigia. Ecki skal hann heldur hatursamliga æmæla papistunum. wtañ suo sie ad hann neydist þar til af aminningum oc epterdæmum.

Nær predikunin er nu suo wte oc eñdut þæ skal priedikarinn enn aptur ad nyiu radleggia folkinu ad bidia gud jnneliga wñ allar añdligar og weralldligar naudsyniar oc

1) onægja, hdr.

allt það sem þarf gíaurist. Enn þó allra hellst að almuginn biddi fyrir worum naduga herra kongi að guð wílie oss wernda og wardueita með hans stíorñan og gíefa þú heilaga euangelio sínu ríettañ framgañg suo að wíer wnder hans nadar ríjkisdæme mættum framfylgia þú sem til Guðz æru og wegseñdar heyrer með fríð og samþycki. Síjðan skal allur saufnudurinn bidda og seigia pater noster. Enn þegar hun er wtsuñgíñ þá skal skolameistarinn byrja einhuern psalm í modurníðle allra hellst þann sem wñ fríðinn hlíðdar og syñgi þann psalm til eñða með aullum saufnudinum. Ellígar ef þar er nockur plága eður neyð fyrir hauñdum þá syngist einhuern psalmur suo hlíðaðí. að Guð wílie snua þeirre neyð og þú straffe nadarsamlíga frá oss. Ellígar lesist weniulíg Letania og síjðan ein collecta huern að hlíðí wñ þá saumu neyð og þreingíaðí naudsyn og folkíð suare þar til allt samañ seigiañdí Amen. Þar epter fylgie pefatían huerrar adur war gíetid í messunni það er amínníngín.

Híer skal nu eírnínn þess gíætt werða að þær weniulígu letaníur syngist míñsta kosti einu sínnj í wíku epter predíkun að huernum deigi sem soknarpresturínn wíll.

Í staudunum skal capellañenn auallt huern sunnudag predíka weniulígt sunnudags Euangelíum arla morguns í ottusaunnum. Enn í hamessunne skal síalfur soknarpresturínn predíka það.

Epter mæltíjð skal og jafñan kíenna og predíka barnalærdomenn suo wel fyrir þeim wñgu sem þeim gaumlu. Fyrst bodordíñ. þá truarínnar greíner. síjðan pater noster og seínast wñ sacrameñtín huernínn þau eru jnnsett og huern að síe þeirra ríetta meðferð gagñ og nytsemi. þó skal þessu suo í sundur skípta að í huert og eítt sínn meigi eñðast í predíkunínnj eín greín af barnalærdominum og wíð níðurlagíð að síerhuerní predíkun skal predíkarínn jafñan epterfylgia eínnj eínfalldrí wtskýringu suo sem su er huern að stendur í lítla chatíchísmo¹⁾ Lutherí.

Ecki skal heldur nockur auglýsa þar sínn stórañ wíjsdom og skarpañ skílníjng. heldur skal hann alla hlute gíaura

1) Svo.

til wppbyggingar kristiligri kirkiu. suo þar kunne auallt ad hlioma oc heyrast eitt oc hid sama af aullum oc ad folkid werdi þess giaur oc fullkomligar frædt með samþyckiligum einš hattar lærdome. Og suo leingi sem predikararner hafa með haundum huern partinn fyrir sig af barñalærdominum þa skulu þeir j sierhuerre predikan wpplesa þann sama chattechismi part allañ með aullum sijnum greinum oc articulis þo suo seiñt oc staudugt ad wñgmennin oc aller adrer kunni ad hafa ordin epter með sialfum sier j hliodi. Suo skal oc eirninn huer parturinn fyrir sig byriast oc endast með sania hætte með þeim ordum sem best til hlýða suo wel einum sem audrum. Og nær sém hellst þessi barñalærdomur er predikadur wt til eñda með aullum sijnum þaurtum þa skal auallt byria hann wpp aptur ad nyiu fra wpphæfe.

Tuisuar j wiku skal predikast ad miñsta koste j staudunum æ miduicudaginn oc friadagiinn. Enn nær sem opinber naudsyn fellur til þa mæ taca þar enn tuo daga til oc eigi skulu neinar adrar bækur predikast enn þær nytsamligar oc audskildar eru. suo sem sunnudagspistlar oc nockud þesshattar með hueriu folkid kann ad aminnast wppuekiast oc leidriettast til jðranar sannrar gudhrædslu oc aluarligs trunadartraustz til Gudz oc ad frædast riettiliga wñ þau saunnu godu werkiñ þuj truinn kann eckj ad wera ein riett tru ðn jðranar oc eckj jðrunin ðñ truarinnar. þar fyrer will christus lata predika wñ þetta huortueggia til samans. Luce. 24. Ecki laustum wier ad helldur þo eirninn sie predikad af audrum nytsamligum bokum j þeim staudum sem margt folk j er oc dagliga werdur priedikad ef þad eina er með haundum haft sem kristiligri kirkiu kann ad wera til wppbyggingar.

Saumuleidis skal oc suo ð lañdzbygdinni huern sunnudag predikast þad weniuliga euangelium wñ eina halfa kluckustund suo ad æ hinum halfa¹⁾ parte kluckutijmans meigi nockud werda wtskýrt af barñalærdominum. Og ef nockrer eru þeir enn af sokñarprestunum æ landinu huerier eckj kunna riettiliga ad predika wñ þad sem Gudi til heyrer. þa meiga þeir lesa fyrir sijnum tilheyrandum bædi

1) halfi, hdr.

euañgeli(j) wþyding oc wtlegging barñalærdomsins ord fra ordi af þeim postillum sem þeir hafa j modurmale þo suo ad þeir j framtíjdinnj wenie sic á ad tala og predika sialfur á bokar oc þeir taki sier eckj nockud tilefni til añdstyggiligrar leti oc ræksluleysis af þessu þo þeim werdi þetta lidit wñ stundar sakier kiærleiksins wegna.

Huern sunnudag skulu lañdzprestarnar wtleggia nockra grein af einhuerium parti barñalærdomsins oc suo leingi sem þeir duelia j einum parti chatichismj¹⁾ þa skulu þeir jafnañ wpplesa j fyrstu þann part allañ suo sem adur er sagt wñ kaupstadanna presta. suo sem nær þeir eru j bodordunum og hafa eitthuert af þeim fyrir haundum ad wtleggia þa skulu þeir lijka wel wpplesa hin aunnur bodordin aull samañ enn þo ecki kome fleiri fram j wtskyringunnj enn þad eina.

Saumuleidis skal oc halldast wñ truarinnar greiner oc pater noster. Enn prestarnar skulu jafnañ wpplesa þessar greiner suo skýrt oc skilmerkiliga ad sierhuer af bænda-folkinu oc almuganum kunne ad hafa þær epter j hliodi med sialfum sier ord fra ordi.

Og huern part fyrir sig af þessum barñalærdome skulu þeir jafnañ eñda med suoddañ stuttri oc liosre wtleggiñgu sem þar steñdur j litla chatichismo¹⁾ Lutheri. Og eckj skulu þeir audruwijs breyta enn suo oc auallt skulu þeir wppbyria oc eñda sierhuern af þessum .vj paurtum (sem barñalærdomurinn jñnehelldur) med nockru merkiligu wpphæfe oc nidurlæge. Og þetta skal suo ætíjd wera fyrir huers sakier þessi same barñalærdomur skal eirñin predikast aptur ad nýju strax epter þad¹⁾ er einu sinne endadur.

Epter predikunina skulu Gudz ordz þienarar minnast á ad lata jafnañ skie godfusar bæner fyrir woru yferualldi oc almenniligum naudsynium. sierdeilis ad þad hreina Gudz ord fðe fullañ oc ohindradañ framgang suo ad menn bidie gud hier wñ aullum hug oc hiarta med eirne pater noster.

Ad sijdustu skal syngiast einn psalmur j modurmale elligar weniuligar letaniur med eirni kristiligri bæen. epter

1) Svo.

þui sem almenniligar naudsyniar krefia á sierhuerium tijma.

A mote þeim þrimur storhatjrdum christj sem er ad faᅇgagadagskuolldit fyrir jol. laugardagskuolldit fyrir paska oc fyrir huijtasunnu skal predikast j aptaᅇsauᅇg eckj leingra enn sem suare fiorda parti af eirᅇne kluckustund. Enn þetta wiliu wiewer ad alleinasta skuli skie j kaupstaudunum. þar skal oc predikast ad kuolldi dags á huerre þessari hatjrd oc lijka eirᅇninn epter middeigi. Enn a hinum audrum hatjrdunum sem er á nýarsdag oc þrettaᅇnda dag jola (sem kallast Epiphanie edur þriggia konga dagar). A kyndilmesso. A Bodunardag marie. A herrans wppstigiᅇngardag. A witiunardag marie. A sancte Johannis baptiste dag. Aᅇmichaelis messo og á allra heilagra messo skal alleinasta predikast á sialfum hatjrdisdeiginum enn ecki ad kuolldi fyrir framar enn will. þuj fleiri haulldum wiewer ecki enn þessar hinu saumu hatjrd med sialfum sunnudaugunum.

Wᅇm nauckrar sierligar priedikaner sem
til falla (æ) ærenu.

A sancte Steffanus dag skal predika wᅇm diakᅇna oc þienara j kirkiu saufnudinum oc þar med skal talast wᅇm epterdæmi hiᅇns heilaga Laureᅇtij suo ad folkid meigi fullkomliga læra ad hafa eina Gudlega wᅇmhyggju fyrir þeim sem wolader oc naudþurftuger eru.

A Sancte Johannis dag huerᅇn ad ber á þridia dag j þolum skal kiennast oc priedikast wᅇm adskilianligar stietter suo ad huer og eirn lære ad wacta sijna kallon oc lata sier sitt embætti suo þijfalad wera ad hann yfergiefi þad eckj.

A sunnudaginn esto mihi (þad er sunnudagurinn j faustu jᅇngauᅇg) skal lesa þad euangelium wᅇm skjirᅇn christi. matth. 3. Og á þeim sama deigi skal kiennast wᅇm allt þad gagᅇn oc nyttsemi sem skjirnarinnar embætti færer med sier oc huad skjirᅇniᅇn merker.

A skjirdag skal predikast wᅇm þad heilaga sacramento lijkama og blodz wors herra jhesu christi oc ef þa eru nockrer sem sig wilia þionusta lata þa skal skicka aullum saung oc lestri epter þeirre wijsu oc waᅇnda sem tijdkast á sunnudaugum og þa skal folkid aluarliga amiᅇnt wera ad

þad flyckist eckj til þess heilaga sacramentis fyrir siduana sakier helldur æ þeim tíma enn audrum.

[A skjirdagskuolld skal nockud talast w̄m fotapuottinn huer̄n̄in ad jhesus christus þuodi fætur sinna lærisueina oc þar med eirninn w̄m þa sturu neyd og aũḡist er hann leid j grasgardinum adur enn hann gieck til sinnar pijnu og dauda.¹⁾

A langa friðdag ūrla morgūns strax epter ottusauũḡinn þegar allur saufr̄udurinn hefur wtsuũgid psalminn af passionne þa skal predikarinn stija wpp j priedikunarstolinn oc lesa þa skilmerkiliga wpp alla pijningarhistoriuna ord epter ord suo sem hun er af doctor hāns pomerano samān skrifud wt af fiorum Gudspiallamonnum allt til historiunnar w̄m wors herra jhesu christi wpprisu. Og byriast pijningarhistoriān suo. Þetta er wors herra jhesu christi pijningarhistoria suo sem hun er af fiorum Gudspiallamaunnum wppskrifud. Þegar wor herra jhesus christus hafdi þackier giart epter kuolldmaltijdina þa gieck hann burt yfer w̄m lækinn Cedron et cetera. Þar epter mæ predikarinn wũderuijsa folkinu huer ad sie riett nýtsemj pijnunnar christi þo suo ad su ræda werdi eckj leingur enn w̄m halfa kluckustūnd. enn epter maltijd mæ hann med nockrum fleirum ordum wtleggia hinar adrar greiner wr passionne oc ef nockur gir̄nist ad þionustast æ þessum deigi þa mæ honum sacramentid giefast. enn allur annar partur af messunni sem plagar ad wera fyrir predikun mæ w̄ndānskiliast suo ad presturinn byrie strags epter priedikunina þa weniuligu aminning til folksīns og late strax þar epter fylgia pater noster.

Sunnudaginn Quasi modo geniti. sem næstur er epter paska. skal predikast w̄m lyklawalldit þad er w̄m makt og myndugleika sem kristileg kirkia hefur tilefni til þeirrar predikunar er stendur Joh. 20.

A Sancte Johannis messu baptiste. skal tala w̄m almenniliga Gudz orda priedikun ū mote þeim Anabaptismo edur endurskijrurum sem suo fastlega bruka af þessum spa-

1) [ekki i 1282.

domsins ordum. Erunt t(h)eodidacti. Þad er ad huer einn skal frædast af sialfum Gudi. Og þar med foracta þeir þessa ytre ordsins predikun oc eydileggia alla skola. þo skulu predikararner eckj wndañ fella lijfsauguna sialfa þess Gudz mannz hiñz heilaga Johannis. Enn af þuj ad su heila historia wñ hans gietnad fæding predikaner oc lijflåt kann eckj med eirñi predikun wel ad eñdast þa mæ presturinn lata nockud af þessu hia lijda til einns annars tijma. A þessum sama tijma mæ oc syngia psallite regi.

A allra heilagra messo skal predikast wñ eina riettiliga tru sem Gudz heilager hafa haft oc huernin oss ber þeim epter ad fylgia suo ad su kristilega kirkia meigi skilia j huern mata þeir hinu heilaugu meigi riettiliga heidrast ðn bæna akallz oc fyrir wtan alla ranga oc ogudliga dýrkan.

A Michaelismesso þad er allra Eñgla dag skal skie ein almennilig þackargiaurd fyrir allañ þann afla auoxt oc groda sem madur hefur ð þuj ðre feiñgid oc j þeirre þacklætismeinijngu skal allur saufnudurinn syngia med einum munne af hinne mestu hiartañs godfýse strax epter predikun þennañ sǫng. Te deum laudamus. Suo skal ð aullum þessum hatijdisdaugum. bædi wñ morguninn fyrir middeigi oc epter mǫltijð predikast wñ eiñglana huersu mjukid gott wier haufum af þeirra þionustu oc fyrir huersu marga welgiaurninga wier eigum ætijð gudi ad þacka.

4.

Wñ helgidaga haulld þui menn meiga wel hallda nockra sierlega helga daga oc hatijder eckj tijmans wegna edur fyrir dagsiñs eigiñ skulld. helldur sakier þess ad Gudz ord meigi predikad werda og allar þær greiner sem Euangelium jñne helldur meigi wtleggiast riettiliga og færast til gagns og nytsemdar.

Wier medtaukum ecki nauckra helgidaga (sem fýr er sagt) wtañ þa weniuliga sunnudaga suo ad folkid meigi

einu sinnj j huerre wiku huijlast af sijnu erfidi heýra Gudz ord oc medtaka sacramentin almenniliga huer med odrum oc bidia gud w̄m̄ alla naudsynliga hlute oc þacka honum fyrir sijna þusunðfallða welgiaurninga.

Priar christi storhatijder hauledum wier heilagt j þria samfellda daga fyrir sakier þeirrar heilaugu historiū w̄m̄ worn herra jhesum christum. þar ad auki nýðrsdag oc þrett-afnda dag j jolum huern sumer kalla þriggia konga dag. Jtem kiertamessa oc bodunardag marie oc ef þessa saumu hatijd ber j dýmbilwiku þa skal hun halldast epter gaumlum siduana á laugardaginn fyrir palmadag. Jtem wppstigningardag wors herra jhesu christi oc witiunardag marie med sijnu weniuligu Euangielio. Enn pistillinn skal lesast af. 9. capitula spadomsbokar Esaię. Og þar skal wppspretta einn wõndur af root Jesse et cetera og endast þar. Og hañz legstadur skal heidarligur werda.

Jtem hatijd Johannis baptiste. jtem Michaelismesso fyrir saukum eirnar kristiligrar þackargiaurdar. jtem allra heilagramessu.

Enn postuladagana skulu predikararner ad eins boda af predikunarstolnum [oc tala w̄m̄ þa ef will j predikuninnj æ næsta epterfylgiañdi sunnudeigi eiñs oc marie messo magdalenu oc sancte Laurentij messu. Og á marie magdalene dag mæ wel syngiast su sequentia. laus tibi christe. þo skal á þeim sama sunnudeigi lesast oc syngiast oc predikast allt samañ epter þuj sem sialfum sunnudeiginum til heyrer suo ad þar werdi seinast j predik(an)innj talad w̄m̄ þa heilaugu ef þar er nockud wijst edur merkiligt w̄m̄ þann edur þann j heilagri skrift af huerium menn meiga taka sier saunn dæme til ad trua Gudi oc elska sinn naunga oc med poliñmædi ad bera sinn kross oc motgang.

Enn huar sem dagliga werdur predikad þar mæ presturinn taka sier það sama euangielium edur historiū fyrir heñdur æ þeim sama tjma sem huu til fellur.¹⁾

1) [1282 hljóðar svo (og er ekki sœmkvæmt frumtextanum): Skjurdagur og föstudagurinn lanngi sieu skylldughiga halldnir til kyrkiusoknar og tjdagiordar enn eplir embætti sie j sialfrædi ad vinna.

5.

Wm skijrnina huerin henne skal hattad wera
 þu ad skijrni er ad saunnu ein þinsiglud stad-
 festing w m alla þa hlute sem wier truum w m
 wori herra jhesum christum og eirn satt-
 male huern gud hefur giort wid oss j
 Jhesu christo styrkiañdi wora tru
 oc taknañdi eina rietta synda
 jdran huer ed krefur eiñs
 kristeligs liferñis.

Borin skulu jafnan skijrast j modurmale j þeim sama
 foñte sem weniuligur er. þau skulu nakiñ ausast watni þim
 sinnum yfer bert haurund. þo skal med skynsemd gaum-
 giæfa huerin ad hattad sie þeirra styrkleik huert þau meiga
 þola ad klædflettast edur eigi þu wier leitum ad heilsu oc
 welferd barñanna med skijrñine enn eckj ad þeirra for-
 diaurfun.

Suo skal nu skyrifaderinn fyrst ad spýria guðfedginin
 huers barnid sie oc huert þad sie heima skjirt. og ef (hann) heyr-
 er ad þad sie skjirt riettiliga þa skal hann j aunguañ mata
 endurskijra þad þu þar er eckj wtañ ein skjirn til Ephe.
 4. helldur skal hann alleina wpplesa truarinnar greiner og
 þad heilaga Euañgelium Marcij. 10. med pater noster. Sijd-
 añ skal hann tala til þeirra sem þar eru wid stadder eink-
 um til guðfedginanna (hueria barñsins foreldrar skulu þar
 vm bidia) oc suo epter þad barnid er skjirt ef þeir kunna
 eigi suo fliotliga þar til ad komast.

Kiærer brædur oc systur þetta barñ er nu skjirt oc
 hefur allareidu þann heilaga aña med syndanna fyrirgiefn-
 ingu þar fyrir wiliuum wier eckj skjira þat wpp aptur suo

Sunnudagurinn og allar hátjdir skulu halldazt j mykilli virdjingu.

Þ þeim skal eckirt leyfiligt verk giöra eij þjng sækia*) nie setia
 eij til dauda eda limalatz dæma og stefna vid kyrkiu þ helgum dæg-
 umm vmm embætti fyrir eda eptir. eij þar dom lesa yfir monuum em-
 bættisgiordinni til hindrunar enn samvitskum manna til modz og
 sturlunar.

Presturinn skal taka sier þad euangelium eda historiũ fyrir hend-
 ur sem a þeim sama tjma fellur til.

*) þækia, handr.

wier spottum eigi nie hædum heilagañ anda huad þid gudfedgin skulu wita suo sem wítnismenn fyrir aullum audrum oc þackid worum herra oc gudi sem þetta barñ hefur tekid til nadar fyrir jhesum christum. Sijdañ skal hann tala suo til barñsins. Gud wardueite þinn wtgañg oc jnngañg nu hiedañ j fra og ad eilifju. Gudfedginin suare Amen. Þar næst lesi hann þa seinustu bæñ sem fylgier skjarnar-embættinu. Sa almattuge Gud og wors herra jhesu christi. Fader vor. et cetera. Seinasta skal hann med faum ordum tala til Gudfedginanna aminnandi þau ad þau skule hier wñ bera wítnisburd j alla stadi og ef suo kynne skie ad þetta sama barn misti sinna foreldra wid ad þau wílie wera eirinn j foreldra stad j aullum hlutum sem þess saluhialp ahrærer epter þuj sem þeim er mauguligt ef þau kunna fyrir nalægdar¹⁾ sakier þar til ad komast.

Enn ef barnid er eckj skjirt elligar ef nockrer efa wñ þa saumu skjirn barñsins suo sem opt hefur skied þuj skjirnñ skal eckj fremiast æ medal wor j kristiligri kirkiu med nockru forordi suo sem margur plagar ad seigia. ef þu ert oskijrdur þa skjiri ec þig. þa skal giaura eina aminninñ til Gudfedginanna oc annara. sem þar eru stadder wid skjirnina ad þeir meigi fa riettañ skilnijng oc wnderstaudu wñ wírding þess heilaga sacramentis og suo skulu þeir eirinn aminnast ad þeir giefi wel giætur ad þui sem þar seigist. Sijdañ skal presturinn wppbyria skjirnarembættid seigandi. Far wt hiedañ þu ohreine añdi. et cetera. Og þegar skjirnarembættid er nu suo wteñdat þa skal presturinn ad nyiu giaura Gudfedginunum eina ðmíning epter wañda suo þau meigi wita huad þau eru barninu skyllidug ef suo kann skie ad foreldranna misse wid fyr enn þad kiemur til sijns skilnijngs oc alldurs ad þau frædi þad j barñalærdominum ef þau eru þar suo nðlæg suo þad meigi med alldrinum og wppwextinum waxa oc þrðast j christi kynningu oc wera hans limur suo sem þad er honum jnnplañtad j skjirninni.

6.

Wñ aflausnina huorñin hun skal til gañga
þui hun færer þann hinn syñduga (suo

1) fjarlægðar 1282.

framt sem hann truer) aptur til þess
sattmala sem gjaurdur war j
skjirðinne.

Eiðginn skal afleysast wtañ suo sie að hann með syñd-
anna widurkienningu heidist aflausnarinnar. Þar fyrir skulu
soknarprestarnir j stodunum wera til reidu j kirkiunne æ
laugardagskuolldit wñ aptañssauñg enn hiner æ landzbygd-
inni arla æ sunnudagana fyr enn messuembættid byriast oc
late sig þar finna reidubuna wid að heyra allra þeirra jata-
njng sem skriptast oc þionustast wilia. Enn sa sem skript-
ast will skal jata sig fyrir skriptafaudurnum með skjirum
skriptamalum oc sitt lijf og framferdi oc annad huort wid-
urkienna sig með almenniligum hætti að wera einn aumañ
syñdara. Elligar að meðgauga nockud það sem hann þykist
hafa sierdeilis forsomad j sijnun kalli oc embætte elligar ef
hans eigiñ samuitska biður hann nockud þa skal hann seigia
það fram. Annars kostar heimtist hier einginn reikniñgs-
skapur¹⁾ af sierhuerri syñd fyrir sig þuj þar af kuiknar sam-
uitskan næsta miaug.

Enn hier hlýtur þienarinn að wera skynsamur og gaum-
gæfinn að hann witi stad oc lækniñgar af Gudz ordi til
syndarinnar huer hellst sem hun kann að wera. Sjðaðñ skal
hann oc afleysa þann sem skriptast með hañðanna wpp(a-
leggingu²⁾) wtañ hann finne oc formerki að sæ hinn same
sie bannsettur oc eckj enn nu forlijkadur wid kristiliga
kirkiu.

Þar epter ef sa sem skriptast girñist sacramentid þa
skal presturinn jnnvirduliga rannsaka oc epter spyriast
huern skilniñg oc wnderstaudu edur meining hann hefur
wñ herrañs kuolldmaltid oc huort hann skyniar huat sacra-
mentid er oc huert gagū oc nytsemi það hefur með sier oc
huar fyrir hann girñist að medtaca sacramentid oc huert
hann hefur suo wel jdkad sig og auaxtast j christi skola
að hann kann riettiliga að lesa þau x bodord oc annad
þat sem barnalærdominum tilheyrrer. Enn ef (hann) kann
þetta eckj þa skal fraujsa honum j það sinn suo sem

1) 1282; reiknings(!) a. 2) wpllijngingu a; wppleggjngu 1282.

þeim þar hefur eckj brudlaupsklædi oc werdur þar fyrir wtelucktur fra hluttecningu herrañs kuolldmaltjdar. þo skal presturinn wnderwijsa hoñum þetta j heimugligum skriptamalum ad hann skulj suo halldast fra sacramentinu þar til hann leidriettist oc læri nockud betur suo hann komi eckj j nockud wanrykte huert honuu wæri wijsat þar sem honum wæri opiñberliga fra wijsad fra alltarinu.

Eiñginn manndrapari skal föa aflausnina fyr enn hann er kuijttadur wid eptermalsmennina oc hefur bædi giaurt þeim oc yferwalldinu fulla anægiu. micklu sijdur skal þuiljkum maunnum giefast nockud werndarbrief med huerium þeir giaurast trygguer wñ sig wtañ þad werdi med yferwalldsiñs oc sakaraberañs samþycke. Enn þo skrifum wier hier med naudsyninnj aungua reglu þui hun hefur eiñgiñ laug.

Enn huer sem epter nockud manndrap hefur kuijttan feingid af yferwalldinu þar med forlykun a komid wid wini oc frændur þess sem j hel uar sleiginn þa skal hann epter gaumlum siduana föa med sier nockra af sijnum winum oc kunnijngium oc gañga ä sunnudaginn fyrir þann sem soknarpresturinn er j þeim sama stad og auglysa þar opiñberliga fyrir aullum strax epter predikun fyrir haalltarinu sitt añgur oc hiartañs trega. Og þegar sokñarpresturinn hefur heyrt hans opiñbera jatnijng þa skal hann aminna allañ safnudinn ad bidia fyrir honum og hugga hann med Gudz heilaga Euangelio oc afleysa hann sijdañ.

Med sama hætti skulu oc eirnin þeir sem leggiast med sijnum naskylldum ættmonnum oc aller adrer suo margier sem med opinberum laustum oc lýtum hafa hneygslad kristiliga kirkiu giaura opinbera jdrañ oc taca opinberar skriptur. Og girnist þeir þa aluarliga oc af aullu hiarta ad afleysast þa meiga þeir fa opiñbera aflausñ oc werda suo kuijtter wid safnudinn j kristiligri kirkiu. þuj þær syñder sem opiñberar eru skulu med opinberligri aflausñ fyrirgiefast. Enn hinar sem leyndar eru fyrir þær meiga menn og leyniliga afleyster wera.

Hier skulu nu prestarner allra sijdst forsoma sitt embætti hia þeim sem eru til dauda dæmder og afljfast skulu

sakier sinna misgiaurnjnga þeim skal bædi weitast aflausn-
iñ oc sacramentid ef þeir eru þess oskañdi.

7.

Wm þad huerñin menn skulu pionustast þui ad
þesse Gudz (þionusta er styrkiñg oc¹) stadfest-
iñg þeirra riettruudu kristnu manna oc j
sannleika einn þañtur huer þad wott-
ar oc witñar fyrir oss ad wier skul-
um fœ oc audlast alla þa hlute
sem oss lofast j Gudz Euan-
gielijo sem er syñdanna
fyrirgiefning tilreikñ-
an christi riettlætis
og þad Eilijfa lijf.

Þeir sem wilia pionustast og medtaka þad heilaga
sacrameñtum þeir skulu ætjð oc j alla stade medtaka bada
partana. oc þar sem nockrer eru suo weykier j trunne ad
þeir þora eckj ad medtaka þad suo elligar ef þeir eru eckj
enn suo froder þar wm sem wera ætte. þeir kunna wel
jnnan þriggia manada ad lœta kienna sier oc wnderwijsa
suo mykid af kostgiæfnum oc fromum predikurum wm þessa
jhesu christi jnnsetnjgn ad þeir fae lýst oc wilia til ad med-
taka sacramentid j þennañ mata. sierliga nær þeir sia dag-
liga annara christinna manna dæme fyrir augunum. Wilie
þeir þa enn ecki leidriettast oc hlýða christiligum aminn-
ingum þa kann einginn med riettu ad dæma þa breýskua²)
oc fauijsa helldur þrioska þuerbrotna oc forherdta j mote
christi eigiñ jnnsetningu et cetera.

Til þessa heilaga samneytis (huert ed heyrer alleina til
þeim riettkristnum) skal aungum leyfast med minna kosti
enn hann hafi ðdur tiad sig fyrir þienaranum oc bedit hann
ad hann mætti pionustadur werda. Eij skulu helldur aller
þeir sem þar wm bidiast takast til sacramentisiñs fyr enn þeir
hafa jatad sig oc lated sijna tru j liose oc suarad til þeirra
spurnjnga sem þeim werda fyrir settar wm sacramentid.
wtañ presturinn þecki þa adur ad þeir sieu bædi skynsam-

1) [sleppir 1282. 2) Svo.

er og skickafligier. Og enn þó þeir kunne vel suar fyrir sig að gíefa þá skal þó athuga þeirra vinngeingni síðsemd og dagfar suo ef þetta fer eckj epter þeirra eigið skynseme þá skulu þeir halldast fra sacramentinu. þó skal það skie j heimugligum skriptamálum suo sem fyr er sagt.

Suo skal hier nu eiðginn takast til þeirrar heilaugu hlut(t)ecningar sacrameñtisins af þeim sem trua. sa sem eckj hefur adur tiad sig fyrir kiennimanninum. þar næst eiðginn af þeim sem jatast hafa og kunna þó ad suara til þess sem þeir werda ad spurder. Saumuleidis eckj heildur nockur af þeim sem yfir hlýdt hefur werid og eckj auglyser það j síjnu lijfernj og framferdi sem hann hefur jatad og med kient j skriptamálunum og það sem hann hefur gíefid sig wt fyrir.

Þui skulu nu aller þesser epterskrifader halldast fra hluttekningu þess heilaga sacrameñtis.

1. Fyrst þeir sem opiðberliga eru bannsetter og eckj eru leyster wr þui banne.

2. Þeir sem wjsuitandi hallda á nockrum willulærdome og eru þar j forherter

3. Oder menn og wngbaurñ sem eckj eru komin til skilnings alldurs.

4. Aller þeir sem med jdranarleyse og hiartans hardydgj lifa j nockrum opinberum laustum. suo sem ad eru hordomsmenn. frillulijfisfolk. okurkallar. ofdryckiumenn. blotuargar. ofrikkismenn og allra hellst þeir sem foracta og fyrirlijta Gudz heilaga ord. og huerier sem opiðberliga sýndga suo wjsuitandi mote sinni samuitsku an alls gudz otta og hrosa sier þó miðc med storum ordum af Gudz Euangelio.

J stuttu mðle er þetta meiningin ad þau Gudz baurñ og þeir christi lærisueinar sem sig hafa jatad fyrir kirkiunar þienara og hafa latid yfer hlýða sier og medkieñt hafa sannleikann og med sinne widurkienningu færa gott og síðsamlegt lijferni hafa og eirðinn aflausnina feingid suo þein hefur eckj werid wtskufad. þesser meiga lata þionusta sig og gañgi fyrst fram karlmenniñer og síjdañ kueñfolkid.

Suo skal nu þessu¹⁾ jafnañ lýsa tuisuar á hueriu ðre

1) 1282; þessa a.

huerier halldast skule fra alltarisins sacramenti A palma-
suunudag og 4 sunnudag j adueñtu.

8.

Wm hionabañdit huerñin hionin skulu
samañ wijgiast.

Med Eckta personurñar hafa Gudz ordz þienarar alls
eckirt (þad hiuskapnum sialfum widuijkur) wtañ ad giefa
þær til samañs og hughreysta þeirra hrelldu samuitskur.
allt annat heyrer weralldlegu walldi til.

Auñgum skal leyfast ad giefa sig samañ j hiuskapar-
stiettna moti þui forbodi wm þa fyrirbodnu lide. Ecki skulu
helldur þær personur biñda sitt hionabañd sem leyniliga
hafa trulofast sialfar ðn þeirra wilia sem þær eru wnder-
giefnar. Og eckj helldur þær fyrir huerium eckj hefur adur
lýst werid opiñberliga eitt sinn oc annat j kirkiunne oc
eckj hafa latid hialpa sier med eirñi bæñ til Gudz.

Enn huar sem eru tuær personur þar sem eiñgiñ biñdr-
an fiñst æ mille j einu edur annan mæta. þa meiga þær
personur lata wijgia sig samañ j naueru safñadarins epter
wpptecnum hætti oc lañdsiñs wana med þeirre atferd oc
skickan sem stendur j litla chatichismo¹⁾ Doct. Marthini²⁾.

Suo skal nu auñgum leyfast epter þennañ dag ad biñda
sinn hiuskap j þridia lid wppa þad ad halldast meigi natt-
urlig bligd oc hæuerska oc wirding settlidanna sem hier til
dags hefur halldit werit af worum forfedrum.

9.

Wm kirkiunnar þienara huerñin þeir skulu
wtueliast og wijgiast.

Fyrer þui ad prestawijgslan er eckirt annat enn ein
skickan j kristiligri kirkiu med huerre ad nockrar personur
kallast til ad þiona gudz ordi oc sacramentunum þui eiñg-
inn skal dyrfast ad sier ad taca þessa þionustu j kirkiu
saufnudinum elligar sialfum sier j nockra sokñ jnn ad
þreýngia wtan hann sie laugliga kalladur.

Suo meiga nu aller prestarner j sierhueriu hieradi og
stigte med sijnum Biskupe wtuelia sier eirn af predikaurun-
um huerñ hellst þeir hallda þær til wel fallinn wera (huort

1) Svo. 2) Marthine, hðr.

sem hann byr helldur j kaupstaudunum edur æ landzbygdinnj) ad hann sie eirn profastur yfer kirkiumum oc prestunum j þui hieradi.

Nær það er nu þaurf á nockrum Gudz ordz þienara j einhuerre kirkiusokū þa skal fyrst wera bedit wīn hann epter christi eigiū ordum oc epterdæmum adur enn wtualnijngin skier. Sijdañ skulu þeir enu hellstu af saufnudinum huerium þessi wīnhyggia tilhey rer alpydunnar wegna wtuelia sier med profastinum eiuhuern þaun sem þeir hyggia þar til hentugañ oc huerū kirkiusokñarfolkid meigi med godum witnisburdi wīn hans rýckte ærligañ lifnad oc goda sidu señda til þess sem þar er Superattendeñs yfer þeim stad oc suo skal saufnudurinn señda hann fyrir biskupinn og rita þangad med honum wīn hañs eriñdi ad hann werdi þar ad spurdur wīn sinn lærdom og skilnijng.

Enn huar sem þeir eru nockrer er j langañ tijma hafa haft riett til þess ad weita nockrar soknarkirkjur suo sem wæri þeir rietter patronar oc plaga ad kiosa þaungad soknarprestana edur predikarana oc ad koma þeim fyrir biskupinn þar skal saufndurinn bidia þessa wīn eina personu huer sem folkinu wirdist wel faliñ ad sa hinn same madur meigi þa sendast til biskupsis. Þennañ riett og yferråd skulu borgmeistarar oc radiñ hafa j aullum kaupstaudum eirninn þar sem radit hefur aunguañ slijkañ riett edur priuij legium plagad ad hafa hier til dags suo framt sem meun wanbruka ecki þessa wora skickan oc ordinantiu.

Enn huer soknarkirkia sem suo señder nockra personu fyrir liensmanninn skal sialf bitala hañs kostnad oc tærijng oc ef su sama persona sem suo girnist kirkiuþionustuna werdur fuñdiñ skickañlig j lærdominum þa skal biskupinn skrifa med þeim manne til liensmannsi. sem settur er yfer það sticketi ad hann medtaki hann oc stadfesti hann kongsins wegna.

Eidurinn sem hann skal sueria þar skal suo hlioda oc eckj audruuijs.

Eg. N: wtualinn soknarprestur til þeirrar soknarkirkju. N. lofa minum naduga herra kongi trunade ad eg wil framfylgia aullu þui sem hans kongligri Maiestet kann ad wera (til) Æru oc undergiefinnar hlýdni og fridar. Eg lofa og

suo ad eg wil wera jdinn oc kostgiæfinn j mijnu Embætte sem mier werdur bijfalad suo leingi sem ec er þar wid. Og ef ec forsoma nockud annad huort oforsialiga eða af mannligum breyskleik. þa fyrirgiefi mier þad gud fyrir sinn son worñ herra jhesum christum. Enn ec wil hier æ mote af nockri foractan eckirt giora. suo sannarliga hialpe mier Gud med sijnu heilaga Euañgelio.

Wor lieñsmadur skal strax þegar hann kiemur taca blijdliga wid houum oc señda hann sem fyrst med briefe aptur til biskupsisñs suo hann neydist eckj til ad hafa lañgan kostnad oc eirninn wppa þad ad kirkian þarfñist eckj sijns soknarprestz ofleinge sem er hennar salusorgare j Gudz stad þui þad kann ecki ad skie ad hann tefie leingi burt fra kirkiunni ðn stors woda oc skada.

Ecki skal wor lieñsmadur heldur taka nockud af honum suo ad worer liensmenn late sig eckj finna j þeirre leidu agirñe hueria wier haufum biskupinum fyrirbodit oc eirninn saukum þess ad worer prestar skulu eckj synast (og eigi heldur neydast til af eirne boluadri simonia) ad kaupa sig j þad heilaga predikunarembætte þar sem sidsamer oc wellærder danemenn skylldu til kallast oc eirninn þreyngiast til med heilaugum aminningum ef þeir willdu eckj annars kostar þessa kirkiuþionustu wnderbiñdast. suo lañgt er fra þui ad ogudliger oc andstyggiliger menn eigi ad kaupa sig þar til. Suo sæmdi þad nu eckj worum liensmonnum sem hier til dags sæmdi eckj pafañs biskupum wtañ þeir wilie storliga lastader wera fyrir þann wonda plog. tyrannj oc sijmonium¹). Enn ef skrifaranum sem briefid skrifar skal giefast nockud fyrir sitt omak sem þo er hardla ljtíd omak edur erfidi þa sie þad eitt halft gylline oc ad mesta koste eitt heillt gylline sakier nockurar wirtiñgar þad ma same wtualldi soknarprestur giefra lieñsmannsins skrifara enn þo skal kirkiañ sem hann hefur wtseñdt kosta eirninn þessu til.

Sijdañ þa hann er nu kominn aptur til biskupsisñs med þetta brief þa skal biskupinn hafa hann inn j þa kirkiu sem þar er j staudunum sem biskupinn byr oc bijfala hon-

1) Svo.

um þar sitt kall oc embætte fyrer alltarenu med þuilijkum hætte sem nu epter fylgier.

Fyrst skal einn af prestunum stíjga wppi predikunarstolinn. strax epter það pistillinn er lesinn oc seigia suo. þennañ danumann¹⁾. N. hefur su kirkusokñ wtualid oc kallad til ad þiona sier j þui heilaga Euañgielio. hefur hann godañ witnisburd af þeim saufnudi wñ sitt líf oc framferdi. haunum hefur oc suo werid ýfer hlýdt af biskupinum j lærdominum oc er fundinn skynsamur oc wel greiñdur j aullum sijnum añdsuorum. Þui skal hann nu hier fyrir alltarinu ordinerast oc skickast til þess sama embættis med Gudz ordi oc tilheyrililigum aminningum oc hañðanna wppalegg-íngu²⁾ oc eirne christiligri bæn til Gudz þui er hann audniukliga bidiañdi ad eirn oc sierhuer af ydur goder christier wílie bidia ad gud late sier wel þocknast þennañ sinn þienara med allri hans þionustu oc hañs embætti mætte koma gudi til lofs oc dyrdar oc maurgum manneskium til saluhialpar. þier skulud oc suo þacka almattugum Gudi af hiarta fyrir jhesum christum ad hann suo wírdist ad señða sinne heilagri kirkiu presta oc predikara þui sannliga eru þetta þær gafur hueriar christur gaf sinne kirkiu þa hann stie wpp til himiñs suo sem skrifad stendur Eph. 4.

Enn hann sem embættid skal wppa sig taka skal þa fram falla a sijñ knie fyrir alltarinu med nauckrum audrum prestum sem þar kunna ad wera vid stadder a medañ skolabaurñiñ syñgia j latijnu. Veni sancte spiritus. Suo skal biskupinn lesa þessa collectu standañdi fyrir alltarinu. deus qui corda fidelium. et cetera. Sijdañ skal hann³⁾ snua sier fram ad folkinu oc lesa j modurmale þa heilaugu lectiu sem hliodar wñ kiennimennina oc Biskupana af pistlinum til tijtum. þar næst skal biskupinn lata setia honum fyrir sem kirkiuþionustuna skal ad sier taca Gudz þod oc þijfalíing wñ það heilaga Euangelium huerninn það skule riettiliga predikast oc huerninn Gudz sacrameñti eigi tilheyriliga vt ad skiptast. þar med skal hann oc amiuna hann hueri-in honum byrie ad kienna wñ jdrunina. wñ kross oc mot-

1) 1282; danmann a. 2) 1282; vppeggingu a. 3) b. v. 1282.

gañg w̄m yferwalldit oc þa hlydni sem menn¹⁾ eru þui skyld-
uger oc w̄m þau godu werkin ad hann skule med þeim sanna
saluhialparlærdome standa á mot allri willu oc jðka sig
sem best j Gudz ordi oc heilagri ritnijngu oc bidia þar med
til Gudz án afláts. Enn hann skal aullu folkinu aheýrañdi
suara med klarre raust til alls þessa ad hann wilie suo
giarñan giaura med Gudz nadar hialp oc fulltjñge.

Suo skal biskupinn þa med þeim audrum prestum
leggia hendur yfer hann oc bidia med klarre raust oc lesa
Fader wor j modurmåle oc þar til eina collectu sem giaur-
ast skal sierdeilis hier til þo fyrir wtañ tñn oc ad sijdustu
skal allur saufnudurinn suara Amen. Epter þad skal syñgia.
Nu bidium wier heilagañ aña et cetera. med aullum sijn-
um wersum. Enn æ medañ þad er suñgid falli presturinn
æ knie oc bidie med sialfum sier. Enn nær þad fyrsta wers
er wt suñgid þa skal hann stañða wpp aptur oc snua sier
ad alltarinu.

Saumuleidis stañða þa wpp aller prestarner med þeim
sem wijgdur er oc geingur hann þa afsijdis oc stendur þo ecki
lañgt fra alltarinu suo hann meigi medtaku þad heilaga sacra-
mente til huers hann skal þa fyrstur gañga wndañ aullum audrum.

Suo skal þð aull þessi hegdan oc wixlugiaurd eñðast
epter sancte pals ordum þar hann seigier ad skepñan helg-
ist fyrir ordit oc þænina.

Sijdañ skal biskupinn senda hann med sitt opid brief
til profastsin̄z oc leggja honum hid besta til wid hann suo
wel sem wid hina adra prestana ef þar eru nockrer j þui
sama bygdarlagie þar sem hann er til skickadur ad wera
socknarprestur. saumuleidis skal biskupinn skrifa med hon-
um til borgmeistaranna oc radmannanna og til alls safnad-
ariñs ad sa hinn same skule wera þeirra predikare oc læri-
fader j Gudz ordi oc giefi þeim christi sacramento.

Suo skal profasturinn strax æ sunnudaginn elligar á
næstañ helgañ dag þar epter lesa biskupsins brief w̄m þad
hann sie riettiliga kalladur oc reyndur j lærdomenum oc
jnnuijgdur til embættisiñs oc leggja honum eirninn gott til
wid almugann j sinne predikun.

1) b. v. 1282.

Nær sem hellst wor liensmadur hefur þa sijað nokkud eriñdi þaŋgad (þui eckj er elligar þaurf ad hann giauri sier ferd alleinasta þess wegna) þa skal hann kongsins wegna bida oc þijfala folkinu j þeim stad ad þad skule wera fyr greindum presti til gagns oc goda oc giallda honum j riettañ eindaga þad sem honum fellur til oc seige honum þad aluarliga ad hann wile kongsins wegna straffa þa sem ohlyduger eru.

Suo er þetta nu wor aluarlig skipan oc þijfalning ad worer liensmenn framkueme þetta nær þeim kann ad wera þar hægt wñ.

Framueigis finnast hier þær þingasokñer j rijkinu j hueriu(m) huorki er suo margt folk oc eckj helldur suo wel formeigandi ad huer kirkia kunne ad halda sinn soknarprest. þar af kiemur þetta. ad einn soknarprestur neydist til ad þiena morgum þingasoknum bædi med sijnu storu omake oc med allijtille leidrietiñgu þingafolksins. þuj skal einn soknarprestur hafa fleiri soknarkirkiur enn hann kann til gagns wel ad forstañda bædi med predikunum oc sacramentanna wtdeiliñgu oc eirninn ad kienna þar (med sijnum diakna) chaticismum¹⁾ þad er barualærdominn oc ad wita folksins a sijnum tjma til ad kienna þui epter ordinantiunne huad sem biskupinn oc profasturinn j þui hieradi leggja fyrir hann. þar fyrir mð nu giaurast ein sokñ af fleirum huar sem biskupinum profastinum oc worum liensmanne suo sýnist oc skulu þeir skrifa oss til þar wñ suo wier stadfestum þad.

Aunguer aulmusumuñkar skulu epter þennañ dag fædast edur halldast j vorum laundum og rijkium. huorki skulu þeir þiggja nie predika oc ecki helldur heyra nauckra manna skriptamðl. Enn þeir sem gamler og wanferer eru oc til einnskis embættis hæfiliger j kirkiunne þeir tæiga wera j klaustrunum þar þeir hafa sitt fædi fyrir Gudz skyllð þo suo ad þeir skulu afleggia kapuñar oc klaastrabunadinn og spotte eigi nie wanheidri Gudz Euangelium.

Þau gaumlu ljikneski oc skurgod (til huerra fðfrodur almugi hefur haft heitgauñgur oc flýckst til þeirra af fiarlægum staudum oc weitt þeim lotning med storri afguda-

1) Svo.

dyrkañ) skulu med aullu burt takast þui huer madur weit nu loksins ad suoddan er eckj annat en afgudadyrkan.

Peir soknarprestar sem nu eru á þennañ hatt wtualder og wijgder til þeirrar andligu gudz pionustu ad predika Euangelium meiga suo leingi haldast oc kallast þad þeir eru sem þeir stañda standugier j riettum lærdome godum sidum oc Erligum lifnadi suo þeir fðlest eckj wid nockrar weralldligar sýslaner sem eckj þar koma þeim wid oc þeirra Embætte. Enn þegar þeir takast¹⁾ til ad giaurast adrer menn enn þeir woru edur þeim ber ad wera og winna þar eckj bot æ nær þeir eru amiñter þa meiga þeir wel epter biskupsins oc profastsins skynsemi straffast af yferwalldinu oc eirñinn lijka setiast af embættinu oc reiknast fyrir ouijgda menn lijka sem annat alpydufolk.

10.

Huerñin þeir forhertu skulu bannsetiast þui ad banned er su einasta læknijng sem kristilig kirkia hefur j mote opiñberum syndum oc suiujirdingum oc þar til skylldu menn aluarliga framfylgia þeim sama læknisdome æ þessum sijdasta tijma.

Aller þeir sem opiñberliga liggia j opiñberum syndum oc styggia suo kristiliga kirkiu suo sem hordomsmenn. frillulijfismenn et cetera. og wilia ecki leidriettast þegar þeir eru j eitt sinn oc annat amiñter. helldur liggia samt forherter j sinne woñdsku þeir meiga reiknast heidingiar oc fordæmeligar manneskiur. Matth. 18. þuilijkum skal oc eigi helldur weitast þad heilaga alltarisins sacrameñte þeim til stærre fordæmingar. suo leingi sem þeir jdrast eckj þess sem þeir hafa suo opiñberliga jlla giaurt. Enn þo ma þeim leyfast ad wera wid Gudz orda predikun oc auallt skulu þeim giaurast aluarligar aminningar ad þeir ottist Gud oc forsmðe eckj þann sama dom oc wrskurd sem predikararner safñadariñs wegñe epter Gudz ordi hafa opiñberliga lesid yfer þeim suo þeir wppuekie eckj nockurñ stæra Gudz dom á mote sier

1) taka 1282.

oc snue suo þui faudurliga kirkiunnar hrijse sier til eilijfrar fyrirdæmiugar. þui huad sem hellst predikararner alyckta j þennañ mata epter Gudz orða hliodan það will gud sialfur med fullri mact hallda.

Samt meigum wier hafa þa ytre oc almenniligu wñ-geingni wid þaun bannsetta fyrir sakier almenniligs fridar oc rosemi. Enn eckj skulu menn hauñdla wid hann suo sem wid eirñ brodur suo hans odygd tilreiknist eckj safnadinum til. hitt annad heyrer allt til weralldligri walldstiorñ þui ad Gudlastarar, hordomsmenna, jungfrur kreinkiarar og þeir ogudligu yfergångsmenn kirkñanna þesser falla oc suo wñder suerdit. suo er og suerdit suo frekliga skylldugt kirkiunne wñ sijna þionustu ad hun mæigi fyrir þess saki-er j fridi oc nadum wera.

11.

Huerñin witia skal þeirra sem wanfærer og yolader eru.

Þetta ber oc allra hellst godum predikaurum ad giaura þui ad suoddan manneskium er mest þaurf ð ad heýra Gudz Euañgelium. þær medtaka það eirinnn allra hellst. þar fyrir skulu prestarner jðugliga witia þeirra sem siuker oc wanfærer eru oc aminna folkid sem optast þa þar giefst efni til ad huer wñ sig señdi j godañ tijma bod til prestz-ins þegar nockur sykist suo ad prestarner kunne þadañ j fra þess optar ad witia hiñs siuka oc med tilheyrligum aminningum ad giefa honum god rñd enn eckj ad bijda jnn til þess ad neydin er sem stærst. wtañ suo sie ad nockur werdi fañginn med bradum oc oforuarañdi krañkleika.

Huar sem prestarner eru nu þa suo einu sinne kallader þañgad skulu þeir optar enn sialldñar aptur witia epter þuj sem þeim wurdist ad hinn siuke þurfe med wtañ hann hafi sialfur einhueria adra hia sier sem honum kunne fulla wnderwijsun ad giaura. Enn huar prestanna er eckj witiad til þeirra siuku þa eru þeir noglega afsakader þo þeir komi ecki okallader.

Nær presturinn kiemur nu ad þionusta hinn siuka þa skal

hann sierdeilis athuga jnnuirduliga huerñinn sæ hinn siuke hafe skickad sier wid gudz ord suo hann kunne þess betur ad wñderwijsa haunum suo til gagñs werdi. þar næst skal hann (ef suo er hattad efnum hins siuka ad hann gieti þad lidity) af liosum greinum ritnijugarinnar auglysa ad aller menn eru synduger og ad þeir fde oc audlist syñdanna fyrirgiefnijug alleinasta fyrir truna a christum jhesum. Sijdañ skal hann minna þaun hinn siuka ð til huers ad christur hafe jnnsett sijna kuolldmaltijd (epter þui sem aminningarord in jñnehallda huer lesast skulu fyrir þeim hinum siuka). Hier epter skal presturinn strax skipa ad breida hreinañ duk ð bordit oc lðte setia logañdi lios þar wppa ef þad fæst. hann skal oc leggja braud ð patijnuna og lðta wijnid æ kaleikinn oc nær þetta er giaurt þa skal hann snua sier til þeirra sem nærstadder eru suo seigiandi. Wor herra Jhesus christus seigier. huar sem tueir edur þrijr eru samañ safñader j hañs nafne þar sie hann mitt æ mille þeirra. Og huers þeir bidia j hañs nafne þad skulu þeir wissulega audlast.

Og epter þui wier erum hier til samañs konner ad hallda minningu wñ hans dyrliga kuolldmaltijd þa wilium wier j Gudz nafne giefa þessum worum siuka brodur (eda) systur hañs heilaga sacramente huer nu kann eckj med oss ad komast til kirkiunnar oc werda þar hluttakare christiligrar kuolldmaltijdar.

Sijdañ skal presturinn lesa med harre raust j modurmdle. Fyrst credo og pater noster oc þar epter jnnsetnijngarord sacramentisins oc seigi suo. Wor herra Jhesus christus æ þeirre nott sem hann war forradinn. þar næst skal hann giefa þeim sluka christi lijkama suo sem plagast. og sijdañ skal hann tæka kaleikinn seigiañdi. Saumuleidis tok hann oc kaleikinn et cetera. Og nær sem hellst þienararner hafa suo þad heilaga sacramentum med haundum þa skulu þeir skryðast tilheyriligum og weniuligum presta bunadi þui werduga sacramente til æru.

Ad sijdustu skal predikarinn nakuæmliga wñderwijsa þeim siuka wñ skyrñina oc krossburdinn oc wñfram allt annad ad hann hafe þolinmædina þui sa gode herra oc gud leggur eckj kross og motgaug wppa oss þess wegna ad hann

wilie fordiarfa oss helldur will hann þar med kalla oss til jdrunar ad wier giaurum bot oc betran oc kienner oss suo [ad þeckia sialfa oss¹) og suo hann ad nær hann werdur bedinn oc akalladur meigi weita oss sijna nad oc myskunnsemi oc allt hid goda þui huern hann elskar þann hirter hann oc hefur eina sierliga giedþeckni æ honum sem einu fader hefur þocknan æ sijnum syni oc þar fyrir er þetta sa sabbatzdagnr edur huijldardagur huerñ menn skulu sijnum herra og Gudi heilagañ hallda suo huer oc eirñ lijdi sinn motgañg þoliñmodliga eirnin þo wñ lijfid sie ad tesla oc þianingin ware til æfiloka wppa þad wor skirñ meigi werda suo fullkomiñ. Einkum wegna þess ad wor daudi er j christo einiginn daudi helldur eirn jnngañgur til þess rietta lijfs. suo sem skrifad stendur. Huer sem æ mig truer hann skal alldrei deyia. Enn þeir sem forsomad hafa Gudz Euangelium alla sijna lijfstijd edur skickad sier jlla alla sijna lijfstijd j sijnu lijfe oc framferde. wilie þeir æ sijnum sijdasta tjima hlýða predikaurunum oc leidrietta sig þa er þad wel. enn wilie þeir þad eckj þa mæ þeim ecki giefast þad heilaga sacramento holldz oc blodz wors herra jhesu christi suo þeir medtaki þad eckj sier til stærri fordæmingar. Enn huerier sem christum medkienna oc kannast wid sinn wondañ lifnad og beidast sacramentisins aluarliga þeim mæ giefast þad ad haskalausu þui þienarinn kann ecki framrar ad rannsaka oc dæma enn epter þui hann sier oc heyrer.

Hier ad auk skulu prestarner jdugliga einu sinne edur tuisuar j huerri wiku witiaa þeirra fatæku wesalijnga sem eru j spitalunum oc hugga þá wingiarñliga oc godfusliga med gudz ordi oc fræða þa eirnin oc wnderwijsa þeim suo sem þaurf er æ.

12.

Huerñin prestañer skulu hegda sier wid þa sem til dauda eru dæmder þui þetta hid sama er oc eitt myskunnarwerk. wid huad wor herra christus will sialfur kannast æ þeim ydsta doma-deigi. Matth. 25.

1) [bædi ad þeckia hann og sialfa oz, 1282.

Suoddañ jllrædismanna sem afljfast skulu eiga prest-
añer eckj alleinasta ad witia nær þeir leidast wt til sinnar
pijnu og lijflatz. helledur oc eirñinn sem optast ð medañ
þeir sitia j sijnnu wardhalldi edur fañgelse suo þeir kunne
ad tala wid þa og koma þeim til sannrar widurkenningar
wñ Gudz nðd oc mýskunnsemi þui ad saukum þess ad
slijkier opiñberer jllrædismenn forsmð Gudz nðd welflester
wtan þeir fae opt oc tjdum aluarligar aminningar þa kunna
þeir warla ad lðta sier fullkomliga wnderwijsa wñ Gudz nðd.
Enn þar sem Gud giefur nockrum af þeim sijnna nðd suo
þeir med hiartañs aluoru medkienni sijna tru oc girñist
sackrameñfid. þa skal þad wissuliga giefast þeim þo einum
deigi edur tueimur adur enn þeir eiga ad afljfast. Enn hina
adra (med huerium þuiljk truarinnar jatung finst eckj)
skulu menn bijfala gude oc þo eckirt lðta hia fara af þeirre
wñderwijsan sem þeim kann frekast ad giefast oc all dri
skulu predikararñer yfergiefa þa fyr enn þeir eru afljfader.

13.

Huerñin lijkiñ skal jarda.

Sakier þess ad greptran þeirra framlidnu¹⁾ er ecki suo
reiknud ð medal mýskunnarwerkanna þa ber Gudz ordz
þienurum eckj ad lata sier leidast edur þuñgt þykia ad witia
til grep(t)rar stadarins nær þeir werda þar til kallader.

Nær nockur kristiñ manneskia er afgeiñgiñ oc sofnud
j-gudi oc werdur boriñ til grafarinnar þa ma wel lata
hrijngia. Enn þeir sem wilia hrijngingarnar hafa skulu giefa
kirkiunni til byggingar suo mýkid sem til forña plagadist
ad giefast oc þo eckj fyrir þeirra skulld sem dauder eru helled-
ur þeim lifaundum til wppuacningar oc huar sem skolar
eru meiga skolabaurñin ganga fyrir lijkinu oc sýngia ann-
ad huort benedicamus elligar þennañ psalm. wor gud hann
er su sterka borg. elligar miserere. af diupri hrygd. med
þeirre Antiphonu. Medañ wier lifum æ jórdu hier. Elligar
nockra adra psalma j modurmðle. Enn huar sem aunguer
skolar eru meiga þeir sem lijkid hafa latid wt bera fylgia
lijkinu þeigiañdi oc nær suo er komid ad graufinne þa skal

1) framlidinnu, handr.

setia líjkid nidur oc kasta molldu yfir¹⁾ og medań þad er gíaurt meiga wńgmennin syngia med folkinu. Wier truum aller á einn gud. Nunc dimittis²⁾ j modurmále.

Sjidań skal predikarinn ef hann hefur þar tđm til oc er bedinn þar wń' gíaura þui folki sem þar er samańkomid eina amirning af sancte pals ordum elligar annarstadar af skriptinne seigiandi: kíarustu brædur oc systur epter þui wier síaum oc heyrum et cetera. og ad sijdustu skal hann bidia þa alla sem nær stadder eru ad falla á sijn knie og lesa pater noster bidiańdi ad wier mættum stauduger standa j trunne bædi j líjfe oc dauda.

14.

Huernin wńderwijsa skal yfersetu-
konunum.

Þad er miaug naudsynligt ad þær einar sieu hafdar fyrirsetukonur³⁾ sem Ćrligar oc gudhræddar eru oc hafa wit oc skyn á þuilijku embætte oc hafa sitt heimile j nalægum staudum fatekum barnsmædrum suo vel sem hinum ríjka til hialpar oc þienustu. þessum yfersetukonum skulu prestańer vńderwijsa þegar þær eru þar til wtualldar huerninn þær eigi ad hegda sier bædi wid sængurkonur oc þeirra fostur.

J fyrstu ad þær skicke sier suo wid sængurkonurnar oc reidi sig þar til j tíjma ad þær kunne med jdugligum fortaulum ad hugga þær oc suo wel fyrir fædingina sem epter ad koma þeim til þacklætis wid gud fyrst fyrir líjfsińs auoxt sem er ein stor Gudz blessan hueria ecki audlast allar kuinnur. þar næst fyrir þad ad gud er þeim sialfur nalægur med sinne hialp oc hiasod auglysandi þad ad hann greider alla hlute á besta weg med sinne Guddomligri naueru þar sem hann er akalladur. 2 Macha. 7.

Framueigis ad þær meigi skilia ad su neyd oc harmkuæling sem þær líjda j barnburdinum er einn kross sem lagdur er æ kuenfolkid. Gens. 3. huat þo skal snarlíga med gudz fulltíjnge snuast til gledi. Johann. 16. Enn þo þær skylldu rata j nockurń líjshaska ad þær sie þo samt þolińmodar

oc bijfale sic gude med aullum audrum sem hañs kross bera. Enn þar wñ þarf þo ecki margt ad tala wtañ þar synist stor neyd fyrir haundum wera.

J audru lagie ad þær hegdi sier suo wid þann lijfs- auoxst edur fostur sængurkuennanna sem dait hefur j mod- urlijfe ad þær bijfale þad gudi oc witi ad þær hafi eckirt meira med þad sem daudt er oc eckj er j heiminn fædt. Alleinasta skulu þær kappkosta ad su manneskia sem fyrir liggur oc j neydirne er staudd meigi hialpast.

Enn ef þær formerkia ad fostrid er lifaði elligar ef nockud kiemur j lios þo nær dauduona þa skulu þær eckj skjira þad fyr enn baurñin eru med aullu fædd þui þar kann eckirt ad eñdurfædast þad sem ecki er enn adur fædt. þar fyrir skulu þær alleina bijfala þær barnskepnur gudi med þessum edur þuilijkum ordum. O herra Jhesu christe sem hefur sierliga welþocknan æ baurnunum sem til þijn eru boriñ oc medtekur þau giarñañ til þess eilijfa lijfs þu sem sagd- er látid baurñin til mijn koma et cetera. Epter huerium ord- um wier offrum þier þetta [þarñ ecki j worum fadmi helldur med worum bænum. O Jhesu wor kiæri herra oc frelsari med- tac þu þad kiære herra oc lat þad æfiñliga werda niotañdi þeirr- ar eñdurlausnar sem þu wtuegader oss ð krossinum Amen.¹⁾

Og huar sem suo ber til ad nockud þarñ deyr suo oskijrt þa skal þo einginn efast wñ þess saluhialp helldur styrkia truna med þessum ordum. latid bornin koma til mijn et cetera og huad sem hellst þier bidied j mijnu nafne. Enn huar þarñid er j lijfsneyd þegar þad er nu skjirt²⁾ þa skal yfersetukonan med audrum guddræddum dañdikuinnum sem þar eru widstaddar bijfala þad gudi med þessum edur þuilijkum ordum. O herra jhesu christe wier offrum þier þetta þarñ epter þijn eigiñ ordi oc bidium þig ad þu medtakier þad oc later þad werda eina riett- christna manneskiu. Elligar bidie suo med fæstum ordum. O herra jhesu christe medtak þu þetta þarñ oc þar med skal þad strax skjirast med þessum ordum. Eg skjiri þig

1) [Svo 1282: fostur med þessari vorri bæn ad þu medtakir þad og latir þad fa æfnligt gagñ af þijnu h(eilaga) og Dyrmaeta Blodi. amen. 2) Svo α og 1282, en strykað út í α og sett „fædt“ á spássiu.

j nafni faudur oc sonar oc heilax ańda. Amen. Og ef þetta hefur ordit suo skindiliga ad giaura ad barńinu ward ecki nafn giefid þa ma þui wel nafn giefia seirna. Sijdań skal bera þad til kirkiu alleinasta þess wegna ad barnskjirniń meigi stadfestast þar af Gudz ordz pienara oc auglysast j gudfedginanna naueru. Enn j aunguań mata skal þad eńdurskijrast suo wier briotum ecki j mote heilagri ritnijngu wtań suo sie ad þegar presturinn hefur yferhlýdt gudfedginunum þa finnist nockur efi eda misgrunur wń barńisins skjirń suo sem fyr er sagt.

15.

Huerńin sængarkonunum skal wnderuijsa.

Þui ad slijkar barnsmædur eru sannarliga Gudz werkfæri honum til heidurs oc hefur þess meiri giedþeckni á þeim sem þær eru nær komnare fædingartijmanum. þar fyrir skulu predikararner wnderuijsa þeim jdugliga ad nær þær eru oliettar meigi þær¹⁾ wenia sig á ad bijfala gudi sinn auoxt med þessum edur þuilijkum ordum. Wier þauckum þier almattugi eilijfi gud fyrir þessa þijna blessun oc wier bidium þig o herra jhesu christe ad þu wilier lata þennań lijsauoxt wera þier ad eilijfu bijfaladań. Og af þui ad þu hefur bodit ad lata baurńin koma til þijn þa offrum wier þier oc suo þetta fostur med þessari worri bæn ad þu medtacer þad oc later þad fa æfniligt gagń oc nytsemi af þijnu heilaga dyrmæta blodi Amen.

Þau baurń sem suo felast j jhesu christi heńdur epter hańs eigiń ordum þau meiga eckj halldast ad wera fordæmdar manneskiur j modurlijfe helldur enn baurń Jsraelsfolks sem dou ovńskoriń²⁾ jnnań þess attunda dags huer wier hauddum þo eckj fordæmd hafa werid.

Suo er oc þetta huggun fyrir barńismæduńar ad þær þurfa eckj þar fyrir ad ottast ad þær heyri diaufinum til (suo sem marger hafa meint hier til dags af sinni eigiń heimsku oc wantru). Enn þo ad soddań manneskiur freistist meir enn adrer menn. þui diaufullinn leggur sig þar fastlega wt fyrir oc stuńdar þar epter ad hann meigi giaura kueńfolkinu þessa stiett leida og hatursamliga fyrir hueria þær þoknast þo gudi allra mest j timoth. 2.

1) b. v. 1262. 2) 1282; enn skoriń a (!).

Framar meir enn þó þær sie frialsar fróá Moýses laug-
mále suo þær þurfi ecki ad breyta þar epter oc þurfa ecki
ad lata prestinn leida sig þegar þær wilia j kirkiuna gaúga
epter sinn barúburd þa meiga þær þó wera kyrrar heima
suo sem sidur er til. Enn þó sumar þurfe þess ecki wid (fyrir)
weikleikañs sakier þa skylldu þær þó eigi ad siydur gíaura
þad saukum wírdingar oc hæuersku suo eingiú þeirra sie
audrum til hneyxlunar oc jlls epterðæmis oc siae jlla fyrir
siynum baurnum.

16.

Huerñin hegda skal wid þær konur sem ouili-
ande deyda baurñin hia sier j sænginne¹⁾.

Ef nauckur kuinna kíæfer sitt barú ouiliañdi (fyrir
hueriu prestañer eiga þó jduðliga sterkañ wara ad²⁾ taka j siyn-
um predikunum suo þad meigi ecki skie) þa skal sokñar-
presturinn hafa hana fyrir biskupinn oc af honum skal hun
beidast aflausñar fyrir þessa syñd. Suo skal biskupinn setia
henni eina mauguliga fleskript ad hun gialde suo marga
penijaga sem hun hefur efni á wte ad lata oc þetta sama
gialld skal leggiast fyrir fatæka j þa almenneligu aulmusu-
kistu.

III partur þessarar ordinantiu.

Wñ barñaskolañ ad baurñin meigi riettiliga
wpptýttast³⁾ og wnderbuast til ad læra Gudz
Euañgelium af huerium wnderbunijngi sa
fyrsti æskualldurinn werdur hneijgdur
til sannrar gudrækni oc riettskickad-
ur til annara kristiligrá dygda oc
nemur þær lister hueriar miauc
wel kunna ad hialpa annad
huort til ad kienna sem til-
heyrrer Gudz æru j christin-
dominum elligar werñda
weralldliga wallstiorñ
og henni almenniliga
wid ad hallda.

1) Þessum kalla sleppir 1282 í upptalningunni í upphafi þessa
(II.) parts. 2) b. v. 1282. 3) vpptýpptaz 1282,

J Sierhuerium kaupstad skal wera einn latijnuskole oc fyrir honum skulu síð þrið dygduger oc raduañder forstiorar elligar ad miñsta kosti tueir þeir sem hentuger eru til slijkrar wñsionar. til soddañ skola skulu wñgmenniñ setiast suo þau falli ecki aptur ad nýu fra christo huerium þau hafa einu sinni werid j skjirñinni jnnplauntud. Enn goder predikarar skulu jafñliga rñdleggja folkinu j aullum staudum med alud og kostgiefñi ad forelldrañer hugse med sier ad þeir sie sijnum baurnum þetta skyllduger oc ad gud heimti það af þeim oc þess krefie einnin almennilig naudpurft ad ætjð meigi þeir nockrer wera fyrir huerra lidueitslu wier kunnum ad skilia sanna gudhrædsu epter hia worum epterkomendum j christiñdominum elligar þeir sem hæfiliger sieu til weralldigrar walldstiorñar alpydunni til gagñs oc goda.

A þetta hid sama skal oc suo biskupinu truliga aminna almugann med worum lieñsmanne nær þeir reisa wñ stytgid oc streiñgiliga bida oc hardliga ad fylgia worra wegña ad suo sie gjaurt. Jð þeir skulu oc suo sialfer styrkia til med rñd og dñd ad skñlañer meigi wpp komast og eflast.

[Huerñin skolunum skule hattad wera.¹⁾

J sierhuerium kaupstad skal alleinasta wera einn skole. Enn aller adrer hiaskolar sem hier oc huar plaga ad halldast j ymsum hýringum skulu afleggiast. Enn sa rietti skoli skal skiptast j sundur j fleiri adskilianligar lectiur suo þar kunne ad wera greinarmunur æ millum kieñslubarñanna enn ecki skal þa neitt kiennast wtañ latijna þui ad latijnuskolar plaga ad spillast af daunskum oc pyskum skolunum oc af sierhueriu modurmale. Og þeir sem lesa gritsku og hebresku j skolunum það gjaura þeir meir sialfum sier til goda enn baurñunum til betranar sem raun giefur witñe.

Huar sem þrið forstiorar eru rñdañdi fyrir einum skola þar skulu wera fiorar lectiur enn þar sem þeir eru ecki wtañ tueir þar skulu lectiunñar eckj wera wtañ. 2.

Su fyrsta lectia mñ wera fyrir þeim sem læra A B C. edur staufunina oc þeir meiga sitia sijnu meigiñ huerer.

1) [Þessu sleppir 1282.

Þessi stafroffs baurñ skulu læra ad lesa þa bæklijnga sem med A B C. jnehalda pater noster. credo. þau. x. bodord. jnnsetnijngarord skjrnarinnar oc altarisins sacramente med nockrum smabænum. þeim skal oc huert kuolld fa tuær glosur j skolanum ad hafa heim med sier. Enn huer kieñslubaurñ sem komin eru wt med stafroffsbæklijnginn oc kunna nu nauckud ad taka sier sialf fram j lesinu þau skulu hafa donðtenn oc Catonem suo þau læri ad lesa Catonem enn þýða donatenn ord epter ord oc j þessu skulu þau kostgæfiliga jdkast suo ad nær þau hafa einu sinni lært þessa bæklijnga ad þa byrie þau þa aptur ad nýiu þaþgad til þau hafa lært riett ad lesa. wnder einþ skal þeim oc huern dag hallda til ad skrifa nockud oc syna þa saumu skrift oc huer þessara skal fð sijnar tuær glosur ad kuolldi hueriar þeir skulu wpplesa ad morni epter med audrum sijnum lectium.

Aunnur lectia má wera fyrir þeim sem kunna wel ad lesa. þeir skulu læra reglurnar j Gram(m)atica oc þessar skulu wera þeirra bækur. fyrst á morñana skal kienna þeim j Gram(m)atica philippi oc til meiri aukningar oc wnderstaudu j Gram(m)atica meiga þeir læra ad þýða Esopum oc wnder eins skulu þeir minnast á ad declinera og coniugera epter reglunum. Enn epter middeigi skal kienna þeim Esophi¹⁾ Fabulas oc á kuolldiu mosellani²⁾ pedologiam oc nær þeir gaurast jdkader j þessu þa má setia þeim fyrir nockur colloquia Erasmi af þeim sem best oc listiligaust eru oc hier med skulu þeir aluarliga jdkast j sialfu malinu oc halldast jafnañ til ad tala latijnu. jtem skrifa rett oc þýða riett oc lystiliga. Enn á kuolldiñ skal giefa þeim einn minniligan malshatt edur ordzkuid oc lata þa þar med fara heim suo þeir kunne ad gaura skil fyrir þui ad morne.

Þridia lectia má wera fyrir þeim sem eru nauckud leingra áleidis komner j Gram(m)atica huerier nockurñ ueiginn kunna ad declinera oc coniugera oc þýða. þetta skulu wera þeirra bækur á morñana Gram(m)atica philippi med nockurri yferferd j tereñtio suo þeir jdkist þess betur j grammatica oc þa skal þeim bædi kienna ad þýða og ad giefa riettar reglur af Grammatica til þess sem þýdt er. Enn epter middeigi

1) Svo a; Esopi 1282. 2) mesellani a; messelliani 1282.

skal terentius lesast fyrir þeim huerñ þeir skulu eirnin læra fyrir wtañ oc nær hann tecur þeim wel ad kynnast þa meiga nockrar comēdie plauti setiast þeim fyrir þær enu sierligustu oc ad kuolldi Ciceronis Epistole sem stýst eru oc eitthuad annad þuilijkt. þesser skulu auallt tala latijnu oc lesa huerñ dag nockud fyrir wtañ af terentio oc einu sinni j huerri wiku samsetia nockud señðibref. þeim skal oc fa huert kuolld tuo wers ad gañga heim med hellst þau sem hlioda vm hæuersku oc goda sidsemi.

Fiorda lectian j þeim skolum sem skolameistarinn hef-ur eckj wtañ tuo medhialpara ma wera fyrir þeim sem kunna nockud nærri lægie bædi ad tala oc skrifa j latijnu. þetta skulu wera þeirra bækur gram(m)atica philip(p)i á morn-ana huar ad eirnin mæ med fylgia nockur yferferd af Wir-gelio til meire skilnijngs auka gram(m)atica og næst wtleggiñg-unne skal þeim wñderuijsa hueriar þar sieu hinar fegurstu fijgurur j malinu oc merkiligar breytiñgar ordanna oc þeg-ar wñgmenniñ hafa nu wel jdkast j þessu þa mó wñ sijd-er lesast fyrir þeim dialectica oc retorica philippi¹⁾. enn ept-er middeigid lesist Virgelius oc þar næst Metamorphosis Oui-dij og ad kuelldi officia Ciceronis elligar hafis familiares epistole.

Þesser skoladreñgier skulu oc huerñ dag ad auk alls, þessa þeir skulu²⁾ tala eckirt annad enn latijnu. wpplesa nockur wers af Virgelio fyrir wtañ. þeir skulu oc eirnin kossgieffi-liga jdkast j briefagiaurd oc ymisligri dictan suo þeir sam-setie j sierhuerri wiku nockur wers edur sendibrief.

Su hin fimta³⁾ lectian ma wera fyrir þeim sem nu eru wel forsokter j latijnunne oc maunnum wirdast til godz næm-is komner wera suo þeir kunne bædi ad tala oc skrifa goda latijnu fyrir þessum mó skolameistarinn wel lesa nockud þad sem þienar til wñderstaudu j girsku⁴⁾ tuñgumale. Enn þo suo ad af þessu werdi eiñgiñ talman nie forsoman á latijnu malinu þui þeirra meining er rauñg oc olijdañlig sem wilia ad skolabaurnin skuli læra girsku⁴⁾ oc hebresku fyr enn þau hafa wel jdkat sig j latijnunni.

Skolameistarañer skulu j aullum kaupstodum hallda

1) philipi, hdr. 2) b. v. 1282. 3) 1282; fiorda a (misritan). 4) grisku 1282.

þeirri rentu oc tillagie sem þeir hafa haft hier til dags oc þar sem þeir hafa eckj j einn stad edur annaþ nogu gott wpphelldi þa meiga biskuparþier oc soknarprestaþier j þeim stad wnderwijsa oss þad þui wier wilium ad bædi þeir oc adrer sem fyrirsion eiga ad hafa fyrir wþgdominum skuli wera heidarliga halldner oc wier wilium giarþaþ af woru tilleggia huar sem nockud brestur.

Enn meira wþm þa lærdomsþins jdkun sem
wera æ j skolunum.

A morþana fra þuj kluckaþ slær sex oc til þess hun slær atta skal gram(m)atica jdkast dyggiliga j aullum skolanum fyrst suo ad huer ord sie vt rannsaukud suo menn komist ad þeirra wppruna oc riettri merkþingu. þar næst skal gaumgiæfa ad sialfri samtein(g)ingu ordanna oc ad sýdustu med huerium ton edur raddarlagie sierhuert atkuædi skal framþerast epter þui sem wþgmennin eru hæfilig til skilnþingsins j huerri lectiu fyrir sig oc þuilþik (jdkan) skal auallt suo skie med þessum sama fyrsaugdum hætti. þar fyrir skal hun jafþan byriast aptur ad nþu þa hun er einu sinni eþd-ut suo ad wþgdomurinn meigi suo leingi jdkast j þessu ad hann fde wþm sýder rietta oc algiorua kynniþg gram(m)atice þar fyrir sia þeir næsta jlla fyrir name oc meþtan wþg- barnanna sem fyrirmuna þeim ad koma wid regluþar oc meina ad þessi list gram(m)atica kunni betur ad lærast.

Nær kluckaþ slær¹⁾ 8 þa skulu aller þeir gaþga til kþrs sem sitia j efstu lectiunum enn hiner nedstu j skolanum biþdi ða medaþ suo þeim werdi yferhlydt wþm þennan tijmann oc nær hiner koma þa aptur fra predikuninne þa skulu þeir aller samaþ wpplesa sinn chatichismum med hæfiligri raust oc gaþgi sýjdaþ heim.

Fra 12 stuþd oc til þess kluckaþ slær eitt skulu baurþin eckj giaura annad enn syngia suo þau læri saunginn eckj alleinasta af wana helldur af sialfri listinni oc sýngie eckj helldur alleinasta med þeim einfauldu oc almenniligu notum helldur wenie sig oc eirninn æ discaþ.

Enn wþm þad kluckaþ slær eitt skal huor af þessum

1) v. b. 1282.

primur lectium hafa sijna jdkañ eigiñliga fyrir sialfa sig suo þeir sem sitia j annari lectiu jdki sig j Csopo enn hiner j þridiu lectiu j terentio og þeir j 4 lectiu j Virgelio.

Nær kluckan slær tuo skulu þeir j eftsu lectiunni gañga aptur til corsiñs enn hiner nedstu yferheyrist á medañ eiñs og fyrrre. wñ 3. oc 4. stuñdu skulu lectiunñar adskiliast aptur oc hafi þa huer fyrir sig sijna eigiñ jdkan.

Þeir j annari lectiunne j pedologia oc læri þann ordzkuid edur prouerbium sem þeir skulu wpplesa ad morni. þeir j þridiu lectiu jdki j hinum stystu epistolis Ciceronis og þa skulu þeir einninn læra sijn tuo wers huer þeir eiga wpp ad lesa ad morni. Þeir j fiordu lectiu in officiis Ciceronis. þar med skulu þeim oc fyrirsetiast nockur wers af Virgelio huer þeir skulu læra fyrir wtañ oc lesa þau wpp fyrir wtañ á mornana. þetta skal suo jalnañ halldast á manudaugum. þridiudaugum. miduikudaugum. fimtudaugum. faustudaugum wtañ þad ad fra sancte Simons oc Juda messudeigi allt til kiertamessu meiga baurñiñ koma til skolans á mornana wñ. 7. stuñd oc fara heim aptur a kuoldiñ nær kluckañ slær .4. Enn gañga til cors þá hun slær 6. epter þui sem skolameistararum wirdist best fallid.

A miduikudagsmorna skal þeim wera yfer hlýdt j aullum þeirra lectium suo ad þar af werdi loflig jdkañ. Sjddañ skal giefra þeim nockurt wijst efni wñ wersasmijdi oc briefa-giaurd oc þetta skulu þeir lata koma til skýrslu j hæfiligañ tijma oc hafi suo ordlof epter. 8. stuñd þegar saungurum er wte j kirkiunni oc kome eigi sijdañ aptur á þeim deigi til kirkiunnar nie skolañs þui þad er wissuliga satt sem pøetinn hefur sagt: Quod caret alterna requie. (durabile non est). huad sem huijld er sinni suipt sijdst kann langiædt werda.

(Enn¹) saukum þess ad wñgdomsins lærdomur kann þa best ad luckast nær þar fylgier saunn gudhrædsla med suo sem christus seiger sialfur. leitid fyrst gudz rijkis. Og gud býd-

1) Þessi málgrein byrjar svo í 1262: Enn sökum þess ad vngdomsins lærdomur kann þa Best langiædt*) ad verda. Svo koma þau ord, er málgreinin byrjar hér á.

*) Svo.

ur suo. Deut. 6. ad wier skulum kienna worum baurnum ad ottast og elska gud oc dýrka hann þui skal laugardeiginum j huerri wiku halda til þess ad baurnín meigi þa sierdeilis nema oc læra þad sem saunnum heilagleika oc kristeligum lærdomi tilheyrer suo ad baurnín meigi almenniliga weniast suo til Gudz otta oc lockast til sannrar truar oc godra sida. þui skal fyrst chatichismus allur samañ fyrir þeim wtleggiast sem einfalldigast einn partur epter annañ oc fyrir þeim sem leingra eru æleidis komner j skilnijnginum ma eirnin lesast nockud af þui nýa testamente suo sem Mattheus elligar nockud wt af þeim ouðñdustu sancte pals pislum elligar hiner audueldustu daujdz psalmar edur Salamoñs ordzkuider þo med einfaulldustum hætti (suo sem best hlyder næme oc skilñinge barñanna) suo þau meiga læra þad sem Gudz ordi oc kristiñdimum til heyrer hreiñt oc klðrt ðn allrar meingunar oc ad þau mættu fa skýnbragd ð hræsninnj oc þeckia hana huar sem hun kann fyrir sanna gudhrædsu framñ ad koma. Og wppa þad ad baurnín meigi þess akafliagar kieppast epter ad læra nockud j þeirre heilaugu skrift þa er þad eckj nog ad lesa margt oc mýkid fyrir þeim helldur skal þeim halda sem best þar til ad þau læri fyrer wtañ.

Þeir j annari lectiu meiga læra textann barñalærdomsins einfalldliga. enn hiner adrer sem þa eru þar næst þeir skulu læra einfalldliga wtlegging þar yfer. Og þeir sem sitia j fiordu lectiu skulu læra nockra af þeim woldustu oc merkiligustu daujdz psalmum oc nockrar sierligar greiner af heilagri skrift. hueriar skolameistarinn skal heimta af þeim suo sem eitt wijst laugar dags erfidi og þetta skulu þeir lesa eitt epter annad suo þeim meigi eckj gleymast edur wr minni lijda. Sjdañ skulu þeir gañga til síjns kuolldsaunñgs oc þa hann er wtí mæ þeim giefast ordlof heim. saumuleidis mð oc halldast ad Aptñi fyrir huern helgañ dag.

Þo ad wier haufum nu skickad suo skolana j smðstaudunum ad þar sie einn skolameistari oc eirñ hañs meðialpari edur tueir þa wilum wier eckj þar med afleggja þa skola sem j stærri kaupstaudunum halldast oc betri eru

oc plaga ad hafa eirn skolameistara og .4. edur .5. hañs medhialpeñdur þui huada breytñi edur skickañ wæri það ad þeir wæri fyrirmunader. helldur wilium wier ad þeir enu saumu skolar skuli ad nyu eñdurbætast oc sem best eflast med biskupanna profastanna predikaranna oc radsins styrk og adstod suo bædi meigi folga lectiuñar oc werda lañgtum meiri jdkun lærdomsins j bokligum listum enn þar hefur nu wñ nockra stuñd werid. Og huar sem hier til dags hafa werid fleiri latijnuskolar enn einn þar skal nu giaurast einn af þeim aullum enn hiner leggiast af. Og nær þeir hafa komid þeim skola æ fætur aptur þa skulu þeir lata soddan skickan oc eñdurbætiñg skolans koma fyrir oss suo wier stadfestum hana oc leggium nockra rentu til ef þar er eckj adur nog til lagt wpphelldis fyrir þa sem lesa skulu.

Til þessara saumu skola skulu baurñin señdast af nalægum lañdzbygðum oc af þeim smærri staudunum þegar þau hafa adur jdkad sig heima oc lært nockud gott wñder. Saumuleidis wilium wier ad tueir goder skolar wppbyggist j lañdi holsteñ oc j audrum worum hertugadæmum ad auk þeirra almenniligu skola sem eru j audrum staudum oc ad þesser tueir skolar setiest j þeim tueimur staudum sem hentugaster þykia oc sie j huorum fyrir sig einn skolameistari oc 4. edur 5. medhialparar epter þui sem hamborgar skoli er skickadur. hier wilium wier kap(p)s wñ kosta ad þetta framkuæmist oc það wiliumu wier sem best stadfesta.

Saumuleidis skulu oc skolameistararner jnnuirdugliga athuga næmi oc skilnijng kienslubarñanna oc nær þau eru elldri enn xij wetra ordiñ þa skulu þeir truliga wñderuijsa þeirra forelldrum wñ þau baurñin sem þeir formerkia ad eckj mune fa gagñ af lærdomenum suo forelldrañer meigi j tijma koma þeim annarstadar nidur til einhuers ærligs embættis. Enn huer sem þeim wirdist hafa nockud gott næme þessum skulu þeir hallda wid skolann til þess þeir eru xvi wetra enn fra þui sama ðre er wel gaumgiæfañdi huerier hellst þeir sie æ medal keñslupilltanna sem j framtiðdinni meigi kunna ad wñderuijsa það audrum til gagñs huad þeir hafa ýferkomist oc audlast med lærdomsins jdkan. oc huerier þeim wirdast ad þetta mune kunna ad giaura. þeir skulu

offrast gudi oc skickast til hærri skola sem eru þau almenniligu studia annad huort wppa sinn eigiñ kostnad edur alþýdunnar. Enn hiner sem þetta kunna eckj ad giaura til gagūs oc nytsemdar þeir meiga takast fra skolanum oc setiast til ærligs embættis j weralldligri sýslan. skrifaraskola. sem menn plaga ad kalla. huar 1⁾ pilltar oc wngar stulkur oc adrer þeir sem eigi eru hæfer til latijnunamsiūs wppalast oc frædast. mö yferwalldit sialft efla oc þeim forsorgun edur wppheldi weita. þo skulu forstiorñarmenniñer j þessum saumu skolum sia þar wel til ad saunn gudhrædsla meigi þar oc jnnrætast oc meir oc meir gruñduallast af barnalærdominum j þuijlijkra barna hiaurtum.

III.

Hier næst epter fylgia þau konuñgligu priuilegia edur frijheit sem giefiñ eru soknarprestunum oc þeirra diaknum.

Prestar oc diaknar skulu niotañdi werda þeirra saumu frijheita sem þeir haufdu j biskupanna tijd oc eckj frekara þuijngast þar med oss enn þeir woru til forña þuiñgader af biskupunum. helldur wilium wier hafa eina kristeliga wñsion þar til ad þeim werdi syñd wægd oc lijnkiñd epter heñtugleikum oc huer ný þýngsl sem biskuparner hafa ð þa lagt oc wier haufum af skipad skulu epter þennañ dag aflaugd wera oc hiedañ j fra alldri ð þa leggiast.

Wm wppheldi prestanna oc fyrirsion fyrir

Gudz ordz²⁾ þienurum [og fataku folke.³⁾

Huor og ein kirkiusokñ j kaupstaunum skal hafa ad minsta koste tuo predikara. Enn huar sem mykill mannfiaulldi er j einum stad og þo eckj wtañ ein kirkiusokñ þar er nausynligt ad sje fleiri predikarar suo sem j malmø þui þar er eckj wtañ ein sokñ enn þarf wissuliga ad hafa fiora predikara. Enn hinar soknarnar sem ð landzbygdinni stañða skulu lata sier nægia huer fyrir sig sinn eigiñ soknarprest ef þær kunna ad fæda hann. Oc kunni ein sokñ þad eckj ad giaura þa ma þar leggja eina edur tuær til af þeim sem nalægastar eru. enn eiñginn prestur skal taca ad sier meir

1) leiðr.; hueria, hdr. 2) 1282; gudzordum, a. 3) [sleppir 1282.

enn. 3. kirkjur wtañ opiñber naudsyn þreýngi honum þar til. Enn þar er allareidu nog wñ talad.

Wñ þeirra presta wpphelldi sem eru æ
lañdzygdinne.

Sier huer boñdi skal tjuñda huert tiunda biñdine af allra hañda korñi oc saumuleidis tiuñda huert af fienadar- iñs auexti ad riettu haufdatale epter Recessiñs hliodan sem konglig maiestet oc Danmerkur rijkisrñd med aullum edal- bornum maunnum heffur þar wñ skipad oc stadfasta oc jnnsiglada forlijkun gjaurt þar wppa oc þar af skal prestur- inn hafa hinn þridia part suo sem sama kongsins jncicgl- ada Recess wtuijsar oc þetta hid sama korñ skal færast til prestsiñs j býndinum.

Enn j þeim staudum og laundum sem menn hafa eckj suo mickla nægd ð korñsædi sem þeir hafa j Jutlañdi. Sellañdi. Fyen. skñn. Smalaundunum þa skulu bændurner giallda smior. braud. fisk oc annad þad sem þeir þlaga ad tjuñda og greida oc giallda epter gaumlum siduana.

Saumuleidis skal huer prestur hafa sinn prestagard sier til wpphelldis med allri sinne reñtu oc riettu tillagie sem þar hefur medfylgt oc til leigid fra fyrstunni oc huad sem hellst þar er med oriettiñdum fra komid ðn doms oc laga þad skal aptur kallast oc leggiast þar til med riettu.

Prestarner skulu oc hafa offur ð þeim þrimur christi storhatijdum [fyrst j messunni¹⁾] strax epter þad pistillinn er wtlesinn. Þar skulu oc skickast tueir kirkiuweriarar edur fyrirSIONarmenn. kirkiunnar j huerri kirkiusokñ sem skulu hafa rñd yfer kirkiunnar rentu oc þesser hinu saumu skulu med profastinum forsuar weita soknarprestinum oc suara til þeirra malaferla og nær sem hellst þeir kunna eckj þetta til gagñs ad gjaura ð þijngunum þa skulu þeir fram bera þeirra mal fyrir yferualldit og koma þui suo til leidar ad prestañer meigi fa allt huad þeim tilheyrer med godri greidslu. Og þar sem nockud er j einn stad edur annañ med oriettiñdum fra kirkiunum tecid huort þad er helldur jord. akur. eing. skogur. weidi. veidiuotñ edur annad nock-

1) [sleppir 1282.

ud þessu ljíkt þa skulu þeir hafa wtuegu þar w̄m ad þad meigi komast aptur w̄nder kirkiuna med ríettu. Og þetta biodum wier oc skipum worum liensmonnum ad þeir styrki kostgiæfliga þar til ad þetta leggist þar aptur til ef þad hefur oríettiliga w̄ndañ geingid þui Gudz Ɔuañgelium tekur fra aungum þad hañs er helldur hialpar þad einum og sierhuerium ad huad honum tilheyrer hafi goda werñd og forsuar. suo langt er þar fra ad nockur hafi ríett til þess ad taka fra Ɔuañgelio þad godz oc gagñsemder sem þui hafa werid til lagdar.

Predikarañer oc sokñarprestañer skulu aunguañ kaupskap fremia vtan med þui sem heima hia þeim sialfum aflast. micklu sijdur skulu þeir hallda nockra aulkro edur drýckíuhus oc jafñañ skulu þeir gañga j ríettum presta-klædum suo sem wel somer Gudz ordz þienurum. Og þetta hid sama wílium wier eirninn sagt hafa w̄m biskupa oc predikara j kaupstaudunum oc alla adra sem þiena j kirkium oc skolum.

Framueigís skal og eínginn ad sier taca nockra kirkiusokñ ã lañdinu wtañ hann sie laugliga þar til kalladur. eckj skulu þar helldur líjdast nockrer kapellana sem lata kaupa sig til sokñanna þui suoddañ leigulídar skulu warla kunna ad gíaura sitt embætti med godri samuitsku oc enn sijdur ad stañda stauduger j freístíngartíjmanum. þui ad líjka sem þeir¹⁾ þreyngia sier sialfer jnn j sokñeñar suo keyra þeir eckj miauc fast epter almuganum sem þeir þar til skickader eru. ad þiena folkínu med godum ráðum oc kristíligum lærdome. Suo setia þeir oc almenníliga yfer allt¹⁾ folkid þa sem obíjkuæmelígester eru. med þui mote nídur þryckia þeir allri gudhrædsíu suo sem þeim er framast maugulígt wnder skýne oc yferuarpi gudlígs heilagleíka. Já þeir jnnsetia og eirninn optlíga yfer þann fãrada almuga wífa j stadinn ríettra hírdara. og híer ad auki þad sem meira er ad þeir eru eckj sialfer wíjgder eda skickader til nockurrar þienustu j kirkiu saufnudínum helldur eru þeir eckírt annad enn leíkmenñ oc j þann mata med aullu ohæflíglíer til nockurs þuílíjks embættis.

1) b. v. 1282.

Wier wilium nu ecki tala wīm kirkiureyfara edur wīm stallbrædur þess wonda tauframanns Simon Magus¹⁾ sem fyrir willd oc winskap. mutur oc fiegiafer liet jnnsmeýa sier j saufñudinn epter sinne eigiñ willd.

Hier wilium wier nu ad hueriar sokner sem hijngad til hafa leigid til canukadæmis j lañgañ tijma skulu þar med fylgia þadañ j fra. Saumuleidis þær sem canukunum hafa weittar werid (suo framt sem þienarinn giaurer fullnægiu sýnu embætti) huer eirninn skal wera sýnum biskupe wñdergiefinn suo wel sem adrer soknarprestarnar. Ænn nær þesser cauukar eru dauder sem nu hafa þuilijkar kirkiur ad weitiñgu til þa skulu þær saumu kirkiur wera frij og frialsar suo sem adrar kirkiur.

Ænn þar sem Riddararñer oc adrer Ædalborñer menn hafa jus patronatus oc forrad ýfer nockurri soknarkirkju þa meiga þeir sialfer weita þa saumu kirkiu huerium sem þeir wilia nær soknarpresturinn er daudur þo med þui forordi ad su persona huerri þeir wilia wna þeirrar soknarkirkju sendist til biskupsins oc reynist af honum. Oc ef su persona wirdist biskupinum oduganlig til ad forstanda þa kirkiu þa skal su sokñ aunguaneiginn weitast þeirri personu helledur móa sa sem jus patronatus hefur wna hennar einhuerium audrum sem biskupinum wirdist dugligur þar til wera.

Æpter þui ad herramenniñer hafa girñst ad wera frij fra þeirri tijuñd hueria þeir eru þo med riettu skyllduger soknarprestunum sem sýnum hirder-oc-saunnum salusorgara oc þeir kunna þo eckj ad neýdast nú til ad giallda þa saunnu tijuñd. Suo aminnum wier þa ad þeir hugleidi þad þeir eru kristñer oc giefi sialfuiliugliga christi þienurum sem eru predikararnar huad þeim sialfum goft synist suo ad su fyrirdæming kome ecki yfer þa wīm hueria christur talar sialfur seigiañdi til sinna predikara. Huer ydur forsmaer hann forsmaer mic oc huer mig forsmar hann forsmar þann er mig wtsendi. Suo skal þad oc liettara oc lijdañligra werda monnum af Sodoma ð þeim ýdsta domadeigi enn þuilijkum forsmanurum.

1) nogus, 1282.

Þær kirkiusoknær á landinu sem liggja nockud nærri kaupstaðunum skulu taka sier diakna til soknarinnar af skolanum og lata þá fa weniuliga reñtu til hialprædis j sýnum lærdomi og skolaþænge. þo skulu þeir diaknar sem nu bua j sierhuerri sokni hallda sinne reñtu og diaknadæmi j sijna lifstíjd. Suo skulu diaknañer¹⁾ wnderuijsa þui wnga almugafolki j barñalærdomiñum einu sinni j huerri wíku á þeirri stuñdu og j þeim stað sem soknarpresturinn sialfur setur þeim fyrir. þui hieðað j fra skulu aller soknarprestar á landinu kienna eins barñalærdominn og þar sem þeir eru eckj dugliger þar til þa meiga þeir og eckj helldur wera soknar diaknar.

Til wppheldis þeirra ordsins þienara sem predika j kaupstaðunum skulu menn lata leggja allar þær eigñer goðz og reñtu sem þar hefur medfylgt til þessa dags med riettu enn huar sem soknarprestarner kunna eckj ad wera þar med wel halldner þa wílium wier leggja þar suo mykid til af audru kirkiugozdi ad þar skal nogligt wera nær wier fðum greinugliga ad wita af biskupinum og liensmanninum huorñenn [þui er háttad.²⁾

Til huerrar kirkiusoknar j kaupstaðunum skulu welast tueir kirkiuweriarar sem skulu hafa registur wñ alla kirkiueigñina og hennar jntekt. Suo skulu þeir og wppbera og ad sier taka þa saumu kirkiunnar reñtu og skipta henni j huorium arsfiorduñgi á millum kirkiuþienaranna edur nær það kann sem heñtugligast ad skie og giaura huort ar reikn-ijngskap af þui aullu samañ j radherranna naueru opiñberliga.

Nær sem hellst ad prestañer deþia á landzbygdinne þeir sem þar bua þa skulu þeirra kuinnur sem epter sitia j sýnum eckiudomi j sokninni med þeirra smabaurñum hafa þar sitt wppheldi heillt ar wñ krijng epter prestanna afgañg þaþgad til þær kunna ad fð tilheyrliga fyrersion og einu sinni epter frafall þeirra husbænda skulu þær annad huort hafa wetrarsædit edur sumarsædit. og þar ad auk taka halfar tijundernar suo þar sem soknarpresturinn deþr ept-

1) skolarner, 1282. 2) [þar til hagar, 1282.

er það að sáð er til rugmiðlsins [suo sem epter sancte mar-
teins dag þá ma hun med aullu afla rugmiðlsins¹⁾ hafa
byggmiðlssædit oc þar med halfar tjuðernar sem þá eru
epter komañdi oc halldi prestinum²⁾ kost allt til hiñs annars
arsins á huerium hann tekur sialfur reñtuna.

Enn ef presturinn deyr epter byggsædis tjuðmann sem
er á mille tueggia postula messo philippi oc iacobi oc
S(ancti) Bartholomei dag þá ma hun lata haustyrkia oc wpp
winna allt það sem hun hefur sáð oc taka halfa tjuð oc
hafa sijdañ halft rugmiaulid. Enn ef hann deyr j milli sancte
bartholomei oc S(ancti) marteis messo þá ma hun eignast
þessar tjuðer allar samañ og hafa rugsædit alleina oc
halldi soknarprestinum kost þar til hann tekur sialfur wid
rentunni.

Enn þegar arid er wte þá skal hun wjkiá af prestz-
gardinum ef soknarpresturinn will suo strañgur wera oc ef
þeim wirdist þetta nockud harder koster sem wid soknun-
um skulu taca þá þeinki huer fyrir sig að huad sem fyrir
honum skierder j þessu það fæst aptur þá hañs eigiñkuinna
oc erfingiar eiga að skipta wid hans epterkomendur.

Enn þar sem nockur Gudz ordz þienari deyr j kaup-
staðunum þá skal saufnudurinn hafa wñhyggju fyrir ecki-
unne sem epter hann lifer. og það biðum wier að henni
werdi sem allra fyrst god forstada oc forsion weitt epter
þui sem hennar efnun er hattad. huar wñ wier biðum
worum borgmeisturum oc ráðmonnum j saumu staðum
þui wier wiliun að þeir skuli skicka þuiljkum eckium einn
frij bustad sem fyrst oc ef þaarf giarist þá skulu þeir
styrkia þær med nockru tillagie af aulmusukistunni. Ellig-
ar halftpart³⁾ af þeirri arligu reñtu. sem til hefði fallid árliga
hefði sa leingur lifad sem framlidinn er. meigi falla til hañs
kuinnu þá einu sinni. hier skulu biskuparner oc lieñsmenn-
iñer sia wel til nær sem hellst þeir reisa wñ krijng oc at-
hugi huort þetta geingur þanninn til.

Þeim biarglausu oc neyðstaðdu til hialprædis skal leggi-
ast aull su reñta og tillag sem þeir eru waner að hafa suo

1) [sleppir 1282. 2) soknarprestinum 1282. 3) Svo á; hialpast, 1282.

sem hier til dags hefur halldit werid. Suo skulu oc fatækier hafa allar þær gafur oc aulmusugiafer sem þar ad auki werda giefniar weluiliugliga huort sem þær samañ safnast a helgum daugum edur dragast samañ j annañ mðta.

Hier til skulu oc skickast tueir fatækra manna þienarar edur fleiri suo sem yferwalldinu sýnist best fallid. þeir sem skynsamer oc gudhrædder eru huerier þetta sama godz skulu wppbera oc gañga eirninn wñ krijng a hatijðum oc helgum daugum oc safna þui samañ oc skipta þui sijdañ truliga og wel ð milli þeirra fatæku. þui sem huer þeirra þarf med oc ð huoriu ðre skulu þeir opiñberliga j rædsiñs oc prestanna naueru giaura reikniingskap af aullu þui sem þeir hafa jnntekid oc wtildid.

Aller kiennimenn og soknarprestar skulu annad huort lifa heidarliga j heilaugu hreinljifi huerium þad er giefid elligar gipta sig. Enn huerier sem hier a moti briota þeim skal giaura eina oc adra aminning oc wille þeir auñgua bot þar ð winna þa skulu þeir setiast af embættinu oc adrer skickast j þeirra stad.

Wm spitala.

Fyrst wilium wier yfer alla hlute frañ ad jarder mjlnur. weidiwotñ. skogar. akrar einngiar oc huad sem hellst finnast kann þessu lijkt þad sem j forðum tijð befur lagt werid fatækum maunnum til wpphelldis oc med oriettiñdum er fra þeim tekid skuli nu allt samañ aptur leggiast þeim fatæku til gagñs oc nytsemdar oc huar sem suoddañ godz finst eckj nogligt j eirnñ stad edur annañ þa wilium wier leggja til huad sem þar ð brestur. þuj wier witem¹⁾ huad christur hefur sagt. huad þier hafid giaurt einum af þessum [hinum²⁾] minstu j mijnu nafni þad hafi þier mier giaurt. Enn yfer godz oc tillag þeirra fatæku skulu jafnañ setiast goder forstaudumenn þeir sem med riettri tru oc dýgd samañsafna allri þeirre reñtu oc giauri reikniingskap bædi af jnntektinni oc wtgiptinni j rædsins oc predikaranna naueru. Enn sa sem er radzmadur j soddañ spital hann skal hafa fromt oc gudligt lijferni. þienara oc ambatter skal hann

1) jatum, 1282. 3) [þessum vesælingum edur, 1282.

halda vnder sig epter þui sem fatækier eru marger til suo huer þeirra meigi fa trua oc goda þionustu epter þui sem honum gjaurist þaurf á. Þessi same radzmadur skal hafa sitt wpphelldi med sinni kuinnu oc baurnum oc audru wnd-ergiefnu folki af þeim almenniligu aulmusukistuð. þo suo ad þess werdi wel giætt ad þetta hañs wpphelldi snuist ecki til nockurs ohofs edur ofneytslu oc ad þeir siuku og wanfæru hafi aunguañ brest. Hann ma oc hafa eirñ wagn oc señda hann wt wñ stigid aptur og fram ad þiggia aulmusu suo þeir enu fatæku meigi oc fa nockud gott af aulmusugiaurdunum. Hier skulu oc prestañer æ landzbygdinni huar sem wagninn kiemur kostgæfiliga afýsa folkid til godgiaurda oc milldiwerka fyrir kiærleikañs sakier enn þesser forstaudumenn oc þienarar þeirra fatæku skulu med prestanna radi oc epter forlagi radherranna j staudunum jntaka þa fátæku sem rietter þurfamenn eru edur siuker oc wanfærer wppa þad ad þeir taki þar auñgua jnn meir fyrir walld oc winskap epter þui sem þa sialfa lister. Enn sakier naudsynia oc biargleysis hinna woludu þar fyrir skal oc soknarpresturinn gañga einu sinni edur tuisuar j huerri wiku j þann sama¹⁾ spital oc ef hann finnur edur formerkier j nockurñ mata ad þar er forsomun æ ferdum suo þeir fatæku eru eckj suo ræktader sem wera skylldi þa skal hann aminna rðdamanninn oc þar sem hann will ecki hlyda honum þa skal presturinn klaga hann fyrir audrum wñsioñarmannum oc ad miñsta kosti skal hann einu sinni j wiku predika gudz ord fyrir þeim siuku oc hugga þeirra wejkar samuitskur.

Storer spitalar sem nockud lañgt liggia fra kaupstaudum þeir meiga sialfer weita sýnum predikara fædi oc wpphelldi suo ad þeir fatæku lijdi auñguañ skada ef þaurf krefur ad giefa þeim sacramentid elligar hugga nockurñ þeirra æ nattarþeli sem ad dauda eru komner.

Þad skal og kostgæfiliga wañdast ad bædi herbergid sialft oc sængurklædin oc bordbunadurinn sem faut oc diskar oc allt annad huad sem þar skal med haundum hafast

1) rietta, 1282.

weitist þeim hinu siuku huerium fyrir sig sier j lagie. ept-
er þeirra ymisligum krañkleika. sierdeilis þar sem menn
wggier ad siukdomunum muni suo warid wera ad huer fae
hann af audrum suo sa sami krañkleiki meigi ecki magñ-
ast oc komast æ marga af far(r)a wñgeingñi. Enn læknar-
añer j kaupstaudum skulu leggja sig sem best til ad læknā
oc græda þa enu siuku sem j nauckurñ mata eru læknāði
suo sem þa þeir kreñkiast af sarasott.

Og fyrir þetta sitt erfidi skulu læknārañer taka sýna
hyru oc laun. suo ad hiner fatæku hafi eigi ad eiñs sitt
lijkamligt wppheldi helldur jafñwel ad þeim sie hialpad til
sinnar heilbrigdi sem fremst er mauguligt.

V.

Wñ Biskupañā oc profastañā og þeirra
medhialpara.

Býskupañer sem þessari kirkiuskickun skulu framfýlgja
oc widhallda j safnudinum skulu wera sinn j huorju stikti
og hafa til medhialpar einn profast j huerju hieradi.

Þar sem profastañer hafa eckj nog j þeim kirkiusokn-
um sem þeir hafa þa vilium wier leggja þeim meira til suo
þeir hinu saumu sem omakid hafa wegñā annara hlioti
eckj sialfer nauckurñ armod ad lijda. Enn nær sem pro-
fastañer witia nockurar kirkiu fyrir naudsýnia sakier þa
skal kirkian giefja þeim eitt mark oc bitala þeirra kostnat j
herberginu. þo skal profasturinn ecki koma fiaulmennari enn
med einn wagñ.

Wñ Biskupa wppheldi og reñtu.

Eirñ biskup ma (næst sinni husfru oc baurñum) hafa
tuær ambatter j husinu til þionustu. ecki kann hann helldur
ad wera an þessara þienara þui hann wérður wijst ad hafa
einn skrifara oc eirñ kallgilldañ mann ad señda hann sinna
eriñda. eirñ wagñmann sem kann ad wacta flora hesta
oc eirn smasuein huern hann kunni hia sier ad hafa med
jafnadi.

Hier kann þad og suo eirñinn betur ad gañga til ef
same smadreifngur er halldinn til lærdoms oc ef aller þess-
er þienarar lærdu nockud gott j heilagri skript suo þeir
kynnu seirñā ad werda skolameistarar oc sokñarprestar.

Enn af þui ad biskuparner (sem wera skulu þeir riettu Superattendentes wmsionarmenn og Erckibiskupar j kirkiusaufnuendum) kallast nu ecki til nockurs jdiuleysis suo sem forðum daga plagadi ad wera helldur til stors erfidis huad wier kunnun med gudz nad wel ad skynia ad þeir skulu med haundum hafa þa heilaugu skript j latijnu male oc kienna hana audrum oc predika Gudz ord fyrir folkinu eckj all-einasta heima j stadnum þar sem þeir bua helldur oc eirninn j aullu sijnu stikti huar sem hellst þeir koma. þeir skulu oc halda worum þegnum oc allri alpydu til spektar. fridsemi oc hlyðni med þeirri wnderwijsun sem þeir skulu giaura folkinu j sinni predikun wim herradæmit oc walldstiorfina oc wim þa hlydni sem huer oc einn er yferwalldinu skyllidugur. þeir skulu oc kappkosta ad aller predikarañer kienni þad heilaga christi Euañgelium riettiliga oc samþykkiliga oc allt annad sem þar æ med ad fylgia oc ad soknarprestañer med sijnu heimkynne hafi erligt lijferni epter þui paulus seigier til thimotheum oc tijtum suo sem þuilijkum christi þienaurum heyrer oc ber ad þeir hafi eirninn soddañ folk wnder sier gudi til æru oc christiligri kirkiu til welferdar.

Enn fyr enn þeir wigia prestana til soddañ embættis oc þionustugiaurdar þeir skulu dyggiliga heyra þeim yfer oc reyna þa oc nær þeim hefur werid suo yferhlydt oc þeir eru stadfester af liefismanninum kongsins wegna þa skulu biskuparner skipa þeim sitt embætti og señda j burt j herrans nafni med eitt brief til sinnar kirkiu.

Enn huerier sem giaura hier æ moti oc taka eigi wara æ sijnu embætti þeim skulu þeir giaura truliga widuorun oc giefa þeini riettar aminningar oc straffa þa suo ad annad huort betri þeir sig elligar biskupinn hafi liensmanninn oc profastinn med sier oc nockra adra presta og setie hina þriosku oc ostyrlatu af embættinu.

Þeir skulu og taka ad sier aull þau mál sem samuitskuñar ahræra wim huer menn eiga ad leita radz af¹⁾ gudz ordi nær sem wier edur nockrer worer skrifum þeim til elligar ef nockud soddañ kiemur fyrir þa j stigtinu þa skulu þeir suara til af heilagri skript suo sem þeir kunna

1) 1232; wid a.

allra best með þeirri náð sem þeim er gíefiñ oc spýria sic fyrir wñ þáð sama efni oc radslaga wid adra biskupana elligar wid. nockra af þeim skynsaumustu predikurum suo þeir kunne ad gíefa þáð, añdsuar sem riett oc staudugt er. Enn hiuskaparmalum meiga þeir wijsa fra sier fyrir sialfa oss elligar fyrir worñ lieñsmann oc fyrir borgmeistara oc radherra ef þáð er j kaupstodunum suo framt sem þar er er suoddañ agreiniñg a milli tueggia edur þriggia edur fleiri ad dom werdur ad nefna wt wñ þáð.

Elligar ef þar er nockur skamrarligur laustur augliosliga a ferdum elligar ef menn ottast ad nockur hneygslun meigi upp¹⁾ koma a medal folksiñs. Annars meiga þeir frelsa samuitskuñar suo wel j þessum malefnum sem audrum saukum og gíefa staudug oc god rad epter Gudz orða hliodan.

Þeir skulu ecki wera með ad dæma wñ nockur weralldig mál wtañ þeir kallist þar til af oss oc sieu bedner af worum lieusmonnum edur woru radi til nockurs þess sem ecki kann ad wera a moti þeirra sidum oc embætti.

Þeir skulu og wítia barnaskolanna nær þeir reisa wñ stigtid oc huar sem þeir koma j kaupstadina og með worum lieusmonnum kosta þar kap(p)s a ad aller hluter meigi gañga rietteliga til. Ecki skulu þeir helldur forsoma ad rannsaka oc epter ad greñslast huerñinn þeim enu fatæku er weitt og þeir eru halldñer.

Þáð er nu miaug wñdarligt ad eirn madur skal kunna ad fullnægja til alls þessa. wijst þarf hann eckj ad þia sig miauc frekliga með annarligum eriñdum edur annare sýslan oc wñhyggiu þui huer er sa sem hier er riett til fallinn suo sem paulus seigier.

Epter þui ad biskuparner kallast nu til suo mýkilla erfidismuna oc slijkrar forsorgunar kirknanna oc wier wili-um þo ecki ad þeir skuli heimta nockud huorki mýkid nie ljtid fyrir þeirra pionustu helldur ad þeir skuli þiona gíefiñs huerium manni með suoddan þeirra embætti þui wñdañ teknu sem þeir þurfa ad eýða með sijnu foruneyti oc fior-

1) b. v. 1282.

um hestum hia prestunum æ landsbygðinne oc j kaupstað-
unum hia kirknanna forstiorum nær þeir eru j sinni wisi-
tatiu einu sinni æ huorui are elligar nær einhuer af þeim
werdur nockurñ tijma bedinn ad witia einherrar kirkiu
sierligra naudsynia sakier elligar ef hann þarf sialfur ad
ferdast þar wñ. þa lofum wier suo sem wier medkiennum
fýrir Gudi ad wier erum þar til skylduger ad wier skul-
um (bijskierma) biskupana med worum liensmanni Og suo sem
wier wel witum huad það er sem christur seiger. *Æirñ* werka-
madur er sinna launa werdugur. jtem þar sem þeir med-
taka ydur eckj þa gañgid wt af stadnum oc hristid duptid
af ydar fotum yfer þa. og suo það sem paulus seigier ad
slijkier kennimenn sie tuefalldz heidurs werduger. þeir sier-
deillis sem erfida j ordinu. þa wilium wier skicka sierhueri-
um biskupi arlig laun oc gott wppheldi fyrir sig oc suo
margt folk sem adur er sagt oc tileinka huar þeir skulu ú
hueriu ðre suoddañ reñtu wppbera oc wttaka oc það sama
wilium wier jnnsigla fyrir sierhuerñ þeirra med woru kon-
ungligu brefi suo ad þa skal eckirt bresta. og þar sem wier
formerkium j sannleika seirña meir ad þeim nægie það ecki
þa wilium wier leggja til huad sem þa wañtar suo ad gud
sie med oss oc worum wñdergiefnum lyd j worum laund-
um oc rijkium nær wier astundum suo ad framkuæma það
sem til gudz dyrdar oc til almenniligs fridar heyrdi. Gud
giefi oss ad wier giaurum þetta kostgiefiliga fyrir sinn son
worñ herra Jhesum christum Amen.

Þui giefum wier nu sierhuerium biskupi æ hueriu are.
2. lester rugmiauls. 4. lester mal(t)s. 2 lester hafurkorñs.
50 heyhlauss. 10 lester med halm. 40. lomb og. 100 gyll-
ine j godu gulle.

Enn epter þui ad aller hluter eru dyrari j kaupinñhafñ
enn annarstadar j rijkinu oc menn werda ad hafa þar meira
kostnæd fyrir saukum þess haua skola þa leggium wier þeim
biskupi sem þar skal bua þeim mun meira til hýru oc wpp-
helldis suo hann skal hafa þa þridiu lectiu j heilagri skript
þo þar fylgi minne reñta med enn med hinum audrum
lectiunum. Enn hann skal truliga oc wel kienna þa heilaugu

skript j þeim hafa skola opiðberliga þa hann er heima oc þegar hann neydist eckj til ad witia soknarkirknanna.

Og af þui ad þad heyrer [aullum riect christnum¹⁾] til ad hafa wñhyggju fyrir þeim fatæku oc munadarlausu þa haulldum wier þad med aullu tilbæriligt. nær sem suo fellur til ad wier aulum aunn fyrir eckium biskupanna oc annara kirknanna þienara oc suo fyrir þeirra faudurlausum baurñum.

Nu epterfylgier enn nauckud fleira wñ
biskupana. profastana oc aulmusu-
kistu þeirra fatæku.

Huer Superattendeñs skal wmsion hafa yfer aullum skolum oc hafi wneskiu af huerñin þar er kieñt bædi wñ þad sem kristiligri tru widuijkur oc suo wñ adrar bokligar meñter. hann skal oc setia þañgad skolameistara sem hann hefur sialfur yferhlýdt med soknarprestinum og audrum witrustum maunnum j radinu.

Enn skolameistarinn skal sialfur wtuega sier einn medhialpara edur adstodarmenn þa sem þiona skulu med honum j skolanum oc take þá¹⁾ eina þar til sem soknarpresturinn helldur þar til fallna²⁾ wera.

Superattendeñs skal einu sinni j firstu wisitatu med fullri makt og myðdugleika af oss med worum liensmanni witia allra soknarkirkna oc taka einn godañ reiknijskap wppa allar sokner oc lata greiniliga samañ skrifa allt þad godz sem þar liggur til med allri þeirri reñtu og skrifi þetta allt j eitt klart registur. Suo skal hann hallda einu registri hia sialfum sier enn afheñda worum lieñsmanni annad oss til hañda suo menn meigi jafnañ þar wt af fa wñderwijsun þar wñ. huort kirkiunnar þienarar hafa nog ad hallda sig af edur eigi suo eiñginn meigi ræna edur rijfa frá kirkiunum þegar hann lýster sialfañ.

Enn j sinne firstu wisitatu skal biskupinn wñ frañ alla hluti jdugliga lesa oc læra wel ad skilia huad hier er bodit oc skrifad j þessari worre Ordinantiu og sierdeilis skal hann med worum liensmannj astunda þad oc suo til

1) [eijnin þeim riectkristnu 1282. 2) þo, a. 3) vel fallna, 1382.

sia ad þar sie goder soknarprestar j huerri sokn. hann skal oc med prestanna rædi oc rædherranna lagfæra allt j barna-skoluñum j kaupstaudunum oc setia goda skolameistara yfer skolana oc þetta skal wor lieñsmadur boda oc boda worum þegnum og wãdergiefnum almuga j þeim sama stad.

Enn af þui ad margier soknarprestar oc soknardiaknær klaga fyrir oss ad þeir hafi ecki sitt naudsynligt wppheldi fyrir sig oc sitt folk þa skal wor Superattendeñs hafa med sier einn godañ og Gudhræddañ (vel lærdañ¹) mann. Saumuleidis skal wor lieñsmadur j hueriu stickti sem þetta fellur til fa med sier einn godañ oc gudhræddañ riddaramann og þesser fiores skulu nu sem allra fyrst oc suo hiedañ j fra suo tijtt oc opt sem þaurf krefur reisa wñ krijng og witia allra soknarkirkna²). Og huer prestur sem ecki hefur þa sitt wppheldi þa skulum wier leggja tuær kirkiusoknær j eina ef bygdarlaginu er suo hattad ad þuj werdi ã komid elligar finn j einhuer aunnur god rad ad semia j milli prestzins oc soknارفولksins suo ad bædi soknarpresturinn sialfur oc hañs diakni fae godañ stýrk oc tilheyrligt wppheldi suo þeir kunni bædi ad hafa sitt fædi þar af oc annad sem þeir þurfa til wppheldis.

Allra hellst wilium wier ad biskupinn med worum lieñsmanni skrifi oss greiniliga til huad huerium soknarpresti giaurist þaurf til sjns fædis oc wppheldis oc sierhuerium predikara oc kirkiunnar þienara.

Saumuleidis wñ skolameistarana oc þeirra medhialp- endur huers þeir þurfa med suo wier giaurum eina stad- fasta skipun sem stañda skal wñ alldur oc æfi wñ sier- huers þeirra wppheldi oc þar sem kirkiuñar eru ecki suo formeigandi. þa wilium wier leggja til huad sem ã brestur þui annars kostar siaum wier wel ad Gudz þionusta kann ecki leingi ad wera edur wid ad halldast hia oss. Enn wier wonum ad gud fyrir sijna myskunnsemi mune styrkia oss þar til Amen.

Fyrir skolameistara oc þeirra medþienara skal wor

1) [b. v. 1282. 2) 1282; kirkia a.

liensmadur med biskupinum j huerium kaupstad til skicka nockra wissa hýru af kirkiunnar reñtu sem þeim kann wel ad nægia suo adrer meigi þess wpphelldis niotañdi werda nær hiner deya sem nu hafa þar not af suo þar leggist ein wiss oc stadfastlig reñta fyrir huern skolameistara hueria hann skal hafa suo leiñgi hann helldur þann skola.

Hier wilium wier eirninn hafa biskupana amiñta ad þeir wlie þeiñkia wñ þad huad postulañer budu oc bijfauludu. S(ancte) paule oc S(ancte) Barnabas suo sem paulus skrifar sialfur. Gal. 2. þad bijfauludu þeir oss alleinasta (seiger hann) ad wier miñtust woladra huad ec lagdi allt kapp æ ad giaura. Þui skal huer biskup j sýnu sticketi med worum liensmanni. profostunum. predikurunum oc radinu j huerium kaupstad lata setia eina almenniliga aulmusukistu fyrir þa fatæku. j hueria ad safnast meigi allar þær aulmusur sem kristid folk giefur j Gudz nafni huert þad eru testamentisgiafer edur prestastefnu peningar edur samkomudags peningar. selskaps edur gilldis peningar. salugiafer oc allt jardagodz sem fatækum hefur werid giefid nær þeir eru dauder sem enn nu lifa þar af.

Suo wilium wier ad aull wijcari(j)dæme sem ecki hafa rietta erfingia sem menn wita skulu skickast til fatækra manna kistu af biskupinum oc lieñsmanninum oc audrum sem þar werda nalæger worra wegña med rðdinu j kaupstaudunum nær þeir eru afgeiñgñer sem nu rðda fyrir þuilijkum wijcarijdæmum epter woru jnnsigludu briefi huert wier haufum wtgiefid. fratecnum þeim sem wilia leggja til þess haua skola fyrir wtañ allañ þeirra skada sem miauc eru fatækier.

Hier skulu oc predikarañer aminna folkid ad þad eigi nu ad giefa Gudi oc worum herra Jhesu christo j godfýse wid þa fatæku sem þeir plaugudu ad giefa j forðum tijd af godum tilgañge enn þo j rañgri oc willtri meiningu fyrir messur oc munkatijder. fyrir aflatzbrief oc pijlagrijmsferder oc fyrir salum frañlidinna oc fyrir margañ annañ þuilijkañ willudom oc rañga Gudþionustu og sanna gudlastan huad predikarañer kunna oc wel ad giaura suo einginn hafi misþañka til þeirra wñ nockra agirñi epter þui

þeir hafa ecki þessa wnhyggiu fyrir sialfum sier helldur fyrir fataekum oc naudstauddum huad aller kristner menn eru gudi skyllduger.

Suo skal oc huer superattendeñs med worum liensmanni. profastinum og prestunum og radinu j kaupstaadunum skicka þar til nockra dygduga danumenn sem elska gudz ord epter þui sem skrifad stendur j giorningabok postulanna j vj capitula oc j fyrra pistli til timotheum j 3 capitula ad þeir sieu fiarhalldzmenn edur forstiorar oc þienarar þeirra fataeku huerier ecki forsomi sitt kall oc embætti oc hafi goda grein æ nær huad oc huerium þeir skulu giefa oc þesser hinu saumu meiga stundum leita radz hia predikurunum nær þaurf giaurist.

A þuilijkum wmsionarmaunnum og þienurum þeirra fataeku mð wel giaura wmskipti ð hueriu ðre. Enn þo eigi æ þeim aullum j senn helldur suo ad þar halldist einn edur tueir wid þetta starf sem af jdugligri reyñslu hafa nu lært rietta fyrirsion ad weita þeim enu fataeku. Enn huert ar skulu þeir giaura reikningskap j tilsettañ tijma oc þann reikningskap skulu þeir standa profastinum. predikaurum oc rædmonnum. hier med kunna þeir ad giaura gudi þacknæman giaurning.

Profastañer skulu og hafa godañ skilning æ landsins laugum og einu sinni æ huoriu are skulu þeir witia allra soknarkirkña oc huar þeir koma j kaupstadina þa skulu radmenniñer wera þar wpp yfer og nær þeir hafa tekid kirkiunnar reikningskap þa skulu þeir þar næst epter leita sem fyrst huert soknarprestañer predika gudz heilaga Euan gelium riettiliga oc huort þeir wtleggia barnalærdominn oc wtskipta sacramentunum oc huort þeir stañda j allañ mata j sýnu kalli og embætti oc prýða þad med godu og sidsamlegu lijferni oc þar med eirnin huert prestañer hafi sijna naudþurft suo ad þeir sieu wel halldner.

Þar næst skulu þeir rannsaka soknarfolkid suo þeir meigi komast ad huorsu wel þad hefur auaxtast j sinni christiligri tru hueria þad jatar sig hafa oc hueria meining þad hefur nu wñ pafañs lærdome huerñ menn hafa yfergiefid oc hueria giedþekni. lýst oc wilia þad hefur ð þeim hreina

gudz ordz lærdomi og huerninn þad skickar sier þar epter j sijnu lijferni.

Þeir skulu og giæta ad kirkiunum sialfum oc kirkiugaurdum. Saumuleidis skulu þeir oc spyriast fyrir huort soknarprestañer fã sijn weniulig laun epter þui sem þeim ber ad hafa oc þar sem þeir finna nauckurū brest med sialfum sokñarprestinum þa skalu þeir aluarliga aminna þa ad þeir giæti ad huad þeim ber oc huad til þeirra embættis heyrer.

Huerier sem suo wilia ecki leidriettast þa skulu prestañer klaga fvrir biskupinum oc wid hueria sem hann kann ecki ad fa rōdit þa hinu saumu mđ hann lata koma fyrir yferwalldit elligar lieñsmanninn j þui sama stigi.

Jtem huar sem soknar¹⁾ folkid helldur ecki ordinantiuna oc giefur ecki sokñarprestinum þad sem haunum ber ad hafa oc will huorki leidrietta sig sialft oc wera j godum skilum oc ecki helldur ad giaura þo þad fðe aminningar af profastinum þa skulu menn eirñin lata þad koma fyrir yferwalldit edur fyrir liensmanninn j þui sama stigi.

Sokñarprestañer²⁾ skulu seigia profastinum sinn brest oc wankuædi suo skal profasturinn koma þui til leidar hia biskupinum ad hann komi aullum hlutum j gott lag suo gudz ord meigi ecki koma j mýkid wanrýcti fyrir nockurs konar kijf. þrætur og sundurþycki sem prestañer hafa sijn i mille.

Jtem huer sem hefur nockud til ad tala einum prestmanni edur diakna fyrir nockud añdligt mđl þa skal hann tala til hans fyrir hieradzprofastinum edur biskupinum ad liensmanninum hia werandi sa sem hefur rōd yfer þui stigi. kunne þeir þar ecki ad forlijkast edur skiliast ad med langunum þa meiga þeir stefna þuilijkum maunnum fyrir oss sialfa. Sie þad oc wñ nockur weralldig mal. wñ jarder. akra. eingiar edur skulder. þa skal hann tala til hañs. a hieradzþijñgi edur alþijñgi oc ef presturinn forsomar þa ad seigia þeim til sem stigitinu rædur wor(r)a wegna nær ed haunum werdur suo stefnt edur tiltalad. æ hieradzþijñgi

1) b. v. 1282. 2) Soknarmennirner, 1282.

edur almenniligu landþjǫngi oc misser hann þa nockra jord edur eigñer fyrir sinnar forsomunar sakier þa skal sa sami prestur oc hañs diakñil stañda oss laug oc riett þar fyrir.

Huar sem j einn stad edur annañ wantar nockra sokñarpresta þangat skulu profastañer strax ferdast oc aminna bædi yferwalldit oc almugann ad bidia gud þar wñ ad þeir fðe einn godañ sokñarprest. Sijdañ skulu þeir aninna kirkiuweriarana. huerium þetta heyrer sierdeilis til ad þeir wtuegi sier einn suoddañ kiennimann hia biskupinum oc radmonnum.

Biskuparñer skulu wtleggia þa heilaugu skript heima þar sem þeir bua oc predika stuñdum enn alleinasta skulu þeir huer j sijnu stigti einu sinni æ ðre witia sokñarkirkñanna j hæfiligañ tijma med vorum liensmanni wtañ þar falli nockur naudsyn til suo þeir þurfi einhuorstadar optar ad witia oc þa skulu þeir yferhlýða þeim sem þeir mistreysta hellst j sijnum lærdome oc styrkia hina sem nauckud auaxtast oc leidriettast epter Gudz ordi. Ef þeir formerkia nockurs hattar rañgañ lærdom wera æ medal folksiñs þa skal oc sierhuer biskup med worum liensmanni wañdlega epter spyriast huorninn predikarañer oc skolañer eru halldñer oc huerninn til geingur j spitalunum oc wñ þa aulmusukistu fatækra og sia suo til ad þar wañti eckirt.

Þar sem nauckur biskup werdur ad þui fundinn ad hann stendur ecki truliga oc wel j sijnu kalli oc embætti sem honum ber helldur lætur annad huort bleckia sig af soknarprestinum med mutum og gafum elligar med nockurri annari forsomañ suo hann er ecki wiliugur. fus oc astundunarsamur ad giaura þad sem honum er bijfalad elligar ef hann fellur (huad late eckj skie) j nauckurñ opinberan glæp edur willudom þa skal klaga hann fyrir konginum suo hann skal koma þar til ordz oc añdsuara j tueggia edur þriggia biskupa naueru epter S(anete) pals ordum j timoth. 5. A moti aullduñgi actast eckirt klaugmal ðn witnisburdar tueggia edur þriggia. wier wilium sialfer sia þar sem best oc wañdligast til ad einginn þuiljkur dan(u)-mann skuli werda wanuirtur edur lijda nockur oriettiinði ef

hann er klagadur ðn sakar. Enn þar sem hann vinnur ecki bot á sijnum glæp edur misferli enn kann þo siälfur ad leidrietta sig j þui þa skal setia hann af sijnu embætti þui biskuparner skulu (suo sem goder biskupar plaga ad wera) ostraffafliger ecki alleinasta nær þeir eru wtuallder þar til heldur oc jafnwel sijdañ þeir eru wtuallder oc þeir skulu þess wañdliga giæta ad þeir werdi ecki fuñdner j nauckrum suijuirdiligum osoma med ohofi agirñi edur osoma og ofmetñadi. Enn huerier sem þuilijkt lata æ sier merkia oc werda ad slijkum laustum opiñberliga sanner oc kunner oc wilia ecki leidriettast nær þeir eru einu sinni edur tuisuar amiñter þa skal konglig Maiestet hondla wid þa epter þad þeir eru afsetter eins oc wid adra þa sem nockud þuilijkt giaura suo sem yferwalldit skal oc hafa sinn riett oc fulla makt j mot aullum audrum kirkiunnar þienurum oc skolaþienurum nær þeir eru setter af embættinu fyrir einhuern storan glæp elligar ef þeir werda fuñdner j nauckrum obotamalum fyrir huerium gud wurdist ad wernda alla sijna þienara.

Nær sem biskupsins misser wid j einhueriu stikti þa skulu aller soknarprestañer koma til samañs þeir sem bua j kaupstaðunum j þui stikti þann 20 dag epter biskupsins añdldt og safñast þa til samañs j þeim stad sem biskupsgardurinn er þo suo ad þeirra kirkiur hafi wñ þann tijma huka wel adra þa sem predika oc wtskipta sacramentunum. Suo skulu þeir samþyckiliga giefra 4 sokñarprestum makt oc myndugleika til ad wtuelia eirn þann sem þeir þeckia ad bædi er skickafliger j lærdomi oc lifnadi. Og þeir saumu fiorer soknarprestar skulu fylgia honum þadañ til biskupsins sem nalægastur er suo ad hann hlýdi honum yfer oc reyni hañs kunnattu enn kunni þetta ecki suo strax ad skie þa skulu þeir þo giaura þad sem allra fyrst þeir kunna.

Þar sem biskupinn dæmer hann þa wel skickafligañ oc riett fallinn wera þar til þa skal hann señda hann fyrir kongliga maiestet ad hann werdi þar stadfestur oc ef kongurinn medtekur hann þa skal hann med sijnum byfalñingsmonnum oc liensmonnum j þeim sama stad giaura hann fullmyndugañ yfer stigtid oc biöda aullum sokñarprestum

ad þeir wírdi hann fullmyndugañ wera oc sieu honum hlyd-
 uger j þeim efnum oc erindum sem einum biskupe eru
 bijfaulud oc suo skal biskupinn sueria konginum trunadar-
 eid ad hann wílie wera astuñdunarsamur j sýnu embætti oc
 þeirri añdligu waldstiorñ hueria hann hefur kirkiunnar wegña
 epter þeirri nad sem gud giefur honum. Med sama moti
 skal hann oc hafa alla profasta, sokñarpresta oc predikara
 wñder suo þeir skulu hlýða honum wtañ suo werdi (huad
 gud lðte eckj skie) ad þeir finni nockurñ storan glæp med
 honum suo þeir wílie klaga hann fyrir konginum þar fyrir
 edur fyrir nockurñ rañgañ lærdom sem hann hefur j framí ed-
 ur fyrir nauckra forsomun j hañs embætti edur huar hañs
 brestur er suo stor ad annad huort kann hann eckj edur
 will hann ecki winna þar bot á þui hier skulu huorki
 prestañer nie hiner adrer biskuparner þeigia med honum
 ef þeir wita suoddan hluti. Suo skulu oc liensmenniner j
 þeim sama stad wñderwijsa oss þuilijkt huar sem þeir for-
 merkia ad suoddañ rýkti er j stiktunum wñ nockurn bi-
 skup. Enn þad wílium wier j aunguan mata leyfa ad wor-
 er liensmenn edur nockrer adrer skuli rægja þa edur adra
 fyrir oss nær þeir eru ecki opiñberliga orýcktader helldur
 biodum wier oc bijfaulum ad þeir skuli weita þeim styrk.
 wernd oc forsuar nær sem þaurf giaurist.

Nær sem einn þuilijkur superattendeñs er suo medtek-
 inn til stiktisins þa skal hann opiñberliga wijgiast j þessum
 kaupstad. sem hann skal bua. á einum sunnudeigi edur
 nockrum audrum hatijdisdeigi fyrir predikun mitt fyrir allt-
 arinu med profastanna oc annara fimm edur sex kienni-
 manna adstod sem þar eru nalægaster. Enn sa biskup sem
 þar byr næst skal wijgia hann med þeim hætti sem hier
 skal seinna j bok fylgia epter.

Wñ koñgsins liensmenn.

Worum liensmaunnum og rðdinu j kaupstaudunum
 biodum wier oc bijfaulum ad þeir skuli widhallda þessari
 worri Ordinantiu oc henni framfylgia oc wera aullum kirki-
 unnar þienurum oc skolaþienurum til [gagñs oc¹⁾ goda nær

1) [sleppir 1232.

þeim werdur til sagt oc wnderwijsad af bisknþinum pro-
faustunum ad prestinum greidist þad sem honum ber ad
hafa. Elligar ef nockrer woñder menn yferfalla þa olaug-
liga. Jæ þui skylldu ecki worer liensmenn oc radmenn weita
Gudz ordz þienurum þa saumu goduilld sem þeir eru skyll-
uger ad lata j liosi wid sierhuern kotkarl oc miñsta hattar
buañda wtañ þeir wlie bædi styggia gud oc oss.

VI.

Wm nockrar sierligar bækur sem prestañer
æ lañdzbygdinni skulu hafa¹⁾ huerra þeir
kunna eckj ðn ad wera [fyrir wtañ
sitt stort ogagñ²⁾].

Epter þui ad æ þessum tjma wtgañga margar woñdar
bækur med huerium ad opt oc tijdum werda bleckter ecki
alleinasta þeir sem wankunnandi og fauijser eru helldur oc
suo hiner sem wel eru wite borner þui meiga aller goder
soknarprestar jdka alleina þær bækur hueriar wijser oc wel-
lærder menn hafa medtekid wppa þad ad þeir taki ecki til
sijn nockurñ willudom edur rañgar meiniñgar wñder skyne
edur yferwarpi sannleikañs sijnum tilheyraundum til mic-
illrar fordiaurfunar.

Þui skulu þeir fyrst wm framñ allt annad hafa þa heil-
augu bibliu sem er einn wppsprettu brunnur til sannrar
oc riettrar gudhrædsu. Þar næst doctor Martheins lutheri
postillu j huer(r)i hann wtleggur sunnudag(s) Euangelia oc
audsyner huernin Gudspiaulliñ eigi wt ad leggiast.

J þridia lagi Apologiam philippi j huerri christiligur
lærdomur auglyst oc stadfestist oc med christiligri raug-
semð kiennist huar fyrir menn skulu eitt edur annad [suo
edur suo trua oc audrum kienna.³⁾

J fiorda mata Locos communes philippi j huerium þær
nytsamligustu oc naudsynligustu greiner af heilagri skrift
wtleggiast med einfauuldustum oc liosustum hætti. J fimta
lagi skulu þeir oc hafa einhueria adra goda bok af huerri
þeir kunna ad taka sier wtleggingar yfer barnalærdominn

1) [bækur æ lañdzBygdinni sem prestarner skulu hafa, 1282. 2)
[sleppir 1282. 3) [svo kienna, 1282.

med þeim litla chatichismo D(octor) Marteiñs lutheri suo þeir witi huernin þeir meigi riettiliga fræda wngdominn j þeim fyrsta grunduelli til sanurar gudhrædsu.

J sietta mata skulu þeir hafa Instructionem Visitationis Saxonice oc þar ad auki eina af þessum bokum wor(r)-ar ordinanti^o suo þeir meigi wita j huerium hlutum þeim byrie hellst oc einkañligast wel fræddun^o ad wera.

Auñguar nýar bækur skulu hier þryckias^t j worum rijki-um af prenturunum huorki j dauñsku þysku nie latinu samsettar oc eigi á dauñsku wtlagdar. Ecki skulu helldur hier jnnflytiast naukrar bækur þær sem annarsstadar eru preñtadar sierdeilis ef þær jñnehalda nockud þad sem annad huort ahrærir truna elligar þad sem laugsaugñina snertur oc lañdsiñs stiorñan oc riett stadanna elligar þad sem tilheyrer almenniligrⁱ busyslan. wtañ þær hafi adur werid yferskodadar j worum haua skola oc hafi eirn godañ wtnisburd af sierhuerium biskupe hier j danmerkur rijki.

Saumuleidis wilium wier ecki helldur ad nockur skuli hier j worum rijki^um prenta edur preñta lata hañdbækur. messubækur edur adrar bækur wñ kirkiusidina med nýium psalmum. cerimonium oc priefatium wtlagdar á dauñsku sem syngist med latijnu notum (suo sem sa oroamatur myntzer hinn ospaki giaurdi) eptir þui at þeirra atferd edur tijdkan er ecki naudsynlig fyrir oss wtañ ef wier skyldum setia nýia cordiakna oc kirkiupillta sem syngia skyldu þann oudurkuæmiliga sauñg.

Saumuleidis fyrirbiodum wier oc eirninn ad nockrar nýiar bækur eda collectur skuli preñtast annad huort til messuembættisins. elligar til ad syngia oc lesa þær almenniliga wtañ þad werdi med sierhuers biskups samþycki oc radi meistaranna sialfra j worum haua skola þui ad elligar werdur einginn eñder á ad giaura nýiar bækur. nýar statuttur. kirkiulaug oc ordinantiur. þui huer oc eirn j sinne kirkiu edur þjngasokñ móð wel lãta sier nægia þessa wora oc rijkisiñs ordinantiu. Wel móð huer sokñarprestur fyrir sig giaura sier christiligar bæner og collectur jafñwel æ hatjdisdaugum enn þær skulu þo wera miauc stuttar. eckj giaurist þess þaurf ad bidia auallt med sama tijma edur med

saumu ordum ef madur akallar gud annars riettiliga. Gudspiaullin sialf oc pistlana móu huer og eirn lesa j modurmali af bokunum sem fyrir heñdi eru. Prefatiuna skulu menn ecki syngia wtañ alleinasta nockrum sinnum bellst j kaupstaudunum oc þo j latijnu einkañliga á hatijdsdaugunum.

Wm̄ hus edur bustadi þeirra sem j kaupstaudunum annadhuort þiena kirki-
um edur skolum.

Kirkiuweriañer j kaupstaudunum skulu wtuega sijnum soknarprestum og predikaurum med audrum þeirrar kirkiu edur soknar þienurum hentuga bustadi oc hallda þeim saumu wpe med kirkiunnar peningum byggiañdi þar oc bætandi huad sem þaurf giaurist oc late þar med fylgia eitt bokahus edur studerunar herbergi. Saumuleidis skulu þeir hallda uppi skolunum sialfum oc skolameistaragaurdunum. Ænn huar sem j nockrum kaupstad eru fleiri sokner þar skulu kirkiuweriarañer hallda wppi skolunum oc skolameistargardinum þo suo ad mismunur sie giaurdur æ milli kirkñanna suo ad su kirkian leggi mest fram til byggingarinnar sem rijkust er epter liensmannsiñs. biskupsins. profastzins oc radsins tilsaugñ. Ænn þad wæri med aullu oudurkuæmiligt ad priedikarañer skyldu neydast til ad byggia sijn hus j kaupstaudunum wppa sinn kostnad af sinne eigiñ hýru epter þui ad þad kann skie ad þeir werdi setter af þessari sinni þionustu og husiñ heyra kirkiunum þa til suo nær ed þeir añdast þa niota þeirrar fataekar epterlifandi eckiur oc þeirra faudurlaus born einskis þar af.

Fyrir biskupa oc þeirra folk wiliuñ wier sialfer lata byggia huad sem þorf giaurist wtañ þar sem canukar oc klaustramenn byggia fyrir þa þar sem þeir bua oc lesa þa heilaugu skrift fyrir þeim saumu canukum oc klaustramonnum.

Wm̄ Noregi¹⁾.

Wier wiliuñ sem allra fyrst huxa worum biskupum j noregi fyrir Erligu wpphelldi sierhueriu stigi huerium wier wiliuñ oc suo boda oc bijfala ad þeir kostgiæfi suo sem

1) Svo.

þeim er frekast mauguligt ad sierhuer þijngasokū meigi hafa goda kiennimenn oc Gudz ord predikast hreiñt oc klart oc ad þar forsomist eiñginn hlutur af þui aullu sem heyrer til Gudz orda predikunar oc mannanna saluhialpar oc allt það sem til kann ad falla wñ aunnur efni gañgi ad riettri skipan suo sem stendur j þessari worri Ordinantiu pangat til wier komum sialfer til noregis huad wier wonum med gudz hialp ad snarliga mune skie þa wilium wier med biskupanna rñdi stadfastliga giaura nockra sierdeilis skickun j einum oc sierhuerium stad wñ þa hluti sem þar kunna ecki ad halldast epter þessari worri ordinañtiu þui wier wituñ ad þar hellst ein aunnur ordinañtia j maurgum greinum.

Wñ þa kirkiunnar þienara sem wegñā nockurs siukdoms edur fyrir alldurs sakier eru ecki færer til sijñs Embættis j kirkiu oc skolum.

Huer sa predikari sem wt hefur þionad annad huort j kirkiuum edur skolum oc er sialfur wel lærdur oc hefur leingi oc wel stadiť j sijnu kalli oc Embætti oc kann þar ecki leingur wid ad wera til gagñs oc nytsemdar sakier sjns weijkleika þeim hinum sama wilium wier (nær wier werdum þar wñ bedner) weita nockurt lienī sem hier kann þa fyrst ad falla j rijkinu ad fæda sig af það sem epter er af hans lijfdagum.

Wñ canukana.

Wier wilium bida oc þijfala ad canukañer skulu hiedañ j frđ suo sem þeim hafdi alltiť þýriad. ad hallda einn lærdan mann j þeirri heilaugu skrift sem kann ad lesa þa heilaugu ritning j latijnu bædi fyrir canukunum oc skola-diaknunum oc skynsaumum borgurum oc fyrir audrum þeim sem þaंगat wilia wita oc weiti þeim Erligt wppheldi j þeim sama kaupstad þar sem þeir bua. Þessi same lesmeistari skal oc stundum predika ũ einhuerium tilsettum tijma enn þo suo ad þar med hindrist eiñgiñ weniulig predikun. Og þeir canukar sem huorgi eru annarstadar wid studeum til lærdoms þeir skulu huerñ dag syngia nockud af þeirri heilaugu skrift oc gudz ordi epter þui sem wor Ęlsku legi doctor Hañs Bugenhagen af pomerñ hefur þeim af Gudz

ordi til sett oc samañ skrifad epter aujsun kristiligrar truar hueria tjdagiaurd wier haufum skipad ad lata preñta j latjnu med þessari worri ordinantju seirna j bokinnj. Og epter þui þeir skulu eckj þuijngast þar med laungum tjdagiaurdum suo sem fyr er skied helldur ad þeir skulu þar med hafa eina heilaga oc christiliga jðkan j Gudz ordi oc akalli gud med sijfell(d)ri þackargjord oc ad gudhræddar manneskiur meigi suo nær sem leikañdi kýnna sier þannenn þa heilaugu skrift þui þarf einginn canukur sem hefur sitt nafn af þeirre canonisku edur heilagri skript ad lata sier þuñgt falla þuiliþka saungua. Suo meiga þeir og eirnin á sunnudaugum oc audrum helgum daugum flýtia messu embættid ef þar eru nockrer sem þionustast wilia wtan þeirra kirkia sie ein soknarkirkia wñ hueria adur er talad þeir meiga hallda sig wel og heidarliga af sinni reñtu oc jðka sig j lærdominum alla þa stuñd sem þeir hafa auñgua þionustu þangad til þeir kallast til einhuers embættis. huerier af þeim sem ecki kunna einer samañ ad lifa þeir meiga gipta sig suo sem gud hefur skipad oc skeyta ecki wñ þann diaufulliga lærdom sem þar er á moti. Ebre. 13. hiuskapurinn skal heidarliga haldinn wera hia aullum oc hionabandsængin ofleckud þui frillulijfes oc horunarmenn mun gud dæma. framferdit sie áñ agirñdar oc latid yður nægia þad j nañd er.

Wier wilium j aunguañ mata leyfa ad þeir hafi hia sier þad kueñfolk sem j orýkti hefur komid edur þær konur sem saufnudurinn hefur nockurñ misþaika til wñ þeirra lauslæti gudi til stygdar oc christiligum saufnudi til hneyxlunar. Þar sem nockur af slijkum canukum kallast til soddanñ embætti; (sakier sijns lærdoms oc dugñadar) ad hann werdi einn superattendeñs. sokñarprestur edur predikari. skolameistari edur lesmeistari j þeim hua skola elligar ef hann kallast til nockurs omaks edur erfidismuna sakier alþyðunnar gagñs oc nytsemi þa skal hann hafa fullt kaup oc hýru sem þui Embætti hefur werid til laugd oc halldi þo lijka wel þar ad auki aullu þui tillægje sem hann hafdi fyr af canukadæminu wtañ hann wile sialfur wiliugliga wpp gjefta nauckud af þui suo ad þeir hiner bestu oc huerier

sem audrum þiona með sínum godum lærdomi verði þeir ríjkustu.

Hver sem nú villdi misvirða eður forsma þessa vora goduilld og ríjkuglig fyrirheit. huad væri það annað enn sanna dygd og alla æru og gudhræðslu að hatri að hafa. Enn ecki skulu canukarner j nockurn mata hafa með þa hluti hueria wier haufum j þessari worri og ríjkisins ordinantiu giefid og skipað worum biskupum. liensmaunnum og profaustum wtañ suo sie að þeir verði ríettiliga þar til kallader. Huad sem framar giaurist þaurf að skipa wñ canukana það skulum wier skicka til j þeirri ordinantiu sem giaurast skal wñ þann hafa skola.

Wñ þa klaustramenn sem sialfer hafa nockur godz að lifa wíð.

Þeir munkar sem skilia Gudz sannleika meiga hallda sínum fríjheitum og frelsi epter Euañgelio j þeirra eigiñ fríalsum samuitskum. Enn þar sem þeir werða þess audmiukliga og hæuerskliga oskañdi af sínum yfermanni að þeir meigi gañga wt af klaustrinu og leggja eitthwad annað fyrir sig og seigiast ecki wíla leingur þar jnni wera sakier sinnar samuitsku af ríettri gudhræðslu og girñast sialfer epter Gudz wíla að taka fyrir sig nauckud annað líjferñi þa skal þeim þess ecki synia helldur skal þeirra yfermadur lata þa auma wesalíjngsmenn fríalsa fara og gíefa þeim klæði og nockra peninga til tæringar fyrir gudz skulld.

Þar sem þa þeirra yfermadur syniar þeim þessa þa skal hann fyrir það sama stañða til andsuara wíð oss. það er auuellðara einum godum manni að lata Eirñ munik fríalsañ fara með godfusri aulmusu sem ecki will sialfur wíð wera helldur enn að fæða hann þar allañ sinn alldur j klaustrinu j niofe sínuum wíla og samuitsku. Og sannarliga wílium wier ecki neina sauk hafa af sumra þeirra saurugu líjferni og lauslatum lífñadi huern wier wílium og j aungu añ mata leyfa suo wier sieum ecki þar hluttacendur.

Enn þeir munkar sem j klaustrinu wíla wera þeir skulu wera sínum yfermanni wñdergiefner og hlyðger suo leingi sem þeir eru þar og giauri það sem godum og raduondum danumonnum ber og hæfer suo þeir hafi gott

oc erligt lijferni. Þeir meiga gaṅga med sijnar kapur oc bera weniulig klædi þo ecki fyrir nockrar reglu sakier helldur ad siast meigi æ þeirra klædabunadi. af hueriu klaustri þeir sieu. þeir skulu aunguar rakadar krunur edur kraṅsa hafa æ haufdinu helldur meiga þeir lata klippra sig yfer kolli ef þeir wilia ecki lata harid waxa. þeir skulu ecki gaṅga wt af klaustrunum oc snapa wṁ krijṅg huert þeir wilia. wtaṅ þeir fare epter skipan oc bodi sijṅs yfermanns helldur skulu þeir giarṅan heyra oc nema heilagar lectiur oc predikaner oc lesa sialfer heilaga skript med jafṅadi suo þar mætti wṁ sijder nockrer þeirra werda sem hier epter kynne ad werda soknarprestas þar fyrir skal oc sierhuert þuilijkt klaustur hafa einn godaṅ oc wel lærdaṅ mann sem lesa skal þa heilaugu skrift fyrir audrum oc kienna barṅa-lærdominn sem wier kaullum chatichismum oc predika gudz ord. oc fyrir þetta [hid sama¹] skal hann hafa erligt wpp-helldi fyrir sig oc sitt folk. þeir skulu oc eirnin sýngia oc fremia allt messoembættid bædi æ sunnudaugum oc æ audrum helgum daugum suo sem sagt war wṁ canukana.

Wṁ Nunnunṅar.

Þær nunnur sem ecki wilia leingur wera j klaustrunum fyrir saukum sinnar samuitsku oc wita sier wijst nockurt erligt wpphelldi þær meiga gaṅga wt oc gipta sig med þeirra nanustu wina oc frænda radi. Enn suo leingi sem þær eru j klaustrinu skulu þær wera sinni priorissu. forstaudu oc abbadijs hlýdugar oc wṁdergiefnar. þær skulu ecki ferdast edur reisa wṁ laṅdit sem annad lausijngia folk. ecki skulu þær helldur setiast til dryckiu edur nockurs osæmiligs glaums med karlmonnum huar af þær hliota ecki annad enn meigiṅ skaumm oc skada.

Enn ef abbadijsiṅ. forstadaṅ edur priorissaṅ leyfer þeim nockud þuilijkt lauslæti oc otihyriliga wṁgeiṅni elligar fremur sialf þad sem lastligt er þa skal hun afsetiast oc skickast einhuer aunnur erlig god oc gudhrædd nunna j hennar stad.

Saumuleidis skulu allar þær nunnur sem kyrrar wilia

1) [sama sitt h(eilaga) erfidi, 1282.

wera j klaustrunum oc þar hafa sitt wpphelldi hafa¹⁾ ær-
ligañ klædabunad suo sem þeim ber oc hæfer. þo skulu
þær ecki neydast til [ad gañga med wijlium²⁾ þui wicr for-
merkium ad margar af þeim setia meir sinn heilagleik oc
gudhrædslu þar wppa meir enn wppa annan klædnad.

Nær sem biskupinn med einhuerium audrum lærdum manni
oc liensmadurinn med nauckrum Riddara koma j sinni wis-
tatiu til eiñs Juñgfrur klausturs oc biskupinn hefur at-
hugad huort þær halda sijnar cerimoniur og kirkiusidi epter
ordinañtiunni þa skal þar oc eirñin rannsast huort Nunn-
uñar fa greiduliga þeirra wpphelldi til fædis oc klædnadar.

Jtem huort klaustrinu er wel wppi halldit med tilheyri-
ligri byggingu oc huer husabot þar er ordiñ oc ef nockur
brestur fiñst þar wti þa skulu þeir wñderwijsa þad þeim
sem klaastrid hefur werid weitt oc sie þar enn eiñgiñ bot
æ giaurd þa skulu þeir seigia oss sialfum þar til.

J sierhueriu soddañ klaustri skal tilsettur wera einn
lærdur oc skickañligur predikari sem hefur dygduga oc sid-
sama hustru oc gott heimilisfolk huer predika skal Gudz
ord fyrir þeim oc hann skal hafa þar fyrir eitt Erligt wpp-
helldi oc tilheyriog laun.

Nunnunñar meiga eirnin lijka sýngia kristiliga sauñgua oc
lata eirnin messa fyrir sier suo sem sagt er wñ canukana
wtañ predikaurunum synist naudsynligra wera ad þær syñgi
nockud minna enn hijngad til oc syngi heldur j modur-
male enn æ latijnu suo þær meigi af þuilijkri jdkañ fa
nockud meir j wñderwijsan oc kynning wñ Gudz ord þeg-
ar þær skilia wel huad þær syngia oc lesa.

Wñ Biskupsins Eid.

Wor allra kiærasti nñdugi herra kongur. Jeg. N. wt-
ualinn superattendeñs til. N. stigtis heiti oc lofa ydar kong-
ligri maiestat sonnum trunadi ad ec wil epter þui sem niur
er fremst oc frekast mauguligt framfygia þui sem ydar
konglegri maiestat oc rijkinu kann ad wera til æru gagñs-
fridar oc rosemi oc hlýdñi oc annad þad sem eg næst Gudi
er skyldugur ydar kongligri Maiestat oc eg wil wera mot-
stadligur aullu þui sem þetta kann ad hiñdra. Þar næst

1) 1282; hafi a. 2) [sinn vilium 1282 (!); vili = scabelaris.

lofa ec ad suo leingi sem ec er j þessu embætti þá wil ec med haundum hafa þa heilaugu skrift riect oc christiliga epter þeirri gafu sem Gud hefur mier giefid oc riectiliga tractiera Gudz Euañgelium oc sacramentum epter þui sem christus hefur þau sialfur jnnskickad. Jieg¹⁾ wil taca mier wara fyrir faulskum lærdome oc raungum meiningum oc halda mig fast wid þær saunnu greiner worrar christiligrar truar. Jeg wil oc med stærstu kostgiæfni sia suo til ad aminna soknarprestana æ þeim kirkium sem mier werda þifjaladar ad þeir stāndi eirninn truliga oc wel j sijnu kalli oc embætti bædi med lærdominum oc wtskiptingu sacramentanna. Og ad þeir kienni barñalærdominn dyggiliga fra sier oc hlýdi sijnu soknarfolki yfer oc reyni þad hier vt bædi j skriptamalunum oc audruwijs huerninn þad frædist edur forbetrist. Eg wil oc hafa wñhýggju fyrir barñaskolunum ad þeir skuli riect halldast. suo wil ec oc leggja fatæku folki hid besta til oc styrkia almennilig laug oc laudzriect ad þau meigi eirnin halldast wid makt oc huad annad sem einum Superattendens ber oc hæfer epter ydar konungligri Maiestatis skrifudu ordinantiu jnnihalldi. Og eigi wil eg fyrir willd edur winattu edur med mutum edur gafum elligar nockuri annari fiegirñd lata tæla mig ad giaura moti þeim hlutum sem heyra til mijns embættis. Enn þar sem ec af mannligum breyskleika edur wankunnattu edur j nockurn annan mata forsoma nockud af þessu þa fyrirgiefi mier þad gud fader af sinnj nilldi oc mýskunnsemi fyrir sakier sijns elskuliga sonar jhesu christi. Enn wiliañdi oc witañdi og af til settu rádi wil ec eckirt giaura j moti þui sem ec lofa nu ydar konglegri Maiestat. Suo sannarliga hialpi mier Gud fyrir þetta sitt heilaga Euañgelium oc wnder eins (og) hann seigier þetta skal hann leggja sijna hauñd æ þad nyia testamentid.

Med þessum Epterfylgiañdi cerimonium skal
 einn Superattendens wijgiast æ einhueri-
 um sunnudeigi edur æ nockurn anuañ
 helgañ dag.

Nær pistillinn er wtlesinn j messunni þa skal einn profastur edur predikari stija wppi predikunarstolinn oc seigia

1) Svo.

suo. Þessi N. sem er einn gudhræddur jdinn audmiukur wellærdur dānumann er wtualinn til biskupsembættis. Þui bidium wier ydur ad þier wiled bidia bædi fyrir honum og fyrir ordziūs framgāngi lesaādi pater noster. Sijdañ skal sýngia Veni sancte spiritus oc æ medañ þetta er suñgid mđ folkid gānga annad huort jnn j korinn elligar suo nærri sem þad kann næst ad komast. Þar næst skal sa sem biskupinn will wijgia gānga suo nærri folkinu ad wel meigi heyra huad hann seigier oc sie skryddur einu ryckilijne oc þar yfer einnj corkapu. hinn sem wijgiast æ skal oc suo skrydast oc med honum adrer prestar suo margier sem þar kunna wid ad wera og þeir aller skulu wera skrydder ryckilijnum. Þa skal biskupinn j firstu aminna folkid ad þad bidie med drottinligri bæn ad gud wile wirdast til ad wera nalægur þeirri þionustugiord sem menn hafa þar fyrir haundum. Og strax ad endadri bæninni rijsi hann wpp oc tali suo med faum ordum standaādi fyrir folkinu wñ þad allra heilagasta predikunarembætti. auglysaādi huersu nýtsamligt werdugt oc omissaādi þad er oc huersu stora wirding ad sa heilagi ādi leggur þessari kirkiunnar þionustu til fyrir munn Sancte pals hueria christus sialfur hefur giefid epter sijna wppstigning til himna þar hann seiger. Christus er wppfaring j hædiñar oc hefur giefid monnum gafur þui suma giordi hann postula suma liet hann wera predikara oc Euañgelista. Þui ad þad er sa hinn allra stærsti Gudz welgiaurningur huerñ hann hefur oss weitt ad hann hefur giefid sinn son j daudann fyrir oss oc þar med señt oss skickaūliga predikara oc lærifedur huerier med hropaādi rauddu skulu opiūberliga wtbyta wñ verauddina þui dýrmæta liggiaāda fie wñ hueria lærifedur hann seiger sialfur. huer hann heyrer ydur sa heyrer mig. Þui er nu þessi godi oc gudhræddi dan(e)mann. N. wtualinn til þess stigtis N. Epter þetta skal sýngia þennan psalm. Domine dominus noster. et cetera. Af huerium hann skal þa med faum ordum wtleggia eitt wers edur tuo wñ christi predikara oc wñ hafsryki. enn huer sem wijger nockurñ hann skal wel gaumgæfa ad sijn ræda werdi ecki of lauñg suo folkinu leidist

þar æ ad hlyda oc foracti suo þad sem þar giaurist. Þessu næst skal hann lesa strax fyrir þeim sem wijgiast æ. huat hañs embætti tilheyrer epter ordinañtiunni sierdeilis med þessum ordum. Enn epter þui ad biskuparñer et cetera. allt til þeirrar greinar. Epter þui þeir kallast til slijkra erfidismuna. Sijdañ skal hann boda honum oc bijfala ad kienna oc predika riettiliga þad heilaga Euañgelium oc boda fyrir-giefning syndanna oc þad eilijfa lijf j jhesu christe Gudz sýne alleinasta.

Item ad predika wñ kærleikann. krossburdinn. jðranina oc walldstiornina huerñiu menn eigi hlyduger ad wera yferwalldinu epter gudz ordi.

Item wñ sacramentin epter þui sem sialfur jhesus christus hefur junskickad þau oc ad hann huorki kienni þar wñ nockud annad elligar audruuijs oc þa hann hefur nu þetta fyrir hann lagt þa skal hann spýria. Lofi þier þessu. Suari hinn. þui lofa ec. Takid j mijna haund þar wppa. Suo taca þeir haundum samañ. Sijdañ skal strax syñgia þennañ psalm. Ecce nunc benedicite domino. Nær þessi psalmur er wtsuñginn þa seige hann suo. þessi psalmur er ýdur suñginn þier predikarar ad þier skulud wpprietta ydar heñdur oc bidia seigiañdi. Benedicite domino. Lofid herrann. oc ad þier skulud kunngiaura sanna blessan j þui Abrahams sædi christo Jhesu. jðkañdi ydur suo bædi dag oc nott oc standit kostgiæfiliga æ moti diaufulsins rijki. Og enn skal hann seigia suo framueigis. Nu haufum wier suñgid heilaga salma oc lofsauñgua j huerium Gudzordz predikun prijsast oc wegsamast. þui wiliun wier nu þessu næst heyra nockrar heilagar lectiur þar wñ af heilagri ritñingu. Þa strax skal einhuer af prestunum lesa þessa lectiu. Suo seigier Sancte þall til sýns biskups tijtum. Fyrir þui liet ec þig werda epter j krijt. et cetera. og lesi suo allañ þann capitula til eñda. Strax þar epter skal enn annar prestur lesa adra lectiu af postulanna giaurningum cap. 20. þegar Sancte þall skildi wid postulana j Epheso. oc sagdi þeim goda nott. þa sagde hann síded. nu weit ec et cetera. Og lesi eirn in þennañ capitula til eñda. Saumuleidis skal hinn þridie prestur lesa strax þar epter hina þridiu lectiu 2 timoth. 4.

Suo seigier S(ancte) pall til sjyns biskups timotheum. Suo wotta ec fyrir Gudi et cetera. Og lesi þetta eirnin wt til eñda. Enn epter þessar lectiur seigi hann suo. þetta allt samañ minner predikarana á sitt embætti oc audsyner þar ad auk huersu storliga þuilijkt embætti þoknast Gudi oc huersu nytsamligt þad er kristiligri kirkiu epter þui þad er j sannleika christur sialfur sem fyrir sjina predikara oc med þeim kienner oc predikar. skjirer. weiter sacrameñtid. straffar. aminner oc huggar. huer ad er wor stærsta huggañ j þessari opacklatu oc jllgiaurnu weraulldu.

Frañueigis seigi hann enn suo. hier næst skulu þier nu aller samañ wita ad þessi wijxla helgast med tueimur hlutum sem er Gudz ord oc ein christilig bæn suo sem huer aunnur Gudz gafa kiemur oss til gagñs oc nytsemi oc þienar oss med sama hætti ef hun helgast med þessu huorutueggju huar wñ S(ancte) pall talar med liosum ordum æ þennañ hatt. aull Gudz skiepna er god oc kiemur þeim riettruudu kristnu til gagñs og nytsemi med þackargiaurdinni þeim sierdeilis sem wita sannleikann hellst fyrir þui ad þad helgast fyrir Gudz ord oc eina Gudliga bæn.

Suo hafi þier nu heýrt þad fyrsta af hueriu þetta postulliga embætti helgast oc werdur þar med lofad og wegsamad sem er Gudz ord. Enn wpp æ þad þessi helgun oc heilagleiki meigi fullkomñast þa wilium wier oc nockud tala wñ hitt annad sem er ein christilig bæn.

Epter þui wier eigum wissuliga ad bidia Gud wñ allt þad goda sem wier eigum ad hafa þa er oss allra mest þaurf æ þessu ad wier bidium wñ goda predikara oc fyrir ordsins framgañgi edur predikunar embættinu þui at christur bad sialfur eina heila nott adur enn hann wtualldi sier ad morni þa xij postula sem Lucas skrifar j vj capitula oc Mattheus j ix. Bidiet herrann korñskierunnar. et cetera.

Suo lietu postula(r)ner eirninn oc þeir gaumlu kirkiunnar lærifedur þetta fylgia bæninni ad þeir laugdu heñdur yfer þa sem þeir wijgdu oc skickudu til predikara suo sem augliost er af postulanna giaurnijngum oc þennañ siduana hefur christilig kirkia sijdañ tecid epter postulunum suo S(anete) pall ráðleggur eirninn sialfur sijnunñ eigiñ biskupi

og seiger. wertu ecki of uar ad leggja heñdur yfer nockurñ
 1 timoth. 5. Enn þetta talar hann wissuliga wñ þa sem
 skulu kienna oc predika j kirkiu saufnudinum enn ecki wñ
 messu prestana og pafans munka. Menn plaugudu j forðum
 tíjd ad leggja heñdur yfer þad offur hueriu þeir willdu slatra
 og forñfæra suo sem wier sium j Moyses laugmðle. Suo
 meiga oc aller wita ad wier forñfærum þa Gudi til heilagr-
 ar þionustu yfer hueria wier leggium hendurnar huad wier
 wilium nu ad þessu sinni hier gjaura j Jhesu christi nafni
 suo sem wier haufum lært af hañs eigiñ postulum.

Hier skal hann nu med prestunum oc aulld-
 ungunum leggja sijnar heñdur yfer þess
 haufud sem wijgjast skal oc seigia
 suo hátt oc skilmerkiliga: Latum
 oss bidia Fader wor oc enn
 skal hann suo seigia
 framweigis.

O Almattuge Eilijfi fader sem hefur suo kieñt oss fyr-
 ir þinn eingietna son worñ einkameistara. korñskierañ er
 mykil enn [werkmenne(r)ner¹] fðer þar fyrir bidiet herrann
 korñskierunnar ad hann señdi werkamenn j sijna korñ-
 skieru huer ord ed aminna ad wier skulum bidia wñ
 goda lærifedur j kristiligum saufnudi af þinnj Guddomligri
 giæsku med eirñj aluarligri oc stadfastri bæn. Suo bidium
 wier nu þijna oseigianliga godgirnd ad þu wilier nadarsam-
 liga alijta þennañ þinn þienara N. huerñ wier j þijnu nafni
 wtuelium til þess heilaga biskupsembættis j kristiligri kirkiu
 ad hann stuñdi²) dyggiliga j þijnu ordi oc kienni oc prediki
 jhesum christum þinn son ad wera wora einka saluhialp oc ad
 hann med heilaugum kienningum huggi farðdar samuitskur.
 aðdleggi. aminni oc straffi med allri þolnæmædi suo adrir³)
 meigi þar af fræðast oc leidriettast oc þad allra heilagasta
 Euañgelium meigi alla daga wera hia oss hreiñt og klært
 ðn allrar meingunar mannligrar setnijnga oc willulærdoms
 suo wier mættum ad lyckettunum fa þad eilijfa lijf til eiñs

1) [wier kiennimennirner, 1282. 2) standi 1282. 3) 1282;
 adrar a.

saluhiaipligs auaxtar þar af fyrir þennan þinn son worñ herra Jhesum christum þa skulu aller seigia þar til Amen.

Og strax þar epter skal sýngia. Nu bidium wier helg-añ anda. oc medañ suñgid er þad fyrsta wersid j þessum psalmi skulu aller kiennemenniñer falla fram æ sijn knie fyrir alltarinu oc giaura sijna bæen. Sijdañ stañdi þeir wpp oc gañgi burt huer j sinn stad suo ad þeir kunni þar epter med audrum kristnum ad gañga til þess heilaga sacramentis. Enn allt þetta skal lesast j modurmale suo allur saufnudurinn kunni wel ad skilia huad þar seigist. þo móð wel syngia psalmana j latijnu af þui ad þar fylgier strax epter ein stutt wtleggiñg j modurmáli af psalmunum wñ þad sem heyrer til þess efnis huert þa er med haundum haft.

Epter allt þetta nær su seinasta collecta er lesiñ j messunni þa skulu kiennemenne(r)ner enn aptur gañga fram fyrir alltarid oc medtaka þar þa weniulega blessan enn þo hun bodist oc weitist þeim eckj alleinasta helldur aulum saufnudinum.

Þar sem nauckud er forsomad j þessari worri Ordinantiu þa wiliu wier med woru elskuliga Danmerkur rijkis radi oc annara lærdustu manna samþycki jafnañ þar wñ bæta oc wm breyta epter þui sem riett oc christiligast er j þui sem ecki er æ moti Gudz heilaga euangeliu oc hreinum saluhialparlærdomi. Þar til giefi oss gud fader ð himnum sijna nad fyrir jhesum christum worn frelsara Amen¹⁾.

Registur vpp a þa kristilegu Ordinantiu.

Fyrst vm saung og lestur vngmenna j kirkium.

Huornin messo Embættid skal fremiast fyrir folkinu.

Enn lesmessur og smamessur skulu aulldungis afleggiast.

Wñ sialfa predikunina og huornin henni skuli hattad vera.

Wñ nockrar sierligar predikaner sem til falla a arinu.

Wñ helgidaga haulld.

Wñ skjirnina huornin henni skuli hattad vera.

1) Þessa sidustu grein vantar i latinska textann, en hún stendr i dönsku útgáfunum.

Vm aflausnina huornin hun skal til ganga.

Vm þad huornin menn skulu pionuztazt.

Vm hionabandit huornin hionin skulu saman vijgiagt.

Vm kirkiunnar þienara huornin þeir skulu utueliazt og vijgiagt.

Eidurinn sem hann skal sueria.

Huernin þeir forhertu skulu bannsetiazt.

Huernin vitia skal þeirra sem vanfærer eru.

Huernin preztarner skulu hegda sier vid þa sem til dauda eru dæmder.

Huernin lijkin skal jarda.

Huernin vndervijsa skal yfersetukonum.

Huernin sængurkonum skal vndervijsa.

Huernin hegda skal sier vid þær konur sem oviliandi deyda baurn sijn hia sier j sænginne.

Vm barnaskolann at baurnin meigi riettiliga vpptýptazt.

Huernin skolunum skuli hattad vera.

Vm þa lærdomsins skickan sem vera a j skolunum.

Vm þau kongligu frijheit sem giefin eru soknarpreztuñum og þeirra diaknum.

Vm upphelldi preztanna og fyrersion fyrir gudz orda þienurum og fatæku folki.

Vm þeirra prezta upphelldi sem eru a landzbygdinne.

Vm spitala.

Vm biskupana og profaztana og þeirra medhialpara.

Vm biskupa upphelldi og rentu.

Vm biskupa. profaztana og aulmusukiztu þeirra fatæku.

Vm kongsins liensmenn.

Vm nockrar sierligar bækur sem preztarner a landzbygdinni kunna ecki ðn ad vera.

Vm hus edur bustadi þeirra sem j kaupstaudunum skulu annad huort þiona kirkium edur skolum.

Vm Noreigi.

Vm þa kirkiunnar þienara sem vegna nockurs siukdoms edur fyrir alldurz sakier eru ecki færer til sijns embættis j kirkium edur skolum.

Vm canukana.

Vm þa klauztramenn sem sialfer hafa nockud godz at lifa vid.

Vm Nunnurnar.

Vm Biskupsins Eid.

Vm cæremoniur med huorium eirn superattendens skal vijgiagt.

Bæn fyrir þeim sem vijgiagt.

II.

Ordinanzian i latínska frumtextanum.

Prentuð hér eptir útgáfu Hans Grams meðal Additamenta, bls 29—88, við sögu Kristjáns konungs III. eptir Niels Krag, sem prentuð er í Kaupmannahöfn 1737, og hefir þenna titil: Nicolai Cragii Annalium Libri vi. Qvibus Res Daniæ Ab Excessu Regis Friderici I. Ac deinde a gloriosissimo Rege Christiano III. Gestæ Ad Annum usqve MDL. enarrantur. His additi Stephani Jo. Stephani Historiæ Daniæ Libri duo Qvibus reliqva Laudatissimi Regis Acta describuntur. Cum Præfatione, Indicibus, & aliis qvibusdam Accessionibus. Hafniæ MDCCXXXVII. Útgáfa Grams er beint eptir útgáfunni frá 1537, sem ekki er til í söfnum hér á landi. Leiðir hann rök að því, að frumtexti Ordinanzinnar sé á latínu, en ekki dönsku. Frumvarp hennar hafi Kristján konungur sent Marteini Lutber á latínu, því að ekki hafi Luther skilið dönsku, og ýmsir af þeim, sem hafi verið með að semja og samþykkja hana, hafi heldr ekki kunnað dönsku, með öðru fleira, sem hann færir til (Præfat. bls. 98—100. — Fortale til Christian den III. Hist. af N. Krag. Kh. 1776—1779 I, bls 135—141). Danski textinn, sem prentaðr var í Hróarskeldu 1539, og nokkuð lagfærðr að máli, í Khöfn 1542 og síðan¹⁾, er þýðing Péturs Plade, eins og áður er getið. Frumtextinn hefir þótt nauðsynligr í safni þessu jafnhliða íslenzku þýðingunum, til þess að geta gert sér grein fyrir innbyrðis sambandi þýðinganna og frumtextans, auk þess, sem liver textinn skýrir annan. Hvor þýðingin um sig er og merkileg. Síðari þýðingin nær yfir alla Ordinanzina, allt út að setningum Bugenhagens, og er að því leyti fyllri. Þýðing Gizurar biskups hleypir hins vegar ýmsu úr, þegar aprt eptir dregr, og þýðir þó sumt af greinum Bugenhagens. Er hún merkilegri að máli og fornlegri, og þá er hún ekki síðr merk fyrir það, að þar er Ordinanzian að líkindum í því formi eins og hún hefir verið borin fram á Alþingi 1541 fyrir allan almenning, þegar hún var lögtekin hér á landi; hefir biskup þá í henni hlaupið yfir það, sem honum þótti miðr um varðandi fyrir alþýðu, meðal annars kaflann um skólana, því að skólar voru þá eingir hér á landi til.²⁾

1) Latínski textinn hafði aldrei verið prentaðr frá 1537 þangað til Gram lét prenta hann 1737. Og sama ár (1737) gaf Adam Hent. Lackmann latínska textann út í Kiel. En af danska textanum eru að vísu til þessar útgáfur, auk þeirra, sem fyrri er getið: 1553, 1562, 1574, 1582, 1617 og 1640, og þess utan í dönsku þýðingunni af sögu Kristjáns III. eptir Krag, Kh. 1776—1779, I, 542—626 (eptir útg. 1542). 2) Afskrift af þýðingu Gizurar biskups af Ordinanzinni, yngri en þær, sem hér eru notaðar, er að finna í Landsbókasafni 10. Fol. bl. 44—54, og höfð hefir verið til hljóðsjónar hér við útgáfuna á stöku stað. Er hún af svipuðu tagi og afskrift síra Grims Skúlasonar (Thott 2102. 4te), og er bók sú rituð á Bangsstöðum og Háeyri á ár-

Það er ekki mjög efasamt, að konungr hefir sent þeim Ögmundi og Jóni biskupum Ordinantíuna til svara og undirtekta 1538, þó að seint yrði um svörin. En 1540, þegar Gizur var orðinn biskup, var fyrst nokkur von til, að hún feingi framgang hér á landi. Framan við lögþók Einarssonar Eyjólfssonar í Dal undir Eyjafjöllum, teingdasonar Jóns biskups, stendr og þetta ritað um Ordinanzeiuna og ýmsa aðra viðburði á Íslandi um siðaskiptin, og eru þó ekki öll ártölin áreiðanleg (AM. 140. 4to):

„Ordinatíjan kom vti Jsland 1540. Anno 1547 sette Jon Biskup sig j mote herra marteine. 1548 lofadi hann ad vera konginum trur og fleck leidar Bref ad koma framm. 1548 tok hann herra martein til fanga. 1549 giorde kongurinn hann vtlægañ. 1551 aftekinn. 1552 gieck Domur vmm fiordungsgiof Ara, hann gaf dottur syne helgu firer 6 arum. Domur af Biskup Jone vmm Stadarhol 1546. Ordinatíjan j Danmörk gieck vt 1539. Jsland suarid vndir Noreg 1547“.

O R D I N A T I O

ECCLESIASTICA

REGNORUM

DANIE & NORVEGIE

et

DUCATUUM

SLESVICENSIS, HOLSATIE, etc. etc.

Anno Domini M. D. XXXVII.

CHRISTIANUS DEI GRATIA DANIE, NORVEGIE, SLAVORUM GOTTORUMQVE REX, SLESVICENSIS, HOLSATIE, STORMARIE et DITMARIE DUX, IN OLDENBORCH et DELMENHORST COMES, Regnis nostris et Ducatibus Salutem.

Postquam Dominus DEUS nobis avitum paternumque regnum tradidit, sopitis bellorum tumultibus, nihil prius in votis erat, quam collapsam Christi Doctrinam et Religionem instaurare, qvem-

unum 1632—1634 af S. J., líklega Sigurði Jónssyni, er var um hriðskrifari hjá Gísla biskupi Oddssyni. — Nokkrar afskríptir af Ordinanzeiu þessari á íslenzku eru enn til fleiri en hér hafa verið notaðar, svo sem í Stockhólmssafni 5. 4to á skinni með hendi síra Gottskálks í Glaumbæ Jónssonar (d. 1590) og í sama safni 27. 4to, einnig á skinnbók frá 16. öld; í pappírshandritinu 12. 4to í safni Magnúsar Stephensens, og er það líka frá 16. öld; í Gl. kgl. saml. 3274a. 4to, sem skrifað er c. 1614 (ártal Ordinanzeiunnar er þar „1582“).

Einnig er brot af Ordinanzeiu þessari á íslenzku í afskrípt á skinni frá 16. öld á blöðum, sem höfð hafa verið í band utan um handrit í safni Árna Magnússonar 283. 4to og 285. 4to.

admodum et jamdudum pro nostris terris cupieramus. Donec voti compotes facti sumus; sit Christo gratia! Convocatis igitur Doctoribus et prædicatoribus Ecclesiarum, ex Daniæ Regno et Ducatibus nostris, mandavimus, ut ordinationem aliquam sacram nobis conscriberent: de qua consultaremus.

Hanc acceptam misimus ad Reverendum patrem Doctorem **MARTINUM LUTHERUM**: per quem Dei clementiæ hisce novissimis temporibus nobis restituit sacri Evangelii Christi sinceritatem. Is cum aliis, qui Vittenbergæ sunt, Theologis eam approbavit. Ut vero hoc divinum negotium recte gereretur, rogavimus Illustrissimum Principem **JOANNEM FRIDERICUM** Ducem Saxoniae, Electorem, etc. Amicum nostrum summum, ut mitteret ad nos Dilectum nobis **JOANNEM BUGENHAGIUM POMERANUM** sacrae Theologiæ Doctorem. Hujus viri consilio et opera cum nostris Consiliariis usi sumus, in Ordinatione hac sacra conficienda, ut sciatis non temere sed tot et tantis arbitris hic nos egisse. Porro perfectam Ordinationem obtulimus, per Cancellarium nostrum, Regni Consiliariis: Hi probarunt susceperuntque omnia quæ ordinatio habet: tantum rogaverunt, ut admonerentur prædicatores, quo in principio modestius coram Ecclesia agerent cum illis peccatoribus, qui pro tempore prohibendi sunt a Sacramento cœnæ Dominicæ. Et cui hæc non placerent, modo sit Christianus? Non enim hic aliud est quam pura Evangelii tractatio, Sacramentorum secundum institutionem Christi traditio, cantus et lectiones sacrae, honestus conventus ad prædicationes et cœnam Domini, institutio juventutis per litteras, artes, sacrum Dei verbum sive sanctam scripturam, cura pro ministris sacris, pro scholis, pro pauperibus, et ut Catechismus sit in omnibus domibus. Ut jam pueri vel rusticorum sciant, quæ hactenus non solum rustici sed etiam Nobiles, atque adeo Reges et Principes ignoraverunt; de quo reddent rationem Christo, qui se hactenus Ecclesiæ capita jactaverunt, et ventrem et mammona coluerunt. Quid ex his displicere posset? Dic unum ex his, quod non summis votis sit optandum Christianis.

At ne quis existimet, nos in hac re solum uti judicio aliorum, fatemur cum summa gratiarum actione, quod et nobis Divina bonitas dedit intellectum sancti Evangelii, et de hac Ordinatione proferimus hoc judicium nostrum. Duplex est hic Ordinatio: Altera divina solum: ut quum volumus verbum Dei, id est, Legem et Evangelium, sincere prædicari; Sacramenta recte tradi; pueros doceri, ut maneant in Christo, qui in Christum

sunt baptizati; curari pro victu ministrorum Ecclesiæ et scholarum, et pro pauperibus, Non est nostra ordinatio, sed per hoc obsequimur ordinationi Christi Domini nostri: qui ut est unicus Salvator noster et certissima salus, ita est et unicus Doctor et Magister noster, de quo Pater clamat, *hunc audite*, et ipse ait, *oves meæ vocem meam audiunt*. Is revelavit et dedit mundo Evangelium, ab æterno absconditum in Deo, et jussit hoc prædicari omni creaturæ, instituitque Baptismum et Cœnam suam; quæ jussit tradi et accipi secundum suam institutionem, non aliter. Contra Evangelium et institutionem Christi nullus est audiendus, *ne angelus quidem e cœlo*, ut Paulus dicere audeat: et Christus ait, *oves meæ non norunt vocem alienorum, sed fugiunt ab eis*.

Quid hic stulti expectamus Concilia, ut moriamur interim in infidelitate & impietate nostra? Concilia aut humanæ ordinationes hic nihil possunt contra ordinationem divinam. Si Concilia damnarent doctrinas Dæmoniorum et traditiones Antichristianas, quibus hactenus seducti sumus, et juberent Evangelium sincere doceri et sacramenta tradi, secundum Christi institutionem et Apostolicam doctrinam, ut nunc nos facimus hoc Concilio nostro et ordinatione; impii essent et non Christiani qui non amplecterentur. Sed talia jamdudum frustra expectavimus. At ajunt: Evangelium non prohibemus, sed deberetis expectare nostram sententiam de vestra doctrina, num sit verum Evangelium. Respondemus: Nihil moramur, quod sic ludunt verbis et calumniantur. Apud nos verum Evangelium est, quod prædicat afflictis conscientis gratuitam remissionem peccatorum, propter solum Christum filium Dei pro nobis traditum. Ablato peccato reputamur justî a Deo, sumus filii Dei et heredes vitæ æternæ et omnium Dei bonorum, dilecti a Patre in æternum, in dilecto filio Dei, quem per fidem suscepimus. Hunc Pater nobis dedit, quomodo non in illo donaret nobis omnia? Non est aliud Evangelium. Pro hoc Evangelio gloriæ Dei Antichristiana factio reddidit nobis doctrinas dæmoniorum, in hypocrisi, id est, maxima religionis specie docentium vel prædicantium mendacium, satisfactiones, fraternitates, sacrificia excogitata, missales abominabiles, purgatorium, aquam benedictam, leges jejuniorum, murmurarum canonicarum, vigiliis mortuorum, loca sancta, baptismum campanarum, unctiones, rasuras, vestes sacras, impurissimum cœlibatum, abiurationem a Deo creati et instituti conjugii, prohibitiones ciborum, prohibitionem calicis Christi, invocationem

sanctorum, abusum omnium operum et cærimoniarum, quibus nos docebant placare Deum, et satisfacere pro peccatis et mereri remissionem peccatorum. Confitebantur, ut Paulus ait, se nosse Deum, sed his doctrinis et factis negabant verum Evangelium, Sangvinem Jesu Christi et misericordiam Dei Patris, hoc est, gratuitam remissionem peccatorum propter solum Christum. Hæc mendacia Antichristi nunc remittimus Satanae, unde venerunt: Et damus gloriam Deo, recepto vero Christi Evangelio. Sacramenta vero et damus et accipimus, secundum Christi institutionem; accipimus autem ab ipso Domino nostro JESU CHRISTO, licet per manum ministri; sicut et Evangelium ab ipso, licet per os ministri sive prædicatoris. Quid hic deest nobis, quo minus habeamus Evangelium verum? Postquam per fidem in Christum sumus reconciliati Deo et filii Dei facti, confitemur quod credimus, docemus filios nostros, invocamus, oramus, gratias agimus, audimus verbum Dei et in eo perseveramus. Hic est verus Dei cultus secundum prima tria præcepta. Docemur etiam de operibus bonis et vita Christiana, patientia sive cruce, de obedientia, et quod Christiani tantum unam legem habent; nempe charitatem, qua quisque secundum sui vocationem servit aliis, certus se Christo facere quod aliis facit. Faciat Deus, ut hos bonos fructus fidei commode et suo tempore proferamus. Quid amplius desideras in nostra doctrina? Hæc interim diximus de iis, quæ hic sunt ordinatio divina; quæ non debet dici nostra, aut ab ullo homine violari. Mandamus vero ea servari, ut Domino nostro Jesu Christo Ordinatori et mandatori per hoc obediamus, ipsi in gloriam, nobis in salutem.

Altera autem ordinatio hic nostra etiam dici potest, quia quædam in ea pie et sancte mutari possent, licet et ipsa Dei sit. Sunt autem ea, quæ de personis, de tempore, de locis, de numero, de modo, de horis, de visitatione, de honesto concentu, de cantu, de cæremoniis etc. ordinamus; non temere aut superstitiose, sed pro ordinatione divina, quam diximus, ut commode et cum decore servetur. Omnia enim talia debent servire verbo Dei. Nam inutiles et vanas cæremonias, deinde et superstitiosas et justitiaras; quæ pro cultu Dei et meritoriis operibus contra fidem in Christum et Evangelium regni Dei suscipiuntur, quis posthac vellet in tanta Evangelii luce? Satis nunc negotii erit nobis de necessariis, ut non vacet illis nugis et vanitatibus servire.

Mandamus igitur omnibus subditis nostris, cujuscunque sint conditionis, ut hæc Dei et nostras ordinationes, quas jussimus

per Typographum invulgari, suscipiant, servent, tueantur, quisque pro modo suo: et Præfectis nostris, cum Superintendentibus, ut, quam primum licet, in Civitatibus et Pagis quæ ordinata sunt exequantur, et servari curent. Reputate vero cum animis vestris, si Dei ordinationi, quæ est potestas gladii, resistentes, sibi ipsis judicium et damnationem accipiant, ut ait Paulus, majore damnatione judicandos, qui Dei ordinationem, Evangelium Domini nostri Jesu Christi contempserint aut illi restiterint, id quod Moses prædixit, *qui Prophetam illum, id est, Christum, non audierit, ego ultor existam, dicit Dominus.*

Neque etiam per nos impune fecerit, quisquis his ordinationibus temere restiterit, id quod faciemus secundum potestatem nobis a Deo datam. Dominus noster Jesus Christus conservet vos in æternum.

Datum Haffniæ, in Castro nostro, Anno Domini M. D. XXXVII. secunda Septembris: qua die publice ordinati sunt diœcesium Superintendentes.

RATIO ECCLESIASTICÆ ORDINATIONIS.

Lex præcipue complectitur.

Primum, Doctrinam: Ut boni prædicatores eligantur, qui Evangelium sincere prædicent, Sacramenta legitime administrent, & Catechismum rite enarrent.

Secundum, Scholas: Ut idonei ludimagistri in urbibus constituentur et oppidis, qui juventutem certa ubique ratione instituant.

Tertium, Ceremonias: Ut utiles et uniformes ritus per omnes ecclesias ordinentur, ne dispare ritus infirmos offendant.

Quartum, Commune ærarium pro ministris ecclesiæ et pauperibus: Ut sit, unde publicis ecclesiæ ministris suis sumptus constet, et pauperibus subveniatur.

Quintum, Superattendentes cum suis Præpositis: Ut sint, per quos ministri in officio retineantur, et qui provideant, ut omnia circumquaque rite gerantur.

Sextum, Libros: Ut boni parochi habeant, unde sinceram pietatem hauriant solidius, ne malis libris, (quorum hodie nimis magna est copia, et quotidie fit major) inficiantur.

De Doctrina, nostræ salutis ministerio, quo beneficia nobis per Christum impetrata invulgantur, et omni-

bus credentibus distribuuntur. Doctrina vero tria potissimum continet.

Primum, integram Evangelii prædicationem; quæ pœnitentiam, fidem, et ejus fructus, bona inquam opera, juxta urget.

Secundum, legitimam Sacramentorum ordinationem; quæ pœnitentiam requirunt, fidem confirmant, et fructum fidei nos commonefaciunt.

Tertium, simplicem Catechismi explicationem; quæ ratio veræ pœnitentiæ demonstratur, peccata et bona opera indicantur, et, quæ vera fides sit, et qui eam consequamur, ostenditur.

Porro, integra doctrina Evangelii omnibus ubique pura, certa, et uniformis sit: Urgeaturque inprimis sincere et sedulo locus Justificationis; ut intelligant omnes, quid fides sit et efficiat; quomodo eam consequamur et homines justificentur; atque adeo quid sentiendum, et quomodo prædicatoribus prædicandum sit.

Hic oportet, ut loci quidam præcipui constituentur, ad quos inter concionandum tanquam ad fontes recurratur; ne vaga et suis legibus soluta huc illuc vacillet oratio. Et sunt qui sequuntur:

De Læge et timore Dei.

De Evangelio et fiducia in Deum.

De Pœnitentiâ.

De Cruce.

De Oratione.

De Bonis operibus.

De Libero arbitrio.

De Libertate Christiana.

De Prædestinatione.

De Traditionibus.

De Magistratu.

De Conjugio.

De Sanctis.

De Jejuniis.

De Imaginibus, et similibus: Ne imprudenti concione simplicium animos subvertant prædicatores, et ab evangelio deterreant. Quos etiam hic volumus admonitos, ut cauti sint, et inprimis sibi prospiciant, quando de Prædestinatione, de Libertate christiana, aut aliis articulis fidei loquuntur, qui captum humanum longe lateque excedunt, in quibus etiam caro facile scandalizatur. Caveant quoque, ne de rebus obscuris disserant et

tractent, nisi ubi urgeat inevitabilis necessitas. Qvæ omnia commodissime (gratia Dei) facient, si frequentes et seduli fuerint in precibus et oratione ad Deum, et lectione bonorum auctorum, et de peccatis et remissione peccatorum diligenter docuerint.

Legitima vero Sacramentorum administratio, et simplex Catechismi explicatio est, qvæ uniformiter illa distribuuntur, hic explicatur: qvæ ut ubiqve omnibus conformia sint volumus et mandemus.

Sacramenta autem Duo sunt a Christo instituta, Baptismus et Cœna Domini: de qvibus docetur in Catechismo. His additur tertium, Pœnitentia, qvando peccator dolens de suo errore et peccato, confitetur, et accepta per Evangelium absolutione, redit ad pactum baptismi.

De Ceremoniis, qvæ sunt

ecclesiastici Ritus, et plerumqve instituti propter bonum ordinem, extra omnem opinionem justificationis et necessitatis, et sunt:

Ritus canendi et legendi puerorum in ecclesia.

Ritus celebrandi publicam missam.

Ritus prædicandi verbum Dei.

Ritus baptizandi pueros.

Ritus absolvendi.

Ritus communicandi.

Ritus feriandi.

Ritus conjungendi matrimonialiter.

Ritus instituendi ministros.

Ritus excommunicandi obstinatos.

Ritus visitandi infirmos.

Ritus accedendi extremo supplicio afficiendos.

Ritus sepeliendi defunctos.

Ritus informandi obstetrices.

Ritus instituendi puerperas.

Ritus observandus cum fœminis, qvæ proprios pueros opprimunt.

Ritus canendi et legendi

puerorum in templis, ad assuefaciendum eos ad sacras literas: qvibus et vicarii adesse poterunt, qvi suis etiamnum præbendis fruuntur; sed ad rationem ludimagistri se comparent.

Operosis diebus, ab octava vel nona, æramentis sonantibus, templum juxta morem frequentent pueri, et pueris duobus antiphonam inchoantibus, cantabunt, ad antiphonæ tonum vicissim

tres psalmos matutinales, vel minus, pro arbitrio pastoris loci, ne pueri longo cantu graventur: deinde unum octonarium ex psal. *Beati immaculati*, cum *Gloria Patri* etc. Et psalmo, *Beati immaculati*, finito, semper ejus loco psalium, *Quicumque vult salvus esse*, canant; et postea Antiphonam repetitam absolvant. Antiphona percantata, cum non prædicatur, loco capituli, puer ex Novo Testamento lectionem latinam incipiat, cum hoc initio: *Lectio sancti Evangelii Matthæi capite primo*. Et in fine ut prophetiæ finiuntur. Hoc (si placet) etiam secundus faciat. Et tertius itidem, si ita visum erit: Sed hic vulgari sermone suam lectionem legat, quam priores legerunt latina.

Post lectionem, vulgare canticum incipiant, vel *Benedictus*; cum antiphona, si placet. Deinde pueri ad genua procidentes, dicant *Kyrie eleyson, Christe eleyson, Kyrie eleyson*, et legant, *Pater noster* etc.

Postea unus ex ministris verbi dicat: *Ostende nobis, Domine, misericordiam tuam*: et respondetur ei. Post: *Dominus vobiscum*, cum collecta. Ultimo pueri: *Benedicamus Domino*.

Et hic si fuerint, qui ob certas causas communicare voluerint, communicent; vel a concione si prædicabitur. Sed sit evidens necessitas, ne ex contemptu publicæ cœnæ fiat.

Fol. 5. Iisdem operosis diebus, a secunda vel quarta, æramentis sonantibus, ad eundem modum tres psalmi (vel pauciores) verspertini, ad antiphonæ tonum, cantabuntur excepto octonario.

Lectiones item pueri, pro capitulo, ex Veteri Testamento, cum prædicto initio et fine. Ita: *Lectio libri Geneseos, capite primo* etc. canant post Hymnum ferialem; hinc canticum vulgare, vel *Magnificat*, cum antiphona, post finiatur, ut mane.

In vesperis vigiliarum et feriarum, ad eundem modum peragantur omnia; Sed a lectionibus responsorium cantetur, cum *Gloria Patri* etc. post, hymnus: ab eo, cum antiphona, *Magnificat*: Demum, *Nunc dimittis*, sine tono. Et post finiatur, ut supra.

In matutinis Dominicarum et festorum, ante prædicationem, tres psalmi, vel minus, et duo octonarii, cum antiphona canentur. Post quos legant media voce pueri, sine tono, Catechismum, semper pædagogo principium præcinente, Ita:

Primo Pædagogus: *Hæc sunt præcepta Domini Dei nostri*. Post pueri, tractim et vicissim, reliqua: *Ego sum Dominus Deus tuus, Non habebis Deos* etc.

Secundo Pædago. *Hi sunt articuli fidei nostræ*. Post pueri, vicissim, *Credo in Deum* etc.

Tertio pædagogus: *Hæc est oratio dominica. Pueri vicissim: Pater noster etc.*

Quarto Pædag. *Hæc est commendatio Sacramenti Baptismi, qua mandavit Christus, ut in ipsum baptizemur, dicens. Et pueri, per vices: Ite in universum mundum etc.*

Quinto Pædago. *Hæc est promissio, usus et donatio clavium ecclesiæ. Et pueri, per vices: Ait Jesus, Tu es Petrus, et super hanc petram etc.*

Sexto Pedago, *Hæc est institutio Sacramenti corporis et sanguinis Domini nostri Jesu Christi. Et pueri: Dominus noster Jesus Christus etc.*

Fol. 6.

A Catechismo pueri, si ita placet, lectiones legant. A lectionibus canatur responsorium. Et pueri versum canant, cum *Gloria Patri*. Post: *Te Deum laudamus*, cum solito fine.

In vesperis Dominicarum et Festorum, ut in vigiliarum vesperis omnia peragantur. Sed si longius protrahatur canendi ceremonia, quam expediat prædicationi, poterit pastor loci cum ludimagistro agere, ut quædam intermittat.

Porro in cathedralibus Ecclesiis et Cænobiis omnia ad eundem modum servari volumus et præcipimus, quantum attinet ad divina officia: Neque horas canonicas legant, nisi de tempore, et caveant omnium diligentissime, ne quid canant contrarium sacris literis. Hic autem Episcopus sive Superintendens diligenter observet, ne quid in cathedralibus ecclesiis diversum fiat, sive etiam in cænobiis. Curabimus, ut ordo septem horarum eis ex sacra scriptura præscribatur et in fine hujus ordinationis adjiciatur, ut in bibliis ex verbo Dei exerceantur.

Ritus celebrandi publicam Missam.

Privatæ enim in totum abrogantur: Et una tantum publica pro communicantibus servetur. Est enim Missa nihil aliud, quam usus Cænæ Domini, ad consolandum infirmas conscientias, et mortem Domini annunciandum.

Publica Missa in die Dominico, una pro communicantibus, in solitis vestibus, altari instrato, cum consuetis vasis et luminibus celebretur.

Canonici qui parochiam annexam non habent, Missam unam dominicalem latine celebrare poterunt, dummodo adsint communicantes. Canonem volumus omnino ut omittant: Et ut mortem Domini annuncient. Hic observandum, ut *Pater noster* et verba consecrationis vernacula lingua in cathedralibus Ecclesiis ut in alijs legantur, quemadmodum præscribetur eis.

Fol. 7.

Minister altaris celebraturus, ad aram geniculetur, et apud se *Confiteor* legat etc.

Et oret pro ministerio verbi, pro Rege et Regno, interim dum populus cantat. Post prosequatur missam juxta receptum morem; modo eam non profanet sacrificii aut operis titulo, more papisticæ superstitionis et blasphemiæ.

Primum ergo Introitus canatur vel legatur; sed non nisi ex Scriptura sumptus: ut sunt Introitus dominicales, et festorum Christi, ex Psalmis sumpti, vel ejus loco vulgares Psalmi, et imprimis ruri.

Kyrie Eleyson, variis melodiis, pro diversis temporibus, ut hactenus observatum. cum hymno angelico *Gloria in excelsis Deo*, quem latine aut vulgariter incipiat minister, et ecclesia perficiat.

Ad populum conversus dicat: *Dominus vobiscum*. Et rursus inversus, legat Collectam, sed vulgariter, et duntaxat unicam; nisi temporis necessitas pro sui conditione deposcat et alteram. Populus autem respondeat *Amen*. Quo facto, rursus ad populum conversus, legat Epistolam, sed vulgariter.

Halleluja, quæ perpetua ecclesiæ vox est, cantent pueri cum versu, sine cauda. Post, loco Gradualis, vulgare canticum ex Scriptura sumptum. vel graduale duorum tantum versuum. Sequentiæ et prosæ omnes omittantur, nisi in tribus magnis festis Christi, ut Nativitatis usque ad Purificationis, *Grates nunc omnes*, cum vulgari suo cantico. Paschatos usque ad Pentecosten, *Victimæ paschali laudes*, cum suo vulgari cantico. Et Pentecostes, *Veni Sancte Spiritus*, cum suo vulgari cantico.

Fol. 8. Iterum ad populum conversus, legat Evangelium, sed vulgari voce; cum hoc initio: *Hæc sequentia verba, etc.*

Post rursus inversus, incipiat: *Credo in unum Deum etc.* Post etiam canatur Symbolum in vulgari sermone.

Post hæc semper solita prædicatio fiat. Qua absoluta, si adsint communicaturi, præparet minister panem et vinum, juxta numerum communicantium; et conferant se ad altare communicaturi; ad dextrum latus viri, ad sinistrum mulieres. Paratus jam minister vertat se ad populum communicaturum, et prælegat eis exhortationem, de Sacramento. Qua finita inversus ad altare, alta voce, eaque vulgari, canat, *Pater noster*, et post: Verba consecrationis. Sæd hæc ante omnia vulgari lingua. Et subinde a verbis, decenti elevatione, si ita visum fuerit ministro, elevet, sonantibus interim cymbalis, juxta consuetum. Nam in his servanda est libertas Christiana; ita tamen, ut de hac po-

pulus ante satis præmoneatur; et nihil horum mutetur sine consensu et mandato Superintendententis.

Accipientibus panem et calicem, nihil dicatur, quia omnibus publice dictum est ante, in consecratione, verbis Christi. Curent etiam ministri diligenter, ut sciant numerum communicandorum, ne cogantur bis consecrare. Et ludimagister incipiat: *Jesus Christus nostra* etc. aut aliud simile. Communicatione autem facta, statim cesset cantus.

His peractis, vertat se presbyter ad populum, et dicat: *Dominus vobiscum*. Et conversus, legat collectam pro gratiarum actione: et respondeat populus *Amen*. Post, rursum vertat se ad populum, et dicat primum, *Dominus vobiscum*: Demum benedicat populum, benedictione quæ est Numeri sexto: *Benedicite Deus* etc. Et incipiat ludimagister aliquod canticum brevissimum vulgare, et sic finis. Interim se exuat minister, et componat omnia, et rursum geniculetur ad altare, et agat Deo gratias secreto.

Fol. 9.

Cum vero non fuerint communicantes, non consecretur, ne incidamus in Sacramenti abusum, usurpantes illud contra commissionem Dei. Tamen in alba tantum, omissa casula, prosequatur presbyter sacrum, coram aliquo pulpito, non coram altari, id est intermissa cœna. Post unum atque alterum canticum, unam atque alteram collectam legat. Postremo pro more populus benedicatur.

In summis vero festis Christi, ut Nativitatis, Paschatos, Pentecostes, Trinitatis, cantetur in civitatibus latinus Introitus, *Gloria in excelsis*, Halleluja, cum sequentiis puris. Item latinæ præfationes, quas sic incipiet, *Dominus vobiscum*. *Sursum corda* etc. Post, *Sanctus*. Deinde oratio dominica, cum verbis consecrationis: Sed hæc semper vulgari lingua. Postremo, *Agnus Dei*. Tamen omnia hæc pro arbitrio ministri.

Ritus prædicandi. Est enim Prædicatio Evangelii ipsissimum Ministerium Spiritus et salutis nostræ, quo proprie Christum referunt prædicatores; juxta illud: *Qui vos audit, me audit*: et non quovis modo, sed ita exequendum, ut Verbum Dei certa ratione, ceu ex sinceritate, ceu ex Deo proloquantur, in conspectu Dei, per Jesum Christum, ne usquam adiectione aut detractio vitent.

Prædicaturus, primum populum ad divinum auxilium implo-

Fol. 10.

randum exhortabitur; deinde textum explicandum prænarret; postea explicet. Nec ultra horam sermonem protrahat. Nec propriis affectibus indulgeat: sed, quod res est, puris verbis, ut intelligatur, admoneat. Inprimis autem ab omnibus invectivis et calumniis absteineat: nec ullos nominatim perstringat; tantum vitia in genere, et quæ certa audierit, reprehendat: de non auditis taceat. Nec odiose in papistas, nisi ubi id admonitio et exemplum exigat, invehat. Absoluta concione, iterum prædicator populum exhortabitur ad precandum, pro omnibus et spiritualis et civilis vitæ negotiis et necessitatibus.

Maxime autem pro Illustrissimo Rege nostro, ut Deus per eum nos tueri velit, et Evangelio suum cursum largiri; ut sub eo cum pace gloriam Domini promovere queamus: Et oret ecclesia orationem dominicam: quæ orata, ordiatur ludimagister canticum vulgare, maxime pro pace, quod cum tota ecclesia absolvat. Aut si specialis quædam necessitas præ manibus sit, cantetur canticum pro ea amovenda, aut legantur vulgares Litanie; et post eas Collecta eandem necessitatem respiciens: Et respondeat populus Amen. Post sequatur exhortatio etc. ut in Missa patet.

Hic observandum, ut vulgares Litanie ad minus semel cantentur in hebdomada, post concionem, die quæ pastor loci voluerit.

Dominicis diebus in urbibus solitum semper Evangelium dominicale prædicetur; Pro matutinis sub lucem a Sacellano; et inter missandum a Parocho. Et a prandio pueris, immo omnibus, prædicetur perpetuo Catechismus: primum decem præcepta; deinde articuli fidei, post oratio dominica; tandem Institutio et usus Sacramentorum.

Fol. 11.

Verum ita, ut semper una vice unica ejus particula absolvatur: Et in fine semper certa quædam et uniformis expositio ab omnibus observetur; ut in minore Lutheri Catechismo extat. Neque enim ibi quis eruditionem et ingenium suum ostentare, sed omnia ad ædificationem ecclesie referre debet; ut idem semper ab omnibus audiatur, et ipsa uniformitate doctrinæ populus certo instituatur. Tantisper autem dum articuli per se unius partis enarrantur, semper ipsa pars integra recenseatur; sed tractim, ut pueri et alii omnes eam tacite, apud se, sequi possint. Ipsa autem pars certa quædam ratione incipiatur et terminetur. Itidem in reliquis fiat. Et semper semel absolutus Catechismus de integro repetatur.

In septimanis bis ad summum in urbibus prædicetur, quartis et sextis feriis. In publicis et certis necessitatibus tertia et quarta concio addatur. Et non nisi faciles et fructuosi libri, ut Epistolæ dominicales, aut simile quippiam, unde populum ad veram pœnitentiam, verum timorem Dei, veram in Deum fiduciam, adeoque vera bona opera exhortari queant. Fides enim vera, sine pœnitentia haberi non potest, nec pœnitentia sine fide est quod audit: Et Christus hæc duo simul prædicari vult, Lucæ ultimo.

In urbibus tamen populosioribus, ubi prædicatorum et auditorum copia est, non improbamus quotidie conciones etiam ex aliis libris fieri; modo ea tractentur, quæ faciant ad ædificationem.

Ruri ad eundem modum dominicis diebus semper consuetum Evangelium, ad dimidium unius horæ, prædicetur; et reliquum ejus horæ Catechismo enarrando tribuatur. Et si qui ex præsentibus Parochis pie prædicare nequeant, tantisper dum id addiscant, ex danicis Postillis ad verbum suis prælegant, et Evangelii enarrationem et Catechismi explicationem: Sed tamen, ut cum tempore assvescant per se prædicare: Neque charitatis indulgentiam in ignaviæ occasionem vertant. Singulis autem dominicis unam unius partis Catechismi particulam enarrant; Et interim, ut et ante de urbibus dictum est, dum in aliqua ejus parte morantur, semper eam integram prænarrent, ut tacitus per se quisque rusticorum eadem, apud se, recensere valeat. Singulas autem Catechismi particulas semper certa quadam ac brevi expositione, ut in minore Lutheri Catechismo extat, concludant, nec unquam ab ea varient. Et semper ipsas partes sex certo quodam initio ordiantur, et fine terminent: Et hoc ipsis perpetuum sit. Proinde ubi semel absolutus erit, semper de novo repetatur, ipse, inquam, Catechismus.

Fol. 12.

Post concionem, meminerint concionatores semper ad publicas preces se exhortari debere populum, pro nostro Magistratu, pro publica necessitate, et libero Evangelii cursu: Nimirum, ut omnes Deum ex toto corde et animo orent unam Orationem Dominicam. Postremo canatur vulgare canticum, aut, si necessitas publica obtinere cœperit, Litanie vulgares, cum collecta.

In tribus majoribus festis Christi, prædicetur in vigiliis eorum ad quartale unius horæ. Sed in urbibus hoc fieri duntaxat volumus; et in ipsis festis per triduum; et post meridiem

de festo: In aliis festis, ut Circumcisionis, Epiphaniæ, Purificationis, Annunciationis, Ascensionis, Visitationis Mariæ, Johannis Baptistæ, Michaelis, et Omnium Sanctorum, tantum in die prædicetur. Hæc enim sola iæsta retinemus, cum dominicis diebus.

De specialibus prædicationibus.

Fol. 13. In die Stephani de Diaconis prædicetur, addito exemplo Laurentii; ut certa hominibus sollicitudo erga pauperes imprimatur. In die Johannis Evangelistæ de vocationibus; ut sua unicuique vocatio commendetur, ne ea deserta requirat aliam.

Dominica Esto mihi, Evangelium de baptismo Christi Matth. 3. legatur; et hoc die toto ratio Sacramenti Baptismi explicetur.

Dominica Quasi modo geniti, occasione Evangelii Johannis ultimo, de clavibus Ecclesiæ prædicetur. Bona quinta feria post Palmarum Sacramentum corporis et sanguinis Christi enarretur; Et si qui communicare voluerint, juxta ritam dominicalem peragantur omnia. Tantum diligenter moneatur populus, ne ex sola consuetudine propter tempus communicet. Fiat etiam ad vesperam mentio et tractatio de lotionem pedum, et de agonia Christi in horto. Sexta feria post Palmarum, mane et a cantu puerorum, cum vulgare canticum in communi cecinerint omnes, ascendat prædicator, et ex ordine totam Passionem prælegat, conscriptam et collectam a *Doct. Pomerano*, ex quatuor Evangelistis: *Cum a cœna gratias egisset Dominus noster Jesus Christus, ivit trans torrentem Cedron etc.* Post ad dimidiam horam usum Passionis indicare poterit; et a prandio reliquos locos explicare. Quod si qui et hoc die communicare voluerint, communicent; sed omittatur ea pars Missæ, quæ ante prædicationem fieri solet; et fiat initium duntaxat ab exhortatione; post quam statim sequitur *Pater noster etc.*

Fol. 14. In die Johannis Baptistæ de ministerio externi verbi prædicetur, contra Anabaptistas, qui jactant illud dictum, *Et erunt theodidacti*, et omnes scholas vastant: Tantum ne historia de sancto Johanne negligatur, quæ una prædicatione non potest terminari: nempe de conceptione, et nativitate, et prædicatione, et decollatione ejus: cujus pars potest in alios dies reservari. Et potest in die nativitatis Johannis cantari sequentia de decollatione, *Psallite Regi etc.*

In die Omnium Sanctorum de fide et imitatione Divorum prædicetur; ut intelligat Ecclesia, quomodo pie honorandi sint sancti, non invocatione, aut superstitione falsæ religionis etc.

Die Angelorum communis gratiarum actio sit, pro omnibus frugibus ipso anno perceptis, et cantetur in gratiarum actionem protinus a concione, magna animi devotione, a tota ecclesia *Te Deum*. Per totum autem diem, tam mane quam a prandio, de Angelis concio habeatur; ut intelligant omnes, quid per eorum ministerium nobis commodi accedat, et unde semper Deo gratias agere debeamus.

Ritus feriandi. Sunt enim aliquot certæ feriæ conservandæ, non propter ipsos dies, sed propter prædicationem verbi, ut commode omnes Evangelii partes enarrari possint.

Ferias nullas, ut ante dictum est, recipimus, nisi solitos dominicos dies, ad semel a labore interquiescendum, et verbum Dei audiendum, et Sacramentum percipiendum, et in communi pro omnibus necessitatibus orandum, Deoque gratias agendum pro suis beneficiis.

Tria magna festa Christi per tres continuos dies, propter historiam Christi, feriamur.

Itidem festum Circumcisionis, Epiphaniæ, Purificationis et Annunciationis Mariæ. Quod, si in hebdomadam post dominicam Palmarum aut ultra ceciderit, semper sabbato Palmarum, pro veteri more, celebrabitur. Festum præterea Ascensionis; Visitationis, cum solito Evangelio, et Epistola Esaïæ XI. Capite, *Egrediatur virga* etc. cujus finis est, *Et sepulcrum ejus gloriosum*. Festum etiam Joannis Baptistæ; festum Michaelis, pro gratiarum actione; et festum Omnium Sanctorum.

Fol. 15.

Apostolorum festa publice indicentur, et ad proximos dominicos cum festo Magdalenæ et Laurentii referantur. De Magdalena potest cantari sequentia, *Laus tibi Christe*, etc. Tamen juxta rationem dominicarum omnia legantur et prædicentur, tantum in fine concionis, si quid certi de iis in scripturis habetur, ad exemplum fidei, charitatis, et sanctæ crucis ferendæ, proponatur. Ubi vero quotidie concio fit, liberum sit, eo ipso die quo cadunt, Evangelium festi tractare.

Ritus baptizandi. Est enim Baptismus obsignatio eorum, quæ de Christo credimus; nempe fœdus Dei nobiscum in Christo, confirmans fidem, & significatio pœnitentiæ, quæ requirit vitam Christianam.

Pueri baptizentur vulgari lingua, et in solito baptisterio.

Fol. 16.

Nudati trina vice perfundantur aqua, habita interim ratione valetudinis: Baptismus enim in salutem, non in perniciem puerorum confertur. Baptizaturus vero interroget adductores, cujus puer sit, et an domi baptizatus? Quod si rite baptizatum audierit, nullo modo rebaptizet: *Unus enim baptismus est* Ephes. 4. cap. Tantum Symbolum Apostolicum, Orationem Dominicam, cum Evangelio Marci, supra puerum legat. Post, ad præsentes, maxime testes, (quos parentes pueri debent ad hoc rogare, vel post baptismum, si præ festinatione non licet ante) dicat: *Fratres, hic puer ita baptizatus est, et Spiritum Sanctum et remissionem peccatorum habet, ergo ipsum rebaptizare nolumus, ne Spiritum Sanctum blasphememus, id quod vos testes in primis testabimini, gratias agentes Domino Deo, quod eum in primis per Christum receperit.* Post, dicat ad puerum, *Dominus custodiat introitum tuum et exitum tuum ex hoc nunc et usque in seculum, Amen:* et novissimam orationem, quæ incipit, *Omnipotens Deus* etc. Postremo brevibus testes alloquatur, *ut hoc ubique testari velint, et si contigerit parentes oppetere, ut vice parentum in iis, quæ salutis sunt ei, esse velint pro virili, si fuerint in eo loco.*

Quod si baptizatus non sit, vel de ejus baptismo, ut sæpe fit, dubitetur, (conditionalis enim baptismus in ecclesia locum non habet,) primum adhortatio ad astantes testes habeatur, ut præstantiæ baptismi admoneantur, et ad observantiam eorum, quæ dicuntur, excitentur. Post incipiat, *Exi spiritus immunde* etc. Facto baptismo, rursus exhortatio ad testes fiat, *ut sciant quid puero debeant, si contigerit ante maturam ætatem pueri mortem obire parentes, informationem scilicet in Catechismo, si fuerint in eodem loco, ut adultus ita apud Christum permanere possit, perinde atque illi per baptismum insertus est.*

Ritus absolvendi. Facit enim Absolutio, si ei creditur, peccatorem reverti ad pactum baptismi.

Fol. 17.

Nullus absolvatur, nisi agnitione peccatorum suorum absolutionem petierit. Propterea parochi urbani sub vesperis sabbatinis, rurales ante missam dominicalem, in templis præsto sint, confessiones audituri eorum, qui communicare volent.

Confitens autem rationem suæ vitæ reddat: et vel in genere se peccatorem agnoscat, aut quædam suæ vocationis delicta fateatur, aut, si quid alioqui conscientiam male pungit, recenseat. Nam singulorum peccatorum enumeratio expostulanda non est; sed quorundam explicatio mire conscientiam reficit. Minister autem ibi prudens sit, et pro ratione sui cuiusque pec-

cati remedium ex verbo Dei adhibeat. Et deinde, nisi excommunicatum et nondam ecclesiæ reconciliatum offenderit, per impositionem manuum absolvat.

Postea, si communicare quoque voluerit, diligenter inquiratur, quid de Cœna Domini sentiat: videlicet, an intelligat, quid Cœna Domini sit, et præstet, et quo usu potiri velit; et an etiam in Schola Christi eatenus promoverit, ut verba Catechismi recensere queat? Sin minus, tanquam veste nuptiali carens, hac vice a cœna Domini excludatur. Verum hoc ei indicetur a presbytero in occulta confessione; nempe ut abstineat a sacramento, donec emendet se, vel discat: ne, si coram altari in publico rejiciatur, aliquam contrahat infamiæ notam.

Nullus homicidarum, qui nondum in gratiam cum partibus redierit, aut magistratui et partibus non satisfecerit, absolvatur, (hic tamen necessitati, quæ lege caret, nihil præscribimus) multo minus, datis literis, sine consensu partium et magistratus, ut fit, assecuretur.

Qui vero a perpetrato homicideo cum magistratu amicisque occisi redierit in gratiam, pro veteri more, ex notis et amicis suis aliquot sibi adjungat, et die dominico ita parochum loci accedat: atque ibi statim a concione, ad summum altare, pœnitentiam suam publice aperiat. Quem auditum parochus ecclesiæ precibus commendabit, consolabitur, et sic absolvat.

Fol. 18.

Ad eundem modum incestuosi, et quotquot publico crimine ecclesiam palam offenderunt, publice pœniteant. Et si serio et ex animo absolvi petierint, publice absolvantur, et ecclesiæ reconcilientur. Nam aperta peccata palam absolvenda sunt. Quæ vero occulta fuerint, etiam occulte sunt absolvenda. Nihil vero negligendum erga eos, qui publico judicio ob scelera condemnantur ad mortem. Absolutio eis danda est, et Sacramentum, si postulaverint.

Ritus communicandi. Est enim Communicatio, confirmatio credentium, adeoque pignus quod testificatur nobis exhiberi res Evangelio promissas, remissionem scilicet peccatorum, imputationem justitiæ, & vitam æternam.

Communicaturi utraque specie communicent ubique. Et si quidam sunt infirmi fide, id est, qui non audent ita suscipere, aut etiam adhuc ignorantibus, hi possunt per diligentes prædicatores vel in tribus mensibus satis institui, de institutione

Christi, ut et ipsi vellint ita suscipere, maxime cum viderint exemplum aliorum. Alioqui si audire noluerint, non infirmi aut ignorantes judicandi sunt, sed indurati et pertinaces adversus Christi institutionem.

Ad sacram autem Synaxin, quæ tantum credentium est, nulli ne quidem ex credentibus admittendi, nisi se ministro indicaverint, et communionem petierint. Deinde ne petentes quidem omnes admittendi, nisi prius fidei suæ rationem reddiderint, et ad quæstiones Cænæ responderint: Nisi alias sat integros esse constiterit. Denum, si etiam bene responderint, et non referant interim moribus suam intelligentiam, a communionem arceantur; in occulta tamen confessione, ut ante dictum.

Fol. 19.

Primum igitur, nemo ex credentibus admittatur ad sacram synaxin, qui se presbytero ecclesiæ non indicavit.

Deinde, nec quisquam eorum, qui examinatus, sed ad interrogata non tenens quod respondeat, est admittendus.

Denum, nec hi qui etiamsi examinati, sed ad omnia interrogati respondere satis docti, vitam tamen vivunt suæ professioni contrariam.

Arcendi proinde a sacra Synaxi sunt publice excommunicati et nondum absoluti.

Deinde, quicumque in confessa hæresi obstinate hærent.

Præterea, insani homines et imprudentes pueri.

Postremo, omnes qui in manifestis criminibus obstinate vivunt, ut adulteri, scortatores, usurarii, ebriosi, maledici, injuriatores, et maxime blasphemi, et contemptores verbi, qui palam et sine timore peccant, et magnifica nihilominus de Evangelio jactant.

Summa: discipuli Christi, qui se indicaverint ministris, examinati, quod res est confessi; et vitam christiano nomine dignam viventes, præterea, qui absoluti et non rejecti, communicent et accedant; primum viri, post mulieres.

Quotannis autem semper, bis denunciatur illi, qui a Sacramento Eucharistiæ arcendi sunt, dominica scilicet Palmarum, et quarta dominica Adventus.

Ritus conjungendi matrimonialiter. Porro Matrimonium ad ministros verbi non spectat, nisi quantum ad conjunctionem eorum, & scrupulos conscientiarum attinet, reliqua omnia ad Magistratum pertinent.

Matrimonialiter contra gradus prohibitos nulli conjungantur. Nec qui clam inter se contra voluntatem eorum, quibus subsunt,

Fol. 20.

contraxerint; aut non ante, semel atqve iterum palam, in templis denunciati sint, ac publica preceatione adjuti.

In quibus vero omnia se recte habent, in facie ecclesiæ, juxta receptum patriæ morem, a ministris ecclesiæ recepti, copulentur, juxta rationem quæ exstat in minore Catechismo *Lutheri*.

Posthac vero non admittatur matrimonium in tertio gradu; ut servetur honestas et verecundia sanguinis, quemadmodum hactenus a progenitoribus nostris est observata.

Ritus instituendi ministros. Est autem Ordinatio, ni-

hil aliud quam ritus ecclesiasticus, vocandi aliquem

in ministerium Verbi & Sacramentorum, Ne-

mo enim per se, non vocatus rite, subire

ministerium in Ecclesia debet, aut

parochiam invadere.

Omnes presbyteri unius provinciæ sive præfecturæ eligant sibi, cum suo Superattendente, unum ex prædicatoribus, quem dignum judicaverint, sive in civitate, sive in rure habitet, ut sit presbyterorum et ecclesiarum Præpositus.

Ecclesia quæ indiget ministro, oret primum, exemplo Christi; deinde per præcipuos, quorum interest, cum Præposito, eligat sibi, quem judicat idoneum, de quo ipsa certum testimonium bonæ vitæ, et morum scribere possit Superattendenti loci; et cum literis eum mittat ad Superattendentem, examinandum de doctrina. Ubi vero aliqui sunt, qui ab antiquo habent jus patronatus eligendi et præsentandi pastores sive prædicatores, illos roget ecclesia pro viro, quem ipsa dignum judicaverit, ut præsentent eum Superattendenti.

Fol. 21.

In urbibus sive civitatibus Senatui et Magistratui præsentandi jus sit, etiam illic, ubi nullum jus patronatus hactenus habuerunt Senatores vel magistratus loci, modo isto jure non abutantur contra hanc nostram Ordinationem. Missio vero ordinandi, ad Superattendentem et Præfectum, fiat expensis ecclesiæ quæ eum mittit.

Porro si ordinandus probatus in doctrina fuerit, Superattendens mittat eum ad Præfectum loci, ut ab eo suscipiatur nomine nostro. Ibi forma juramenti sit hæc, et non alia: *Ego N. electus pastor Ecclesiæ N. promitto serenissimo Regi fidelitatem, quod honorem, obedientiam et pacem Regiæ Majestatis curabo, diversa vero cavebo: Promitto etiam officii mihi comissi diligentiam, quamdiu in eo fuero, secundum Ordinationis præscriptum. Si quid vel imprudens vel humana fragilitate neglexero, hoc ignoscat mihi Deus per Filium suum, Dominum nostrum Jesum Christum.*

Contrarium vero per contemptum agere nolo. Ita meus Deus adjuvet suo sancto Evangelio!

Fol. 22. Præfectus autem noster, statim cum venerit, suscipiat eum benigne, et remittat cum litteris ad Superattendentem; ne gravetur sumptu, et ne interim, quod periculosum est, ecclesia ejus careat pastore et animarum secundum Deum curatore. Porro Præfectus noster nihil accipiat ab eo, ne avaritiæ commercium, quod Superattendentibus prohibemus, a nostris Præfectis turpiter committatur: ne etiam nostri presbyteri videantur vel cogantur damnata simonia emere sacrum Ecclesiæ ministerium, ad quod honesti et docti vocari, et, si recusaverint, cogi sacra admonitione debent; tantum abest ut impie et turpiter emanent. Non liceat hoc nostris Præfectis, quod hactenus non licuit papisticis Episcopis nisi cum summo crimine tyrannidis et simoniæ. Si quid autem dandum est Notario, qui scribit literas, pro suo labore, licet modico, sit dimidius aureus, aut ad summum integer aureus, honoris gratia: hunc det electus presbyter Notario Præfecti, sed expensis Ecclesiæ quæ eum mittit. Postea, ubi adfert literas, suscipiat eum Superattendens in templum civitatis, ubi habitat, et coram altari publice sic eum ordinet, hac ceremonia:

Primum, post lectam Epistolam in Missa, unus ex presbyteris ascendat suggestum, et dicat, *illum virum, N. vocatum ab ecclesia N. ad publicum sacri Evangelii ministerium, habere bonum testimonium vitæ, apud illam ecclesiam; probatum ab Episcopo in doctrina sincera; Nunc ordinandum ad hoc illius ecclesiæ officium coram altari, sacra lectione, exhortatione, manuum impositione, et oratione. Idcirco exhortari se, ut populus interim oret, et commendet ministrum, cum ministerio, Deo, ut hoc cedat in gloriam Dei et salutem multorum; Nec minus gratias agat Deo per Christum, quod prædicatores suæ Ecclesiæ mittit; siquidem hæc sunt dona, quæ Christus ascendens suæ donavit Ecclesiæ, ut est Eph. 4. Ascendens in altum etc.*

Fol. 23. Deinde cantante schola, *Veni Sancte Spiritus Latine, coram altari geniculatur ordinandus, cum aliquot presbyteris qui adesse possunt; et Superattendens stans ad altare, dicat Collectam, Deus qui corda fidelium Sancti tui Spiritus etc.* Deinde versus ad populum, legat sacram lectionem de Episcopis, ex Epistola ad Titum, vulgari sermone. Post lectionem, proponat ordinando mandata, de Evangelio sincere prædicando, et de Sacramentis recte administrandis; Deinde ut recte doceat de pœnitentia, de

cruce, de magistratu et obedientia, de bonis operibus, et resistat per sanam doctrinam erroribus, et ut diligenter studeat sacris literis, sit quoque assiduus in oratione. Ad quæ omnia, aperta voce, coram omnibus respondeat, sese hæc diligenter curaturum secundum gratiam Dei.

Deinde Episcopus sive Superattendens cum presbyteris imponat ordinando manus, et oret aperta voce vulgariter, *Pater noster*; et addat Collectam, ad hoc factam, sine tono: Et in fine jubeat totam ecclesiam respondere *Amen*. Mox canitur vulgariter, *Nunc precamur Sanctum Spiritum*, integre cum omnibus versibus. Interim Superattendens geniculatur coram altari, et orat secreto. Finito vero primo versu cantici, surgit, et stat altare versus, et simul surgunt alii presbyteri, cum ordinato: Et ordinatus accipit sibi locum non procul ab altari, ut accipiat communionem sacram; ad quam præ ceteris tunc primus debet accedere.

Ita hoc totum negotium Ordinationis perficietur, secundum dictum Pauli: *Creatura sanctificatur per Verbum et Orationem*.

Postea Superattendens literis, sigillo suo obsignatis, commendabit eum Præposito et aliis presbyteris, si qui ibi sunt in ecclesia, cui ordinatus præficitur, et magistratui, et toti ecclesiæ, ut sit sacri verbi prædicator et Sacramentorum Christi administrator. Præpositus vero die dominico aut festo, pro concione, eum populo commendet, et legat literas Episcopi, quod est rite vocatus, examinatus, et ordinatus etc.

Præfectus noster cum ad eum locum postea per occasionem venerit, (alioqui non est opus eo propter hanc causam ire) nomine Regis mandet illic hominibus, ut tueantur hunc presbyterum, et dent ei stato tempore, quæ sunt ordinata; commineaturque se velle vindicare nomine Regis contra inobedientes. Mandamus vero ut Præfectus noster, cum licet, hoc diligenter exequatur.

Item inveniuntur parochiæ, neque tam populosæ, neque tam liberaliter constitutæ, ut singulæ suos pastores alere queant. Hinc accidit, quod, magno labore et parvo auditorum fructu, pastor unus multis parochiis cogitur inservire. Ideo nullus parochus plures ecclesias debet habere, quam quibus commode possit verbo et Sacramentis præesse, et cum suo ædituo eos Catechismum docere, et visitare eas ad docendum suo tempore, secundum ordinationem, quam præscribit ei Superattendens cum Præposito loci. Fiat ergo ex his ecclesiis judicio Superatten-

dentis et Præpositi et Præfecti nostri parochia una; et scribatur nobis ab illis, ut confirmemus etc.

Monachi mendicantes posthac in regnis nostris non sustineantur: Non mendicent, non prædicent, aut confessiones audiant etc, Sed maneat in monasterio, qui seniores et ægroti sunt, nec ullis officiis apti: Ibi alentur propter Deum; ita tamen, ut cucullam et cappam exuant, et Evangelium non blasphement.

Item imagines, quibus vota nuncupantur ab imperita multitudine, ad quas e remotis etiam locis cum idololatriæ vitio concursus fit, omnino sint abrogatæ; quandoquidem omnibus constat nihil aliud esse quam idololatriam.

Ordinati autem ad ministerium Spiritus, id est, ad Evangelium prædicandum, parochi, tantisper quod sint audiant, dum sinceri in doctrina et moribus esse perseverant; non impliceatur civilibus aut aliis negociis ad se non pertinentibus. Quod si dissimiles sui esse cœperint, nec admoniti resipuerint, in ordinem, pro judicio Superintendentis et Præositorum, a Præfecto nostro et magistrata redigantur, et in vulgo computentur.

Fol. 25.

Ritus excommunicandi obstinatos. Est enim Excommunicatio extremum Ecclesiæ remedium, ad obviandum vitiiis, & ideo hoc novissimo tempore mordicus retinendum.

Quicunque publicis criminibus palam obnoxii sunt, et Ecclesiam offendunt, ut sunt adulteri, scortatores etc. Et semel atque iterum admoniti, resipiscere nolunt, sed obstinati in malitia persistunt, pro ethnicis et damnatis habendi Matth. 18. nec ad Sacramentum Eucharistiæ, ad majorem ipsorum damnationem, permittendi sunt, tantisper dum de publicis commissis, non pœnituerint; Poterunt tamen permitti ad conciones.

Interim tamen diligenter sunt admonendi, ut Deum timeant, nec hoc prædicatorum judicium, nomine communitatis, juxta verbum Dei commissum, contempnant, ne majus contra se judicium Dei excitent, et maternum hoc Ecclesiæ flagellum, in æternam damnationem vertant. Nam quicquid ita prædicatores juxta verbum Dei decernunt, ratum Deus habiturus est.

Possimus tamen cum excommunicato civiliter conversari, propter publicam tranquillitatem: Sed non agendum cum eo, ut frater, ne ipsius malum Ecclesiæ imponatur.

Reliqua ad magistratum spectant. Nam blasphemii, adulteri,

stupratores virginum, deprædatores ecclesiarum, et profani earum invasores, etiam in jus gladii cadunt. Et debet gladius Ecclesiæ hactenus suam operam, ut per illum in pace agat.

Ritus visitandi infirmos & pauperes. Hoc autem maxime decet bonos prædicatores, propterea quod illi omnium maxime evangelizantur.

Prædicatores frequenter pauperes et infirmos inuisant, et sedulo per occasionem hortentur populum, ut tempestive se vocent, quo sæpius adire et commonefacere possint; neque ad extremam usque necessitatem expectent, nisi cum improvise morbo aliquis præventus fuerit.

Quo autem semel vocati sunt, eo se pro necessitate infirmi subinde conferant: nisi infirmi alios habeant penes se, per quos sufficienter institui possint. Quo autem vocati non fuerint, satis excusati sunt, si non accesserint.

Cum autem ad infirmum presbyter advenerit, ut eum communicet, in primis observet, quem statum in verbo Dei infirmus habuerit, ut eo commodius eum informare queat. Deinde, si conditio infirmi ferat, ex claris locis Scripturæ ostendat, omnes nos peccato reos esse, et per solam fidem in Jesum Christum consequi remissionem peccatorum.

Postea, ad quid Christus suam Cœnam instituerit, juxta sententiam exhortationis, quæ communionem præcedit, moneat. Interim mensa mundo linteo insternatur, et lucerna ardens, si haberi potest, apponatur, et vinum calici infundatur. Et his peractis, minister publice dicat: *Dominus noster Jesus Christus Matth. 18. inquit: Ubiunque duo vel tres in nomine suo congregati fuerint, ibi se in medio eorum futurum, et quicquid in nomine suo petierint, certo eis eventurum. Ex quo in nomine Domini jam congregati sumus, memoriam Cœnæ ipsius facturi. In nomine Domini dabimus Sacramentum ejus fratri nostro infirmo, aut sorori, qui, vel quæ, non potest nobiscum ad communionem Christi Cœnæ accedere.*

Tum vero clara voce legat primum Symbolum Apostolicum et Orationem Dominicam. Postea verba consecrationis, et dicat, *Dominus noster Jesus Christus in ea nocte, qua tradebatur etc.: et porrigat ægroto, pro more, corpus Christi. Deinde calice accepto dicat: Ad eundem modum postquam cœnatum est, accepit etc.: et porrigat. Debent autem ministri, cum ita Sacramentum tractant, suo vulgari, sed tamen honesto et decenti vestitu, propter reverentiam Sacramenti, uti.*

Postremo, diligenter ægrotum de Baptismo, Fide, et Cruce informet; et inprimis eum ad patientiam exhortetur, quod crucem nobis Dominus Deus, non in hoc ut perdat, immittat, sed ut nos ad Pœnitentiam invitet, et ita nos ad sui et nostri cognitionem perductos, suis nos bonis invocatus afficere valeat. *Quem enim diligit, hunc corripit, et tanquam pater in filio, bene complacet sibi. Et ideo hoc Sabbatum Domino Deo sanctificandum esse; Et patienter omnia ferenda, etiam si moriendum sit; Et baptismus noster complendus: Propterea quod mors nostra, in Christo, non mors, sed veræ vitæ introitus sit, juxta illud: Qui credit in me, non morietur in æternum etc.*

Qui vero in vita Evangelium contempserunt, aut alias male vixerunt, si possint in extremis a prædicatoribus converti, bene habet. Sin minus, Sacramentum corporis et sanguinis Christi donari eis non potest, ne in majorem condemnationem accipiant. Qui autem Christum confitentur, et suam malam vitam agnoscunt, serio poscentes Sacramentum, iis absque omni periculo porrigi potest: Nec enim latius minister judicare valet.

Fol. 28.

Ad hæc, pauperes in hospitalibus diligenter invisant, semel atque iterum in septimana; et amice eos verbo Dei consolentur; et, si opus est, informant etiam.

Ritus accedendi ad judicatos: Quod et ipsum certum opus misericordiæ est, quod etiam Deus in novissimo die agniturus est Matth. 25.

Ad facinorosos, qui extremo supplicio afficiendi sunt, sæpenumero prædicatores, non solum cum ad pœnam depromendi sunt, sed etiam sæpe alias, accedant; quo conferre cum eis, et infermare ad cognitionem gratiæ possint. Nam ex quo publici peccatores gratiam fere, ut fit, contemnunt, nisi subinde admonentur, vix solide in gratia institui poterunt. Et si quibus Deus ita gratiam largiatur, ut serio suam fidem confiteantur, et Sacramentum desiderent, his omnino dandum est: tamen unum aut alterum diem ante supplicium. In quibus vero hujusmodi seria confessio fidei inventa non fuerit, Domino Deo committendi, sunt: Tamen nihil præterea in eis omittendum, nec deserendi, antequam supplicio affecti sunt.

Ritus sepeliendi mortuos. Est enim et sepultura mortuorum inter opera misericordiæ numerata, & ideo ministro, ad id vocato. non impigre frequentanda.

Cum quis e numero fidelium in Domino obdormierit, et jam tumulo demandandus sit, poterunt s̄ramenta pulsari. Et qui hunc pulsum desiderant, dent ecclesiæ ad s̄dificium pecuniam hactenus consuetam. Atque fieri possunt hæc, non ad mortuos, sed ad viventes commonendum. Ubi scholæ sunt, scholastici funus deducere possunt, cantantes interim, *Benedictus*: vel *Psalmmum, Domine refugium*: aut, *De profundis*: aut, *Miserere*, cum antiphona, *Media vita*; vel alia vulgaria cantica. Ubi vero scholæ non sunt, tacite illud sequantur, qui efferunt.

Fol. 29.

Postea vero quam ad sepulturam est perventum, tegatur corpus humo; Et pueri cum populo canant Symbolum vulgariter; et *Nunc dimittis* vulgariter. Postea, si vacat, habeat prædicator, modo sit advocatus, ex Paulo vel alio Scripturæ loco, exhortationem ad populum his verbis: *Fratres, ex quo* etc. Post orationem ad populum, *Orationem Dominicam*, ut et ipsis liceat in fide perseverare et mori.

Ritus informandi obstetrice. Obstetrices enim habendæ, et quidem honestæ et piæ, officium suum intelligentes et locis commodis morantes, ut pro divitibus, ita pro pauperibus.

Prædicatores electas obstetrices informant: Primum, qui cum gravidis, deinde cum fructu se habeant.

Primum, ut cum gravidis et partui vicinis ita se gerant, ut consolari eas, et ad gratiarum actionem exhortari valeant, ob benedictionem uteri, quæ non omnibus contingit. Ob præsentiam Dei ibidem vices obstetricum per se obeuntis: 2. Machab. 7. Ob auxilium Dei certum, et adfuturum imploranti. Præterea, ut intelligant dolores partus crucem esse, a Deo eis impositam, Genes. 3. qui brevi sint in magnum gaudium convertendi, Joh. 16. Et si periclitari eis contingat, patientes sint, et se Deo commendent, cum omnibus crucem ferentibus. Verum hoc dissimulandum est coram eis, nisi in summa necessitate.

Fol. 30.

Secundo, ut cum fructu sic se habeant, ut fœtus in utero materno mortuos Deo commendent: certe ad se non pertinere, quod intermortuum sit, et in lucem non editum; tantum ut parturiens liberetur, efficiant. Et si quos vivos senserint, aut etiam partim prodeuntes, sed morti vicinos, eos non tamen (ut fit) baptizent, nisi penitus editos. Nihil enim renasci, quod nondum sit natum, potest: tantum domino Deo commendent his vel similibus verbis: *Domine Jesu Christe, qui beneplacitum habes in pueris tibi oblati, et libenter eos ad vitam æternam acceptas; Qui*

dixisti, Sinite pueros venire ad me etc. juxta quod verbum, hunc puerum tibi, Salvatori nostro, offerimus, non per ulnas, sed orationes nostras. Accipe eum, quæso, et tuæ redemptioni, nobis in cruce impetratæ, perpetuo commendatum sine, Amen. Et si contigerit puerum ita sine baptismo mori, non est tamen de salute ejus desperandum, juxta illud verbum: Sinite parvulos venire ad me: Et, Quicquid petieritis in nomine meo.

Quod si infans in lucem editus de vita periclitari inceperit, protinus obstetrix eum Domino Deo commendet, et si quæ aliæ adsunt piæ mulieres, his et similibus verbis: *Domine Jesu Christe, hunc puerum tibi juxta tuum verbum offerimus, quem ut accipias et Christianum esse sinas precamur: aut brevissime sic, Domine Jesu suscipe hunc puerum. Et statim baptizetur his verbis: Ego baptizo te, in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, Amen.* Quod si puero nomen præ festinatione impositum non sit, post imponatur. Tantum ad templum, ut ejus baptismus præsentibus testibus a ministro confirmetur, feratur. Sed nullo modo rebaptizetur, ne in universam Scripturam impingamus; nisi post examinationem testium dubitetur, ut ante dictum est.

Ritus instituendi puerperas. Sunt enim puerperæ, vera vasa Dei: et hoc Deo commendatiores, quo par-tui viciniore.

Fol. 31.

Prægnantes fæminæ a prædicatoribus diligenter sunt instituendæ, ut uterum ferentes, subinde fructum Domino Deo commendare asvescant, solæ, vel cum marito, his aut similibus verbis: *Gratias agimus tibi, omnipotens æternæ Deus, pro hac tuâ benedictione, et precamur te, Domine Jesu Christe, ut hunc fructum tibi perpetuo commendatum esse velis, et quia præcepisti pueros tibi offerri, etiam hunc fructum nostris tibi precibus offerimus. Proinde fac eum acceptes, et pretiosi sanguinis tui fructum æternum ei communices, Amen.* Tales pueri, ita pro eorum conditione Christo, juxta proprium ejus verbum, oblatis, etiam si in utero moriantur, tamen dampnandi non sunt; imo de salute eorum certo sperandum; ut nec pueri Israelitarum, ante octavam diem incircumcisi mortui, damnati censebantur. Ut sciant deinde, se non esse in potestate Satanæ, ut hactenus opinatum est per ignorantiam Dei et infidelitatem, etiam si plus ceteris tententur. Hoc enim agit Satan, ut vocationem etiam invisam reddat mulieribus, per quam inprimis Deo placent, 1 Timoth. 2. Præterea, ut licet liberæ sint ab observatione legis Mosaicæ, nec introductione ministrorum egeant, tamen solito more se domi contineant,

si non ob incolumitatem, maxime tamen propter honestatem; ne malo exemplo aliis sint, et saluti puerorum male consulant.

Ritus cum fœminis, proprios liberos opprimentibus, observandus.

Fœmina, quæ proprium puerum opprimit per incuriam, (de quo tamen Pastores diligenter commonere debent pro concione, ne fiat), adducatur a pastore ad Superattendentem, et ibi petat absolutionem a peccato. Superattendens vero mulctam dicat pecuniariam, quam ipsa ferre possit; et curetur ut ea pecunia in aerarium publicum coniciatur pro pauperibus.

Fol. 32.

De Scholis, puerorum institutione, et ipsa animarum ad Evangelium præparatione: qua prima pueritia ad religionem et ad alias virtutes, formatur, et eas artes percipit, quæ vel ad docendum religionem, vel ad civilem rerum statum conservandum, plurimum conducit.

In singulis urbibus et oppidis Latinæ Scholæ, et idonei ad earum moderationem præceptores, tres aut ad minus duo, sint. Ad hos juvenus, ne a Christo, cui per baptismum consecrata est, rarsum excidat, relegetur.

Ad hoc autem boni prædicatores ubique vulgum diligenter exhortentur, ut meminerint id se pueris debere parentes, et Deum ab ipsis requirere, atque publicam necessitatem poscere; ut sint per quos pietatem ad posteros nostros transmittere queamus, et quorum opera in publicis rebus uti possimus. Superattendens vero et Præfectus noster, cum visitant, debent admonere, urgere, et nomine nostro mandare, ut hoc fiat; immo etiam consilio et auxilio suo Scholas instituere.

Ratio Scholarum.

Unica tantum schola in singulis urbibus et oppidis sit, omnibus angularibus submotis; Et in certas classes, ut ratio singulorum haberi possit, distribuatur. Neque quicquam in iis, quam latine, doceatur. Germanicis enim aut Danicis Scholis latinæ corrumpuntur. Et eos qui Græca cum Hebræis docent, suo magis profectui quam puerorum consulere, ipsa adeo res testatur.

Fol. 33.

Classes puerorum, ubi tres moderatores, quatuor; ubi tantum duo, tres sint.

Prima Classis

Abecedariorum et dictionariorum esto, quorum hi in ludo unam, isti alteram partem occupent.

Abecedarii legere ex puerilibus enchiridiis discant: quæ Orationem dominicam, Symbolum Apostolicum, et decem præcepta, cum verbis Baptismi et Cœnæ Domini, cum reliquis puerorum preculis, continent. Et vesperi semper domum cum duobus vocabulis latinis mittantur.

Dictionarii, qui enchiridion egressi, aliquantulum legere norunt, Donatum et Catonem habeant, et hunc legere, illum ad verbum exponere discant. In iis diligenter exercentur, et semel emensos rursum ab integro incipiant, dum perfecte legere norint. Interim quotidie scribant, et scripta ostendant. Et sub vesperam itidem duobus vocabulis latinis domum mittantur: quæ mane rursum ab iis, cum lectionem recensent, requirantur.

Secunda Classis

Eorum, qui jam perfecte legere queunt, et Grammatices præceptiones discunt, esto. Libri eorum, mane Grammatica *Philippi*: Ubi in usum Grammatices Æsopum exponant, et simul declinare et conjugare discant, etiam regulis declinationum et conjugationum adsignatis. A meridie fabulas Æsopi. Vesperi Pædologiam *Mosellani*. In quibus si aliquantulum triti fuerint, addantur aliquot selectiora colloquia *Erasmi*. Interim diligenter exercentur, ut semper latine loquantur, recte scribant, et construere ex arte discant. Et vesperi similiter sententia aliqua morali, quam mane in ludo exponant, domum ire permittantur.

Fol. 34.

Tertia Classis

Grammaticorum, aliquosque profectorum, ut qui jam declinare, conjugare et construere nonnihil norint, esto.

Libri eorum, mane, iterum Grammatica *Philippi*. Ibi rursum in usum Grammatices Terentius repetatur, constructiones exigantur, et regulæ Grammatices memoriter recitentur.

A meridie Terentius; quem etiam memoriæ commendabunt: Et cum in eo nonnihil promoverint, selectiores Plauti Comædiæ. Vesperi breviores aliquot Ciceronis Epistolæ, aut simile aliquid. Hi semper latine loquantur. Quotidie aliquid ex Terentio recitent. Semel in quavis septimana epistolas scribant. Et vesperi domum duobus moralibus carminibus capessant.

Quarta Classis, earum Scholarum, ubi tres moderatores

Eorum esto, qui jam aliquantulum etiam loqui et scribere latine possunt.

Libri eorum, mane, rursum Grammatica *Philippi*: ubi iterum

in usus Grammatices Virgilius repetatur. Et, præter constructiones, etiam præcipuæ figuræ dictionum, orationum et sententiarum, indicentur. Et, ubi in eis probe exercitati sunt, tum deum Dialectica et Rethorica *Philippi* addentur. A meridie Virgilius: Et post eum Ovidii *Metamorphosis*. Sub vesperam Officia Ciceronis, vel Familiares ejus *Epistolæ*. Hi, præterquam quod aliud nihil quam latine loquantur, quotidie aliquot Virgilia carmina recitent. Stylum diligenter exerceant. Singulis septimanis epistolas vel carmina conficiant.

Fol. 35.

Qvinta Classis

Eorum esto, qui mediocre robur in latinis literis fecerunt, et firmioribus ingeniis esse videbuntur, ita ut jam et latine scribere et congrue loqui possint, illis poterit præceptor rudimenta græcæ lingvæ prælegere; verum ut id fiat sine latinæ lingvæ dispendio. Neque enim ferendi sunt, qui pueros Græcæ et Hebraice docere volunt, priusquam promoverint mediocriter in Latinis.

Ludimagistris servetur in singulis urbibus et oppidis quod hactenus habuerunt: Etsi aliquibus minus liberaliter provisum sit. Hoc nobis a Superattendente et pastoribus loci, qui illic sunt, indicetur. Volumus enim his et aliis, qui juventuti præsent, honesto provisum salario; et ex nostro addere, ubi quid deest.

Exercitium Scholarum

Mane, a sexta ad octavam, per totam Scholam Grammatica diligenter exerceatur. Primum quoad Etymologiam, deinde Syntaxin: Postea Prosodiam; juxta capacitatem suæ cujusque classis. Et id perpetuum esto. Quare semel absoluta, de novo semper repetatur; ut juvenus in ea bene exercitata, firmam Grammatices rationem consequatur. Pessime enim consulunt pueroꝝ studiiis, qui præceptiones vetant attingere, aut rectius aliunde Grammaticam disci putant.

Ab octava, postremæ classes chorum frequentent. Interim primarii in scholis examinentur. Reversi a templo, in scholis ordine Catechismum simul media voce denarrent. Post domum capessant.

Fol. 36.

Duodecima tota Musicæ deputetur, ut non solum usu canere, verum etiam arte discant pueri; nec vulgariter modo, sed et figuratiter, ut vocant.

Sub prima, per se quisque trium classium separatim exerceatur. Secundarii in *Æsopo*. Tertiani in *Terentio*. Quartarii in *Virgilio*.

A secunda, iterum postrema classis chorum frequentent. Et interim rursus examinentur Primarii.

Sub tertiam et quartam, iterum classes separentur, et pro se quisque exercentur.

Secundarii, in pædologia et morali sententia, quam mane reddant.

Tertarii, in brevioribus epistolis Ciceronis, et duobus carminibus moralibus, quæ mane reponantur.

Quartarii, in Officiis Ciceronis; quibus aliquot versus Virgiliani, quos memoriæ commendent, et mane recitent, assignentur.

Hæc per secundam, tertiam, quintam et sextam ferias ita perpetuo observentur; præterquam quod a Simonis et Judæ, usque Purificationis, sub septimam matutinam ludum, et quartam vespertinam domum capessere, et a nona chorum frequentare poterunt, pro arbitrio moderatorum.

Quarta feria, mane fiat repetitio omnium lectionum et exercitium diligentissimum. Inde detur eis, qui ad hoc apti sunt, materia vel carminis vel epistolæ faciendæ; quam suo tempore ostendant: Et a cætu, qui fit in templo hora octava, dimittantur, et non revertantur eodem die, neque in scholam, neque in templum, Quia *Quod caret alterna requie durabile non est.* Sed quia studia puerilia ita erunt fortunata, si cum pietate conjuncta fuerint; Quemadmodum Christus inquit: *Primum querite regnum Dei etc.* et præcepit Deus, Deuteron. 6. ut liberos doceamus religionem: Itaque in tractationem sacrorum, singulis septimanis, dies sabbatinus conferatur, et in communi omnes, ad timorem Dei, ad fidem; postremo ad bonos mores invitentur.

Fol. 37.

Quapropter imprimis Catechismus simplici quadam ratione ex ordine omnibus exponetur. Provectoribus vero aliquid ex Novo Testamento, ut Matthæus, aut aliquot faciles seu Pauli epistolæ, seu Psalmi Davidis, seu Proverbia Salomonis, pro juvenum captu, sed simplicissime prælegentur: Ut religionem quam purissime addiscant, atque a simulatione pietatis discernere assuescant. Et ut cura acuat discendorum sacrorum, in pueris, non suffecerit illis multa prælegisse: sed hæc ipsa cogentur ediscere: Primarii nudam Catechismi recitationem; Alii simplicem ejus interpretationem; Quartarii vero lectissimos Psalmos, et certos aliquot Scripturæ locos. Quæ ne e memoria excidant, exiget, tanquam pensum diei sabbatini, præceptor, ut recenseantur ordine memoriter. Post, vespertinas preces ingre-

diantur. Ab his finitis domum ablegentur. Itidem in vigiliis feriarum observentur omnia.

Per hæc vero, quæ statuimus in oppidis de duobus aut tribus scholarum præceptoribus, non volumus, ut meliores scholæ in quibusdam civitatibus majoribus, ubi hactenus habuerint quinque aut sex præceptores, sint abrogatæ. Quæ enim esset talis ordinatio? Sed illæ ipsæ per Superattendentem loci, Præpositum, Prædicatores et Consules rursus instaurentur. Et plura sint ibi doctrinæ puerilis exercitia, et plures classes. Ubi autem plures hactenus fuerant Scholæ, sit una, cæteris submotis. Hanc instaurationem illi referent ad Nos, ut confirmemus et addamus salaria, si non satis ibi potest curari pro præceptoribus.

Ad has Scholas poterunt vicini pagi atque oppidula mittere suos pueros, cum aliquantulum in oppidulis suis in literarum Fol 38. cognitione apud parentes profecerint. Item volumus, ut in nostris Principatibus, Holsatiæ et ceteris, præter vulgares scholas aliarum civitatum et opidorum, erigantur, in duobus opportunis locis, duæ meliores puerorum Scholæ, cum sex aut septem præceptoribus; ad formam Scholæ Hamburgensis. Hoc ut fiat, Nos curabimus et confirmabimus.

Præterea debent ludimagistri indolem discipulorum suorum diligenter observare; et a duodecimo semper anno puerorum parentibus bona fide, indicare eos, qui studiis suis nihil assecuturi videntur, ut in tempore honestis artibus applicentur. Quos vero ingenio valere deprehenderit, ad decimum sextum usque ætatis annum in ludo detineant. Ab eo autem anno accuratissime discipiant, qui ea, quæ ceperunt suis studiis, feliciter aliis communicaturi sint: et qui id non incommode facturi videntur, Domino offerantur, et privatis vel publicis stipendiis, ad publica studia ablegentur. Qui vero id minus commode facturi sunt, a ludis recipiantur et honestis vitæ civilis functionibus accommodentur.

Vulgares scholæ, quas vocant, pro pueris, puellis et aliis, latinis litteris ineptis, magistratui curæ sunt. Tantum ut elementa pietatis simul talibus pueris instillentur, quorum interest, respiciant.

Privilegia.

Ut verbo salutis et virtuti suus honor habeatur, quemadmodum a præcessoribus nostris accepimus, et ubique a Christianis Principibus servatur, volumus ut prædicatores, et reliqui ecclesiarum et scholarum ministri, cum scholasticis et studentibus

Fol. 39.

bus consveta hactenus obtineant privilegia et immunitates: ut sint liberi a communibus exactionibus et gravaminibus. Satis enim oneris alioqvi sustinebunt, si suis officiis, qvæ publica sunt, responderint.

De sustentatione et provisione Ministrorum verbi
et pauperum.

Urbanæ parochiæ singulæ duos ad minus prædicatores habebunt. In magna tamen frequentia, ubi tantum una est parochia, pluribus opus est: ut, exempli gratia, Malmogiæ quatuor ut minimum requiruntur prædicatores, licet una sit parochia.

Rurales parochiæ singulis parochis contentæ sint, si alere possint. Sin minus, addatur una atqve altera vicinior: plures tamen tribus sine evidenti necessitate nemo sibi vendicet. Sed de hoc ante dictum est. Ad sustentationem ruralium parochorum soliti hactenus dependi redditus servantur. Qvod genus sunt, decimæ frugum, vitulorum, pullorum equinorum, agnorum, hædorum, porcorum, piscium, pensiones panum, butyri, casei, anserum, examinum apum, et similibus, pro ratione loci; præter habitationes domorum, et possessiones agrorum, juxta leges et libros ecclesiarum ipsis adsignatas: Oblationes, in tribus majoribus festis Christi dandas, in principio Missæ ante Evangelium. Item pro sponsalibus detur prædicatoribus pecunia, ut hactenus consvetum est.

Fol. 40.

Ad hæc duo Aediles consituantur in singulis parochiis; quibus ecclesiastici redditus ratio constet: qvi, cum Præposito, patroni parochorum sint, eorum causas tueantur, et quas in placito commode tueri non possunt, ad magistratum referant. Et ut debiti redditus parochis rite numerentur, efficiant. Et si quid alibi hoc tempore colonorum, agrorum, pratorum, lignorum, piscinarum, et similibus, parochis ademptum sit, mandamus et præcipimus Præfectis nostris, ut restitui curent. Evangelium enim nemini sua aufert, omnia omnibus tuetur, tanto minus sua sibi imputata beneficia diripienda erunt.

Tantum Regi dent singulis annis, qvæ olim ordinarie Episcopis dabant. Si qvi hoc non possint, aut alioqvi pro honesto victu non satis habeant, hoc nobis indicetur per Superattendentem et Præpositum et loci Præfectum. Exactiones autem novæ, et gravamina alia, quibus postea per Episcopos gravati fuerunt, jam omnia sint abolita. Non enim gravare cupimus pastores, sed, ut pium est, fovere.

Porro parochi rurales ecclesiasticas functiones observent; ab oneribus et ab exactionibus quibuslibet immunes sint; nec ullos mercatus, nisi rerum domi suæ provenientium, multo mi-

nus cauponariam exerçant. Et semper decenti veste, quæ verbi ministrum deceat, tecti incedant. Hæc etiam volumus pertinere ad Superattendentes et prædicatores civitatum, aliosque Ecclesiarum, et Scholarum ministros.

Præterea parochias rurales nemo sibi, non legitime vocatus, vendicet. Nec ulli in eis mercenarii tolerandi sunt: Quod vix bona conscientia officium agere, nedum in tentatione persistere queant. Nam invasores illi parochiarum, ut eas non ad hoc, ad quod institutæ sunt, venantur; sic fere eis quoque ineptissimos præficiunt: atque ita, quantum in ipsis est, omnem pietatem, specie pietatis, opprimunt, et sæpe lupos pro pastoribus, miseris parochianis præficiunt. Ad quod accedit, quod in nulla ecclesiastica functione constituti, prorsus profani sunt et ad officia hactenus inepti; ne dicam quod sacrilegi simoniaci sint.

Hic tamen volumus, ut Canonicis parochia, quæ ab initio Canonicatui adnexa erat, permaneat; cum altera, quæ ex gratia ipsis cessit: dummodo minister legitime officium suum peragat, et pari reliquorum jure Superattendenti subsit.

Fol. 41.

Nobiles, quia in puram Evangelii prædicationem cum aliis consenserunt, sicubi jus conferendarum parochiarum habuerint, vocatum ad se parochum, quem Ecclesia postulat, ad Præpositum loci amendant; ut fiant erga eum omnia, quæ ante de electione et confirmatione ministri dicta sunt: Ne indocti pastores consituantur, in perniciem animarum, quas Christus suo illo pretioso sanguine adseruit, aut boni pastores graventur etc.

Postquam Nobiles petierunt se liberari a decimis, quas suis pastoribus, ut curam animarum gerentibus, debent, jam non possint cogi ad eas solvendas, Admonemus eos, ut velint meminisse se esse Christianos, et dare sua sponte Christi ministris, hoc est, ejus prædicatoribus, quicquid visum fuerit; ne condemnatio veniat super eos, de qua Christus loquitur ad prædicatores: *Qui vos spernit, me spernit. Et qui me spernit, spernit eum qui misit me. Et Sodomæ erit remissus in extremo die, quam talibus contemptoribus.*

Parochiæ rurales urbibus propiores, e Scholis earum urbium suos sibi custodes habeant, et solitos illis reditus in subsidium suorum studiorum suppeditent. Sed Catechismum custodes doceant pueros rusticorum, semel in septimana, in loco et hora a pastore præscripta. Nam omnes custodes rurales posthac ad eum modum debent docere Catechismum. Cui rei si non sunt apti, custodes esse non possunt.

Fol. 42. Ad sustentationem urbanorum ministrorum, bona, quæ hactenus parochiis adjecta fuere, et veteri jure ad eas spectant, cedant. Quod si his satis prospectum parochis non erit, Nos ad demus eis quod satis est, ex aliis ecclesiasticis bonis, ubi fuerimus a Superattendente et Præfecto admoniti, et ea de re certiores facti.

Duo Ædiles seu Diaconi eligantur in civitatibus et oppidis: qui omnium reddituum ecclesiasticorum registra habeant, ipsos redditus tollant, ad quodque quartalis anni, vel quando commode fieri possunt, secundum consilium Superattendentis, ministris dispensaturi; reddentque rationem publice (magistratu præsentis) quotannis de his omnibus.

Porro relictæ ruralium parochorum viduæ, a morte ipsorum, ad integrum annum, in ipsis parochiis cum suis liberis, dum commode provideantur, sustententur; Et semel a morte viri sementem hibernam, vel æstivam faciant; et dimidium decimarum tollant.

Proinde, si, semente hiberna facta, obierit parochus, ut a Martini festo; poterunt, semente hiberna collecta, etiam mediam æstivam facere, cum dimidia parte decimarum sequentis anni et ad proximas usque pensiones parochum pascant. Quod si, semente æstiva facta, moriatur, aut inter Philippum Jacobum et Bartholomæum, possunt quæ seminaverint metere, dimidium decimarum tollere, et hibernam sementem mediam facere.

Fol. 43. Quod si inter Bartholomæum et Martinum discesserit, integras decimas præsentis anni habeant, et sementem hibernam faciant solam, et usque ad proximas pensiones parochum pascant. Anno autem peracto, a parochia, si ita urserit parochus, cedant. Quod si id grave successoris videtur, meminert se in sua relictis recepturum, quicquid sibi hic decesserit.

Relictæ viduæ urbanorum ministrorum verbi, suæ communitati curæ sint: Et pro earum conditione ipsis jubemus ut provideatur; idque magistratui nostro, in eis urbibus, civitatibus sive oppidis, singulariter commissum volumus. Quare volumus, ut ejusmodi viduis prospectum efficiant, in primis de libera habitatione. Et, si necessitas poscat, aliquid ex ærario pauperum, aut certe dimidium annui redditus ministri defuncti, quos habiturus fuisset eo ipso anno, eis dispensetur. Videat Superattendens, cum Præfecto, in visitatione, num hoc fiat.

Ad pauperum subventionem omnes soliti redditus, quos hactenus habuerunt, reserventur: et quicquid est spontanearum ob-

lationum, quæ vel in festis colliguntur, aut alias, in hoc conferantur.

Ad hoc duo diaconi, aut plures, (ut visum fuerit Magistratui) prudentes et pii constituantur, qui bona illa sublevent; in festis circumeundo colligant; et ipsis pauperibus pro sua cujusque necessitate fideliter et large dispensent; et quotannis publice omnium acceptorum et expensorum rationem, in præsentia ministrorum verbi et magistratus, reddant.

Parochi in genere omnes, aut continenter vivant, quibus id datum est, aut ducant uxores. Quod si diversum fecerint, semel atque iterum admoneantur. Si resipiscere noluerint, destituantur ab officio, et in locum eorum alii præficiantur.

De Hospitalibus.

Primum omnium volumus, ut restituantur in liberum usum pauperum, villæ, agri, piscinæ, prata, molendinæ, sylvæ, et reliqua, quæ antiquitus sustentationi talium hominum attributa fuisse inveniuntur. Quod si alicubi non suffecerit, Rex reliquum adjiciat, sciens Christi dictum: *Quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis.*

Fol. 44.

Porro bonis pauperum præficiantur Diaconi, qui bona fide colligant redditus, et acceptorum æque atque expensorum reddant rationem, in præsentia Magistratus et Ministrorum verbi.

Oeconomus in hospitali sit, vitæ pietatisque probatæ: qui habeat sub se servos et ancillas, pro pauperum multitudine; ita ut fideliter, et pro necessitate, cuilibet inserviat.

Hic, cum uxore et liberis ceterisque ministris, ex publico sustentetur; ita tamen, ut ratio pauperum ineatur, et ne sustentatio vertatur in luxum. Liceat huic oeconomio habere currum, quem pro more emittat mendicatum, in præfecturam loci, ut ex eleemosynis etiam pauperibus aliquid accedat. Huic parochi rurales, ad quos pervenerit currus, operam suam, exhortando plebem ad officia charitatis, accommodent.

Ex consilio parochi et magistratus colligere eos pauperes debent Ædiles, qui revera egent, aut valetudine adversa laborant, ne affectibus suis in deligendo, potius quam necessitati, inserviant. Quos in hebdomada semel atque iterum visitet loci pastor, et sicubi negligenter curari pauperes invenerit, ea de re oeconomum admoneat. Si ille audire noluerit, rem ad ædiles referat. Verbo Dei quoque conscientias consoletur, ad minus in hebdomada semel.

Populosa hospitalia, et ab urbibus aliquantum dissita, suos

Fol. 45. habeant et nutriant prædicatores; ne, si ministracione Sacramentorum opus sit, in nocte, aut consolacione apud morituros, aliquid detrimenti pauperes patiantur.

Opera danda etiam, ut pro diversitate morborum, diversa laborantibus habitacula, lecti, vasa, et quæ ad usum pertinent alia, assignentur; potissimum ubi contagio timetur: ne convictu morbus a paucis viris suas ad multos extendat. Morbi curabiles, ut gallicus et similis, beneficio urbanorum medicorum, qui diligentem huic rei curam adhibeant, et pro impensa opera mercedem percipiant, pellantur. Ita ut non solum sustententur pauperes, verum etiam beneficium valetudinis illis restituatur, quantum id fieri potest.

De Superintendentibus, et Præpositis, eorum adiutoribus.

Superintendentes, restitutæ religionis conservatores, in singulis diocesisibus singuli sint: et illi ipsi in quavis præfectura singulos habeant Præpositos, sibi coadjutores.

Præpositis, si pro sua conditione non satis habeant ex suis parochiis, addemus liberaliter, ne, qui onera ferunt aliorum, inopia cogantur laborare. Quando vero visitant Præpositi necessario aliquam ecclesiam, det eis ecclesia marcam unam et vicium in hospitio.

De victu et salario Superattendentum.

Superattendens, cum uxore honesta et liberis, potest habere duas ancillas, pro necessitate rei domesticæ. Præterea his ministris carere non potest, videlicet notario, qui scribat; servo, quem cum equo vel aliter amandet; auriga, qui quatuor equos curet; Et puero, qui semper adsit ad manum. Felix erit hæc domus, si hic puer etiam literas discat, et servi Sacram Scripturam; ut inde postea boni pastores aut scholæ præsides peti possint.

Fol. 46.

Quia vero Superattendentes, qui veri sunt ecclesiarum Episcopi vel Archiepiscopi, jam non vocantur ad canonicale otium, sed ad ingentes labores, id quod Dei gratia agnoscimus: nempe ut tractent et doceant latine alios Sacram Scripturam; prædicent populo, non solum in sua civitate, sed etiam in tota diocesi, quocumque accesserint, verbum Dei; contineant nostros subditos in pace et obedientia, per prædicationem ex Sacra Scriptura de magistratu et obedientia; curent, ut omnes prædicatores sincere et concorditer doceant sacrum Evangelium Christi, et quæ huic cohærent, vivantque pastores cum honesta sua familia, quemad-

modum Paulus ad Timoth. et Titum scribit, ut decet ministros Christi; et ut tales sub se habeant in gloriam Dei et salutem Ecclesiæ Christi; ante ordinationem eos diligenter examinent, examinatosque, et nomine Regis a Præfecto susceptos, ordinent, et suæ commendent ecclesiæ in nomine Domini.

Diversum vero facientes, nec sua officia curantes, admo-
neant, arguant, et aut emendent, aut adhibito Præfecto, Præpo-
sito, et aliis aliquot Pastoribus, officio deponant.

Præterea omnes causas, quæ ad conscientias pertinent, de
quibus consilium ex verbo Dei quæritur, cum vel Nos ad eos
scribimus vel nostri, vel ex sua diocesi eis propositæ fuerint,
suscipiant; et respondeant, quam possunt ex verbo Dei diligen-
tissime, secundum gratiam ipsis datam; aut consulant alios Super-
attendentes, vel doctiores prædicatores, ut certo respondere
possint.

Causas tamen matrimoniales, sed tam solum, cum contentio
partium oritur et sententia publica requiritur, aut quando cri-
men publicum est, vel scandalum in populo timetur, mittant ad
nostram audientiam vel ad nostrum Præfectum, et in civitatibus
ad Senatum. Alioqui pro conscientiis, in hac re, ut in aliis, ju-
dicent ex verbo Dei, et sana dent ex ipso verbo consilia.

Ab omnibus vero judiciis civilibus abstineant, nisi vocati a
Nobis, et rogati a nostris Consiliariis et Præfectis fuerint, ad
ea, quæ ipsorum juramento et officio non repugnant.

Postremo scholas puerorum in singulis civitatibus et oppi-
dis visitent, cum ad ea loca pervenerint; curentque cum Præ-
fecto nostro, ut omnia iflic recte gerantur, nec omittant scisci-
tari, quemadmodum pro pauperibus curetur etc.

Mirum si unus vir ad hæc omnia sufficiat, ut certe non li-
beat ei alia curare. *Ad hæc quis idoneus?* ut Pauli verbo utamur.

Quia igitur ad hosce immensos labores et ecclesiarum curas
vocantur, nec volumus ut aliquo¹⁾ pro his officiis vel minimum
quid exigant, sed gratis per hæc prædicta sua officia serviant
omnibus; excepto victu, quem Superattendens, cum suo comitatu
et quatuor eqvis, accipere debet a parochis ruralibus, et in civi-
tatibus ab ecclesiarum parochialium tutoribus sive provisoribus,
quando est in itinere, vt visitet ecclesias semel in anno, aut
quando alias propter necessarias causas vocatur ab aliqua eccle-
sia, aut alioqui necessitas postulat eo abire: Promittimus, que-
madmodum coram Deo agnoscimus hoc nos debere, quod ipso-

1) Svo útgáfa 1737.

Fol. 48. rum protectores erimus, cum nostris Præfectis. Nosque, non ignorantes verbum Christi: *Dignus est operarius mercede sua, et Si non susceperint vos, exeuntes de civitate illa, excutite in eos pulverem pedum vestrorum* etc., et verbum Pauli: *Presbyteri duplici honore digni sunt, maxime qui laborant in verbo*, Volumus constituere singulis Superattendentibus honestum victum et salarium, pro ipsis et prædicta ipsorum familia, ordinareque, unde certo quotannis hæc accipiant.

Et hæc omnia seorsum literis nostris et sigillo eis confirmare, ne quid eis desit.

Et si postea certo deprehenderimus hæc non esse satis, addemus quod deest; ut Nobis et nostris regnis adsit Deus, si religionem et pacem curaverimus. Quod ut faciamus, præstet ipse per Filium suum Dominum nostrum JESVM CHRISTVM, Amen.

Assignamus itaque et damus singulis Superattendentibus, in singulos annos, duas lastas (ut vocant) siligiæ; quatuor lastas brasii, duas lastas avenæ, quinquaginta plaustra fæni, viginti plaustra straminis, quadraginta agnos, et centum florenos in auro. Quia vero Haffniæ carius omnia emuntur, et universalis Schola efficiet, ut ibi majori sumptu opus sit, addimus Superattendenti illic habitanti salarium tertie lecturæ Theologicæ, quod minus est aliis salariis Theologorum; ut legat diligenter Sacram Scripturam publice in Schola, quando domi adest, et non cogitur alio abire per visitationem Ecclesiarum.

Quando vero Christianorum est pro pauperibus curare, dignum judicamus, ut pro viduis et pupillis Superattendentum, et aliorum Ecclesiæ ministrorum, cum tempus postulaverit, solliciti simus.

Alia de Superattendente et Præpositis et pauperum Ærario.

Fol. 49. Superattendens loci, omnium scholarum, quantum ad doctrinam pietatis et studia puerilia attinet, rationem habeat; et a se probatum Ludimagistrum, cum Parocho loci et summis Consulibus constituat.

Ludimagister vero reliquos sub se ministros scholæ sibi curet, et cum parochi iudicio et approbatione, suscipiat.

Superintendens loci, semel ab initio, omnes suas parochias, cum publica nostra autoritate, et adjuncto nostro Præfecto, visitet; rationem omnium parochiarum ineat; bona earum cum omnibus suis beneficiis conscribat; conscripta in certa registra referat. Quorum unum sibi servet, reliquum apud nos per nostrum Præfec-

tum deponat; ut semper sit, unde de sufficienti ministrorum Ecclesiæ sustentatione inquiri queat, nec posthac cuilibet temerario deprædandarum ecclesiarum occasio pateat.

In primis vero et ante omnia, in hac prima visitatione, Superattendens exacte legat et norit, quæ in hac nostra Ordinatione constituta sunt: Et curet cum adjuncto nostro Præfecto, ut bonos pastores habeant singulæ parochiæ. Et in civitatibus et oppidis, cum Prædicatoribus et Consulibus, instituat puerorum scholas; curetque pro eis præceptores: Hocque nostris subditis illic mandet, Nostro nomine, noster Præfectus.

Volumus vero maxime, ut Superattendens, cum Præfecto nostro, diligenter, quantum opus sit ad honestum victum et salarium, unicuique parcho, prædicatori, ministro ecclesiæ, Scholæ rectori, et pædagogis, Nobis scribat, ut in perpetuum confirmemus. Et si ecclesiæ non satis ad hæc habent, Nos addemus quod deest. Alioqui videmus religionem nostris non posse durare et conservari.

Speramus quod Deus sua misericordia ad hæc nos confortabit. Amen.

Fol. 50.

Pro Ludimagistro et ejus adjutoribus debet Præfectus noster, cum Superintendente, in singulis oppidis et civitatibus ordinare et constituere certa et sufficientia stipendia, ex beneficiis Ecclesiasticis, quando moriuntur illi qui ea possident. Et constituatur unum certum beneficium perpetuum pro persona ludimagistri, quod habeat ipse quam diu fuerit in Scholæ officio.

Hic admonemus etiam Superattendentes, ut velint meminisse, quid Apostoli rogarint et monuerint Paulum et Barnabam, quemadmodum Paulus ipse ait, Gala. 2. *Tantum, inquit, ut pauperum memores essemus, in quo et diligens fui ut hoc ipsum facerem.* Igitur quisque in sua diocesi, cum Præfecto nostro, cum Præposito, Prædicatoribus, et Senatoribus, in singulis civitatibus, erigat ærarium publicum, pro pauperibus; in quod ingerantur eleemosynæ piorum, testamenta, et alia pia donata: Item Calendæ, Fraternitates, et quas Gildas vocant, Memoriam, Consolationes etc. quando defuncti fuerint, qui nunc inde vivunt. Item ad ærarium pauperum, pro sustentatione pauperum, volumus ut per Superattendentem, Præfectum et alios, qui nomine nostro adfuerint, cum urbium Senatoribus, ordinentur omnes Vicariæ, que heredes non habent, defunctis iis qui nunc eas possident, secundum sigillatas literas nostras: Exeptis illis, quas nos or-

dinabimus pro Universitate Haffniensi, aut alias pro Ecclesiis, et puerorum Scholis, sine verorum pauperum incommodo.

Fol. 51. Prædicatores autem debent admonere populum, ut quæ antea Missis, Monachis, pro animabus, pro indulgentiis, pro peregrinationibus, et ceteris erroribus et Dei blasphemis, bono quidem sed erranti affectu, dabant, nunc dent Deo et Domino nostro JESU CHRISTO in pauperibus.

Et hoc possunt prædicatores sine nota avaritiæ, quando non pro se, sed pro pauperibus (quibus certe Christiani debent) solliciti sunt.

Constituatur vero Superattendens, cum Præfecto nostro, cum Præposito, cum Presbyteris civitatis et Senatoribus, industrios et verbi Dei amantes viros, ut scribitur Act. 6. et 1 Timoth. 3. qui sint præfecti ærarii, et pauperum diaconi; qui non negligant officium; et norint ubi, quid, cui dare debeant; et subinde, quando necessarium videtur, utantur consilio prædicatorum.

Hi diaconi pauperum singulis annis possunt mutari: sed non omnes; ut maneat unus et alter, qui per experientiam jam didicerunt hanc curam gerere pauperum. Rationem autem reddant singulis annis stato tempore Præposito, Prædicatoribus et Consulibus. Hoc erit placitum opus Deo.

Præpositi vero cognitionem patriæ legis habeant, quotannis singulas parochias visitent, adhibito in civitate Magistratu, qui illic est. Et post factum computum ecclesiarum, inprimis quam pure parochi Evangelium prædicent, Catechismum enarrent, Sacramenta administrent, debita munera exequantur, vita functionem ornent, ac num commode eis provisum sit, explorent.

Deinde quoque parochianos observent, ut sciant quantum in professa pietate promoveant, qualiter ad desertam Papæ abominationem se habeant, doctrinæ Evangelicæ faveant, fructus ejus vita referant, cœmiteria et templa observent, ac solita debita quemadmodum parochis pendantur inquirant.

Fol. 52. Et si quid alicubi in parochis desiderari offendant, diligenter eos officii admoneant; non respiscentes ad Superintendentem loci referant. Ille, quos ad officium reducere non potest, ad magistratum remittat, sive loci Præfectum. Itidem parochiani de non servata ordinatione, quando non datur parochis quod debetur, a præpositis admoniti, nisi ad mentem redeuntes, quod sæqvitas requirit præstent, ad Magistratum deferantur, sive ad loci Præfectum.

Parochi ad Præpositos suos defectus referant: qui ut om-

nia commode per Superattendentem loci componantur, efficiant, ne per contentiones parochorum male verbum audiat.

Qvod sicubi parochi desiderari cœperint, huc quam primum Præpositi se conferant; magistratum et populum ad intercedendum apud Dominum Deum, pro bono consequendo parocho, exhortentur. Et postea sædiles templi, quorum interest, moneant, ut apud Episcopum et Consules de eo consequendo instant.

Superintendentes, in suis locis ubi habitant, Sacram Scripturam interpretentur; et prædicent quandoque. Visitent vero sæmel tantum singulis annis, commode tempore, suam diœcesin, cum nostro Præfecto, nisi incidens aliqua necessitas requirat, ut sæpius visitetur. Ibi suspecti de doctrina examinentur, integri confirmentur, et si quid contrariæ doctrinæ subortum fuerit, emendetur verbo Dei. Diligenter vero Superintendens, cum Præfecto nostro, investiget de salariis prædicatorum et Scholarum, de hospitalibus et ærario pauperum; et curent ne quid in his desit.

Superintendens si inventus fuerit non satis sincera fide officium suum agere, muneribus parochorum corrupi, aut alioqui non ea, qua decet, vigilantia commissum munus exequi; Aut si (quod absit) in crimen aut hæresin lapsus fuerit, coram Rege accusetur; et audiatur ejus defensio, præsentibus duobus aut tribus aliis Superattendentibus; secundum illud Pauli 1 Timoth. 5. *Adversus presbyterum, nisi sub duobus aut tribus testibus accusationem ne admiseris.* Cavebimus diligenter ne bonus vir contumelia aliqua afficiatur, aut ei fiat injuria, si accusatus est sine culpa. Si vero de errore aut crimine non resipiscit, ut emendari possit, ab officio deponatur. Debent enim Superintendentes, pro more Episcoporum, sine crimine esse, non solum cum eliguntur, verum etiam electi cavere, ne obnoxii crimini luxus, avaritiæ aut ambitionis notentur. In notatos et publice convictos, nec post unam et alteram admonitionem resipiscentes, ubi depositi fuerint, jus suum Regia Majestas, pro ratione aliorum, habebit. Sicut et magistratus in alios ministros ecclesiarum et scholarum, ubi pro crimine depositi fuerunt, aut deprehensi in crimine capitali. Qvod Deus a suis ministris avertat!

Ubi opus fuerit aliquo Superintendente, convenient omnes pastores illius diœcesis ex civitatibus solum; ita tamen ut relinquunt, qui curent interim Verbum et Sacramenta. Conveniant, inquam, in locum habitationis Superattendentis, XX. die, postquam ille defunctus est, et dent concorditer potestatem quatuor

Fol. 54.

pastoribus, eligendi aliquem, quem dignum vita et doctrina judicaverint. Et hi quatuor præsentent eum viciniore Superattendenti; si non statim, tamen cum licet, ut illic examinetur. Is si probatum judicaverit, mittat eum ad Serenissimum Regem, confirmandum. Rex vero, si susceperit eum, commendet eum diœcesi, per suos Commissarios et Præfectum illius loci; et mandet omnibus pastoribus, ut eum Superattendentem agnoscant, et obediant, in iis, quæ Superattendenti sunt commissa. Jurabit vero Superattendens Regi fidelitatem, et sui officii et regiminis ecclesiastici diligentiam, secundum gratiam Dei. Ideo sub se habeat Superattendens omnes Præpositos, Parochos et Prædicatores. Et hi obediant Superattendenti, nisi duxerint eum accusandum coram Rege (quod absit) de crimine aut doctrina mala, aut negligentia officii; de quibus vel non potest vel non vult emendari. Nam hic non est presbyteris tacendum, aut reliquis Superattendentibus, si rem sciverint. Et locorum Præfecti debent nobis indicare, ubi talis infamia et clamor in diœcesi contra Superattendentem surrexerit. Ut autem Præfecti nostri, aut alii, nulla publica infamia notatos, coram Nobis et aliis, infament, non eis permittimus. Quin, si opus fuerit, ut tueantur eos, mandamus.

Susceptus vero a diœcesi Superattendens, ordinetur publice, in civitate suæ habitationis, dominico aut festo aliquo die, pro concione, et ante altare, per Præpotitos, et quinque aut sex viciniore Prædicatores.

Unus autem ex aliis Superattendentibus, viciniore, sit Ordinator, secundum modum qui post scribetur.

De Præfectis.

Præfectis nostris, et Consulibus in civitatibus, mandamus, ut Ordinationem nostram, ministros ecclesiarum et scholarum tueantur, cum a Superattendente vel Præposito requisiti ad hoc fuerint; cum non datur eis quod debetur, aut iniquorum premuntur injuria. Cur enim nostri Præfecti et Consules non præstarent Dei ministris, quod præstare debent vel infimo rustico; nisi offendere velint Deum et Nos?

Fol. 55.

De libris ruralium Parochorum certis, et quibus carere commode vix possunt.

Cum innumeri hodie mali libri prodeant, quibus non solum imperiti, verum etiam iudicio sæpe præditi inficiuntur, oportet bonos parochos, libris tantum approbatis uti; ne sub specie veritatis ipsos etiam errores magna suorum pernicie imbibant.

Ante omnia ergo sacra BIBLIA habeant, ipsum fontem sinceræ pietatis.

Deinde, Postillas LUTHERI quibus ratio tractandorum Evangeliorum traditur.

Tertio, Apologiam PHILIPPI qua certa doctrina pietatis defenditur, et, cur quid sic credendum et docendum sit, ostenditur.

Quarto, Locos communes ejusdem; quibus necessarii Scripturæ loci methodice explicantur.

Postremo, librum aliquem explicati Catechismi, cum minore Catechismo LUTHERI ut sciant, qui juventutem in elementis pietatis rite informent.

Ultimo, librum Informationis Visitorum Saxoniz, et librum hujus nostræ Ordinationis; ut sciant, quibus in rebus potissimum se esse instructos oporteat.

Novi vero libri, sive Danice, sive Latine, aut Germanice scripti, item translati in Danicam linguam aut aliam, itemque alibi excusi, maxime si theologica tractant, aut ad politica sive æconomica pertinent, non excudantur in regnis nostris a Typographis; nisi prius ab Universitate nostra, et deinde a singulis Superintendentibus regni Daniæ, publico testimonio probati.

Fol. 50.

De domibus Superintendentum, et illorum, qui in civitatibus et oppidis sunt, prædicatorum, et aliorum

Scholæ et Ecclesiæ ministrorum.

Curatores Ecclesiarum in civitatibus et oppidis pro suis prædicatoribus sive pastoribus, et aliis ecclesiæ sive parochiæ suæ ministris, curent commodas et honestas habitationes, easque resarciant et ædificent, ecclesiæ sumptu, quicquid deest ad rei domesticæ et studii necessitatem. Similiter et scholam, et scholæ ministrorum habitationes. Quod si plures parochiæ sint in una civitate, omnes curatores parochiarum scholam et ejus habitationes ædificent, resarciantque etc. Ita tamen, ut habitatione ecclesiarum, illa Ecclesia in hac re plus faciat, quæ ditior est, judicio Præfecti nostri, Superattendentis, Præpositi et Senatus. Valde iniquum nunc esset, si prædicatores in civitatibus cogèrentur suo sumptu ædificare ex suo salario; quando possunt officio deponi. et ipsæ domus sunt Ecclesiæ; unde nihil accedit ipsorum viduis et pupillis, vbi decedunt. Superattendenti vero curatores ecclesiæ, sive ecclesiarum, si plures ibi parochiæ sunt, in civitate, ubi ipse habitare debet, curent ac resarciant honestam domum et commodam, pro re familiari, pro studiis eius, cum habitaculis et cubiculis ministrorum eius, et cum stabulis. Neque

Fol. 57.

hoc grave ipsis videatur, quod publicum totius diœcesis ministrum ipsi soli hoc hospitio dignantur. Nam egregia commoda præ ceteris ex eo habent; quia audiunt ejus lectiones sacras et conciones, attamen non dant ei stipendium. Accedere et consulere eum licet ipsis, quoties volunt, sine sumptu. Præterea, cum ab aliis ecclesiis, quocumque venerit, per totam diœcesim accipiat cibum et potum, et reliqua hospitii beneficia, pro se servisque suis et equis, ab hac ecclesia et hisce suis civibus nihil accipit; sed potius omnia apud eos consumit, quæ victui ipsius sunt deputata. Optandum ergo eis fuerit, et loco beneficii habendum, quod pro eo honeste sedificent; Tantum abest, ut hoc sit eis grave.

De Norwegia.

In Norwegia, curabimus quam primam, ut sint Superattendentes in singulis diœcesibus. Illis mandabimus, ut, quam possint rectissime, interim curent, ut singulæ parochiæ bonos prædicatores et verbum Dei habeant; nihilque negligatur, quod ad verbum prædicandum et salutem hominum attinet; et disponant de aliis quæ sunt in hac nostra Ordinatione, quæ possunt: Donec nos in Norwegiam veniamus; id quod brevi futurum, per Christum speramus. Tunc consilio illorum Superintendentum, seorsum illic ordinabimus, et confirmabimus ea omnia, quæ ex hac Ordinatione illic servari non possunt. Multa enim ibi aliam requirunt ordinationem.

De Emeritis ministris Ecclesiarum et Scholarum.

Emerito alicui prædicatori, ministro Ecclesiæ, aut Scholæ puerorum, id est, qui in suo officio doctus diu fideliterque servavit, nec potest amplius præ valetudine, cum pro eo rogati fuerimus, dabimus unam præbendam, proxime in Regno vacantem, pro reliqua vita transigenda.

Fol. 58.

De Canonicis.

Pro Canonicis, quæ necessaria videntur, statuemus in confirmatione Academiæ Haffniensis. Volumus vero et mandamus, ut quemadmodum semper debuerunt, foveant honesto stipendio eruditum aliquem Theologum in sua civitate; qui publice legat latine sacras literas, pro Canonicis, pro Scholasticis, aut doctis civibus, aut aliis adire volentibus. Hic Theologus nonnunquam stato tempore prædicet; sed ita, ne alia ordinaria prædicatio per hoc impediatur.

Et Canonici, qui alibi non agunt studii gratia quotidie cantant ex Scriptura et verbo Dei; quemadmodum dilectus nobis

Joannes Bugenhagius Pomeranus Doctor, suo consilio, quemadmodum vocat, ex verbo Dei et ratione fidei Christianæ præscripsit. Quæ jussimus in fine hujus nostræ ordinationis addi. Ea cum non gravent, ut illa Papistarum battologia; sed sancta sint, et jucundissima verbi Dei exercitia, invocationes Dei, et gratiarum actiones, atque pene ludendo assvefaciant pios ad ipsam Sacram Scripturam; nihil est, cur aliquis Canonicus, qui a Canonica Scriptura nomen habet, ea recuset. Dominico quoque die, et in festis, si adsunt communicaturi corpore et sanguine Christi, Cœnam Domini celebrent, ut ibi præscriptum est, nisi ipsorum ecclesia sit parochialis: qua de re antea dictum est in hac sacra Ordinatione. Licetbit eis in hoc suo otio vivere, sed honesto et literario, donec ad officia vocati fuerint. Qui non continent, ducant uxores, secundum Dei ordinationem, nihil morati doctrinas dæmoniorum. *Venerandum conjugium* (ait ille) *sit omnibus, et thorus immaculatus, Schortatores autem et adulteros judicabit Deus. Conversamini sine avaritia, contenti presentibus, id est, iis quæ adsunt.*

Fol. 59.

Quando autem propter doctrinam vocantur quidam ex eis, si ita res postulaverit, ad officium Superattendendum, Pastorum, Prædicatorum, Scholarum, Academiæ, aut ad consilia et labores pro rebus publicis: accipiant integra illa stipendia officii sui; et simul retineant omnia, quæ ex Canonicatu habent: nisi quibusdam rebus sua sponte voluerint resignare, ita ut sint ditiores, qui meliores; et qui sua doctrina nunc aliis inserviunt. Certe hanc gratiam nostram contemnere, quid aliud esset, quam et pietatem et honestatem exosam habere?

De Monachis non mendicantibus.

Monachis, qui veritatem Dei intelligant, sit sua libertas per Evangelium libera in conscientia. Si reverenter et honeste petierint a Superiori suo manumissionem, non ultra volentes manere illic propter conscientiam et timorem Dei, cupientesque secundum Deum aliud genus vitæ, non hoc eis negetur. Immo convenit, ut miseri, accepta veste et viatico, et pecunia aliqua in eleemosynam, dimittantur. Si superior recusaverit, de hoc coram nobis respondere debet. Faciliori sumptu, cum larga eleemosyna dimittitur monachus, quam perpetuo invitus, contra conscientiam, in monasterio aleretur. Certe nos quorundam impuri cœlibatus nolumus esse participes.

Qui autem monachi in monasterio esse voluerint, quamdiu illic manserint, suo Superiori subjecti sint et obediant, ad agen-

Fol. 60.

dum, quæ decent sanctos, ad honeste vivendum. Non exeant aut discorant quocumque voluerint, sine mandato Superioris. Audiant et discant sacras lectiones et prædicationes; legant sacra: ut forte quidam possint postea fieri pastores ecclesiarum. Ideo singula talia Monasteria habeant doctum virum, qui legat Sacram Scripturam, doceat Catechismum, prædicet etc. Pro hoc suo sancto labore honestum recipiat salarium et victum. Canant vero, et festo die cœnam Domini nostri Jesu Christi celebrent; quemadmodum diximus de Canonicis.

De Monialibus sive Nonnis.

Nonnæ sive Moniales, si propter conscientiam hoc vitæ genus mutatum voluerint, liceat eis, sed honeste juvantibus aut conscientibus amicis, hoc sodalitium deserere. Ut enim nullius conscientie dominari debemus, ita alieni delicti participes esse nolumus. Bene scimus, illud otium et delicias, et plusquam carnalem libertatem et securitatem, qui cultus Dei male vocatur, non esse Dei institutum.

Quibus autem placet in monasterio manere, quamdiu manserint, obediant Superiori suæ, sive Priorissæ. Non excurrant; honeste vivant; cum viris non conversentur; aliquid operis agant; legant; invocent Patrem in nomine Christi; audiant sacras lectiones Catechismi, et prædicationes; discant rectam rationem veræ in Christum fidei. Si autem Priorissa quæ non decent eis permiserit, aut ipsa fecerit, deponatur officio; et alia melior eis præficiatur.

In singulis talibus monasteriis præficiatur aliquis doctus et modestus prædicator, qui habeat uxorem honestam, cum honesta familiola, qui legat coram eis, prædicet, etc. Ei detur honestum salarium et victus.

Fol. 61.

Canant et celebrent Cœnam Domini, ut de Canonicis dictum est, nisi commodius duxerit prædicator quædam et pauciora cantanda, Danice potius quam latine, ut erudiantur per verbum Dei, dum intelligunt quæ canunt et legunt.

Juramentum Superintendentis.

Serenissime Domine Rex, Ego N. electus Superintendens diocesis N. promitto Majestati tuæ fidelitatem, quod volo curare, quantum in me fuerit, tuæ Majestatis et Regni honorem, commodum, pacem, tranquillitatem, odedientiam et alia, quæ secundum Deum debeo Regiæ Majestati, et obsistere iis, quæ sunt his contraria. Præterea promitto, quamdiu in hoc fuero officio, quod volo sincere tractare Sacram Scripturam, secundum donum mihi a Deo collatum;

pure tradere Evangelium, et Sacramenta, secundum Christi institutionem. Ab opinionibus cavebo; certis fidei nostræ articulis inhærebo. Apud pastores Ecclesiarum, mihi commissarum, ut similiter præstent docendi et Sacramenta dandi officium, utque Catechismus doceant et exigant a suis in confessione aut alias, diligentissime agam et admonebo. Agam et pro puerorum Scholis, pro pauperibus, pro ordinationibus publicis, et alia, quæ de officio Superintendentis in scripta Ordinatione continentur; nec sinam me vel muneribus, vel amore, aut alio affectu corrumpi contra meum officium. Si quid fragilitate humana, aut ignorantia, aut alio casu, a me neglectum fuerit, hoc ignoscat mihi clementia Dei Patris, per Jesum Christum Filium suum. Sponte autem aut studio, contra ea, quæ nunc Tuæ Regiæ Majestati promitto, agere non volo. Ita me Deus adjuvet per hoc sanctum Evangelium.

Et hoc dicens tangit librum Novi Testamenti.

Fol. 62.

Hiscæ Cerimoniis ordinabitur publice Superintendentens, dominica die aut festo.

Lectæ Epistola, in Missa, aliquis Prædicator vel Præpositus, consensu suggestu, dicit populo, *N. esse electum in Superattendentem, pium virum, iudustrium, modestum, doctum etc. Ideo se admonere, ut orent pro eo et verbi ministerio, Pater noster etc.*

Mox canitur *Veni sancte etc.* Interim ingreditur populus ad chorum, vel prope, ut licet. Ordinator autem, propius accedens ad populum, ut possit exaudiri, indutus superpelliceo, et cappa corali, ut vocant, cum ordinando, induto superpelliceo, et aliis presbyteris, superpelliceo indutis, qui adesse possunt, jubet primum orari, *Pater noster*; ut adsit Deus huic negotio. Mox surgens, et stans, commendat brevibus *Ministerium Verbi, sanctissimum, utilissimum, necessarium etc. Magno præconio Spiritus Sanctus in Paulo laudat hoc ministerium, Ecclesiæ a Christo glorificato datum, dicens: Ascendens Christus in altum, dedit hominibus dona, quosdam Apostolos, alios Evangelistas etc. ita ut, si huc respicias, merito inter festa Christi nobis festum Pentecostes debeat esse maximum. Nascitur quidem Christus, patitur et resurgit; sed quid mundo prodesset iste thesaurus, nisi in festo Pentecostes, et postea usque ad finem mundi, prædicatores et doctores verbi faceret, qui thesaurum mundo per verbum distribuerent, de quibus ait, Qui vos audit etc.? Igitur pro hac diœcesi electus est hic N. vir bonus, pius etc.*

Inde canitur Psalmus, *Domine Dominus noster etc.* Ex quo mox unum et alterum versum Ordinator interpretatur, de Christi prædicatoribus et regno Christi, brevissime. Debet enim Ordi-

Fol. 63.

nator cavere, ne prolixitate tædio afficiatur populus, et contemnat hoc negotium.

Mox legit Superintendententi officia ipsius, ex Ordinatione; maxime ex capite de victu et salario Superintendentum, ubi sic scribitur: *Quia Superintendentes, qui veri sunt Ecclesiarum Episcopi vel Archiepiscopi, jam non vocantur ad etc. usque, Quia igitur etc.* Et postea mandat ei, *ut sincere doceat Evangelium, id est, remissionem peccatorum et vitam æternam, in Christo Jesu filio Dei solum; Item, de charitate, cruce, pœnitentia, magistratu, obedientia, ex verbo Dei: Item, de Sacramentis, ex Christi institutione, non aliud aut aliter. Promittis? Respondet, Promitto. Ordinator addit: Da dexteram; et ille dat.*

Seqvitur statim Psalmus, qui canitur, *Ecce nunc benedicite Domino etc.* Post Psalmum, dicit Ordinator: *Vobis pastoribus canitur hic psalmus, ut levetis manus, id est, oretis, et benedicatis Domino, id est, prædicetis benedictionem in semine Abrahamæ Christo etc. etiam noctu, non solum in die, id est, assidue, et cum summa diligentia, ita contra regnum Satanae agentes.*

Et pergat, sic dicens: *Hactenus cecinimus sacra cantica et Psalmos, commendantes officium verbi; nunc de eodem audiamus, et sacras lectiones.*

Hic aliquis ex presbyteris recitet lectionem:

Sic dicit Paulus Episcopo Tit. 1. Hujus rei gratia reliqui te etc. usque ad finem capitis.

Secundus presbyter statim recitet lectionem alteram.

Fol. 64.

Actorum 20. Paulus vale dicens presbyteris Ephesiorum dicit: Nunc ecce ego scio quod post hac non etc. usque ad finem capitis.

Tertius presbyter mox subiungat tertiam lectionem.

2. Timoth. 3. dicit Paulus ad prædicatorem: Obtestor etc. usque, Nam ipse jam immolor etc.

Post has lectiones Ordinator dicit: *Hæc omnia admonent officii sui prædicatores, et simul declarant, quam placeat Deo hoc officium, et necessarium sit Ecclesiæ. Nam per prædicatorem suum Christus ipse prædicat, baptizat, dat Sacramentum, arguit, exhortatur, consolatur, quæ maxima est nostri consolatio in isto ingrato et contemptore mundo etc.*

Pergit vero sic dicens:

Post hæc omnia scire debetis omnes, quod hæc ordinatio sanctificatur per hæc duo, nempe per verbum et orationem; ut et quælibet creatura ad usum et ministerium nostrum; id quod Paulus sic dicit: Omnis Creatura Dei bona est ad utendum cum gratiarum

actione fidelibus, et qui noverunt veritatem. Sanctificatur enim per verbum et orationem. Hæc Paulus.

Verbum, quo nobis commendatur et sanctificatur hoc ministerium, Apostolicum audistis, tametsi præterea multa alia scripta sunt. Nunc ergo, ut perficiatur hæc sanctificatio, addamus et alterum, nempe orationem.

Cum de omnibus orare debemus, maxime opus est ut oremus pro prædicatoribus et ministerio verbi. Nam ut dicitur Lucæ 6. Christus tota nocte oravit, quando mane ordinaturus erat XII. Apostolos. Item alibi dicit: Rogate dominum messis etc. Fol. 65.

Orationi etiam addebant Apostoli et Seniores Ecclesiæ manuum impositionem, cum ordinarent vel mitterent prædicatores, ut vides in Actis. Quem morem susceperunt postea Ecclesiæ Christi ab Apostolis, quemadmodum Paulus hortatur Episcopum, dicens:

1. Timoth. 5. Manus ne cito alicui imponas. De prædicatoribus et doctoribus Ecclesiarum hæc dicuntur, non de Missariis. Olim hostiis manus imponebantur, ut vides in Lege Mosis. Scitote et hic nos Deo offerre ad sacrum ministerium eos, quibus manus imponimus.

Hoc ergo et nos, ab Apostolis docti, hic faciemus, in nomine Domini nostri Jesu Christi.

Hic Ordinator, cum presbyteris et senioribus imponit capiti ejus manus, et dicit aperte:

Oremus, Pater noster etc. Et addit: Omnipotens æterne Pater, qui ita nos docuisti per unigenitum Filium tuum, unicum Magistrum nostrum; Messis est multa, operarii vero pauci: Rogate ergo dominum messis, ut mittat operarios in messem suam. Quæ verba nos admonent, bonos operarios, id est prædicatores et Ecclesiarum doctores, a tua gratia, seria et fidei prece petendos. Nos tuam immensam bonitatem precamur, ut clementer respicias hunc famulum tuum, quem ad Episcopale Ecclesiæ officium eligimus; ut sit diligens in verbo tuo, ad prædicandum unicam nostram salutem **JESUM CHRISTUM**, ad docendas conscientias ad consolandum, ad monendum, et arguendum cum omni patientia et doctrina, ita ut sacrosanctum Evangelium perpetuo apud nos duret, sincerum et sine fermento humanæ doctrinæ, et fructum ferat nobis omnibus æternæ salutis, per eundem Jesum Christum Filium tuum, Dominum nostrum. Fol. 66.

Respondetur ab omnibus: Amen.

Et statim canitur Danice: Nunc rogamus Spiritum Sanctum, propter fidem rectam maxime etc.

Interim procumbit Ordinator coram altari, cum ordinato, et aliis presbyteris; et orant, dum cantatur primus cantici versus. Deinde surgunt, et vadit quisque in locum suum, ut postea, cum aliis fidelibus, accipiant sacram Christi communionem in hac Domini Cœna.

Omnia prædicta dicantur et legantur Danice, ut Ecclesia intelligat. Psalmi cantentur latine.

Seqvitur enim brevis expositio ex Psalmis, vulgari sermone, eorum quæ huc pertinent.

Cum legitur ultima Collecta in hac Cœna Dominica, accedentes procumbant rursum ad altare, et suscipiant ultimam illam et consuetam benedictionem; utcumque non ipsis tantum, sed toti Ecclesiæ annuncietur et detur.

Fol. 67.

Finis Ordinationis Superintendentis.

Post hæc adjicimus huic Ordinationi sacram instructionem et Consilium *Joannis Bugenhagii Pomerani*

Doctoris, ex verbo Dei:

Id quod nos probamus, suscipimus et servatum volumus: pro Canonicis et Monachis; quemadmodum ante dictum est in hac sacra Ordinatione. Sic enim consultit vir ille et docet:

Fol. 68.

Pia et vere Catholica, et consentiens veteri Ecclesiæ,
Ordinatio Cæremoniarum, pro Canonicis
et Monasteriis.

Si quid voluerint cantare Monachi, qui adhuc in Monasteriis reliqui sunt, aut Canonici, Primum et ante omnia sic instituant animum verbo Dei et fide Christiana, ut certo sciant, solum Christum coram Deo Patre suam esse justitiam et vitam æternam; Murmura vero illa horarum canonicarum, et longas simulatasque preces, esse fatigationes corporum, et vexationes conscientiarum.

Deinde, nihil canant, aut legant publice, quod non sit ex Sacra acceptum Scriptura, id est, ex Veteri et Novo Testamento; ne sub specie nominis Dei nomen Dei blasphement, contra secundum præceptum: *Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum. Non enim erit impunitus, qui hoc fecerit:* Ne rursum puniamur a Deo horrenda animi cæcitate, ut antehac.

Idcirco abstinebunt a cantu, et Collectis quæ sapiunt invocationem sanctorum, et justitias humanas, quasi nostris operibus mereamur remissionem peccatorum, et vitam æternam. Quæ est

impietas, et abnegatio misericordiæ Dei Patris et sanguinis Domini nostri Jesu Christi, blasphemia in Evangelium gloriæ Dei, et turpis ignorantia Baptismi nostri.

Gloriamur nos esse fideles, non Turcas. Sed vbi est fides nostra? Fidere nostris justitiis, non est fidere sola Dei bonitate in Christo; sed est proprie habere Deos alienos, contra primum præceptum; ut simus athei et impii, *sine Deo in hoc mundo*, omnia tentantes, quasi varios Dei cultus, sine verbo Dei, sine mandato Dei, sine fiducia in Deum; breviter, sine Deo. Annon hic merito obsistit Ecclesia, sancta sponsa Christi, cum Paulo dicens: *Gal. 2. 1. Cor. 15. 2. Cor. 4. Fol. 68. Rom. 3.* Ergo scilicet Christus gratis mortuus est? Et rursus. *Ignorantiam Dei quidam habent. Item, Volentes, ut Judæi, suam statuere justitiam, justitiæ Dei non sunt subjecti. Justitia autem Dei, id est,* quando justificamur a Deo, est per fidem sanguis Christi etc.

Qvis enim nunc revelata veritate, feret has et similes blasphemias, in Collectis quibusdam: *Deus qui nos hodierna die solennitate Beati Georgii, Blasii etc. lætificas, concede propitius, ut ejus meritis et intercessione a peccatis omnibus absolvamur, et vitam consequamur æternam?* Hoc scilicet est petere Patrem in nomine Jesu, quemadmodum ipse jussit? Hæc scilicet est oratio fidei, quemadmodum oratio debet esse fidei, nisi Turca sis? *Joh. 14. 15. 16.* et tamen post istas blasphemias audemus addere: *Per Dominum nostrum Jesum Christum etc.*

Quanto sinceriores et sanctiores sunt orationes, quas Collectas nunc vocamus; quas pii Episcopi et Ecclesiarum pastores olim fecerunt, quæ adhuc apud nos sunt? Collectæ *de tempore*, ut vocantur: in quibus sola misericordia Patris imploratur per Jesum Christum Dominum nostrum. Quemadmodum ipse promissit: *Si quid petieritis patrem, in nomine meo, hoc faciam.*

Sic et sincerior fere est ille cantus, qui vocatur *de tempore*. Nam fere semper habet manifesta verba ex Psalmis, Prophetis, Novo Testamento, aut historia sacra Bibliorum. Id quod pius homo facile videbit. De sanctis autem raro aliquid sinceri canitur; nisi sit, ut dixi, ex Sacra Scriptura: Id quod tamen sæpe impie detorquetur, pro justitiis humanis, in alienum sensum.

Hic facile judicabit fidelis homo, qui vel norit, quid Articuli nostræ Fidei sibi velint; *Credo in Deum patrem omnipotentem, creatorem cæli et terræ: Et in Jesum Christum, filium eius unicum, Dominum nostrum qui conceptus est etc.* Siquidem cre- *Fol. 70.* dimus nos Christiani Remissionem peccatorum, ut fatemur in ar-

ticulis fidei, per Christum, pro nobis conceptum, natum, passum, mortuum et glorificatum.

Matth. 6. Quemadmodum et ipse jussit nos invocare Patrem, *Remitte nobis debita nostra.* Hic unus articulus, qui est, *Remissio peccatorum per Christum*, si vere creditur, confundit et subvertit totum Papatum, et omnem Monachatum, ut nunc est, et omnes justitias humanas, virorum et mulierum; id quod est regnum Antichristi. Tantum abest, ut hoc Article credito, non possit fidelis homo, etiamsi sutor sit, non dijudicare cantus et verba fidei adversa; modo linguam intelligat, qua canitur.

Quod autem Pharisæicis opinionibus occupati multi dijudicare non possunt, aut non volunt, certissimum signum est, eos defecisse a fide et Baptismo Christi, sub nomine tantum fidei Christianæ. Quemadmodum Paulus ad Timotheum, ubi dixerat de honesto conjugio Episcoporum et Diaconorum (qui longe aliud tunc erant, quam nunc,) subdit eodem contextu prophetiam, de futuris erroribus et blasphemis Antichristianis, dicens, *quod quidam deficient a fide, credentes spiritibus erroris, et doctrinis demoniorum, docentium mendacia, in hypocrisi*, id est, sub specie pietatis et religionis, et *habentium conscientiam cauterizatam*, id est, turpi cauterio inustam. Sunt enim alligati corde ad opera et statuta humana, sperantes in talibus esse salutem, quæ gloria soli debetur Christo.

Actor. 4. Non enim, ut ait Petrus in Actis Apostolorum, *aliud nomen sub cælo datum est hominibus; in quo nos oporteat salvos fieri.* Accedant mille alia nomina: nihil hic sunt. Audis exclusivam

Fol. 71. illam particulam, de qua nunc ineptuli disputant, num *sola fide* justificemur, ignorantes quid vel vocabulum *fides* significet, ne dubites eos a fide defecisse. Siquidem fides, sive fiducia illa

1. Cor. 2. Christiana, apprehendit Christum, in conscientia coram Deo, et *1. Tim. 2.* in Christo Patrem: Et aliam justitiam coram Deo non novit, *Rom. 8.* nisi Christum. Hic est Deus et homo, mediator inter Deum et hominem, *qui sedet ad dexteram patris et interpellat pro nobis: Non est in alio salus, non aliud nomen sub cælo datum est hominibus, in quo nos oporteat salvos fieri*, etiamsi nomines legem Dei. Tantum abest, ut nomina legum humanarum et excogitati cultus hic aliquid possint.

Omnès homines, ut Turcæ, Judæi et impii contemptores et ventris servi apud nos, multa dicere possunt de Deo, quæ et diabolus credit: nempe, quod Deus, summa majestas, condiderit cælum et terram etc. Soli autem vere Christiani credunt,

hunc Deum suum esse patrem, et se esse filios: Apprehendunt enim fide Christum, in quo solo Patrem habent; extra quem Deus non invenitur. *Deum nemo vidit unquam, unigenitus Filius, qui est in sinu patris, ipse enarravit, id est, revelat patrem; suo prædicato Evangelio. Patrem nemo novit nisi filius, et cui voluerit filius revelare, suo Spiritu Sancto, per Evangelium. Nam multi audiunt et legunt Evangelium, qui tamen non credunt.*

Joh. 1.

Matth. 11.

Luc. 8.

Hæc qui non norunt, adhuc sunt sine fide. Non ergo mirum, quod pro suis justitiis, id est, stercoribus humanis, disputantes, non possunt intelligere, *Sola in Christum fide nos justificari. Quos quæso Ordines, quas Religiones et observationes duxeris huic justificationi addendas?*

Hic est unicus ordo, una religio et certa salus, credere in Christum Jesum; quod ipse solus, qui crucifixus et mortuus est pro nobis, est nostra sapientia, justitia, sanctificatio et redemptio. *Et qui gloriatur, non in se, sed in Domino gloriatur.*

1. Cor. 1.
Fol. 72.

Nostrum est peccatum, et damnatio, et omnes sumus sub lege, nisi liberemur. Christus autem credentibus est justitia, et propitiatio, et salus æterna. Hic liberat a lege, peccato et morte; et constituit nos, ut simus sub gratia; agnoscamus et invocemus Patrem. Hæc est religio Prophetarum, Martyrum sanctorum, et omnium vere Christianorum, ut gloriatur Petrus Act. 10. *Huic, inquit, Christo omnes Prophetæ testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen ejus, quotquot credunt, in eum. Hæc est sincera et sancta Apostolorum doctrina, a Christo cœlitus orbi mandata, et prodigiis Spiritus Sancti firmata, unde canimus: Credo unam Sanctam, Catholicam et Apostolicam Ecclesiam.*

Sectas non agnoscit Ecclesia, etiamsi voverint et juraverint, suas impietates se servaturas, contra votum et sacratissimum Baptismi pactum. Sed dicit cum Paulo, *Nemo sit mihi molestus. Non aspernor gratiam Dei. Nam, si per legem est justitia, ergo Christus gratis mortuus est, qui dilexit me, et tradidit semet ipsum pro me. Cui hoc pretium redemptionis non satis est, quærat aliud: sed infernum inveniet.*

Gal. 6. et
2.

Egregii isti disputatores ne hoc quidem intelligunt, de quo disputent. Nam contentio non est, utrum Sol, Luna, lapides aut trunci aut alia justificent; Sed tantum contentio est de justitia fidei, et justitia operum coram Deo. Hic Spiritus Sanctus in cordibus fidelium et expresso verbo Dei negat operibus coram Deo justitiam: Utcumque alio pertineant sancta opera, quæ

Rom. 3.

Gal. 23.

Eph. 2. quisque secundum suam vocationem facit, verbo Dei commendata. Nugas et excogitatos cultus abominatur Deus, cum pro iustitia suscipiuntur.

Fol. 73. Quid ergo peccant, qui docent, *Sola fide nos justificari?* Si quidem non justificamur operibus coram Deo; id quod hypocritarum conscientiae tandem cogentur fateri, vel sero. Sic enim

Tit. 3. ait Paulus: *Non ex operibus iustitiae, quae feceramus nos, sed secundum suam misericordiam salvos nos fecit, per lavacrum regenerationis et renovationis Spiritus Sancti, quem effudit in nos copulenter, per Jesum Christum Salvatorem nostrum: Ut iustificati illius gratia, haeredes efficeremur, juxta spem vitae aeternae. Hic est indubitatus sermo.*

De operibus vero bonis, non de Monachorum nugis, post haec verba, Paulus sic addit: *De his volo, ut confirmes, quo solliciti sint, ut bonis operibus praesint, qui crediderunt Deo. Haec enim sunt honesta et utilia hominibus.* Lege Epistolam ad Titum, unde ista citavimus; et videbis quae bona opera dicat singularum conditionum. Sectas autem nostrorum non novit; Sed ex-

2. Thess. 3. communicandos censuit, qui *curiosa agebant*, et pro his victum sibi ab aliis deberi contendebant.

Bone Deus, quot excommunicatos hodie pronunciat Spiritus Sanctus, hisce Pauli verbis? Fere omnes Papistarum Ordines non solum curiosa, id est, non necessaria agunt, sed etiam ea, quae prohibita sunt, et verbo Dei et fidei Christianae contraria. Et haec ipsa venditant seductores seductis, pro religione et maxima sanctitate; et vorant non solum domos viduarum, sed etiam

Matth. 23. ditiones Principum. Sed quid prodest sanctitatem jactare, et apud Deum esse excommunicatum, et ad infima tartara damnatum?

Joh. 16. dum arguit de peccato infidelitatis, et de iustitia et iudicio: Sed mundus non credit.

Verum de iustitia fidei, et de operibus bonis docendi sumus ex Sacra Scriptura. Qua de re nunc editi sunt insignes libri,

Fol. 74. et pii tractatus: ut non opus sit hic omnia repetere. Vide tantum, ne statim haereseos damnes, quod non intelligis. Sed om-

I. Thess. 5. nia, ait Paulus, *probate; quod bonum est, tenete. Quomodo pro-*
Supra. *labimus, nisi verbo Dei et fide Christiana.*

Quis vero fecerit nostras sectas, ipsae viderint. Paulus eis

1. Tim. 4. duas notas inurit: *Prohibent,* inquit: *honestas nuptias et cibos.* Vnde cognoscantur esse homines, qui defecerint, avidè adducti spiritibus errorum etc. Haec duo sunt nostris nunc unica sanc-

titas et religio Angelorum. Qui vero pro Christo contra docent, *Col. 2.* habentur hæretici. Sed Paulus ibidem dicit: *Hæc docens, eris fidelis minister in Domino. Amen.*

Hæc omnia eo dicimus, ut sinceritatem fidei nostræ agnos. *1. Tim. 4.* centes sincere etiam confiteamur eandem. Atque huc pertinet, quemadmodum dicere cœpimus, ne quid de Sanctis, aut alias impium, id est, quod fides Christiana et Evangelium gloriæ Dei non sustineat, cantemus. Indignatur hodie hypocritarum vulgus, se a laicis damnari verbo Dei. Sed Christiani sumus, qui Christum confiteri debemus; et non sustinere, ut blasphemiarum et abominationum papisticarum simus participes. De verbo Dei loquor: nam quod vel simultatibus vel seditionibus apud plerisque in hac causa agitur, probare non possumus.

Quis quæso fidelium posthac audire poterit hanc blasphemam invocationem, non tam ad beatam Virginem Mariam quam contra eam factam: *Solve vincla reis, profer lumen cæcis, mala nostra pelle, cuncta bona posce?* Beatam quidem dicere debent omnes generationes sanctissimam Dei genitricem, quæ virgo conceperit de Spiritu Sancto, et facta sit mater Dei et hominis, Salvatoris mundi, non suo merito, sed gratia Dei. Quemadmodum Angelus ei dixit: *Invenisti gratiam apud Dominum:* et Elisabeth, ejus fidem commendans, *Beata, inquit, quæ credidisti, quoniam perficientur in te omnia, quæ dicta sunt tibi a Domino.* Hæc sunt maxima, ob quæ beatam eam dicimus. Sed insania et infidelitas facit ex ea Deum; quia invocatur eam; postulat ab ea remissionem peccatorum, illuminationem mentis, salutem animæ et corporis. Mirum, quod in hanc horrendam cæcitatem licuerit nobis pervenire: Sed ita fieri necessarium est, amisso lumine Christo, ubi homines defecerunt a fide etc.

Fol. 75.

Luc. 1.

Ibid.

Similiter et alios Sanctos impudentibus mendaciis et blasphemis, cantando gravare, certe non honorare, nituntur. Ut quando canunt de beato Nicolao: *Beatus Nicolaus, jam triumpho potitus, vovit suis famulis præbere cœlestia commoda, qui toto corde poscunt ejus petitiones. Illi nimirum tota nos devotione oportet committere, ut apud Christum ejus patrociniis adjuvemur semper.* Quos quæso famulos habet Sanctus Nicolaus, vel Augustinus, vel Franciscus etc. An non Christus dixit, contra diabolum, esse scriptum, *Dominum Deum tuum adorabis et illi soli servies?* *Math. 4.* Ubi et quando Beatus Nicolaus vovit suis famulis præbere cœlestia commoda? Mendacium est. Quid reliqua sunt, nisi fides et fiducia in Nicolaum, qui nobis conciliet Christum?

Joh. 15. cum tamen, neque in cœlo neque in terra, nos quisquam plus amet, quam Christus. *Majorem, inquit, charitatem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis.* Hic dicimus cum Paulo: *Numquid Paulus pro vobis est crucifixus?* Numquid in nomine Pauli aut Nicolai, aut Mariæ, estis baptizati?

Fol. 76. Hæc crassius depingimus illis, qui cum audiunt in cantu esse impia vitanda, aiunt se nescire quæ sentiamus esse impia. Istæ ergo et similes blasphemie longe absint posthac ab ore nostro.

Psal. ult. Sed ajunt scriptum esse, *Laudate Dominum in Sanctis ejus.* Qvis negat? Non contendo nunc, an vocabulum *Sanctis* sit ibi non masculinum, sed neutrum: Sed hoc nunc solum agimus, ne Dominum in Sanctis ejus nostris mendaciis et impio cultu blasphememus. Si autem asini contenderint, Sanctos esse invocandos, quia scriptum est, *Laudate Dominum in Sanctis ejus, eadem ratione ex eodem loco contendant sonum Tubæ esse invocandum, Psalterium, Citharam, Tympanum, Chorum, Chordas, Organa et Cymbala esse invocanda, quia sequitur: Laudate Dominum in sono tubæ. Laudate eum in Psalterio et Cithara etc.* Quid insanimus? Sed hæc hactenus: ne quid impium, id est, a verbo Dei et fide Christiana alienum cantetur.

Eadem ratione abstinebunt et a Legendis Sanctorum, quas vocant, ne videlicet eas publice legant. Nam privatim legere, si quis tempus perdere vult, non prohibemus; ut nec fabulas Æsopi. Sed hæc eruditionem habent. Illæ autem, pro maxima parte, ineptissimis scatent fabulis, et maria sunt mendaciorum: Egregium instrumentum! quo Monachi superstitiones propagarent, et Christum nobis obliterarent.

Sunt autem ibi sæpe talia mendacia, ut eruditi et historicorum periti mirentur, hos fucos, et Satanae larvas indoctos homines non videre: Ut quando Sanctus Matthæus Evangelista fingitur habuisse Templum et Altare, et ante altare, ubi Missam celebraret, occisus a Principe, quod pro concione prohibuisset ei Monialem accipere in uxorem.

Fol. 77. Ubi tempore Apostolorum erant templa Christianorum, nisi illa viva? de quibus Paulus ait, *Templum Dei Sanctum est quod estis vos.* *Item, an nescitis quod corpora vestra Templum sunt Spiritus Sancti habitantis in vobis?* Hæc templa ædificabant Apostoli, *Eph. 2.* Pastores et sancti Doctores, *ad complementum corporis Christi,* ut *Ephes. 4.* Paulus dicit Ephesiis: Quos et ait *ædificatos super fundamentum Apostolorum et Prophetarum, ipso summo angulari lapide Jesu Christo.* Non quod reprehendo domos, quas Ecclesias voca-

mus, vbi conveniamus ad Evangelium Christi audiendum, ac orationem publicam, et Sacramenta suscipienda: Sed historiam mendacem arguo, quia tales Ecclesiæ tunc ignorabantur.

Neque vero nostra altaria habebant tunc, ad sacrificia purgatorii excogitata: Sed dicebant, ut est in Epistola ad Hebr. *Habemus altare, id est Christum, de quo non licet edere iis, qui Hebr. 13. tabernaculo deserviunt.*

Sed unde tunc Moniales erant? An ex doctrina Apostolorum, qui dixerunt, *De virginibus præceptum Domini non habeo, consilium autem do, tanquam misericordiam a Deo consecutus, ut sim fidelis?* Tunc quæ virgines hoc donum continendi habebant a Deo, (reliquis non hoc consulit Paulus), sua sponte, sine votis et legibus, hoc est, ut Paulus ait, *sine laqueo*, servabantur in ædibus parentum: Sic enim ait Paulus: *Si quis statuerit servare suam virginem etc.* et serviebant parentibus et rei familiari, non otiosæ, aut *gratis panem*, contra Dei ordinationem, *manducantes*, neque addictæ infidelibus observationibus, et prodigiis cultibus, sed tantum domino Christo placentes, secundum Evangelium gloriæ Dei; quod Paulus prædicabat. Siquidem interim liberæ erant a curis hujus mundi, non sollicitæ pro marito, pro filiis, pro possessionibus etc. unum ventrem suo labore facile alebant, dum sciebant, paulo post se hic nihil relicturas, quod possent amare. His perpetuo manebat liberum postea nubere, si vellent.

Quod institutum et donum paucarum virginum cum postea quidam Episcopi et alii immodestius extollerent, obliti verborum Pauli, factum est ut tales virgines dicerentur sponsæ Christi; Cum tamen Apostolorum tempore sponsa Christi non diceretur, nisi Ecclesia fidelium: quemadmodum et Paulus dicit Corinthiis conversis ad Christum, ex quibus multi fuerant scortatores, adulteri, immundi, etc. *Despondi*, inquit, *vos uni viro virginem castam exhibere Christo* etc. Injuria certe fuit, illis, ob corporis virginitatem, tribuere, quod totius erat Ecclesiæ propter fidem in Christum. Quemadmodum hodie cum Monachi sua defendere debent, pro se ineptissime ex sacris literis citant, quæ totius sunt Ecclesiæ, et quæ fidei sunt, Monachatus suo tribuunt.

Hinc ea commendatione illectæ plures virgines cæperunt se quasi Christo dicere, quas præstitisset tradere conjugii, quam impuro Satanas cœlibatus.

Erant enim caro et sanguis, ut nunc. Et cum jam videbantur non posse nubere, *per desperationem*, ut Paulus de quibusdam ait, *tradiderunt sese omni impudiciæ*. Siquidem cum seor-

Locus de
Virginibus.
1. Cor. 7.

2. Thes. 3.

Fol. 78.

2. Cor. 11.

Eph. 4.

sum a parentibus et arbitris amicis habitarent, quasi non laboraturæ in ædibus paternis, sed Deo soli suo otio alibi servituræ, veniebant ad eas Diaconi et alii, et elegerunt eas sibi in matres spirituales. Reliqua non volo dicere. Dicat beatus Martyr Cyprianus, cujus verba non gravabor huc ascribere, ut cognoscas veram esse historiam quam dixi.

Lib. I. Ep.
II.

Fol. 79.

Sic autem ipse in quadam Epistola scribit: *Postulas quid nobis videatur de virginibus, quæ cum semel statum suum continenter et firmiter tenere decreverint, detectæ sunt postea in eodem lecto pariter mansisse cum masculis ex quibus unum Diaconum esse dicis. Quam graves multarum ruinas hinc fieri videmus, et per hujusmodi illicitas et periculosas conjunctiones corrumpi plurimas virgines, cum summo animi dolore conspiciamus. Quod si se ex fide Christo dicaverunt, pudicæ et castæ sine ulla fabula perseverent; ita fortes et stabiles, præmium virginitatis expectent. Si autem perseverare nolunt, aut NON POSSUNT, melius est, ut nubant, quam in ignem delictis suis cadant; certe nullum fratribus aut sororibus scandalum faciant etc.* Hæc interim Cyprianus.

Tales sententias patrum, diligentissime cavit, ne referret in suum decretum Gratianus: erroneis patrum dictis sæpe abutitur, ut nectant conscientias laqueos. Vide quam hic Cyprianus libere, ex verbo Pauli *Melius est nubere, quam uri*, pronunciet pro conjugio talium, etiam voto obstrictarum; ne consentiat doctrinis dæmoniorum, nubere prohibentium.

Quas vero nunc Nonnas et Moniales habemus, non sunt ex virginibus, de quibus Paulus consulit, ut notum est; sed ex doctrinis dæmoniorum, de quibus Paulus prædixit; secundum exemplum gentilium virginum, quas Vestales appellabant: Ex qua una fuit Roma nata, ut scribit Livius. Idcirco usque adhuc, ubi martyrum sanctorum sanguine vix satiata est, cum suo Papatu merito defendit Monialium et aliorum falsas religiones, ne suæ matri ingrata inveniatur.

Liv. Libr.
I.
Hist.
Rom.

Dicat nunc ergo stultus ille Historiographus Legendarum, qua veritate audeat asserere, suam Hypogoniam plusquam ducentis virginibus Deo dicatis fuisse præfectam, et omnes publice in Ecclesia a sancto Matthæo benedictas. Hæc portentosa verborum et rerum nostri temporis, audet ille ineptulus affingere illi seculo Apostolorum. Et jam stulti Episcopi ista aperta mendacia confirmant, habentes etiam hodie in suo Pastoralis libro orationem, quam mentiuntur esse Mathæi Apostoli, et legunt eam super suas Moniales, verbis satis ineptis. Quasi vero ex scrip-

Fol. 80.

tis Apostolorum et Actis Apostolicis ignoret Ecclesia sancta, quid Apostoli Christi docuerint; aut quasi vero ignoremus illius temporis historias; aut quasi Apostoli non manifeste damnent istos conscientiarum laqueos, quos ille mendax probat.

Ridiculum vero vel imprimis est, quod Beatum Evangelistam coram altari Missam celebrasse dicit; ut stultis et rudibus persvadeat, istas Missas Papisticas (in quibus ex Sacramento et sacra communicatione corporis et sanguinis Christi fecerunt sacrificium pro vivis et defunctis,) semper in Ecclesia fuisse. Quasi vero non satis superque notum sit, ex epistola ad Corinth. scripta, quid Apostoli Sancti de Sacramento ex Christi institutione docuerint; quidve Ecclesie Christi ab eis observandum susceperint et observaverint.

Neque vero ille impostor et fabularum compiler aliorum mendacia solum pro vera historia nobis venditare voluit; (quem admodum de singulis Apostolis longas facit historias, de quibus tamen Eusebius, diligentissimus nostrarum historiarum conscriptor, nihil pene aliud novit, quam quod sacris literis in Novo Testamento proditum est,) sed etiam quæ bene dicta apud alios invenit, sæpe depravavit: Quod genus est hoc, quod depravat verba Beati Laurentii.

Ambrosius scribit, Laurentium Diaconum ad Sixtum Episcopum urbis Romæ dixisse: *Quo progredieris sine filio, pater, aut quo sacerdos sancte sine ministro properas? experire, num degenerem tibi delegeris ministrum, cui commisisti Domini corporis et sanguinis consecrationem.*

Fol. 81.

Ita etiam hæc verba, ut narrat Beatus Ambrosius, sine ulla hæsitatione ubique hactenus cecinimus de Beato Laurentio, in nostris Ecclesiis. Et tamen depravator ille, ex verbo *consecrationem*, facit *dispensationem*; veritus, ne quis ex tali historia aliquid sentiret contra sacerdotales et indelebiles illos Romanæ Bestiæ characteres, si Diacono permitteret, quam vocant, consecrationem.

Et somniat interim semper fuisse tales Diaconos, quos nunc sine Diaconorum officio habemus: Quasi non alii Diaconi fuerint ordinati ab Apostolis, de quibus Paulus scribit Timotheo: *Ubi nunc sunt thesauri Ecclesiarum, et oblationes Christianorum, quas Diaconi dispensent pauperibus?*

I. Tim. 3.
Actor. 6.

Quemadmodum autem ille fabulator nihil certi habeat de historiis multis, testatur vel illud quod de morte Sancti Bartholomæi scribit: *Alius, inquit, dicit eum crucifixum, alius excoria-*

tum, alius tantum decollatum: Et potest dici quod ista omnia sint vera, quod primo fuerit cæsus, inde crucifixus, postea de cruce depositus, et excoratus, (sic enim loquitur) postremo vero decollatus est.

Istæ nenix olim in Ecclesia publice non legebantur, sed prohibebantur. Nunc autem non solum leguntur, sed etiam omnes conciones occupant. Vide quid Gelasius scribat in Decretis dist. 15. *Sacrosancta* etc. Ubi cum reliquis nominat etiam historiam Assumptionis Beatæ Virginis. Qvas nugas nos hactenus tantum non adoravimus, neque sacras literas, neque quorundam recte monita secuti.

Fol. 82.

Ex his omnibus facile vides, quid sentiamus, cum svademus, impia publice neque cantanda neque legenda. Cur enim cum contumelia Dei negligamus Sacram Scripturam, fabulas secuti?

Præterea sciant Monachi, per ea, quæ ipsi jam suscipiunt ex Sacra Scriptura cantanda et legenda, non præscribi novas leges aut commendari novum aliquod institutum Monachorum; quo rursus irretiantur conscientix: Sed per hæc tantum consuli illis, qui nunc aliud vitæ genus suscipere non possunt; ut habeant, cantando et legendo, aliquod exercitium Scripturæ et Verbi Dei; Quemadmodum omnis cantus et lectiones a principio ad hoc fuerunt institutæ; ut etiam vides in verbis Gelasii Papæ. Qui autem ex iis continere non possunt, nimirum non habentes donum, de quo Christus et Paulus dicunt, et magis idonei sunt alia conditione servire aliis, non possunt bona conscientia in Monasteriis permanere: Tantum abest, ut possint posthac alios ad suas sectas et superstitiones pertrahere.

Math. 19.

1. Cor. 7.

Eadem plane dicimus de Canonicis, qui nullo jam usui sunt Ecclesiæ Christi: Possunt et ipsi residui, si non aliis officiis necessariis sunt commodi, ita hisce Scripturæ exercitiis cantando, pro suo tempore exerceri.

Sic verbo potest ordinari cantus cum lectionibus, (si ita placeat,) secundum numerum horarum hactenus consuetarum.

Pro Matutinis.

Primo dicatur Symbolum Apostolorum et ore tur Oratio Dominica. Mox Cantor incipiat aliquam Antiphonam; juxta cujus tonum statim sequantur tres Psalmi. His finitis Antiphona compleatur. Inde legantur tres Lectiones, et canantur tria Responsoria de tempore: aut si quæ alia sunt ex sacris literis: ita ut post singulas Lectiones, singula sequantur Responsoria. Lectiones vero tantum ex Bibliis, id est, Veteri et Novo Testamento, legantur, ut visum fuerit, et sint breves, sine *Jube Domine*, et

Fol. 83.

sine *Tu autem* etc. sed pronuncientur distincte, cum tono, quem admodum solent legi Prophetiæ. In fine ultima verba cujusque Lectionis, ut Prophetia solebat, sic finiantur, *Sol, Sol, Sol La Sol, Fa, Fa*. Post tertium Responsorium, quod cum *Gloria Patri* etc. canitur, sequatur *Te deum* etc. Mox Cantor incipiat aliquam Antiphonam, secundum cujus tonum canatur tantum unus ex Psalmis prophetalibus, quæ *Cantica* vocantur. Dominica die, *Benedicite omnia* etc. Feria secunda, *Confitebor tibi, Domine, quoniam iratus* etc. Feria tertia, *Ego dixi* etc. Feria quarta, *Excultavit* etc. Feria quinta, *Cantemus* etc. Feria sexta, *Domine, audivi* etc. Sabbato, *Audite Cæli* etc. Post hanc Antiphonam completam, sequatur statim alia Antiphona, cum *Benedictus Dominus* etc. Postea dicatur *Kyrie eleison, Christe eleison, Kyrie eleison, Pater noster* etc. *Et ne nos. Ostende nobis domine, misericordiam tuam. Et salutare tuum da nobis. Dominus vobiscum. Oremus*, cum Collecta aliqua de tempore; aut alia, quæ sit sincera. Post *Amen*. Statim canatur *Benedicamus*, more consueti.

Liberum esto quibus Antiphonis uti velint, vel ex Psalterio vel aliis, modo sint pia cantica, sive de tempore, sive de festis; quæ servabuntur in his Regnis et Ducatibus, secundum historiam Evangelicam etc.

Pro Prima.

Non dicatur, *Deus in adjutorium*: sicut nec in Matutinis, *Domine labia mea*: Sed cantetur statim in principio, *Jam lucis orto* etc. Mox Antiphona cum Psalm. *Beati immaculati. Retribue*. Post Antiphonam completam, loco capituli legat lector unam brevem lectionem, secundum tonum, ut in matutinis. Ibi vero incipiat in Bibliis, ubi finem fecerat in matutinis. Sic pergat etiam in Tertia et Sexta et Nona. Mox post hanc lectionem dicat unus, *Oremus*, cum collecta. Post *Amen* autem nihil sequatur.

Fol. 84.

Symbolum Beati Athanasii: *Quicumque vult salvus esse, tantum* Dominica die, cum Psalmis prædictis, canatur, in prima.

Pro tertia.

Canatur hymnus, *Nunc sancte* etc. Deinde Antiphona, cum tribus psalmis consuetis. Inde legatur Lectio et Collecta, ut de prima dictum est.

Pro Sexta.

Canatur Hymnus, *Rector potens*, Antiphona, tres Psalmi consueti, cum lectione et Collecta, ut supra.

Pro Nona.

Canatur Hymnus, *Rerum Deus* etc. canatur Antiphona cum

tribus Psalmis consuetis. Addatur Lectio, et Collecta, ut supra.

Pro Vesperis.

Fol. 85. Cantor incipiat aliquam Antiphonam, secundum cuius tonum sequantur tres Psalmi, ex illis, quorum primus est, *Dixit dominus*; et qui hunc sequuntur, usque ad finem Psalterii Davidici. Post Antiphonam sequitur una Lectio, eo modo quo dictum est, sive ex Veteri sive ex Novo Testamento, ut placuerit. Post Lectionem canatur hymnus ferialis, aut de festo, aut alius sincerus hymnus: Sunt enim multi pii et præclari hymni. Ut autem ab hymnis caveamus, quæ merita et invocationes Sanctorum habent, pietas et fides Christiana postulat. Quis enim nunc posthac vellet elevata lignea cruce impie canere, *O erux ave spes unica, hoc passionis tempore, auge piis justitiam, reisque dona veniam?* Post hymnum sequatur Antiphona, cum *Magnificat*. Inde *Kyrie eleison* etc. ut in matutinis.

Post *Benedicamus*, loco Completorii, legant submissa voce, sine tono aliquo, sed tamen distincte, Psalmum, *Qui habitat*, cum *Nunc dimittis*, et post *Gloria Patri* etc. addant *Kyrie eleison*, *Christe eleison*, *Credo*, *Pater noster*. Postea dicant simul omnes. *In manus tuas, Domine Jesu, commendamus Spiritus nostros, Redemisti nos, Domine Deus veritatis*. Finis.

Psalmi in Matutinis et Vesperis sic ordinentur, ut semper procedatur; ibique rursus altera die incipiatur, ubi superiori die cessatum est. Ita nullo tædio afficiuntur cantantes; nec superstitiosus Psalmorum numerus gravabit pie sentientes. Magna vero utilitas erit Lectionum, quando bis vel plus in uno anno, nulla molestia, licebit tota perlegere Biblia, et ita ad sacras asseverari Scripturas: ut habeant consolationem ex verbo Dei, qui meliorem nunc conditionem, ætate aut aliter impediti, suscipere

Fol. 86. no possunt; donec Deo suum reddant spiritum per solum Jesum Christum Dominum nostrum.

At ais: Cur non dicetur *Domine labia* etc. *Deus in adjutorium* etc. quæ bona verba sunt, et ex Scriptura Sacra? Respondeo: Quis prohiberet? Et tamen in eo sensu non canuntur, quo scripta sunt a Spiritu Sancto. Nam *Deus in adjutorium* etc. orantur contra persecutores Ecclesiæ. Atque hoc sunt illi hodie, qui toties in die dicunt, *Deus in adjutorium*. In verbis, *Domine labia* etc. qui dicit promittit Deo quod vult prædicare, docere, et confiteri gratiam Dei et gratuitam remissionem peccatorum, ipsis etiam incredulis: Quemadmodum ait: *Docebo iniquos* etc. Hoc docere et confiteri nostri horarii

neque volunt, neque possunt; sed summe oderunt, abominantur, et persequuntur. Satis hactenus abusi sumus Scripturis in alieno sensu. Porro, si omnia cantanda sunt, quæ bona sunt, non erit cantandi finis. Placeat ergo tibi sincerior Scripturæ usus, ut purior ex fide nostra sit oratio.

De Vigiliis.

Vigilias, quas vocant, *pro defunctis*, non canant; quando nihil aliud sunt quam abusus sanctissimorum Psalmorum et verborum Beati Iob. Et isto abusu verborum Dei non alio respicitur, quam in mendax illud et fictum purgatorium. Satis lusum est pro mercede iniquitatis, et Judæ oculis. Posthac non iritemus Dominum.

De Missa.

Norunt Christiani, quemadmodum Christus instituerit in Sacramento suum corpus, a fidelibus, sive presbyteri sive non presbyteri sint, edendum, et suum sanguinem bibendum, in sui commemorationem.

Fol. 87.

Norunt et quicumque amant sanctam illam unam Catholicam et Apostolicam Ecclesiam, quid Apostoli de Sacramento docuerint, et quid Ecclesiæ Christi crediderint, et observaverint: nempe hoc Sacramentum esse corpus et sanguinem Christi, iis Christianis, qui edunt et bibunt; et ad hoc solum esse Corpus Christi et sanguinem, nempe ad edendum et bibendum in Christi commemorationem: id est, ut solus Christus prædicetur, quod suum corpus tradiderit pro nobis in mortem, et sanguinem pro nobis effuderit in remissionem peccatorum: Reliqua omnia, quæ pro peccatis diluendis hactenus suscepimus, nihil aliud esse, quam stercorea et mendacium Diaboli, ex doctrinis dæmoniorum, in hypocrisis loquentium mendacium etc.

Nos vero hoc Evangelium, sive hanc Christi commemorationem, et negleximus, et in iniustitias humanas mutavimus: Et ex sacratissimo Sacramento fecimus sacrificium pro vivis et defunctis, abolita Christi institutione. Et hoc ficto et abominato sacrificio voravimus et divitum et pauperum bona, facti Dii, quos adorarent principes terræ. Et colimus Mammona, etiam sub nomine paupertatis, et otiosos ventres, etiam sub nomine sancti jejunii et abstinentiæ. Omnes superstitiones et sectas perditionis fovebat hoc fictum sacrificium, et horrenda mutatio institutionis Christi. Denique, qui olim erant Presbyteri et Episcopi, et sancti pauperum Diaconi, item Scripturarum interpretes, et sacræ Theologiæ Professores, et Evangelii Doctores, ut Paulus Ephes. 4. ista dona a Christo glorificato Ecclesiæ da-

Fol. 88.

ta gloriatur; nunc per hoc impium sacrificium nihil aliud facti sunt, quam Missarii sacerdotes, nulla utilitate, magno damno Ecclesiæ. Idcirco posthac ab ipsis Missis abstinebunt. Qua de re scripti sunt aliquot egregii tractatus, ab iis, qui non sunt Sacramentiperdæ, sed sacræ institutionis Christi defensores. Scripta autem sunt talia ex institutione Christi. Nam quæ aliter scribuntur, nihil debet morari fides Christiana in hac parte. Hæc ita nunc invulgata sunt, et a fidelibus suscepta ut ignorare non

1. Cor 14.

2. Tim. 2.

Psalm. 1.

liceat. *Qui autem ignorat, ignoret. Novit Dominus, qui sint sui. Novit Dominus viam justorum, via autem impiorum peribit.* Factentur et omnes adversarii nostri nobiscum, hoc Sacramentum verbo Christi nobis fieri et dari. Quid ergo nos miseri inde tentamus facere aliud, sine verbo Christi, atque adeo contra verbum Christi? Crede Christo, nihil efficies tua præsumptione.

Cum igitur nulli communicare voluerint et Cœnam Domini celebrare, quemadmodum Christus instituit, et Apostoli docuerunt, et Ecclesia Christi suscepit et observavit, (erroribus nostris ignoscat clementia Dei!) tunc omnino non tractetur Sacramentum Christi. Siquidem manifesta blasphemia et irrisio est dicere aliis: *Accipite, edite, bibite*, cum interim certus sis et constitueris apud te, nemini te daturum, neminem esurum et bibiturum; convivas non esse, neque posse fieri, ut edat et bibat illic Ecclesia congregata ad mensam Domini, annuncians mortem Christi. Quoniam non commemorationem mortis Christi illic cum tua Ecclesia instituis; sed potius tuum illud turpe et privatum silentium. Breviter, humanam institutionem, pro Christi institutione impie venditas; et nihil ibi vis facere eorum, quæ Christus instituit.

Fol. 89.

Hoc præterea hic admonemus, ne Monachi aut Canonici, qui suscipiunt, faciant novas traditiones, et cogant fratres ad communicandum: ut hac occasione habeant sæpe missas. Sed libere liberis liberum relinquant Sacramentum: Tunc primum videbunt, quam non amanter prius quæsierint, quando fere quotidie Missas celebrabant. Nunc enim rarius volent accedere. Satis etiam fuerit, Cœnam Domini Dominicis diebus tantum et in festis celebrare; si tamen sunt, qui communicare volunt corpore et sanguine Christi.

Singulis itaque diebus, sive festis sive non festis, quando non sunt, ut dictum est, communicantes, potest cantari Introitus latine, et reliqua omnia Missalia, usque post *Credo*; etiam in vestibus, quas sacras vocant, si ita volunt.

Post *Credo*, cantetur sexta vel Nona. Dominica vero die

vel in festis, postquam presbyter cecinit, *Gloria in excelsis Deo*: et Chorus respondit, non organa, *Et in terra pax, hominibus bona voluntas*, cessetur: ut tota Ecclesia mox canat, *Alleniste Gud y himmerick etc.* continue usque ad finem, sine organa. Post Chorus et organa pergant cavendo: *Laudamus, Benedicimus etc.* vsque ad finem. Post *Halleluja*, loco sequentiae rursus canat tota Ecclesia canticum Danicum aliquod, continue, sine organa. Hoc modo nihil impediatur cantus latinus. Hoc autem non velle laicis permittere, quam quæso speciem haberet? De parochiis vero dictum est in ordinatione Ecclesiarum. Præterea post *Credo* finitum, cantet tota Ecclesia, *Wy troor alle paa en Gud etc.* sine organis.

Postea prædicet unus Evangelium Danice, ut ceteri vel discant, vel consolationem accipiant; quemadmodum oportet fieri in Ecclesia Christi. Quæ enim esset illa Ecclesia, quæ non agnoscit publicam verbi tractationem?

Fol. 90.

Carent etiam Monachi pro suis Laicis et indoctis sacerdotibus, ut doceant eos diligentissime Catechismum, quem *parvum* vocamus: Hoc est, primum ipsa verba decem præceptorum, Symboli Apostolorum, Orationis Dominicæ, Baptismi et Eucharistiæ: et deinde, ubi hoc illi bene didicerint, doceantur etiam, quid ipsa verba velint, quemadmodum breviter in parvo Catechismo conscriptum est. Quomodo enim aliquis poterit esse Christianus, qui hæc scire contempserit?

Quod vero vulgus nobilium et rusticorum et civium de his nunc plus novit, quam equus et mulus, reddent Episcopi et pastores Ecclesiarum, et papistarum reliquæ factiones, tantum suum ventrem et Mammona et dignitates colentes, reddent, inquam, horrende Deo rationem in illo die. Videbunt, quem contempserunt.

Si autem, antequam accipiant Evangelicum aliquem prædicatorem, non est inter Monachos aliquis adeo doctus, qui possit commode tractare pro concione verbum, constituatur unus, qui sedens aut stans publice legat Danice ex Postilla dimidiam horam aut ultra; sive postea fiat Communio, sive non fiat. Nam hæc prædicatio, sive lectio, pertinet ad Christi communionem, atque adeo ipsissima est Christi commemoratio. Quemadmodum Paulus exponens: *Mortem, inquit, Domini annuntiabitis, donec veniat.*

Oportet enim in hoc sacro convivio, quando celebratur, non tacere, sed prædicare, quod Christus se ipsum tradiderit pro no-

Fol. 91. bis, hostiam sacram Patri, in odorem svavitatis, et effuderit sanguinem suum in remissionem peccatorum nostrorum; quemadmodum habent verba sacræ institutionis. De hoc debet ecclesia audire, canere (ut etiam laici nunc faciunt) gratias agere: Postea hoc ipsum docere suos filios et familiam (id quod multi male adhuc negligunt). Hæc est, ut dixi, Christi commemoratio, non illud ridiculum *Silentium*, quod in Missa vocant.

Hæc commemoratio semper debet fieri, (nisi Christus non sit semper prædicandus,) etiam quando non accedimus ad mensam Domini. Cœna autem Domini sine ejus commemoratione celebrari non debet, secundum ejus mandatum et institutionem. Ita ut possit commemoratio sine Cœna esse; Cœna autem sine commemoratione nequæquam: Nam etiamsi alia desint, tamen vel ipsa publica recitatio verborum institutionis Christi in Cœna Dominica, est Christi commemoratio, et consolatio et confirmatio fidei nostræ.

Sed hactenus satis de publica prædicatione sive recitatione verbi Dei diebus festis, sive fiat Communio, sive non fiat.

Post verbum Dei, admoneantur ut orent pro omnibus omnium hominum conditionibus; pro Ecclesia, pro pace, salute etc. Hic est noster Canon. Papistæ autem hæc seria, cum suis mendaciis, simul congresserunt in illum occultum Missæ Canonem.

Post orationem publicam, cantetur aliquis Psalmus, vel Canticum, Danice. Nec erubescamus cum laicis et indoctis fratribus unum laudare Patrem, per unum Jæsum Christum Dominum nostrum.

Post hoc, si non adsunt communicantes, statim sequitur Sexta, vel Nona.

Fol. 92. Quando vero conveniunt fratres ad communicandum Dominica die aut festo, tunc post concionem, aut recitationem illam, quam dixi, finito Danico Psalmo, incipiat presbyter, coram altari, præfationem quamcumque voluerit, sic, *Dominus vobiscum: Sursum corda* etc. Deinde canatur, *Sanctus*. Omnia, si ita placet, latine cantentur, præterea quæ jam sequuntur.

Sequitur, post *Sanctus*, statim Consecratio, quam vocant.

Hic svademus Orationem Dominicam et verba institutionis Christi, et ultimam Collectam, cum benedictione, Danice pronunciari; Ut sic consulamus fidei rudium et indoctorum, et non erubescamus (tradendo Sacramenta) de Ecclesia Danica, in qua nati sumus; Quando neque Judæi, neque Græci, aliter tradiderunt

Sacramenta, quam sua lingua, in qua nati erant. Quam ridiculum esset tradere populo Evangelium lingua non intellecta, ita ridiculum est tradere Sacramenta verbis non intellectis. Non omnes intelligunt, qui Latine legunt.

Ut autem apertis verbis pronunciemus institutionem Christi, coram cœnatis sive communicatis, et ratio postulat et fides et præterea factum Christi. Quid enim intellexissent Apostoli, si Christus tradendo Sacramentum siluisset, ut nostri Papistæ? Unde haberemus quæso institutionem Christi? quid ibi credam, quid ibi faciam, nisi audiam Christum loquentem? Quid mihi cum eo, quod murmurat apud se presbyter? Cur non audiam Christi institutionem? An dignum est ut suscipiam Sacramentum sine verbo, quando sine hoc illud non est mihi Sacramentum? quemadmodum et Augustinus dicit: *Accedit verbum ad elementum, et fit Sacramentum.*

Fol. 93.

Sicut in cœna Christus suo manifesto verbo fecit, et tradidit hoc Sacramentum, ita et nunc in Ecclesia ille ipse et non alius, licet per ministros, manifesto verbo facit, et tradit hoc Sacramentum communicantibus. Nam hic cum sacrificantibus nihil est ei commune. Alioqui, nisi ipse Sacramentum nunc quoque faceret, et daret, nemo facere aut dare posset. Stultitia enim est et impietas, præsumere, quod rasuræ, unctiones et characteres ficti hic aliquid efficiant. Ambrosius, cum tota ecclesia, dicit: *Sermone Christi hoc conficitur Sacramentum.* Fides aliud non potest dicere vel sentire.

Si autem pios offenderis quandoque aliud dixisse, hoc computato inter Sanctorum errores; non defende, contra verbum et institutionem Christi. Hic ut est unica salus nostra, ita et unus est Doctor noster et Magister, de quo Pater clamat: *Hunc audite;* et Moses: *Qui, inquit, Prophetam illum non audierit, ego ultor existam, dicit Dominus.* Abeant alio, qui defecerunt a fide ad doctrinas dæmoniorum. Hujus pastoris vocem agnoscunt oves, alienum non sequuntur etc.

Præterea isti Canonici et Monachi, ut Christiani, libenter hic debent cedere suo sensui, et tradere et accipere Sacramentum: quemadmodum omnes nunc Ecclesiæ in Dania, ubi sincerum prædicatur Evangelium, accipiunt: Ne videantur posthac in susceptione Sacramentorum plus velle esse, quam reliqui Christiani, ut hactenus. Suscipiunt autem alii, secundum Christi institutionem, non sine verbo, cur non et isti sic susciperent?

Fol. 94. Sic ergo præparato pane et calice, post *Sanctus*, oret et pronunciet Presbyter.

Lader oss alle bede:

Fader wor, Du som est i Himmelen: Helligt worde thit Naffn: Tilkomne thit Rige: Worde thin Willie, her paa Jorden, som hand er i Himmelen: Gif Oss i dag wort daglige Bröd: Forlad oss wor Skyld; som wy forlade wore Skyldener: Led oss icke uthy Fristelse: Men frels oss fra Ondt. Amen.

Fol. 95.

Hoc est:

Oremus: Pater noster, qui es in cœlis: Sanctificetur nomen tuum. Adveniat regnum tuum: Fiat voluntas tua, sicut in cœlis, sic et in terra: Panem nostrum quotidianum da nobis hodie: Et remitte nobis debita nostra; sicut et nos remittimus debitoribus nostris. Et ne nos inducas in tentationem. Sed libera nos a malo. Amen.

Statim, accepto pane:

Wor Herre Jesus Christus, i then Nat, ther hand bleff forraad, Tog hand Brödeth, tackede och bröd thet, gaff sine Discipler, och sagde: Tager thette hen, och eder thet: Thet er mit Legome, som gyffves for eder. Thette görer y min Hwkommelse.

Fol. 96.

Et Accepto Calice:

Lyge saa tog Han och Kalcken, efter Afftens Maaltid, tackede, gaff dennom, och sagde: Dricker alle der aff, Thette er thet Ny Testamentis Kalck i mit Blod: Thet som blyffver wdgifwit for Eder til Syndernis Forladelse. Thette görer saa ofte som j dricke i myn Hwkommelse.

Hoc est:

Dominus noster Jesus Christus in ea nocte; qua traditus est, accepit panem, fregit et dedit etc. (*Verba institutionis ad finem*).

Communicatio.

Fol. 97.

Hic communicent statim utraqve specie. Possunt etiam, quando volunt, sanctum panem dare, antequam benedicatur calix: et postea, benedicto calice, dare etiam calicem; quemadmodum Christus in Cœna fecit. Hęc ordinent ut voluerint. Nam quamvis pulchrum sit hic imitari factum Christi, tamen liberi in hoc esse debemus, modo hic nihil faciamus aut sentiamus, quod sit contra verbum, mandatum et institutionem Christi.

Sub communicationem cessent organa, et cantetur *Agnus Dei*, Latine vel Danice, vel utrumqve: vel hymnus *Pange lingua*; aut aliud latine vel Danice. Debet enim hic tota Ecclesia facere

commemorationem Christi. Non tamen diu cantetur, ne laus Dēi fiat molestia etc.

Post communicationem sequitur hæc, aut similis Collecta:

Lader oss bede:

Vi tacke dig Herre Aldmectigste Evige Gud, Ath du med disse salige Gaffver haffver oss wedergvegitt. Nu bede vi din Barmhertighed, ath du lader den samme Gaffve oss reth bekommis, til wor Trois Styrckelse paa dig, Och til een brendendis Kierlighed emellom oss indbyrdes: For din Söns Jesu Christi wor Herris Skyld. Amen.

Hoc est:

Oremus: Gratias agimus tibi, Domine, Omnipotens æterne Deus, Qvod salutaribus his donis nos refecisti. Nunc precamur misericordiam tuam, ut eorundem donorum tuorum facias vero fructu gaudere, ad fidei in te nostræ confirmationem, et mutuam inter nos dilectionem ardentiorē efficiendam: Propter Filium tuum, Jesum Christum, Dominum nostrum. Amen.

Ultima benedictio datur, versa facie ad alios,

Fol. 98.

Sic:

Herren velsigne dig, og beware dig. Herren lade lyssne syt Ansigt offver dig, og were dig naadig. Herren lædte sytt Aasiun paa dig, og giffue dig Fred.

h. e.

Dominus benedicat Tibi, et custodiat Te.

Dominus illuminet faciem suam super Te, et misereatur Tui.

Dominus tollat faciem suam super te, et det tibi pacem.

Respondetur: *Amen.*

De Schola universali, sive Universitate.

Præter hæc omnia, cum ad multa, tum inprimis ad religionis conservationem, publica aliqva Schola opus sit, omnino necessarium ducimus, ut una aliqva solennis et generalis Academia in hoc regno erigatur; et pro solenni talium Scholarum more suis prærogativis, privilegiis, immunitatibus et stipendiis, Lectoribus et habitationibus confirmetur. Hanc etiam statim erigemus, et seorsum confirmabimus, In nomine Domini nostri Jesu Christi. Amen.

Suscribentes huic ordinationi.

Ego Andreas Schowgørdt, salvo jure cujuscunqve Deum timentis, subscribo et accepto prædictos articulos, nomine Capituli Wyborgen-

sis; donec aliquid melius, in laudem et honorem Dei, Concilium generale definiuerit atque constitnerit; teste manu propria.

Fol. 99.

Ego Nicolaus Friiss, Cantor Wyborgensis, subscribo, nomine totius Capituli, manu propria.

Ego Georgius Samsingius, nomine totius Capituli Arhusiensis subscribo.

Ego Johannes Olavi, Canonicus Arhusiens. nomine ejusdem Capituli, propria manu subscribo.

Ego Petrus Jairi, Canonicus Lunden. nomine Capituli subscribo.

Ego Benedictus Aruidus, Canonicus Lundensis, nomine totius, Capituli subscribo.

Et ego Christophorus Ransberg, Canonicus Roskildens. nomine totius Capituli Roskildensis subscribo.

Et ego Nicolaus Hamer Canonicus Roskildensis, nomine totius Capituli Roskildens. subscribo.

Et ego Severinus Olavi Canonicus Ripensis, nomine totius Cap. Ripens. subscribo.

Et ego Johannes Christiani, Canonicus Ripens. nomine totius Capituli Ripens. subscribo.

Et ego Petrus Laurentii, Lector Malmogensis subscribo.

Et ego Johannes Tausszen, Ecclesiastes Haffn. subscribo.

Et ego Franciscus Wormordi, Ecclesiastes Malmogens. subscribo.

Et ego Olavus Chrisostomus, politioris litteraturæ Malmogiæ professor, subscribo.

Et ego Jacobus Schening, concionator Wibergen, subscribo.

Et ego Petrus Thomæ, Clericus Wibergens. Diœccsis, Parochus ecclesiæ Tornn, subscribo.

Et ego Gerorgius Wiberganus, Haffn. Ecclesiastes subscribo.

Ego Martinus Hegelundt, Ecclesiastes Olborgensis subscribo.

Fol. 100,

Et ego Andreas Lyngius, Lanskronen. Ecclesiastes, subscribo.

Et ego Nicolaus Jacobi, Arhusiens. Ecclesiastes subscribo.

Et ego Torchillus Abelgard, Prædicator Arhusien, subscribo.

Ego Paulus Petri, Ecclesiastes Ripen. subscribo.

Et ego Christiernus Skrock, Prædicator Svinborgens. subscribo.

Et ego Melchior Johannis, Ecclesiastes Kalinborgens. subscribo.

Ego Erasmus Vordin, Concionator Foborgens. subscribo.

Et ego Petrus Storm, Prædicator Horsnensis subscribo.

Et ego Severinus Magni, Prædicator Kiögensis subscribo.

Et ego Mathias Langus, Ecclesiastes Randrensis, subscribo.

Et ego Nicolaus Jasperi, Ecclesiastes Kolvingensis, subscribo.

Et ego Johannes Albertes subscribo.

Et ego Johannis Slavus, Lector Haderslevianus, subscribo.

Ego Anthonius Keyser, Pastor Haderslevianus subscribo.

Ego Reinoldus Westerholt, Pastor Slesswigensis, subscribo.

Et ego Hermannus Tast, Ecclesiæ Husumensis Pastor subscribo.

Ego Gerhardus Slewert, Ecclesiæ Flenshurgensis ad divum Nicolaum, subscribo.

Ego Georgius Winther, Concionator Haderslevianus, subscribo.

Index Articulorum principalium hujus ecclesiasticæ
ordinationis:

Divisio eorum quæ hic tractantur	Fol. 1
De Doctrina et eius membris	2
De Sacramentis	3
De Ceremoniis seu ritibus Ecclesiæ	3
De Ritu legendi et canendi puerorum in Templis	4
De Ritu celebrandi publicam missam	6
De Ritu prædicandi verbum Dei	9
De Specialibus Prædicationibus	12
De Ritu feriendi	14
De Ritu Baptizandi	15
De Ritu Absolvendi	16
De Ritu Communicandi	18
De Ritu Conjungendi matrimonialiter	19
De Ritu instituendi ministros	20
De Ecclesiis ruralibus uniendis	24
De Monachis mendicantibus non fovendis	Ibid.
De tollendis Imaginibus, idololatriæ expositis	24
De Ritu excommunicandi	25
De Ritu visitandi infirmos et pauperes	26
De Ritu accedendi ad judicatos	28
De Ritu sepeliendi mortuos	Ibid.
De Ritu informandi obstetrices	Fol. 29
De Ritu instituendi puerperas	31
De Ritu observandi cum sæminis proprios liberos opprimentibus	Ibid.
De Puerorum Scholis	32
De Unica in singulis urbibus schola	Ibid.
De Scholarum classibus	33
De Scholarum exercitiis	35
De observanda discipulorum indole	38
De Privilegiis et immunitatibus Cleri	Ibid.
De Sustentatione Prædicatorum et Pauperum	39
De Jure Patronatus Nobilium	41
De immunitate Nobilium	Ibid.
De assignandis et schola custodibus ad propiores Ecclesiæ rurales	Ibid.
De Ædificiis seu Diaconis eligendis	42
De relictis Ruralium Parochorum viduis	Ibid.
De relictis urbanorum viduis	43
De honis Pauperum retinendis	Ibid.

De Parochorum cœlibatu et conjugio	Ibid.
De Hospitalibus	Ibid.
De Hospitalium œconomis	44
De colligendis ad Hospitalia veris pauperibus	Ibid.
De Superintendentibus, et Præpositis	45
De Præpositorum salario	45
De Superattendendum salario	Ibid.
De Superattendendum officiis	46
De Mutatione et alteratione Diaconorum	Ibid.
De eruditione Præpositorum in patria lege	51
Quando opus fuerit Parocho	52
Quando Superattendente	53
De Præfectis	54
De Libris ruralium Parochorum	55
De Domibus Ministrorum	56
De Norwegia	57
De Emeritis ministris	Ibid.
De Canonicis	58
De Monachis non mendicantibus	59
De Monialibus	60
De juramento Superintendentum	61
De Ceremoniis quibus ordinabitur Superattendens	62
Instructio D. Joh. Pomerani, pro Canonicis et Monachis	67
Ex officina literaria Joannis Vinitoris Stutgardiani, in Novo Claustri Vico, Hafniæ, die Lucie Virginis. 1537.	

96. 8. September 1537. í Skálholtri.

ERLENDE lögmaðr Þorvarðsson úrskurðar með ráði tólf lög-
réttumanna þá dóma skjállega og mynduga, sem Þorleifr
officialis Eiríksson hafð dæmt á milli kirkjunnar á Sólheim-
um í Mýrdal og Erlends Einarssonar.

British Museum, Add. chart. 15,899A, frumrit á skinni, er safnið
keypti 12. Apríl 1862 af Charles Devon málfærslumanni í Lundún-
um. Þrettán innsigli hafa verið fyrir bréfinu, en þau eru nú öll dott-
in frá. — AM. Apogr. 5554 (óvíst eptir hverju).

Vrskvrður og samþykkt logmanzenz yfer domum
erle(n)ds.¹⁾

1) Aptan á bréfinu með fornri hendi.

Øllum monnum þeim¹⁾ sem þetta bref sia edr heyra sendir eg erlindr þorvardsson logmann²⁾ sunan og austan æ jslandi q(uediu) gudz og mina kunigt giorandi ad sub anno gracie m.^o d.^o xxx. viij^o. a faustudagin næstan fyrir mariumesso enu seirni.³⁾ uar eg a husatottum æ skeidum æ þingstad riettum at skipa malum manna. þa kuomu fram firir mic domar er dæmdir haufdu uerit af officiali heilagr-ar skalholtz kirkiu sira þorleifi eirekssyni og hennar⁴⁾ ærlig. um personum millum kirkiunnar æ solheimum og [erlindar einarssonar⁵⁾. hueria at herra augmund med gudz nad bis-kup j skalholtti bad mic at skoda og ransaka uppa landz lagana uegna huad ofdæmt⁶⁾ eda uandæmt [eg sæe⁷⁾ j greind-um domum þat af [at taka og uid at leggja⁸⁾ sem mier med bestu mana radi þætti skæligast og hæfiligast. kalladi eg til med mier tolf laugriettmenn at lita á þetta mal. leist mier og þeim þessir optnefnder domar j allan mata med sinum greinum og articulis skialiger og mynduger j suo mata at greindr officialis leiddi tuo lauglig uitni med suaurdum eidum at kirkian á solheimum hefdi ei suo sæmi-lega haldin uerit sem henni bar⁹⁾ at laugum. þui i gudz nafni amen. seigi eg greindr erlindr laugmann þessa adr skrifada doma logliga og skæliga j allan mata og epter riettum landz laugum giorda hafa uerit og fyr greindan er-lind einarsson þa j auguan mata hafa matt riufa med sinu eindæmi.

samþycktu þenna minn laga urskurd fyrr greindir logriettmenn jon helgason. sæmundr eireksson. jon biornsson. dadi gudmundsson. erlindr jonsson. philippus runolfs-son. biorn arnorsson. magnus jonsson. þordur þosteinson. olafur asbiarnarson. magnus jonsson og jon þorbiarnarson og settu sin insigle med minu insigli fyrir þetta urskurdar bref skrifat j skalholtti á sama ári deigi sidar en fyrr seiger.

1) b. v. 5554. 2) 5554; — madur 15,899. 3) þ. e. 7. Sept. 4) b. v. 5554. 5) [erlindr einarsson 5554. 6) odæmt 5554. 7) [hefur uerit 5554. 8) [5554; 15,899 fuid hér. 9) her 5554,

97. 13. September 1537. á Svalbarði.

Jón prestr Finnbogason gefr Birni syni sinum hálfá jörðina Grenivík í Höfðahverfi, en Björn selr jafnarðan Jóni Magnússyni þessa jörð fyrir tuttugu hundruða jörð einhverja, er Jón vildi láta og fimm hundruð að auki.

J.Sig. 66. 8vo með hendi Grunnavíkr-Jóns 1741 „Ex originali pergameni“. „Bæde insiglen eru enn under brefenu“.

Kaupbrief fyrir grenivík af Joni finnbogasyni og birni syni hans.¹⁾

Þat giorum vid Steingrimur Jonson. niculas gudmundzson godum mǫnnum kunnigt med þessu ockrv opnv breff at arum efter gudz burd Ɔdxxx ok vii æ Svalbardi æ Svalbardzstrond þar j litlu stofunne sunnudægin næstan efter mariu messo sidare vorum vid j hia savm ok heyrdum æ ord ok hañdabañd þessara manna at sera Jon finnbogason gaf birne syne sinum med handabañde halfa iordina grenevik er liggr j grytubakka kirkivsokn med ollu því sem henni hefur fylgt at fornu og nyu ok sera jon vard fremst eigañde at. Suo og j sama stad ok deigi selde²⁾ adur nefndur biorn ionsson ione magnussyne med hañdabañde þessa halfa jord grenevik med ollu því sem henni fylger ok fylgt hefur. og hann vard eigañde at. hier j mot gaf jon magnusson xx^c jord einhueria þa sem hann vilde til lata. ok þar til. v^c. j einhverivm peningum j fullum aorum. Var þessi giorningur biarnar giordur med rade ok fyrirsogn og samþyke sera jons finnbogasonar og pettu(r)s brodur hans með fullum handsolum. hier efter vilium uid sveria ef þurfa þicker. Ok til sanniñda hier um setium uid ockur jnsigle fyrir þetta giorningsbref er skrifat uar j sama stad ok are sem fyr seiger.

98. 23. September 1537. á Mel í Miðfirði.

24. August 1540. í Sælingsdalstungu.

LOPTE prestr Pétursson ættleiðir, með samþykki Pétrs Lopts-

1) Stóð utaná bréfinu. 2) Svo = selldi.

sonar föður síns, börn sín Arngrím, Jón, Pál, Sigríði og Helgu.

AM. Fasc. XLIX, 7, frumritið á skinni, frá síra Skúla Þorláks-syni. — AM. Apogr. 555.

Ættleidingarbrief.

Þeim godvm monnum sem þetta bref sia edur heyra senda þorfinnur sveinson. oddr jonson prestar hola biskups demis. arnbiorn narbason. arnfinnur einarsson leikmenn kuediv gvds og sina kvnnigt gerande ad þa er lidit var fra hingadburd vors herra jesu christi. M, d. xxx. og vii. úr svnnvdaginn næsta epter mattheusmesso vm havsted á mel j midfirde stodu þesser menn aller fyrir kirkiudyrvm j adur greindum stad og hieldv avll æ einne bok sera loptur peturson. arngrimur loptson. jon loptson. pall loptson. sigridur loptzdotter. helga loptzdotter born hans og petur loptsson fader fyr nefnz síra loptz er þa uar hans loglegur erfingi. gaf hann og jatadi arfvi vndan sier og lofade sera lopte syne sinum med handabande ad arfleida adur fyr nefud born sín. sidan talade þratt nefndur loptur suo felldum ordvm Eg loptur prestur petursson ættleider hier j dag souv mina og detur er suo heita arngrimur loptson. jon loptson og pall loptson. sigridur loptzdotter og helga loptzdotter til fiar þess er eg gef þeim og allz arfs epter mic til gialldz og til giafar til sess og til sætis og til allz rettar þess er ættleidingur á ad hafa med logum. Og til sanenda hier vm settum vef fyrnefnder menn vor jnzsigle fyrir þetta ættleidingarbrief skrifat j sælingsdalstvangv j hvamsveit in die sancto bartolomei apostoli þrimur arvm sidar.

99.

7. Oktober 1537.

í Kálfanesi.

KAUFMÁLARBREFF Andrésar Björnssonar og Guðlaugar Jónsdóttur.

AM. Fasc. XLIX, 8, frumrit á skinni. Af 4 innsiglum eru tyð fyrir bréfinu.

Kaupmalabrief Andriesar Biornssonar 1537.

In nomine domini. amen.

Var suo felldur kaupmale lystur ok stadfestur á brudkaupsdeige á reykhiaholum sunnudagin næsta epter mikaelismessu um haustid¹⁾ þa er lidit uar fra hingadburdi uors herra Jesu christi. M. d. xxx. ok uij ar. j mille þessara manna af einne alfu andriesar Biornssonar ok annare Gudlaugar Jonsdottur. suo fyrir skilldu ad þdur nefndur andriess biornsson talldi sier til kaups ok kuonarmundar attatiger hundrud. er fader hans Biorn bondi Þorleifsson gaf houum. Var j þessu attatiger hundradá til skilid jordin midhus fyrir þriatige hundrut. Ok suo ij jarder er suo heita tunga ok borg er allar þessar jarder liggia j reykhiahola kirkiu sokn. Og þar til frida peninga ok ofrida til attatiger hundrada. Hier j mot gaf jon Þorbiarnarson dottur sinne fioretiger hundrut. uoru þar til skilldar ij jarder kalldbakur ok skard fyrir fiogur hundrut ok. xx. badar er liggia j kalladarnes kirkiu Ok þar til adra peninga j silfri ok audrum þarflegum peningum fridum ok ofridum. Gaf adur greindur andriess biornsson fyrr nefndri Gudlaugu konu sinne. xx. hundrud j aullum þarflegum peningum sem hennar umþodsmanni likadi uel at taka med jayrde og samþycke Biarnar bonda Þorleifssonar faudur hennar. Kiore adur greindur jon Þorbiarnarson Gudlaugu dottur sina malakonu j gard andriess biornssonar. reiknast þa malin sextiger hundrut med giofinne. Ok suo gaf huortt audru sina fior(d)ungsgiof. huortt sem annad lifde med samþycke beggia þeirra. Biarnar bonda ok jons Þorbiarnarsonar.

Voru þesser brudkaupsuottar Þorleifur Biornsson. Olafur Magnússon. Hallur augmunzson. prestar skalhollz biskupsdæmis. Ellindr eyuinzson. Þormodur salamonsson. jon jonsson. leikmenn.

Ok til sanninda hier um settum uær uor jncigli fyrir þetta kaupmalabref skrifad uar j kalfanese til²⁾ stadar kirkiu sokn á sama are uiku sidar en fyrr seiger,

1) Þ. e. 30. Sept. 2) Svo.

100. 27. Október 1537. í Eyvindarmúla.

TYLFTARDÓMB útnefndr af Jóni Hallssyni, kongs umboðsmanni í Rangárþingi, um vigsmál það, sem skeð hafði í Vestmannaeyjum, þá er Jón Ólafsson ófyrirsynju í hel sló Jón heitinn Pálsson.

Landsbókasafn 62. 8vo, afskrift með hendi Árna Magnússonar „ur brefabok biskups Ogmundar“.

Um vigsmál.

Ollum godum monnum: þeim sem þetta bref sia edur heyra. senda Sæmundur Eireksson. Philippus Runolfsson. Jon Eireksson. Biorn arnorsson. Petur Þorleifsson. Halldor Ormsson. Jon Thumasson. Magnus Petursson. Ornolfur Olafsson. Biarne Olafsson. Gisle Eysteinsson oc Jon Ormsson. kvediu gudz oc sina kunnugt giorande ad þa lidid var fra gudz burd m^o. d^o. xxx ok vij^o. ar. fimtadaginn næsta fyrer Simonsmessu um hausted¹⁾. a ysta Reidarvatne a Rangær-vollum. þingstad riettum. vorum vier i dom nefnder af Jone bonda Hallssyne. kongs umbodsmanne i Rangærþingie. ad skoda ok ransaka. ok fullnadardom a ad leggja um það vigsmal sem skied hafde i Vestmannaeyum þa Jon Olafsson oforsyniu i hel slo Jon heitinn Pálsson. hvers sal gud nade. Nu af því ad greindur kongs umbodsmadur beiddizt doms uppa. um þegn ok bætur. hvorsu hafar vera skylldu um adur greindt mannslag. vissum vier fyrer full sanninde. ad lysingin hafde logleg dæmd vered. Enn um bætur og þegn hafde þar ecke domur a falled. því at a þann sama mann Jon heitinn Pálsson. sem i hel var sleiginn. hofdu nockrer domar geinged þeir ed godum monnum hofdu litist skynsamligrar skodunar þurfa. hvort svo haar bætur skylldu epter hann dæmazt sem þann mann. sem eckert vondt ryckte hefde a vered. Þess²⁾ ok annars. ad optliga hafde adurskrifadur kongs umbodsmadur adspurt ok epterleitad um þessara optnefndra manna vidskipte. hins vegna ok þess sem a vann. ok þottist þar eingin sannindaprof a hafa feinged. hafde þetta sama mal til alþingis dæmt verit. enn logmadurinn

1) þ. e. 25. Okt. 2) það, bdr.; AM. leiðrétti.

hafði þat skipat heim aptur i adurskrifad þing. ok því. ad svo profudu ok fyrer oss komnu. dæmdum vier fyrrskrifader domsmenn med fullu doms atkvæde. xxc. i bætur og þegn epter greindan Jon heitinn Palsson. Skyllde þar af reiknast kongdominum i þegninn .xv. aurar a hinu fiorda hundrade. Kynne svo ad skie. ad eptermælimenn hins vegna. edur forsvarsmadur vegandans. kynne þau nockur gogn edur vitne ad fa seinna ad [hvorium sier¹] mætte til gagns edur bata koma i þrattgreindu vigsmale. þa skyllde því ad ongvo fyrer skoted. Enn fyrer því ad erfinge hins dauda var heimilisfastur i Vestmannaeyium. enn framkomed timum. ok því dæmdum vier ad hin fyrst(u) söl botanna skylldu gialldast i næstu fardogum fiordungur. ef hann hefde so fe til. annar ad hauste fyrer Michelsmessu. þridie ad odrum fardogum. Enn allt [þad. þa²] fyrsta sem hann hefde fe til. riett golldeed i ollum þeim sakeyre sem logbok leggur bæde i þegn og bætur. Enn vegandann. ad fyrstum solum botanna gollnum. fridhelgañ vera fyrer erfingia ok eptermælimonnum hins vegna. þar med flytianda ok ferianaða til Noregs þad fyrsta ad hann kann komast.

Samþyckte þenna vorn dom med oss þrattnefndur kongs umbodsmadur. ok sette sitt insigle med fyrrgreindra domsmanna insiglum fyrer þetta domsbref. hvort skrifad var a Eyvindarmula i Flotshlid laugardaginn næstañ fyrer Simonsmessu a sama are sem fyrr seiger.

101.

3. November 1537.

í Núpufelli.

PALL bóndi Grimsson selr Ara lögmanni Jónssyni jarðirnar Haldórsstaði i Laxárdal, Hafstaði, Hól og Hamar fyrir jarðir og lausafé, svo sem bréfið hermir.

Landsbókasafn 61. 8vo, afskript gerð fyrir Árna Magnússon eptir vidimus frá 24. Marts 1551. — AM. 255. 4to bls. 311—312, bréfa-

1) [hvoriu sier, hddr.; AM. leiðrétti og segir: „lege hvorium sier. qv. sierhverium“. 2) Svo.

bók síra Skúlu á Grenjaðarstað skrifuð á árunum 1687—1698, eftir sama vidimus frá 24. Marts 1551.

Halldorstadi j Laxardal. Hofstade. Hool og Hamar
ahrærande¹⁾.

Þeim godum monnum, sem þetta brief sia edur heyra. Senda halldañ prestur þora(r)insson. Eiggill jonsson og jon halldorsson kvediu gudz og sina. kvnngigt giorandi. ad ar- um epter Gudz burd M. d. xxx. og vij. ðr. ad²⁾ Holltastaud- um j langadal a huitasvnnu dag³⁾. worum vier j hia. saum og heyrðum. á. ord og hañdabañd ara ionssonar laugmannz. og palz bonda grimssonar. at suo fyrir skildu ad nefndur pall grimsson fieck ara ionssyne og sellði til fullrar eignar jorðina halldorsstadi j laxardal j þverar kirkiusokn med oll- um þeim gavgnum og gædum. sem greindri iordu hefur fylgt at fórnú og nýu. og eigi er med logum fra komid. Hier j mote gaf adurgreindur are jonsson. xx^c. og viij^c Er pall grimsson medkendizt at hann hefði vpp borid af ara Jonssyne og þar til skildi pall grimsson sier. xx^c. j godum peningum af saugdum ara laugmanni. Suo oc feck pall grimsson ara jonssyne laugmanni til fullrar eignar so heit- andi jarder fyrir nordan. hafstade⁴⁾. hol og hamar. er liggia j laxarðil Med suoddan skilmala. at are Jonsson skýllði fú pale grimssyne suo micit j jordu j hvnawatnzþinge sam þessar .iij. jarder væri dýrar til. hier med gaf huor fyrr- greindra manna. are jonsson og pall grimsson annañ kwitt- añ vm allañ þann kaupskap. skiptte og reikningsskap. sem huor þeirra hafði med annañ att. þar til bæði⁵⁾ iardarkaup og aunnur skiptti ok reikningsskap. Sampýcti allañ þennañ adurskrifadañ giorning Margreth elleñdzdotter. Eigeñkvinna pals grimssonar med jóyrde oc hañdabañde⁶⁾. Skýllði are ionsson hallda þessum iordum til laga sem hann keypti. og pall suara a þeim lagaripthingum. Pui til sanninda hier vñ settu⁷⁾ fyrr skrifader menn are jonsson laugmann og pall

1) 225. 2) b. v. 255; sl. 61; AM. vill leiðrétta: aa. 3) p. e. 20. Mai. 4) „Hafstader stendur hier enn ei Hofstader“ (AM.); Hof- stade 255. 5) bæði 255. 6) 255; hañdabanna (l) 61. 7) settum, hðrr.

grimsson sin jnsigle með vorum fýrgreindra manna jnsiglum fyrir þetta brief. er skrifat var j Nvpufelle j Eyiafirde laugardaginn næstañ fyrer Leonardi abbatis. a sama aresem fýrr seger.

102. 28. December 1537. á Grenjaðarstað.

SIGURÐAR prestur Jónsson selr, í umboði Jóns biskups á Hólum, Benedikt Einarssyni jörðina Höskuldsstaði í Reykjadal og Hólkot þar hjá fyrir Sigluvík á Svalbarðsströnd með hálfkirkjuskyld, og þar til skyldi biskup gjalda Benedikt tuttugu hundraða jörð.

Eptir afskrípt gerðri eptir frumriti á skinni og staðfestri á Helgafelli 29. Maí 1703 af Gísla Sigurðssyni og Áaunda Árnasyni. Voru þá 2 innsigli fyrir bréfinu.

Það gioruñ vid Tumas Einarrsson og Ketell tumasson Prestar goduñ monnum kunnugt með þessu ockar opnu Brefe. þa lidid var frá Gudz burd M. D. xxx og vij ár. a greniadarstad j Adalreikiadal. midvikudagenn næstan fyrir allra heilagra messu²⁾. vorum vid hia. sauñ og heirdum a ord og handaband Sira Sigurdar Jonssonar. af Einne alfu. Enn Benedicktz Einarrssonar af annari. ad so fyrir skildu. ad nefndur Sira Sigurdur j löglegu vmbode verdugs herra biskups Jóns ad hólum selde ádur greinduñ benedickt jörðena Höskuldsstade j reikiadal. og Hoolkot þar hia með öllum þeim gögnum og giædum er greinduñ jorduñ á með lögum ad filgia. Hier j mótt gaf greindur benedickt adur nefndum Herra Biskup Jöne jörðena Sigluvíkj á Sualbardströnd j Sualbarda³⁾ kirkiu sökñ með öllum þeim gögnum og giædum er greindri jörðu á með lögum ad filgia með rekum og ítökun og öllum vmmerkium. sagde greindur Benedickt til halfkirkiu skildar³⁾ á jörðunne Sigluvíkj. skillde adur nefndur herra Biskup Jón

1) þ. e. 31. Okt. 2) Svo. 3) leiðr.; skilldna, afskr.

gjallda greindum benedickt hier til xx^e jörd. skillde huðr vñ sig ad sier taka greindar jarder ad næstum fardögum þær er huðr keipte og hallda huðr vñ sig til laga. enn sa suare lagariftinguñ er selde. Og til sannenda hier vñ seti-
um vid firrskrifader menn ockar innsigle fyrir þetta Bref er skrifad var i sama stad ð fiörda dag jöla ð sama are sem firr seiger.

103.

1537.

á Skýrbakka.

VITNISBURÐR um fimm hundraða tygjakaup milli sira Jóns Einarssonar og Helga Magnússonar.

Bisk. Skalh. Fasc. XX, frumrit á skinni. Tvö innsigli hafa verið fyrir bréfinu, sem bæði eru dottin frá. — AM. Apogr. 2410.

Tygi voro selld ve.¹⁾

Þat giorum vier jon eirexson. Oagnus narfason. sig-
mundur amundason godvm monnvum viturligt med þessu
woro opnu brefi at vier vorum i hia æ skýrbacka vm haust-
it er þeir keyptuzt vid siera jon einarsson og²⁾ helgi magn-
usson med handabandi at siera jon lofadi fyr greindum
helga. iii. kvgilldum og gelld³⁾fiar³⁾hundradi og þar til hundr-
adi j uarningi fyrir tygi er hann atti. Og til sanenda hier
vm sett(um) vier fyr nefnder menn vor insigli fyrir þetta
vitnisbvrðarbref skrifad a skýrbacka j landeyum arum ept-
er gvds bvrð [O. d.⁴⁾ xxx og vii ar.

104.

1537.

BREF Ögmundar biskups i Skálholti til meistara Geble Pétssonar biskups i Björgvin.

1) Utan á bréfinu. 2) hér stendr „h“ ofskrifad í frbr. 3) tvískrif-
ad. 4) [d. O., frbr.

AM. 266. Fol. bls. 160—161 (ccccxxv). Bréf þetta er tekið upp í ritgerð Jóns Gizurarsonar og prentað í henni í Safni til sögu Íslands I, 678, og árfært þar til 1537.

Copia literarum domini magistri Gelvani.

Mickilega þauðum vier ydru¹⁾ herradæmi kærri vin fyrir margt vel giort til vor allañ tjd og vora²⁾ þienara. Einkanliga nu j sju³⁾ fyrir vorn diakna⁴⁾ Gyssur Einarsson. Skulum vier þeinkia til med gud(s) hialp ad hallda ydur skadlausa vñ þa penjnga sem⁵⁾ þier hafid vtlagt þad fysta vier kunnum. Enn omaklegir þickiunst vier hier til⁶⁾ taka. treystum vier nu ecki ad senda ydur neina penjnga medaðñ soddañ ofridur⁷⁾ er. Enn þo vnderbindustum⁸⁾ vier med þessu vorv breffi ad nægia ydur [sem mauguligt er þa vier komustum vid⁹⁾].

Segid herra magnusi ad¹⁰⁾ hann skuli fa sýna skulld þad fysta vier gietum og vier me gum senda vort folk vt. Enn vier bidium ydur kærliga ad¹¹⁾ sia til hid¹¹⁾ besta vñ vor hvs. þad¹¹⁾ vilium vier giarnan med aullu godu forskullda,

[Bidium vier ydur kærliga ad þier skrifid osz med handborgurum huad tjdengs¹²⁾ er hia ydur¹³⁾. huad vier kunn- um ydur til vilia vera skulu þier alltjd finna oss reidubuna.

105.

1537.

í Reykjaholti.

VIBÐING á kirkju og stað í Reykjaholti.

AM. Apogr. 2221 „ex authentica membrana templi Reykholtensis“.
— Í „Héraðsbók“ Haldórs prófests Jónssonar í Reykholti, sem geymd er í Landsskjalasafninu, (bl. 6 og 9) er þessi virðing með raungu ártali „1534“.

Anno domini M^o. D^o. xxxuij.

Item uoru þesser dandi menn ath meta kirkjuona oc

1) yðar JGiz. 2) vorra JGiz. 3) síðsta JGiz. 4) herra (f) b. v. JGiz. 5) sl. JGiz. 6) við JGiz. 7) ófrið JGiz. 8) — bindumst JGiz. 9) [þá vér komunst við, sem mögulegt er JGiz. 10) sl. JGiz. 11) b. v. JGiz. 12) Svo. 13) [sl. JGiz.

staden j reykholltte. sira olafur gudmundzson. sira freysteinn grimsson. sira olafur kolbeinsson. sira eirickur jons-son. sira magnus jonsson. sira gisli jonsson.

Jn primis giordu þeir kirkiuna fiuru x. c.

Jtem allan staden med utehusum firir c. oc xx.

106.

1537 og 1538.

1542.

1576.

SKRÁ um peninga þá, er Ögmundur biskup i Skálholti galt Claus van der Marvitz hirðstjóra vegna sira Jörundar Steinmóðssonar.

AM. Apogr. 1937—1938 (eptir vidimus frá 1576).

Anno Domini Mdxxxvij^o hofum vier þessa peninga af-enda laatid hirdstiora Claues vander Marwytze sem hier epter standa skrifader.

Jn primis vegna sijra jorundar. iij. naut gomul. xx sauder. vij tunnur smiors og j vætt betur. v. suin og ij huder.

Jtem anno et cetera xxxviii^o.

jn primis viij kýr.

Þad medkennuñzt ec Gizur einarsson superintendins¹⁾ scalholltz stiktis ad ec hefi skrifat þennañ reikningskap epter þeim sem ec vissa ad b(iskup) augmundur godrar mijnniñgar vt giallt¹⁾ j sannleika suo vordna peninga af kirkiunnar peningum er hann leysti til sin þann part af peningum Sjra jorundar. af herra kongsins vmbodzmanne sem kongdomenum hafdi til fallit. til sannenda er mitt signet hier fyrir nedañ æ þrykt. Anno Domini M D. xliij.

Þat medkennunzt eg magnus prestur jonsson og helgi ionsson med þessum ockar vitnisburde ad vid sæum og yf-erlæsum suo latandi bref ord fyrir ord sem hier fyrir ofan skrifat stendur med heilu og oskoddu sijnete herra Gizur- ar einarssonar. Ok til sanninda hier vm þryckium vid ock-

1) Svo.

ar jnsiglum fyrir nedañ æ þetta bref. Anno seruatoris. 1576.

107.

[1537—1538].

CLAUS van der Marvitz, fóviti yfir alt Ísland, kvittar Ogmund biskup af reikningskap af sýslunum, sköttum og sýslugjöldum, sem féllu 1537, og býðr honum að gefa sýslumennina kvitta þar um, svo og um sakferli í tíð Diðriks van Bramstede, og geri Diðrik van Mynden reikningsskap um það.

AM. 191. 4to bls. 57 (bréfabók Jóns Hallssonar á skinni). — AM. Apogr. 5558. — Prentað í Kirkjusögu Finns biskups Jónssonar II, 272.

Það medkennunzt eg claues uander Merwýtze foviti yfir allt island. með þessu minu opnu brefi ad uerdugur herra j gudi. biskup augmund j skalholte hefer stadið mier greiniligañ reikningskap af sýslunum. skauttum og sýslugiaulldum. sem fiellu. anno m.^o d^o xxx uij. þui bifala eg hans nad. ad hann gefi syslumaunnum sina kuittan. þessa sama ars.

So og ad hans nad hit bezta til siae. og kuittn gefi fyrrer þau sakferli sem urdu þann tid dyrik uan bramstedi war fouiti. og standi dýryk uan mynden þar reikningskap af.

Og til sannenda hier vm.

108.

2. Febrúar 1538.

í Skálholti.

SENDIBRÉF Gizurar Einarssonar til Odds Gottskalkssonar, og segist hann — meðal annara orða — senda honum sálminn *Magnificat* þýddan á islenzku, eins og hann hafi mælt til.

AM. 266. Fol. bls. 157—158 (CCCXXV). Bréfabók Gizurar biskups í afskrift síra Haldórs Jónssonar í Reykholti 1654—1657.

Favor et benevolentia christi Jesu tibi semper assit chare socie. qvanqvam meæ literę non sint ejus generis ut

eas temere audeam remittere. tamen¹⁾ fretus animi tui humanitate sciens eas te non despecturum licet²⁾ magis ineptas libet igitur per eas tecum colloqui etiamsi locorum et temporum intervallo simus disjuncti. munus quidem amplissimum mihi collatum esse putarem charissime. si tibi et omnibus ut debeo pro ingentibus³⁾ beneficijs gratias agere et referre possim. verum quoniam mihi fortuna sit ut ingenij et rerum penuria id haud quidquam facere liceat. dijuvatorum beneficiorum memores multa cumulata mercede dependant. Cum jam dudum ad mentem redij colloquutionisque nostræ⁴⁾ optime amice meminisse recordatus sum (ni fallor) taliter me admonitionem tuam non admisisse ut dignum fuerat. et si eo in tempore aliquam gestu vel verbis offensam præbui. tædet sane. quia animo scio ex bono profectum⁵⁾ esse quod te uolo ebrietati et stultitiæ mee potius quam malevolentiae ascribere. Præterea scias vir humanissime hic modo nihil novi. sed cum aliqua notatu digna percipio tibi impertiantur. spero quoque me certiore futurum per tuas literas quicquid agatur actumque sit apud te. Hymnus divæ virginis Magnificat in materna lingua prout postulasti in calce epistolæ continetur. dominus Jesus oculos tuæ mentis illuminet in diesque magis ac magis. in sancti Evangelij professione auctiorem reddat. opto ut omni tempore simus uterque alteri commodo et ornamento.

Cum hujs bene vale meque scito in omnibus tuis uotis esse quam paratissimum. me hercle⁶⁾ quam pæne animo exciderat quod neutiquam præteritum oportuit. officiose familiam omnem per te meis verbis salutatam volo. Iterum vale cum utriusque hominis sospitate.

Ex schalholt die ipso purificationis Anno virginei partus m d xxx viij.^o

Gissurus Einari
ad vo^a præcipuus.

1) AM. leiðrétti; tu, hdr. 2) leiðrétt AM.; his (!) hdr. 3) AM. leiðrétti; ingentis hdr. 4) \overline{mm} , hdr. 5) leiðrétt. AM.; perfectum, hdr. 6) herclæ, hdr.

Jneptum⁷⁾ vulgatumque stilum frater charissime ne despexeris.

Studioso miraque sapientia prædito viro ottoni speciali suo amico presententur hec.

109.

5. Febrúar 1538.

í Laufási.

JÓN Magnússon gefr sira Joni Finnbogasyni jarðirnar Rauða og Bæ fyrir hálfu Grenivík í Höfðahverfi, og þar til milligjöf nokkura.

AM. Fasc. XLIX, 9, frumrit á skinni, og er innsiglið dottið frá. — AM. Apogr, 3712.

Vm Bæ og halfa grenivíkj.

Það giore ec jon magnusson godum mavnnum viturligt med þessv minv oppnv brefi ad ec medkenunzts ad eg hefi gefid sira joni finnbogasyni jarðirnar ravdæ ok bæ fyrir halfa greniuick ok þar til peninga sem fyr greindvm sira jonj lickar vel ad hafa ok adur er vm skilid. skýlidi sira jon mega ad sier tacka þessar jarðirnar nær sem hann villdi sialfur enn greindur jon magnusson skyllidi suara laga rifting æ þessvm fyr greindum jordum. Ok til sanenda hier um set ec mitt jnsigli fyrir þetta bref er skrifad uar j laufasi j eyiafirdi æ favstvdagin næstan fyrir petursmiesv arvm efter gudzs burds. 0. ve. xxx ok viii ar.

110.

16. Febrúar 1538.

í Eíngihlíð.

Dóma sex manna útnefndr af Páli bónda Grímssyni, er þá hafði kongsins sýslu og umboð yfir Húnavatnspingi, um kærur Jóns Haldórssonar til Þorláks Þórissonar, að hann hefði ekki rekið lambé sitt á Eyvindarstaðaheiði eða toll goldið eptir gömlum vana.

1) leidrött. AM. Inceptum, hdr.

AM. Fasc. XLIX, 10, frumrit á skinni. Af 7 innsiglium eru nú 3 fyrir bréfinu. Gömul afskrift af þessum dómi (c. 1620) er meðal pappírbréfa í Bisk. Fasc. III, 3.

Eyuindarstadabref vñ rexta¹⁾

Ollum monnum þeim sem þetta bref sia edr heýra senda jon bonde olafsson. einar einarsson logriettvmenñ. eigill jonsson. kodran olafsson. einar Sigurdsson. Sueirñ jonñsson kuediu gudz og sina. kunnigt gioraude. þa lidit var var fra gudz b(ur)d. M. v. c. xxx. og atta ar. Laugardagin næstañ fyrir niv vikna fostu. j eingihlid j laugadal a þingstad rettum voru vier j dom nefndir af vel bornvm dani-manni pali boñda grimssyni er þa hafdi kongsins systlu og vmbod ýfir hunavazþingi. ath rannsaka og skoda og fullnadar domñ á at leggja. j millvm jons halldorssonar og þollacks þorissonar vñ þa úkiæru er fyrr nefndr jon klagade þar til hans at hann heffdi ekki rekit lambfie sitt a eyuindarstadar heidar. eda toll golldit epter gaumlum vana. Nu sakir þess at þollackr lagde sig þar vnder og leizt oss vñderlagit logligt og hann þar rettiliga fyrir kalladan. hiñs annars ath fyrr nefndr jon let lesa trañskriptarbrief af vrskurde einars gilssonar logmannz nordañ og vestan á jslañde. með heilum og oskoddum godra manna jnsiglium. suo latañda ath fyrr nefndr einar logmadur hafde adr vrskurdat alla bæñdr j millum gavnguskarsar j skagafirde fyrir vestan votñ. og laxar a skagastrond fyrir nordan blondu. þa sem eiga x. lomb edr fleiri. frialslega mega og skyllduga at reka sinn lambfienad vñ sumar á eyvindastadar heidar enn luka ath hausti eitt lamb af resktri²⁾ eyuindarstadamonnum. og þui dæmdu vær þollak skýlldugan. og alla adra þa sem byggja edr bua j þessu tackmarke skýllduga epter logmannzins vrskv(r)de at reka sitt lambfie a eyuindastada heidar. og luka ath hausti eit lamb. þeir sem ætti x fleira. at frafærum joni halldorssyni eda þeim. sem logradañde³⁾ væri eyuindastada. somvleidis þeir sem heima geyma edr annars stadar reka. skulu bæde suara tolli og suo gongu epter log-

1) Utan á bréfinu með hendi frá c. 1600. Efst í rönd bréfsins stendur „Jesus“. 2) Svo. 3) logradadande, frbr.

um. Enn ef þeir reka sem færri eigu enn .x. svári huorcki tolli ne gaungu. Enn þeir¹⁾ sem ei hafa tollinn golldit edr halldit vppi þessvm rekstri epter logum (ad) forfallalausv svári kongdominvm sem þeir hafi rofit logmannz vrskurd. enn joni savd med all dri badi adr og suo vpp hedañ. þar til er hann er verdr halftrar merkr. þa dæmdum vier fyrr greindum joni halldorssyni fiorar merkr j fullretti. og kongi domrof iiii merkr sie enn þessi domr rofinn.

Sampyckti þennað vorð dom adr greindr valzmadur og setth sitt jncigli med vorum jnciglum fyrir þennað dom er dæmdiz og vppsagdiz j fyrr greindum stad og dag á sama ari sem fyrr segir.

111.

22. Febrúar 1538.

Björgvin.

BRÉF Geble Pétrssonar biskups í Björgvin til Gizurar Einarrssonar, þar sem hann hvetr hann til að vinna í vingarði drottins á allan hátt til góðrar uppskeru á síðan í sinu landi; biðr að heilsa síra Hálfdani, sem hann hafi ekkert bréf frá feingið.

AM. 266. Fol. bls. 151 (CCCVII). Bréfabók Gizurar biskups í afskrift síra Haldórs í Reykholti (1654–1657). Prentað hjá Harboe, Khavns. Selsk. Skr. V, 235–36 (ónákvæmt).

Meyster geble breff.

Salutem per christum.

(Tacker) ieg edher kere herre Gisser for alt got og vil (thet) gerne met eder forskyllde.

gode ven jeg haffver ingen²⁾ skriffvelsi faat af eder [siden j³⁾] fore hedan. thi bidur vær ydur scriffver mig thil och tenker paa megh. huad vamtes vanche faa⁴⁾] j vel vithe⁵⁾ aff the Handborger. O mi frater in christo predilecte, labora in vinea domini et certa bonum certamen. ac eius sincerum verbum semina. ut possit aliquando in tua terra ferre fructum in patientia. Dominus Jesus christus dabit robur et fortitudinem. in christo vale.

1) þeir frbr. 2) mvo, hdr. 3) [leiðrött; saa, hdr. 4) fraa, hdr. 5) vilte, hdr.

raptim in die sancti petri cathedra Anno 1538.

Her Gisser scriffve her haldan til paa mine vegne och beret¹⁾ hannem gode ven²⁾ jeg haffver intet³⁾ bref ffaat af hannem.

iterum vale

Gebellinus Petreus.

112.

10. Marts 1538.

KRISTJÁN konungr III. ritar Claus van der Marvitz fógeta á Íslandi, um að hann leyfi Helmichen Schmiden og Thonges Mutter verzlan á Íslandi eptir því, sem gamall vani sé til, en ekki á annan hátt.

Ríkisskjalasafn Dana, þýzkir Cancelli Registr. Nr. 9, 1537–38, bl. 120.

Am tage Jnuocaut Anno vt supra 38.

Hat K. W(ürde) vf d(enn) vonn Lubeck furbith zweien Jrenn burgern, mit namen helmichen schmiden, vnd Thonges Mutter ann Clos vonn der Marwitzenn Voget vf Yslannt ein schriff gebenn, dass er die gemeltenn Burgere mit Jrem Schieffe, einen Krauel, das Schipper hermon furborn füret, jon Jslannt handlen lassen soll, nach allter gewonnheit vnd nicht annderst.

Actum vt supra.

Relator M(ilchior)

Rantzaw Marschalck.

113.

11. Marts 1538.

f. Möðrufelli.

TESTAMENTISBRÉF Bjarna Sturlusonar.

AM. Apogr. 132 „ex originali“. — AM. 255. 4to bls. 328–329, bréfabók síra Skúla Þorlákssonar á Grenjaðarstað, skrifuð á árunum 1687–1698, einnig eptir frumriti.

1) serce (l) hdr. 2) veter (l) hdr. 3) met (l) hdr.

Testamentissbrieff Biarna Sturlasonar¹⁾.

J Nafne faudur og sonar og anda heilax.

Eg Bjarne Sturlason heill at wite Enn nockud krankur i minum likama giðre sodan Testamentum og minn sidasta wilia sem hier epter skrifat stendur [etc.²⁾

Fyrst at upphafe gef eg mig og mina sal med ðnd og likama i myskunar fadm almattugs guds fðdur. sonar og heilax anda. bid eg um alla gudz heilaga menn og sierdeilis jungfru Sanctam Mariam at ðrna mier myskunar af gudi almattugum. bid eg alla kristna menn at fyrergefa mier fyrer guds skulld. þad eg hefi hverium a moti brotid. med ord edur verk. kys eg minum likama legstad at klaustrinu Mðdruvóllum i Hørgardal Enn af þeim veraldlegum peningum sem gud hefur mier lanad gjori eg sodan skipun og Testamentum ef eg salaztt og framlid ur þessari sott og krankleika at eg gef kirckjunne a Mðdruvollum i Hørgardal hest þann sem geingur under minum likama þangat. Fætækum mðnnum gef eg v. bid eg Are Jonsson lögmann greidi þat sem fyrst af minum peningum. Presti þeim sem mig syngur til graftrar gef eg c. og stack minn hvørn hann vill hafa. þeim kennimðnnum ðdrum sem standa at minum greftre gef eg fimm aura hverium. bid eg þa at þeir bide fyrer mier til gudz. Minne dottur Arnfride hefi eg ðdur gefit og svo gef eg nu jordena Oss³⁾ i Hørgardal med .vj. kugildum. Ara Jonssyne laugmanne gef eg jòrdena brecku i Svarfadardal. Reikna eg þat gialld fyrer marga goda hluti. sem goder menn vita. at hann hefur mier veitt. bid eg nefndan Ara Jonsson. at fæ mig kvittan um þær fiesekter sem eg er brotlegur wid Heilaga kirkiu og byskup Jon. þat eg hefi nefndum Ara undervisad. Gunnvòru Jonsdottur gef eg jòrdena Jarðbru i Svarfadardal. og þar med v. kugillde medur þeim skilmala. at eg sie kvittur med [sira⁴⁾] Jon filpusson þat eg hefi honum a mote brotid. svo hann tale ecki uppa mina erfingia. ma þat þui reiknazst nockun⁵⁾ part gialld. wil eg og svo bid eg Ara Jonsson lögmann. at hann taki mina dottur arnfride til sin. og þessa peninga sem eg hefe henne

1) 255, og bætir við: „med 4 jndciglum“. 2) [og etc. 255. 3) Aas, 255. 4) [þar vid (1) 255. 5) Svo,

gefid. og siae gott Rad fyrer henne. sem eg treyste honum til. bid eg um mina erfingia og epterkomendur at þeir late þetta mitt Testamentum og sidasta vilia obrigdeliga standa. Giorde eg og skipade þetta Testamentum i Mòdrufelle i Eyafirdi mánudagin i annari viku fòstu. Voru þesser menn þar nær¹⁾ stadder hveria eg bad at bera hier witni um. Sira Jon filpusson. Are Jonsson lógmann. Bryniolfur Einarson og Teitur Magnusson. þui til sannenda hier um setium vier fyrrskrifader menn wor junsigli fyrir þetta bref. er gjort var i sama stad og deigi sem fyrr seiger. þa lidit var fra guds burd. M. D. xxxviij. ðr.

114. 12. Marts 1538. í Skálholti.

ÖGMUNDR biskup í Skálholti fær Fúsa bónda Brunmannssyni og Ólöfu Björnsdóttur konu hans til eignar jarðirnar Kirkjuból í Dýrafirði, Dynjandi, Borg, Skjaldfönn og Rauðstaði í Arnarfirði fyrir 24 hundruð í Valþjófsdal og 20 hundruð í Hjarðardal í Önundarfirði, svo og hálfu Alviðru í Dýrafirði, og það, sem jarðir þær, er biskup fær, eru ódýrari, gefr hann kvitt sökum þess, að þau hjón Fúsi og Ólöf hafi jafnan verið sér og dómkirkjunni til styrks og hjálpar, gagns og góða, og lofi svo að vera framvegis.

AM. Fasc. XLIX, 11, framritið á skinni. Innsiglið er dottið frá. Bréfið er með hendi Gizurar biskups.

Wier augmund med gudz nad biskup j Schalholti giorum godum monnum kunnigt med þessu voru opnu brefi ad vier hofum haft suoddan jardaskipti uid Fusa bonda Brunmanzson og hans dandikuinnu olofu biornsdottur at vier hofum feingit honum hola og kirkiubol j dyrafirdi sem er xxiiije oc liggur j sanda kirkiu sokn. jtem dynianda j arnarfirde xviiiije. jtem borg j arnarfirde vje. oc skaldfonn oc raustadi j arnarfirdi vje huor. hueriar allar jarder at liggia j Rafnseyrar kirkiusokn. hier j mot hefur hann feingid oss xxiiije j ualpiofsdal j aunundarfirde oc xxc j hiardardal j

1) vid 255.

aunundarfirdi hueriar jarðer et liggia j holtz kirkiu sokn. jtem hefur hann oc feingit oss halfa aluidru j dyrafirdi huer liggur j nups kirkiu sokn. oc saker þess at greind hion hafa alltíð uerit oss og domkirkiunni til styrks og hialpar gagns oc goda oc hafa enn suo lofat ad giora framuegis j þui þeim er mogulegt og uier seigium þeim til. þui gefum uier og giorum þau ollungis kuit þar um. þo nockur munur sie dyrleika fyrgreindra jarða, Skal huor fyrir sig hallda sinu kaupi til laga enn sa suari lagaríptingum sem selldi. Og til sanninda hier um festum uier vort jnnsigli fyrir þetta jarðakaupsbref. Skrifat j Schalholti in festo sancti gregorij pape anno domini. m d xxx viij^o.

115.

13. Marts 1538.

á Hólum.

Jón biskup á Hólum fær Sæmundi Símonarsyni til fullrar eignar jarðirnar Tungu, Lund og Þrasastaði í Fljótum fyrir kaupahlutann í Hnappstöðum og Mjölbrigðastaði.

Landsbókasafn 61. 8vo. „Ex orig. Gudmundar Þorleifssonar“ (AM.).

Vier jon med Gudz nad biskup a holum giðrum godum monnum kunnigt med þessu voru opnu brefe. at vier hófum feingit sæmunde simonarsyne til fullrar eignar. jarðirnar. Tungu. Lund og Þrasastade. er allar liggia j fliotum j hnappstada kirkiu sokn. med ollum þeim gögnum og giæðum sem greindum jörðum eiga at fylgia at lögum og vier vrdum fremst eigande at. hófum vier fulla peninga vpp borid sem oss næger fyrir adr greindar iarder. hefur fyrr nefndur sæmundur feingit oss aptur kaupahlutan j jorðunne a hnappstodum. og jordina mjölbrigðastade. er vier hófum hónum adur sellt. Og til saninda hier vm setium vier vort secretum. og sæmundur simonarson sitt innsigle fyrer þetta bref skrifat a holum j hialltadal midvikudagin næstan epter gregoriusmesso. arum epter Gudz burd M. D. xxx. og viij.

116.

[1538].

SENDIBEF Gizurar Einarssonar til ónafngreinds kunningja síns, þar sem hann meðal annars biðr hann að skrifa sér optar og segja sér tíðindi frá honum.

AM. 266. Fol. bls. 157 (CCCXXIII). Bréfabók Gizurar í afskrift síra Haldórs í Reykholti 1654—1657. — Latínan virðist vera hér nokkuð mikið afbökud, sem ekki verður lagfært til hlítar.

Ad manus proprias | =) he. literæ permittentur.

Præcipuo amico pergratoque sodali suo speciali dilecto s. p. d.

Unus tu mi frater viuunt alij tui socij penitus ignoro ad unum perijstis omnes. jam ferme annus est et ego tuas literas suspirare non desino non possum non vehementer suspirari ne postquam a nobis discesseris¹⁾ aliqquando acciderit²⁾ quod tu me in latere uel me absens luctu et nœrore conficiar sed id certe torquere est tam diu sollicitum et anxium habere nunc si potes fac ex tuis literis intelligam quid istic agatur quoniam nostrum³⁾ propositum est apud dominum in multum enim lector (!) cognoscere in quo res nostræ statu sint hodie. nos dei benignitate hec satis fœliciter agimus. sed quo minus successu hoc perfruamur tua et aliorum qui in christum estis. salutis cura et sollicitudo facit cum mi frater n(!) hee mee literae ad dominum meum generosissimum quam citissimum perferantur. illud mihi quam gratissimum feceris si sæpius ad me literas miseris quibus et de tua in primis salute et de hys quæ istinc aguntur certior fieri possum.

vale et si quid est quod mea⁴⁾ tibi opera prodesse possit utere⁵⁾ et cum volueris⁶⁾ ecce me tibi ad omnia optata tua libentissime paratum.

|—|—| vester amicus totus
nec non obseqvissimus.

1) dicessi, hdr. 2) attident, hdr. 3) nunc, hdr. 4) mira, hdr. 5) Svo. 6) voluiris, hdr.

117. 4. Apríl 1538. í Skálholti.

BRÉF Gizurar Einarssonar til Jóns prests Einarssonar, efnislitíð.

AM. 266. Fol. bls. 157 (CCCXLIV). Bréfabók Gizurar í afskrípt síra Haldórs í Reykholti 1654—1657. — Árni Magnússon, sem ekki hefir afskrifað þetta bréf, segir um það „nullius fere argumenti, sed, ut apparet, exercitii saltem gratia elaborata, ac itaque eam exscribere neglexi“. — Latínan er hér æðimikið brjáluð.

Felicitatem in christo Jesu munus quid aptissimum¹).

præterea ais te meas literas ferme per annum suspirassem. Sane quod antea nullas ad te dederim literas eo non feci (ut) in tui oblivionem cæperim vel te latere vellim quicquid agitur actumve sit hoc in loco post²) tuum discessum sed me apud te habeam excusatum iudicabo³) omni⁴) veriss(ime) primo quia nullum mihi dabatur scribendi argumentum deinde quia non fuit mihi tabellarius cui commode meas literas darem. denique quod meæ literæ non sint eius generis ut eas temere audeam remittere et hoc satis excusatum. Scias præterea vir humanissime hic modo nihil novi et me penitus inscium dominum aliquid speciale decrevisse [post discessum⁵) tuum sed cum aliquando nostra indigna cum primis C. T. imperiantur. Tu tui tuaque omnia in cura sunt et erunt.

Cum hys paucis vale meque scito in omnibus tuis votis esse quam paratissimum.

Ex Schalholt quam citissime pridie nonas Aprilis Anno m d xxx viij.

G E T C deditus

Egregio pariter ac ornato viro domino Johanni Einari amico s. p.

118. 26. Apríl 1538. í Glaumbæ.

Jón biskup á Hólum selr Ara lögmanni Jónssyni jarðirnar

1) Svo; rétt: amplissimum? 2) pro, hdr. 3) indicabo, hdr. 4) en, hdr. 5) [p' conressum, hdr.

Ingvildarstaði og Daðastaði á Reykjaströnd fyrir Mýrar í Dýrafirði, og skildi Ari af sér að svara gögnum Mýrakirkju, en segir til tveggja jarða kirkjunnar.

Landsb. 61. 8vo afskript gerð fyrir Árna Magnusson eptir vidimus frá 24. Marts 1551. — AM. 255. 4to hls. 315, bréfabók síra Skúla á Grenjadarstað, skrifuð á árunum 1687—1698, eptir sama vidimus frá 24. Marts 1551.

Ingvellastade og Dadastade a Reikiastrand a hrærande
fyrer jordena Mýrar j Dýrafyrde.¹⁾

Þat giorum vier þorfinnur sveinsson og arne hauks-
son. prestar. Pall grimsson og Teitur magnusson leikmenn
Godum monnum kunnigt med þessu vorv opnv brefe.
at arum epter gudz burd. M. d. xxx og viij. j glæmbæ j
skagafirde faustudaginn j paskaviku worum vier j hia saum
oc heyrðum á ord og handaband verdug herra Biskup jons
og ara ionssonar laugmanns. ad so fyrir skildv. at biskup
jon selldi nefndum ara jardiñar jnguoldarstóði og dada-
stóði a Reykjarströnd j skagafirde. med ollum þeim gögn-
um og gædum sem greindum jórdum a med logum ath
fylgia og Biskup jon vard fremst eigande at. Hier i mót
gaf adur nefndur are jordina mýrar j dýrafirdi med ollu
þui sem þeirre jorðv a med logum at fylgia. og hann oc
hans kuinna halldora þorleifsdotter hefdu²⁾ fremst eigande
at ordit. Skýllde huor hallda þeim iordum til laga er keypttu.
Enn swara laga ríptingum a þeim er selldu. Skilddu³⁾ fyrr
nefndur are ionsson af sier ad swara nockrum kýrkiunnar
godzum a mýrum. vtañ þui sem fallit hafde medan hann
hiellit. og þeim xij kugilddum sem hann tok þar med. Suo
og sagde are ionsson til ath nu væri halldit at kirkian á
mýrum ætti tuær iarder. suo heitañde fell oc Rekavík. Og
thil sanneñda hier vm setium vier fyrrskrifader menn wor
jnsigle fyrir þetta bref skrifat j sama stóð degi og⁴⁾ are
sem fyrr seger.

1) 255. 2) hefdu 255. 3) 255; Skijldu 61. 4) 255; sl. 61.

119. 12. Maí 1538. í Holti undir Eyjafjöllum.
EIDR þriggja manna um peninga kirkjunnar á Sólheimum í
Mýrdal, þegar Jón Magnússon bjó þar vegna Erlends Ein-
arssonar.

British Museum, Add. Chart. 15,899 B, frumritið á skinni, keypt
12. April 1862 af Charles Devon málafræslumanni í Lundúnum. Inn-
siglin bæði dottin frá. Sbr. Lögmanns úrskurð frá 8. Sept. 1537. —
AM. Apogr. 5555 (óvíst eftir hverju).

Þat giorum wer jon magnusson. gudmundr gunsteins-
son og magr sigurdzson godum monnum kunnigt med þessu
woro opna¹⁾ brefe ath wer hofum suo felldann bokareid
suarit fyrer sira þorleife eirekssyne officiali heilagrar skal-
holltz kirkiu sem her epter stendr skrifadr.

Til þess leggium wer hand a helga bok og suo skiot-
um wer woro mali til gudz. ath wier wissum sannliga. ath
einginn kirkiu peningur war æ solheimum það ær sem jon
magnusson bio æ solheimum. wegna erlendz einarssonar.
huorki kyr ne ær. og hans iardar[partur war²⁾ suo j eydi.
ath eingi skil woro fyrer giord.

Ath suo staufudum eidi sie oss gud hollr sem wer satt
seigium. gramur ef wer liugum.

Og til sanninda hier um festum wer wor insigle fyrir
þetta bref. skrifad j hollte vnder eyiafiollum ipso die sanc-
torum martirum nereit et achillei. anno domini M d xxx
octauo.

120. 31. Maí 1538. í Bæ.
ÁGRIF af dómi (Ögmundar biskups) um aðtekt þeirra Orms,
Þorsteins og Eiríks Guðmundssona á staðnum í Reykjaholti
og peningum kirkjunnar og biskupsins.

AM. Apogr. 2708 með hendi Orms Daðasonar „Ur brefabok bisk-
ups Ögmundar“ (A. M.).

1) opnu 5555. 2) [5555; partar 15899B

Domur um þá Gudmundssonu.

Svoddan dómur gieck á málafarle þeirra brædra. Orms. Þorsteins og Eireks Gudmundzsona í Bæ í Borgarfirde þa anno var 1538. fóstudaginn næstan fyrir gagnaðagaviku.

Ín primis var það dæmt að þeir hefde ranglega að sier teked stadinn í Reykiahollte. ok kirkiupeninga og biskupsins sem sera Olafur heitinn Gudmundsson hafde umbod yfer haft. Svo ok dæmdist þar. að þeir skyldu aptur leggja alla þá peninga kvika og dauda fasta og lausa sem þeir hefde þaðan haft under sinn svarinn eid. Enn fesekt var dæmd under biskupsins náð.

121.

[31. Maf] 1538.

í Bæ.

DÓMR Ögmundar biskups um aðtekt þeirra Orms, Þorsteins og Eiríks á peningum Reykholtskirkju og Hjarðarholtskirkju (í Laxárdal) og á bréfum og skilríkjum eptir sira Ólaf heitinn Guðmundsson bróður sinn.

AM. Apogr. 2709 með hendi Orms Daðasonar „Ur brefabok Ögmundar biskups“ (AM.). Hvort þetta sé ekki leingra ágrip af sama dómi og næst á undan, er ekki fullvist.

Um Reykhollts peninga Anno Domini

M^o. D^o. xxx^o. viii^o.

Suo felldur dómur fiell á málafarne þeirra brædra. Orms. Þorsteins ok Eireks Gudmundzsona. sem hier epter stendur skrifad. í Bæ í Borgarfirde Anno Domini M^o. D^o. xxx^o. viii^o. Dæmdust þeir þrir brædur af xii dandimonnnum. að þeir hefde rānglega að sier tekit kirkiunnar ok kirkna peninga. og skyllduger aptur að greida alla þá peninga sem þeir töku kirknanna vegna og biskupsins. under sinn svarinn eid. það fyrsta biskupinn vill. Enn þá fiársök sem þar á sagdest dæmdum vier under biskupsins dóm oc urskurd.

Í annare grein kallade biskupinn xii presta með sier til dóms urskurdar. dæmdust þeir brædur þá skyllduger

aptur ad leggja under sinn svarinn eid. fyrst aull þau bref og skilríke sem þeir hafa teked epter sera Olaf heitinn Gudmundsson brodur sinn. i biskupsins hand. hid seinasta um Þorlaksmessu i sumar. einkanlega Testamentum brefed. Svo ok alla adra hluti kvika ok dauda þá sem þeir hafa i burtu borid fra greindum garde Reykhollte. og tvgillde aptur þann kost og heý sem Ormur fargade frá biskupinum. ok þar á ofan seker fyrst fiorum mörkum i dömfrof. ok tvennum niu morkum vid hvoria kirkiu i Reykhollte ok Hiardarhollte. Enn h(eilagri) Skalholltskirkiu og biskupinum .lx. merkur. Skulu þesser peningar gialldast þrennum solum heima i Skálhollte. utan biskupinn vilie inndælla um giora. Sor ádur skrifadur Ormur Gudmund[son] bokareid. ad hann skuli þann dömf og urskurd hallda. med ollum sinum greinum ok articulis et cetera.

122.

16. Júní 1538.

á Breiðabólstað.

ÞÓRÐUR Magnússon fær Sæmundi Eiríkssyni sókn á öllum þeim peningum, er honum féll í erfð eptir Magnús Jónsson föður siun, en hann erfði eptir Þuríði Jónsdóttur móður sína, og svo á þeim fjám, er Þórði fellu til erfða eptir Jón Sigurðsson afa sinn.

AM. Apogr. 994 „Ex. orig. Sæmundar Magnússonar a Holi i Bolungarvik“, með hendi Árna Magnússonar.

Þat giorum vid Þollakur Jonsson og Ormur Erlindzson godum monnum kuneckt med þessu ockru opnu brefi ad þa lidid var fra hingadburd Jesu Christi M. D. xxx. og viij. ar. laugardagen næsta epter hvitasunna¹⁾ i Ase i Holltta-mannahrepp vorum vid i hia saum og heyrðum æ ord og handaband þessara manna af annare alfu Sæmundur Eir-exson en af annare alfu Þordur Magnusson. faldizt þatt og skildizt under þeirra handabande ad adur greindur Þordur

1) þ. e. 15. Júní.

Magnusson feick¹⁾ fyrrskrifudum Sæmundi alla læugliga sokn a aullum þeim peningum sem honum fiell i erfd epter fodur sinn Magnus heiten Jonsson en hann erfde epter modur sina Þuridi heitna Jonsdottur og saumuleidizt þa peninga sem opptgreindum Þorde fiell til erfda epter Jon heiten Sigurson afa sinn. Skyldi optt skrifadur Sæmundur eignast alla halfa peningana fyrir sinn kosnad og omak sem hann stækti ad laugum frida og ofrida fasta og lausa og allt þat sem þessum orfum tilheyrir i sokn og sakfellum. Og til saninda hier um settum vid okur insigle fyrir þetta vitnesburdarbref skrifad æ Breidabolstad i flioshlid. are deigie sidar en fyrr seiger.

123.

17. Júní 1538.

á Hólum.

ÚTLÚKNINGABREF Jóns biskups Arasonar á Hólum til kirkjunnar á Mýrum í Dýrafirði.

AM. Fasc. XLIX, 12, frumrit á skinni, og er innsigli biskups fyrir því, nokkuð brákað. — AM. Apogr. 816, afskr. staðfest í Skálholti 3. Maí 1712 af Árna Magnússyni, Þorleifi Arasyni, Gísla Bjarnasyni, Páli Hákonarsyni og Þorgils Sigurðssyni. — Transskriptarbref á skinni meðal Mýrakirkjuskjala í Dýrafirði í Landskjalasafninu, gert sama dag og þetta bref (1⁷/₆ 1538).

Vm peningagialld A myrum j dyrafirde.

Vier jon met gudz næd Biskup æ holum giðrum godum monnum kunnigt met þessv uorv opnv brefi. at vier gioldum kirkiuæne æ myrvm j dyrafirdi j þau .lx. hundrut. sem vier hofum henne lofat. suo falna¹⁾ peninga. sem hier efter skrifat stendur.

J fystv jordina fell fyrir .xii. hundrut. jordina rekauik fyrir .x. hundrut og .xx. hundrut j bokum og messoklædum. x. malnytvkugildi. tuau hundrvt j uadmalm. ii. hundrut j j uaxi. tuo hundrut j æykielsum og lereptum godum. suo sem fær at kavpa met vadmalm j þui hieradi. sem greind

1) Svo. 2) fallna ð.

jord liggur, og þar til .ii. hundrut j gulle og brendv silfre. giolldvm vier kirkiunne þessa peninga suo framt met þui forordi. at vier og uoær efterkomendur megum frialsliga hallda greinda kirkiv og hennar peninga. efter þui sem uoæs brodur biskup augmundar jnsiglud bref jnnehalda. þar met skipum vier greindre kirkiv þuilika peninga sem þat registrum jnnehelldur sem Biskup oddgeia godvar minningar hefur giora lætid¹⁾ og til sanninda hieæ um setium uier uort jncigle fyrir þetta bref skrifat æ holum j hialltadal manvdaginn næstan fyrir festum corporis christi. anno domini. M. d xxx. viii.

124.

17. júní 1538.

á Hólum.

TRANSSKRIFTARBRÉF.

Frumrit á skinni í Landsskjalasafninu meðal Mýrarkirkjuskjala í Dýrafirði. Síðasta innsiglið er enn fyrir bréfinu.

Byskupa Ögmundar og Jons Bref fyrir Myrakirkju
eignum 1533.

Þat giorum uier Olafur hialltason. Þorsteirn gunnarson. Prestar. Arne peturson. Harfi jngimundarson. leikmenn. godum monnum kunnikt med þessv uoru opnv brefi. at uier hofum sied og yfer lesit tuo bref heræ Augmundar met gudz næd biskups j skalaholli met hañs oskoddv jncigle. og eitt bref virduligs herra jons met gudz næd Biskups æ holum met hans oskauddv jnsigle suo hlíodandi ond efter ord sem hier efter skrifat stendur.

[Hér kemr:

1. Bréf Ögmundar biskups, þar sem hann veitir Jóni biskupi á Hólum Mýrar í Dýrafirði, frá 30. Apr. 1533; DI. IX. Nr. 545.
2. Bréf sama biskups um Mýrar frá 30. Júní 1533; DI. IX. Nr. 553.
3. Bréf Jóns biskups á Hólum um Mýrar í Dýrafirði frá 17. Júní 1538, Nr. 123 að framan].

Og til sanninda hier um setivm vier fyrr skrifader menn

1) frá 12. Aug. 1378. DI, III, Nr. 272.

uor jnnicgle fyrir þetta bref. skrifat j sama stad. deigi og are¹⁾ sem hier næst fyrir skrifat stendur.

[Myrar weitter Biskup jonj 1533.

Jtem ad Biskup Ogmundj og Biskup Jonj hafi saman komid wm kirkiu reikning [a] Alþingi 1533.

Jtem huad Biskup Jon gelldur kirkiunnj æ myrum j lxc 1538.

Jtem 1540 Biskup Ogmundur fluttur til Danmerkur.

Jtem 1551 Biskup Jon aftekinn.

Epter Copium af kaupbrefj Biskup Jons og Biarna narfasonar²⁾. Bianj³⁾ þollotsson⁴⁾ feck mier. kaupast þeir wid 1541.

kirkiu peningar golldnir 1543.⁴⁾

125.

18. Júní 1538.

í Einarshöfn.

ÖGMUNDR biskup í Skálholti kvittar Jón bónda Hallsson og húsrú Hólmfríði Erlendsdóttur konu hans um reikningsskap af tiundum, afgjöldum og öðrum kirknareikningsskap, er þau áttu að standa.

AM. 191. 4to bls. 56 (bréfabók Jóns Hallssonar rituð samtíða á skinn). — AM. Apogr. 5556.

Vier Aogmund med guds nad biskup j skalahollte giorum godum monnum kunnigt med þessu minu⁵⁾ opnn brefi ad jon bonde hallzson og hans dandikuinna hustru holmfrid erlendzdotter hafa stadit oss godan og greineligan reikningsskap af tiundum, afgjoldum og þeim odrum kirknana reikningsskap sem þeim hefer borit oss reikningsskap af ad standa. þui gefum uier þau og giorum aolldungis kuitit og akærulaus fyrir oss og ollum worum epterkomendum heilagrar skalholtz kirkiu formonnum um greindan reikningsskap. Ok til sannenda hier (um) þryckium uier uortt jnsigli upp æ þetta kuittanarbref skrifad j einarshofn a eyrarbaka þridiadagen næstan epter dominicam trinitatis anno domini M. d. xxxvij.

1) Þ. e. á Hólum í Hjaltadal mánudaginn næstan fyrir festum corporis Christi 1538. 2) frá 21. Marts 1541. 3) Svo. 4) [Utan á transcripto með hendi frá c. 1600 eða nokkru fyrri. 5) Svo.

126.

25. Júní 1538.

í Skálholti.

DÓMR sex klerka útnefndr af Ögmundi biskupi í Skálholti um ákæru biskupsins til Jóns Pálssonar, að hann hefði sett sig inn á kirkjujörðina Mýrar í Dýrafirði, yrkt hana og nautnað.

Bisk. Skalh. Fasc. XX 69 frumrit á skinni. — AM. Apogr. 2411 „accuraté“. Öll innsiglin voru dottin frá á dögum Árna. „Annars er þesse dómur so rasuradur ad hann ecki er likur höfudbreffe. Skriftenn er ad visu þessarar tidar. Ögmundur biskup hefur ei so miög sollicitus vered um accuratesse í sinum brefum og ulika gillt þo rasurud være, eins og kaupbref hans fyrer Bjarnanesse er“. (AM.).

Ollum monnum þeim sem þetta bref sia eda heyra senda alexius abote j videy. ion einarson. þorle(i)fur eirek-son officialis. gudmundr jonson radzmadur. niarteirn einar-son officialis. og eyolfur grimson. [prestar skalhollz biskups-dæmis¹⁾ kuediu gudz og sina. kunnigt giorandi ad sub anno gracie. M. d. xxx viij [þridiudagin næsta fyrir peturs messo og pals¹⁾ vorum vier j dom nefnder af virduligum herra j gudi biskup ogmundi j skalhollte j almenniligri prestastefnu. at skoda og ransaka og fullnadardom ü at leggja. vm þa sauk ok akæru seni herra biskupenn klagade til jons pals-sonar. at hann hefði sig inn æ kirkiuordena myrar yrkt hana nautnad an biskupsens leyfis.

Item j annare grein kom þar fram fyrir oss stefnublad insiglad er herra biskupen hafði latid stefna fyrgreindum jone palssyne og þar med opit bref sira olafs jonsouar vnder hans jnsigle suo latanda at hann hefði lesid stefnvna yfer fyrskrifudum jone palssyne svo hann heyrdi. þui ath heit ax anda nad til kalladri at suo profudu og fyrir oss komnv dæmdum vier med fullu doms atkuædi stefnuna logliga og hann retteliga fyrir kalladan og sekan mork j stefnufall [og þratnefndan gard myrar j dyrafirdi enn af nyu fallen vnder heilaga kirkiu sem hinn fyrre domuren inne helldur²⁾ enn

1) [á spassiu með sömu hendi og dómrinn, óinnboðað, en á hér án efa heima. 2) [útstrykað; „synest það að vera gjört strax í fyrstu og með sama bleke sem á dominum er“ (AM.).

jon palson skyldugan at leysa bu sitt vt tuefolldu land-nami [sýðan lögfest var¹⁾] sem logbok seger ok kirkiunne æ myrum tvofallt fullretti og biskupenum ok skalholtzkirkiu .lx. marka j sinn rett.

Samþygte þenna vorn dom med oss fyr skrifadur herra biskup ogmund ok setti sitt jnsigle med vorum fyr greindra domsmanna insiglum fyrir þetta bref skrifat j sama stad degi og ære sem fyr segir.

skyldv fyrstu saul vera inan manadar at heyrðum dom-enum. onnur at fardogum næstum. þridiu at odru hauste.

127.

27. Júní 1538.

á Skálholti.

Dóms klerka út nefndr af Ögmundi biskupi í Skálholti um reikningskap og innstæðu kirkjunnar á Mýrum í Dýrafirði.

Löndsbókasafn 122. 4to bla. 192—194 með hendi frá c. 1770 eptir bréfabók Ögmundar biskups, og þar hefir dómrinn verið innfærð eptir transskripti frá 12. Marts 1539.

Um Mýrastad í Dýrafirde

Anno 1538.

Ollum godum monnum sem þetta bref siá edur heyra senda Alexius med Guds náð abóte í Widey. Marteinn Einarsson officialis. Gudmundur Jonsson Ráðsmann. Jon Einarsson. Freysteinn Grimsson. Eiolfur Grimsson. Olafur Kolbeinsson. Þorleifur Eireksson. Jon Hiedensson. Þorkell Gudmundsson prestar Skalholltsbiskupsdæmis²⁾ kvediu guds ok sina kunnugt giðrande. ad sub anno gratiæ M.^o D.^o xxx^o viij^o fuintudagenn næstañ fyrer Petursmessu og Paals í Skalhollte á almennelegre prestastefnu vorum vier i dom nefnd-er af heidursamligum herra Ögmund med Guds náð biskup í Skalhollte. ad skoda ok ransaka ok fullnadardom á ad leggja um þad efne sem biskupenn beiddest dóms á hversu fara skyllde um Reikningskap og jnnstæðu kyrkiunnar á

1) [yfir lunnni og er innboðað, með annari hendi enn bréfið, og því þó samtíða. 2) Ekki fleiri taldir, og vantar því 2 í tyflina.

Mýruð i Dyrafirde. J fyrstu grein kom þar fram fyrer oss dándemanna dómur med þeirra hángande jnsigluð. er dæmdur hafde verid á Stadarhóle i Saurbæ. fyrer atta forlidnuð áruð.¹⁾ hver svo var látande ad Þorleifur Grimsson var dæmdur skyldugur ad standa fullað og allað Reikningskap kyrkiunnar ad Mýruð ad næstuð fardöguð effterkomande. Enn ef það brigdest skyldo gardurenn Myrar standa i valde herra Biskups Ögmundar uð næsta ár. enn ef hann stæde þá enn ecke fullað Reikningskap. þa var fyrrnefundur gardurenn Mýrar dæmdur fallenn under heilaga Skalholltskyrkiu. hennar formenn til fyrersiónar og frials forrædes æfinliga. J annare grein lyste biskupenn fyrer oss. at hann hefde giðrt soddað Reikning ok sáttmála vid sinn brodur biskup Jon a Hoolum vegna kyrkiunnar a Mýruð ad Biskup Jon skyldo giallda henne alla sina gamla jnnstædu. bækur ok ornamentum sem hun átte ok biskups Oddgeirs maldagabref þar uð giðrt utvisar. ok þar til gód .lx. hundrud þau sem biskupe Ögmunde vel likade. Hafde biskupinn hverke enn feingid þessa peninga sem lofad var ok ei kyrkiunnar jnnstædu. helldur var hun oll i burt frá henne tekeð ok kyrkiað siálf og gardurenn spillt og roted ok ad nidurfalle komed. hafde biskupenn ridid þangad tvær reisar i sinne wisitatione. ok bedest þar gistingar ok skyldu sem til ber. ok hvorke sinne feinged. Þvi ad heilags anda náð tilkalladre. ad svo profudu ok fyrer oss koninu dæmdum vier med fullu doms atkvæde fyrr nefndað dom sem dæmdur hafde vered ad Stadarhole skiallegað og myndugað i ölluð sinum greinuð ok Articulis sem hann innehelldur ok þrattnefndað gard Myrar i Dyrafirde enn af nju fallenn under heilaga Skálhollts kyrkiu hennar formonnum til fyrersiónar ok frials forrædis æfenlega.

Sampickte med oss þennað vorn dom herra biskup Ögmund ok sette sitt jnnsigle med voruð fyrrgreindra (manna) jnnsigluð fyrer þetta dómsbref. skrifad i sama stad a dege og are sem fyrr seiger.

1) Sjá dóm 29. Augúst 1530, DI, IX, Nr. 461.

128. 29. Júní 1538. í Skálholti.
 ÖGMUNDR biskup í Skálholti fær síra Þorleifi Eiríkssyni jörð-
 ina Hofstaði á Mýrum til fullrar eignar, en síra Þorleifr
 kvittar biskup þar með um fyrri jarðakaup þeirra.

Landsbókasafn 108. 4to bls. 544 með hendi síra Jóns Haldórssonar í Hitardal c. 1720.

Kaup Bref Ögmundar Biskups fyrer Hofstöðum
 a Myrum Anno 1538.

Wier Ögmund med guds náð Biskup í Skalhollte giör-
 um godum monnum kunnugt med þessu voru opnu Brefe.
 ad vier hofum giört sofelldañ giörnning vid síra Þorleif Eir-
 eksson ad vier hófum feinged honum til fullrar eignar og
 frials forrædis jordena alla Hofstade er liggur á Mýrum í
 alftaness kyrkiusokn med öllum þeim gögnum og giædum
 sem greindre jördu fylgia og fylgt hafa ad fornu og nýu og
 þar til xvc. Hier í mot hefur hann giefid oss ölldungis kvitta
 og ákiærulausa um allar þær jarder er hann hefur oss
 feinged. sem eru Varmalækur. Maulustader. Belgshollt. Heg-
 stader og Grimastader. og alla þa peninga sem vier vorum
 honum skylduger firir greindar jarder. Svo og sömuleidis
 giefum vier hann ölldungis kvittañ og akiærulausañ um
 allt það sem hann hefur mátt brotlegur verda vid oss og
 h(eilaga) Skalhollts kyrkiu og openbert er. ad öllu tilteknu.
 enn öngvu undanskilldu. vill síra þorleifur selia fyrr greinda
 jörd Hofstade. þa skal hann fyrst selia afftur under heilaga
 Skalhollts kyrkiu.

voru þessa giörnings vottar.

síra Marteinn Einarsson officialis.

síra Freisteinn grijmsson.

síra Arne Arnorsson.

Og til sannenda hier um setium vier vort jnnsigle med
 síra Þorleifs og fyrrnefndra giörningsvotta jnnsiglum firir
 þetta giörnings Bref Skrifad í Skalhollte in festo Sanctorum
 Petri et Pauli Anno 1538.

129. 1. Júlí 1538. á Öxarárþingi.

TVEGGJA tylfta dómr útnefndr á Öxarárþingi af Erlendi Þorvarðssyni lögmanni „austan, sunnan og vestan á Íslandi“ um mál og málgögn þeirra Jóns biskups Arasonar og Teits bónda Þorleifssonar, og reyndust hver skjölin hljóða móti öðrum.

AM. Apogr. 3855 „Ex transsumto giördu 1544 þridiudaginn næsta epter Peturs messo og Pals [1. Júlí] í Skalhólte“ (AM),

Ollum monnum sem þetta bref síá edr heýra senda Dade Gudmundzson. Olafur Gudmundzson. Erlingur Gíslason. Jon Olafsson. Biorn jonsson. Sigurdr Narfason. jon jonsson. Biarne Þorleifsson. Oddr thumasson. Gudmundr gudmundzson. Hakon biörgulfsson. jon kollzson. Snorre Þormodzson. Jngemundr Magnússon. Skapte jonsson. Ormur Gudmundzson. Olafur Narfason. Oddr Sigurdzson. Bergr Jngemundarson. Jon Sæmundzson. Magnus Jonsson. Biörn arnorrson. Jon Helgason og Sæmundur Gíreksson lögriettumenn kuediu Guds og sina kunnigt giörande þa er lidet uar fra guds burd M. d. xxx. oc viij. ár. æ manudagenn næsta epter Peturs messo og Pðls æ almenniligu auxarörþinge. uorum uier j dom nefnder af heidursamligum herra Erlendi Þoruardzsyne laugmanni austan. sunnan oc uestan æ jslande. at skoda. ransaka oc fullnadardom a ad leggja. um þa doma. bref oc skilrike sem huor hafdi þar til annars. biskup jon arason oc Teitur bonde Þorleifsson. skodudum vær oc yferlasum þeirra doma. bref og biuisaner. leidzt oss þau aull j godaþ mata. nema¹⁾ huad oss uirtest huor j mote audrum ganga. og at suo profudu oc fyrir oss komnu dæmdum uier fyrr nefndir domsmenn med fullu doms atkuæde. alla þeirra doma. bref oc skilrike til mins herra kongsens nada. oc þa skylduga at hallda þann dom oc urskurd sem minn herra kongurinn þar ut ýfer nefnir eda nefna lætur. Suo og dæmdum uier Teit bonda Þorleifsson fridhelgañ. frialsañ oc frj fyrir huerium manne. framan til þess at mins herra kongsens urskurdr aptur kemur j landit j mauguligañ tima. Skyllde huoruteggja þeirra bref oc skilrike fa 1

1) vantar í hdr.

hendr Clauus foueta nu j sumar. eptir þui sem hans nad uill giort hafa þa þeirra j millum. oc hans nad sæi med sinu riettdæme lógunum næsf ganga. Sampýckte þenna uorn dom med oss Clauus hirdstiðre og haufudsmann ýfer allt Jsland og Erlendr Þoruardzson laugmann austau. sunnan oc uestan æ Jslande.

Og til sannenda hier um settv þeir sin insigle med uorum fyrr nefndra mauna insiglum fyrir þetta domsbref. huert er skrifat uar æ þinguelli æ sama are og deige sem fyrr seiger.

130. 1. Júlí 1538. á Öxarárþingi.

TYLFTARDÓMR út nefndr af Ara lögmanni Jónssyni um það, hvert afl hafa skyldi Seyludómr frá 21. Janúar 1527. (DI, IX, 326).

AM. Apogr 8856 „Ur vidimus 2^{ia} leikmanna [1. Sept] 1540 og 2^{ia} presta [29. Júlí] 1547“ (AM.).

Þat giorum vier Grimur jonsson. Einar bryniolfsson. Jon olafsson. audun Sygurdzson. Einar Einarsson. Stigur hoskulldzson. Jon þorlaksson. þorsteinn Simonarson. Gisle Jonsson. Gudmundur gunnarsson. þordur gunnarsson og Brandur Olafsson godum monum kunnigt med þessu voru opnu brefe at arum epter gudz burd m d 3¹) viij. manudagen næsta epter Peturs messu og Pals. a almenneligu auxarárþinge. vorum vier i dom nefnder af heidurligum manne ara jonssyne. logmanne nordan og vestan æ Jslande. at skoda og rannsaka og fullnadardoms atkvæda æ at leggja. hveria magt sa domur skyllde hafa sem þar var upplesinn med xij logriettumanna jnciglum. er dæmdur hafde uerit a seylupinge. vm þann hernad og manndrap sem teitur þorleifsson hafde giora latid a sueinstadaþinge i hunavatzþinge. sem same domur med vitnisburdum inneheldur. Syndizt þar fyrer oss jncigle og vrskurdur virduligs herra kong frídricks godrar minningar. er sampýcktt hafde og innciglad

1) „ita extat“ (AM.).

sama dom logligañ i aullum sinum greinum eptter riettum noregis logum sem herra kongsins bref þar med fest vtt-visar. þvi dæmdum vier sama dom og kongsins vrskurd stodugañ og obrigdeligañ i ollum sinum greinum. og teit þorleifsson riettfanginn vnder log eptter alping at sumre. hvar sem hann verdur tekinn vtan kirkiu.

Sampyette þenna vorn dom adur greindur logmann og setti sitt jncigle med vorum jnciglum fyrer þetta domsbref. sem giortt var i sama stad deige og are sem fyr seiger.

131. 1. Júlí 1538. á Öxarárþingi.

TYLFTARDÓMB út nefndr af Jóni biskupi á Hólum, Claus van der Mervize og lögmönnnum báðum, Erlendi Þorvarðssyni og Ara Jónssyni, eptir konungs skipan um kæru Ögmundar biskups í Skálholti til Sigurðar Ólafssonar, að hann hefði legið með Solveigu Ólafsdóttur systur sinni.

AM. Fasc. XLIX, 13, frumrit á skinni, komið til Árna „fra Erlendi á Hvoli til eignar 1712“. Fyrir bréfið hafa aldrei komið, nema 7 innsigli, og þau eru nú öll dottin frá.

Wm undanfæri sigurdar heitiñs.¹⁾

Þat giorum vier þorleifur palsson. Erlingur gislason. Dade gudmundzson. þakon biorgolfsson. þorolfur einarsson. audun sygurdzsson. einar einarsson. Skwle gudmunzsson. joñ olafsson. olafur narfason. Biorn arnorsson oc Olafur asbiarnason godum monnum kunnigt med þessu voru opnv brefe arum eptter gudz burd M d xxx oc viij á almenneligu auxarærþijnge manudagen næsta fyrer visitation(em) marie vorum vier tilskipader af biskup Jone á hoolum oc Claws van der merwize hjirdstiora yfer allt jsland. Erlende logmanne sunnan oc austan á jslande ara jonssyne logmanne nordan oc vestan a Jslande. at skoda og doms atkuæde á ad leggja vm þau mælefne sem vor heygbornazte þerra kong Christian hafde med sijnu jncigludu Brefe skipad ad hier j jslande skyllde skodazt med beztu manna ræde

1) Utan á bréfinu með fornri hendi.

um þær saker er verdug herra Biskup augmund j skalholte hafde klagat til sygurdar olafssonar at hann hefde likamliga samlagazt sinne systur solue(i)gu olafsdottur. enn greindur sygurdur sagde þar nei fyrer. kom þar frað fyrer oss sira marteinn einarsson med suar oc vmbod biskup augmundar at greint mal skyllde koma til skodunar eptter kongsins skipan. og medur þui ad þar voru synder domar med jnciglum hlydande at byskup¹⁾ augmund hafde borit greinda sok a sagdan sygurd þui dæmdum vier at optt nefndur sygurdur skyllde koma fyrer sig tylftareide at hann hefde ecki sagtt verck giort. skyllde sa eidur standa x vikur særar oc sueriazt fyrer officiali skalholtz kirkiu þeim sem være j vestfiordum ef hann vill vndanfærit taka. enn ef hann vill ecke adur sagt vndanfære taka þa skyllde það takast af kongsins valde þar jnnsueitis med yfersion biskups jons eda hans vmbodzmanz. med þeim nefndarvitnum sem biskup augmund hafde adur til nefntt at sueria med greindum sygurde ef þau vitne være huorcke sokud nie sifiud vid sagdañ sygurd. enn ef þau vitne villdu eigi sanna med greindvm sygurde þa skyllde þau sueria at þau hygde honum osært fyrer sama mal. enn ef þau villdu eie vm bera dæmdum vier það være fullborit vitne. enn ef nockrer af þeim villdu sanna med greindum sygurde þa skyllde officialis nefna honum onnur vitne med sodan skilmala sem fyr skrifad stendur. enn fallizt honum þetta vndanfære forfallalaust þa dæmdum vier hann fallinn at fyrsogdu móale. enn ef færizt vndan syndizt oss logligazt at biskup augmund segde huerir at honum hefde þetta mal sagt vpp á fyrnefndañ sygurd. vill hann eie til seia þa dæmdum vier það til vanaligs valdz yfersagnar. oe kongdomsins náða. enn ef biskup augmund til seiger huerir honum hafa greint mal sagtt vppá opttnefndañ sygurd dæmdum vier þa sliku seka sem sygurdur hefde verit ef hann hefde greint verck giortt oc fullriette greindum sygurde af huerium þeirra vtan þeir synie med logum at þeir hafe adur sagdañ affrog ecke giort. Og til sannynda hier vm setium vier vor jncigle med þeirra manna

1) Svo fullum stöfum; annars bundið.

junciglum er þenna dom wtnefndu fyrir þetta domsbref er giortt var j sama stad (og) are sem fyrr seier.

132.

[1. Júlí] 1538.

á Þingvelli.

ÖGMUNDR biskup i Skálholti samþykkir, að Teitr bóndi Þorleifsson hefir selt Eiriki Guðmundssyni og Guðrúnu Gunnlaugsdóttur konu hans jarðirnar Ásgarð og Magnússkóga, með fleira, er bréfið hermir.

AM. Fasc. XLIX, 14, frumritið á skinni innsiglaust, og skorið af síðara enda bréfsins.

bref fyrir asgarde og magnusskogum¹⁾.

Vier augmund med guds nad biskup j skalholli gi[or-um godum monnum kunnigt] med þessu voru opnu brefi at uier hofum samþyckt [þad sama jardakaup] sem teitur bonde þorleifsson hefur gert vid Eirek gudmunsson um [jardernar asgard og ma]gnusskoga. reynist og suo med logum at greindur teitur [þorleifsson hafi] att eda med logum matt Eireke gudmunssyne selia og fa asgard [og hans] kuiu guðrunu gunlaugsdottur. þa faum vier biskup au[g-mund þrattne]fndum Eireke gudmunssyne og guðrunu gunlaugsdottur þessa[r jarder asgard og magnussko]ga til æfligrar eignar og frials forræðiz. undan oss og [ollum vorum] epterkomendum kirkiunar formonnum j skalholli. enn under þ[au hion. Suo og alla] þa peninga. sem guðrun gunnlaugsdotter kuiu [Eireks atti ad erfa epter teit] bonda þorleifsson. epter sinn faudur gunnlaug heit[inn teitzson. og aller] þeir peningar sem teitur hefur henne adur gefit og golldit. gange [af optgreindri] guðrunu iordin asgardur og magnusskogar. þa skipum uier [þeinu aptur a]drar iarder jafngodar. sem Eireke uel likar domlaust. þær sem uier [vilium] og heilagri kirkiu og oss til heyrer. iordin magnussk[ogar] hundrut og .xx. med silfraskogum ein eyris-

1) Utan á bréfinu með gamalli hendi.

tollur til tungu h[vert ar. Og til sannenda] hier um setium vier uort insigle fyrir þetta bref skrifad a þinguelli [a þingmariu] Messo vm sumarid. arum epter guds burd M. u^c. xxx. og uiij^o.

133.

1. júlí 1538.

við Öxará.

Ari lögmaðr Jónsson selur Þorsteini Torfasyni jarðirnar Arngerðareyri og Rauðamýri í Ísafirði, hálfan Haukadál, Sveinseyri, Ketilseyri, Gemlufall og Garð, allar í Dýrafirði, fyrir Eyrarland og Kotá í Eyjafirði, Rafnsstaði í Kræklingahlíð og Hamar í Svarfadardal.

Landsbókasafn 61. 870. „Ex Apographo vitioso“ - er þar á ritad með hendi Árna Magnússonar, og er afskriftin gerð fyrir hann.

Þat giorum vier Æinar bryniolfsson. Jon Þorlaksson. bryniolfur Æinarsson. teitur Magnusson. godum monnum kunnigt med þessu voru opnu brefi. at arum epter guds burd M D xxxviii. a mariumesso visitationis. a vollunum fyrir ofan Oxara vorum vier i hia saum og heyrðum a ord og handaband þessara [manna] Ara Jonssonar logmanns. og Þorsteins torfasonar. at se fyrir skilldu. at nefndur ari seldi fyr skrifudum Þorsteini so heitandi iarder a vestfiordum sem greindum ara tilheyrdi og hans kinnu Halldoru Þorleifsdottur. voru so heitandi iarder til nefndar Arngerðareyr og raudamyri i Jsafirdi fyrir xl^c badar. þo þær væri ecki so dyrar til tiundar. halfur Haukadalur fyrir xxx^c. sueins Eyri xx^c og iiij. ketils Eyri xx^c og iiij. gemlufall xx^c og iiij. gardur xij^c. liggia þessar v. iardir i Dyrafjrdi. Hier i mot seldi Þorsteinn greindum Ara logmanni til fullrar eignar so heitandi iardir. sem Þorgerdi Stulladottur. kinnu Þorsteins. hófdu til arfs fallit epter hennar brodur biarna heitinn stullason. vorv þar fyrst til reiknud Eyrarland i Eyafirdi. i rafnagils kirkiusokn fyrir ll^c. kota fyrir xx^c. i sömu kirkiusokn. Rafnstadir i logmannshlidar kirkiusokn fyrir xxx^c. seldi hvor fyrr greindra manna odrum adurskrifadar iarder. hvör-ar vm sig med ollum gognum og giæðum sem greindum

iordum hefur fylgt að fornu og nyiu og eigi er með logum frá komit og nefndur menn og þeirra kvinnur höfdu fremst eigaði að ordit. skyldi hvor fyrgreindra manna halda þeim iordum til laga er keyptu. enn svara laga ríptingum á þeim er seldu. voru vitni vm boriñ. að greind þorgerdur stulla-dotter hafi samþygt sama kaupskap. hier til gallt nefndur þorsteinn torfason Ara Jonssyni logmanni Hamar í svarfadardal fyrir xx^e sem Ari logmadur reiknadi heyra¹⁾ honum. so og lofadi greindur þorsteinn að iordin brecka í svarfadardal skyldi obrigduleg eign Ara Jonssonar epter þui sem biarni heitinn stullason hafði rad fyrir giort.

Oc til sannenda hier vm.

134. 5. Júlí 1538. á Bessastöðum.

CLAUS van der Marvitz („Nordviz“), hirðstjóri og höfuðsmannt yfir allt Ísland, kvittar Jón bónda Hallsson um skatt og sýslugjald af Rangárþingi og um afgjald jarða þeirra í því þingi, sem hann hefir umboð yfir haft.

AM. 191. 4to bls. 56, bréfabók Jóns Hallssonar í samtíða frumrili á skinni. — AM. Apogr. 5557 (eptir 191). — Bréf það, er hér fer á eptir, er yngsta skjalid í bréfabók þessari, og hið síðasta, sem eptir henni er prentað í safni þessu, og þar með er hún tæmd. Þykir því hlýða hér, til glöggvunar um efni bókarinnar í einni heild, að láta að lyktum fylgja skrá yfir bréfin í þeirri röð, sem þau standa í bókinni, jafnframt tilvitnun um það, hvar þau sé nú hvert um sig að finna hér í Fornbréfasafninu. Bókin hefir inni að halda bréf frá árunum 1505—1538, og hefir hún legið á Hliðarenda í Fljótshlíð allt frá dögum þeirra Jóns Hallssonar og Hólmfríðar Erlendsdóttur, konu hans, þar til hún komst í hendr Árna Magnússonar 1705: „Mitt gefid mjer af Monsr. Bryniolfi Þordarsyne 1705“ (AM.). Hefir Árni skrifað og látið skrifa upp mikið úr bók þessari, því að fæst af því, sem í henni stendr, er nú annarsstaðar til. Þessar afskriftir er að finna meðal Apographa Árna Nr. 5516, 5519—5558. En efnisyfirlitið er þetta:

(1529). Stefnuformáli Jóns Hallssonar bls. 1. DI, IX, 90.

(1521). Skip, er Jón Hallsson tók eptir Vigfús Erlendsson andaðan bls. 2. DI, VIII, 597, III.

1) ha, afskr., eins og lesa ætti *hafa*, sem ekki fær staðizt.

1522. Stefna Jóns Hallssonar til Þórðar Hallssonar bls. 2. DI, IX, 91.
1521. Virðingargerð á föstum fjám og lausum eptir Vigfús Erlendsson, bæði á Hlíðareuda, í Teigi og Ási í Holtum bls. 3—14, 17—18, DI, VIII, 597, I.
1523. Goldnar skuldir eptir Vigfús Erlendsson bls. 14. DI, IX, 173.
1505. Hans kgr. veitir Vigfúsi Erlendssyni Skóga og Merklén bls. 15—16. DI, VII, 685.
- (1513). Chr. II. staðfestir það bréf, bls. 16 (vantar niðrlag). DI, IX, 52.
1521. Féskipti milli Hólmfríðar Erlendsdóttur og barna hennar 23—24. DI, IX, 73.
1522. Hans Eggertsson veitir Jóni Hallssyni Skóga og Merklén 24—26. DI, IX, 89.
1524. Hans Eggertsson setr Jóhann Pétursson fyrir umboðsmann sinn 26. DI, IX, 183.
1522. Hólmfríðr kvittar Jón Hallsson um umboð á sínum peningum 27—28. DI, IX, 74.
1531. Sáttabréf Hólmfríðar og Eyjólfis Einarssonar sonar hennar 28—29. DI, IX, 489.
1515. Sáttabréf Vigfúsar Erlendssonar og Hólmfríðar 29. DI, IX, 428, C.
1523. Ögmundur bp. selr Hólmfríði Eyvindarmúla fyrir Sandgerði 30. DI, IX, 148.
1529. Jóhann Pétursson veitir Jóni Hallssyni Rangárvallasýslu 31—32. DI, IX, 413.
1529. Jóhann veitir Jóni Skóga og Merklén 33. DI, IX, 412.
1530. Diðrik van Mynden veitir Jóni Skóga og Merklén 33—34. DI, IX, 446.
1532. Diðrik v. M. kvittar Jón Hallsson um afgjald af þessu léni 34—35. DI, IX, 516.
1533. Ögmundur bp. kvittar Jón Hallsson um bpsíundargreiðslu 35—36. DI, IX, 537.
- (1533). Brot af samskonar bréfi 36. DI, IX, 538.
1521. Héraðsálit um gjafir Vigfúsar Erlendssonar 37. DI, VIII, 596.
1521. Alþingisdómur um þessar gjafir 37—39. DI, VIII, 603 B.
1526. Þingskáladómur milli Jóns Hallssonar og Sæmundar Eiríkssonar um umboð Jóns Hallssonar á fé barna Vigfúsar Erlendssonar 39—40. DI, IX, 294.
1523. Dómur Ögmundar bps um hjónaband Vigfúsar Erlendssonar og Salgerðar Snjólfisdóttur 40—41. DI, IX, 147.
1522. Chr. kgr. II. bannar verzlun við Þjóðverja og útlendinga 41—42. DI, IX, 61.
- (1532). „Sættargerðarbréf kganna“ 42—43. DI, IX, 533.
1533. Diðrik van Mynden kvittar Jón Hallsson um þinggjald 44. DI, IX, 556.
1533. Sami kvittar sama um jarðaafgjöld í Rangárbp. 45. DI, IX, 552.

1534. Ögmundur bp veitir Jóni Hallssyni Rangárþing 46. DI, IX, 587.
 1534. Diðrik van Mynden kvittar Jón um þinggjald 47. DI, IX, 579.
 1535. Alpd. um bréf Ólafs erkibps ofl. 48—49. DI, IX, 612.
 1535. Ögmundur bp veitir Jóni Hallssyni Rangárvallasýslu 50—51. DI, IX, 614.
 1535. Ögm. bp veitir Jóni Merkreignir og Skóga 52. DI, IX, 615.
 1536. Ögm. bp gefr Jóni Hallssyni umboð til þess að taka sekkja-gjöld af Englendingum i Vestmannaeyjum 53. Nr. 50 að framan.
 1536. Ögmundur bp veitir Jóni Hallssyni Rangárvallasýslu 53—54. Nr. 51 að framan.
 1536. Ögm. bp kvittar Jón Hallsson fyrir skattgjald 54 Nr. 64 að framan).
 1537. Claus van Marvitzten kvittar Jón Hallsson fyrir skattgjaldi af Rangárvallasýslu 5. Nr. 86 að framan.
 1537. Ögm. bp kvittar Jón Hallsson fyrir tollum af Vestmannaeyjum 55. Nr. 90 að framan.
 1538. Kvittan til Jóns og Hólmfr. frá Ögm. bp 56. Nr. 126 að framan.
 1538. Claus v. Marv. kvittar Jón Hallsson um sýslugjald af Rangárþ. 56. = bréf það, sem fer hér á eptir.
 (1537—8). Kvittun Claus v. M. til Ögmundar bps um sýslugjöld 57. Nr. 107 að framan.
 1522. Hans Eggertsson kvittar Jón Hallsson um sýslugjald af Stðu-sýslu 59. DI, IX, 87.
 1523. Sami kvittar sama um gjald af Rangárvallasýslu 59—60. DI, IX, 132.
 1522. Goldið Hans Eggertssyni vegna barna Vigfúsar Erlendssonar 61. DI, IX, 88.
 1526. Dómr Ögmundar bps milli Jóns Hallssonar og Sæmundar Eiríkssonar um umboð Jóns Hallssonar fyrir Hólmfríði Erlendss. 61—62. DI, IX, 308.
 (1521). Reikningar ýmislegir eptir Vigfús Erlendss. 63. DI, VIII, 597, IV.
 1521. Dómr Narfa Erlendss. 64—65. DI, VIII, 595.
 1521. Virðing og skipti á fé eptir Vigfús Erlendsson og Guðránu fyrri konu hans Pálsd., er börnum hans og Guðrúnar féll til erfða 65—80. DI, VIII, 597, II.
 1533. Dómr á Kirkjulæk útn. af síra Þorleifi Eiríkss. um loforð Jóns Magnússonar um skipsgjöf 81. DI, IX, 534.

Það medkennunzt ec claus fan der norduiz¹⁾ hirdstiori og hofudsmann yfer allt jsland med þessu minu opnu brefi ad jon bondi hallzson hefer stadiit mier riettann reikningsskap og giortt mier fulla nægiu fyrir skat(t) og sýslugjald af rang-

1) Svo,

arþinge. Suo og af þeim jordum og jardar porttum sem hann hefer vmbod yfer haft þu adr greindv þinge. þui giorer eg og gefur adr skrifadur clauus fan der norduiz¹⁾ fyr greindan jon hallzson aoldungis¹⁾ kuittan og akæru-lausan fyrir mier og ollum minum epterkomendum kongs umbodsmonnum. Og til sannenda hier um þrycki ec mitt þnsigli vpp æ þetta kuittunarþref huortt skrifad uar æ bessa-stodvm æ alftanese fostvdagen næstan eptet peturs Messo og pals þa lidit uar fra guds burd. M. d. xxx og viij. ar.

135.

[1538].

BRÉF Ögmundar biskups í Skálholti til allrar alþýðu manna, lærðra og leikra, í Skálholtsbiskupsdæmi um Ordinanzeiu þá, er konungr hafði sent inn í landit (Sjá Nr. 95 að framan).

AM. 234. 4te bls. 502—505, skrifað fyrir Odd biskup c. 1620—1630. — MSteph. 27. 4te, bl. 21—23, Svartskinna, með hendi Benedikts lögmanns Þorsteinssonar c. 1720—1730. Prentað í Kirkjusögu Finns biskup II, 563—566 með latneskri þýðingu. Sbr. Khavns Sel-sk. Skr. V, 249. — Í bréfaskránni við Kirkjusögu Finns biskups (IV, 390) er þetta bréf árfært til 1538, og mun það láta nærri lagi. —

Bref og Swar Biskups Ögmundar uppa kong.
Maiestetz Ordinantiu.²⁾

Vier Ogmund under Gudz þolinmæde Biskup i Skálholti allra omakligastur með þui nafne heilsuð ydur olluð lærduð og leikuð i Skálholtz biskupsdæme kíerlega með kvediu Guds og worre. Kunngiorande ydur kíerer winer³⁾ að vier hofuð feingid að heýra og so hofuð vier lated yferlesa Ordinationis þref vors heýgbornasta herra og forsta Herra Christians wors nadugasta herra og kongs yfer Danmarck og Noreige et cetera. sem hanz megttugheit hefur sendt hingad i landid og bodid oss að vier skillduð þui framfylgia huad vier vilium eptter voru fremsta meguē giora með rade vorra bestu kiennemanna presta og prelata. Kunnuð

1) Svo. 2) Andsvar biskups Augmundar upp a kongs þrefed uð Ordinantíuna 27. 3) þrædur 27.

vier ecke ad fornema i greindu brefe þad sem þetta land snerttur utań stóra dygd og æru. ast og kærleika sem hans nad hefur til Christińdomsins og þess fatækz almuga sem hier jnne býgger. In primis býdur hans [kong. maieset¹⁾] og skipar í sjnu Ordinationis Brefe ad vier skulum hallda stadfastliga heilaga tru og trua alleinasta a Gud faudur og son og helgań anda. eptter þui sem Gudz sonur sialfur hefur grunđvallat med sinne bitru pijnu og Blods uthellingu og postularner hafa kiendtt og predikad vńm allań heim. Hier med bydur hans werdugheit ad vier skulum hallda x Gudz Bodord sem Gud fader gaf sijnum pion Moisi a fiallinu Sinai a tueimur stejnspioldum. Eige sijdur skulum vier hallda þau tuo astarbodord sem Guds sonur baud oss i Nýa Logmalinu ad vier skilldum elska almattugań Gud yfer alla hlute fram og jafńchristinn sem sialfa oss. Werdur þesse oll hans skipan samhloda vid Guds laug oc landz²⁾ eptter þui sem vor landslagabok jnneheldur. In primis Bydur hann oss eptter þui sem stendur i fyrsta Gudz³⁾ bodorde ad vier skulum trua a eirn Gud faudur og son og helgan anda. Enn wier vitum ad þat er upphaf laga worra Jsleńdinga ad vier skulum hafa og hallda christiliga tru. wier skulum trua a eirn Gud og þrennań. J audru bodorde bydur hann oss ad vier skulum ecke sveria⁴⁾ Gudz nafn vid hiegoma enn logbokiń skipar ad eptter gognum og witnum skal huertt mđl dæma. J þridia bodorde bydur hann oss ad vier skulum hallda hatijdliga helga daga. Enn bokiń seiger: Ecke skulum vier ad soknum giaura a laughelgum daugum. Ed fiorda bodord bydur ad huer madur skal heidra fodur sinn og modur [og sijna ýfermenn.⁵⁾] Enn bokiń seiger ad huer madur sie skyldur ad færa fram faudur sinn og mđdur. Ed fimta Bodord bannar oss ad vier skulum nockurn i hel slđ. Enn þad er fyrst i Mannhelge vorre at vor landi huer i Noregs kongs Rijke skal fridheijlagur vera fyrir audrum. Siotta bodord bannar hordom. enn logbokiń skipar bondanum full manngiold ef leigiń er hans eigińkona. Siounda bodord bannar ad nockur skule frđ odrum stela. enn Landz-

1) [Nád. HE. 2) landsens 27. 3) sl. 27. 4) leggja 27. 5) [sl. 27.

lagabokiñ akvedur ad einginn skule fyrir audrum taka og ecke skulum vier oss ad gripdeillduñ giora. Attuñda bodord bannar ad nockur bere falsktt witne sijnunñ samchristunñ. Enn landzlaugiñ skipa ad skraukvottar skule ecke heyrast enn þat tveir valinkunner menn¹⁾ bera sem x bere. Njunda bodord bannar ad nockur skule girñast a annars manns eigiñkonu. enn landzlagabokiñ skipar þa obótlanmenn er hlaupa i burtt med eigiñkonur manna. Tjunda bodord bannar ad nockur madur gjrñist²⁾ annars manns eyk edur yxñ og og nockud annad huad hellst hveriuñ³⁾ tilheyrer. Enn landzlagabokiñ bannar þverliga ad nockur hafe þat odrum tilheyrer. enn ef hefur. þá færi apttur og gialde riett fyrir sem laugbok giorer ráð fyrir. Hier med bydur oss⁴⁾ wor heygbornaste herra kongurinn ad prestarner predike heilagtt Evangelium a sunnudagana huer ad sinne soknarkirckiu lære þat og kenne med ástud og elsku ad heidra oc vegsama sinn skapara og ad huer madur leikur og lærdur kenne og undervijse sijnunñ bornunñ og undersólcke sijn christilig fræde i [riett módurmal.⁵⁾ Eige sydur seiger hann i sama Ordinationis Brefe: þo ad Guds Eingill kome af himnum og predike adra tru helldur enn þa sem hier jonne stendur þa skal hann ecke heyrast. Þui seigium vier aller samtt med einne rauddu fyrir vortt biskupsdæme ad heilaugum anda til vor kolluduñ ad vier wiliunñ þessa tru halda og henne i allañ mata framfylgia. Enn vñ adra hlute sem i þessu Brefe stañda [og þetta land snerter eckj latum vier so standa.⁶⁾ biodunñ vier og skipunñ ollunñ og sierhuoriumñ i voru Biskupsdæme ad þeir fylge fram heilogum lærdome og olmusugiorduñ. Enn vñ vñskipting á messu embætte og tjadagiorduñ kunnuñ vier ongva misbreytne⁷⁾ a ad giora saker fatækdzoms og kunnattuleysis hier i landid. þui so steñdur j laugbocarinnar reglunñ Nullus obligatus⁸⁾ ad impossibile. Einginn skilldast það ad giora sem honum er omoguligt. Hvad vier kunnuñ vorum herra Jesu Christo til lofs og dyrdar giora. Enn worunñ heygbornasta

1) b. v. 27. 2) skule girnast 27. 3) honum 27. 4) b. v. 27. 5) [riettu módurmále 27. 6) [b. v. 27. 7) umbreyting 27. 8) obligatur, HEecl.

herra konginum til heydurs og æru. sæmdar og virðingar. Ænn sialfuð oss og ollum christnum domenum til saluhialpar og syndalausnar. skulum vier natt og dag vakande fyrir liggia svo leinge Gud vill ad vier lifuð. Og til sannenda hier vñ et cetera.

136.

31. Júlí [1538].

SAMPYKT tólf klerka, samankallaðra af Ögmundi biskupi í Skálholti, um andsvar við Ordinanzeinni (Nr. 95), um sáttargerð biskupanna Jóns og Ögmundar, um Mýrar og Kalmanstungu, um Erlend Einarsson (á Sólheimum), um dóma „í öðrum sveitum“, um kirkjuhaldara syðra, og um samheldi biskupanna.

MSteph. 27. 4to bls. 23—24, Svartskinna, með hendi Benedikts lögmanns Þorsteinssonar c. 1720—1730. — Prentað á latínu í Kirkju-sögu Finns biskups II, 531—532. Í bréfaregistrinu við Kirkjusöguna (IV, 390) er dómr þessi árfærðr til 1539, og nefndr þar *Húsafells prestastefnu samþykkt* („Acta Synodi Húsafellensis“). Ekki verðr þó séð, við hver rök það á að styðjast, og virðist það varla vera annað en miskilningr einn, spröttinn af því að þessi dómr vitnar í Húsafellssáttmála biskupanna Jóns og Ögmundar frá 1528 (DI, IX, Nr. 342), án þess þó að kenna sáttmálann við Húsafell. Finnr biskup getr þess (II, 532), að Húsafellssáttmálinn sé frá 1530, en það fer einnig eitthvað milli mála, því að annar Húsafellssáttmáli þekktist ekki en sá frá 1528, og annar mun aldrei til hafa verið. Að öðru leyti er það öllu líkleggra, að dómr þessi sé frá 1538, hér um bil um sama leyti og svar Ögmundar biskups upp á Ordinanzeina, því að líklegt er, að biskup hafi jafnhliða svari sínu viljað hafa formlegt samþykki klerka sinna á því. Hið er og auðsætt, að biskupi hefir verið það ljóst, að nú væri svo komið, að báðir biskupar þyrfti að vera vel sáttir og sammála. Ártalið 1538 styðst og við Nr. 127 og 128 hér að framan.

Domur her uppa¹⁾ og um sáttargjörd biskupanna.

Það gioruð vier Þorleifur Eyreksson. Martejrn Einarsson. Arne Arnorsson²⁾ officialis. Briniolfur Halldorsson. Arne

1) Þ. e. upp á andsvar Ögmundar biskups upp á Ordinanzeina, sem er næst á undan í handritinu. 2) Hist. Eccl. („Arnoris“); Ormsson 27.

Jonsson. Frejstejrn Grijmsson. Eiolfur Grijmsson. Þordur Olafsson. Jón Þorleifsson. Þiorn Þorgilsson. Jón Halldorsson og Runolfur Blasiusson prestar Skalholtz biskupsdæmis godum monnum kunnugt með þessu voru opnu brefe að Midvikudagenn næstan eftir Olafsmesso firre vorum vier til samans kallader með morgum odrum godum monnum leik- um og lærdum af vorum virðugligum fodur h(erra) Augm(und) með gudz nad biskup i Skalhollte til að andsuara því ordinationis brefe sem vor hejgbornaste herra og forste kong Christiern hefur sent hingad i landeð upp a h(eilaga) tru. uppa huort bref uier hofum aller samt með ejrnre roddu endelegt suar gefeð sem innsigladeð bref þar um giort utvijsar.

Item i annare grejn bað biskupenn oss að lipta á þær agrejningar og missemder sem upp hefde rised mille hans og hans broður Biskups Jóns á Hólum og huort afl su sátt skilðe hafa sem almenneliga hafde gerð vered þeirra a millum með suorum bókaeyðum. Skodudum uier sáttargiordena og leist oss hun i allan máta skialleg og mindug og af aunguum riufast meiga. ecke af þeim sialfum helldur enn odrum. stod þar inne að huorge skilðe innlejða nockrar nýungar i annars biskupsdæme. Enn biskup Augm(und) klagade að hier være komner tveir¹⁾ prestar ur Hóla biskupsdæme a Skalholtz kirkiu. leist oss þetta en mesta diorfung fyrir þessa menn sem oheirt er að nockur hafe fyrir giort i móte ollu logmále h(eilagrar) kirkiu og hennar privilegijis. þui að h(eilags) anda nad til kalladre að so profudu og fyrir oss komnu dæmðum uier með fullu doms atkuæde ádurgrejnda presta. [Eýrek Þalsson og Jón Olafsson.²⁾ fallna i bann og i forbod. og skilðuga að taka lausn og skriffter af biskupenum og drijfa sig eckj þar með greindar jarder leingur. því oss litust aller þeir dómur sem biskupinn hafde dæma láted yfer kirkiuð og klerkuð so og um grejndar jarder skialleger og minduger i ollum sinum grejnuð og Articulis og af aungum riufast meiga nema af vors heilagasta faudurs Þavans legata valde. þui dæmðum uier þessa ádurskrifada garda Galmanstungu og Mýrar vera

1) 2, hdr. 2) [i svigum i hdr.

æfenlega eign Skalholtzkirkju og vered hafa og biskupinn meiga þá að sier taka og afhenda edur lata afhenda huorinum er hann vill lærdum edur lejkum. Eige sijdur dæmdum uier allar kirkiueigner i Skalholltz biskupsdæme under h(eilagrar) Skalholltz kirkiu formans lógsogn¹⁾ enn ejnkiss annars.

Item var það vor almenneleg samþikt og dómur að aller þeir þriðtar sem ejngiñ log vilia standa og aungva dōma hallda að tilgrejndum Ellende Einarssýne skilldu meiga takast rettelega under lausn og skriffter huort sem þeir nædest utañ kirkiu edur innañ.

Item var það vor dómur að aller þeir dōmar sem dæmd-er eru i odrum suejtum ýfer þeim monnum sem hier i biskupsdæme hallda kirkiueigner sieu onýter og að aungvo halldande.

Item er það vort rad og tillaga að biskuparner halldesitt andlegt broderni i gude effter suornum sattmala þeirra i mille og að huor styrke christindomenn i annars biskupsdæme það nausin bejder.

samþickte et cetera.

137.

21. August 1538. á Læk.

BJARNI Narfason fær Ögmundi biskupi i Skálholti jörðina Meðalfell i Kjós til fullrar eignar, — með þeim peningum friðum og ófriðum, er fylgdu jörðum þeim, sem Bjarni erfði eptir föður sinn og móður, — fyrir Sæból á Ingjaldssandi, með þeim greinum, er bréfið hermir.

Bisk. Skalh. Fasc. XX, 70, frumrit á skinni með hendi síra Jóns Einarssonar i Odda; 5 innsiglafor eru á bréfinu, enn innsigli nú eingin fyrir því. — AM. Apogr. 2412.

kaupbref fyrir meðalfelli með skilmali
vm Medalfell og Sæbol.²⁾

Wier Augmund með guds nad biskup j skalholti gior-

1) tilsogn, hdr. Finnur biskup þýðir orðið á latínu með „jurisdictio“, sem ætti að svara til: *lōgsōgn*. 2) Utan á bréfinu.

um godum monnum kunnigt með þessu voru opnu brefi að vier hauffum giort suodan kaup og jardaskipti wid biarna narffason. In primis að hann hefur feingit oss jordina alla meðalfell er liggur í kios og þar með þá peninga frida og ofrida með þeim jordum sem honum heffdi tíjl erfida fallit epter faudur sinn og modur vndan sier og sinum erfíngium enn vnder oss og wora skickun. Hier í mot haufum vier feingit honum jordina alla sæbol á jngiallsandi með þeim skilmala að eff vier kýnnum að fa mýrar í dyrafirdi þá skyldi hann hana eignast fyrir sína jord meðalfell enn skila hinne aptur. og þar með aðra peninga frida og ofrida með audrum jordum suo hundrad suaradi hundradi. skal hann þessa peninga brúka og bihallda og hans erfíngiar til fullrar eignar og frials forrædis æfinliga upp hiedan. Woro þesser giorningsvottar. sera jon Einarsson. sera snorre hialmson. Erlingur gislason og jon arnason. og settu sín jnsigli [með woro jnsigle¹] fyrir þetta giorningsbreff hwert undertalad war á altamyre enn fyllt og framkwæmt með hand-saulum á læk á bardastraund. iij. nottum fyrir bartolomeus messu dag um haustid. anno domini. M.^o d.^o xxxviiij.

138. 21. August 1538. í Bramstað.

VERNDARBRÉF Kristjáns konungs III. til Elisabetar ekkju Diricks Vagets af Brjámsstöðum (Schutzbrief Dirick Vagets zu Bramstede seliger nachgelassener vitfrauen Elizabet), þar sem konungr tekur hana í vernd sína, og skulu einkum „amt-menn“ í Segelberg og Bramsted styrkja hana. Bramstede am Mitwocken nach Assumptionis Mariæ.

(Ríkisskjalasafn Dana, Canceley Register (Þýzkir Cancelli reg.) 1537—38, bls. 86—87).

1). [tvískrifad í frb.

139. 27. August 1538. í Skálholti.

ÖGMUNDR biskup í Skálholti lýsir því, að hann hafi lofað Þórólfi Eyjólfssyni, systursyni sínum, tveim hundruðum hundraða til kvonarmundar, og nefnir þar í nokkrar jarðir.

AM. 237. 4to bls. 5—8. Er afskript þessi með hendi Hans Beckers og gerð eptir transskripti þeirra Ögmundar Ormssonar, Pétrs Hallssonar og Hákonar Guðmundssonar, rituðu á kálfskinn í Görðum á Alptanesi 1. Aug. 1578, en afskriptin er staðfest í Skálholti 24. Dec. 1710 af Vigfúsi Jóhannssyni, Þórði Þórðarsyni og Grími Magnússyni.

Vier augmund með gudz Nad Biskup í Skálholtti gíðrum godum monnum kunnigt með þessu voru opnu brefi. ad vier hofum lofath vorum sýstursyne Þorolfe Eyjólfssýne tveim hundrudum hundrada til kvonarmundar. Skal hann í þessa peninga hafa þessar jarðer Eingey hver ad er. xxx. hundrudum. Laugarnes. xx. hundrudum. hveriar jarðer vier feingum af Pále bonda Vigfussýne með vottum og hand-saulum fyrir það gialld sem vier bitauludum fyrir hans faud-ur Vigfus Erlendsson í Einglandi. og hann setti oss til panta galmatiorn er liggur í hofnum. Þar til hofum vier feingit honum. xx. hundrada jord er Addgeirstader heita er liggur í Fliótzhlid upp a fyrgreindar jarðer et cetera. Suo og hofum vier feingit fyrskrifudum Þorolfi Þufu. xx. hundrudum er liggur í Saurbæiar kirkiu sokn. og Eýiar halfar xu. hundrudum. Fleckudal halfañ xxc. liggia þessar badar jarðer í Reýnevalla kirkiusokn. hueriar jarðer vier hofum feingit í sakferlum og kaupum. Suo og tilreiknudum þeim peningum. xxc. sem hann tok epter vorre bifalning í Hítardal. Skal hann þessa peninga hafa til fullrar og æfinligar eignar og frials forrædis undan oss og vorum epterkomendum. enn under adur nefndañ Þorolf og hans erfingia æfinliga upp hiedan. Enn það hann vantar á upphæd sinna peninga. þá skulum vier það í mogulegan tima afgreida. Og til sanninda hier um festum vier vort jnsigle fyrir þetta bref skrifat í Skálholtti þrim nottum epter Bartholomeusmessu anno domini 1538.

140. 7. September 1538. í Odda.

Dómr sex presta, útnefndr af Ögmundi biskupi í Skálholti, um kærur biskups til Eyjólfs Einarssonar í Dal undir Eyjafjöllum um það, að kirkjurnar í Dal og á Höfðabrekku hefði í hans og föður hans tíð legið niðri, önnur í 15 ár, og ekki í þeim verið embættað, svo og um það, að Eyjólfr hefði gegn loforði sínu, verið í styrk og ráðum með Erlendi Einarssyni (á Sólheimum, bróður sinum) móti sér og heilagri Skálholtskirkju.

AM. Apogr. 2632, með hendi Arna Magnússonar „Ex lacero originali Scalholtensi“, sem datt í sundr af fúa, þegar Árni var að afskrifa bréfið.

Domur Eyolfs í Dal.¹⁾

Ollum monnum þeim sem þetta bref sia edur heyra senda Polleifur Eirekzson. Jon Einarsson. Gudmundur Jonsson radzman. Jon Arnason. Posteinn Jonsson og Jon Jonsson prestar Skalholltzbiskupsdæmis [kuediu gudz og sina] kunnigt giorandi at sub anno gracie m. d. xxx og viij. ar. a faustudæginna næsta fyrir mariumesso seir[ne]²⁾ vorum vier i dom nefndir af heidarlegum herra. herra Augmund med gudz nad biskup i Skalholti. at skoda [og rannsaka] og fullnadardom a at leggja um þa akæru er n[efndur] biskup Augmund klagadi til Eyolfs Einarssonar
. . . hans faudur tid hefdi legit nidre kirkiuñar i Dal [og a] hofdabrecku. aunnr i .xv. ar enn aunnr i . . . [ar sv]o [at eckert] gudlegt embætti var framflutt a gre(i)ndum gord[um] sem til bar.

J annare grein klagade biskupinn til [hans at hann hefði] lofat sier tru og pionustu bædi med hond og munn og ecki halldit. helldr verit i styrk radum [og fylgi med] Ellendi Einarssyni moti honum og heilagri skalhollzt³⁾ kirkiu. handlagdi fyrgre(i)ndr Eyolfr sig i þann sama stad og dag sem biskup honum tilsegdi at svara logum fyrir adrgre(i)ndar sakir oss morgum hiaverondum. þvi dæmdum vier hann

1) „Þetta stood skrifad utan ð dominn, með hendi ecki rielt gamalle“. 2) þ. e. 6. Sept. 3) Svo.

loglegan(a)¹⁾ fyrer kalladañ. því at heilags anda [nad] tilkalladri. at so profudu og fyrir oss komnu dæmdum vier fyrnefnd-er domsmenn med fullu doms atkvædi adrgre(i)ndañ Eyolf bonda sekan .vj. morkum fyrer Dalskirk(i)u a hveriu are. so leinge sem hun nidre la. en fyrer Hofdabrecku kirkiu. iij. morkum a hveriu are. afslegnum iij. enum fyrstu arum. Eñ fyrir þat at hann hefði ecki halldit þa tru og pionustu sem hann hafði lofat. sekan. xxx. morkum i fullretti. En fyrer þat at hann h[efði styrkt] Ellend Einarsson med radum og dadum i sinne þriozku a mote biskupinum og heilagri kirk(i)u. dæmdum vier honum lyritareid ad hann hefði alldre verit i nock(r)u hylli radi edr samþycki med Erlendi Einarssyne. eigi helldr styrkt hann til nockurar styrkingar vid lærda edur leika a moti biskupinum. Enn ef hann fiell-izt ad eidnum. þa dæmdum vier hann [sekan audrum] xxx. morkum. og skyldugan at taka lausn og skripter af kirk(i)-unnar formanne sem logmalet ut [visar. Skal af þessum peningum gialldaz þridiungr innan manadar at heyrðum dominum. annar²⁾ at fardogum. allt [at næsta komanda] hausti.

Samþykkti þenna vorn dom med oss gre(i)ndr herra biskup Augmundur og setti sitt insigle med vo[rum insiglum fyrer þe]tta domsbref hvert skrifat var i Odda [i] Averiahrepp. a sama ari degi sidar enn fyrr segir.

141.

9. September 1538.

á Melí.

JÓN biskup á Hólum gefr og geldr Guðrúnu Jónsdóttur, vegna Einars bróður hennar, jörðina Vatnshorn í Línakradal fyrir tuttugu hundruð.

AM. 242, 4to hl. 32^a, með hendi Guðbrands biskups 1570.

breff vm vatshorn.

Vier Jon med gudz nad biskup a holum giorum godum monnum kunnigt med þessu voru opnu brefi ad vier

1) „legan extat in originali“ (AM.). 2) annar, stóð í frumritinu.

haufum gefit og golldit Gudrunu Jonsdottur vegna einars Jonssonar brodur hennar jordina vatshorn fyrir xx^o er liggur í linakradal í widudalstungu kirkiu sokn med aullum þeim gognum og giædum sem greindri jordu a ad fylgia med logum. Og til meiri audsyningar og sanninda hier vm setium vier vort jnsigli fyrir þetta bref er giort var a mel í midfirdi manudaginn næstañ epter natiuitatem marie virginis anno christi saluatoris m d xxx og viij ar.

142. 12. September 1538. á Öndverðareyri.
 DÓMR Marteins officialis Einarssonar um tíðagerða vanrækslu Einars prests Gamlasonar og ábarningar hans við menn á Jóladag og öðrum hátíðum (ágrip).

Landsbókasafn 62. 8vo, afskript gerð fyrir Árna Magnússon „Ur brefabok biskups Ögmundar“ (AM).

Domtill um málafarle sera Einars heitins
 Gamlasonar.

Svoddañ dom liet Sera Marthen Einarsson. officialis. dæma um málafarle Sera Einars heitins Gamlasonar á Aundverdar Eyre þá datum var 1538. fimtudaginn næstañ fyrer krossmessu um haustid. Jn primis þárust honum svo saker á hendur af biskupinum og hans sveitarfolke. ad hann hefde vanrækt messu Embætte og sinar tider. og það hans prests-dæme tilheyre. enn tekit þó fullt kaup og messuoffur. sem skrifat er í dóminum. Jtem gógnudust þar vitne. ad hann hefde sleiged menn á jóladag ok á öðrum hátidum. ok ecke lausn fyrer teked. Þvi ad heilags anda nãd tilkalladri ad svo profudu voru dæmder aller hañs halfer peningar under kirkiuna og biskupinn. ad afgreiddum öllum löglegum skyldum. ok þó leitst þeim þessar saker hálfu herra luta.¹⁾

1) „Um afgang Sera Einars Gamlasonar. Vide in alia charta hoc eodem anno“ (AM). Sjá Nr. 143 hér næst á eptir,

143. 13. September 1538. á Grund í Eyrarsveit. DÓMR Marteins officialis Einarssonar um „framför“ síra Einars Gamlasonar, sem verið hafði með fullu æði og vitleysi áðr hann reið út í sjóinn (ágrip).

Landsbókasafn 62. 8vo, afskrift gerð fyrir Árna Magnússon „Úr brefabok biskups Ogmundar“ (AM.).

Um afgang Sera Einars Gamlasonar.

Jtem liet Sera Marthenn Einarsson. officialis. dæma annað dóm. á Grund j Eyrarsveit. faustudaginn næstañ fyrer krossmessu um háustid. á sama áre¹). um framför sera Einars heitins Gamlasonar. Komu þar fram sannenda bref ok vitne sem það báru. ad hann hefde med fullu æde ok vitleyse vered ádur hanu reid ut j siðenn. Þvi ad heilags anda náð tilkalladre. var það dæmt ad hann hefde med æde uti siðenn rided. enn ecke med vitsmunum.

144. 13. September 1538. í Bakkarholtí. DÓMR sex manna, út nefndr af Erlendi lögmanni Þorvarðs-syni, um utansveitar fólk.

Landsbókasafn 10. Fol. bl. 23b, skrifað 1632. — ÍBfél, Khd. 125A. 4to bl. 143a—b, skr. c. 1680 eða fyrri (= a). — ÍBfél. Khd. 125.B. 4to nr. 203, skr. c. 1680 eða fyrri (= b). — Ny kgl. saml. 1945. 4to bl. 57a með hendi Hannesar Gunnlaugssonar í Reykjarfirði 1666.

Dómur Erleñds Lögmanns vñ faatæka menn²).

[Það giorum³] vier Þordur Þorsteinsson. Helge Sigurds-son. Þordur Einarsson. suarñer logrettumenn. Eyolfur Jons-son. Ormur Þorsteinsson og Jon Loptsson⁴) [[gðdum monnum kvnigt med þessu voru opñu Breffe. ad [þa lided var fra hingadburde vors herra Jhesu⁵) christi⁶) 1538 fostudæginñ firir [Exaltationem Crucis á⁷) Backarholtti i Olvese a þingstad

1) „o: 1538“ (AM.). Sjá dóm Nr. 142. 2) Dómur vmm vt-ann sneytar folk a ofl. 3) [Sendum, b; 4) Jonsson 10. 5) [10; anno a b ofl. 6) [[q(vediu) G(uds) og v(ora) k(nnnugt giðrandi) þa ljd- id var fra Gudz Burd, b. 7) [krossmesso a, b; sl. 1945.

rettum vorum vier i dóm nefnder af heidarlegum herra herra Elleñde [Þoruardssyni¹⁾ logmanni sunnan og austan a Jslandi. somuleidis kongz vmbodzmanne j Arnessýzlu.²⁾ [til ad skoda og rannsaka og³⁾ fullnadardóms adkvædi á ad leggja vñ þad sama⁴⁾ folck sem flýr⁵⁾ af ymsum⁶⁾ [sveitum og⁷⁾ fiordungum, er huorki hefur Biorg⁸⁾ firer sig [ad leggja⁹⁾ nie sijna. þa [hofum vier dæmmt¹⁰⁾ þad aptur i sijnar sveiter firer saker fatækttar landsiñs og ymislegrar vedrattu. i¹¹⁾ soddan mæta ad þeir¹²⁾ fare fullum dagleidum aftur i sijna hreppa logkomiña. so ad hvor sie komeñ þañgad firer veturnætur. ef þeir fa þui orkad. sem vr odrum fiorduñgum [eru ad¹³⁾ komñer. enn þeir sem siuker eda sårer ero ordner fare sem [bihagar¹⁴⁾ afftur a sijna sveit þeir þui vid koma¹⁴⁾. Enn hvòr sem ðdruvijs flýtur edur færer naudsynialaust firr sagda menn. hann sekist .iiij. mórckum vid kong. Jtem þeir sem ad þetta vtanfiordungzfolk stýrckia ecki fram¹⁵⁾ i veg afftur edur flytia yfir áur edur heidar.¹⁶⁾ svare slijkre secktt kongdominum sem firr seiger. og ollum þeim óskilum¹⁷⁾ sem af þui hlýtst. Enn innañ fiorduñgs folck þad sem flitur sig sialfftt. hafe eina vñferd i hvorium hrepp. hvar¹⁸⁾ ed þeim þiker [sier hellst¹⁹⁾ hialpar von. Enn hvor opttar [fer fram i leid og er hystur edur heimadur²⁰⁾ i mote vorum þessum dome. svari slijku [sem firr seiger vid kongdóminn²¹⁾. Enn hiner ábyrgist sig sialffer²²⁾ hvort sem þeir hreppa huñgur eda kulda. og menn [hialpi þui²³⁾ betur sijnum hreppsmonnum effter laganna formeran.

Sampickte [þennañ dom. et cetera.²⁴⁾

1) [sl. 10; b. v. hin. 2) 10; — þjngi hin. 3) [sl. b. 4) sl. b. 5) flye b; fer 1945, 6) ðdrum 10. 7) [b. v. 1945. 8) sl. 10. 9) [sl. 10. 10) [dæmum vier, b. 11) sl. a. 12) 10; þad, hin. 13) [sl. a; ad, sl. 10. 14) [dagur hrókkur 1245. 15) sl. 10. 16) edur ofætur, b. v. 1945. 17) óskunda, b. 18) þar, b. 19) [best henta og mest 1945. 20) [b; fer fram j leid hyser eda heimilar (heimar 1945), a, 1945, 10. 21) [fyrer sem adur seiger kongdomenum, b; 22) sl. a. 23) [hialpa þeim, b. 24) [sl. 10.

145.

[1538].

á Bessastöðum.

ÚRSKURÐAR Claus van der Marvizen, hirðstjóra og höfuðsmanns yfir allt Ísland, og Erlends lögmanns Þorvarðssonar um lausafólk.

Add. British Museum 11, 242. 4to bl. 39 a—b (= FM. 206), sem er sýrpa síra Gottskalks Jónssonar í Glaumbæ, skrifað e. 1543—1550. — ÍBfél. Khd. 309. 8vo bl. 48—49, Öxnafellsbók, með hendi Ara Magnassonar í Ögri e. 1620. — Landsbókasafn 69. 4to bl. 221—222, skr. e. 1640. — Landsbókasafn 67. 4to bl. 33—34 með hendi síra Jóns Erlendssonar í Villingaholti e. 1650. — Margar afskriftir fleiri eru til af þessum úrskurði frá ýmsum tímum, misjafnar að gæðum, svo sem ÍBfél. Khd. 67. 4to bl. 73—74 með hendi síra Eyjólfis á Völlum (d. 1745; = 67^e). Orðamun er ekki hirt um, nema á stöku stað, því að hann er hér að eingu gagni. Síra Jón Haldórsson getr þessa úrskurðar í Hirðstjóraannál (Safn II, 676), og árfærir hana til „annis 1537, 1538, 1539“. Sennilegast er ártalið 1538. Sbr. næsta dóm hér á undan (Nr. 144.).

Hirðstjóra vrskvrður oc logmanz vm lausafolk.

Þat giore ec [Claus van der marvizen¹] hirðstjore oc hofvdmann yfer allt jsland. savmveidizt Erlendr Þorvardzson logman firir svnnan oc avstan æ islande godvm monnvvm kvnnigt med þessv ockrv opnv brefi. heima æ kongzgardenvm æ Bessastodvm æ alftanesi. at vid vmskygdvm oc yferlasvm mins nadvgazta herra kongzens bref. hvert hann hafdi med sin visendi oc godheit vtgefit i sitt fatæka skattland island. og med sinvm greinvm landzens et nadvgazta vtvisar oc fastliga vpp æ hliodar lausafolk karla seni kvinnur oc ecki vilia vinna med bændvm eda navdkavpa menn med sinv ockri eda til þess rænazt er almvganum er mest skade vte að lata enn margr fatækr liggj jnne med sinvm bornvm oc fær j avngvan mata at kavpa sier atvinnu eda sinvm bornvm [et cetera.²] Þvi med gvdz myskvnn giore ec svo fellda skipan upp æ laganna vegna oc epter skrifelsi oc skipan minz herra kongzens oc hann med sinne nad vtgefit hefur. Hier med samþycki oc³) lavgligz⁴) vrskvrðar fyrrnefndz herra Erlendz Þorvardzsonar logmanz

1) [Claus vander maruissenn 309. 2) [sl. 67e. 3) sl. 67e. 4) lög-samde 67e 5) i sinum hrepp 67^e

oc allra annara dandé manna hylle oc samþycke epter lög-somdvm dome er þa var j hia ockur firir saker fatæktar oc neydar landzens oc ymissligrar vedrattu oc micils kost-ar leysiz.

Firerbiodvm vier at nockrer lavsamenn meti sig til fiar eda nockurskonar madur gialldi þeim edur gefi þeim pen-inga firir sina þionvztu firir utan þa sem med akvædvinnu oc bok mæler ecki j mote. Enn hver lavsamadr sem avdrv-vis giorer enn nv er skillt oc vill ei vinna ef honvm er boden mat[r] oc favt. svo oc ef nockur af fyrskrifdv folke karl edr kvinna geingur æ vonarvol oc þiggr avlmosv oc er þo verk-fær oc osivkr hann skal avngvan rett æ sier eiga. þo hann sie navdvgr j burt reken oc svare þo likamligre refsing. en hion er husum rædur sie sykn saka hvad hinn bidr af oc borgi sig sialfur hvort ed hann fær hvngv eda bana. þann hver ed hyser fyrneft folk j mote þessare vore skipan oc lag-aana formeran svare sliku firir sem lógen vtvisa.

Biodum vier oc bidium alla bændur oc bufasta menn hvern j [sinne] sveit¹⁾ vpp æ lagana vegna oc landzens ed bezta ad taka upp allt þeirra fe þat sem þeim aflazt utan erfðagoz. og þar firir eignast halft fed. en systvmadr half-part. En hverir er ueria þad²⁾ edr adrer med þeim falle aller ogildder en hiner aller fridhelger er til sækia oc laga vilia gæta. epter því sem Piningzdomr jænne helldr oc adur hefr æ alþinge myndugr oc skialligur dæmdr verit³⁾ med aullum sinvm gveinvm oc arthiculum vinnu opt skrifad oskila-folk. En hverir af þrattæfndum monnum karl edr kvinnur hlavpaz um oc vilia hylma sig hafi hvdlat hvar sem þeir eda þær nadz af systlumanne.

Og til saaninda [hier vinnu⁴⁾] (et cetera.⁵⁾)

1) i sinum hrepp 67e. 2) þeir 11242; sl. 309; þad 69. 3) þ. e. með dómi Ara lögmanns 30. Júní 1531. 4) [b. v. 67, 69. 5) [sl. 11242.

146. 26. September 1538. á Draflastöðum.
2. Marts 1540. á Hólum.

Jón biskup á Hólum vigir Draflastaðakirkju í Fnjóskadal og Ormr bóndi Jónsson gerir reikningskap kirkjunnar.

Eptir frumritinu, sem Þjóðmenjasafnið í Reykjavík á, og fékk frá dóttur Ebenezers Hendersons klerks hins enska, er ferðaðist á Íslandi 1814. Innsiglið hangir við og er úr rauðu vaxi. Aftan á bréfið er ritað: „Brief written by Jon Areson the last Catholic Bishop of Holum in Iceland, 1538.“

Brief Biskups Jons Arasonar vīm Draflastadakirkju.

Uier jon met gudz nād Biskup æ holum giorvm godum monnum kvnngit met þessv vorv opnv brefi arum eft. er gudz burd. M.^o d.^o xxx.^o viij.^o þrimur nottum firir Mikilsmesso var vigd kirkian a draflastaudvm. a sama deige giordi Ormur bondi jonson reikningskap af aullvm eignvm og peningvm draflastadar kirkio. at kirkian ætti ornamenta og bækur. saungfært. sem gaumvl registrvm jnne hallda. xxxc. j heimalandi. jordina vegistadi. jordina eyre j flateyiardal. reiknada. xxxc. met aullvm þeim ækvvm sem henne fylgia met laugvm. og þær til .x. málnyt vkgilldi og .xc. j þarfligum peningvm. En allan annan reikningskap fornan og nyian þann sem greindum orme þær at svara og hans forelldrvm. gafvm vier og giordum kuitt og akiærvlavst firir oss og vorvm efterkomendum. kirkivunnar formonnum firir þær vppgiörd og endurbæting er greindur Ormvr hafdi giortt at veggivm og vidum sag(d)þær kirkio. En hvad opt nefndvr Ormur kann at sækia af þeim peningum sem rangliga ero hafðer edur haldner fra greindre kirkio j langan tima edur nyligan. þær giore greindur ormur reikningskap af framleidis og eignizt sialfur halfar alaugur af þeim peningvm sem hann sækier.

Og til sanninda hier vm setiv vier vort jncigle firir þetta bref skrifat a holvm j hialltadal þridivdagin næstan firir jonsdag j fausto tueimur arvm sidar en fya seigier.

147. 18. Október 1538. í Skálholti.

DÓMR sex presta, útnefndr af Ögmundi biskupi í Skálholti, um ákærur biskups til síra Magnúsar Jónssonar, að hann hefði yrkt og unnið leyfislaust lögfesta jörð á Indriðastöðum og haft í burt án leyfis landskyld Skálholtsstaðar frá Stað í Grindavík.

AM. Apogr. 2707 með hendi Árna Magnússonar „Ur brefabok biskups Ögmundar“.

Domur um Jndridastade.

Ollum monnum þeim sem þetta bref sia edur heyra. senda Gudmundur Jonsson radzmann. Jon Hiedinsson. Þordur Olafsson. Eirekur Grimsson. Jon Biarnason ok Loptur Þorkelsson. prestar Skalholtzbiskupsdæmis. kvediu gudz ok sina. kunnugt giorande ad sub anno gratiæ M.^o D.^o xxx^o og viiiij.^o föstudagenn fyrstañ i vetre i Skalhollte vorum vier i dom nefnder af Heidursamlegum herra ok andligum faudur i gude herra Ogmunde med gudz nad biskup i Skalhollte. ad skoda ok ransaka ok fullnadardom a ad leggja um þa akiæru sem biskupinn klagade til Sera Magnusar Jonssonar. J fyrstu grein ad hann hefur yrkt ok unnid iaurdena Jndridastade. lögfesta. i aungvo leife. J annare grein. ad hann hefde haft i burt landskyllid stadarins fra Stad i Grindavik i ongvo frelse. Kom Sera Magnus þar med bref under biskupsins insigle. hvort svo var latanda. ad biskupinn hefde sellt Klemus heitnum iordina alla Jndridastade. hvad biskupinn medkiendist. ok uppboed x^c. Medkiendist Sera Magnus. ad hann være þar kominn epter sinne trulofan oc biskupsens bode. því ad Heilags anda nad tilkalladre. ad svo profudu ok fyrer oss komnu. dæmdum vier fyrrnefnder domsmenn med fullu doms atkvæde. Sera Magnus riettelega fyrerkalladañ. Enn saker þess ad eckert kaupmalabref syndist a millum adurnefnds Klemus ok Sigridar Eyolfsdottur. þess annars. ad suo stendur liosliga i landz laga bokinne. ad ef madur kauper iaurd med gripum eda lausafie edur bufe konu sinnar. ok lifer hun honum leingr. þa skal hun þad eitt hafa ur iaurdu af arfe hans er hun

hafde heiman. þad eina meira er erfinge vill. ok fyrrnefnd Sigrídur var skulldamadur i gard bonda sins Klemus heitins. Enn vier vissum ad Steinmodur Jonsson. broder hans. var dæmdur a alþinge afgreidslumadur ad afgreida allar lauglegar skullder af peningum Klemus heitins. Þvi dæmdum vier Sera Magnus hafa olögliga seted a iordunne fra fardogum til midsumars. og skylldugañ at leysa ut bu sitt fullu landname. ok bivara sig ecke med greinda iord leingur enn til fardaga epter sinne trulofan. Enn landskyllid af Stad dæmdum vier hann skyllidugañ ad giallda aptur einfalda. ef svo være sem hann sagde. Enn ef su saga være sonn. er Siera Eyolfur sagde. ad hann hefde teked hana mote sinum vilia. þa dæmdum vier hann skyllidugañ ad tvi-gillda aptur landskyllidina. ok fullriette kirkiunnar i Skal-hollte ofan a. ok flytia i þann stad sem radzmadurinn seiger honum til. Sagde Sera Eyolfur oss ad epter stæde kirkiunnar reikningskapur heima a Stad. hvad reiknadist .v. i portio Ecclesiæ ok annat þad til hefur falled.

Samþeykte þennan vorn dom med oss et cetera.

148.

6. Nóvember 1538. á Møðruvöllum.

DÓMR tólf klerka út nefndr af Jóni biskupi á Hólum um kærur biskups til síra Jóns Finnbogasonar, að hann hefði eigi gert né goldið Laufáskirkju fullan reikningskap af portio og mortaliis i 36 ár, er síra Jón hafði haldið staðinn.

AM. Fasc. XLIX, 15, frumrit á skinni. Af 12 innsiglum eru nú 2 fyrir bréfinu. — AM. Apogr. 3711.

Domur vm síra Jon(s) finnbogasonar afsetning.¹⁾

Þat giorum vier Broder Petur met Gudz forsia abote æ munkapvera. Jon filipusson. Þorbiorn jonsson. Gisle gudmundson. Haugne Petvrson. Halldor Benedictson. Þorkiell Þoralfson. Besse biornson. Einar hallsson. Sturle Einarson.

1) Utan á bréfinu með gamalli hendi.

Þorsteinn hallson, prestur, og geirmundur diakni jónson, godum monnum kunnigt með þessu voru opnu brefi, arvi eftir guðs burð. M. d. xxx. og viii á Hrafnagili í eyjafirði mannaðaginn næstan eftir omnium sanctorum.¹⁾ voru vier í dom nefndur af virðvígum herra Biskups jóns með guðs næð, at dæma um þat mál efni er Biskupinn kírdi til sira jóns finnboasonar, at hann hefði eigi gíort og gollit kirkiunni í laufási réttan reikningskap af þui þorcione og mortaliis um þau xvi ár og xx. sem greindur sira jón hafði halldit stáðinn, kom þar fram fyrir oss, at Biskupinn hafði beizt sama reikningskapar í sinne visitacione, í annare grein kírdi Biskupinn at kirkian í laufási væri suo fyrnd og fellilig ordin í halldi og meðferð sira jóns, at hon mætti í áunguan mæta atgiordalaus vera, og þat var þar synt með skynsamra manna alitum. Í þriðiv grein kírdi Biskupinn at sira jón hefði eigi suo mykla fríða peninga meðferðizt²⁾ sem laufás kirkio til heyrði og ongua skialiga borgan villdi hann fyrir þeim peningum setia, þá hann var með logum til krafður, var opt nefndur sira jón bodadur til svars um sagðar greiner í fyrsagðan stad og dag, og með þui at adur haufdv til suars og skodunar komit fyr greind málafni með alitum og yfersyn skiluisra kiennemanna, sem junciglat bref þar um gíort jnnhelldur, þui at guðs nafne tilkóllvðv dæmdum vier sama bref staudugt og myndugt í ollum sinum greinum, og Biskupin mega réttiliga at sier taka kirkiuna og stáðinn í laufási, suo framt sem greindur sira jón gíelldur ei at næstum fardaugum kirkiunni í laufási at yfersyn Biskupsins vmbodsmanna suo mykla peninga eftir fríðleika og fevegste, sem hann með tok, og þar til gíore hann og gíalldi kirkiunni réttan reikningskap af þui þorcione og mortaliis, sem fallit hefur á hverio ár meðan hann hefur halldit stáðinn. Hier með suare hann suo myklo fyrir kirkio spíoll og stáðar fyrnd, sem Biskupinum edur hans vmdodsmonnum synizt réttligt með skynsamra manna næði og virðingv. En ef þesse utgíolld ero eigi fram komin fyrir næsto fardaga Biskupinum í haund edur hans vmbods-

1) þ. c. 4. Nóv. 2) Svo.

manne. þæ dæmdum vier oftnefndan sira jon finnbogason met aullo snspensum æ beneficio.

Samþyckti Biskupin met oss þennan vorn dom og setti sitt jncigle met vorvm jnciglvn fyrir þetta bref. er skrifat var æ maudrvollvm j haurgardal die leonardi abbatis. a sama are sem fyr seiger.

149. 29. Nóvember 1538. í Skálholti.
FORBÖÐUNARBRÉF Ögmundar biskups í Skálholti yfir Gunnari Hrólfssyni.

AM. Apogr. 2789 „Epter Copiu med hende Sira Biarna Hallgrímssonar.“ (AM.). „Þetta bref var ennþá vid Skalholltzkirkiu, þá Mag. Jon Vidalin var kirkiuprestur þar [1693—1696]. Þvi hann sendte mier til Kaupenbafn lited Extract þar ur medal extracta ur odrum Skalholltzbrefum, eda rettara ad seigia registurs yfer nockur þar af. enn árstaled hafde hann skrifad 1508. hvad manifeste oriect er.“ (AM.). „Þetta bref er med einu oskauddu Jnnsigli“ (B. Hallgr.).

Bref Biskups Augmundar forbodande Gunnar
Hrolfzson.

Vier Augmund med Gudz núd biskup j Skalholti. sender Gunnare Hrolfzsyne þá qvediu ad snuast fra illu og giðra gott.

Rðnglæte þitt og rødleyse hófum vier þolad sem fremst er þreytanda epter lógunum eins manns ad bida. Enn nu er reynt ad vorar bidstunder auka þina meinsemd. og vort heilsuráð vikur þu sialfum þier til áfellis med forlitning vid oss. Nu eru þinar saker svo berar. ad þær skýllda lógin og vort biskupligt Embætte fram j mótte þier. og þvi setium vier þig Gunnar med þessu voru brefi j sterkasta forbod fráskilldañ aullu samneyti vid kristed fólk þar til sem þu betrar þinn lifsveg. og bæter þad sem broted er. Þykiumst vær fornema ad Ritningen fýllest med þier. þar sem hun svo seiger. nær sýndugur maður dreckest j diupe lastanna. gleymer hann Gude og sialfum sier. Nu allt ad einu vilium vier ecki afláta ad leita þier leidriettu og saluhiálpar. epter skýlldu vorrar biskupligrar stettar. þvi vier erum þó

Ómakliga seum skipader j biskups stett saker vorra synda. erum vier setter Herra þinn þier til hirtingar, fader til aminningar med blidu og stridu, kennemadur til læringar ad visa þier ættañ veg til sáluhiðlpar. Nu þó þu med óðrum þinum fylgiurum vilier upprisa á mot Gudz lögmdli og fottroda svo gudz lög og manna, þá biðdum vier þier, biðum og skipum under krapte hlydnennar ad fordast þann ænglætisveg sem liggur tll glatanar, og fordum geingu kongarner Pharao, Saul, Nabogodonosor og adrer ótöluleger, Pharao þriðtskadeðt og ofbeldeðt á móte hvorri áminningu sem Gud giórde honum, því drecktest hann i síðfardiupe med aullu sinu folki og kerrum, og blifur nu æfenliga sidan j kvólum, Saul var settur ýfer Gudz fólk, enn hann þriðtskadeðt á mótt Gudi, og var því fyrirdæmdur og aull hans ættqvísl, Nabugodonosor saumuleidis ofbeldeðt og var lika fyrirdæmdur, Nu áminnum vær þig ad firrast þeirra fótspor og glatstíg og ganga helldur þá gautu sem gieck hinn helgi David og Petur postuli et cetera, David syndgadeðt med manndrápe og hórdome, enn fyrer kienning Nathan(s) spámanns feck hann hinn dýrlegasta utveg til synda jdranar og audladeðt ad vera hinn ædsti spámadur j fornalugmólenu, og hinn kíaraste Gudz vinur, Petur postuli neitade vorum herra þrim sinnum j þisl sinne, enn þegar hann heyrde hanann gala idradeðt hann og gret, þar fyrir feck hann af Gude miskun og audladist ad vera hófðinge allra postulanna, og feck valld og makt af Gudi ad leýsa og binda alla hluti bædi á himni og jaurdu, Maria Magdalena syndgadeðt á móte gude, enn er hun sorgade og gret sinar synder, feck hun aflausn allra sinna synda, og er nu hin ædsta Gudz brudur, Af þessara dæmum ber oss syndugum monnum ad semia vort framferde, Þvi áminnum vær þig Gunnar enn ad nýiu ad hallda þitt heit sem þu lofader j skirnenne, þá þu afneitter óhreinum anda og óllu hans skrauti, takande þar med hvitt klæde sem merkia skýllði þitt meinleysi, og þar med takandi logande kerte, hvert merkia skýllde þin góðverk þau þu skýllder frambera fyrir dómstól vors Herra Jesu Christi, Þvi áminnum vær þig enn ad nýiu ad ganga ecke um endemarked, því ad

boge er bendur og aur á lögd. læg þig under so ei falli þer bannsauren. harmur er oss ad vita þina fiarlægd og fordiörfun bædi fyrir lif og sál. þvi giarum vier þier þriðr laugligar aminningar til umbötar. setium vier þrið daga fyrer fyrstu. v. fyrer adra. vij. fyrir hina sidustu. Kemur þu ecke innan þessa(ra) xv. aminningardaga til sanrær hlýdni. þeinkium vier oss fram ad fara moti þier med stærstu stridu laganna. giorer þu miðg illa er þu naudgar oss til þess sem oss þýker mikid fyrer. ad taka mann fra Gude. og gefa Öhreinum anda. Biðdum vær og skipum vorum officiale Sira Þorleife Öirekssýne under krapte hlýdninnar ad lesa þetta bref heima á Vomulastöðum og setie sitt jnnsigle ad secundam caudam. til vitnis ad hann hefur þetta vort bod fyllt og sendi oss so brefed aptur. Og til sannenda her um festum vier vort vort jnsigli fyrer þetta bref skrifad i Schalholti vigilia Andreæ apostoli Anno Domini M. D. xxxviiij.^o

150.

[1538].

ÁMINNINGAR og hótunarbréf um hæstu stríðu laganna frá Ögmundi biskupi i Skálholti til allra þeirra i biskupsdæmi hans, sem þrjózkir eru og þrályndir og reisa sig upp á móti guði og guðs lögum.

AM. Apogr. 2695 með hendi Hans lögmans Beckers „Ur Ærefabok biskups Ögmundar“ (AM.). „Þetta áminningarbref atendur nærre sidst i bokinne. Brefeñ sem eru næst fyrer framan það eru de anno 1522. og það sem næst epter kiemur er utvalningarbref Ögmundar af Capitulo Nidrosiensi (1520) ejus ultima desunt. Þetta aminningarbref er þö. Öefad. miklu sidar daterad, sem af því rada er. og líkast á sidurstu erum Ögmundar, kañske circa 1538—39“ (AM.). Bréf þetta er mjög svipað bréfinu til Gunnars Hrölfssonar 29. Nóv. 1538, og mun vera frá sama ári og það. Bréf þetta er prentað i latinskri þýðingu i F. Joh. Hist. Eccl. Isl. II, 550—552.

Vier Augmund med guds næd biskup i Skalhollte heils-um ýdur ollum sem byggia og bua i Skalhollts biskupsdæme. einkanlega gudz vinum oc vorum. Önn þeim sem

eru þriðtsker ok þralýnder ok reisa sig vpp a môte gude og gudz logum. sendum vier þa kvediu ad snarast¹⁾ fra illu og giðra gott.

Angrar oss stórlega Ranglæte þeirra og Rædleyse. sem reisa sig vpp a môte guds logum ok manna. sem allvida opinberast hier i Skalhollts biskupsdæme. sem allsmegtugur gud vinne bót á. huad vier þikiunst sem næst hafa geinged ad þola og bijda sem freimst er þreytañda epter logunum. Enn nu er reyndt ad vorar bidstunder auka þeirra meinsemder. ok voru heilsuróade snua þeir sialfum sier til afellis. med forlitning vid oss. Nu eru þeirra saker suo berar. ad þær skýllda oss og logiñ ok vort biskupligt embætte fram i mote ýdur. ok þui setium vier ýdur med þessu voru brefe. i sterkasta forbod. fra skilda ollu samneyte vid kristed folk. þar til þier bæted og betred ydarn lifs veg ok bæted þad sem er²⁾ broted. Þikiunst vier for(n)ema. ad Ritningiñ fyllist a ýdur. þar sem hun suo seiger: Nær syndugur madur dreckist i diupe lastanna. gleymer hann gude ok sialfum sier. Nu allt ad einu vilium vier eige aflata ad leita ydur³⁾ leidriettu ok sæluhialpar. epter skyldu vorrar biskuplegrar stiettar. þvi vier eruñ. þo omakleger sieuñ. skipader i biskups stiet. saker ydvarra⁴⁾ synda eruñ vier setter herrar⁵⁾ ýdar ýdur til hýrtingar. fader til aminningar med blýdu og strýdu. kiennemadur til læringar. ad visa ýdur riettañ veg til sæluhialpar. Nu þo þier med ýduarre þriðtsku og þralæte vilied vpprijsa a mote gudz logmále. og fottroda gudz log ok manna. þa biodum vier ýdur. bidium og skipum vnder krapte hlýdnennar. ad fordast þann ranglætis veg sem liggur til glatanar. Ok forðum geingu kongarner Pharao. Saul og Nabagodonosor⁵⁾. ok adrer otaululegir. Pharao þriotskadist ok ofbelldtist a mote hvorre aminningu sem gud giarde honum. þvi dreck(t)ist hann i siafardiupe med ollu sinu folke ok kerrum. ok blýfur nu sidañ i kvölunuñ. Saul var settur yfer gudz fólk. enn hann þriotskadist a môte gude. oc var þvi fyrrdæmdur ok aull hanz ættkvisl. Nabagodonosor⁵⁾

1) „nonne snuast“ (AM.) 2) b. v. AM. 3) AM. vill breyta þessu orði i „ýdar“. 4) vorra, „Apogr.“ AM. leiðrétti. 5) Svo.

sömuleidis ofbelldist. oc var lika fyrerdæmdur. Nu aminnum vier ýdur ad firrast þeirra fotspor oc glatstig. ok ganga helldur þá götu. sem geck hinn helge David ok Petur Postule et cetera. David syndgadist med manndraupe og hordöme. Enn fyrer kienning Nathans spamanns feck hann honum dýrdlegasta utveg til sýnda ydranar. ok audladist ad vera hin ædste spamadur i forna logmælinu ok hinn kæraste gudz vinur. Petur Postule neitade vorum herra þrisuár sinnum i Pinu sinne. Enn þegar hann heyrde hanann gala. idradist hann ok griet. þar fyrer fieck hann af gude mýskun. oc audladist ad vera hofdinge allra postulanna. oc feck valld og magt af gude ad leysa oc biñda alla hlute. bæde a himne og jordu. Maria Magdalena sýndgadist a möte gude. Enn er hun sorgade oc gret sinar sýnder feck hun aflausn allra sinna sýnda. ok er nu hin ædsta gudz brúdur. Ad¹⁾ þessara dæmum ber oss syndugum monnum ad semia vort framferde. þvi aminnum vier ýdur enn ad nýiu ad hallda ýdart heit sem þier lofudud i skirninne. þa þier afneitudud ohreinum anda ok aullu hanz skraute. Takande þar med hvitt klæde. sem merkia skýllde ýdart meinleyse. ok þar med takande logande kerte. hvort merkia skýllde ydar göd verk. þau þier skýlldud framþera fyrer domstöl vors herra Jesu Christi. þvi aminnum vier ýdur enn ad nýiu. ad gånge ecke vñ endemarked. þvi at boge er beñdur. ok er a laugd. læged ydur undan. suo ei falle a ýdur banns øriñ. Harmur er oss ad vita ýdar fiærlægd ok fordiðrfun bæde fyrer lif og saal. þvi giorum vier ýdur þriðr loglegar aminningar til vmbótar. Setium vier ýdur þria daga fyrer ena fyrstu. fimm fyrer adra. sið fyrer sidustu. kome þier ecke innañ þessara xv. aminningardaga til sannrar hlýdne. þeinkium vier oss fram ad fara i möte ýdur med stæstu strijdu laganna. Giore þier miok illa. ad þier naudged oss til þess sem oss piker mýked fyrer. ad taka mann fra gude ok gefa ohreinum anda et cetera.

1) Af, Apogr.; AM. leiðrétti,

151. 22. December 1538. á Hólum.

Jón prestur Ólafsson selr Jóni biskupi á Hólum jörðina Meðaldal í Dýrafirði fyrir Tjörn í Aðaldal með 10 kúgildum og tíu hundruð í þarflegum peningum, og er hálfkirkju skyld á Tjörn og bænhúss skyld í Meðaldal.

AM. Apogr. 718 með hendi Jóns Magnússonar bróður Árna. „Ex originali“ á kálfskinni.

Þat giorum vier sygurður prestur jonson. jon grimson. Þorgrimur Þolleifsson godum monnum kunnigt med þessu uoru opnu brefi. arum epter guds burd. m. d. xxx og viij. a holum j hialltaddl. sunnudag næstañ fyrir þorlagsmesso vñ veturinn. vorum vier j hia. sæuñ og heyrðum ð ord og handaband þeirra biskup jons ð holum og jons Olafssonar. at so fyrir skildu at nefndur sira jon selde biskup jone jordena meðaldal j dýrafyrde. er liggr j hrauns kirkiu sokn. med ollum þeim gognum og giædum. sem greindre jordu ð med logum ath fylgia. hier j mot gaf biskup jon hola domkirkiv jord. tiorn j aðaldal. og þar til .x. malnýtu kugilldi. og xc. j godum peningum. sagde biskupen til halfkirkiv skýlldar æ iordune tiorn. so og sagde nefndur sira jon til bænhus skýlldar æ iordune meðaldal. skýllde huor halda til laga þeirre (jordu) er keypte. enn sã suara laga-riptingu sem selde. Og til sanninda hier vñ. setium vier fyra skrifader menn vor jnsigle fyrir þetta bref giortt j sama stad. ær og deigi sem fyra seiger.

152. 1538.

AFHENDING Hrepphóla.

AM. 66. a 8vo bl. 8b. skr. c. 1600. — AM. 262. 4to bl. 4b. skr. c. 1600.

tolfti maldagi [kýrkiunnar¹].

Anno domini 1538.

So mikla peninga meðtoc síjra Gudmundur Jonsson j

1) [b. v. 262.

holun. enn sífra pall eigilsson afuenti. kyr. xu. og allar gam(lar). vij asaudar kugilldi. Jtem iij hesta og ij hross. ij tueggia tunna kier. og annad med. ij. giordum. (vj. trog. v. kierolld.) og uar allt ærilaust. vj fiordunga k(etill) bættur. einn strockur. mælistetill vppgefinn. uondur bedur. hægingi. ein kanna.

J kirckiuinne. vondur stockur med morgum bokum og miog losnum. ij kalekar. ein Messok(læde). einn ho(kull). ij kluckur. ein bialla.

153.

1538.

SKRÁ um peninga afhending á Hallormsstað eptir fráfall síra Bartholomeuss.

Máldagabókin gamla Skálholtsstóls í Landsskjalasafninu, 142b—143a; skr. 1601.

Hallormsstadir.

Anno dominj 15. 3. 8.

Suo mycklir penijngar lucktir (a) Hallormzstad eptur trafall Bartholomeus gud hans sál fride.

Jn prijmis 7 kyr gilldar vtan lagt var ofan á tuæuett nau oc veturgomul kuijga a allre. attuñda var j bygging j vopñafirdi hia joni eyolfssýne. ix asaudar kugillde oc er eitt hia finnoga sem sie. j kauplum. bleikur hestur j huñdrad. þreuetur oc veturgamall j annad huñdrad. fullroskid hross oc annad tuevætt. enn þar var gollidinn fyrir tuæuetur hestur. fimm vetra gamallt navt.

Jnnañ stokz tueggia skiolña ketill voñdur oc bættur. annar mestu skiolu ketill ljiltiz virdur oc fængalettur. x. trog talz. sex edur sio mathelld. vj. vppgiordarkerolld litlu neyt. iij trediskar miog voñdir hnýttir saman med [snæ]ri. iij skierdiskar gamlir. ij skalir brækadar oc ij ker ad auke. v. spænir dæiligir. aux oc brýne. ij liaer. strockur¹⁾ lasiñ. ij skiolur. altunna. hrijfur. orf. vallækklarar. hialpligt. torfkrok-

1) [vj kierolld og vj trog 262. 3) strockar, hdr.

ar^o oc hrip. atian ný bord oc mart annad triarusk. þat kirki-
 unni til heyrir. [hefur heyrtt¹) hálft skip varlla siofærtt med
 ij rotnum þýskum streiñgum oc sokum²). heý ij fadmar á
 breidd. hálfur annar á leiñgd. fadmar á hæd gamallt hey.
 var þetta mikid j Tott a³) Saundum vt eptir saugn Sijra
 hallz eda meir: Deo gracias.⁴) jnnañ kirkiu allt sem fyrr
 greinir. þa sijra Bartholomeus tók gud hann fride.

154.

1538.

í Reykjaholti.

SKRÁ um eignir kirkjunnar í Reykjaholti, er Björn prestur
 Þorgilsson með tók eptir síra Ólaf heitinn Guðmundsson.

AM. Apogr. Nr. 2221 „ex authentica membrana templi Reykhol-
 tensis“, og segir Arni höndina samtíða.

Anno domini M.º d.º xxxuiij.

Var so micit ornamentum kirkjunnar j reyckiahollte þa
 síra^o Þiorn Þorgilsson med tock eptter síra olaf he[il]ten gud-
 mundzson. oc adrer peningar sem hier eptter standa skrifader.

Jn primis skrin med helgum domum tueir alltaris stein-
 ar tueir krossar glersmellter ein kaleikur oc anar brockad-
 ur tuenn alltaris klædi.

Jtem pax med texta spialld oc anat med bockfelli. upp-
 halldz sticka.

Jtem forn messoklædi alfær oc þrir haucklar.

Jtem yfer hæ alltarenu brick med tre oc er gyllt.

Jtem kross med undirstodum mariu lickneskie peturs
 lickneskie. katrinar skriptt oc þarbaru. þriar kluckur tuær
 biollur.

Jtem so margar bækur. grallari med sekuencium kring-
 um aret. kiriall uondur. ottusaungua bækur tuær j kring-
 um aret. lesbok fra de natiuitate oc in octauo epiphanie.
 missale med pistlum oc gudspiollum. oraciones bock kring-
 um aret. laga saungua bækur tuær oc onnur gomul. messu-
 daga kuer. capitularius orda oc uantar j kuerit sidazta. pro-

1) [Svo. 2) = sökum? 3) tvískrifad í hdr. 4) bundið: Dö grös, hdr.

cessionalar. tueir uondir. bakstr jarn. oc metaskaler. . . .
tueir. fons umbuningur.

Jtem uoru so mýckler kuicker peningar j reyckiahollti
er sira birni þorgilssyni uar afhent.

Jn primis xuj kuigilldi oc xx oc sio, Crud j kauplum.

Jtem inan gatta tuo ker oc tueir saer firir iij Crud.

Jtem xuj trog oc sio kerolld. tuær fotur oc strockur
firir Crad.

Jtem sæng alfær firir Crad. munnlaug oc net ix fadma
firir Crad.

155.

1538.

HEYDALA máldagi (i ágripi Árna Magnússonar).

AM. Apogr. Nr. 4425, ágríp með hendi Árna Magnússonar, sbr.
ár 1382, 1388, 1475 (DI, III, Nr. 309, 355; V, Nr. 718).

Ur Heydala maldaga de anno 1538.

metfe (o: virðingargods) sexæringur með gógnum.

i. biðllur oc var ur annari kolfurinn.

ii. Mariuskripter.

ij. merke furdu vond.

ij. upphalldztikur.

Historiubok syngiandi. er tekur til adventu oc fram-
an til paska.

komonsbok syngiande oc er a Davids psaltare.

ymnabok.

lesbok um langafostu.

Sermonsbok.

Metaskaler¹).

1) „Þad exemplar, hvar ur þesse excepta eru tekin var a pappir,
nylega (so ad seigia) skrifad. hedi mier þad Höskulldur sonur Sr.
Halldors i Eyðolum i Kaupenhavn, og skrifadi eg eckert (so eg mune)
ur þessare Copiu, firir utan þetta“ (o: úr máldögnum 1382, 1388,
1475 og þessum), segir Árni Magnússon.

156.

1538.

ÖGMUNDR biskup í Skálholti fær Gilbano (Geble Pétrossyni) biskupi í Björgvin umboð í þrjú ár „yfir vorum garði Sefrit“ í Björgyn og yfir „vorum herbergjum, sem vér eigum yzt á strönd fyrir innan erkibiskupsgarð“.

Landsbókasafn 62. 8vo, afskrift gerð fyrir Árna Magnússon „Ur brefabok biskups Ögmundar“ (AM.).

Umbodsbref yfer gardinum í Norege.

Vier Øgmund et cetera.

ad vier hofum bifalad vorum kiera brodur Gilbano med Gudz nad [biskup¹] j Berin umbod yfer vorum garde Sefrit. suo og ei sidur yfer vorum herbergium sem vier eigum ydst á straund fyrer innan Erchibiskups gard. skal hann meiga byggia og bruka sier til besta under riettañ reikningskap vid oss ok Dömkirkiuna í Skalhollte. Skal þetta. umbod standa í næstu iij ðr. ok það leingur sem ei er önnur skip- un á giord.

Ok til sanninda her um et cetera.

Anno Domini 1538.

157.

[1538].

ÖGMUNDR biskup í Skálholti gerir þá skipan á um þann þriðjung tíundar í Vestmannaeyjum, sem dómkirkjunni til kemr, sem er tífundi hver fiskr, að hann skilr sér einn þriðjung hennar, en tveim hlutum skipti eyjaprestarnir með sér.

AM. Apogr. 5911 „Ur brefabok Ögmundar biskups“ Um ártal þessa bréfs ritar Árni „Sine anno: Datæ vero sunt anno 1536. vel serius. prius enim Christianus III. in quietâ regni possessione non fuit. Et proximæ literæ quæ has in codice sequuntur datæ sunt anno 1538. unde tamen firmum argumentum desumi nequit, cum liber hiece nullo certo annorum ordine congestus sit“. Á viðlögðum miða ritar Árni ennfremr: „*Relatio*. Þá Skalholtskirkja brann (þuto í biskups Ögmundar tíð. það kynni og vera fyrr í einhvers biskups tíð. Eg trúi kyrkian brinni í Arna biskups Olafssonar tíð²) það biskup prest-

1) [b. v. AM.; vantaði í hdr. 2) Skalholtskirkja brann um daga Arna biskups Helgasonar 1309.

ana i Vestmannaeyum ad leggja af vid sig 3dla part af tiund þeirra. Þeir giördu so. og stod það þar til Dansker toku tiundena“. Í Landsbókasafni 62. 8vo er önnur afskript þessa dóms, einnig gerð eptir brefabók Ögmundar biskups, og staðfest 9. Okt. 1711 af Árna Magnússyni, Ormi Dadasyni, Þórði Þórðarsyni og Páli Hákonarsyni. Aftan við þá afskript er ritað með hendi Þórðar Þórðarsonar: „Med þetta bref mun svo samanhúnga. ad Prestarnir j Vestmanna Eyium skiptu med sier til helminga Tiundarfiskunum epter mældaganum. Þegar Skalholtzkirkia brann mun biskup Augmundur hafa teked til sin þridiungenn af Tiundenne og lagt til Dömkirkiunnar epter þeirre grein j Kristnum Rette: *Heimillt & biskup ad taka tiund frá kirkium ef hann vill þó ad hann hafe tillagt áður.* Þetta ad Skalholtzdömkirkia hafe upp boret þridiung Tiundarennar mun; svo staded hafa um tid biskups Augmundar sidan. og epter Reformationem mun þesse same Tiundar þridiungur falled hafa j kongs gard og considererast eins og hann hefde vered biskupstiund. Vide döm Gissurar biskups 154(5). hvar af sið er ad Christianus 3tus hefur strax j upphafi Reformationis litid til þessarar tiundar. Rikid var og þa j skulldum sökum þess nyafidna strids. bref þetta er annars öföfad daterad epter 1536. likast (15)38 edur (15)39. Þvi þangad til var Christianus Tertius ad sysla um Reformationen j Danmörk. enn Regieringuna þar feck hann fyrst i hendur 1536. post expugnatam feliciter Hafniam. — AM. 261. 4to bls. 125—126, skr. 1598 „ár brefabók biskups Ögmundar“, og aptan við brefsíð er hér ritað: „Þetta liet eg Oddur Einarsson skrifa Anno (15)38 epter gömlu brefskræðunne“.

Um Tiund i Vestmanna Eyium.

[vr brefabok Biskups Ögmundar.¹⁾

Vier [broder¹⁾ Ögmund med' gudz nad biskup i Skalhollte heilsum ýdur ollum kiærer viner. sem byggia og bua i Westmannaeyium kiærliga med Gudz kvediu og vorre.

Kunngjörum vier ydur. kiærer viner. ad oss hefur þott misiofn skipte geingid hafa a Gudz tiund i westmannaeyium. sierlega a þann þridia part. sem domkirkiiunne vid kiæmur ok henne skal leggiaz til vppheldis. Finnum vier það lioslega²⁾ skrifad. ad oss ber i ollum hlutum ad hafa hrein skipte. sierliga þar sem vier skulum skipta erfd ens krossfesta fyrer vorre saluhialp. af audrum parte vitum³⁾ vier ad honum⁴⁾ er eighen æ ollum hlutum þeim vier med færum bæþe⁵⁾ & sio og; lande. þvi aminnum vier ydur og bidium

1) [b. v. 261. 2) lysliga 261. 3) vitu 261. 4) hans 261. 5) bæde 62.

kiærlega að þeir skipted Gude rettelega enum tíunda hvori-
um fiske sem til þer. þyckvum og þunnum. smáum¹⁾ og
stórum. Ok saker þess að oss er sagt, að þar sé komed
bref af hēnde vors nadugasta herra kongs Christierns. ok
vilie suo nockrer understanda að hans nad vilie hafa nock-
ud tilkall til tíundarinnar. Af audrum parte hofum vier feing-
id hanz nadar læst sendebref. stendur þar ecke í nockud til-
kall upp á tíundina. heldur að eins vm hans gamla xentu.
sem honum og krununne að rettu til þer. því skulu þeir
vita að vier²⁾ með ræde og samþycke godra manna hofum
vier²⁾ giort svoddan skipan ok skickan á þeim hluta tíundar
sem oss ok heilagre Skalhollts kirkiu tilheyrer að vier
tokum til vor enn þridia part af skipunum þeim sem þar
ganga til síos. ok hofum sett vörn vmbodsmann ut að taka
í vertidarlok og sia ræd fyrer. En tveimur hlutum skipte
prestarner með sier. kann og³⁾ vor hlutur að telíast fleire²⁾
en hvors þeirra í vertidarlok. þa skulu vier aptur leggja til
íafnadar við þa. enda skulu prestar³⁾ þeir oc svo giaura af
sinum parte við oss.

Bidium vier nu³⁾ alla goda menn. að þeir síaed til nu
hid besta uppa vor vegna ok heilagrar Skalhollts kirkiu. for-
þienaude þar með ombaun⁴⁾ af Gude⁵⁾. enn stóra þock af oss.

Ok til sanninda her vīm et cetera.

158.

8. Janúar 1539.

á Reykjum.

DÓME tólf presta út nefndr af Ögmundi biskupi í Skálholti
um kærur biskups til Eyjólfs bónda Einarssonar í Dal fyrir
styrk og hylli við Erlend Einarsson (bróður sinn), fyrir að
hafa stefnt biskupi út af landinu og fyrir að hafa ekki staðið
reikningskap kirknanna í Dal og á Höfðabrekku.

A.

Bisk. Skalh. Fasc. XX, 71, frumrit á skinni. Sjó innsiglaðer eru
á bréfinu. — AM. Apogr. 2413 „accuraté etiam quod ad mendas“ (AM.).
Saman við afskript sína hefir Árni borið afskript af þessum dómi í

1) smám 261. 2) Svó. 3) sl. 261. 4) vmbun 261. 5) gud 261.

bréfabók Ögmundar biskups og tekið þaðan orðamun. Þar var þessi fyrirsögn: „Domur um Eyolf Einarsson í Dal Anno 1539“.

Domur Eyolfs bonda Einarssonar¹⁾

Ollum godum²⁾ monnum þeim sem þetta bref sia edur heyra senda jon einarsson.³⁾ þorleifur eirexson. snore hialmsson officialis heilag(r)ar schalholdzt⁴⁾ kirkiu. gudmundur ionsson. oddur halldorsson radzmann. ion biarnarson⁵⁾ kirkiuprestur. ion hedinsson. gissur einarsson⁶⁾. eireckur grimsson. þordur eyiolffson. einar halldorsson og eysteinn þordarson prestar schalhollzt biskupsdæmis queidiu (!) gudz og sína kunnigt giorandi ad sub anno gracie. M. d xxxix. vi. idus januaríj vorum vær⁷⁾ j dom nefnder af heidursamligum hera og andligum fodur hera augmund med gudz nad biskup j schalhollti ad skoda og ransaka og fullnadar dom á ad leggja þa akæru er biskupinn klagadi til eyiolfs einarssonar. var hann stefndr [af biskupsens alfu⁸⁾] til ad reyckia á skeidum. [var hans beidt og krafed. og kom hann ecke⁹⁾. þui ad heilax anda nad til kalladre dæmdu vær stefnuna logliga og hann retteliga fyrir kalladan og sek-an mork j stefnufall þui hann kom ecki.

Jn primis kærði biskupen til fyr skrifadz eyiolfs einarssonar ad hann hefði hylltt [stýrt og samnetast¹⁰⁾] ellinde einarssyne j sinum stormælum et cetera. Þui dæmdum vær⁷⁾ hann fallen j hit sama ban og forbod sem ellindur einarsson var adr j dæmdr þui oss leizt hann giora og giort hafa fulla conspiracionem á moti [kirkiunne og⁸⁾] kirkiunnar logmale. hier fyrir dæmdum vier hann seckan. lx. morkum biskupinum j fullrette og adrar. lx. merkur¹¹⁾ schalholltz kirkiu j sitt fullrette sacker nidurþryckingar heilagrar kirkiu logmals. fyrir þa adra grein at hann hefði giort stefnu yfer biskupenum ut af landinu fyrir óngua sock med appelleran¹²⁾ þeirra mala sem hann hafði vilianliga adr vnder dom lagt

1) Utan á bréfinu með ekki gamalli hendi. 2) sl. brb. 3) Sera b. v. brb. 4) Skalholltz, brb. 5) Biarnason, brb. 6) skafið í frb. og sézt þó til stafanna, enda les bréfabókin svo, og er þá full dómnefndin. 7) vier, brb. 8) [sl. brb. 9) [b v. brb. 10) [stýrkt og samnetast, brb. 11) h(eilagre), b. v. brb. 12) appellerun, brb.

vid biskupen ad nærverondum dandimonnnum maurgvm. og uier sialfer¹⁾ heyrðum upp æ ad hann hafde vilvgliga²⁾ vnder log lagt at suara logum fyrir það hann mætti³⁾ sinna vegna og heilagrar kirkiu til hans tala og at⁴⁾ því dæmdum vier hans appelleran j allan mata ologliga af því suo stendur j hvorutuegiu logmale kongz og kirkiu at því ma ecki appellera vr domi sem menn hafa vilianliga vnder log lagt eda meiri verdur kosstnadur en sock er verd. En þa stefnu sem hann hefur giort yfer biskupenum vt af landinu þvert á mote h(eilagrar) kirkiu logmale og privilegíjs dæmdum vier ologlega og onyta þar fyrir ad j hanz stefnu var eingin nefnilig sock biskupnum gefin en fyr greindan eyiolf skyldugan ad svara þeim kos(t)nadi er biskupenum gior-etz⁵⁾ bihof til þessarar ferdar. huad oss leizt biskupinn ecki med minur⁶⁾ fær vera en sialfur en⁷⁾ atte fyrir slicka⁸⁾ faheyra ofdirfd og logleysu sem hann⁹⁾ for¹⁰⁾ fram j þessu a mote biskupnum og h(eilagre) kirkiu. þa dæmdum vier hann sekan enu hæzta fullretti h(eilagre)¹¹⁾ kirkiu ix tige marka en audrum ix tige morkum vid biskupenn. hier med fallen j ban og forbod og skyldugan at taka lausn og skripter af [biskupnum eda þeim preste¹²⁾ hann til setur¹³⁾. En fyrir þa þridiv sok at eyiolfur hefði ecki stadit re(i)kniungskap sinna kirkna dals og hofdabrecku sins fodurs vegna dæmdum vier hann skyldugan at standa þen(n)an sinn reicknuingsskap ad næstum fardogum fyrir officialis h(eilagrar) schalholtz kirkiu en um nidurfall greindra kirkna standi sem adr er dæmt vtan syne hann¹⁴⁾ loglega quittan schalholtz biskups eda h(eilagrar) kirkiu formannz. skal þetta sakafe þrennum solum afgreidazt fyrstu sol inan manadar ad heyrðum domen-um eda upplesnum á hans logheimile onur ad fardogum j vor er kemur. hin þridiu michaelsmesso ad hauste.

Samþykkti þenan vorn dom med oss adur greindr hera

1) saum og b. v. brb. 2) vilianliga, brb. 3) mátti, brb. 4) sl. brb.; á að vera: af; milli at og því er útskafið nokkuð, sem ofskrifazt hefir. 5) gjaurdist, brb. 6) minna, brb. 7) Svo. 8) slika, brb. 9) b. v. brb. 10) fer, brb. 11) heilagre, brb. fullum stöfum. 12) útstrykað í frbr. 13) [biskupenum edur þeim sem hann setur til, brb. 14) b. v. brb.

augmund og setti sitt insigle með vorum fyrr skrifadra presta insiglum fyrir þetta domsbref skrifad á reyckium á skeidum sama deigi og are sem fyrr seiger.

B.

Landsbókasafn 62. Svo afskrift gerð fyrir Árna Magnússon „Ur brefabok Ögmunder biskups“ (AM.).

Dómur um Eyolf Einarsson Anno 1539.

Svo felldur dómur gekk á málafne Eyólfs Einarssonar í Dal á Reykium á Skeidum. Þá anno var 1539. midvikudaginn næstañ epter þrettánda. var hann löglega stefndur. so ok var hans beidst og krafed. ok kom ecke. Þvi ad heilags anda náð til kalladri. ok ad svo profudu dæmdist hann sekur mörk í stefnufall. Enn fyrer hylle styrk og samlag vid Erlend Einarsson var hann dæmdur sekur. lx. morkum vid biskupinn. ok audrum. lx. mörkum vid kirkiuna. ok fallenn í ed sama bann ok forbod sem Ellendur Einarsson. Jtem um appelleran og stefnugiörð yfer biskupenum ut af landenu. var stefuan ok appellerunin dæmd ónýt ok ad ongvo halldande ok fyrer¹⁾skrifadur Eyolfur skjýldugur ad svara biskupinum slikum koste sem hann þyrffte til þessarar ferdar. hvad oss leitst hann ecke með minna fær vera enn sialfur enn átte ok sekan. xc. morkum vid biskupinn. ok audrum .xc. mörkum vid heilaga Skalholtzkirkiu. ok fallenn í bann ok í forbod fyrer svoddan olog ok óhæfu. ok skyldugañ ad taka lausn ok skripter af biskupinum edur hans umbodzmanne. Svo ok var hann dæmdur skjýldugur ad standa reikningskap sinna kirkna fyrir officiali ad næstum fardögum. sem dómur þar um giördur utvisar.

159. 25. Janúar 1539. á Reykhólum.

Brörn Þorleifsson selr Jóni presti Eiríkssyni jarðirnar Heydal og Skálavík í Mjóafirði og kvittar hann um andvirðið.

1) Svo.

AM. Fasc. XLIX, 17, frumrit á skinni, og er innsiglið dottið frá.

bref fyrir heidal og skalavík 1539.

Þath giore eg biorn þorleifsson godvm monnum kvnnigt med þessv minv opnv brefe at eg medkennunzt at eg hefe feingit thil frials forrædis og fvllrar eignar vel kendvm nianne og ærligre personv Sira jone eireikssyne þessar jarder er so heita. heydalur og halfa skalavík er liggia j miofasirde j vattziardar kirkiv sokn med ollum þeim gognum og gædvum er greindum jordvm fylger og fylgth hefur at fornv og nyiv og [petur bondi loptson vard fremst eigandi at er mier selldi¹). vndan mier og minvm erfingivm enn vnder hann og hans erfingia thil æfinligrar eignar. med þeim skildogvm at greindr sira jon skyllde hallda nefndvm jordvm thil laga enn ec skyllde svara laga riphingvm æ fyrr savgdvm jordvm. So medkennvnt ec og at ec hefr fvlla og alla peninga vpp borit so at mier ænæger vel af opt nefndvm sira jone og þar fyrir giore ec og giefh þratt nefndan sira jon eireiksson) avllvngis qvittan og æktærvlavsan fyrir mier og minvm efterkomendvm lavgligvm erfingivm v̄m fyrr greintt jarda uerdh. Og thil sanninda hier v̄m setur eg mith jnsigle fyrir þetta jarda kavps bref er skrifat var æ reykiavholvm æ reykiavnese jn conversione sainte²) pavli apostoli v̄m veturen arvm efter gvdz bvrð þvsvnd. d. xxx og ix. ær.

160.

31. Janúar 1539.

í Njarðvík.

EIRÍKR MÓÐÓLFSSON selr Birni Jónssyni til fullrar eignar Gripdeildarreka, er liggir milli Selvogssness og Ólafssands í Borgarfirði, fyrir þrjár ær, sem Eiríkr meðkendist, að hann hefði út tekið.

Frumrit á skinni í Landsskjalasafni, komið frá Njarðvíkkirkju 1. Okt. 1902. Bæði innsiglin eru dottin frá.

1) [það, sem hér hefir fyrst verið skrifað, hefir verið skafið út og þetta sett í staðinn með bláleitara bleki, en með samtíða eða jafnvel sömu hendi. 2) Svo.

Vm gripdeilld.

Þat giorum vid arne kollgrimsson ok asbiorn arnason godum monnum kunnegt med þessu ockrv opnv brefe. þa er lidit war fra gudz burd. M. d. xxx. ok niu ar j niarduik j borgarfirde. fostudagenn næstan fyrir purificacio marie vm veturenn vorum vid hia saum og heyrðum æ ord ok handaband. at eirekr modolsson selde birne jonssýne gripdeilldar reka er liggvr æ mille selvogsnes og olafssañs j borgarfirde med ollu til tekñu en ongu fra skilldo þui sem æ hann kýnne at bera. ok greindum reka til heyrer. ok hann var fremzt eigandi at ordenn. hier æ mote gaf adur nefndur biorn. iij. ær. ok at eirekr lýste fyrir ockr at hann hefde vt tekit. skýllde sa hallda kaupe sine¹⁾ til laga er keypte. en sa suara lagaríptingu sem selldi, Ok til sannenda hier vm settvm vid ockar jnnsigle fyrir þetta bref skrifat j sama stad degi ok are sem fyrr segir.

161.

8. Febrúar 1539.

í Skálholti.

DÓMR sex presta út nefndr af Ögmundi biskupi í Skálholti um kærur biskupsins til síra Páls Egilssonar, að hann hefði eigi goldið alla kirkjupeninga með Hólum og aðra peninga meiri, er biskupinn léði houum þar, spilt staðnum og léð viðarrif upp í jörðina, en síra Páll kærir á biskup, að hann hafi haldið fyrir sér Drambholtsstöðum í nokkur ár.

Bisk. Skalh. Fasc. XX, 75, frumrit á skinni með hendi Gizurar biskups Einarssonar. Öll (6) innsiglin eru dottin frá. — AM. Apogr. 2417.

Þetta er domur síra páls eigelssonar [og Biskups Ögmundar vm drabholtzstade¹⁾ Anno 1539.²⁾

Ollum monnum þeim sem þetta bref sia edur heyra. senda gudmundur ionsson. oddur halldorsson radsmann. síra ion biarnason. síra ion hiedinsson. eirekur grimsson. eýsteinn þordarson prestar Schalholztbiskupsdæmis. Qvediv gdz og sina. kvnnigt

1) Svo. 2) Utan á bréfiu; [með hendi frá 17. öld; hitt eldra.

giorandi ad sub anno gracie. m.^o d.^o xxx.^o ix.^o favstvdag-
inn næsta epter avgttvmesso vm vetvrinn¹⁾ vorum uier j
dom nefndir af uirdoligvm herra. herra avgmundi med
gvdz nad biskup j Schalholtti. ad skoda og ransaka og fulln-
adardom á at leggja vm það mal sem biskupinn klagadi
til sira pals eigelssonar. j fýstv grein ad hann hefði ecki
gollit alla kirkivpeninga med holum. og adra peninga meire
þa sem biskupinn liedi honum þar. j annare grein ad hann
hefði spillt stadnum. og lied uidarrif avdrvm monnum upp
j iaurdina. Jtem klagadi sira pall til biskupsins. ad hann
hefði halldit fyrir sier iaurdvne drambholtztavdvm j nock-
ur forlidin á. Lagdi sira pall sig þar vnder laug. og svo
herra biskupinn slikt hit sama. það presturinn mætti til
hans tala med laugum. því ad heilax anda nad til kalladre
ath suo profudu og fyrir oss komnu. dæmdv uier fyrr nefnd-
ir domsmenn med fullu doms atkuæde. fyrr nefndañ sira
pal skylldugañ ad greida kirkiunnar innstædu ad uore med
leigum. og sua adra þa peninga sem herra biskupinn atti
ad honum. enn um stadarspiaullin dæmdum uier epter þui
sem skýnsaumum monnum litezt. þa skodat være. Enn um
iaurdina drambholtztade uændizt biskupinn þui ad ion
heitinn eigelsson hefði skipat hana á sijduztvm daugum
aptur undir sig. og suo adra peninga þa er hann hafði af
hans eign uppdregit. þui leizt oss biskupinn eiga ad
leida þar ad. ij. lavglig vitne. enn at uitnunum leiddum
iaurdina biskupsins eign. enn prestinn skylldugañ ad leggja
fram j biskupsins hand þau bref edur skilrike sem hann
hafði fyrir greindre iaurdu. Sampýkte þennañ uorn dom
med oss fyrr greindur herra avgmund og setti sitt insigle
med uorum fyrr nefndra domsmanna insiglum fyrir þetta
domsbref. skrifat j skalholte. deigi sijdar enn fyrr seiger.

162.

21. Febrúar 1539. í Þjóðólshaga.

Sex manna dómr útnefndr af Jóni Björnssyni (sýslumanni
í Rangárfingi) um hald á vinnukonu annars manns og um

1) þ. e. 7. Febr.

kýrdráp af völdum nauta annars manns (Þjóðólfsþaga-dómr).

Íbél. 309. 8vo bl. 122b, skr. c. 1620, Öxnafellsbók; ártal 1524 — Dómabók Landsskjalasafnsins í Fól. (bl. 134) frá Jóni bæjarfógeta Magnússyni, skr. c. 1600 (= b). — Landsbókasafn G. Fól. bl. 170, c. 1640. — Dómr þessi er til afarviða í dómabókum í alla vega afbókudum ágripum, og ártal ýmist 1524, 1529, 1534 eða 1539.

Domz jntak vm vinnuhíu og naut drap kuu 1539.¹⁾

Domur sem gieck a Þiodolfshaga a fostudaginn næst-ann epter Simonsmessudag wm veturinn þæ lidit war fra a usnaranz fæding 1539. a milli þeirra Jons Jsleifssonar og Eyiolfs Þorwardssonar.²⁾

J firstu klagadi Jon Jsleifsson til Eyiolfs. ad hann hielldi hans winnukonu oc hefde halldid sijdann fardaga. dæmdist Jone a konunne fyrir halldid Eyrer fyrir hueria wiku og .iiij. merkur j fullrette.

J audru lagi klagadi hann til hans ad naut Eyolfs hefði drepit kw fyrir sier. dæmdist Eyolfi Eijdur firir sijn naut ad þau hefði hana ecki drepit. elligar skyllði hann kwna borga.

Woru þessir domsmenn.

Biorn Annorsson. Haukur Arnason.

Ellindur Einarsson. Biarni Ormsson.

Biarne Jonsson. Jon Þorkielsson.³⁾

huerier til woru nefndir af ærligum manni Jone Biornssyne.

163. 24. Febrúar 1539. í Skálholti.

ÖGMUNDR biskup í Skálholti kvittar Orm bónda Sturluson um kirkjureikning á Sauðafelli og Staðarfelli, og hefir Ormr lofað að vera biskupi og heilagri Skálholtskirkju til styrks og góða.

1) Vm vinnuhíu 309. Domur vm vinnuhíu 1539, 6; 2) Þorualldssonar b, 6. b árfæfir dóminn til 1529, en dagsetr ekki, og ekki heldr 6. — Advoc. Libr. Edinb. 21, 8, 5, 4to, skr. c. 1620 dagsetr füstud. næsta fyrir „Simunardag“. 3) Dómsmönnum er slept í 6.

AM, Fasc. LIII, 6, transskript á skinni frá 30. Marts 1553. — AM, Apogr. 1519.

Wier augmundur með guðz náð biskup í skálholtti giorum godum monnum kunigt með þessu uoro opnu brefe at orñur boñdi stullason hefur komit fyrir oss og giort oss greineligan reikningsskap af þui porcio sem fallit hefur á hans kirkivm saudafelli og stadarfelli sidan fader hans og moder fiellu fra huad hann reiknar. xiiij^e. af badum. hefur hann lofad at forlikast við oss hier fyrir sem oss vel anögger. Somuleidis hefur hann og lofad ad vera oss og heilagri skálhollz kirkiv til styreks og goda. þui giorum vier og gefum greindan orñ boñda aulldvngis kuittan og akiærulausan vñ fyr sagt porcio og reikningsskap fyrir oss og ollum vorum epterkomindum heilagrar skálhollzkirkiv formonnum. Og til sanninda hier vñ festum vier vortht ðnsiglle fyrir þetta kuittunarbref skrifad i skálhollte in festo sancti Matthie apostoli anno domini m.^o d.^o xxx. ix ðr.

164. 25. Febrúar 1539. í Lundúnum.

SVAR Heinreks VIII. Einglakonungs til Kristjáns Danakonungs hins III. um óskunda Einglendinga á Íslandi.

Aarsberetninger fra det kgl. Geheimearkiv udg. af C. F. Wegener, IV, Khavn 1870 bls. 134—135 (eptir frumriti á pappír). Svo er að sjá sem bréf þetta sé frá 1539, en ekki frá 1538, svo sem Wegener og telr. Sbr. Statepapers of Henry VIII., 190 (9. Marts 1539).

Henricus octauus, Dei gratia rex Angliæ et Franciæ, fidei defensor ac dominus Hiberniæ et in terris ecclesiæ Anglicanæ immediate sub Christo supremum caput, serenissimo principi domino Christiano, eadem gratia Danorum, Noruagiorum, Gothorum et Vandalorum regi, Slesuici, Holsatiæ, Stormariæ ac Dytmersiæ duci, comiti in Oldenborch et Delmenhorst etc. fratri et amico nostro carissimo, salutem.

Ex litteris, quas vestra serenitas x Decembris ad nos dedit, nonnullas Islandiensium aduersus subditos nostros sibi expositas querelas percepimus: eas quoniam dictæ vestræ

serenitatis litteræ generatim complectuntur nec unum ullum, qui tam atrocia committat, designant, certi quicumque ad hæc impresentia respondere nequimus; hoc tamen iustitiæ præcipuum bonique et amici principis, quo in loco serenitatem vestram habemus, officium ac partes esse putamus, ut non patiat subitis ullis iniquo. forsitan prætextu confictis querimonijs se ita commoueri, quod prius de subditis nostris male sentiat, quam certum aliquem commissæ atrocitatis aut perpetrati latrocinij authorem aut complicem iuste possit accusare. Illud nanque serenitati vestræ maxime compertum esse uolumus, ea nos esse mente, ut quemadmodum subditorum nostrorum indemnitati, commodo et quieti, citra tamen cuiusquam iniuriam, quatenus fieri per nos queat, maxime consultum cupimus, ita passuri ne utiquam sumus scelus ullum aut atrox aliquod latrocinium a subditis nostris in quenquam impune tentari, de quibus, re comperta, nemo quam nos exactius supplicium sit postmodum sumpturus, si modo per ueritatem de hijs constiterit, qui per uim atque iniuriam prædas, ut scribitis, agere indigenasque apud serenitatem vestram culpantur in miseram seruitutem abduxisse. Quod uero piscationem exercent subditi nostri, arbitramur id non secus ab ijs nunc agi quam ex antiqua consuetudine inueteratoque more citra subditorum uestrorum iniuriam et ex mutua amicitia semper antea fieri consueuit. Verumtamen si ex eiusdem serenitatis uestræ subditis aliqui forsitan extent, quibus a nostris ulla fuerit iniuria illata, mutue amicitie existimamus consonum esse, ut per iustitiam et æquitatem de huiusmodi controuersijs amice decernatur, qua in re nec obliuiosos nec negligentes nos ipsa experiatur. Quumque hoc animo simus ad eumque scopum cogitationes actionesque nostre omnes dirigantur, ut non nisi per iustitiam, quæ bonorum omnium firmæque amicitie certissimum est fundamentum, subditi nostri quicumque audeant, sic non possemus æquo animo ferre ab eadem serenitate uestra tam exiguum status amicitieque nostre rationem respectumque haberi, ut conficto aliquo prætextu aut eorum suasu, qui ex priuato commodo atque appetitu publicas principum amicitias metiuntur, serenitas uestra (quod non exspectamus nec ullo modo ab ea

factum iri putamus, quam de amicis solet) in subditos nostros, ut scribit, præcipitanter quicquam statueret, præsertim quum inter amicos principes per ius fasque et æquum de his prius agi distinctiusque tractari expediat quam ullius querimonie impulsu uelle alterius subditis comminari; etenim non ita sumus virium nostrarum ignari aut rationis et iustitie expertes, quin bene fauente Deo nostrorum subditorum iuri facile consulere et illatam iniuriam, si quando ita ferat necessitas uel occasio, propulsare queamus. Ad reliqua uberius tunc respondebimus, ubi de iniurijs illatis distinctius et particularius vestra serenitas nos certiores effecerit, quæ felicissime valeat. Ex regia nostra prope Londinum die xxv Februarij m. d. xxxviiij.

Vester bonus frater et amicus

Henry R.

Petrus Vannes.

165. 1. Marts 1539. í Kaupmannahöfn.

LANDSVISTARBRÉF Kristjáns konungs þriðja handa Jörundi Steinmóðarsyni af legorði með tveim systrum.

AM. Fasc. XLIX, 16, frumrit á skinni, og er innsiglið fyrir. — AM. Apogr. 1763. — Prentað í Kristian den tredies Historie Kh. 1778, II, 323, eptir afskript frá Grími Thorkelin.

Þetta eru Bref steinmodar vm peninga faudur faudur hans.¹⁾

Wii Christiann mett gudtz Naade Danmarckis Norgiis Venndis oc gottis Konungh Hertug wdij Slessuig Holstenn Stormarenn oc Dijttmerskenn Greffue wdij Oldennboriig oc delmenhorst Giðr alle wiitterliigtt att thenne breffvisser Jørgenn Stennorssøn²⁾ aff vortt lanndtt islanndtt haffuer berett for oss hurlediis att hanndtt nogenn tiidt siidenn forledenn

1) Utan á bréfinu með gamalli hendi. Með hendi Gríms Thorkelins stendr og utan á bréfinu „Desider. in Collectione Islandica“, og á hann þar líklega við Lagasafn Magnúsar Ketilssonar. 2) = Jörundur Steinmóðarson.

aff menisks narturligh¹⁾ Skröbeliighet er kommenn for Skade oc belegett thvenne syster oc ther fore haffuer maatt römme aff samme islandtt oc haffuer nv wdij stor elenndiighet giordtt plith oc boodtt. Sameledis haffuer hannd oc ladett segh fordrage mett Sleth oc venner om̄ samme sagh. Thii haffue wii nv aff wor sýnderliigh gunst²⁾ oc naadhe Sameledis aff wor konungliige öffvrigheds maecth vndtt oc tilladett oc nv mett thette vortt obnne breff vnnde oc tillade att for^{ne} Jörgen Stenmorssön¹⁾ maa nv igienn indkomme wdij for^{ne} vortt. landtt islandtt oc ther her effther bygge oc boe oc fare effther sijnn neringh oc bieringh som andre vore vnndersaatte ther samesthet forbivdenndis ther fore alle hveñ thee helst ære eller wære kvndhe serdelis wore fogeder (m-bitzmentt oc alle andere for^{ne} Jörgenn Stenorssön¹⁾ her emodtt a penge. persone att hindre. hindre lade eller wdij nogen maadhe att vfforetthe eller forfangh att giøre Wnder wortt hylleste oc naadhe. Giiffuett paa vortt Slott kiöpnehaffnn löffuerdagenn nest effther Sanctj Mathie Apostoli dag aar et cetera mdxxxix. Vnder vortt Secret.

De mandato proprio
regie maiestatis

Johan Friiss.³⁾

166.

4. Marts 1539. í Kaupmannahöfn.

BREF Kristjáns konungs III. til Ögmundar biskups í Skálholti, að biskup hindri ekki Jón biskup á Hólum í því að njóta góða þeirra, er Rafn lögmaðr Brandsson hafði keypt af konungi og undir konung höfðu dæmd verið frá Teiti Þorleifssyni.

AM. Apogr. 3457 með hendi Hans Beckers „Ur vidimus 2ia leikmanná [1. Sept.] 1540 og 2ia presta [29. Júlí] 1547“ (AM.).

Vier Christian med gudz nad Dañmarcks. Noregis. Vendis och Gottis konung. Hertuge i Slesviyk. Holsten. Stor-

1) Svo. 2) gnust frbr. 3) Thorkelin les hér ennfremr „sst“, en ef úr því á að lesa, mundi hér eiga að standa „canceler“.

maren ok Dithmersken, greife i Oldenburg ok Delmenhorsth. heilsum ýdur vor elskulige herra biskup Augmund i Skálholti a voru Lande Jslande kiærliga med gud ok vora nað. Vitid ad vor elskulige Herra biskup Jon a Holum hefer latid kunngiora fýrer oss, i hvern mæta at þar skal liggia nockud iardagodz i ýdru biskupsdæme, sem Teite Þorleifs-sýne hafde til heyrth, ok at helftten af sama godze skal hafa verit tildæmd oss og krununne, ok at einn logmann þar i landit, med nafne Rafn braúdzson, skal hafa keyptt sama krununnar partt af heýgbornazta fôrsta konung Fridrek vorum kiæra herra faudur, fýrer nogliga peninga, eptter því sem hann hefer fýrer oss bivíjsad, ok at fýrnefndur biskup Jon hefer þar fýrer med fýrnefndz vors kiæra herra faudurs tilskipan tekit sama iardagodz til sijn i suodan mæta, at hann skule niota þess i sijna líjfstíjd, enn nær hann være frakalladur eda afgeinginn, þa skýllde sama godz til legiazt Hóla biskupsdæme. Þvi bidium vier ýdur og biodum, at eptter því at fýrnefndur biskup Jon er i sodan mata ok med sodan vilkior kominn at sama godze, at þier giorit honum eckertt hindur hier upp á, helldur latid hann þess niota eptter sijnu brefe, og ohindradañ mega bihalda i sijna líjfstíjd, Hier vitid at rietta ýdur eptter, og latid þetta æ aungvar lunder, biþfalandi ýdur gude, Gefit a vortth slott Københafñ þridiudagenn næsta eptter sunnudagenn Reminiscere anno et cetera M DXXXIX.

167.

12. Marts 1539.

í Skálholti.

BRÉF Ögmundar biskups í Skálholti til allrar alþýðu manna í Skálholtsbiskupsdæmi móti þeim hinum nýja sið, og hótar hann þeim, er honum fram halda, forboði undir banns áfelli, en býðr hinum aflausn, er snúast vilja til betrunar.

AM. Fasc. XLIX, 18, frumritið á skiini. Innsiglið er dottið frá „feinged af Sr Hannese Biörnssyne 1701“ (AM.) — Prentað í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. IV, 227—228 (eptir þessu frumriti).

Brief Biskup Ogmundar a mote lutheri lærdome
Anno 1539.¹⁾

Vier avgmund under guds þolinmæde biskup j Schalholte allra omakligaztur under þui nafne heilsum yður avllum j Schalholtzbiskupsdæmi guds uinum og vorum kiærliga med guds kuediv og uorre. Kunngiorande yður ad oss angrar storliga su stora uilla og uantru sem avflgazt j þessu fataeka lande fram ur aullum mata med afskapligum illuirkium. sem allzmectvgur gud uinni bot á. wndrar oss storliga. at goder kristner menn. sem tekit hafa heilaga tru þa sem grunduallat hefur gud sialfur med sinne bitru pinu og blods vthellingu. hier med utsent sina heilaga postula ad predika saumu trv um alla kristnina epter þui sem moder uor heilaug²⁾ kirkia helldur og sungit er Jn om[nem] ter(ram) exivit sonus eorum et in fines orbis terre uerba eorum. Vitvm uier fyrir full sanninde, at þesse heilug²⁾ trva ma med aungu moti utuerpazt²⁾ eda vr lagi færast. þui at hon er sua sterkliga grunduallut ýfer það biarg eda hellu sem alldrei bifast. sem er uor herra ihesvs christus. Enn nu af audrum parte haufum uier heýrt. ad upp hefer risit einn gramunkur og predikat nyia uillu og uantrv. Eigi sijdur j þessv uorv fataeka fostvrlande enn annarstadar. utsent sina sendiboda. huerier ad miög fiarre standa guds postulum. og þeim heilugum²⁾ doctoribus. sem utskýrt hafa heilug²⁾ gudspiaull og guds bodord. finnv m uær þat huergi huorke j guds laugum nie manna. ad þessare uillu sie hlydandi j nockurn mata. þui at hun hefur upphafit illt og efnislaust. middýkid matalaust og endann afskapligan. Þui med beztu manna radi. sem nærre oss hafa uerit lædra og leikra seigium uier j guds nafne amen fyrr sagdá uillu og uantru onýta og ad aungu halldande og fyrirbiodum aullum og sierhuerium j schalholtz biskupsdæmi ad hallda med fyrr sagdre uillu á moti gudz laugum. svo leingi og þar til ad hingat j landit kemur opit bref af pafaligu uallde og keisaraligu maiestate. þauckum vier audmiukliga almattigum gude og þeim

1) Utan á bréfinu með bendi frá c. 1600. Þar stendr og með bendi frá 17. öld „Mera Blasphemia“. 2) Svo.

heýgbornazta herra konunginum sem nu er og avdrum kristnum konungum hans foruerurum. huerier æ iafnan hafa skipat j sinum brefum. ath hier skulu alltíjd ganga guds laug og sancte Olafs. landinu til styrks og fatækum almuga til hialpar. Þui aminnum uier ýdr alla og sierhueria j schalholltz biskupsdæme sem uier erum omakliga yfer skipader. ad þier standit fast hier epter j heilagre tru sem gud sialfur hefur sett og postularner hafa kent. enn forbiodum streingiliga allar nýjungar eda sidleysur. Enn ef þeir eru nauckurer sem þessu uilia fram halda. sem uier truum ecki. þa setium uier þa med þessu uoru brefi j sterkazta forbod under banz afelli. epter þui sem opit bref þar um giort utuisar. þeim til handa. sem j þriotzku og ofbelde hafa blifit og blifa. Enn uier biodum oss hier til j dag ad lata afleysa þa sem sinu rade uilia snua til betranar og sannrar idranar og taka þa under frid og frelse heilagrar kirkiv. sem sannlega uilia uid skiliazt sin laugbrot epter þeirre makt sem uor herra hefur oss gefit j uorre wigslugiaurd. Eru þeir nockurer sem ottast fiarsekter fyrir fyrrskrifat truarbrot. afseigium uier þat j nockurn mata at hafa nauckura flepýnu á þeim. sem sannlega uilia idrazt og halda hier epter staudugliga tru sem til ber. Biodum uer og skipum aullum uorum kennimonnum ad lesa þetta bref opinberliga huer ad sinne soknarkirkiu. Bidium uier. biodum og skipum fyrir gudz sonar deyd og þýnu at þier fylgit þessu uoru brefi fram med audmykt og litillæte fyrir utan allan þiost og harduijge.

Og til sannenda hier um festum uier uort insigle fyrir þetta bref skrifat j schalhollte ipso die sancti gregorij. anno domini m^o d^o xxx^o ix^o.

168.

12. Marts 1539.

í Skálholti.

TRANSSKRIFT af DI, IX, Nr. 342 og Nr. 127 að framau.

Landsbókaasafn 62. 8vo afskript með hendi Orms Daðasonar „Ur brefabok biskups Ogmundar“ (AM.). — M.Steph. 27, 4to bls. 21.

Svartskinna með hendi Benedikts lögmanns Þorsteinssonar c. 1720—30. — Landsbókasafn 122. 4to bls. 194—198.

Það meðkiennunst við Jon prestur Biarnason ok Eirekur prestur Grimsson að við hofum sied ok yferlesed sua lýtande dom og sýtmalabref¹⁾ sem hier fyrer²⁾ ofan stendur skrifat með óskoddum hangande insiglum. Ok til sanninda her um þryckium við ockar insigle a spatium þessa Transskriptarbreffs skrifad i Skalhollte ipso die Sancti Gregorii Anno Domini M^o. D^o. xxx^o. ix^o.

169. 17. Marts 1539. á Hólum.

Jón biskup á Hólum setr með ráði Helga áhóta á Þingeyrum bróður Jóni Sæmundssyni skriptir fyrir barneign með Eingilráð Sigurðardóttur.

AM. Fasc. XLIX, 19, frumrit á sauðskinni, og er innsiglið dottið frá, og var frá á dögum Árna Magnússonar. — Afskrift gerð fyrir Árna Magnússon er í Landsbókasafni 61. 8vo eplir þessu frumriti, og segir Árni það til sín komið frá Sæmundi Magnússyni á Hóli í Bolungarvík.

Wier jon med gudz nað biskup a holum giorum godum monnum kunnigt med þessu voru opnu brefi. at efter voru biskupligu uallde. þou og samþýcke heidarligs manns broder helga med guds forsia abota æ þingeyrum. hofum vær sett og skipat broder jone sæmundzsyni þuilikar skript-er sem hier efter stendur. fyrir þær saker, hann hefur op- inberliga brotligur ordit vîm barneign med eingelæad sigurd-ardotter. hefer same broder adur fyrri brotligur ordit vîm somv sok. enn þo greindur æboti helge hafi dispenserat med honum. vîm þæ sok. vitum vier ei hueriar skripter hann hefer halldit þar fyrir et cetera. jn nomine domini amen.

1) „i(d) e(st) dom um Mýrar i Dýrafirde ntnefndañ af Ogmunde biskupe 1538 fimtudaginn næstan fyrir Peturs messo og Pals i Skál- hollte [= 27. Júní, Nr. 127 a framan]. Og Ögmundur biskups bref um satt hañs og Jons biskups 1527*—28 áhrærande Videmyre og Galmanstungu. Skrifad ð Husafelle 1528^u. (hdr.).

*) í MSteph. 27 stendr ártalið „M^o d^o xxvi“

Skipum uier nefndum brodur jone at hann halldi æfinliga hier epter rietta reglu benedicti j brodurligre stiett. at song og sidferdi. lesning og lifnadi so sem orda adur sagdrar reglu jnne helldur og hier at auk lese hann. v. sinnum pater noster til segiande salmin. Miserere mei. med knefalli. a [hueri]vm deigi j sinne lifs tid fir enn hann tekur nockra likamliga fædu. gangi alldre vtan klausturs eda kirkiu v[m] næstu .iij. ær. vtan j hæstu hofudnaudsyniar. med herra abotans lofi. taki eigi prestsvigslu i sogdum tima. vtan firre verdi dispenserat med honum fyrir nockra skynsamliga naudzýn eda audsiena idran og aflat. adur sagdra storsaka. enn huat vicijvm sem greindum brodur kann at verda sagdra skrifta. jnnsetium vær til herra abotans ýfersýnar. at hann vpp fülle og endurbæti med samjafnan sagdra skripta. Og til sanninda hier vm setium uær uortt jnsigle fyrir þetta bref er skrifad var æ holum j hialltadal. Manadagin næstan epter dominicam letare. anno domini [villesimo quingesimo¹) tricesimo nono.

170.

20. Marts 1539.

í Hamborg.

BRÉF Claus van der Marbevits til Melchors Ranzow's markalks um kærur Íslendinga yfir yfirgangi enskra kaupmanna.

Ríkisskjalasafn Dana, Ísland, Suppl. II, 17, frumrit á pappír. — Afskrípt í Fornbréfasafni Grims Thorkelins.

Meynem wyligen Dinste thouor Erborent vnd erfesten besunder gud gunstige lyue Herren Marschal ick kan jwe gud menneg nicht bergen wy dat sich dy gemeinenn man jn Island gygen myck sic becklage wy syck dy englschen kopptmanen seer groth vngewall gedann hebben so hebben ich es dem koningchligen maiestad berichtet. So hefft seine konincklig Maiestad geschrewen an dem koning van Engeland so hebben ick den baden van hir abgeverdig vnd mick des

1) [Svo.

anntwort weder an mick gebracht. Allsden hebb ich. dem konincklich marschal dorch Peter Sowen beden laten dat Seinen Maiestat mich alles sobalden nicht weder kommen mochte. dat dy schep wolden aff loppen in Jssland dat ich mochten des antworth auff brecken. So hefft mick seinen konincklich Mast dorch Peter Swauen vorgunde des anntword auff tho brecken so hebb ick es auffgebrock vnd hebb es Thomas Koppen lathen lessen vnd sosten kein andre menschen so hefft mick Thomis Koppen berychten dat de koning van Engeland tho tho (!) harten weder wessen wo de sin welden straffen dy de sein in Island theweder dede alles gy werde wol vermeinen in des koning antworth dar wp hebb ich nicht dorsten bey my beholden und hebben konincklich werder vnd euch den Pred (!) weder tho geschykt alles gy werder sein wat dat antworthen wert vor melden es meine stedes beden dat gy mick mögen dar schriftlig to schriuen vnd dar einen Rad wo ick mick dar holden worde konniglich werd armen lued van den Engelschen vm beschede hen mochten blyuen alles ick mick gantze tho jw versöe doch konne herren marschal weten got jck hede jw geren gesprocken so wel doch dy schepen nicht twg doch es meinem gantze denstlichen beden an euch gy welden mick am besten gedencken gygen dem koningchlige Maistad alles jw wol bewusten es worum et sein des welick alles jw armen deinner gantze vnd wylige vordynne dar met seint god beuelen. Dat. Hamborg Donnerstdach na Letare anno 1539.

Claws van der Marbevitz

Jw. w. d.

Dem Erbarent vnd Ernvesten Melchor Ranzow koninglich Maiestat tho Dennemarck marschal meinem grothe gunstige juncker tho egenn handen.

171.

7. Apríl 1539.

í Skálholti.

ÖGMUNDR biskup í Skálholti samþykkir og staðfestir landamerkjabréf milli Torfastaða, Ytra-Fljóts og Reykjavalla í Biskupstungum frá 13. Júlí 1456 (DI, V, Nr. 132).

Visitaziubók Brynjólfs biskups um Sunnlendingafjórðung bls. 120, og er afskriptin staðfest í Skálholti 10. Marts 1646 af Salomoni presti Jónssyni og Bødvari Sturlusyni. — Afskript þar af er í Landsb. 108. 4te bls. 405 með hendi síra Jóns Haldórssonar c. 1720.

Medkenning Øgmundar Byskups her um Anno 1539.

Vier Øgmundur med Guds naad Biskup j Skaalholttte giörum godum mönnum kunnugt med þessu voru opnu Briefe. ad vier höfum heyrt og yfer lated lesa það landamerkia Brief. sem j millum Thorffastada er og ytra fljóts og suo Reykiavalla. leitst oss það rett og skiallegt effter þeirra manna tilsögn sem þar eru inne skrifader um þau landamerke og jök sem það heldur. Og til sanninda hier um settum vier vort Jnnsigle fyrer þetta Brief skrifad j Skaalholttte annan dag paska Anno Domini MDXXXIX.

172. 25. Apríl 1539. á Hólum.
STAÐARBREFF út gefið af Jóni biskupi á Hólum handa Ólafi presti Hjaltasyni fyrir Laufási.

AM. Fasc. XLIX, 20, frumrit á skinni, og er innsiglið dottið frá — AM. Apogr. 3713. — Prentað hjá Harboe í Khavns Selsk. Skr. VII, 29.

Universis christifidelibus presentes litteras inspecturis. seu audituris. Johannes dei Gracia episcopus holensis. Salvtem in omnium servatore.

Officii nostri sollicitudo et amplectende Rationis ordo deposcit. vt carorum filiorum. quorum honeste vite conversatio prerogativa inducit. meritivm utilitates et commoda. paterne pietatis studio prosequamur. In his presertim quod sacris canonibus concordant. et ad animarvm fidelivm respiciunt edificium et salvtem. Noveritis nos ecclesiam sancti petri apostoli. de lavfas in eyiafiord. dilecto nobis in christo filio domino Olavo hialteri sacerdoti nostre diocesis cum omnibus svis ivribus. ac pertinentiis. habitis et in futvrvv habendis preter portionem ecclesie. canonice contvlisse. perpetvis temporibus iuste et libere possidendam. vt eo bene-

volentivs nobis nostrisque successoribus. canonice intransibvs debitam exhibeat reverentiam pariter et honorem. In quantum id in svi. suarumque facultatvm detrimentum minime fieri dinoscatur. In cuius rei testimonium sigillum nostrum est appensvm. Datum apvd residentiam nostram hola. ipso die marci ewangeliste anno domini. M.^o d.^o xxx.^o ix.^o

173. nátl. 28. Apr. [e. 1539]. á Hólum.

BESSI og Jón Þorlákssynir fá Jóni biskupi á Hólum þá peninga, sem þeim hafði fallið til arfs eptir Þorbjörgu systur sína.

Kopulubók Hólastóls hin eldri frá 1641—1642, bls. 391.

Það giorum vid Jon prestur Philippusson og Hallur Styrkarson Godum monnum kunnugt med þessu ockru opnu brefe ad vid vorum þar j hia a Holum j Hialltadal manudaginn næstañ epter krossmessu vñ vorid saum og heyrdum ð ord og handaband verdugs herra Biskups Jons af eirne alfu. enn Bessa Þorlakssonar og Jons Þorlakssonar af annare ad so fyrer skjldu ad fyrrgreinder menn feingu Biskup Jone alla þa peninga lausa. frjda og ofrida sem þeim hafði til arfs og eignar fallid epter Þorbjorgu heitina Þorlaksdottur systur sijna. ad frateknum þeim peningum sem þeir hofdu sialfer adur ad sier tekid eda það fyrer giort. Og til sanninda hier vñ setium vid ockur jnnsigle fyrr þetta Bref. Skrifad j sama stad deigi og ðre sem fyrr seiger.¹⁾

174. 18. Maí 1539. í Djúpadal.

PÉTR Loftsson fær Árna Pétrssyni, syni sínum, til eignar jörðina Akreyjar á Breiðafirði fyrir fjörutíu hundruð, en Árni skal í móti svara kirkjunni í Dal í Eyjafirði fjörutíu hundruðum í reikningskap, og Pétur hafa Akreyjar svo leingi er hann lifir.

AM, Fasc. XLIX, 21, frumrit á skinni, og er innsiglið dottið frá.

Ackur Eyar a Breidafirði.

Þat giore eg petur loftsson godum monnum kvnngit

1) Svo, en ártalið stendr hvergi fyrri í bréfinu.

med þessv minv opnu brefe ath eg hefe feinget arna pet-
urssyne syne minvm jordena akureyar æ breidafirde er ligger
j skardz kirkiv sokn fyrir. xlc. hier j mote skal hann kirk-
ivnne svara j dal .xl. hvndrvdm j sinn reikningskap. skal
ec hafa sagda iord so leinge ec life vtan ec vilie sialfur
fyrre hana lavsa lata. Og til sannenda hier vm set ec mitt
innsigle fyrir þetta bref skrifad j ytra divpadal j eyafirde
svnnvdagen næsta fyrir hvitasvnnv v̄m vorid ærum efter
gvdz burd 00. d. xxx og niv.

175. 21. Maí 1539. á Stað í Súgandafirði.
KAUPMÁLABRÉF Gríms Jónssonar og Geirlaugar Jónsdóttur.

AM. Apogr. 843 „Ex originali Sira Hannesar á Snæfiollum“. Árni segir svo um innsiglið: „innan i er fugl, kannske svanur, og beyger höfudet aptur á hryggenn. Er ad síð utan á hægri siduna fuglsins“.

Þat giore ec are prestur jonsson godum monnum kunn-
igt med þessu minu opnu briefi. at ec var nær staddur á
kirkiubole j skutulsfirði j eyrar kirkiu sokn. þa er grimur
jonsson geck til kaups og festingar uid geirlaugu jonsdottur
med jayrði og samþycki modur hennar sigridar tumasdottur
og jons murta nafasonar og brædra hennar. med so felldri
peninga hæd ad fyr greindur grimur jonsson taldi sier til
kuonarmundar vid adur greinda geirlaugu jonsdottur. jord-
ina bæ. iiii. hundrudum og xx. er liggur j stadar kirkiu
sokn j sugandafirði og þar til .x. hundrud j fridum pening-
um og ofridum. Enn hier j moti atti adur greind geirlavg
vij. c. fim frid og ij. öfrid. Enn optt nefndur grimur góáf
optt nefndri geirlaugu. v. c frid ur þessum sinum pening-
um og skyldi reiknaz j fiordungsgjöf hans. Reiknudur þess-
er hennar peningar. xij. c. Enn gipttingarmenn þratt nefndr-
ar geirlaugar skildu hana malakonu af þessum peningum.
Enn ef þrattz¹⁾ nefndz grims missti uid. og se þesser pen-
ingar ecki til. þa skildi fyr greindur jon murti þessa pen-
inga upp j jordina bæ ef erfingiar titt nefndz grims gæti

1) Svo.

ecki leyst. Og til sanninda hier um festa ec mitt jonsigle fyrir þetta kaupmalabrief huert er skrifat uar á stad j dal ið sugandafirdi á miduikudagenn næsta fyrir huitasunnu. þa er lidit var fra hingatburð wors herra jhesu christi. M. d. xxx. ix. árr.

176.

1539.

SKRÁ um fé kirkjunnar í Hruna, er aukizt hefir síðan síra Jón Heðinsson tók við.

AM- 266. Fol. bls. 126 (CCXLVI), og er það bréfabók Gizurar biskups Einarssonar í afskrípt síra Haldórs Jónssonar í Reykholti. — Ur bréfabók þessari hafa áðr verið prentuð allmörg bréf í safni þessu, því að þó að aðalefni bókarinnar sé frá árunum 1539- 1547, eru þó mörg bréf í henni eldri, og nokkur yngri. Fyllir þessi bók níu ára bil það, er nú kemr í Fornbréfasafninu, meira en nokkurt annað rit frá þessum tímum.

Bréfabók Gizurar biskups er nú svo varið, að hún er að nokkru leyti í afskrípt frá 17. öld, sem bæði fyllir frumritið í einstökum at- ríðum, og hefir auk þess inni að halda heilan flokk skjala, sem ná eru glötuð úr frumritinu. — Frumritið, sem er á pappír, er nú í safni Árna Magnússonar 232. Sve, alt ritað með eigin hendi Gizurar biskups, nú orðið feyskið og allvíða trosnað til skemda. Hafði Árni Magnússon feingið það léð frá síra Hannesi Haldórssyni í Reykholti, af ætt Gizurar biskups. En gleymzt hefir að skila bókinni, svo að hún varð með öðru fleira af því tagi innliggsa í safni Árna eptir hann dáinn. Um frumritið fer Árni þessum orðum: „fragment ur Brefabók herra Gissurar er hia mier i lane fra Síra Hannese Hall- dorssyne i Reykholte, og vill hann það sidar aptur hafa. Þad sem hier vantar i verdr fyllt ur þeirre in folio“ (p. e. AM. 266. Fol.). Frumrit þetta hefir án efa fylgt þeim Reykholtsprestum alt frá síra Jóni bróður Gizurar biskups, er fékk Reykholt 1569, og tekið mun hafa bókina til sín eptir biskup andaðan. Síðan voru þeir frændr, maðr eptir mann, svo sem kunnugt er, prestar í Reykholti langt fram á 18. öld. Á 17. öld hefir bók þessi verið léð í Skálholti, og þá lét Brynjólfur biskup síra Haldór Jónsson frá Reykholti skrifa bókina upp á þeim tímum, sem hann var kirkjuprestr í Skálholti (1654—1657), og var bókinn þá miklu fyllri en nú. Sú afskrípt er nú í Árnasafni 266. Fol., og fékk Árni þá bók frá síra Jóni á Breiða- bólstað í Fljótslíð Torfasyni frá Gaulverjabæ, enda stóð nafn síra Jóns innan á hinu gamla bandi bókarinnar: „Jon Torfason p. a

Þessa bok d. 25. Aug. A(nno) 1699^a. En Arna farast svo orð um bókina: „Þetta er hönd Síra Halldors í Reykholti og meinast hann það skrifað hafa þó hann var kirkiuprestur í Skalholti. — Bokin er ur forum Mag. Bryniólfs“. Aftan við bókina var og er enn Ordinantíu-Concept Síra Bødvars í Reykholte, certe scio, postquam alterum illud in 4to Reykholti inspexi“. Er frumvarp þetta frá 1595. Alt það, sem í þessari bók stendr á bls. 1—120, er afskript af því, sem enn þá er í frumbókinni að finna (AM. 232. 8vo), en allr kaflinn frá bls. 120—186 eru skjöl, sem nú eru glötuð úr frumbókinni, að undanteknum örfáum, svo að þessi kalli bókarinnar geingr nú í frumriti stað. Hönd síra Halldórs er nokkuð smá, þó stöðug, en hann sýnist heldr hafa skrifað í flýti, ekki lesið saman, og hlaupið hefir hann stundum yfir orð og setningar. Bundna latínuskript hefir honum ekki verið sýnt um, og því hefir hann afbakað latínuna víða. Hann hefir og slept úr sumu, sem erfitt hefir þótt viðfangs, svo sem lágþýzkubréfunum. Bréfabókina hefir Árni Magnússon látið afskrifa í heild sinni, og er mart af þeim afskriptum nú að finna meðal Apographa hans Nr. 2790—2855 og í Landsbókasafni 63. 8vo. Öll þessi gögn hafa nú verið notuð hér við útgáfu bréfanna eptir þessari bók.

Bók þessi er hvorttveggja í senn, bæði bréfabók og minnisbók, og því er einginni fullkominni tímaröð fylgt í henni, og sú upphaflega röð hefir og ef til vill raskazt nokkuð við það, að bókinn hefir farið í blöð, og verður það viðsjálást, þar sem frumritið er nú glatað og hlíta verður afskriptinni einni. Getr því sumstaðar verið vafi nokkur á árfærslu bréfa þeirra, sem ártalslaus eru. Til þess að menn geti sjálfir gert sér nokkura grein fyrir þessu efni, þó bréfunum sé hér raðað til árs eptir áætlunum og í annari röð en í bréfabókinni, verður hér nú, þar sem aðalefni bókarinnar hefst, látin fylgja skrá yfir alla bókina bréf fyrir bréf, svo að afstaða þeirra hvers við annað sjáist glögglega eins og hún er í bréfabókinni sjálfri. Við hvert bréf er og í heimildarorðunum sett rómverskt bréfatal eptirleiðis hér í útgáfunni, er svarar til tölu þeirrar, er stendr framan við hvert bréf í eptirfarandi skrá.

AM. 232. 8vo

- I. 1539. Okt. — Apr. 1540. Reikingskapr bl. 1—3a.
- II. 1534. Handskript Jochims Grelle bl. 3a—b. DI, IX, Nr. 598.
- III. [1540]. Reikningskapr bl. 3b.
- IV. 1540. 19. Apr. — 17. Maí. Reikningskapr bl. 4—5b.
- V. 1539. 1. Júlí. Suplicatz Ögmundar biskups um Viðey ofl.
6a —8b.
- VI. 1539. 29. Sept. Bréf Gizurar biskups til konungs bl. 9a —10b.
- VII. 1539 í Okt. Responso regis (brot) bl. 10b.

- VIII. 154. 18. Apr. Konungsbréf um landshjálp bl. 11a—b.
 IX. 1537. 2. Sept. Bréf um ordnanziuna bl. 12a—13b.
 X. 1542. Bréfsklausur bl. 13b.
 XI. 1541. 26. Dec. Ráðsmannsbréf bl. 14a.
 XII. 1540. 28. Júní. Klerkar samþykkja Gizur biskup bl. 16.
 14b—16a.
 XIII. 1540. 15. Marts. Konungr staðfestir kosning Gizurar bl. 16.
 XIV. [1540]. Viglýsing. AM. 266. Fol. bl. 6.
 XV. 1540. [30. Júní]. Erlendr lögmaðr samþykkir Gizur biskup.
 AM. 266. Fol. bl. 6—7.
 XVI. 1523. 9. Júlí. Bréf um Gröf í Hrunamannahrepp bl. 17a.
 DI, IX, Nr. 131.
 XVII. 1542. 18. Apr. Bréf um hjónaband Jóns Grimssonar bl. 17a.
 XVIII. [1541]. Lýsing ábótans, er var í Viðey bl. 17b—18a.
 XIX. [1541]. Reikningsskapr (Heiurik Hynskén) bl. 18a.
 XX. 1542. 13. Apr. Kýraugastaðadómr um reikningsskap dóm-
 kirkjunnar bl. 18b—19b.
 XXI. [1542]. Úr bréfi til Freysteins og til minnis bl. 19b—20a.
 XXII. 1542. 13. Apr. Kýraugastaðadómr um skuldir Ögmundar
 biskups til útlendinga bl. 20a—b.
 XXIII. [1542]. Bréf til Erlends lögmanns bl. 20b—21a.
 XXIV. 1542. 19. Marts. Konungsbréf um fiskikaup bl. 21b—22a.
 XXV. [1542]. Reikningsskapr við Engendinga í Vestmannaeyj-
 um bl. 22a—b.
 XXVI. [1542]. Að minnast að hafa á prestastefnu bl. 23a.
 XXVII. [1542]. Um eign staðarins í hirðslu Þorleifs bl. 23a.
 XXVIII. [1542]. Gjörningslaun fyrir hring ofl. bl. 23b.
 XXIX. 1542. 29. Maí. Prestastefnubréf bl. 23b—24a.
 XXX. [1542]. Pro memoria eptir norska lögmanninum bl. 24a.
 XXXI. 1542. 25. Marts. Konungr boðar Gizur á sinn fund bl.
 24b—25a.
 XXXII. 1541. [28. Júlí]. Responsum ad Ordinationem bl. 25a.
 XXXIII. [1542]. Minnisgreinar bl. 25b—26a.
 XXXIV. 1540. 29. Júní. Skuldbindingarbréf Gizurar bl. 26.
 XXXV. 1542. 23. Marts. Konungsbréf um Bjarnanes bl.
 26b—27a.
 XXXVI. [1542]. Til minnis bl. 27b.
 XXXVII. 1542. 4—25. Júlí. Reikningsskapr og ferðasaga bl. 28a.
 XXXVIII. [1542]. Prestatal og klaustramanna bl. 28b—29a.
 XXXIX. [1542]. Pro memoria bl. 29a.
 XL. 1542. 28. Júní. Samþykkt ordnanziunnar í Miðdal bl. 29b—30a.
 XLI. [1546]. Aflausn síra Þorleifs Björnssonar bl. 30a.
 XLII. 1546. 17. Aug. Um sama bl. 30a.
 XLIII. 1542. 28. Júní. Yfirlýsing 6 klerka um að halda við hinn
 forna sið bl. 30b.

- XLIV. 1542. 29. Júní. Bréf um Bjarnanes bl. 31a.
- XLV. [1542. 25. Júlí]. Bréf Gizurar biskups til Pétr's Palladiuss bl. 31b—32b.
- XLVI. [1542. 25. Júlí]. Til minnis bl. 32b.
- XLVII. 1542. 25. Júlí. Þýzkr vitnisburðr um Powel Tombo og Eirík Mánason bl. 33b.
- XLVIII. [1542]. Reikningsskapr við Eggert Hannesson bl. 33b.
- XLIX. 1542. 26. Júlí—31. Dec. Peninga útlagning fyrir eitt og annað bl. 34a—37b.
- L. 1543. 1. Jan.—6. Apr. Reikningsskapr ofl. bl. 38a—40b.
- LI. 1545. 9. Apr. Sumargáfur bl. 40b.
- LII. 1543. Smávoðir hjá síra Ólafi í Holti ofl. bl. 40b.
- LIII. 1542. 1. Aug. Bréf Gizurar biskups til Hans Refs bl. 41a—42a.
- LIV. Hverninn lækna má bruna 42b—43a, sem svo hljóðar:
- „Hverninn lækna má bruna, hvort sem brunnið er af eldi,
vatni eða tjöru.
- Tak svo mikið bygg, sem þú kant að halda í þínum höndum, sjóð það í hreinu vatni svo leingi það sprekkir upp, og nær það er svo sprukken og vatnið er innsodinn nokkuð nær, svo tak ein linklæði og trykk wussen gegnum það klæði og set það svo hus þig. Þar næst tak ij. eður iij mark gamalt ístur, sem er af einum galta, og sker það og klára vel, og nær það er svo klárað, lát það svo út í einn glaspott og legg, iiij. lóð hænisa mög þar út í, og lát það sjóða til samans einn hálf tíma, svo leingi það blifur klárt sem olía, og hrær það um með einn spón, sem er breið fyrir neðan, og nær það svo hefir soðið einn hálf tíma og þann þriðji partur er innsodinn, svo lát wussen af því soðna bygg þar út í, sem þú til forna hefur geymt, og lát það sjóða til samans ein hálfdeilin inn, svo blifur þar af olía, og það skaltu sía í gegnum eitt linklæði, og geym þann olía út í eitt hreint ker, strjúk þar af upp á það, sem brent er með einni fjöður tysvar eða þrisvar um daginn og legg smátt linklæði þar yfir, þann smæsta þú kant af stað koma, yfir það brenda sár, nær þú hefir þann smurða þar með þann olía forstoff. það skal lækja snart og er títt forsókt“.
- LV. [1261?]. Heitbréfsform bl. 43a; DI, VIII, Nr. 1.
- LVI. 1525. Kaupbréf bl. 43b—44b; DI, IX, Nr. 246.
- LVII. 1541. 25. Aug. Kaupbréf fyrir Horni bl. 45a—b.
- LVIII. 1541. 29. Sept. Uppgjöf á Horni bl. 45b—46a.
- LIX. 1540. Bréf handa Oddi Gottskálkssyni fyrir Reykjum í Ölfosi bl. 46a.
- LX. [1542]. Reikningskapr bl. 46b—47a.
- LXI. 1545. Hvað Heinrek Hynsken flytji biskupi bl. 47b.
- LXII. 1546. 26. Júlí. Bréf fyrir lögmannsjörðum bl. 48a.
- LXIII. 1546. 18. Júlí. Bréf fyrir Kjóstöðum bl. 48b.
- KXIV. 1546. 3. Okt. Kvittunarbréf fyrir Hólum bl. 49a.

- LXV. 1533. 21. Júní. Bréf fyrir Hólum bl. 49a—b.
 LXVI. [1542]. Bókareikningr ofl. bl. 50 a—b.
 LXVII. 1542. 19. Nóv. Kvittan konungs fyrir silfri Skálholtskirkju bl. 51a.
 LXVIII. 1542. 21. Nóv. Kgsbr. um skuldir Ögmundar biskups bl. 51b—52.
 LXIX. 1542. 19. Nóv. Kgsbr. um óguðlegar serimóníur ofl. bl. 52a—53.
 LXX. 1542. 21. Nóv. Kgsbr. um vigiliur og messur ofl. bl. 53b—54.
 LXXI. 1542. 21. Nóv. Copiæ af klaustrabréfunum bl. 54b—55b.
 LXXII. 1542. 21. Nov. Um skóla í klaustrunum bl. 55b—56b.
 LXXIII. 1540. 3. Okt. Vitnisburðr Gizurar út. af Péttri Palladio bl. 56b—57b.
 LXXIV. [1543]. 7. Jan. Bréf Gizurar biskups til Erlends lögmanns um róg bl. 58a.
 LXXV. [1543]. Bréf Gizurar til Þorvarðs Einarssonar bl. 58b.
 LXXVI. [1542]. Um gangara handa Friis bl. 59a.
 LXXVII. 1543. 16. og 28. Marts. Reikningsskapr biskups og Clawes Overlender br. 59a.
 LXXVIII. [1543]. Til Péturs Einarssonar bl. 59b.
 LXXIX. [1543]. Klausu um kvinnu Bergs bl. 60a.
 LXXX. 1543. 11. Maí. Sami við Magnús Pétrsson bl. 60b.
 LXXI. [1543]. 11. Maí. Vistarráð Ljóts Þorvaldssonar bl. 60b.
 LXXXII. 1542. 25. Dec. Kgsbr. um Viðey bl. 61a—b.
 LXXXIII. [1543]. Pétur skrifar í bréfi Gísla ofl. bl. 61b.
 LXXXIV. 1543. 12. Maí. Prestastefnubréf bl. 62a.
 LXXXV. 1543. 6. Febr. Friðbréf Þorleifs Þoroddssonar bl. 62a.
 LXXXVI. 1543. 23. Maí. Vegna síra Gísla bl. 62b.
 LXXXVII. [1543]. Sendibréf til Bárðar Guðmundssonar bl. 62b.
 LXXXVIII. [1543]. Til Eyjólfis Einarssonar bl. 63a.
 LXXXIX. 1543. Reikningsskapr bl. 63a—64b.
 XC. [1543]. Bréf til fóvitans bl. 64a—65a.
 XCI. 1543. 11. Júní. Bréf Haus Nyhus bl. 65a.
 XCII. 1540. Peningar á Eyrarbakka, sem Eggert Hannessyni höfðu tilheyrt bl. 65b—66a.
 XCIII. [1543]. Kvittunarbréf Árna Ólafssonar bl. 66a.
 XCIV. [1543]. Hvað Henrik Hynsken flytr að ári bl. 66a.
 XCV. 1543. 9. Júní. Bréf til Gebles bl. 66b.
 XCVI. [1543]. Pro memoria um Claus van der Mervitz og Viðejarklaustr bl. 67a.
 XCVII. Bréf Jóns biskups til Gizurar bl. 67b.
 XCVIII. [1543]. Bréf Gizurar til Jóns biskups bl. 68a.
 XCIX. [1543]. Klausur í bréfi ábótans bl. 68b.
 C. 1542. 22. Maí. Jón biskup Arason gerir trygð og vinskáp við Gizur biskup bl. 68b—69a.

- CI. [1543]. 20. Júlí. Um hjúskaparband Þorleifs Þoróddssonar bl. 69a.
- CII. [1543, Aug.]. Handskrift síra Haldórs á Snæfjöllum bl. 69b.
- CIII. 1543. 22. Aug. Sátt Guðrúnar og Ólafar Bjarnadætra bl. 69b—70a.
- CIV. [1543]. Bréf fyrir Hjarðarholti bl. 70b.
- CV. [1543]. 20. Dec. Dómságríp í Gröf bl. 70a.
- CVI. 1543. Takmark officialisdæmis síra Einars ofl. bl. 70b.
- CVII. 1543. 20. Júlí. Um Þorleif sakamann Þoróddsson bl. 70b—71.
- CVIII. 1543. 19. Dec. Visitáziubréf bl. 71a.
- CIX. 1527. 16. Febr. Kaupbréf um Horn bl. 71a—72a. DI, IX, Nr. 329.
- CX. 1514. 13. Febr. Helgafellsbréf bl. 72a—73a; DI, VIII, Nr. 370.
- CXI. 1530. 25. Jan. Knararhréf bl. 73a—b; DI, IX, Nr. 428.
- CXII. [1543]. Klaustrs umboðsbréf bl. 73b—74a.
- CXIII. 1544. 8. Jan. Umboðsbréf Jóns Jónssonar fyrir reka bl. 74a.
- CXIV. 1544. 13. Jan. Bréf um reikning Miklaholtskirkju bl. 74b.
- CXV. 1546. Vigslubréf bl. 74b.
- CXVI. 1544. Feingíð í umreið bl. 75a.
- CXVII. [1544]. Greiðslur Guðrúnar Björnsdóttur til Katrínar dóttur sinnar bl. 75a.
- CXVIII. 1544. 2. Jan. Ráðsmannsbréf síra Brynjólfs bl. 75b.
- CXIX. 1544. 22. Mars. Kvittunarbréf fyrir ráðsmann bl. 76a.
- CXX. 1544. 2. Maí. Umboðsbréf síra Jóns Einarssonar yfir Bjarnanesi bl. 76a—b.
- CXXI. 1544. 4. Maí. Prestastefnubréf bl. 77a.
- CXXII. 1544. 11. Maí. Kaupmálabréf Þorláks Einarssonar og Guðrúnar Hannesdóttur bl. 77b.
- CXXIII. 1544. Visitáziubréf bl. 78a.
- CXXIV. 1544. Bréf til Jóns biskups og þingheims bl. 78a—b.
- CXXV. 1544. 1. Júlí. Alþingisdómur um Bjarnanes bl. 79a—b.
- CXXVI. [1544]. Peningar feingnir Henrik Hynsken bl. 79b—80a.
- CXXVII. 1544. 5. Aug. Dómur um lausn Cecilíu Lopstdóttur bl. 80a.
- CXXVIII. [1544]. Fororð í bréfi Jóns Eiríkssonar bl. 80b.
- CXXIX. 1483. 5. Maí bl. 80b—81a = DI, VI, Nr. 429.
- CXXX. [1544 um haust]. Bréf vestr skrifað Þorláki bl. 81a—b.
- CXXXI. 1544 og 1545. Útgöldið Þorláki Einarssyni bl. 81b.
- CXXXII. 1544. 3. Okt. Bréf með bróður Gunnari bl. 82a.
- CXXXIII. 1544. 3. Okt. Bréf til Daða Guðmundssonar bl. 82a—b.
- CXXXIV. 1544. 9. Okt. Leyfisbréf Þorsteins Arvíðssonar og Vilborgar Sigurðardóttur bl. 82b—83a.

- CXXXV. [1544]. Að biða gjalds af Bæ ofl. bl. 83a
 CXXXVI. 1544. 26. Dec. Bréf Bjarna útlaga bl. 83b
 CXXXVII. 1545. 26. Febr. Dómr milli síra Odds og síra Step-
 hans bl. 83b—84a
 CXXXVIII. 1545. Eiðr síra Odds ofl. 85a
 CXXXIX. 1545. 17. Marts og 7. Apr. Um vistarráð bls. 85a
 CXL. 1547. 18. Apr. Um vistarráð bl. 85a
 CXLI. [1545]. Bréf til lögmansins bl. 86b
 CXLII. 1545. Kaupstaðarreikningr bl. 87a—b.
 CXLIII. 1545. 19. Maí. Dómr um Einar Salomonsson og Guð-
 rúnu Jónsdóttur bl. 88a—b.
 CXLIV. 1491. 20. Júlí. Dómr bl. 88b—89b = DI, VI, Nr. 661.
 CXLV. 1545. 26. Maí. Bréf til Otta Stigssonar bl. 89b—90a
 CXLVI. 1490. 1. Júlí. Piningsdómr bl. 90b—92a; DI, VI, Nr. 617.
 CXLVII. 1527. 2. Júlí. Samningr við Hamborgarriki bl. 92a—
 93b; DI, IX, Nr. 243.
 CXLVIII. [1545]. Dagsbréf bl. 93a
 CXLIX. [1545]. Prestastefnugerdír 93b—94a
 CL. [1545]. Til síra Jóns Eiríkssonar bl. 94a
 CLI. [1545]. Til síra Ólafs (i Holti) 94b
 CLII. 1545. 26. Júní. Landamerki Gnúps og Alviðru bl. 94b—95a
 CLIII. [1545]. Takmörk prófastsdæma bl. 95a
 CLIV. [1545]. Peningareikningsknapr við Arnór Eyjólfsson
 bl. 95a
 CLV. 1545. 11. Aug. Dómr milli síra Freysteins Grímssonar og
 Guðmundar Snorrasonar bl. 95b—96a
 CLVI. 1545. [11. Aug.]. Dómr um börn Þórdísar Jónsdóttur
 bl. 96a
 CLVII. 1545. Dómr um testamentum húsfrú Hólfríðar Er-
 lendsdóttur bl. 96b—97a
 CLVIII. [1545]. Til ábóta Sigvarðs með fátækum pilti bl. 97a
 CLIX. [1545]. Til (Erlends) lögmans bl. 97b
 CLXI. 1545. 31. Júlí. Kvittunarskjal síra Jóns Einarssonar
 bl. 97b
 CLX. 1431. 30. Júní. Hyllingarbréf bl. 98a—b; DI, IV, Nr.
 506 (alveg samhljóða).
 CLXII. 1545. 7. Sept. Dómr um fiskatiundir í Vestmannaeyj-
 um bl. 98b—99b
 CLXIII. 1545. 4. Okt. Til biskups Jóns bl. 99b
 CLXIV. 1545. 9. Marts. Biskups Jóns skjal (kgsbr.) bl. 100—
 105b. [Milli bl. 99 og 106 er að eins í blað, sem kallað er 100—105].
 CLXVI. [1545]. Eiðr Guðmundar Snorrasonar bl. 100—105b.
 CLXVII. 1545. 1. Nóv. Bréf til fóvitans bl. 100—105b
 CLXVIII. 1513. 3. Sept. Lambeyjardómr um kapla virðingar bl.
 106a—b; DI, VIII, Nr. 359.

- CLXIX. [1546]. Ásáttir orðið við Fabian Becker bl. 106b.
- CLXX. 1546. 22. Febr. Bréf fyrir hálfu Olvatnsholti bl. 106b—107a.
- CLXXI. 1546. Til síra Þórðar í Hraungerði bl. 107a
- CLXXII. 1546. 3. Marts. Dómr um síra Þórð í Hraungerði bl. 107a—108a
- CLXXIII. [1546]. Þingreiðarbréf bl. 108a
- CLXXIV. 1444. 8. Okt. Bréf um Ölmóðsey bl. 108a; DI, VIII, Nr. 43.
- CLXXV. 1546. 1. Apr. Til fóvitans bl. 109b—109a
- CLXXVI. 1546. Takmark síra Þórðar Gíslasonar bl. 109a
- CLXXVII. 1546. 8. Maí. Þingabréf síra Gizurar Fúsasonar bl. 109a
- CLXXVIII. 1546. Svar um eið lögmanns bl. 109a
- CLXXXIX. 1546. Vegabréf síra Hálfðanar bl. 109b.
- CLXXX. 1546. 4. Júní. Til officiales presta bl. 110a—b.
- CLXXXI. 1546. 13. Júní. Vigslubréf bl. 110b—111a.
- CLXXXII. 1546. Ex literis scriptis ad Ottonem Gottschalki bl. 111a.
- CLXXXIII. 1546. Til síra Marteins bl. 111a.
- CLXXXIV. 1523. 8. Júní. Bréf um Hof á Kjalarnesi bl. 111b; DI, IX, Nr. 130.
- CLXXXV. 1546. 25. Júní. Dómr um mál síra Jóns Péturssonar og síra Höskuldar Kollgrímssonar. bl. 112a—b.
- CLXXXVI. 1546. Tiundargerð ofl. bl. 112b—113a
- CLXXXVII. 1546. 26. Júní. Bréf fyrir jörðunum í Ölvesi bl. 113a.
- CLXXXVIII. 1546. Sami biskups og Erlends lögmanns um rekann á Skeiði bl. 113a
- CLXXXIX. 1546. 7. Aug. Vikrreki í Hrutafirði bl. 113a
- CXC. 1546. [fyrir] 13. Sept. Stundarstefna til síra Ólafs Jónssonar bl. 113b.
- CXCI. 1546. 19. Aug. Mál og sakir síra Þorleifs Björnssonar bl. 113b—114a.
- CXCII. [1522—1540]. Bréf um Alviðru bl. 114a—b; DI, IX, Nr. 103.
- CXCIII. 1484. 16. Júní. Landamerkjabréf um Alviðru bl. 114b—115; DI, VI, Nr. 460.
- CXCIV. 1544. 20. Maí. Lambeyjardómr um hjúskaparband bl. 115b—116a
- CXCV. [1546]. Kaupmálabréf Björns Hannessonar og Þórunnar Daðadóttur bl. 116a
- CXCVI. 1546. 30. Nóv. Erindagerðir síra Björns Jónssonar bl. 116b.
- CXCVII. 1546. Bréf Eyjólfis fyrir Nesi bl. 116b

- CXCVIII. 1546. „Í bréfi síra Eyjólfss“ bl. 116b
 CXCIX. 1546. 20. Okt. Um kaup á Fljótshólum bl. 117a
 CC. 1541. 28. Júní. Dómur um reikningskapp dómkirkjunnar bl. 117a—b.
 CCL. 1540. 22. Sept. Lambeyjardómur um sama bl. 117b —118a
 CCH. 1546. Goldið Fabian Becker bl. 118a
 CCIII. 1546. 20. Dec. Kaupbréf fyrir Vatnsleysu bl. 118a—b.
 CCIV. 1546. 16. Dec. Gjald á Tópt í Flóa bl. 118b —119a
 CCV. 1502. 3. Náv. Bréf fyrir Ólvesjörðum bl. 119a—b; DI, VII, Nr. 590.
 CCVI. 1547. Áminning til síra Þórðar Pálssonar bl. 119b —120a
 CCVII. 1547. Til síra Björns Ólafssonar bl. 120a
 CCVIII. 1547. 12. Febr. Kvittan um útgjald á Vatnsleysu bl. 120a
 CCIX. 1547. Jarðabyggingarbréf Arnórs bl. 120b
 CCX. 1547. 7. Apr. Áminningarbréf til prestanna bl. 120a —121a
 CCXI. 1547. Ad dominum Snorronem officialem bl. 121a
 CCXII. 1547. 15. Apr. Biskupstiundakvittan til Eyjólfss Einarssonar bl. 121b
 CCXIII. 1547. 17. Apr. Um Keldnakirkju bl. 121b
 CCXIV. 1547. 21. Apr. Bréf fyrir Garðastað á Akranesi bl. 121b —122a
 CCXV. 1547. Biskupstiundur síra Freysteins bl. 122a
 CCXVI. 1532. 27. Dec. Kaupbréf fyrir Fljótshólum bl. 122a; DI, IX, Nr. 526.
 CCXVII. 1547. Síra Jóni Þorleifssyni veitt prófastsdæmi bl. 122b
 CCXVIII. 1547. 23. Júní. Aflausn Erlends lögmanns Þorvarðssonar bl. 122b
 CCXIX. 1547. 26. Júní. Um kæru síra Freysteins bl. 122b —123a
 CCXX. 1547. Afgreitt Jóni Raf bl. 122b
 CCXXI. 1547. Dómsmenn í Lækjardómi bl. 123a
 CCXXII. 1547. Bréf um Læk bl. 123b
 CCXXIII. 1547. 21. Júní. Kvittantia bl. 123b —124a
 CCXXIV. 1547. Um máldaga Skriðuklaustrs bl. 124a
 CCXXV. 1547. 18. Júní. Kæru Gils Gilssonar bl. 124a—b.
 CCXXVI. 1547. Bréf til Ólafs Sigurðssonar bl. 124b
 CCXXVII. 1547. Síra Þorleifi Björnssyni boðið til prestastefnu bl. 124b
 CCXXVIII. 1547. 8. Sept. Vitnisburður Péturs Einarssonar bl. 125a
 CCXXIX. 1547. Ur bréfi til síra Þórðar á Staðarhóli bl. 125a
 CCXXX. 1547. Bygging á Krossi í Landeyjum bl. 125a
 CCXXXI. 1547. Til lögmannsins bl. 125b
 CCXXXII. 1547. 21. Okt. Sakferli Halls í Traustholti ofl. bl. 125b
 CCXXXIII. 1547. 6. Dec. Til Erlends lögmanns bl. 125b —126a

CCXXXIV. 1547 [i Dec.] Til Páls bónda bl. 126a

CCXXXV. 1547. Fjárgreiðslur Porláks Einarssonar bl. 126b

CCXXXVI. 1547. Til minnis bl. 126b

CCXXXVII. 1547. 18. Dec. Veitingarbréf síra Jóns Björnssonar fyrir Hálsi bl. 126b

[Hér endar frumbókin].

AM. 266. Fol.

[Aptur á bls. 120 er hér hið sama og í frumbókinni, en frá bls. 120—186 eru bréf, sem nú eru glötuð úr frumbók].

CCXXXVIII. [1544]. Bréf Gizurar biskups um sættir nokkurar bls. 120—121.

CCXXXIX. [1544]. Reiknað við ráðsmanninn bls. 121.

CCXL. 1544. 28. Júní. Reikningsskapr Skálholtseigna bls. 121—122.

CCXLI. [1544]. Skip með staðnum bls. 122.

CCXLII. 1544. 3. Aug. Til minnis um Ás bls. 122—123.

CCXLIII. [1540. Sept.]. Til frá abbadisar bls. 125.

CCXLIV. 1540. 22. Sept. Lambeyjardómur um reikningsskap stólsins bls. 125. Sjá frumbók bls. 117—118.

CCXLV. 1540. 23. Sept. Reikningsskapr bls. 125—126.

CCXLVI. 1539. Reikningsskapr Hrunakirkju bls. 126.

CCXLVII. [1540. Septemberlok]. Bréf til Ögmundar biskups bls. 126—127.

CCXLVIII. 1540. 11. Nóv. Skáldabúðabréf bls. 127.

CCXLIX. 1540. 7. Nóv. Um hjónaband Kolbeins Ólafssonar bls. 127.

CCL. 1540. 16. Nóv. Um collationir bls. 127—128.

CCLI. [1540]. Umboðsbréf ráðsmannsins á Heynesi bl. 128.

CCLII. 1540. fyrir 16. Dec. Bréf Ögmundar biskups til Gizurar bls. 128.

CCLIII. [1540. Nóv.] Um Reyki í Olvesi bls. 128—129.

CCLIV. [1540]. Um Stað í Grunnavík bls. 129.

CCLV. [1540]. Um trjávið á hesta bls. 129.

CCLVI. [1540]. Bréf um útgerð staðarmanna bls. 129.

CCLVII. [1540]. Til Páls Tumassonar bls. 129—130.

CCLVIII. [1540]. Memoriale bls. 130.

CCLIX. [1540]. Um Villingaholt bls. 130.

CCLX. 1541. 25. Jan. Ráðsmannsbréf bls. 131.

CCLXI. [1541]. Bréf til Sigillus bls. 131.

CCLXII. [1541 eptir nýjár]. Bréf Gizurar til Ögmundar biskups bls. 131—132.

CCLXIII. [1541]. Prófastsdæmi síra Einars og sængr í Hauka-dal bls. 132.

CCLXIV. 1540. Ad memorandum bls. 132—133.

- CCLXV. 1541. í Apr. Til Erlends lögmanns Þorvarðssonar bl. 133—134.
- CCLXVI. [1541. í Apr.]. Kvittunarbréf síra Guðmundar bls. 134—135.
- CCLXVII. [1541 um vor]: Um prófastsdæmi síra Guðmundar Jónssonar bls. 135.
- CCLXVIII. 1541 eptir 17. Apr. Ad Thorlavum Erici bls. 135.
- CCLXIX. [1541]. Tygjareikningsskapr bls. 135.
- CCLXX. [1541 um vetrinn]. Bréf Ögmundar biskups til Jóns biskups Arasonar bls. 135—136.
- CCLXXI. [1541]. Löggesta fyrir Reykjum í Ölvesi bls. 136.
- CCLXXII. [1541]. Juramentum Alexii bls. 136.
- CCLXXIII. [1541]. Reikningsskapr bls. 136—137.
- CCLXXIV. 1541. 26. Maí. Bréf Gizurar til klerka í Austfjörð-um bls. 137.
- CCLXXV. [1541]. Goldið sveinunum bls. 137—138.
- CCLXXVI. [1541]. Reikningsskapr Pétrs Kordeners bls. 138.
- CCLXXVII. 1541. 4. Maí. Stefna Gizurar til Ögmundar biskups bls. 138—139.
- CCLXXVIII. [1541]. Lofað Þýzkum á Bakkanum bls. 139.
- CCLXXIX. [1541 um sumar] Til Ara lögmanns bls. 140.
- CCLXXX. [1541 um sumar]. Til Jóns biskups bls. 140—141.
- CCLXXXI. 1541. Að útvega Rangárvallasýslu eða Síðusýslu ofl. bls. 141.
- CCLXXXII. [1541]. Bygging á kristfjárjörð (Sómastöðum) bls. 141.
- CCLXXXIII. [1541]. Bygging á Arneiðarstöðum bls. 142.
- CCLXXXIV. 1541. 6. Aug. Um bænhúss kúgildi bls. 142.
- CCLXXXV. 1541. 4. Aug. Um skógarpart í Hallormsstaðaskógi bls. 142.
- CCLXXXVI. [1541 í Aug.]. Prófastspartr priors Brands bls. 142—143.
- CCLXXXVII. [1541. í Aug.] Úr officialisbréfi síra Halls bls. 143.
- CCLXXXVIII. [1541 í Aug.]. Bárðr ferðamaðr bls. 143.
- CCLXXXIX. 1541. 13. Aug. Kolfreyjustaðarbréfið til klerka bls. 143—144.
- CCXC. [1541 í Aug.]. Ur officialisbréfi síra Magnúsar bls. 144.
- CCXCI. [1541 í Aug.]. Bygging Búlandsness ofl. bls. 144.
- CCXCII. [1541. 25. Aug.]. Um sýslubríf og bygging Sandfells bls. 145.
- CCXCIII. 1541. 31. Aug. Bréf Gizurar um jarðaskipti Ögmundar og húsrú Hólmatríðar bls. 145.
- CCXCIV. 1541. 31. Aug. Kvittan Önnu Vigfúsadóttur bls. 145.
- CCXCV. 1541. 5. Sept. Um Kalmanslungu bls. 145—146.
- CCXCVI. 1541. 11. Sept. Minnisgreinar ýmsar bls. 146.
- CCXCVII. [1541.] Reikningsskapr síra Björns af fiski bls. 146—147.

CCXCVIII. 1541. 14. Sept. Til Haldórs ábóta á Helgafelli bls. 147.

CCXCIX. [1541]. Minnisgreinar í Bjarnanesi bls. 147.

CCC. 1541. 25. Sept. Til Jóns biskups bls. 148.

CCCI. 1541. 25. Sept. Hjónaband Sigríðar Einarsdóttur og Kolbeins Ólafssonar bls. 148.

CCCH. 1540. í Júlí. Bann á bygging Bjarnanessjarða bls. 149.

CCCIII. [1541. 30. Sept.]. Menn í dómi Hallvarðs bls. 149.

CCCIV. 1541. 27. Okt. Próféntubrэф Þórunnar Oddsdóttur bls. 119.

CCCCV. [1539]. Til Geble? bls. 150.

CCCVI. [1539]. Bréf Ögmundar biskups til Alþingis bl. 150—151.

CCCVII. 1538. 22. Febr. Bréf Geble bls. 151. Nr 111 að framan.

CCCVIII. [1532]. Bréf Gizurar til Ögmundar bls. 151; DI, IX, Nr. 503.

CCCIX. 1532. 15. Marts. Bréf sama til sama bls. 151; DI, IX, Nr. 504.

CCCX. 1539. 26. Júní. Bréf Ögmundar biskups til Magnúsar von Eyszmyr bls. 152.

CCCXI. 1539. 1. Júlí. Bréf Ögmundar um elliburði sína og Gizur sem sinn eftirmann bls. 152—153.

CCCXII. 1539. Samtal á Alþingi um kgsbr. um Viðey bls. 153.

CCCXIII. Forn forsögn (ekki yngri en frá 14. öld) fyrir samkvæmis setning, bls. 153—154, er hljóðar á þessa leið:

Assit nobis sancti spiritus gratia.

Af því að sa er hattur hæverskra manna eftir godri landzinz sidsemd að kalla þann til synz samsætiz sem alla gleder hjfgar og sedur það er hinn heilaga anda einn sannañ gud af faundur og syni fram faranda því er það nu bondanz kjarligur vilie og so hv(s)freyunnar að hier byriest ein agiæt minnyng gudi til lofz þeim til sæmda sem veitsluna veita enn ollum osz thil gledi og gamanz sættar og samþeckiz því að þar er gud sem að er riettur kjarleiki kristinna manna á milli. Það er nu að vier skulum hallda eina skál gudi heilogum anda til vegsemdar. skulum vier so meður þessa minnyngu fara sem godur og gamall er landsinz vani og lesa af athygli. veni sancte spiritus. þeir pater noster sem hun er tamari bæniñi gud almattugeañ faundur þess innilega bidiandi fyrir arnan synz elskulegasta sonar jesu christi lausnara varz það han helli yfir osz kjarleikz neista synz bleszada anda þann ed verndar osz og vardveitir fyrir ollum diofulsinz aþsleupum og vondum tilteygingum hinz forna sathans so að nu¹⁾ og endrarnær nættum vier það eina þeinkia tala edur giora sem honum væri lof að. enn allra vara samviskum fridur og farsæla. því giorum nu sem sidferdugra manna er sidur
og veitum bondanum þess hann bidur.

1) leiðr.; vær (l) HDR.

það er að drecca af þeim einum eða þremur
eftir þeim sem sialfum semur.

eigi óhægt þó storum

eñ ræðast¹⁾ með öllu það vitid að drecca þeim florum, verum þar með gláðir og godkatir, kuiklatir þó hæfilatir og hendum að öllu gaman, forðunst kuis og kappyrði, þrætu, hæðni, lygi og langrækni sem lytir marga og liota mælgí, huoria gud hatar, Enn huad mig kann god-ir menn að hafa bróstit þessum framburði saker minnar leidinlegrar langmælgí og omiukra ordatiltæki(a), þá bid eg yður astsamlega allt það að forlata það sem ecki fer rett þeim mata.

gléðie nu maður mann, Einn sannur gud gléðie ósz alla saman með sæmd og síð.

CCCXIV. Forsögn um stefnu til Grænlands, án efa frá þessum tímum (c. 1540), sem er svo látandi²⁾:

Þetta er riettur kor³⁾ til grænlandz sem vorer foruerarar þeim synum hokum hafa vpskrifad.

Jn primis fra stadzmvla riett komid vestur og so fær þu rett vþ á vatnes a grænlandi og þar er straumur minstur og þar er hann frj fyrer aullum svelg og hualgrindum þeim þeir eru vþa nordurbygd- u(m), þa skal hann hafa tuo parta hafz til yrlandz og hinn þridia part til jslanz ef það er so að vedrid er klart og god siafarsyn koreñ rett þeim vestur suo sier snæfellz jokull þeim nor(d)aust fra jslanz og huitserk a grænlandi þeim nordvest.⁴⁾

CCCXV. [1540]. Memoriale bls. 154—155.

CCCXVI. 1540. 26. Maí. Reikningskapr bls. 155.

CCCXVII. [1522—1540]. Collationisbréf bls. 155; DI, IX, Nr. 104.

CCCXVIII. [1522—1540]. Áminningarbréf bls. 155—156; DI, IX, Nr. 105.

CCCXIX. [1522—1540]. Vigslubrífisforsögn bls. 156; DI, IX, Nr. 106.

CCCXX. Skrá um mál þau, er kirkjunní heyra til bls. 156, og er sú skrá svo:

Þessi aull mál heyra til kyrkiunní.

aull þau mál sem klerkar kíerast syn þeim millum edur þeir eru kíerðir af leikmonnum.

aull hiuskaparmál og hversu hver er getinn.

tjundamál.

1) leiðr. = hræðast; ræðast (1), hdr. 2) Á spassiu við þessa grein stendr með hendi Finns Magnússonar: „Grænland“. 3) þ. e. kours, kós. 4) Hér eptir koma í bókinni nokkrar lausar setningar úr kirkjulögum á latínu; fyrst: „Jn una ecclesia duo prælati esse non debent.“ Síðast: „Ubi non est consensus utriusque non est conjugium“.

heit. testamentum. Einkanliga það menn¹⁾ gíefa klaustrum. kyrki-
um og helgum stodum

Vernd pilagryma.

hordomar og frændsemisspell.

frillulifnadur.

okur. kyrkiustulldur edur ef það er sellt og keyft.

vm helgibrot og saurgan heilagra stada.

villur og otrua.

ef leikmenn draga vndir sig þessi mál edur onnur kyrkiunnar
mál edur klerka edur þeirra misþyrming. jncurrunt excommunica-
tionem ipso facto et jure.

CCCXXI. c. 1540. Form að upphafi og niðrlagi á bréfi til kon-
ungs bl. 156, sem svo hljóðar:

Ad regem

Illustrissimo principi Christierno dei gratia Danie et Norvegie
regi duci²⁾ Slesvicensi³⁾ Holsatiæ, Stormariæ et Ditmariæ Comijti in
Odenborg et cetera, s. p.

Conclusio.

Cum hijs paucis prosperetur invictorosis V. R. M. fælícissime in
Christo.

CCCXXII. [1522—1540]. Staðarbréfsform bls. 156—157; DI, IX, Nr. 107.

CCCXXIII. [1538]. Latinubréf, óvist til hvers, bls. 157. Nr. 116
að framan.

CCCXXIV. 1538. 4. Apr. Latinubréf til síra Jóns Einarssonar
bls. 157. Nr. 117 að framan.

CCCXXV. 1538. 2. Febr. Latinubréf til Odds (Gottskálfssonar)
bls. 157—158. Nr. 108 að framan.

CCCXXVI. [1541. 2. Aug.]. Reikningsskapr á Eíðum bls. 158.

CCCXXVII. [1541]. Kúgildi í Krossholti bls. 158—159.

CCCXXVIII. [1541]. Juramentum Einari bls. 159.

CCCXXIX. 1541. 4. Aug. Dómr um Guðna bls. 159.

CCCXXX. [1541]. Reikningsskapr bls. 159.

CCCXXXI. [1541]. Prófastsvald Daða bls. 159.

CCCXXXII. [1541—42]. Um dauða Ögmundar biskups 159.

CCCXXXIII. 1541. 28. Júní. Ad memorandum bls. 160.

CCCXXXIV. [1541]. Til minnis bls. 160.

CCCXXXV. 1537. Bréf Ögmundar biskups til meistara Geble
bls. 160—161. Nr. 104 að framan.

CCCXXXVI. c. 1540. Drættir til latinubréfs bls. 161, svo hljóðandi:

Utriusque hominis sanitatem et augmentum gratiæ salutaris.

Ingentes tibi gratias ago, mi carissime⁴⁾. tum propter maximam
erga me benevolentiam qvum piam gratamque meam in omnibus con-
versationem.

1) mañ. hdr. 2) duce, hdr. 3) Slesvicensis, hdr. 4) cari, hdr.

non plura notatu digna ad pennam¹⁾ accurrunt nobis innotesci-
cienda,

statum uestrum conservare dignetur dextra ecli (!) tonantis.

Amicorum minimus.

a me omnia summa in te studia officiaque exspecta non fallam
opinionem tuam.

CCCCXXXVII. Skrá um siglingastefnur bls. 161, er svo hljóðar:

Af herlu til hiatlandz vest vart. af hiatlandi til færeyja vest to
norden, af færey tjþ austur horn vest nordvest, af horned til lang(a)-
nes nord aust. seu melius.

af færey til langanes nord nord vest.

af Grjþmzçi til siglunes aust sudaust.

af Siglunesi til malney.

tak til vara huad straumur edur naufur vind kann forsetia.

so seigia vitrer menn ad vr Noregi fra stadi sie sio dægra sigl-
þng j vestur til eystra hornz a Jslande austanuerdu.

Enn fra snæfellznesi þar skiemst er til Grænlandz iiij daga haf
j vestur ad sigla.

Enn sagtt er ef siglitt er fra beren j riett vestur til huarfsinz a
grænlandi ad þa muni siglitt vera xij (vikum) sioz fyrir sunnañ Js-
land.

Hafa vitrir menn sagt ad sudvestur skal sigla til nyalandz vnd-
an²⁾ krysuþvikurbergi.

CCCCXXXVIII. [um 1540]. Stefnuforsögn bls. 161.

CCCCXXXIX. 1547. 17. Júli. Bókareikningar bls. 162.

CCCXL. 1540. Um reikningsskap staðarins bls. 162—163.

CCCXLI. Grein um tímatal bls. 163—164, og er hún svo hljóð-
andi:

Sa er hin fyrsti faustu ingangur er vika er efftir af þorra. kiem-
ur sumar j þridiu viku paska. fardagar vpa dyradag.

annar fostu þngangur j ondverda Goe. sumar j annari viku
paska, fardagar j hujtasunnu viku.

þridie fostu þngangur j annari viku goi. sumar j pascha viku.
fardagar j rumhelgu viku.

fiordi fostu þnn gangur j midia goi. kiemur sumar a skjrdag.
fardagar j gagndagaviku.

fimta þa er vika lifer (!) goi. kiemur sumar fyrir palmasunnu-
dag. Er fardagar fyrir gagndaga viku.

Fra midiu sumri eru 12 drottinzdagar til vetrar. Drottinzdagur
hinn fyrsti j vetre skal vera hinn þridie fra Cosme og Damiani og
skal þann ei telia er messudagurinn stendur æ þa er suo ber thil.
Enn ef það ber saman çr drottinzdag ber æ eda og se þa vid sam-
an lagt þa þyður so hinn fiordi. Enn það verður hinn 8 vetur solar-

1) þm, hdr. 2) vnder, hdr.

alldar, fra drottinz deginum fysta j vetri eru vikur 13 til midz vetrar og þú midur sem það er friadagur, sa friadagur er annar fra hinum atta deigi jola nema hinn viij vetur solar alldar þa verður sa hinn þridie og skal þann ei telia er atti dagur stendur æ þa er suo ber (til).

Jolafasta skal jafnan hefiast hinn næsta drottinz dag fyrir barbarumessu, joladagur skal vera j hinni 11. viku vetrar nema hann sie a fostudeigi þa er hann j tjuundu vetrar viku. Einn skal jafnan midvikudagur vera mille jola og mizvetrar nema j rimspille þa verda ij midvikudagar lausir.

tuo missiri heita árr, það er vetur og sumar.

sumar skal ei koma nær mariumessu j langafostu Enn xv nottum efftir og ei firr enn xx og einni þa leingst er og skal fimtudagur fyrstur j sumre, það er hinn þridie fimtudagur fra mariumessu og skal þann ei telia er¹⁾ messudagurinn stendur vp (a¹⁾ þa er suo ber til þaðan skulu hja xiiij vikur til midsumarz og er drottinzdagur fyrstur a midiu sumri. Einmanudur skal ei koma firr Enn fimtadag fyrir palmasunnudag og ei syðari en j annari viku efftir paskaviku.

Sæluvika a vorid er hin viij vika fra paskadeigi, eta huitamat midviku qvellid og laug(ar)ð(ags)qvold, enn þurf(asta)²⁾.

Sæluvika a hausted hefst midvikudag næsta efftir krossmesso þú iij er j þridiu viku jolafostu, Enn hin iij er j annare viku lang(a)-fostu.

Laugardagur hinn fyrsti j vetri Er sa sem næstur er feslo Calixti huort hann er fyrir eda efftir.

a milli mariumessu a langafostu og sumardagsinz fyrsta eru æ jafnan ij fimtudagar lauser.

Prisma til ix vikna fostu.

Bru til vi²⁾ vikna fostu.

Benedic til paska.

Gið til sunnudags j gagndaga viku.

Goe hinc til huijtasunnu.

þa suo ber j hlaupare ad ecki nüst mega annar dominicales bokstafur helst hann ad onguu vtan færist þangad næst efftir sem bndir eru til samanz.

Þad baggar nu ad bognar hryggurinn hann bannar nu ad fara med pennann.

CCCXLII. [1541. 28. Jún]. Articular klerkdóms samþykktir á Alþingi bls. 164—165.

CCCXLIII. 1548. 26. Marts, Reikningsskapr Skálholtsstóls bls. 169—174.

CCCXLIV. 1541. Virðing á staðnum í Skálholti bls. 174—175.

1) ein (!) hdr. 2) Svo.

- CCCXLV. 1548. 8. Apr. Kirkjusilfr í Skálholti bls. 175—176.
 CCCXLVI. 1548. 30. Júní. Kvittun um reikningsskap Skálholts-
 kirkju bls. 176—177.
 CCCXLVII. 1570. Dómr Torfa Sigfússonar um kærur Hanes
 Reck og Hannes Elmenhorst bls. 177—178.
 CCCXLVIII. Kirkjulagagrein um hjónaband = DI, II, Nr. 90 A.
 CCCXLIX. [1295]. Alþingissamþykkt um melrakkaveiðar = DI,
 II, Nr. 158.
 CCCL. [um 1540]. Kaupsetning bls. 179.
 CCCLI. [um 1540]. Þingsetning bls. 179.
 CCCLII. [um 1540]. Uppsögn þings bls. 179—180.
 CCCLIII. [um 1540]. Nefnd til Óxarárþings bls. 180.
 CCCLIV. 1404. Alþingissamþykkt um vinnuhjá bls. 180; DI, III,
 Nr. 575, F.
 CCCLV. Sektir í lögbók (stutt) bls. 180.
 CCCLVI. 1546. 29. Okt. Um kaup karlægs manns bls. 180.
 CCCLVII. 1547. 31. Dec. — 1548. 15. Febr. Peningareikningr
 Skálholtsstaðar bls. 181—185.
 CCCLVIII. 1553, 27. Júní. Visitáziubréf Marteins biskups bls. 185.
 CCCLIX. 1554, 26. Marts. Prestastefnubréf Marteins biskups bls. 185.

Anno domini M^o D^o XXXIX.

Hefur so mickid aukist med kyrkiunne síðan síra Jon Hiediñsson tok vid stadnum Hruna. vi. kugillde.

Jtem med berghyl ij kugillde og iij asaudar kugjlldi.

Jtem j mortuaria gaf Jon Jonsson ku kirkiunne.

Þora gellizdotter asaudar kugjlldi.

arnliotur Einarsson asaudar kugjlldi.

Þorleifur Biorñsson ofritt c.

Jtem so mickid vtgollid j porcio for kyrkiutiunden vt j Schalholt vpa v ar eda vj.

Jtem gollid [subsidiu pallij¹) vpa iij ar.

Jtem hefur síra Jon latid giora kyrkiunne nytt fontklæde. Jtem nyan slop(p) vel giordan.

Jtem atti kyrkian kaleik vo ix lod enn (hann) hefur feingid annañ j stadinn er meir vegur.

Jtem ij krossa er þar hanga a likneskiunne.

Jtem ad auki alla þa bot sem han hefur giortt a stadnum.

1) [subsidiu pallium, hdr.

177. 15. Júní 1539. í Skálholti.
 ÖGMUNDR biskup Pálsson kvittar Jón Björnsson fyrir reikningskap kirkjunnar í Haga í Holtum.

Add. British Museum 11,245. 4to (FM. 402) bl. 233, skr. um 1606, og tekið upp í máldagabók Odds biskups.

Hage 1539.

Wier Augmund med gudz nad biskup j skalholhti. giorum godum monnum kvnigt med þessu voru opnu brefi. ad vier medkennunst ad Jon Biorsson hefur stadi oss reikningskap. sem oss vel lijkar. af kirkiunne i haga. huad hann seygist hafa tekid med .x. kugilldum. enn hefur lofad ad leggja þar til ij kugilldi suo kirkiunne ætti xije þa hann slepti. þui giefum vier og giorum hann oлдungis kuittan og akiæru-lausann firir oss og aullum vorum logligum epterkomendum heilagrar skalholhtzkirkiu formonnum vm greindan haga reikningskap og skilium það til ad hann halldi kirkiuna med heidur og æru bædi vtan og jnnan. sæmi hana med þui. sem gud skytur honum j hug. Hier med hofum vier hann kuittann gefid vm kirkiunnar porcio þat sem falla kann suo leingi sem hann helldur kirkiuna og gardinn þar. Og til sanninda hier vm festum vier vort jnnsigli firir þetta kuittunarbref skrifad j skalholhti dominica .ij. post trinitatis Anno domini 1539.

178. 26. Júní 1539. í Skálholti.
 BRÆF (Ogmundar biskups) til Meynen's van Eyszmyr ráðsmanns í Hamborg, þar sem hann þakkar honum fyrir viðgerninga við Eggert Hannesson smásvein sinn og Önnu systur hans.

AM. 266. Fol. bls. 152 (CCCX). Bréfabók Gizurar biskups í afskrift síra Haldórs Jónssonar í Reykholti 1654—1657.

Favor et benevolentia.

vir egregie, immortales tibi ago et habeo gratias pro adolescentulo meo Eggerdth Johannis ejusque sorore anna. nam mihi indicavit in plerisque paternum erga se affectum

habuisses. maximopere cupio ut tua humanitas in eadem benevolentia erga prædictum adolescentem persistat. quod libenter in posterum recompensare volo. Sincera eliam c. r. non dedignetur exile munus quod tibi per | = | = | mitto accipies affectu et effectu meque scito in votis esse tuis quam paratissimum.

vale.

Skalholti 6 kalendas julij Anno (M d) xxxix.

Solito sub signeto.

Herr Meynent vaneyszmijn
Honorabili viro Domino consuli Hamburgensi ad manus
proprias dentur.

179.

[1539].

ÖGMUNDR biskup í Skálholti ritar Alþingismönnum lærðum og leikum bréf, og skýrir þeim frá, að hann sé forfallaðr „að koma nú um sinn á þingið“, biðr þá halda vel guðs lög og lands, heiðra og hylla konunginn Kristján Friðriksson, gjalda konungsins fóvita Clewes van der Merveytze reiðuglega konungs rentu af landinu, með öðru fleira.

AM. 266. Fol. bls. 150—151 (CCCVI). Bréfabók Gizurar biskups Einarssonar með hendi stra Haldórs Jónssonar í Reykholti 1654—1657. — Um ártalið segir Árni Magnússon „1539 ut puto“. Aðgæzluvert er þó, að biskup hefir riðið til Alþingis þetta ár og ritað þaðan bréf til konungs 1. Júlí (Nr. 180 hér á eptir) og nefnir þar út dóma (sjá næstu bréf hér á eptir). Árið 1538 átti Ögmundur biskup ýmsum stórmálum á þingi að svara, og þá var þar fyrir mál hans og Sigurðar Ólafssonar. Einga dóma nefnir biskup á því þingi, og þó hefir hann þá á Þingvelli verið (Sbr. Nr. 132 að framan).

Wier Augmund heilsnm ollum yður alþingismonnum lærðum og leikum kiærliga med gudz kuediu og vorri.

Kunngiorum vier yður kiærir vinir ad osz forfallar ad koma nu vñ sinn æ þyngid þui setium vier jnn j þetta brief það sem vier villdum yður sialfir sagt hafa hefdum vier hier personuliga verid.

Jn primis ad þier halldid gud(s) log og landz og sieud stødugir j sannri christiligri tru. Þar næst ad þier heidrid

og hyllid vorn heygbornasta og naduga herra kong christiern fridreksson og gialldid vel og reidvgliga kongsinz fouita Er- ligum manni Clewes van der Merveytze alla þa rentu sem kong. Maiestat tilheyrir af landinu.

þockum vier audmiukliga hanz nad fyrir sitt skrifelsi sem hanz M(aiestat) hefur alltjð hnjngad j landid (sendt) ad almuginn skal halldast med s(ancte) Olafz log og rielt. sieu og þeir einhuorier sem nockud þickiast hafa til vor ad klagu skulum vier setia til personu af vori alfu ad þeim sie suarad ad logum sem ecki eru omyndugir nie obotamen dæmdir. þui þeim suorum vier ecki. helldur þeirra vmbodzmonnum.

180. 30. Júní 1539. á Öxarárþingi.

DÓMR sex klerka og sex leikmanna út nefndr af Ögmundi biskupi i Skálholti og Erlendi lögmanni Þorvarðssyni um kæru Þorleifs Grímssonar til hústrú Hólmfriðar Erlends- dóttur um jörðina Sandgerði (Sbr. DI, VII, Nr. 428 og 429).

Bisk. Skalh, Fasc. XX, 76, frumrit á skinni fáið til skemda. — AM. Apogr. 2418 „accuraté“ eptir framritinu. Lýsir Árni innsiglium og telr þá „gátu“ sína „óbrigðula“, að við þetta bréf hafi verið festr úrskurðr Ögmundar biskups frá 1539, 1540 eða öndverðu ári 1541, sem rifnað hafi frá og týnt.

Domur um sandgerdi.

[Ollum] monnum þeim sem þetta bref sia edur heyra. senda þorleifur eireksson. martein einarsson. arne arnorsson. officialis. [jon einars]son¹⁾ [.] þ]or- gilsson. prestar skalholltz biskupsdæmis. dadi gudmundson. skuli tumasson. einar dagfinsson. sæmundur eirekson. jofn so]n. kuediu gudz oc sína. kunnigt giorandi ad sub anno gracie. m^o. d^o. xxx^o. ix^o. manudagin næstan eptir petursmesso oc pals a almenniligu

1) „Eg get ei annat dæmt, enn að á þessu brefi sie sama hönd sem á protestatione Sira Jons Einarssonar moti Ögmundi biskupi, um Oddastad [DI, IX, Nr. 379]. Og er þú Sira Jon Einarsson ann- ar af þeim prestum sem vantar i nefndena,“ (AM.)

auxararþingi [uor]um uier kennimennerner j dom nefndir af heidursamligum herra. herra augmund med guds nad biskup j skalholti. enn leikmennerner i dom nefnder af erlindi þoruardsyni laugmanni sunnan oc austan á jslandi. at skoda ransaka oc fullnadardom á at leggja. hueria magt eda afl su akiæra eda tilkall skyldi hafa er þorleifur grimson klagadi til hustru holmfridar erlindzdottur. um jordena sandgerdi. nu med þui at þar kom fram sættargjardarbref oc samnings uigfus bonda erlindzsonar laugmannz oc hier med hans systur. hustru holmfridar erlindzdottur. enn af annare alfu grims boða palsonar oc þorleifs boða sonar hans. þui at (suo) profudu oc fyrir oss komnu. dæmdum uier fyrnefnder domsmenn med fullu doms atkuædi. adrgreinda sattargjord stauduga og fullmynduga. og hana af auugum riufast meiga. og adur nefnda hustru holmfridi hafa matt j burtu fa adurnefnda jord sandgerdi. huerium sem hun hefur uiliat biskupinum eda audrum til æfinligrar eignar og fyr greinda þorleif grimson alldre hafa matt eiga neina tiltaulu til fyrgreindrar jardar sandgerdis. sidan þetta sattargjardarbref uar gjortt þeirra j millum. samþyktv þenna uorú dom med oss adur skrifadur herra augmund og fyrnefndur erlindur laugmann. og settu sin junsigli med uorum junsiglum fyrir þetta domsbref skrifat j sama stad deigi og ári sem fyr seiger.

181. 30. Júní 1539. á Öxarárþingi.

DÓME sex klerka og sex leikmanna, útnefndr af Ögmundi biskupi í Skálholti og Erlendi lögmanni Þorvarðssyni, um það hvort kaupskapr sá skyldi löglegr eða fullmyndugr vera, sem þeir höfðu gert sin á milli Ögmundur biskup og Teitr bóndi Þorleifsson um fasta peninga og lausa.

Bisk. Skalh. Fasc. III, 9, frumrit á skinni. Fleiri en fimm innsigli hafa aldrei fyrir bréfið komið, og eru nú öll döttin frá, nema hið fyrsta. — AM. Apogr. 2534. — AM. Apogr. 3859 útdráttur úr transskripti frá 1. Júlí 1544.

Alþingis Domur um kaupskap Teitz Þorleifssonar og
B(iskups) Aug(mundar).

Ollum monnum þeim sem þetta bref sia edur heyra Senda Siguardur med guds nad aboti æ þyckuabæ. Sira Þorleifur Eireksson officialis heilagrar skalhollz kirkiu. Snorre hialmsson. Gudmundur Jonsson. Eyolfur grimsson og arne arnorsson prestar skalhollz biskupsdæmiss. Dadi gudmundson. jon biornsson. Olafur narfason. pall vi(g)fusson. Sæmundur eireksson og Sigfus brumarsson¹⁾ leikmenn kuEDIU guds og sina kunnigt giðrandi at sub anno gracie M. d. xxx. ix. Manvdaginn næsta epter peturss messo og þáls a almenniligu auxarærfingi uorum uier j dom nefnder af heidursamligum herra og andligum faudur j gudi herra augmund med guds náð biskupi j skalholli. og Ellendi Þoruardzsyne laugmanni sunnað austan og uestan æ islandi at skoda og rannsaka og fullnadardom æ at leggja huort sa kaupskapur skyldi laugligur eda fullmyndugur blifa sem þeir hofðu giort sin j millum herra biskupin og teitur bondi Þorleifson um fasta peninga og lausa. jn primis kom þar fram fyrir oss dandi manna domur. huer so uar latandi at þeir hefði sed laugrettumanna dom med laugmanz urskurdi so hliodanda. at teitur bondi Þorleifsson uar dæmdur fullmyndugur til at selia og kaupa med adra dandi menn. og adrer dandi menn mætti frialsliga kaupa og skipta uit hann sem annað mann. So og hid sama kuittanarbréf fouetans hans egertssonar. yfer alla hluti þa sem hann hafi brotligur ordit kongdomsins uegna sierliga til teknvm steiñnes fuði. þui at heilax anda nad tilkalladri at so profudu og fyrir oss komnu dæmdum uier fyrnefnder domsmenn med fullu doms atkuædi allan rettan kaupskap herra biskupsins og teitz bonda staudugan. lau(g)ligan og fullmyndugað j allan mæta og aunguan mann neina tiltaulu eiga eda att hafa til þeirra peninga sem adur nefndur teitur bondi Þorleifsson hefur herra biskupinum feingit.

Samþycktu med oss þenna uorn dom. greindur herra biskup augmund²⁾ og Ellendur Þoruardzson laugmann. og

1) Svo frb.; brunnmansson 3859. 2) 3859; augmundi (!), frbr.

settu sin jusigli með uorum innsigllum fyrir þetta domsbref Skrifat 3 sama stad degi og ári sem fyr seier.

182.

1. Júlí 1539.

á Alþingi.

BREF Ögmundar biskups í Skálholti til Kristjáns konungs III., þar sem hann meðal annars skýrir frá því, að Claus van der Mervitz fógæti konungs hafi þetta ár tekið Viðeyjarklaustr og sett fólkið í fjötra, að hann fari órélega með konungsbréf, frumrit og afrit bréfsins, sem Claus hafi borið fyrir sig um Viðey, hafi ekki verið samhljóða, sem konungi gefi á að lita, biðr konung veita sér Viðey, það sem hann eigi eptir ólifað, kveðst nú orðinn aumur gamall blindr maðr, vilji losast við biskupsembættið, segir það sameiginlega ósk sína og allra, leikra og lærðra, að konungr skipi þeim annan biskup af vorri tungu og þjóð, og að allir óski, að það verði síra Gizur Einarsson. Sendir konungi átta lestir skreiðar.

AM. 232. 8vo, bl. 6a.—8b (V). Bréfabók Gizurar biskups í frumriti. — Sbr. Finni Joh. Hist. Eccl. Isl. III, 248, og Khavns Selsk. Skrifter V, 236.

Suplicatz Biskup Ögmundar: bidia um Widey og kosning Gizurar. Copia.

Vnserem schuldiggenn vorpflichtiggenn gehorsameñ vnderdaniggenn bereithwilliggenn denst sy juwen konincklichen durchlucticheit vorahnn. stedes guttwillich bereith. Gnedigester konninck wy szamptlichenn bedancken juwen koñ. dorch. thogeskickeder schrifftten vnnd ordinantzien welcher jnholt gödtliches wordes vormeldet handthauen. prediken. tholaten. so jw koñ. durchlucticheit neffens gades gebodt ernstlichen gebudt. denn wy myt gades hulpe na vnserem vormoge vnnd enes jeweliken vorstandes genoichdohn willen. oick anders nicht willen befunden werden. So lese wy Paulum thon Rom. ahm xiiij ca(p). ¶ In ider sy vnderdanich der ouericheit. wente dar is keine ouericheit den allene van gode geordent, wol

der wedder streuet de wedderstreuet gades ordenunge wente se is ein denerinne gades. ene wrekerinne thorstraffe auer den de quaeith doith. So hefft nu jw konninck. dorch. in vorgangenn jarenn hir in jwer gnade landt jslandt vns szamplichenn beide geistliches vnnnd weltliches standes enen geordenten vagedt thogeskicket tho enem ouerheren welcherem wy szamplichenn beides standes also jngestalt juwer koññ. dorch. egener personen entfangen. angenamen. gehandhauet juwen segelen vnnnd breuen van wegen jwer koñ. dorchlucticheit noich gedan. So moge wij jwer gnade widder nicht bergen wodanne wise im dith jar Anno (15)39 in dem geringereñ talle Clawes van der Merwitz hir in jwer gnade lande tho lande gekameñ. dar na in korth van vnsem geistlichen guderen ein Cloester mith namen Vidoe genant welchlichen ingenamen. de armen lude darvp gefangen vnd gebunden. welchor wedder duthloch vnnnd landrecht is gehandelt wordeñ. De wile deñ jw koñ. dorchlucticheit jnbesunderlinx ein leffhebber godtliches wordes vnd weltliches rechteñ. So godt de Almechtige indem negenden vnde. x. gebodt ernstlichen vorbudt. Du skalst nicht begeren dines negesten hus. hoeff. maget. knecht. ve offte ichtes wes sin is. Cristus sprikt mathei am vij. ca(p). Allent wat gy wilt dat iu de lude doh schollen datsuluyge doeth gy om weddervme et cetera. dat is dut gesette vnd de propheten. So wete wij offentlih vnd sint des stendich dat wij szamplichen bis her tho vann konningche tho konninge wente vp jw koñ. dorchlucticheit gnadeñ nicht anders sint befunden worden denn alsze de armeñ truwen gehorsamen vnderdanen. vorhapien vns oick anders nicht van jwer gnaden weten ock in keinem wege warmede wy tegen jw koñ. dorch. sodanenn vorckleninge vnnnd jngrepe vnser armen geistlichen guder. welchor doch jw koñ. dorchlucticheit kein recht vnderscheidt berichtet is. wo desuluigeñ vnse vorvaderen gestiffet deñ armen thor lyffes nottrufft hir in jwer gnade lande bestediget berichet vnnnd begauet hebbeñ vor de gades armen de dachliches by vns erholden werden. So manich redlich vorstendiger vthlendisscher dusscher man wolstendich mot syn welck ein arm volck hir in juwer gnade lande wanet. bid-

den szamtlich jw koñ. dorchlucticheit late sich beter hir inne vnderrichten. wente idt is hir ene klene bliuende tidt vor de ewich so lanck is. dath men sodane Cloester vnnd guder nhu scholde enem anderen thom roue vthdeleñ. Szege wj vor kein godtlich noch naturlich recht an. is oick¹⁾ wedder vnse loch vnnde landtrecht. Dartho gnedigester koñinck holdt de copia nicht so wo dath Original dath wij juwen guaden thobetrachten geuen. wil jw koñ. dorchlucticheit dath Cloester inne hebben vor denn thokamenden vagedt des landes dar rekenschup vañ thogeuende. sint wj wol tho fredeñ. nicht allene dath Cloester. sunder dat gantze hele stift tho Schalholte schal in jwer gnade gewalt stan. vnnd ick vor mjne egene personeñ begere nicht anders. deñ dath sodañe ampthe enes Byschupes mochte van my affgenamen werden. wente ick leider ein arm olt blint mañ gewordeñ bin. de tho sodaneñ ampte nicht mere denen kañ. wyl derhaluen jw koñ. dorchluctigheit vnderdanichlichen gebeden hebben dat my jn gnade mit dem Cloester Vidoe mochte de tidt mines beundes thor nottrufft besorgen. wente idt w(i)rt mit my hir ene klene tidt sin. Dathsuluige wil ick legen jw koñ. dorchlucticheit myt mynen jnnygen gebedt tho godt dem almechtigen stedes bidden thouorschulden. Den ouerst. gnedigester konninc dat alle ordenunge vnd Religioñ wol erholden werdeñ. bidden wy szamtlichen beides standes jw koñ. d(orchluctigheit) wil vns ene anderen vnser sprake vnd nation tho schicken. dar wij alle szamtlich vmme bidden. alsze jegenwordigenn her Gisszer Enerssonne. So desuluige juwer konninc. d(orchlucticheit) ahnsteit vnd genoichsam gefelt Confirmeren vnde jnnsetten tho enen Ouerheren den geistlichen prelaten. de jubosunderlinx is en leeffhebber godtliches wordes. vp dat gades wordt vnnd dat hylige Ewangeliem by vns mochte vpgenamen gehandthauet. dartho wassen vnnd vormeren. dennsuluigenn wil wy vthebevol jwer k. d. gehorsam vnd vnderdanich syn.

Gnedigester konninc. wij szamtlich weten dat jw k. d. in vorgangen jaren myt velen vpror vnd krigesloffteñ inn

1) Petta orð vantar í bréfabókina. Árni ritar við „adde“ til merkis um, að það þurfi að standa.

groten dreplichen schadeñ gekameñ. So wille wij szamptli-
chen beide geistlichen vnnnd weltlichen standes des stifttes
Schalholt jwen gnaden thobehofft sodanen schaden nha vn-
sem vormoge mylh viij last fische vorsorgen. thoschiken
vnnnd vthsendeñ. deñ ouerst jw gnade moth dat rum¹⁾ in
Hamburgor schepen thouorschaffen laten. Bidden vnderdan-
ichlichen jw k. d. wit desuluigen gnedichlich ahnneñen vnnnd
vns ein gnedich Here vnd konninck sin. vnnnd vns armen
vnderdanen hir injwer gnade lande by konninck Oleues lach
vnnnd landtrecht latenn bliuen. Dathsuluige wille wy szampt-
lichen vnnnd ein ider jnbosunderheit alsze de truwen gehors-
zamen vnderdanen stedes gudtwillich thovorschulden befund-
en werden. Kendth²⁾ godth dem almechtigen jw k. d. in luck-
saligenn Regemente tho entholden lange gesundth (bevalen)³⁾.

Datum vp aldingek deñ dinxte dach negest na petri et
pauli Anno xv^o xxxix vnder des Stifftes jngeszegel.

Altidt de gehorszameñ vnderdaneñ.

Ochgemunder Pawelszonne

Bysschup tho Schalholt. szampt deñ geistlichen
vnnnd weltlichenn standes jn jslandt vor Sudenn.

183. 1. Júlí 1539. í Skálholti.

ÖGMUNDR biskup í Skálholti lýsir því, að hann hafi valið heið-
arlegan mann Gizur Einarsson, með öðrum lærðum og leik-
um í Skálholtsbiskupsdæmi, til þess að vera biskup og læri-
föður Skálholtskirkju, því að hann elski guðs orð og kristi-
legt liferni og sé ekki ókunnugt um lög og frelsi föðurlands
vors, — og gefr honum vegabréf á konungs fund.

AM. 266. Fol. bls. 152—153 (CCCXI). Bréfabók Gizurar biskups
í afskrípt sira Haldórs Jónssonar í Reykholti 1654—1657. — Prentað
há Harboe í Vidensk. Selsk. Skr. V, 236—237 (ónákvæmt að vanda).

Universis et singulis Christi fidelibus presentes literas
visuris seu auditoris Augmundus dei gratia episcopus Schal-

1) pum, hdr.; AM. leiðrétti. 2) „corrigere puto: Bidden (Bedden)“
AM. 3) Svo; „deleatur“ setr AM. við.

holt(ens)i(s) reverentiam et honorem cum salute in omnium salvatore.

Noverit(is)¹⁾ nos Christiani²⁾ propter ingravescentem senectutem et nimiam corporis debilitatem. Schalholtensem diocesim diutius gubernare non posse. qvamobrem cum ceteris clericis et incolis Schalholtensis ecclesiæ in nomine³⁾ sanctæ et individuæ trinitatis honorabilem virum Gissurum Einari in superintendentem. et preceptorem predictæ Schalholtensis ecclesiæ elegimus cum sit amator verbi divini et conversationis christianæ. cui etiam jura et libertates patriæ nostræ haud latent. Ideo per nos emissus existit ad [serenissimum dominum⁴⁾] regem acquirendæ suæ confirmationis causa. qvare rogamus instanter omnes ac singulos ad qvos ipsum n hujus vie progressu sive egressu venire contigerit qvatenus⁵⁾ humane eum pertractent et eius commodum uel causam hac in re promovere velint et si præfatus dominus | ◦ | | ◦ | alicuius debitor sit. ei assistant in qvocunque indiguerit negotio. qvod libenter una cum ipso in posterum recompensare studebimus.

datum Schalholt Anno 1539 j Julij
sub sigillo.

184.

1539.

á Alþingi.

ALÞINGISSAMÞYKT um Viðeyjarklaustr, að það skuli „svo standa sem komið var til næsta árs“ og þangað til að konungs bréf og „vissulegr“ boðskapr kæmi hingað aprt í landið.

AM. 266. Fol. bls. 153 (CCCXII). Bréfabók Gizurar biskups í afskrift síra Haldórs Jónssonar í Reykholti 1654—1657.

Anno (M d) xxx ix A Alþingi.

Þetta var samtál danumanna og samþycki vm það vorz kærasta og nadugasta herra kongsinz brief sem þa var vplesid og vpa viðey hlíodandi að þar þottust ongver menn

1) Harboe leiðrétti; noverit, hdr. 2) Christin, hdr.; AM. leiðrétti; Harboe vill leiðréttá: charissimi. 3) nominæ, hdr. 4) [dominum serenissimum, hdr. 5) qvatenus, hdr.

til yfir að dæma hanz kongligrar Majestatis brefi. Enn þó virtist flestum alleinasta í þui nadugasta herra kongsinz brefi vera nockur nyung laganna vegna. Þui var það samþykkt að firr greint Viðeyarklaustur skyldi so standa sem komit var til næsta arz jnn til þess að hanz nadar skrifelsi eða vissuligur bodskapur kiæmi hjngat afftur í landid.

Hier vñ et cetera.

185. 2. Júlí 1539. á Bessastöðum.

CLAUS van der Marvisen, hirðstjóri og höfuðsmann yfir allt Ísland, gefr sínum góðum vin Didrek van Minnen umboð það, er hann hafði af konungi yfir Íslandi, „bifalar“ honum klaustrið í Viðey með öllum tekjum, svo og garðinn á Bessastöðum, og veitir honum „kongsins sýslu Gullbringuna“.

AM. Fasc. XLIX, 22, frumrit á skinni. Innsiglið er dottið frá.

Það giori ek clauus van der maruisen histori¹⁾ og haufudsmann ýfer allt Jsland. godum monnum kunnigt med þessu minu opnu brefi. að ek hefi gefid fullt og allt laugligt umbod minum godum uin Didrek van minnen. Suo fullt og framarliga sem ec hefi sialfur af nadugazta herra konnungenum ýfer aullu Jslandi. under retta grein og reikningskap uid mig. skal hann í aullum hlutum suo fram fara sem rettum umbodsmani ber að laugum. skickia¹⁾ huerium manni laug og rett. stýrkia riettlata. enn strafa oraduanda. Suo og hefi ek biffalad honum klaustrid í uideý. med aullu þui sem þar til heyrer. gaurdum. gozsi. kuiku. dauðu. faustu og lausu. skal hann jarder býggia. leigur og landskýllder upp bera suo sem þar hefer að fornu uerid. og adrer radamenn hafa þar upp borid klaustursens uegna. þeir sem fyrir hann uerid hafa. Saumuleidis hefi ec biffalad honum garden a bessa(s)taudum. að hann setie þar folk sem hann sier bezst bifhagar. og kongdominum og mier hellst megi til gagns og nýtta uerda. Hier med hefi ec unt og veitt fyrr skrifudum Didrik nins herra kongsens sýslu gullbringuna suo sem full-

1) Svo.

megtugum sýslumanni ber að hafa. og godur gamall uani er til. skal hann j aullum blutum suo fram fara og folkid med rettendum hallda. suo sem gaumul sýslumanna bref ut uisa og inni hallda epter langum. Skulu þeir aller kuitter er hann kuitta gefur under rettan reikningsskap uid mig. Skulu þesser miner giorningar standa til næsta auxarþings¹). Ok til sanninda hier um festi ek mitt jnnsigli nedan fyrir þetta bref. Skrifæd ð bessastaudum sietta nonanæ¹) julij. anno domini. M. d. XXXIX.

186.

22. Júlí 1539.

í Múla.

25. Janúar 1542.

á Hólum.

Jón biskup á Hólum selr Ceciliu Pétursdóttur jörðina Sigluvík á Svalbardsströnd — með þeim skilmála að jörðin falli, þegar Ceciliu missir við, undir það barn eða þau börn, er hún eigi með síra Sigurði Jónssyni, — tuttugu hundruð í Sýrnesi í Reykjadal og önnur tuttugu hundruð í Hvammi í Höfðahverfi, fyrir Fjósatungu í Fnjóskadal og Hvitadalina báða í Saurbæ.

Eptir afskrípt staðfestri 29. Mai 1703 á Helgafelli af Gísla Sigurðssyni og Ámunda Árnasyni eptir transcripto á skinni frá 19. Okt. 1538. — Ágrip af þessu bréfi er í Landsbókasafni 61. 8vo með hendi Árna Magnússonar „Ex apographo Sira Einars Gíslasonar á Helgafelle. Excerptum“.

Það giörum við¹) ketill prestur tumasson. þorgrijmur þorleifsson. Grijmur Einarsson. Góðum monnum kunnugt med þessu voru opnu Brefe. að þá lidid var frá hijngadburd vors herra Jesu Christi 1539 ár j mwla j reikiadal þridiudægenn næstañ fyrir Jácobznesso. vorum vier hið. sáum og heirdum á ord og handaband verdugs Herra Biskups Jons af annare alfu enn ciciliu petursdotter af annare að so fyrir skildu. að nefndur herra Biskup Jon selde Ceciliu petursdotter jörðina Sigluvík á svalbarsströnd¹) med öllum þeim gógnum og giædum er greindri jördu ð med lögum að filgia. med þeim skilmála að þá Cecilia fellur frá.

1) Svo,

þá falle greind jörð Sigluvík til Eignar vnder þad barn eda Börn sem nefnd Cecilia & med Sira Sigurde Jonssine. Hier i mótt gaf adur greind Cecilia nefndum herra Biskup Jone Jördina fiösatungu j fniöskadal med öllum þeim gögnum og giædum er greindri jördu & med lögum ad filgia. skillde huórt þeirra halda þeirre jördu til laga er keipte. Enn Biskupenn suara lagaríptingum & báðum. hier med j sama handabande selde adur nefndur Biskup Jón greindri Ceciliu xx^c j jörðunne Sýrnese j reikiadal. og xx^c j jörðunne huamme j höfdahuerfe med öllum þeim gögnum og giædum er greindu- um jardar þórtum a med lögum ad filgia. hier j mótt gaf adurnefnd Cecilia huijtadalina báða j Saurbæ vestur j huols kirkiu sökn med öllum þeim gögnum og giædum er greindu- um jörðum & med lögum ad filgia. skillde huórt þeirra halda til laga þeim jörðum er keipte. enn suara lagarífting- um & þeim er selde. Og til sannenda hier vñ sette adur nefndur herra Biskup Jón sitt jnnsigle med firrgreindra manna innsiglum fyrir þetta Bref er skrifad var & hoolum j hialttadal & Palzinesso vñ veturinn Anno domini 1542.

Þad medkennúst vid Dade Arnason og Jón Sigurds- son. ad vid höfum sied og yferlesed so latande Bref ord epter ord sem hier fyrir ofaþ skrifad stendur med þremur heilum hangande öskertum jnnsiglum. Og til sannenda hier vñ setiuð vid ockar jnnsigle fyrer þetta TranscriptarBref. huort skrifad var & módruvöllum j Eyafirde. þann 19 dag octobris Anno 1598.

187.

30. Júlí 1539.

í Reykjaholti.

ÖGMUNDE biskup i Skálholti og tólf klerkar dæma þá Claus fan der Marwitse og Diðrik af Minden og alla þeirra fylg- ara fallna í það hæsta páfans bann, sem fóru og gripu Viðeyjarklaustr á móti öllu lögmáli.

A.

Rasks safn á Háskólabókhlöðunni í Khöfn Nr. 48. 4to bl. 145— 148¹), afskript frá 18. öld, gerð „Efter eigen þeckianlegre hendi sal.

1) Eptir afskript frá Guðbrandi Jónssyni.

Prof. Arna Magnússonar, en hann hafði ritað eptir fönu frumrit; Skálholtsdómkirkju, sem ónýttist meðan eptir því var skrifad. Fer Árni svo feldum orðum um dóm þenna og frumrit hans:

„Domur þesse um adtekter i Videy Anno 1539 er skrifadur epter kalfsskinnsbrefe miog rotnu (sem) forgeek meðan epler því var skrifad er tilheyre Schalholts Domkirkiu. voru fra því öll innsigle og allur nedre parturinn fyrer nedan skriftina, so ecki vard sied hvort þar under hafde innsigle verid eda eige, þo syndest mier samt það mundi originall vered hafa, skriftenn var ad visu so gomul. Jafnframt þessu pergaments brefe hafdi eg fyrer mier *brefabok biskups Ogmundar* (er eg so kalla) hvar inne þesse domur ste[n]dur fullkominn með heudi sira Jons i Villingaholli, og er þar innskrifadur (so sem ausied er) epter þessu sama pergaments brefe, því flestu ber saman eirnin þeim ordum sem i þessu permentsbrefi orielt skrifud eru. I þridia mata hafde eg fyrer mier Copiu med hendi sira Biarna Hallgrimssonar af þeim heila domi ritada þa hann var i Skalholti, og skrifada (sem vist er) epter því sama kalfsskinnsbrefe þa það var læselegra en nu er það. Epter þessum tvennum Copium fyllte eg það sem nu verdur ecki lesid i kalfskinnsbrefenu. Eru annars þessar tvær Copiur so ad segja rielt samhlioda brefenu i því er en nu er læst þar inne item samhlioda sin a mille, nema þar sem eg annoterad hefe variantes lectiones á mínu apographo eda hier aptan vid, so þar af auddæmt er ad það sem nu er burt rotid ur pergamentsbrefenu, kunne ur þessum copium tuto ad restituerast“. Sbr. DI, II, Nr. 79, 91 og 365.

Um adtekter i Videy anno 1539.

Ollum monnum þeim sem þetta bref sia edur heyra senda Þorleifur Eyreksson. Marteinn Einarsson. arni arnorsson officiali¹⁾. Brynjolfur Halldorsson. arne [Jonsson.²⁾] [Freysteinn Grimsson. Eyolfur grimsson. Þordur]²⁾ Olafsson. Jon

1) „officiali. so stendur það skrifad i kalfskinnsbrefenu. I *brefabok Ogmundarbiskups* stendur *officialis*. meiningin a ad vera *officiales* því so voru þessar þrir“ (AM.) 2) „Arne Jonsson þetta Jonsson er olæst i kalfskinnsbrefenu. I Copiunne sem var med hendi sira Biarna var lacuna þar fyrer, því það hefur og þa olæst vered, er hun var giord. J *brefabok Ogmundar* stendur það skirt, og hefur þar læst vered er sira Jon bokina ritade. *Freysteinn Grimsson, Eyolfur Grimsson, Þordur*, er ölldungis olæst i brefinu, en i *brefabok Ogmundar* stendur það so. J Copiunne med hendi sira Biarna stendur *Freysteinn Grimsson, Olafur Grimsson, Gudmundur Olafsson*. hefur þetta an efa oskirt vered i brefinu, þa sira Biarne það afcopierade, og hann i þann mata lesed *Olafur* fyrer *Eyolfur* (hvað orielt er) og *Gudmundur* fyrer *Þordur*, sem og mun orielt vera“. (AM.)

Porleifsson. Biarni Þorgilsson. Jon Halldorsson. Runolfur Blasiusson prestar Schalholts biskupsdæmis K. G. og sína¹⁾. kunnigt giorandi. ad sub anno gratie M. D. XXX: og IX²⁾ vorum vier i dom nefnder af vorum virdulegum faudur. herra Augmundi med gudz nad biskupi i Schalholti ad skoda. ransaka og fullnadardom a ad leggja. hveriu þeir væri seker i kirkiunnar sauk³⁾ sem foru heim i Videy Hvitasunnudag. reyfudu klaustrinu og aullum þess peningum. baurdu folk og bundu Hvitasunnunott sialfa. haufum vier ransakat bædi keisarans laug og kirkiunnar og innvirdulega skodad og finnt þad hværgi ad svoddan verk sie eigi forbannat og bundit under hanzz afall sem vor helgazti fader pavinn sialfur giorer grein æ. Eigi sidur finnt loslega i bannsakabrefi Jons erhci⁴⁾ biskups med hans vii undirbiskupum i Noregs koñgs riki hvert ad svo hliodar anno salutis M. cc. l xx og vii. Jon med guds miskun Erchibiskup i Nidarosi. Andres med þeirri saumu miskun biskup af Oslo. Jaurundur biskup af Holum. Erlendur biskup af Færeyium. Arni biskup af Schalholti. Arni biskup af Stafangri. Narfi biskup af Biorgvin. Þorfinnur biskup af Hamri senda aullum monnum i Nidaross Erchibiskupsdæmi. þeim sem þetta bref sia edur

1) [„k. g. og sína. þetta stendur ei i kalfskinnsbrefinu, ei heldur i Copiunne med hendi síra Biarna, og aldrei hefur þad vered bodad inn i kalfskinns brefed hoc loco, qvod addo, ad eg ei sidan meina skuli, þad kunne hafa stadið á spatíu einhvers stadar, þott nu være afrifed og hier inn bodad ex margine. hefur so síra Jon sett þad til ex proprio cerebro, ad complendum sensum sem og ad visu vera &c. (AM.). 2) „þetta artal MD. XXXIX. er nu oldungis burt roted ur kalfskinns brefinu. J brefabok Ogmundar og Copiunne med hendi síra Biarna stendur þad klart: Item stendur med temmilega gamalli hendi skrifad utan a kalfskinns brefid: *Danskra uppá þyðverska sem rcentu i Videy anno 1539.* hvar af rada er, ad þad hafe og so innan i brefenu staded þa þad var skrifad. Hier fyrer utan stendur ofan fyrer þessum dome i brefabok Ogmundar biskups: *um adtekter i Videy anno 1539.* Item stendur i nefndre brefabok biskups Ogmundar (fyrer utan þennan heilla dom) eitt extract ur þessum domi, qvod alibi habeo, og er þar þetta sama artal & verbo, de anno nullum est dubium“. (AM.). 3) Hingað er vísað eftirfarandi athugasemd, sem stendr þversum á spássu: *„ita est in tabula plenis litteris, et ita legit Jonas Erlendi i brefabok biskups Augmundar hoc loco non vero logum, ut est in compendio hinc collecto qvod etiam exhibet eadem Brefabok“.* 4) Svo i hdr.

heyra Frid og fagnat i drottni Jesu kristo. með því að vor ahyggja og astundan er forsia að veita folksins saluhjálp og vora undirmenn vísa gjaura af þeim hlutum sem þeim væri nýtsamlegir að vita. og þeirra síðu og meðferdir draga aleid- is til betranar. þá badum vier miúklátliga miskunsaman gúð að hann bliesi¹⁾ oss í bríost gípt himneskrar speki, veítandi vítin og upptendrandi vorn alhuga og gíord til þess að vor aktan tæki af honum upphaf. og með síalfs hans miskun kíæmi hun til skýllduligrar²⁾ endalyktar. af því að lærdir menn þeir sem skipader eru til gúðligrar þíonustu eígu í fullkomnum fríði og frélsi gúði að þíona. þá endurnýium vier með rauksemd þessa biskupa þingskipan þá sem gíordi [gúðrar minningar³⁾] Vilhíalmur kardinali í Noregs kongs ríki. þá er hann framdi þar þat embætti sem herra Inno- centius páfi hafði hann til skipat svo sem sinn legatum. að hver sem af síalfs síns vília og valldi gengur á annars fasta eígn. eða dregur undir síg annars valld með ofríki. þá síe hann af síalfu verkinu bundinn með bannz atkuæði. með morgum audrum greinum. Sa er hinn fyrsti atburður ef nockur fellur í fyrírdæmda víllu. fyrírlatandi ríetta tru. ann- ar er sa ef nockur setur saman nýia víllu. Sa er hinn þrídie atburður ef nockur tekur þá menn til sín eða ver þeirra mal. Hinn fíorde er sa atburður ef nauckur seíjger svo at Romaborgar kirkia síe eíge haufut kristinnar og henne síe eíge hlydanda. Sa er hinn fífte ef madur slær klerk eða klaustramann. eða audruví misþýrmir með heíptugre hendi. Sa hinn síotti ef veralldlegir valldzmenn gjaura krafer eða skýlldu gera þýntingar á klerka eða kirkíur. Síaunde er sa ef madur brenner kirkíu víliandi. attandi⁴⁾ ef nockur

1) Hér er þessi athugasemd á spássíu: „blæsi hefir sr. Jon Erlendsson skrifad in secundam tabulam membranæam“. 2) Á spássíu: „vylldugrar sr. Jon Erlendsson“. 3) „Þau tvau ord: *gúðrar minningar* standa eí í kálfskinnsbrefinu og ekkert merki til að þau hafi hoc loco innbóðud vered ex margine. J Copiunne með hendi síra Biarna voru þau ecki. Er so að statuera að síra Jon Erlendsson hafi þau ex suo tillagt, heldur eñ að þau hafi stadid innbóðud einhvers stadar in margine hvað þó annars kynni að vera, því margines eru mikin part burtrottnadar af kálfskinnsbrefinu“ (AM.). 4) „atte skrif- ar sr. Jon“, stendr hér á spássíu.

brytur kirkiu eda gjaurer i henni nokkut afskrámlegt illvirke. Sa er hinn niunde ef madur falsar pafans bref. eda hefur hann þar sem hann veit at falsat er. þa er [sa] i banne¹⁾. Sa er hinn tiunde ef nockur samneyter bannsettum manni. Sa er hinn ellefti ef nockur fer med skot eda valslaungur. til þess ad drepa kristna menn. Tolfti er sa ef nockrer ræna Romveria eda adra kristna kaupmenn.²⁾ I þrettanda stad stendur skipan Gregorii pafva decimi. med hverri hann lagdi bann a alla þa menn sem med nauckru ofriki eda ðgangi þraungva biskupa eda lærda menn til þess at leysa menn af banns atkvæðum. Sa er hinn fiortandi atburdur at ef leikmenn i hverre stíett þeir eru neyda til þess forstiora heilagrar kirkiu ad under leikmanna valld leggizt heilagrar kirkiu fasta eigner þa sieu þeir i banni. þvi lizt oss sem þessar helgasta faudur pafans skipaner og heidursamlegazta legatavalld þrandheims domkirkiu³⁾. Erchibiskupinn med audrum lydbiskupum muni fullnægiazt⁴⁾ ad bannføra svoddan ogiorningmenn sem þvilika hluti bruka. þvi ad heilags anda nad til kalladre. at svo profudu og fyrir oss komnu. seigium vier med fullu dõms atkvæði. Clavus van der Marvitz. Didrek og alla þeirra medfylgiara fallna i hit hæsta pafans bann. sem heim foru og gripu Videyiar klaustur i moti aullu laugmali og þeirra peninga alla fallna undir klaustur og kirkiu. þa sem her i landit eru. en þa peninga sem upp kunna ad friettazt utan landz þa dæmdum vier vorum heygbornazta herra konunginum sem þeir hafa reyfad bædi þar og annarsstadar. þvi fyrrskrifadur Didrek hefur med sinum fylgiurum framit aull hiñ svivirdleguztu⁵⁾ bannzverk. þvi hann hefur bædi svivirt klerka og klawstramenn utan kirkiu og innan. Eigi sidur dæmdum vier þa alla skyllduga ad taka lausn og skripter. sem þeim hafa samnetiazt⁶⁾. hvert

1) „Kálfskinnsbrefed og Copiann med hendi sira Biarna hafa hoc loco : þa er i banne. J Brefabok Ogmundar biskups: at falsat er þo i banne. qvod manifeste corruptum est, alterum qvoqve mancum“ (AM.). 2) „I Brefabok biskups Ogmundar stendur : eda adra klaustramenn, þerperam“. (AM) 3) Á spássú: „kirkiá hefur sr. Jon skrifad i brefabok Ogmundar vitiosissime“ (AM.). 4) Á spássú: „nægiazt sr. Jon“ (AM). 5) „svivirdul“. sr. Jon“. (AM). 6) „ita tabula pergamená, apographum manu Bernonis Hallgrimii & Jonas Erlendi hoc loco; corri-

heldur þeir eru utlendzkir eda innlendzkir. leiker eda lærder. og skiliazt alvarliga við svoddan ogjorninga. hier epter med sannri ædmykt.

Samþykkti þennan vorn dom med oss adurskrifadur Herra Augmund med aullum¹⁾ [saman komnum²⁾] kennimonnum Schalholts biskupsdæmis. og setti sitt innsigli med vorum fyrrgreindra presta innsiglium fyrir þetta domsbref. Skrifat [i Reykholtti³⁾] næsta daginn⁴⁾ epter Olafsmessu fyrre. a sama ari] sem fyrr seiger.

B.

Landsbókasafn 62. Svo, afskript gerð fyrir Árna Magnússon „Ur brefabok Ögmundar biskups“ (AM.). „Þessi dómur er þar tvisvar ritadur, i einum stad fullkominn so sem hann hefur vered conciperadur, og i öðrum stad extract“. —

Dómur um adtekter j Videy Anno 1539.

Svo felldur dómur hefur geinged um þá sem heim fóru j Videy hvitasunu nótt. ok toku klaustred ok alla þess peninga. sem her eptir stendur skrifad.

Ollum monnum þeim sem þetta bref sið edur heyra senda Polleifur Eireksson. Marthenn Einarsson. Arne Arnorsson officialis. Bryniolfur Halldorsson. Arne Jonsson prest-

*gendum tamen est, ut puto sanneytet. Dubium id mihi postea visum est, et alterum alvarl. (!) rectius imo sanmætiazt genuinum est, et alibi occurrit, vide Pals biskups sogu“ (AM.). 1) „med aullum kienmonnum etc.. Ita tabula pergamena, apographum per Bernonem Hallgrimi exaratum et Jonas Erlendi in Brefabok Ogmundar biskups. Ego vero uon intelligo qvomodo hæc consistant nisi addatur vox *nalegum** vel similis qvædam.“ (AM.). 2) [Fyrir ofan linuna með sömu hendi.*

3) Svo, hdr. 4) „J kalfskinns brefinu verdur eckert lesed mille skrifad i og ari sem fyrr seiger. Er þar þo a mille þessara orda ecke meira bil enn svara kynni tveimur ordum, so sem ef vered hefði: *Skrifat i Reykholtti a sama are sem fyrr seiger.* Þad er audsied ad ecki hefur þar nærri því rum feinged allt þad sem i Brefabok Ogmundar biskups stendur hier inn a mille, nefnelega: *Reykholtti næsta daginn epter Olafs messu fyrre a sama.* Er so likligar til ad gieta, ad dagurinu sa er hier nefnist mune annathvort hafa af incuria scriptoris vered gleymdur i þessu kalfskinns brefe eda og

*) Svo,

ar. med [iii] og xx.¹) kiennemomnum Skalhollts biskupsdæmis kvediu Gudz ok sina kunnugt giaurande ad sub anno gratiæ M^o. D^o. xxx^o. ix^o. i Reykhollte j Borgarfirde. vorum vier j dom nefuder af vorum virduligum faudur herra Ögmund med Gudz nåd biskup j Skalhollte ad skoda ok ransaka ok fullnadar dóm á ad leggja hveriu þeir være skylduger j kirkiunnar lögum sem föru heim j Widey hvitasunnu dag. reyfudu klaustrinu ok ollum þess peningum. bördu folk ok bundu sialfa hvitasunnu nótt. Höfum vier ransakad bæde keisarans lög ok kirkiunnar ok inuirduliga skodad. ok fiüst það hverge ad svoddañ verk sie ecke forbannad og bundid under hañs áfelli. sem vor helgaste fader Pavenn síðlur giðrer grein á. Eigi síður fiüst liöslega j bannsakabrefe Jons Erchibiskups med hans vij underbiskupum j Noregs kongsins Riki. med hveriu brefe ad hann setur bannsetningar sverd j giegnum alla þá sem ad dirfast ad draga under sig med valde ok ofrike ok rangindum heilagrar kirkiu fastaeigner. edur bruka adra þvilika ogiorninga þvert á mote Gudz lögum ok manna. þá sie þeir bundner med stæsta Pavans banne. med mörgum óðrum greinum sem þar ad luta. Þvi ad heilags anda nåd tilkalladre ad svo profudu ok fyrir oss komnu dæmdum vier med fullu doms atkvæde Clavus fan der Marvits. Didrich ok alla þeirra medfylgiara fallna j það hæsta Pavañs bann. sem föru ok gripu Wid-

heldur ovarlega i fyrstu opter ordid, en vered so settur ut a spatiunne og bodadur inn þar sem nu er lacuna i brefinu, alka og víða finnast dæmi i gomlum brefum ad einu og odru er gleymt sem sidan er sett in margine, og bodad inn i textan, en þa þvi, a stundum er atridid vered hefur i brefenu. Hvad ef so vered hefur, þa hefur sira Jon Erlendsson fært hann af spatiunne inn i textann so sem til hefur ætlad vered. En hafi hann þar ei stadid og hafi oлдungis gleymdur vered þa mun sira Jon hafa fundid þennan dag annoteradann i einhverium odrum documentum og þaðan sett hann hier inn, med þvi þo audsied var ad daginn vantadi. En hino (ad dagurinn hefde staded in margine) vilde eg heldur til geta, og kynne það vel ad vera þo þess nu ei giæte þvi meste partur marginum er af brefinu burtrotinn. Copian med hendi sira Biarna hialpar hier ekkert uppá sokina, þvi allt hefur eins olæsilegt vered þa hun skrifud var og hefur þvi ætlud vered eyda so sem fyrer þar ordum“. (AM.) 1) [„so slendur þar. annars voru þeir alldri nema xij“ (AM.).

eyjar klaustur á mǫtte öllu lögmale. ok þeirra peninga alla fallna under klaustur ok kirkiur þá sem her í lande eru. Enn þá peninga sem upp kunna að friettast utaþ landz. þá dæmdum vier vorum heigbornasta herra konginum sem þeir hafa rænt ok reifad. bæði þar ok annarstadar. Hefur fyrrskrifadur Didrich med sinum fylgiorum framed oll hinu sviviriligustu bannsværk. því hann hefur bæde svivirdt klerka ok klaustramenn. utan kirkiu ok innaþ. Eigi sidur dæmdum vier þá alla í bann og forbod. ok skyllduga að taka lausn ok skripter af biskupinum sem þeim hafa samlagast ok samnetiast. hvort helldur þeir eru utlensker eda innlensker. lærder eda leiker. ok skiliast alvarlega við svoddan ögiörninga hier epter med sannre audmykt.

Samþyckte þennaþ voru dömm med oss fyrrskrifadur herra Ogmund. ok sette sitt insigle med vorum fyrrnefndum domsmanna insiglum fyrir þetta dömsbref. skrifad í sama stad. deige sidar enn fyrir seiger.

188.

[1539].

ÖGMUNDR biskup setr Pétur Einarsson í sterkasta bann og forboð fyrir heitrof við sig, fyrir það, að Pétur hafi verið í töku Viðeyjarklaustrs með þeim Claus fan der Merwitse og Didrik af Minden og fyrir að hafa skrifað umboðsbréf yfir Viðeyjarklaustr og öllum þess peningum.

Landsbókasafn 62. 8vo afskrift gerð fyrir Árna Magnússou „ur brefabok Ögmundar biskups“. Þetta bréfságríp fylgir Reykholtsdómi Ögmundar biskups 1539 um Viðeyjarrán í brefabókinni. Prentað í Finni Joh. Hist. Eccl. Isl. IV, 247 (á ísl. og latínu).

Enn saker þess að þu Petur Einarsson hefur rofed þina trulofan við oss. og samnetiast þessum bannsettum monnum. sem svoddan ögiörning hafa giort. þvert á mote Gudz lögum ok landz. Hier med hefur þu skrifad umbodsbref yfer Wideyjar klaustur ok öllum þess peningum. þvert á mǫtte Gudz lögum ok manna. því setium vier þig í hid sterkasta bann ok forbod ok fyrerbiðdum þier að hafa nockra hand-

tíering með annad kristed folk fyrr enn þu kiemur til [vor til idranar] ok yferbotar.

189. 3. August 1539. í Skálholti.

ÖGMUNDR biskup í Skálholti selr Jóni presti Eiríkssyni jarð-irnar Steinólfsstaði, Marðareyri, Steig og eyðikotið Kallstaði í Veiðileysarfirði, Þverdal í Aðalvík og Unaðsdal á Snæfjalla-strönd fyrir Eyri í Bitru, Gröf og Hvítahlíð, af hvorri hendi með þeim kúgildum, sem fylgja eiga.

AM. Fasc. XLIX, 23, frumritið á skinni komið frá Sæmundi Magnússyni á Hóli í Bolungarvík. — Á spássiu frumritsins ritar Árni Magnússon: „Ögmundur biskup var fangadr fyrir alþing 1541. verdr so arstalið rangt ad vera“. En utan á bréfið lætr hann rita og og ritar sjálfur undir: „árstalið á þessu brefe (1541) er rangt. Anno 1539. sidast j Augusto feck Ogmundur biskup Dada Gudmundssyni Eyri í Bitru og Hvítahlíð. er hann j brefe þar um giordu seigist feingid hafa af Sira Jone Eiríkssyne¹). verdr svo þetta bref eldra ad vera. mun giort vera 1539. Þetta skrifaz hier svo enginn þar af i villu leidiz. — Arne Magnusson, 1707“. — Meðal Apogr. Árna 995 er afskript þessa bréfs, einmitt eptir þessu frumriti, og ritar Árni þar leingra mál um bréfið; eru orð hans þar þessi: „Ex orig. Sæmundar Magnussonar á Holi í Bolungarvík. Arstaled i þessu brefi er skirt og klárt xl.^o i^o. hvad eg annotera til þess. ad það ecki ville mig sidann. eda fære i efaseme um, hvort það so sie. Annars verdur þetta árstal rangt ad vera. því Ögmundur biskup var fanginn fyrir alþing 1541. og kom (som líkast er) allðri sidan i Skalholti, ad visu hafdi þar eingin yfirrad. og ecki yfir sinu eigen godse. — 1527 atti Sira Jon Eiríksson enn þá Eyri i bitru sem sia er af giórningisbrefi milli hans og Ögmundar biskups. ejus apographum habeo. — 1539 i Skalholti septima die infra octavas assumptionis Mariæ (þ: sidarst i Augusto) feck biskup Ögmundur Dada Gudmundssyni Eyri i Bitru. Enne og Hvítahlíð er hann seigest feingid hafa af Sira Jone Eiríkssyni. Copiu af þessu brefi hefi eg. — So mun nu með árstaled á þessu brefi so samanhanga. J Correcturanne sem breinskrifast hefur átt. mun staded hafa xxxix. (eins og árstaled mun vera eiga) það hefur þeim er hreinskrifa atti i flyter synst vera xxxxi. hefur so þótt óreglhlegt ad skrifa þesse 4. x. og umbreytt þeim i xl. og sett so. i. aptan vid. og hafa þeir sem innsiglad hafa ecki athugad þetta. Hvernig sem nu er geinged til um þetta. þá er

1) Það bréf er frá 28. Aug. 1539. AM. Apogr. 1191.

hitt víst, að þetta bref verður að vera eldri en heimildarbréfið Dada fyrir Eyri af biskup Ögmundi, hvert daterað er 1539¹⁾, sem aður er sagt²⁾. (AM.). Árni lýsir innsiglið, sem í upphafi hafa verið fimm, og getur þess um innsigli síra Jóns Eiríkssonar, að það sé „aflagislega illa stungid, innani situr maður á stole, monstrosé turpis. Er síra Jóns Eiríkssonar, habeo alibi“.

bref fyrir veidilavs og fle(i)rvm odrvm.²⁾

Vier augmundur under gudz þolinmæde biskup j skalholtti giorum godum (mönnum) viturligtt med þessu uoru opnu brefi at vier medkennunzt at uier hofum selltt heidursamligre personu síra jone eirekssyñe til ævenligrar eignar og frials forrædis þessar uorar jarðer j ueideleysarfirde er liggia j grvnnauikur kirkiv sockn og so heita steinolfstader. mardareyr. steig og eydekot kallstader. þar med jördina þuerdal j adaluikurþingum og halfan vñadzdal á snæfiallastrond. med ollum þeim gögnum og giædum sem greindum jordum fylger og fylgtt hefer at fornu og nyiu og uier urdum fremzt eigande at. med so reiknudum jarða dyrleika. xij hundrudvm og .xl. og þar med þau kugillde er þessum adrnefndum jordum fylgia vndan oss og ollum uorum erfingium og epterkomendum. enn vnder greindan síra jón eireksson og hans erfingia. Hier j mote gaf adur nefndur síra jón oss jordena eyri j bitru. grof og huitahlid. til æueáligrar eignar og frials forrædis. med ollum þeim gognum og giædum sem fyr skrifudum jordum fylgia og fylgtt hafðu at fornu og nyiu og hann uard fremzt eigande át. undan sier og sinu(m) erfingium enn under oss og uora erfingia og epterkomendur. hveriar jarðer at reiknadizt at dyrleika flogur hundrut og xl. og þau kugillde er þar med standa. Skal sa hvor hallda til laga adur skrifvdum jordum er keypte enn sa hvor svára lagaríptingum er selde at hvorstveggia parttenum til. for þesse giorningr fram j skalholtti svnnvdagin næstan fyrir laurenciusmesso þessum uottum næruerandum og áheyrundum olafi magnussyni. eireki erimssyni og þorleife biorNSSyni prestum skalholtzbiskupsdæmis. Og til sanninda hier um settum uier uortt jncigle og fyrnefndur síra jón eireksson sitt jncigle med adur nefndra presta ju-

1) Sjá bréf 28, Aug. 1539. 2) Utan á bréfinu með forpri hendi.

ciglum fyrir þetta jardakaupabref hvertt at skrifat var j sama stad og deige sem fyrr seger anno salutis Mllesimo quingentesimo xl.^o j^o. ¹⁾

190. 15. August 1539. í Skálholti.

STAÐARBREF, út gefið af Ögmundi biskupi í Skálholti, handa síra Þorleifi Björnssyni fyrir Staðarstað í Steingrímsfirði, er Halr prestur Ögmundsson hafði nú sagt lausum.

AM. Fasc. LXVII, 6, frumritið á skinni með heilu innsigli biskups.

Universis cristifidelibus presentes literas inspecturis uel audituris augmundus dei gracia episcopus scalotensis salutem in domino sempiternam.

Noueritis nos ecclesiam sancte Marie uirginis apud starstad in steingrímsfiord nostre diocesis per liberam resignationem domini halloni augmundi uacantem dilecto nobis in christo filio domino thorlewo beronis presbitero nostre ante dictę dioecis cum omnibus suis iuribus libertatibus et pertinencijs habitis et habendis preter porcionem ecclesie rite ac canonicę contulisse perpetuis temporibus iuste et libere possidendam. Dum modo nobis nostrisque successoribus canonicę jntrantibus debitam exhiberit obedienciam reuerenciam et honorem.

Jn cuius collacionis testimonium sigillum nostrum presentibus est appensum.

Datum in recidencia nostra jn assumptione beate marie uirginis. anno dominj millesimo quingentesimo tricesimo nono.

191. 18. August 1539. í Skálholti.

EULENDR lögmaðr Þorvarðsson „befalar“ Jóni bónda Björnssyni sitt fult og löglegt umboð að nefna út dóm „um aðtektir og illvirki þýzkra manna“ (Claus fan der Mervitse og

1) Svo.

Diðriks af Minden), ef sig forfalli að koma að Laxárholti nú á föstudaginn eða laugardaginn.

Landsbókasafn 122. 4to bls. 205—206 með hendi frá c. 1770 eptir afskrípt Árna Magnússonar. Aflan við bréfið stendr eptir Árna Magnússyni: „Um adtekter i Widey Anno 1539 Integrum documentum exscriptum (ubi manifeste apparet) ex tabula pergamena Schalholtina. qvæ postea periit. liggur inter Schalholtensia mea“.

Bref Ellends Lögmanns.

Það giðre ek Ellendur Þorvardsson Lögmann sunnañ ok austañ a Jslande góðum mðnnum kunnugt með þessu minu opnu brefe. ad ef so kann ske. ad mig forfalle nockrer hluter. svo ad ek komest ecke i þann dag sem settur er á Laxárhollte. nu faustudagenn edur laugardagenn um adtekter og jllvirke þyskra manna þá befólum vier ærlegum dánumanne Jone b(onda) Bjornssyne mitt fullt og löglegt umbod mñns nãdugasta herra kongsins vegna. ad nefna ut þõm um áður greinda menn. ad öllu suo fullu sem ek sialfur. og alla hlute giðra ed besta. það mier tildæmest. Og til sanninda hier um þrycke ek mitt jnnsigle upp á þetta bref. Skrifad i Skalhollte mánudagenn næsta epter assumptio Sanctæ Mariæ virginis anno salutis M^o. D^o. xxx^o ix^o.

192.

23. August 1539.

í Laxárholti.

DÓMR, útnefndr af Jóni „bónda“ Björnssyni i umboði Erlends lögmanns Þorvardssonar. um víg Diðriks fan Minden og fylgjara hans, og dæma þeir þá Diðrik og hans féлага fulla óbótamenn.

A.

Íslenzki frumtextinn.

Ríkisskjalasafn Dana, „Island“ Nr. 13, frumrit á skinni. — Afskrípt i Fornbréfasafni Thorkelins (vantar niðrlag). — Gömul afskrípt af þessum dómi i ÍBfél, Khd. 125A. 4to bl. 98—99 frá c. 1650, er höfð til hlidsjónar. En margar eru afskríptir til af þessum dómi víðs vegar i dómabókum, svo sem Landsbókasafni 6. Fol. bl. 207—208, skr. c. 1640; Landsb. 789. 4to bl. 15, skr. c. 1630—40; Landsb. 67. 4to 112—113 með hendi síra Jóns Erlendssonar i Villingaholti c. 1650;

Landsb. 812. 4to 71, skr. c. 1660; Landsb. 122. 4to bls. 89, og 568—572, skrifað c. 1770 (i úgripi og í heilu lagi), — og enn víðar.

[Domur wīn Didrek wan mýndiñ og hans medfýlgiara¹).

[1539.²]

Ollum monnum þeim sem þetta bref sia edur heýra senda Pall Fusason. Dadi Gudmundzson. Jon Þorvardsson. Erlendur Jonsson. Biavrn Þorleifsson. Philippus Runolfsson. Eirekur Torfason. Sæmundur E(i)reksson. Magnus Jonsson. item annar Magnus Jonsson. Jon Helgason. Olafur Asbiarna(r)son kuediu guds og sina. kvnnigt giorandi. at þa er lidit var fra gvds býrd M. d. xxx og ix ær³) a laugardagin næsta firir Bartolomeus messu j Laxarholti a þingstad riettum uorvm uier i dom nefndir af erligum dandimanni Jone bonda Biaurnssyni. er þa hafdi fullt og laugligt vmbod Erlendz Þorvardssonar laugmanz sunnan og austan æ Jslandi. at skoda ransaka og fullnadar dom æ at leggja huera suara eda sekta at þeir menn skyldu skylduger uera er Didreck fan Minden hauflu j hel sleigit og hans fylgiara.

Jtem j fyrstu grein kom þar fram firir oss at Didreck van Minden og Kort Hrafn hefði rænt og gripit fra herra biskupinum halft annat hundrat lybysk mark i gulli og silfre fyrir utan nockura heimilld. dæmdum uier at þar skyllði leidazt ad ij lauglig uitne ad hann hefði hirt og hyltt adurgreinda peninga innan xiiij natta. enn at leiddum uitnvnvm dæmdum uier hann hafa forgiort aullu sinu lausafie.

J annari grein kom þar fram. at hann hefði rænt og gripit siaugur naut gaumul af Hvannauaullum fra biskupinum og audrum monnum. dæmdum vier at þar skyldu leijdazt ad ij lauglig uitne. og at þeim leiddum. þa dæmdum vier hann riettan og sannan ransman.

J þridiu grein kom þar firir oss at hann hefði latid stinga kirkiunnar lod og biskupsins j Grindauik og latid giaura þar hus j moti hans uilia og hans umbodzmanz. huort uier dæmdum sannliga ran.

Jtem j fiordu grein kom firir oss at hann hefði tekit vj

1) [125. 2) [utan á frumritinu. 3) at, steudr i frumritinu; er of-
aukið; sl. 125.

iarder nidri uid sund. þær biskupinum til heyrdu. firir utan hans uilia eda hans umbodzmanz.

Item j fimtu grein kom firir oss ad hann hefði ridit heim æ stadin og biskupinn med mikit fors og ohæfilegt ordtæki suo hann kalladi biskupin hundabriuara¹⁾ og hafði aunnur iafn skemmileg ord. og at leiddum tueimur laugligum uitnum uppa þessi adur greind ord. þa dæmdum vier Didrick fan Minden obotaman og þan med aullu saklausan sem hann j hel slo. þo hann hefði aungar saker adrar en þessa haft.

Saumuleijdis dæmdum uier alla hans fylgiara obotamenn. þa sem reyndizt at saunnv ræni hefði ueret med honum. og ij lauglig uitni fullnast til og²⁾ þeir hefði giort aunnr obotamal.

Pui at suo profudu og firir oss komnu og þessum uitnm leiddum. dæmdum uier Didrek fan Minden og hans fylgiara sanna obotamenn og þa alla fridhelga og saklausa sem þa hefði j hel sleigit. og huerium sina peninga aftur sem þeir hefði rænt og gripit fra. og adrar laugligar skullder ætti ad þeim. huort helldur at þeir værv innan landz eda utan. Þat sem þar af fram geingur dæmdum uier halft under kong. en halft under kirkiu vpp á þad þeir hefði rænt fra domkirkiunni og biskupinum. en þat þeir hefði rænt eda gripit fra audrum monnum eda obotauerk giort. dæmdum uier kongsins eign. Enn þeirra hesta. klædi og adra peninga sem þeir haufdv medferdis dæmdum uier under biskupsins uardueizlv inn til þess er þeir koma er uittaukumenn eiga at uera ad laugum þessara peninga. kuomu þar fram uiglysingar greindra manna sem j hel haufdu sleigit Didrek og alla hans fylgiara. hveriar uier dæmdum laugligar og skialligar j allann mata. at leiddu einu uitni uppá sierhveria. Item var þad fullkomliga uor domur. at huer systlumadur

1) „Þad conuitium *hundabrifare*, sem Didrik van Minden sagði vid eda um Ögmund biskup. mun hafa komid af cœlibatu clericorum. Kanske menn hafe hneixlad coactos illos cœlibes med. ad þeir convescerade cum canibus, qvippe animalibus domesticis. ðlika og sumer tala (nescio quam verè) um Romlendzka og geitur eda Calicutiskar hænur.“ (Arni Magnússon i Landsbókasafni 62. 8vo). 2) ad 125.

skyldi fullmectugur blifa j sinne sýslu og stande reikning-skap að næsta auxararþingi af skatti og landskyldum et cetera¹⁾. suo og skyldi Erlendur Þorvardsson laugmann hafa Gullbringusýslu. og hafa fulla magt at ueita þær sýslur sem oveittar vøre og giaura kongdömsins og landzins hit bezta. skyldi þessi aður greind uitne leidast innan þriggja manada hit seinsta og þar takast er minzt yrði fyrir j hans sýslu fyrir laugmanninum eða hans umbodsmanne.

Samþykkt þennan uorn dóm með oss aður greindur Jon Björnsson. og setti sitt insigli með uorum fyrr greindra dömsmanna insiglum fyrir þetta dömsbref. skrifat j sama stad deigi og ári sem fyrr seigir.

B.

Dönsk þýðing frá 1541.

Ríkisskjalasafn Dana „Island, Færöe og Grönland“ Nr. 16. Bundið inn í pergamentsblað, á því eru fjögur blöð úr katólskri bænabók á latínu. Á saurblaðinu stendur með 18. aldar hendi: „Disse translationes ere heel ucorrecte helst den sidste“, og með samtíma hendi og þýðingin sjálf stendur: „Thesse efter screffne sloge the iij menn þá vido kloster och lyste viglysing Item ormur runolsson och selver bergh yngemundeson then viglysing a altingi Item Joen Pettersson Item helge magnusson Item helge joensson“. — Eptir afskrípt frá Guðbrandi Jónssyni.

Wij efter screffne Pael fusessen dade gudmundssen Joen torbardssen Erlend joenssen biörn torlefssen Philippus Runolssen Erick torfuardsson Sæmunder ericsson Magnus Joensen Magnus jonsson Joen helgisson olef asbiornsson bekenis með thette wort obne breff ath tha som lidit var fra guds burdt Mdxix och ix are oppo logerdagenn nest for bartolomei a laxarholti þá rett tingsted wore wij vdi dóm nemfði af Erligh man Joen björnsson som þá then tíð hafði fult og loglig befallingh af Erlend toruwardsson logmann ósten och sónnen a Jslande at skode ransage och full dóm oppo segie huad sacth the menn vore vdi fallen som

1) Hér er gat á skinnbréfinu, og hefir svo verið frá upphafi, því að skrifarinn hefir strýkað kringum það. En nú er rifnað svo út úr einu horni gatsins, að þar er nú eitt orð glatað á eptir „z“.

didrick van Minnen haffdi j hel slagit oc huad them burdi ther till sware¹⁾ och sa for them som vore hans medfölgere.

Jtem j thet försti kom for oss ath didrick wan Minnen och kort Raffn haffdi rofwit och tagit fra h(er) bispen halft annet hundret lyski mark vdi gull och solfw vtten nogen rett eller bifalning ther for domdi wij ath ther till skulle kome ij loglijgh witne at han haffdi tagit och gómt fornemte peningi inen xiiij netter oc ner thi ij vitni vore sworne dómndi wii han hafue forgort alle sine lösse peninge.

Jtem i thet annit kom ther fram at hann haffdi rofuit och taget iiij gamel nodh aft huanevold fra bispen och andre menn dómndi wii at ij loglig vidne skulli beri ther sannind vm oc ath them sworne Tha dómde wii ham rett och sand ranssmand.

Jtem i thet tridie kom for oss at han haffdi lated tage en jord som kirkien och bispen atti liggend vdi grinde-wigh och ladet góre ther hwss oppo mod bispens heller hans vmbodsmands vilie och teth dómde wij ith fult raen.

Jtem i teth fiorde kom for oss ath hand haffdi tagit sex jorder neder vid sundit som biscopin til hórði for vden hans vilie heller hans vmbodsmands.

Jtem i femti kom for oss at han haffdi ridit hemni pa biscopsgarden till bispen med rett floss och talet²⁾ ham till vbequemlig ordh och kallet ham hundebrydere och haffde mange andre jam skemmelig ord. Och nær ii logligh vitni haffdi thet fornemte ord suorit Tha dómndi wii didrick wan Minnen obotemand och then med alle saglösen som han j hel slo tha at hand haffdi ingi sager giort andre en tisse etc. Samitid dómndi wii alle hans medfölgere obotemenn effter thi at the haffde róffuit och rent med ham och ii laglig witne thet beuiste och till med att thi haffdi giort anner obotamall.

Jtem at sa profuidi [och effter sadane vidne³⁾] som for oss kome och thi vitne sworn dómde wii didrick wan minnen oc hans medfylgere sanne obotemenn och them alle

1) Hér hefur af ógáti orðið bil i afritinu, en hér vantar ekkert inn i. 2) Hér stendr á spássiu: „fulmacl“, en því er hvergi vísað inn i lesmálið, enda virðist það hvergi eiga við í nágrenni við þetta. 3) Þessu er vísað inn af spássiu.

saglöse som them hafði i hel slagit och them sine peninge i geen som the hafde röffuet och tagett j fra och sametid andre loglige skuller som thi vore bort skylligh huat heller teth vare vden lands eder inen vm the ere till etc.

dömde wii halfft vnder kungh en halft vnder kirkie vdfatt the peninge som the hafde röffuet fra domkirkien och bispenn En thet the hafde röffuet och tagit fra andre menn heller vbotegerninge giort dömde wij vdi kungens egn En the heste klede och andre peninge som the hafde med fare dömde wii vnder bispens gömsle och forwaringh indtill tess ath the kome som rett egend ere med logen till tess peninge.

Kom ther och fram viglysinger fornemde mends som i hel hafde slaget didrick och alle hans medfylgere huilke wii dömde loglige och skelige vere i alle made och ith vitne sworet pa hwer ten som slagen var.

Jtem var thet fullkomlige vor dom at huer systemand skulle fulmectig blifue vdi sin sysle och sta regenskap at neste awxaraarss tinge oc sa aff alle skatter och landskyllier etc. Skulle och Erlend torduardsson logmand hafue gullbringe sysle och hafue fulle macht ath vd skiffte the sysler som vskiffte var och gifue och gøre kungdomsens och landsens beste.

Skulle och tisse fornemde vitne vere sworne inenn iij manede at seneste och ther tages som them vorde minst fore j huers sysle for logmanen heller hans vmbodsmann.

Samtyckte thenne vor dom med oss fornemde Joen biornsson och sette sitt insigle med vore fornemde domsmens incigle for thette domsbreff screfuet same sted dag och aar som fore siger.

193.

25. August 1539.

í Tungufelli.

ÖMUNDR biskup í Skálholti og Jón biskup á Hólum samþykkja og staðfesta með sér sátt þá þeirra milli, er áður hafði verið gerð, og það, sem enn á greinir, skuli útgerast af góðum mönnum, sem þeir nefni þar til sjálfir, svo það megi ekki bregða þeirra bróðerni og bundnum trúskap.

Landsbókasafn 62. 8vo „Ex orig. habeo melius exemplar“ (AM).
— Ekki finst nú önnur afskrift bréfsins en þessi.

Vier Augmund met gudz náð biskup i skalhollte og Jon met samre náð biskup á Holum giðruðm göðum mönn-um kunnigt met þessu ockru opnu brefi at vier hofum samþyckt og stadfest fullkomliga satt. efter því sem áður hefur gior verit ockar á mille. Enn hvad sem ecki er sattsamlega uttalad edur til agreiningar kann ad koma framleidis ockar i mille. skal skodast og utgiðrast met þeirra godra manna samþycki sem vit sialfer tilnefnum i þeim stad og deige sem af ockur báðum er tilsettur. svo þat meige j öngum greinum bregda ockru bróðerne. og bundnum truskap kristeleg-um og kennemannlegum kærleika. sem hverium ockar ber vit annan at hafa. Og til samþyckes og stadfestu hier um setium vit ockar jncigle fyrir þennan giðrning sem giðr var i Tungufelle i ytra hrepp in crastino die Barptolomei¹⁾ Apostoli. Anno Domini M.^o D.^o xxxix.

194. 27. August 1539. i Skálholti.
ERLENDR lögmaðr Þorvarðsson staðfestir og samþykkir Lax-
árholtisdóm frá 23. Aug. (Nr. 192).

A.

Íslenski frumtextinn.

Ríkisskjalasafn Dana, „Island“ 13, frumrit á skinni með innsigli fyrir. — Afskrift í Fornbréfasafni Thorkelins.

Þath giore eg Erlindr Þorvarðzson laugman sunnan og austan a Íslandi godum monnum kunnigt med þessu minu opnu brefi at æ miduikudagin næstan epter Bartolomeusmesso dag um sumarit þa lidit uar fra gudz burd M. d. xxx og ix dár i Skalholti komu firi mic uelbornir menn Jon bondi Bjornsson og Dadi bondi Guidmundsson¹⁾ oc sogdu fram þennan samna dom sem hier er med festur huerú dom ec hefi styrekt stadfest og samþykt j aullum sinum greinum oc articulis og hann af aungwm riufazt meiga nema af uorum heygbornazta herra Noregs kongi. med bestu manna

1) Svo.

rade. epter laugum. Og til saninda hier um set ec mitt jnsigli firir þetta bref skrifat j sama stad deigi og ære sem fyr seigir.

B.

Dönsk þýðing frá 1541.

Ríkisskjalasafn Dana „Island, Færøe og Grønland“ Nr. 16., 2. skjalid i því hepli.

Logmands ordskurd

Thet bekenis Jekh Ellinder toruardsson logmand sön-
nen og östen a Jsland med thette mitt obne breff at a odins-
dagen nest effter bartolomei vm summeren tha lidit var fra
guds burd Mdxix j skalholte kom for migh erlig mand Jo-
en biörnsson och dade gudmundsson och sagde fram thenne
dom som her vider festir huilken dom Jekh hafuer styret
stadfest och samtyct vdi alle sine grenir och articulis och
han aff ingen ryffuis¹) ma vden aff vor högborniste herr nor-
geskunge med beste manne rade efter logen. och til sanind
her vm setter ieg mitt incigle for thette breff screffuet j
samme sted dag och aar som for siger.

195.

28. August 1539.

í Skálholti.

ÖGMUNDR biskup í Skálholti fær „vorum kæra frænda Daða
bónda Guðmundssyni“ jarðir þær, er sira Jón Eiriksson hafði
feingið honum, Eyri í Bitru, Enni og Hvitahlíð, ennfremr
Keflavík á Rauðasandi og jarðir þær á Ströndum, sem Ormr
bóndi Sturluson hafði feingið biskupi.

AM. Apogr. 1191, eptir frumriti. Sbr. bréf frá 3. Aug. 1539. Nr. 189.

Vier augmund med gv(d)z nad biskup j skalholti gior-
vm godvm monnum kvnigt med þessv vorv opnu brefi ad
vier hofvm gefit vorvm kiærvm frænda dada honda gvd-
mundssyni allar þær jarðir sem sira jon eirrecksson hefur
oss feingit og sellt sem er eyre j bitrv. enne og hvitahlid.
so og þav kvigilldi sem med þeim standa til fvllrar eignar

1) Undir þetta orð er strykað og stendr fyrir ofan það „bryðis“.

og fliars¹⁾ forrædis vndan oss og ollvm vorvm epterkomendum skalhollz formonnum en vnder adurnef(n)dan dada og hans erfingia. so og hofvm vær fengit honum jordina keflavick sem liggur j bæiar kirkiv sokn a raudasandi med ollvm þeim gognom og gædvu sem henne fylgir og fyllt¹⁾ hefur at fornv og njv og vier hofvm fremst eigandi at ordit af sira filpvs jonssyni og hans modur dyrfinv gisladottur. hier med hofum vier feingit honum alla þa jardarparta sem ormur bondi stvllason hefur oss goldit nordur a strondvm j jordvne krosnesi. nordurfirdi. selianesi og melvm huerreri¹⁾ liggia j arnes kirkiv sokn. Og til saninda hier vm setivm vier vort jnnsigle fyrir þetta vort giarabref skrifad j skalholli septima die infra octavas assvmpcionis marie anno domini M^o dc xxx og ix,

196. 1. September 1539. á Úlfhljótsvatni.
VITNISBURÐR Jóns Loptssonar og Pétrs Pétrssonar um ránskap Korts Hrafnis og Diðriks af Minden, bæði á Eyrarbakka og á Hvannavöllum.

A.

Íslenski frumtextinn.

Ríkisskjalasafn Dana, „Island“ Nr. 13, frumrit á pappír með innsigli fyrir. — Afskrift í Fornbréfasafni Thorkelins.

Þad giöri eg Jon Loptson godvm monnvu kvnnigt med þessv minv opnv brefi ad eg var á Eyrarbacka. þa Kort Hrafn oc Didrik wan Minden ræntv vr minni vardveitzlv halft annat e lybisk mark er biskvpen atti i gvlli oc silfri. vorv þar til vitnis Oddr Gvdmundzson og Are Einarson. og skipherra Tvnius Pingtz. og her epter vil eg sueria nær eg verd fær til.

J annari grein vissi eg oc Petr Petrsson ad Didrik wan Minden rænti iij navtvm af Hvannavaullvm. atti ec eitt og Annbiorg annad og Skalholltskirkia tvo. erv nv vu áur sidan. er Petur Petrsson hier til vitnis med mier.

1) Svo.

Og til sannenda hier vm þryckie eg mitt insigli a þetta bref skrifad a Vliotzvatni ipso die Egidi(i) abbatis Anno domini M. d. xxx. ix.

B.

Dönsk þýðing frá 1541.

Ríkisskjalasafn Dana „Island, Færöe og Grönland“ Nr. 16., 4. skjal í því hefti.

Thet gör jeg Joen loptsson gode menn kunnoct med thette mitt obne breff ath jegh var a ðrebacke tha kort raffn och didrick wan minnen róffuede aff min kiste halft annet hundredt marck lybske som bispen atte j gull och sylfuer vare ther till vidnis odder gudmundsson och are enarsson oc skiber tonius pingtz och her effter vill ieg swerie ner jeg worder för till.

Jtem ydermer viste jegh och peter petersson ath didrick wan minnen róffuede iij nõdh aff hwanewollum atte jegh ith och jnborg annet och skalholtz kirkie ij och er nw vij aar siden er peter petersson her till vidnis mett megh oc till sanninde her vm trycker jeg mitt incigle for thette breff screffuet a vliotzvatn ipso die Egidii abbatis anno domini Mdxix.

197. 6. September 1539. í Kópavogi.

DÓMR útnefndr af Erlendi lögmanni Þorvarðssyni, kongs umboðsmanni í Kjalarnessþingi, um þá menn, „er í hel slógu fjóra menn, er í Viðey voru afláttnir, og fylgt höfðu Diðrik van Mindinz til þeirra attekta og vandræða, er hann frammi hafði þar og annarstaðar“, og eru þeir „afláttnu“ dæmdir óbótamenn, en hinir sýknir saka.

A.

Íslenzki frumtextinn.

Ríkisskjalasafn Dana, „Island“ Nr. 15, frumrit á skinni, og eru 4 innsigli enn fyrir bréfinu, og er ljón í innsigli Erlends lögmanns, — Afskrift í Fornbréfasafni Þorkelins.

Ollum monnum þeim sem þetta bref sia edur heyra senda Magnus Jonzson. Þoralli Einarson. Ollafur Olafson. Magnus Jonson. Oddur Sýgurdzson. Helgi Sýgurdzson. Þordur Þosteinnsson. Bergur Jngemundarson. Brandur Jons-son. suar[n]er logreittumenn¹⁾. Eyolfur Petursson. Gisli Gudmundsson. Þostein Hallbiarnarson kuediv gudz og sina kunigt giorandi. at sub anno gracie M. d. xxx. ix. a fostu-dægin næsta firir nativitatis sancte Marie²⁾ j Kopavogie vm haustit a þingstat³⁾ reittvm⁴⁾ vorvm wier j dom nefnder af heidursanligum dandi manni Erlendi bonda Thorwardzsyne logmanni svnan og austan a Jslandi. somvleidis kiorinn og dæmdur kongsens vmbodzman j Kiælarnesþinge⁵⁾ at ranska og jnvirduliga meta og skoda og fvllnadardom æ at leigia⁶⁾ huera suara edur sekta er þeir menn mundu skylldavgie⁷⁾ wera kongdomsens wegna er j hel slogu þa iiij menn er j Vid-ey worv aflatner og fylkt hofdv Didrik fan Myndinz til þeirra attekta og vandræda er hann frame hafdi þar og annarstadar et cetera. Var viglysingin þar svarin og son giord.

Jtem j fystv grein klagadi aboti Alixcius⁸⁾ at þeir menn hefdi rænt og gripit med fyrnefndvm Didrik klustursenz⁹⁾ goss og fe. Hier med suivirt klvsturseuz¹⁰⁾ pionvstvfolk med fullreittizordvm¹¹⁾ og verkvm. barit æ þeim og bundit.

J annare grein hefdu þeir nidur tekitt og brotit stadar- inz hvs en briotit¹²⁾ og briallad abotastofvne j klvsternv¹³⁾ þvert j mote kirkivnnar reglv. so og þær hirdzlv er þar jne worv. brvtv þær vpp. ræntv og forgavdv þeim peningvm hier med brefvm og skilrikivm er þar jne vorv klustersenz¹⁴⁾ og abotans so hann sagdizt ecki hafa aptur feingit. hvar vti oss leist mikil verk og stor ranskapur. þvi giordvm wær abota Alixcius¹⁵⁾ skylldavgan¹⁶⁾ at leida hier til ij loglig vitne at þess- er fiorer menn hefdi at slikvm verkvm werit med opp(t) nefndvm Didrik og þessi eidur skyldi vnnin wera jnnan vu edur seinsta jnnan xiiij natta firir logmannenvm edur hans logligvm vmbodzmanni j firrsogdv þingi. Enn at þess- vm vitnvm leiddvm dæmdvm vier þessa optnefnda menn fallit hafa a sinum eigin verkvm firir þyfskv og ranskap

1) Svo. 2) þ. e. 5. Sept. 3) Svo.

med fullu domz atkvæði og ogillda kongi og karlli og fulla obotamenn verit hafa med ollv epter því sem landzlaga bok-in jne helldur og vtvisar j obotamalvm. enn þa alla syn-saka¹⁾ og saklavsa er þa afleitv¹⁾. enn ef vitnin brygdvst dæmdvm vier þetta sama mal til næsta Auxararþingz.

Og til saninda hier vm samþykti þenan vorn dom fyr nefndvr herra Erlendur med oss og setti sitt jnsigli med vora firrskrifadra domzmannna jnsiglvn firir þetta domz-bref skrifat og samsett deigi sidar en fyr seigier.

B.

Dönsk Þýðing frá 1541.

Ríkisskjalasafn Dana „Island, Færøe og Grønland“ Nr. 16., 5. skjal í því hefti.

Vij effer screffne Magnus Joensson torald einerssen oleff olsson Magnus Joensson odd sigurdsson helgi sigurdsson tord torstensson bergh Jngemundsson och brander jons-son sorne lagrettemend Eiulff pedersson gisle gudmundsson torsten halbiörnsson göre vitterligt ath aar effer guds burdt Mdxix vorfrve afften Natiutate vdi kopevoge vm höstet pa rett tinghstedh vore vij vdi dom nemffde af Erlig mand Ellend toruardsson logmann sønnen och östen a Jslande ko-ren och dömdt till kungens vmbodsmand ath vere pa kialarnes tingh ath ransage och fuldkomlige mede¹⁾ och skode och siden full dom pa sige hwre denne sagh the matte skyllige vere pa kungens vegne som i hell sloge the iij mand som i vidö klost-ter vore i hell slagne och fölget haffde diderick wan minnen for the onde gerninge och onde raad som the haffde bruged ther och ander steds. Var viglysingh ther soren och sand giordh. Jtem i förste klagede h(er) abed Alexius at fornemffde mend haffde röffuet och taget med fornemffde diderick klost-ers gods peninge och haffde misgiort vidh klosters tieniste folk med skameligh ord och gerninge slaget them och bun-det framdeliss vpp brodet husen besömdlige abedes stwe och hans kister och gömsler som ther inne vore och vd toge

1) Svo. 2) Orðið „mede“ undirstrykað í textanum og yfir því stendur „ee“. G. J.

hans peninge och klosturs breff sem ther inne wore som han sagd(e) ecki hafte fatt igen huilket oss tótte vere store ugerlinge och vrett ther for till sagde wij fornemffde hr. abed Alexius at hand skulle thet lade beuise med ij loglig vidne at the iij mend hafde thet werck giort med fornemffde diderick och then eed och beusingh skulle vere full kommed innen vij heller seniste xiiij dage for logma(n)en heller for hans vmbodsmand a fornemffde tingh en ath tesse buisingh fram komen dómde wij tesse fornemffde mend hafue fallet pa sine egne gerninge for roffueri med full doms samtyct och vgille for kungh och karll och fulle vbodemend med alle effter thi som lands lege bolken¹⁾ inne holler och vduiser vdi vbodemall och the alle saglöse som them sloge En vm tisse vidne vndskydis tha dómde wií thet samme mall till thet neste awxar ar²⁾ tingh och till sannind her vm samtycte thenne vor dom fornemffde Ellend lagmand mett oss och sette sitt incigle med vore for²⁾ nemffde doms mends incigle for thette doms breff Srefuet dagh och aar som fore siger.

198. 11. September 1539. á Byjaskerjum.
Dómr tólf manna útnefndr af Erlendi lögmanni Þorvarðssyni um yfirgang enskra manna á Íslandi.

Add. British Museum 11, 242 (FM. 206) bl. 40a—b. Syrpa síra Gottskálks Jónssonar í Glaumbæ, skr. 1543—91.

domvr vm eingelska menn .iij.

Þat giorvm vier kare grimsson. fiolsvinur helgason. þordur þorsteinsson. avgmvndur avgmvndzson. are helgason. Nicvlas jonsson. Pall jacobsson. þorvardur gvdlavgzson. magnus jonsson. hallr eigelsson. jon jonsson. halldor ormsson godvm monnvm kvnnigt med þessv vorv opnv brefi arvm epter gvdz bvrð .M. d. xxx. oc ix. ar fimtvdagen næstan firir crossmessv vm havstid æ biaskerivm æ rosmhvalanesi. worvm [vier] i dom nefnder af Erlindi logmanne þor-

1) Svo. 2) tvíritað í frummritinu.

vardzsyne firir svnnan oc avstan æ islandi at ransaka oc skoda oc jnnvirdvliga vm skygnaszt vm þa vtlenska menn er setiaz hier jnn i landit með ymisligvm skalkaskap oc ranskap sem margr fatækr landzins almvgi hefur feingit opt-sinnis miklar ravner af.

Jtem j fyrstv grein klagadi margr fatækr mann sig af eingelskra manna yfergangi þessvm monnvm tilgreindvm jone daltvn. nicvlas petz oc jon kock. j fyrstu grein j ockri oc rane. j annare grein rænti þeir fie manna en berdi þa. j þridiv grein epter þat skæri þeir oc styngi. j fiordv grein meti þeir sitt fie oc gotz at þeir tæki iij peninga eda fiora firir einn. smiorfiordvng firir x sterlingi. smiortvonnv firir iije fiska til gilldis. mioltvonnv firir iij vættir fiska. vintvonnv firir ije fiska eda meira. vottadizt þetta oc sannadiz af skilvisvm oc skialligvm dandimonnvm. hvar vti oss leidz micill ranskapr gior vera vorv fatæka landi. Svmvleidizt mvndi vort land eigi leingi byggiaz med snodan hætti eda marknadi ef svo skyldi framganga. Er hier yfrid morg landzins log lioslig hier vm at fyrskrifader menn hafa dæmder verit vr vorv landi vm vetur þo þeir sie hreinfirdvger allra helst at þeir hafa slikar tiltekiur. Enn firir slikan ranskap sem þeir fara med um landit oc skemd oc svivirding æ monnum. næmdum vier þeirra fie allt vnder kong oc riett tækt kongz vmbodzmanne hvar sem stædi. þeir aller fridhelger er sækti en hiner aller ogillder er veria edr firir standa. enn sialfa eingelska oc vtlenska vinturlegumenn vtlæga oc firirgiort fie oc fridi hier j landit epter þvi sem landz login vtvisa oc obotamal jnne hallda um þa menn er lata lif sitt firir þyfsku saker edr ran. hvort helldr þeir nazt æ sio eda landi.

Og til sannenda hier.

199. 13. September 1539. í Kaupmannahöfn. BRÉF Kristjáns konungs III. til Claus van der „Mervisso“ fögeta „á vort land Ísland“, lögmannna og sýslumanna um að láta ganga dóm á jarða úgreiningi þeirra Pétrs Loptssonar og Ögmundar biskups.

AM. 234. 4to a) bls. 266—267, skr. c. 1599; b) bls. 583—584, skr. c. 1600. — Óvíst er við hvaða Maríumessu hér er miðað; hér er ætlað á Maríumessu síðari (8. Sept.).

Kongsbrief gíefid píetre loptssýne.¹⁾

Vij²⁾ Christian med gudz nad danmarkis noreigis vendis og gottis konung hertugi vt j slesuik holsten storkmaræn oc dittmerskin [greifi vtj oldinborg og delminhorst³⁾ heilsa⁴⁾ þig⁵⁾ vor elskuligi claus vander meruissó foggvite) oc embættismann vpp⁶⁾ æ vort land Jsland somuleidis logmenn og sylumenn þess sama stadar kíærliga med gudi oc vorri nad. vitid ad þessi brefvíjsari vor elskuligi píetur loptsson vor manni oc þienari⁷⁾ sama stadar hefur latid vnderuíjsa oss med huerium hætti ad væri [æ greiningur⁸⁾ millum hanz og biskup augmundar vm nockud jandagottz og eigner sem fyrr nefndur biskup augmundur hefur halldid fyrir honum j nockur ár án hanz minni [vilia og samþyckiz⁹⁾ sem fyrr nefndur píetur loptsson [framæ meir ydur vnderuíjsa kann¹⁰⁾. Þvi bidium vier ydur bifolum oc tiltruum oc nu med þessu voru opnu brefi fulla mact gefum ad þier med það allra fyrsta j hæfiligan tjma oc stad til samanz komid stefnandi huorvm tueggium med þeirra beggia biuíjsing á báðdar síjdur til domz fyrir ydur ad skoda oc ransaka lelegheit [huernin hattad er¹¹⁾ þar vm oc síðan skilia þá ad med domj epter jslendskum laugum oc gefi þeim þar vpp á [skrifadan dom¹²⁾ fra ydur huern dom sem¹³⁾ þier verdit¹⁴⁾ þar yfer seigiandi so¹⁵⁾ sem þier uilied andsuara fyrir gude oc vera bikender fyrir oss. bidiandi og biodandi bædum yckur sem [saumu¹⁶⁾ sauk á hrærer ad þid viled koma med yckar bref til¹⁷⁾ fyrr nefnda¹⁸⁾ domara hue nær edur huar þier ydur til seigandi verda oc þui hlyda oc það hallda sem þier yckur þar vm æ badar síjdur yfer dæma. oc afseigiandi verda epter laugum. latandi það j aunguan mata forsomaz. gefid vpp á [vort slot¹⁹⁾ kaupinhavn laugandaginn nærst-

1) b. 2) Wier b. 3) [sl. b. 4) heilsu b. 5) þier b. 6) b; sl. a. 7) þess, b. v. b. 8) [agreining b. 9) [b (á spássiu); sl. a. 10) [kann ydur framar ad vndervisa b. 11) [b (á spássiu); sl. a. 12) [skrifad b. 13) sl. b. 14) b; uilied (!) a. 15) b; sl. a. 16) [su sama b. 17) b; oc (!) a. 18) nefndra b. 19) [vort slote b.

an epter festum Mariæ anno domini [millessimo quingentesimo tricessimo nono.¹⁾

vnder vort signiet.²⁾

*Athugagrein Jóns Björnssonar (frá því um 1600)
um þetta konungsbréf og alþingisdóm frá 30.
Júni 1487 (DL, VI, Nr. 531).*

AM. 234. 4to a) bls. 267; b) bls. 276; c) 528; alt skrifað um 1600.

Til[merkis og opinbera saninda hier³⁾ vīm þann⁴⁾ tylftaradom sem mījn⁵⁾ saliga moder⁶⁾ Steinun jonzdóttir afhentj pauli heitnum jonssyni [bróður sijnum⁶⁾ er þetta⁷⁾ kong⁸⁾ maiestetz bref sem fyrr skrifað stendur oc þá gaf [minn langafi⁹⁾ pietur loptsson gardin stadarhol dottr dottr sinni steinuñi jonzdóttir [minni saligu modur¹⁰⁾ huerium hon nædi eckj ad hallda fyrir ofræike skalholtzmanna oc því selldi greind steinun heitin¹¹⁾ þennañ gard stadarhol [broður sijnum¹²⁾ pauli jonssyni fyrir lxe j jordum. huer lxe j jordum [mījn saliga moder feck mier. oc þennan gard stadarhol heldur pall jonsson enn j dag oc¹³⁾ feck [kongzins¹⁴⁾ vrskurd oc stadfestu þá vpp á nytt og var fyrrnefndur tylftardomr [vpp á¹⁵⁾ arf pieturs loptssonar epter stephan loptsson broður sinn af konginum giordur nytur og myndugur oc med fulla mact bljfa huer kongzins¹⁶⁾ urskurdur var af pauli jonssyni vpp lesinn hier á alþingi þá hann klaga uilldi af skardzmonnum toll j biarneym¹⁷⁾ sem margt ar hafdi skardz kirkia haft oc halldid.

1) [a, og einnig b á spássu; en inni í textanum: „M. ecce lxx og iij“ (!) og hnytir svo aptau við bréfið: „Sex arum seinna ættleiddé Steinunn Gunnarsdóttir Pietur son sinn til arfs síns. Enn loptur fader þeirra hafde arfleidd Stephan. og voru þeir báder hans sýner.“
2) Signet b. 3) [sannenda og opinberligs merkis c. 4) þennañ c. 5) sl. c. 6) [b. v. c. 7) þad c. 8) konglig c. 9) [langafe Jóns Björnssonar c. 10) [modur þeirra Björnssona c. 11) sl. c. 12) [sl. b. 13) [Steinvnn Jonzdóttir feck syne sijnum Jone Björnssyne. En Pall Jonsson hieilt fyrrnefndañ gard Stadarhol til síns daudadags c. 14) [Konglig Maystets c. 15) [vm c. 16) konglig Maystets c. 17) það var 1579. Sjá Alþingisb. I, 375–377.

200.

[14. September] 1539.

í Viðey.

EIÐATÖKUVITNISBURÐUR um framferðir þeirra Dídriks fan Minden í Viðey.

A.

Íslenski frumtextinn.

Ríkisskjalasafn Dana, „Island“ Nr. 14, frumrit á skinni. — Afskript í Fornbréfasafni Thorkelins.

Þat giore ec Olafur Narfason godvm monnum kunnigt med þessv minv opnv brefi. at epter bon og beitzlv logmanzins og j hans vmdæmi medkennvzt eg at eg hefi teckit suo felldan eid af Olafi Teijzssyni og Biarna Haldanasyne. suo hliodandi ord epter ord sem hier stendur skrifad.

Til þess leggium uid hond æ helga bok og suo skiotum uid ockrv mali til gudz at þeir menn fíorer sem hier vorv aflatner j Videy giordu so felld verk at þeir foru med Dídrik fan Minden suivirtv menn. skemdv bavrdv og bundv. brutv vpp abotastofuna j Videy. ruskudv og roskvdv hana innan. brutv. þarv og brendv. þar med brialudu j annat efne. brutu upp hirdzlv og forgudu þvi fe er þar jnne var so abotinn fann ecki aptur. Og at suo stofvdvm eidi se ockur gud hollur.

Og til sanninda hier vm set ec mit(t) jnsigli fyrir þetta eidstokvbref er skrifat var j Videy anno domini M dxxx og ix ðr.

B.

Dönsk þýðing frá 1541.

Ríkisskjalasafn Dana „Island, Færöe og Grönland“ Nr. 16, 7. skjal í því hepti.

Jegh oleff narfuesson bekennis mett thette mitt obne breff ath effter bön och begering¹⁾ logmansens och hanss mettdomere kennis jeg hafue laget thenne Edh aff oleff teysson och biörn haldansson so ludende ordh effter ord som her for screfuet star Thil tess legge vii hand a helge

1) Þessu er vísað inn af spássiu.

bogh oc so skyde vij vort mall till gud at thi iij mend som slagne vore j vidð giorde sadan gerninge att the fore mett didrick wan minnen til for nefnde vidð forderfuede skende sloge och bunde abedens folk och vpp brøde abedens stwe hugge brøde och sloge huad ther inne var och vpp brøde hans kister och gòmslar oc vdtoge hans peninge som ther i vore so at han fick them ecke igen och at so staffwet Eed oc soren so vere oss gud huld som vii santt sige en vreder vm wij lyge. och till sannind her vm setter jeg mitt incigle for thenne vitnisburdt som screfuet var vdi vidð dagh oc ar som fore siger.

201. 17. September 1539. í Viðey.
VITNISBURÐER um framferði þeirra Diðriks fan Minden í Viðey.

A.

Íslenzki frumtextinn.

Ríkisskjalasafn Dana, „Island“ Nr. 14, frumrit á skinni með 3 inn-siglum. — Afskript í Fornbréfasafni Thorkelins.

Þad giorvm vid Jon prestur Jonsson og Þoralli Einars-son godum monnum kunnigt med þesso ockro opnv brefi. at i storstofvnni j Uidey sunnodaginn næsta epter Mariu-messo seirne arum epter gudz burd Mdxxx og ix handfesti Olafur Teitzson og Biarne Halfdanarson med fleirum audrum godvm monnum abota Alexius suo hliodanda eid sem hier epter stendur skrifadur.

Til þess leggium vid havnd a helga bok og suo skiotum vid ockro mali til gudz at þesser menn fiorer sem hier uoru aflatner j Videy giordv suo felld uerk at þeir forv med Didrik fan Mynden. suijuirto menn. skemdv. bavrðv og bundv. brvttv vpp abotastofvna j Videy. ruskavdo og rauskvðv hana jnnan. brvto baro og brendo. þar med brialvðv j annat efne. brvto vpp hirdzlr og forgydo þui fee er þar inne var suo abotin fann icki¹⁾ aptur. at suo stavfvðvm eidi sie ockur gud hollvr. gramur ef vid liugum.

Og til sannenda hier vm setivm vid fyr greinder menn

1) Svo.

Jon oc Þoralli ockur jnsigli firir þetta vitnisburðarbref skrif-
at j Videy þrimur daugvm sjdar a sama ære sem fyr seger.

B.

Dönsk þýðing frá 1541.

Ríkisskjalasafn Dana „Island, Færøe og Grønland“ Nr. 16., 6.
skjal í því hepti.

Vij effter screffne Joen jonsson prestir thorald enarsson
bekennis mett thette vort obne breff att vii vore j store
stwen vdi vidð kloster sunnedagen nest effter vorfrve dagh
nativitatis Aar effter guds burdt Mdxix fram gick tha oleff
teysson och biörn haldansson mett flere gode mend och
sore en full edh so ludende som her effter scriffuet star.
Thess legge vii hand a helge bogh och so skyde vij vort
mall till gud at tesse iij mend som slagne vore vdi vidð
giorde so feld werck at the fore mett diderick wan minnen
forderfuede skende sloge och bunde abedens mend vpp brøde
abedens stwe j vidð hugge stunge och forderfuede och vpp
brøde kister och andre hans gòmsler och vd toghe the pen-
inge som ther inne vare och alt mett so ath abeden fick
them ecke i gen. ath so staffwet Eed vore oss gud huller
som vii sant sige och vred vm vij lyge. oc till sannind her
vm sette wij fornemfde Mend Joen och torald vor incigle
for thette vitnisburds breff screffuit vdi vidð dagh och aar
som fore siger.

202. 21. September 1539. í Kaupmannahöfn.
ÁGRIP af lögmansbréfi, útgefnu af Kristjáni konungi III,
handa Ara Jónssyni norðan og vestan á Íslandi.

Ríkisskjalasafn Dana, Register over alle Landene I, bl. 146.

Wre¹⁾ Jonsenn fick breff At schulle were Laugmandt
paa Jslandt Nordenfieldt oc Westenfieldt.

Actum Haffniæ S. Mathæi dag Anno 1539.

1) p. e. ære 𐀀 Ari.

203. [21. September 1539. í Kaupmannahöfn].

ÁGRIP af lögmansbréfi, útgefnu af Kristjáni konungi III. handa Erlendi Þorvarðssyni austan og sunnan á Íslandi.

Ríkisskjalasafn Dana, Register over alle Landene I, bl. 146.

Ellender Tordmordsen fick i lige maade bestillingh At schulle were laugmand paa Jsslandt ostenfieldz oc Sönnendfieldz.

Actum vt supra.

204. 1539.

ÁGRIP af bréfi Kristjáns konungs III. til Claus Maruidz um Viðeyjarklaustr.

Register over alle Landene I, 146 í Ríkisskjalasafni Dana. — F. Job. Hist. Eccl. II, 281. — Safn til sögu Íslands I, 661. Sbr. Danske Magazin IV, 3 bls. 250—251.

Claus Maruidz fick följebreff thil menige bönder som ligge thill Huidöe Closter. dog saa At hand skal besörge Abbeden oc menige brödre der jnde ere med dieris Wnderholling thill kleder. Madt och öl.

Actum Haffniæ Anno 1539.

205. 29. September 1539. í Hamborg.

BRÉF Gizurar biskupsefnis Einarssonar til Kristjáns konungs III., þar sem hann skýrir frá því, að Ordinanziana meðtaki allir í Skálholtsbiskupsdæmi, skýrir honum frá drápi Diðriks af Minden, sem hann hafi spurt til Hamborgar, vonar hann gjaldi þess ekki og geti öruggt komið á konungs fund.

AM. 232. 8vo, bl. 9a—10b (VI). Bréfabók Gizurar biskups í frumriti. — Prentað í Finni Johannæi Hist. Eccl. Isl. III, 248—249. Sbr. Nr. 208.

Dorchluchtigeste Grothmechtigeste koningk. Hochgebaren forste. gnedigeste herre Mijne plichtighe gehorszame vnderdanige demodighe vnd gantz wyllige dienste na allem vnd

hogestem vormoghe tho uornn. Dorchluchtigeste grotmechtigeste konningk genedigeste herre. dorch thofelle die sich nha mynem auescheide yn Jslande thogedragen hebben. bewagen. do jck ju ko: Mth. mith vnderdoniger bede thowetenn. dath ich mith denn Hamburgerschen schepeñ vth Jslandt vann ju ko: m. vnderdanen mynen landtzluden geistlykes vnd wer(l)tliches standes szo vort szuden ihm stifte Schalholte geseten. szy affgeferdighet ahnn ju koñ. mth. thoreisenden. vnd der sulftigeñ orheschrifte thouorreichende vnd antothogende. dath szie szamptlick alle. geistliches vnd wer(l)tliches standes ijhm aller vnderdenicheit myth gantz hoger vnd flytiger dancksegginge willich synth dem also wo ju k. m. beneuest vorreikeder ordination vann der Christlikenn rechteñ vnd warhaftigeñ Religion hefft laten bevelen. nathokamende. vnde darneuest orhen vnderdanigen guden willen szampt der vorerhinge. darmede sie j. koñ. maj. bedacht hebben. thovormeldende. Szo vele ith my ouerst belanget. bynn ick oick stedes wente nuher. vp dat forderlichste. szo balde ick myne anliggende vnd nodige handele hadde bestelleth wider ahn j. k. m. thoreisende vnde dem bevele denn ick entfangeñ hadde. nathokamende geneiget gewest. Dewile ouerst ick hyrtholande vann den die norde warth yhm lande gewest vnd nv korth tho Hamborg gekamenn synth vornamen hebbe. dath sich lejlder nha mynem auescheide disse vnfall in Jslandt moge thogedrageñ hebben alze nemlich. dath sich ethlike yn Jslandt ahn Diderick van Myndeñ vnd denn szinenn. ju koñ. maiestetz vogedes bevel hebben dorch freuell vnd mannichfoldigeñ hon vnd spoth szo iegen denn olden kranken vnd beddelagerighenn bischuppe vnd ock myt gewalt vnde vorwundinge ethlyker der de ynn des Bisschupes husze werenn alse me secht vororsaket schollen vorgrepen hebben. Wowol nu disse handel my edder andere ju koñ. mat. arme vnschuldige vndersaten nictes belangenn vnd oick ane twiffel by ju. kon. Maiestet woll entschuldiget szinth. Szo hebbè ick doch hyrut ein thorugge denckenth gekregen vnd geschuwet vor ju kon. Math thoerschinende ick hadde denne thovorne anthoginge daruth j. k. m. gnedige motte iegen my muchte vormercket

werdeñ vnde bidde derhaluen demodichlich vnde vnderdenichlich ju kon. Math. wille myn gnedigeste herre szin vnd my des. wath alszo vann anderenn begangeñũ ane myne schuldt vnd ane myn weten nicht laten enthgeldeñ. szundernn genedichlich horenn vnd forderenn. vnd oick myth genedigheñ vnd szicherenn geleide ahn ju kon. math. ahne jennige besueringe vnde befaringe thokamende by gegenwordigenn bodenn vorszorghenn. Dath szullftighe wyll ick stedes nha allem vormoge iegen juwer dorchluchtigeste vnd grothmechtigeste koñ. math. mith minem jnnigenn bedhe vnd vnderdenighen vnvordratenn vnd willighenn diensthenn yhnn aller vnderdenicheit vorschuldenn. szo my m[y]n] leuende sparth Godth almechtich de ju kon. ma. vnsz armen vnder-saten tho troste vnd heill mith genadhenn ffirstenn vnd lange erholdenn wyll yhnn enem langwerigen luckszelighenn vnd fredesaman Regemente.

Datum Hamborch Anno et cetera xxxix ahm 29 Septembris.

J. konn. M.
vnderdanighe
Gisser Enerssonne.

206. 2. Oktober 1539. í Ljárskógum.

ÞORBJÖRN Bjarnason selr Lopti bónda Guðlaugssyni fimm hundruð í jörðunni Þyrilsvöllum í Viðidal í Steingrímsfirði, og kvittar um andvirðið.

Jarðabókarskjöl Árna Magússonar, Strandasýsla Nr. 4. afskrípt gerð „rétt“ eptir „pergamentisblaði með einu viðfestu innsigli“, staðfest á Skarði á Skarðsströnd 13. April 1704 af Lýð Magnússyni og Þórði Egilssyni. Árni ritar á: „(fra) Skardi á Skardzströnd“.

Kaupbref fyrir vð í Þyrilsvöllum
Mdxix og ix.

Þad giðrum vit Jon Olafsson. Gudmundur Þorleifsson godum monnum kunnugt með þezu ockru opnu brefi at þa er lidit var fra hingat burd vors herra jhesu christi Mdxix og ix aar. fímtudaginn næsta fyrir franciskusmesso um haust-

ed fyrir bænhusdyruum i Liðrskögum i Laxardal vorum vit i hið. saum og heirdum a ord og handaband þessara manna af einni halfu Loftz bonda Gudlaugssonar enn af annari halfu Þorbiarnar Biarnasonar. faldest það og skilddist under þeirra handabande ad nefndur Þorbiörn selldi greindum lopti fimm hundrud i jordunni Þyrilsvöllum er liggur i vjddal i Steingrjmsfirði i Stadar kirkju sokn med öllum þeim gögnum oc giædum. sem greindum jardarparti filger og filgt hefur ad fornu oc nyu. oc hann varð fremst eigandi ad ordinn epter sinn födur Biarna heitenn Ottarson. undan sier og sijnum erfjngium. enn under greindan Loft og hans erfjngia til fullrar eignar og frials forædis. Sömuleidis medkiendist adur skrifadur Þorbiörn Biarnason at hann hafi upp borit af optnefndum Lofti Gudlaugssyni fyrir greindann jardar part ij kyr. ij asaudar kugilldi og fiðgra vetra gamallt hross. Þui gaf þessi titt nefndur Þorbiörn Biarnason þratt skrifadan Loft Gudlaugzson aulldungis kuittan oc akjærulausan i sama handabandi um firr sagt jardar partz verð fyrir sier og aullum sijnum erfjngium oc epterkomendum. Og Þorbiörn skilddi svara lagaxiptjngum a saugdum jardar parti. enn Loftur halda til laga. Og til sanninda hier um setium vit ockur insigli fyrir þetta jardar kaups bref skrifat a sama stad. degi og aari sem firr seiger.

207. 20. Oktober 1539. á Bustarfelli.

KAUPBRÉF þeirra Kolbeins Oddasonar og Snorra Árnasonar um jarðirnar Syðrivík og Skjallteinsstaði i Vopnafirði og Hallgeirsstaði og Fremribrekkur á Langanesi.

AM. Fasc. XLIX, 24, frumritið á skinni nokkuð gallað. Öll (4) innsigli fylgja bréfinu enn.

Jhesus.

Þath giorvm uier Brandur prestur Rafnsson. gudbrandur prestur hilldjbrandsson. markvs hemingsson. kolbeirn þorsteinsson. petur arnorsson. arne Brandzson leickmenn göðvm monnum witanligt med þessv vorv öpnv brefi ath wier

vorvm j hia savm og heyrðvm a ord og handaband þessara manna kolbeins oddasonar oc Snðra arnasonar ath suo fyrir skilldv ath kolbeirn oddason selldj snora arnasyni jordina alla sydri wik og skialltheinsstadj j vópnafridi er ligia j Refsstadar ki(r)k(i)vsokn med ollvm þeim gðgnum og giæðvm sem greindvm jordvm fyllger oc fylgt hefur ath fornð og nyu og fyr skrifadur kolbeirn oddason vard fremst med logum eigandj ath. hier j mðti selldi adur nefndur Snore arnason þratt nefndvm kolbeine oddasyni j(ar)dernar hallgeirsstadj og fremri breckur æ langanesi j saudanesstadar sðkn med þeim ollvm landz gæðvm. rekvm og hlunnendum sem greindvm jordvm fylger og fylgt hefer ath fornð og nyv oc eigi er med logum fra tecit ne undan gengit. skylldj huor hallda sínv kaupi til laga enn þeir suara laga kiptingu er selldu. Og til sannenda hier vm setium wier vor jnsigle fyrir þetta jardarkavps bref er skrifad var æ bustarfelli j vopnafridj manudagin næstan epter festum reliquiarum þa lidit var fra gudz burd. M. d. xx. og xix. ar.

208.

[1 Oktober 1539].

SVAR Krístjans konungs III. upp á bréf Gizurar biskupsefnis Einarssonar frá 29. Sept. 1539 (Nr. 205), og veitir konungr honum ferðagrið. (Brot).

AM. 232. 8vo, bl. 10b (VII). — Bréfabók Gizurar biskups í frumriti. — Prentað í Finni Johannæi Hist. Eccl. Isl. III, 250.

Responsio predictarum literarum.

Christiann van Gots Gnadeñ et cetera.

Lieber getreuer, Dein schreiben an vnns gethan habēñ wir entfangenn vnd eurs jnnhalts wol vornamen. vnnd schicken dir heymit das gebettene geleith¹⁾

209.

Oktober 1539—April 1540.

MINNISGREINAR og reikningar Gizurs biskups Einarssonar á utanför hans til biskupsvígslu.

1) Hér vantar í bókina og þar með alt niðrlag bréfsins,

AM. 222, 8vo bl. 1—3a (I). Bréfabók Gizurar biskups í frumriti.

Item xi sk. og vj d. fyrer makelon. enn ij sk. gefit fyrer mathnifenn.

Item ij lod silfurs serdeilis bitalt sem til hafdi komet.

Item vij sk. fyrer eina sko.

Item viij [huita fyrer lunta¹]. d. fyrir bly.

Item vij sk. fyrir conciliationes loc(orum) pug(nantium).

Item vij sk. fyrer librum hiob. psalterium og proueria Salomonis.

Item xj sk. fyrir translationem Hieronimi.

Item ij marck fyrir stiguel. j sk. tho borgellth.

Tertio kalendas nouembris²) kom minn sendibodi fra kongenum. gaf ec honum þau 5 morck lubsk. sem epter stod og .i. sk. umfram.

Item vi sk. fyrer mina spora. [stal þeim fra mier Gert dobbielster.³) en fyrer stiguela leggbond og sporabaund xiiij [huita⁴) d.

Item keypt eirn hest fyrir xx gylleni.

gefit ij sk. til gadespeninga.

Item feingit þenaranum til ad kaupa med reidskap .v. jochymsdaler. kostodu melin xvj sk. en istigen ix sk. saudullenn iij morck lubsk.

Item keypt klædi til reidstaks vij stikur xij sk. huer stika.

Item viij stikur hardauikur þar under vij sk. huer stika.

Summa viij mark xij sk. facit.

Item xj sk. iij d. fyrer klædi til reidssocka. iij d. til ofurskera. xv d fyrer makelaun.

[Item hefur herra meyne .j. jurins nobel j stadinn gamals einglotts er hann skal hafa af mier.⁵)

Jn die leonardi confessoris. viij Idus Nouembris⁶) vppbyriadi eg mina reisu fra Hamborg. [gefi gud j godań tiina⁷).

Item kom eg aptur til hamborg fimtudags qu(ell) d næsta fyrer Dominicam palmarum.⁸)

Item keypt til treyiu vj alnar brvnt kamlot. alin xiiij sk.

1) [strykað út. 2) p. e. 30. Okt. 3) [á spássiu. 4) [strykað út. 5) [útstrykað. 6) p. e. 6. Nóv. 7) [á spássiu. Sbr. F. Joh. Hist. Eccl. Isl. III, 250. 8) p. e. 18. Marts 1540.

ij stiku lifrautt til til hosna alin 24 sk. ij stikur til ullskyrtu. stikan xvij. sk.

Biblia fyrer v mark lubsk.

Huberinum fyrer v. solid.

Jtem lagt 1 matscap med kaupmanni peturs kordeners fyrer mig oc Jorund x mark. Enn schipherrann lofadi ad gefa minum pillte Ottenn mat yfer sioinn et cetera.

Jtem x aureos pro literis Regie Maestatis

Cronicam magistri Joannis Carionis 7 solidos.

hospita mea dedit mihi dono Camisiam.

mater quoque auratam camisiam med ij nasadukum.

Jtem Elsebe hynsken Camisiam et vnum pepulum.

vxori hans lubeck dedi einglott. ipsa quoque mihi dedit unam camisiam.

Jtem keypt mier til belltisstaks xij stikur sogen. huer stika fyrir xij sk.

Jtem eina flugiels hufu fyrir ij mark minnur enn ij skillinga. pudurhorn vij sk.

Jtem skraddaralaun fyrir kamlots treygiu 12 sk.

fyrir hosur 4 sk.

fyrir ullskyrtu ij sk.

fyrir minn sogen paltrock 20 sk.

At bæta mina treygiu 2 sk.

Jtem keyptur litill fodradur stackur ath hans lubeck fyrir x marck. skal það bitala honum in Jslandia sem epter stendur. ær það v mark lubsk.

Lofadi hann at ætla mier attung brenn(u)uins ij haka og ij halfhaka.

Jtem nockurar postillur coruini de tempore obundnar fyrir halfan fimta sk. huer.

Jtem georgio Tunicam meam.

Caligas boni panni. Capilium.

Jtem 1 iochymdal. [Halfdani ij.

Jtem honum og ij einglott.¹⁾

Jtem bitalad uimer meymen fyrir xij brede elen [x huita huer alin.²⁾ og 1 audru lagi fyrir xij brede alin [vij huita huer²⁾. in Summa fim mark ij sk.

1) [Utstrykað. 2) [á spássiu.

Jtem vij quartier brun autervijn xxij sk. stikan.
j elin hardeuikur.

Jtem iiij ellin Sanduck de ellen x wyt [3 sk. fyrer ermarnar.¹⁾

Jtem xiiij lod Silfurs oc eitt quentijn betur lagt a minn kasteler.

makelaun iiij mark og eirn sk.

einar tufflur fyrir 8 sk.

Tuenn þor sko fra Ottensen fyrir . . .²⁾

Jtem iij ryss pappys keipt. huert rys fyrir kaupmannz gyllene.

At bæta þrennar hosur fyrir iiij huita huer facit 4 sk.

Jtem bitalat v lod silfurs til innsiglise(n)s mins enn halft annat gylleni fyrir makelaun.

Jtem bitalat iiij lod silfurs sem hann hafdi aukit uid silfrit a minum kasteler.

Jtem lagt j kistu Eggertz iiij þaur scho og einar tufflur.

Jtem ij rys pappys.

ij sma uinglaus.

Jtem nyiar lifraudar hosur.

Jtem skeinkt frunne her meynes litid silfurstaup nærre 8 lod ath uikt med einu rosa nobele.

Jtem modur hennar Aneke skulldzke eyneñ dubbelden dukat.

feck hun mier suæfil.

Jtem j godañ nyiañ elldbera.

210.

[1539].

BÆEF Gizurar biskups Einarssonar, ritað, að því er sýnist, til meistara Geble Pétrssonar.

AM. 266. Fol. bls. 150. (CCCV). Bréfabók Gizurar biskups í afskrípt síra Haldórs í Reykholti 1654—57.

Kom ydart brief til mýn kærri herra og fadir med Hamborgurum j huoruu eg vndirstod að ydar nad hefði huorki

1) [4 spássú. 2) Verð hefir hér aldrei verið skrifað,

feingid mjnz herra Byskups¹⁾ Augmundar brief nie bodskap nie mitt skrif j fyrra sumar. enn bædi hann og eg skrifudum ydur til.²⁾ Var það brief sem hann skrifadi ydur þa til so latanda ad hann villdi halda ydur skadlausu vīm þa penjunga sem þier hefdud vtlagt það fysta hann kynni. Enn nu sendir hann ydur vora laust(n)³⁾ Jslendingaña med þessum sveini Eggert Hannessyni og bjdur ydar nad það ad quitta af sjuum skulldum það þier kunnid. Enn hann vilie ydur nægia giarnan sem hanz sialfs læst brief vtvijsar.

Jtem eru hier eingin tydendi sierlig med osz þau ydur sieu tilskrifandi. so og hofum vier eingiñ sauñ feingid af Noregi. Þui bid eg audmiukliga ydar nad ad þier villdud virdast ad skrifa mier til med þessum sama sveini Eggert og senda mier mjna handskrift med ydarz nadar kuitañ jnañ j þui sama briefi.

astsamliga þacka eg ydur fyrir þa Brodurligu aminjng sem þier giordud mier j ydru briefi huar eg skal giarnsamliga vpa þeinckia med gud(s) hialp.

bid eg gud allzmegtugan ydur vmbuna það allt gott sem þier hafid mier virdst gott ad giora. huad eg vil gjarnañ j allañ godañ mata so leingi eg lifi forskullda.⁴⁾

211. 2. Nóvember 1539. á Möðruvöllum.
DÓMR sex klerka, út nefndr af Péttri ábóta (á Munkaþverá) í umboði Jóns biskups á Hólum, um kærur Þorsteins Jónssonar til síra Högna Pétssonar.

AM. Fasc. XLIX, 25, frumrit á skinni frá Magnúsi í Bræðratungu. Af 6 innsiglium eru nú 2 fyrir bréfinu. — Landsbókasafn 61. 8vo eptir XLIX, 25.

Domur vm Sera Hognu petursson.

Þat giorum ver sigurdur prestur jonsson. torfi jonsson. Olafur hialltason. jon filpvsson. jon olafsson. hessi bjornsson.

1) Byskupar (!) hdr. 2) j fyrra sumar, hér dregið út í hdr. 3) vora laust, hdr. (!). 4) Hér eptir kemr þetta í bókinni: „Nær lucka- ñ er best þa skal mann aflata þo það vphaf kunnid med sorg sta þa kann betri lukkañ þar eftir ga lyfsinz endi godur er betri enn þushundfaldur fiesiodur, multa inter os et ossa“.

prestar hola biskupsdæmis godvm monnum kunigtt med þessv voro opnu brefi ad arum epter gvdz bvrð. Ɔ.^o d.^o xxx.^o ix.^o æ hrafngale ǝ eyiafirde voro vier ǝ dom nefndur af heidarligum manni abota petri er þa hafði vmbod biskups jons ad dæma vm þav malefni er biskup jon hafði stefna latid sera hogna peturssyne og þorsteine jonsyne til andsvara vīm þær sækur er greindur þorsteirn hafði a kiært og iñ skriptis fram borid fyrir biskupenum at nefndur sera hogni hefði heim farid æ sitt heimili. brotid sin hus. hrakid sitt folk og burtt haft og hafa latid sina peninga. medkeñdist greindur sera hogni ad hann hefði bvrtt haftt nokra peninga vr þeim hvsvm sem þorsteirn atti ad rada og latid sidan vi skilvisa menn virða sier somu peninga ǝ þau sakferli og domrof sem greindur sera hogni atti hia opt nefndum þorsteine sem opinberliga var avdsynt fyrir oss. nv saker þess ad oss syndist sera hogni ei med ollu logliga ad hafa farid þessari fiartoku þui hann hafði ei latid virða fed adur enn hann flutte það ǝ bvrtt þui dæmdvm ver sagdan sera hogna skulldugan ad færa aptur a heimili þorsteins slikt fe sem hann tok fyrir honum enn ad þui aptur færðv dæmdvm vær optnefndan sera hogna meiga rettliga lata virða sier það fie af peningvm þorsteins sem honum hafði til dæmtt verid epter logvm. en fyrir þui ad logmalit so til visar ad vallzmenn skulu stefna fyrir sig añsvara monnum þeirra sem logligt mal hafa a hendi og skal ætt ad giora hvortt sem kemur annar eda bader enn þorsteirn kom ecki logliga stefndur og einginn af hans heñði þui dæmdum ver greindvm þorsteine ecki sakferli eda ættarfar a þeim peningum utan hann syndi loglig forfoll at hann kom ei ǝ sagdan stad og dag þa mætti hann sidar meir sækia sina sok ad logum enn huad nefndur sera hogni mætti brotligur vera hier vīm vpp æ sina personu kirkiunnar vegna dæmdvm ver til biskupsens nada.

Og til sanneñda hier vīm setivm ver fyrr skrifader prestar vor innsigli fyrir þetta bref er skrifad var æ modrvollvm ǝ horgardal svnnvdagin næst epter festvm omnivm sauctorvm æ sama ari sem fyrr seger.

312. 9. Nóvember 1539. í Kaupmannahöfn.

BRÉF Kristjáns konungs þriðja um að gefa út þýðing þá af Nýja Testamentinu á íslenzku, er „Öddr norski“ hafði gert.

Nýja Testament Odds Gottskálkssonar (Þetta er hid nya Testament. Jesu Christi eigenlig ord og Euangelia &c), Hróarskeldu 1540 bl. Aij—Aiiij. — Kjöbenhavns Selsk. Skrifter V, 237—238. — Lagsafn Magnúsar Ketilssonar I, 222—224. — Christian den tredies Historie Kh. 1778 II, 337.

Vj Chrestian met gudtz naade Danmarckis Norges Wenn-
dis oc Gottis Konning. Hertugh vdi Sleswigh Holsten Stor-
marn och Dytmarsken. Greffue vdi Oldenborig och Delmen-
horst Giører alle witterligt ath thenne breffuissar oss elskelige
Otthe Norske haffuer beret for oss at hand haffuer wdsett thet
nye testamente paa islands tunghe. paa thet then menige mand
ther samesthet. Som wille lesse oc wide then hellige Scriff
mue then selft forstaa. Oc effter thii at hoglærde mend oss
elskelige Rector. Doctores oc Lesemestere vdi then høye Skole
ber vdi wor Stad Kiøbnehagen haffue offuerseet samme
hans arbeyt. oc thet befundet ath kand rettheligen ath were
vdsett effther then latiniske translation. Tha paa thet ath
then almechligste gudz loff och ære maa formeres. och then
menighe mand. som bygge och boo paa wort land islandt.
och icke fuldkommeligen kunde forstaa andre tungemall
mue thes bedre bliffue vnderwist vdi then hellige Scriff.
Som thennem er nytteligt til theris salighed. Haffue wij
samme ny testamenthe befaledt at lade trycke. Bethendis
och biudendis alle wore vndersaathe. Bisper. prelather. Fo-
gether. em(b)edzmend. och alle andre Geistlige och werdz-
lige. och besynderligen thennem som bygge oc boo paa for-
neffde wort landt Jsland at i tilstede samme bøger at
sellies. kiøbes. och bruges. oc icke tilstede noget ther emod
binder eller forfangh. att giøre eller see lade vnder wortt
hulleste och naade. Geffuet paa wort Sloth Kiøbnehagen
otthende dagen effther alle Helgen dagh Aar etc. M. D.
xxxix. vnder worth Signet.

De mandato Proprio
regie M(aiestatis).

213. 10. Nóvember 1539. í Skálholti.

JÓN sýslumaðr Björnsson lýsir því, að hann hafi í umboði Erlends lögmanns Þorvörðssonar tekið víglýsingarvitni eptir þá Didrik van Minden.

A.

Islenski frumtextinn.

Ríkisskjalasafn Dana, „Island“ Nr. 13, frumrit á skinni með inn-sigli. — Afskript í Fornbréfasafni Thorkelins. — Gömul afskript í Íbfél Khd. 125A. 4to bl. 99–100, og brot frá c. 1600 í AM. 234. 4to bls. 259.

Wm víglýsingar witne.¹⁾

Þat giori eg Jon Biornsson godvm monnum kvnngit med þessv minv opnv brefi. ad i lavgligv vmbodi Erlendz Þorvardssonar laugmanz svnnan oc avstan a Jslandi. hefi eg tekid soddan viglýsingar vitni epter vtlandzka menn sem j hel vorv slegnir j Biskupstungvm. sem var Didrik wan Min-den og hans medfylgiarar.

Jn primis Eg Nvpr Jonsson lysi þui firir ollvm ad eg hefi med minvm stallbrædrvm j hel sleiget Didrik wan Min-den og adra hans medfylgiara. var eg vm nottena fyrir á Homrvn i Grimsnesi. en eg er barnfæddur a Bvsstodvm nidri vid svnd. Vitna eg þetta vnder alla goda menn er ord min heyra.

Hefr Stephan diakni Hallkelsson boret hier sannenda prof vm med sinv þsiglvdu brefi og svaurdvm bokareidi.

Jtem hefr Þorvardur Gellisson svared fvllan bokareid ad Þosteinn Ofeigsson hefdi lyst firir sier epter logbokarinn-ar ordum. ad hann hafdi j hel sleigit Petr Spons.

Jtem sor Nikvlas Bernarsson²⁾ fvllan bokareid ad Sig-urdr Bernardsson²⁾ hefdi lavgliga lyst firir sier at hann hafi j hel slegit Háns Fitt. Svo og ber Jon Loptson sannenda vitni vm peninga ran a Eyrabacka.

vorv þessi vitni oll leidd j tilsettvn tima epter dom-envm.

Og til sannenda hier vm festi eg mitt insigli firir þetta

1) b. v. 125. 2) Bernardsson 125.

bref skrifad j Schalholti tivnda dag novenbris manadar. Ar-
vm epter gudz byrd Ɔ. d. xxx. ix.

B.

Dönsk þýðing frá 1541.

Ríkisskjalasafn Dana „Island, Færøe og Grönland“ Nr. 16. 3.
skjal í því hefti.

Thet gör Jegh Joen biörnsson gode menn kunnoct med
thette mitt obne breff at i¹⁾ loglige vmbode Erlends toruads-
sonar logmands sønnen og østen a Jslande hafuer jeg ta-
gett sodan viglysinge vitne effter vdlenske mend som i hell
vore slagne vdi biskupstwnge som war didrick wan minnen
och hans medfylgere. Jn primis Jeg Nwper Jonsson lyser
thet for alle at Jegh hafuer med mine stalbrödre j hell sla-
get didrick wan minnen och the andre hans medfylgere var
jeg vm natten för pa hamre liggend a grimsness en jegh
er barnfödder a bustade neder vid sundh vitner jeg thenne
viglysing vnder alle gode men som mine ord höre.

Jtem hafuer steffen diegn halkelsson boret her sanninde
proff vm med sitt incigled breff oc sworn boke eid. Jtem
hafuer thorward gellisson soret full boghe eed ath tosten
oficksson hafde lyst for seg effter logbogens ord at han
haffde j hell slaget peter spons.

Jtem sor niculas biörnsson full bokar edh at sigurder
bernarson haffde loglige lyst for segh²⁾ at han haffde i hell
slaget hans fitt. so och ber joen loptsson vidne som sant er
vm peninge raen a örebacke. vore tesse vidne oll soren j
till sett time effter domen. oc till sannind her vm setter jeg
mitt incigle for thette breff screfuit a skalholte xxe (!) Nouem-
bre manede aar etc. Mdxxxix.

214.

20. November 1539.

[í Skálholti].

DÓME sex presta og sex leikmanna (útnefndr af Ögmundi
biskupi í Skálholti) um kærur biskups til Orms bónda Guð-

1) „at i“ er skrifad í einu orði. 2) Hér stendr fyrir ofan þetta
orð, orðið „same“.

mundssonar fyrir róg um sig fyrir útlenskum mönnum og Ara lögmanni um ranglegt jarðahald fyrir Ormi.

Bisk. Skalh. Fasc. XX, 73, frumrit á skinni. Öll innsiglin eru nú frá bréfinu dottin. — AM. Apogr. 2416.

Dómur Orms gvdmundssonar vm rog.

Ollum monnum sem þetta bref sia edur heyra senda jon hiedinson. officialis. gudmundur jonsson. profastur. jon biarnarsyni¹⁾. pall hafidason. freysteinn grimsson. eirekur grimson. prestar s(kalholtz) biskupsdæmis. jon biornson. olafur asbiarnarson. haukur arnason²⁾. jon þordarson. aurnolfur marteinson oc gunsteirn biarnarson. leikmenn. Quediu gudz oc sina kunnigt giorande ad sub anno gracie. m.^o d. ^oxxx.^o ix.^o a fimtudaginn næstañ fyrir presentacionem sancte marie uirginis [j skalholti vorum vier j dom nefnder af virduligum herra og andaligum faudur augmundi med gudz næd biskupi³⁾ j s(kalholti) at skoda oc ransaka oc fullnadardom a at leggja um þa ũkiæru sem biskupinn klagadi til orms bonda gudmundsonar. at hann hefði rægt sig fyrir utlenskum monnum [oc ara laugmanni⁴⁾ oc sagt at hann hielldi jordum fyrir sier med rangindum. uar hann stefndur af sera freysteine. kom þar fram stefnan jnsiglut fyrir oss. þui dæmdum uier stefnuna logliga oc hann riettliga fyrir kalladañ. uar hans beist oc krafit oc kom ecki. þui dæmdum uier hann sekañ morck j stefnufall. kom þar fram fyrir oss sendibref greinds orms. j hueriu hann baud hier eid fyrir. þui ad heilags anda nad til kalladre at suo profudu oc fyrir oss komnu dæmdum uier fyrr nefnder domsmenn med fullu doms atquædi greindañ orni skylldugan at sueria lyritareid oc ij skiluiser menn med honum at hann hefði alldri rægt biskupinn fyrir ut⁵⁾lenskum monnum [eda laugmanninum ara⁶⁾ huorcki leynt nei⁶⁾ liost. en ef hann fiellizt a eidnum þa dæmdum uier hann rieltan rogsman. oc sliku sekañ. sem biskupinn uære ef hann uære sannur at sauk. oc sekan. lx. morkum uid biskupinn (og) heilaga skalholltzkirkiu.

1) Svo. 2) ar⁴son, frbr. 3) [vantar i frumbréfið, án efa af ógáti
4) [á spássiu og vísað inn. 5) tvískrifað. 6) Svo.

skyldi eidurin unnin fyrir jol fyrir biskupinum eda hans umbodzmanne. J annare grein leist oss biskupin eiga at leida tuau loglig uitne med hueriu skilordi at are heitin andresson lofode orme nockrum peningum. oc at þeim leiddum þa leist oss þat bref onytt oc ecki afl meiga hafa sem hann hefur giora latid j moti riettum skildaga [ef þad yrði eeki honum samhlioda¹). enn saker þess at uier uissum at ij domar haufdu geingit um adur greinda peninga. oc j þeim badum domum uar dæmt at ormur skyldi aungua tiltaulu eiga greindra peninga. Þui dæmdum uier fyrr nefnder domsmenn upp a ny adurgreinda peninga uera æfinliga eign biskups augmundar oc uerit hafa. oc biskupinn hafa þa matt j burtu fa. huerium er hann uill. oc greindañ orin alldre meiga neina tiltaulu eiga þessara peninga hier epter.

Samþykkti þennan uorn dom med oss adurgreindur herra augmund oc setti sitt jnsigli med uorum fyrnefndra doms manna jnsiglum fyrir þetta domsbref skrifat j sama stad deigi oc are sem fyrr seiger.

215.

5. December 1539.

í Skálholti.

ÖGMUNDR biskup í Skálholti bannar öllum mönnum, lærðum og leikum, að hylla Eyjólf Haldórsson í hans ógjörningum og illvirkjum, og býðr og skipar, að Eyjólfri fari norðr í Hólabiskupsdæmi og geri þar bót og betrun fyrir sín brot.

Bisk. Skalh. Fasc. XX, 74, frumrit á skinni með hendi Gizurar biskups Einarssonar. Innsigli er nú ekkert fyrir bréfinu. — AM. Apogr. 2416.

Wier Ogmund gudz nad biskup j skalholti heilsum ydur aullum lærðum oc leikum kiærliga med gudz quediu oc uorre. kunngiorandi ydur kiærer uiner ath oss angrar storlega at uier heyrum upp koma suodan ogiorninga og illuircke sem nu auflgast fast j kristninne og sierliga til kiemur eyiolfi halldorssyni sem hier j biskupsdæminu hefur uin stund uerit hia godum monnum. þui aminnum uier ydur

1) [á spássfu og visað inn.

alla bædi lærda og leika og forbiodum streingiliga aullum og sierhuerium hann at hylla hier uti. j ordum eda uerckum huorcki leynt nei¹⁾ liost. helldur biodum uier og skipum at hann fare nordur aptur j holabiskupsdæmi og giore þar bot og betran fyrir sitt brot. sem til ber. annars meigi þier koma j storan skada seirna meir bædi fyrir lijf og sál. biodum uier og skipum prestinum sem brefit er sent at lesa þat suo hátt fyrir aullum monnum at þat meigi allir uita. og til saninda hier um þryckium uier uort jnsigli upp á þetta bref skrifat j skalholhti miduikudagin næstan epter aándresmessu anno domini. m^o. d^o. xxx^o ix^o.

216.

[1539].

ÖGMUNDR biskup í Skálholti lýsir Eyjólf Einarsson í „fullkomið bann og forboð“.

Bisk. Skálb. Fasc. XX, 72, frumrit á skinni (óinnsiglað uppkast).
Sbr. Harboe: Om Reformationen i Isl. Khavns. Selsk. Skr. V, 228.

Fimmtán aminningardagar.

Wier ogmund med gudz nad biskup j skalholhti giorum godum monnum kunnigt med þessu uoru opnu brefi saker þess at þu eyolfur einarsson hefur reist þic aurdigan upp j moti oss og heilagri kirkiu j domrofum og stefnugiordum uid oss ut af landinu og j annare opinberre ohlydni. þar fyrir lysum uier þic j fullkomit bann og forbod og setium þic ut af heilagri kirkiu og hennar sacramentis jnn til þess at þu kiemur til sannrar yferbotar giorandi þier iij laugligar aminningar setiandi þier iij daga fyrir enu fyrstu. en fimm fyrir adra en vij fyrir sidurstu. kiemur þu ecki jnnan þessara xv aminningardaga þa þeinckium uier at fara fram j moti þier med stærsta stridi laganna og fraskilia þic kristiligri hiord. biodum uier og skipum uorum klerkum og kennimonnum huerium sem helst at þat kann j hendur at koma at lesa þetta uort bref fyrir þier eda á þinv heimili og færa oss aptur sidann.

Og til saninda hier um.

1) Svo.

217.

1539.

ERLENDR lögmaðr Þorvarðsson gefr Margrétu Erlendsdóttur, dóttur sinni, hundrað hundraða til giptumála við Þórólf Eyjólfs-son.

Jarðabókarskjöl Árna Magnússonar, Kjósarsýsla Nr. 2, afskrípt staðfest 6. Júlí 1705. — Bréfið þekkist ekki öðruvísi en í þessu ágripi.

Postur vr Giafa Briefe Herra Ellindz Løgmans.

Datum̄ Briefsijns. m. v.^c xxx. og ix ðr.

J fistu medkennunzt það eg hefi gefid margreitu¹⁾ er-
lindzdottur dottur minne hvndrad hundrada til giptumala
wit greindan Þórólf eýolfsson.²⁾ skyldi það vera .ll. hvndr-
vt j jordum. og þar til. xx.^c j þeim peningum sem wit verd-
um asatter. so og hef eg golldit og afgreitt j þessa adur
nefnda peninga þessar jarðer er suo heita Reyker j fioritigi
hundrvt er liggur j mosfellzsueit j mosfellz kirkiu sokn.
aufugkelldu er liggur æ kialarnesi j bravtarholz kirkiu sokn
j. x.^c þufu er liggur j aulwosi j Reykia kirkiu sokn [j. x.^c.³⁾
nesiar j grafningi j. xx.^c skulu þessar jarðer vndan mier og
mjnum erfingivm enn vnder greinda margrietu og henn(ar)
erfingia.

Þetta hier ofaþ skrifad ad vera Riett Coperad Effter
sijnum̄ Original med Einu hangande Insigle brakudu þo
med læselegum̄ bókstofum̄ og sýnelegu merke j midjunne.
vottum̄ vid vnderskrifader er samaþ læsum̄ ad Sudur Reiki-
um̄ j mosfellssueit þaun 6. Julij Anno 1705.

Einar JslEIFSSON

Arne Benedictsson

mppria

m e h.

218.

1539.

1562.

VITNISBRUÐR um landamerki Vatnshorns og Fitja í Skorradal.

AM. 288, 4to bl. 97b — 98a skr. c. 1570 (Bessastaðabók).

1) Svo. 2) Utstrykad; er þó rétt. 3) [mætti og lesa: ix^c.

Vm landamerki á milli vatzhorns og fitia j skoradal.

Jtem lysti hakon heitinn biorgolfsson sem atti fitia j skoradal þessum landamerki um á millum vatzhorns og fitia fyrir Joni Palssyni sem atti vatzhorn, fyrst austan fram v r anni þar sem ad sikid geingvr fram j ana og vpp j huita klettinn, og ur huita klettnum, og upp eptir hrygnum þeim sem geingvr vpp j hafa hamarinn, og ur þeim hamri sionhending vpp á brun, og þadañ ofañ j ana, sem fellvr ofañ eptir grafardal, og suo allañ halfañ grafardal. Enn uestañ fram á vatzhorn skog allañ ad læknum þeim sem fellvr fyrir vtañ sialfa saudhustottina, og suo þar vpp á brun, enn land allt vndir aullum skogi vp ad¹⁾ Skorhol og þar sionhending vpp á brun, og svo þar sionhending ofañ j ana [ad nedri hrosshædum²⁾] æ motz vid suanga. Enn þeir sem a fitium byggi skylldi eiga fienadar beit j grafardal j uatzhorns landeign, vpp á manut j annad malit enn halfañ manud j bædi maliñ, enn þar j stadinn skylldi vatzhorn eiga eingi fyrir nordañ á j fitia landeign, er það eitt nes og er af girtt. Anno 1539.

Suo og uilia þessi landamerki marger goder menn bera Anno 1562.

219.

1539.

SKÁ um áreiðargerð um veiði kirkjunnar á Breiðabólstað i Vestrhópi fyrir norðan Faxalæk.

AM. Fasc. LI, 24, ritad á blad úr kórbók á skinni frá Breiðabólstaðar kirkju i Vestrhópi, með samtíða hendi. — Afskript i AM. 912. 4te eptir afskript Þorvarðs Ólafssonar, Einars Rafnssonar og Magnúsar Bessasonar frá 1644. — Afskript meðal Breiðabólstaðarskjala i Landsskjalasafninu, staðfest 31. Aug. 1730 af síra Haldóri Hallssyni (= H.). Sbr. Dipl. Isl. V, Nr. 74—75.

Anno domini: M. d. xxxix og nio³⁾ var bædi land og veiði fyrir norðan faxalæk giord kirkjunnar eign a Breiða-

1) „yfir“, skrifað yfir línu með öðru bleki, en með sömu hendi.
2) [yfir línu með sama bleki og fyrri, og sömu hendi. 3) eitt, 912 og H.

bolstad so langt sem þeir þrir veididrættir erv [vid wtönd-
in¹⁾] þa Byskup jou arason reid þar a land med ara þor-
modz(syni) og odrum godum monnum sem med honum uoru
ad nordan og vr hunawassþingi²⁾.

Þesse máldage er skrifadur á pergamentisblad eijrnar
kýrkiunnar bókar sem vered hefur og er so hlíodande sem
fýrer ofaþ skrifad er. þad votta þesser underskrifader.

(undarskrifud Copiaþ er þetta var effter skrifad [anno
1644³⁾].

Thorvardur Olafsson.

Ejnar Rafnsson.

Magnus Bessason.

220.

1539.

[í Hamborg].

BRÉF Gizurar Einarssonar til Ögmundar biskups í Skálholti
út af drápi Diðriks van Minden.

AM. 215. Fol. bls. 26, með hendi Jóns Gizurarsonar á Nüpi c.
1630—1640. — Prentað í Safni til sögu Íslands I, 680.

Gratia et pax per Christum Jesum.

Litlu seirna enn eg kom til Hamborg komu oc þau
skip sem fyrir nordan höfðu leijed.⁴⁾ sogdu hingad þær
frietter ad þier heffdu lated j hel slá Didrich van Minden
oc hanz stallbrædur heijma j Skálholte. Jtem ad þier heff-
ud oc suo vilíad lata slæ vetrarlegumenn þýskra sem ept-
er voru j landenu. vndrar mig stórliga eff so er skied oc
lijtid heffur þeim j hwífe þoott vñ mic oc mijna fylgiara
sem þesse ráð haffa vtgeffid. þuiat eg heffe allan þennaþ
tijma sem sijdaþ er lided alldreige mátt náliga vera ovgg-
andi vñ mic oc mijna fylgiara. enn gude sie loff ad þeir
haffa eckj sijnum vilia fram komed. sem giarnan heffdu sied
ad bæde ec oc adrer heffdu þessa ad gollid.

1) [þannig *leidrétt* (= við útlöndin); vid w'z löndin Ll, 24; vt j
landed H, 912. 4to. Árni Magnússon segir: „ut med landinu, ætti þetta
ad heita *secundum situm*“.²⁾ Afskrift af transskriptarvottorðinu frá
1644 er og í Ll, 24. 3) [b. v. 912. 4) Svo.

221.

1539.

SKRÁ um ornamenta kirkjunnar í Krossholti.

JSig. 143. 4to bls. 192, skr. 1607 eptir Hitardalsbók (CVI).

Anno m^o. d^o. xxxix voru suo ornamenta með krossholltz kirkiu.

ein ljítill klucka og ij biollur. kross með vndirstoduro miog brakadur. mariu skript brotiñ. þorlaks skriftt. tuenn messuklæde gomul. alltaris stein. glodarker brotid. jarnnkall fanytur. alltaris buningur.

222.

3. Janúar 1540.

á Skarði.

THUMAS Oddsson selr Þorleifi Pálssyni, með samþykki Helgu Ketilsdóttur konu sinnar, átján hundruð í Kleifum í Gilsfirði, og kvittar um andvirðið.

AM. Fasc. LXVII, 7, frumrit á skinni, hefir verið með einu innsigli, sem er dottið frá.

Þat giore ec thumas oddzson godum monnum kunnigt með þessu minv opnv brefi at eg meðkennunzt at eg hefi sellt þorleifi pallsyne xuijc j kleifum j gilsfirði j garddals¹⁾ kirkiu sockn með samþycke konu minnar helgu ketilsdottur með aullum þeim gavgvnm og gædum sem greindre jordu fylger oc fyllgt hefer ath fornu og nyiv og uid vorum fremst eigandi ath ordin vndan ockur oc ockrum erfingium enn vnder adur nefndan þorleif pallsen og hans erfingia eda huat annat hann uill af henne giorá og fulla peninga j gen tekid sem mier vel a nægier fyrir þessa jord. þui gef ec þratnefndan þorleif kuittan og akærulausan fyrir mier og aullum minum epterkomendum. Og til sanninda hier vm festa ec mitt jnsigle fyrir þetta jardarkaupsbref huert at skrifat uar á skardi a skardzstrond tiunda dag iola vm veturin. þa er lidit uar fra hingatburd uors herra ihesv christi þusund fimm hundruth fiorutige ar.

1) Svo.

223.

16. Janúar 1540.

í Skarði.

Dómr sex manna, út nefndr af Páli Vigfússyni kongs umboðsmanni í Rangárþingi, um þá ákæru, er Erlendr Jónsson klagði í umboði Helgu Guðnadóttur til Sigurðar Jónssonar um setu á jörðunni Nefsholti.

AM. 254, 4to bl. 66b—67b (dómabók Einars sýslumanns Hákonarsonar, skrifuð um 1620).

Domur Palz Vigfussonar vtnefndur Anno 1540.

Allum¹⁾ monnum þeim sem þetta bref sia edur heyra senda magnus jonsson logriettumann. Snębiorn Halldorsson. Þorgrijmur illugason. Þornalldur Olafsson. Jon Jsleifsson og Gijlsle eysteinsson kuediu guds oc sijna kunnugt giorande þa lided var fra gudz¹⁾ burd vors herra jesv christi 1540 ar j Skarde á lande a þingstad riettum fimtudægenn næstañ epter Ge(i)sladægenn vm veturenn²⁾ vorum vier [i] dom nefnder af ærlegum manne pale vigfussyne er þa hafde vmbod kongsens vegna j rangárþinge ad skoda og ransaka og fullnadarom a ad lieggia¹⁾ vm þa akiæru er Erlendur Jonsson j vmbode Helgu Guðnadotter klagade til Sigurdar Jonssonar ad hann sæte á jördune nefshollte huoria hun reiknade sijna eign vera. og verid hafa sijdañ jordin Krozhollt gieck af.

Medkiendist hann stefnuna. þui dæmdum vier hana logliga.

Kom þar Jon St. og medkiendist ad hann hefdi byggt fyrrnefndum Sigurdi þessa jord. Beiddest Erlendur Jonsson Biarna Jonssonar edur hans loglix¹⁾ vmbodsmans og kom þar eþnginn af hans hendi. Enn vier vissum fyrer full sannendi ad greindur Biarni Jonsson hafdi þui ongañ vmbodsmann junañ fiordunx¹⁾ suo sem logmalid giorer nad fyrer ad hann villdi koma þessari klogun Erlends Jonssonar af sier og villdi fyrra þa suo logmalenu sem akolludu. Þvi dæmdum vier þennañ mann Sigurd Jonsson riettiliga fyrer kalladañ og loglega socktan. Suo og vissum vier sannliga ad þessir peningar hafa ad logum af geingid sem Sera Þordur Ejnarsson

1) Svo. 2) p. e. 14. Janúar.

gaf Þorunne Ejnarsdottur systur sinne til heimañmundar til mots við Jon Þorfason.

Nu stendar suo j vorre Landslaga Bok. ad einginn skal sier konu kaupa med annars mans fie. Jtem j annare grein stendur suo j bokinne. Vielakaup skal ad vettugi hafa. Jtem j þridiu grein stendur suo j bokinne. ad einginu skal odrum selia flærd nie fox. Og enn seigir Bokiñ suo. Þar sem menn kaupast vid riettum kaupum þa skal aptur ganga oftalid enn fram vantaled þar til þeir hafast riettar tölur vid. og ad so profudu og fyrer oss komnu dæmdum vier fyrrnefnder domzmenn med fullu domzatkuaede alla þa peninga kuika og dauda adurnefndre Helgu gudnadotter sem hun hafde anafnad ædur Jone torfasyñi og hennar eigñi æfinliga vera hier epter so sem hun hefur med þad firsta framast eigande ad ordid og þar ad sier ad taka sem þeir stæde og þeir hefde verid vtgollduer þuj oss leist qlum ad þeir peningar hefdu verid vielader oc suikner af henne.

Og til sanenda hier um sietium vier fyrrnefnder domzmenn vor insigle fyrer þetta domzbref skrifad (i) sama stad ij døgum sijdar enn fyrr seiger.

224.

16. Janúar 1540.

(í Hamborg).

BRÉF borgara, kaupmanna og skipstjóra, er þá hafa viðskipti við Ísland, til borgarstjóra og ráðs í Hamborg, þar sem þeir meðal annars, skýra frá vgi Diðriks af Minden, töku Viðeyjar, framferði Skálholtsbiskups og fógeta konungs, verzlunarerfiðleikum fyrir sig á Íslandi, er af þeim ófrið stafi, og jafnvel hættu, biðja Hamborgarráð að rita konungi um vernd fyrir sig í landinu og stinga upp á, að skóli sé settur í Viðey og mannúðarstofnan nokkur, með öðru fleira.

Ríkisskjalasafn Dana, Ísland, Suppl. II, 16, frumrit með innsigli.
— Afskript í Fornbréfasafni Þorkelins.

Erbare Ersame vnnnd Wolwyse heren Vnnse Verplichte vnd gantzwillige Denste syn Juwen Erw. mith vlite tho vorne. Erbare Wolwyse grothgunstige heren. De breue kor. Mat. tho Dennemarcken. vnnsens gnedigsten Herren an Juwe Erw.

ouergeschicket Belangenden wedderwillen vnd Doethschlag szo kortes in Iszlandt geboeret syn schoele vnnnd dat wy syner Mat. vaget Clawese van der Marwitz vp syn ansoeken mochte verhulpen syn Jegen de dederaldar. dat Jenne tho erholden vnnnd tho erlangen. dat dessuluen ordes landtrecht js. Hebben wy geboerliker wyse entfangen. verlesen vnd allenthaluen vermercket. Erfaren warlich sodaen vngheschiglicheit des Bischoppes vor suden. de in den schriffen beschuldiget werdt. nicht gerne wolden omhe ock leuer gunnen. dat he sick eynes anderen vnnnd beteren bedacht hadde. Vnnnd wowoll wy nicht vngewilliget syner kon. Mat. alstedes to behagen. vnd dem Vagede mith leistung begerdes Bystandes wedder syn Jegendeel bytoplichten. Konnen wy vnnsz doch des vp detmaell nicht harde verseggen. Wente de Vaget handelt so woll mith vnnsz alsze mit andern beschwerlich. vnnnd wolde in dussem negestuerlede sommer aldar vor Suden den koop des Visches vnnsern koeluden nicht so drade setten. alsz anderen sunder verlettete sze darmede. vnnnd hefft ock mith todaeth der Lubschenn Bremer vnnnd seynem Ezygenem volche in vergangener pingestnacht eyn Closter Wydoe geheten jngennamen wes dar an guderen vorhanden gewest. an sich gebrocht vnnnd daranne nicht gesadiget. denn ock de arme lude. de tom Closter gehoeren. vnd tho der tydjt darup weren fencklick genamen. vnnnd welliche sich an ohn gehalten. desuluen loes gelaten. De anderen. so sich des geweigert strackes verwysel. Weten auers nicht. mith wat fugen vnd redeppn. vnnnd wowoll der doethschlach daruth sick vellicht hefft togedragen vnnnd verorsaket. szo mach doch der Vaget woll geneget vnnnd noch der meinung syn. dat speell wederum tho vernigen. vnlust anthorichten vnnnd vnnsz nicht allene aldar in fare thosetten. Sunnder ock vnnser hantering vnd kopenschop der gestalt tho hinderen vnnnd tho schwechen. dat vnns warlich vnnsers deeles tho erwachten vngelegen. Wente wy segelen nicht darhen tho der behoff vele weyniger Jemandes tho vervnrechten. edder dem Jennen by thoplichten. de sodans vorhefft edder oueth. Sunder dryuen vnnsen Cophandell vnnnd ock eynes deeles vnnnd etliker mathen. glyck mith den regenten vnnnd vnderstaten.

dessuluen Jngenamenen Closters. Scholden wij nhu desuluen
 vnerkanter sake. na der wyse beschweren edder verderuen
 helpen. steith vnnsz nicht woll an. Wetens ock noch tor-
 tijdt wedder rede noch orsake. Dar auers de Vaget sick
 wolde benoegen laten. an deme dat syne Vorfarenn aldar
 gehatt vnnd vpgeuamen. Vnnsz ock vnnd de Jennen szo mith
 vnnsz hanteren bauen olt herkamen vnd wedder syne gedane
 tosaage. nicht beschwerede vnnd in dussersuluen sake na re-
 den vnd recht procederen vnnd vortuaren. Dhe vermeinde
 selfschuldigen bespreken vnnd Justicie bidden wolde. dat
 stunde ohme jm alding szo vp Petri vnd Pauli aldar ge-
 meinlich gehalten werdt. Ja apen fryg vnd vnverbadenn Vnnd
 scholde sunder twiuell. tho erlanginge der sententie vnnd
 darup volgender straffe baten. thor eindracht dienen. vnnd
 ohm tho sekerheit vnnd guden erspriessen vnnd wanner he
 an des erholdenen ordels Execution dorch Jemandes Je be-
 hindert vnd vpgehalten worde. vnnd vnnsz van des wegen
 requirirde. alsdzenn willen wy dem rechten thostuere. ohme
 gerne hyplichten vnnd vnnsz vnsers deeles daran keyne moye
 edder fhare erwinden laten. wo wy alstedes hieruor gedaen.
 vnd glikes falles vns an den vaget gehalten hehben. Vnnd
 tom latesten De wile koe: Mat. vnnsers gnedigster herre doch
 Jn andacht vnd meynung js. dat hillige Euangelium vnd
 Christliche Ceremonien in Jslandt antorichten. vnd tho for-
 derunge dessuluen vellichte Cyne Schoele bestellen werdt.
 vnd dat Closter Wydoe to Gades Ehre vnnd erholding nottorff-
 tiger armen gestiftet, vnnd ock van framen luden tho der
 behoff ricklich begiffiget. aldar schon vorhanden. Szo willen
 wy vnns woll verhapen syne Mat. alsz ein Christlich Furste
 werdt eth in prophan vnnd vnrechten gebruck nicht kamen
 edder bewenden laten. Sunder mehr verschaffen. dat eth
 sampt syner tobehoeringe. to vtbredinge Christlicher louens
 vnd leue henfurder stedes in esse vnderhouden blijue. Denn
 wowoll der Closter vnd begeuener personen nhu tor tijdt
 aldar weinich. vnnd nicht bauen dree edder veer vngeuer-
 lich. szo werden doch daglikes. mehr denn vertich armer
 nottorfftiger lude daruth gespiset vnnd versorget. vnnd de
 orth js ock bequemer. also gelegen vnnd des vermoegens.

dat mhe mith der vpboeringe de Schoelregenten. wenner eth tho der permutatio gelangeth lichtlich konde versehen vnnnd versorgen. Dat Je Cyn milde nutthe vnnnd gudt werck. vnnnd vnnsers einfoldigen bedenckens der fundation des Closters nicht vaste vngemete. Vnnnd wyllen Juwe Erw. willenn sodane antoeginge an vnnserm gnedigsten herren den koniog gantz vnterdenigen ouerschriuen. vp dat syne Mat. dorch eynen dunckelen. anderen edder vnrechten bericht. mith dem Closter szo uort dat genne nicht late alieniren edder veranderen. dat tho Gadis Ehre vnnnd erholding der armen gehórth vnnnd beth anher alstedes darhen js angewendet vnd verbruket geworden. wy ick in Jsmland am gebruke vnser woentliken hantering. dorch den vaget. an wegerung den koop to setten. vnd anderen nicht ghehindert denn mehr togelaten vnnnd vortgefordert werden. Angeseen dat Juwe Erw. wy alle sampt. benefens gemeiner burgerschop vp syner kon. Mat. begeren to bescherming landt vnd lude mit vnser schepen vnd volche vnd susts alstedes bereit syn vnd gudwillich erschinen. ock to vnserm eigenen nadel vnd schaden. Alsze Jm negst verledenen sommer js geboeret. Dho vnse vthgeredede schepe vnd gehurde Boesuolck vp der Elue szo lange arresteret vnd an der reisze vertoegert geworden vnd verbeiden hirup ein gnedich vnd gud bescheet wedderum. Vnd syn eth henwedder to verdenen vnser vermogens schuldich vnd vnuerdraten. Datum vnder vnser einen pitzchafft am Auende Anthonij Anno etc. xl.

J. Er. w.

gehorsame vnd
gudhvillige

Burgere Coplude vnd
schipper szo jtzund vp Js-
landt hanteren.

Denn Erbaren Ersamen vnd Wolwisen Heren Burgermeisteren vnd Radtmanne[n] der Stadt Hamborch. vnsern Grotgunstigen Heren.

225. 18. Janúar 1540. í Hamborg.

BREF Hamborgarráðs til Kristjáns konungs III. út af næsta bréfi á undan frá Hamborgarkaupmönnum, er skipta við Ísland.

Ríkisskjalasafn Dana, Ísland, Suppl. II, 17, frumrit á pappir með innsigli fyrir. — Afskript í Fornbréfasafni Thorkelins.

Dur[chla]chtigste Grothmechtige Koning Hochgeborne Furste vnd Herre Vnnse vnderda[nigste] vnuerdratene vnd gantzwillige denste sin Juwer Kon. Mat. nith vlite tho vorne. G[nedigste]r Herre. AlsZ denn Juwe koe. Mat. hiruoer an vnSz geschreuen vnd begeret [.] d]ath vnsern Burgeren Copluden Schippem vnd ander JsZlandesfarern tho[.] Juwer Kon. Mat. Amptman Clawese van der Marwitz vp sin anforderenn [.] JsZlandt. ohren bystandt gudtwilligen tho leistenn. vp dat he geouedes freuels [.] n]a erkantisse des landes. ouer ettliche mishandelters geborliche vnnnd rechtm[essige] straffe ouerkame etc. Szo hebben wy vorigem vnserm erbieden nha de[m] nesi Juwer Kon. Mat. schriuen vnderdaniglich gehorsamet vnd den vnsern szo[.] Jordes ohren handel gebrüken werden. de meining mith vlite angetoegeth. De v[n]s denn. na erbedener vnnnd vogaender ruggesprake. wedderumme beanthwordt wo vth Jnliggender schrift dorch sze gestellet vnnnd ouergeuen eigentlich toentfinden vnnnd thoernehmen. Vnnnd wo woll wy vns tho ohn Cyner schlunigen vnnnd vngetoegerden anthwordt hadden verhapet. Sin sze doch vnme ettlicher vthgereiseder personen willen. derer heimkumbst vnd Jegenwardicheit sze wacheden. darmede ethwan sinnich geworden. Vnnnd bidden demna gantz denstlich vnd vnderdeniglich. sodaen verwilen tho sampt der vnsern anthwordt vp ditmall nicht anders. denn Jm aller besten tho vermerken. Vnnnd by gemeltem amptman ock gnediglich daruoer sin vnd verfogen. dat de vnsern edder susts Jemandes. mith vngewontlicher nygerung. dorch ohn aldar vnbelastet blyuen. Juwe Kon. Mat. wille ock des Closters haluen de Insehing doen alsZ eth Gades Ehre. sin hilliges wordt. vnd framer lude nottorst erfordert vnd erheischet. Wo

wy vns tho dersuluen Juwer Kon. Mat. alsz tho Ğinem Christlichen godtfruchtigen vnnnd rechtleuenden Fursten gentzlich woll vertroosten vnd verhapen. Vnnnd sin Juwer Kon. Mat. angenehme vnd behechlike denste tho ertoegen vnnsers vermogens gewilliget vnnnd erboedich.

Schreuen vnder vnnserm Signete Sondags nha Anthonij Anno etc. xl.

Juwer Kon. Mat.

gehorsame

Burgermeistere vnd Radtmanne
tho Hamborch.

Dem Durchluchtigsten Grothmechtigen Hochgebornem Fursten vnd Herren. Herren Christian to Dennmarcken Norwegen. der Wenden vnd Gotten Koning. Hertogen to Schleswig Holsten. Stormern vnd der Ditmerschen Grauen to Oldenborch vnd Delmenhorst vnnserem Gnedigsten Herrn.

226. 3. Febrúar 1540. í Skálholti.

BREF Ögmundar biskups Pálssonar til alþýðu manna í Skálholtsbiskupsdæmi gegn ýmsum óhæfum, svo sem hórdómum, manndrápum og að láta börn deyja úr hor og gegn öðrum stórsýndum.

AM. 238. 4to bl. 129a—b, skr. c. 1570. — Ny kgl. Samling 3267. 4to, með hendi Jóns rektors Thorchillii (1733—36). — Landsbókasafn 101. 4to bls. 271—72, með hendi síra Jóns Haldórssonar c. 1720. — AM. Fasc. LXXV, 16 (afskript úrtalslaus frá 18. öld). — MSteph. 62. 4to bl. 124. c. 1650. — Prentað á dönsku í Danske Magazin I. R. III (1747) bls. 349—50 (þýtt af Jóni Thorchillio), og í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. II, 549—50 (að eins á latínu), sbr. bls. 535.

Bref um þa sem baurn sin lata farast í ofeiti 1540¹⁾.

Vier Augmund²⁾ með gudz nad biskup j Skalholti [heils-um ýdur aullum lærdum og leikum j Skalholttz biskupsdæmi. kunngiorum uier ýdur kærir vinir³⁾. ad oss angrar miog

1) Bref Augmundar biskups Pálssonar 3267. 2) Augmundur 3267.

3) [kunngiðrum öllum mönnum með þessu voru opnu Brefe 3267.

þær storu laugleýsur og mýklu ohæfur, sem aukast fram ur aullum mata á¹⁾ þessu fatæku landi. [sem allzmegtugur gud vinni bot á. einkanliga sem²⁾ eru hordomar, manndrap³⁾].

Pui aminnum uier alla lærda og leika og forbiodum⁴⁾ streingiliga ad hýlla⁵⁾, stýrckia edur samþýckia, eigi helldur samneyti uid ad hafa þa menn sem hier eptir stañða.

[J fyrstu grein allir þeir⁶⁾ er nauckur obotamal⁷⁾ vinna, manndrap(arar) edur morduargar.⁸⁾

J [annari grein þeir⁹⁾ sem baurn sin lata farast j ofeili og ueita eigi biorg edur hialp eptir laugum. [þeir eigi hafa faung til aunnur.¹⁰⁾ og giora [eigi bot¹¹⁾ nie betrañ, huorki gudi nie monnum. [og uor officialis hefur oss til skritat um eirn mann er eitt hans barn forst, suo og annat hans konu af þeirra uaulldum.¹²⁾

[J þridiu grein huer er hleyþur fra sinni eiginkonu og tekur adrar konur j moti aullu laugmali.¹³⁾

[J .iiij. grein áminnum uier alla og sierhueria lærda og leika.¹⁴⁾ sem sig uita j opiñberum saukum fyrir helgi-brot edur¹⁵⁾ slast¹⁶⁾ á helgum tidum og þeir uita full sakferli uid¹⁷⁾ liggia ad þeir blifi j hlýdni og taki lausn af sinum profasti, eñ [forbaunum þingaprestum.¹⁸⁾ uilie þeir ecki suo giora, þa abyrgium uier þeim eñ afseigium¹⁹⁾ oss þann uañða sem þar [ma af koma.²⁰⁾

Pui [bidium uier og krefium laugmanninn og²¹⁾ profasta uora, presta og [adra goda menn ad þeir med oss og uier med þeim vpprisum og faullum j moti suoddañ²²⁾ ohæfum og fylgium gudz [laugum og manna og²³⁾ uier haufum ad-

1) i 3267, 2) [sem ad 3267, 3) med odrum storsyndum b. v. 3267, 4) fyrerbiodum 3267, 5) hylia 3267, 6) [frist alla þa 3267; alla þa menn 101, 7) obotaverk 101, 8) mord 3267, 9) [annan mata um þa menn 3267, 10) [sl. 3267 101, 11) [á þessu huorki bot 3267, 12) [sl. 3267, 101, 13) [það þriðja um þá menn, sem hlaupa frá konum sínum og taka sér svo aðra konu móti guðs og laganna rétti 3267, 14) [Fjórdá um þá menn 3267, 15) og þeir sem 3267; 16) um b. v. 3267, 17) til 3267, 18) [forbðnnum það prestunum að gera 3267, 19) seljum 3267, 20) [af má gerast 3267, 21) [óska eg, kref og bið lögmennina lands vors, einnig sýslumenn 3267, 22) [alla aðra embættismenn, að þeir upprisi meður oss og falli á móti slíkri óhæfu 3267, 23) [lögumáli, sem 3267.

ur¹⁾ jnn bundit og [trulofat með²⁾ uorum jnnsigludum brefum. uilie þier ecki þessu uoru bodi fylgia. [suo meigi þier koma j storañ skada bædi fyrir lif og sal.³⁾

[Biodum uier og skipum⁴⁾ aullum uorum⁵⁾ prestum sem þetta bref [kemur j haund. ad lesi huer ð sinni soknar kirkiu⁶⁾.

[Og til sanninda hier um þrýckium uier vortt jnnsigli vpp ð þetta bref. skrifad j Skalholti 3° nonas Februarij arum eptir gvdz byrd. 1540.⁷⁾

227. 7. Febrúar 1540. í Vallanesi.

DÓMR þriggja klerka og þriggja leikmanna, útnefndr af síra Einari Árnasyni officialis, um kærur hans til Sturlu Jónssonar (Maura-Sturlu) um matgjafahald, helgidaga vinnu, kirkjuvanrækt og okr.

Bisk. Skalb. Fasc. XX, 77, framrit á skinni. Af 6 innsiglium eru nú 2 eptir fyrir bréfinu. — AM. Apogr. 2419. — Gömul afskrift (c. 1670—1680) af þessum dómi er í Add. British Museum 11,080. 4to bl. 114a—115a (FM. 90. 4to).

Domur maurastulla jonssonar.⁸⁾

Ollum monnum þeim sem þetta bref sia edur heyra senda hallur þorsteinsson. Bardur ormsson. þosteinn hallgrímsson. prestar skalholltzhiskupsdæmis. Biarne Ellendsson. Torfe þosteinnsson. þosteinn þorualldsson leikmenn kuediu gudz og sina kunnigt giorande ærum epter gudz burd. M. d. xl. a Mula stad j skriddal fimtadagin næstan epter kyndilmessv⁹⁾ Woru wier j dom nefnder af síra Einare arnasyne officiali heilagrar kirkiu (at) skoda og ransaka (og) dom æ ad leggja wm þær ækærur sem hann hafde þar framme til stulla jonssonar. j fystu grein hefdi hann ecki giort bisk-

1) sl. 3267. 2) [meðtekið og trulofað með hönd og munn og 3267. 3) [þá ábyrgist þér þann skada og vanza, sem þar af má leida bæði á sálu og lífi 3267. 4) [því býð eg og skipa 3267. 5) mínum 3267. 6) [til kemur það fyrir sínum tilheyrendum að lesa á sínum sóknarkirkjum 3267. 7) [Bifalandi þá og mig góðum guði. Amen 3267. 8) Utan á bréfinu með samtíða hendi (c. 1540). 9) þ. e. 5. Febr.

upstiund sina retta j þriu áur samfleytt. jtem hann hefdi ecki j fiögur áur golldit rettar matgiafer sina og sinna hiona ad lögum. jtem hann¹⁾ hefdi ecki gefit fimta hlut af fæ þui sem hann hefer ecki sialfur af latid skera x tiger ad fiölda. j fiordu grein hann hefdi wnnit og latid vinna æ helgum tidum optt sinnis ad margra manna sion og saugn. jtem hann hefdi ecki til sokt heilagrar kirkiu xxx daga j sextan daga halde eru. jtem hann hefdi tekit frekare leigur epter sin kugillde frid og ofrid enn lögin skipa et cetera. j nafne drottins amen ad heilax anda nad til kalldadri. ad sua prof-udu og fyrir oss komnu dæmdu wier stefnuna lögliga og stulla rettiliga fyrir kalladan og sekan mörk j stefnufall. Enn fyrir ránga tiundargiord j þriu áur dæmdum wier hann sekan þrim mörkum fysta arit þat otiundat er. sex merkur ánnat. enn ed þridia fallet halft wnder biskup epter bokar-ennar ordum. vtan stulle ynne þann bokareid og tueir skil-riker menn med honum heima j wallanesi fyrir sira Einare jnnan manadar ad heyrdu dōmenum hann hefdi rettiliga golldit og giortt j adur skrifut þriu áur sina tiund. Enn fyrir matgiafer skylldugan ad sueria eid med sama skilorde hann hefdi þær lögliga gefit. enn ef felli æ eidnum. dæmd-um wier hann sekan atian álnum fyrir huert sitt hion þat hann æ med lögum ad hafa j fiogur áur. jtem fyrir afgiöf fenadar dæmdum wier hann sekan atian alnum fyrir huern grip ef hann syniadi ecki med saugdum lyritareidi epter bokarennar biuising hann hefdi rettiliga af gefit. Enn fyrir helgra daga brot dæmdum wier þratt skrifadan stulla jons-son skylldan til ransaks og skodunar fyrir sira Einar til wallanes þæ hann til kallade huerra sekta edur skripta hann yrði þar fyrir sekur. ok suo fyrir vaúrækt stadar soknar med sama skilorde. En fyrir okur sinna peninga dæmdum wier sira Einar skylldan ad biuisa þann edur þá sem fyrir þui hefdi ordit heima j wallanesi og giorde hann suo. þæ dæmdum wier opt nefndan stulla sekan epter þui sem krist-in laug wt wisa og jnnahallda. kom þar fram fyrir oss Sira jon gudmundsson og gudne gottskalksson og saugdu hann

1) tvískrifad.

hefde lyst eitt árit xiiij^e jnnað stoks og annat árit xij^e fyrir sier og soru þar að fullnadar bokareid oss áheyrðum fyrir sira Einare. skyllde titt nefndur stulle greida aull saul að næstum fardaugum sira Einare edur hans laugligum vmbodismaune.

Samþykke þenna dom með oss opttskrifadur sira Einar setiande sitt jusigle með worum jnsiglum fyrir þetta domsbref skrifat á Wallanesstad í austfiordum laugardaginn næsta epter kyndilmessu á sama áre og fyrr seiger.

228. 15. Marts 1540. í Gottorp.

KRISTJÁN konungr III. staðfestir kosning Gizurar Einarssonar til biskups í Skálholti.

A.

MSteph. 57. 8^{ve} bls. 195—199, afskript gerð fyrir Árna Maguússon. — Prentað í Khavns Selsk. Skr. V, 240—241. — Danske Magazin I, 1747, 3. b. bls. 350. — Lagasafn Magnúsar Ketilssonar I, 225—226. — Christian den tredies Historie Kh. 1778, II, 345—346.

Wii Christian [med Gudz Naade Danmarkis. Norgis. Vendis oc Gottis Konning. Hertug udi Slessvig. Holsten. Stormarn oc Dytmersken. Grefve udi Oldenborg oc Delmenhorst¹⁾ Giðre alle witterligt at efterdi thenne brefviser Gydtzer Einersen. udvald oc kaldet er af Her Amonder biskop menige Clericie og menigheden ofver alt Schallholt Stigt for synden paa wort landt Jsslandt at skulle wære Superintendent oc Een Tilsuinsmand att det hellige Evangelium Gudss ord Reenligen oc klarligen prædichis oc læris shall. oc wi nu nochsom forfarit have af de widnissbyrdt hannem gifne ere af oss elskelige Doctore. Leremestere oc andre lærde mendt udj wor høye Schole udj wor²⁾ Kiøbsted Kiøbenhafn at hand lærdt oc thissligeste udj hans lefnet oc omgiengelse beqveniter er till samme Superintendentis embett. Thi hafue wi tiltroed oc befallidt. oc nu medt thette vort obne

1) [MK.; et cetera 57. 2) MK.; sl. 57.

breff tiltroe oc befalle for^{ne} Gydtzer Einersen at shulle her efter were oc blifve Superintendent udj for^{ne} Skallholtt stigt som forshrefvet stander. dog att hand shall were os oc wore efterkommere Konninger udj Danmarch oc Norge huld og tro. Sammelediss shall hand haffue gott oc flittig opseende paa Religionem. saa att det hellige Evangelium. gudss Reene ord. prædichis og læris klart og reent for den menige mand over alt for^{ne} Schallholt stigt epher wor Ordinantzis Liudelse. wi der om besluttet have. oc schall hand hielpe hver mand fattig og Rig som for hannem kommen- des vorder. Lof og Rett uden ald¹⁾ vild. gunst eller gafue. Thi bede wi oc strængeligen biude alle giæstlige oc werdtzlige. biskopper. prelater. prouster. præster. lougmendt. syssel- mendt. laugrettismend. oc menigheden udj for^{ne} Schallholt- stigt at i aannamer for^{ne} Gydtzer Eynersen for ederss Su- perintendent oc geistlig ôfrighedt. oc Ære hannem vdj ald Tilbôrlighed hôrige og lydige som i af Rette plichtige er. og lader thet ingenlunde. under wor hyldist oc Naade. Giffuet paa wort Slott Gottorp Mandagen nest efter Judica. Auno 1540.

Under wort Zignet.

B.

AM. 232. 8vo bl. 16a—b (XIII. vantar niðrlag). Bréfabók Gizurar biskups í frumriti. — AM. 266. Fol. bls. 5—6, í afskript síra Haldórs í Reykholti 1654—1657.

Stadfestingar Breff kongsins upp a Biskups kosning
G[izurar] E[inarssonar].

Wier Christian med Gudz Hjad Dañmerkur oc Noregis- Vendlandz oc Gota kongr. Hertugi j Slessuik. Hollsetu. Stor- maren oc Dytmersken. Greife j Oldenborg og Delmenhorst. Giorum ollum uiturligt epter þui ad þessi breffuisari herra Gizur Æinarsson er utualenn og kiorenn. af herra Augmund Byscop kennimonnum og almuga af ollu schalholtzstikti. Sunnan [lands] ðã noru landi Jslande. ad hann skuli uera superintendens og einn umskygnare ad það heilaga Æuan-

1) MK.; at, 57.

gelium [Gudz ord skuli uera hreint og skært predikat og lært. Og wier hofum nu nogliga fornumid af þeim uitnisburdum sem honum ero gefnir af uorum elskuligu doctorum meistorum og audrum lærðum monnum j vorum hafa Skola vt j uorum stad kaupinhafn. ad hann er lærður og somuleidis það hann er hæfilegr j sinum lifnadi og umgeingni til þess sama superintendentis embættis. Þui haufum uier tilruad oc bifalat oc nu med þessu uoru opnu brefi tiltruvm og bifaulum fyrrnefndum herra Gizure Einars-syui. ad hedan j fra skule hann uera og blifa Superintendens yfer fyrskrifudu Schalholtzstikte sem fyrskrifad stendur. þo suo ath hann skal uera oss og uorum epterkomendum konungum j Dañmarck oc Noregi. hollur oc trur. Lika og skal hann hafa goda og gætliga umsia til andlegrar stiornanarennar. suo ad heilagt euangelium. klart guds ord. uerdi hreint og skært predikat og kent almenningsfolki j fyrgreindu schalholtz stikti epter þui ed su wor kirkiu orða hlíodar. er uier þar um urskurdat hofum. [og] skal hann hialpa huerium manne fatækum og rikum sem fyrir hann kann ad koma. til laga og rettinda fyrir utan allt eptirlæti. hylle eda gaffur. Þui bidium uier og ollum streingiliga biodum. andlegrar og uerallegrar stettar Byscopum. prelatum. profostum. prestum. laugmonnum. syslumonnum. laugrettu monnum¹⁾ og almuga vt j firr greindu skalholtzstjækti ad þier medtakid adurnefndan herra Gyssur einarsson fyrir yduarn superintendentem og andlegan yferboda og verid honum j ollu þui sem tilheyrligt er auduelldir og hlydnir sem þier erud med riettu skyldugir og gleymid þui j ongvana mata vndir vora hollustu og nåd.

Vtgiefid a voru sloti Gottorp manudaginn næstaū efftir sunnudaginn Judica årum et cetera m d xl.

Vnder vort signet.

ad mandatum domini regis proprium.

Anthonius brijskeszon.

C.

Ríkisskjalasafn Dana, Register over alle Landene I, bl. 146 (verso).

1) hér vantar í 292.

Gytzer Einertsenn fick breff At schulle were Superintendent offuer alld Skallholt Sticht. for Sönnnden paa Jsslanndt. cum clausulis consuetis.

Actum Gottorp Anno 1540.

229.

18. Marts 1540.

á Evindará.

CECILIA Loptsdóttir selr Birni Jónssyni jörðina Egilsstaði á Völlum fyrir jörðina Hólaland í Borgarfirði og lausafé.

AM. Apogr. 4424 „Ex originali Siṛa Olafs Stefanssonar“. Árni lýsir innsigli Odds Núpssonar.

Um Eigelstade a Völlum.

Þat giorum vier jon magnusson. oddr nupson og jon sigurdson godum monnum kvnnigt med þessu vóru opnu brefi. þa er lidit var fra hingatburd vors herra jesu christi. M. d. xl. ar æ fostudagin næstañ epter blacius Messo.¹⁾ æ eigelstodum æ uollum. vorum vier j hia saum og heyrðum æ ord og hañðaband þessara manna. af einni alfu biarnar jonsonar. en af annari alfu cecilia lopsdotter. at sua fyrir skildu at adur greind cecilia selldi fyrir nefndum birne jonsyni jordina eigelstadi er ligr i vall(a)nes stadar kirkiu sokn med ollum þeim gognum og gædum sem greindri jordu fylger og fylgtt hefer at fornv og nýiu. og hvn var fremst eigañdi at ordin. hier j moti gaf optt nefndr biorn nefndri ceciliu jordina holaland er ligr j mýra stadar kirkiusoká x.^c at dýrleika. og þar til vi malnýtu kugilldi nu j vor j suodan mata at hvn skýlldi taka til sin fiogur enn svara sialfvm²⁾ sier ij bænhus kugilldum. og hest fyrir c. og þar til ij. hvndrut at odru vori j ollvm þarfligum peningum. skýlldi huort þeirra suara laga riptingu æ annars jordu. en þat hallda til laga er keypti. sua og skildi nefndr biorn sier aptur sina peninga alla ef eigelstader kynne af at ganga med logum. Ok til sannenda hier um settum vier fyrir nefnd-er menn vor jnsigli fyrir þetta jardarkaupsbref huert er

1) þ. e. 6. Febr. 2) Svo.

skrifad var æ eyvindara 7 eidamannasueit fimtadagi næst-
 að fyrir palmasunnvdag æ sama are sem fyr seger.

230. 20. Marts 1540. í Kaupmannahöfn.
 LANDSVISTAR og gríðabréf útgefið af Kristjáni konungi III.
 handa Jörundi Steinmóðssyni.

AM. Apogr. 1280, með hendi Stýrs Þorvaldssonar „Ex trans-
 scripto Ara Þorkelssonar“.

Wij Christian met gudz nadi Dannmerkur Noregis
 Venndis ock Gotis konnung¹). hertug ut (j) slledzuig Holl-
 sten stormuren²) dyttmarkin²) grefi ut ij Olddenborg ock
 dellmennhollst²) Sendi allum monnum þeim sem tetta bref
 sia edur heyra kuediu gudz ock sini. Wer uillum att ter
 vitit at vēr hofum fyrer gudz skyld ock godra manna bæna-
 stad gefit Jorunde Steinmodzsynij grid ock fullan frid her
 met landzuist ock fulla kvittan ock nu met tessu voru opnu
 brefe hofum uier nu gifit for nefndum Jorundi steinmodz-
 stijnij aptur alla sina peninga til æfinligrar eignar og hans
 erfingium. her met forbiodum ver huerium hellz eru ellir
 ueri kuna serdeillis uorum foderum³) ock umbodzmonnum
 ock alle andre fornefndan Jorund steinmodzson upa tesa
 peninga edur personu at hindra edur hindra lata eller j
 nockun mata oforrekt (eller) forfang at giori vnder vort
 hýllizjsti ock nadir.

War teta bref giort upæ vort slott kaupenhafn en xx
 dag marsij manadar Anno Domine⁴) M d xl. ar.

Johans Fridrisson.⁴)

Eg gissur einarsson supperjndentis⁴) skalhollds⁴) bisk-
 upsdæmis jon ionsson magnus jonsson gere godum monn-
 um kunikt med þessu uoru opnu brefi at uer hofum sed
 og yfer lesid herra kongs Christianus bref med han(s)
 oskodu jnsigle hia claus maruis a þingvel(le) suo hliodande
 ord eptter ord sem her fyrer skrifad stendur. og til sand-
 enda⁴) her um setium ver fyrnefnder men vor jnsillgi⁴)

1) konnungis, Apogr. 2) Svo. 3) Svo = fovitum. 4) Svo.

fyrer þetta transskriptarbréf skrifad í Skalhólte manndag-
in næstan fyrer Pettursmessu¹⁾ anno domine M d xl. ar.

231.

[1540].

MINNISGREINAR Gizurar biskups Einarssonar um ýmislegt.

AM. 232, 8vo, bl. 3^b (III). Bréfabók Gizurar biskups í frumriti.

Jtem keypt ij staupekeñ klaret fyrer x sk. kannañ.

af ype kras gilder kannañ 20 sk. eda 24.

pund pippars gilder 15 sk.

ij pund sullten engefer gilder xvj sk.

Jtem keypt byrrodur til ottensen fyrer 4 lubesch marck.

Jtem ij marck vj sk. 8 d. utgefit fyrer mins hest(s)
fodur sem hann tærði adur hann uard selldur.

Jtem gaf fruin mier einn fullañ pott med syru.

Herra meyni gaf mier dall fullan backinband.

Jtem halfan borna sullteneijngifer.

Jtem gaf eg herra meyne í skilnad silfurskal nærri xij
lodum og iij einglott þar med.²⁾

232.

19. Apríl--17. Maí 1540.

MINNISGREINAR Gizurar biskups Einarssonar um ferð sina til
Íslands og annað fleira.

AM. 232, 8vo, bl. 4^b 5^b (IV). Bréfabók Gizurar biskups í frumriti.

Jtem j þar scho af hans dik fyrir 8 sk.

Jtem gefit magdaleno rins gyllen.

Jtem litlu Aneko j einglott.

knektunum þrimur halft gylleni huerium.

magdunum lybiska marck huorre fyrir sig.

1) þ. e. 28. Júní (1540). En betr kæmi það heim, að hér væri
misskrifað „fyrer“ í staðinn fyrir „eptir“, sem yrði 5. Júní. 2) Hér
eptir kemr á bl. 4ª klausa á þýzku um guðs dásemdardar verk. og þar
undir „Anno domini. m. v.º xxx. viij.“

xix dag Aprilis manadar [sem var fería .ij. j þridiu uiku post pasca¹⁾ for ec til skips. sigldu uier um quelldit ecki sierligaña til stadi. fimtudagiñ²⁾ j saumu uiku³⁾ stodu uier duall watns a grunne um eina stund fyrir stedarsandi hart næri tuñuñ.⁴⁾

Jtem hlupu uier til sios dominica 4 post pascha⁵⁾. hofdum myklar þokur og smauidri þa á sunna(n). Enn a tueggia postula messo⁶⁾ feingum uier fregn ad uier uorum ij eingelskar kenningar fra flæderøy. Gaf drottinn minn oss at uprauf þeirre myrkuapoku sem uar og saum hialtland at daguerdarmali um sunnudags morgunenn.⁷⁾ enn jsland a miduikudags quelldit þar næst.⁸⁾

Jtem flugstormur a uppstigningardag⁹⁾ og næsta daginn þar epter.

Jtem haufnudu uier oss dominica 6 post pascha.¹⁰⁾

Jtem feck skipherrann mier j raudañ hatt anda jone frænda minum.

Jtem gaf hann mier j halfhaka med reidskap og pudret j horneno med.

Jtem j legil litinn.

Jtem eina litla flausku.

Jtem j jochymsdal fyrir kost mins piltz yfer sioenn.

Jtem feck eg honum j Einglott sem biskupinn hafdi sent honum.

Jtem Skipherra jurgin j krunu.

Jtem gafu aller hafnfirdingar felegt geleydi ad reisa til og fra jslend(s)kuni j kaupstefnunni.

Jtem lofadi petur kordemer¹¹⁾ mier humla tunnu.

Jtem halftunnu eda minzt quartiel ediks.

fería 2 pentecostes.¹²⁾

Jtem geingu þessir dandimenn med mier um skemmuñ-ar sira Biorn j arnarbæli. dadi. philippus Runolfsson.

1) [á spássiu. 2) tvískrifad: daginn, 3) þ. e. 22. Apr. 4) eða: tuñuñi. 5) þ. e. 25. April. 6) þ. e. 1. Maí. 7) þ. e. 2. Maí. 8) þ. e. 5. Maí. 9) þ. e. 6. Maí. 10) þ. e. 9. Maí. 11) Svo. 12) þ. e. 17. Maí.

Jtem þetta jönn stoks j kiotaskemmunni.

Jn primis xi na(ut) af kiotum.

xl. sauder af kiotum.

tunna flotz.

ij tunnur mors.

Jtem j smioraskemmunne stendur stæda oskert so sem Einar tok uit og skyldi uera j half(t) annat c uætta. og þar til vj tunnur smiors. [non est uerum.¹⁾

Jtem i skreidarskemmunne xije fiska.

item j klefanum stendur barin skreid er skrifat uar j hendur Einare ij. lester.

Jtem j blonduklefanum xl wætter smiors.

Jtem j koffrino j diask(emmu) kross sem atti husp(rey) helga i klær.

jtem u hnappar a skrudid.

jtem uij adrer uelgiorder.

jtem linde godur.

jtem kross med naffesti.

jtem ij adrer smakrossar. annar festarlaus.

jtem skipherrapipa.

233.

23. Apríl 1540.

á Hólum.

Jón biskup á Hólum gefr sínum kæra frænda síra Birni Jónssyni jörðina Viðimýri i Skagafirði með öllum eignum og kvittar um fornan reikning kirkjunnar.

Syrpa Guðbrands biskups i Biskupsskjalasafni 4to bls. 201—202, skr. c. 1590. — Landsbókasafn 787. 4to bls. 209 með hendi Odds Jónssonar digra i Gröf á Höfðaströnd, skr. c. 1690. — MSteph. 27. 4to bls 54, með hendi Benedikts lögmanns Þorsteinssonar c. 1720.

Giorningsbref vm Widumyre.²⁾

Wier jon med gudz næd Biskup æ Holum giorum godum monnum kunnigt med þessu voru opnu brefi. ad med

1) [á spássú. 2) Kuijttunar Bref Biskups Jóns Arasonar vm Reijkningzskap Wijdemýrar kyrkiu. þegar hana fieck hana Bijrne profaste Sýne sijnum 1540, 707,

samþycke vorra kiennemanna æ almenneligri prestastefnu. hofum vier giefid vorum kiæra frænda sera Birne jonssyne Jordina vjðimyre. med ollum þeim gognum og giædum. eignum og jtokum sem greindre jordu eiga med logum ad fylgia med þeim skilmæla. ad kirkian æ sagdre jordu æ Jordina kirkiuhól sem þar liggur vnder. og halldin hefur verid gomul kirkiu eign. og Jordina Brecku. er liggur j somu kirkiusokn. og þar til x^e málmitu kugillde. og x^e i þarfligum peningum. Tilskilium vier ad greind kirkia sie vel halldin ad bókuum og messuklædum og odru þui sem alkirkju skilldu tilheyrer. med þeirre kiennemanna skilldu. sem gomul [æregistrum holadomkirkiu¹) til vjjsa. Enn allañ annañ reikningskap fornañ og nyañ. inventarium. portionem mortalium. sem greindre kirkiu hefur ædur til heyrtt og til fallit. giefum vier og giorum kuitt og akiæruleaust fyrir oss og vorum epterkomendum greindrar kirkiu formonnum. utan nockur hafi haftt eda halldid rangliga fra greindre kirkiu peninga edur portionem nylega. edur fyrir langañ tijma. þa skal greindur sera Biorñ þad mega sækia vnder ædur sagda kirkiu og hafa helming af þeim at logum sem þar æ seigist²) med godra manna yfersion. Og til sanninda hier viñ setium vier vortt jnsigle fyrir þetta bref. er skrifad var æ holum j hialttadal. in festo sancti Johannis episcopi holeris Anno domini M d xl.^o

234.

29. Apríl 1540.

í Haga.

MAGNÚS prestur Eyjólfsson fær Ögmundi biskupi til eignar tiu hundruð í jörðunni Siglunesi á Barðaströnd, er Hagakirkja átti áðr, og lofar Hagakirkju öðrum tiu hundruða parti í staðinn, en biskup kvittar hann um kirkjureikning í Haga og um alla samveru og samneyti við systkin hans í stórmælum þeirra.

AM. Apogr. 1365 „Ex orig. Ara Thorkelssonar acurate“. — AM. Apogr. 1142 „Ur Storu Transscripto fra Haga & Barðaströnd. giordu 1586“ (AM) 5. Maí.

1) [kyrkiunnar Registor 787, 27. 2) seigiast 787, 27.

Jhesus.

Þath giore eg magnus prestur eyiolffsson godum monnum kunnigt med þessu minu opnu brefi. eg medkennunzt ad eg hefi feingit minum herra biskup Ogmund xc. j jordunne siglunesi. huer ad atti hagakirkia adur. sem liggur á bardastrond j haga kirkiu sokn. med ollum þeim gognum oc giædum er greindum jardarpartti fylgir oc fylgt hefur ad fornu oc nyiu og heilvg hagakirkia hefur fremzt eigandi ad ordit. j suo mata ad eg hefi lofat hagakirkiv odrum tiv hundrada parti. j fastaeign.¹⁾ þau sem kirkivnni eru nytsamlig. Hier fyrir hefur minn herra gefit mig kuittan vm reikningsskap haga kirkiv sem er porcio og mortualia. sidaan modur mijn heitiñ stod hans nad greindrar kirkiv reikningsskap j sizt. Suo og vm það samneýte oc samveru. sem eg hefi haft med min sysken j þeim stormælum. sem þau hafa opinber ad ordit. heilagrar kirkiu uegna um allt þat sem eg hefi matt brottligur uerda þar utj uid heilaga kirkiu og hans nad. Og til sannenda hier vm festi eg mitt jnscigle fyrir þetta bref. Skrifat j haga á bardastrond jn festo petri martiris Anno Domini M.^o d.^o xl.^o

235.

13. Maí 1540.

á Vatnsleysu.

Dómur Jóns bónda Björnssonar, sýslumanns í Árnessýslu, um flutning förumanna, fylgd og ábyrgð.

A.

Landsbókasafn 10. Fol. bl. 91—92, skr. 1633—1638.

Domur vm fátæckt folk.

Ollum Monnum sem þetta Breff sið edur heyra seinda Oddur Þorkielsson. Olafur Asbiarñarson. Jon Þorsteinsson. Arnē Olaffsson. Einar Gudmundsson²⁾ kvediu gudz og sijna kunnugtt giörandi ad þa lidid var fra hiñgad burdi vors herra jhesu christi MD.XL. fimttudagenn næstañ fyrer hallvardzmesse á vatnsleysu þiñge i Biskups-tuñgum vorum vier j dóm nefnder af Erlegum dándes manne

1) 1142; — eigu 1365. 2) Eyða fyrir einu nafni i handr.

Jone B(onda) Björnssýne koñgz vmbodzmanne i Arnessýslu ad skoda og rannsaka og fullnadardóms adkvædi á ad leggja hvória fátæka menn Bændur og Bufaster skylduger være. ad flytia og færa effter Lögum Eða hvórer á hreppnum skyldu samfleytt fædast eða hvorium Bændur skyldu Tiunder og matgiafer utgiallda. Steñdur so i vorre Landzlaga-Bók i framfærslu B(ælki) 7. Fátæka menn þa alla sem frændur þeirra hafa ei forlagzeyre fyrir þa ad leggja og sialfer eiga ei fie fyrer sig ad leggja og ecki ero færer ad flytia sig. þa er hvor Bóndi skyldur ad flytia þa og fæda. Eftter þui sem hreppstiorðarmenn giora rad fyrir. Einyrke sem fullur Bóndi. So þarf fatækur madur gudz med sem sa er meira á. og flytie eptter Bodburd aller hvór vr sijn-um Bæ. sa firstur sem fremstur situr a Bodleid. til næsta Bæiar. Sekur hvor Eyrer vid koñg ef hann flytur eige so. J annare grein steñdur so i sama capitula. og acte þeir ad dæma innvirdeliga sinn dóm vñ fatæka menn. þa dæmd-um vier firrnefnder dómsmenn med fullu dóms adkvædi þad vera þa menn ad Bændur ætte ad abýrgiast fyrir ollum haska sinnar medferdar sem logliga være a hreppiun komn-er. eða sig hefdi svared ofæra. Eftter þessare grein laganna. Enn vm fatæktit omegdarfolck. hvortt sem være karlmenn eða konur sem sialftt gjæte flutt sig og sijnna omaga hvortt helldur þad heffde færleik eða med hvoriu mote þad feinge orckad ad flytia sig. effter skýnsamra manna alite. og effter þeirre grein laganna þar ed so steñdur. Enn ef þaug hafa med minna fie samañkomed enn þau ætte til þriggia huñdr-ada bædi saman. og alldri urdu þau so rijk ad þau ætte kongi skatt ad giallda. þa sie hvortt annars handbiargar omage edur flytiest a hrosse ef þau fá ei fyrir vnnest. og þeirra Borñ skulu ei á hreppa seigiast æ medan þau fa flutt med firra skilorde. Jtem R. B. H. K. þar skal þrot heita sem omagenn er þa er sa añdast frð er med hañbiorg atte fram ad færa. edur med firr sogdum flutninge. Þui dæmdum vier ad þetta omegdarfolck (skule fara) á sumar um alla hreppa jnnan fiorduñgs. Enn afftur a sijnna sueit ad veturnottam. Enn hvor sem fyrir lete skýlld vilde ecki so giora. sa skyldi abýrgiast sig og sijnna omegd. og oñgva

skýlldu eiga til olmusu i sýnum hrepp a sumar. Somuleid-
ess skyldi fara vm vngtt folck heilbrigdt þad eige nennte
ad vinna. Enn Tiuñdar utluckniñg og matgiafa skyllde
fara sem hreppstiörrar giöra rää fyrrer. Enn hvor þeirra
skipan giorer ecki sekur halffre morck. halfft konge Enn
halfft hreppstiorum.

Samþycktle þennan vorü döm med oss firr nefndur
syzlumadur Jon Biorsson. og sette sytt jncigle med vor-
um firrnefndra domsmanna jnciglum fyrir þetta döms Bref.
hvortt skrifad var i sama stad og dag sem firr seiger.

B.

Landsbókasafn 69. 4to bl. 137, skr. c. 1640. — Landsbókasafn 65.
4ot I, 84, með hendi Jóns dans Magnússonar á Eyri c. 1640. — Lands-
bókasafn 99. 4to bl. 10, skr. c. 1720, með hendi síra Jóns Haldór-
sonar i Hitardal.

Dömur vm förumanna fluttning filgd og Abýrgd. Jóns
Biorssonar j Arness sýslu 1540.

Öllum mönnum sem þetta Bref sia eda Heyra senda
Oddur Þorkielsson¹⁾. Olaffur Biarnason²⁾. Jon Thorsteinsson.
Arne Olaffsson. Einar Gudmundsson³⁾ Kvediu Guds og sina
Kunnigt giorandi ad þa lidid var frää hingad Burd vors
Herra Jesu Christi 1540 fimtudæginn næstañ fyrrer Halluads-
messu æ Vatnsleisu þijng⁴⁾ j Biskupstungum vorum vier
j döm nefnder aff Öhrlegum dandismanne Jöne b(onda)⁵⁾
Biorssýne kongs⁵⁾ vmbodsmanne j Aarnesssýslu ad skoda
og ransaka og fullnadardöm æ ad leggja huoria fatæka
menn⁴⁾ Bændur og Bufaster menn være skillder ad færa og
flytia effter lögum Öinyrke sem fullur Bonde og fære hann
og flytie ecke j nockurn haskasamlegañ stad edur so hinn
fatæke deye edur örkumlist aff hans völdum Ödur huörier
æ hreppum skilldu samfelldt fædast. edur huorsu Bændur
skulu tijunder Ödur matgiaffer wt giallda. Nu saker þess ad
vor lands lagabook býdur og aminner jnnuyrduglega ad ackta
sinn döm vm fätæka menn þää dæmdum vier fyrr nefnder
domsmenn med fullu doms atqvæde þad vera þää menn ad⁶⁾

1) Þorleyfsson 99. 2) asbiarnar-son, A. 3) fleiri dómsmenn eru ekki
taldir i þeinni afskriptinni. 4) sl. 99. 5) b. v. 65, 99. 6) sem 65, 99.

bændur ætte ad abyrgiast fyrer ollum haska sinnar meðferdar sem löglega være a hreppin komner með dome og sig suared ofæra. Þá skulu bændur adra omaga færa nðnustu frændum þeirra og skulu þeir leijta þeim ad framfære Ella abyrgist þá. Enn fataekt omegdarfólk huort sem þad være karl edur kona sem sialft gæte flutt sig og sijna omaga huort helldur þad hefde færleik edur ei edur með huoriu môte þad feinge orkad ad flýtia sig Eftter skinsamra manna ráde og alite skule fara vm sumur vm alla hreppa jonnað fiordungs. enn afftur j sijna sueit ad veturnottum. Enn huor sem fyrer lete skulld villde ecke so giora skule sialfer abyrgiast sig og sijna omegd og aungua skilldu eiga thil olmusu j sijnom hrepp a sumur. Sðmuleidis skilldi fara vm vngt fólk heilbrigdt þad sem ecke nente ad vinna. Enn Tjundar wtliukning¹⁾ og matgiaffer skule fara sem hreppstjornarmenn giora raad fyrer. enn huor þeirra sem loglega skipan Brýtur sie sekur halffre mðrk halft konge Enn halft hreppstiorum.

samþyckte þennað vorn dom með oss adur[neffundur valldsmann²⁾] og sette sitt juncigle fyrer þetta domsbreff huort skriffad var sama stad og dag sem fyr seiger.

236.

14. Maí 1540.

á Hólum.

ARI lögmaðr Jónsson gefr Helgu Sigurðardóttur, móður sinni, jörðina Brekku i Svarfaðardal.

AM. Apogr. 3954 með hendi Jóns Magnússonar bróður Árna. „Ex originali“, sem var á kálfskinni.

Þat giorum vit arne peturson og jon þorlaksson godum monnum kvnngt met þessv oekrv opnv brefi. a holvm j hialltadal. fimtodagin næstan fyrir hvitasvnnu vorvm vit hia savm og heyrðvm æ ord og handaband heidarligs manns ara jonssonar logmannz og ærligrar kvinno. hans modur helgo sigurðardottur. at suo fyrir skildv at greindur are logmann gaf fyrr sagdre helgo modur sinne jordina breckv j

1) vtlukning² 65, 99. [skriffadur systumadur J. B. S. 65.

sværfadardal. sem er fyrir. xl.^e og liggvur j tiarnar kirkio sokn. vndan sier og sinvm erfingivm. en modur sinne helgo til fullrar eignar. skyldi hun sagda jord gjeft mega hverivm sem hvu villde met allvm þeim gognvm og giædum sem greindre jordv eigo at fylgia at logum. Og til sanninda hier vm sette fyrr nefndur are logmann sitt jnsigle met ockrvm fyrr skrifadra manna jnciglvu fyrir þetta bref er skrifad var æ sama stad og dag og fyrr seiger. arvm efter gudz burd. 0. d og xl.

237.

19. Maí 1540.

í Skálholti.

RESIGNERANARBRÉF Ögmundar biskups í Skálholti.

AM. 215. Fol. bls. 26—27, með hendi Jóns Gizurarsonar á Núpi c. 1640—1640. — Prentað í Safni til sögu Íslands I, 680—681 (á íslenzku), og á dönsku í Khavns Selskabs Skr. V, 242—243.

Resignerantar Breff Biskupz Ögmundar.

Aullum mönnum sem þetta Breff siæ edur heýra send-er Ögmund með Gndz nad Biskup j Skálholte heilsan oc kuediu med heijdur oc vjrðing j Lausnara allra hluta.

Pier vel vitid kiærer viner ad fyrer saker þýngiande elle oc annarz veikleijka kunnum vier eckj leijngur ad stiorna edur Regera Skálholtz Biskupzdæme. huar fyrer vier höff-um j nafne H(eilagrar) þrenningar kiðred og vtualid heijdu-ursamligañ mann Gissur Einarson til formans og ýfferbodara fyrrgrejndrar Skálholtz domkirkju fyrir þui hann er Gudz ord elskande oc christeligrar vñgeingne huorium oc suo ad ecke er ökunnugt lögmål oc frijheijt vorz landz. Saker þess ad nu þesse Eligeran heffur ad oskum geinged. med Gudz hialp. það er ad seigia ad fyrrgreindur h(erra) Gissur Einarson heffur sijna confirmeran feinged aff k(onglig) m(aiestet). suo ad honum er bijfalad embætte Skalholtz stíktis so sem ad vor nadugaste herra kongurenu oc heijdursamligt vnjuer-sitet j Kaupenhaffu med Biskupzstolnum audsyneliga opinber-ar i sijnum Breffum þar fyrir vppgeffum vier fullkomliga oc Resignerum viljanliga Skálholtz stíkte fyrrgrejndum h(erra) Gissure med meira oc minna hlut sem stíktenu til

hey rer. Geffe honum almáttugur Gud að hann meige fyrirgreiðndu stjikt farsælliga stiorna sier sialffum til hamingiu. eun þeirre gudz hiðrd til nýtsemdar sem honum er i hendur folgeñ. þar fyrir bidjum vier miceliga alla oc sierhuoria að þier veijted honum hollañ heijdur og skýllduga hlýdne so sem þier skýlldud mier hafa giortt tacande hier fyrir opriot-anlig laun aff almáttugum Gude að eilijffu.

Oc til meire styrktar oc sanninda þessa Resigneranar Breffs hóffum vier voru jnnicgle festa látid fyrir sama Breff. Skriffad að Biskupzstólnum Skáhlollte 14. kalendas dag Junij manadar arum effler drottenliga holdgan 1.5.40.

238.

26. Maí 1540.

REIKNINGR Gizurar biskups um ýmislegt lausagóz, að því er virðist, að nokkru leyti staðarins í Skálholti.

AM. 266. Fol. bls. 155 (CCCXVI). Bréfabók Gizurar biskups í afskrift sira Haldórs í Reykholti 1654—1657.

Reikningsskapur in profesto corporis christi

Anno 1540.

xxx voder tvíttugar med huitt og gratt vadmal.

Sò mikid stort herefft og annar varningur efftir af þui sem | o | hafdi efftir latid sem hier fylgir.

xxxvi stukur.

v konuhufur einbyrdar.

j karlmanzhattur.

v þor kallmanz skoo og einer barnskor.

Ein kyjsta med smyrslabaukum og odrum bardskieraskap.

Jtem ij beder. ij hægingdi. eitt aklædi.

Eitt naut að ollum kiotum og vantar til magalinn.

Jtem v saudir.

Jtem tunna smiorz.

Jtem flotstampur.

Jtem halfur smiorstampur.

lxx fiskar j timburhvsinu.

Jtem vi vudir.

Jtem stor kista. var þar j 6in vod med braglegt vadmal.
ein messoklædi.

ljtid malad tialld.

vj vtlendsk skierbord.

iiij diskar og eitt leirfat.

vatzkallz munnlaug. onnur lytil. vatzkall.

ij halfkonnur og ij tinter.

j saug.

smiorhalfnunna sem eggert hefur til komist.

Jtem j kjstu Eggertz iiij snæri.

xij vaxstycki.

iiij þaur skinnskoor.

iiij konupungar.

viiij þanzarapungar.

ij þillapungar.

ij spil litil.

talgøxi.

ij brythnyfar.

v krokakierfi.

vj konubelli.

ix mathnyfar.

vij skiæri.

iiij baggalasar.

j aklædi.

j kialk(a) hvfa.

xij stikur med litarborda

hundrad stikur liereftz.

ix katlar med smam og storum.

halfnunna lysiz.

iiij þiorutunnur.

vi biktunnur.

ij jarnfot.

kuern.

lxx eikibord.

x grenibord.

ij mioltunnur. onnur hafdi Eggert tilkomid.

239.

31. Maí 1540.
3. Júníá Egilstöðum.
í Vallanesi.

DÓMR sex manna, út nefndr af Markúsi bónda Jónssyni, er þá hafði kongsins sýslu í Múlaþingi, um þá orðrykt, að Steingrímur heitinn Bøðvarsson á Egilstöðum hefði beðið bana af völdum Cecilíu Loptsdóttur („Hamra-Cettu“) konu sinnar.

AM, 238. 4to bl. 46, skr. c. 1570 (Bessastaðabók, eptir transskr. frá 1545). —

Domur um steingrímur heitin bóðvarsson og
cecilíu jónsdóttur¹⁾

Öllum monnum þeim sem þetta bref sia edur heyra. senda biörn jónsson. finboge jónsson. þorsteinn einarsson logriettvmenn. jón magnvsson. asbiorñ arnason. þorhalle finnbogason. kvediu gvdz og sina. kvnngitt giorandi þa lidit var fra gvdz býrd M. d. xl ar á egilstodum j fliotzdalshieradi fimtvdagenn næstan epter dýradag á þingstad rietvm. voro vier j dom nefnder af ærligvm dandi manni Marcuse bónda jónssyne er þa hafdi herra kongzins sýslu j Mvulaþinge at skoda og rannsaka og dom á at leggja med hvorum hætte hann skilde epter leita eda vpp kveda þa ordrykt eda okvedis mala sem vt rann um avstfiordv og vidara annarsstadar og skied mvnde hafa matt á greindvm bæ egilstodum. at steingrimur heitin bóðvarson gvd hans sal nadi mvndi hafa davda hreptt af völdum edur verknade sinnar eigin konu cecilíu loptzdóttur eda þeirra pionvstvmanni biarna skeggiasyni. enn einginn visse med sannindvm sogd efni. var hann vpp grafin á vallanes stad af biarna bónda ellendzsyne og gvitare valltirsyni og fleirvm odrvm skillvisvm monnum og skodadvr hans likame af þeim og þveiginn. var hann vida rotinn oc feý(g)dur einkannliga til baka. en hart nær hofde miadmarinnar hægra meigin leist þeim akvoma holsett og þikiande meir likende manna verk vera mvndv helldur enn rot edur feigingskapur jardarinnar. því j nafne drottins og heilagx anda nad til kalladri at svo profdv og

1) Svo; rétt: Loptsdóttur.

fyrir oss komnu dæmdum vier biarna bonda og greindañ gvitara (skyllduga) at sveria bokareid þann frekasta þeir mættv þar um bera um sagtt efne hvorn þeir sorv þar strax oss áheyrondum fyrir markvse jonssyni. svo latande sem þat bref helldvr er hier er med fest. því dæmdum vier þessa eida til logriettv vnder logmans skodañ og logriettvanna hvort afll eda magtt þeir hefdu hier vpp á. því leist þat oss og systvmaninvm ecki vp beranda riettiliga. vtañ þeir hefdu þan (eid) svarid at þat væri fullkomliga manna verk fortakslavst er hann bæri á sinvm likama.

Samþýkti þennañ dom med oss opttskrifadvr Markvs jonsson kongs vmbodsmann setiandi sitt insigle med vorvm insigllvm fyrir þetta domsbref skrifat j vallanesi þinnvr dogvm sidar enn fyr seiger.

240. [2. Júní 1540.] í Vallanesi.

VITNISBURÐER að svardögum um helsár Steingrims heitins Böðvarssonar, er meiri líkindi þótti, að manna verk vera mundi „heldr en af roti eða feygingskap jarðarinnar“, og ekki af „graptartólum“.

AM. 238. 4to bl.46^b—47, skr. c. 1570 (Bessastaðabók, eftir transkr. frá 1545). —

Bref um steingrim.

Þat giorvm vier biorñ jonsson og þosteinn einarsson. finboge jonsson logriettvmenn godvm monnvm vitvrligtt med þessv vorv opnv brefi á eigilstodvm á þingstad riettvm j vallanes stadar kirkiv sokñ fimtvdagin næsta epter dýradag¹⁾ vorvm vier nær stadder savm og heýrdum á. at bjarne bonde ellendzson og gvittari valltirsson sorv svo felldan bokareid fyrir markvse jonssyne kongs vmbodsmanne j mvlapinge sem hier greiner. at þat sama helsar sem steingrimvr heitinn bodvarsson bar á sinvm likama vp grofnvm j vallanese sex manvdm epter hans davda dægri. þótti þeim meire líkiendi manna verk vera mvndv helldvr enn af roti

1) þ. c. 31. Maí.

eda feýgingskap jardarinnar og ecki af sinvm graptartolvm ordit hafa. Og til sanninda hier vm settvm vier vor insigle fyrir þetta vitnisvrðarbrief. Skrifat á greindan stad valla-nese tveimvr dogvm sidar enn fyr seiger.

241. 25. Júní 1540. í Skálholti.

ÖGMUNDR biskup í Skálholti lýsir því. að hann hafi lofað vel burðugum dandisveini Eggert Hannessyni tuttugu hundraða jörð þeirri, er hann vildi kjósa, hvenær sem hann vildi, hvort sem væri „á vorum dögum eður eptir vorn dag“, fyrir þá peninga, er Eggert átti á Eyrarbakka, og biskup meðtók, þá er Eggert var af landinu sigldr biskups vegna.

Kriegers safn 2. 4to bls. 252—254, með hendi Styrð Þorvaldssonar c. 1700.

Um xxc. jörð sem Eggert Hannesson átti hið biskup Ögmunde.

Wier Ogmundur under Gudz þolinmædi Biskup j Skalholti medkiennunst med þessu voru opnu jnsigludu brefi það vær erum skyldugir velburdugum dandi sveini Eggierti Hannessyni um xxc. jörð edur jardar part fyrir þa hans peninga sem hann átti á Eyrarbacka og vier þar medtokum til vor þa hann var vegna vor af landinu sigldur. Höfum vier lofad honum ad hann skyldi sier sialfur kiosa hveria xxc. jörð edur xxc. jardar part sem hann villdi sialfur hafa ur allri vorri fastaeign hvonær hann villdi. hvert það væri á vorum dögum edur eptir vorn dag. Og til sanninda hier um. þá festum vier vor¹⁾ jnsigle nedan fyrir þetta vort lofunarbrief. hvert skrifad var j Skalholti næsta dag eptir Jons-messo Baptistę arum eptir Gudz Burd M. D. og xl. ára.

242. 28. Júní 1540. á Þingvelli.

KLERKAR Skálholtsbiskupsdæmis samþykkja á prestastefnu

1) Svo.

Gizur Einarsson fullmektugan formann og superintendentem yfir þá alla, Skálholts dómkirkju og stíkti.

AM. Fasc. XLIX, 29, frumritið á skinni. Öll (18) innsighin eru dottið frá bréfinu. — Apogr. 2943. — AM. 232. 8vo bl. 14b—16a og AM. 266. Fol. bls. 4—5 (bréfabók Gizurar biskups). — Afskript frá c. 1595 er og í AM. 234. 4to bls. 257—258. — Prentað í Finni Johannei Hist. Eccl. Isl. III, 275—277.

Brief vīm wtualning herra Gizurar.¹⁾

Ollum monnum þeim sem þetta bref sia edur heyra Senda halldor med guds nad abote æ helgafelli. alexius med samre nad abote j uydeý. jon hiediasson. þorleifvr eir-eksson. marteinn Einarsson. arne arnorsson officiales. Gudmundur jonsson radzmann. jon biarnason kirkiuprestur. snorre hialmsson. freysteinn grimsson. þordur olafsson. Ey-olfur grimsson. gisle jonsson. olafur magnusson. jon þorleifsson. þorleifur eireksson. Eirekur jonsson. olafur kolbeinsson. Snorre jonsson. loptur narfason. olafur jonsson. magnus ey-olfsson. Biarne Jonsson og gisle nichulasson med audrum fleirum prestum og kennimonnum Schalholtzbiskupsdæmis kuediu guds og sina kunnigt giorande ad sub anno gracie m. d. xl. Manudaginn næsta fyrir petursmesso og pals æ þinguelli j almenniligre prestastefnu uorum uier til nefnder af uerdugum herra j gude herra augmund biskup j skalholhti. Saumuleijdis af heijdarligum manni herra Gizure Einarssyne huer sig reiknada²⁾ superintendentem skalholtz biskupsdæmis. ad skoda og ransaka og fullkomliga samþykt æ ad leggja þau bref sem þar tiedust. Jn primis kom þar fram fyrir oss bref suo hliodandis ad herra biskup augmund hafdi gefit konginum til ad kenna sinn uanmatt. saker þyngiande elli kynne hann ecki skalholtzbiskupsdæmi frammar meir ad regera sem til bære. Og þar med audmiuklega hedit j sama brefi konunglig maiestat. ad hans mectugheit uilldi utuelia og skicka þennañ fyrr nefnda mann herra Gizur Einarsson fullmectugañ biskup til skalholtzstiktes et cetera. J annari grein kom þar fyrir oss bref j hueriu uier fornatum

1) Utan á bréfinu með allgamalli hendi. — „Samþycktarbref prestanna vīm herra Gissur“ 234. 2) Svo.

ad hann hefði uerit af hinum beztu monnum examineradur oc ordineradur epter kongsins bodi og skipan. J þridiu grein audsyndi hann oss herra konungsins bref med hans hanganda insigle huad suo inne hieilt. ath hann skickadi ok¹⁾ skipadi adur greindan herra Gizur fullmectugañ superintendentem yfer allt skalholltz biskupsdæmi. Jtem j fiordu grein frañ lagdi hann fyrir oss opit resignationesbref biskup augmundar med hans heilu hangandi insigle. suo latanda. ad hann uel uiliuglega resigneradi herra Gizure j hand allt skalholltzstikte j minna hlut oc meira. þui domkirkiunne til kiæmi. Lituzt oss þessi aull fyrir saugd bref j allañ mata myndug og skialleg med aullum sinum greinum oc artic(u)lis. Beiddizt fyrir greindur herra Gizur ansuars og uilianlegrar samþykta kennimanna skalholltz biskupsdæmis²⁾ upp ða adur skrifut bref. Pui in nomine domini amen. Epter þessum brefum oc skilrikium. Samþykium uier aller med einni raust fyrir greinder klerkar og kennimenn optnefndañ herra Gizur Einarsson. ath uier uilium hann hylla og yfer oss taka fyrir fullmectugañ formann ok superintendentem yfer oss alla. oc skalholltz domkirkiu og stikte. jatandi honum uora tru holluztu ok¹⁾ hlýdni sem til ber. ok¹⁾ oss er maugulegt. Og¹⁾ hann hafi jurisdictionem yfer oss j sina tijd enn einginn annar. Hier j mot hefur hann lofat ad halda oss alla med laug og riett epter godu og gaumlu kirkiunnar laugmali. og hennar priuilegijs oc aungua breytnei þar uppða giora. utan med kirkiunnar rade. Og¹⁾ til sannenda hier um festum uier fyrir greinder menn skalholltz biskupsdæmis uor insigle fyrir þetta samþyktafbref skrifat j sama stad. deigi oc¹⁾ are sem fyrir seiger.

243.

[29. Júní] 1540.

á Þingvelli.

BREF Gizurar biskups Einarssonar til þingheims, þar sem hann leitar samþykkis upp á skipan sína til biskupsdóms og býðst til að gera öllum rétt.

1) Svo hér. 2) Svo.

AM. 215. Fol. bls. 27—28, með hendi Jóns Gizurarsonar á Núpi c. 1630—1640. — Prentað í Safni til sögu Íslands I, 681.

Kiære herra Løgmann Erlendur Þoruardzson. sýslumenn oc Løgriettumenn. samt öðru dandiss folcke oc almuga Skálholltz Biskupzdæmis. effter þui þier haffid heýrt og vnderstaded mijnz n(adugasta) herra kongsens Breff sem nu var næst vpplesed med audrum fleijrum Breffum þá vil ec giarnan epter sidueniu vorz Landz heýra eff þier vilied ýdart veluiliugligt oc almenneligt samþyckj hier til leggja. vil ec allra ýdar æ medal suo skicka oc skipa þeirre andligre Løgsogn er mier er þijfólud sem ec veýt ad riettast er oc sannast fyrir almattugum gude. Sómuleidis alla oc sierhuoria fataeka sem Rijka þar til stýrkiande fyrr oc sijdar ad skie meige riett Løg epter þui sem skýlldugt er oc ec heffe ádur ýttad oc vnderbundist sem þier meiged vel vnderstanda.

244.

29. Júní 1540.

á Þingvelli.

SKULDBINDINGAR og lofanabréf Gizurar biskups gagnvart klerkdóminum.

AM. 232. 8vo bl. 26. Bréfabók Gizurar biskups í frumriti (XXXIV). — AM. 266. Fol. bls. 14, með hendi síra Haldórs í Reykholti 1654—57. — Gómul afskrípt frá c. 1595 í AM. 234. 4to bls. 258, og sýnist vera gerð eptir frumriti bréfsins. — Prentað í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. III, 277—278 með latinskri þýðingu.

Bréf¹⁾ herra Gissurar.²⁾

Ég Gizur Einarsson Superintendens Schalholltz stiktis³⁾ Giori godum monnum kunnigt med þessu minu opnu brefi at ec hefi lofat og tilsagt Heidursamligum personum klerckum og kennimonnnum Schalholltzstiktis at eg uil halda þa og regera epter godu og gomlu heilagrar kirkiu laugmale. [Sierliga⁴⁾ epter þui sem þær setningar og statutur wotta er [laugligar synazt oc nauðsynligar at okreincktum þeirra kennimannligum frijheitum. Somuleidis epter þui sem kristinriettur inne heldur og ecki er a mote sonnu gudz laug-

1) Brefa (I) hdr. 2) 234; sl. hin. 3) biskupsdæmis 234. 4) [huorn 234.

male¹). Svo og at eg wil weita þeim þann styrck og for-
stodu fyrir ollum og sierhuerium innlendzkum og utlendzkum
sem domkirckiunnar formanne til²) ber.

Hier a mote hafa þeir iatad mier trua³) holluztu og
skyllda hlydne sem til ber og þui samþycker ordit at wera
vnder minne jurisdictione enn einskis annars i mina lifstid.

Og til sanninda [hier v̄m festi eg mitt jnncigli fyrir
þetta bref⁴) Sk(rifad) a þinguelli in festiuitate apostolorum
petri et pau(li) Anno [jñcarnacionis⁴) 1540⁵).

245. [29. Júní] 1540. á Öxarárþingi.

ERLENDUR lögmaðr Þorvarðsson játar „með öllum öðrum“ að
taka Gizur Einarsson „yfir oss til fullmektugs formanns yfir
Skálholtsstíkti.“

AM. 266. Fol. bls. 6—7. Bréfabók Gizurar biskups í afskrift
síra Haldórs í Reykholti (XV) 1654—57 (vantar í AM. 232). — Prent-
að í latínskri þýðingu í Finni Johannæi Hist. Eccl. Isl. III, 207. —
Tekið upp í ritgerð Jóns Gizurarsonar og prentað í henni í Safni til
sögu Íslands I, 681—682.

Þad giore eg Erlendur Þorvardsson laugmann sunnañ
og austañ æ Íslandi godum monnum kunnigt med þessu
mjnu opnu briefi ad arum efftir gud(s) burd m d xl a al-
mennilegu auxarárþingi j laugriettu beiddist herra Gjssur
Einarsson almennilegrar samþycktar af mier og aullum al-
muga þar saman komnum vpa þau brief sem hann liet þar
vplesa. first herra konungsins brief ad hann uar skickadur
[og skipadur⁶) fullmegtugur superintendens Schalholtz bysk-
upzdæmiz. [Jtem brief sem hliodadi vpa vilianliga resigner-
an byskups Augmundar. Hid þridia samþycktarbrief klerka
og kiennimanna Skalholltz byskupsdæmiz⁷). lofadi greindr
og herra Gyssur ad [skjycka so og⁷) skipa sinni andligri lög-

1) [naudsynlegar sinast og loglegar efter þui sem kristiñriettur
jnnehelldur og ecki er j moti logmóðli heijlagrar kirkiu edur gudz
logum. at okreinktum þeirra kennemannlegum frijhejtum 234. 2) sl.
234. 3) tru 254. 4) [b. v. 234. 5) M, d. xl. 234. 6) [b. v. JGiz. 7)
sl. JGiz.

sögn allra a meðal fatakra og ríkra sem hann vissi riئت-ast [og sannast¹⁾ fyrir allzmegtigum²⁾ gudi. þui jatadi eg með aullum [audrum³⁾ firrnefndum herra Gyssuri ad taka hann yfir oss til fullmegtugs formanz yfir allt skalholtz stjckti.

Og til saninda hier w̄m þrycke eg mitt insigle a þetta brief. skrifad j sama stad ari og deigi sem fyrr seiger.

246. 30. Júní 1540. á Þingvell.

VITNISBURÐUR Gisla prests Jónssonar, um að Ögmundur biskup hafi gefið Péttri Einarssyni jörðina Stapa undir Jökli í sín þjónustulaun.

Ríkisskjalasafn Dana, „Island“ Nr. 30, transskript á skinni frá 7. Dec. 1543. — Afskript í Fornbréfasafni Therkelins.

Þat giðre ec Gisle prestur Jonsson godum monnum kunnigt með þessu minu opnu brefi. ad ec uar þar nar³⁾ staddur. so og heyrda eg ad bisknp Augmundr j Skalhollte gaf Petre Einarssyni .lx. hundrud j sin þionustulaun. og skildi þar upp i jordena Stapa er liggur j Hnatar kirkiu sokn. með þessu bad fyrrnefndur Petur biskup Augmund at gefa sig kuittan um allt huad hann hefði matt misfara uerda j sinne þioniztu³⁾ hvort⁴⁾ helldur þat hefði uerit utan landz eda jnnan. enn biskup Augmund sagði þat skyllði giarna uera. Ok til sannenda hier um þrycki eg mitt jnsigli upp a þetta bref skrifad a þinguelli. jn solempnitate sancte Pauli apostoli anno domini. M. d. xl.

247. 30. Júní 1540. á Öxarárþingi.

ALÞINGISDÓMR, út nefndr af Ara Jónssyni lögmanni norðan og vestan á Íslandi, að Claus fan der Marvitz sé ekki mynd-ugr kongsins skatt né annan viseyri upp að bera eðr sýsl-urnar framvegis að veita, sakir stórra attekta í móti lands-ins lögum og rógs upp á Ögmund biskup.

1) [sl. JGiz. 2) [almáttugum JGiz. 3) Svo. 4) „hort“, transskr.

Landsbókasafn 69. 4te bl. 194a—b, Skr. c. 1640.

Alþingis Dómur Ara Lögmanns vni Claffus vannder Marfuissen ad hann skilte ecke mindugur ad vpp bera kongsins skatta vegna Rogs vpp a biskup Øgmund.

Þad giorum vier Dade Gudmundsson. Jon Magnusson. Gijse Hakonarson. Skule Gudmundsson. Jon Olaffsson. Einar Einarsson. Audunn Sigurdsson. Ellingur Gijslason. Jon Þorlaksson. Gijse Jonsson. Þosteirn Simunaron og Brandur Olaffsson lögriettumenn godum monnum kunnugt med þessu voru opnu brefe ad Arum æfter G(uds) B(urd) M. D. xl. a almennelegu Øxararþingje miduikudag næstann æfter Peturz messu og Þáls vorum vier j dom neffnder aff heidarlegum herra Ara Jónssyne lögmanne n(ordan) og v(estan) a Jslande ad þansaka og skoda og fullnadar doms atkuæde a ad leggja huort ad Claus fander Maruitz¹⁾ skilte mindugur edur fullmechtugur vera herra kongsins skatt og adra konglega æntu wpp ad bera sem a þui forlidna Ari fallid heffur Ædur syslur ad veita framveigis. et cetera.

J fyrstu grein kom fram fyrir oss vors högbornasta herra kongsins Breff suo hlíodande ad herra Øgmundur Biskup j Schalholte skilte skipad haffa j hel ad sla Didrich fan Minninn og hans meðfilgiara. Einn greindur vurdugur herra Øgmundur biskup giorde þad aldreij og vann nu þar strax skyrslu fyrir med suordum Bokareide allre lögriettunne aþeyrande suo latande ad hann hefde aldreij skipad leint nie liost nie Rad thil geffid ad j hel slá nockurn christinn mann sierdeilis ad thilneffndum Didrich edur hans filgiurum.

J annare grein kom þar fram sendebreff sem Claus haffde sent logmanninum Ara Jónssyne somuleidis hlíodande ad greindur vor herra biskup Øgmundur hefde skipad j hel slá fyrnefndann mann.

Þui ad so proffudu og fyrer oss komnu vjrdest oss hann ecke mindugur kongsins skatt edur annann vijseýrer vpp ad bera Ædur syslurnar framueigis. ad veita. saker storra adtekta j mote landsins logum og þess mikla rögs sem Claus heffur gior vppa vjrdugan herra Augmund biskup.

1) Martesz (I) ndr.

Pui dæmdum vier med fullu doms atquæde greindum Ara logmanne herra kongsins skatt og adra konglega rentu til vardueitslu thil næsta Øxarárþjings. Enn þeim sjina syslu heima huorium vm sig sem fullar vordslur haffa. Enn þær sem oveittar eru edur naudsyn thil krefur vmskiffte (a) ad giora dæmdum vier j lögmannsins vernd og vardueitslu thil þess ad löglegur og fullmechtugur hyrdstiore og vmbodsmadur kemur af herra konginum settur.

Og thil sanninda hier vm setium vier fyrskrifader menn vor jncigle firir þetta breff er skriffad var a sama are og deige sem fyr seiger.

248. 30. Júní 1540. á Øxarárþingi.

BREFF ritað af Oxarárþingi til Kristjáns konungs III., frá Jóni biskupi á Hólum, Ara lögmanni Jónssyni og sýslumönnum og lögréttumönnum norðan og vestan á Íslandi, um siðaskiptin, framferði Claus van der Mervitz, fógeta konungs, með öðru fleira.

A.

Íslenski frumtextinn.

Ríkisskjalasafn Dana, „Island og Færøe“ 17, frumrit á skinni með 12 innsiglium, en fúr eru fyrir 8 innsiglium að auki (= a). — Ríkisskjalasafn Dana „Island og Færøe“ 18, frumrit, bæði á íslenzku og lágþýzku, og er sama (eitt) innsigli (Jóns biskups) fyrir báðum (= b). — Gömul afskript af bréfi þessu frá c. 1595 er í AM. 234. 4to bls. 253—255 eptir vidimus frá 30. Júlí 1540 — Ennfremr er afskript með hendi Árna Magnússonar í handritasafni Bartholins C, bls. 344—347 í bókhlöðu háskólans í Kaupmannahöfn. — Bréf þetta er prentað í Safni til sögu Íslands II, 203—206 (eptir a). — Ennfremr er það prentað í Kirkjusögu Finns biskups II, 555—559 (eptir AM. 234. 4to). — Hrafl úr bréfinu er auk þess prentað á íslenzku og með danskri þýðingu hjá Harboe í Khavns Selsk. Skr. V (1751), bls. 244—247.

Menighedens paa Jsland schriffuelse til konning Christian.¹⁾

Worum Høghbornazta²⁾ veralldligum Herra Dannmerckur og Norges Konunge. Konung Christian³⁾ Fredrikssyni.

1) Utan á b. 2) heybornasta b. 3) Kristien b.

yður Heilsum vier aller yðar Herradoms fatæker þien-
arar kiennemenn og leikmennd¹⁾ af Jslande med gudz
kuediu.

audmyukliga þackande frid og mildheit sem yðar
Herraligth majestat hefer jafnan vid oss og allan vorn landz
lyd synt og giortth þar jnnan landz og vtan.

Vier hofum feingit nockur bref med yðar nadar vm-
bodzmonnvm sem nockud vppa hlioda vmskiptte kienne-
mannligs embættis og kristelegra sida.

suorum vier suo þar til at vier vilium²⁾ giarna giora og
tala allt þat yðar nadar Heidur og Herradom ma auka
Kristnenne til styrkingar þat vær³⁾ vitum at bestz⁴⁾ ma gior-
azt suo gude like enn monnvm hæfe.

Enn þo vier hofum huorecke lesit nie heyrth sidan nord-
urlönden voru fyrsth Kristnud ad nockud Kongligth valld
hæfe vmskipte æ giortth Kiennemannligu embætte vtan þat
hæfe verit innsett af romuersku valde. þa vilium vier j oll-
um Hlutum hneigiazt til yðar nadar vilia þat vier vitum oss
giora mega fyrer vtan skada lifs og salar. Allar vondar oueniur
vilium vier af snijda. enn gudz ordum og yðar godum ræd-
um framm fylgia epttir vorre fremstu formðgan⁵⁾. Þat em-
bætte og atrunad vilium vier hallda sem vorer visuztu lærd-
er menn verda aller samþyckeleger og ecke eru j mote rielt-
um noreges⁶⁾ logum.

Vile yðar Herradoms vmbodzmenn setia vpp a oss
nockurn þann atrunad at hallda sem j mote er vorum skiln-
inge. þa bidium vier audmiukliga yðar⁷⁾ Konunglig⁸⁾ Maie-
stat at gefa oss orlof med vortth lausafie at vier megum
hjalpa oss j þeim rikium sem gud vijsar huerium þui suo
mikell fatækdomur og hallære hefer verit j Jslande vm nock-
ur forliden ar at med storre neyd hefur ordit hialpad fatæku
folcke og þo hafa marger menn dait af rielt hungur þeir
sem eie hafa verit nær þeim godum monnum sem nockra
hialp hafa getad giortth.

vile yðar Herr(a)domur lata hallda oss med rielt norg-
es⁹⁾ log sem ydrer og vorer forfedur hafa jafnan halldit sijd-

1) — menn b. 2) vilium b. 3) b; sl. a. 4) best b. 5) formegan
b. 6) noregis b. 7) b; yda a. 8) sl. b. 9) noregis b.

a(n) kristinndomurinn efdizth. þa vilium vier giarnan aller lifa og deya vnder ydar Konu(n)gligre vernd et cet.

Vfer feingum ydar nadar bref hlydanda¹⁾ at vier skylldum lata dæma riett norgis²⁾ log vm þau mannslaug sem ydar foete³⁾ Claws hafde sagth at byshop Augmund⁴⁾ j schalholte hefde latid j hel sla fyrer vtan sak. enn su sogn Claws reyndizt orietth þui byskup augmund⁴⁾ sor fullann bokareid á alpinge at hann hafde alldre skipat nie rad til lagt at lata sla somu menn.

og þesse same Claws hafde reyfad og rænth þar j landit⁵⁾ og suo Hans menn þeir sem Helslegner voru. Og nu fyri einu are forlidnu for nefndur Claws med sinum monnum nottina fyrir huitasunnodag⁶⁾ vpp a eitth munk⁷⁾ klaustur sem videy kallazth toku hans menn þar folkit nakit j sinum sængum og einn partt af þui folcke slogu þeir og særdu og einn partt baurdu þeir og bundu fyri vtan sauk. toku sidan klaustrid og alla klaustursins peninga fasta og lausa og hielldu suo Klaustrid at þar giorduzt ecke messur eda veniuligt embætte sem þar hefer veniuligt verit j langa forlidna tijma. Eydde hann med sinum monnum og j burth hafde meir enn xx vxa gamla og meir enn .c.⁸⁾ saude gamla og meir enn vij. 00.⁹⁾ fiska at skiluisra manna sogn og vitnisburde et cet.

Hefer same claws og hans menn tekit fleire peninga med orietth fyri Jslandzkum monnum sem vier kunnum vel biuijsa. þui fyrr enn sama ydars nadar bref kom til vor Hafde ellenndur logmann sunnan og austan a Jslande dæma latid og vrskurdad at saumu menn Claws sem slegner voru j skalholltte og videy hefde verit slegner fyri fullar saker þui norgis¹⁰⁾ log suo hallda at ransmenn ero obotamenn og þann vrskurd sem logmadur leggur á ma einginn riufa vtan Herra Kongurinn sialfur og þo med vitruztu manna ræde og þui setiu vier allt það malefne vnder ydar¹¹⁾ Herra-dom og elskuligt ráð et cet.

Kunnum vier fornema at þau maurg ydars nadar bref

1) hlydande b. 2) noregis b. 3) fouiti b. 4) Augmundur b. 5) landenu b. 6) b; — sunndag a. 7) muka b. 8) hundrat b. 9) þúsund b. 10) noregis b. 11) ydan b.

sem Hann hefer jnn færtt j Jsland hafe hann feingit med sinu false og raungum vnderflutninge þui hann skal aldre biuisa kunna at nockud opinbertt Ketterij hafe giortth verit af Jslandzkum monnum þar j landit suo þat hafe ohegnth verit vtan þat sem hann og hans menn hafa giortth enn þat ero norgis log at sa er obotamadur sem fals seiger vnder Herra Kongsins Jnncigle sem vier kunnum vel biuisa at þesse claws hefer giortt.

Þui bidium vier audmyukliga ydar milldheit og kongliga¹⁾ majestat at setia eie þenna Claws þar fyri foeta²⁾ og eie nockurn þann mann sem ecke veit eda helldur landzins log og ecke er af danskre tungu helldur vilium vier sialfer senda til ydar nadar allt³⁾ þat gialld og kongliga rentu sem ydar Herradome ber at hafa vt af landinu.

Voru þessar adurskrifadar greiner vpp lesnar og samþyckttar af byskupe og logmanne og logriettumonnum a almenelegu auxararþinge og þar eptter af ollum almuga nordan og vestan á Jslande.

Til audsyningar og samþyckttar hier vm setium vier Jon med gudz forsia Biskup a Holum. Are Jonsson logmann nordan og vestan a Jslande. Þorleifur grimsson. Jsleifur Sygurdzson. Jon Magnusson. Einar brynjolfsson. Grimur Jonsson. Gisle Hakonarson. Skule gudmundzsson⁴⁾. Einar Einarsson. brandur olafsson. Stigur Hoskuldzson. Dade gudmundzson. Erlingur gislason.⁴⁾ olafur gudmundzson.⁴⁾ audun Sygurdzson.⁴⁾ Gisle ionsson. Eyuiodur Gunnarsson. þall grimsson. þorleifur einarsson. narfe jngemundarson. biarne skulason. ormur Jonsson. Jon Þorlaksson. Þorsteinn Simonarson og biorn Þorualdzson. nefndarmenn og logriettumenn nordan og vestan a Jslande vor jncigle fyri þetta bref er vpp var lesid og samþycktt a almenelegu avxararþinge miduikudagenn næstann eptter peturs messu og pals arum eptter gudz burd 1540.⁵⁾

Þat medkennunst vid grimur jonson og stijgur hoskuldsson at vid hofum sied og samþycktt so hliodandi bref

1) sl. b. 2) fouita. 3) b. v. b. 4) sleppt i b, sem og hefir nöfnin i annari röð en i a. 5) M. d. xl. b. — Það, sem nú fer eptir, er tekið eptir 234.

ord epter ord. med heilum og oskoddum junciglum. sem hier fyrir skrifat stendur. og til sanninda hier v̄m setium vid fyrr nefnder menn ockur juncigli fyrir þetta bref er skrifat var ðú vollum j skagafirdi fustu dæginn næstan efter Olafsmesso firre Anno. M. d. xl.

B.

Þýzk þýðing.

Ríkisskjalasafn Dana, „Island, Færøe og Grønland“ Nr. 18. Bréfið er á pappír og innsiglað með og samfast við Íslenska bréfið sama efnis. Innsiglið er embættisinnsgli Jóns biskups Arasonar. Í innsigliinu stendr: SECRE(TUM) P(AT)RIS AC D(OMI)NI IOANNIS HO-LENSIS EP(ISCOPI) +. Letrið í innsigliinu er, eins og hér, upphafletr og er það, sem innan sviga er, alls ekki skráð á innsiglið og hefir aldrei verið; innsiglið er alveg ómáð. Athugandi er að Öll S, sem koma fyrir á innsigliinu, snúa öfugt.

Dem alder hochgeborenen groetmodigen vnde ghe-
weuldigen Heren Hern Christian van der ghenade godes kon-
ning tho denmarcken noruegen etc. hertoghe tho sleswijch
vnd holsthen etc. Doen groethen ewer maiest. ew[er] arme
dienere jn Islandth ghestlick vnd warthlick vij dancken sier
hochlich ewer k. maiest. van allen gode vrede vnd mildthheit
die ewer k. maiest. wns altijdh bewesen heffth binnen lan-
des vnd buten landes. wij hebben entfangen mith ewer k.
maiest. vogeth breffe ludende op ein ander ordinantie des
priesterschaps vnd alle andere cristlike ghewonten heth welcke
wij alltijdh willen doen vnd spreken willen wath ewer k.
maiest. ghelijnen schal tho starckinge der christenheyt dath
wij wethen datt welcke vor godth vnd den menschen wel
ghedaen is. vnde nochtans enn hebbe wij niewarte ghehort
ofte gelesen dath die konincklike macht heffth verandert die
presterschop ofte de ordinantie der kercken dan bij jnset-
tinge der heijliger romscher kercke. het welcke wij nochtans
willen doen als wij weten dath het nicht en is tegen sseele
salichheit alle quade ghewonten willen wij afsnijden vnd

volgen godes worth wnd ewer k. maiest. goden raeth nac onse meste vormogd. Ende wij willen wnderholdden die ordinantie vnd gheloue die onse wijseste vnd gheleerdeste duncket besth ghedaen to wesen vnd nicht doende tegen wnsse rechte norges recht wnde wil ewer vogeth eine ander gheloue op ons setten dat wij nicht en vorstaen offte dath wnsse vorstanth te bowen gaeth sso bidde wij ewer k. maiest. ons vorloffte te varen jn eene ander lanth wnd herlicheiten myth wnsse guderen dar wns godth wijsen schal wen the hijr jn Jslant heffth gewesth soe groten dieren tijdth vnd armoede dath hijr jn weinigen vorliden jaren menich mensche van hwngur ghestoruen js die wij nicht allen helpen mochten wil ewer k. maiest. ons holdden myth rechte norsche recht sso als wnsse wnd ewere vorfadere hebben gedaen suitt die christenheit heffth ghestaen dan soe willen wij alle te samen leuen vnde steruen onder ewer k. maiest. defentie wnde bewaringe etc. Wij hebben entfangen ewer k. maiest. breff jnholdende dath wij scholden laten wijsen eene recht nordzsche sententie wnde vonnisse van den dot-slaghen die jn vogeth claws ewer gnade geseith heift dath augmundur bisschop tot schalholt hedde laten doet slaaen sonder saake vnd claws heffth te onrechte gesecth het welke soe beunden is wente bisschop augmund heffth ghesuoren mith vollen eide op die dach uartth van alding dath hie niewarltth rad noch daeth dar tho ghegewen en heese om desse ludd te slaaen vnd desse seluete claws heffth gheroefth vnd ghenomen hir jnth landt vnd och sijn volck die gheslagen weren vnde ein jaer verleden so is dese suluege clauus meth sijnen knech(t)en des nachtes vor pinxteren ghecomen in ene moniker closter dath vidoey heit soe heffth dese clauus ghenomen dath volck wth dem closter naket wth harem bedden gheuangen vnt ein part vant volch ghequest wnd gheslagen vnd sommige ghebonden vnd weg gheuoert sonder sacker. vnde claws mith sijne volcke nam dat closter jn mith allen sijnen goeden rorende vnd onrorende vnde hielden soe datt closter datt dar noch misse ghedaen noch andere ordinantie gheholdden worden soe alst lange tho voren ghewoentlich is ghewest vnd hij heffe weg ghenomen mith

sinem volche meer dan xx ossen vnd meer als hondert schape vnd meir dan sewen dusenth vissche als vij meth menich mans tugenisse vnd wetenisse wel mōgen bewijsen etc. vnd nock soe heffe dese suluige clauus veel meer guds van onsen Jslandere ghenomen meth onreckett datth wij wel bewijsen mogen vnd al eer ewer gnaden breff hir inth landt quam soe hadde elender die¹⁾ logmann vor syden vnd avsten jn jsland recht sententie vnde vonnesse gheeijscht vnd dar is sententie ghewesen dar hij och suluest jn consenteert heffth mith sijn eijgen brefe vnd segle datt die swlwige die gheslagen sijn int closter tot vidoey vnde to schalholt die sijn gheslagen met rechtt vnd vor een volle rechtlicke sacke wente dat bewijst onse norsche recht datt alle roeuers vnd gheweldigers te rechtt gheslagen worden vnd die sententie die de logmann daar op wijst enn mach nymanth breken dan alleine die conning mith sinen hoechesten raede; vnd dith altosamen setten vij wnder ewer k. maiest. ghenade vnd raedth: konen vij wel vernemen datt clauus meninge breff van ewer ghenade hijr inth landth ghebrockett heffth die hij ghecriegen heft mith valscheijt vnd mith onrechtt an te bryngen etc. vnd hij schal nymmer roeir nogen bewijsen datt wij einigen openbar ketterije hebben ghedaen oft ongestraft laten dan dath hij mith sijnen volck hir ghedaen heeft vnd datt is nordsch rechtt datt die gheue die valscheit doeth onder dess conings segel die heffth den doth vordienth: datt wij wol bewijsen mogen datt hij datth geden heffth; Dar vmme bidden vij ewer k. maiest. hocklicken datt gij dussen clauus hijr nith langer setten en wiltt vor ein vogeth offte och ghein mann die dese lendts wnse rechtt vnd spracke nith en weeth wij willen lewer senden ewer ghenaden allen den schatt vnd toll die ewer ghenade jarlix hijr wt dem landt heffth oft datt ewer ghenaden to behorth: Dese articulen sijn op ghelesen op altinch vnd sijn gheconsentiert vnde gheabproertth van byschop logmannen vnd alle recht kenende mannen vor norden ond van westen jslandth.

1) Svo hdr.

249.	30. Júní 1540.	á Þingvelli.
	1. Marts 1541.	í Hvammi.
	1566.	í Búðardal.

BREF Ögmundar biskups frá $30/6$ 1540 og Daða Guðmundssonar frá $1/3$ 1541 i transscripto frá 1566 um erfð eptir Teit heitinn Þorleifsson.

AM. Apogr. 4075 með hendi Jóns Magnússonar „Ex transscripto“ á kálfskinn. — Ártalið 1541 á bréfi Ögmundar biskups hlýtr að vera rangt, því að hann kom ekki til þings það ár. Hann er þá tekinn á Hjalla fyrir þing. Bréfið er því eldra. Gæti það verið frá 1540, þó að ekki sé Ögmundar biskups berlega getið á þingi það ár. En þá gekk dómr á Alþingi um róg Claus van der Mervitz um Ögmund biskup, svo að ekki er ólíklegt, að biskup hafi þá verið nær staddr á þingi, enda er að ráða það af nærsta bréfi hér á eptir (Nr. 250). Hann er og með vissu á prestastefnu á Þingvelli 1540 (Sjá Nr. 242).

Vi augmund með guds nad biskup i skalholtti giorum godum monnum kunnigt med þessu uoru opnu brefi at sakir þess at oss uirdist at pall heitin gunnlaugsson hafi stadi næst til arfs eptir teit heitinn þorleifsson. gud hans sal nadi. þadan af hann feck sitt skilgetningarbref. þa hofum uier skipat og bifalt Dada bonda gudmundssyni (at) giora forlikan uorra uegna uid eirek bonda gudmundsson uegna hans kuinnu gudrunar gunnlaugsdottur sem er rettur erfingi pals um fyrsagdan arf teits og hans bref fa firir þeim peningum Dadi medtok eptir teit j huamme og annars stadar. Eñ til saniñda hier um settum uier uortt incigli firir þetta bref skrifad á þinguelli næsta dag eptir petursmesso um sumarid anno. M. D. xl. j ar.¹⁾

Þad giori eg dadi gudmundsson godum monnum kunnigt med þessu minu opnu brefi ec medkennust eptir radi og skipan mins herra biskup augmund og samþycki peturs einarssonar kongsumbodsmanns hefi eg afhent eireke gudmundssyni iardi(r)nar klett og hola i kroksfirði med þeim kugilldum þeim fylgia med ollum gognum og gædum sem þessum iordum fylgir og fylgt hefur at fornu og nygiu. undir eirek gudmundsson og hans erfingia til æfinlegrar eignar og frials forrædis. eñ undan biskup augmundi og hans ept-

1) Svo.

irkomendum j suo mata at greindur eirekur lofadi at uera i suari um jordina hornstadi uid erfingia pals heitins gunnlaugssonar. hier med gaf eirekur kuitt uegna kuinnu sinnar gudrunar gunnlaugsdottur um arf eptir teit heitinn þorleifsson þad hun ætti þar med. ætti hun og ecki med logum neina klogun til eda tilkall þa skyldi samt eign eireks gudmundssonar og gudrunar konu hans þessar iardir klettur og holar og kugilldi med þeim uoro. Suo og hefe ec fyrskrifadur Dadi gudmundsson lofad (at) uera i suari um þær iardir allar og peninga sem biskup augmund og teitur heitinn hefur feingid þeim eireke gudmundszyni og hans kuinnu gudrunu ef þeir geingi af þeim og honum og henni borga og þeirra erfingium suo ordnum peningum og jordum sem þeim uel likade eda erfingiar minir eireke edur hans erfingium ef ec dadi uæri ecki til sem þeirra erfingium eda eireke likadi klogunarlaust. og til sanninda hier um set ec mitt insigli fyrir þetta bref skrifad j huammi i huamssueit þridiudaginn næsta firir auskudag um ueturinn arum eptir guds burd. M. d. xl. og eitt ar.

þad medkiennust uær sigurdur oddzson tyrfingur halldorsson og jon oddzson at uær hofum sied og yfirlesid so latandi bref biskups augmundar godrar minningar og Dada heitins gudmundssonar. hans sal at allsmegtugur gud hafi til sinna nada þeigid. ord eptir ord sem hier firir ofan skrifad stendur. med þeirra heilum og oskoddum hangandi iunsiglum. og til sanninda hier um setium uier uor innsigli firir þetta uortt uitnisburdarbref huert skrifad uar i budardal i saurbæarhrepp þa lidit uar fra hingad burd uors herra ihesu christi M. d. lx. vj.

250.

Sumarið 1540.

á Þingvelli.

ÖGMUNDR biskup i Skálholti kvittar Orm bónda Sturluson um kirkjureikning á Staðarfelli og á Sauðafelli.

Wier augmundur med gudz nad biskup i skalholte giorum godum monnum kunigt med þessu uoro opnu brefe at vier medkennust ad vier hofum sied og yfer lesit maldagan kirkiunar vnder stadarfelli æ medalfellsstrond og kirkiunar ǫ́ sauðafelli i breidafiardardolum hver þeirra gomul innstæda er i kuikum peningum og daudum. þui giorum vier og gefum orim boñda stillason aulldungis kuittan og kiæru lausan vm porcio og mortalia vtlausner og allañ reiknings skap bædi fornan og nyian sem honum hefur borit oss at standa edur hans forelldrur fyrir adur greindar kirkiur fra þui fyrsta vier attum med at giora og til þess sem nu er komit. Og til sanninda hier vñ þrýckium vier vortt jnsiglli fyrir þetta kuittunarbref hvert er skrifat var ǫ́ þinguelle um sumarit þa lidit uar fra gudz burd m^o. d^o xl. ǫ́r.

251.

2. Júlí 1540.

í Skálholti.

ÓDDUR Eyjólfsson selr sira Magnúsi Eyjólfssyni, bróður sínum, fjörutíu hundruð í Haga á Barðaströnd fyrir tuttugu og átta hundruð í Svefneyjum, Haukabergi og Skriðnafelli, en kvittar um þau „átta“ hundruð, sem eftir standa, og um allt peningahald sinna vegna í Vestfjörðum.

AM. Apogr. 1366 „Ex orig. Ara Þorkelssonar“.

Þath giore ec Oddur eyolfson godum monnum kunnigt med þessu minu opnu brefi ath ec hefi sellt oc unt sira magnuse eyolfsyne. broður minum. þau .xl. hundrud er ec atta j haga æ bardastraund. til æuinligrar eignar. undan mier oc minum erfingium. en under hann oc hans erfingia. hier j mote feck adur skrifadur magnus mier þessa jardarparta sem suo heita. xiiij^e j suefneyium. er liggia æ breidafirde j flateyiar kirkiusokn. x hundrud j haukaberge j hagakirkiu sokn. iiij^e j skridnafelle. er liggia j saumu kirkiu sokn med aullum þeim gaugnum oc gædum sem greindum þórtum fylger eda fylgt hefur æth fornu oc nýu bæde til sios og landz at aullu til skildu enn au(n)gu fra. enn (vm) þau viij^e sem upp ǫ́ brestur gef ec hann kuittan oc akærulausan. Suo oc eirnen skal hann kuittur uera um

allt halld oc peninga meðferd sem hann hefur haft á uestfiordum minna uegna. sidan gud kalladi til sinnar nadar modur mina helgu heitina þorleifsdottur. skal hann kuittur uera oc úkærulaus fyrir mier oc aullum minum epterkomendum. oc til sanninda hier um fest(i) ec mitt innsigle fyrir þetta kaupbref. huert ed skrifat uar j skalhollte. in festo uisitacionis marie uirginis arum epter gudz burd. M. d. oc xl.

252.

2. Júlí 1540.

í Skálholti.

VOTTORÐ tveggja presta um næst fyrirfarandi gjörningsbréf.

AM. Apogr. 1367 „Ex orig. Ara Þorkelssonar“.

Þat giorum vid jon Biornson. eystein Þordarson prestar skalholltz biskupsdæmis godum monnum kunnigt med þessu ockru opnu brefe þa er lidit war fra hingadburd wors herra jesu christi. M. dc og xl j skalhollte in festo wisitacio beate Marie uirginis vorum vit j hia. saum og heyrðum á ord og haudaband þessara manna siera magnus eyiolffsonar og odz eyiolffssonar. ad þeir giordu suadan¹⁾ giorning og jarda skipte. sem þad kaupbref utvisar sem hier er med fest. Og til sanninda hier um festum uit ockar jnsigle fyrir þetta witnisburdarbref. Skrifad j skalhollte ar og deige sem fyr seiger.

253.

11. Júlí 1540.

í Djúpadal.

GUÐRÚN Höskuldsdóttir samþykkir stöðugt og myndugt það jarðakaup (um Djúpadal), er Guðmundr Þorvarðsson, sonr hennar, hafði gert við Guðmund Ólafsson, og kvittar um andvirði Djúpadals. Svo og festir Þorvarðr Helgason Guðrúnu Höskuldsdóttur.

AM. Fasc. XLIX, 26—27, frumrit á skinni. 1 innsigli (miðinnsiglið) er fyrir bréfinu og 2 innsiglaflögr eru á því auð. — AM. Apogr. 1192.

Brief vīm diupadal.

Þat giorum uid einar biornsson og jndridi arnfirson¹⁾ godum monnum kunnegt med þessu ockar opnv brefe. ad

1) Svo.

uid uorum j hia saum og heyrðum á ord og handaband þessara manna af eirne alfv. gudmundar olafssonar. enn annare gudrunar hoskollzdotter. þat falldizt og skildizt vâder þessu þeirra handabandi ad adur skrifut gudrun hoskollzdotter stadfesti og j allañ mata samþyckti þad sama jardar-kaup stodugt og myndugt sem gudmundr þoruarsson sonur hennar hafdi haft med adur skrifadan gudmund olafsson. Sômuleidis medkendizt opt nefnd gudrun ad hon hefði fulla og alla peninga vpp borit af fyrr skrifudum gudmundi sem henne uel anægdi fyrir þessa jord divpadal huer ed liggur j gufudals kirkiv sokn. Og til sanenda hier wm festvm vid fyrrnefnder menn ockur jnscigle fyrir þetta bref. Skrifat j divpadal j divpafirdi wm svmarit jn festo sancti benedicti. anno domini. M.º d.º xl.º

Þat medkennvzt ek jon prestur jonson. ad eg uar þar nær staddur. sa eg og heyrda eg á. ad þoruardur helgason festi gvdrunu hoskollsdotter sier til logligrar eigen konv. ad minv vite rett epter bockarenar ordvm. Og til sannenda hier wm festi eg mitt jnscigle fyrir þetta bref. Skrifat j sama stad deigi og are sem fyrr seiger.

254.

20. Júlí 1540.

í Skálholti.

8. Júlí 1554.

á Reykjum.

VITNISBURÐARBRÉF, að Páll bóndi Vigfússon hafi feingið Ögmundi biskupi jarðirnar Eingey og Laugarnes til fullrar eignar, en biskup kvittað sakferli og skuldir Vigfúsar Erlendssonar föður hans og svo Páls sjálfs við sig, og þar (til) sagðist biskup gefa honum jörðina Addgeirsstaði (Arngeirsstaði í Fljótshlíð).

AM. 237. 4to bls. 13—16; er afskrípt sú gerð eptir transcripto rituðu á kálfskinn í Görðum á Álptanesi 1. Aug. 1578 af Ögmundi Ormssyni, Péttri Hallssyni og Hákonu Guðmundssyni, en afskrípt þessi er staðfest í Skálholti 27. Maí 1710 af Vigfúsi Jóhannssyni, Gísla Bjarnasyni og Þorgils Sigurðssyni.

Þad giðre eg Þorsteirn Jonsson godum monnum kunnigt med þessu minu opnu brefi. ad þa er lidit var fra Gudzburd M D xl. ár. a sialfa Þorlaksmessu. vm sumarit. sa eg

og heyrði a ord og handaband þessara manna af hinne fyrre alfu biskups Augmundar godrar minningar enn af annare Páls bonda Vigfussonar. faldizt það og skildist under þeirra fyrnefndu handabandi að greindur Pall fíek ádur-skrifudum Herra Augmundi biskupi þessar jarðer Eingeý og Laugarnes til fullrar og æfniligrar eignar og frials forrædis vndañ sier og sinum erfingium. enn under adur nefndañ biskup augmund og hans erfingia. Saumuleidis lofadi hann og gaf tittnefndañ Pal þar i mot aullungis kvittañ og ákæru-lausañ fyrir sier og aullum sinum epterkomendum. vm allt það gialld sakferle og æikningskap sem Fuse Erlendsson hañs fader og hann voru honum skýllduger. og þar (til) sagðizst biskup Augmund hafa feingit honum jordina Ad-geirstade þa sem honum vel hagnadizst. og hier epter vil eg sveria þo þurfa þiki. Og til meire stadfestu hier vm þrycki eg mitt jnsigli fyrir þetta vitnisburðarbref hvert eg utgaf og skrifad var á Sudur Reykium i Mosfellzsveit. Sunnudaginn næstañ fyrir Þorlaxmessu vm sumarid arum epter Guðz burd M. D. Liij. á.

255.

í Júlí 1540.

í Skálholti.

SAMKVÆMT kaupi þeirra Ögmundar biskups og Teits Þorleifssonar, sem myndugt hefir verið dæmt, fyrirbyðr Gizur biskup Einarsson öllum að byggja eða bæla Bjarnanessjarðir, nema þeir taki eptir lögum af síra Árna Jónssyni umboðsmanni sinum.

AM. 266. Fol. bls. 149 (CCCC). Bréfabók Gizurar biskups í afskrípt síra Haldórs í Reykholti 1654—57. — Prentað í Kirkjusögu Finns biskups II, 734—735.

Giori godum monnum kunnegt med þessu mjnu opnu briefe. saker þess að kaup Biskups Augmundar og Teitz Þorleifssonar hefur verid dæmdt laugligt og myndugt i all-
aũ mata effter þui sem vpaa hlyða danumanna domar med¹⁾
oskauddum og heilum þeirra hangondum jnsiglum. fyrir-

1) Hér stendr „og“ i hdr., en er ofaukið.

byd eg nockrum manni bædi Eiolfi arnasyni¹⁾ sem odrum ad byggia edur bæla neinar þær jardir sem Biarnarnesi tilheyra vtan þeir taki þær efftir laugum af mjnnum vmbodsmanni sira Arna Jonssyni. Enn onguum odrum. og suari honum ollum laugskilum sem til heyrir. Þui þeim held eg til laga efftir saugdu kaupi fyrir ollum og sierhuorium. Enn huor sem odruvjisi dýrfist ad giora viti sig efftir laugum þar fyrir suara skula.²⁾

Og til sanninda.

scriptum schalholhti . . .²⁾ die julij m d xl.

256.

6. August 1540.

í Múla.

BRÉF Ögmundar biskups í Skálholti, er hann bifalar vorum bróður biskup Jóni að skrifa „undir vort innsigli“, til Kristjáns konungs III., þar sem hann afsakar sig af róg Claus van der Merwitz um vig Diðreks af Minden, biðr konung að trúa honum ekki, og skirskotar um ordinanzluna til bréfs Jóns biskups og annara, er hann nú sendi konungi.

AM. 234. 4to bls. 255—257, skr. c. 1598. — Prentað í Kirkjusögu Finns biskups II, 566—568, og kaffi úr í Khavns Selsk. Skr. V, 247—248.

Eodem anno vt privs.

Worum heýgbornasta veralldligum herra konung kristian frijdrikssyni ydur heijlsom vier augmund vñder gudz poliñmædi biskup j skalholhti med gudz quediú og vorre audmiukligre vñdervorpning vorrar skýlldugar þionustu. kiarliga þackandi frijd og mijlldheit sem ydar herradomur hefur jafnan vid oss sýndt og giortt.

ydar verdugustu nad sie vel vitanligt at vier heýrdum vpp lesit ðú alþinge eitt bref med ýdar juncigli. hliodandi at cláwwus morwitz³⁾. sem var ydar foweti j jslandi. hefur sagt ydur at vier hofum latid j heel slá hans menn fyrir vtan sak. huat same cláwwus hefur oriett sagt fyrir ydur. sorum vier fullañ bokareijd ðú ælþingi at vier hofum alldre

1) Svo. 2) eyða fyrir tölunni (deginum) í hár, 3) Merwitz HE.

latit nockurn mann j heel slá. og eingiñ ráð þar til lagtt. og suo hijvistum vier med dome og godra manna vitnisburdi. þar vpp á þinginu. at saumu menn cláwusar voru riett slegner fyrir fulla sák. þui bidium vier audmiukliga jdart kongligt maiestet j jhesu christi nafni at þier truet ecki suoddan daudarog vpp á oss sem same cláwus hefur vpp á oss sagtt. kunnum vier vel hijvisa at same cláwus hefur suo morg voñd verk giortt þar j lañdit. at hann móð eij mýñdugur madur vera efter riettum noregz logum et cetera. Señdum vier nu vñder ýdars náðdar valld og jfersýn þann dom og logmannz vrskurd med viglýsingum og vitnisburdum. vñ þáá menn sem riettader voru. stendur það nu j gudz valld. huat ýdar elskuligostu¹⁾ nad²⁾ vill til seiga vñ sama móðl. Enn vier hofum þar ongua sok vt af et cetera. Enn vñ þær ordiñañcijur sem ýdar nad hefur latid jnn skrifa þar j lañdit. það áhrærer kennemannligt embætti og kristiliga sýdu hnat suar almuginn gefur þar vppá kann ydar herradomur³⁾ vel formerkia af þui jncigludu brefi almugañz sem vor broder biskup Jon á holum nu vtsender til ydar náðdar. og þui sama brefi hofum vier sampicker ordit. treistum vier at ýdar Herradomur halldi oss vñder riettum noregz logum med frijheit krununnar og kirckiunnar. og med þui vilium vier giarnan lifa og deya. vnder ýdar kongligu valldi.

til sanniñda hier vñ hijfolum vier vorum brodur fyrnefndum biskup Jone at skrifa þetta bref vnder vortt jncigli er skrifad var j mula j reikiadóðl in⁴⁾ transfiguracio domini anno domini M. d. xl.

Wier jon med gudz nad biskup á holum medkennunst. at vier hofum suo hliodandi bref skrifa latit. vnder jncigli vors kiæra brodurz ogmundar. sem hier fyrir skrifat stendur. og aungu ordi það⁵⁾ aukit nie af tekit. og til sanniñda hier vñ setium vier vortt zignett fyrir þetta bref skrifat j sama stáð sem fyrr seijger.

1) elskulegasta H. E. 2) „rectius Rád“ b. v. HE., sem þó er rangt. 3) herradóð HE. 4) b, v, HE. 5) þar HE,

257.

24. August 1540.

12. Febrúar 1542.

á Hólum.

JÓN biskup selr Brynjólfi bónda Jónssyni jarðirnar Yztamó og Syðstamó í Fljótum, með selför í Flókadal, fyrir jarðirnar Bakka og Steindyr í Svarfaðardal.

Landsbókasafu 61. 8vo, afskrípt gerð fyrir Árna Magnússon „Ex Orig. Sira Þorvaldz Stephanssonar“. — AM. Apogr. 4074 með hendi Jóns Magnússonar bróður Árna „Ex transcripto“ á pappír, útgefna á Þingeyrum 25. Mars 1854 af Kár Bergþórssyni, Illuga Jörundssyni og Guðmundi Jónssyni. — Prentað í Timarit Jóns Péturssonar II, 41—42.

Þath giörum vier sira Eirekur Þoruardsson. Sæmundur Simonarson. auduñ sýgurdsson. jon jonsson Godum monnum kunnigt med þessu uoru opnu brefi. arum epter Gudz burd. M. D. og xl. j felle j slettahlid. Barthalomeus messudag. worum vier j hia saum og heyrðum ä ord og handaband þessara manna Biskups jons af annare alfu. og brýniolfs bonda jonssonar af annare. ath suo fyrir skildu. ath biskup jon selldi greindum brýniolfi jardiñar yzta móó og sydzta móó er liggur j Bardz kirkiu sokn. ad til skildre selför fram æ floka¹⁾dalnum (j jllugastada land²⁾) þar sem at fornu hefer werit. og med ollum þeim gögnum oc gædum sem greindum jordum eiga med laugum at fylgia. Hier j mót gaf nefndur bryniolfur jordina backa og steindyr j suarfadardööl j ualla³⁾ kirkiu sokn med aullum þeim gögnum og gædum sem þeim jordum eiga at fylgia med laugum. skylldu huorer hallda þeim jordum til laga sem keyptu. Og suara laga riptingum æ þeim sem huorer selldu. Og til sannenda hier vm. setium uier fyrr nefnder menn wor jncigle fyrir þetta bref. Skrifad æ holum j hialltadal. sunnudaginn nærstañ fyrir faustu jnngang tueimur arum sijdar enn fyrr seiger.

1) „Þetta ord floka er med annarri hendi. þó gamalli. sett uppi yfir linunne. synest vera krifad med sama bleke og brefed“ (AM). 2) „jllugastada land stendur ut á spatiunne og hier inn bodad. Þad er skrifad med nyarri hendi enn sialft brefed og öðru bleke“ (AM). 3) „vallna 4074 (1).“

258. 24. August 1540. í Haukadal.

ÖGMUNDR biskup í Skálholti gefr Þorsteini Þórðarsyni systur-
syni sínum, jörðina Galmanstungu í Hvitársíðu og tuttugu
hundruð að auk, og gangi Galmanstunga af, þá eigi Þor-
steinn aðgang að Viðimýri í Skagafirði.

AM. 238. 4to bl. 23,^b (Bessastaðabók) skr. c. 1570. — Landsb.
115. 4to, I, 207—208, með hendi síra Jóns Haldórssonar í Hitardal
e. 1720.

Bref vm galmastvngu.

Vier Öggmwndvr med gvdz nad biskup j Skalhollte gior-
vm godvm monnvm kvnnigt med þessv vorv opnv brefe.
Saker þess at vor sýstvrson þorsteinn þordarson hefur j
langa tíma [þionad oss vell og trvliga¹) somvleidis hefur
hann lofad at stýrkia oss og vorum radvm at hlita²) j því
honvm er mogvligt og vier honvm til seigivm. því gefvm
vier honvm og favm j sin þionvstvlavn til fvllrar eigñar
og frials forrædis jordina alla galmastvngv er liggvr j borg-
arfirde j hvitarsidv og þar til xxc med ollvm þeim gognvm
og giædvvm sem greindre jordv fyllger og fylgtt hefur at
fornv og nýiv og vier hofvm fremst eigande at ordit j minna
hlvt og meira at ollv til skilldv enn avngvv fratekuv. skal
greind jord vndañ oss og vorvm epterkomendvm heilagrar
skalholtz kirkiv formönnvm enn vnder hann og hans erfingia.
ef svo er at greind jord kann af at ganga. skal hann eiga
atgang at vidimýre nordvr j skagafirde. skall hann hallda
til laga enn vier suara laga riptingvm. og til sanninda hier
vm festvm vier vortt insigle fyrir þetta bref. skrifad j havka-
dal j(n) festo³) sancti bartolomei anno domini m d xl.

259. 1. September 1540. }
29. Júlí 1547. } á Hólum.

TRANSKRIFT af bréfum um mál Teits Þorleifssonar.

AM. Apogr. 3860 eptir frumriti transkriptsins; allar athugasemdir
um bréfið eru með hendi Árna Magnússonar: „Af Sigurdi Biörnssyne (lög-

1) [so vel og trulega þionad oss 115. 2) hlýða 115. 3) sl. 115.

manne) hefe eg 1707 eignast stort transscriptum a pergament hvers inneballd var“ :

1. Seyludómr 21. Janúar 1527, DI, IX, Nr. 326.
2. Bréf Friðriks konungs I. frá 1. Nov. 1527, DI, IX, Nr. 355 B.
3. Bréf Péturs Pálssonar frá 4. Okt. 1529, DI, IX, Nr. 417.
4. Gjörningsbréf Jóns biskups og síra Brands Rafnssonar frá 19. Sept. 1530, DI, IX, Nr. 452.
5. Alþingisdómr Ara lögmanns 1. Júlí 1538, DI, X, Nr. 130.
6. Bréf Kristjáns konungs III. frá 4. Marts 1539, DI, X, Nr. 166.
7. Kvittunarbréf Friðriks konungs I. frá 14. Sept. 1528, DI, IX, Nr. 389 B.
8. Vidimus Þorsteins Þorgrímssonar og Hákonar Gíslasonar frá 29. Júlí 1547, sem hér er prentað.
9. Vidimus Árna Péturssonar og Audunnar Sigurdssonar frá 1. Sept. 1540, sem hér er prentað.

„Nota: Numeri. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 9. eru í þessu transscripto með einne og somu hende. Numeri. 7. 8. eru með annarre hende. báðar þessar með hinne sömu. þar með hanger. Óefad. so saman. þegar bued hefur vered að rita þau 6. fyrstu documenta. hefur vered (og það er audsynlegt á brefenu) lated audt bil fyrir nedan það sidasta documented af þessum 6. nærre 3in fingra breidd. án efa í þanka að skrifa þar á enn nu eitt document. Fyrer nedan þetta auda bil. nedst á brefed. hafa Arne Petursson og Audun Sigurdzson skrifad þeirra vidisse 1540 hvad ed er (sem adur er sagt) með sömu hende. sem þau 6. document. og er þar af synelegt að fyrirsögð 6 document eru í þetta transscriptum ritud 1540. Fyrirsagt auda bil hefur so lömt vered í 7 ár. þar epter er þar í skrifad mille þeirra 6. documenta og transscripti Arna og Audunar. sem adur stödu á brefenu. Friderici 1. bref (Num. 7) og vidisse síra Þorsteins og Síra Hákonar (Num. 8) hvertveggia með einne hende. olikre þeirre sem er á þeim fyrre 6. documentunum. og vidisse (transscripto) Arna Peturssonar og Audunar Sigurdzsonar (Num. 9). Mál þetta so hafa tilkomid. að Arne og Audun hafa þa ecki vered til stadar. og því óriett þott. að lata þetta Friderici 1. bref (Num. 7) comprehendrast í þeirra vidisse. þar þeir það ecki sied höfdu“. Lýsir Arni innsíglunum og hefir innsigli Árna Péturssonar aldrei fyrir bréfið komið; getr hann þess að lýktum: „Original-transscriptum þetta (1540—47) er nu under lok lided.“

Þat giorum við þorsteirn þorgrímsson. hákon gíslason prestar godum monnum kunnigt með þessu ockru brefi. ath við hofum sied og yferlesit suo hlíodande Bref og doma með heilum oskoddum jncíglum sem hier fyrr skrifud standa. Ok til sanninda hier vm setium við ockr jncigli fyrir þetta bref er skrifad var a holum j hialltadal olafsmessu fyrre arum epter gudz burd. M. d. xl. og vij.

Þat giorum vid arne petursson og audun Sygurdzson godum monnum kvnnigth med þessu ockru brefe. at vid hofum sied og yferlesith suo hliodande bref og doma med heilum og oskod(d)um jnciglum sem hier fyrir skrifud standa. Og til sannenda hier vm setium vid ockur jncigle fyrir þetta bref er skrifad var a holum j hialltadal miduikudagen næsta fyrir mariumessu sijdare arum epter gudz burd 0 d xl.

260. 3. September 1540. í Skálholti.

GIZUR biskup Einarsson samþykkir lofunarbréf Ögmundar biskups frá 2. Jan. 1537 (DI, XI) til Pétrs Einarssonar um greiðslu á 40 hundraða jörð og þar til 20 hundruðum í góðum peningum í þjónustulaun Pétrs, og að jörðin Stapi undir Jökli skuli eign Pétrs í þessi þjónustulaun eptir vitnisburði Gísla prests Jónssonar (Nr. 246).

Ríkisskjalasafn Dana, „Island“ Nr. 30, transskript á skinni frá 7. Dec. 1543. — Afskript í Fornbréfasafni Thorkelíns.

Ek Gissur Einarsson superintendens Skalhollts biskupsdæmes giðre godum monnum kunnigt med þessu minu opnu brefi ad eg hefi skodad og yferlesid opid bref biskups Augmundar. huert so inne helldur ad haun lofar Petre Einarsyni. lx. hundrut i faustum peningum og lausum j sin pionustulaun og skilur til at þat skuli uera. xl. hundraða jord og þar til. xx^e j godum peningum. Saumuleides uitnisburd-arbref Erligrar personu sira Gísla Jonssonar huert er samhlioda uerdur greindu biskups brefi og þat at biskup Augmund hafi tilskilid jordena Stapa j Knarrar kirkiu sokn. vpp i þessa peninga. Saker þess at eg hefi eigi heirt nie fornumid þau nauckur aunur¹⁾ skilriki. er skialligre eru. edur þessum hrindi. er Petur Einarssou hefer. list mier adur greind jord Stape vera rettelig eign Peturs Einarssonar. þar firer samþycki eg af minum parte biskupz Augmundar bref fullmyndugt uera j allan handa mata. Ok optnefndan Petur Einarsson fyrrsagða jord mega ad sier taka til fullr-

1) Hér stendr aptr „þau“, en er ofaukið.

ar eignar. Ok til sannenda hier um þrycki ek mitt insigle firer þetta bref. Skrifad 3 Skalhollte faustudagen næstan firer natiuitatis Marie. anno domini M d. xl.

261. 10. September 1540. undir Felli.

DÓMR sex manna, útnefndr af Jóni Jónssyni, kongs umboðsmanni milli Geirhólms og Hrutafjarðarar, um gjafir Ara heitins Andréssonar og Þórdisar heitinnar Gisladóttur til Orms Guðmundssonar.

AM. Fasc. XLIX, 30, frumrit á skinni. Öll (7) innsiglin eru dottin frá.

Þad giorum uær þorleifsson og oddur tuðmasson laugriettumenn. jon bergsson. hafur ormsson. sigurdur halldorsson og jon dagstygsson godum monnum kunnighth med þessu voru opnu briefe. arum epter guds burd. M. d. og xl. ar faustudagin næsta epter Mariumessu seirne um sumarid. under felle. a þingstad rettum uorum uær j dom nefnd-er af ærligum dandemanni jone jonssyne er þa hafde kongs-ins syslv og umbod j millum geirholms og hrutafiardarar. ad skoda ransaka og fullnadardom a ad leggja. um þa akæru er ormur gudmundsson beiddiz þar doms a. hvert afl at hafa skylde þau bref og skilrike sem hann hefde fyrir þeirre gíof er are heitin andresson og hans dandekuinna þordis heitten gísladotter. sem gud begia þeirra sal nade. haufdu gefid honum. kom þar fram fyrir oss bref med dande manna hanganda jnsiglum. huerir hia haufdu uerid. þessum þeirra giorninge. ad are andresson og þordis gisladotter hofdu gefit greindum orme gudmundssyne j sinar lauggjafer suo heitande iarder. kamb. kios. reykiarfiord. naustuik. kesuogr og auik. fyrir sex tige hundrot. og þar med. xx. malnytu kugillde- hier med skylldede opt nefndur ormur gudmundsson rettliga at sier mega taka adur greinda peninga þar þeir stædi þegar ormur uæri leystur af faudurgarde. Saumuleidis haufdu suarid fullan bokareid epter sinum jnsiglum. suo heitande menn bergur tuðmasson og gunlaugur gunlaugsson og þorleif-ur bonde palsson medkendiz j sinu brefe at hann hefde tecid

fyr sagða eida epter þui sem bref þar um ut uisa. Nu af þui at suo stendur j uorre lands laga bok. at eingin ma iordu sinne fyrirgera nema hann uegi skemdaruig. eda gere nidingsuerk. jtem j annare grein stendur suo skrifad. þo nockur falle j obotamal. sem gud (late) ei ske. utan landrad. eda drottinsuik. þa skulu erfingiar taca allt halft. j þridiu grein seiger og suo at huer madur ma gefa fiordungsgiof sina huerium sem hann vill eda adrar sinar lauggiafer. Vissu uier og eingin þau brot eda misfelle suariu nie saunn giord ad are heiten andresson og þordis heiten gisladotter hefde eigi matt gefa sinar loggiafer. og fyrir þessar greiner og adrar fleire þær sem at þessu male hniga. at suo profudu og fyrir oss komnu dæmdum uer fyr nefnder domsmenn med fullu doms atkuædi fyr saugd bref og skilrike sem ormur bonde gudmunsson hefur fyrir sagdri giof myndug og skialig j allan matar og giofina laugliga og þa fyr sagða peninga hans eign uera og uerid hafa sidan fyrskrifadur ormur var leystur af faudurgarde. og hann retteliga at sier mega taka greinda peninga þar þeir stæde sem brefin jnni hallda þo einginn afgreidde. þuj uirtest oss fyr nefndur are heiten andresson allðri hafa matt gialld(a) eda burt fa nockrum maune fyr sagða peninga.

Samþykte þenna uorn dom med oss fyr nefndur kongs umbodsmann og setti sitt jnsigle med uorum fyr nefndra manna jnsiglum fyrir þetta domsbref. huert skrifat var sama stad og dag sem fyr seiger.

262. 22. September 1540. á Svalbarði.

MÁLDAGI og reikningskapr Svalbarðskirkju á Eyjafjarðarströnd, er Jón bóndi Magnússon gerði „biskup Jóni, þá hann reið sína visitationem“, og tekr reikningrinn yfir 22 ár, er Jón hefir haldið kirkjuna (1518—1540), og 23 ár, er (Magnús Þorkelsson) faðir hans hélt (1495—1518).

A.

AM, Apogr. 192 „Ex originali Svalbardensi accuratè“ (AM). „Und-er brefenu hafa vered 4. innsigle. Nu eru eigi tilbaka nema brot af því fyrsta, sem hefur vered biskups Jons“ (AM).

Þat giorum vier Olafur hialltason. Einar hallzson, þorsteinn hallzson prestar godum monnum kunigt med þessu voru opnu brefi at vier vorum þar j hia saum og heyrðum æ at jon boñdi Magnússon giorde suo orden reikning Biskup Joni þa hann reid sijna visitationem af kirkiunnar eign æ Sualbarde æ Eyafiardarstrond sem hier epter stendur skrifa(d). J fyrstu greind kirkia æ jordena tungu og iordena Breidabolstad. Jtem jnnan kirkiu kross yfer alltare, þhesus likneski. Mariu likneski, ij. jons baptiste og jons postula, þorlæks mynd og Gudmundar. Magdalenu skript, kluckur ij. og j litil. Jtem j skruda Messuklædi alfær forn, serkur og hokull fanyt, hokull godur af silki hringofinn, altariss bunadur allur forn, corporall forn med husi, sloppur og kæpa, dukar iiij, yfer likneskivm, jarnstikur ij, fyrir likneskium og, ij. æ alltare, kalekur og lasin patina, fonthufa forn. Jtem j bokum, Grallare og sequentiubok, Messubok syngiande med pistlum gudspiollum og oracium, fra paskum og til adventv, onnr lesandi med sama hætti fra aduentu til paska, þridia med sama hætti fra aduentu til trinitatis, syngiandi historiubok med lesi messum og sequentium fra aduentu til ix vikna postu, de tempore et de sanctis, istoriubok fra adventu til paska, de sanctis bok syngiande fra jonsmesso baptiste til aduentu, lesbok de tempore fra aduentu til paska, de sanctis bok syngiande med ymsum istorium, lesbok de sanctis og þo ecki full sumstadar fra jonsmessu baptiste til annunti(aci)onem marie, orda og saltari godur, processionale, kirialskuer, jrsk messobok med commonsmessum og cana, lesbok vond og mæd æ sumar de tempore, ij messobokar skrædur, og iiij, vondar skrædur af historium, historiubok fra paskum til aduentu vijda mæd og skafin, merki og glodarker og hialmur af kopar, Jtem lagdi jon Bondi Magnússon til kirkiunnar æ sualbardi fyrir þad portionem sem fallid hafdi medan hann helt vñ. xx. og ij. ár og hans fader vñ xxiiij ár, J fyrstu tuenn messoklædi alfær og ny, alltarisklædi dockt, vigsluduk og corporal nyañ, glodarker og mork mirru, messobok goda kringum ærit med ollum messum de tempore et de sanctis med cana og hatijda sequentium, saltara sæmiligañ, bok med specialis messum og memorium syngjandi og vazvigslum.

common syngiande med officio salmorum med lesi og commonsmessum lesandi. Jtem commonskuer syngjanda og lesanda med nyia halldi og kirkiudeige. Jtem messobok fra paskum til trinitatis. Jtem syngiandi messobok med hatidamessum og nockrum specialismessum. gamallt brefere vtlendzt kring v̄m ærit med kalfskinn. Capitularius de sanctis. historiubok fra andree til annunciacionem marie. Sequenciubok de tempore. historiukuer af kirkiudeige og ollum helgum. kirial. Mæssudagakuer. hialm godaþ fyrir Joannes. Daujds likneski forgyllt. og. ij. stiaka forgyllta. Jtem alltarisklæde gott og brun sæmiliga. er Jon Bondi gaf j Testamentum efter Ragnheide heitina Petursdottur husfreyu sijna. Gud hennar sæl næde. Jtem nya kistu flatlokada og metaskaler. Jtem lagdi Jon bondi til kirkiunnar. x. mælnytu kugilldi og .xc. j virðingagoze. hier med gaf og giorde verdug herra biskup jon fyrrnefndaþ jon boda magnusson auldungis kuittan og akiæru-lausan v̄m allaþ reikningsskap og kirkiugoz sualbardz kirkiu forn og ny at golldnum sogdum peningum. kunni nefndur jon bondi aftur at kiæra kirkiunnar vegna þa peninga sem ranglega hafa verit frá henni hafðer þa skal hann eignazt þar af suo miked sem hann hefur borgad af þeim .xx. hundrudum sem honum bar ecki at suara greindre kirkiu fyrir sig eda sinn fodur, Og til sanninda hier vin setium vier Biskup jon vort insigli med fyrskrifadæ manna insiglium fyrir þetta bref er giort var æ adur nefndu sualbarði die Mauricii anno domini .M.^o.D.^o. xl^o.

B.

Máldagabók Ólafs biskups Hjaltasonar (og Jóns Arasonar) í Landskjalasafninu í Reykjavík, bls. 36—37, með samtíða hendi, að því er virðist síra Sigurðar Jónssonar á Grenjadarstað. — AM. Apogr. 198.

Sualbardz kirkiu reikningur af biskup Jone
tekenn anno 1540.¹⁾

Anno domini M d xl in die mauricii. a sualbardi ð eyfiardarstraund þa biskup jon giordi sina uisitacionem. giordi jon bondi magnusson kirkiunne a sualbardi suo ordin reikningskap sem hier epter stendur skrifat.

1) Með hendi Gudbrands biskups.

Jn primis greind kirkia á jordina tungu og jaurdina breidabolstad.

Jtem innañ kirkiu kross yfer alltare. jesvs likneske. mariu likneski. ii jons baptiste og jons postula. þorlaks mynd og gudmundar. magdalene skript. kluckur iii og ein sma klucka. Jtem J skrudu. messoklædi alfær forñ serkur og haukull. fanyt. haukull godur af silki bringofin. alltarisbunadur allur og og þo forñ. corporall forñ med husi. dukar iii yfer likneskium. jarnstikur ii fyrir likneskium og ii a alltare. kaleikur brakadur og lasin patina.

Jtem i bokum grallare og sequenciubok. messobok syngiandi med pistlum gudzspiollum oracionum frá pðskum til atveintu.¹⁾ Onnvr lesandi med sama hætti fra atueñtto²⁾ til paska. þridia med sama hætti fra aduentu til trinitatis. Jtem syngiandi historie med lese messum og sequencium fra aduentu til niu uikna faustu de tempore et de sanctis. historie bok syngiandi fra aduentu til paska. historie bok²⁾ de sanctis fra jons messo til aduentu. lesbok de tempore fra aduentu til paska. de sanctis bok syngiandi med ymsum historium. lesbok de sanctis og þo ecki full svmstadar fra jonsmesso baptiste til añnunciacionis marie. orda sæmeleg. psalltare godur. procesionale. kirialskuer. irsk messobok med comonsmessum og cana. lesbok uond og mad a sumar de tempore. ii mессobokaskrædur. og iii uondar skrædur af historium. historiebok syngiandi fra paskvm til ad aduentu uida mad og skafin. sloppur og kapa. font hufa forn. merki og glodarkier. hialnur med kopar.

Jtem lagdi jon bondi magnusson til kirkiunnar á svalbardi fyrir þat portionem sem fallit hafdi medan hann hiellt vm xx og ij ar og hans fader vm iij og xx ar. J fystu ij messoklædi alfær og ñij³⁾ alltarisklædi dockt. uigsluduk og corporal. glodarkier og mork myrru. messobok goda med aullum messum kring um arid de tempore og de sanctis med cana og hatida sequencium. psaltara sæmeligan. bok rued specialis messum. og memorium syngiandi og uatzs vigsly j comone sanctorum syngiandi og officio salmorum med lesi og commons messum

1) Svo. 2) Hér stendr í hdr. „fra“ ofaukið. 3) mætti og lesa „iiij“, sem ekki fær staðizt.

lesandi. jtem comonskuer syngianda og lesanda med nya halldi. og kirkiu deigi. jtem messobok fra paskum til trinitatis. jtem messobok syngiandi med hatida messum (og) nockrum specialesmessum. gamallt brefere med kalfskinn vtlenskt vm arid. capitularius. historiebok de sanctis fra andree til aünuncia-cionis marie. sequenciubok de tempore. historiekuer af kirkiu-deigi og aullum helgum. kirial. hialm godan fyrir johannes. messodagakuer. dauids likneski forgyllt. ii stiaka gyllta. jtem alltarisklædi gott med sæmeligre brun. er jon bondi gaf j testamentum epter ragneide heitina pietursdottur husfreyu sina. gud hennar sal n̄di. jtem n̄ya kistu flatlokada.

Jtem lagdi jon bondi til kirkivnar x malnytu kugilldi. og xc i uirdingagozse. hier med gaf og giordi uerdug herra biskup jon fyrr nefndan jon bonda magnusson ollungis kuittan vm allan reikningsskap og kirkiugojs sualbardzs kirkiu forn og ny at gollndnum adur saugdum peningum. gud giefe til lucku amen amen.

Hafdi biskup jon fra sualbardi epter fyr skrifadan reikning þessar bækur sem hier epter skrifat stendur. sequenciubok spialldalause og irska messobok og eitt kuer med iii historium. de corpore christi. og festum reliquiarum og omnium sanctorum. transfiguracionis domini. skipadi biskup greindar bækur til liosauatnz.

263.

22. September 1540.

í Lambey.

Dómr tíu presta (útnefndr af Gizuri biskupi Einarssyni) um, að Gizur biskup mætti heimta fullan og allan þann reikningsskap Skálholtsstóls, er Ögmundur biskup meðtók eptir forvera sinn Stephán biskup góðrar minningar, með öðru fleira.

A.

AM. 232, 8vo bl. 117b—118a. (CCI). Bréfabók Gizurar biskups í framriti. — AM. 266, Fol. bls. 107 (Bréfabók Gizurar biskups í afskrípt sira Haldórs í Reykkolti 1654—57) og AM. Apogr. 2806.

Domsmenn j lambeyiardomi um reikningskap Schalholtzkirkiu miduikudaginn næstañ epter mattheusmesso Anno domini. m. d. xl. Þorleifr Ɔirekson. Snorri hialmsson. Bryni-

ulfur halldorsson. jon gislason. jon þordarson. hoskulldur k(oll)grimson. jvar amundason. jon steinsson. pantaleon olafsson. jon jonsson prestar Schalholtz biskupsdæmis. Dæmdu þeir með fullu doms atkuædi at eg mætti með rettu heimta þann fulla ñ og alla ñ reikningskap sem biskup Augmund medtok epter suum predecessorem (pie memoria) biskup Stephan. Saumuleidis brigdur a bera allar þær iardir. sem j burtu uæri feinguar og ecki selldar með kirkiunnar radi. elligar þær eno somu iarder eda peninga sem komit hefði j stadinn ef mier likadi ad taka. var þa j þad sinne sierliga tileinkud jordin reykir j auluesi. Enn um þau sakferli sem kirkiunni sialfri hofdu uerit dæmd. kom þeim ecki saman.

B.

AM. 266. Fol. bls. 125. (CCXLIV). Bréfabók Gizurar biskups í afskript sira Haldórs í Reykholti 1654—57.

Samþykkt og giord efftirskrifadra dandumanna j lambey midvikudaginn næstan efftir Mattheusmesso Anno domini 10 d. xl huorier ad voru siera Þorleifur Eirekson officialis. siera Snorre Hialmsson. siera Bryniulfur Halldorsson. siera Jon Gjsslason. siera Jon Þordarson. siera Hoskulldur Kollgrjímsson. siera Jvar Amundason. siera Jon Steinsson. siera Pantaleon Olafson. sira Jon Jonsson et cetera.

primo ad eg mætti með riettu heimta þann fullan og allan reiknijngskap sem biskup Augmund medtok efftir sinn predecessorem pie memorie biskup Stephan.

Somuleidiz brigdur a bera allar þær iarder sem ecki j burtu væri feing(n)ar og ecki selldar með kyrkiunnar radi. Ellegar þær hinu somu jardir eda penjnga sem j stadinn hefði komid ef mier hjkadi ad taka. Greindi eg til nefniliga reyki j Olvesi.

Vm þau sakferli sem sialfri kyrkiunni hefði verid til dæmd kom fit greindum kiennimonnum ecki saman.

tanto peius.

264. [September 1540].

BRÉF Gizurar biskups til (Haldóru Sigvaldadóttur) abbadisar í Kirkjubæ um útgerð manns til vertíðar vegna biskups.

AM. 266. Fol bls. 125 (CCXLIII). Bréfabók Gizurar biskups í afskrift síra Haldórs í Reykholti 1654—57.

Heidarsamligr¹⁾ personu.

Salutem per christum.

Witid kæræ syster fru Abbadijs ad mic hefur so vñ-huxast síðan vid skilldum ad betur mundi fara ef yður þætti so meiga vera ad þier villdud gíefa einum mijnum manni mat til vertíðar og giora hann vt effúr það j vetur vpp a minna vegna helldur enn þier giorid yður nockud omak vm það sem þier vid mig toluðud. bid eg yður et cetera.

Jtem sendt mier fra kyrkiubæ hest og smior a og eitt nau.

265. 23. September 1540.

MINNISGREINAR Gizurar biskups um ýmisleg efni.

AM. 266. Fol. bls. 125—126 (CCXLV). Bréfabók Gizurar biskups í afskrift síra Haldórs í Reykholti 1654—57.

Jtem fieck Bondin Sæmundur mier xxix alna langt trie er liggur austur a midbælizfiorum.

Jtem selldi broder²⁾ Aaugmund³⁾ Runolfi Þorsteinssyne halfa jordina gellingalæk fyrir Villhýngadal j Daulum.

Jtem fimtudaginn næstan effúr Mattheusmessu feck eg Gizur⁴⁾ til formanz og lofadi honum ad lata giora skipid ferdugt ad aullu og giallda honum j godri reidu sitt formanzkaup Anno 1540.

Jtem sendi hustruen efter þeirri tunnu miolz er mier heyrði til.

Jtem effter ij tunnum maltz thil Bessastada.

1) Svo. 2) „*corrig(endum) puto*: B. 3: biskup“ AM. 3) Svo. 4) Gur (!) hdr. „*forte*“ Gizur“ (AM).

Jtem þal fusason eftir audrum ij tunnum maltz.

Jtem feingid pale fusasyni halft anad hundrad jarnz j Holmum.

Jtem fieck hann mier segl er hann sagdi nytt. Enn eg lofadi honum quittan fyrir sijnum tjundum Anno 1540.

Jtem fieck sira Gysle Nichulasson mier halft skip er krossenum hafdi verid giefid enn b(iskup) Augmund hafdi ad sier tekid og haft fra krossenum. Willdi sira Gysle bitala aftur krossenum fyrer sama skippart. Woru þessir vitnizmenn sera Stephan Hallkelsson. Oddur Gudmundsson.

Jtem er eg skyldugur Stephani Hallkelssyni verdi fyrer fodradan stack dockvan er hann fieck mier.

Jtem feingid sira Stephani kugillde hier vppa.

Jtem er siera Einar ecki mann til ad hafa þjngin sem er Nups kyrkiu med bænhusinu skridufelli og haga. þui eru þau mier bifalandi sira Þordi a hofi.

266. [Septemberløk 1540].

SENDIBRÉF Gizurar biskups til Ögmundar biskups, helzt um reikningskap stólsins og óvinsamleg orð, er þeir hafi spurt hvor til annars.

AM. 266. Fol. bls. 126—127 (OCLVII). Bréfabók Gizurar biskups i afskript sira Haldórs i Reykholli 1654—57.

Favor et benevolentia.

fieck eg yduart brief B(iskup) Augmund sunnudaginn næstañ fyrer nativitalis marie¹⁾ huad jnnehielt ad ydur væri sagt margt og otruanligt fra mier sem væri sierliga ad eg tæki ad mier ydra þenynga sem alldrei hefur komid vid Schalholltzstyeckti og þessu kynni þier varla ad trua sakier þess eidz er eg hafdi suarid ydur j mine vjgslu. huar til eg suara ad það uotum sem eg giordi er enn til syniz j dag. suo og finnast einbuorier flejre enn þier sem það heyrdu. Enn ydur hefi eg ecki juramentum giortt. Somuleidiz gatú þier þeirra(r) lofanar er eg hefdi lofad herra kong-

1) þ. e. 5. Sept. 1540.

inum jtem kiennemonnum skalholltz Biskupsdæmiz. er eg ecki neinz þessa ominnugur. Vackti huer sem best sjna eida og lofaner. Er ydur uel vitanligt huad þier sorud j juramento episcopali vos nolle a novo infeudare sev alienare bona Ecclesiæ vobis commissæ. mun ydur vera kunnigast huorsu þad hefur haldest þar ed þier hafid selldt og j burtu feingid domkyrkiunnar fasta eign og peninga j ymsum stodum suo hun misser nu bæde þeirra jarda og peninga sem afftur j stadinn hefur komid. huar þeim dandi monnum sem eg hafda samtali vid a¹) ydrum radum þicki(r) eg ecki yfer þeigia meiga. þui beidunst eg og kref kyrkiunnar vegna ad þier standid eda latid standa þennañ og annann reikningsskap er ydur ber. vitid þier vel huihjka menn þier hafid þa hier til (halldit) sem vnder sig hafa dreigid kyrknanna eignar eda þa sem ecki hafa viliad standa þeirra reikningsskap. Giarnan vil eg ydur ecki styggia þo eg verdi hier vñ ad tala og ecki skuli þier med sonum¹) spiria þuilhkt ordtæki eda tillaugur fra mier ydar vegna sem eg hefi sannspurt fra ydur og þeim er ad ydur standa til mjn. Gangi osz ollum ad almattugz gudz vilia og vjst skal eg ongvan hast edur ovilia til ydar hafa enn sjdur fordiarfa sialfan mig somuleidiz ecki kunnur ne sannur ad þui verda ad lata ecki alla efftir mjnu megni niota gudz laga og manna ad helldur ydur. Hefi eg sem goder menn vita onguar hægdir a neinum hlutum so ydur ne neinum meige stor styrkur ad vera ad suo bunu.

liet eg lata til sem pilturinn ydar vitiadi. Enn Thumas sogu hefi eg lied j burt.

modo non plura scribo præter ha(e)c quod vos deo commendo.

267. 24. September 1540. á Espihóll.

Jón biskup á Hólum selr Einari Brynjólfssyni 20 hundruð í jörðuoni Hjálmsstöðum í Eyjafirði fyrir jörðina Ytrahól í Kræklingahlíð, með þeim greinum, er bréfið sér líkast hermir.

Landsbókasafn 61. 8vo, afskript gerð fyrir Árna Magnússon „Ex

1) Svo.

originali Sira Jons Torfasonar á Breidabolstad^a (AM.). — Prentað í Timarití Jóns Pétssonar II, 42—43.

Vm hol í kræk(lingahlíð).¹⁾

Þath giorvm vær jon philippvsson. Biörn Þorgilsson prestar. magnus Bryniolfsson. Jon gvnsteinsson leikmenn Godvm mðnnum kvnnigt med þessv vorv opnv brefi. þá lidit var frá gvdz býrd 10 d xl ár á hrafnagile j eyjafirdi fimtvdaginn næstan fyrir mikaels messv.²⁾ vorvm vier j hiá sávm og heýrdvm á ord og handaband verdugz herra jons med gvdz náð biskup(s) á holvm og Einars Bryniolfssonar. at suo fyrir skildu at biskup jon selldi nefndum Einare til fullrar eignar xx^c j jorðvne hialmstodum j eyjafirdi er liggur j hrafnagils kirkiv sokn. Enn fyr nefndur biskup jon gallt ástríði jonsdottur x^c vpp j greinda jorð hialmstadi vegna arnfins Einarsonar j þá sæmd er arnfinnur vard henne skyllvgur j tilgíof. Selldi áður skrifadur biskup jon fyr nefnda jorð hialmstadi med avllvm þeim gognvm og giæðvm sem henne hefer fylgt at fórnv og nyiv og ecki er med logum fra komit. Hier j mot gaf Einar bryniolfsson ýtrahol j [kvæklingahlíð³⁾] fyrir xx^c er liggur fyrir ofan skialldarvík j glæsibæiar kirkivsokn med avllvm þeim gognvm og giæðvm sem henne hefir fylgt at fornv og nýv og ecki er med logvm fra komit. skýllði hvorer halda þeirre jorðv til laga sem keypti. Enn sá suare laga niptingv á þeirre jorðv sem selldi. Ogh til sannenda hier vm setti herra biskup jon og Einar bryniolfsson sin jncigle med vorvm [fyrir skrifvdm⁴⁾] manna jnciglum fyrir þetta jorðakaupsbref. skrifat á espeholi j eyjafirdi á sama áre og deigi síðdar enn fyrr segir.

268.

3. Október 1540.

í Möðrufelli.

ORMR Sturluson fær Ara lögmanni Jónssyni til fullrar eignar jarðirnar Kjarlaksstaði á Fellsströnd og Ormsstaði á Skarðsströnd, en Ari lofar í mót 30 hundraða jörð í Eyjafirði og þar til peningum sem þessar jarðir sé dýrari.

1) Þetta segir Árni, að staðið hafi utan á frumritinu „med hendi herra Gudbrandz“. 2) þ. 23. Sept. 3) [Svo.

Landsbókasafn 61. 8vo, afskript gerð fyrir Árna Magnússon „Ex orig. Stadarhol.“

Ég Ormur Stullason giðre godum monnum kunnegt med þessu minnu opnu brefi að eg hefe feingit ara logmanne jonzsyni til fullrar eignar jardinar kiarlaxstadi er liggur j fellzþingum og Ormzstade er liggvr j Skardz kyrkiusokn med þui skilorde. að greindur are jonson hefur lofad at fa mier hier fyrir xxx hundrada jord fyrir nordan j Eyafjrdi og þar til peninga svo mikla sem þessar jardir eru dyrar til. kunne greindar jarder að laugsækiazt af Ara Jonzsyni med riettu laugmðle þa skal ec svara æ þeim lagariptingum enn greindur are halldi þeim til laga. Og til sanninda hier um set ec mitt jnsigli fyrir þetta bref er skrifat var i modrufelle j eyafjrdi sunnudaginn næstan epter mickales¹⁾ messo þa lidit var fra Gudz burd. 0 d. xl. ar.

269. 22. Oktober 1540. í Spjaldhaga.
7. Maí 1544. í Saurbæ.

DÓMR sex manna útnefndr af Ara lögmanni Jónssyni, er þá hafði kongsins sýslu í Vöðlupingi, um framfæri Halldóru Jónsdóttur, frændkonu Þorsteins bónda Finnbogasonar.

Landsbókasafn 61. 8vo, afskript gerð fyrir Árna Magnússon „Ex originali. Originall synest þetta að visu að vera, þó sieu öll innsiglin burtu. skriften er að visu þeirrar alldar“ (AM.). Strykað er í afskriptinni undir ýms orð og stafi til merkis um, að það hafi úr frumritinu fúnað verið. Það er hér sett í hornklofa.

Þat giorum vær Arni Peturson. Jon Þorlaksson. Þorsteinn Simonarson. Biorn Þorvalldzson. Arni Olafsson og Kolbeinn Jndridason godum [mönnum] kunnigt med þessu voru opnu brefe. arum epter gudz burd M. D. og xl. a faustu-daginn næstañ fyrir Simonis et Jude j Spjaldhaga j Eyiaffirde] vorum vær til dðms nefndir af Ara Jonssyni logmanni. er þa hafði kongsins sýslu j Vodlupingi at skoda og ransaka og fullnadard[om] æ at leggja um þð fatæku konu. Halldoru Jonsdottur. er þð var vanfær og at þrotum kom-

¹⁾ Svo,

en og framfærslulaus at þui oss sýndizt]. Svo og taldi hun fyrir oss at hun væri manni firr enn sýstrungur vid Þorstein bonda Finbogason. Nu medur þui at lögmalit svo til vijsar [at] omagi skal dæmazt og færast fram j ætt þar til þann bitter er forlagseyrir hafi fyrir hann at leggja. vissum vær aungvan skylldara s[agdri] Halldoru þann et forlagseyri hefði, heldur enn nefndañ Þorstein Fimbogason. Þvi dæmdum vær fyrgreindañ Þorstein Fim[bogason] skylldugañ at veita sagdri Halldoru fulla hiðlp og framfærslu, utan greindur Þorsteinn kunni at sýna med skilæiki at ann[ar eigi] greinda Halldoru fram at færa at rettum logum, þa skylldizt optnefndur Þorsteinn til at flýtia sagda Halldoru þeim æ h[ond] er hana æ fyrir laga saker fram at færa med þingmanna domi eda logmannz urskurdi, enn þa Jsleif bonda Sýgurdzson og Sira Thorfa Jo[ns]son skyllduga at flýtia adur nefnda Halldoru nordur til Þorsteins Finbogasonar, og þeir skylldugir at annæzt hana þar til hun v[er]dur flutt]. Sampyekti þennan vorn dom fyrrgreindur valldzmann Ari logmann. Og til sanninda hier vm setium vær fyrskrifader menn vor j[nsigli] fyrir þetta bref er skrifat var j Saurbæ j Eyiafirdi midvikudaginn næstañ epter krossmesso um vorid. [florum ærum¹] sidar enn [fýrr seiger].

270. 7. Nóvember 1540. í Skálholt.

GIZUR biskup stefnir Kolbeini Ólafssyni fyrir sig í Skálholt 17. December, er nú næst kemr, um hjónaband hans.

AM. 266. Fol. bls. 127. (CCXLIX). Bréfabók Gizurar biskups í afskript sira Haldórs í Reykholti 1654—57.

Æg H. sakier þess Kolbeinn Olafsson ad hionaband yckar Sigridar Einarzdottir²) fer ecki so skiælliga sem tilheyrilegt væri þar sem þid hafid yckur þo fyrer loglig hion vm langañ tþjma halldid og svo af ødrum halldiñ verid. þui kalla

1) [*florum ærum*, stendur þar med fullum stöfum, enn eg true þad se misskrifad Eihvern veginn, þvi: hver atti ad annæzt omagan so leinge? (AM). 2) Svo,

eg þig j skalhollt og vil að þu komer til suarz hier vñ faustudaginn j ymbruviku a jolafaustu¹⁾ nu næst er kiemur so þetta meigi med godra manna skodañ og aliti færast til godz efniz. Byd eg og bifala þingaprestinum að lesa þetta mitt brief fyrer þier og þrycki sýdan sitt insigli hier a til vitnizburdar og sendi mier sýdan briefid afftur. Og til sanninda. skriffað j skalhollte sunnudaginn næstan fyrir Marteinzmesso arum efftir gud(s) burd Ɔ d xl.

271.

11. Nóvember 1540.

GIZUR biskup fær síra Guðmundi Jónssyni eyðikotið Skaldabúðir í Gnúpverjahreppi í ráðsmannskaup, en Skálholtsstaðr hafi þar æ jafnan kaplabeit eptir þörfum.

AM. 266. Fol. bls. 127. (CCXLVIII). Bréfabók Gizurar biskups í afskrípt síra Haldórs í Reykholti 1654—57.

Skaldabuder j steinsholtz kyrkhusokn.

Giori godum monnum kunnugt med þessu mjnu opnu brefi að eg hefi golldid erligri personu síra Gudmunde Jónssyne radzmanni j sitt kaup Eydikotid²⁾ huort domkyrkiune hefur tilheyrdt thil fullrar eignar og fríalz forræðiz vndir hann og hanz erfingia j svo mata að Skalholltzstadur hafi þar æ jafnan kaplabeit efftir þörfum med ollum þeim gognum og giædum sem greindu koti fylgir og fylgt hefur að fornu og nyu.

Og thil sanninda ipso die Martini episcopi Anno 1540.

272.

16. November 1540.

SAMKVÆMT Alþingissamþykkt nú í sumar, að standa skyldu fullmyndugar þær veitingar, er prestar hefði fyrir þeim stöðum, er erkibiskupsveizla væri á, biðr Gizur biskup alla menn, lærða og leika, að síra Árni Arnórsson (í Hitardal) mætti ekkert ómak biða um sinn stað. — Minnisgrein um prófastsdæmi um Mýrar.

1) þ. e. 17. Dec. 2) Svo; nafnið vantar hér.

AM. 266, Fol. bls. 127—128. (CCL). Bréfabók Gizurar biskups í afskrift síra Halldórs í Reykholti 1654—57. — Prentað á latínu í F. Johannæi Hist. Eccl. Isl. III, 192—193 (neðanmáls).

Anno og 40.¹⁾

Eg Gijssur [—] et cetera.

sakir þess að svo var samþykkt af kiennimonnum schalholltz Biskupsdæmiz nu í sumar æ alþingi að þær Collationes skyldi fullmyndugur vera og hljfa sem prestarner hefði fyrir þeim beneficijs sem erchibiskups veitsla væri æ svo þar mæltu þa ongver a moti sem margir goder menn vita. þui vil eg kærlega þar vm bedid hafa alla dandizmenn lærda og leika þar til að styrkia að þetta mætti so halldast og að þesse dandimann síra Arni Arnorsson bide ecki framleidiz neitt omak helldur að allt meigi standa með frj og mak þad sem honum og hanz stad tilkiemur. annarz mætti nockur vandrædi af hliotazt þui verr. þui vil eg þetta godu forskullda við alla og sierhuoria.

Og til sanninda hier v̄m xvi kalendas decembris.

pro memoria.

Lofað síra Loffti Narfasyne þeim profastzparti sem síra Þorleifur hefur a millum langær og hitarær.

273. 19. Nóvember 1540. á Heggstöðum.

DÓMR sex manna, útnefndr af Oddi bónda Tumassyni í umboði Erlends lögmanns Þorvarðssonar, um gjöf Kristínar Þorleifsdóttur til Lopts Rögnvaldssonar, þar sem hún gaf honum jörðina Ytrahólm á Akranesi.

Frumbréfasafn JSig. Nr. 16, afskrift á skinni frá c. 1650 af transskripti frá 15. Maí 1577, komin frá Páli sagnfræðingi Melsted, sem fékk bréfið ²⁸/₂ 1842. Sbr. Nr. 275.

Ollum monnum þeim sem þetta bref sia edur heira senda Gudmundur Gudmundzson. Jon Jonzson. Biarne Olafzson. halldor oddzson. Jon Jonzson. Jon halldorzson kuediu Gudz oc síjna kunnigt giorande. þa lidit var fra hingatburd vorz herra iesu christi M. D. xl. ðr a föstudagenn næsta

1) Svo = 1540.

fyrir presentatio Marie virginis a heggstodum a þingstad riettum vorum vier i dom nefnder af ærligum dandimanni Odde bonda Thumassýne er þa havde¹⁾. umbod Erlendz þorvardzsonar lögmannz fyrir sunnan oc austan á islandi til at skoda rannsaka oc fullnadardom a at leggja um þat mal sem sira þorleifr Eirekzson beiddezt þar doms á huort su gíof skulldi löglig vera edur ecki. sem kristin þorleifzdottur¹⁾ gaf Lopte Rógnvalldz sine med samþike sona sinna. item i firstu grein kom þar fráñ fyrir oz bref oc inncigle logmannz-enz Erlend(s) suo latande. at Oddur Thumasson skilldi fullt valld til hava¹⁾ at iafnfullu sem hann sialfur doma ut at nefna um þau mal sem sira þorleifur beiddiz þar domz a. sem til heirdi um jordena ytra holm a akranese. Jtem i annare grein hovum¹⁾ vær heirt oc sied yferlesen bref Kristinar Þorleifzdottur oc Einars sonar hennar med þeirra oskoddudum innciglum. i huorium suo stod at adurnefnd Kristin gaf Lopte Rógnvalldz sine iordina alla ytra¹⁾ holm. so sem huu vard fremzt eigandi at. Enn i brefe Einars Eirekzsonar stod suo inne at hann havde¹⁾ gefit Oddur sinne Kristinu optnefnda jörd holm halfa til fullrar eignar at hun skillde hana gefa mega huorium hun villdi. item i þridiu grein kom þar fráñ fyrir oz bref med inncigle lögmannz-enz Ellendz suo latanda at hann samþikti þeza adurgreinda giöf oc giorninga Kristinar oc Einars lögliga oc minduga i allañ mätta og obrigd-anliga af þeim brædrum Þorleife oc Einare. item stendur suo i landzlaga bókinne. at allar þær giafer og giorninga. sem huor madur giorer vitandi og viliande med handsólum má hann aldrei sialfur riufa at logum. Suo og i annare grein kemzt madur alldreit til skulldar sinnar epter hiun dauda nema med vottum. Oc at øllu suo profudu oc fyrir oz komnu. dæmdum vær fyrr nefnder domzmenn med fullu domz atkuædi jordena alla ytra holm á akranese vera oc verit hafa rietta eign Loptz Rognvalldzsonar sýdan Kristin þorleifzdottur¹⁾ gaf honum hana oc allt til þez er hann selldi þrattnefnda iörd þeim prestum Sira Þorleife oc Sira Lopte. So og dæmdum vier alla þa giorninga onyta og at ongvo halldande sem Einar Eirekzson hevur¹⁾ giort um adur greinda jörd Holm

1) Svo.

sýðan fyrzter hann gaf hana i valld modur sinnar Kristinar. Enn ef Einar leider þau vitne sem Brandur Gudmundzson vændezt fyrir lögmannenum i vor a Jndridastöðum. at möð-er hanz Kristin hefði lofat honum peningum fyrir titt nefnda ierd Holm þá skilddi þeir honum riett heimtir at Sýra Þorleife bróður sinum suo nicit sem a hanz part kiæme. enn Jørdeñ standa sem komen er.

Sampikte þenna vorn dom fyrr greindur umbodzmänn Oddur Thumazson oc setti sitt inncigli med vorum adur greindra manna innciglium fyrir þetta domzbref. huort skrif-at var ð feruþakka ð sama ari. degi sýðar enn fyrr seiger.¹⁾

274. 24. November 1540. á Hólum.

DÓMR tólf presta, út nefndr af Jóni biskupi á Hólum, um gjöf þá, er Teitr heitinn Þorleifsson gaf guði og sankti Jóhannes í sitt testamentum jörðina Glaumbæ i Skagafirði að sér frá föllnum.

AM. Fasc. XLIX, 28,^a frumrit á skinni. Af 13 innsiglium eru nú 3 fyrir bréfinu. — AM. Fasc. 28^b, transskript á skinni frá 20. Janúar 1579. og eru fyrir því öll (4) innsigli. — Bæði þessi skinnbréf eru úr safni Hólastóls og stendr aptan á þeim „sk“ (= skilist). — AM. Apogr. 3714—3715.

[1540 Glaumbær Giefin J Testamentum Gude og Sanct Johani.²⁾ [Glaumbæiar Domur.³⁾

Þat giorum vier broder Petr med gudz nóð úþoti á munkaverðá. Biorn ionsson rædzmann holadomkirkiv. Sigurdr ionsson. torfi ionsson. olafur hialltason. tvmas eireksson. tvmas ionsson. magnus gudmundzson. Gisli sigurdzson. jon magnusson. jon gudmundzson. þorvalldr olafsson prestar holabiskups dæmis Godvm monnum kvnngt med þessu uoru opnu brefi úrum epter gudz burd 00 d og xl. faustvdaginn næstan epter vppstigningardag⁴⁾ á uíðivollum J skagafirði á almenneligri

1) þ. e. 20. Nóv. 2) [Utan XLIX, 28^a með hendi frá 17. öld. 3) [Utan á XLIX, 28^b með hendi frá 17. öld. Þar stendr og með sömu hendi frá 17. öld: „Num. 581 1540“. 4) þ. e. 7. Maí.

prestastefnv vorum uær j dom nefnder af verdugum herra biskup jone ad dæma vm þat malefni er þar fram kom fyrir oss at teitr heitinn Þorleifsson hefði gefit jordina glavmbæ j skagafirdi Gudi og og sancte Johannes j sitt testamentvm at sier fra favllnum. Bar sira jon jonsson beneficiatus á myklabæ suo fallinn vitnisburd at hann hefði hia verid med fleirum godum monnum og heýrt at nefndr teitr heiten gaf sagða jord sem fýr skrifat stendr og þessi giorningr uar gior heima j glaumbæ nockrum árum fýr enn nefndr teitr fell j þau stormæli sem hans peningar hófdu dæmder verid vnder kong og erfingia. kom þar fram vitnisburdr sira gisla gudmundzsonar er samhliodadi þeim vitnisburdj sem nefndr sira ion bar vm ádr sagt máll. vændiz biskup jon þui at heidarlig frv abbadijs Solueig og fleiri adrer goder menn hefði vitni vm borid fyrir sier at teitr heitinn hefði lyst at hann hefði ádr sagða gíof gefit. Suo og uissum uær fýr skrifadr aboti Petr med sannendum og margra manna sogn at teitur heitin hefði optliga lýst at hann hefði sagða gíof gefit. og med þui at vær vissvm at opt nefndur teitur heitin átti suo mykla peninga þá hann giordi fýr sagt testamentvm at hann mátti greinda gíof med logum gefa. Og þui at gvdz nafni til kollvdr. Dæmdum uær fýr greinda jord glaumbæ Gudz eign og heilagrar kirkiv vera og uerid hafa sidan opt nefndr Teitur heitin fell fra.

Samþýcti fýr nefndr biskup jon þennan uorn dom og setti sitt jnsigli med uorum jnsiglum fyrir þetta bref er skrifat var á holvm j hialltadal manvdaginn næstan fyrir clemensmesso á sama ári og fýr seigir.

1)Þad medkennunst vier arngrímur jonsson og Stíjgur Bjornsson prestar. Jon Jonsson og Oddur Þorkelsson leikmenn. at vier hófum sied og yferlesit suo latande domzbref. ord efter ord med heilum og oskauddudum jnciglum sem hier fyrir ofan skrifad stendur. og til sanninda hier vñ setium vier fyrr skrifader menn vor jncigle fyrir þetta vortt medkenningarbref. huert skrifad var a holum j hialltadal 20 dag Januarij Anno 1579.

1) Þetta, sem eptir fer, er tekið eptir XLIX, 28b

275. 4. December 1540. á Kolbeinsstöðum.

ELENDR lögmaðr Þorvarðsson samþykkir dóm Odds Thumassonar frá 19. Nóv. (Nr. 273).

Frumbréfasafn JSig. Nr. 16, afskript á skinni frá e. 1650 af viddisse frá 15. Maí 1577, komin frá Páli Melstað sagnfræðingi, en Páll fékk skinnskrá þessa 28. Febr. 1842. Hefir hún fyrrum verið höfð í bókband. Fyrir framan þetta bréf er á skránni:

- 1, Kvittunarbréf Þorleifs prests Eiríkssonar frá 9. Júlí 1541 um andvirði Ytrahólms.
- 2, Dómr Odds Thomassonar frá 19. Nóv. 1540 um gjöf Kristínar Þorleifsdóttur um Ytrahólm, Nr. 273.

Þat giore eg Ellendur Þorvardzson lögmann sunnañ og austan a islandi godum monnum kunnigt med þezu minu opnu brefe. ec medkennunzt at ec hefi sied og ifer lesit þann sama dom sem Oddur Thumasson utnefndi og dæma liet i minu umbodi ð hegstodum i vetur föstudaginn næsta fyrir presentatio Marie virginis. huort þau bref og giorningar scule mindugir vera eda ecki. sem kristin þorleifzdottur gaf Lopte Rognvalldzsyne. enn Einar modur sinne Kristinu. vm jördena Holm. lijzt mier enn sem fyrr þezer giorningar fullmindugir. sem fyrir optnefndre jördu Holme liggia. oc sa dandi manna domur sem Oddur Thumasson utnefnde og dæma liet ð Hegstöðum. Oc at suo prófudu sem enn er fyrir mic komit sampicke ec þenna fyrr nefndan dom i allañ mata mindugan og skialligañ med øllum þeim greinum og Articulis sem þar inne standa. enn fyrir þan skulld þau vitni hava ecki leidd vered sem Brandur lofati ð alþingi i sumar. þá lizt mier sá domur onýtur og ecki afl hava sem dæmdur var á Jndridastøðum i vor. Oc til sanninda hier um festi ec mitt inncigli fyrir þetta úrskurdarbréf. huort skrifat var ð Kolbeinstøðum. Laugardag næsta fyrir Nichulasmesso. um veturinn. Arum epter Gudz burd. M. D. xl. ar.

Þat medkennest eg Þordur Gudmundzson med þezu mijnu opnu brefe. þat eg hefi sied og á halldid þezum brefum er hier inne standa. ásamt Petre Einarzsyne. huor ad flest øll voru innciglut.¹⁾ Hier med eirnenn þau sömu

1) Utan af skinnskrá þessari er nú skorið, og eru líkindi til, að heill dálkr sé skorinn frá, þar sem á hafi verið fleiri bréf.

bref opinberliga oc almennilega a alþingi vppleseñ at undan teknum einum urskurdi sem seirna hefur utgefinn verid. þar ed Datum skrifadist. M. D. xl oc vij ðr. Oc til sanninda her um þa feste eg mitt inncigle fyrir þetta bref. huðrtt skrifad var ð Melum i Melasveit þann 15 Dag Máij. Arum epter frelsarans fæding. 1577.

276.

1540.

BREF Kristjáns konungs III. um að kirkjur haldi tekjum sínum, og að klerkar þyngi ekki almúganum og að leikmenn ásæki klerkdóminn ekki með klögumálum.

MSteph. 57. 8vo bls. 191—193 með hendi Páls Hákonarsonar í Velleifsholti (d. 1742), ritað fyrir Árna Magnússon. — MKet. Lagsafn I, 227—228.

Ad kirkiuñar behalld e sinne Jnnkomst. Ad¹⁾ þeir geistlegu þvinge ej almugann olöglega og ad þeir verdslegu ýferfalle ej hina geistlegu med klögumálum.

Vi Christian med gudz naade [Danmarkis. Norgis. Vendes och Gottes Konning. Hertug udi Slessvig. Holsten. Storroarn og Dytmersken. Grefve udi Oldenborg og Delmenhorst²⁾. Giøre alle og hver vitterligt. at vi have understandet af vor Elskelige Rigis Raad och andre thendt store wenighed och besverlige thretter sig thildrager udj vort land Jslandt med (k)lagemaal och Steffninger j mellom voris undersaatte der samme stedtz. Men efter dj vi gierne ville holde ether och alle vore undersaatte ved fred och roolighed och affvende all wlog och ubeqvemme skicker. paa det fredsom samdræctighed och kristelig kiærlighed kunde handheffuis udj vore lande och Riger. da ere vi samtligen medt vor Elskelige Raad over eens bleffne³⁾ adt kirkerne skulde beholde och nyde aldt⁴⁾ sin Renthe. indkomst och egendom wforhindret efter thenne dag for hver mandt. Herhos forbiuder vi medt thette vort obne breff voris bisper. prester och theres wdsendere adt unaade och thvinge fattig almue ulouligen.

1) Aad (1) hdr. 2) [MKet.; et cetera 57. 3) MK.; bleffue 57. 4) MK.; alt 57.

Dissligst forbiuder vi vor fogeder. Sýsselmændt og alle andre udj verdslige Stann d adt besvere och offveriile the geistlige medt fremmede thretter och klagemaal her efter. och hver jmodt fornæ article fordrister sig adt giøre. skal straffis som thendt vor bref forachter.

befalendis ether alle Gud evindeligen.

Datum 1540.

277.

[1540].

VIGLYSINGARFOBSÖGN Gizurar biskups.

AM. 266. Fol. bls. 6. (XIV). Bréfabók Gizur biskups i afskript sira Haldórs i Reykholti 1654—57 (vantar i AM. 232. 8vo). — Prentað i Biskupasögum Jóns prófasts Haldórssonar I, 79.

Wjglysing.

Æg | o | Einarsson lysi mier a hendur vjgi og sarum | o | | o | sonar. Var eg j | o | nottina fyrer. Enn fæddur er eg j Holli d Sjdu vnder fialli.¹⁾ lysi eg ad ordfullu og logfullu og logmali riettu ad vitni þjnu | o | | o | son og þjnu | o | | o | og allra þeirra er ord mjn heyra.

278.

1540.

GIZUR biskup i Skálholti ann og veitir Oddi Gottskalkssyni alla jörðina Reyki i Ölvesi með öllum gögnum og gæðum til leigulausrar ábúðar svo leingi sem hann lifir og vill búa þar.

AM. 232. 8vo bl. 46a. (LIX). Bréfabók Gizurar biskups i frumriti. — AM. 266. Fol. bls. 28—29. Bréfabók Gizurar biskups i afskript sira Haldórs i Reykholti 1654—57.

Bref utgefid Odde G(ottskalks)syne fyrir

Reykium j oluesi.

Ad eg hefi vnt og veitt heidarligum dandimanni Odde

1) Gizur biskup hefir verið fæddur 1515. Hann hefir farið til náms til Hamborgar 1531, og þá segir Jón Gizurarson hann 16 vetra gamlan (Safn II, 675). Frá Hamborg ritar hann Ögmundi biskupi 15. Marts 1532, og er það auðsjáanlega á fyrsta ári hans i Hamborg (DI, IX, Nr. 504, sbr. Nr. 503). I Hamborg hefir hann verið 1531—1534,

gotzskalkssyðe jordina alla reyki er liggr j auluesi j sina lifs tid eda suo leingi sem hann vill þar a bua til frialsligs abyilis sem hann sialfr ætti med ollum þeim gognvm og gædum. leigum og landskyldum sem greindri jordu til heyrer og fylgt hefir at fornu og nyiu oc eg uard domkirkiunnar uegna fremzt eigandi ad. Suo skal hann og mega af domkirkiunnar rekum lata sækia vid til husa vpphelldis somu iardar. þar med raptuid og kolagiord j hennar skogum. saulua fioru a backa og j þorlakshofn sem hann sialfr þarf til sins heimiles enn eigi odrum til solu. Suo skulu og fyrrgreindir reyker eiga skipstodu frij j þorlakshofn epter þui sem adur uar j tíjd b(iskups) augmundar. Skal adgreindr Oddr fyrsagda iord reyki mega notna¹⁾ og sier j nyt færa landskylldarlaust og utan allan reikning vid mig og mina epterkomendr. Og til sanninda. Anno m. d. xl.

[Jtem lied Odde Godskalkzsyne xvijj kugilldi. leigdi oddur halldorsson þau þa hann var radzmadur. er(u) þau wr innstædu peningum a reykiu.²⁾

279.

1540.

SKRÁ Gizurar biskups um þá peninga á Eyrarbakka, er hann hafði tekið við, af því, sem Eggert Hannessyni hafði til heyrt.

AM. 232. 8vo bl. 65b—66a. (XCII). Bréfabók Gizurar biskups í frumriti. — AM. 266. Fol. bls. 44—45. Bréfabók Gizurar biskups í afskrípt sira Haldórs í Reykholti 1654—1657.

Tok ec uid þessum peningum æ eyrarbacka af þui sem Eggert hafði tilheyrt Anno 1540.

Half tunna smiors vijj m(ark).

Jtem iiij snæri huert 4 skildinga.

Jtem xij waxstycki ad uikt vj pund og ij merkur. huert fyrir xj huit.

Jtem iiij þaur konusko 8 skildinga.

Jtem iiij konupungar huert stycki 4 huitar.

1) Svo = nautna. 2) [ústrykað.

Jtem ij pilltapungar ij skildinga.

Jtem ij spil facit ij huita.

Jtem litil talgoxe fyrir dubbel skilding.

Jtem ij brythnifar facit ij skildinga.

Jtem .v. krokakerfi huert stycki skilding.

Jtem. vj. konubelli ij skildinga.

Jtem ix paur hnifa huert par skilding.

Jtem vij skiæri huert skæri 6 d.

Jtem ij baggalasar. stycki skilding.

Jtem j aklædi vj skildinga.

Jtem xij stikur med raudaⁿ liteborda 3 skildinga.

Jtem lx breidar alnar liereptz stikaⁿ fyrir ij skildinga.

Jtem j kista fyrir xxij skildinga.

facit in summa xxv lybsk mork xij skildinga og vj peninga.
hier uppa skal eggert hafa v hundrut fiska.

Jtem selldi oddur gudmundzson nockra peninga ed Eggert hafdi honum afuent adur hann for af Eyrarbacka þad sumar jeg ut sigldi Anno 1539 og feingit þar fyrir ij hundrut fiska til tals og latid þa fara heim j Schalholt. Verdur þetta þa allz ath upphæd vje fiska.

Giore ec Eggert þa wilnan j ad ec reikna ecki uid hann hundrat fiska meir enn fyrir .v. lybsk mork.

Hier umfraⁿ uoru .viij. pantzarapungar j kistunne. reiknazt fyrir þa þeir frider .x. aurar sem ec læt giallda hans uegna.

280.

[1540].

UMBODZBRIEF Gizurar biskups handa Sæmundi ráðsmanni yfir Heynessumboði i Borgarfirði.

AM. 266. Fol. bls. 128. (CCLI). Bréfabók Gizurar biskups í afskrift síra Haldórs í Reykholti 1654-57.

Wmbodzbrief Rad(s)mannsinz a Heynesi.

Eg þj. giore godum monnum k(unnigt) ad eg hefi bifalad erligum manni Sæmundi fullt og logligt vmbod yfer heynesi og aullu þui kyrkiunnar vmbodi sem þar til heyrir j

faust(u) og lausu bædi til sioz og landz. skal hann hiu rada. kaup giallda. jardiir byggia. leigur og landskyllider vpbera og allri kyrkiueign so radstafa sem honum synist hentugast vera og j allann mata logligur vmbodsmadur yfir sama vmbodi blyfa vndir rietta grein og reiknijngskap vid mig eda Radzman h(eilagrar) Skalholtzkyrkiu. skal sa sem er hanz skrifari afgreida honum ærliga sijn pionustulaun frijd ij hundrud.

Og thil et cetera.

281. fyrir 16. Dec. 1540. í Haukadal.

BRÉF Ögmundar biskups til leikra og lærða í Skálholts biskupsdæmi, að hann ætli að tilkölluðum tólf kennimönnum, er verið hafi officiales og ráðsmenn í hans biskupstíð, að standa reikningsskap Skálholtsdómkirkju 4. og 5. Maí næstkomandi á Torfastöðum eða Miklholti í Biskupstungum.

AM. 266. Fol. bls. 128 (CCLII). Bréfabók Gizurar biskups í afskrift síra Haldórs í Reykholti 1654—57). — Árni segir um þetta bréf: „þ: Augmundus dei gratia Episc. Scalh.“

A(d) D(ominum) G(izur) E(inars)S(on).

Heilsum ydur ollum lærðum og leikum j Skalholtz Biskupsdæmi kíærlega med gud(s) kuædiu og vorri.

Kunngiore eg ydur kíærer viner ad vor kíæri son herra G(izur) E(inars) S(on) hefur skrifad osz til og bedid reiknijngskapar heilagrar Skalholtzkyrkiu vegna. huad vier vilium giarnan giora j logligañ og hæfilegan tjma sem nu fellur þetta ær j þridiu viku paska miduikudag og fimtudag næstañ efftir krossmesso¹⁾ efftir kyrkiunnar logmali. Sakir vorz veikleika kunnum vier ecki til alþijngiz ad fara eda j adrar sueiter þui setium vier þennan dag a Torvastodum eda mychlholti ad tilkolludum xij kiennimönnum skalholtz Biskupsdæmiz þeim sem verid hafa officiales og radzmenn sijdan vier komum til stolsinz. skulum vier med gudz myskun þad vel hallda sem þar giorist vt med danumanna samtali

1) þ. e. 4. og 5. Maí 1541.

ad heille vixtu vorre og halldinne hlydni vid pafaligt valld. ma þar þa vtgiorast allt það ockur kann a ad greina.

Og thil sanninda hier vñ þryckium vier vort jnsigle fyrer þetta Brief skriffad j Haukadal ipso die Sancti¹⁾ pape Anno domini M d xl.

282.

[Nóvember 1540].

GIZUR biskup i Skálholti bannar öllum að byggja og bæla jörðina Reyki i Ölvəsi, því að hún sé réttileg eign dómkirkjunnar i Skálholti.

AM. 266. Fol. bls. 128—129. (CCLIII). Bréfabók Gizurar biskups i afskrift síra Haldórs i Reykholti 1654—57.

Eg Gjssur Einarsson Superintendens Schalholltz Byskupsdæmiz et cetera. Sakir þess ad kyrckiunnar radi hefur virdst sem reikir j Olvesi væri riéttileg domkyrckiunnar Eign og ecki yfer þeigia meiga ad þessi jord drægist vndan heilagri Schalholltz kyrkiu fyrirbiodandi sierhuorum a henni ad byggja eda bæla nema mitt sie lof og leyfi til vnder sljka strjdu og afelli domkyrkiuuar vegna sem þeim hæfir ad laugutu er andrúvjsi giora. Byd og þjfalala (eg) mjnum preste sijra Birni Olafssyni vnder skyllða hlydnu ad lesa þetta brief fyrir jol heim(a) a reykium suo hatt og skilid ad þeir meigi vel heyra er greinda kyrckiunnar jord hallda. og setie sitt jnsigle a sama brief. til vitniz ad hann suo giaurer og lati sjndan koma mier j heudur Briefid.

Og thil et cetera.

283.

[1540].

GIZUR biskup i Skálholti veitir síra Jóni Þórðarsyni Stað i Grunnavik, því að hvorki hafi staðrinn verið vel haldinn af þeim presti, er þar hefir verið, og svo hafi hann ekki æfinlega collacionem fyrir staðnum, sem til beri.

1) Scti, hdr. Hér kynni að vanta inn í „Clementis“ = 23. Nóv. Bréf þetta var lesið upp i Skálholti 16. Dec. 1540 (Sjá bréf Gizurar biskups eptir nýjár 1541.

AM 266. Fol. bls. 129 (CCLIV). Bréfabók Gizurar biskups í afskrift síra Haldórs í Reykholti 1654—57.

Giori godum monnum kunigt med þessu mjnu opnu brefi.

Sakir þess að so er fyrer mig komid að kyrkia og stadur gudz modur marie í grunnavijk í Jsafirdi sie ecki so vel halldinn af þeim presti þar er. sem vera skyldi og að hann hafi ecki feingid fulla og æfinlega collationem fyrer stadnum sem til ber. þui hefi eg vnt og bifalad mjnum kiera syni síra Jone Þordarsyne þennan stad sjna ljfstyd. et cetera.

284.

[1540 eða 1541].

BRÉF Gizurar biskups í Skálholti (til síra Páls Jónssonar í Keldnaþingum) um að leggja nokkur tré af við Jón Eyjólfsson sendimann sinn, svo að hestarnir gangi ekki lausir heim aptr.

AM. 266. Fol. bls. 129. (CCLV). Bréfabók Gizurar biskups í afskrift síra Haldórs í Reykholti 1654—57.

S(alntem) per christum.

Bid eg yður kiera win að þier leggid af við mig nokkur sma triakorn sem Jon Eiolffson hafi vt afftur a hestum mjnum so þeir gangi ecki lausir ef þier hafid þau til enn þier hafid onnur afftur af kyrkiunnar rekum þar þau ero þui þeir kunna ecki nu vīm sinn yfir þau að komast.

hier lægi mier magt a.

yður allzmegtugum gudi hier med bifalandi.

285.

[1540 eða öllu heldr 1541.]

BRÉF Gizurar biskups til ónafngreinds manns (Páls Tumassonar?) um að biskup sendi honum verkost manna sinna (er róa eiga í Vestmannaeyjum), og um fleira, er að því efni lýtr.

AM. 266. Fol. bls. 129 (CCLVI). Bréfabók Gizurar biskups í afskrift síra Haldórs í Reykholti 1654—57.

Sendi eg nu til ydar kære vin verkostinn mannanna minna með veidarfærum og skiædaledri. hofum við síra snorre rad fyrir giortt að huðr þeirra hafi íj saudi og vætt smiors. bid eg yður kærlega að rista þær hudernar í leingiur sem ætladar eru til skiædaledursins. ma þá afhenda huorium fyrir sig það hafa skal. En kyrhudin er autlud til seglkeypsinz¹⁾. Gudmundur Þordarson hefur vt tekid til sinna skinklæda. vetljunga og aungla. Síra Snorri fær Þorleifi aunglana og vetljungana. So og ætla eg thil að þar muni huor hinna fa svo vetljungana sem þeir hafa verid í vetur. Enn eg vona að Abotinn muni giora Þorkiel ferdugañ að aullum færum. Er eg í aungri vissu huort dandimenn hialpa hinum monnunum vm nockrar færur. þar fyrer sendi eg til vara það þeir þurfa. er það þá eigi síður í godri geymslu hia yður sem vmfram kan verda.

Sægi Eg giarnan að Jon Eiofsson færi vt afftur með nockur triasprek a hestunum ef það yrði leikid. hef eg skrif að síra pale thil að hann leggi af við mig nockur.

hier með yður et cetera.

286. [vorfð 1540 eða öllu heldr 1541.]

BRÉF Gizurar biskups í Skálholti til Páls Tumassonar, um að ganga svo frá því, að Englendingar geti ekki tekið skreið biskups í Vestmannaeyjum í skuldir Ögmundar biskups.

AM. 266. Fol. bls. 129—130 (CCLVII). Bréfabók Gizurar biskups í afskrift síra Haldórs í Reykholti 1654—57.

til pälz tumassonar.

Witid kæri vin að Eg hefi latid tilreida Þorlakzbatinn og giora hann ferdvgan að aullu. þætti mier þar til vanta flejra Enn eitt. hefi eg sialfur ordid að senda vermautur flestar allar mannanna með ollum færum heiman vr Schal-

1) Svo; ekki: seglreypsinz.

hollte. þui þid eg þig að þu heijmtir að sierhuorium þeirra veidarferi og skinnklædi j vertijdarlok. kann eg ecki að hlyða af þeim að þeir halldi veniulegri oueniu. og halldi onguu þessu til skila. Grunar mig kærri vin að nockrir Eingielskir muni vilia tala vpa þa skreid sem gud giefur sakier gamallra skullda Biskups Augmundar. Weit eg ecki huad vid munum þar til skulu giora nema þier hystist radlegt að pansetia¹⁾ hana vid kaupmenn sem fullt vilia fyrer giefa og ecki lata aftyggiast. villdu þeir og heyra svo menn mætti saunu andsuari fram koma þa er þui tilsuaranda að mier ber aunguum biskups skulldum að suara. helldur sialfum honum. hefur so virdst skynsorum dandizmonnum. þar fyrer hefur hann og slykar eignir og penjnga sierdeiliz að hann suari sialfur sjunum skulldum. Enn grjppi nockur mjna skreid hier vpa. mundi eg bera mig að ef giæti j nockru vid að rietta minn hluta. Sægi eg giarnan að mennirner mjnir giordi ecki langsett j Eyunum ef giefur j land efftir vertijdina þui varla ma fortaka huad vpa kann að koma.

Skriffid mier thil giorla hid allra fysta kære vin friett-ernar af hafenu effter Eingielskum þui þeir vita fullgiorla huad tijdinz er j vesturlaundum.

287.

[1540 eða öllu heldr 1541].

MINNISGREINAR Gizurar biskups í Skálholti um ýmislegt, sem kaupa þurfi til staðarins, einkum í Vestmannaeyjum.

AM. 266. Fol. bls. 130. (CCLVIII). Bréfabók Gizurar biskups í afskrift síra Haldórs í Reykholti 1654—57.

memoriale.

Þarf j minna lagi að kaupa edur pantsætia¹⁾ af bike og jarne. Enn j meira lagi af tiauru. salti. miauli. mallti. hunangi. lægi mier mickil magt að að það væri keyfft eda pantsett¹⁾ af vini sem oblandad er og ecki ærgamallt. þui það eru samañ helltar dreggiar. hefi eg ecki huglagt að selia þa skreid sem gud gefur j Eyunum nema fyrir slyka og adra

1) Svo,

þuihyka þarfuga hluti. þui kaupskapurinn verður annars stadar næsta hjtill eda einginn kyrkiunnar vegna. klædi þarf eg og sierdeiliz að vtvega. þui þeir menn sem mier hafa þionad þetta ár hafa sumer ecki feingid sitt klædi. sum betri. so sem [mestur filnun¹] Enn sum liettari so sem gra þridiungaklædi. væri og gott að nokkra(r) halftunnur yrði vtvegadar hia Eingielskum þui þeirra þyrfti med.

288.

1540.

MINNISGREIN Gizurar biskups um að Eyjólfur Þorvaldsson hafi tekið staðinn í Villingaholti um þrjú næstu ár með því skilorði, er grein þessi sér líkast hermir.

AM. 266. Fol. bls. 130. (CCLIX). Bréfabók Gizurar biskups í afskript síra Haldórs í Reykholti 1654—57.

Anno 1540.

tok Eiolfur Þorvaldsson staðinn Villhyngahollt v̄m næstv iij eftirkomandi á. var ecki sierliga vttalad v̄m jardarleigu. skyllði honum leggiast og vider til kyrkiunnar og skickast nokkur þau hinu næstu kapallan²) til adflutningz. skyllði hann hafa frj skipstodu þessi ár a loftstodum. Enn eg vppbyggja krokinn og vpbera leigu af hendi kyrkiunnar.

Somuleidiz leggiast thil kyrkiunnar efftir þui sem a stad yrði komid.

presentibus hiis testibus dominis Simoni et Stephano. Laicis Haldori Ormi f. et Eyolfo Hald(ori).

289.

1540.

MINNISGREINAR Gizurar biskups um pening Skálholtsstaðar á leigustöðum.

AM. 266. Fol. bls. 132—133. (CCLXIV). Bréfabók Gizurar biskups í afskript síra Haldórs í Reykholti 1654—57.

ad memorandum³) Anno Salutis M d xl.

In primis frjdir peningar a horni lx asaudar. gielldir

1) [Svo. AM. les svo: „mestur filnun. 2) „NB. kapallan i þann tíð venilig“, ritar Brynjólfur biskup á spássfu. 3) memendum, hdr.

sauder xu og xx. fodrafe. xxx. sauder veturgamlir. vij kyr. vij naut gomul. þriu þreuetur. ij tuævetur. iij veturgomul. ij kalfar. ix hestar med tueimur vngum þrievetrum og tuævetrum. viii hestamædur med einu tuævetru.

Item kugyllde a leigustodum lx og vij og iij ær betur. xvi kugylldi med kyrkium og bænhvsum.

Item med biarnanesi lx asaudar. viij kyr. Eitt naut fiogra vetra gamallt. xu sauder veturgamlir. ij hestar.

Item skreid a horni j skiemmuni xxx vættir xvc tals. xx vættir. lanad j biargleigur xl vættir og atta betur.

Item xvij trog. x vpgiordarkierolld. iij skiolur. iij storkierolld. ij tunnukierolld. xij spæner. x diskar. ij tinfauf. viij katlar. eitt tialld. iij voder. ij sængur alfærar. ein dyna. iij liaer. ij auxer. einn sleiginn¹⁾ hamar og annar minni. stædie. ein taung. ein palreka. iij streingir. ij kyrskinn. Eitt bryni. Jarn xl annarz hundradz. xij hakalla linur.²⁾ iij hesta reip. ij klifberar.

Item blutar skreid atta hundrud.

Item med borg vi leigukugylldi. leigujord fyrir ij^c med tiundum.

Item med holmi halft siounda kugylldi og kapall. leigujord fyrir vj^c med tiundum.

Item med holtum³⁾ ij bænhvs kugilldi. med iij leigukugylldum. leiga jord fyrir ij^c med tjundum.

Item med krossbæ ij bænhus kugilldi og vi leigukugylldi. leiga jord fyrir hundrad med tjundum.

Item med Dilsnesi iij leigukugilldi. leiga jord fyrir v kugilldi med tivndum.

Item med Hafnanesi iij leigukugilldi. leiga jordu fyrir hundrad og tjunder ad auk.

Item med nedra firði ij bænhus kugylldi og eitt leigukugilldi. leiga jord fyrir hundrad og tjunder ad auk.

Item med efra firði v leigukugilldi og kapall. leig(a) jord fyrir mork med tjundum.

1) AM. vill leiðr. i „sleggiu“. 2) eiginl.: „limer“ í hdr. AM. leiðrétti. 3) hollm, hdr. AM. leiðrétti.

Jtem med Dal iij leigu kugilldi og hestur. leiga jord fyrer vi aura.

Jtem vic j kugjlldiz leigur og agilldi.

Jtem so morg stauku kugjllidi hia sýra Þorarni. iij ær.

Ein kyr hia Eirýki diakna.

Jtem asauda kugjllidi hia Gýsla.

asaudar kugjllidi hia Pale Sæmundsyni.

kyr hia sera Jone Olafzsyne og iij ær.

hia bardi iij ær.

Jtem hia Jacobi ij asaudar kugjllidi.

asaudar kugjllidi hia Alexandri.

asaudar kugjllidi hia Einare.

hia Jone Stephanssyne ij asaudar kugjllidi.

hia kolbeini kapall.

hia Jone Stephanssyne kapall.

hia magnusi Stephanssyni kapall.

290.

[1540].

MINNISGREINAR Gizurar biskups um, hverir hafi lofað honum þjónustu og annað fleira.

AM. 266. Fol. 154—155. (CCCXV). Bréfabók Gizurar biskups í afskrift síra Haldórs í Reykholti 1654—57.

memoriale.

Þessir menn hafa mier lofad tru þienustu.

in primis Eiolfur Kollgrímsson.

Jtem Þorkiell promisi me daturum uestem.

Jtem Eiolfur Halldorsson skyllidi af sier vtrodur og bad tillagna ad hann mætti þau xx^c (fa) sem Byskup Augmund lofadi honum j sijn þionustulaun.

Jtem Gudmundur Hallvardzson.

Jon Magnusson.

Jtem Jorundur. lofad ad hialpa bornum hanz ad þau megj hafa sýna atvinnu þetta arid sier af landskyllidum kotanna þeirra sem Jorundi komu thil. Enn ad vorenu lofadi eg honum ad hialpa til nockrar stadfestu. Jtem lofad ad

styrkia hann thil ad hann fai nockud afftur af sijnum erfda-
peningum.

Item ættingia mjnum Þorleifi sem kom fra grindavíkj.

Item Jon fusason.

Item Eggert. promisi me daturum vestes.

Biorn Hannesson.

Jon Einarsson.

Þorlakur feingid sierhuorium þessara hosnablædi og
skyrtulierefft.

Birni hier vm fram viij stikur klædiz til stakz.

huorium sueini er vt rær viij alner vadmals.

291.

[um 1540].

STUNDARSTEFNU forsögn.

AM. 266. Fol. bls. 161. (CCCXXXVIII). Bréfabók Gizurar biskups
i afskript síra Haldórs i Reykholti 1654—57.

É(g) | o | son stefni þier | o | son stundarstefnu nu a
| o | dagin til | o | a þjngstad riettañ fyrir | o | | o | son kongz
vmbodzmenn j | o | þjngi fyrir þa sok | o | og þær flejri sakir
er eg kann til þjng ad tala med logum. Vertu þar kominn
fyrir hadejgi. sie þier allur dagur thil stefnu. sit so leingi
þjnged sem Endilegur vegur geingur a mæl þjng. stefni eg
þier med ollu þjngu profi og skylryki sem þier ma til gagnz
og abotunar¹⁾ verda j greindu mali. Stefni eg þier ad ord-
fullu logfullu og laugmali riettu ad vitni þjngu | o | og þjngu
| o | og allra þeirra er ord mjn heyra.

292.

1540.

MINNISGREIN Gizurar biskups i Skálholti um reikningskap
staðarins, þegar Ögmundur biskup skyldi afgreiða.

AM. 266. Fol. bls. 162- 163. (CCCXL). Bréfabók Gizurar biskups
i afskript síra Haldórs i Reykholti 1654—57.

1) Sve.

arum efftir gudz burd m d xl.

Er byskup Augmund skyldi afgreida stadinn og domkyrki-
una skrifudu efftirskrifadir prelatar vppa sama reiknynjgskap.

sýra Jon Hiedinsson.

sýra Jon Biarnarson. kyrkiuprestur.

sýra Gudmundur Jonsson radzmadur.

sira Þorleifur Eireksson.

Bryniolfur og Oddur Halldorssýner.

Jn primis iij lestir fýska j skreydarskiemmunni.

Jtem j skiemmu þar næst half aunnur tunna saltz. siu¹⁾
kier med smam og storum. tueir þupustampar. tueir pund-
arar. Einn sær. x tígi vættir smiorz.

Jtem j sodburinu ij katlar storir. annar med jarnvid-
um. þotti osz hann mundi taka vel tuær tunnur og er ann-
ar vandur. ein brandreid. v fiordunga kiettil vondur.

293.

[um 1540].

KAUPSETNING.

AM. 266. Fol. bls. 179 (CCCL). Bréfabók Gizurar biskups í af-
skript síra Haldórs í Reykholti 1654—57.

Ég | o | j vmbodi | o | | o | sson(ar) set hier j dag al-
mennilega kaupstefnu j millum vtlandskra manna og js-
landskra. so og set eg hier grid og fullan frid allra manna
j milli sem hier vilia kaupa eda koma kunna. Eykst og
riettur þeirra ad helmjngi sem hier verda skiemdir med
fullriettizordum. edur verkum. so og sekten vid kongdomenn.
sem vor logbok vtvijsar. fyrerbyd eg huorium manni kaup-
andi eda seliandi fals ad selia eda flærdarkaupskap ad fremia.
enn ef nockur (verdur) sannreyndur ad þui ad falskaup-
skap hafi þa er sa sekur fullretti þeim er keypti enn kongi
xij merkur ef halfmerkurkaup virdist godum monnum eda
mejr. enn þa skierdi fyr(ir) kongi og kaupanda ef minna er.

Vil eg og byd ad hier halldist halfstyeckiskaup efftir
gaumlum landsinz sid og vana.

1) = sjð.

Jtem tvnna smiorz fyrir hundrad fjska.

iiij tunnur miauls fyrir hundrad fjska.

halfstyecki varningsklædi fyrir e fjska.

iiij tunnur Biorz fyrir e fjska.

vj tunnur malltz fyrir e.

tunna miadar fyrir lx fjska.

tunna vjuz fyrir klent e.

kietill er liggia æ xij fiordungar fyrir e.

god klædi. bordvidur og smakram eftir þui sem kaupandi og seliandi semia eftir godri vjsu.

fiogra marka fjskur er gyldur fjskur.

8 alnir vadmalz fyrir w(ætt).

iiij vættir j e.

So og skulu jslendskir lata þeim enu vtlandsku monnum frid og nadir hafa vp fra þui ad solin er j fullu vestri og þar til ad hun situr j austre enn hafi onguar næturdryckiur eda slangur osæmiligt sem laungum hefur mikid vandt af komid.

So skipt eg vid.

sitied og standid j gudz frid.

294.

[um 1540].

FORSÖGN að setning héraðsþings.

AM. 266. Fol. bls. 179. (CCCLI). Bréfabók Gizurar biskups í afskrift síra Haldórs í Reykholti 1654—57.

Æg | o | | o | kongs vmbodzmenn j | o | set hier j dag almenilegt hieradzþing ad þingstad riettum med allan þann riett og stiett sem laugligu hieradzþingi ber ad laugum. hier med set eg grid og fullaū frid allra manna j millum þeirra sem komnir eru ed(a) koma kunnu þar til huor kiemur heim til synz heimeliz. enn huor sem þessum gridum spiller svare sljku fyrir sem laugiū vtvijsa. þui sialfsett eru grid a ollum þingum. Enn eg byd nig til ad giora huorium manni laug og riett. þeir sem med laugum vilia syn mal fyrir mier klaga. Sitium nu so þetta þing og aull aunnur ad gudi

vorum Jesu Christo sie til lofz og dyrdar. enn kongi vorum til vegx og vjrðingar. oss sialfum til nada og nylsemda. Sítied j gudz fride.

295. [um 1540].

FORSÖGN að uppsögn héraðsþings.

AM. 266. Fol. 179—180. (CCCLII). Bréfabók Gizurar biskups í afskrípt síra Haldórs í Reykholti 1654—57.

Það sama þjngid sem eg setta hier j dag. það seigi eg nu vt(i) og endad. gief eg huorium manni leyfi til burtrejd-ar edur heimferdar efftir þui sem huorium best hentar. Enn gridiñ standi efftir gaumlum vana. Enn eg minni ð alla bu-menn og bændur að þier takid ecki þa menn j bygdir til ydar sem hlaupa austañ. vestan. nordan edur sunañ og (þier) vitid eingin deili æ og provist þeir jllmenn(i) þa svári þeir sljku fyrir sem laugiñ vtvjusa. So fyrirbyd eg ydur að giora nockurar launsattir j hieradinu að firra kongdominn so syn-um rietti. Einkanliga fyrirbyd eg ydur klædaburd edur knjfa framar meir enn lofad er að laugum. Svo og fyrirbyd eg ydur að gryppa edur taka eda nockra ohlutvende að giora nu. þeir sem þjngid (hafa) sokt login að styrkia riettinum að fylgia hafi þeir allir fyrir gudz hylli og godra manna vingan.

296. [um 1540.]

FORSÖGN að því að nefna menn til Öxarárþings.

AM. 266. Fol. bls: 180. (CCCLIII). Bréfabók Gizurar biskups í af-skrípt síra Haldórs í Reykholti 1654—57.

Ég | ◦ | | ◦ | nefni þig | ◦ | | ◦ | til næsta auxardrþjngs nu j sumar að kiemur næsta dag efftir peturzmessu og komir ei seinna enn særi eru flutt j almennilega laugriettu fyrir heidursamligan herra Erlend Þorvardsson laugmann sunnañ og austañ a Jslandi að ganga alla þa doma sem þu verður þar með laugum til kuaddur og suerier adur yðarn

laugriettueid sem laug giora rad fyrir ef þier hafid það ei svarid adur. sitid so leingi a þjngiuu sem laugmanni þyckir fallid fyrir mala sakir og gack eigi vr laugriettu vtan vebanda nema fyrir fulla naudsyn. bu þig so heiman ad þu siert fær ad þjngmanna dagleidum. Nefni eg þig med gridi og fridi og kaupgialldi shjku sem laugbok skyrir ad nefndarmadur a ad hafa med laugum vr þessari sydslu ad vitne þjnu og þjnu og allra þeirra er ord minu heyra.

297.

1540.

í Hjarðarholti.

VITNISBURÐR, að Guðlaug Finnbogadóttir meðkændist, að hún hafi selt Þorleifi Gamalielssyni jörðina halfan Jörfa í Haukadaldal og kvittað hann um andvirðið.

AM. Apogr. 2269 eptir frumriti meðal Jörfabréfa. — Jarðabókar-skjöl AM. Dólas. 7, afskript staðfest við Óxará 13. Júlí 1703 af Sigmundi Helgasyni og Þorvarði Sigurðssyni. „Sigurðar Þorgilssonar á Jörfa í Haukadald“ (AM.).

Þat giori ec pal prestur olafsson. jngbiorg jousdotter og þorgils klængsson godum monnum kunnigt med þessu miðu opnu brefi j þyckuaskoge j middolum uorum uær j hia. saum og heyrdum a ord og handaband þessara mann(a). af eirne alfu gudlavgar finbogadóttur en af anare alfu þorleifs gamalielssonar. at adurgreind gudlug¹⁾ husfreyia meðkændizt fyrir oss og audrum godum monnum. at hun hefdi selt þorleife gamalielssyni jordina halfan jorfa er liggur j hauckadal j uatzhorns kirkiu song²⁾. med ollum þeim gongum³⁾ og gædum sem greindri jordu fulger⁴⁾ og fylt²⁾ hefur at fornu og nyu. og hun uard fremst eigande at. undan seir⁵⁾ og sinum erfingum. en under Þorleif oc hans erfinga²⁾ til fullrar eignar og frials forrædis. Suo og meðkændizt fyrskrifut gudlaug husfreyia. at hun hefde fulla og alla peninga upp borit sem henne uel lickade og a nægdi. her med j sama handabande gaf hun adur greindan þorlef⁶⁾ ollungis kuitan og ðkærvlausan fyrir seir⁵⁾ og ollum sinum epterkomendum um ad-

1) Svo 2269; Gudlaug b. 2) Svo bæði. 3) Svo 2269; gögnum b. 4) filger b. 5) sier b. 6) þorleif b.

ur grei(n)tt jardar uerd. Og til saninda her um settum uær fyrr skrifader menn uor jnsigle fyrir þetta uittnesburdardref skrifat j hiardarholte j laxardal. anno domino¹⁾. M. d. xl.

298.

1540.

SKRÁ um kirkjusmið á Ærlæk í Óxarfirði.

AM. 640. 4to bl. 66^b skinnbók frá Ærlæk af Nikulássögu, skr. c. 1500. Shr. ár 1504. „Bok þessa gaf jon olason Gudi og sancte nicholae og kirkiunnj a ærlæk. bid fyrir mer dandikall“.

Kirkiv a erlek liet giora aboti petur.
smidadi hana ablavdur²⁾ grimsson.
var þa biskvp ionn arason a holvm.
kong kristern yfer danmark og noregi.
biskvp avgmvnd i skalholli.
var þa lidit fra gvds bvrð M. d. xl. ar.

299.

1540.

AFHENDING staðarins á Hallormsstöðum í Skógum, þegar síra Jón Jónsson afhenti Ásbirni Árnasyni.

Máldagabókin gamla frá Skálholti í Landsskjalasafninu, bl. 143a, skr. 1601.

(Hallormsstaðir).

Anno domini 1540.

Suo mýeklr penijngar greiddir oc metfir Asbirne Arfia-syne. enn sijra Jon Jonsson af heñite.

x asaudar kugillde gilld oc vij kyr gilldar. þrevætt naut. oc þrijr hrutar ofañ ð j huñdrad. j veturgamall oc af þeim. j huñdradz hestur. aunar þrevetur oc veturgamallt trippe fyrir huñdrad. hross fullroskid oc ij vetur hestur ad auk.

Jnnañ stokz tuggia skiolña ketil(l) hialpligur. vij trog mathelld .v. vppgiordarkerølld oc þriar altunnur. fiorir trediskar voñdir hnýttir samañ med garñ sumir. fiorir skerdiskar gamlir. ij skulu bråkadir. oc ij ker. v spænil. j skiola.

1) Svo bæði. 2) Svo.

stockur lasinn. aux oc brýne oc liar. hrijfur. orf. vallarklár hialpligt. torfkrokar. heý oc vj aurar ofaþ ð fyrir huñdrad. atian ný bord oc fiortan alñar vadmålz oc kyrhud.

Þetta allt var porcio. orñamennta sem fyrr seigir.

300.

[um 1540].

AFHENDING Hólma í Reyðarfirði, þegar síra Ólafr Árnason tók við, en Sturla Jónsson afhenti.

Máldagabókin gamla frá Skálholti í Landsskjalasafni bl. 146b – 147, skr. 1601.

Holmar j Reyðarfirde.

Suo mikill penijngur vtgreiddur a Holmum síra Olafe ärñasýni til medtøku enn Stulli Jónsson afheñti.

Jn prijmis xu asaudar kugillde med þui kugillde sem lucka gaf þaþgad oc ix ær. bænhusid a Somastodum eigur hier med. fimm kyr gilldar a bænhusid oc af eina brast kuna sijdan hun hafde halzbrotñad oc villdi Stulle eckj giora med par¹). enn síra Hallur hafde markad hana vñdir Skalholtzmark oc kemur það til þeirra sanneñda. tuæuetur kapall oc annar midalldra hross. huortueggja. síra magñus gallt vegña brodur síjns síra einarz i þeirra tid fiorar ær oc síra einar arñason tok xxx skiolña keralld sterkt oc gamallt fyrir ij ær. stadurinn atti eckirtt busgagñ. skiphrof ecke siofærtt. et cetera.

Orñamenta kirkiunnar ij messuklæde alfær. ij hocklar. ij hocklar ad auk. annar med klædi blatt. annar voñdur. ij kalekar messufærir. 4 corporalia oc vijgdur dukur ad aullu et cetera. alltaris bunijngur med glitsaum oc fordukum brunum oc dukum ýfir. iij huersdagligt. alltarisklæde vont oc brun oc duk oc sloppur dæiligur et cetera.

301.

[um 1540. á Hólum, í Janúar].

Jón biskup á Hólum selr síra Birni Jónssyni „frænda“ (syni) sínum jarðirnar Stóruborg og Litluborg í Viðidal fyrir jarð-

1) Skammstöfunin er eins og lesa ætti: per.

irnar Fremranúp í Núpsdal, Æsistaði í Langadal og Kollsá í Svarfaðardal; jarðamun lofar biskup að jafna seinna og setr Hóladómkirkju svo mikið jarðagóz til panta, sem hann hafði gefið dómkirkjunnar eign við Stóruborg.

AM. 238. 4to bl. 42b 43a, skr. c. 1570 (Bessastaðabók).

Bref fyrir Storv borg og litlv borg.

Þat giorvm vier biorñ gislason. thomas e(i)reksson prest-
ar (og) jon olafsson godvm monnvm kvnngtt med þessv
vorv opnv brefi. manvdagenn næstan fyrir geisladag. a hol-
vm j hialtadal. vorvm vier j hia savm og heýrdvm á ord
og handaband þessara manna. herra jons med gvdz nad
biskvp(s) á holvm og sira biarñar jonssonar frænda hans. at
svo fyrir skjilldv at advrnefndvr biskvp jon selldi greindvm
birñ¹⁾ jonssyni ij jarder til fvllrar eignar er so heita. Storv
borg og minne borg j videdal er liggia j breidabolstadar
kirkiv sokñ. hvora vm sig med ollvm þeim gognvm og giæd-
vm og jtokvm sem þeim fýllger og fýllgtt hefir at forñv og
og nýiv vndañ sier og ollvm (sinvm) logligvm epterkom-
endvm heilagrar hola domkirkiv formonnvm. vnder sira
biorñ og hans logliga erfingia. Hier j mot selldi optnefnd-
vr sira biorñ titt nefndvm biskup jone til fvllrar eigñar
þessar jarder: fremra-nvp j nvpsdal. æsistadi j langadal j
bolstadarhlid(ar) kirkiv sokñ og kollzá j svarfadardal j
vppsa kirkiv sokñ hvoria vm sig med ollvm þeim gognvm
og giædvm eignvm og jtokvm sem þeim hefir fýlgtt at forñv
og nýiv. Enn þat sem dyrre voro þær jarder er sira biorñ
selldi biskvp jone. þa lofadi þratt nefndvr biskvp jon. at
þat skillde jafñazt seirña j odrvm þeirra jarda skiptvm og
kavpvm. Setti biskvpinn heilagri hola domkirkiv til panta
svo micid jarda godz sem hann hafdi gefit hola kirkiv eigñ
vid advr greindre jord storv borg. Skýllde hvor vni sig hallda
til laga þeim jordvm er keypte enn svara laga riptingvm á
þeim er selldi. Og til meire avdsyningar hier vm setivm vier
fyrnefnder mennu vor insigle fyrir þetta jardarkavpsbref er
skrifat var j sama stad dag og are sem fyr seiger.

1) biarña, hdr.

302.

[um 1540].

EIDSTAFA Magnúsar Jónssonar um landeign Neðstafells í Kinn.

Bisk. Hol. Fasc. V, 5, frumrit á skinni, og er innsiglið enn fyrir. Utan á bréfið er ritað [ártalið „c. 1540“, að því er virðist með hendi Jóns Sigurðssonar.

Ejður magnúsar Jónssonar.

Til þess legg ec magnus jónsson hond a helga bok og suo skýt eg minu mali til gudz at ec hefi eigi annat vitad j næstu fimtigi ar enn nedstafell j kinn ætti land og skog atolulaust vt j þann gard sem geingur nedan fra flioti og vestur a fiall næst vpp med þeim læk sem kalladur er smaralækur og alldri hefi eg annad heyrt enn minn vitnisburdur þar vin hliodar fyrr enn nu epter ordum sigurðar jónssonar a holi. og at suo stofudum eidi sie mier gud hollur sem ec satt seigi gramur ef eg lyg.

303.

[um 1540].

EIDSTAFA Vigfúsar Þorsteinssonar um landeign Neðstafells í Kinn.

Bisk. Hol. Fasc. V, 6, frumrit á skinni, nokkuð flagnað. Inn siglið er dottið frá. Utan á bréfið er ritað ártalið „c. 1540“ með sömu hendi og við Nr. 302.

Ejður vigfúsar þorsteinssonar.

Til þess leg ec vigfus þorsteinsson hond æ helga bok og suo skýt eg mijnu mali til gudz ad eg hefi ei annad vitad j næstu fimtju ar enn nedstafell j kinn ætti land og skog atolulaust vt j þann gard sem geingur nedan fra flioti oc vestur æ fell næst vpp med þeim læk sem kalladur er smaralækur og alldreigi hefi eg annad heyrt enn minn vitnisburdur þar vīm hliodar fyrr eunn nu epter ordum sigurðar jónssonar æ holi. og ad so stofudum eidi sie mier gud hollur sem eg satt seigi gramur ef eg lýg.

304.

[um 1540].

ÞEÐR ábóti Pálsson selr Jóni Gunnlaugssyni „reka frá Snarta-stöðum réttsýni úr bjargi því, sem stendr í utanverðum

Brekkuhól og þaðan réttýni vestr í sjó“, undan sér og Munkapverárklaustri, fyrir fimm hundruð upp í Efrihóla í Núpasveit.

AM. Fasc. LXXII, 3, frumrit á skinni, sem aldrei hefir verið innsiglað. Árni Magnússon ritar utan á „usus sum“.

Það giorum vid sera besse biomsson og amunde hallbiarnarson godum monnum kunnigt med þessu ockru opnu brefi ad vid vorum þar vid stadder æ ærlæk j oxarfirdi j skinnastada kýrkjusokn ad aboti petur palsson selldi joni Gunlugssyni¹⁾ land med reka fyrir snartastodum riettsyne vr biarge þvi sem stendur j vtañverdum breckuhol og þaðan riettsyne vestur j sio vndañ sier oc mukapuerar klaustri enn vnder jon gunlvjsson¹⁾ oc haus erfingia. hier j mot gaf jon gunlaugsson¹⁾ abotatum og klaustrinu fim e vpp j jordena efre hola er liggur j nupasueit j presthola kyrkiu sokn vndan sier oc sinum erfingium en vnder abota petur oc klausrid a mukapuera. skillde huor hallda til laga er keypte en hinn suara lagarijftingum er sellde. og til sanniða hier vm.²⁾

305.

[um 1540].

TESTAMENTISBRÉF Páls (lögmanns) Vigfússonar á Hliðarenda.

Íbfl. Khd. 79. 4to bls. 332—334, skr. c. 1690, nú í Landsskjalsafninu í Rvík. — Bibl. Bodl. Oxford. Collect. F. Magn. 55. 4to bls. 145—48, með hendi sira Guðbrands Jónssonar í Vatnsfirði (d. 1690). — Páll lögmaðr lézt 1570, en auðsætt er, bæði af mannanöfnum ýms-um í þessu bréfi og svo af því að það er alveg kathólskt, að það getr ekki verið yngra en frá því um 1540. Þá er Páll 27 ára gamall (f. 1513).

Testamentis Brief Páls Vigfussonar.

J nafne fodur og sonar og anda heilags.

Saker þess ad mannsins lijfdagar eru med soddann Endemörkum. þo það sie okunnugt. þa hæfer huorium manne ad sia fyrer sinne sálu. med nockrum myskunar

1) Svo. 2) Endar svo í frumritinu,

verkum. sierlega þeim sem miked veralldar lán hafa aff gude og adrar astgiafer. þui þacka eg allsvalldande gude fyrer ad vpphaffe skopun og skjirn. vit og heilsugiof. peninga lán og allar adrar astgiaffer. og velgiorninga. þá sem hann hefur mier overdugum veitt og giefed. Bidiandist feigenssamlega vnder verndarskaut sællrar gudz modur Mariæ. og arnadarord hinz heilaga sæla Andriesar postula og allra gudz heilagra manna. Giorande so falled mitt Testamentum heill og osiukur. ad eg kys mijnum molldlega ljikama legstad j kirkiuoni ad Teige. gudz og S(ancti) Andriesar. bak vid korenn. so höfuded take vnder stockenn. treistande mijnum Erfingium ad þeir late giðra þar yfer lijtenn kor. so ad þar yrde gudz Embætte flutt. Gieff eg gude og kirkiunne jördena Griotð. liggjande j sialfrar hennar kyrkiu sokn. henne til æfennlegrar eignar. enn mier til æfennlegrar saluhialpar. Skiliande so firir. ad þar syngest messan Humiliam huðrn föstudag. Enn eff löghelgann dag ber ð föstudag. þá sie þo sungenn messann einhuðrn dagenn j vikunne.

gieff eg first ad vpphaffe fátækum. xc. j suo vordnum peningum. ijc. j vadmálum. ijc. j skreid. ijc. j smiðrum. iiij. saude veturgamla og .xx. fyrer .ijc. iij. kapla veturgamla firir .jc. ij. kapla þrevetra firir .jc.

Gieff eg Gudnyu konu minne jordena Völl og þar til x. qvgillde. Enn eg gaff henne a festingardeige jordina Kollabæ með .x. qvgilldum. og hier ad auk gief eg henne xxc. j smiðrum og .vc. j vadmálum. Hier til gieff eg henne skiped austur vnder fiðllum. skinnstack lagdan med flaugel. krossenn og lindann og allt þad sylffur sem hun hefur medferdis. gieff eg henne þessa peninga ad tilgreindum jördum Velle og Kollabæ. henne til æfennlegrar eignar. vndan mier og mijnum erfingium j soddan mata ad hun life mier leingur. enn ef eg life hana. þa sieu aller þesser peningar mijn eign.

Standa effter .xxc. aff þeim peningum sem eg lofede Gudnyu minne. gieff eg henne jordena Vindås. er liggur j Selvogie j Strandar kyrkiu sokn. j soddan máta ad gud kalle mig vr þessare sott.

Jtem heff eg gieffed Jone Eyolfssine jördina Arngeirstade er liggur j Fljotzhjyd j Teigs kyrkiu sokn. og þar til

.xxc. j godum peningum til æfennlegrar eignar. med vj qvgilldum þar med jordinne. ijc. j kóplum. ij. hross brunskiott med veturgomlum fola. fiogra vetra gamallt naut. og .iij. naut veturgómul. og gómul .ij. viij sauder tuævetrer. vj. gamler sauder. iij. vætter smiors. ij. voder vadmals.

gieff eg Byrne Þorleifssyne silfurdaggard.

Arna Gijslasyne kottreyu med flugel edur stack.

Philippus græna treyu med raudu kosse og þar til. ij. qvgillde.

Vallda frænda mijnum gieff eg bláa treyu.

Vigfuse Jonssine gieff eg skips part. er eg á vid hann sialffann. og fola tuævetrann jarpskiottann austur j Suartbæle.

Gijsla Jonssine döckuann falldrockzstack.

Biarna Einarssine döckva treyu. kápu og bláann stack ljítenn og kvgilldi aff jordenne j vor.

Erlende Einarssine á Solheimum æiðskap minn. sem eg hefe rided j sialfur.

Þorde a Breidabolstad gráan falldrockzstack.

Biarna Einarssyne gráan síjdastack. og döckva treyu med sæverskar hosur liffraudar.

Standa effter .viijc. af þeim peningum. sem eg hefe lofad Gunnlauge Jonssine. Hann skal taka þaug ed eystra hið Fusa Helgasine.

gieff eg Gunnlauge Jonssine latuns reida og latuns briostgiðrd.

Sigurde a Sele sockottann hest.

jc. huorium þeirra brædra Jone og Ar(v)ide.

Sijra Gudmunde hundradz hest edur kugillde.

Þorstein Þordarson kuijttann vm alla peninga er eg á hið honum.

Þorsteine Biörnssine .jc.

Orme Þorsteinssine .ij. hesta bleika.

Jone Þoruardssine skinnastack.

Sæmunde Eyrekssine skejð med sijnu skaffte.

Sijra Bryniolffe kamlotstack med skinnum.

Sólmunde .jc.

mijnum landsetum .x. aura.

þeim .xx. alner sem á kongz jordum bua.

Gjysla Simonssine .j^c.

Sjira Gissure hest, og þar med spon aff sylfre.

Steinunne og Þurjide a Arngeirsstodum sijna .x. aura
huorre þeirra.

Huorium mijnum vinnumanne ij. aura.

Arnbiorgu sex stikur klædis med varningsklæde.

Ragnhilde .vj. stikur aff 6 fi(ordunga) klæde.

Ønnu a Teige þreveltrann hest edur hross.

Freygierdi tolf stikur med varningzklæde.

Stendur effter aff kaupi Jons Hallssonar .iiij. agillde
og .vij. ær. þar til gieff eg honum .x. aura.

Þorstein a Fit kuittann vm landskyllid sijna þad effter
stendur.

So og heffe eg gieffed systur mijna qvitta vmm þad
opennbert brot sem hun hefur j falled. tek eg hana til arffs
effter mig. so framarlega sem eg má þad framast med lög-
um giðra.

(Hann lifde upp fra þui mörg ar).

306.

25. Janúar 1541.

í Skálholti.

RÁÐSMANNSBRÉF handa síra Oddi Haldórssyni út gefið af Giz-
uri biskupi í Skálholti.

AM. 266. Fol. bls. 131. (CCLX). Bréfabók Gizurar biskups í af-
skript síra Haldórs í Reykholti 1654-57.

Brief radzmansinz.

Giore godum monnum kunigt med þessu mjnu opnu
brieffi ad med kyrkiunnar rædi og samþycki hef eg bifalad
allt og laugligt radzmanz vmbod giefid Heidarsamlegri¹⁾ per-
sonu síera Oddi Halldorssyni yfir Schalholttz aullum stadar-
bvum og stadarbva vmbodum og þeim þenijngum sem þeim
fylgia faustum og lausum. knikum og daudum. frijrdum og
ofrijrdum. Somuleidiz yfir kyrckiunnar vmbodi vñ rosthuala-
nes jun til ofridarstada og sudur yfir hafner og þeim þen-
ijngum kuikum og daudum sem þui thil heyrer. skal hann
vthva radzinenn setia. hion rada. kaup giallda. jarder byggia.

1) Svo,

leigur og landskylldir vpbera og heilagrar Schalholtz kyrkiu eign suo radstafa sem honum synist hentugast og haglegast vera og j allañ mata lauglegur domkyrkiunnar radzmann bljfa. skulu þeir allir kuitter sem hann quitta giefur. Bid eg alla goda menn lærda og leika ad þeir sieu greindum sira Oddi audvelldir og godviliuger j greindu starfi h(eilagrar) kyrkiu viliandi þetta godu forskullda vid alla og sierhuoria.

Og til sanninda.

skrifad j schalholti jn festo conversionis divi pauli Anno 1541.

307.

eptir nýjár 1541.

BRÉF Gizurar biskups í Skálholti til Ögmundar biskups um reikningsskil staðarins og um Bjarnanesjarðir.

AM. 266. Fol. bls. 131—132. (CCLXII). Bréfabók Gizurar biskups í afskrípt síra Haldórs í Reykholti 1654—57. — Prentað í kirkjusögu Finns biskups II, 733—734. Sbr. Nr. 281.

Felicitatem in Jhesu christo salvatore nostro vobis exopto.

fieck eg ydart brief ad heyra er þier lietud yduarn capellan j Schalholli vplesa feria 5¹) qvatuor temporum adventus og vnderstod ad þier villdud ad reikningsskapur kyrkiunnar (sem eg hafði vm skrifad) yrði stadinn j þridiu viku paska nu þetta ær midvikudag og fimtudag næstañ eftir krossmessu.²) Enn sakir þeirra kyrkiunnar vtvega og naudsynia sem j greindan tíjma vid liggia kann eg þarecki til ad komast af mjnum parti. þui hliota þær anner af ad ljda adur eg set prestastefnuna. ei sýdur suo adrer dandimenn kunni þess audvelldligar til ad koma. huad ydur skal j godañ tíjma (vitanligt) verda. Kunngiorist ydur og ad eg hefi sannspurt ad eiolfur bondi Einarsson hefur laugfest biarnarnes og þær eigner sem þui fylgia. so og bygt sumum bændum heima vegna Biskups Jons. En ma vel skie ad

1) þ. e. 5 = 16. Dec. 1540. Finnur biskup les „qvarta“. 2) þ. e. 4. og 5. Maí 1541.

þier vilied greindar eignir ecki afleggja wid Schalholtz domzkirkju¹⁾ j ydar hlyftjyd sem testamentum brief ydvarnt hliodar vpa huad eg villdi ad þier giordud mier nockra avjysan æ. Sægi eg giarnan ad heilog kyrkia mætti halda sijnum hluta oskiertum. villdu þier henni vna sagdra eigna. Suo munu þier og spurt hafa ad eg villdi giarnan ad Reyker j aulvesi drægist ecki vndan domkyrkiunni. mægi su jord hennar riettleig eign vera. villdi þier og tilleggja. ef ydur þyckir riettur til standa ad sama jord skickist afftur kyrkiunne fyrer vtan alla kifne edur omak. Sægi eg helst. þui eg vil giarnan eiga allt gott vid ydart folk mier ad vjrtalaus.

Cum hys paucis omnipotenti deo totique eius celesti exercitui æternaliter uos commendo.

308.

[vetrinn 1541].

í Haukadal.

BRÉF Ogmundar biskups til Jóns biskups Arasonar á Hólum um siðabreytni Gizurar biskups, meðferð kirkjugripa, og annað fleira, sem þeim Ögmundi og Gizuri biskupum bar til greina.

AM. 266. Fol. 135—136 (CCLXX). Bréfabók Gizurar biskups í afskrípt síra Haldórs í Reykholti (1654—57. — Um bréfið segir Arni Magnússon: „Est Ogmundi Episcopi ad Johannem Aronis Episcopum Holensem“.

Ad memorandum²⁾.

Gudz myskun sie med ydur og ockur badum jafnan nalægt.

Vitid kiæri brodir ad hier fer miog hryggilega fram sem allzmegtugur gud vinne bot æ. batnar nockud umtal. Enn giordir eru³⁾ sem gud veit. vjgslur fara fram sem fir. hionabandi er nu ecki slyndt. þad sem alldrei hefur skied slydan gud skipadi hionabandið j paradys.

huorgi eigum vier kosti jnn j hws ad koma. helldur forum vier sem einn fatækur mann. sem allzmegtugum gudi sie lof. kyrkiunnar silfur og hæfur er burttekid vr dom-

1) Svo, 2) momendum, hdr. 3) „eckert“ fyrst skrifað, en dregið út.

kyrkiunni latid j eina kjstu og læst j þui husi sem sialfur hann sefur. meigi þier sialfir sia meimjngina þar thil. Bagaldukar og þad annad clenodium sem vier hofum kyrkiunni lagt er borid hujngad og þangad. aller menn þeir sem koma til stadarinz þeir eru velteknir og fa sitt erendi. huad vnd-er byr vitum vier ecki.

Opid brief sendum vier ydur j huoriu hann samþyckir ad vier skulum fa laug og rielt af huorium manne. er þar eingin vndan tekinn. þui þætti oss ræd ef ydur syndist ad þier hefdud heimugligt samtal med ydrum kiennimönnum so fullkomlega geingi domur a torfastodum efftir krossmesso v̄m soddan ohæfur sem fram̄ fara j kristninne og sendid yduarn prest til vor sem fyrst a paskunum med þad skrif sem þier vilied. þui betur synist oss nu hujtjð en ofsijð ef ydur synist so vera meiga.

takid nu rad af helgum anda.

Cum hys paucis commendo uos omnipotenti deo.

309.

3. Febrúar 1541.

í Snóksdal.

ORMR Sturluson selr Daða bónda Guðmundssyni jörðina Þórólfsstaði í Breiðafjarðardölum og kvittar hann um andvirðið.

Jarðabókarskjöl Arna Magnússonar, Dalasýsla 8, afskrift gerð eptir „sínur original“ og staðfest á Geirraudareyri 5. April 1704, af Guðmundi Þorleifssyni, J(óni) Jónssyni og Birni Jónssyni.

Þad giori ec Ormur¹⁾ stillason gǫdum mǫnnum kunnigt med þessu mjnu opuu brefe. ec medkiennist ad ec hefe sellt dada bonda guðmundssyni jordina þórrólfsstadi. xvj.^c ad dýrleika. er liggur i saudafellz kirkiusökn i breidafiardardölum. med ollum þeim gǫgnum og giædum sem adur greindri jördu filger og filgt hefur ad fornu og nýu. og ec hefe fremst eigandi ad ordit. undañ mier og mjnum erfingium og epterkomendum. enn under hann og hanz erfingia og effterkomendur. suo og ð ec ad suara lagariffingum ð greindri jordu. enn hann hallda til laga sijnú kaupé. suo og medkiennist

1) Grjmur, hdr.

ec ad ec hefi fulla peninga uppborit fyrir greinda iórd. sem mier uel líkar. og á næger. þui giðri ec og gief ec adur skrifadañ dáda gudmundsson öldungis kúijtañ og ákiæru-
lausan fyrir mier og mjnum effterkomendum erfingium. Og til sanninda hier um set eg mitt jncigle fyrir þetta kúijt-
unarbréf. huert ed skrifad var i Snoxdal j breidafiardardol-
um blacivsmessv um veturinn. árum eptir gudz burd. M.
D. xl og eitt á.

310. 18. Febrúar 1541. undir Staðarfelli.

ORMUR Sturluson lýsir því, að hann hafi selt og lofað að selja Daða bónda Guðmundssyni ánefndar jarðir, er bréfið tilgreinir, og hafi meðtekið andvirði þeirra.

AM. Apogr. 1439 með hendi Orms Dadaonar.

Þat gjaure ec Ormur stillason gogum maunnum kunigt med þessu mijnu opnu briefe eg medkenust at eg hefi sellt og lofat at selia Dada bonda Guðmundzssyni suo heitandi jarðir j haukadal j watzhorns kirkiusöku. Skard. Gilialand. miouabol. hamra og leikskala. hef ec nu afuent adurnefnd-
um Dada bonda allar fyrskrifadar jarðir iij vtan leikskala og fulla peninga vppboret fyrir þær og halfan slettadal. sem mier uel líkar og ænægir eñ leikskala a hann nu at leýsa sem fie liggur j hene epter þui sem ockur semur j þeim peningum sem mier vel líkar at taca en honum at giallda. hef ec þessar fyrrnefndar jarðir allar nu aunguum lofat at selia uedsett ne pantat vtan þrattskrifudum Dada bonda guðmundzsyni. woru hia þessum ockrum gjaurningi narfui sigurdzson þodr þorsteinsson jon olafsson og helgi jónsson og fleire godir menn adrir a hladinu a skardi j haukadal. a fimfudagin næsta fyrir ix uiknaföstu vm vetvr-
enn. Eñ til meire stadfestu og vitnesburdar hier um set eg mitt jnsigli med fyrrnefndra manna jnsiglum fyrir þetta brief huert skrifat var vndir stadarfelli æ medalfellzstraund æ faustudagin fyrstan j ix. uiknafaustu þa lidit var fra gudz burd. M, D. xl. og. j.

311. 25. Febrúar 1541. í Kaupmannahöfn.

BRÉF Kristjáns konungs III. til Hamborgarmanna út af drápi Diðriks van Minden og um hegning þá, er hann hafði ásett sér að láta þá menn sæta, er að því hefðu unnið.

Kirkjusaga Finns biskups Jónssonar II, 282. Bréf þetta fyrir-
ligr hér að eins í ágripi Árna Magnússonar gerðu eptir aðalbréfinu
í safni Resens, sem brann 1728: „*Excerptum ex Germanico inter
chartas Resenii*“

1541 Fredagen efter Matthiæ Apostoli (o: 25 Febr.) fra Kiöbenhavn, skrifver Kong Christian til de udi Hamborg, ladende dennem viide, at Hand ved nærverende deres Bud, haver bekommet deres Skrivelse, hvorinde de andrage, at nogle Indbyggere udi Hamborg, Kiöbinænd og Skippere, som have deres Seiglatz og Handel paa Island, haver dennem forebragt og sig beklaget, hvorledes Kongen var til Sinds, at sende Hans Foget paa Island, Claus von der Marvitz med nogle Skibe og Folk der hen (til Island) til Foraaret, til at straffe dem, som Hans (Fogedes) Folk og Tienere der have ihielslaget, hvorudover deres (Hamborgernes) Folk, ikke allene skulde lide Skade paa deres sædvanlige Handel og Næring, men end og paa deres udstaaende Skyld, og begiære at Kongen her med vilde i naade indeholde, og ikke anderledes med Islænderne herudinden lade forfare, end efter Lov og Rett, paa det deres (Hamborgernes) Borgere og Indbyggere, ikke skulde paa deres Handel eller udstaaende Gield lide Skade, med videre deres Breves Indehold, tillige med indlagde (Hamborgeres) Supplication, og Indbyggernes paa Island deres Brev. Svarer nu Kongen derpaa, at Hand vel haver lovet Hans Foged ved hans sidste igienkomst, da hand Kongen demonstrerede hvor elendig hans Tienere vare medhandlede og uden Skyld og Bröde ombragte, ikke at lade sligt ustraffet, og da vel var til Sinds, saadanne med Alvorlighed at lade straffe; mens nu, formedelst deris (Hamborgernis) Forbön, at deris Folk ikke derover skal geraade i Skade paa deres Næring og udstaaende Gield, haver Kongen taget Sagen i betænkende, og vil nu ikke forfare imod de Skyldige med saadanne Strænghed, som Hand tilforen hafde sat

sig fore. Ikke dess mindre vil Hand skikke derhen nogle af Hans Folk, som udi Norsk Lov kyndige ere, med Befalinge at procedere imod samme Islands Indbyggere alleneste efter Lands Lov og Ret; Begiærer derfor og forlader sig til dennem (Hamborgerne) at de, deres Folk, som formedelst deris Handel derhen reise, alvorligen befale, at de Kongens Folk, efter deres Begiering, saavidt ret kand være, ere behielpelig, at samme Ondskab ikke skal blive ustraffet.

312.

21. Marts 1541.

á Hólum.

Jón biskup Arason selr Bjarna bónda Narfasyni Mýrar í Dýrafirði fyrir Meðalfell í Kjós og tuttugu hundruð í Flekkudal í Kjós.

JSig. 143. 4to bls. 325—26 skr. c. 1600. — AM. 912. 4to bl. 3, blöð frá c. 1622 „komid til min fra Leyrárgördum“ (AM). — Landsbókasafn 107. 4to bls. 427—28 (sira Jón Haldórsson í Httardal).

Kaupbref vm myrar og medalfell.

Það giðrum vid¹⁾ Audun Sigurdzson og¹⁾ Gunne Hallzson gðdum monnum kunnugt med þessu ockru²⁾ opnu Brefe ðrum eptter gudz burd m. d. xl. og j. mánudaginn næstann eptter Gudmundardag á Hólum j Hialltadal vorum vid j hið sðum og heýrdum á ord og handaband verdugs herra Biskups Jóns og Biarna bónda Narfasonar³⁾. ad suo fýrer skildu ad Biskup jon selde nefndum Biarna jórdina Mýrar j dýrafirde med öllum þeim gðgnum og giædum sem greindre jörd á med lögum ad fylgia. Sagði Biskup Jón ad kirkian á Mýrum ætte xx^c j heimalande. Suo og lofade hann ad giallda kirkianne allann þann reikningskap og peninga sem greind kirkia ðtte þá Oddgeir Biskup tók þar reikningskap og þar til lx^c j þeim peningum sem riett goldner eru⁴⁾ j

1) sl. 912. 2) voru (!) 912. 3) „Biarne sonr Narfa abota á Helgafelle ðtte Sigrijde dottur Biörns Gudnasonar“ setr sira Jón á spássiu. 4) sieu 107; golldin være 912.

kirkjutjunder. Hier j mótt gaf greindur Biarne jórdena meðalfell j kiðs og xx^c j jórðinne Fleckudal er liggur j Reýnevallakirkju soknn með ollum þeim gögnum og giædum sem [greindum jórðum¹⁾ á með lögum að fylgia. sagði Biarne að kirkian j²⁾ Medalfelle ætte xij^c jórð Hurdarbak og fimmtan hundrada iórð Dæli oc xij malnýtu kugillde og tuo kapla. enn ef meire³⁾ reikningsskapur kinne⁴⁾ með sannindum að reynast⁵⁾ fyr greindra kirkna. þá skyllde huer [vī sig⁵⁾ suara fyrir þa jórð sem huer þeirra selde. suo og skyllde huer halda til laga þeim jórðum er keyptte. enn⁶⁾ þeir suara lagaríptingum er seldu. enn⁶⁾ ef jórden Mýrar geingi af með lögum fyrer akiæru þeirra sýstra Halldoru og Þorbiargar Þorleifsdætra. [edur nockurra annara⁵⁾. þá skyllde Biarne [eignast apttur þær jarder sem⁷⁾ hann gaf fyrer greindar mýrar. Og til sanninda hier uī setium við⁸⁾ fyr skrifader menn oekar innsigli fyrer þetta bref skrifad j sama stad. are og deigi sem fyrr seiger.⁹⁾

313.

18. Apríl 1541. í Kaupmannahöfn.

BRÉF Kristjáns konungs III. með Kristopher Hvidtfeld til lærðra og leikra á Íslandi um „landshjálpinu“ eða fjárframlög, bæði af klaustra fé og kirkna og á aðrar lundir, upp í herkostnað konungs á undanförunum árum. Með fylgir presta-
stefnu samþykkt um þetta efni.

AM. 232, 8vo, bl. 11 a—b (VIII). Bréfabók Gizurar biskups í frumriti. — Prentað í Lagasafni Magnúsar Ketilssonar I, 232—234. og Kirkjusögu Finns biskups II, 297—298.

Wij Cristian mett guds nade Danmarckis. Norgis. Wendis och Gottis konning Hertug vdi Slesswigg Holstenn Stormarenn och Diettmerschenn Greffue vdi Oldenborg och Del-

1) [greindre jórðu 107. 2) á 107; að 912. 3) sl. 912. 4) finnast 912. 5) [b. v. 912. 6) og 912. 7) [eiga adgang að þeim jórðum og eignast er 912. 8) vier 912. 9) Síra Jón ritar þessa athugasemd á spássiú: „Ari sonr Jóns biskups átti Haldóru, en Ormar Sturluson Þorbjörgu, dætr Þorleifs Grimssonar á Möðruvöllum“.

menhorst helse ether alle wore undersate Bischopper. prelater. Abbater. prouester. priore. Sogneprester. Sognedeger och meinuge Clerici som bygge och boo paa alle wort och Norgis krones landt Jslandt €windeligen meth gud och wor naade.

Wider kere venner som y alle och huer serdelis well hårdt og forfarett haffue then store och suare tijunge och pendinges vdtgiffit som oss och rigett paahengt haffuer meth the mangefollige och attschuellige krigsfolck oc aarlogs skjib som vj nu vdj neste forledene feygde paa wor och rigens merckelige omkostinge hollet haffue saa wj her for tijtt och ofte haffue werett treingt tjll thes til behoff att tage hielp aff waare vndersate rijgeñes inbyggere vdi Danmark och Norge. Saa vel aff geist(l)ike som aff verdtzlige och thessligeste aff kircker och klostre. Till huilcket the och alle tidt som gode ere och willige vndersote haffue ladet thennom hørsameligen och welwilligen findis och wy dog alle tidt haffue forskonett ether och her [thil] ingen sonnerlige hielp weret begerendis aff ether anseendis och haffue atti saa langt fra handenn besittende. Thi haffue wj nu afferdiget och forskicket oss elskelige Cristoffer hwijsfeldt wor mandt tener och Embittzmandt paa vort slot Steinwigholm̄ tiidt till landett tiill ether och befallet hañem paa wore wegne att schulle tinge meth ether om en landthielp och Schatt som y schulle komē oss och rigett thill hielp mett epter then landtz lejlighedt bode for ethers egne personer och thess ligestenn aff kircker och klosther. Thy bede wj ether alle och huer serdelis biude atti tijnge mett for^{ne} Cristoffer huijdtfeldt om samē hielp oc schatt och bliffue till eins mett hanom ther om huadt y giffwe schulle. huer epter sin lejlighedt och süden lade ether hørsammelige oc welwillige ther vdt inden findis och lade samme hielp met thet förste vdtgiffue oc antworde thenom for^{ne} Cristoffer hwijsfeldt ther tiill paa wore wegne forordinerendis worder samē hielp att vdtkreffue och up bere schulle. Wj wille igen were ether alle och huer serdeilis en nadige herre och konning och forsuare ether for vrette oc offuer wolltd. thy lader thett ingelunde.

Giffuit paa wort slott Kiobnehaffn. Anden dag paasche ar et cetera m. d xlj.

Vnder wort Jndtzegele.

Samþyktu aller kennimenn sem þa uorv a prestastefnu ad eg skyldi vtleggia vegna Schalholltz domkirkiu og hennar kennimanna sem uæri allra prestanna. vjc. lod silfrs af hennar hafum.

factum est.

314. 18. April 1541. í Kaupmannahöfn. **BREFF** Kristjáns konungs III. til Gizurar biskups Einarssonar í Skálholti um erindagerðir Kristophers Hvitfelds til Íslands af hendi konungs.

MSteph. 57. 8vo bls. 203—205, afskript gerð fyrir Arna Magnusson. — Prentað í Danske Magazin I, 3, bls. 351 (1747) og í Lagasafni Magnúsar Ketilssonar I, 229—231 (eptir MSt. 57. 8vo).

Om Erende och Werffue Christophers Hvitfeldt til Jsmlandt.

Oss Elskelige Her Gitzer Einerszon Superintendent udi Skalholt Stigt for synden paa vort land Jsmlandt.

Christian mett Gudtz Naade Danmarkis. Norigis. Vendis och Gottis Konning. Hertug i Slessuig. Holstenn Stormarn [och Dytmersken. Grefue udi Oldenborg och Delmenhorst¹) Vor gunst till forne. Vij giffue Ether till kiende ath epherthi vi ere kompne udi forfaringe. huorledis at ther skall vere kompne nogeñ atskillige trette och uenighedt emellom vor fouget oss Elskelig Claues van Marvits och emellom nogle vore undersaatte jndbyggere ther paa landit. Thi haffue Vij nu thes till behoff och paa thet att huer mand fattige och Rige. som ther paa landit boendis ere. maa och kand skee loug oc Ret afferdiget och forskicket Oss Elskelig Christoffer Huitfeldt. vor mand. tienner och Embitzmand paa vort Slott Steenwigholm. mett vor fuldmagt tid til landit. at schulle forfare och søge och holle Laugting mett then me-

1) [MK.; et cetera 57.

nige almðe bode geistlige och verdzlige. och siden hielp alle och huer serdelis (till) Loug och Ret. Thesligeste befallt hannom mange andre atskillige vore Errende och Werffe ther paa landit paa vor vegne at udrette ephther som hand Erther self ydermeere vor vilge och alt Leilighedten ther om till kiende gieffuendis vorder. Thj bede Vij Erther och begiere at j ere for^{ne} vor befallingsmand Christoffer Hvitfeldt udj samme vor errende och Verffue forderlig och udi alle maade behielpeligenn bistandige och fylgachtige som hand till behoff hafuer. och paa vor vegne om tilsigendis vorder. ephther som vj Erther besynnerligen for nogen anden ther paa landit till betro. och lader Erther j alle maade ther udinden hordsamligen tro och villigen ther udinden findis. thet ville Vij met all gunst och Naade met Erther egen bekende. och forlade vij oss ther till. befalendis Erther Gudt. Scriffuit paa vort Slot Kiöbenhauffn. andenn Paaskedag aar et cetera md. xlj.

Under Vort Secret.
Christian.

315.

í Apríl 1541.

BRÉF Gizurar biskups til Erlends lögmanns Þorvarðssonar um að standa með sér og veita sér fylgi gagnvart ráðum þeim og svikræðum, er hann hafi komiðt að, að Ögmundur biskup búi yfir í samráði við Jón biskup á Hólum.

AM. 266. Fol. bls. 133—134 (CCLXV). Bréfabók Gizurar biskups í afskrípt síra Haldórs í Reykholti 1654—57. — Prentað í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. II, 560—562 (með latínskri þýðingu).

Auxiliare domine Jesu christe
Anno domini 1541.

Gudz kiærleiki margfalldist yður med minni vinsamlegri kuediu.

sie yður vitanlegt k(iæri) vin að eg er nockurz þess nylega vijs ordin sem mier giordist þorf vid að vakna en eg sæi verda meiga að það sama radabrugg mundi vidar snerta enn mig að einz jafnvel landrad vid nadugasta herra

konunginn. ef ad þeirra vilia geingi sem sljkt hafa fyrir hendur. Vil eg ydur þar fyrir bedid hafa jafnvel mjnz naduga herra kongsinz uegna sem sialfs mjnz vegna ad þier veitid mier styrk og adfylgi hier vid ad sia. huad eg vil efftir megni vid ydar herradæmi forskullda. Enn B(iskup) Augmund hefur vm stund sent mier Brief og Bodskap og latid blydt enn vnder nidri er bruggad vid Biskup Jon og honum thilskrifad suoddan fals og forrædelsi. ad meira er enn mikid. trui eg B(iskup) Augmundi vel til vilia vera þo ad jkist titillinn hanz B(iskups) Jons suo sem skrifadist Schalholltensis jafnvel sem Holensis. Hefur hann bedid B(iskup) Jon ad hafa heimugligt samtal vid sýna kiennimenn. og koma sialfur edur hanz styrkur so fullkomliga megi ganga domur a torfastodum efftir krossmessu. Enn þad er midvikudaginn eda fimtudagin næstan efftir hana. Er þad ecki vtan ad mygia og modstanda þeirri kongsins skickan og ordubok sem samþyckt er og laugtekiñ vm oll rjki og vmdæmi Hanz kong. Maiestet bædi af leikum og lærdum. nema af þessum sumum sialfheilogu hræsnurum sem hier j lande hafa kallader verid kyrkiunnar forstiorar. þar fyrir vil eg ydur þess mikilega bedid hafa ad þier villdud ydur med nockra menn hjngad j Schalhollt j adur skrifadañ tjma omaka so eg sætti ecki allt of mikid þeim sem soddan suikrædi bruga. tek eg nu þad radz vp ad senda þeim danumonnum leikum og lærdum bodskap j sama tjma hier ad verda sem ecki samþyckiað adurgreindum suikradum. Mattum vid vel fornema j sumar a alþjngi huilhjka audmykt og audvelldni ad Byskup Jon syndi sig ad fylgia fram kongsins briefum og Erindum. mun og so vera enn huad hann orkar.

Væri so ad þier villdud hafa vikid ydur ð Eyrabacka vñ helgina efftir paskaviku. þa skyldi eg finna ydur þar. giæti eg þa greinilega vndervijsad ydur eitt og annad þad sem magt lægi a. mundi þa og flejri gruna. ad þier mundud hier verda efftir krossmessuna. treysti eg allz godz til ydar luer vñ. skrifid mier hier nockur fa ord vñ afftur thil med Halldore. sendi eg hann þui thil ydar ad eg trudi ecki ollum thil briefid ad bera. Hefi eg tekid honum vara

ad lata eckirt ord af fara huort hanz erinde er. þui þeir forræðararner og falsarañer vita allz ecki til ad eg hafi þetta fregnad og ongvan læt eg það merkia.

Hier med yduarn heidur og herradom allzmegtigum gudi ad eilyfu bifalandi.

Gijssur Einarsson

Superintendentens.

Erlendi Þorvardszyni laugmanni.

316.

[Vortö 1541].

GIZUR biskup gefr síra Guðmundi Jónssyni prófastsvald yfir sínu heimafólki og þeirra, sem á hans vegum búa. Þar með fylgja nokkrar minnisgreinar biskups.

AM. 266. Fol. bls. 135. (CCLXVII). Bréfabók Gizurar biskups í afskrípt síra Haldórs í Reykholti 1654—57.

ad eg hefi vnt og bifalad heidarlegri personu síera Gudmundi Jonssyni fullmegtugt profastzvalld yfir sjnu heima-folki. Somuleidiz yfer þeim monnum og þeirra folki sem a hanz vegum bua og honum til heyra yfir heilagrar kyrkiu malum þeim sem profasti ber yfer ad taka.

Jtem lofad ad bitala Schalholttz kyrkiu þau ij afnamz kugjlldi sem fentu j vetur hia magnusi jonssyne mage mjunum.

latid ecki ydur vigla et cetera.

milli alp(t)ar og nordurær villdi hann hafa feingid.

317.

eptir 17. Apríl 1541.

BRÉF Gizurar biskups til Þorleifs officialis Eiríkssonar um skaðleg ráð (Ógmundar biskups) Skálholtskirkju til handa, sem hann þykist vita, að síra Þorleifr og hans líkar sé ekki fylgjandi. Með fylgir minnisgrein biskups ein.

AM. 266. Fol. 135 (CCLXVIII). Bréfabók Gizurar biskups í afskrípt síra Haldórs í Reykholti 1654—57.

Post Pascha Anno 1541

ad torlauum¹⁾ Erici [officialem nostrum²⁾].

nam ego existimo te et aliam tui similem industriam personam non assentiri damno atque incommodo Schalholtensis ecclesie siue illius præceptoris. deus autem coherceat omnes eorum impios conatus qui alios secum implicare desiderant sub dolis falsisque suis consilijs pro quibus Christus conservet et custodiat servos suos.

Item giefid sira Stephan kuittañ vñ þad kugjldi sem hann hefur vndir bundist stadnum ad giallda fyrir annañ mann.

318. 18. Aprí 1541. í Hjarðarholttí.

VITNESBURÐR um farveg Haukadalsár, stærð Jörfatúns, og að Jörfamenn hafi léð Leikskálamönnum Atgeirsnes til slægna gegn torfskurði i Leikskálajörð.

AM. Apogr. 2270 eptir frumriti meðal Jörfabréfa.

Suo felldan vitnesburd ber eg halldor biðrnsson. sem hier seiger. ad eg uar ð iorfa j haukkadal upp (a) xx ár j samt. og uar þa tuned ð iorfa allt ofan at haukadalsð þar sem nu er ordnar grioteýrar. Enn áen rann þá ofan hia skialldarhamre at kendur er. Enn nu er kendur ullarhamar. og þar rettsýne ofan skridukots megin. fyrir nordan atgeirsnes at kent er. Suo og uissa eg sannliga at þeir menn sem biuggu ð iorfa suo leinge ec uissa til lentu þeim sem biuggu ð leikskálum til slægna fyrrgreint atgeirsnes. Enn þeir sem ð leikskalum uoru lentu iorfamonnum j gen ellduidar torfskurd j leikskala land. og alldri heyrda ec þar tuimæle ð leika. at iorfe ætte allt atgeirsnes. suo leinge ec til uissa j næstu xx ar eda leingr. og hier epter uil ec sueria fullan bokareid ef þurfa þiker. Og til sanninda hier um set ec mitt jnsigle fyrir þetta bref skrifad j hiardarholhte j lagsardal annañ dag j paskum um uorid arum epter guds burd. M. uc. xl. og eitt ar.

1) leiðrétt. AM.; torlacum, hdr. 2) [leiðrétt. AM.; officii mæe' (1)hdr.

319. 18. Apríl 1541. í Hjarðarholti.
VITNESBURÐUR um farveg Haukadalsár og stærð túnsins á Jörfa.

AM. Apogr. 2271 eptir frumriti meðal Jörfabréfa.

Suo felldan vitnesburd ber ec margret olafsdotter, at ec kom .ui. uetra j haukadalshrepp og ec bio þar j .xx. ar j samt eda leingr og uissa eg sanliga at þar uar þa tuned á iorfa ofan at haukadalsá. þar sem nu er ordnar grioteýrar. enn fyr greind a rann þa ofan hia skialldarhamri. at kendur er. En nu er kalladur ullarhamar. og suo rettsynes ofan skridukotsmegin. fyrir nordan atgeirsnes. og hier epter uil ec sueria bokareid ef þurfa þickir. Enn til saninda hier um set ec mitt jnsigle fyrir þetta uitnesburdarbref skrifad j hiardarholte j laxardal. annan dag j paskum um uarit arum epter guds burd. M. u. xl eitt ar.

320. 3. Maí 1541. á Auðkúlu.

JÓN biskup á Hólum selr Skúla bónda Guðmundssyni jörðina Æsistaði í Langadal, og lofar að gjalda sira Gilbrikt tuttugu hundraða jörð og þar til fimm kúgildi og fimm hundruð í góðum peningum, en Skúli geldr í mót jörðina Syðriey á Skagaströnd, með fleirum greinum, er bréfið hermir.

AM. Apogr. 3937 með hendi Jóns Magnússonar „Ex originali. Brefed er a pergament med góða handskrift. eru fueñ a tvö gót j midiuñne þar sem skallenn er j apographo“.

Þat giorum vier þorgils prestur sigurdzson. arne prestur hauksson. einar einarsson og aisle ionsson leikmenn godum monnum kunnigt med þessv vorv opnu brefi. at arum epter gudz burd m. d. xl og eitt a audkulu j suinadal in inuentione sancte crucis uorum vier j hia saum og heyrdum a ord og handaband verdugz herra biskups jons af einni alfu og skula bonda gudmundzsonar af annare. at suo fyrir skildu at biskup jon sellde nefndum skula iordina æsistade i langadal med aullum þeim gognum og giædum sem greindri

jordu a med laugum at fylgia. og þar til lofode biskup jon at giallda siera Gilbrigt. xx. hundrada iord þa sem honum likade og þar. til v. kugillde og v^c i godum peningum. hier i mot gaf greindur skule biskup jone iordina sydre eý a skagastrond med þeim gognum og gædum sem greindri jordu a med laugum at fylgia og optnefndr biskup jon hafde greindum skula adur sellt. skillde biskup jon sig kuittañ vm þat jardar uerd sem epter hafde stadi firir jordina holltastade er nefndur skule hafde biskup jone adr sellt og þeirre kuittun jatade greindr skule. suo og skulldskeytte greindur skule siera Gilbrigt at taka xx^c. iord [og suo mikla¹⁾] peninga sem fyr sk[rifad stendur¹⁾] hia biskup jone i þau xxx^c. sem hann var greindum siera Gilbrigt skilldugur j jardar uerd firir iordina torfalæk er liggur a kolkumyrum. jatade biskup ion þessare skulldskeyting vid greinda menn siera Gilbrigt og skula bonda. so og skilde adr greindr skule sig kuittañ og lausan vid adrsagda skaulld²⁾ skeyting og þui jatade honum hvor af sinne hende med handsolvm Eñ optnefndur skule skillde hallda iordunne æssistodum²⁾ til laga. Eñ biskup ion suara lagaripungum. Og til sanninda hier um setium vier fyrskrifadir menn vor inncigle fyrir þetta bref skrifad i sama stad deige og are sem fyr seigir.

321.

4. Maí 1541.

í Skálholti.

GIZUR biskup Einarsson stefnir Ögmundi biskupi stundarstefnu til Þingvallar í almennilega prestastefnu 28. Júní næst komandi, um bréfadiktan upp á Skálholtskirkju skaða og annað fleira, sem hann kunnir til hans að tala.

AM. 266. Fol. bls. 128—139 (CCLXXVII). Bréfabók Gizurar biskups í afskrift síra Haldórs í Reykholti 1654—57.

Anno 1541.

Eg Gjssur Einarsson superiñtendens Schalholttensis stefni þier herra Augmund stundarstefnu thil þingvallar j almennilega prestastefnu þridiadaginn fyrer pieturzmessu og

1) eyður í AM. Apogr. 3937. 2) Svo.

Pals¹⁾ nu næst ad kiemur fyrer mig vndir þann dom sem eg yfir þier seigi med kiennemomnum Schalholtz Biskupsdæmiz þeim er eg þar til nefni fyrir þa sauk ad þu hefur diktad og latid skrifa brief vpa mig og domkyrkiunnar skada suo eg og hun hefur þar [af feingid af²⁾] fullnadar kostnad. sem godum monnum er vitanlegt og fyrir þær flejri sakir sem eg ma þar med logum thil þyn tala. Stefni eg þier ad ordfullu og laugfullu og heilagrar kyrkiu laugmali riettu. Byd eg og skipa mjnum kyrkiupresti síjra Jone Biarnarsyne vndir skyllda hlydni ad lesa þetta mitt stefnubrief fyrir þier so hatt og skilid ad þu meiger vel heyra ef þu villt. og færi mier þad sialfur aftur.

Og til sanninda hier vñ festi eg mitt insigli fyrir þetta stefnubrief skrifad i Schalholtti midviku(daginn) næsta efftir krossmesso Anno domini M d xlj.

322.

6. Maí 1541.

í Hjarðarholti.

DÓMR, út nefndr af Ormi Sturlusyni, kongs umbodsmanni milli Gilsfjarðar og Hitarár, um akæru Orms til Þorleifs Gamalielssonar út af hálfri jörðunni Jörfa í Haukadal.

AM. Apogr. 2272 eptir frumritinu meðal Jörfabréfa.

Þad giorum uær dade gudmundsson. biarne gudmundsson. helge helgason. narfe sjgurdsson. þorlakur Eigelsson. og Eirekur gudmundsson godum monnum kunnigt med þessu uoru opnu brefe þa er lidit uar fra guds burd M ve. xl. og eitt ar. á fíntudagin næsta epter krossmesso um uorit³⁾ a iorfa i haukadal a þingstad rettum. uorum uær i dom nefnder af ærligum dandemanne orme stullassyne er þa hafde kongsins systlu og umbod i millum gilsfiardar og hitarar at skoda. ransaka og fullnadar dom á ad leggja. hueria magt eda afl hafa skyllde su akæra sem greindur ormur stullason hafde at tala til þorleifs gamalielssonar um iordina halfan iorfa er ligr i haukadal. i fyrstu grein kom þar fram

1) þ. e. 28. Júní. 2) [Svo. 3) þ. e. 5. Maí.

fyrir oss bref med danemanna jnsiglum huad suo [inne¹] helt. at gudlaug husfrefya finbogadotter. moder orms hefde sellt fyrnefndum þorleife iordina halfan iorfa. og hun medkendiz j sama brefe. hun hefde fulla peninga (vpp) borit sem henne uel likade fyrir greinda iord. j anare grein kom þar fram fyrir oss heimstefna er optnemdr ormur hafde stefnt þorleife fyrir halld og medferd a þessare iordu og fyr nefndur ormur bar þat fram ad hann hefde uerid j omegd er moder hans sellde þrattnefndan iorfa halfan. Nu af þui at suo stendur j lands lagabokinne. huar sem ungum manni tæmist land eda iord j erfdd og selur fiarhallsmadr hans ð burt þa skal hann brigt hafa jnnan .x. uetra sidan hann tok uid fiarhalldu sinu. j þridiu grein stendur og suo. ef honum fullnast eignaruitne. og hann gaf eigi ne gallt og einginn sa hann baud um. þa skulu domendur dæma honum iord sina. en hinum slika aura sem hann gaf fyrir þa iord. at saumum saulum. var og stefnan suarin af tueimr uitnum. nu fyrer þessær greiner og adrar fleire. þær sem at þessu male hniga. ad suo profudu og fyrir oss komnu dæmdu uær med fullu doms atkuæde. stefnuna laugliga og manninn rettliga fyrir kalladan. suo iordina iorfa halfan eign orms stillasonar uera og uerid hafa sidan honum bar med laugum sitt fiarhalld og hann rettliga at sier mega taca þessa iord Enn þrattskrifudum þorleife gamalielssyne dæmdum uær sina peninga og uerdaura aptur af orme stillasyne og erfingium gudlaugar kuika og dauda og at suo morgum saulum sem hann hefdi henne golldit. at næstum fardaugum fyrstu saulin. aunur at hauste. þridiu at uore næst epter. ef ormur hefdi suo miela peninga tecid epter sina modur. sem þessi iardarpartur uære uerdur. hefdi og hann minna tecid þa skyllde hann og ecki meira hier fyrir giallda en hann hefdi tecid epter modur sina. Somuleidiz þat þorleifur hefdi bætt hus a þessum parte sem orme bar. þa skyllde hann þar fyrir bæta. epter þui sem þrir skynsamir menn gerde af huors hende. sem þeir til kaulludu med sier under eins bader. huad þessi husabot væri

1) [Hér „var gat á brefinu“ (frumritinu).

uerd. Samþykta þenna uorn dom með oss titt skrifadr ormur stullason kongs umbodsmann. og sette sitt jnsigle með uorum jnsiglum fyrskrifadra domsmanna fyrir þetta domsbref. skrifad j hiardarhollte j lagsardal. a sama are deige sidar enn fyr seiger.

323. 15. Maí 1541. í Tungu í Höfn.

SIGURÐR Ormsson fær og selr Erlingi Gíslasyni alla jörðina Saurbæ á Rauðasandi, með samþykki Kristinar Ormsdóttur, konu Erlings, fyrir Bildudal með Eyri og þrettán kúgildi, með þeim greinum, er bréfið hermir.

AM. Apogr. 1193 með hendi Orms Daðasonar. Bæjarskjalabók á Rauðasandi (bls. 18—19) einnig með heedi Orms c. 1726, stafrétt eptir frumriti: „Fyrer brefenu sialfu asamt því litla kalfskins stycke sem hier er næst fyrer framan hafa vered 6. jnsigle allz, og er eitt burt af þveingnum. Pau 5 sem epter eru, oll olesande, sum brákud. Sömuledes var brefed heillt oroted oskafed og vel læseligt, og so ad öllu sem framan stendur Ritad. Var brefed sialft ásamt því litla á pergament“.

Þat giorum uær sira filippus jonsson. andres arason. fuse helgason. jon þormodsson. suartur jonsson. jon jons-son godum monnum kunnigt með þessu uoru opnu briefi. þa lidet var fra hingadburd uors herra jhesu christi. M.^o d. xl. j. ar j tungu j haufn næsta dag fyrir halluardzmesse¹⁾. voru uær j hia saum og heyrdu æ ord og handaband þessara manna sigurdar ormssonar og ellings gislasonar at so fyrir skildu. at sigurdur ormsson. fieck og selldi ellingi gíslasyni. jordena alla saurbæ æ raudasande til frials for-rædis og fullrar eignar með aullu þui henne fylger og fylgt hefer at fornu og nyiu. hier j mot skyllði ellingur gefa billdu-dal og eyre með þeim. xiiij. kuijlldum þar með uæri með aullum þeim gaugnum og gædum sem greindum jordu(m) fylgia og fylgt hafa at fornu og nyiu. kynn(e) greind jord bær ganga af ellinge með laugum eda ofriki þa skyllde hann ecki tilkall ueita mega til bildudals. utan hann skyllði

1) þ. e. 14. Maí.

atgang eiga at sidumula og þeim peningum sem þeir attu j borgarfirde. yrði og so at sigurdur eige ecki skilgetin baurn eptir sig. þa skilldi greindur ellingur aptur undir sig jordena edur sina erfingia. og til sanninda hier uní festum ver uor jncigle fyrir þetta jardaskiptisbref skrifat á sama ari deigi sidar en fyr seiger.¹⁾

Samþykte þennan gjorning fyrgreinz ellings gislasonar kona hans kristin ormsdottir at þessum monnum hiauerundum. kodran branzson og sueinbiorn þordarson,

324.

26. Maí 1541.

í Skálholti.

GIZUR biskup áminnr klerka í Austfirðingafjórðungi að koma til ásettrar prestastefnu að rétta sig þar eptir konungsbréfum þeim, er hann hafi feingið og þar verði lesin, og hann sendi þeim.

AM. 266. Fol. bls. 137 (CCLXXIV). — Bréfabók Gizurar biskups í afskrift síra Haldórs í Reykholti 1654—57. — Bréf þetta er tekið upp í ritgerð Jóns Gizurarsonar og prentað í henni í Safni til sögu Íslands I, 683—684.

Ég H²⁾ S(uperintendens) Schalholltz styktiz heilsa yður aullum prestum og prelatum [j austfirðinga fjórðungi k(iær)liga) med gudz qvediu og minne³⁾. kunngiorandi yður kjaerer viner að eg hefi feingid mjnz nadugasta⁴⁾ herra kongsinz Christians⁵⁾ skrifelsi⁶⁾ samhliodanda þessu hanz Maiestetz in-sigludu briefi að kiennivalldid sem er kyrkiunnar rad jafn-vel sem leikvalldid⁷⁾ skulum [vitia laugþjngiz og⁸⁾ rietta osz efftir þeim briefum og bodskap. sem til stendur að þar verdi opinberud og lesiñ efftir tilskickan þess heidarliga herra-manz sem kong. Maiestet hefur hnjngad j landid [til vor⁹⁾ sendt. þui aminni eg kiennimennina sem kyrkiunnar rad eru og verid hafa að þeir komi j almennilega prestastefnu sem adur er vpa sett og lati þar ongvan brest j verda. annarz

1) „Annad litid kalfskinsbref var med 2ur Insiglum vid fest þetta ofann skrifad, sem hier nu næst epter Ritast“. *Bæjarb.* 2) G. E., JGiz. 3) [sl. JGiz. 4) náðuga JGiz. 5) sl. JGiz. 6) Christians þess þridia, b. v. JGiz. hér. 7) leikmannavalldid JGiz.

megum vier koma j storañ skada. byd eg og byjfel¹⁾ stadarprestum og þjngaprestum ad lesa þessi brief ad kyrkiunum og flytie þau kyrkiu fra kyrkiu suo þau komist²⁾ framñ hid snarasta.

Og thil sanninda hier vm þrycke eg [mitt signet³⁾] a þetta brief skrifad j Skalholti in festo ascensionis domini Anno (M d) xlv.⁴⁾

325.

4. Júní 1541.

í Haukadál.

BRÉF Gizurar biskups til Kristophers Hvitfelds, að hann hafi með Clawess van Martzwiss verið í Haukadál, og ekkert fémeðt fundið, nema lítinn silfrkaleik, því að alt hafi verið þaðan flutt burt áðr, eins og „hinn gamli“ (Ögmundur biskup) geti sagt honum, ef hann vilji; biðr Hvitfeld að sleppa „refnum“ ekki apr á land, því að þá muni verða upphlaup. Til Alþingis megi hann ekki koma, því að þangað komi margir vinir hans. Segist ætla að eiga tal við Hvitfeld þrem eða fjórum dögum fyrir þing.

Ríkisskjalasafn Dana, Island & Færoe 20. Frumrit á pappír með litlu innsigli Gizurar biskups. „Brefvet er en luckt missive skreven i plattysk, correct som mig synes“ (AM. í Landsb. 63. 8vó). — Sbr. Harboe om Reformationem i Island i Kjöbenhavns Selskabs Skrifter V, 255. — Prentað í F. Joh. Hist. Eccl. II, 548 og í Safni I, 128—129.

Jhesus.

Salutem per christum. yck doe juwer leffte wytlyck. leue Christoffer. dat yck myt Clāwes van martzwiss yn Haukadall was. so was dar nyctes van suluer werke. edder solkenn gude. vnde nyct so vel werdt alsse eyn scharff vtgenamen eynem klenen suluerenn kelck vmme .ij. lodt. Sunder ydt was althosammende thovoren wechvort also ju de olde wol seghen mach yffit he ydt doen wyll. Szo was hyr ouk sunderlyckes nyct dat dar geldes werdt was sunder althosamende wech alsse ju Clawes wol vnderrychten

1) bifala, JGiz. 2) komi, JGiz. 3) [mínu signeti, JGiz. 4) 1541, JGiz.

kann. Vorder leue Crystoffer seet tho dat gy den voss nycht wedder vp dat landt loss latenn de nu vencklyck by jv ys wente wenn he vp dat landt kueme. worde dat volck vpororisch syn. Szo yssset ouk nen radt dat he vp aldynch kame. wente vele vann synenn anhengers werdenn dar kammenn. Kan yck ydt doen so schal yck ju .iiij. edder .iiij. dage vor aldyng spreken.

Hyr mede syt dem allemechtigenn gade tho ewigen tyden bevalen.

Geschreuen myt hast ynn Haukadall des Sonnauendes vor pynxten Anno domini .m. d. xli.

Gizurus Einari

Superintendens Schalholtensis.

[Denne erssamenn vnde vorssyhtigen Crystoffer hwitfeldt et cetera kame dusse breffe denstycken g¹].

326. 9. Júní 1541. á Kristoforus skip.

BRÉF Ögmundar biskup til Ásdisar systur sinnar á Hjalla með síra Einari Ólafssyni í Görðum, um að láta af hendi silfr biskup honum til lausnar, ritað (úr varðhaldi) af (Brimara Samson) skipi Kristophers Hvitfelds.

Ríkisskjalasafn Dana, „Island“ 22, frumrit á pappír, og er bréfið með hendi Gizurar Einarssonar, því að Ögmundur biskup var blindur. Innsigli er drepið á fald bréfsins. — Prentað í Kirkjusögu Finns biskups II, 568 á íslenzku og í latínskri þýðingu.

A. D. G. B. z'.

Guds miskvñ sie oss aullum nalæg.

Kiæra syster bidur ek kiærliga ýdur. at þier uilit fa j haund sira einare olafssyni mitt confert. ok mitt skrin. ok suo lyk(l)ana sem þar til heyra. ok latid ecki koma þar ut af. ok þat stora forgyllt stauþ ok skål. sem uier eigum þar. ok allt epter þeim reikningskáp sem uier haufum latid upp skrifa. ok til saninda hier um þryckium uier uort sigñet á

1) Utanáskript.

þetta bref skrifat upp æ kristoforus skip. fimta jðus junij. anno. et cetera .xl. primo.

(L. S.).

327.

13. Júní 1541.

í Reykjahlíð.

Jón prestr Finnbogason selr Þorsteini bróður sinum jörðina Héðinshöfða á Tjörnesi, fyrir Hafralæk í Aðaldal og tíu hundruð að auk; selr síra Jóni með samþykki Málfríðar Jónsdóttur, er hann hafði gefið jörðina Héðinshöfða, en hana skyldi eignast Cecilia Torfadóttir, kona Þorsteins.

AM. Apogr. 64 „Ex orig. fra Sira Skula Þorlakssyne“ (AM.).

Um Hedinshöfða og Hafralæk.

Þat giore ec Sira jon finbogason godum monnum viturligtt med þessu minu oppnu brefe at eg medkenunz at ec hefi selltt þorsteine broder minum finnbogasyne jordina hiedinshaufda til fullrar eignar og frials foræidis¹⁾ med aullvm þeim gaugnum og giædum sem greindre jordv fylger og fylggt hefer at fornu og nyiv og eg hefi fremst eigandi at ordit. Hier i motte gaf og selde adur nefudur þorsteirn finbogason jordina hafralæick¹⁾ i adaldal. er liggur j nes kirkiu sockn. fyrir .u^e. og. xx. og. x. malnytu kvijldi. og. u^e. j godum peningum. þarflegvm. var þessi giorningur giordur med samþycke og upplagi malfridar jonsdottur. sem sira jon finboga(son) hafði gefit fyr skrifada jord hiedinshaufda sem jnsiglud bref utt uisar¹⁾ og jnne hallda. skildu þesser fyrskrifader menn. sira jon finbogason og malfridur jonsdotter. at cecilia thorfadotter skyllði eignaz þessa iord hiedinshaufda æ tiornnesi. sem liggur j. husauickur kirkiusockn. sagdi þorsteirn finbogason þar ja til. med samþycke og handsovm. skyllði huor mega at sier tacka sinar jarder at næstum fardogum. Ok til sanenda hier vm sett(a) ec mitt jnsigle fyrir þetta kaupbref og medkenningarbref. huert er skrifad var j reyckiahlid. manudagin næstan fyrir festum corpus¹⁾ christi arum efter guds burd. þ.^o u^e fiorutie og eitt ar.

1) Svo. 2) þ. e. þúshundrað.

328. 15. Júní 1541. á Eyrarlandi.

ARI lögmaðr Jónsson úrskurðar jörðina Æsustaði í Eyjafirði eign Bjarnar Þorvaldssonar samkvæmt viðfestum bréfum.

Jarðabókarskjöl Árna Magnússonar, Eyjafjarðarsýsla 3, afskrípt staðfest á Öngulstöðum 28. Apríl 1704 af Sigurði Hrólfssyni og Jóni Þorleifssyni, eptir transskripti frá 5. Júní 1573.

Eg Are Jonzson logmann nordan og vestan a Jslandi giore godum monnum kunnigt med þessu minu opnu brefe. at fyrir þui at ec hefi granliga skodad og yferlesid optliga þesse somu bref og doma sem hier eru medfest morgum vijsum monnum hia verundum. Suo og hefi eg invirduliga skodad þau bref sem Sig(u)rdur Stullason hefur þessum brefum motstadlig. hver mier lijtast ecki afl hafa saker þess at hann sialfur Sigurdur og hans kvinna Olof hafa kvittun upp a gefit vm þa akiæru sem þau þottust eiga til arfs Jons heitins Jonzsonar og suo saker flejre greina sem i logunum at luta vm þa menn sem i utlegd eru getner. og suo stendur og skrifat i lögnum. nema þeir meinbuger standi fyrir þa bornin være getin at þeirra fedgin mætte þa med aungu mote eigast. Og þui at gudz nafne til kolludu og bestu manna radi sem sama tima voro mier nakæger seiger eg med fullum laga urskurdi þesse sðum bref sem hier eru med fest loglig. myndug og stodug og jordina æsustadi i Eyjafirði obrigdiliga eign Biarnar Þorvalldzsonar sem hann hefur erft epter sinn faudur Þorvalld Arnason. Og til meire audsyningar og sanninda hier vm set eg mitt insigle fyrir þetta bref er giort var a Eyrarlandi i Eyjafirði midvikudagin fyrir festum corporis Kristi Anno Domini m. d. xl. og eitt ar.

329. 15. Júní 1541. á Eyrarlandi.

TÓLF klerkar Hólabiskupsdæmis lýsa því á prestastefnu, að þeir vilji hylla og halda Kristján konung Friðriksson „fyrir Norigis krúnu og vorn réttan herra og konung“, heita honum „landshjálp“ eptir því, sem biskup og beztu menn sam-

þykki, og að styðja löglega samþykta kongsins umboðsmenn hér í landi „með því að þeir haldi oss og almúgann við rétt Norigis og Íslands lög og gömul friheit og löglegar siðvenjur.“

Ríkisskjalasafn Dana, „Island & Færøe“ Nr. 21. Frumrit á pappír með 6 ásettum signetum.

Þat giðrum vier abote petur med gudz nad at munka-þuera. Sigurdur jonsson radzsmann heilagrar holakirkju. jon pilippusson. torfe jonsson. þorgils sigurdzson. Sueinn finbogason. Jon magnusson. teitur magnusson. ketill jonsson. jon olafsson. skegge jonsson og olafur hialltason. kenne-menn hola biskupsdænnis. godum monnum kunnigt med þessu voru opnu brefe. At vier vilium hylla og hallda vornn högbornasta herra og fôrsta konung Christiern fredrichson fyrer norigis krunu. og vornn æiettan herra og konung. ept-er þui sem vier hófum adur samþykkt. hyllt og halldit hann jafnan. sidan hann var innsettur j rikit. af norigis rikis rade. So og vilium vier giðra hans herradom slikan styrk. med landz hialp. peningum og pionustu. sem kristnum kenne-mönnnum ber at giðra sinum rieltum herra og konge. epter þui sem vorum biskupe med bestu manna rade j landinu verdur samþyckeligt.

Og so vilium vier styrkia herra konungsins vmbodz-menn. þa sem hans herradomur innsetur. eda hier verda logliga samþyckter. medur þui at þeir halldi oss og almug-an med rielt norigis og islandz lög og gömul friheit og log-ligar siðveniur. sem vorum kirkium. oss og almuganum ber at hafa. af kongdomsins valde. Hier vppa vilium vier giðra vornn eid og insigli.

skrifat j almenneligre prestastefnu a eyralande i eyia-firde a midvikudagin næstan fyrir festum corporis christi. Anno salutis M.^o d^o xl. primo.

330.

27. Júní 1541. í Kalmanstungu.

BRÉF Jóns biskups Arasonar og norðanmanna til Alþingis, að þeir vilji hylla og halda Kristján Friðriksson fyrir réttan

konung, en að þeir snúi aprt úr þingreið, sökum þess, sem þeir hafi heyrt um meðferð á Ögmundi biskupi.

Ríkisskjalasafn Dana „Island og Færøe“ 23, frumrit. Sex innsigli eru fyrir, en sex döttin frá. — AM. 266. Fol. bls. 139—140, bréfabók Gizurar biskups í afskrípt síra Haldórs í Reykholti 1654—1657. — Prentað í Safni til sögu Íslands II, bls. 207—208. — Supplement til Christian den tredies Historie, Kh. 1779, bls. 211—212. — Ágríp á dönsku hjá Harboe í Khavns Selsk. Skr. VII, 256.

qvod faustum est.¹⁾

Vjer Jon med gudz nad. Biskup a holum. Sijgurdr Jonnsson. haldor benidictson. Magnus Jonsson. skeggi Jonsson. biarne þorbiarnarson og thomas eiriksson prestar. Are Jonsson Lðgmann. Arne petursson. Audunn sijgurdrsson. sæmundur simonarson. biarne skulason og narfi Jngimundarson leikmenn (giorum) godum mðnnum kunnigt med þessu uoru opnu breve. At uier uilium heidra hylla og halda uorn heygbornazta herra. herra kristiern fridreksson. fyrer vorn rettan herra og norigs konung. og giallda honum allan þann skatt. og skyldur sem kongsins þegnum til ber rettum nor-egs konungi ad ueita eptir þeim suðrnum sattmala. sem uier og uorir forfedur. hafa fyri oss jatad.

vier feingum bref. nu j sumar med jncigle uors heygbornazta herra kongsins. Hlydandi ad hans vnbodzmann. hier upp a landit. skyllði halda oss med rett log. og gamlar godar kristilegar sidueniur. Sem hier j landit. hafa halldit. þar upp æ treystum uier og byriudum uora ferd til alþingisreidar. ur nordlendingafiordungi til kalmanztungu. j borgarfiord. þar feingum vier þau tijðinde ad biskup Augmundur uæri fangadur. fyri utan sinn vilia. og hans peningar uæri teknir. fyri utan dom. þui synizt oss. og fleirum godum monnum. sem eigi se halldit þat herra kongsens bref sem hans herradomur hefir oss nv æ sama are vt sent. og so uitum uier sannliga. ad þau frijheit. priuilegiur. og suarrenn²⁾ sattmale. hefir optlega. af herra kongsens vnbodz monnum hier j landit. eigi halldinn uerit. og fyri þessar greinir vill almuginn j aunguann mata. ad uier ridum

1) Fyrirsögn i 266. 2) Svo.

til þings. nV vm sinn. Enn samþykka mVnum uier bestu manna rad og samþykter. þær sem giordar uerda a alþinge. og oss synizt ecki j mote norigs og Jslandz Lögum.

Styrkia uilium uier og hylla. þann Herra kongsens vmbodsmann sem nu er jnnsettur j landit j ollum greinum. sem oss moguligt er. ef hann uill hallda oss og almugan j norlendingafiordungi med rett log og landsins uana. epter þui sem herra kongsens bref jnnehelldur.

Og fyri þui. ad uier fyr nefndur biskup Jon erum Herra kongsens eidsuarinn undirmann og so eidsuarinn j norigs rikis rad. forbiudum uier ollum lærdum monnum og leikmonnum a Jslande. Ad giora nockurn dom. eda samþykter upp á oss. uora domkirkiu. edur uort biskupsdæmi. þui vier appellerum og jnsetium oll uor mala efne þau sem Huer uill til uor tala. edur kæra. vndir rad og yfirsyn uors heygbornazta herra. herra kongsens og norigs rikis rads. vilium uier sialfir koma. edur senda uorn fullmyndugan vmbodsmann. at suara logum fyri rikissins rade j þeim stad og deige. Sem uor heygbornazste herra. Herra kongurinn til setur.

Samþykktu þetta uort bref og appellacionem þeir menn sem fyr skrifat stendur. og settu sin jncigle. med uoru jncigle fyri þetta bref er skrifat uar j kalmanztungu. tueim nottum fyri Peturs Messu og Pals. Arum epter gudz burd. M. d. xl. og eitt.

331.

[27. Júní 1541. í Kalmanstungu].

BRÉF Jóns biskups Arasonar til Kristophers Hvitfelds, ritað frá Kalmanstungu á Alþing með síra Ólafi Hjaltasyni, þar sem hann afsakar, að hann komi eigi til Alþingis, lofar að styðja umboðsmann konungs, sem honum þykir ráðlegra, að sé Íslendingr, lofar „landshjálp“, segir klerkar vilji ekki laus láta kirkjunnar klenodia, talar um siðabreytni konungs, segist senda Hvitfeldt „smáskeink“, og ánafnar honum 25 hundruð á landsvisu, sem hann eigi hjá Claus van der Merwitz.

Ríkisskjalasafn Dana, „Island & Færøe“ Nr. 26. Frumrit á pappir. Innsiglið er klípt frá.

Heidrligum Herramanne Cristoforus hutfeltt hofudz-
manne yfir allt Jsland komi brefit til.¹⁾

Jon med gudz nad Biskup æ holumm.

Vinsamlig heilsan j gudi se ydur af oss til send.

vier þockum ydur kiærliga fyrir þat skrifelse sem vier feingum af ydur med sera halldore enn saker þess at vorer kennimeunn vilia j aunguan mata at vier ríjdum til alþinges ok so almugenn þar fast a moti þui bid eg ydur audmiukliga ok kiærliga at taka þat eigi til ouilia vid oss. kann vor prestur olafur hialltason vndirvijsa ydur fleire forfoll vorra vegna enn miog er oss þat j moti at vier komum eigi sialfer j tal vid ydur þo þat verdi so at vera nu vmm sinn enn lika vel skulum vier giora ok bijstyra ydar vegna þat pier vilid oss vndervijsa. ydar vmbodzmenn skulum vær styrkia þann sem pier efter setid huad hann kann med þurfa vile hann vorum godum radum at fylgia. radligra þiker oss pier setied þar jslenzkann mann til þvi med gudz vilia skulum vier so til sia at hann skal fa j vorum fiordungi þat sem herra kongenum til heyrir. et cetera. þa landz hialp sem vær ok vorir prestar geta giort kongenum til heidurs hun skal fram koma huort sem vær getum komit henni j ydart skip eda j þau hamborgarskip sem þar liggia fyrir nordan þui flestir þar eiga aunguan flytianda eyre vtan brennistein ok ef vort skip kann koma j sumar þa er víjst at vær munum senda þat med brennistein j þann stad sem pier radleggitt oss serliga ef vær vitum at vor heygbornazti herra kongrenn vill so vera lata. et cetera. Sagdi sera halldor oss pier hefdut sagt at herra kongrenn villdi hafa kirkiunnar klenodia enn þat vilia prestarnir ecki laust lata vtan hans nad sendi sitt jnsiglad opid bref þar vpp æ huad eda huersu miked hans heygbornazta nad vill þar af hafa. þær ordiantior sem herra kongrenn vill inn setia vmm kristinn dominn ok kennimanna sido munum vier eigi kunna stort j moti at tala þui sem al-

1) Utanaskript.

mennilig gudz kristne helldur ok capitulenn j þrandheime samþycker þvi þangat er vort traust ok tilfluckt huad sem vier þurfum j kristnehaldenu at leidrettazt. sendum vier ydur litinn smaskeink. bidium vier ydur kærliga at forsmá þat ecki þvi vær skulum giarnan senda ydur meira ok betra ef vier vitum ydarn vilia at þier villdut færa vort mal fyrir vorn heybornazta herra kongenn til bezta. et cetera. eigum vier hia þeim Claus nær. xx. hundrada skulld vpp a landz vjisu ok þau fimm hundrud fiska at auk sem hann tok fyrir oss. sœum vier giarnan þier tækid það til ydar ok eignuduzt. þvi vær trvum at þat faizt aldreige vtan þier hiolpit¹⁾ þar til. Giarnan villdum vær vera ydar godur vin ef vier kynum þat at fa. þo ydur hafi ordit nockur brigd j vorre lofann vilium vier giarnan bezt bæta.

styrki ydur gud alla tima.

332.

27. Júní 1541. í Kalmanstungu.

BRÆF Ara lögmanns Jónssonar (til Alþingis), að hann vill hylla Kristján konung (hinn þriðja) epter skilmálum í Gamla sáttmála, og segir af sér lögmansdæmi og sýslu.

Ríkisskjalasafn Dana „Island og Færøe“, Nr. 24. Frumrit, og er innsiglið fyrir. — Prentað í Safni II, 205—209.

Eg Are Jonsson Lögmann norðan og vestan a Jslandi. kvnngiore ollum godum mönnum sem þetta mitth bref Sia edr heyra. Ath eg vil hylla og hallda min Heybornazta herra kong kristiern fridreksson. fyrri rettan Norigs kong og giallda honum skatt og alla þegnskyldu. epter þvi sem uor Jslendzsk Logbok jnnehelldur. Sem miner forfedur hafa sig vnnder Suarid. og oss vár hingat send. Af Magnuse kongi Med herra Jone logmanni.

Suo og uil eg hallda þann suarinn sattuála sem jad-ad¹⁾ var skattinum. hakoni kongi þinum koronada. med ollum þeim greinum. Sem þar jnne standa. Sierdeilis ad uier naum fride og islendskum logum og cetera.

Enn fyrri þvi ad eg hefi adur skrifat minum Heyborn-

1) Svo.

azta herra konginum til. ad eg hefi bedit hans nad ad gefa mier orlof. ad uera ecki leingr logmadur. hefi eg þar nog forfoll og. sækir. minnar heimsku. og suo þikizt eg ecki. med rett jslenkz¹⁾ log halldinn. af þeim nockrum. Sem mier er sagt ad mik hafi rægt fyri minum Heygbornazta herra konginum. þui mega þeir enu bestu menn. a alþinge kiosa sier logmann þann. þar er vel til fallenn. þann vil eg hallda. fyri logmann sem. enu beztv menn j landinv fyri nordann og vestan verda samþyckiandi og minn Heygbornasti herra kongrinn setur. þann sem ad aungum vankynnum er kenndr. Suo þat meigi honum fyri þa grein fra hrinda. Enn ek byd mik til allrar hlydni og hollöstu vid minn heygbornasta herra konginn. og alla hans fouita og vmbodzmenn þa sem frid og landzins log hallda.

Bijd eg vm miñs heygbornasta herra kongsins fouita. ad hann seti vel myñduga syslumenn yfir allar systur j nordlendingafirdunge og sierdeilis yfir þa systu Sem eg hefi haft¹⁾ j mitt logmannz kaup hier til haft.¹⁾

Og til Sanninda hier vm Set eg mitt Incigle fyri þetta bref er skrifat var j kalmanztvngu j borgarfirde tueim nottum fyri Peturs messo þa lidit var fra gudz burd. O. d. xl og eitt (ar).

333.

[27. Júní 1541. í Kalmanstungu].

BREF Ara lögmans Jónssonar til Kristophers hirðstjóra Hvítfeldts með reikningsskap sinum.

Ríkisskjalasafn Dana, „Island“ 28, frumritáppír með eiginhendi Ara lögmans. Innsigli drepð á pappirinn.

Heidarligum mauni Christoffer Wjthfelt
komi brefit til²⁾.

Guds kærleikur sie med ydur.

eg sendi nu til ydar alla þa mins herra kongsins peninga sem eg hefi feingit og reikningskapin med. bid ec þier takit ydur ecki til ouilia þo ec komi ecki sialfur því ec vil

1) Svo, 2) Utanáskript.

eckí leingur vera logmadur til þess ec fai þar fyrir nockun rog fyrir minum heygbornasta herra konginum. hefi ec lagt nockra peninga meiri þar til af sialfs mins eign. og er þat vel komit.

vil ec giarnan ydar godur vin uera.
gud styrkie ydur til allra rettinda.

Are Jonsson.

334.

1541.

VIBÐING á staðnum í Skálholti.

AM. 266. Fol. bls. 174—175. (CCCXLIV). Bréfabók Gizurar biskups í afskript sira Haldórs í Reykholti 1654—57.

Virdtu þessir menn stadinn í Skálholtti Anno domini
m d xlj

sira Snorri Hialmsson.

sira Oddur.

síra Jon Biarnarson.

s(íra) Bryniulfur.

síra Eirekur Grímsson. og

s(íra) Pall Hafliðason.

Pall bonde Vigfusson.

Jon Þorvardzson.

Oddur gottskallzson.

Halldor Ormsson

magnus nichulasson og

Oddur Eiofsson brytar.

Jn primis radzmanskiemma giaurd iije.

Jtem gullsmidia og gullskiemma. ije. stora badstofa med
forbasstofu halft vj hundrad.

Jtem gesthvs hundrad.

Jtem elldaskali vje. skiædahvs ije.

Jtem slaturskiemma ve.

Jtem smiorskiemma ve.

Jtem skreidarskiemma med hialli jnnar af ve.

Jtem stadarsmidia x aurar.

Item laubabvr v^c.

Item hesthvsin bædi c.

Item fiosiñ bædi og hladañ ij^c.

Item sodbvr ij^c.

Item hituhvs ij^c.

Item bordklefi ij^c.

Item syruklefinn ij hundrad.

Item storustofañ. forstofañ og burid. gaungin aull fra nordurdyrum og vr vtedyrum med radzmanz loffti allt fyrir lx^c.

Item sueinaskali med vinnumannaskala xij^c og xx.

Item prestaskalinn og skolastofañ. gaungin fra radzmanz loffti og vp ad kyrkiu med klefunum badum. allt þetta fyrir x^c.

Item vestri tradaskiemma v^c.

Item Eystre tradaskiemma ij^c.

Item asmundarstofa ij^c.

Item kiallari med sueinastofu ij^c.

Item Byskups herbergiñ fra Badstofu fram j gaung med karnopinu allt saman fyrir lx^c.

Item j b(r)ijgetarstuku tuenn messuklædi alfær j allt-arenu.

Item ij alltarizklædi med einni brun.

Item haukulkross.

Item ij korporalzhs. vj latinu bækur. koparstika,

Item ij spiaulld malud. ij vaxspiolld. ij biollur. einn ampli med tin.

Item ij skinnessur vondar. ein saug. ij bænablaud.

Item sprangialld.

Item alltariz lecktari og annar lausa lecktari.

Item stoll og þar j jslensk breverizkuer.

Item jslensk sumar breueri.

Item lj^till skapur og eru j bækur.

Item nordsk messubok.

Item messodagakuer. postillá Corvini j tuennu lagi.

Item hatjda messobok lesandi.

Item sjlfurkalekur gylltur.

Item beckurinn fullur med rugl.

Jtem ʝ vadmalastuku lxxx vadir og iiij og v opæfðar og xi alnar betur.

Jtem ʝ austari tradaskiemmu xij klyfberar. fataburzvyrki.

Jtem ny saudla vyrki.

Jtem stort kietilhrof.

Jtem brimarafat vandt med ij jarnbondum.

Jtem stort harhnoda.

Jtem ʝ vestari tradaskiemmu ij smiortunnur og hʝtid lausasmior.

Jtem v tunnur miaulz med iij eingielskum.

Jtem jarnpundare og vog.

Jtem gaumul vyrki.

Jtem þrenn skjúkklæði forn og ij harhnoda¹⁾

Jtem xi dallkierolld.

Jtem xvj strokar.

Jtem lx. trog.

Jtem stort kietilhrof.

Jtem þyðskz¹⁾ eikarkier. ij hurdir.

Jtem stockhrof.

Jtem ij timburauxer.

Jtem ʝ hituhvsi hitukietill. liggur æ iiij tunna.

Jtem kietill liggur a ij tunna og ein ærulaus.

Jtem ij tunnukatlar.

Jtem mælizkietill.

Jtem þriggia fiordunga kietill og ij fiordunga kietill.

Jtem kier vart iiij tunna.

Jtem handkuern.

Jtem steikiteinn med jarn.

Jtem skerdingur ʝ halftunnu med litid lysi.

Jtem sueifarjarn fra kuiru¹⁾.

335.

28. Júní 1541.

á Þingvelli.

TYLFTARDÓMR klerka, út nefndr af Gizuri biskupi Einarssyni á prestastefnu, um kæru Gizurar biskups til Ögmundar biskups, að hann hefði eigi staðið fullan og allan reiknings-

1) Svo.

skap heilagrar Skálholtskirkju, svo sem til bæri og hann meðtók eptir biskup Stephán heitinn liðinn.

Bisk. Skalh. Fasc. II, 4, frumrit á skinni. 12 innsiglagöt eru á faldi bréfsins, og innsigla þveingir eru í 11 af götunum, en aldrei sýnast nein innsigli hafa á þá komið. — AM. Apogr. 2510 (eptir Skálholts frumritinu). — Samtíða afskript af dóminum er í bréfabók Gizurar biskups AM. 232. 8vo bl 117^a—117^b og þar eptir í AM. 266. Fol. bls. 106—107 með hendi strá Haldórs í Reykholti 1654—57, og afskript eptir bréfabókinni meðal Apogr. AM. 2807.

Vm reikningskap kirkiunnar.¹⁾

Ollvm monnum þeim sem þetta bref sia edur heýra senda aboti alexius. marteinn Einarsson. Magnus Eýiolfsson officiali²⁾ Snorre hialmsson. oddur halldorsson radzman.³⁾ Jon biarnason kirkiuprestur. Brýniulfur halldorsson. arne arnorsson. freýsteinn grimsson. Einar olafsson. olafur kolbeinsson. biaurn olafsson prestar Schalholtzbiskupsdæmis. kuEDIU guds og sina. kunnigt giorandi ad sub anno gracie. m.^o d.^o xl.^o j.^o vigilia apostolorum petri et pauli á þingvelli j almenneligri prestastefnu vorum uier j dom nefnder af heidarligum herra. herra Gizure Eýiarssyne. Superintendente Schalholtzbiskupsdæmis. ad skoda. ransaka og fullnadar-dom æ ad leggja vm þa akiæru sem hann klagadi til herra b(iskups) augmundar. ad hann hefði ecki stadit fullaÑ og allaÑ reikningskap heilagrar Schalholtzkirkiv suo sem til bæere. [og hann meðtok⁴⁾ epter biskup stephan heitinn liðinn. huers sal gud nade. Jtem kom þar og fram fyrir oss med fullum sannendum ad greindur biskup augmund hefði iatad högbornazta herra konginum j ualld alla sina peninga. nu af þui ad suo stendur j heilagrar kirkiu laugmale. eigi sijdur j landzlaga bokinne. ad huar sem manz misser uid. greijdzit fyrst innstæda. og allar laugligar skullder adur erfingiar take sinn hlut. Þui ad heilax anda nad tilkalladre ad suo profvdu og fyrir oss komnu. dæmdu uier fyrr nefnder domsmenn med fullu doms atkuædi. heilagre Schalholtz-

1) Utan á frumbréfinu með samtíða hendi. „Reikningskapardomur Schalholtzkirkju sem dæmdur var j prestastefnu“, bréfab. 2) Svo bæði frumbr. og bréfab. 3) bréfab.; radman, frbr. 4) [b. v. bréfab,

kirkiu fullaū oc allaū reikningskap af peningum fyrr greindz herra b(iskups) augmundar. epter þui sem advr nefndur herra Gizur kiæme fremzt profe oc skilrike ad. ath hun hefdi att j kuiku og daudu. faustu og lausu. fridu oc ofridu. minna hlut oc meira. utan stoks og innan. oc opt nefndur biskup augmund medtok epter sinn foruerara fyrr nefndañ biskup stephan.

Og til sannenda hier vm festum uier uor insigle fyrir þetta domsbref. Skrifat j sama stad deigi og are sem fyrr seiger.

336.

[28. Júnj] 1541.

[á Þingvellj].

SVAR klerka Skálholtsbiskupsdæmis upp á Ordinanzeuna.

AM. 232. 8vo bl. 25a (XXXII). Bréfabók Gizurar biskups í frumriti. — AM. 266. Fol. bls. 13. og bls. 159—160 (= b). Bréfabók Gizurar biskups í afskript sira Haldórs í Reykholti 1654—57. — Prentað hjá Harboe í Khavns Selsk. Skr. V, 263 (eptir 266). Sbr. F. Joh. Hist. Eccl. Isl. III, 187—188.

[Anno domini 1541.¹⁾

Responsum ad ordinationem [ecclesiasticam.¹⁾

Jatum vær kennimenn Schalholtzstiktis ad uier uilium [medtaka²⁾ wors hõgbornazta herra kongsins Ordinationem³⁾ [epter þui⁴⁾ gud gefur oss sina nad til og wor formadur verdur oss tilseigiandis at holdnun) ollum kennimannligum friheitum. [enn¹⁾ það afseigium uier hana j nockurn mata ad motstanda það þessu landi bilægilig⁵⁾ ær.⁶⁾

nomina sacerdotum.

Aboti alexius.

sira marteinn.

sira Eirekur jonsson.

magnus Eyolfsson.

Þorleifur eireksson.

Oddur halldorsson.

jon biarn(ason).

Bryniulf(ur) halldorsson.

1) [sl. b. 2) [yfer osz taka b. 3) ordinatio b. 4) [sem b. 5) bærilegt b. 6) b hættir hér.

jon Þorleifsson.
 olafur kolbeinsson.
 biorn olafsson.
 Ēinar olafsson.
 jon Þardarson.
 freysteinn grimsson.
 eirekur grimsson.
 tume gudmundsson¹).
 loptur narfason.
 gisle jonsson.
 snorre hialmsson.
 gisle nikulasson.
 arne arnorsson.
 are Þogr(imsson).
 olafur jonsson.
 magnus ionsson.
 halldor gislason.
 Þordur eyolfsson.

337. [28. Júní 1541]. á Þingvelli.
 SAMÞYKTAEGREINAR Gizurar biskups og klerka hans „á Alþingi“.

AM. 266. Fol. bls. 164—165 (CCCXLII). Bréfabók Gizurar biskups í afskrift síra Haldórs í Reykholti 1654—57.

Articuli samþyck(t)ir af Byskupinum og hanz
 kiennimonnum a alþingi.

J fyrstu kom so²) til samanz vm sera Sæmund Jons-
 son þad hann vegna sinna ydiulegra afbrota mætti ecki
 leingur sýnum kiennimanzskap hallda. Þui þar kom fram
 fyrir osz þad hann hefði att iij born j frjylluhjfi og fallid
 eitt sinn j hordom.

Jtem vñ siera Jon Eigelsson þad hann halldi sýnum
 heidri saukum þess ad hanz brot hafði ecki so opinbera

1) Gunnarsson 266 (rangt). AM. les „Gudmundzson“, þó með eforði. 2) Svo; rétt: oss.

h(n)eygslan giort ad aundverdu. helldur med slægd og brogdum vpgrafist.

Item vīm sera Gjssur Jonsson vegna naudsynia og prestafædiz og godañ vitnizburd sem hann hafdi af ollum sijnum kiennyngum og langra torfærna þa vjrdist Byskupinum med sijnum kiennimonnum þad hann mætti samt vid sinn kiennimannskap vmlidinn verda.

Item vm alla þa menn sem j opinberum sokum brotligir verda skuli ecki firr meir j sijnna soknarkyrkiu ganga helldur enn þeir adur til avijsingar sinnar leidriettingar findi sinn kiennimann og fai hanz leyfi med fortaulum af gudz ordi og godum radum. Enn ef so kann til ad bera ad nockur findist so forsugur þad hann an þessa ydrunar merkiz anar jnn j sijnna sokna(r)kyrkiu þa vndandragist þui leingur hanz aflausn.

Item þad vid skjrn þeirra vngu barna sieu sem flestir vidstaddir og minsta kosti allt prestsinz heimafolk.

Item þad allir opinberlegir glæpamenn so sem eru frjlluhljfizmenn. hordomzmenn. mandraparar. þiofar. et cetera taki opinbera aflausn af sijnum þjngapresti.

So og er þad mitt sierligt bod og þjfalnyng ad sira Einar arnason fylgi fram þeim articula laugtek(in)nar kyrkiu ordu af rjksisinz radi Danmerkur og noregiz sem nu var samþycktur af kiennimonnum skalholltz stjktiz j sumar a almennilegri prestasteffnu ad prestar allir þjndi sitt hiuskaparband og sieu eigingjffur sem ecki hafa þjndindiz gafu af gudi þeigid so þeir kunni einer samlir ad bljfa. Enn straffi og avjti þa alla er odruvijsi giora.¹⁾

338.

28. Júní 1541.

á Þingvelli.

MINNISGREIN Gizurar biskups, að hann hafi lýst því á Þingvelli fyrir kennimönnum stiktisins, að þeir þyrftu einskis biskupslegs embættis af sér að vænta, sem Ordinanzían leyfði ekki, og að klerkar hefðu lofað að vera sér hollir og hlýðnir, ef þeir feingi að halda sínum kennimannlegum friðheimtum.

1) Þessi síðasta grein er prentuð í Kirkjusögu Finns biskups III, 196.

AM. 266. Fol. bls. 160. (CCCXXXII). Bréfabók Gizurar biskups í afskrípt sira Haldórs í Reykholti 1654—57.

ad memorandum.

A þriðjudæginn næstan fyrir peturzmessu og pallz a þjnguelli Anno m d xlj opinberadi eg Gyssur Einarsson superintende(n)s schalholtensis fyrir kiennimonnmm styck(t)-isinz ad þeir þyrffti ei neinz þess byskuplegs embættiz af mier ad vænta sem laugtekin herra kongsinz ordinatio leyfði ecki. spyriandi þa huort þeir villdu mier sjna hollustu og hlydni syna og mig hallda fyrir kyrkiunnar formann. Enn þeir sögdu þar thil allir ja ad þui til skjlldu ad þeir halldi sýnum kiennimannligum frjheitum hafande vid mig hand-saul sierhuer þeirra.

339.

30. Júní 1541.

á Öxarárþingi.

ALÞINGISDÓMR útnefndr af Erlendi lögmanni Þorvarðssyni og Þorleifi lögmanni Pálssyni, ennfremr af Péttri Andrésyni lögmanni í Túnsbergi, eptir konungs boði, um töku Viðeyjar-arklaustrs og dráp Diðriks van Minden og hans fylgjara.

A.

Frumtextinn á íslenzku.

Ríkisskjalasafn Dana „Island, Færøe og Grønland“ nr. 25. Aftan á bréfinu stendr: „1541“. Bréfið er á pappir og undir það drepíð 6 innsiglum með oflátum¹⁾.

Ollum monnum sem þetta bref sia eda heyra senda Magnus Biorsson Oddur Sigurdsson Oddur Tumason²⁾ Grimur Jonsson Jon Eireksson Skule Tumason Einar Dagfinsson Ellindur Einarsson Arni Einarsson Jon Jonsson³⁾ Kare Grimsson og Þorhalle Einarsson suarner laugrettumenn quediú guds og sina kunnigt giorandi at arum eptir guds burd M. d xl og j aar fimtudaginn næsta eptir Peturs messu og Páls æ almennilegu Auxarárþingi vorum uier j dom nefnder af heidarlegum manni Ellindi Þoruardz-

1) Afskr. af báðum textum þessa skjals frá Guðbrandi Jónssyni. 2) þessu nafni er bætt við fyrir ofan línu. 3) Hér stendr „Björn Arnorsson“ í frumritinu, en yfir það er strýkað.

syne laugmanne sunnan og austan æ Islandi. Saumuleidis Þorleifi Palsssyni laugmanne nordan og uestan æ Islandi. Ei sidur af Petre Andressyne laugmanne af Tunsbergi at skoda og ransaka og fullnadardom æ at leggja um þau mala efne sem vor hogbornazte herra kong Kristiern hafdi skipat med sinu insigludu brefi at hier skyllde skodazt og ransakast sem til hafa fallit millum Claws fan der maruizen og islendzkra manna. J fyrstu grein kom þar fram abota¹⁾ Alexius af Uidey og kærði til greinds Clawus at hann hefði farit heim j sagt klaustur Uidey huittasunnu morgun og gripit og tekit klaustursins peninga og hans medfylgiarar barit menn og bundit, at oupplesnu herra kongsins brefi þui sem hann hafði honum ut gefit upp æ sama klaustur og sidan uar upp lesit æ Alþingi sama sumar. J annari grein uændiz fyrnefndur claus, at so hefði uerit samþykt æ alþingi sama sumar epter þat at upp uar lesit herra kongsins bref, at greint klaustur uidey skyldi standa sem komit uæri, til næsta eptir komanda auxarærfings til þeirrar miskunar sem herra konungurinn uildi þar á giora, og fyrir þæ sak²⁾ hefði hann þar eptir latid sina þienara didrek fan minden og hans fylgiara huerer sidan hefði uerit oforsyniu j hel slegnir æn doms. Jtem j þridiu grein kom þar fram fyrir oss xij manna domur med laugmanns urskurdi so hliodandi at nefndur didrek og hans medfylgiarar uoru dæmdir rett slegnir fyrir þau uondsleg ord og uerk og rangar fiar attektr sem sannprofadist at þeir hefði giort at þeim uitnum leiddum med suordum bokar eidum sem sa domur utuisar og inne heldur, huorn jon biornsson hafði dæma latid j umbodi herra ellinds laugmanns æ laxarholtz þingi huat opt greindur ellindur laugmann kendizt ecki at hann hefði þat sama umbod ut gefit³⁾. Nu af þui at so stendur j uori landz laga bok at þar sem menn eru af teknir odæmder og þo fyrir fullar sakir [sie utlæger þeir æ unnu sie utlæger³⁾] til slikrar miskunar sem kongur uill æ giora. Jtem at þann urskurd sem laugmann leggur á ma eingi madur riufa nema kongur

1) Svo. 2) umboðsbref Erlends, dags. 18. Aug. 1539, er þó enn til, og er prentað í þessu bindi sem Nr. 191, 3) [Setning þessi er svo í frumr.

med bestu manna ráði. Þui at heilax anda nad til kalladri at so profudu og fyrir oss komnu dæmdum uier fyrnefnder domsmenn med fullu doms atkuædi dada bonda gudmundsson so og philippus bonda runolfsson skullduga¹⁾ at sueria fullan bokar eid at þeir hefdu heyrt titt nefndan ellind gefa greindum jone þetta sama umbod forordslaust j allan mata huern eid þeir soru þar strax æ þinginu. þui dæmdum uier þan sama dom med aullum sinum greinum og articulis fram til herra kongsins nada og miskunar af beggia parte og þa utlæga til kongsins miskunar sem þa j hel slogu og a sig lýstu. Og til saninda hier um settwm uier uor insigli fyrir þetta domsbref skrifat j sama stad degi og æri sem fyr seier.

B.

Samtíða dönsk þýðing.

Ríkisskjalasafn Dana „Island, Færøe og Grönland“ nr. 16, 8. skjal í því hepti.

Wij effter screffne Magnus biörnsson odd sigurdsson Grim Joensson Joen ericsson Skule tomesson Einar daffinson Ellend enarsson Arne enarsson Joen Joensson kore grimsson odd tomesson och torald enarsson sorne logrette mend göre viterligt at aar effter guds burdt Mdxl primo thorsdagen nest effter sancti Peders dagh þa almennigt awx- arartingh vore wij vdi dom nemfde aff Erlige mend Ellend torwardsson logmand sónnen och ósten þa Jsland och aff torleff paelsson logmand norden och vesten a fornemfde Jslande och aff Peder Andersson logmand aff Tonsberg²⁾ ath skode ransage och full dom þa legge vm thi mal- emffne som vor hogborniste herre kungh Cristian haffde her ind skicked med hans nad beselgde breff ath her skulle skodis och ransages thet som till er fallet j millom³⁾ claws van der Marwissen och Jsenske mendh.

J thet förste kom ther fram abed Alexius aff vido och kerde till fornemfde claws at hand haffde ind falled vdi

1) Svo. 2) Hér stendr i textanum „j Norege“, en yfir það er stryk- að. 3) Hér stendr i textanum „Erligh mand“, en er aprt út strykad.

fornemffde kloster vidö hvide sunnedagh ath Morgen och ther griped och tagett klosters peninge och hans medföl-gere mett ham och slaged och bundet hans folk och ecke haffde ladet vplesse herre kungens breff ther som hanem pa samme kloster vntt och giffued var huilket breff siden var vplesed pa altingh samme sommer ther effter och tha var samtyct pa bade sider at fornemffde kloster vidö skulle blifue til freds til neste effter komende awxaratinge till sodan skick som herre kungen vele ther pa gore och ther mett haffde claws effter ladet sine tienere bliffue ther som var diderick wan minnen och hans medföl-gere huilke som siden bleffue j hell slagne vforsynie forvden dom.

Jtem kom ther och fram for oss en tolf manne dom mett logmands ord skyrelse ludende ath fornemffde diderick och hans medföl-gere vore dömde rett slagne for the vbe-quemlige ord och gerninge och for the peninge som the haffde vrettelige tagett som bewist var at the haffde giort och ath the vidne vore soren mett boger Edh som then dom inne holler och vduiser huilken Joen biörnsson haffde ladet dömdt som var vdi vmbod Ellend torfuardssons log-mands a laxerholtz tingh En fornemffde Ellend ej ville ken-nis ath han haffde ham thet samme vmbod vdgiffuet. Nw eff-ter thi at so star vdi norege (!) lands lege (!) bolck ath ther som mend vorde aff tagne vden dom och tha for fulle sager tha er the vdleger som them sla och skule nyde then miscund som kungen vill göre mett them. Jtem framdelis then ord skirelse som logmanen siger aff for en dom then ma engen bryde vden kungen med beste mends radh och tha effter then bewisingh som for oss kom tha dömde wij tisse doms mend dade gudmundsson och philippus runolsson at the skulle swerie en fuld boger Edh at the haffde hört for-nemffde Ellend logmand giffue fornemffde Joen biörnsson thet samme vmbod for vden nogen forordh j alle made huilken edh the ther strax sore pa tingett

Thi dömde wij then dom mett alle sine grene och arti-culis framdelis till vor kereste nadige herre miscund pa begge parte och them vdlege till kunge miscund som them j hell sloge och then gerningh pa tem lyste. och till san-

nind her vm sette wij vore incigle for thette doms breff screfuet pa altingh dagh och aar som fore siger.

340.

1541.

á Alþingi.

ALÞINGISSAMÞYKT um nefndarmenn, sem eigi vilja sverja sína eiða.

Landsbókasafn 788. 4to bl. 30b, skr. c. 1640. — AM. 60. 8vo II, 13b, skr. c. 1661—1690.

Alþingis Domur Anno¹⁾ 1541

[vm þa²⁾ nefndarmenn sem eij³⁾ wilia sueria síjna eijda effter Logum [dæmdur aff allre logriettunne. Woru þeir dæmd-er skillduger⁴⁾ 4 morkum vid kong. enn¹⁾ giallda afftur nefndarkaup. [sie þeim þad adur golldet⁵⁾. og sieu wr nefndinne.

341.

1. Júlí 1541.

á Þingvelli.

ÞORLEIFR lögmaðr Pálsson staðfestir dóm Orms Guðmundsonar um löggjafir Ara Andréssonar og Þórdisar Gísladóttur til Orms.

AM. Fasc. XLIX, 31, frumrit á skinni. Innsiglið er dottið frá.

Þat giore ec þolleifur pälsson laugmann nordan og uestan a jslandi. godum monnum kvnnigt med þessu minu opnv brefi at ec hefi sied og ýferlesit þann dom sem ormur gudmundzson hefur latid dæma um þa peningagiof sem are heitin andresson og þordis heitin gísladotter han(s) eigin-kuinna hofdu gefit honum sinar lauggiafer. leitst mier sa domur j allan mata skialegur og myndugur⁶⁾ med ollum sinum greinum og articulis sem hann jnne helldur epter þui sem ari heitin andresson og þordis heitin gísladotter sem guð⁶⁾ þeirra sal nadi hafa matt fremst med laugvm giora

1) sl. 60. 2) [sl. 60. 3) ecki 60. 4) [sekist 60. 5) Hér er útstrykað „] (það þó ekki útstrykað) allan mata“. 6) Svo (með „ð“).

og hann med riettu ath sier mega taka fyrr sagða peninga jarder og kvijldi þ[ar] sem þeir stædi. og þa skyldvga aptur ath skila sem halldit hafa opt skrifada peninga. Og til sanninda hier vm set ec mitt insigli fyrir þetta wrskurdar-bref hvert skrifat var a þingvelli favstudægin næstan epter petursmessv. arvm epter gvds burd 7 d. og xl og eitt ár.

342. 4. Júlí 1541. á Bremara Samson.

KRISTOPHER hirðstjóri Hvitfeld úrskurðar jörðina Stapa eign Péturs Einarssonar, sem Ögmundur biskup hafði feingið Pétri í þjónustulaun, en tekið aptur „í þeirri sömu för, sem fyrrnefndr Pétur hafði gert til Þýzkalands“, og biskup selt síra Freysteini (Grimssyni).

Ríkisskjalasafn Dana, „Island“ Nr. 30, transskript á skinni frá 7 Dec. 1543. — Afskript í Fornbréfasafni Thorkelins.

Jeg Cristofor Huitfeld haufudsmann uppa Steiuikhholm og J(s)land giøre alle vitterligt med thette mitt opne bref. at epter thij at alle clostre i Danmarks oc Noreges rike og so Jsland. alle gamle klausturegner eru dæmde under uor nadige herre konglige maiestad til Danmarck og Noregis krunu. æuinlige ad uære epter kongligre maiestat oc hans nad. rad. oc vilie. oc epter thij at thenne same breffvjsere. Peder Einersson. hafer berett faur mic at then samme gard sem biscup Augmund hafer gefid hanum faur sin villige og tru thieneste. til æuindelig tijd ad byhalde skulendis han med alle sine rette eruinge og epterkomere. ok ut i then same reise sem faur bynefnde Peter giörde til Thyskeland. tok fornefnde biscop Augmund same gifne gard jgen. hue- liken gard han selde herre Freystein. ok nu jgen upp a ny hafer fornefnde byskup Augmund bykent og tilstaed at hafi ueluilanlige jgen unt og gefid fornefnde Peter Einarson fornefnde gard Stape. liggendis i H(n)arer kirkiu sokn. vtí dande menners næruerelse som uar Peter Hans skrifari og laugmand i Tunsbergis leni i Noregi og herri Gisli Jonsson.

Thj fiobiodin eg alle geistlig og verdzligg eller ey hwo sem helst ther ere. eller uære kunne sem for kongliga maiestat skyllð giøre og late vilie. ad thei fornefnde Peter Einerson. eller fornefnde gard. ey hindre eller hindre late. eller ut j nockun mate ther upp a forfang at giøre. vnder konglige maiestat hyllest gunst og nade. Thill biyuisning at so j sannheit er sem hier forskrifed star hafer jeg thryckt mitt jnsigle hier nedan upp a thetta mitt opne bref sem gifed og skrifad er upp a konglige maiestate skip Brennara¹⁾ Samson for Jsland then mandagen næst epter Mariæ visitacionis dag. ar et cetera. O. d. xl. j.

343.

4. Júlí 1541. á Brimara Samson.

ÖGMUNDR biskup samþykkir, með ráði Kristophers Hvitfelds, að jörðin Stapi, sem biskup hafði feingið Pétri Einarssyni í þjónustulaun, en tekið aptr og selt síra Freysteini (Grimssyni), þegar Pétr gerðist handgeinginn Claus fan der Meruitzen, skuli vera eign Pétrs, því að Pétr hafi beðið sig fyrirgefningar og lofi konginum trúskap.

Ríkisskjalasafn Dana, „Island“ Nr. 30, transskript á skinni frá 7. Dec. 1543. — Afskript í Fornbréfasafni Thorkelins.

Vier biskup Augmund under gudz þolenmædi et cetera. giorum godum monnum kunnikt med þessu voru opnu brefi at uier medkennuzst ad uier hofum gefit Petre Einarssyni jordina alla Stapa er liggur j Knarrar kirkiu sokn med aullum þeim gaugnum og gædum sem greindre jordu fylger og fylgt hefer at fornu og nyu. badi til sios og landz. Enn saukum þess at Petur Einarsson for til Claves fan der Meruitzen og uard hans handgeungeun mann. þann tid er fornefndur Claves og uier uorum j nockru osamþycki. þa medkennuzst uier at þessa saumu jord Stapa selldu uier sira Freysteine Grimssyne seinna enn eg hafda gefit hana Petre (Einarssyne) adur. Nu saukum þess at Petur Einarsson hefer geingid til hlydne uid oss og hefer bedid oss at uier skyllidum gefa sier til. huad oss matte forþockazst þar

1) Svo.

ut j. Suo og formerkium uier at hann uill uera trur kongsens pienari. þvi stadfestum uier nu upp a ny. ad adur greind jord Stape skal uera hans æfenlig eign. og hans laugligrá erfingia. an nockurar hindranar. Enn uier bidium kærliga sira Freystein ad taka aptur sina jord sem hann skyldi fa oss firer greindan Stapa. hofum uier þetta giórt med radi og samþycki Christofors Huitfeldts mins herra kongsins hirdstiora yfer allt Jsland. ad hiaueraundum heidarligum manni Petre laugmanni af Tunsbergi og sira Gisla Jonssyni. Ok til audsyningar hier um settu þeir sin jnsigle med uoru jnsigle firer þetta bref skrifat uppa mins herra konungsins skip Brennara¹⁾ Samson. manudagen næstan epter visitacio Marie um sumarit. arum epter guds burd ∞ . d. xl. j.

344.

4. Júlí 1541. á Brimara Samson.

VERNDARBRÉF Kristophers hirðstjóra Hvitfelds handa Daða Guðmundssyni.

Landsbókasafn 72. 4to bls. 634, með hendi síra Jóns Haldórssonar í Hítardal c. 1720.

Bref Christoffor Hvitfelds utgefid Dada Gudmundssýne honum til verndar. Anno 1541.

Jeg Christoffor Hvitfeldt höfudzmann uppa Steinvigholm og Jsland gióre viturlegt med þessu mijnu Brefe ad eg hefe takid og annamid. og med þetta mitt opna Bref uppa konunglega Majestatz vor kæraste og nådugaste herra vegna taker og annamier þennañ sama fyrnefndañ Brefvijrsara Dada Gudmundsson med hans hustru. Börn. hiön. þenara. gotz fast og laust. med öllu þvi sem hann eiger. under konunglega Majestatz vernd og bijskermelse. Thii forbiode vii alle geistlig og verdslig. eller ehvo som hellst eru. eller vere kunne sem for^{ne} konunglige Majestatz skulld giöra. og láta vilia. ad the fyrnefndañ Dade Gudmundsson uppa personen. eller nockud hviss hand eiger. hijndre edur hindra láta.

1) Svo.

plaga. mæda. [hindra¹] edur öforrietta i nockurn mæta under konunglegrar Majestatz hollustu. gunst og næde. Til bijvysing. að so er i sannheit hefe ieg tröckt mitt jonsigle hier fyrer nedan þetta mitt opna Bref. som gefid og skrifad er uppa Bremer Samson [i för¹] Jsland. manudaginn effter visitatio Mariæ Anno 1541.

345. 9. Júlí 1541. á Álptanesi.

ÞORLEIFR prestur Eiríksson kvittar Teit Oddsson um andvirði Ytrahólms á Akranesi.

Frumbréfasafn JSig. Nr. 16, vidisse á skinni frá 15. Maí 1577, komið frá Páli Melsteð („Þetta skjal fekk eg 28. d. Febr.m. 1842. P. M.“) og hefir aldrei verið innsiglað, enda sýnist þetta vera afskrípt transkriptsins, frá c. 1650.

Þat giore eg Þorleifur prestur Eiríksson godvm monnum kunnigt med þezu mijnu opnu brefe. ec medkennizt ath eg hefe fulla oc alla peninga vpp bored af Teite Oddzsyne. sem mier vel anæger er i kaup ockart var skilid fyrir jordena alla ytra holm a akranese j Garda kirkiu sokn. þui gef eg adurgreindañ mann Teit Oddzson aullungis kuittañ oc akiærulansañ um fyrr greindt iardar verd fyrir mier oc øllum mijnum efterkomendum lauglegum erfingium. Oc til sanninda hier um set eg mitt inncigle fyrir þetta kuitunarbref. Skrifat a Alptanese æ Myrum octavi dag visitatio(nis) Marie virginis Arum epter Gudz burd Q. D. xl oc eitt ar.

346. Sumarið 1541.

BREF Gizurar biskups til Ara lögmanns Jónssonar, að alt skuli trútt þeirra á milli og alt það haldast, er þeir hafi bezt við lofamt; segir ekki mundi hafa ver farið, þótt lögmaðr hefði til Alþingis komið síðast.

AM. 266. Fol. bls. 140 (CCLXXIX). Bréfabók Gizurar biskups í afskrípt síra Haldórs í Reykholti 1654—57.

1) [Svo.

Eodem anno til Ara laugmanz.
Salutem in Authore Salutis.

fieck eg ydart brief med Pale Grijmssyne j huoriu þier saugdust giarnañ hallda vilia þad vid lofudust med ef þad væri af mier halldid.

Vil eg giarnan suo sie firer minn part oc ecki skulud þier med saunnu annarz formerkia. almuganum landzins hefi eg hid besta til lagt þad eg hefi gietad. og alldrei hugda eg odruvjysi ad giora ne hygg eg efftir mýnu megni. sie gud minn vottur. ad eg hefi aungvan mann þeincktt ad motfalla þott ydur hafi odruvjysi flutt verid.

Gud [giefi¹] ad þier hefdud ecki yduar(re) alþýngizreisu vpbrugdid þui eg veit ecki annarz enn suo mundi jafnuel farid hafa.

Þacka eg ydur fyrir hestinn sem þier sendud mier og þad sem vid hofum best med lofast skal statt og staudug(t) standa af mýnum parti.

malevolorum meorum obtrectationibus (si qvæ sint) non credas.

in christo vale mi frater.

Gisserus Einari
superintendens Schalholtensis.

Heidarlegum Herra Ara Jonssyni
laugmanni sendist briefid.

347.

Sumarið 1541.

BRÉF Gizurar biskups til Jóns biskups á Hólum, að alt mundi vel hafa farið, þó að hann hefði haldið áfram þingreið sinni (í sumar), treystir því að alt sé af trúnaði þeirra á milli, kveðst hafa sent konungi sex hundruð lóð silfurs frá Skálholtskirkju. Segir höfuðsmaðr haldi, að á dómkirkjunni og klaustrunum sé mikið gull og silfr „saman-sankað“.

AM, 266. Fol. bls. 140—141. (CCLXXX). Bréfabók Gizurar biskups í afskrípt sira Haldórs í Reykholti 1654—57.

1) [leiðrétt; hefði giefad (!) 266.

Præmissis fraterna et amicali salutatione et benevolo gratiferandi affectu.

Vndradi mig storlega kærri herra og broder ad þier brugdud vp ydare alþyngizreisu nu syðast. Veit eg ecki annarz enn aullu vel mundi farid hafa þo (þier) hefdud henni fram halldid. Vndirstend eg vel ad huori(g)um¹⁾ ockar er truanda þui sem vondir menn bera til hinz verra stjkt-anna a milli. þui það skal ecki sannprofad verda ad eg vilie eda hafi viliad annarz vid yður eda ydvarn varnad þy-girna helldur enn það sem sialfur eg villdi hliota og hreppa. treysti eg somuleidiz til yðar nadar efftir ockrum signetud-um briefum ad mýnir motstandarar lærdir edur leikir muni eckirt hæli edur tilflukt hia yður hafa. þui eg skal aunguum til vonda vera fyrer vtan fulla sak. Vil eg og saumuleidiz yduar vegna giora af mýnum parti og sannañ brodurligan truskap med yður hallda.

Sex hundrud lod silfurz hefi eg og mýner kiennimenn ordid jatza nadugasta herra konginum vt ad greida af dom-kyrkíunne og stjktinu fra teknum klaustrunum. þui vmbodz-madurinn hyggur ad æ þeim muni mickid gull og silfur samansankad huar ad þo verdur hýtil edur eingin raun æ.

kunna yðrer prestar framar meir ydvarri²⁾ nad ad vnd-ervísa eitt og annad huorsu til hefur geingid hjer a þyng-enu. þui giorist mier ecki þorf þar vñ ad skrifa. Cum hys paucis omnipotenti deo æternaliter uos commendo.

| o | | o | superint. Schal.

Reverendo in christo fratri et domino Joanni dei gratia Holensi³⁾ p s.⁴⁾

348.

Sumarið [1541].

í Bjarnanesi.

MINNISGREINAR Gizurar biskups nokkurar, meðal annars um Haukadal.

AM, 266, Fol. bls. 147 (CCXCIX). Bréfabók Gizurar biskups í afskrípt síra Haldórs í Reykholti 1654–57.

1) huorium(!) stendr í handritinu, en það er bersýnilega rangt enda leiðrettir AM. það í afskrípt sinni. 2) ydvarz (!) 266. 3) Holensis, hdr. 4) = præsenteretur.

Jtem feingid Jone Be(rg)steinssyni kugylldi hia sira Jv. are. enn eg em skyldugur Oddi v̄m annat. feingid Joni viij alnir vadmalz. jtem mioltunnu.

Jtem giefid sira Jon Þordarson quittan v̄m þau ije fiska sem hann hafde fyrir Byskup Augmundi j grunnavtjk.

Giefid Pietri það suar vpa Haukadal og það sem þar fylgir ad eg hielldi til laga firrgreindum eignum vpa kyrkiunnar reikningsskap.

Skrifad Biarnarnesi efftir kauptjd.

349.

[1. August 1541.

á Eiðum].

MINNISGREINAR Gizurar biskups um reikningsskap kirkjunnar á Eiðum.

AM. 266. Fol. bls. 158 (CCCXXVI). Bréfabók Gizurar biskups í afskrift sira Haldórs í Reykholti 1654—57.

Þridiudæginn næsta efftir Olafzmessu fyrri stod hvsfreyan á Eidum mier reikningskap kirkjunnar sem fallid hafdi vm forlidin xxij ðr nju hundrad(a) vphæd. gallt hun kyrkiunne god messuklædi j ije en fiell nidur j kyrkiubot og hvsabot það sein meijra var þui hun hafdi golldid smidnum Joni Arngrjmsyni ije j smjdarkaup er hann smjydadi ad kyrkiunni.

hiaverondum siera Snorra Hialmssyni. pale fusasyni. Birne skaf(inssyni).

Saumuleidiz kuittañ giefid Biorn Skafinsson v̄m sinn reikningsskap er fallid¹⁾ hafdi j næstu forlidin xvij ðr ix alner huert ðr. fell það somuleidiz nidur j kyrkiu vpgjord og husabot.

350.

4. August 1541.

á Skríðu.

GIZUR biskup í Skálholti samþykkir bréf það, er Torfi bóndi Þorsteinsson kom fram með fyrir hann um skógarpartinn í Hallormsstaðaskógi.

1) lejðr, ; hallid, hðr.

AM. 266, Fol. bls. 142. (CCLXXXV). Bréfabók Gizurar biskups í afskrift síra Halldórs í Reykholti 1654—57.

Eg Gyssur Einarsson et cetera.

ad med dandimanna radi hefi eg samþykkt það sama brief sem torfi bondi Þorsteinsson kom med fráñ fyrer mig vñ skogarpart j Hallormzstadaskogi sem brief það (hier) er med fest vtvijsar og jnnihelldur. huort ad eg giore myndugt og skiallegt j allañ mata med ollum sijnum greinum og Articulis þessum .v. hundrudum gollndum j godum penjngum sem efftir standa. sie þa þessi sami skogur med greindum takmorkum æfinlig eign greindz torfa og hanz erfjngia.

Voru þessir dandismenn nærverandi og samþykkiandi prior Brandur. s(ira) Snorri Hjalmsón. s(ira) Einar Arnason og síra Hallur Þorsteinsson.

Og til sanninda hier vñ set eg mitt jnsigle fyrer þetta samþykktarbrief skrifad a skridu fimtudaginn efftir olafz-messo sijdari arum efftir gudz burd m. d 401¹)

351. 4. August 1541. í Skriðu.

DÓMSÁGRIP Gizurar biskups um hjónaband Guðna og Ingi-
bjargar.

AM. 266, Fol. bls. 159 (CCCXXIX). Bréfabók Gizurar biskups í afskrift síra Halldórs í Reykholti 1654—57.

Þessir voru domzmenn j domi Gudna.

prior Brandur, síra Snorri, síra Hallur, síra Asgrjmur, síra Eirekur Grymsson, síra Þorsteinn vndir Halsi.

fimtudaginn efftir olafzmessv sijdari Anno 1541 a skridu vorum vier j dom nefndir af herra Gyssuri ad skoda. ransaka og fullnadar dom a ad legia vm hionaband gudna og yngibiarg(ar). sem hann hafdi keyffit.

Dæmdum vier greindan gudna skylldugañ ad lata sinna barna modur gudrunu j burt fra sier. Enn taka aftur sijnna eiginkonu til sijn elligar annarleidiz hallda hreinljfi so leingi

1) þ. e. 15401 = 1541.

þau lifa bæði gudni og yngibiorg. Enn vīm hanz sakferli er hann hafdi ongva quittan fyrir ij hinum sjudustu bornum dæmdum vier thil Biskups nada.

355. 6. August 1541. í Málmei.
 KVITTAN Kristjáns konungs III. til Kristophers Hvitfelds um það gull og silfr, sem hann hafði uppborið i skattinn og tollinn (landshjálþina) af biskupunum á Islandi.

Ríkisskjalasafn Dana, Register over alle Landene IV, 10b. —
 Prentað i Danske Magazin III, 1747 bls. 351—52.

Christoffer Ottssen fick Quitandtze.

Wij Christian et cetera.

Giøre alle witterliigt att oss Elskelige Christoffer Huitfeld wor mand tienoer och Embitzmand paa wort Slott Stenwigsholm, haffuer nu wdj dag wdj wort Egit kamer offuer andtuordet oss sielff wdj (egen handtt) thette efftherschreffne guld (och) sølff som hand paa wore wegne haftue(r) opeborett aff tholden skat och tislügeste aff Bisperne paa wort land Jsland. som er först.

xij Rosenobbel.

tyffue och thrij halffue nobler.

thrij hundred firesindtz tyffue och tuo Engelotter.

elluffue engelske kroner.

fire golt gylden.

fire dubilt ducater.

tre frandtz kroner och ett hundred threduge och firre Jochimsdaller och en ort som hand haffuer oppeborett aff Bisshop Agemundt.

Jtem tiuge Engelotter. och thresindtz tiuge Jochims daller¹⁾ aff Superintendent gødtsser.

J(t)em halfftresindztiuge och fire engelotter.

Threduge och thrij rinske gylden.

threduge och tu frandske kroner.

1) hér stendr: och en ort, en punktar settir undir til merkis um, að því sé ofaukið.

Sexten enpter gylden.

thj Engelske kroner.

en rosenobel.

fire halffue nobler.

thre encke(n)de ducater.

tho portegalöszer.

threten hundredt tresindtziuge och otte lod sølff.

Jtem en Sølf dagert wueget.

Jtem firesindtziuffue och fire marck lybsk. wdj Slatter regnet sexten slatter for tryj marck lybsk och end tryj ort.

Jtem guldkalek weyer fire lōdig marck en lod sølff. Som hand haffuer opboret aff tholden och skatten ther paa Landit. Thi lade wij for^{nē} Christoffer huitfeld och hans Arffuinge Quit frij ledig och for ald ydermere kraffue tiltalle eller effthermaning aff oss eller wore Arffuinge efftherkomere koninger wdj danmarck for for^{nē} som¹⁾ guld sølff och pennche i alle maade. Till ydermere windisbyrd haffue wij ladit trycke wort Signet wden paa thette wort obne breff. giffuet wdj wor stad malmōe. thend löffuerdag nest effther Sancti petri Aduincula dag Aar m d xlj.

vnder vort Signet.

dominus rex manu propria subscripsit.

353.

6. August [1541].

i Málmei.

KRISTJÁN konungr III. veitir Pétri Andréssyni lōgmanni i Túsbergi biskupstjundir i Skiðupingum (i Noregi) i þóknun fyrir þjónustu, er hann hafi int af höndum i förinni til Íslands.

Ríkisskjalasafn Dana, Register over alle Landene IV, bl. 11.

Peder Andersen Laugmand wdj thonsbiereg fick breff ad gratiam. pro seruitio jam facto ad jslandiam. paa biscopts thinde wdj skiede prestegiæld wdj wiigen.

datum malmōe löffuerdagen post petri ad vincula.

Relator Christoffer Huitfeld.

1) p. c. Sum.

354.

6. Augúst 1541.

GIZUR biskup áminnr bændr í Austfjörðum, að þeir láti kennimenn njóta kúgilda bænhúsanna, en byggi þau ekki burt.

AM 266. Fol. bls. 142. (CCLXXXIV). Bréfabók Gizurar biskups í afskrift síra Haldórs í Reykholti 1654—57.

Giore godum monnum kunnigt med þessu mjnu opnu brefi ad nockrir prestar j austfiordum hafa sig klagad og fyrir mig komid vm það ad bændur bygdi j burtu bænhvs-kugjldi. Enn þeir feingi aungvar skylldur eda kaupgialld sem tilheyrilegt væri. huad mier ljst þo j aunguañ mata ljda meiga ad kiennimennirner seu suo sinne rentu og rettugheitum af felldir ad þau kugjldi byggist fra bænhvsunum sem standa eiga fyrir þeirra fædi huar fyrir ad eg em alla og sierhuoria sem þetta giora eda giortt hafa aminnandi þa og sem sacramentis heilagrar kris(t)ni vilia verda af kiennimansinz hendi notandi seu af þessum sijnum uuana og raungu vpsatri affturhuerfandi. þui so vottar heilog ritning ad drottinn hafi þeim tilskickad af gudzspiallinu ad lifa sem gudzspiallid boda. er þui hæfilegt ad þeir sem kiennimannligt embætti fremia hafi þar fyrir sitt vphelldi og vidurljfi j godañ mata af þeim sem hluttakendur verda christinnar helgana af þeirra hendi. treysti eg ad aller godfuser christner menn mune þessa mjna aminnjng taka sier til goda sem fyrer gudi vilia riett giora og fyrir monnum suarluga. viliandi það vid alla og sierhuoria forskullda.

Og til sanninda.

Jn die transfigurationis domini Anno 1541.

355.

[Augúst 1541].

MINNISGREINAR Gizurar biskups um takmörk prófastsdæma í Austfjörðum.

AM. 266. Fol. bls. 142—143. (CCLXXXVI). Bréfabók Gizurar biskups í afskrift síra Haldórs í Reykholti 1654—57.

profastspartur sa sem priur Brandur hafði er honum Énn veittur framleidiz. takmark a millum Helkunarheidar og Smiorvatzheidar. Jtem yfir ollum sýnum monnum hvar helst þeir eru skuli hann profastzvalld hafa.

takmark profastzpartz [hinz helga Halls¹⁾ fra Gýslaskogum²⁾ og vndir smiorvatzheidi med Borgarfýrði og laudmundarfýrði frateknum priursinz monnum. Enn takmark hanz officialisdæmiz fra Helkunduheidi og vndir auxarheidi ad frateknum fiordum ollum.

profastzmark siera Einar(s) fra Gýsla³⁾ j skogum og vndir auxarheidi vt ad sio frateknum fiordum ollum.

Olaf Oddsson ledi⁴⁾ sira Hallur mier ad fylgia lestinne mine sudur.

356.

[August 1541].

OFFICIALISBRÉF sira Halls (Þorsteinssonar í Austfjörðum) út gefið af Gizuri biskupi.

AM. 266. Fol. bls. 143. (CCLXXXVII). Bréfabók Gizurar biskups í afskript sira Haldórs í Reykholti 1654—57.

J Officializbrefi sira Hallz.

Skal hann skipa þingaprestzvister kiennimonnum j greindu takmarki. og þa hina saumu aminna sem curam hafa ad þeir fremie og slytie sitt kiennimannligt embætti med gaumgæfni og godfysi. þjngafolkinu þær skylldur veitandi sem þeim tilheyrir. Enn avyti og vid þa vmvandi efftir laugum er odruvisi giora. Byd eg og þjfalda vndir skyllda hlydni kiennimonnum j vmdæmi firnefndz officialis ad þier sieud honum hlydnir og audvelldir sem thil heyrer med godu samþycki fyrir vtan alla tvjdrægni.

1) [Svo. 2) Svo = Gilsárskógum. 3) Svo = Gilsá. 4) leiðrétt; lét (!) hdr.

357. [Augúst 1541].

MINNISGREINAR Gizurar biskups.

AM. 266. Fol. bls. 143 (CCLXXXVIII). Bréfabók Gizurar biskups í afskrípt síra Haldórs í Reykholti 1654—57.

Bardur ferdamadur er mier leður fra síra Einari.

Item bannadar samvister Gunnari Valtirszyni og systur síra Snorra þeirri hia bonum hefur verid. þui það er þridia og fiorda.

358. 13. Augúst 1541. á Kolfreyjustað.

GIZUR biskup leyfir síra Einari Árnasyni að ganga að eiga Arndísi Snorradóttur, samkvæmt Ordinanziunni og heilögum ritningum.

AM. 266. Fol. bls. 143—144 (CCLXXXIX). Bréfabók Gizurar biskups í afskrípt síra Haldórs í Reykholti 1654—57. — Prentað hjá Harboe í Khavns Selsk. Skr. V, 257—259.

Universis et singulis christi fidelibus presentes literas visuris vel audituris Gisserus Einari superintendens Schalholltensis gratiam et pacem per christum.

Quia in primis et ante omnia pastores Ecclesiae debeant ex prescripto divini verbi gregem sibi commissum regere. opere etiam eodem. vita et conversatione christiana et caeteris exemplo esse ut Petrus apostolus ait. non dominantes in clero sed forma gregis in populo. Enim vero ordinatio Ecclesiastica Daniae et Norvegiae (imo tota sacra scriptura) prohibeat in gener(e) omnibus specialiter sacerdotibus concubinatum sive impurum caelibatum satis admoniti sumus ut ab inepta illa qua hactenus illaqueati fuimus consuetudine illiciti concubinatus discedemus. nullum enim votum. nulla lex humana potest creationem dei tollere aut in homine mutare sine singulari dono dei. ergo licet sacerdotibus continentiae donum non habentibus conjugium contrahere. quod deus instituit ut esset remedium humane infirmitatis. quod sequentibus sacrae scripturae testimonijs declarabo

- Cressite¹⁾ et multiplicamini et implete terram.
- Gen. 2. Jtem non est bonum hominem esse solum. faciamus ei adiutorium simile sibi.
1. Cor. 7. propter fornicationem unus quisque habeat uxorem suam et cetera. Jtem eodem capite melius est nubere quam uri.
1. Tim. 3. oportet Episcopum irreprehensibilem esse. unius uxoris virum.
- Jtem (ad) Titum. Constituas per civitates presbyteros. si quis sine crimine est unius uxoris uir.
- Matt. 20. Non omnes capiunt verbum hoc (ait christus) sed quibus datum est. ubi loquitur de Evnuchis. et²⁾ cum continentia sive castitas sit donum dei. non est in parte nostra.
- Jtem vocat christus matrimonium conjunctionem divinam eodem cap.
1. Corin. 7. Sanctificatus est enim uir infidelis per uxorem fidelem et sanctificata est mulier infidelis per virum fidelem.
1. Tim. 2. Salvabitur mulier per filiorum generationem. tantominus coinquinamur usu conjugali.
- Qvæ nos sequntur jure deberent nos absterere a fornicatione et immundicia. adque conjugium copulandum invitare.
1. Cor. 6. fornicarij regnum dei non possidebunt.
- Hebr. 13. Honorabile sit inter omnes conjugium et cubile impollutum. fornicatores autem et adulteros judicabit deus.
- Tim. 4. Paulus vocat doctrinas dæmoniorum quæ prohibeant matrimonium.

Ordinatio vero ecclesiastica hoc presenti anno a clericis schalholtensis dioceci(s) in synodo approbata et accepta sic habet. parochi sive presbyteri in genere omnes. aut continentius vivant. quibus id datum est. aut ducant uxores. quod si diversum fecerint. semel atque iterum admoneantur. Si

1) p. e. Crescite. 2) „Corrige: ergo“ (AM.).

resipiscere noluerint destituantur ab officio et in locum eorum alii præficiantur.

Ex his omnibus clare apparet sacerdotibus licere matrimonium contrahere qui non possunt continenter vivere. concubinatum vero sub periculo animæ prohibitum esse. et (q)uia honorabilis vir dominus Einarus Arneri consensum meum petijt ut sibi cum Arndise Snorronis contrahere matrimonium liceret. ut præscriptarum personarum filij et filiæ hæredes efficerentur legitimi. qvod ex mea parte permitto. stabilio et a(p)probo. jn cuius testimonium sigillum meum presentibus est literis appensum.

Datum in koltreyustad in faskrudzfirdi jdus Augusti Anno servatoris nostri 1541.

et qviquid jura nostra (ut vocamur Ecclesiastica) huic sacerdotum conjugio adversantur. nihil refert. quia hac in re oportet magis obedire deo qvam hominibus. Act. 4.

359.

13. August 1541.

á Hólum.

GJAFABREF Jóns biskups á Hólum um jörðina Grund i Svarf-aðardal til handa Þórunni dóttur sinni.

AM. Apogr. 98 „Ex originali komnum fra Sira Skula Þorlaks-syne. communicavit Haldorus Einari. — Mig minner innsigle Jons biskups heinge vid brefed þá eg þad eignadest, og være hid stærra hans, og tæke eg þad þar frá. og þad ætla eg vist ad so være. og true eg þad være eitt af þeim cr eg liet opter rissa. þar er mention-erad eitt 1541“ (AM.). Tvær afskriptir, önnur staðfest.

Vier jon med gudz nad biskup æ holum giorum god-um monnum kunnigt med þessu uorv optnu brefi. ath uier hofum gefid uorre kiæri dottur Þorunne Jonsdottur til fullr-æ eignar jordina grund j suarfadardal er liggur j tiañar stadar kirkiusokn med ollum þeim gognum og giædum sem greindri jordu æ med logum ad fylgia og uier urdum fremst eigandi ath. hefur þessi adr greind jord ei verid holadom-kirkiu eign suo uier uitum þui uier hofum keypt hana med uorum peningum. skal fyrnefnd þorunn meiga frialsliga ad sier taka greinda jord ad næstum fardogum. og til sannenda

hier um setium uier uortt jncigle fyrir þetta bref er skrifad uar aa holum i hialltadal vm sumarit laugardaginn næstan fyrir adsumcio marie arum eptir gudz burd ind og xl og i ar.

Þetta fyrer framan og ofan skrifad bref er riett ritad epter sialfu originalbrefinu, skrifudu á kálfskinn. Þad vottum vier underskrifader i Skálholte þann 31. dag Maü Anno Christi 1712.

Arne Magnusson.

Þorgils Sigurdsson.

Paall Haakonarsou.

Magnus Einarsson.

360.

[August 1541].

ÁGÆP úr officialisbréfi, út gefnu af Gizuri biskupi, með fleira.

AM. 266. Fol. bls. 144 (CCXC). Bréfabók Gizurar biskups í afskript síra Haldórs í Reykholti 1654—57.

J Officialis Briefi síra Magnusar.

Somuleidiz byd eg og þjfalá greindum siera Magnusi nadugliga og miukliga vid þa alla ad haundla af kyrkiunnar alfu sem audmykt og hlydni syna vilia fyrir þau misferli sem menn kunna Brotleger ad verda. Enn hinir adrer hafi shjkt sem laugmalid (seger) eftir sinne vondzligri thilverkan.

takmark profastzpartz síra kodranar a millum Huamsar og lonsheydar.

361.

[August 1541].

MINNISGREINAR Gizurar biskups um byggingu á Búlandnesi og annað fleira.

AM. 266. Fol. bls. 144 (CCXCI). Bréfabók Gizurar biskups í afskript síra Haldórs í Reykholti 1654—57.

Anno 1541.

Jtem bygt Jone Eiolfsyne heima vegna stjnz faudurz Bulandznes kristfiarjordina vm næstu iij ar með shjkkum skilmala sem hann hefur adur hafdur verid af Biskup Aug-

mundi að gjalda hest og smjör á þá vīm er ridid. fæða omagann.

Item fíeck sira Þorsteinn vndir halsi mīer eec fiska a dyrholmum hia Magnusi Arnorssyni er hann heitid hefur að gíefa S(ancte) Andrea. Enn eg lofadi hier fyrir nockurt nægilse að gíora veitandi honum hier vpp a slatey i næstu 3 ar.¹⁾

362.

[25. August 1541].

MINNISGREINAR Gizurar biskups, meðal annars um byggingu á Sandfelli.

AM. 266. Fol. bls. 145. (CCXCII). Bréfabók Gizurar biskups i afskrípt sira Halldórs i Reykholti 1654—57.

að vtuega brefid af petri fyrir sydslunni²⁾ og uita huar hann vill lata mann vtroa. lofadi hann páli briefid. enn madurinn skyldi roa a Bessastaudum.

Bygt Jone Eirekssyne sandfell vīm næstu iij ar. lofad þeim bræðrum Sæmundi og arna að hoggva skalholtstad-ar skog.

363.

25. August 1541.

i Skaptafelli.

ÁSGRÍMÞ ASGRÍMSSON selr Gizuri biskupi Einarssyni tuttugu hundruð i jörðunni Horni i Hornafirði fyrir tuttugu hundruð i lausafé.

AM. 232. 8vo bl. 45 a—b. (LVII). Bréfabók Gizurar biskups i frumriti. — AM. 266. Fol. bls. 27—28 og bls. 144—145 (= b; misskrifað nokkuð), bréfabók Gizurar biskups i afskrípt sira Halldórs i Reykholti 1654—57.

Kaupbref fyrir xx^c i jörðunni horne.

Það gíore ec asgrimr asgrimsson goðum monnum kvnn-

1) Hér næst kemr i 266 kaupbréf um Horn gert i Skaptafelli 25. Aug. 1541, en það stendr i frumbókinni AM. 232. 8vo bl. 45a—b.

2) sydslumam, hdr. AM. leiðrætti.

igt með þessu minnu opnu brefi. að með radi vplagi og samþykki konu minnar Guðrunar gunnlaugsdóttur og sonar míns gunnlaugs Asgrímssonar hefur eg selt og feingid herra Gissure Einarssyne xx^c j jordunne horni er liggur j hornafirdi j Biarnanes kirkjusokn til fullrar eignar og frials forrædis vndan mjer minum og minnar konu erfingium með ollum þeim gognum og gædum sem greindri jordu horni fylgir og fylg(t) hefur að fornu og nýju [bædi til sioz og landz¹). og kona mín guðrun varð fremzt eigandi að með laugum epter faður sinn Gunnlaug heitinn Teitzson. guð hans sál nadi. Hier j mot hefur greindur herra Gizur feingit mjer v malnytu kugildi og fimtan hundrud j godum þarflegum peningum. Skal eg suara laga riplingum a fyrr sagðri jordu horni. enn adurnefndur herra Gizur halldi til laga. Voru þessir giorningsuottar tilkalladir. Sira Snorri hialmsson. Sira Arni jons-son. Sira Jon Einarsson og Pall bondi Vigfusson. Og til sannenda hier um setta eg mitt jnnsigli með fyrr greindra manna jnnsiglum fyrir þetta kaupmalabref. Skrifad j skaptafelli j auræfum fimtudaginn epter Bartholomeus messu Arum epter guðz burd m. d. xl. og eitt.

364. 31. August 1541. í Þykkvabæ í Veri.

GIZUR biskup í Skálholti lýsir því fyrir sig og sína eptirkomendr, að hústrú Hólmfríðr Erlendsdóttir halldi til fullrar eignar jörðunum Sandgerði, Króki og Miðhúsum, er Ögmundur biskup hafði feingið henni, en vera skal Hólmfríðr dómkirkjunni og Gizuri biskupi til styrks og stoðar.

AM. 266. Fol. bls. 145 (CCXCIII). Bréfabók Gizurar biskups í afskrípt síra Haldórs í Reykholti 1654—57.

Ög | o | Einarsson :

ad hustru Holmfrídur Erlendsdóttir hefur komid fyrir mig. kunngiort mjer og vndirvijsað að B(iskup) augmund með sýnum ordum og skrifelsi godum monnum nærverendum og aheyrondum hefur feingid henni til fullrar eignar og

1) [b. v. ó.

frialz forrædiz þessar jarðir sandgerði krok og midhvs sem greind Holmfryður hefur adur att og eignast. Veit eg og sannliga ad þessar firrnefndar þriar jarðir hafa alldrei verid eign edur gomul jnnstæda Schalholtz domkyrkiu. Þvi samþycki eg styrki og stadfesti med þessu mjnu briefi ad greind Hustru Holmfryður ad sier taki bruki og bjhalldi adur nefndar (jarðir) til fullrar eignar og frials forrædiz æfinlega fyrir mier og aullum mjnum efftirkomendum Schalholtz-domkirkiu formonnum j so mata ad offtnefnd hustru holmfryð sie mier og domkyrkiu(nni) til styrkz og stoda.

Og til sanninda.

skrifad j þykkvabæ j ver(i) pridie kalend. Septembris Anno domini m d xl j.

365. 31. August 1541. í Þykkvabæ í Veri. Gizurar biskup í Skálholti kvittar „erliga dandispíku“ Önnu Vigfúsdóttur um niðrfall og reikningsskap kirkjunnar í Borg undir Eyjafjöllum.

AM. 266. Fol. bls. 145 (CCXCIV). Bréfabók Gizurar biskups í afskrípt síra Haldórs í Reykholti 1654—57.

ad eg hefi kuitta og akæru lausa giefid erliga dandiz-píku aunnu vichfusdóttur fyrir niðurfall sinnar kyrkiu j borg undir eygiafiollum¹⁾ so leingi hun hefur niðri leigid. Somuleidis af portio og mortuarijs sem fallid hefur a greindri borgar kyrkiu so og hennar afgangdum sem henni hefur borid ad suara fyrir mier og aullum mjnum efftirkomendum schalholtz domkyrkiu formonnum.

Og til sanninda.

datum eodem loco die et anno ut supra.

366. 1. August 1541. á Ásgeirsá. Jón biskup á Hólum lýsir því, að hann hafi gefið Krák heitinn Hallvarðsson kvittan um andvirði Þóreyjarnúps.

1) Svo.

AM. 242. 4to bl. 25^b með hendi Guðbrands biskups c. 1570.

Vier Jon med Gudz nad biskup a holum giorum godum monnum kunnigt med þessu voru opnu brefi ad vier medkiennunst vier gafum krak heitinn halluardson auldungis kuittañ vm það jardarued sem hann vard oss skyldugur fyrir jordina þoreyiarnup. Og til sann(enda) hier um setium vier vort signetum fyrir þetta bref skrifat a asgeirsa j vidudal miduikudaginn næsta epter decollationem sancti johannis baptiste vm haustid arum et cetera 15xl og eitt ar.

367. 2. September 1541. á Hóli í Bolungarvík.

VITNISBURÐ, að Einar heitinn Jónsson hafi lýst því, að Þorleifr Pálsson bróðir sinn væri eigandi Hóls í Bolungarvík og löglegr erfingi sinn.

AM. Fasc. LXVIII, 14, transskript á pappír frá 14. Maí 1568. — AM. Apogr. 996 „Ex originalibus Sæmundar Magnussonar a Holi í Bolungarvík“ með hendi Árna Magnússonar (= b).

Witnisburdr Sueins Jonssonar.

Þath giori eg sueinn jonsson eodum monnum kunnigth¹⁾ med þessu minu opnu brefi ath eg medkiennust ath ec war þar i hia ath Einar heytinn Jonsson lysti þui fyrir mier og fleirum ódrum²⁾ ath þorleifur pälsson broder sinn ætti hol i bolungarvijk og hann hefdi hann thil læns af honum og þorleifur mætti þath af giora sem hann wilði fyð nefndri jordu og hann wissi ecki annað sinn laugligañ erfingia Enn þorleif pälsson brodr sinn og þessa hans lysing wil ec sueria ef þurfa þikir. Og thil sanninda hier wñ set ec mitt innsigli fyrir þetta witnisburdarbref er skrifuad war æ holi i bolungarvijk faustudaginn næstañ eftir Eggidijusmesso arum (Efter eudz burd 3 d xl i ær.³⁾)

1) viturligt b. 2) b. v. b. 3) Nedan við bréfið ritar Árni (Apogr. 996): „Öldungis eins hlíðande vitnisburð utgefur *Biarne Jonsson*.

368. 2. September 1541. á Hóli í Bolungarvík.
 VITNISBURÐR sama efnis og næsta bréf á undan (Nr. 367).

AM. Fasc. LXVIII, 14, transskript á pappír frá 14. Maí 1568.

Witnisburdr Jóns Þorarinssonar.

Þath giori ec Jon Þorarinsson godum monnum witur-
 ligt med þessu minu opnu brefi ath Eg medkiennust ath
 Eg war þar j hia ath Einar heytinn jonsson lysti þui fyrir
 mier og fleifrnud audrum ath þorleifur þalsson broder sinn
 ætti hol j bolungarwijk og hann hefði hann thil lænz af
 honum og þorleifur mætti þat af giora sem hann wilði fyr
 nefndri jordu og hann wissi ecki annaþ sinn laugligaþ erf-
 ingia Enn þorleif þalsson bródr sinn. og þessa lysing wil
 eg sueria ef þurfa þikier. Og thil sanninda hier wþ set ec
 mitt jnnsigli fyrir þetta witnisburdar bref huert ath skrifad
 war æ holi j bolungarwijk faustudaginn næsta epter Eggid-
 usmesso arum efter gudz burd M d xl i ær.

369. 2. September 1541. á Hóli í Bolungarvík.
 VITNISBURÐR, að Solveig Björnsdóttir hefði að sögn gefið
 Þorleifi Pálssyni syni sínum Hól í Bolungarvík í tannfé.

AM. Fasc. LXVIII, 14, transskript á pappír frá 14. Maí 1568.
 Afskript af þessu bréfi er við, bæði í ættartölu- og skjalabókum, en
 þar jafnan ártalslaus. Við afskript síra Jóns Haldórssonar í Hítar-
 dal (Landsbókas. 115. 4to I, 61) ritar síra Vigfús sonr hans: „Þessi
 witnisburður er ei sannur, cfr. Testamentum Solveigar“. Í einni af-
 skript af ættartölubók séra Jóns Ólafssonar á Lambavatni stendr
 við þetta bréf: „Þennan meina eg síra Ólaf í Hjarðarholti dótturson
 Guðmundar Arasonar og Jarþrúðar“. — Apogr. 997 „Ex originalibus
 Sæmundar Magnussonar a Holi í Bolungarvík“ með hendi Árna Magn-
 ússonar (= b).

usque ad: *sueria ef þurfa þikier*. reliqua omittuntur. og er hans
 witnisburdur sine loco et die. Er þð. öfad. utgefinn. ð sama stad
 are og dege sem lüner. þvi þesser 3 vitnisburdur [þ. e. þessi og vitn-
 isburdr Ólafs Guðmundssonar og Thumasar Jonssonar frá 2. Sept.
 1541]. eru a einni pagina pergamena. til samans, og med sömu hendi
 ritader. Eru þo Originales þvi testium sigilla. 3. hanga ad neðan“.

Witnisburdur Olafs Guðmundssonar.

Path giori Eg oláfur guðmundsson godum monnum kunnigh med þessu minu¹⁾ opnu brefi ath Eg medkiennust ath Eg hefi heyrt enn Eij war Eg þar hia ath [hustru Solueig²⁾ hefdi giefid þorleifi pælssyni [syne sijnum³⁾ jordina hol j bolungarwijk þegar æ wngum alldre j tannfe og efter þessari minne lysing wil Eg sueria Ef þurfa þikir. Og thil sanninda hier wmi set ec mitt innsigli fyrir þetta witnissburdarbref huert er⁴⁾ skrifad war æ hól i j bolungarwijk faustudaginn næsta⁵⁾ Efter Egidiusmesso arum Efter eudz burd 0 dxi i.

370. 2. September 1541. á Hóll í Bolungarvík.

VITNISBURÐUR sama efnis og næsta bréf á undan (Nr. 369).

AM. Fasc. LXVIII, frá 14, transskript á skinni frá 14. Mai 1568. — AM. Apogr. 998. „Ex originalibus Sæmundar Magnússonar a Hóli í Bolungarvík“ með headi Árna Magnússonar (= b).

Witnisburdr Thomas Jónssonar.

Path giori ec thumas Jónsson godum monnum kunnigh med þessu miþnu⁶⁾ opnu brefi ath ec medkiennust⁷⁾ ath ec heyrdi⁸⁾ faudr minn og modr [þui lysa⁹⁾ fyrir mier og flejrum audrum ath Solueig biornsdotter hefdi giefid þorleifi pælssyni syni sijnum jordina hol j bolungarwijk med aullum þeim peningum sem þar wnder liggia og þessa þeina lysing¹⁰⁾ wil eg sueria Ef þurfua þikir. og thil sanninda hier wm set ec mitt jnnsigli fyrir þetta witnissburdarbref huert Er skrifuath war æ holi j bolungarwijk faustudaginn næsta Efter Eggidiusmesso arum efter eudz burd 0 d xlj.

371. 5. September 1541. í Skálholt.

GIZUR biskup í Skálholti samþykkir af sínum parti og dóm-

1) voru b. 2) [Solueig Björnsdóttir 115; 3) [115; sýnum LXVIII, 14. 4) ad b. 5) næstan b. 6) voru b. 7) medkenunz b. 8) heyrdæ b. 9) [lysa þvi b. 10) tvískrifad í LXVIII.

kirkjunnar gjafabréf Ögmundar biskups frá 24. Aug. 1540 (Nr. 258) til Þorsteins Þórðarsonar systursonar síns um jörðina Kalmanstungu.

AM. 238. 4to bl. 24, skr. c. 1570 (Bessastaðabók. — Landsbókasafn 115. 4to I, 208, með hendi síra Jóns Haldórssonar í Hitardal c. 1720 (í heilu lagi). — AM. 266. Fol. bls. 145. —146 (CCXCV), bréfabók Gizurar biskups í afskrípt síra Haldórs í Reykholti 1654—57 (stytt).

[Bref um galmastungu¹⁾.

Eg gissvr einarson svperintendens skalholttz biskvps-dæmis giore godvm monnvm kvnnigt med þessv minv opnv brefe²⁾ ad ec hefe sied og yfer³⁾ lesid insiglad bref biskups Avgmvdndar sem hann hefvr vt gefit sinvm sýstursyne þosteine þordarsyne fyrir jordinne galmastvngv⁴⁾ er liggvr j borgarfirde j hvitarsidv. en saker þess at greindvr þostein⁵⁾ hefvr mier lofad sinne hollvstv og trvre⁶⁾ tienvstv⁷⁾ og j þeim styrk at vera sem honvm moguligt er. samþýcke ec og stadfeste þat sama bref af minvm parte og domkirkvnnar. Og til sanninda [hier vm þýcke ek mitt insigle á þetta bref⁸⁾ skrifad j skalhollte manvdeiginn⁹⁾ næstañ fyrir [nativitas¹⁰⁾ marie arvm epter drottinliga hollidgan 0 d xlj¹¹⁾].

372.

8. September 1541.

á Hólum.

HÖGNI prestur Pétursson selr Ára Jónssyni jörðina Öndóttstaði í Reykjadal fyrir Neðstagil í Langadal og sex hundruð í góðum peningum.

Landsbókasafn 61. 8vo, afskrípt gerð fyrir Árna Magnússon eplir vidimus frá 24. Marts 1551. — AM. 255. 4to bls. 313—314, bréfabók síra Skúla Þorlákssonar skrifuð á árunum 1687—1698, eplir sama vidimus.

1) Samþykktar Bref Herra Gijssurs Einarssonar her upp á Anno 1541, 115 (þ. e. bréf 24. Aug. 1540, Nr. 258). 2) [sl. 266. 3) vpp 266. 4) kalmannztungu 266. 5) Þorsteinn 115, 266. 6) tru 266. 7) þiðnustu 115; þienustu 266. 8) [sl. 266. 9) — daginn 115, 266. 10) nativitate 115. 11) [mariumesso sydari 1541, 266.

Öndottzstade j Reykiadal fyrir nedsta gil j langadal
ahrærande.¹⁾

Þat giorum vid arne petursson og Markus ionsson God-
um monnum kvnningt med þessv ockru opnu brefi. ath ar-
um epter gudz burd M. d. xl. og. j. a Reýnines stad j Skaga-
firdi manudaginn næstan fyrir mariumessu sijdare vm sum-
arit²⁾. worum vier j hia sávm og heýrdum á ord og handa-
bañd ara jonssonar og sira Hõgna peturssonar. þar skildizt
þat váder þeirra handabañde. ad sira Haugne feck ara jons-
syni til fullrar Eignar jordina ondottzstade j reýkiadál med
ollum þeim gaugnum og gædum sem greindre jordu fylger
ok fylkt hefur ath fornu og nýu. Medkeñdizt greindur sira
Hogne. ad hann hefði fulla og alla peninga vpp borid fyrir
greinda jord onðottzstadi. sem var jordiñ nedstagil j langa-
dál. og þar til .vi. j godum peningum. Þui gaf fyrr skrif-
adur sira hogne adur nefndan ara ionsson kvittañ vm allt
gialldit fyrir adur skrifada iord onðottzstade. og hun skýlde
hier epter hans obrigdilig eign (og) hans erfingia. Skýlði
huor greindra manna hallda þeirre jordu til laga. er keypti
Einn swara laga ripttingum á þeirre er selldi. Og til sann-
eñda hier vm setium vid ockur jnsigle fyrir þetta bref. E
skrifat var a holvm j hialltadál mariu Messo sidare. vm
sumarit. á sama are og fyrr seiger.

373. 11. September 1541. í Skálholti.
MINNISGREINAR Gizurar biskups.

AM. 266. Fol. bls. 146 (CCXCVI). Bréfabók Gizurar biskups í
afskript sira Haldørs í Reykholti 1654—57.

Sendi sira Jon Eireksson mier xiiij Joachymzdali j myn-
ar tjundir. giefins ij smavoder.

Hefur siera magnus Eiolffsson byfalad siera Jone Jons-
syni Gufudalsstad vm næstu iij ar.

tilskrifad siera Magnusi ad mier (þyki) þeir hinir rijk-

1) 255. 2) þ. e. 5. Sept.

ustu prestar varla meiga minna vtilata heldur enn 3^e j godum penjngum vid domkyrkiuna.

Þessar jardir kuomu fyrir kyrkiunnar jord Suignaskard Jngunarstadir¹⁾ er liggur j garpdal²⁾ kyrkiu sokn xxiiij (c) ad dyrleika. þar med v kugjllði. og Holar er liggur j Reykhola kyrkiu sokn xij^e ad dyrleika. þar med flogur kugjllði.

yfir þessum jordum hefur siera Þorleifur vmbod haft avijk. giogur. kambur. bær a selstrond. vjdidal(s)æ. middallzgröf. Eyr j bitru. grof. hujtahlid. tunga og fiardarhorn j hrutafjrdi.

yfir þessum jordum sira olafur magnusson hefur vmbod haft. skaleium j flateyarkyrkiu sokn a breidafjrdi. Jng-uñarstodum. klett og Holum er liggia j gardzdal(s)²⁾ kyrkiu sokn j krokzfirdi. jtem skalanes med x kugjlldum. Enn xx kugjllde med hinum jordunum sem firrskrifadar ero.

S(ira) Þorleifur Bjornsson bedid profastzdæmiz þess sem sira arni arnorsson hefur.

led Petri Byskupshvsid j Grindavijk enn standi vp a bidum³⁾ vndergioftena. liet pietur sier ljka ad eg tæki ad mier halft skipid j thoralakshofn. sagt honum ad eg hielldi Biarnanese og þui sem þar fylgir til laga efftir kaupi Biskup Augmundar. lofad ad honum skyldi siera Einar selia nockud smior fyrir mallt.

Sæmundur bondi fieck Biskup Augmundi alvidru j olvosi med iij kugjlldum og tannastadi x^e med ij kugjlldum hier j mot fieck b(iskup) Augmund honum harlaugsstadi xij^e. (med) iij kugjlldum og halfa hamra med ij kugjlldum. voru kug(j)lldin m(ed) schalholltz marki.

ad giefa Sigrjdi Jonsdottir kuitta og ad hun megi stad-festa sitt rad fyrir bæ nastad sira Jonz Eirekssonar af þui mizferli er hun vard opinber ad med Jone tumassyni.

takmark vmbodz sira Einarz fra hualsnesi jun til Jngunarstada j Bryniudal.

datum sch(alholt) xi septembris Anno 1541.

1) Jngimundarstadir, hðr. AM. leiðrétti. 2) Svo. 3) Svo = bid um.

374. 14. September 1541. í Skálholti.

BRÉF Gizurar biskups til Haldórs ábóta á Helgafelli um bréf það, er sira Gísli Jónsson hafði feingið af Kristopher Hvitfeld fyrir Helgafellsklausri; getr biskup þess, að hann þekki ekki það kongsbréf, er hljóði þar upp á, að veraldlegt vald hafi sig nokkuð að drifa með klaustræignir.

AM. 266, Fol. bls. 147. (CCXCVIII). Bréfabók Gizurar biskups í afskrift sira Haldórs í Reykholti 1654—57.

Æg Gyssur H son heilsa abota Halldori ad helgafelli og aullum conventubrædrum kærliga med gud(s) qvediu og minni kunngiorandi ydur ad eg hefi sied og yfirlesid það brief sem nadugasta herra kongsinz vmbodzman Christoffor Hviytfelld hefur vtgiefid heidarligri personu sira Gysla Jonsyni fyrir Helgafellzklaustri. huort brief ad sira Gysle hefur fyrir borist ydur aullum ad þyrta og suar vp ad krefia. huad eg vænte ad þier munud hæversklegt suar greida v̄m það sem nadugasti herra kongurinn krefur eda jnsiglar ef það kann fram̄ ad koma ad haulldnum landsinz laugum og godum gaumlum christilegum sidveuium sem hanz kongleg Maiestat hefur lofad oss vid ad hallda sjna fatæka vnder-sata leika og lærda Jslandz jnnbyggjara.

hier med ydur allzmegtugum gudi ad eihfu þijfalande.

datum schalholli ipso die exaltationis sanctæ crucis

Anno salvatoris 1541.

Venerabili domino abbati Halldori totique divi montis¹⁾ fratrum conventui presententur.

hef eg enn ecki sed það kongsbrief sem þar vp a hlíodi ad veralldligt valld hafi sig nockud ad dryfa med klaustr eda þeirra eignir vtan ad medtaka þa landhialp sem klaustranna formenn verda asatter þeim med godvilld ad greida nadugasta herra kongsinz vegna. Enn huad sijdar meir kann verda veit eg ecki.

375. 20. September 1541. í Reykjahlíð.

JÓN prestr Finnbogason gefr Málfríði dóttur sinni 40 hundr-

1) mentis (!), hdr.

uð í jörðunni Héðinshöfða á Tjörnesi og lýsir því, að hann hafi arfleitt hana með öðrum börnum sínum.

AM. Fasc. LXV, skrá á skinni frá e. 1541, sem hefir verið með 5 innsiglium, og kallast „gomul bref vm hiedinshofda“ (utan á skranni). — AM. Apogr. 656 (Brot).

Þat giore ec sira jon finbogason godum monnum vitur-
liggt med þessv minv oppnv brefe. þa er lidit var fra gvdzs
burd. þvshvudrvd vð fioretie og eitt ær at ec medkenunzst
at ec hefi gefid malfridi jonsdottur dottur minne fiortie e.
jord hiediñshofda er liggur j husavickur kirkiv sokn. med
ollvm þeim gognum og giædvum sem greindre jordv fyllger
og fyllgt hefer at fornv og nyv og ec vard fremst eigandi
at ordin og þar æ ofan arfleiddi ec þessa mina dottur mal-
fridi til þessarar jardar og giatar þa ec arfleiddi onnur miñ
baurn til annara minna peninga. reignadizt¹⁾ þa miner pen-
ingar at avcki lavfas peninga halftt anad e hvndrada. var
þessi fyrr skrifadur giorningur giodr j lavfasi thorlagsmesso
vm sumarid²⁾ med jayrði og samþýcki og vpplagi þorsteins
finbogasonar brodur mins. Og til sannenda hier vm sett(a)
ec mitt jnsigli fyrir þetta mitt giorningsbref er skrifad var j
reyckiahlid þridivdagin næstan epter krossmesso æ sama ære
sem fyrr segier.

376.

21. September 1541.

á Barði.

1587.

á Hólum.

JÓN prestur Brandsson ættleiðir dætr sínar Herðisi, Ásdisi
og Guðrúnu, og votta það 2 menn 46 árum síðar.

AM. Apogr. 3898 með hendi Jóns Magnússonar bróður Árna „Ex
originali“ á kálfskinni.

Þad giorum vid Ormur Jonsson prestur og arne þor-
steinsson godum monnum kunnigt med þessu voru opnu
brefe ad vid vorum þar vidstaddir þa lidit var fra gudz
burd. m. d. xl. j. ðr a barde j fliotum midvikudaginn næst-

1) Svo. 2) þ. e. 20. Júlí.

añ eptir krossmessu vñ haustit med odrum fleirum godum monnum. ad sijra Jon heitin Brandsson ættleiddi ðætur sijnar herðijse. astijse. oc gudrunu med vppgiöf oc iaýrde Brands þalssonar fodur sijns er þa var hans logligur erfinge. Stodu þessir aller menn fyrir kirkiudýrum og hielldu öll æ einne Bök sijra Jon Brandsson er ættleiddi og Brandur þalsson er arfenn vppgaf og ættleidingina samþýckte. oc fyrrnefndar konur er ættleiddar voru. talade nefndur sijra Jon so felldum ordum. Jeg ættleide þessar ðætur mijnar til fiar þess er eg gef þeim herðijse xxx^c. astijse xx^c. gudrunu xx^c. til gialds og giafar til sess og sætis og alls þess riettar er lögbok skyrir ad ættleidingur a med lögum ad hafa. fñr þessi ættleiding fram j nefndum stad oc dag med ollu mote ept-er þui brefe sem þar hefur verid vñ giörtt oc Sæmundur heitinn simunarson hefur jnciglad oc vid höfum nu oc sied oc lesid sama bref huar fýrer ad vid setium ockar jncigle fyrir þetta bref skrifad a holum j hialltadal. arum epter Gudz burd. M. D. lxxx og vij aarr¹).

377. 24. September 1541. á Skarði í Langadal.

KAUPMÁLABRÉF Erlends lögmans Þorvarðssonar og Guðrúnar Jónsdóttur.

AM. 238. 4to bl. 41b. skr. c. 1570 (Bessastaðabók).

Kaupmalabref Ellendz Þorvardzsonar og hvstrv
gvdvnrar jonsdottir.

Jñ nomine domini Amen. þa lidit var fra gvdz býrd M d xli ar ðñ lavgardagenn næstan fyrir michaelis messv vñ havstid ðñ skardi j langadal lýstizt og stadfestizt svo felldvur kaupmale j millvñ þessara heidvrsmanna Ellendz Þorvardzsonar logmanz j jslande og gvdvnrar jonsdottir sem þa giordizt hans eigiñ kvinna at þav giordv sitt hionaband med rade og fvllnadar samþýcke hennar nanvstv frendvñ¹). sem var hennar moder kristin gottskalksdottur og enn ellsti skillgietin broder eigil jonsson. med so felldvñ fyrirskillnadi og fvllnadar giorninge. at sogd meðgeñ kristin og eigell

1) Svo.

gafv og logdv þessa peninga greindre gvdrvuv til giptingar med þeim peningvm sem atti hvū advr j sinn fodvraf. j fyrstv jordina vik og hol j skagafirde fyrir tietige hvndrvd og vikvr land á skaga fyrir xx^e. biarg j midfirde fyrir lx^e. hier til xx kvgillde oc xl^e j silfre og odrvm godvm peningvm. hier j mot lagde greindvr Ellendvr logman til kavps vid gvdrvuv. v^e. hvndrada og gaf henni þar af ic hvndrada og skillde vera malakona j gard Ellendz. hier eptir j sama stad giorde Ellendvr logman brvdlop. og festing til opt nefnd(r)ar gvdrvūar epter logvm og gomlvv vana. Eū þessir vorv vottar til kallader at sogdvm giorninge. Herra abote hellge á þingeyrum. sira biorū olafsson. eirikvr þorvason¹⁾. þormodvr arason. jon biorsson. fiolsvinnvr hellgason. hvorier at settv sin insiggle fyrir þetta kavpmalabref er giort var á Strond j Selvogi á sama are sem fyr seiger.

378. 25. September 1541. í Skálholti.

BRÉF Gizurar biskups til Jóns biskups á Hólum um Bjarnanes og Bjarnanesseignir.

AM. 266. Fol. bls. 148. (CCC). Bréfabók Gizurar biskups í afskript síra Haldórs í Reykholti 1654—57.

Salutem in nostro Salvatore unico Jesu Christo.

Se ydur vitanlegt ad Ğjolfur bondi Ğinarsson kom til mjun med ydvalt Brief j huoriv pier avijsudud millum anara orda ad pier hefdud honum byfalad yduara vegna ad sier ad taka jordina Biarnanes. þvi treystud þier ad efftir mjunv skrifelsi mundi eg ydur ecki motkasta hier vm. Vil eg enn ecki motfalla ad vm þessa peningva vtgiordist j hæflegaū tynna efftir þvi sem pier hafid adur skrifad ad ydur skyldi þad vel ljka sem godir menn giordi hier vū þeir sem til yrði settir af beggia ockar hendi. þyckir flestum sem biarnanes og þad annad sem þvi fylgir edur fylgt hefur sie

1) ÞORVASON = Torfason.

riettilig eign Schalholttz kyrkiu. er þui best ad það skodist og vtgiorist med godra manna alite og samþycki j þeim stad og deigi sem af ockur badum verdur til settur. Enn huad rædt edur rykttad er ad hafi nockru vm ollad hondlan b(isk-ups) Augmundar. skal ecki sannprofad verda.

Dominus deus noster Jesus christus det universis nobis gratiam et perpetuam fælicitatem Amen.

ex schalholtti vj kalendas octobris Anno salutiferi par-tus 1541.

Reverendo patri ac domino iohanni dei gratia Holen-si¹⁾ episcopo presententur hec.

Gratia et pax in christo hys commendo vos deo.

379. 25. September 1541. i Skálholt.

GIZUR biskup úrskurðar Sigríði Einarsdóttur og Kolbeini Ólafssyni hjónaskilnað, af því „að hann hefði aldrei karl-maðr orðið eptir hjónaskyldu fyrrnefndri Sigríði“.

AM. 266. Fol. bls. 148 (CCCL). Bréfabók Gizurar biskups í af-skript síra Haldórs í Reykholti 1654—57.

Ég | o | giori godum monnum kunnigt med þessu mynu opnu breffi ad Sigrýdur Einarzdottir kom og klagadi sig fyrir mier ad kolbeinn olafsson er sig hafi vñ nockur for-lidiñ ær halldid fyrir hennar ecktamann gæti ecki golldid sier þa hionaskylldu sem til bæri ad lykamligu samrædi huar fyrir ad hun beiddi sig ad lata skilia vid greindan kolbein ef það leyfdist eptir laugum. kallade eg þau sydan fyrir mig bædi somun²⁾ j Schalholtt fímtvdagin j ymbruviku a jolafostu³⁾ Arum efftir gudz burd 1540 hiaverondum síra Joni hiedinssyni og síra Gudmundi Jonssyni sem þa vør radzmadur og fleirum godum monnum. Rannsokudum vier þesse malefni a milli sagdra manna. medkiendist offtnefnd-ur kolbeinn þar þa fyrir osz ad hann hefði aldrei karlmad-ur ordid efftir hionaskylldu firrnefndri Sigrýdi. Þui j gudz nafni amen vrskurdadi eg tjttnefndar personur med sam-

1) Holensis, hdr. 2) Svo. 3) p. e. 16. Dec.

þycke firrnefndra presta frialsar og frj og adskjlldar sijn j milli fyrir þessa laugmalsinz grein.

Cum alter conjugatorum propter naturalem impotentiam ad matrimonium contractum fuit inutilis naturali conjugio non potest alligari. divortium ergo inter eos decernatur.

Og þar fyrir mætti þrattnefnd Sigrjrdur leyfilega sitt rad med laugum stadfesta þar gud giæfi henni godaþ lagnad til.

Og til sanninda.

Skrifad schalhollt dominica xu post trinitatis Anno 1541.

380. 29. Septembér 1541. Skálholti.

ÁRNI prestur Jónsson lýsir því, að Guðrún Gunnlaugsdóttir hafi í návist Ásgríms Ásgrímssonar bónda síns og dætra gefið upp 20 hundruð í Horni.

AM. 232. 8vo bl. 45b 46a. Bréfabók Gizurar biskups í frumriti (LVIII). — AM. 266. Fol. bls. 28. Bréfabók Gizurar biskups í afskrípt síra Haldóas í Reykholti 1654—57.

Þad giore ec Arne prestur jonsson godum monnum kunnigt med þessu minu opnu brefi ad arum epter guds burd m d xlj fostudaginn næsta epter krossmessu vm haustid¹⁾ hafdi eg handsaul uid gudrunu gunnlaugsdottur hiauerondum bonda hennar asgrimi og dætrum ad hun gaff upp med sinu jayrði og samþycki. xxc. j jaurdinne horni epter þui sem þetta kaupsbret þar um giort utuisar sem hier er med fest. Oc til sannenda hier um festi eg mitt jnnsigli fyrir þetta uitnisburdarbref skrifad j Schalholli michaelsmessu a sama are sem fyrr seigir.

381. [30. September 1541]. á Ólafsvöllum.
DÓMSÁGRIP Gizurar biskups um hjónaband Hallvarðs og Katrinar Bøðvarsdóttur.

1) þ. e. 16. Sept.

AM. 266. Fol. bls. 149 (CCCH). Bréfabók Gizurar biskups í afskrípt síra Haldórs í Reykholti 1654—57.

Þessir voru menn í domi Hallvardz. síera Jon Hiedinson. Jon Biarnarson. Þordur Olafsson. Þorsteinn Jonsson. Hoskulldur Kollgrímsson. prestar. Oddur Þorkielsson. leikmann. fostodæginn eftir michaelismessu á Olafsvollum á skeidum.

Dæmdu þeir Hallvard skyldugañ ad leida tuo löglig vitni þau er þar suæri ad katrún baudvarzdottir hefði jatað Hallvard ad eiga adur festar foru fram. og ad þeim vitnum leiddum dæmdu þeir hana vera og verid hafa eiginquinnu Hallvardz. Enn fullnudust ecki þau vitni dæmdu þeir firrgreindra manna hionaband adskilid og ecki makt hafa.

ad menn standi rett adur enn þeir sæki adra R. B. H. K.

Item bygt síra Jone Hua(l)snes med veniulegri leigu.

382. 30. September 1541. á Esjubergsþingi. DÓMR, út nefndr af Pétri Einarssyni kongs umboðsmanni í Kjalarnessþingi, um bréf Viðeyjarklaustrs fyrir jörðunum Skrauthólum og Bakka á Kjalarnesi.

AM. 238. 4to bl. 9—10, skr. c. 1570 (Bessastaðabók). Borið saman við Dómasyrpu Jóns Hákonarsonar á Vatnshorni, skr. c. 1608 (= b).

Domur vm skravthola og bakka.

Øllvm monnvm þeim sem þetta bref sia edur heýra Senda bergur ingemvndason. þorhalle einarsson. halldor ormsson. gvdmvndur nik(v)lasson. jon þollaksson og jon þolleifsson [kvediv gvds og sina¹] kvunigt giorandi ad þa er lidit var fra gvdz býrd [∞ d xlj²] ar vorvm vær í dom nefnder af petre Einarssyni er þa hafdi kongzins vmbod og sýslu í kialarnesþingie ad skoda og rannsaka og fvltnaðr dom á at leggja. hvort þav bref skýlldv nockvd afl hafa

1) [vantar í bæði hdr. 2) [∞. d xl og j. b.

og fvlmýndvg vera sem aboti alexivs af videy liet á æsvbergs þinge vplesa og klavstrid j vjdey hafdi fyrir þessvm jordvm skravtholvm og backa er liggia j bravtarholtz kirkiv sokn á kialarnesi hver vier skodvdm og yfir lasvm. því at svo profvdv og fyrir oss komnv dæmdvm vier fyrnefnder domsmenn med fvlv doms atkvæde þessi adur skrifvd bref. [loglig og mýndvg¹] j allañ mata svo framt [at ecki koma avnnvr prof²] eda skilrike þav³) seirna fram ad þessvm hrinde. og þan giorning allañ logligan sem ellendur heitin³) jonsson giordi vid abota avgmvd pallsson vm fyrgreinda jord backa og skravthola. Svo og dæmdvm vær þat kavp logligt og mýndvgtt j allañ mata sem aboti alexivs hafde fyrir jordvne Siafarholvm er liggur á kialarnese og logligan klavstrzens vmbodsmann⁴) adskrifadar jarder mega riettilegaña byggia og brvka og þa at avllv saklavsa sem optskrifadar jarder af klavstrzens vmbodsmanni sier til leigv logliga taka og þær mega brvka og bihalda epter landzens logvm og gomlvv vana.

Samþykkti þennañ vorn dom med oss adur skrifadur kongzins vmbodsmadur petur einarsson og sette sitt insigle med vorvm innsiglvv fyrir þetta domsbref hvort ed skrifad var á [æsvbergs þinge⁵] fostvdagenn epter michaelis messo vm havstid á sama are sem⁶) fyr seigir.

383. 19. Oktober 1541. á Reyðarvatnl.

REYÐARVATNSDÓMR Páls Vigfússonar (kongs umboðsmanns i Rangárþingi) um útróðrarmenn.

Dómabók Jóns skrifstofustjóra Magnússonar (nú i Landsskjalesafni) i Fol. bl. 133b 134a, skr. c. 1600. — ÍBfel. 309. 8vo bl. 121, Öxnafellssbók með hendi Ara Magnússonar i Ögri c. 1620. — Ágrip þetta af þessum dómi er til fjölvida i dómabókum frá 17., 18., og 19. öld, og hafa milli 10 og 20 af þeim afskriptum verið bornar saman, en þær eru flestar lakari en þær, sem hér er fylgt. Sumar afskriptir hafa ártal dómsins 1543.

1) [nyl og myndug og lauglig, b. 2) [sem aunnr prof eij koma j moti b; 3) sl. b. 4) -manne 238; og b. v. b (!). 5) [æsubergi b. 6) og b.

Vm utroðrarmenn.¹⁾

Domur æ Reidarvatni Anno 1541.

Ad sã sem tæki anars manns wtroðrarmann skýlði gjallda hinum sem manninn atti med riettu þuiljkañ hlut sem það skip feingi er hann skýlði æ roa oc fullrietti hans ad auki. wtañ hann ýnni²⁾ þann eid ad hann wissi ecki ad hann wæri radin þa falli nidur fullriettid.

woru þesser domsmenn.

Jon thv̄masson.

Magnus pietursson.

Olafur thv̄masson.

Erlendir ċinarson.

Aurñolfur Olafsson. og

philippus Runolfsson.

[þeir ed³⁾ til doms nefnder af pali wighfussýni sem sijdar [ward laugmann⁴⁾. miduikudaginn [fyrstañ j wetri⁵⁾ æ sama are og fyrr seiger.

[Samþykkti þennan vorn dom adurnefndur logmann Pall Vigfusson og festi sitt innsygli med vorum et cetera⁶⁾.

384.

24. Oktober 1541.

á Grund.

31. August 1542.

í Gnúpufelli.

LÖGGJAFABRÉF þeirra Ísleifs Sigurðssonar og Þórunnar Jónsdóttur.

ÍBfél. 67. 4to bl. 80^b með hendi sira Eyjólfis á Völlum. — MSteph. 60. 4to bl. 36 með sömu hendi.

(Utskript) af löggjafabrefi Ísleifs og Þórunnar æ Grund.

Þat giorum vier Einar Bryniulfsson. arni Petursson. Jon Þorlæksson og Þorsteinn Simonarson godum monnum kunnigt med þessu voru opnu brefi. at arum epter Guds burd MD xl og j. manadaginn næstan fyrir Simõnsmesso um vetrinn æ Grund i Eyafjrði. vorum vier i hia. sæum og heyrdum æ ord og handaband Ísleifs v(onda) Sigurðssonar

1) b. v. 309. 2) vinne 309. 3) [huerier 309. 4) [laugmanni 309 (og sl. „sem“). 5) [næstan fyrstan pietri (!) 309. 6) [b. v. ÍBfél. 205. 4to.

og hans kvinnu Þorunnar Jonsdottur. at so fyrir skildu. at nefndr Isleifr gaf greindri Þorunni allar þær löggiafer sem hann mætti at lögum gefa. ef hon lifdi honum lengr. so og i sama handabandi gaf fyrr nefnd Þorunn ædr sögdum Isleifi allar þær löggiafer sem hon mætti med lögum gefa. ef hann lifdi henni lengr.

Samþykkti biskup Jon þessa giöf. þui hann var hennar erfingi.

Og til sanninda hier um setium vier fyrskrifader menn vor innsigli fyrir þetta bref. er skrifat var i Gnupufelli j Eyiafyrði manadaginn næstan fyrir ad vincula sancti Petri ari sidar en fyrr segir.

385. 27. Oktober 1541. i Skálholtri.

PRÓFENTUBRÉF Þorunnar Árnadóttur, er Gizur biskup tekr i prófentu i Skálholtri.

AM. 266. Fol. bls. 149—150. (CCCIV). Bréfabók Gizurar biskups i afskrift sira Haldórs i Reykholti 1654—57.

Æg Gyssur Einarsson superintendens Skalholtz.

giore godum monnum kunnigt med þessu mjnu opnu briefi ad med radi og samþycki sira Snorra Hialmssonar officialis. siera Jons Biarnarsonar kyrkiuprestz hef eg tekid soddañ penynga med Þorunni Arnadóttur j proventu sem hier skrifad er. jn primis v kyr. jtem ij hestar j ij^c. jtem ij hestar þrevetrir. þrevetur saudur. tuævetur saudur og ij kalfar allt j ij^c. Jtem v asaudar kugjllidi. jtem iiij ær og iiij saudir tuævetrir j hundrad. jtem xij saudir veturgamlir j hundrad. jtem vij veturgamlir. tvævetur qviyga milk. ij hross fullroskin og kalfur allt j iiij^c. jtem kietill og kier j hundrad. Hier j mot skal greind Þorunn hafa æfinlegan kost og proventu heima a stadnum j skalholti sem proventumonnum ber þar ad hafa efftir godum og gomlum vana. hier med skal hun hafa þar af stadnum tvytuga vod vadmalz til klæda sier og iiij stikur lierefftz a huorium xij mandum so leingi hun lifir. skal hun hafa klefa þann sem vnd-

ir radzmanzloffte er. hun skal og hafa til stadarinz sjna sæng og kistu. enn staturinn skal eignast huortueggia efftir hennar dag. hefur og tyttnefnd þorun lofad ad vera stadnum til gangnz¹⁾ og goda.

Og til sanninda festi eg mitt innsigli med þessara firr nefndra kiennimanna jnnsiglum fyrir þetta proventvbrief er skrifad var j skalholli næsta dag fyrir Simonis messo vm veturenn arum efftir gudz burd m d xlj.

386. 1. Nóvember 1541. í Flatey.
Jón Björnsson (Þorleifssonar) fær og geldr Gizuri biskupi jörðina Gillastaði í Reykhólasveit.

AM. Apogr. 1281 með hendi Styrz Þorvaldssonar „Ex orig. Ara Þorkelssonar“.

Pat giore ec Jon Bjornsson godum monnum kunigigth¹⁾ med þessu minu brefi at ec medkennuzth at ec hefi feingith oc golldit herra gjssure einarssyni jordina gillastadi er liggur j reykholakirkju sokn med aullum þeim gognum og giædum sem greindri jordu fyllgier oc fyllgth hefur ath fornu oc nyiu oc eg vard fremzt eigandj ath undan mier oc minum erfingium enn under herra gjssur og hans laugliga erfinga til frials forrædis og fullrar eignar. Og til sanninda hier um sett(a) ec mitt jnnsigli fyrir þetta bref huert er skrifat uar j flatey a breidafirde a allra heilagra messu dag um haustit arum epter gudz burd M d xl og j.

387. 26. December 1541. í Skálholti.
RÁÐSMANNSBRÉF síra Jóns Héðinssonar fyrir Shálholts stað, útgefið af Gizuri biskupi.

AM. 232. 8vo bl. 14a. (XI). Bréfabók Gizurar biskups í frumriti.
— AM. 266. Fol. bls. 4. Bréfabók Gizurar biskups í afskript síra Haldórs í Reykholti 1654—57.

1) Svo.

[Radzmañsinz brief.

Giore godum] monnum kunnickt [med þessu mynu opnu brie]fi. ad med dandimanna radi. hefi eg sett og skip-at erliga personu sira jon hedinsson fullmectugan radzmann yfer ollum Schalholtzstadar eignum faustum og lausum. fridum og ofrijdum. skal hann jardir byggia. hion rada. utbuaradzmennt setia med minu radi. sierhuerium kaup giallda epter þui sem mauguligt er. stadarins uitaskulldir utgiallda og jntaka og j aullum hlutum fullmektugr suo sem radzmennt ad fornu hafa verit. vndir retta grein og reikningskap uid donakirkiuna og mic. Skal hann þessu starfi framfylgia næstu xij manudi hier epter. Hier med skal hann vera fullmectugr profastr j aullu arnesi heilagri schalholtzkirkiu til upphelldis og styrkingar. Bid eg um alla goda menn ath þier seut greindum sira jone til styrks og hialpar j aullum hlutum þeim hann kann at þurfa. á medan hann steudr j þessu starfi. [Og] til sanninda hier um festi ec mitt jonsigli fyrir þetta rad[z]mannzbref skrifat j Schalholti annað dag iola Arum epter drottinliga holdgan. 00. d. xlj.

388.

1541.

á Mel í Miðfirði.

5. Febrúar 1550. á Þingeyrum.

Jón biskup á Hólum selr síra Birni Jónssyni jarðirnar Krossanes á Vatnsnesi og Eldjárnsstaði í Blöndudal fyrir jarðirnar Haug í Núpsdal og Grenivík í Höfðahverfi.

AM. 238. 4to bl. 40 (Bessastaðabók) skr. c. 1570. — AM. Apogr. 372 (tvær afskriftir, önnur eptir transkr. frá c. 1550 = 372, hin eptir AM. 238). — AM. Apogr. 680 (eptir 238).

Bref fyrir krossanesi og elldiarnstade.

Þat giore ec¹⁾ Þorlakvr prestvr hallgrimsson (og) hallvr Stýrkarsson godvm monnvm kvnngitt med þessv ockrv opnv brefi (at) arvm epter gvdz býrd²⁾ [mdxlj³⁾] vm havstid á mel⁴⁾ j midfirde vorvm vier⁵⁾ j hia savm og heýrdvm á

1) sl. 372. 2) burd 372. 3) [m. d. xl. og eitt ar 372. 4) 372; melstad 238. 5) vid 372.

ord og handaband biskvps jons á holvm og sera bjarðar jonssonar at svo fyrir skilldv. at biskvp jon selldi sogdvm sera birne til fvlrrar¹⁾ eignar²⁾ jardernar krossanes á vatznesi j vestvrhopshola kirkiv sokn og jordena elldiarnstade j blondvdal j Svinavatz kirkiv sokn. med ollvm þeim gognvm og giædvm sem greindvm jordvm á med logvm at fyllgia. Hier j mot gaf sera bjarð biskup joni til fvlrrar eignar jordena havg j nvpsdal j nvps kirkiv sokn og xx^c j jordvne grenevik er liggvr j havfdahvorfe³⁾. med ollvm þeim gognvm og giædvm sem [greindre jordv oc⁴⁾] jardar parte á med logvm at fyllgia. skýllde hvor halda [þeirre jordv til laga⁵⁾] er keypte⁶⁾ en sa svara lagaríptingvm er selldi⁷⁾. Og til sanninda hier vm setivm⁸⁾ [vid⁹⁾] ockar insigle fyrir þetta bref er skrifat var á þingeyrvum j vatzdal á avgvttv-messv vm vetvinn [arvm epter gvdz býrd m. d. l.¹⁰⁾

389.

1541.

Dómr fjögurra presta og tveggja leikmanna, út nefndr af Gizuri biskupi Einarssyni um akætur hans til Eyjólfss Jónssonar á Hjalla fyrir að hafa markað pening undan marki Reykjarkirkju í Ölvesi og tekið leigur eptir, og tekið leyfislaust kú með gömlu marki Skálhólstaðar.

Bisk. Skalh. Fasc. XXI, 78, nokkuð skemt. Fjögur innsigli hafa verið fyrir bréfinu. — AM. Apogr. 2420 „accuratè“. Árna þykir „literatura“ þessa bréfs „aflagisleg“ og líkir því við „aflagislega“ bókstafan á afskrípt Haldórs ábóta af samningi Magnúsar biskups og Einarss Björnssonar (DI. VI, Nr. 533), og sé þó ekki sama hönd á báðum. „Fra því sem brefed endar og niður til brotsens er auðt bokfell, sem allðri hefur á vered skrifad, vel tveggja fingra breid(t), hvad ed ecki er alment á gömlum brefum, og næsta óvarlega giðrt. Annars er brefid oefad original.“ (A. M.).

Domr hialla Eyólfs.¹¹⁾

Ollum monnum sem þetta bref sia épr heyra. Senþa

1) fullkomligrar 372. 2) sl. 372. 3) hverfi 372. 4) [greindvm 372. 5) [til laga þeirre 372. 6) keyptu 372. 7) selldu 372. 8) setti-um 372. 9) [vier fýrskrifader menn 372. 10) [anno domini 1000. dº. xl. xº 372. 11) Utan á bréfinu „manu coræva vel circiter“ (AM.).

jon heidinson¹⁾ biorn olafzson. Eistein þorþarson. eirek¹⁾ grimson. prestar skalholltzbiskupsdæmis. arne olafzson. haldor ormson. leikmenn. Q. G. og sina. kunnigt giorandi. arum epter Gudz hurþ. m. d. xl. og eitt. vorum vier i dom nefnþir af heiþarligum herra. herra Gizure biskup j skalhollte. at skoda og ransaka og fullnadardom a at leggja vm þa akæru er herra Gizr klagadi til eyolfs jonzson(ar). at hann hefþi markad vnþan kirkiuni¹⁾ marki a reykium hennar peninga og kugilldi. og leigr af tekid. Saumuleipis at hann hefþi at sier tekid ku vnþan gomlo skalhollz stadar marki j aungu hans leyfi ne frelse. var stefnan suarin og hann dæmþr retteliga firir callapr. [war hans beidzt og krafít. kom hann ecki ne neirn af hans henþe. þui dæmpum wier hann²⁾ og³⁾ sekan mork j stefnofall. leizt oss þetta hit stærsta vanþamal og sakir þess at wier þottuz hier ecki yfer geta tekid dæmdum wier þetta sama mal tíjl reyka¹⁾ a skeiþum miþvikodagin næstan eptir þrettanda dag nu j vetr. fyrir greinþan herra Gizur. eda hans laugligan vmboþsmann. og fyrgreinþan eyolf skyldugaþ þar ad koma og logum at suara vm skrifþa aklögum.

Samthickte¹⁾ þennan vorn dom med oss aþur skrifþr herra Gizur og feste sitt jusigle med fyrr nefndra domsmanna jusiglum fyrir þetta domsbref. Skrifat i staþ og degi og are sem fyrr segir.

390.

[1541].

SKRÁ um jarðir þær, er Ögmundur biskup átti í Vestfjörðum og í Borgarfirði, og teknar voru án dóms og laga undir kongsvaldið.

A.

AM. 238, 4to bl. 120b—121a. Bessastaðabók með hendi Vigfúsar Jónssonar á Kalastöðum c. 1570. — Prentað í Safni til sögu Íslands I, 126—128.

1) Svo, 2) [á spássiu og vísað inn. 3) „ofskrifad“ (AM).

Þetta eptir skrifada jarda goss liggur á vestfiordum
sem biskup Augmundur hefur att Anno 15(41).¹⁾

- (1). Atllastadir. ij. kugilldi. x. aurar.
 - (2). Tunga. ij. kugilldi. x. aurar.
 - (3). glaumstadir.
 - (4). Rekavik. ij. kugilldi. x. aurar.
 5. Starkadal²⁾. ij kugilldi. x. aurar.
 6. midvik. ij, kugilldi. lxxx. alner.
 7. Stora midvik. ij. kým. je-
 8. Stora hiardardal j avnundarfirdi. v. kugilldi. je.
 9. brecka. v. kugilldi. je-
 10. Willingadalur. iiij. kugilldi. lxxx. (alner).
 11. Arnarnes. iiij. kugilldi.
 12. gerdhaumrum. iiij. kugilldi.
 13. biarnastadir.
 14. kula .v. kugilldi. je.
 15. laugabol. vj. kugilldi. je.
 16. horni. vj. kugilldi. je.
 17. klucka. }
 18. Maberg. } á raudasandi.
 19. grauf. }
 20. Siglunes. je.
 21. Muli. }
 22. halfur skalmardalur } j kollafirdi.
 23. Skalanes. x. aurar.
 24. Jngunastader. v. kým. lxxx. alner.
 25. giogur.
 26. Mýdalsgrof. ij. kugilldi. x. aurar.
 27. fiardarhorni. iiij. kugilldi.
 28. Halfar haukatungur .lxxx. (alner).
- Þetta j borgarfirdi.
29. fliotztvnga. j. kugilldi. je-
 30. Þorvalldzstader. vj. kvgilldi. lxxx. (alner).
 31. hallkellstadir. iiij. kugilldi. lxxx. (alner).
 32. Hvammi. iiij. kugilldi. x. aurar.
 33. Haukagil. iiij. kugilldi. je-

1) Ártalið er í handr. að eins skrifað „15“. 2) Svo.

34. Griot. v.¹⁾ kugilldi. x. aurar.
35. Dýrastadir. iiiij. kugilldi. xl. (alner).
36. gestzstadir. vij. kugilldi. xl. (alner).
37. bruar neýkir. xij. kugilldi. lxx..
38. Hamar. ix.²⁾ kugilldi. ije.
39. Aulvastadir. ix. kvgilldi. vij. (aurar).
40. Wppsalir.
41. Burfell.
42. Raudzgill.
43. Wlfstadir.
44. halftt hurdarbak.
45. litilli kroppur.
46. Hegstadir.
47. Huitarvellir.

finis.

B.

Landsbókasafn 286. Fol. á blöðum í 4to, frá c. 1660—70. — Landsbókasafn 42. Fol. bls. 7, ættartölubók síra Þórðar Jónssonar í Hítardal með hendi síra Jóns Erlendssonar í Villingabolti 1666. — Landsbókasafn 827. 4to frá 18. öld. — Afskriftir margviða í ættatölubókum. — Prentað í Biskupasögum II, 275—276.

Þetta epterskrifad gúts liggur á Vestfiörðum
og var eign Biskups Augmundar. og gelldst
þar af lest fiska.

Med Atlastöðum ij kyr. landskylld x aurar.

Med Tungu ij kyr. landskylld x aurar.

Glumstader j eidi. [landskylld x aurar.³⁾

Med Rekavik⁴⁾ [ij kyr. landsskylld x aurar.⁵⁾

Med Stackadal ij kyr. landskylld x aurar.

Med minne Midvijk ij kyr. landskylld lxxx alner.

Med Stærri Midvijk ij kyr. landskylld je.

Med Stóra Hiardardal j Önuundarfjrdi v kyr. land-
skylld je.

Med Brecku v kyr. laudskylld je.

Med Villingadal iiiij⁶⁾ kyr. landskylld lxxx alner.

1) p. e. halft fimta. 2) p. e. halft niunda. 3) [sl. 42. 4) 42
Reikiavik 286. 5) [42; sl. 286. 6) iiiij, 286.

Med Arnanese¹⁾ ij kyr.

Med Gerdhómrum ij kyr.

Bjartstader eidijörd.

Med Kulu v kyr. landskylld jc.

Med Laugabœli vj kyr. landskylld jc.

Med Horni vj kyr. landskylld jc.

Klucka.²⁾ Møberg. Grof eru j eidi. liggia a Raudasande.³⁾

Med Siglunese eckert kugilldi. landskylld jc.

Med Skalanese eckert kugillde. landskylld x aurar.

Med Jngunnarstødum v kugilldi. landskylld lxxx alner.

Giögrar liggur j eidi.

Med Midalsgrof⁴⁾ ij kugilldi. landskylld x aurar.

Med Fiardarhorne⁵⁾ iij kyr. biggd⁶⁾ til hysingar iij ær.⁷⁾

leigulaust.

Med halffum Haukatungum eckert kugilldi. landskylld lxxx alner.

Summa med öllu umbodenu lx [kir misgilldar.⁸⁾

Skriffad effter breffabök Arna heitens Gijslasonar j Skalholti Anno⁹⁾ 1609.¹⁰⁾

391.

1541.

PRESTAEIÐR svarinn Gizuri biskupi Einarssyni.

AM. 215. Fol. bls. 29, með hendi Jóns Gizurarsonar á Núpi c. 1630—1640. — Prentað í Safni I, 683 (á íslenzku). — í Kirkjusögu Finns biskups III, 253 (á latínu). — í Khavns Selsk. Skr. V, 252 (á dönsku).

Til þess legg ec |—| hönd a helga bok oc suo skýt ec mǫnu mǫle til gudz ad eg vil vera hlýdenn. hollur og trur heylagre Skalholtzkirkíu oc hennar förmanni h(erra) Gissure Einarssýne bæde leynt oc liost sem ec heffe þúdur loffad j mǫnum vixlueijde. so sannarlíga hialpe mier al-
máttugur Gud ad eilijffu.

1) Arnarnese 42. 2) Kluka 42. 3) 42; Raudanese (!) 286. 4) Mydalsgrof 42; Miðdals-Gröf, Bps. 5) 42; — botne 286. 6) bygdar 827. 7) Svo 42, 286, 827; ár, Bps. 8) misgild, 42; frá [qvigillde eins gilld 827. 9) b. v. 42. 10) Árni Gíslason á Hlíðarenda hefir haft umbod yfir þessum jörðum meðan hann bjó á Hóli í Bolungarvík.

392.

[1541].

ALEXIUS ábóti í Viðey lýsir því, að hann vilji allan trúnað halda við konung, styrkja umboðsmenn hans, Viðeyjarklaustri og konungi að skaðlausu, vill veita klaustrinu trúa forstöðu og fyrirbyðr öllum að eyða, ónýta eða brjála klaustrsins eign án síns leyfis og conventunnar, nema það sannist, að konungr vilji svo vera láta.

AM. 232. 8vo bl. 17b—18a. Bréfabók Gizurar biskups í frumriti (XVIII). — AM. 206. Fol. hls. 7—8. Bréfabók Gizurar biskups í afskrift síra Haldórs í Reykholti 1654—57. Bréf þetta er frá Júní—Júlí 1541. Sbr. Nr. 399.

lysing abotans er var j uidey.

Æg aboti Alexius pälsson¹⁾ kunngiore ollum kristnum. gudi til heidurs hier saman komnum. að þann trunad blydni og holluztu sem ec hefi nadugazta herra kongenvm iatad og suarid fyrir superintendente Schalholtz biskupsdæmis hiaueranda herra kongsins vmbodzmanne cristoffer huitfeldt og fleirum godum monnum. vil eg giarnan hallda leynt og liost það fremzta ec forma og orkad get. Suo oc uildi ec þann styrk neita kongs vmbodzmannzins þenorvm sem mier moguligt er oc herra konunginum og klaustreno væri að skadlausu að holdnum þeim jnnsigludum brefum sem hier nu strax vplesin woru. enn mier utgefin epter dato sagdra brefa. Og fyrir þann skulld þa lysi ec þui fyrir ydur godum monnum. að klaustri þessu hefi ec uiliad og uil eg forsia ueita epter þui sem eg kann. og þess arliga rento vpp að bera og radstafa. nadugazta herra kongsins hid bezta. vndir reikningskap og afending vid þann. sem þar vpp æ birter skiluisliga biffalning og bifuisan af hans nad. Hier með fyrirbyd eg ollum og serhuerium. vndir herra konungsins hegning og stridu oc afelli landzins laga. klaustrsins eign að eyda eda onytsamliga briala. an mins leyfis og Conuentunnar samþyckis. fyrre og framar. helldr enn herra kongsins uilie uerdur bifuisadur. að hans nad uilie suo uera lata. Ænn þeir sem odruiuse giora. seu þeirra suara skylldugir.

1) Hér hefir í upphafi verið skrifað apr „Aboti“ en síðan ofan í það dregið sem ofaukið.

sem rettazt er fyrir gudi og monnum að uitne allra þeirra er ord min heyra.

393.

1541.

MINNISGREINAR Gizurar biskups um sitt hvað, er hann þurfi næsta ár að láta Henrik Hynsken flytja sér (frá Hamborg).

AM. 232. 8vo bl. 18a (XIX). Bréfabók Gizurar biskups í frumriti. — AM. 266. Fol. bls. 8. Bréfabók Gizurar biskups í afskript sira Haldórs í Reykholti 1654—57.

Ad heinrik hynsken flytie mier þetta að are komanda hefi ee rad fyrir giort.

J fystu eirn reidstack.

Jtem treyiu af halfsæi.

Jtem adra treyiu af myrkbrunu kamlote oc fodr.

Jtem tuennar hosur.

Jtem einar ledurhosur.

Jtem ij dubbladar hufur.

Jtem j stiguiel

Jtem commentaria martini in Epistolas ad Romanos et Galatas.

Jtem postillam martini j þydzku.

Jtem skrifad hans lubeck til vm ij ackeri. vm tigelstein og kalk suo sem til tueggia skorsteina ef hann uill biggia að are komanda a eyrabakka.

394.

[1541].

GIZUR biskup lofar „sira Sigillus“ prófastsdæmi yfir sinu heimafólki og þingafólki, og segir, að dandimenn á vestr-sveitum þurfi ekki að ómaka sig uppá ágreining sinn og Ögmundar biskups út af reikningsskap Skálholtsstóls fyrri en á prestastefnu tveim nóttum fyrir Pétrs messu og Páls. Biðr menn trúa ekki illmælum um sig.

AM. 266. Fol. bls. 131. (CCLXI). Bréfabók Gizurar biskups í afskript sira Haldórs í Reykholti 1654—57. — Bréf þetta er skrifad á útmánudum eða þá í öndverðum Maí 1541.

Item lofad siera Sigillus¹⁾ profastzvalldi yfir
sínu heimafolki og þýngafolki.

Sæll m(inn) Sigillus,¹⁾

ad eg hefi fornuumid ad nockir dandizmenn i vestur-
sueitunum hafa bodskap feingid af b(iskup) Augmundi ad
þeir skyldi koma i þann stad og dag sem sagt væri ockar
a milli ad vtgreiddist vñ kyrkiunnar reikniþngskap og þad
annad sem vid vjki. Enn saker þeirra naudsynia og dom-
kyrkiunnar erinda sem i þann tþma vid liggia þurfa goder
menn sig ecki þar vm ad omaka firr helldur enn til al-
mennilegrar prestastefnv tueim nottum fyrir Pieturz messu
og Pauls i þann stad sem þeim skal i godaþ tþma vitan-
legt vera. Bid eg alla skilvþsa danumenn ad leggja aungu-
aþ truskap a þau forrædileg fiolmæli. suiuidlegar sagner
og vondzligar lygar sem eg hefi fornumid ad ryktid geing-
ur til vidz uegar vñ allar sueiter mier til vonda. skulu þad
eingeþ sandindi reynast.

Og thil saninda et cetera.

395.

[1541.]

MINNISGREINAR Gizurar biskups.

AM. 266 Fol. bls. 132 (CCLXII). Bréfabók Gizurar biskups i af-
skript síra Haldórs i Reykholti 1654—57.

Item giefid i valld síra Einarz af profastpartenum sem
hann hefur.

Svo margar sængur i haukadal.

i primis v sængur og iij alfærar og eru iij vondar.

396.

[1541.]

GIZUR biskup kvittar síra Guðmund Jónsson um ráðsmanns-
starf fyrir umliðið ár.

AM. 266. Fol. bls. 134—135 (CCLXVI). Bréfabók Gizurar biskup-
i afskript síra Haldórs i Reykholti 1654—57.

1) Svo. Ekki: Eigillus.

Kvittanar Brief sira Gudmundar.

Giore godum monnum kunnigt med þessu mjnu opnu briefi ad heidarlig persona sira Gudmundur Jonsson hefur mier stadid greinilegan reikningsskap af því radzmannstarfi og vmbodi er hann hafdi domkyrkiunnar vegna hid næsta vmlidna ár. sem það registur vtvijsar er hann med odrum dandizmonnum samanlas og mier afhenti. því giore eg han og gief oldungiz kvittan og akærulausan fyrir mier og aullum mjnum efftirkomendum domkyrkiunnar formonnum vm firrgreint radzmannstarf og penjnga medferd yfir faustum og lausum. kuikum og daudum penjngum. aullu thilskjylldu. Enn aunguu vndanteknu.

Og til sanninda set eg mit(t) secretum fyrir þetta kvittanarbrief skrifad j Skalholti.

397.

[1541].

SKRÁ um hertygi staðarins í Skálholti.

AM. 266. Fol. bls. 135 (CCLXIX). Bréfabók Gizurar biskups í afskrift sira Haldórs í Reykholti 1654—57.

tygia Reikningsskapurinn.

Gudmundi Þordarsyni hatt og pansara og heingi.

Þorleifi pansara. hatt og heingi.

Jone Eiolfsyne hatt og pansara og forlatz heingi.

Jone fusasynne pansara og heingi er sialfum mier tilheyrer.

Jone magnussyni pansara er mier sialfum til heyrer er magn(u)s bryti fieck mier.

Eirjki a felli heingi og kraga.

Gudmunde Halluardzsyni pansara. hatt og heingi.

Giefinn halldore pansari med kraga og led stalhufa.

Eggert pansara og kraga.

Jone Mag(nussyni) gladiel.

Gud(mundi) Hall(wardssyni) annad.

Joni fusasyni auxi.

Thorl(eifi) lenzu.

398.

[1541].

LÖGFESTING fyrir Reykjum í Ölvesi undir Gizur biskup og Skálholtsdómkirkju.

AM. 266. Fol. bls. 136 (CCLXXI). Bréfabók Gizurar biskups í afskrípt síra Haldórs í Reykholti 1654—57.

Laugfesting.

Ég Eirekur prestur Grjmmsson j vmbodi herra Gjssurz Einarssonar laugfesti hier j dag eign hanz og kyrkiunnar j Schalholtti Reiki j aulvesi. akra og taudur. Eingiar og skoga. haga og allar landznytjar er þessu landi fylgia og fylgt hafa ad fornu og nýu bædi til sioz og landz til vtmerkia þeirra er adrir eiga hier j moti bædi ad ordfullu og laugmali riettu. fyrerbyd eg hiedan af huorium manni sier ad nyta eda j ad vinna nema herra Gjssurz sie lof edur leyfi til ad vitni þjnu þj og þjnu þj og allra þeirra er ord mjn heyra.

399.

[1541].

HÖLLUSTUEIÐR Alexiuss ábóta í Viðey við Kristján konung Friðriksson.

AM. 266. Fol. bls. 136 (CCLXXII). Bréfabók Gizurar biskups í afskrípt síra Haldórs í Reykholti 1654—57. — Eiðr þessi hefir verið unninn fyrir Kristopher Hvítfeld í Júní—Júlí 1541. Sbr. Nr. 392.

Juramentum Alexij.

Ég Alexius Palsson Aboti skyt til þess mjnu mali til gudz ad eg skal vera konung christian frederikssyne hollur og trur. hlydinn og audvelldur og því fram fylgia sem hanz nad er til gaguz og nýtsemdar. og hanz sendibodum. Enn það hindra efttir megni sem vera ma til skada edur fordjarfs hanz nad og hanz erendum.

So sannarliga hialpi mier gud allzmeztigur ad eihfu.

400.

[1541].

MINNISGREINAR Gizurar biskups um ýmislegt.

AM. 266. Fol. bls. 146—137 (CCLXXIII). Bréfabók Gizurar biskups í afskrípt síra Haldórs í Reykholti 1654—67.

Jtem medtekid af Hans lubeck iij árar. j tunna biors. xxx lappasaumz og 30 reksaumz.

Jtem medtekid af Jasper kaupmanni a Eyrarbacka sko fyrir Halldor Ormsson. sko fyrir Jon fusason. sko fyrir Eiolf halldorsson. sko fyrir Jon magnusson. sko fyrir Jon Eiolfsson og annaⁿ Jon Eiolfsson. sko fyrir Gudmund Þordarson og Gudmund Halluardson. Þorleifi sko.

fyrir smasueinana Eggert. Biorn. Thorlack og Stephan og Gudmund Oddsson. tumas formadur.

Eru þetta xv þaur karlmanna sko.

fieck hans lubeck mier einar toflur.

kuinna hans sendi mier skyrtu. vjnsflausku.

401. [1541].

REIKNINGSSKAPR um kaupgjald biskupssveina i Skálholti.

AM. 266. Fol. bls. 137—138 (CCLXXV). Bréfabók Gizurar biskups i afskript sira Haldórs i Reykholti 1654—57.

Golldid sveinunum.

Jone Magnussyni viij stikur klæðiz og qvart(el) betur og skyrtulierefft.

Gudmundi Þordarsyni viij stikur klæðiz og skyrtulierefft.

Jone fusasyne viij stikur klæðiz og skyrtulierefft.

Gudmundi Hallvardssyne.

Stephane Snorrasyne vij stikur klæðiz og sk(yrtulierefft).

Oddi Gudmundssyni ix stikur.

Jtem diaknanum viij (stikur) og skyrtulierefft.

Thum(asi) skyrtulierefft.

Eggert og Bjrne bræðrum x stikur lier(effts). Eggier(t)
8 stikur raudt Eingielskt.

Halldor Ormsson saudulklæði mitt vtlandskt og godan silfurkross.

Æiolfur Halldorsson viij stikur blatt.

Þorvaldur vij stikur. Þar med hosna efni og skyrtulierefft.

Þorleifi vij stikur blatt til kapu. skyrtulierefft. Jtem til millifata kotz. v. stikur med blatt.

Porkatli viij stikur blatt.

Pali tumassyne viij stikur lifrautt. ij stikur raudt lundusk¹⁾
og godan silfurkross.

402.

[1541].

KAUPMANNSREIKNINGSSKAPR nokkur Gizurar biskups.

AM. 266. Fol. bls. 138. (CCLXXVI. Bréfabók Gizurar biskups í
afskript síra Haldórs í Reykholti 1654—57.

Reikningsskapur Pieturz Kordeners.

Jtem vor vj hakenbvssen vnd form: vñ loet heinæn
xviij j xij f.

Jtem vor ix bb korne geueñ iij f.

Jtem vor j vjsgel hoppen myt den tuñne geuen iij f.
alse Odder vor sijne geuen hefft. v. f. van wegen Hans Lu-
bech vñ van haldan.

Reikningsskap Henrich Heynsken.

Jtem j kamlotten rock kost lj mark

Jtem flouelen wamæs xxiij sk.

Jtem j bratspejt xvij sk.

Jtem par steneleñ xxx sk.

Jtem iij postelleñ x mark.

Jtem j par skoo xxij sk.

Jtem ij rijs papirj iii mark.

Jtem ij tunnur medus vij mark.

Jtem ij par Brimerhasen vi mark ij sk.

Jtem j tunna Etyck xxij sk.

Jtem i pundt peper xv sk.

Jtem i pundt engefer xv (sk.)

Summa 96 j^e mark. x sk.

fieck eg Henrich hier xvj jochimdal j firra enn nu xxxv
dalers og xvi.

Send(i) fruiñ herra Meine mier iij skyrtur og iij nasa-
dvka.

kuinna pieturz skyrtu.

gaf pietur mier tauplur og fieck mier ljtinn leigil.

1) Svo.

403.

[1541].

MINNISGREIN Gizurar biskups, meðal annars um að láta gera við eitt af (minnis) „hornunum“ (dómkirkjunnar í Skálholti).

AM. 266. Fol. bls. 139 (CCLXXVIII). Bréfabók Gizurar biskups í afskrift síra Haldórs í Reykholti 1654—57.

Lofað þýðskum a backanum ij saudum. Enn skipherranum festi j þýpu sína og skal hann hafa með sier € itt af hornunum og lata bæta vp.

404.

[1541].

MINNISGREINAR Gizurar biskups nokkurar.

AM. 266. Fol. bls. 141 (CCLXXXI). Bréfabók Gizurar biskups í afskrift síra Haldórs í Reykholti 1654—57.

ad vtvega rangarvalla systluna edur sydslugialldid. manz hlutur og hestur. hier með eiga ad fylgia Vestmanna € yar og kongz jardirnar sem liggia fyrir vestan markarfliott. er veniulegt ad af þeim gialldist ij nobil et si . . . ¹⁾dare vellem tertium.

Jtem lofad Dada profastzvalldi yfir monnum sínum.
dedi Johanni torlaci sigillatas literas.

Anno domini 1541.

Lofadi Þorsteinn Þordarson mier sinne þienustu og tru hollustu nu fyrr og síðdar leynt og liost. Enn eg honum það ei ad brigda edur ripta sem Byskup Augmund hefði honum thilsagt edur heitid j síjn laun.

[presentibus

Eireki pp²⁾)

Eximio pariter ac egregio uiro doctori Christierno Achaemiae Haffn(i)ensi(s) rectori qvam dignissimo amico suo semper dilecto.³⁾

Humanissimo viro pariter ac þýssimo domino doctori Petro Palladio superintendenti Selandiae vigilantissimo suo domino et patri charissimo.³⁾

1) Óskrifuð eyða í handritinu. 2) [Svo. 3) Hvorugt þessara bréfa stendr hér í bókinni.

405. [1541].

SAMNINGR Gizurar biskups og Björns Marteinssonar um tíu hundruð í kristfjárjörðunni (Sómastöðum) og tíu hundruð í Hólumum í Reyðarfirði.

AM. 266. Fol. bls. 141. (CCLXXXII). Bréfabók Gizurar biskups í afskrift síra Haldórs í Reykholti 1654—57.

Vid Biorn marteinssnn vard eg asattur ad hann skyldi frelsiliga flytia sig a kristfiarjordina til abudar, leigulaust og aunguu suara fyrir omagann huar vid skyldum staudugan giornijug sijdar meir vm giaura ad hann skyldi hinum sama xc parti til evinlegrar eignar bñjhallda fyrir xc er hann þottist eiga j holmum. ef eg kynni þau eingin skjtriki vp ad finna sem bivjsudu ad saumu xc j holmastad væri skalholltzkyrkiu eign. en þad skyldi vera med þeim ummerki-um sem skilvjsir menn yrði asattir þeir sem a ridi. af kyrki-unnar alfu so hann feingi fullnad fyrir xc.

406. 1541.

MINNISGREIN Gizurar biskups um bygging á kristfjárjörðunni Arneiðarstöðum.

AM. 266. Fol. bls. 142. (CCLXXXIII). Bréfabók Gizurar biskups í afskrift síra Haldórs í Reykholti 1654—57.

Anno 1541.

Item bygt Jone smasveine heima vm iij ær kristfiar-jordina agneidarstadi¹⁾ er liggur j stadar²⁾ kyrkiu sokn fyrir x aua leigu. Einn omaginn hafi hundradid, stendur nu efftir hundrad af gamalli landskyld.

407. [1541].

MINNISGREINAR Gizurar biskups ýmislegs efnis.

AM. 266. Fol. bls. 146—147. (CCXCVII). Bréfabók Gizurar biskups í afskrift síra Haldórs í Reykholti 1654—57.

1) Svo. Segir Arni: „corrigé: Arneidarstader í Valþiöfsstadar kirkjusokn“. 2) Þ. e. Valþiöfsstaðar.

Pennañ reiknngskap stendur sira Biorn af minnum fjski.

afent af geymslumanninvm j masbudum vje og xx fisk-ar. minnum formonnum lx a kyrkiubole. lx er pietur hefur suallad a starnesi. iij hia Viediñ j G(ri)ndavijk.

lofad modur Biarnar samþyck(t)ar Brefi fyrir Sæboli.

Jtem led sira Snorra Novum testamentum og sendt honum postillam Corvini.

Jtem lofad sira Birni Stad j Grindavijk og giefid honum brief þar vt fyrir.

Jtem giefiñ Gjjsla Jonssyni kuittan fyrir barneignum uid einne konu.

Jtem lofad sira Eyolfi Hualsnesi ef sera Halldor hefur það ecki heima sialfur.

408.

[1541].

MINNISGREIN Gizurar biskups um Krossholt og Hitardal.

AM. 266. Fol. bls. 158—159. (CCCXXVII). Bréfabók Gizurar biskups í afskrift sira Haldórs í Reykholti 1654—57.

Jtem voru vi kugjlldi med jordunni krossholtti þa Byskup Augmund medtok. Enn aunnur vje voru eftir j hitardal hia sira Þordi heitnum og j god messuklædi. kalekur og grillare. enn þangad var latid j stadinn fra hitardal það sem þa var j lettara lagi. Enn sira Þordur lagdi þar (til) nya klucku. huort hun for þangad eda eigi.

409.

[1541].

TRÚNAÐAREIÐR (sira) Einars (Árnasonar í Austfjörðum) við Gizur biskup.

AM. 266. Fol. bls. 159 (CCCXXVIII). Bréfabók Gizurar biskups í afskrift sira Haldórs í Reykholti 1654—57.

Juramentum Einari.

thil þess legg eg hond a helga bok og suo skyt eg

mýnu máli til gudz ad eg vil vera hlydinn hollur og trur heilagri Skalhollz kyrkiu og hennar formanni h(erra) Gyssuri Einarssyni bæði leynt og liost sem eg hefi adur lofad j mýnum vígslueyðdi. Enn j onguaþ mata hann motstanda fyrr nie sýdar. so sannarliga hialpi mier gud allzmegtugur ad æihjfu.

410. [1541].

MINNISGRÆINAR Gizurar biskups úr bréfum rituðum til Hans Lubeck, Meyne og Henriks Hynskens.

AM. 266. Fol. bls. 159 (CCCXXX). Bréfabók Gizurar biskups í afskrípt síra Haldórs í Reykholti 1654—57.

Hans Lubeck bref tilskrifad og giefid hanz kinnu ij Englott.

Herra Meyne iijj Einglott. hanz kinnu ij. modur hennar og badum jungfrunum sitt huorri þessara þriggia.

Henrych Hynskens tilskrifad ad hann flytie mier ad are komanda sætreyu og kamlotztreyu. flugelzhvfu. kamlotz . . .¹⁾ sem herra meyne plagar ad hafa fodrad. ij hosur med onguu moti so litlar sem þær sem hann nu flutti. Jtem einn godaþ hatt. stigviel þaug sem mier eru nogu stor.

Commentaria Martini in Epistolam ad Romanos et Galatas.

Jtem ij adrar slettar hvfur. ij þaur sko. þung og bellti.

411. [1541].

GIZUR biskup veitir Daða bónda Guðmundssyni prófastsvald yfir sínum mönnum, en Daði sé dómkirkjunni til styrks og góða.

AM. 266. Fol. bls. 159 (CCCXXXI). Bréfabók Gizurar biskups í afskrípt síra Haldórs í Reykholti 1654—57.

ad eg hefi veitt dada bonda Gudmundssyni fullt og laugligt profastzvalld yfir sínum monnum j so mata ad

1) eyða fyrir orði í hdr.

hann og hanz menn sieu mier og donkyrkiunni til styrkz og goda yfir aullum heilagrar kyrkiu malum. tiund og sancti pieturz fie skal hann flytia heim j mauguligañ tjma og standa mier þar reiknynngskap af. skal hann mega lata prest leysa sig og sina menn sem hann vill vndir rietta grein og reiknynngskap vid mig.

Og thil sanninda.

412.

[1541—1542].

MINNISGREIN Gizurar biskups um dánardag Ögmundar biskups.

AM. 266. Fol. bls. 159 (CCCXXXII). Bréfabók Gizurar biskups í afskript síra Haldórs í Reykholti 1654—57.

ij jðus Julij¹⁾ existimo dominum Augmundum ex hoc seculo migrasse.²⁾

413.

[1541].

MINNISGREINAR Gizurar biskups nokkurar, og meðal annars ættartala.

AM. 266. Fol. bls. 160 (CCCXXXIV). Bréfabók Gizurar biskups í afskript síra Haldórs í Reykholti 1654—57.

til minniz.

Eigilstadir j Vallanesþjngi³⁾ gaf Gudrun finzdottir med sier j profentu.

So felld ættartala talin af Einare Jonssyne. annars vegar Grymur Siguardzson. Arngeyr. Þorarenn. Jngibiorg.

J adra ættkuysl Jon s(iguardzson). gudrun. magnus og Gudrun.

Item leyffit þessum Arnþyrne Jonssyne sin hiuskap að⁴⁾

1) þ. e. 13. Júlí. 2) Þetta stendr í bókinni meðal skjala frá 1541. Sbr. Nr. 414. Jón Egilsson (Safn I, 74) segir, að Ögmundur biskup „gekk af um veturinn nær kyndilmessu“ (1542). — Hér kemr strax á eftir bls. 159—160, sem stendr fyrri í frumbókinni (XXVIII). 3) = Vallanessþingá.

binda með greindre Guðrunu Magnúsdóttur fyrir þessum fiormennijngs mægdum.¹⁾

414.

1541.

SKRÁ um eignir kirkjunnar í Haukadal í Biskupstungum, þegar Ögmundur biskup skildist við og fór frá.

AM. 260. Fol. bls. 2, skr. c. 1640 (Vilhinsbók, framan við Haukadalsmáldaga). — AM. 256. 4to skr. 1640. — AM. 259. Fol. c. 1640; Landsb. 350. 4to skr. 1643. — JSig. 147 4to skr. 1655.

Anno domini M. d. xl j. uoru so mikler kirkiu peningar í Haukadal í Biskupstungum þá biskup heitinn²⁾ Ögmundur skildest við ok for fra sem hier seiger:

x kýr.

v asaudar kugilldi.

iiij vetra gamallt naut.

tuævett naut.

vj. sauder gamler.

þrir sauder tuævetrer.

vje j koplum.

415.

1541.

AFHENDING Skorrastaðar í Norðfirði, þá er síra Haukr Hallsson meðtók, en síra Magnús afhenti.

Máldagabókin gamla frá Skálholti í Landsskjalasafninu bl. 146a—b skr. 1601.

Skorastadur.

Anno domini 1541.

Suo micklir penijngar lucktir á skorastad sijra Hauke Hallszýnj til medtoku. Sijra magnus afennte sem hier seigir.
x kýr gilldar. sextiju asaudar .ij naut tuæuetur. annad tarfur. gamall saudur vakur. iij hrutar veturgamlir. einn saudur tuæuetur .iiij hestar. c. huer. þriu hross klýfbær.

1) Hér kemr á eptir bref Ögmundar biskups frá 1537 til meistara Geble (Nr. 104). 2) Svo, Sbr. Nr. 412.

Jnnann stoks attatiju skiolna keralld sterkt. annad 50 skiolur. þridia xx skiolur. bæde mathelld. xvj trog eckjrt nýtt þeýge god. fiogra skiolna ketill. nýr þýðskur. 4n hoddu. annar ketill med botum ij. tekur v merkur oc xx. þridie ketill xuiij merkur vondur. xij marka pottur godur e[figi] nýr. v sker-bord. v trediskar hialpligir. x sponbeyg[lur]. vij skalir j flote. x vppgiordarkeraulld mathelld. strockur nýr. iij skiolur. tinkanna hialplig nærrj alkonnu ad stærð. sexærijngur alfær med olluðm gognum. smidiubelgir vel færir. hamar oc tong hialpligt. stedi neflaus. liaspjukur iij. aux oc brynj. pall godur. vefstadir alfær. sæng bedur hæiðde ij huijuodir. iij vættir smiors. ij vættir fiska. skiaða leingia.

Jnnann kirkiu et cetera.

ferð messuklæde alfær. ein nockud liett af þeim et cetera. iij alltarisklæde. eitt med fordukuðm þaraf. ij brunir et cetera. xx bækur ad tölu. kalekur med huse. koparstika ný.

Sijra magñus lagdi til ij merkur á iij kluckur allz oc eru ij kolflausar et cetera.

silfursylgia oc niste et cetera.

416.

1541.

APHENDING Hrunastaðar, þegar síra Jón Héðinsson gaf upp staðinn, en síra Jón Bjarnarson meðtók, svo og um staðarfé í Hruna, þá er Þórðr Marteinnsson og síra Björn Ólafsson tóku við.

AM, 262. 4to bl. 8b, skr. c. 1600.

Anno Domini 15xlj.

Voru suo mikler peningar gollðner kyrkiunne j hruna þa sijra Jon hiedinsson gaf up stadinn enn sijra Jon biarnarson vid tock.

in primis xx kýr og iij betur. item asaudur e ær og þriatijger betur. ix^e j gellduu saudum. item xij^e j koplum. item innan stox iij tunna kier og ij tunna kier. item tunnu kietill. viij fiordunga ketill og vj fiordunga ketill. jtem vij trog. x kerolld. ein sæng.

voru þesser heningar¹⁾ med sonu²⁾ utgollðner kyrki-

1) Svo = peningar. 2) = sønnu.

unne j hruna þa Þordur marteinsson tok vid epter sijra jon biarnarson. þtem ad huc innañ stox halftt annat hundrad fiska og þar til halfa adra vætt smiors.

Item voru suo mikler peningar afgreidder j hruna þa sijra jon biarnarson slepti Enn sijra biorñ olafsson medtok.

imprimis kýr xx og vij. item asaudur eitt hundrad og xij ær. ix hundrud j gelldum saudum tusævetrum og elldrum. item tolf hundrud j koplum. item innan stox fimm tunna kier og tueggia tunna kier. item tolf trog miog vond og x kierolld. item tunnu ketill. viij fiordunga ketill.

417.

[1541 og síðar].

MÁLDAGI Vallanesskirkju.

AM. Apogr. 2008b, með hendi Árna Magnússonar; var skrifað aptan á Sveinsmáldaga frá 1471 (DI, V, Nr. 570) með hendi „hier um de anno 1550 eda kanske nockrum árum elldri“ (AM). Gizur biskup visiteraði Austfjörðu 1541.

Kirkia hins heilaga Johannis Baptiste i Vallanesi a heima-land allt. Huamsland. Vikingstada land. Saudhaga land.

Pessar iarder: Straund i Vallanesþingum.

Os a Vtmanasveit.

Vidastadi i sama takmarki. hver golldin var¹⁾ af Ellindi Biarnasyne fyrer halfkirkivgiord a Ketilstaudum. og tiunder og liostolla.

Jaurden Bondastadir. hver ad kom fyrer Galltastadi i kirkiubæiarþingum. Enn þessir Galltastadir kuomu fyrir partinn i Randisstaudum og annan i Skridu. hverier liggia i Breiddal. og bader skogarpartar i efsta Sandfelli.

Þetta eignadizt Eydala kirkia igen.

Galltastada af Vallanesskirkju.

Jardirnar Haufn og Vog i Borgarfirdi.

Halft Vattarnes.

alla jördina Hafranes.

1) nál. 1500. Dipl. Isl. VII, Nr. 508.

Jördina Randholtt vj^e. med Gudrunarstödum er liggur i Hialltastada þingum.

Skogarteiga og itaulur. æka og afrietter. sem fyr greiner i brefi biskups heitins Sueins godrar minningar med oskauddu hans insigli.

Lagdi Biarne bónde Ellindsson til kirkiunnar i Vallanesi halfan Ketilstadasand. ijc. fadma. þar til ad syndizt sa æki sem fylgia atti Vidastaudum. hun er xij^e med rek-anum.

svo Bondastadir.

svo Straund.

svo Hafranes.

svo Vattarnes allt.

Os xvj^e.

Haufn og Vogur xij^e.

Þessi jnstæda þa Einar prestur med tok.

x. kyr.

þrettan asaudar kugildi.

þrir hestar. hundrat hver.

iiij. hross. eitt tuðuett ad auk.

atta sauder veturgamler.

eingin kalfur nie naut. huerki ungt edur gamallt. og eingin gamall saudur.

vj^e. innan stoks i busgögnum. kautlum. kaunnum. pottum. tinfautum. sængum. kerhaulldum smam og storum.

Voru þetta metfie þessi hundrut. enn ecki fridurt. og þo var þar med hid siðunda hundratid stor skak med .x. pedium.

þtem vc. lagdi seirna til kirkiunnar biskup Augmundur i aullum þarfligum peningum. fiellu þau i porcio a Holmstad medan Einar prestur hieilt hann.

Eru þetta xij^e. allz.

atti stadurinn hvorki skip nie not edur net og aungva naudsynliga hluti adra. utan þa hier greinir. ad auk ornamenta innan kirkiu. Johannis baptiste jmagines et duo capita ejusdem. Marie myndan yfer kordyrum oc aunnur jrsk ðn lokum. kross i kor med understaudu. annar smelltur. skrin litid. Johannis mynd ewangeliste et cetere jmagines

lignee antique. ij tiold hangandi afgomul framme yfer stuku-
dyrum. ij. iarnhialmar brakader. jarnstika i kor. ij. vpphalldz-
stikur storar .ij. smðr. paxspiæld mark(ad) [a] s[t]or mynd
Marie. annat paxspialld litid med Marie myndan. þridia af-
gamallt paxspialld. af malit. ij. merki.

418. 11. Janúar 1542. á Reykjum.

DÓMR þriggja klerka og þriggja leikmanna, út nefndr af
Gizuri biskupi Einarssyni, um kærur biskups til Eyjólfs
Jónssonar (á Hjalla) um kúgildahald og kýrtöku.

Bisk. Skalh. Fasc. XXI, 79, frumrit á skinni. — AM. Apogr. 2421.

Ollum monnum þeim sem þetta bref sia edur heyra.
Senda. Gudmundur jónsson. jón biarnason. Einar halldorsson
prestar. Magnus ionsson. þordur jónsson. Magnússon
leikmenn kuediu gudz og sina kunnigt giorandi. Ad sub
anno gracie M: d. xl. ij. Míduikudaginn næsta eptir hinn
þrettanda. at Reykium á skeidum. Worum uier j dom nefnd-
er. af ærlegum herra Gizure Einarsýne superintendens skal-
holltz biskupsdæmis. Ad skoda og ransaka og fullnadardom
á ad leggja þa ákiæru er herra Gizur kiærde til Eyjólfs
jónssonar j fyrstu grein ad hann hefði halldit fyrer kirki-
unne á Reykium. vj. kugilldum. voro þau heimt og feinguzt
ecki. jtem j annare grein. ad hann hefði haft ku med stad-
arins marki fra sanduijk heim til sin og latid skera. jtem j
þridiu grein ad hann hefði ad sier tekít. íij. kugillde j sofne¹).
kom þar framm fyrer oss dandimanna domur. j huerium ad
adurgreindur Eyjolfur war j þenna sama stad og dag dæmd-
ur. þui leizt oss hann rettilega fyrer kalladur. þui ad heil-
agx anda nad til kalladre ad suo profudu og fyrer oss komnu
dæmdum uier fyrnefnder domsmenn. fyrrgreindan Eyjolf. skyll-
ugann ad uinna lyrittar eid ad hann hefði goldit kirkiunne
á Reykium slika peninga sem hann medtok. enn ef hann
fiellizt á eidnum. skyllði hann gialda allt aptur med laga-
avexti allt þat er ogolldit wæri sidan heimt war. Enn um

1) Svo.

kuna þa er hann skár, vændizt hann umbods biskups Augmundar. þui dæmdu uier hann skyldugann aptur ad giallda¹⁾ kuna alagalaust med þui moti ad hann tæki þat j sinn eidstaf, ad hann hafi þat ecki giort til aufundar wid kirkiuna. eda herra Gizur. Enn fyrer kugillde j sofne, vændiz Eyiolfur brefi biskups Augmundar ad hann hefði Gefid konu sinne. bædi jordina og kugillden. þui war þar ecki ad giort. Samþyckte þennað worn dom med oss adurgreindur herra Gizur og festi sitt innsigle med uorum adurgreindra domsmanna innsiglum fyrer þetta domsbref skrifad j sama stad deige og are sem fyrr seiger.

419.

24. Janúar 1542.

í Hvammi.

DÓME sex manna, út nefndr af Ólafi bónda Guðmundssyni kongs umboðsmanni milli Geirhólms og Langaness, um kæru Guðrúnar Björnsdóttur til Fúsa Brúmannssonar um hvaltöku og uppskurð fyrir Selvogum.

AM. Fasc. L, 1 frumrit á skinni. 5 innsigli eru fyrir bréfinu, sum brákuð. Þriðji innsigliþveingrinn er auðr, og sýnist sem aldrei hafi innsigli á hann komið.

Domur vīm hual sem fusi brunmañzson tok 1542.²⁾

[Late þier hann olaf setia sitt jncigle fyrir dominn og hafa hann med sier hingat j vor.³⁾

Ollvm godvm monnvm þeim sem þetta Bref sia edur heyra Senda jon olafsson. Biarne narfason. Olafur þorgavsson. jon jonslfon. jon einarson. Þorsteinn Torfason. Kvediv gvðs og sina kvnnigt giavrande. Þa lidit var fra hingad bvrð wors herra jesv christi. M. d. xl. og. ij. ũar fimtvdaginn næsta epter geisladag, vīm vetvrinn.⁴⁾ j haukadal j dyrafirde Worv vier j dom nefnder af ærligvm manne Olafe bónda gvdmvnsýne kongs vmbodsmanne j millvm geirholms og langanes. j þoskafiardar⁵⁾ þinge. at dæma j millvm þeirra

1) þessu orði visað inn af spáziu. 2) Utan á bréfinu með hendi frá 17. öld, nema ártalið með hendi Arna. 3) [Utan á bréfinu með sömu eða samtíða hendi og bréfið. Innsigli Ólafs sýnist aldrei hafa komið fyrir dóminn. 4) þ. e. 19. Janúar. 5) fiardar, tvískrifad.

Gvdrvar biavnsdottir og fva brvmanssonar¹) vum þa akiærv er greind gvdrvni kiærde til fyrrnefn(d)s fva. vum þann hvalinn sem bryniolfur tok fyrir hennar lande selvogum. og rere fyrir og hans menn til hafnar. En opt nefndir fvse liet skera vpp og hafde til sin. svo og han(d)lavgdv þav sig þar þa vnder lavg advr greind Gvdrvni biavnsdottir og fyrr skrifadvr fvse brvmanzson¹). vnder þann dom sem þar väre vum dæmdir og þad hafa og halda sem dande menn giavrdv þeirra j millvum. Þvi dæmdvum vier fyrr nefnder domsmenn med fvllv doms atkvæde fyrr nefndan brýniolf skylldvgan til og hans skipveria. at roa þangat sem þeir tokv hvalinn med hid fýsta enn þeim til eids tveimv sem á skipinv vorv hia honvum. biarna bryniolfssýne og jone jndridasýne at þeir hefde tekid advr greindañ hval þar sem þa segde þeir til eda so nær. dæmdvum vier þesse vitneñ lavglig enn hinvm avdrvm sem á skipinv vorv at sanna med þeini eidinn. Svo og dæmdvum vier þar skyllde þa reýnast vum fiskhelgina og sveria hana annat hvort af edur á. Svo og skyllde advr greind Gvdrvni vera þar nær eda hennar vmbodsmadur. Og þratt nefndur fvse eda hans vmbodsmadur. Enn syslvmadurinn skyllde fa vmbodsmann fyrir sig at taka eidana ef hann kiæme ecke sialfvr.

Samþykte greindir olafvr gvdrvni vns son. kongs vmbodsmann þenna dom med oss og sette sitt jncigle med vorvum fyrr greindra domsmanna jnciglvum fyrir þetta domsbref giavrt og skrifad j hvamme j dyrafirde þridivdaginn næst añ fyrir þalsmessv. á sama are sem fyr seiger.

420.

25. Janúar 1542.

í Húsavík.

VITNISBURÐUR um landamerki Bakka á Tjörnesi.

Biskupsskjalasafn meðal pappirsbréfa Fasc. VI, 1, transskript frumritað frá 18. Aug. 1742. Þetta bréf sýnist vera falsbréf.

Vitnisburdur þriggia manna um landamerke jardar-ennar Bakka á Tjörnesi. utgefenn 1542²).

Suo felldañ vitniss Burd Berum vid Hrölfur Þorbergs-

1) Svo fullum stöfum og óbundið. 2) Utan á transscripto, og þar

son, Sigurdur Jonsson, Jon Sigurdsson, at vid höfuð vpp
 dlist a Tjörnese j Hvsavikur Söckn. oc hier vered, oc það
 heirdum vid margöpt ockor elldre menn Tala, at Backe a
 tjörnese ætte Länd allt sudur j Skiöl Brecku, þui þeir ed
 a Backa Biuggu. Brükudu þar Selatöku. j Skiöl-Breckwlatr-
 um; og vr Skiöl-Brecku ætte Backe oc Riett j Halsu upp;
 at vtañ, allañ Backahöfda, oc þá ædur midlum Hiedins-
 höfda Reidara, enn Hvsavik ætte Hvålftvtingar millum
 Backagardz og Reidárar, oc epter þessu vilium vid sveria
 ef þurfa þiker: Og Til Merkiss setium vid ockar jnnzige
 fyrer þetta vitniss Burdör Bref, er Skrifad vðr j Hvsavik á
 Palsmessu aptan, þa Datum Skrifadest 1542.

Ofañskrifadañ Witnissburd höfuð vid sied og yfer-
 lesed, a kalfskinne, hið Sijra Jone Gissurssyne profaste,²⁾
 og er ordsiett sem fyrer framañ stendur, til merkiss ad
 Mula, dag 25 Novembris Anno Christi 1634.

Jon Biarnason Finnboqe Jonsson
 med Eigeñ hende. meh.

Riett Coperad effter sijnum Original Vitna ad Paungla-
 bacha i Þorgeyrstjyrde þann 18 Augusti Anno 1742.

Arne Eyreksson mppria. Thorfe Halldorsson.

421.

4. Febrúar 1542.

á Hólum.

Jón biskup á Hólum kvittar síra Jón Brandsson um milli-
 gjöf milli jarðanna Grillis í Fljótum og Illugastaða í Flókadal.

AM. Fasc. L, 2, frumrit á skinni. 2 innsigli eru fyrir bréfinu,
 en hið fyrra brákað. — Afskript frá 1687—1698 er í bréfabók síra
 Skúla Þorlákssonar í AM. 255. 4to bls. 93—94.

við bætt: „Og eirn a Parte innan j utgefenn 18 Octobris 1737“ þ.
 e. vitniss. Einarssonar frá 18. Okt. 1737, sem er í sama bögli
 Nr. 15. 1) Þetta er grunsamlegt. Prestatal segir síra Jón ekki
 prófast fyrri en 1636, og umtalsmál, hvort það er ekki ofsnemt, því
 að hann var ekki kosinn prófastur fyrri en á prestastefnu 26.
 Aug. 1638.

[Kuittantia Biskup Jonz wim millumgiöff jardanna Grillers
j Fljóttum og Jllugastada j Flokadæl. Dafum
M D xl og ij¹)

Vier jon med Gudz næd Biskup æ holum Giorum godum monnum kvnngigt med þessu [woru opnu²) brefi. at vier hofum fulla peninga vpp borit sem oss vel æ næger af heidurligum manne Sira jone brandssyni sem hann skylldi oss giallda millum þeirra jarda Grillis j fliotum oc jllugastada j flokadæl. er badar liggia j Bardz kirkiusokn. og þui skal fyrr greind jord grillers vera fullkomlig eign Sira jons brandssonar. ogh hann aullungis kvittur vm adur sagt jardar verd. Og til sannenda hier vm setium vid fyrr nefnder menn Biskup jon og sira jon brandsson ockur jncigle fyrir þetta bref skrifat æ holum j hialltadæl laugardag næstañ epter Pvrificacionem Marie virginis Arum Epter Gvdz Burd M. d. xl og ij.

422. 22. Febrúar 1542. í Saurbæ.
RANNVÆIG Jónsdóttir ættleiðir Sigurð Jónsson son sinn með samþykki sira Torfa Jónssonar og Arngríms Jónssonar bræðra hans.

AM. Apogr. 1282, með hendi Styrz Þorvaldssonar „Ex orig. Ara Þorkelssonar“.

Þat giorum vær Æsgrímur jónsson. Einar halfdanarson. vilhialmur jónsson og jon steingrímsson godum monnum kunnigt med þessv voro opnu brefi arum epter gudz burd M d xl og ij. æ maudruvullum j haugardal æ sunnudaginn næstan fyrir cathedra sancte Petri³) vorum vær j hið sáum og heyrdum æ at þessir menn geingu fyrir kirkiu dyr j saugdum stad og hieldu æ einne bok Rannveig Jonsdotter og Sigurdur Jónsson sonur fyrrgreindrar Rannveigar Sira thorfi jónsson og arngrimur jónsson brædur fyr nefndz sigurdar er þæ voru logliger erfingiar æður nefndrar Rannue(i)gar. jatudu nefnder menn sira thorfi og arngrimur med

1) [AM. 255. 2) [wöpnu (!) frbr. 3) þ. e. 19. Febr.

handsaulum aullum þeim arfi er þeir stodu til feingins fiar og ofeingins og nefnd Rannveig kynni eigandi at at verda vndan sier og under nefndan sigurd ionsson brodur sinn. Epter þennan skilmala æt(t)leiddi Rannveig ionsdotter sigurd son sinn til allra þeirra peninga fastra og lausra sem sira thorfi ionsson og arngrimur til stodu Epter Bokarinnar ordum sem hier seiger. Eg Rannveig jonsdotter æt(t)leidi hier j dag son minn er Sigurdur heiter til fiar þess er eg gef honum til giallz og til giafar til sess og til sætis og til alls þess niettar er logbok skyrer at æt(t)leidingur æ at hafa med logum. Og til sannenda hier um setium vær fyrskrifader menn vor jnsigli fyrir þetta æt(t)leidingarbref er skrifat var j saurbæ j eýafirdi þremur dogum síðdar enn fyr seigir.

423. 18. Marts 1542. í Skálholti.

GIZUR biskup í Skálholti leyfir Jóni Grimssyni og Þórunni Helgadóttur hjónalag, samkvæmt „lögtekinni kirkjunnar orðu“, þó að þau sé í fjórmenningsmægðum.

AM, 232, 8vo bl. 17. Bréfabók Gizurar biskups í frumriti (XVII).
— AM, 266, Fol. bls. 7. Bréfabók Gizurar biskups í afskrift síra Haldórs í Reykholti 1654—57.

Giore godum monnum k(unnigt) med þessu minu opnu brefi. Sakir þess að jon Grimsson vill binda sitt hionaband uid þorvni helgadóttur epter laugum og af þui að þar ero j mille fiormennings mægdir sem þo ero ecki lauglig hindran epter Gudz laugum ne laugtekinne kirkiunnar ordu. þa leyfi ec og tillæt að þetta hionaband bindizt til samans og það j allañ mata lavgligt og fullmyndugt urskurda.

Og til sanninda.

Skrifat í Schalholti xv kal. dag Aprilis Anno 1542.

424. 18 Marts 1542. í Skálholti.

GIZUR biskup í Skálholti kvittar Daða Guðmundsson og Ing-

vildi Árnadóttur af fjórðu barneign, en þau eru að öðrum og þriðja.

Landsbókasafn 115, 4to I, 267—268, með hendi sira Jóns Haldórssonar í Hitardal c 1720.

Kvittun Gjássurar Býskups Anno 1542.

Eg Gjássur Einarsson Superintendens Skalhólts Býskupsdæmis gjøre góðum mǫnnum kunnigt með þessu mjnu opnu Brefe. Saker þess að Dade Gudmundsson kom fyrir mig og sagde mier sitt misferle. sem hann hafde brotlegur um ordid vid gud og heilaga kirkju með Jngvólde Arnadóttur að sinne eigenkonu lifande Gudrunu Einarsdottur. er þessi fyrr skrifud kona talen að öðrum og þridia vid hann að skyldugleika. Þvi hefe eg afleýst áður skrifadañ Dada fyrer sagt misferle. og sett honum mögulegar skriffter. Sömmuleidis hefe eg tilskipad minn prest Sira Biörn Øssurason að afleýsa fyrr skrifada konu um sama misferle. og setia henne mögulegar skriffter. er þetta ed fiorda brot þeirra i mille. Svo og hefe eg fulla fiesekt uppborid sem mier lijkar og únæger fyrer greint brot beggia þeirra vegna. Þvi gjøre eg og gief þrúttskrifada menn. Dada og Jngvólde ölldungis kvitt og akærulaus fyrir mier og öllum mjnum effterkomendum. heilagrar Skalhólltskirkju formǫnnum. um offtskrifad brot og misferle i svo máta. ef þesse kona er með barne nu af hañs völdum. þa skal þesse lausn obrýgdanlega þeim nægiast. og so kvittan. Og til sanninda hier um þrycke eg mitt jnnsigle á þetta Bref skrifad i Skalhólte xv calendis Aprilis Anno 1542.

425.

18. Maris 1542.

i Rendsborg.

ÁGRIF konungsbréfa um skuldir þær, er Claus van der Maruiz ætti á Íslandi og um Viðeyjarmál, með fleira.

Danske Magazin III, 6 bls. 313 og 330, eptir „Tegnelser paa alle Landene“. Sbr. Danske Magazin IV, 3 bls. 250—251 (nedanmáls).

Claus vann Maruiz fích breff till Cristoffer Huitfeldts. befallingsmandt paa Jslandt. att hand skall lade hannom

følge hues gjeldt oc andet, som hannom ther paa landet tilhører oc hannom sielff tilkommer.

Dat. Rennesborg løffuerdagen epher oculj aar etc. mdxlij.

Jdem loffuett och tilsagde ko: mt: same dag. att hand wилde jndlegge. hues breffue hand haffuer paa Jslandt oc paa closterett ther samesteds. hoss nogre aff ko: mts: raadt tiill troer handde. ind tiill same sag kand komme tiill end enddelig ende. Dat. ut supra.

Relator Christoffer Huitfeldt.

Et Breff till Otte Stigssen att hand strags giffuer seg hiid till kon. mtt.

426. 19. Marts 1542. i Gottorp.

BREFF Kristjáns konungs III. til Gizurar biskups, að hann selji eingan fisk fyrri en skip konungs komi til landsins, og láti konung sitja fyrir öllum fiskkaupum.

AM. 232. 8vo bl. 21b — 22a. Breffabók Gizurar biskups i frumriti (XXIV). — AM. 266. Fol. bls. 10—11. Breffabók Gizurar biskups i afskript sira Haldórs i Reykholti 1654—57. — Prentað með sköllum i Suplem. til Christian den tredies Historie, Kh. 1779, bls. 217.

Christiañ mett gudz næde et cetera.

Vor gvnst tilforññ.

Widher atth wy agthe nw mett thet allerfforste eith aff wore Skiiff att ladhe mett mell. mallt och andre wore som ether thienne ther pa landet. och ladeth loffue ther tiill wort landt Jslandt. och ther at forwandle samme wore ffor ffisk. Thij bede wij ether och begere ath j bestyre oss all thenn ffisk. ther er tiill fangs ther om ether ath hand blyffuer wsoldt tiill saalenge wort egett Skiff tiidth kommendis wor- der. och j ther tha ydermeire wor skriffelse fangendis wor- der. huor effther attj ether rette skulle. hier mett giore j oss synderhujen tijll willie. och forlade oss visseligen her tiill. Befallendis ether gudth.

Screffuit poo wort slott gottorp torsdageñ næst epher
Sondageñ Letare aar et cetera mdxl ij.
vnder wort Signett.

Oss elskelige her Gisser Superintendent
wdj Schalholth Stüigt.

Petta hit sama bref sem hier fyrir stendur skrifad. feck
eg med henryck hynsken miduikudagskuellidid fyrir octauam
ascensionis. Þad er hit næsta m(iduikudags kuellid) fyrir
huitas(unnu).¹⁾ Enn annat hans nadar breff feck eg huita-
sunnu kuellid.²⁾

427. 22. Marts 1542. í Gottorp.
VEGABÉF Kristjáns konungs III. með skipi sinu Brimara
Samson til Íslands.

Ríkisskjalasafn Dana, „Island“ Supplement I, 9, frumrit á pappir
með innsigli. — Afskrift í Fornbréfasafni Thorkelins.

Bremmer Sambson.

Wij Christian mett guds naade Danmarcks Norgis Wen-
dis och Gottis konningh Hertug wdi Slesuig Holstenn Stor-
marnn och Dytmerskenn Greffue wdi Oldenborg och Del-
menhorst giøre alle witterligett att wii nu haffue afferdiigett
thenne wor Befallingsmandt paa wortt skiff Bremer Samb-
son att loffue ther mett fran wor stadt Kiöpnehaffn oc tiill
wortt landt Jsslandt oc siiden tiilbage egegn tiill wor stadt
Kiöpnehaffn. Thiü bede wii kierligen wore naboe oc foruante
oc strengeligenn biude wore fogeder Embitzmendt oc alle
andre som for wor skyldt wille oc skulle giøre oc lade som
handt mett samme wort skiff hender for att komme att ther
som handt aff storm mett samme skiff eller wueder ind-
trenges wdi nogre etters ströme eller haffne oc miste enten
anker segell toff eller andet attj tha paa wore wegne ere
hannom ther mett behielpeligenn mett folck fetallie eller an-
denn dell hues handt behoff giøres oc wdj alle maade fordre

1) þ. e. 24. Mai. 2) þ. e. 28. Mai.

oc fremme hannum tiill thiet beste. Thett wille wii mett wore kiere naboe oc foruante wdi lige oc störrre maade forskyldde oc bekiende oc aff wore fogeder lensmendt oc wore wndersotte thet saa aluorlegen haffdt haffue.

Giffuit paa wortt slott Gottorp onsdagenn nest epher söndagen letare aar et cetera Mdxlij.

wnder wort sügnett.

Ad mandatum domini regis proprium.

428. 23. Marts 1542. í Gottorp.

KRISTJÁN konungr III. veitir Brynjólfi Jónssyni umboð yfir jörðunum Horni og Bjarnanesi í Hornafirði.

A.

AM. 232. 8vo bl. 26b—27a. (XXXV). Bréfabók Gizurar biskups í frumriti. — AM. 266. Fol. bls. 14—15, Bréfabók Gizurar biskups í afskrípt síra Haldórs í Reykholti 1654—57.

Vij Christiañ mett guds nade Dañmarckis no-regis wendis oc gottis konninck hertug wj Sleswich holsteñ Stormareñ och dytmerskeñ greffue wj oldenborch och Delmenhorst. Giore alle witerligt att wij nu aff wor synderlige gunst oc nade haffue wndt och forlent och mett thette wort opne breff vnde och forleñne thenne breffuissar Bryniulff Jonsen tuende wore och kronens gorde then ene kallis horn och then anden biernenes j oustfiordum po wort landt jslandt. Och samme tuende garde mett all theris rette tilliggelse haffue. nyde. bruge oc beholle tiill saa lenge wij anderledis ther om til sigendis worder. dog saa att forne Bryniulff Jonsson skall giffue og giore aff samme garde til oss og kroneñ saadan tyngge og affgjfft som ther pleyger aff ad ga och holle samme garde vedt heffd och macht. Thij forbiude wij alle ehuo thee hellst ære eller wære kunde. serdelis wore fogeder Embedzmendt och alle andre forne bryniulff joensson poo forne garde her emodt att hindre eller forfang ad giore wj madhe.

Giftued þo wort Slott Gottorp torsdageñ nest eþther Söndageñ lethare aar et cetera mdxlij
vnder wort Signet.

Ad mandatum domini regis proprium in presentia
Christoffori huitfeldd capitanei Jslandiæ.

B.

Ríkisskjalasafn Dana, Register over alle Landene IV, bl. 13.

Brijnnell¹⁾ Jonsen paa Jsland

Fick Breff ad gratiam paa thuende Kronens gaarde paa island. thend enne som kaldis Horn och thend anden biemes²⁾ i ouist fiorden³⁾. dog saa at hand skall giffue och giðre aff same gaarde til kon. matt. och kronen saadan thyngue och affgiff. som ther pleier aff att gaa. Och holde samme gaarde wed Hefd och magt. cum clausulis consuetis et inhibitione solita.

Datum Gottorp torsdagen nest effther söndagen letare
Aar m d xl ij.

429. [23. Marts 1542]. í Gottorp.
KRISTJÁN konungr III. veitir Jóni Einarssyni umboð yfir
Flatey (nyrðra).

Ríkisskjalasafn Dana, Register over alle Landene IV, bl. 13.

Joen Eynersen fick same dag wdi liige maade Breff
ad gratiam paa en gord liigendis paa Jsland som kallis
flettðð.

Datum vtt supra.

Relator Christoffer Huitfeld.

430. [23. Marts 1542]. í Gottorp.
KRISTJÁN konungr III. skipar Þorleif Pálsson lögmenn norð-
an og vestan á Íslandi.

1) þ. e. Brynjólfur. 2) þ. e. Bjarnanes. 3) þ. e. Austfjörðum.

Ríkisskjalasafn Dana, Register over alle Landene IV, bl. 13 (= a) og bl. 14 (= b).

Thorloff Poulssen [paa Jsland Fick Breff at hand her effther skall were laugmand paa Jsland Norden och Westen fieldis¹).

datum²) gottorp [thorsdagen nest effther Söndagen letare Aar³) mdxliij.

431. 25. Marts 1542. í Gottorp.

KRISTJÁN konungr III. boðar Gizur Einarsson biskup í Skálholti á sinn fund, og lýsir því, að hann sendi Jóni biskupi á Hólum sömu boð.

A.

Kirkjusaga Finns biskups II, 296. — Par eptir er bréfið prentað í Lagasafni Magnúsar Ketilssonar I, 228—229, og eptir því í Christian den tredies Historie Khavn 1778 II, 358. — Ártalið 1541, sem er rangt, stendr í öllum útgáfunum. — Afskript af þessum danska texta bréfsins hefir ekki enn komið fram. Ætli það sé ekki þýðing eptir Finn biskup?

Christian med Guds Naade &c. Vor Hylde altid med! Viider at Vii have at tale oc handle med Eder om det aandelige Regimente, oc tænke at lade undervise Eder om en Christelig Reformation oc Skick, som Vi med Os Elskelig almindelige Danmarks oc Norgis Rigs-Raad, efter lærde Mænds Raad, Villie og Samtycke, hvilken Skick Vi ville over alle Vores Lande oc Riger fast oc uryggeligen af alle oc eenhver skal ved magt holdes, oc have Vi nu paa det samme, skrivet til Os Elskelig Jon Biskup til Holum Stift, at hand skal komme hid til Os, paa et af disse Vores Skibe til Vor Stad Kiøbenhavn, at fornemme Vor Villie. Thi bede Vi Eder, oc ville at I skicker alle Eders Ereuder derefter, oc kommer paa et af disse Vores Skibe hid til Oss, til forenefte Vores Kiøbstæd Kiøbenhavn, der at forhøre Vores Villie, som Vii da agte ad lade Eder kundgiøre. Vi tænker strax at skicke Eder tilbage igien til Jsland. Her-

1) [fick bestilling att schulle were laugmandt Norden oc Westen fieldz paa Jslandt b. 2) Actum b. 3) [Anno b.

efter viider Eder aldeeles at rette, oc lader det ingenlunde. Befalendes Eder Gud. Skrevet paa Vores Slot Gottorp, Lau-
gerdagen epter Lætare, Anno 1541.¹⁾

B.

AM, 232, 8vo bl. 24—25. Bréfabók Gizurar biskups í frumriti (XXXI). — AM, 266, Fol. bls. 12—13. Bréfabók Gizurar biskups í afskript síra Haldórs í Reykholti 1654—1657. — MSteph. 57, 8vo bls. 219—220, með hendi Páls Hákonarsonar fyrir Arna Magnússon (eptir 232). — Samskonar afskript er í Landsb. 72, 4to bls. 305—306 og 685—86, og í Landsb. 115, 4to I, 81—82, með hendi síra Jóns Haldórssonar í Hitardal c. 1720, og eru þær allar með ártali 1541. — Prentað í Suplem. til Christian den tredies Historie Kh. 1779 bls. 217—218 (eptir AM, 232). — Safn til sögu Íslands I, 684 (Jón Gizurarson).

Christian med Gudz nad danmerkur noregis Vendlandz og Gota²⁾ kongur et cetera.

Wor [hulle alltid med.³⁾

Wita skuli þier ad vier hofum ath handla oc tala med ydur vm andlega stiornanena. oc þeinkium⁴⁾ ad lata vnderuisa ydur⁵⁾ eina kristiliga reformeran oc skickan sem uier hofum med uoru elskuligu almenniligu Dañmerkur og Noregis rikis nade. epter lærðra manna radi⁶⁾. vilia og samþycki. huer skickan uier uilium yfer aull uor laund og nike fast og obrigduliga⁷⁾ af ollum og serhuerium [ad halldazt skal⁸⁾ uid makt og hofum nu vpp a það sama skrifad oss elskuliga uerduga herra⁹⁾ biskup [Jov til holastigt¹⁰⁾ ad hann skuli koma hier til wor a eino af þessum uorum skipum til uors stadar Kaupenhafn. ad¹¹⁾ uita worn uilia. þui bidi-um uier ydur og uilium. ad þier skickid ollum ydrum erendum þar eptir og komid a eino þessu uoru skipe hingad til wor. til [fyrr nefnda uors kaupstadar³⁾ Kaupenhafn. þar ad forheyra worn vilia sem uier þa auktum ad lata ydur kunngiora. wier þeinkium strax aptur ad uoreno a uoru eigin skipe ad skicka ydur heim til þslandz til baka igen.

4) 8vo; rétt: 1542. 2) Gottlands, JGiz. 3) [gunst tilforna, JGiz. 4) hugsum, JGiz. 5) um, b. v. JGiz. 6) sl., JGiz. 7) haldist b. v. JGiz. 8) [sl. JGiz. 9) sl. JGiz. 10) [Jóni Hólabiskupi, JGiz. 11) og, JGiz.

hier uited ollungis ad retta ydur epter og bregdit þui j
aunguañ mata.

Bifalandi ydur Gudi.

Skrifat a uoru Sloti Gottorp laugardaginn epter letare
anno et cetera mdxlij.

vnder wort Signett.

Oss elskuliga herá Gizure Çinarssyne Superintendens
yfir Schalholtstikti¹⁾ vpp á wort land Jsland.

432.

25. Marts 1542.

í Gottorp.

BREFF Kristjáns konungs III. til Anders Bille og Jochim
Becks um útgerð og sending skipsins Brimara Samsons til
Íslands.

Ríkisskjallasafn DANA. Frumrit á pappír. Undirskript vantar, en
innsigliinu er drepið aptan á bréfið.

Oss elskelige Her anders bille ðiiddere wor mandt

raadt och Forordinerett stadtholder paa wortt

Slott Kiöþnehaffn och Jochim beck wor

Renttemestere samptligen och huer

besönderligenn²⁾.

Christiann mett gudtzs naade Danmarckis Norgis wenn-
dis och gottis konning. et cetera.

Vor synderlige gunst tilforn. wüder att ssom wij haffue
tilforne epter ethers scriffuelse och begere screffuit ether tiill
huadt fore itt skib wij ville haffue poo then reyse tiil Jslandt
saa i skulle ther emodt lade tiill pyntte then bremer Sampson
och epter thj i nu poo thett ny haffue screffuit oss tiill att ther
som wij wore tiillnegett att ville fragte ydt her peder skrams
holck och Christiern blanckes kraffuell thaa stode thee att
bekomme for enn rimelig och skellig fragtt. Ther paa giffue
wij ether tilkiende att wij nw thes tiill behoff haffue affer-
digett oss elskelige Christopher huitfeldt tiill ether ther mett
ether att skulle beraadslaa omm samme islands reyse och ville
wij helst haffue samme her peder skrams holck och christiern

1) yfir og, b. v. JGiz. 2) Utanáskript.

blanckes kraffuell tyd ther somm ther ware nogle aff kiøpnehaffns helsingðör eller andre borgere som vülle haffue dell eller partt i samme skib enthen halff partenn eller tredie partenn och forsende tidth ware mell och mallt thaa wille wij wnde thet thennom poo thett att rijgens jndbyggere motte och lere seglatien tiill Jslandt och nyde then fordell som nu fremmett bruge attj ther fore mett forne Christopher Huitfeldt offueruege allt leglighedenn huor mögenn fisk attj behoff giøris att thee føre tilbage igienn ephther somm forne christoffer huitfeldt ether allt leglighedenn ther omm berette kand. wij haffue och laditt forscriiffue tiill Jochim vllenueffuer omm then gegotenn ketell tesligiste tiill Superintendenten poo Jslandtt om fysk somm handt schall bestille oss tiill gode och haffue forskickett breffuenn affstedth tiill Hamborg.

Screffuit poo wortt Slott gottorp Løffuerdagen nest ephther søndagenn Letare aar et cetera mdxlij.

vndir vortt Signett.

433.

28. Marts 1542

á Höfða.

ÁGRIP af bréfi um eign kirkjunnar í Firði í Mjóafirði

Visitazubók Brynjólfs biskups um Austfirðingafjórðung. Fjórðr. 11. Aug. 1645.

Mariu kyrckia ad firde á fiordung j heimalande. það er. epter jnnsigludu kaupbrieffe Biarna Erlendssonar og Þorvandar Jónssonar. x^o. j heimalande. Datum þess brieffs 1542 þridiudagenn næstañ fyrer Ambrosii Episcopi aa Höfða á Vøllum. med tueimur hængande jnnsiglum. þann fiördung aa hun med øllum gøgnum og giædum.

434.

13. Apríl 1542. á Kýraugastöðum.

Dómr sex klerka og sex leikmanna, út nefndr af Gizuri biskupi í Skálholti, um reikningsskap dómkirkjunnar, sem Ögmundr biskup hafði meðtekið eptir Stephán biskup sinn forverara.

Bisk. Skalb. Fasc. II, 5, frumrit á skinni. — AM. Apogr. 2511 „accuratissimé“. — Afskript er og í bréfabók Gizurar biskups AM. 232. 8vo bl. 18^b—19^b og AM. 266. Fol. bls. 8—9, og þar eptir meðal Apogr. AM. 2810.

Doms Bref um Schalholtz kirkiu Reikningskap.

Ollum monnum sem þetta brief sia edr heyra. Senda snorre hialmson. officialis. jon heidiñson¹⁾ radzmadur. þorleifur eirekzson. bryn(i)olfr halldorson. jon gislason. jon biarnarson. prestar skalholtz biskupsdæmis. jon þoruardzson. philippus runolfzson. sæmundr eirekzson. jon biornson. snæbiorn halldorson. ellindr jonson. Suarner laugrettomenn. Kuedio Gudz og sina. kunnigt giorandi. þa lidit war fra Gudz burd. m. d. xl. ij. ær. a kyraugastaudum a landi i landmannahrepp. fimtudæginn i paskawiku. vorum vier i dom nefnder af heidrsamligum herra i Gudi. Gizure Çinarzsyne. Superintendente skalholtzbiskupsdæmis. at skoda og rannsaka og fullnadardom æ at leggja. wm þann donkirkjunnar reikningskap. sem biskup augmunðr¹⁾ hafdi medtekid. epter biskup stephan sinn foruerara. kom þar fram fyrir oss. xij. presta domr med vskauddum jnsiglum. suo latanda at gre(i)ndr herra Gizur. skýlldi taka fullan og allan reikningskap kirkiunnar. sem hann kæmi fremsto prófi æ. at biskup augmunðr¹⁾ hefði medtekid. jtem kom fram fyrir oss. reikningskapar kuer med biskups augmundar eigin handskript huert at inne hellt huersu mikid gull og silfr klædi og lerept og adra vfrida peninga er hann tok wid. huat wier reiknudum og saman færðum. jn primis god klædi. iijc. stikr. xxx. og sex betr. laugdum wier það og wirtum fyrir attatigi hundrut. jtem. xx. halfstycki warningsklædi og eitt betr. fyrir eitt hundrat og xx. jtem halfstycki lereptz xx. og atta og halft betr fyrir. xxc. og 1xc. betr. jtem half wætt silfrs og þriar merkr og .v. aura betr. fyrir ij hundrut hundrada og þriu hundrut betr. þria aura i huert hundrat. jtem i gulli. rijsgyllenum englótum og rósa nobilum. sextigi .c. og þriu hundrut betr. hier at auki ellefu fingr-gull. xij handsaól¹⁾. ij daggardar buner. iij þaur hnifar bun-

1) Svo.

er. festarlaus kross, silfriúdi og af sprötinn. agnus dægi¹⁾ med festi. ij kistr med wax og það fleira sem fyrr skrifat kuer jñne helldr. huat oss þotti þetta godra peninga wert mundi wera. nu af þui at wier vitum aunguañ þann. er laugligr umbodzmaþr²⁾ b(iskups) augmunþar²⁾ sie. suo at rettu mætti fyrir kallazt. þessum reikningskap at suara. þui at heilags anda nad til kalladri at suo profudu og fyrir oss komnu. dæmdum wier fyr nefndir domzmen med fullu domz atkuædi fyrr skrifadañ herra Gizur rettiliga mega at sier taka alla þa peninga. sem nefndr b(iskup) augmunþ²⁾ medtók i gulli og silfri. klædi og lerepti ef þeir eru til hier nalægir domkirk(i)unne. enn seu þeir ecki til. Suo skyllði hann at sier mega taka þær iardir og lausagoz sem næst er domkirk(i)unne. þar til at kirkian hefr sinn fullañ og allañ reikning-skap. eptir þui sem sa domr jñne helldr. sem þar er aþr²⁾ wm dæmþr²⁾ i prestastefno. huart helldr það er i tyum. wad-mali. vaxi. tioru. iarni eda huerium hellzt hlutum. sem gre(i)ndur herra Gizur kemur profi at. og peninga er wert.

Saumuleidis beiddiz opt nefnþr²⁾ herra Gizur doms wm þær skulldir sem vtlensker menn klogudu biskup augmunþ²⁾ wm. huart hann skyllði þeim suara. og dæmdum wier hann þar wid skilinn og aungra suara skylldugañ fyrir epter laug-malinð. at mann suari þar aungu. sem hann tekur ecki.

Ög til sanninda hier wm. festum wier fyrr nefndir domsmenn wor jnsigli fyrir þetta domsbref. huart er skrifat war i stad. deigi og ari sem fyrr seigir.

435.

13. Apríl 1542. á Kýraugastöðum.

Dómur sex klerka og sex leikmanna, út nefndr af Gizuri biskupi, um það, hvort hann væri skyldugr að svara til þeirra skulda, sem útlendir menn klöguðu biskup Ögmund um.

AM. 232. 8vo bl. 20a—b. Bréfabók Gizurar biskups (XXII) í frumriti. — AM. 266. Fol. bls. 9—10. Bréfabók Gizurar biskups í afskrípt sira Haldórs í Reykholti 1654—57.

Ollvm monnum sem þetta bref sia edur heyra senda Snorre hialmsson officialis. jon hedinson radzmadur. Por-

1) Svo = dei. 2) Svo.

leifur Eireksson. Bryn(i)ulfur halldorsson. jon Gislason. jon Biarnason prestar Schalholtzbiskupsdæmis. Sæmundur Eireksson. jon Þoruardzson. jon Biornsson. Snæbiorn halldorsson. Erlendur jonsson. philippus avnolfsson suarner laugriettumenn kuediu gud's og sina kvnnigt giorandi ath arum eptir gudz burd M. d xl oc ij a kyraugastaudum a landi fimtudaginn j paskauiku beiddizt herra Gizur Einarsson superintendens Schalholtz biskupsdæmis doms vm þær skullder sem utlendzkir menn klaugudu biskup Augmund um. huort hann skyldi þeim suara og nefndi oss til ad skoda. rannsaka og fullnadardom hier ä ad leggja. Þui j gudz nafni amen. dæmdum uier fyrnefndir domsmenn med fullu doms atkuædi greindañ herra Gizur þar vid skilenn og aungra suara skylldugañ fyrer epter laugmaleno. ad mann suari þar avnguu sem hann tekur ecki.

Og til sannenda hier um festum wier fyrrnefndir domsmenn wor jnnsigle fyrir þetta domsbref. Skrifad j sama stad deigi og ære sem fyrr seigir.

436.

[1542].

BREF Gizurar biskups til Erlends lögmanns Þorvarðssonar um kirkjujarðir í Ölvesi, er lögmaðr þættist eptir mega tala; um ágang lögmanns við landseta Skálholtsstóls, um að lögmaðr skipi ekki öðrum „kongsius uniboð“ lög að segja en þeim, sem það mætti með æru gera, og þykir biskupi Þórir (Sveinsson, Laga-Þórir) ekki mega gera það réttilega, með öðru fleira, sem bréfið hermir.

AM. 232. 8vo bl. 20b - 21a Bréfabók Gizurar biskups í frumriti (XXIII). — AM. 266. Fol. bls. 10. Bréfabók Gizurar biskups í afskrift sira Haldórs í Reykholti 1654—57.

Gratia æt¹) pax in christo.

Sie ydr vitanligt herra lavgman ad fyrir navdsynia saker kann eg ecki ad omaka neina menn af minvm parti j olves svo þar giordizt vt vm þær kirkiunnar iarder sem þier þikizt epter mega tala. þui hæfer bezt ad það standi

1) Svo.

svo til yfirsynar og rannsaks hinna skynsavmvztv manna. hvar eg vil til þeinkia seirna meir. Radligast þætti mier ad þier bifavldvt þeim einvm kongsins vmbod sem er lavg ad seigia yfer odrum sem þad mætti med ærv giðra. og þar væri myndvgvr til og ecki helld ec ad þorer megi þad giavra rettiliga. vite þier vel hvat ðu hefr drifet hans daga. Er mier sagt ad þier hafit stefnt Jone Gvdlavgsyni fyrir nockrar saker. væri ydr vel giort. ad asetiazt. ecki frammar mina fatæka kotvnga. enn mogvlegt er. Þvi margvr seiger hann saka litenn verid hafa er þier gistvd hann heima. veit eg ogiavrla af odrvm hans savkum. Og hafi hann giort nock-(u)rn oskvnda sialfs ydvar personv. þætti mier þad fyrir hinom skilvisvztv monnum. sem er lavgriettvnni sialfri. eiga ad dæmazt. nema þier gioret suo herraliga ad omaka ecki þennað fatækað man. heyrte hefi ec og af þui rvgli sem giavrt var æ rekanvm. þeim þier þikizt og mega til kalla. Enn ec vil minvm ordvm tilstanda herra lavgmanna ad þad skodizt af envm skynsomvztvm monnum. enn ecki legg ec skalholtzkirkriu eigner vnder adra. þui ran og gripdeillder vil ec vid avngvað hafa. og þar þier ervt mier til styrks og goda j ollvm rettferdvgyvm hlutum. annars bid ec ecki fyrir vtan nockra aseilne. þa vil ec og þad vid ydr hallda sem vid havfvm bezt med talazt. Eigi meir vm sinn. hier med ydr allzmecktvgyvm gudi bifalandi.

437.

16. Apríl 1542.
1549.í Reykjahlíð.
á Eiðum.

FESTINGARBRÉF Jóns Skúlasonar og Ingibjargar Sigurðardóttur.

AM. Fasc. L, 3, frumrit á skinni. Af 4 innsiglium vantar nú 1.

iesus.

Þat giurum¹⁾ uær kolbeirn audunarson og teitur magnusson prestar. oddr æsmundzson og hallsteirn eireksson leikmenn. góóduðm monnum kunnegt med þessu uoru opnu brefe. þa lidit uar fra gudz burd. M. d. xl og ij ðr. ð

1) Svo.

sunudagenn næstan epter paskauiku j reykhlahlid vid myuatn voru uier j hia. saum og heyrðum á. at jon skulason feste sier til eigin kwinnu yngibiorgu súgurdardottur med samþýcke hennar móðr margretar þoruardzdottur. og brodr hennar isleifs bonda sigurdzsonar. og þorsteins bonda finbogasonar epter riettum laugum med suo felldu fiekaupe og skilmala. J fyrstu at jon skulason hafde til kaups vid ingibiorgu atta tiger hundrud. enn hennar giptingarmenn tauldu henne. c hundrada. Skýlldi adur greindr jon skulason giefa sinne kwinnu ingibiorgu xx c j tilgjof. var hun skiliñ málakona af sinum fyrr greindum giptingarmönnum á þeirra festingar og brudkaups dege. Og til sannenda hier vm setium vier fyrr greinder menn vor innsigle fyrir þetta festingar og kaupmalabref skrifat á eidvín vij áruñ síðdar enn fyrr seiger.

438.

19. Apríl 1542. á Fáskrúðarbakka.

DÓMR sex manna, útnefndr af Þorleifi lögmanni Pálssyni, er þá hafði kongsins sýslu í Þórsnessþingi, um eignir þær, er Solveig Björnsdóttir móðir hans gaf honum í sínar lög-gjafir, en hann hafði verið út af haldinn um langa tíma.

Landsbókasafn 720 8vo bl. 38—39, skrifað c. 1600. — Landsbókasafn 42. Fol. 154 með. hendi síra Jóns Erlendssonar í Villingaholti 1666. — Landsbókasafn 286. Fol. með hendi síra Jóns Olafssonar á Lambavatni c. 1678. — Landsbókasafn 115. 4to I, 57—59, með hendi síra Jóns Haldórssonar í Hitardal c. 1720. — Dómr þessi er í ýmsum fleiri afskriptum af ættartölubók síra Jóns á Lambavatni. Afskriptin í 720 er langfrumlegust.

Domur vm jarda Brigdi Þorleifsf¹⁾ pálssonar.

Ollum godum mönnum sem þetta brief sia edur heyra sender²⁾ lopttur gudlaugsson. olafur jonson. þijorñ jonsoñ. gysli gudmundson³⁾. jon jonson og Þor(e)lfur Eijnarson suarnyr logarjettumenn kuedju gudz og sína. kunnugt giorandj ad þa ljðjd uar fra [h]njgadburdj uors herra Jesu

1) logmanns, b. v. 42, 286, 115. 2) 720; senda, hin. 3) b. v, ranglega 42, 115: Jon Gudmundsson.

Christi¹⁾ 1542 ar a faskrudar²⁾ Backa a þjngstad rjettum [j myckllahollshrep mjdujckudægjunn næstañ epttjyr paska-
 uijcku um uorjyd³⁾ uorum uijer j dom uefñdijr af hejdarleg-
 um [mannj⁴⁾ Þorleifi Bonda palsyñj logmannj nordañ og
 uestañ a Jslandi og [þa hafdj mijñs herra kongsjñs syslu⁴⁾
 j Þornesþjngi [og þar bejrd(d)jst þa domz a⁵⁾ tjl ad nann-
 saka og [fullnadardomz atkuædj⁵⁾ a ad [giora og laga aljst⁶⁾
 huorsu fara skyldj um þær Æjgñijr fastar og lausar sem
 hann hafd(i) ologljga uerjyd ut af halldjonn j langa tjma.
 Æda huortt þad hefdj verit⁷⁾ fyrer nockra hindran eda for-
 foll sem Soluejg heitin⁸⁾ Bjornsdotter moder hañs. [sem
 gud hennar sal nadj.⁹⁾ gaf honum j sijnar loggjafjyr et
 cetera. Jtem stendur so [skrijfad¹⁰⁾ j landslaga Bokjnni
 [j fyrstu grejñ¹¹⁾ huar sem ungum mannj tæmjst land j
 Ærfd [Ædur uijgs Bætur eda ad gjof og selur fjarhalls-
 madur hañs j Burttu þa skal hann hafa Brj(g)d þess
 lañs jnnan x uetra¹¹⁾ nema naudsyn bannj. J annar(e)
 grejñ [stendur so j logmahjnu¹¹⁾. nu ef hoñum fellst þessj¹²⁾
 brjgd fyrir eijnhuora¹³⁾ naudsynia sakijr [Ædur uankunnandj
 þa metj þad vj skynsamijr menn þa Brjgdj þejr jordu
 sem nu uar mællit þott sijdar sije¹¹⁾. J þrijdyu grejñ kom
 þar fram [fyr(ir) oss¹¹⁾ Alþjngjismanna domur [Logajettu og
 logmanana¹¹⁾ med samþjcktt logmansins¹⁴⁾ Ara Joñssonar
 so halldandj¹⁵⁾ ad þeir dæmtt hofdu þa tjundargjof [med
 logum¹⁶⁾ og fjordungsgjof med logum gefna [hafa uerjyd¹¹⁾
 grejndum Þorleijfi palssyñj til fullrar Æjgnar og [loglegrar
 soknar þessar(ar) gjafar¹⁷⁾ fyrer sijnn partt upa rjett erfda-
 goz Soluejgar modur sijnnar huar hellst [þad stendur.¹⁶⁾
 þui ad hejrlags Anda nad tjl kalladrij og¹⁹⁾ ad ollu¹⁹⁾ so
 profudu og fyrer oss komnu dæmum vjjer fyr nefñdijr domz-

1) [720; Guds burde, *hin.* 2) faskurdar (!) 720. 3) [sl. ðil, nema 720. 4) [720; kongs wmbodsmanne, *hin.* 5) [fullnadardom 42, 286, 115. 6) [leggia 42, 286, 115. 7) sl. 720; b. v. *hin.* 8) sl. 720; b. v. *hin.* 9) [720; s. h. h. n.s. 42, 286 (= sem herrann hennar nadi sal; sl. 115. 10) [720; sl. *hin.* 11) [sl. ðil, nema 720. 12) 720; ecke 42, 286; um 115. 13) 286; einshuoria 42; eijnhuorja 720; imisslegra 115. 14) sl. 720; b. v. *hin.* 15) 720; hliodande, *hin.* 16) [720; sl. *hin.* 17) [hann loglegañ soknara þessara gjafa 42, 286, 115. 18) [42, 286, 115; þejr standa 720. 19) b. v. 42, 286, 115.

menn með fullu domz atkuædj fyr skriffadañ Þorleif palsson fulla naudsýn og hýndrun hafa haft¹⁾ hýer tjl fyrer þa fyrstu greijn ad hann hefur²⁾ opt Bedjð Biskup Ogmund ad hann mættj na rjettum logum a þessum penjngum sem moder hañs adur nefnd solueijg bjornsdottjyr gaf honum j sýtt testameñttum og fjeck eckj og³⁾ þa adra greijn ad hann hefur eckj feijngjyd skjöl nýe skjlrjckj. uotta edur ujtñys Burdj fyr enn nu. og fyrer þessar adur nefndar greijnjyr og þær flejri⁴⁾ sem [hýer ad hnýga j logmahjnu⁵⁾ þa dæmum ujer [tjtt nefñdjyr domsmenn⁶⁾ tjttnefndum⁷⁾ Þorleifj sijn odul. kújcka penjnga og dauda rjettiliga Brjygda meijga [so nu sem⁸⁾ með fyrsta og hann nar ur⁹⁾ omegd. þad fyrsta er hann kújemst vjð.

samþjckttj þennañ norñ dom með oss þratnefñdur¹⁰⁾ logmann¹¹⁾ Þorleifur¹²⁾ et cetera.¹³⁾

Arni Gislason. Suar upa motj þejm sem hallda Borñ Þorleifjs palssonar Eij skjlgjetyjñ fyrer þa sok þejr seigia hann hafi særtt mann með skotj. vjrdjst so nockrum godum monnum ad þad munj þurfa ad suerjya og salt gýjora ad þar hafi þa a sakjyr gýjefnar verjð. J annarj greijn vjrdjst og so godum monnum þaug greijnd mal uerdj sannprofud þa þjckjast menn eij vjta huar logmal Banar ad þaug borñ skulj skjlgjetyjñ uer(a) er gietjyn eru j fýjrdung(s) utlegd edur hierads utlegd þui so stendur skriffad j R(iettar) B(ot) E(iriks) k(ongs). Ef madur á Borñ með eijgýjñkonu sýnne. medaðñ hann er j utlegd þa eru þaug Eij arfgeijng huorkj eptter fodur nýe modur nema þuij ad Eñs fadjr hañs uerdj jnnlendur. þuij vjrdjst so morgum godum monnum sem eij munj skjlgjetyjng Barna meijga raskast Arftokunar uegña eptter fodur og modur. Aunnur utlegd enn su sem af landjnu er ef hýjuskapúrjonn er loghýgur samteijngdur þejnki eg og onger menn hafi lyst nýe heyrtt lyst utlegd a hendur Þorleifj Palssýj so og hefur þad morgum monum kunugtt uerjð ad Þorleifur palson

1) b. v. 42, 286, 115. 2) hafdi 42, 286, 115. 3) sl. 42, 286, 115. 4) sl. 42. 5) [sem i logmálenu ero og hier til luta 42, 286, 115. 6) [sl. 42, 286, 115. 7) b. v. 42, 286, 115. 8) [42, 286, 115; so sem uu 720. 9) 42, 286, 115; með 720. 10) greindur 42, 286, 115. 11) b. v. 42, 286, 115. 12) sl. 42, 286, 115. 13) [b. v. 42, 286, 115. — Svar Arna Gislasonar, sem nú fer eptir, fínt einungis i 720.

uar langa tjma systumadur adur hann tock logmannzdæmj
huad þeir domar bera uytñj um er hejrdursmenn dæmdu
epttyr hañs utnefnjngu.

439. 24. Apríl eða 11. September 1542. á Reykjum.

TRANSSKRIFT.

AM Fasc. XLVII, 26, framrit á skinni. Af 3 innsiglium er eitt
fyrir bréfinu.

bref grims og eyolfs gislasonar vm peninga biarnar
þorleifsonar. er hann gallt þeim latur og
skaleyjar.

Þat giorvm vier Einar einarson. Magnus biornsson. og
Bryniolfur jonson. Godum monnum kvnnigt med þessv voru
opnu brefi. at vier hofum sied og ýfer lesid opid bref med
heilum og oskoddum hangandi jnciglium. Suo latandi ord
epter ord sem hier seigier.

[Hér kemr bréf frá 9. Okt. 1498—19. Apr. 1530. DI, VII,
Nr. 423].

Og til sanninda hier vm setium vier adur greinder
menn vor jncigle fyrir þetta transkriptarbref. er skrifad var
á reykium j tungusueit. Manvdaginn næst(a) fyrir cross-
messv. arum epter guds burd. M. d. xl. og ij.

440.

4. Maí 1542.

í Rípum.

RÍPARARTIKULAR „sem religionis vegna voru út gefnir stað-
festir, samþykktir og innsiglaðir“ í Rípum, og eiga að gilda
svo sem sú rétta ordinanzía, sem út var gefin í Óðinsey
(2. Sept. 1537, Nr. 95 að framan), þó svo, að gildi hennar
sé óskert.

Ríparartikular segja menn, að sendir hafi verið hingað til lands
1543, árið eptir að þeir voru settir. Sumir telja og, að þeir hafi það ár
verið lögteknir hér eða og skipaðir í lög með konungsbréfi (Finnr bisk-
up í Kirkjusögu II, 120; Magnús Stephensen í Dissertatio 1819 bls.
115), en fyrir því finnast eingin rök (Lagasafn handa Íslandi I, 54—
55). Hins vegar er það víst, að eptir þeim hefir stundum verið far-

íð hér á landi, og á íslenzku hafa þeir verið þýddir optar en einu sinni á 16. öld, og eru til margar afskriftir af þeim á íslenzku. Á dönsku voru þeir prentaðir í fyrsta sinn 1542 með dönsku þýðingunni Pétrs Plade af Ordinanzeinni frá 2. Sept. 1537, og síðan með öllum hinum dönsku útgáfum Ordinanzeinnar (1553, 1562, 1574, 1582, 1617, 1610), og enn víðar (sbr. bls. 256 að framan). Kaflar úr þeim eru prentaðir á dönsku í Lovsamling for Island I, 54—57.

Artikular þessir eru nú prentaðir hér bæði á dönsku og íslenzku í tveim mismunandi gömlum þýðingum. Er hér í danska textanum fylgt útgáfu Holgeirs Rördams í Danske Kirkelove I, Kh. 1883 bls. 195—206, en Rördam hefir farið eptir sjálfu frumritinu, í skjalasafni biskupsins á Fjöni. — Ekki er ólíklegt, að eldri þýðingin, sem hér er kölluð B, kynni að vera eptir Gizur biskup Einarsson. Að vísu er hún ekki gerð síðar en 1568.

A.

Danske Kirkelove, udg. af Holger Fr. Rördam I, Khavn 1883, bls. 195—206. — Greinatölurnar hefir Rördam sett, enda standa þær í öllum gömlu útgáfunum.

Disse Sex oc tiue artickle, som bleffue paa Religions vegne beuilgede, samtyckede oc beseglede i Ribe, skulle holdis lige ved den rette Ordinantz, som i Ottense bleff offuerseet oc beseglet. Dog samme Ordinantz dermed vforkrencket i alle maade.¹⁾

Wij Christian medt Guds Nade Danmarckis, Norgis, Wendis och Gottis Koningh [Hertug i Slesuig, Holsten, Stormaren oc Dytmersken, Greffue i Oldenborg oc Delmenhorst.²⁾ Giøre alle witterligt, at efftherthij thet thit och offthe er beret for os, huorledis at wor Reformatz oc Ordinantze, som wij nu sist medt wort elske Danmarckis Riigis Raadt effther lerde mendz Raadt och samtycke haffue beseglt och obenbare ladet wdgaa, icke wedt macht holdes eller her til haffuer hafft syn framganh, som thet seg burde; och paa thet at wy en gang for alle matte finde the raadt, middel och lempe til, huor medt altingist matte saa bliffue forordinerit oc bestillet, at samme wor Ordinantze kunde

1) Þessi fyrirsögn stendr í útgáfunni 1542 og hinum síðari útgáfum, en er ekki í frumritinu. 2) [slept hjá Rördam: „(osv.)“]. — Tekið hér eptir útg. 1553.

thes bedre haffue en godt framganh, och aff alle och huer serdelis wedt magt holdes: Tha haffue wy thess til behoff ladet alle wore befalingsmendt, thesligeste alle Superintendenterne offuer alle Stictherne offuer alt wort Rüge Danmarck, forschriffue hid til oss tiil wor Kiøbsted Riibe, och befaled samme wore Superintendenter, at the skulde optegne alle brøster, huor medt the viste och kunde tencke, at samme wor Ordinantze mest och høigeste medt bliffuer forhindred, och thennom paa articler offuerantworde oss. Huilcket the och saa giordt haffuer. Huilcke samme articler wy nu medt wort elsk^e Danmarckis Riigis Raadt, som nu her hoes oss tiilstede ere, haffue wdj alle forne^e wore Befalingsmendz for Stictherne neruerelse disputereth, offuerweyget och wdj saa made beraadslaget och samtyckt, som her effterfølger. Huilcke samme effterfølgende articler alle och huer serdelis liige weedt wor Ordinantze, som wy om Religionen haffue ladet wdgaa, wille [wy] at skulle wedt magt holdes. Dogh skal for^{ne} Ordinantze liige wel bliffue wedt syn magt, och her medt wære wforkrencket wdj alle made.

1. Først at som Superintendenterne haffue giffuet oss tiil kiende, huorledis at huare nogen Sogneprest døer eller affgaar her wdj Riiget, tha pleyger menige Sognemendt at trette om en Sogneprest at wduelge igien, hwar aff thiit och offthe skeer, at huilcken person, som haffuer flest Sleth eller Wennere wdj et Sogen, eller haffuer ther største parthen paa syn siide, then bliffuer Sogneprest, huadt heller handt er dwelig eller lerdt ther tiil eller ey: Tha wille wy, at ther medt her effther saa holdes skal, at naar nogen Sogneprest døer eller affgaar, tha skulle menige Sognemendt straxt ther tiil keyse och wdnefne vij af the ellesthe och actisthe mendt ther wdj Sognen, huilcke samme vij mendt kulle haffue fuldt magt til med Herritz Prouistens Raadt och samtycke ther wdj Herrithet at keyse och wduelge en anden from lerdt mandt til theris Sogneprest wdj then døde och affgange Sogneprestis stedt. Och huilcken person, som samme vij mendt medt Herritz Prouistens Raadt och samtycke y saa made wduelgendis worder, ther skulle sognemendene wære til freds och lade thennom nøige medt. Och

samme Sogneprest, som wdj saa made wduelgis, skal straxt foruises tiil Superintendenten, wdj huilckens Sticth samme sogen liggendis er, och ther af hannom examineris och offuerhøris, och siiden framdielis aff Superintendenten forskriffues til Befalingsmanden for Sticthet, och ther aff hannom stadfestis effter wor Ordinantzes liudilse. Dog huare nogen Riddermandz mandt haffuer Jus patronatus til nogen Kiercke, tha skal hand sielff wduelge och medt Prouistens Raadt tiilskicke en lerdt mandt til en Sogneprest tiil samme Kiercke. Dog at samme Person skal først forskriffues tiil Superintendenten och af hannom examineris och offuerhøris, om handt er lerdt och goedt for en Sognepræst, førre endt handt bliffuer indsat wdj samme sogen.

Icke skal helder samme Befalingsmendt for Sticthen ^{2.} mue for gunst, gaffue, wildt eller wenskab, emodt wor Ordinantzes liudelse, stadfeste nogen tiil Sogneprest, wden hand tiilforne er examinereth och offuerhørdt aff Superintendenten, om handt er lerdt och duelig for en Sogneprest; och ey heller mue tage pendinge for samme Confirmatz, som skiedde wdj gammel tiidt. Meget mindre mue eller skulle Superintendenterne for gunst eller gaffue, wildt eller wenskab forhindre nogen til at bliffue Sogneprester, om the aff forne vij mendt ther y Sognet medt Herritz Prouestens Raadt er ther til wduelgt, och the ere lerde och dueligh til Sogneprester.

Item, at efterthij ther och findes stoer wskickelighedt ^{3.} wdj Ecteskaff och Huor sager, tha haffue wy ther om nu saa beuilget och endeligen beslutthet, at ther medt saa holdes skal, at alle Ecteskaffs sager og Hoersager wille wy, at the, som paa wore wegne haffuer Stictherne wdj befalingh, skulle medt Capittel wdj huer Stict steffne thennom fore och wdrette, och intet beswere Superintendenterne ther medt, wden saa er, at ther kommer saa store drabelige sager fore, at the thennom icke wdrette kunde wden Superintendenternes Raadt; tha skulle the mue opsette samme sager paa nogen tiidt, at the midler tiidt anthen schrifteligen eller mundeligen kunde giffue thet Superintendenterne tiilkiende och ther paa fange theris gode raadt, huilcket Superintendenterne

icke helder skulle mue wegret thennom. Kunde the och wdrette samme sager foruden Superintendenternes Raadt, tha skulle de inthet beswere Superintendenterne ther medt.

4. Och effterthij der icke er Capittel wdj wort Landt Fyenn, Smaalandene, eller wdj Wendelboo Sticht, tha skulle wore Befallingsmendt for Fyens Sticth tage then, som Prier er wdj Sancth Knuds Closter, medt nogre aff the actiste brødre, som ther indhe ere, eller andre aff Sogneprester eller lerde mendt, som ther nest wedt handen boendis er, til thennom, at wdrette samme sager, som forskreffuet staar; huilcket wor Befallingsmandt for Wendelboo Sticht wdj liige made holde skal, och tage huilcke lerde mendt, som hannom nest beleygen ere, til seg, at wdretthe liige som forskreffuet staar. Sammeledis lige saa wdj Smaalandene Lol-land och Falster.
5. Som Superintendenterne och haffue ladet os tülkiende gifvæ, huorledis at Sognepresterne ideligen aff Leensmendene besweris och thennom paaligges atskillige nye tyng och besweringer emodt theris Privilegier, och thesligest emodt wor Ordinantzes liudelse tha wille wy wore Leensmendt her medt forbudet haffue, nogen nye beswering emodt wor Ordinantzes liudelse eller emodt Sognepresternes theris Privilegier, at beswere eller paalegge thennom ydermere endt wdj Bispernis tiidt effter gamble seduane; meden thennom ther wedt beskytthe och handthaffue. Och ther som findes, at samme Befallingsmendt findes ther emodt at giøre, och aff Superintendenterne bliffue ther om besøgt eller tiltalne, tha skulle the lade thennom wnderwiise och rade bode paa, saa wy icke alle tiidt skulle bemødis eller besweris ther medt, och wor Ordinantze saa møgit thes bedre maa haffue syn framganh.
6. Sammeledis haffue wy nu och beuilget och samtyckt, at hware en Sogneprest haffuer tuende prestegaarde, tha skal presten boo wdj then ene och ther nyde frij Oldengieldt til syne eygne swijn och til ildebrandt, om ther er saa nogen skoffw til gaarden. Och aff then anden gaardt skal handt mue ophære och nyde alle frucht och landgildt. Dogh forswaret aff samme gaardt skal bliffue hoes rette offuerigheden; dog saa, at huilcke Sogne prester, som tülforne wdj

Bispernes tiidt haffue haffdt herligheden och forswareth aff then anden prestegaardt, the skulle och nu mue nyde samme herlighedt och forswar. Och huilcke som icke tilforne haffuer haffdt nogen herlighedt eller forswar til samme præstegaarde, the skulle thet her effther icke helder nyde. Dog skal lige wel Landgildet følge thennom. Och om saa er, at ther icke er skoff til then gaardt, som presten y boer, tha skal Sogne presten nyde frij Oldengieldt til syne eygne swyn och frij ildebrandt til skiellighedt aff the skoffue, som ligge til then anden prestegaardt, om ther er saa nøgen skoffu tiil. Dog skulle wore Leensmendt haffue tilsium medt, at presterne icke forhugge Skoffuene, som til samme theris prestegaarde ligge.

Item, huilcke som holde Capellaner, the skulle ingen 7. Capellaner mue holde eller sette wdj samme sogne, wden the ere tilforne aff Superintendenterne examinerede och offuerhørde, och Superintendenterne kiende thennom gode och duelige ther fore.

Och hues som noger Jorde eller eygendom ere komne fra 8. Kierckerne eller prestegaarde med wret, tha skulle Befallingsmendene for Stictherne diele samme eygendomme ther tiil igien.

Och efftherthij at ther thiit och offthe er beret for oss, 9. huorledis at ther skal være stoer tuist och weenighedt emellom Kiøbstedtmendt och theris Sogneprester om Sognepresternis wnderholdingh, wdj thet at Sognepresterne icke haffue saa nøgen rentthe, som the kunde holde thennom aff, och borgerne ere fast wuillige sielffue at wnderholde theris Sognepreste: Tha haffue wy nu therom saa beslutthet, at wdj alle kiøbsteder, huare the bruge affuel och pløige och saae, the skulle aff samme frucht retferdeligen tiende, effther som andre, ther affuel bruge, och alligeuel lone thennom medt Offer och anden seduanligh renthe, som the tilforne er worden til eens om. Och paa thet at forne Sogneprester y kiøbstederne mue thes riigere fange theris opholdingh, och wy icke alle tiidt skulle offuerløbes ther om, haffue wy vnth wor part aff samme Tiende at skulle huert aar forskickes och fordielles, Halfparten til Kierckens och anden parten til prestens behoff. Och wdj huilcke Kiøbsteder at ther icke saa møgit pløiges eller saas, at Tienden och

then anden Renthe, som theris Sogneprester her til haffdt haffue, kandt forslaa eller til recke at wpholde theris sogneprest medt, tha skulle Borgerne och Sognemendene ther til legge pendinge af theris eyget, saa samme theris Sognepreste fange theris tilbørlige wnderholdingh, paa thet at the thes bedre kunde haffue och fange duelige och lerde Sogneprester. som skulle lære och wnderviise thennom theris siels salighed. — Och huare ther findis flere Sogne kierker wdj en kiøbsted, och the icke sielffue kunde eller wille føde theris Sogneprester, tha skulle Sognemendene ødelegge en eller flere, paa thet the andre thes bedre og riigeliger mue holdes wedt magt.

10. Item, ther som och findes smaa kiøbsteder, som inthet pløige eller saae, och almoen icke er saa formaaendis, at the sielffue kunde løne och wnderholde theris Sogneprest, ther wille wij, at ther skal tilleggis noget aff wor part aff Tienden, saa møget som almoen kunde haffue til hielp at gjøre och beskicke theris sogneprest en tilbørligh wnderholdingh wdaff, tiil seg, syn husfrue, børn och daglige folck. Dogh skulle Leensmendene haffue tiilsiu, at Borgerne och Sognemendene ther offuer icke forherde thennom, at inthet giffue theris sogneprest, och alleenisthe wille ligge thet paa os.
11. Item, huare och findes smaa sognekiercker paa Landtbyerne, som icke haffue annexer, ther skulle Befallingsmendene for Stictherne haffue tiilsiu, och ther effther leiligheden tiil samme sogneprestes wnderholdingh legge nogen part aff Tienden, som oss tilkommer.
12. Item skulle Bønderne och retferdeligen tiende effther wor Recessis och Ordinantzes liudelse, och lade thennom schriffue, hues the yde, aff sognepresten. Findes the tha at haffue tiendit wretferdeligen, tha skulle the therfore straffes effther wor Recessis och Ordinantzes liudelse: och huilche som icke lader thennom schriffue, the skulle straffes, liige som the inthet haffue tiendet.
13. Item skulle och wore Leensmendt aff alle wore och kronens slotte och gaarde tiende, paa thet at andre mue tage ther aff et gott exempel.

Item the gade huse och husemendt, som icke saae 14.
korn, the skulle høste och arbeide medt Sognepresten en
dag om aaret, y thet stedt som the skulle tiende. Och alle
pibberswenne och tieniste folck, som bruge kornseedt, the
skulle ther aff sognepresten lade thennom skriffue, wnder
then straff som forskreffuet staar.

Item skulle befallingsmendene for Stictherne huer wdj 15.
sit Sticth forfare, huare Degnene icke haffue sielff bolige:
Tha skulle the see, huar the kunde flye thennom bolige aff
kierckens. Och ther som the icke kunde flye thennom thet aff
kierckernis, tha skulle de flye thennom Raadt y andre made,
the beste thennom mogeligt er. Och skal huer bonde giffue
thennom saa møgit korn, som the haffue giffuit thennom aff
arrildz tiidt. Och hues som thet korn och anden deel, som
sognemendene nu giffue theris Degne, icke kan forslaa eller
til recke, tha skulle wore Befallingsmendt ther om forhandle
emellom Sognemenden(e) og Degnene, at Degnene fange en tilbør-
lig wnderholdingh, saa thet gaar liigeligen tiil paa bode siider.

Item wdj Kjøbstederne och wdj the Lande, som icke 16.
saa rundeligen saaes korn, at bønderne kunde giffue theris
degne korn eller pleyge at løne theris degne medt korn,
tha skulle the giffue thennom, effther som the haffue giffuet
thennom aff Arrildztiidt.

Item, thersom en Bonde haffuer nogen sogne prest medt 17.
rette tiil at tale, tha skal handt tale hannom tiil for Herritz
Prouisten, y huilket herrith handt y boendis er, och Herritz
Prouisten skal være plictug tiil straxt at hielpe bonden, saa
møgit som ret er, offuer samme prestemandt, saa frampt
som presten icke wil lade seg aff bonden fordiele til Tinghe.

Item, at efftherthij ther oc findes stoer wskickelighedt 18.
med the Hospitaler her wdj Rüget, saa at huilcken som her tiil
haffuer haffdt nogre Hospitaler wdj være eller forswar, tha haffue
de meer søgt theris eygen profiith end the fattige theris:
Tha wille wij, at ther medt her effther saa holdes skal, at
wdj huert almindeligt Hospital skal tiilskickis och forordi-
neris en goedt, from, Gudfrygtug mandt, huilcken som er
anthen wgiiffth och fører et gott, frompt, kysk leftnet, eller
och giiffth er och haffuer ingen børn. Then samme person

skal forestaa samme Hospitale och wphære och foruende alle then Renthe och Indkomt, wisse Renthe och wuisse, til the fattuge theris wpholdt och behoff, som y samme hospital ære eller thiidt indkommendis worder, oc ther aff haffue syn klæde, føde och wpholdingh, och wdj alle made mene the fattige medt troo, wiidendis och rammendis theris gaffn och beste. Och naar samme forstander døer och affgaar, tha skal hues handt effther seg lader bliffue hoes samme Hospital, och skulle the fattuge wære hans arffuinge.

19. Och efftherthij then almectigste Gudt wære loffuet och benedideth, at then Spetelsche siuge icke er her y Landene saa almindelig, som hun war wdj gammel tiidt, tha wille wy, at alle Sanct Jørgens gaarde och andre smaa Hospitaler, som ere fundereth tiil Spetelsche folck, skulle læggis til the store almindelige Hospital y huert Landt eller Sticht. Och hues Renthe och gotz, som her til haffuer ligget til samme Sancth Jørgens gaarde eller smaa Hospitaler, och icke er forlenthe nogre y theris liifs tiidt, skal her effther ligge och bliffue tiil samme, almindelige store Hospitaler och foruendis til the fattugis beste och ther aff aarligen giøris godt rede och Regenskab.

20. Och ther som nogre aff forne Sancth Jørgens Hospitaler er nogen forlenthe wdj theris liifs tiidt, tha skal thet settis och taxeris paa en aarlig affgiift, som the, som haffue samme Hospitale y forleeningh, skulle huert aar giffue ther aff til samme almindelig Hospitaler.

Och wdj huilcke samme Sancth Jørgens Hospitaler som endnu findes Spetelsche folck, tha skulle the føris til the neste almindelige Hospitaler. Och skal hoes samme almindelige Hospitaler wpyggis et bequembth hus anthen wdj Abildgaarden eller paa et andet bequembth stedt ther noget wdt fran, huilcket samme hus skulle samme Spetelsche folck legges wdj, och ther aff thet almindelig Hospital haffue theris røeth, waretagt, spiisningh och wnderholdingh wdaff en gryde, paa thet at ther inthet skal bliffue fortheret och forspilth tiil wnøth, och icke holdis dubbelt omkosteningh.

21. Item wille wy och, at the, som er forstandere for samme almindelig Hospitaler, skulle huert aar wdj wor Befalings-

mandz for Stictherne, Superintendenternis och Sogneprestere y huer kiobstedt offuerwerelse giøre gode och klare regenskab for alle then deel, lidet eller møget, som the aff samme Hospitalers Renthe och Indkombsth haffue wpboret och igien wdgiffuet. Er ther och Capittel hoes samme Hospital boendis, tha skulle the sidde medt offuer samme regenskab.

Item, skulle Hospitalernis forstandere ingen machth haffue at tage nogen y samme Hospitaler for gunst eller gaffue, wíldt eller wenskab, wden the som thet stoerligen behoff haffue, och thet skeer medt Borgmesters, Raadz och Sogneprestere Raadt och samtycke.

Item, naar nogen Superintendenth dør och affgaar, 22. skal then Superintendenth, som wduelgis igien, giffue sig tiil Domkiercken och annamme samme Sticth och embede effther wor Ordinantzens liudelse. Och skal samme Superintendent, som wduelgis, nyde, bruge och beholde then renthe och Residentze, som handt tilforne haffde, et halfft aar ther nest effter y thet mindsthe. Dog icke fløtthe forre endt om Paasken eller Sancth Michels dags tiide. Och then affdøde Superintendentis husfrue skal bliffue och saa lenge boendis paa Superintendentens Residentze, och skal hun til siine och then døde Superintendentis børns beste beholde halffdielen aff thet tiilkommendis aars Renthe, som Superintendenten tiilkommer.

Item, wdj huert Capittel, huor Domkiercker er, skal 23. Capittel holde en lerdth mandt for en Theologum och Lese-mester, och ther som the icke setthe eller holde then, som lerdth er, och then besørgis medt en erlig wnderholdingh och besoldingh, tha skulle Superintendenterne giffue os thet tiilkiende. Prior aff Sanctj Knudz Closter skal och wdj liige made holde en lerdth Theologum och besørge thenn medt liige tilbørligh wnderholdingh och besoldingh.

Item, huilcke personer som ere forlenthe med nogre 24. Prebender eller Canickedomme, the skulle fløtthe tiil Domkiercken och residere ther hoes, och giøre tønge och tieniste effter Ordinantzens liudelse, wnder samme Canickedommers och Prebenders fortabelse; vndertagne the personer, som ere wdj Cancellerieth, Renthemestere eller andre wore eygne daglige tienere, eller the och ere til studium.

25. Och efftherthij at thiit och offthe er kommen klage och kiæremaal for oss, at mange slaa huer andre y kierckerne och paa kier(cke)gaarde, tha wille wy, at kierckefredt skal forfølgis och straffis effter wor Recessis liudelse liige som tingfredt.

26. Item, the som icke holde helligt alle Søndage och andre høgtiilige dage, som ere berammet och bodne wdj wor Ordinantze, och findes ther emodt at giøre, anthen medt egth eller arbeide: Tha skal huer aff sit Herskab ther fore straffes liige som for Hellebrøde effther lougen, som er iij marck.

Til ydermere witnessbyrdt och bedre foruaring, at wy alle fornæ artickler wdj alle theris orde, puncther och Clausuler, som the y alle made wduiise och indholde, wille aff alle och huer wore wndersatte, geistlige och verdzlige, skulle fuldgioris och wbrødeligen wedt magt holdes, haffue wy ladet trycke wort Signeth nedent paa thenne wor Ordinantze. Giffuet wdj wort Kiøbstedt Rūibe then Thorsdagh nest effther Sanctorum Philippi et Jacobi apostolorum dagh, Aar etc. Mdxlij.^o

Christian.

B.

Thotts safn 2102. 4to bls. 349—363, á pappir, með hendi síra Gríms Skúlasonar í Hruna 1568. — Thotts safn 596. 8vo bls. 39—57, skinnbók, skrifuð c. 1580.

Articular.¹⁾

[Hier epterfylgia sex og tuttugu Articular sem religiones vegna voru utgefner stadfester samþýckter og jnsigladir í Ríbe huerier articular at vid magtt skulu halldast. líka sem su ríetta ordinancia. sem í Odensey uar ofursied og jnsiglut. þo suo at þan sama ordinancia sie okreinkt í allan mata.

Fyrsti Article.²⁾

Saukum þess at³⁾ Superintendentarner hafa vndervijs- at oss at nær eirn soknarprestur deyr edur afgeingur hier í Ríkinu. þa plaga Bændurner og almugafolkid miog⁴⁾ at þræta⁵⁾ vm hvern þeir skulu ut uelia í gien. huar af⁶⁾ tíjt og opt skier at sæ sem hefur mesta frændur og vine í þing-

1) 2102; sl. 596. 2) [596; sl. 2102. 3) sl. 596. 4) b. v. 596. 5) þrætta 596. 6) at 596.

anne. saa verður optazt vtualinn. huort sem hann er meir edur midur lærður. þui uilium vier at so halldizt hier epter at nær sem nockur þingaprestur af geingur. þa skal almuginn j sokninne nefna til hinu skiluijsuztu vij menn huerier fulla macktt skulu hafa med profastzins samþycki at kiosa og vtuelia eirn annafróman mann. ef hann er til j þeirri saumu sokn. med hueria vtualning at almugafolkid skal lata sier nægia. og senda þenna sama sem utvalinn er til Biskupsins at hann æyni hans lærdom. og ef honum þikir hann þar til fallinn. þa vijgi hann¹⁾ hann og sendi hann so aptur j soknina það fyrsta med sinu opnu Brefi. Enn þær soknarkirkur sem at Rijkismonnum til kiemur²⁾. meiga vtuelia sier soknarpresta med profastanna samþycki. þo med þeim hætti at þeir æynizt og samþyckizt af Biskupinum ædur enn hann skal til þeirrar soknar kirkiu komazt.

Annar Article.

Æigi vilium vier helldur at huorki³⁾ vorir liensmenn nie nockurs hattar adrir⁴⁾ yfirvalldz menn vt⁴⁾uelie sier soknarpresta fyrir vinattu gæfur villd edur vilia j moti vorre Ordinantiu hliodan. og ætjzd sie hann æyndur af Biskupinum ædur. huort hann er skickafrólegur til þess embættis. Æigi skulu þeir helldur taca peninga þar til nockurn at vijgia sem⁵⁾ skiedi j gamalla Biskupa tjzd. allra stjzd skulu Biskuparnir hindra nockra personu fra sinne Riettri kalkan fyrir gæfur edur vinsemdir. sieu þeir annars æiettilega vtualldir af þeim ædur tilskildum vij skiluijsum monnum med profastzins rædi. sie su persona og⁴⁾ lærð til eins þingaprestz.

Þridie Article.

Jtem⁴⁾ saukum þess at hionabaund fara so oskickafrólega med marghattudum hordoms atferlum og vondri spillingu. þa⁶⁾ haufum vier það⁴⁾ so vilianlega samþyckt. og endilega stadfest at hionaband og hordoms sakir vilium vier at þeir sem hafa bifalning j⁷⁾ stiktinu skulu med lærdustu presta samþycki stefna fyrir sig og þar vm med fullu dæma og giora Biskupinum eckert omak þar vti. nema þvi at eins at þar sie so vant vm ad dæma at þeir giete það

1) b. v. 596. 2) heyra 596. 3) sl. 596. 4) sl. 596. 5) það b. v. 596, 6) það. 7) yfer 596.

ecki sialfir¹⁾ vt riett. þa skulu þeir lata það koma fyrir Biskupinn og kunngjora það Biskupinum j hæfilega tíjd²⁾ með skrifri [eda sialfir kunngjore³⁾]. Þa skal Biskupinn skyldugur til sijn bestu ræd til at leggja so það gangi vel til lyckta.

Fiordi Article.

Enn saukum þess at þeir ero margier Biskupsdomar j voru níki sem ecki hafa capitula ræd. þa skulu uorir bifalnings menn taca þa enu lærduztu [og nælæguztu⁴⁾ soknarpresta⁵⁾ ad dæma vm fyrr skrifadar sakir. þo með Biskupsins rædi ef þaurf gjorezt so sem fyrr skrifat stendur. ætíjd er það hæfilegt at sa sem er profastur yfir þui hieradi. hann sie hier vid staddur. þa um þuilikt mal skal dæmazt.

fimte Article.

Nu⁶⁾ saukum þess at Biskuparnir hafa vndirvijsat oss hnursu at þingaprestarnir og kennidomurinn⁷⁾ jdulega þuingazt með ymissum alaugum af vorum vmbodszmonnum niett j moti þeirra gomlum priuilegium og frijheitum [suo og lika j moti vorre kongsins ordinantiu. þa fyrirbiodum vær aullum vorum bifalningsmonnum at leggja nockrar nýar þuinganer edur alogur vpp a nockrar kennemannz personur j moti þeirra gaumlvm priuelegium og friheitum⁸⁾ framar meir enn það skiedi j Biskupanna tíjd epter gaumlum siduana. helldur vilium vier epter þeim hætti þa vernda og biuara. Enn ef vorir bifalningsmenn gjora hier j mot. og er biskupinum það vndirvijsad. þa skulu þeir minna valldzstiorfina æ þuilikt. og uilium vier at hun gjore þar bot og betran æ suo at vier faum hier ecki nockra hindrun af eda vor Ordinantia megi þess midur fæ sinn framgang.

Siotte Article.

Saumuleidis haufum vier nu og viliañlega samþykkt at huar sem eirn þingaprestur hefur ij prestagarda. þa skal presturinn bua j audrum og bruka hann frij⁹⁾ eptir gaumlu fare fyrir sina peninga suo og neyti þar skogar og allra gjæda þeirra sem þar [at lijta¹⁰⁾]. Enn þann annað gard skal

1) sl. 596. 2) tíma 596. 3) [sialfer 596. 4) [sl. 596. 5) og nælæguztu menn b. v. 596, 6) sl. 596, 7) mennurner 596. 8) [596; sl. 2102. 9) fyrst 596. 10) [luta at 596.

hann byggja og leigselia og allt afgjalld vpp bera. sie nockrir af þeim gaurdum áklagadir sem kennidominum til heyrir.¹⁾ þa skulu bifalningsmennirner hallda suare þar fyrir. þo suo at [þeir prestmenn²⁾ bruki og byggi sialfir sinar jardir. nema því at eins at þeir hafi ecki átt vtañ jtauk edur parta j nockrar jardir. þa sieu þær j þeirra valldi sem ádur hafa haft medgiord med þeim. þo skulu prestarnir fá sina afftekt. þa þeir eiga j þa jord eptir gaumlum hætti. Enn ef þann gard sem presturinn byr j vantar skog. eing edr aunad þulijkt. þa skal hann hafa not af hinum audrum sem hann þikizt med þurfa fyrir sijna peninga. suo mickid sem þann annar gardur mæ af leggja ad skadlausu. þo siae presturinn suo til at hinn gardurinn halldizt lijka vid macktt an allrar audnar.

Sioundi articule.

Jtem skulu aunguir prestar hallda Capellana edur til þingapresta taca eptir sinne villd. vtan suo at þeir giore þad eptir raadi og samþycke Biskupsins. suo þo at allir kennimenn sieu reyndir af Biskupinum fyrr enn þeir sieu til nockurs kennimannskapar settir.

Attundi Article.

Og huar hellzt sem nockursstadar er fra prestagardinum komit. huort sem þad er jord. neki. skogur. Eng. veidar edr aunnur jtauk og hafi þad med orietti skied. þa skyldum vier vora bifalningsmenn j hueriu stickti at þeir leggi allt kapp æ suo at su eign falli til kennimannanna³⁾ j gien sem þar hefir med olaugum verid fra dreigid.

Niunde Article.

Og saukum þess at tijtt oc opt hefur oss verit kunngiort huernenn at skier marghattud þræta og sundurþyckia æ millum þingaprestanna og soknarbændanna vm þingaprestanna vppheldi. at þeir þikiazt ecki hafa suo micklla xentu at þeir geti sig halldit med sinum kuinum og baurnum. enn almuginn miog ouliugur þeim nockud at giora edur gefa. þa haufum vier þad suo skickad. at allir⁴⁾ bændur og buandi menn. suo og þeir allir sem nockut fie eiga skulu

1) kemur 596. 2) [prestarner 596. 3) kirknanna 596. 4) þeir, b. v. 596.

riettilega tíunda og sínar tíundir j ríettan tíma gjalda eptir Landzins sídueniu. suo at þingaprestarnir megi j þess betri reidu æn kjífs edur klaugunar sína ríettu¹⁾ Rentu fæ. og suo at vier omaukunst ecki tíjtt hier vm. þa haufum vier leyft og til lætid at sæ partur sem oss til heyrer af Tíundum falli halfur til kirknanna. enn halfur til prestanna epter þui sem þaurf gjorízt. Nu ef su Renta duger ei at hallda þinga- prestinn med. þa skylllum vier soknarbændurna at leggja suo mickid til prestzins Rentu af sinne eign. suo at þinga- prestarner megi hafa nog fyrir sig og sína. Og til þess at Bændur og almugi megi fæ þess duganligri soknarpresta j framtíjdinne huerier þeim eiga at vndervíjsa ríettañ salu- hialparveg. og suo þeirra aullu heimkynne. og huar þær soknarkirkíur ero sem suo fataekar finnast at þær²⁾ gjeta ecki halldit sína þingapresta. þa mæ Biskupinn med liens- mannzins og [yppurstu dandis manna³⁾ Rædi fella sumar soknarkirkíurnar af og slæ suo þingænum til samans j eitt. þar sem suo er sueitum hattad. at kennimennirnir megi halldast þess ríjkuglegar.

Tíunde Article⁴⁾.

Jtem⁵⁾ þar sem ero suo smær soknir og kaupstader. at þeir huorki saae nie plægi. og almuginn mæ ecki suo mickid at þeir geti veitt sínum þingapresti suo mickid sem honum bihof gjorezt til sínnaur naudþurftar. þa vilium vier at þar leggízt til af vorum tíundar parti suo mickid sem almuganum þaurf gjorezt. til ad auka þar med æntu síns þingaprestz fyrer hans kuinnu og Bauru. og annad erfuid- isfolk það hann naudsyniar. þo skulu Bændurner ei [og almugen⁶⁾ alleina leggja þessa vtgipt æ oss og vora tíund suo þeir þar med hlíjfi sier síalfum. og gefa ecki sínum þingapresti meir enn þeir síalfir vilia.

Ellefti Article [kongsins.⁷⁾

Jtem þar sem eru margar⁸⁾ litlar smækirkíur sem ero suo fataekar at þær gjeta ecki halldit sínn soknarprest. þa skal Biskupinn med liensmannsins samþycki audga þa kirkíu af audrum þeim kirkíum sem ofríjkar eru suo allar hafi

1) sl. 596. 2) 596; þeir 2102. 3) [profastsins 596. 4) 596; Ca- pitule 2102. 5) sl. 596. 6) [b. v. 596. 7) [sl. 596. 8) nockrar 596.

nockud. suo mega þeir og leggja neckut af vorum parti til þessara fataekra kirkna.

Tolfti Article.

[Jtem¹⁾ vilium vier at aller Bændur og almugi skulu ríettliga tiunda sitt godz og fie epter þui sem uort Recess og Ordinantia hliodar. og lata soknarprestinn skrifa sina tiundargjörd. eda hreppstiorana. sieu þeir neckrer sem rangliga tiunda. þeir skulu straffazt þar fyrir eptir laugum. Enn það fie sem þeir seigia ecki til æ²⁾ ríettum tiundar daugum. það skal fallid suo sem þeir hafi það ecki ätt.

Prettandi Article.

[Jtem vorir³⁾ liensmenn og umbodzmenn skulu⁴⁾ tiunda aull vor Slot og garda og ríetta tiund [þar af⁵⁾ giallda. suo at adrer megi taca þar af eitt gott Exemplum og eptirdæme.

fiortandi Article.

Jtem⁴⁾ þeir hialeigumenn og husmenn sem litla eda aungua heybiorg hafa og aungua tiund giora þeir skulu vinna hia þingaprestinum eirn dag vm ærid. annad huort j slætti edur annari þarfligre þionustu. Enn allir adrir menn. huort sem þeir ero helldur vinnumenn edr sueinar og eigi þeir neckrar alnir þat peningum sie vert. þa skulu þeir ætjnd tiunda og ríetta tiund giallda. vndir það laga brot sem fyrr skrifad stendr.

fimtandi Article.

Jtem⁴⁾ skulu vorir bifalningsmenn.⁶⁾ huer j sinum vm-dæmum vmision æ hafa at diaknanna huer sem eirn hafi jardnædi af kirkuanna godze þar sem soddan skickan er æ ad þeim ero bifaladar kirkiur til biuaringar. Enn sie kirkian eigi suo ríjk at diakninn megi hafa heimile af hennar eign þa vilium vier ad forstandararner vtuegi þeim annad ræd j þann besta mæta. Bændurner skulu og suo gefa þeim og giallda það þeir hafa golldit af gamalli tjnd. vilium vier at suo sie at diaknarner hafe nog at hallda suo það gangi vel til æ allar sýdur.

Sextandi Article.

Jtem⁷⁾ þau vor laund sem ecki hafa suo ríjkugligt korn-

1) sl. 596. 2) at 596. 3) [Skulu 596. 4) sl. 596. 5) [sl. 596. 6) liensmenn 596. 7) sl. 596.

sædi sem Danmorck og Noreg¹⁾ þeir skulu gjalda sinum þingaprestum og diaknum það sem þeir kunna að fá ept-er þeirri landzuijsu sem þar geingur.

Seytiandi Article.

Jtem²⁾ ef nokkur Bondi vill klaga nokkurn prestmann fyrir nokkra sauks. þá skal hann stefna honum fyrir hieradz profastinn j hueriu hieradi sem hann býr. Sjðan er profasturinn skyldugur til að lata Bændur fá sinn ætt af þeim presti. suo framt sem presturinn vill ecki klagazt æ þingum.

Atiandi Article.

(J)tem²⁾ saukum þess að þar finst mickil vanskickan æ ferðum vm þa spitale og sospitals³⁾ hus sem hier ero j rikinu sett Gudz fatækum aulmosumonnun til framfærslu. þa hefur það suo skied að þeir sem haft hafa vernd og vardueislu yfir þessum spitolum edur gudztakahusum að þeir hafa meir sokkt sitt gagn helldur enn naudþurft þeirra fatækra sem þeir hafa att fyrir að sia þui uilium vier að til huers spitals skickizt ein Gudhræddur og godfus dandis mann annat huort giptur edur ogiptur. þo²⁾ suo ogiptur að hann færi ein hreinligañ lifnad. enn einginn skal fyrir spitalum vera sem hann hefur baurd edur omaga nokkra. Enn sa hian same mann skal alla tilision og forstaudu hafa fyrir þeim spital. vpp bera og jntaca alla þa æntu þar til liggur. og lauggliga⁴⁾ eptir ganga eda eptir leita aullum þeim skulldum vijsum og ouijsum sem þar til liggia. sjðan suo aullu hegða og skicka sem honum þikir best fara og suo med þeim Gudz aulmosum vt deila bædi til fata og matar eptir þui sem þeim vanfærum þaurf giorezt. Enn fyrir sitt erfuidi skal hann hafa sijn tilbærileg laun. þar med klædi og vpphelldi. j allañ mata vilium vier að þessir menn sieu truir j sinu erfvide og siae þessara fatækra manna gagn og besta j allan mata. Jtem nær þesser vmbodzmenn falla fra. þa skal það godz sem hann æ og hefur aflad æ⁵⁾ spitalanum blifja þar kyrt. og skulu þeir fatæku það erfa.

Nitiandi Article.

Nv saukum þess að sa spitelski siukdomur geingur

1) Noregi 596. 2) sl. 596. 3) Svo 2102; hospitals 596. 4) Svo. 5) af 596.

ecki almennilega hier j vorum laundum nu sem til forna. huar fyrir ad Gudi sie lof amen. þa vilium vier ad aller sancte Jurins gardar og spitalar sem skickadir hafa verid af gaumlu fare fyrir þad spitelska folk skulu leggiast til þeirra almennilegra spitala allz stadar og allt godz og ænta sem ædur hefur leigid til sancte Jurins garda eda annara smæspitala. og eigi ero audrum veittir eda forlientir j sina lifs tijd. skulu hier epter liggia til fyrr nefndra almennilegra¹⁾ Hospitala. og brukast þeim Gudz aulmosum til besta. og skal af þessu godzi ærligañ reikningskap giora.

Tuttugaste Article²⁾.

Og ef nockrir af fyrr nefndum sancte Jurins gaurdum ero nockrum veitter j sina lifs tijd. þa skal þad godz setiast til ærligrar æntu og afgiptar. Enn ef nockurt spitalst folk liggur hier og huar æ fyrr nefndu godzi. þa skulu þeir flytiazt til þeirra almennilegra Hospitala og þar nockur nærendis þo afsijda þar sem bikuæmiligt þikir byggia þessu spitelsku folki eitt sierligt hus þar þad megi sialft fyrir sig liggia. og þeir hinir somu forstandarar sem fyrir almennilegu Hospitale ero setter þeir skulu og suo alla vmsion hafa fyrir þessum spitala³⁾ Husum. og siae suo til ad allt Brukizt og handtierzt til hins besta. og siae vm suo ecki neitt kome til spillingar edur til of mickillar ohoffigrar eydzlu. suo at kostnadurinn verdi ecki of mickill fyrer þessum Gudztaka husum.

xxj. article.

Jtem⁴⁾ vilium vier og at þeir sem settir ero til at hafa forsion og vmbod yfir þessum hospitolum skulu huert ær giora reikningskap af þeirri allre æntu sem sierhuer hefur med at fara og vid þann reikningskap skal vera vor⁵⁾ bifalningsmann. Biskupinn og hiner bestu prestmenn sem þar j nand ero og skulu þesser taca klærañ reikningskap af aullum hlutum smaam og storum sem hann hefur uppborid og jnntekid suo og vt aptur latid af fyrr sagdri æntu. Jtem ef þar eru nockrer⁶⁾ capitula Brædur buandi. þa skulu þeir

1) sl. 596. 2) 596; capitule 2102. 3) spitelsku 596. 4) sl. 596. 5) fyrstur og b. v. 596. 6) b. v. 596.

og vera þar nærstaddir. Jtem þeir sem setter ero til at raada þessum Hospitolum skulu aungua mact til hafa nockra siuka menn j þesse Gudz hus¹⁾ at taca huorki fyrer gunst nie gafu villd edur vinattu. vtan alleina²⁾ þa sem aungua adra framfærslu eda hialp eiga. þo skal þad skie med þinga-prestzins raadi og hinna [bestu dandis³⁾] manna þar næendis.

xxij. Article.

Jtem⁴⁾ nær at nockur Superintendent fra fellur. þa skal sæ sem vtualinn er aptur til þess sticktis gefa sig strax til domkirkiunnar og medtaca stiktid j sina biuaring med þui audru embætti sem þar med fylgier epter þui sem vor ordinantia þar vm utuijsar. þo skal hann sem vtualinn er hafa halfa æntuna af þui kirkiunnar godzi sem hann ædur hafdi ad minsta kosti halft ær enn ecki skal hann flytia sig fyrr enn at pæskum. eda æ haustin vm sancte Michaelis tijd. enn su kuinna sem epter lifer. og þann superintendent atte. skal suo leingi bua og sitia æ Biskupsins godzi. þar til sæ kiemur sem stiktid skal jnn taca. suo og skal hun fyrer sig og sijn baurn vppbera þa halfa æntu sem þad ær fellur af þeirri Biskupsligre æntu.

xxxij. Article.

(J)tem⁵⁾ vilium vier at til huerrar domkirkiu sie settur eirn lærdur mann at lesa heilaga Ritning. og þad vilium vier at Biskuparner side þar glauggliga til at þad framkuæmizt. og þeir hiner saumu lærðu menn skulu fæ sijn arfuidis⁶⁾ laun med ærligri vnderholdningu.

xxiiij. Article.

Jtem þeir prestar og personur sem nockrar prebendur edur nockrar storar [eignir⁷⁾] eda canuncadoma hafa medferdar þeir skulu flytia til domkirkiunnar þa afgipt sem þeir plaga þar af at [giora edur⁸⁾] gefa vndir tapan þeirra canuncadoms og prestagilldis at þeim fra teknum j Canceliet Rentumeistarum og audrum dagligum þienorum eda þeim sem til studium eru.

1) inn at leida og b. v. 596. 2) alleinasta 596. 3) [lærdustu 596. 4) sl. 596. 5) sl. 596. 6) Svo bæði. 7) [kirkjueigner hallda 596. 8) [b. v. 596.

xxv. articule.

Saukum þess at opt og osialldan hefur verit kiært fyrir oss at marger slázt j kirkium edur kirkiugaurdum. þa vili-
um vier og biodum at kirkiufridur halldizt med mact eptir
þui sem vort Recess vtuijsar lika sem þingfridur.

xxxj. Article.

Jtem¹⁾ þeir sem ecki hallda heilagt alla sunnudaga og
adra hatjdisdaga. þa sem bæði ero bodnir og stadfestir j
vorre ordinantiu. og huerier sem giora þar j mot med nock-
urs hattar erfuide²⁾. þa skulu þeir straffazt huer fyrir sinu
yfirvaldi. og sekur þrim morkum meira fyrer hatjder.

Nu til meire stadfestu og sterkari foruaringar³⁾ ad þess-
ir fyrr skrifadir Articular med aullum sinum ordum og grein-
um vid mactt halldizt af aullum vorum vndirsætum

Haufum vier latid þryckia vort jnnsigli fyrir þessa

uora Ordinantiu. huer vt var giefin j vorum

kaupstad Ribe Torsdaginn næstan⁴⁾ ept-

er tueggia postula Messu⁵⁾ dag

Philippi og Jacobi. Aar[um

epter hingadburd vors

herra jesv christi⁶⁾

1542⁷⁾.

C.

Dómabók Landsskjalasafnsins í Fól. (bls. 62—66) frá Jóni bæj-
arfógeta Magnússyni, skr. c. 1600.

Rijpar Ordinañtia.

Þesser Sex og tuttugu Articular sem Religionis wegñia woru

wtgefnar samþýckter oc stadfester j Rip skulu halldast

jafnt sem su rietta Ordinañtia huer j Ottensey war

yferskodud stadfest oc jnnsiglud þo suo ad su

hin sama Ordinantia sie lijka wel hier

med okreinkt j allañ mata.

Wier Christian med Gudz nad Danmerkur Noregis Wiñd-
lañds oc Gottlañdz konungur. Hertugi j Slesuyk Holsten

1) sl. 596. 2) aruide 596. 3) forvorunar 596. 4) b. v. 596. 5)
sl. 596. 6) [596; et cetera 2102. 7) leiðrétt; 1552, bæði 2102 og 596.

Stormaren oc Dijtmerskeñ. Greiffj j Oldenborg oc delmenhorst. Giorum aullum witañlegt ad epter þui þad hefur opt og tíjdum tiad werid fyrer oss huersu ad wor Reformatio leidriettíng og ordinantia sem wier haufum nu seinast med woru Ælskulegu Rijkisradi epter lærðra manna radi oc samþycki jnciglad oc opinberlega wt gañga latid er eckj halldiñ wid mact elligar hefur eckj hijngad til haft sinn fullañ frañgañg sem wera ætti. Og wppa þad wier mættum einu sinni finna þau rad oc rietta stilling med huerium ad aullum hlutum kynni suo at werda skipad oc skickad ad su en sama wor ordinantia megi hafa þess betri einn godañ frañgañg oc halldast riettilega af einum oc sierhuerium þa haufum wier þess wegna latid til skrifa aullum worum liensmonnum oc saumuleidis epter aullum biskupunum af aullum stíctum yfer allt wort Danmerkur rijki ad þeir kiæmu hijngad til wor j worn kaupstad Ríj. Og þeim saumu worum biskupum haufum wier bodit oc bijfalad ad þeir skilldu wppteikna alla þa hluti med huerium þeir wissi edur kýnne ad þeinkia ad su wor ordinañtia ýrði fremst og frekast hiñdrut oc ad þeir skylldu sijdañ afhenda oss þær greiner huad þeir hafa oc eirfiinn giart. wm hueriar greiner oc articula wier haufum nu disputerad med woru Ælskulegu Danmerkur rijkisrði sem nu er hier hia oss j naueru allra fyrrskrifadra worra byfalningsmanna yfer stigtunum. Og ecki ad eiñs yferveigid oc rannsakar þær helldur stadfest samþyckt oc ðlýktad æ þann hatt sem hier epter fylger. Hueriar saumu epter filgiandi greiner wier wiliuñ lata wid mact halldast allar oc hueria fyrer sig jafñt sem wora fyrrskrifada ordinantiu hueria wier haufum latid wñ Religio-nem wt gañga. þo skal su fyrrgreiñd ordinantia þar fyrer ecki ad sijdur wid mact halldast oc orauskud wera j allañ mata.

Su fyrsta Grein.

J fyrstu saukum þess ad Biskuparner hafa wnderwijsad oss ad huar sem nockur soknarprestur deyr edur geiñgur af hier j rijkinu þa plagie jafñañ ad wera stor þræta oc agreining med soknarbændunum wñ wtualnijng eiñs annars kiennimanns j hañs stad huar af ad opt oc tíjdum

skiedur suo at huer persona sem flesta frændur oc vini hefur j eirni þjngasokn̄. elligar sa sem flesta hefur sier til fylgis sa werdur sokn̄arpresturinn huort sem hann er meir edur midur lærdur oc huert sem hann duger til þess embættis edur ecki. Þa wiliūm wier ad þar w̄m skuli suo halldast hiedañ j fra ad nær sem nockur sokn̄arprestur añdast þa skulu aller sokn̄armenniñer nefna þar til vij af þeim elldstu oc willdustu maunnum j þeirri sokn̄ huerier hinu saumu vij menn ad hafa skulu fulla makt med hieradsprofastsins radi og samþýckie oc kiosi oc wtuelie einn annañ froman oc wellærdañ mann til þeirra sokn̄arprestz j þess kennimanns stad sem afgeinginn er.

Og hueria personu sem fýrsagder vij menn wtuelia j þennañ mata med hieradzprofastsins radi oc samþýcki þa hina saumu skal sokn̄arfolkid lata sier lijka oc wel anægja.

Enn sa sokn̄arprestur sem suo werdur wtualinn skal strags señdast til þess biskups j huers stikti su sama kirkiusokn̄ liggur ad hann werdi þar reyñdur j sijnum lærdomi oc biskupinn skrifi sýdañ med honum til liensmannsins j þui stikti suo hann stadfestist af honum epter þui sem wor ordinantia hliodar.

Þo huar sem nockur herramadur hefur jus patronatus yfir einhuerri kirkiusokn̄ þa ma hann sialfur wtuelia sier oc med profastsins radi skicka einn lærdañ mann til þeirrar sokn̄ar ad sa hinn sami werdi þar sokn̄arprestur. Enn skal sa hinn sami fyrst sendast til biskupsins oc reynast af honum j sýnum lærdome huort hann er suo æ sig kominn ad hann þyki wel fallinn til kiennimannsskapariñs adur enn hann werdur settur yfer saumu kirkiusokn̄.

Aunnur Grein.

Æcki skulu helldur þeir enu saumu þijfalnijngsmenn yfer stigtunum mega stadfesta nockurñ til kiennimannlegs embættis fyrir mutur oc gafur willd edur winattu ð̄ moti worrar Ordinañtiu hliodañ wtañ hann sie adur wel reyñdur af biskupium huort hann megi lærdomsins wegna duga til þuilijks sokn̄arprestzembættis. Æcki skulu liensmenni(r)nir taka nockra þenijnga fyrir soddañ samþýcki elligar stadfestiñg suo sem skiedi j fordum tijd. Enn miklu sýdur mega edur

skulu Biskuparnir fyrir mutur edur gafur willd edur winskap hindra nauckra suo þeir verði ecki soknarprestar ef þeir eru riettilega kalladir oc wtwalldir af fyrrskrifudum vij maunnum þar j soknini med hieradzprofastsins radi oc er þar med wel lærdur oc duganligur til soknarprestz Embættis.

Pridia grein.

Jtem eptir þui ad þar fiñst marghattud wanskickun j hiuskaparmálum oc hordoms saukum þa haufum uier nu bodit oc skipad þar wm oc stadfastlega alýctad ad hiedañ j fra skuli suo halldast ad þeir sem fyrer oss hafa bijfalhjng oc yfer stigtunum skulu med capitulabædrunum j hueriu stigi oc med audrum skýnsaumustu maunnum lata stefna fyrir sig aullum suoddañ malum oc leggja þar ð riettañ laga wrskurd oc fullnadardoms atkuædi. Enn giaura Biskupunum eckirt omak þar til wtañ suo sie ad einhuer þau wañdamål komi þar fram yfir huer þeir kunnj eckj ad taka wtañ med biskupsins råde. þa skulu þeir meiga lata þuiljk malaferli stañda suo atgiaurdalaus nockra stuñd suo þeir kunnj þess ð mille ad wnderwijsa þad biskupinum med brefum edur bodskap elligar ad þeir tali sialfer vid hann wppa þad þeir heyri hañs meinijng þar wñ oc fæe af honum hin bestu rad huers hann skal ecki meiga sýnia þeim. Enn ef þeir kunna sialfer þar fullañ wrskurd ð ad giaura wm þuilik mál fyrir wtañ biskupsins rad oc tillaugur þa skulu þeir ecki þuijnga biskupinn þar med.

Fiorda Grein.

Og Epter þui ad þar er einginn capitule edur lærðra manna Ráðhus j woru lande Fýen oc smalaundunum elligar j Vendelbu stigi þa skulu worer bijfalningsmenn yfer Fýens stigi fa þann til med sier sem hefur prijors Embætti j sancti Knutz klaustri med nauckrum audrum af þeim bædrum sem skynsamaster eru þar jne elligar med einhuerium audrum af soknarprestunum oc lærdum maunnum sem þar bua nalægaster hia þeim oc dæmi suo wñ þuiljk mál nær sem þau kunna til ad falla suo sem fyrr skrifad stendur oc kalla til med sier þa skýnsaumustu menn sem honum eru nalægier oc Rannsaka þuiljk tilfelli suo sem fyrr

skrifad stendur. Saumuleidis skal oc halldast j smalaundun-
um Lalandi oc Falstur.

Fimta grein.

Suo sem biskuparner hafa oc latid wnderwijsa oss hnerñin ad soknarpresta(r)ner þuingast jduglega af worum liensmaunnum med nyum alaugum oc ymislegum þyngslum riett a moti þeirra frelsi oc friheitum oc lijka a moti worri ordinantiu þa wiliu wier hier med fyrirbodit hafa aullum worum liensmaunnum ad leggja nockur ny þyngsl wppa nockra kiennimanns personu a moti worri Ordinañtiu elligar a moti soknarprestanna frijheitum fram- ar enn j gaumlu biskupanna tijd war alagt oc epter gaumlu siduana helldur hialpi þeim til ad þeir megi halldast wid sijn riettu priuilegia weitandi þeim þar med tilheyrilega wernd oc forsuar. Og þar sem þad werdur sannprofad at worer þjfalnjngsmenn giaura hier ða moti oc þad werdur klagad fyrir biskupinum þa skulu þeir lata þa fa tilheyri- legar aminningar ad þeir giauri þar bot ða suo ad wier sieum ecki auallt omakader oc þuijugader med þessu oc audru þuilijku og ad wor Ordinañtia megi þess betur fa sinn framgañg.

Sietta Grein.

Saumuleidis haufum wier nu leyft oc samþyckt ad huar sem eirñ soknarprestur hefur tuo prestagarda þa skal hann bua a audrum þeirra oc niota hañs j nadum oc frelsi oc nyta sier alldine allt fyrir sijn suiñ (edur alldinis gialld) oc hafa skog til elldiuidar ef hann fylgier stadnum suo mýkill oc af hinum audrum gardinum skal hann meiga eigñast oc wppbera allañ abata. landskyllder oc annad afgialld. Enn þo skulu yferradin samt yfer þeim sama gardi wera hia yferwalldinu stadnum til werndar oc forsuars þo suo ad huer prestur sem adur til forða j biskupanna tijd hefur haft þessa widing edur welsemd ad hann hefur oc sialf- ur matt rada þeim audrum prestgardi. hann skal nu j sama mata hallda þeirri æru oc hafa sialfur wernd oc forsuar oc aull rad yfer þeim sama stad. Enn hiner sem eckirt for- suar edur yferråd hafa til forna haft yfer þeim audrum gardi. þeir skulu nu ecki helldur neina medgiaurd þar med

hafa. Ænn þó skulu þeir líjka vel fa alla landskyllidina. Og ef suo er ad einginn skogur fylgier þeim gardi sem presturinn býr á þá skal soknarpresturinn hafa not af þeim skogum sem liggia til hiñs annars prestzsetursins suo hann hafi þar heimila gaungu edur alldina gialld fyrir sijn eigiñ sujn oc sæki þaíngad suo mýkinn elldiuid sem hann kann wid ad þurfa ef þar er suo mikill skogur til. Ænn worer liensmenn skulu þó hafa goda giætñi æ ad prestañer lati ecki olauglega hoggua skoga sem þuilijkum þeirra prestagordum fylgia.

Siauunda Grein.

Jtem huerier sem halda nockra Capellana þeir skulu auínguañ kapellan mega hafa edur jnnsetia j sokni(r)nar wtañ þeir sieu adur examinerader oc reynder af biskupinum oc honum wírdist þeir wel fallner til þess embættis.

Attuñda Grein.

Og huar sem hellst nockrar jarder edur adrar eigner eru komnar wñdañ prestinum edur prestagaurduñum með oriet þa skulu bijfalnijngsmenni(r)ner yfer stícktonum klaga þær saumu eigner aptur wnder kirkiuñar.

Nijunda grein.

Og epter þui ad oss hefur tíjdt oc opt kunngiaurt werid huersu stor tuidrægñi oc osamþycki þar er æ milli borgaranna j kaupstaudunum oc þeirra sokñarpresta wñ sokñarprestanna wpphelldi. Fyrer þui ad soknarprestañer hafa nu ecki suo micla reñtu sem þeir kunne ad halda sig af. Ænn borgarañer sialfer eru næsta wilialauser ad weita sijnum soknarprestum þeirra wpphelldi. þa haufum wier suo skipad oc ályctad þar wm ad i aullum kaupstaudum þar sem menn kunna bædi ad sæ oc plægia skal tíjuñda allañ þann jardarinnar auoxt oc groda ríettferduglega epter þui sem annarstadar geingur almenniligast yfer þar sem plægt oc sáð er. Og þó skulu þeir ecki ad síjdur launa prestunum fyrir sitt omak með offri oc annari weniuligrí Rentu suo sem þeir eru adur til forua þar wm asatter ordner. Og wppa það ad fyrr skrifader sokñarprestar j kaupstaudunum megi fa sitt wpphelldi þess ríjkuglegar oc ad wier werdum ecki hier wñ suo þrasamlega omakader þa haufum wier

suo skipað að sa partur sem oss heyrer til af þessum saumu tíjundum skal árlæga suo skiptast að hann læggist halfur til sialfra kirknanna enn halfur til prestanna wppheldis. Og j sierhuerium kaupstaðum sem ecki werdur suo mickid plægt edur sad að tíjundiñ oc su aunæur reñta sem soknarpresta-
 añer hafa þar haft hijngað til kann ecki að fullnægia edur hrauckua til wppheldis soknarprestzins þa skulu borg-
 arañer oc soknarmenni(r)ner leggia þar peninga til af sijnu eigiñ godzi suo að þeirra soknarprestur fðe sitt tilheyrilegt wppheldi oc almuginn kunni hier epter að fa oc hafa þess betri oc lærdari soknarpresta huerier folkinu skulu kienna þann rietta saluhialparinnar lærdom.

Og huar sem margar soknarkirkiur eru j einum kaup-
 stad oc menn kunna þo ecki sialfer edur wilia ecki weita soknarprestinum sijná biauug oc wppheldi. þa skulu sokn-
 armenni(r)ner leggia eina af þeim j eydu¹⁾ edur fleiri af þess-
 um wppa það að hinar adrar megi þess betur oc rijkug-
 legar wera wid mact halldnar.

Tíjunda Grein.

Jtem huar sem eru þeir smakaupstader sem huorki
 sú nie plægja oc almuginn ecki helldur suo wel megañdi
 að hann kunni sialfur að gefa soknarprestinum sijn laun
 edur að weita honum tilheyrilegt wppheldi. þar wiliun
 wier að nockud skuli til leggiast af þeim tíjuñdar parti sem
 oss heyrer til suo mýkid sem almuginn þarf styrks oc hialp-
 ar til að weita sijnum soknarpresti tilheyrilegt wppheldi fyr-
 ir sig. sijná kuinnu oc bauru oc annað heimilisfolk. Þo
 skulu liensmenniner gefa wel giætur að þui að borgarañer
 og soknarfolkid hardñi ecki nie uesni edur þriostist wid
 þetta suo það gefi sijnum soknarpresti auñguañ hlut og
 wile leggia þennañ kostnad alleina wppa oss.

Ellefta Grein.

Jtem huar seni finnast nauckrar smakirkiur wppa
 lañdzbygdinni sem eingiñ auunur þijng fylgia med oc auñgu-
 ar adrar annextiur¹⁾ þar skulu liensmenn(r)ner yfer stigtunum
 giefa giætur að oc leggia nockurñ part þaũgðað af þeirri tíj-

1) Svo.

uñd sem oss heyrer til: soknarprestunum til vppheldis ept-
er þui sem hentuglegast er oc best þykier fallid.

12. Grein.

Jtem skulu bændurner oc suo tjunda Rietfferduglega
epter Rescessens oc ordinantiunnar hliodan: Oc late jnnskri-
fa þa saumu tjuñdargiaurd hia soknarprestinum oc huad þeir
greida. Enn finnist þeir nockrer sem ranglega hafa tjuñdat.
þá skulu þeir straffast þar fyrir epter worum Rescess oc
ordinañtiunni. Og huerier sem ecki lata suo jnnskri-
fa sig þeir skulu straffast lijka sem þeir ed eckirt hafa tjuñdat.

Þrettañda Grein.

Jtem skulu worer liensmenn tjunda aull wor oc kirki-
unnar slot oc garda wppá þad adrer megi taca þar af gott
epterðæmi.

Fiortañda Grein.

Jtem þad husfolk oc hialeigumenn sem eckirt sá nie
plægja þeir skulu winna hia sijnum soknarpresti eitt dags-
werk aa hueriu ðre annad huort j haustyrkiunni edur med
annari þionustu j stadinn þess sem þeir skylldu tjuñda.

Enn aller þiparsueinar oc annad þionustufolk sem korñ-
sædit handtierar skal giaura þar tjuñd af epter worum Re-
scess oc ordinantiunnar hliodañ oc lata sig eirnin skrifa oc
þessa sijna tjuñdargiaurd j soknarprestis þok. Elligar liggi
wñder þui straffi sem fyr stendur skrifad.

Fimtañda Grein.

Jtem skulu oc worer þijfalnijngsmenn yfer stigtunum.
huer j sijnu wñðæmi ransaka huar diakñañer hafa ecki
sialfer diakñagarda oc skodist sydan wñ huar þeir geti
feingid þeim jardnædi af kirkiunnar gaurduñ. Enn kunn-
i þeir ecki ad weita þeim neina bustadi af eignum kirkianna.
þa skulu þeir finna þar til god rad j einhuern annañ mata
epter þui sem þeim er framast maugulegt oc skal huer
boñdi skylldugur ad gefa þeim suo mykid korñ sem þeir
hafa gefid þeim ad forngilldu. Og ef þetta korñ edur huad
annad sem soknarbændurner gefa nu sijnum diaknum kann
eckid ad hrauckua til diakñanna vppheldis. þa skulu worer
þijfalningsmenn gañga suo milli soknarfolksisñs oc diakn-

anna ad diaknañer fae sitt tilheyrilegt wpphelldi suo ad þetta gañgi riettilega til wppa badar sijdur.

Sextańda Grein.

Item j kaupstaudunum oc j þeim laundum sem menn hafa ecki suo miela nægd æ korñsædinu ad bændurner kunni ad gefa sijnum diaknum nauckut korñ elligar ad plægja suo þeir launi diaknunum sitt omak med korñi. þa skulu þeir gefa þeim suo sem þeir hafa gefid þeim ad auñduerdu.

Seytianda Grein.

Item þar sem einhuer bondi hefur nockrum sokñar-presti eitthuad til ad tala med riettu þa skal hann tala honum til fyrir profastinum j þui sama hieradi sem hann er bufastur oc hieradzprofasturinn skal wera skyllidugur til ad hialpa strags bondanum suo hann nðe laugum oc Rietti æ þeim sama prestmanni suo framt sem presturinn will ecki standa j meiri klaugumdlum oc lata boñdañ stefna sier til þijngs þar fyrir.

Atiańda Grein.

Item Epter þui ad þar fiñst nærsta mikil forsomun oc stor wanskickun a spitalshusunum hier j Rijkinu suo ad þeir sem hijngad til hafa haft yfer nockrum spitalum for-suar edur fiarhalld fatækra þeir hafa meir werid wt wñ sinn eiginn auinning enn wñ naudþurft hinna fatæku. þa wiliu wier ad hier epter skuli suo halldast wñ þetta ad yfer huerñ almennilegañ spitala sie settur eirñ fromur oc Gudhræddur dānumann sa sem annad huort er ogiptur haf-añdi gott erligt hreinferdugt lijferni elligar eigiñgiptur oc þo barñlaus. þessi hinn sami skal hafa Råd yfer greindum spital (edur Gudztaca husi) oc weita þeim fatæku goda for-staudu. Hann skal wppbera oc jntaca alla þa reñtu oc tillag huort það er helldur wijst edur owijst sem fellur til þess sama spitals elligar þangad kann ad leggiast oc wijsla oc wera þeirri jntekt skynsamlega til biargar oc wpphelldis þeim fatæku sem j þeim sama spital eru oc alla slijka pionustu skal hann giaura med mestu tru oc dygd kappkostañdi jduglega ad þetta hans starf kall oc Embætti megi koma þeim fa-tæku Gudz wesalijngum til gagñs og goda j allañ mata. Hann skal oc sialfur bædi hafa klædi oc fædi oc allt sitt

wpphelldi af þeirri saumu jntekt. Og nær þessi Radzmadur andast þa skal allt godz sem hann lætur epter sig leggiast til þess sama spitals suo þeir fatæku skulu wera hans Erfingiar.

Nitianda Grein.

Og epter þui ad það sottarkyn sem menn kalla spítelsku er nu ecki suo almenniliga hier j lañdi sem það war j forðum tíjd (hwar fyrir almattugum Gudi sie lof og þackier) þa wiliu wíer ad aller Sancte Jurijns gardar oc adrer smaspítalar sem til forña eru bygðer oc skickader fyrir það spítelska folk skuli nu leggiast til hinna storu oc almennilegu spítala j hueriu lañdi oc stígti oc allt það godz edur reñta sem hier til dags hefur leígd til þeirra Sañcte Jurijns garda ellígar annara suoddañ smærri spítala oc eru ecki neinum weitter j þeirra líjfstíjd skulu hiedañ af liggia til þeirra hinna storu oc almennilegu spítala þeim fatæku til gagūs og goda oc af aullu þuulíjku godzi skal gíaura arlega árs glögguañ og godañ Reíkníjngskap.

Tuttugasta Grein.

Enn þar sem nockrer af fyr nefndum sancte Jurijns gaurdum oc smaspítalum eru einhuerium weitter j síjna líjfstíjd þa skal þar setíast wppa ein wíss renta oc afgíft. hueria þeir (sem þessa smærri spítalana hallda) skulu arlega wtgreida oc gíalda þar af til hinna almennilegu spítalanna. Og hwar sem enn nu finnast nockrer spítelsker menn á þessum fyrrgreindum S(ancte) Jurijns gaurdum þa skulu þeir flytíazt j þann almennilega spítal sem þar liggur næst. oc hia þeim sama fyrrskrifudum almenníligum spítal skal wppbyggíast eitt hus afsíjdis annadhuort j eplagardinum síalfum ellígar j audrum hentugum stad sem þar liggur skamt j fra suo það spítelska folkid megi þar jnni liggia oc fa þañgad mat oc dryck oc alla adra síjna naudþurft af þeim almennilega spítalnum oc ad slíjkar aumar manneskiur werdi þess betur ræktadar med allri tilheyreígri pionustu oc skal jafñañ matreida fyrir þa j hínun sama potti edur katli oc forrðdamennirner gefi gíætur ad suo eckirt spillist edur eydist til onýtis suo menn hlioti ecki ad hafa tuefalldañ skada.

21 Grein.

Jtem wilium wier oc suo ad huerier sem forradamenn eru yfer þessum almennilegum spitalum þeir skulu arlega ars giaura riettañ oc klarañ reikningsskap j wors lieñsmanns biskupsins oc soknarprestanna naueru j huerium kaupstad af aullum hlutum smaum oc storum sem þeir hafa jnntekid wppborid oc wti lðtid af fyr(r)sagd(r)i spitalsins Reñtu oc jnntekt. Sieu þar oc nauckrer capitulabrædur buañdi hia þessum sama spital þa skulu þeir eirñin sitia yfer þeim reiknijngskap med hinum audrum. Jtem skulu fyrrsagder radamenn spitalanna auñgua mact hafa til ad taca nockra menn jnn j þa saumu spitale fyrir mutur oc gafur wilddedur winskap wtañ þa alleinasta sem rietter þurfamenn eru oc þo skal þad auallt skie med borgmeistaranna (og) Radmannan(n)a radi oc samþycki.

22. Grein.

Jtem nær sem nockur Superattendens fellur fra þa skal sæ biskup sem j hañs stad werdur wtualinn hafa sig til domkirkiunnar oc taka þad sama stigte ad sier oc biskups Æmbættid epter wor(r)ar ordinantiu hliodan oc huer biskup sem suo werdur wtualinn hann skal hafa alla þa reñtu oc jnn tekt sem hinn hafde fyrre oc aull not af sijnv adsetri oc hallda þessu ad miñsta kosti eitt halft ar epter þad hann er wtualinn oc þo þarf hann ecki ad flytia sig fyr enn ad paskum. Ælligar wñ S(ancti) Michaelis messu.

Saumuleidis skal oc su eckia sem war þess framlidñia biskups hustru hallda biskupsgardinum suo leingi j nðdum. hun skal og eigñast alla halfa reñtu oc jnntekt sem þar fellur til þad næsta ðr sier oc sijnv faudurlausum baurñum til nytsemar.

23. Grein.

Jtem huar sem capitule er oc domkirkia þar skal capitulinn hafa einn lærdañ mann sem skal wtleggia heilaga ritnijng oc wera þeirra lesmeistari Ænn ef forradamenn capitulañs wilia ecki setia þar til einn þuilijkan lærimeistara edur lærdañ mann oc ecki weita honum erligt wppheldi oc sijn tilheyrileg laun þa skulu biskuparner wñderwijsa oss þetta. Prijerinn af Sancti Knutz klaustri skal og med

sama hætti hallda einn lærðan Theologum oc weita honum eirnin sjna hyru oc tilheyrilegt wppheldi.

24. Grein.

Huerier lærder meun sem hafa nockud lieni sem er canukadæmi edur aunnur þuilijk Benefitia þeir skulu flytia sig til domkirkiunnar oc bua þar nærri oc giaura þar alla skyllduga þionustu epter ordinantiunnar hlíodan suo framt sem þeir wilia ecki annars kostar missa það lieni edur canukadæmi ad frateknum alleinasta þeim personum sem eru j kongsins cancelliri suo sem ad eru Rentumeistarar oc adrer worer dagleger þienarar elligar þeir sem eru til studeum.

25. Grein.

Og¹⁾ epter þui ad opt oc osialldan hefur werid kiært og klagad tyrir oss ad margier dyrfast ad slast wim j kirki- um oc kirkiugaurdum þa wilium wier ad kirkiufridurinn skuli halldast epter þui sem wor Rescess wtuijsar oc huer sem kirkiufridinn brýtur sa straffist eins oc hinn sem brýtur grid oc frid æ þingum.

26. Grein.

Item²⁾ huerier sem ecki hallda heilagt alla sunnudaga oc adra hatjdisdaga sem bodner og skipader eru j worri Ordinantiu oc werdi það sannprofat ad nockrer brioti þar æ moti huort sem þeir aka edur fremia annad arfidi. þa skal huer þeirra wm sic straffast þar fyrir af sjnu yfervaldi suo sem fyrer helgibrigdi ber ad straffa epter laugunum sem er ad huer gialldi iij mark.

Til augliosari wtnisburdar oc meiri stadfestingar wm þetta ad wier wilium það allar þessar fyrr skrifadar greiner oc articular skuli hiedaþ j fra af aullum worum þegnum og wndergiefnum maunnum Añdlegar stiettar og weralldlegar j aullum sijnum orduim oc klausum sem þær jnnihallda oc wppa hlíoda obrigdulega halldast og j allaþ mata framkuæmast. Haufum wier latid þryckia wor signethi ned- aþ æ þessa wora Ordinantiu huer wt war giefiþ j worum kaupstad Rijp fimtudaginn næstaþ epter sanctorum Philippi (et) Jacobi Apostulorum dag: Ar 1542.

1) Útundan á spáztu: vm kirkiufrid. 2) Út á spáztu með annari hendi: vm helgra daga h[ald].

Pietur Palladius til eins kristni's lesara.¹⁾

Æpter þui ad suo wel fíust sauk oc tilefni hia kienni-
maunnunum oc kirkiun(n)jar þienurum sem hia audrum huar
fyrir kongleg Maiestatis ordinañtia er ecki halldiñ j all-
maurgum staudum oc sumer menn klaga ad ordinantian
fðest nu huergi til kaups. Siã: þa fa þeir hana enn nu aptur
ad nyiu preñtada oc fullkomlega yferskodada epter þeim
aietta orginal suo wel sem þeim fyrsta. Gud giæfi ad margra
huerra afsaukun wæri ecki af hræsni og yferdrepskap suo
þeir leitudu ad þui þa lyster ecki ad finna. þad er. þeir hirda
eckeri mýkid wñ ordinantiuna suo sem þeir skeyta oc ecki
wñ annad þad sem kristilegt yferwalld býdur og bijfalar
Enn huer sokñarprestur og salusorgari j aullu þessu Ríjki
sem ecki helldur sic wid þessa ordinantiu hann er eing-

inn trur þienari j sijnú kalli oc embætti og þar ad

auk er hann einn meinsærismadur. hier wñ

kann nu huer oc eirn ad rannsaka sialf-

añ sig oc leidriettast og kaupa ordi-

nañtiuna oc hallda sig vid hana

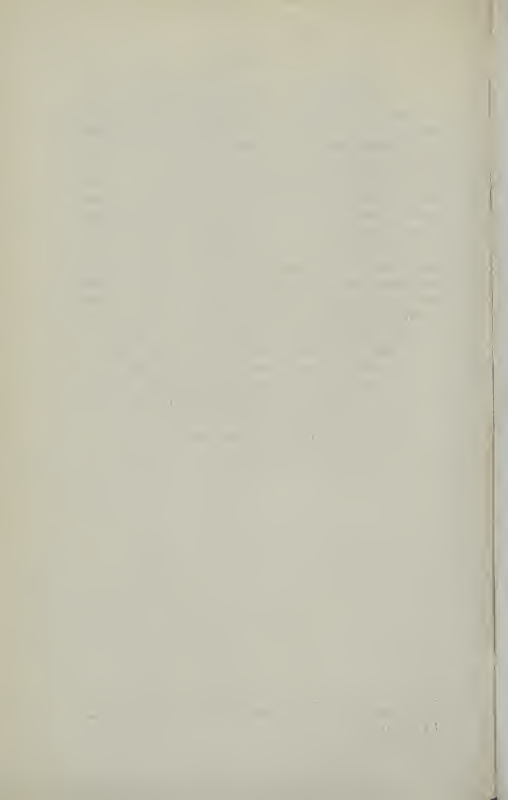
j worum herra Jhesu Christo.

Gud giefi aullum sijna

nðd þar til

Amen.

1) Þessi eptirmáli er frá 1553, og kemr fyrst fram í útgáfunni frá því ári.

Lagfæringar og athuganir.

Bls. 13, kendi l. hendi. — 15¹⁰ átamt l. ásamt. — 21⁰ fioll l. fioll (prenthrun). — 42¹⁰ merator l. mercator. — 54, Nr. 33; stjarnan á að falla niðr framan við töluna á bréfinu. Um ártal á þessu ártalslausu bréfi er það að segja, að því mun vera ætlaðr staðr hér heldr snemma. Þegar skjal þetta er borið saman við dóminn frá 17. Sept. 1512 (DI. VIII, Nr. 329), má sjá, að Eyrarför Jóns Solveigarsonar hefir orðið „í vor í fardögum“ 1512; verðr því þetta skjal frá því ári að vera, og hefir sjálfsagt legið fyrir dómsmönnum þá. — 57, *36 b. al. 36 ab. — 61₁₁ stra Snæbjörn l. Snæbjörn. — 69₁₂ haas l. hans. — Bls. 85—86, Nr. 59. Af þessu bréfi er afskript í bréfabók Gísla biskups Oddssonar (AM. 248. 4to bls. 156—157; Landsbókas. 1649. 4to bls. 178). Þar er lesið: kyrhamra (85₀), og xxi tyge (85₁); ennfremr: tekur þann (86²), og sýnist það réltara heldr en: tekur þar („ekur“ hér í textanum er prenthrun, fyrir: tekur). — 93, kunuugt l. kunnugt. — 114—115, Nr. 92. Sbr. bls. 376—377, Nr. 137. Ögmundr biskup var erlendis vetrinn 1533—1534; hefir hann komið snemma út um vorid 1534 (DI, IX, 575), og 28. Júní og 7. Júlí það ár er hann í Skálholti (IX, 576, 578), en um sumarið riðr hann yfir Vestfirðingafjórðung; er hann 4. Aug. í Vatnsfirði (IX, 582, 583), 23. Aug. á Hrafnseyri (IX, 584), 28. Aug. í Hvammi í Hvammssveit (IX, 585, 586). en 8. Sept. er hann staddr í Viðey (IX, 588), og því kominn úr vesturförinni. Árið 1535 er hann að sjálfsögðu á Alþingi (IX, 612), en þá um sumarið hefir hann eptir þing riðið yfir Sunnlendingafjórðung, og er hann 23. Aug. staddr í Eyvindarmúla í Fljótshlíð (IX, 614, 615). Árið 1536 hefir hann enn riðið yfir Vestfirðingafjórðung; í Vatnsfirði er hann 3. Aug. (Nr. 53 að framan), á Mosvöllum í Önundarfirði 8. Aug. (Nr. 54), á Álptamýri 13. Aug. (Nr. 56), í Bæ á Raudasandi 22. Aug. (Nr. 58), í Hvammi í Hvammssveit 28. Aug. (Nr. 59) og í Snóksdal 1.—6. Sept. (Nr. 60 og 62). Af því, hve biskup hefir gert þykkfarið um Vestfirði þessi ár, einkum 1536, hefir glöggr maðr bent mér á, að ólíklegt sé, að hann hafi enn aprt riðið til Vestfjarða 1537, og geti því

ártalið á Stöpahliðardómi (Nr. 92), geingnum á Hrauni í Dýrafirði 11. Aug. 1537 af Ögmundi biskupi sjálfum, verið varasamt, og kunnir það að eiga að vera 1536, því að þá hafi biskup verið staddr 13. Aug. á Álptamýri, sem er á næstu grösum. En hér við er ekkert að gera, því að ártalið 1537 stendur skýrlega í afskriftum bréfsins eptir frumritinu, og eru þær frumrits ígildi. Enn hefir mér verið bent á, að ártal á bréfinu Nr. 137 (bls. 376—377), sem gert er 21. Aug. 1538 á Læk (Brjánslæk) á Barðaströnd, kunnir að vera alhugavert, því að af því sé að ráða, að biskupinn hafi þá verið staddr þar, en það sé ekki líklegt, að svo hafi verið, því að hann hafi þá verið að verða blindr, enda heima í Skálholti sex dögum síðar, 27. Aug. (Nr. 139). En hvað sem þessu liðr, þá stendur ártalið 1538 með ljósu letri í sjálfu frumritinu. Ögmundur biskup hefir verið yngri maðr en menn hafa leingi haldið. Hann kemr fyrst við bréf 1499 (VII, 437, 456), og er því varla fæddr fyrir 1470, og því líklega tæplega sjötugr um þessi ár. Hann sýnist og hafa verið enn ern að öðru en sjóninni. Er því fátt að fortaka um ferðalög hans á þessum árum, eptir að hann varð lítt skyggn, ef honum þótti nokkuð við liggja: 31. Maí 1538 er hann vestr í Bæ í Borgarfirði og nefnir dóma (Nr. 120, 121); 18. Júní sama ár er hann í Einarshöfn niðri á Eyrarbakka (Nr. 125); sama ár er hann á Þingvelli (Nr. 132); 7. September sama ár stýrir hann dómi austr í Odda (Nr. 140). Árið 1539 hinn 8. Janúar, um hávetr, er hann niðri á Reykjum á Skeiðum að dómstjórn (Nr. 158); 30. Júní og 1. Júlí sama ár er hann á Alþingi (Nr. 180, 181, 182); 30. Júlí 1539 riðr hann vestr í Reykholt, og lætr dæma þar um annað eins stórmæli og Viðeyjarrán og þá Diðrik van Minden (Nr. 187) og 25. Aug. sama ár er hann í Tungufelli (Nr. 193). Ekki er það ómögulegt, að biskup hafi 1538 farið á 5—6 dögum að Skálholti frá Brjánslæk, einkum hafi hann farið sjóveg yfir Breiðafjörð.

Bl. 124¹⁴ ducatum, — svo í skinnbókinni, fyrir: ducatum. — 133¹⁰ Dominis l. Dominus. — 160¹⁸ vitum vitum l. vitum. — 193, 5. l. nm. monuum l. monnum. — 204₃ klaastrabunadinn l. klaustrabunadinn. — 216₁₈ kossgiæfi l. kostgiæfi. — 248¹⁸ klaastrid l. klaustrid. — 257⁸ Einars Eyjólfssonar l. Eyjólfis Einarssonar. — 277₀ pestor l. pastor. — 278¹⁸ Præositorum l. Præpositorum. — 280⁹ Proptera l. Propterea. — 282²⁰ cemmaendet l. commendet. — Sama bls. lina 19: similibus verbis: Domine l. similibus verbis: Domine. — 285⁸ Stylm l. Stylum.¹⁾ — 298¹⁸ Præpotitos l. Præpositos. — 309¹¹. Paulo l. Paulo. — 332¹⁷ kirkiu 1. kirkiu sokn; í 23. l. á sömu bls.: bennar l. hans. — 336¹⁴ messu²⁾ l. messu¹⁾. — 347₄ skaldfönn l. skialldfönn. — 390⁹⁾ snæpensum l. suspensum. — 400⁷ Vestmanna l. Vestmanna. — 402⁸ nm: full l. full. —

1) Þess skal getið, að þá verandi forseti Bókmenntafélagsins, Björn Olsen, las *einn* síðustu próförk hér af 18. örkinni (bls. 273—288).

408¹¹ ausnarans l. lausnarans (prenthrun). — 414 nmgr. 1: bendi (tvisvar) l. bendi. — 416⁹ D⁹ l. D⁰. — sama bls. l. 11: áhóta l. ábóta. — 424₁₆ Gizur l. Gizur. — 427⁴ Bjarnadætra l. Bjarnardætra. — 428₁₈ CLXI. 1545 l. CLX. 1546. — sama bls. l. 10 að neðan: CLX. l. CLXI. — 433¹⁷ Magnúsar l. Meynen. — sama bls. 22. l. að ofan: jslandi l. jslandi. — 475¹⁷ snodan l. suodan. — 485, Nr. 209 í enda fyrisagnar: „til biskupsvígslu“ falli niðr. — 509⁸ skrifad l. skr(if)ad. — 514⁵ Evindará l. Eyvindará. — 550¹⁷ hnat l. huat. — 551¹⁴ Bartholomeus; stendr svo. — 553¹⁸ Auðnnar l. Auðunar. — 579₁₂ lauguu l. laugum. — 591. Nr. 298 (Ærlækkr). Þess má geta, að á öðrum stað í sömu skinnbók (AM 640. 4to) stendr:

„Gudmundur biskup uigdi kirkju a ærlæk messv dag laurencij under hans helgun og nickvlai.“

Bls. 595 (Nr. 305) í 3. línu að neðan: „soddann,“ stendr svo í handritinu; er sjálfsagt gamall mislestr fyrir: stoddum. Testamentisbréf þetta er rammkaþólskt, og því frá stofni ekki yngra en frá því um 1540, en Páll lögmaðr sýnist hafa aukið það síðar. — Bls. 597⁹ með sæverskar hosur liffraudar. — Það hefir gleymzt að geta þess neðanmáls, að „med“ er hér tvíritað í handritinu, og ennfremr, að „liffraudar“ er tilgáta fyrir „affraudar,“ sem í handritinu stendr. Þó gæti „affraudar“ verið rétt: afraudar = upplitaðar (úr rauðu). — 616¹³ heedi l. hendi. — 619₂ biskup l. biskups. — 635—36 Nr. 337. Allar greinar þessarar samþykktar, nema síðasta greinin, eru úr prestastefnu samþykkt Odds biskups á Alþingi 1589 (Sjá Alþingisbb. II. 146, 147—148). Hafa þessar greinar ruglazt einhvern veginn alveg óskiljanlega inn í afskrift síra Haldórs í Reykholti af bréfabók Gizurar biskups. Síðasta greinin er frá Gizuri biskupi. — 641⁹, 642¹²: *Brennara* Samson, og hvar annarastaðar sem það nafn finst svo, þá á það án efa að réttu lagi að lesast *Breimara* = Bremara, Brimara. — 658 í fyrisögn að Nr. 366: 1. August l. 31. August (brokkið upp í prentun). — 701¹⁴ profaste²) l. profaste¹). — Á bls. 707 hefir ártalið uppi yfir síðunni breinglazt í prentun og orðið „1466“(!) fyrir 1542; sömuleiðis á bls. 708 orðið „1541“ fyrir 1542. — 717, 1, nmgr.: logmanns l. logmanns. — 750⁶ meun l. menn.

REGISTR.

- Á (amnis) 21, 67, 498. — ár-
 dalr 21. — árfar 387. — ár-
 grandí 23.
 aarlogskib 606.
 abat, sjá ábóti.
 ábati 17, 631. — xij álna ábati
 af hundraði 17.
 abbadís 160, 247, 431, 562, 572.
 abbas, abbed, sjá ábóti.
 abecedarius 283—284.
 abed, sjá ábóti.
 Abelgard: Thorchillus.
 abildgaard 728.
 Áblauðr, sjá Óblauðr.
 abominatio papae (papistico-
 rum) 296, 311.
 ábóti (abbas, abat, abbed,
 abed) 12, 38—39, 46, 70, 85,
 87, 113, 336, 358—359, 388,
 390, 416, 417, 424, 426, 428,
 433, 443, 471, 472, 473, 474,
 478, 479, 480, 481, 489, 490,
 530, 571, 572, 581, 591, 594,
 595, 604, 606, 622, 632, 636,
 637, 664, 665, 668, 672, 677,
 682, 686. — ábótastofa á
 Helgafelli (1537) 111. — í
 Viðey (1539) 472, 473, 478,
 479.
- abotun (= afbotun) 586.
 Abraham 251, 304.
 ábreiða 96.
 absolutio 263, 272, 283.
 ábúð 575, 690.
 ábýli 576.
 academia (Haffniensis) 300—
 301, 325, 689.
 accipiter norrensis 1—2.
 Acta apostolorum 305, 308,
 315.
 actio gratiarum 267, 271.
 Aðal(reykja)dalr í Þingeyj-
 arþingi 336, 395, 620.
 Aðalvík í Ísafjarðarsýslu 64,
 459, 460.
 Addgeirsstaðir (Arngeirsstað-
 ir) í Fljótshlíð 378, 547, 548,
 596, 598.
 Adeluiche, sjá Aðalvík.
 aðfangadagr (-dagskvöld)
 jóla 135, 189.
 aðflutningr 583.
 adjutor 292, 295.
 adjutorium 653.
 administratio, administrator
 sacramentorum 263, 277.
 adolescens, adolescentulus 439,
 440.

- aðsetr 749.
aðstoðarmaðr (skólameistara) 213, 255, 391, 394, 413, 424, 634.
233.
aðtekt 352—353, 452, 453, 456, 461, 462, 471, 472, 534, 535.
adventa, adventus temporum 66, 143, 199, 274, 398, 557, 559, 599.
ad vincula Petri 649, 674.
aedes, aediles 288, 290—291, 297; 313—314, 327.
aedificium, aedificatio 268—269, 281.
aeramentum 263—264, 280.
aerarium 296. — aerarium commune 261, — pauperum 290, 294, 297. — publicum 283, 295.
Aesdal í Danmörku 123.
Aesopus 215, 218, 284, 285, 312.
afbrot 633. — afbrotamenn 177.
afbötun 97.
áfelli, áfellisdómr 173, 390, 393, 413, 682.
afgipt 728, 737, 738, 748.
afgjald 61, 357, 368, 369, 658, 733, 743.
afgjöf (fjár) 510.
afgreiðslumaðr 388.
afguðadýrkan (-þjónkan) 148, 204—205.
afhending (staða ofl.) 14, 395, 591, 592, 682, 694, 695.
afi 354—355.
afkvæmi andvana fædd 153.
aflát, aflátsbréf 20, 120, 158, 171, 235, 417, 635.
aflausn 91—92, 103, 127, 139 —142, 155, 177, 194—198.
afli 191.
afnámskúgildi 610.
afrétt 57, 697.
afrógr 365.
afsetning 388.
afsökun 751.
aftekt 733.
ágangr 715.
Agatha mæ: Auguthumessa 407, 677.
ager, sjá akr.
ágildi 585, 598.
Agneiðarstaðir, sjá Arnheiðarstaðir.
agnus 288, 294.
Agnus dægi (= dei) 714.
áheit 148.
áhlaup (djöfulsins) 433.
ákallan heilagra manna 120, 162, 171.
akkeri (ancre) 26, 28, 30, 32, 683.
áklæði 526, 577.
áklögun 678.
ákoma 527.
akr 24, 156, 222, 227, 237, 288, 291. — akrar og töður 686.
Akranes í Borgarfjarðarsýslu 430, 569, 570, 643.
Akreyjar á Breiðafirði 82—83, 420—421.
ákvæði (vinna með ákvæðum) 385.
ákæra 72—73, 79—80, 84, 96, 104 — 105, 343, 358, 379, 387, 402, 442, 494, 501, 509, 525, 555, 605, 614, 621, 677, 678, 698, 700.
Álaborg (Olborg) 326.

Albertes: Nicolaus.
aldini, aldinagjald, aldinisgjald
743², 744.
alding, aldingek, aldyngch, sjá
Alþingi
aleigumál 9.
Alexander syðra (1540) 585.
Alexius Pálsson ábóti í Viðey
(1536—1541) 70, 113, 358,
359, 432, 472—474, 478—
480, 530, 631, 632, 635—638,
672, 682—683, 686.
Aleyne Thomsons, enskr kaup-
maðr (1468) 26.
Álfhólar í Landeyjum 62—63.
alin: viii álnir í skatt (1262)
5. — viii álnir í þingtoll
(1496) 53. — xx álnir í skatt
(1262) 6. — ekki minna en
alin í heitölmusu (1477) 45.
Sbr. ábati.
alkanna 695.
alkirkja 46, 519.
allra heilagra messa 491, 675.
almenningr, almenningsfólk
141, 256, 513. — almenn-
ingskista 156.
almúgi (fáfróðr, fávís), al-
múgafólk 7, 46, 52, 54, 64,
72—73, 136, 144, 148, 156,
174, 176, 186, 188, 203, 204,
214, 223, 225, 234, 238, 372,
384, 415, 441, 475, 512, 513,
532, 533, 539, 550, 574, 608,
622, 623, 624, 644, 726, 730,
731, 733, 734, 735, 745.
Alnerup 123.
Álptá á Mýrum 610.
Álptamýri í Arnarfirði 81—
83, 114—115, 377, 754.

Álptanes í Gullbringusýslu
68, 109, 371, 378, 384, 547.
Álptanes á Mýrum 93—94,
361, 643.
altari 20, 130, 131, 132, 133,
140, 145, 146, 165, 181, 182,
183, 184, 196, 202, 203, 240,
254, 265, 266, 267, 273, 276,
277, 298, 306, 312, 313, 315,
322, 397, 557, 559, 629. —
altarisbúnaðr (-ingr) 500,
557, 559, 592. — altaris-
helgan 119. — altarisklæði
85, 387, 557, 558, 559, 560,
592, 629, 695. — altarislectari
629. — altaris messa 181,
— altaris sacrament 122,
148, 170, 199, 205, 215. —
altarissteininn 85, 397, 500.
— altarisþénari 130. Sbr.
háaltari.
altinch, altingh, sjá Alþingi.
altunna 396, 591.
Alviðra í Dýrafirði 347—348,
428, 429.
Alviðra í Ölvosi 664.
Alþingi, Alding, Aldingek, Al-
dynch, Altinch, Altingh, Al-
þingsdómar, Alþingissam-
þyktir 5, 7, 52—53, 74—75,
94, 101, 117, 167, 237, 256,
333, 357, 364, 369, 370, 385,
388, 427, 433, 437, 438, 440,
444, 447, 448, 459, 465,
477, 504, 534, 535, 538, 541,
542, 543, 549, 553, 568, 569,
573, 574, 578, 609, 618, 619,
622, 624, 625, 626, 627, 633,
635, 636, 638, 639, 643, 718,
753, 754. — Alþingismenn

- 13, 440. — Alþingisreið 623.
 — Alþingisreisa 644, 645.
 Sbr. Öxarárþing.
- alþjóð (alþiud) 18, 45.
- alþýða (manna), alþýðufólk
 200, 205, 214, 221, 230, 245,
 256, 371, 413, 507.
- álögur 386, 732, 743.
- ambátt 227, 229.
- amboð, sjá búsgagn.
- Ambrosius biskup hinn helgi
 166, 315, 323, 712.
- áminning, áminningarbréf, á-
 minningardagr 391, 392,
 393, 394, 430, 434, 489, 496,
 650, 743.
- ampli 85, 629.
- Ámundason: Ívar, Sigmundur.
- Ámundi Árnason (1703) 336,
 450.
- Ámundi Hallbjarnarson í Þing-
 eyjarþingi (um 1540) 595.
- anabaptista 270. — anabap-
 tismus 190.
- ancilla 291—292. Sbr. ambátt
 ancre, sjá akkeri.
- Andbjörn (Sunnúlfsson) bisk-
 up í Hamri (1420—1430) 20
- Anders Bille (1542) 711.
- Andreas erkidjákni í Björgvin
 (1223—1224) 2.
- Andreas Lyngius prestur í
 Landskrona (1537) 326.
- Andreas postuli, sjá Andrés.
- Andreas Schowgordt í Vé-
 björgum (1537) 325.
- Andrés Arason, Andréssonar
 (1541) 616.
- Andrés biskup í Ósló (1267—
 1287) 453.
- Andrés Björnsson, Þorleifs-
 sonar (1537) 331—332.
- Andrés (Andreas) postuli 392,
 558, 560, 596, 656. — And-
 résmessa 496.
- Andrésdóttir: Sigríðr.
- Andrésson: Ari, Bjarni, Pétr.
 andvirði 70, 113, 404, 483, 500,
 546, 573, 590, 601, 602, 643,
 658.
- Aneka litla (1540) 516.
- Aneke Skulldske í Hamborg
 (1539) 488.
- an(d)svaramenn 490.
- angeli 259, 311. — dies angel-
 orum (= Michaelsmessa)
 271.
- Anglia, sjá England.
- Anna Hannesdóttir, Eggerts-
 sonar (1539) 439.
- Anna hin helga 99.
- Anna Vigfúsdóttir, Erlends-
 sonar „í Teigi“ (1541) 432,
 598, 658.
- Annbjörg, sjá Arnbjörg.
- annexiur 265, 726, 745.
- annunciatio Mariæ 116, 135,
 270—271, 557, 558, 559, 560.
- anser 288.
- Antachristr 119—120, 170—
 171, 259—260, 308.
- Anthonius hinn helgi 64, 65,
 505, 507. — Anthoniusdagur
 64, 65.
- Anthonius Bryskesson (1540)
 513.
- Anthonius Keyser prestur í
 Haderslev (1537) 326.
- antiphona 128—129, 152, 161

- 162, 178—180, 209, 263—264, 281, 316—318.
- Antwerpen 49, 50.
- apes 288.
- Apologia Philippi 158, 241, 299.
- apostoli (festa apostolorum) 76, 93, 108, 111, 116, 271, 295, 303, 305, 309, 312—316, 319—320, 323, 331, 392, 409, 412, 419, 468, 533, 534, 603, 631, 652, 730, 750.
- appelleran, appellacio 402, 403, 404, 624.
- aptansöngur, aptansöngssálmur 129, 135, 163, 189, 195.
- aqua, aqua benedicta 272, 295.
- ár (remus) 687.
- ara 266. Sbr. altari.
- Aradóttir: Helga.
- Arason: Andrés, Guðmundr, Jón, Þorleifr, Þormóðr.
- arbiter 258.
- archidiaconus 2.
- archiepiscopus 292, 304.
- áreið, áreiðsla 53, 110—111, 498.
- arfi, arffuing 5—6, 8, 64, 67, 355, 649, 728. Sbr. erfingi.
- arfr, arfagóz, arfaskipti, arftaka 61, 64, 70, 87, 331, 367, 420, 477, 543, 544, 598, 621, 667, 703, 719.
- argentum 4, 24, 399. Sbr. silfr.
- Ari Andrésson, Guðmundssonar, í Bæ á Rauðasandi (dátinn 1536) 76—78, 83—85, 495, 555—556, 639—640.
- Ari Einarsson í Árnessþingi (1539) 470, 471.
- Ari Guðlaugsson syðra (1578) 68.
- Ari Helgason syðra (1539) 474.
- Ari Jónsson lögmaðr (1536—1542) 75—76, 105, 257, 334—336, 346, 347, 350—351, 363—364, 367—368, 385, 432, 480, 494, 523—524, 534—536, 539, 553, 565—567, 605, 621, 623, 626—628, 643—644, 662—663, 718.
- Ari Jónsson prestur á Stað í Súgandafirði (1539) 421.
- Ari Magnússon, sýslumaðr í Ögri (d. 1652) 384, 672.
- Ari Narfason lögréttumaðr í Árnessþingi (1496) 54.
- Ari Þorgrímsson prestur í Skálholtsbiskupsdæmi (1541) 633.
- Ari Þorkelsson sýslumaðr í Haga (d. 1730) 515, 519, 545, 546, 675, 702.
- Ari Þormóðsson sýslumaðr í Húnavatnsþingi (1539) 499.
- Arnadóttir: Ingvildr, Þórunn.
- Arnanes í Dýrafirði 679, 681.
- Arnarbæli á Fellsströnd 110—111.
- Arnarbæli í Ölvesi 517.
- Arnarfjarðarvatn á Bustarfellslandamerkjum 67.
- Arnarfjörður vestra 81, 82, 109, 114—116, 347.
- Arnarhóll í Eyrarsveit 20—21.
- Arnarhóll í Vopnafirði 67.
- Arnarstapi undir Jökli 12.
- Árnason: Ámundi, Ásbjörn, Daði, Einar, Haukr, Jón.

- Magnús, Ólafr, Snorri. Sæmundr, Þorleifr, Þorvaldr.
 Arnbjörg (Sturludóttir), kona í Árnessþingi (1532—1539) 470¹, 471.
 Arnbjörg (á Hliðarenda c. 1540) 293¹.
 Arnbjörn Jónsson (1541) 693.
 Arnbjörn Narfason nyrðra eða vestra (1537) 331.
 Arndís Egilsdóttir, kona Þorleifs Örnólfssonar (1497, ef ekki 1512) 54—56.
 Arndís Snorradóttir, kona Einars officialis Árnasonar (1541) 652—654.
 Arneiðarstaðir (Agneiðarstaðir) í Fljótssdal 432, 690.
 Árnes, Árnesþing (-sýsla), Árnesingar 52—54, 383, 470, 520, 521, 522, 676.
 Arnfinnr Einarsson, nyrðra (1537—1540) 331, 565.
 Arnfinnsson: Indriði.
 Arnfriðr Bjarnadóttir, Sturlusonar (1538) 346.
 Arngeir (Grímsson; 1541) 693
 Arngeirsson: Þórarinn.
 Arngeirsstaðir, sjá Addgeirsstaðir.
 Arngerðareyri í Ísafirði 367.
 Arngrímr Jónsson bróðir síra Torfa í Saurbæ (1542) 702, 703.
 Arngrímur Jónsson kirkju-prestr á Hólum (1579) 592.
 Arngrímr Loptsson, prests Pétrssonar (1537—1540) 331.
 Arngrímsson: Gunnlaugr, Jón, Kolbeinn, Ljótr.
 Árni Arnórsson, Finnssonar, prestr í Hitardal, prófastr og officialis (1536—1541) 77, 78, 84, 86, 331, 374, 441, 443, 452, 456, 530, 568—569, 631, 633, 664.
 Árni Ásláksson canceler (1346) 9.
 Árni Benediktsson (1705) 497.
 Árni Bessason (veginn á Sveinstaðafundi 1522) 99.
 Árni biskup í Stafangri (1277—1303) 453.
 Árni Brandsson, priors Rafnssonar, bóndi á Bustarfelli (1532—1539) 66—67, 484.
 Árni Einarsson lögréttumaðr í Rangárþingi (1541) 635, 637.
 Árni, bróðir Sæmundar (Þorgeirsson? — 1541) 656.
 Árni Gíslason sýslumaðr á Hliðarenda (d. 1587) 597, 681, 719.
 Árni Guðmundsson á Hólji í Bíldudal (1704) 110.
 Árni Hauksson prestr nyrðra (1538—1541) 351, 612.
 Árni Helgason biskup í Skálholti (d. 1320) 399.
 Árni Jónsson prestr syðra eða eystra (1538—1541) 374—375, 452, 456, 548—549, 657, 670.
 Árni Kollgrímsson eystra (1539) 406.

1) Gæti verið ein og sama kona.

- Árni Magnússon prófessor (d. 1730) 8, 10, 11, 14, 18, 20, 61, 62, 67, 77, 80, 85—86, 92, 94, 97, 100, 102—103, 105—106, 110—111, 114—115, 257, 333—334, 350—351, 354—355, 358, 364, 367—368, 379, 381, 382, 384, 387, 395, 397, 398, 399, 400, 401, 404, 416, 421, 422, 423, 440, 441, 446, 450, 452, 456, 458, 459, 460, 462, 464, 483, 497, 499, 511, 514, 523, 536, 551, 552, 553, 564, 565, 566, 574, 578, 595, 600, 601, 603, 607, 621, 655, 659, 660, 661, 662, 666, 677, 690, 696, 699, 710.
- Árni Ólafsson biskup í Skálholti (d. 1425) 20, 399.
- Árni Ólafsson í Árneshöfði (1540—1543) 426, 520, 522, 678.
- Árni Ólafsson í Eyjafirði (1540—1544) 566.
- Árni Pétursson, Loftssonar í Dal í Eyjafirði (1538—1544) 356, 420—421, 523, 553, 554, 566, 623, 663, 673.
- Árni Þorláksson biskup í Skálholti (d. 1298) 453.
- Árni Þorsteinsson nyrðra (1541—1587) 666.
- Arnliótr Einarsson í Árneshöfði (1539) 438.
- Arnór Eyjólfsson syðra (1545—1547) 428, 430.
- Arnórsson: Árni, Björn, Jón, Magnús, Pétur.
- Aronsson: Þorleifr.
- Arósar á Jótlandi 326.
- artes 258.
- Arviðr bróðir Jóns (á Hlíðar-enda c. 1540) 597.
- Arviðsson: Þorsteinn.
- Arvidus: Benedikt.
- Ás í Holtum 354, 369.
- Ás í Vatnsdal 72, 73.
- ásauðr, ásauðarkúgildi 17, 65, 67, 70, 85, 93, 95, 396, 438, 484, 583, 584, 585, 591, 592, 674, 694, 695, 696, 697.
- Ásbjarnarson: Ólafr.
- Ásbjörn Árnason eystra (1540) 406, 527, 591.
- Ásbjörn Grímsson djákni syðra (1536) 71.
- Ásbrandsstaðir í Vopnafirði 66
- ascensio domini 270—271, 618, 706.
- Ásdís Jónsdóttir, prests Brandssonar (1541) 666—667.
- Ásdís Pálsdóttir á Hjalla (1541) 619—620.
- Ásgarðr í Hvammssveit 82, 85—86, 99, 101, 366—367.
- Ásgeirsá í Viðidal 658, 659.
- Ásgrímr Ásgrímsson syðra og eystra (1541) 656—657, 670.
- Ásgrímr Jónsson í Eyjafirði (1542) 702.
- Ásgrímr Þórðarson prestur í Skálholtsbiskupsdæmi (1541) 647.
- Ásgrímsson: Ásgrímr, Gunnlaugr, Þorgrímr.
- Áshildarmýri á Skeiðum, Ás-

- hildarmýrarsamþykkt (1496) 52—54.
- askr (= belgr) á katli 95.
- Áslákr Bolt biskup í Björgvin (1408—1428) 20.
- Ásláksson: Árni, Ormr.
- Ásmundarstofa í Skálholti (1541) 629.
- Ásmundsson: Oddr, Pétr.
- assumptio Mariae 83, 85, 115, 316, 377, 459, 461, 462, 470, 655.
- Ástríðr Jónsdóttir kona Arnfinns Einarssonar (1540) 565.
- Atgeirsnes í Jörfalandi 611, 612.
- Athanasius hinn helgi 162, 317.
- Atlataðir í Fljóti 679, 680.
- átti dagr (jóla) 137.
- áttungur (brennivíns) 487.
- áttæringr, áttæringfarmr 89, 100, 111—112.
- aucupes 4.
- Auðkúla í Svinadal 59, 60, 612.
- auðræði 45.
- Auðun Ketilsson vestra (1536) 82.
- Auðun Sigurðsson, Sveinbjarnarsonar, lögréttumaðr í Þingeyjarþingi (1538—1541) 363, 364, 535, 539, 551, 553, 554, 604, 623.
- Auðun Steingrímsson lögréttumaðr í Múlaþingi (1582) 23.
- Auðun Þorbergsson biskup á Hólum (d. 1322), Auðunarmáldagi 15.
- Auðunarson: Bárðr, Kolbeinn.
- auðæfi guðs 119, 150.
- Auf-, sjá Öf-.
- Aug-, sjá Ög-.
- Augustinus hinn helgi 45, 166, 311, 323.
- aul-, Aul-, sjá öl-, Öl-.
- Aun-, sjá Ön-.
- Aur-, sjá Ör-.
- auriga 292.
- aurum, sjá gull.
- Austfirðir, Austfirðingafjórðungur 432, 511, 527, 617, 650, 651, 691, 696, 707, 708, 712.
- Austrárdalr í Dalasýslu 47.
- austrendi Íslands 436.
- Austrhorn 436.
- autervijn 488.
- aux-, Aux-, sjá öx-, Öx-.
- Ave Maria 46.
- avena 294. Sbr. hafrar.
- Áverjahreppur í Rangárþingi 380.
- aves 2—4.
- Ávík á Ströndum 555, 664.
- ávöxtr (jarðar) 744.
- Axel Bragde riddari til Krokholms (1537) 123.
- Axel Wgerup til Wgerup (1537) 223.
- Backinband 516.
- baðstofa („basstofa“) í Skálholti (1541) 629. — forbasstofa í Skálholti (1541) 628. — stóra baðstofa í Skálholti (1541) 628.
- bagall 85. — bagaldúkr 601.
- baggalásar 526, 577.

- Bakkagarður á Tjörnesi 701.
 Bakkahöfði á Tjörnesi 701.
 Bakkárholt í Ölvesi 382.
 Bakki(inn) = Eyrarbakki
 432, 576, 689
 Bakki á Kjalarnesi 671—672.
 Bakki í Svarfaðardal 551.
 Bakki á Tjörnesi 700—701.
 bakstrjárn 398.
 bani 385.
 bann, bannsáfall (-áfelli),
 bannsatkvæði, bannsakir,
 bannsettir menn, bannsetning,
 bannsetningarsverð,
 bannsværk, bannsor 148, 177,
 198, 205, 375, 392, 394, 402,
 403, 404, 413, 415, 451, 453,
 454, 455, 457, 458, 496.
 Banner: Eiríkr.
 baptismus 180, 259, 263, 270—
 272, 280, 282—284, 307—
 309, 321. — baptismus cam-
 panarum 259. — baptisatur-
 us 272. — baptisterium 271.
 Bár í Eyrarsveit 20—21.
 Barbara mæðir hin helga 48, 69.
 — Barbarumessa 437. —
 Barbaruskript 397.
 Barð í Fljótum 551, 666, 702.
 Bárðardalur í Þingeyjarþingi
 106.
 Bárðarson: Jón, Steinmóðir.
 Barðaströnd, Barðastrandar-
 sýsla, 86, 110, 377, 519, 520,
 545, 754.
 Bárðr Auðunarson ábóti í
 Þykkvabæ í Veri (1476) 38,
 39.
 Bárðr ferðamaðr, léðr Gizuri
 biskupi frá síra Einari Árna-
 syni (1541) 432, 652.¹
 Bárðr Guðmundsson (1540—
 1543) 426, 585.¹
 Bárðr Jónsson prestur á Mos-
 fellu (1536—1537) 70, 113.
 Bárðr Ormsson prestur eystra
 (1540) 509.
 Bárðr Pálsson prestur vestra
 (1536) 78.
 Bárðr Pétursson prestur á Rafns-
 eyri, prófastr milli Hvita-
 ness og Langaness (1536—
 1537) 87, 103, 116.
 barðskeraskapr 525.
 barelle 30.
 barge 31.
 barn, börn 24, 60—61, 89—90,
 107, 118, 120, 127—129, 138
 —139, 154—155, 157, 169,
 172, 178, 180, 193—194, 211
 —214, 217—220, 228—229,
 255, 331, 369, 370, 373, 384,
 450, 451, 507, 508, 521, 585,
 621, 642, 648, 666, 704, 719,
 726, 727, 729, 733, 734, 736,
 738, 745, 749. — börn guðs
 120, 171—172, 198. — börn
 Ísraelsfólks (-lýðs) 155, 212.
 — andvana börn 155. — fá-
 vís 142. — föðurlaus, mun-
 aðarlaus börn 233, 243, 294.
 — kotunga börn 118. — ó-
 umsníðin, óumskorin börn
 155, 212. — skilgetin börn
 108, 617. — barnaskóli 213,
 231, 234, 255. — barnsburðr

1) Gæti hvortveggja verið einn maðr.

- 94, 153—154, 178, 210, 212
—213. — barneign 91, 101
—103, 416, 691, 704. —
barnalærdómur 124, 129, 169,
174—175, 177, 180, 186—
188, 194—195, 204, 219, 221,
225, 236, 241, 247, 249. —
barnsmóðir, barnamóðir 210,
213, 641. — barnsskírni 154,
177, 212. — barnsskór 525,
—barnssöngur 136, 177. Sbr.
smábörn.
- Barnabas postuli 235, 295.
- Bartholin (Thomas) 536.
- Bartholomeus Egilsson prestur
á Hallormsstöðum (1536;
d. 1538) 80, 396—397.
- Bartholomeus postuli, Bar-
tholomeusdagur (-messi) 53,
116, 158, 226, 290, 315, 331,
377, 378, 463, 465, 468, 469.
551, 552, 657.
- Bartolt Wolborgh (1451) 22.
- Bassadóttir, sjá Bessadóttir.
- Bassi: Joachim.
- Batte: Henry.
- battologia papistarum 301.
- Baugstaðir í Árneshöfði 256.
- baulla (= bulla í strokki) 96.
- Becken: Pétr.
- Becker, T. A. 11, 18, 19, 20.
- Becker: Fabian, Hans, Jochim.
- beðr 396, 483, 525, 541, 695. —
beðjardýna 96.
- befalnings-, sjá bifalnings-.
- Beigaldadalur í Dalasýslu 47.
- beit (búfjár) 47, 114.
- beit (á kerri), sjá bolli.
- bekkr (í húsi) 629.
- belgr (smiðjubelgr) 96.
- Belgsholt í Melasveit 361.
- belti 692. — beltsstakkr 487.
- Benedic 437.
- benedictio uterj 281.
- Benedict(us) ábóti hinn helgi
45, 417, 547.
- Benedictus Arvidus, kanoki í
Lundi (1537) 326.
- Benedikt Einarsson nyrðra
(1537) 336—337.
- Benedikt Þorsteinsson lög-
maður (d. 1733) 371, 374, 416,
518.
- Benediktsson: Árni, Halldór,
Hannes.
- beneficiatus 71, 572.
- beneficium 294, 295, 390, 569,
750.
- beningar 695. Sjá peningar.
- Beren, sjá Björgvin.
- Berghylr í Hrunamannahrepp
438.
- Bergr (1543) 426.
- Bergr Ingimundarson lög-
réttumaður syðra (1538—
1541) 113, 362, 465, 472, 473,
671.
- Bergr Tumasson vestra (fyrir
1540) 555.
- Bergsson: Jón, Markús, Þor-
steinn.
- Bergsteinsson: Jón.
- Bergþórsson: Kár.
- Bernarðsson: Nikulás, Sigurðr
- Bernitt, sjá Björn.
- Bernt (Hans) Swartehaver
(1451) 22.
- Bero, sjá Björn.
- Berufjörðr eystra („staðr“) 93

- beskermelsisbréf 64. Sbr. biskermelse.
 Bessadóttir (Bassadóttir): Cecilia.
 Bessason: Árni, Magnús.
 Bessastaðir á Álptanesi 43, 70, 102, 109, 113, 368, 371, 384, 449, 450, 562, 650. — Bessastaðabók (AM. 238. 4to) 70, 102, 113, 497, 527, 528, 552, 593, 662, 667, 671, 676, 678.
 Besseydstathe, sjá Bessastaðir.
 Bessi Björnsson prestur á Hálsi í Fnjóskadal (1538—1539) 388, 489, 595.
 Bessi Þorláksson á Lundarbrekku (c. 1539) 420.
 bestia Romana 315.
 beyr (bjór) 37.
 beztu menn, beztu manna ráð, yfirsýn 5, 6, 8, 12, 122, 329, 365, 531, 621, 622, 624, 627, 636, 637, 638, 732, 738, 742.
 biblia (sacra, heilög biblia) 130, 158, 161, 181, 241, 265, 299, 307, 316, 318, 487.
 Biernes, sjá Bjarnanes.
 bifalningsmaðr 239, 608, 704, 706, 722, 723, 724, 725, 726, 727, 728, 729, 732, 733, 735, 737, 740, 741, 742, 743, 744, 746.
 bik 582. — biktunna 526.
 bikar (stór) 100.
 Bilde: Claus, Esge, Knútr.
 Bildudalr í Arnarfirði 110, 616.
 Bille: Anders.
 Billesby: Thomas.
- biskermelsi 642. Sbr. beskermelsisbréf.
 biskup, biskupsdómr (-dæmi), biskupsembætti, biskupsstétt, biskupsstóll (bishop, biscop, bisp) 8—18, 20, 38—39, 57—64, 68, 72, 74—79, 81, 83—86, 88—90, 93, 96—97, 99, 101—105, 107—112, 114—115, 117, 121—123, 130, 132, 144—146, 173, 181, 199—205, 213—214, 217, 220—221, 223—226, 229—233, 235, 238—244, 246, 248, 250—252, 255—257, 329, 333, 336—340, 344, 346—348, 350—362, 364—366, 374, 375, 376, 378, 379, 380, 381, 382, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 395, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 406, 407, 408, 409, 412, 413, 414, 415, 416, 418, 419, 420, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 431, 432, 433, 435, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 446, 447, 448, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 463, 464, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 475, 476, 481, 482, 485, 486, 488, 489, 490, 491, 493—496, 499, 503, 507, 510, 511, 512, 513, 516, 517, 518, 519, 520, 524, 525, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 547, 548, 549, 550, 551, 552, 553, 554, 556, 557, 558, 560, 561, 562, 563, 564, 565.

- 567, 568, 569, 571, 572, 574, 575, 576, 577, 578, 579, 580, 581, 582, 583, 585—586, 587, 588, 589, 591, 592, 593, 598, 599, 600, 603, 604, 605, 606, 607, 608, 609, 610, 612, 613, 617, 618, 619, 621, 622, 623, 624, 625, 628, 630, 631, 632, 633, 634, 635, 640, 641, 643, 644, 645, 646, 647, 648, 650, 651, 652, 654, 655, 656, 657, 658, 659, 661, 662, 663, 664, 665, 668, 669, 670, 671, 673, 674, 675, 676, 677, 678, 679, 680, 681, 682, 683, 684, 685, 686, 687, 688, 689, 690, 691, 692, 693, 694, 696, 697, 698, 699, 701, 702, 703, 704, 705, 707, 709, 710, 712, 713, 714, 715, 719, 720, 721, 724, 725, 731, 732, 733, 734, 737, 738, 740, 741, 742, 743, 744, 749. — Sbr. lýðbiskup, undirbiskup. — biskupsefni 481, 485. — biskupseiðr 161, 248, 255. — biskupsgarðr 239, 466. — biskupshústrú (frú) 14, 749. — biskups-herbergi í Skálholti (1541) 629. — biskupskosning (í Skálholti 1539—1540) 424, 445—448, 511—514, 529—534. — biskupsmætr 85. — biskupsveinar 687. — biskupstiundir 81—82, 369, 400, 430, 510, 649, 664. — biskupsuppheldi 229, 255. — biskupsvígsla 161, 485.
- Biskupshús Skálholtsstaðar í Grindavík (1541) 664.
- Biskupstungur í Árnessýslu 418, 492, 493, 520, 522, 578, 694.
- bistokkr 156. Sbr. apes.
- Bitra(n) í Strandasýslu 459, 460, 469, 664.
- bjalla, bjöllur 66, 396, 397, 398, 500, 629. Sbr. cymbalum.
- Bjarni Pollofsson, sjá Bjarni Þorleifsson.
- Bjarg í Miðfirði 668.
- bjarglausir menn 226. — bjargleysi (-leysa) 228, 584.
- bjargleigur 584.
- Bjarnadóttir: Guðrún, Ólöf, Solveig.
- Bjarnanes í Hornafirði 358, 427, 433, 434, 435, 548—549, 584, 599—600, 645, 646, 657, 664, 668—669, 707—708.
- Bjarnardóttir: Guðrún.
- Bjarnarson: Gunnsteinn, Jón. Sjá Bjarnason.
- Bjarnason: Erlendr, Gísli, Gunnsteinn, Jón, Ólafr, Runólfr, Þorbjörn, Þorleifr, Þorsteinn.
- Bjarnastaðir í Ísafirði 679.
- Bjarneyjar á Breiðafirði 477.
- Bjarni Andrésón, Guðmundssonar (d. 1509) 87—88.
- Bjarni Brynjólfsson vestra (1542) 700.
- Bjarni Einarsson syðra (c. 1540) 597^a.
- Bjarni Erlendsson, Bjarnasonar „bóndi“ á Ketilsstöðum á Völlum (1536—1542) 80—81, 509, 527—528, 697, 712.

- Bjarni Guðmundsson prestur á Hofi í Álptafirði (1536) 80.
- Bjarni Guðmundsson vestra (1541) 614.
- Bjarni (Björn) Hálfdana(r)-son syðra (1539) 478², 479, 480.
- Bjarni Halldórsson sýslumaður á Þingeyrum (d. 1773) 13, 14.
- Bjarni Hallgrímsson prófastr í Odda (d. 1723) 71, 77, 390, 452, 453, 454, 455, 456, 457.
- Bjarni Jónsson í Ísafirði (1536) 92.
- Bjarni Jónsson í Rangárþingi (1539—1540) 408, 501.
- Bjarni Jónsson prestur í Skálholtsbiskupsdæmi (1540) 530.
- Bjarni Jónsson (í Bolungarvík, 1541) 659—660.
- Bjarni Narfason á Mýrum í Dýrafirði (1538—1542) 357, 376—377, 604—605, 691¹, 699.
- Bjarni Ólafsson í Rangárþingi (1537) 333.
- Bjarni Ólafsson í Borgarfirði (1540) 569.
- Bjarni Ormsson í Rangárþingi (1539) 408.
- Bjarni Óttarsson á Þyrilsvöllum (d. fyrir 1528) 484.
- Bjarni Skeggjason, þjónustumaður á Egilsstöðum (1540) 527.
- Bjarni Skúlason, Guðmundsonar, á Hafgrímsstöðum, lögréttumaður í Hegranessþingi (1540—1541) 539, 623.
- Bjarni Sturluson, Magnússonar (1536; d. 1538) 76, 345—347, 368.
- Bjarni útlagi (1544) 428.
- Bjarni Þorbjarnarson prestur nyrðra (1541) 623.
- Bjarni Þorgilsson, sjá Björn Þorgilsson..
- Bjarni Þorleifsson lögréttumaður vestra (1538—1540) 357, 362, 555.
- Bjartstaðir eyðijörð í Ísafjarðarsýslu 681.
- bjór 588, 687. Sbr. beyr.
- björg (matbjörg) 383, 508, 745.
- Björgólfsson: Hákon.
- Björgvin (Beren, Berin, Björgyn) 2, 9—11, 20—22, 38, 41, 43, 337, 344, 399, 436, 453.
- Björn Arnórsson lögréttumaður í Rangárþingi (1537—1541) 98, 329, 333, 362, 364, 408, 635.
- Björn Benediktsson eystra (1467) 23.
- Björn Gíslason prestur nyrðra (c. 1540) 593.
- Björn Guðnason sýslumaður í Ögri (d. 1518) 54—65, 604.
- Björn Hálfðanarson, sjá Bjarni Hálfðanarson.
- Björn Hannesson, Eggertssonar, sveinn Gizurar biskups (1540—1546) 429, 586, 687.

1) Hér stendr að vísu „móður Bjarnar“, en það merkir: Bjarna.

- Björn Jónsson, Þorlákssonar, lögréttumaðr vestra (1538—1542) 362¹), 717.
- Björn Jónsson skafins (Skafinsson) í Njarðvík (1539—1541) 405—406, 642².
- Björn Jónsson á Eyvindará (1540) 514, 527—528.
- Björn Jónsson, biskups Arasonar, prestur á Mel í Miðfirði, ráðsmaðr Hóladómkirkju (1537—1541) 102—103, 429, 518—519, 571, 592—593, 676—677.
- Björn Jónsson, prests Finnogasonar (1537) 330.
- Björn Jónsson vestra (1704) 601.
- Björn Marteinsson á Sómastöðum (1541) 690.
- Björn Ólafsson prestur í Arnarbæli á Snæfuglsstöðum og í Hruna, prófastr í Árneshöfði (1540—1541) 430, 432, 517, 579, 631, 633, 668, 678, 691, 695—696.
- Björn Olsen prófessor (d. 1919) 754.
- Björn Pétursson sýslumaðr á Bustarfelli (d. 1744) 66.
- Björn Skafinsson, sjá Björn Jónsson skafins.
- Björn Þorgilsson prestur í Reykholti (1538—1540) 375, 397—398, 441, 453²), 565³).
- Björn Þorleifsson hirðstjóri á Skarði (veginn í Rífi sumarið 1467 af Englendingum) 24—36.
- Björn Þorleifsson, Björnssonar, á Reykhólum (1527—1542) 63—64, 82—83, 332, 404—405, 463, 465, 720.
- Björn Þorleifsson, Pálssonar, á Keldum (c. 1540—50) 597.
- Björn Þorvaldsson, Árnasonar, á Æsustöðum í Eyjafirði (1537—1541) 101—102, 539, 566, 621.
- Björn Özurarson prestur vestra (1542) 704.
- Björnsdóttir: Guðrún, Ólöf, Sigríðr.
- Björnsson: Andrés, Bessi, Einar, Halldór, Hannes, Jón, Magnús, Nikulás, Sigurðr, Stígr, Torfi, Þorleifr, Þorsteinn.
- Blanke: Christiern.
- Blanda, á í Húnavatnshöfði 17, 343. — Blöndugil 13—14, 17. — Blönduós 17.
- blankharneys 43. Sbr. hertygi.
- Blasius biskup hinn helgi, Blasiusmessa 307, 514, 602.
- Blasiusson: Runólfur.
- blasphemia (mera) 266, 296, 307—308, 311—312, 320,

sýnileg misritan eða mislestr fyrri afskrifara.

1) Gæti þó eins vel átt við Björn Skafinsson.

2) Hér stendr „Bjarni“; er

3) Bréf þetta gert í Eyjafirði 24. Sept. 1540. Mun þó eiga við þenna mann.

414. — blasphemus 274, 278, 312.
 blástr (= blístra) 96.
 blek 14, 358.
 blessan 155, 165, 212, 251, 254.
 blíndr maðr 444.
 blóð Christi 118, 120, 136, 164, 172, 189, 211—212, 324. Sbr. corpus Christi.
 blóðsúthelling 372, 414.
 blótsmenn 142. — blótvargar 198.
 blý 486.
 Blöndudalur í Húnavatnspingi 676, 677.
 Blöndugil, sjá Blanda.
 Blönduhlíð í Skagafirði 115.
 Blönduós, sjá Blanda.
 Blönduklefi (í Skálholti 1540) 518.
 boðburðr 521. — boðleið 521.
 boðorð (guðs tíu) 120, 122, 124, 134, 140, 164, 172, 180, 186, 188, 195, 215, 372, 373, 414.
 boðunardagr Maríu 189, 192.
 boesuolck 505.
 bogi (arcus) 392, 394.
 Bogi Sigurðsson, kaupmaðr í Búðardal 46.
 bók (bækr hvers konar, helg bók, lögbók) 5, 7, 8, 12, 16, 21, 44, 53, 60, 69, 95, 115, 123—126, 158, 159, 174, 177, 181, 187, 215—216, 240, 243, 245, 255—256, 331, 352, 355, 360, 368, 386, 392, 396, 397, 434, 452, 478, 479, 480, 485, 489, 502, 510, 519, 547, 557, 560, 589, 591, 594, 629, 667, 681, 689, 691, 693, 695, 702, 703. — vondar bækr 175, 241. — bók (tíundabók) sóknarpresta 746. — bók með specialmessum og memoriur 557, 559. — de sanctis með historiur 559. Sbr. kirkja. — bókaformi 133. — bókahús 243. — bókareiðr 23, 55, 69, 352, 354, 375, 492, 493, 510, 528, 535, 538, 549, 555, 611, 612, 636, 637, 638. — bóka-reikningar Gizurar biskups (1542 og 1547) 426, 436. — bókastóll 184. — bókband (skjöl tekin í bókband) 44, 573. — bókfell 397, 677. — bóklegar mentir, bóknám 169, 233. — Sjá Bessastaðabók, Bæjarskjalabók, bæna-bók, cani, Cato (Disticha), Cicero, Colloquia Erasmi, Comediae Plauti, Commentarij Martini (Lutheri), Conciliatio pugnantium, Corvinus, Cronica Caronis, Cyprianus, Deuteronomium, Dialectica Philippi, dómabók, Donatus, Epistolae Ciceronis, Genesis, Hieronimus, Hiob, Hitardalsbók, Huberinus, Livius, Metamorphoses Ovidii, Mosellani Pedologia, Nýja testament (Odds), Officia Ciceronis, Ovidius, Paternoster psaltari, Piningarhistoria, Plautus, postilla Corvini, postilla Martini (Lutheri), Prover-

- bia Salomonis, Psalterium, Retorica Philippi, Ritning-
 (in), Scriptura sacra, Script-
 in, Spádómsbók Esaiae, Spádómsbækr, Svartskinna, söngbók, Terentius, Thum-
 assaga, Upprisuhistoria, Vil-
 chinsbók, Virgelius, Vis-
 indakver, Aesopi Fabulae, Öxnafeilsbók. Sjá kirkja.
- bolli beitr 100.
- Bólstaðarhlíð í Svartárdal 593
- Bolt: Áslákr.
- Bolungarvík við Ísafjarðar-
 djúp 354, 416, 459, 659, 660,
 661, 681.
- bón (munka) 147.
- bona (dei et ecclesiae) 259,
 290, 564.
- Bóndastaðir í Hjaltastaða-
 þinghá 696—697.
- bóndi, búandi 5—6, 46, 54, 58,
 59, 68, 69, 71, 72, 73, 74, 75,
 80, 81, 83, 85, 86, 87, 88, 89,
 90, 94, 95, 106, 109, 111, 112,
 169, 222, 241, 332—335, 342
 —343, 347, 357, 362, 366,
 370, 372, 378, 380, 384, 385,
 386, 388, 401, 402, 405, 408,
 409, 431, 433, 442, 443, 461,
 462, 463, 468, 469, 470, 472,
 481, 483, 484, 493, 494, 520,
 521, 522, 523, 527, 528, 543
 544, 545, 547, 548, 551, 555,
 556, 557, 558, 559, 560, 566,
 567, 569, 570, 589, 599, 601,
 602, 604, 612, 613, 628, 637,
 646, 647, 650, 657, 664, 668,
 670, 673, 692, 697, 717, 718,
 726, 727, 730, 733, 734, 735,
- 736, 746, 747. — bændabörn
 157. — bændafólk 188.
- bonen 37.
- borð, borðviðr 588, 592.
- borð (mensa) 66, 150, 207, 397.
 — borðbúnaðr 100, 228. —
 Sjá búsgagn. — borðklefi (í
 Skálholti) 629.
- Borg í Arnarfirði 347.
- Borg undir Eyjafjöllum 658.
- Borg í Hornafirði 584.
- Borg í Miklaholtshrepp 12—
 13. — Borgardalr 13.
- Borg í Reykhólasveit 332.
- Borgarfjörðr eystra 104, 405,
 406, 514, 651, 696.
- Borgarfjörðr í Þverárþingi
 353, 457, 552, 577, 617, 623,
 627, 662, 678, 679, 754.
- borgari (borgarar) 37—38,
 244, 345, 502, 505, 506, 603,
 712, 725, 726, 744, 745, 749.
 — borgarstjórar, borgmeist-
 arar 26, 48, 144, 200, 203,
 226, 231, 502, 505, 507, 729.
- borgellth 486.
- Borgir í Laxárdal 65.
- born 516.
- Boston á Englandi 26—27, 30,
 31, 32.
- bót, bót og betran 171, 177,
 208, 393, 414, 438, 495, 496,
 732.
- bote 26. — boteswayne 27, 32.
 Sbr. bátr., skip.
- botn (í katli) 95.
- Bragde: Axel.
- Brammer: John.
- Bramstad, Bramstede 577. Sjá
 og sbr. Diðrik.

- Brandr Guðmundsson lög-
réttumaðr á Leirá (1540)
571, 573.
- Brandr Helgason nyrðra (1537
—1538) 104—105.
- Brandr Hrafnsson prestur á
Hofi í Vopnafirði og priór á
Skriðu í Fljótssdal (1539—
1541) 432, 484, 553, 647, 651.
- Brandr Jónsson lögmaðr
(1477) 46.
- Brandr Jónsson lögréttumaðr
syðra (1539) 472, 473.
- Brandr Ólafsson lögréttumaðr
í Húnavatnsþingi (1536—
1540) 73, 363, 535, 539.
- Brandr Pálsson faðir síra Jóns
á Barði (á lífi enn 1541)
667.
- brandreið 587.
- Brandslækr í Öxarfirði 56.
- Brandsson: Árni, Hrafn, Jón,
Kožran.
- brasium 294. Sbr. malt.
- bratspeyt (steikarateinn) 688.
- brauð, brode 37, 131—132,
150, 156, 167, 183, 207, 222.
— helgað brauð 132.
- Brautarholt á Kjalarnesi 497,
672.
- Braybroke: Robert.
- bréf: bréfabók Árna Gíslason-
ar á Hlíðarenda 681. — Giz-
urar biskups, sjá Gizur Ein-
arsson. — Jóns skálds Halls-
sonar, sjá Jón Hallsson. —
Síra Skúla á Grenjaðarstað,
sjá Skúli Þorláksson. — Ög-
mundar biskups, sjá Ög-
mundr Pálsson. — bréfabrot
- 9—10. — bréfadiktan 613—
614. — bréfvisari (breff-
visser, exhibitor literarum)
64, 476, 491, 511, 512, 640,
642, 707.
- breferu 560. — breferu út-
lenzkt 558. — breveriskver
(íslenzkt) 629.
- Breiðabólstaðr í Fljótshlíð
354, 355, 422, 565, 597.
- Breiðabólstaðr í Sökkólfsdal
46—47.
- Breiðabólstaðr í Vestrhópi
102, 498—499, 593.
- Breiðabólstaðr á Svalbarðs-
strönd 557, 559.
- Breiðafjörðr 420, 421, 555, 664,
675, 754. — Breiðafjarðar-
dalir 545, 601.
- Breiðdalr í Múlaþingi 696.
- Breimari, sjá Brimari.
- Brekka á Ingjaldssandi 679,
680.
- Brekka í Svarfaðardal 346,
368, 523.
- Brekka í Víðimýrarþingum
519.
- Brekkuhóll í Öxarfirði 595.
- Brekkur, sjá Fremribrekkur.
- Bremen, sjá Brimar.
- Bremær 503. Sbr. og sjá Brim-
ari Samson.
- brenna (heys) 57.
- brennisteinn 625.
- brennivín 487.
- Brent: Johannes.
- brigð 718.
- Brigida mætur hin helga 45. —
Brigetarstúka (í Skálholti
1541) 629.

- brík 85. — með tré og er gylt 397.
- Brimar (Bremen) 36—38. — Brimari (Bremari, Bremari) Samson (skip Kristophers Hvítfelds 1541—1542) 619, 640, 641, 642, 643, 706—707, 711—712, 755. — Brimarafat 630. — Bremerhasen 688.
- Bristollia á Englandi 34, 38—39, 41—42.
- Bristowe á Englandi 25, 28, 39.
- bróðir 21, 60—62, 67—68, 83—84, 90, 115, 138, 149, 164—165, 193, 206, 330, 353—354, 356, 360, 367, 379, 380, 381, 388, 395, 401, 417, 421, 422, 477, 523, 545, 551, 570, 571, 592, 597, 620, 653, 659, 660, 666, 667, 687, 702, 703, 717.
- bróðir (reglubróðir, bróðir í Christo, bróðerni, bræðraskapr) 61, 120, 150, 171, 207, 210, 371, 375, 376, 399, 400, 416, 427, 467, 468, 481, 549, 550, 562, 571, 600, 645, 724, 742.
- brot (afbrot) 67—77, 91, 92, 495, 496, 556, 598, 704.
- Brú „til vi vikna föstu“ 437.
- Brúarreykir í Stafholtstungum 680.
- brúðkaup, brullaup 668. — brúðkaupsdagur 332, 717. — brúðkaupsklæði 140, 196. — brúðkaupsvottr 332.
- Brumaðr (Brunmaðr) Tuma-son vestra (1537) 114.
- Brumannsson (Brunmanns-son): Sigfús (Fúsi).
- brún (altarisbrún) 558, 560, 592, 629, 695.
- Brun: Pétr.
- bruni (á holdi) 425.
- Brúnsvík á Þjóðverjalandi 36—38.
- Brügge í Flandr 47, 49, 51.
- brýni 396, 584, 592, 695.
- Brynjólfur Einarsson, Brynjólfssonar, í Vaðlaþingi (1538) 347, 367.
- Brynjólfur Gizurarson prestur á Kjalarnesi (dáninn 1536) 70.
- Brynjólfur Haldórsson prestur í Odda (1524—1542) 62, 374, 427, 452, 456, 560—561,² 587, 597, 628, 631, 632, 713, 715.
- Brynjólfur (húskarlar Sigfúsar Brumannssonar 1542) 700.
- Brynjólfur Jónsson „bóndi“ nyrðra (1540—1542) 551, 720.¹⁾
- Brynjólfur Jónsson umboðsmaður yfir Bjarnanesignu-um (1542; „Pilta-Brinki“) 707—708.¹⁾
- Brynjólfur Sveinsson biskup í Skálholti (d. 1675) 419, 422, 423, 583, 712.
- Brynjólfur Þórðarson sýslumaður á Hlíðarenda (d. 1762) 105, 106, 368.

1) Gæti verið einn maður.

Brynjólfsson: Bjarni, Einar,
Haldór, Magnús.
Brynjudalr í Kjós 664.
Bryskesson: Anthonius.
brythnifr 526, 577.
bryti 628, 685.
Bræðratunga í Biskupstungum 489.
bú 45, 53, 55, 99, 359, 388.
Búalög 167.
Búðardalr á Skarðsströnd 46.
543, 544.
búðarstaða 89.
búfastir menn 45, 522.
búfé 387.
Bugðugil í Sökkólfssdal 47.
Bugenhagen: Johann.
Búlandsnes í Múlaþingi 432,
655.
búlausir menn 45.
buldr 167.
búmenn og bændr 589.
búr (í Skálholti 1541) 629.
Búrfell í Hálsasveit 680.
bursarius 30.
búsgagn 592, 677. Sjá alkanna,
altunna, áttungr, bikar, bolli,
brandreið, bratspeyt, brim-
arafat, brýni, brythnifr,
byrða, dallkeröld, diskar,
drykkjuskálar, fat (föt),
fata, fatabúrvirki, flaska,
floti, flotstampr, gjarðir,
hadda, hálfkanna, hálf tunna,
hamrar, handkvern, hituket-
ill, hnifar, horn, hrifur, hrip,
humlatunna, hverfisteinn,
járnföt, járnkall, járnagl-
ar, járnþundari, kanna, eik-
arker, ker, keröld, katlar,

kistur, klyfberar, koffr,
kvern, lappasaumur, lás, leg-
ill, leirfat, ljáir, lyklar, mat-
hnifr, metaskálar, (minnis)-
horn, mustarðskvern, mælis-
ketill, orf, páll, pálreka,
pípustampr, pottar, púðr-
horn, þundari, reipi, rek-
saumur, sáir, saltker, skápr,
skeið (spónn), skerborð,
skerdiskar, skjólur, skæri,
sleggjur, smábolli, smá-
kerald, smjörstampr, smjör-
tunna, smjörháftunna,
spæni, spónastokkr, staup,
steikteinn, stokkr, stökk-
hróf, stórkeröld, strengr,
strokkar, sveifarjárn, sængr,
sög, tálgöxi, timbröx,
tinfat, tinkanna, tintir, tjöru-
tunna, torfkrókar, torfljár,
trédiskar, trog, tunn-
ur, tunnuker, tunnukeröld,
tunnukatlar, töng, uppgerð-
arkeröld, uppgerðarkatlar,
vallarklár, vefstaðr, veiðar-
færi, vínflaska, vínglas, vín-
tunna, vog, öx.

Bússtaðir niðri við Sund 492,
493.

bústaðr 226, 243, 255, 746.

Bustarfell í Vopnafirði 66—
67, 484, 485.

búsýsla 242.

butter, butyrum 37, 288.

bygging (jarða) 396, 430, 432,
433, 655, 656, 690.

bygging (húsa, húss) 24, 243,
248.

- byggmjölssæði, byggsæði 157
—158, 226.
- Býjasker á Rosmhalanesi 474.
byrða 66.
byrrodur 516.
Bæjarskjalabók 69, 76, 83, 108,
470, 616.
bæklingar 159, 215.
bæn, bænir, drottinleg bæn
(sbr. Pater noster), góðfús-
leg bæn, guðleg bæn, bæn
herrans, kristilegar bænir,
bænaákall, bænagerð 20, 46,
126, 135, 143, 145, 147, 151
—155, 165, 176—177, 188,
191, 194, 199, 202, 203, 214
—212, 242, 250, 252—255,
274. — bænablöð 629. —
bænabók 465. Sbr. smábæn.
- bænhús, bænhússkyld 47, 395,
563, 584, 592, 650. — bæn-
húsdyr 484. — bænhúskú-
gildi 432, 514, 584, 650.
- Bænhúslækr í Bitru 85.
- bær 24, 65, 521, 527. — bæjar-
þorp 140.
- Bær í Borgarfirði 352—353,
428, 754.
- Bær í Ljósavatnshreppi 342.
- Bær á Rauðasandi, sjá Saur-
bæ.
- Bær á Selströnd 664.
- Bær í Súgandafirði 421.
- bætr 333—334.
- Böðvar Eyjólfsson djáknj í
Kjalarnessþingi (1536—
1537) 70.
- Böðvar Jónsson prófastr í
Reykholti (d. 1626) 423.
- Böðvar Sturluson prestur á Val-
þjófsstað (d. 1712) 419.
- Böðvarsdóttir: Katrín.
- Böðvarsson: Steingrímur, Þor-
geir.
- Caligae (boni panni) 487. Sbr.
skóklæði.
- calix 259, 267, 279, 324, 341.
Sbr. kaleikr.
- Calixtus páfi (festum) 437.
- camisia (aurata) 487⁴.
- campanarum baptismus 259.
- cancellarius, canceler 9, 118,
122—123, 168, 358. — can-
celleri 729, 738, 750.
- cani 557, 559. — canon (sacer)
130, 265, 322, 419. — canon
missae, messu canon 165,
322. — canan 165. — lág-
söngvakver, er þeir kalla
canan eða canon 181. Sjá og
sbr. kani.
- canis 464.
- canonicus 161, 265, 300—302,
306, 316, 320, 323, 326. —
cannonicatus 301. Sbr. kan-
úki, kanoki.
- Cantica 317.
- Canticanum(?) 146.
- canticum 131, 135, 152, 161,
164, 267, 269, 277, 322,
—danicum 321. — vulgare
264, 268, 270, 281.
- cantor 161—162, 316—318,
326.
- cantus 258, 260, 264, 270, 286,
306, 308, 316. — latinus 321.
- capellan, sjá kapellan.

- capilium (= hárkolla, nema vera eigi: capitium) 487.
- capitaneus (= hirðstjóri) 708.
- capitularius 66, 397, 558, 560.
- capitulum, capituli, capitula-bræðr 128—129, 136, 138, 147, 156, 178, 192, 236, 251—252, 325—326, 392, 521, 626, 723, 724, 732, 734, 737, 742, 743, 749.
- cappa 278. — choralis 303.
- caput: duo capita Johannis baptistæ 697.
- Cario: Johannes.
- carmina 284—286.
- caseus 288.
- castitas 653.
- casula 267.
- catechismus 118, 124—127, 129, 134—135, 139—140, 147, 157, 159—160, 174, 180, 187, 188, 204, 217, 219, 247, 258, 261—265, 268—269, 272—273, 277, 289, 296, 299, 302—303, 321. — Luthers litli catechismus (catechismus minor) 135, 143, 154, 164, 186, 188, 199, 242, 268—269, 275, 299.
- cathedra Petri 345, 702.
- Cato 215, 284.
- cauda 266. Sbr. dragnótur, ima (yma), söngur.
- cauponaria 289.
- Cecilia Bessadóttir (Bassadóttir) kona Jóns murta Narfa-sonar (1536—1537) 91—92, 103—104, 116.
- Cecilia Loptsdóttir á Egilsstöðum (Hamra-Cetta; 1540—1544) 427, 514—515, 527—529.
- Cecilia mætur hin helga 45.
- Cecilia Pétursdóttir, Loptssonar, fylgikona síra Sigurðar Jónssonar á Grenjaðarstað (1539—1542) 450—451.
- Cecilia Torfadóttir frá Klofa, kona Þorsteins Finnbogasonar (1541) 620.
- Cedronslækr 136, 190, 270.
- ceremoniae, ceremoniur 124, 127, 161, 171, 173—174, 177, 242, 248—249, 255, 260—261, 263, 276, 303, 306, 327—328, 504.
- characteres ficti 323. — Romanæ bestiae (páfans) 315.
- charitas 260, 291, 304, 312.
- Charles Devon málfærslumaður í Lundúnum (1862) 328, 352.
- chorus 285—286, 303, 312, 321.
- Christe eleyson 128, 161, 163, 264, 317, 318.
- Christi blóð, corpus, sjá blóð, corpus. — festa Christi 266—267, 269.
- Christi fideles 419, 447, 461, 652.
- Christian, Christján, sjá Kristján.
- Christiern, sjá Kristiern.
- Christiern Blancke (1542) 711—712.
- Christiernus academiae Haffniensis rector (1541) 689.
- Christiernus Skrock klerker (1537) 326.
- Christofre of Boston (skip) 26, 30.

- Christopher, sjá Kristopher.
 cibus 259, 300, 310.
 Cicero, M. T. 216, 218, 284—286.
 circumcisio (festum) 270.
 cithara 312.
 cives 300, 301. Sbr. borgari. —
 civitas 24—25, 42—43, 261,
 275, 287, 289—290, 292—
 300, 653.
 Claffus, sjá Claus.
 classes scholae 283—287, 327.
 Claues, sjá Claus.
 Claus Bilde riddari til Vandas
 (1537) 123.
 Claus van der Marwitz¹⁾, hirð-
 stjóri á Íslandi (1536—
 1542), dæmdr af hirðstjórn
 1540 á Alþingi 92, 109, 112,
 339—340, 345, 363, 364, 368
 —371, 384—385, 417—418,
 426, 440—441, 444, 445,
 449—450, 451—459, 461,
 —462, 475—476, 481, 503,
 506, 515, 534—542, 543, 549
 —550, 603, 607—608, 618—
 619, 624, 626, 635—639, 641,
 704—705.
 Claus Overlender (1543) 426.
 Claus Podebusk, riddari
 (1537) 123.
-
- 1) Nafn þetta er margvíslega rit-
 að í samtíða skjölum: Marfuissen.
 Marbevit, Marvids, Marvis, Mar-
 witzenn, Marwissenn, Marwijtze,
 Marwizs, Martzwiss, Merwitz(e),
 Merwisso, Merveytze, Moruiz,
 Norduiz, og jafnvel á fleiri vegu.
- Claus Sluck (1484) 47—48.
 claves ecclesiae 265.
 Clawes, sjá Claus.
 Clawese, sjá Claus.
 Clemensmessa, Clemens páfi
 66, 572, 579.
 clenodia 24, 601.
 clerici, cleri, clericie 2, 326—
 327, 448, 464, 511, 606, 652,
 653.
 Clerk: George.
 cloester, sjá klaustr.
 closter, sjá klaustr.
 cloth, sjá klæði.
 coadjutor 292.
 coelebs 464. — coelibatus cleri-
 corum 259, 313, 328, 464,
 652.
 coemiterium 296.
 coena, coena domini, coena
 dominica 258, 259, 263, 264,
 265, 267, 270, 273, 279, 284,
 301—302, 306, 320, 322, 323
 —324.
 coenobium 265.
 collacio, collacionisbréf 431,
 434, 461, 569, 579—580.
 collecta 128, 131—134, 146,
 161, 165, 179, 182, 184, 186,
 202—203, 242, 254, 264, 266,
 268, 276—277, 306—307,
 317—318, 322, 325.
 Colloquia Erasmi 215, 284.
 Comediae Plauti 216, 284.
 commentaria Martini 683, 692.
 commercium avaritiae 276.
 commissarius 298.
 common sanctorum syngjandi
 559. — commonskver með
 nýjahald 558. — commons-

- messur (með nýjahald) 557, 558², 559², 560.
 communicacio 29, 132, 267, 273, 324—325.
 communio (sacra) 74, 277, 306, 315, 321—323.
 communitas 290.
 compilator fabularum 315.
 conceptio Mariae 270.
 Conciliationes locorum pugnantium 486.
 concilium, concilium generale 170, 172, 326.
 concio, concionator 264, 268—269, 271, 278, 283, 298, 300, 312, 316, 321—322, 326—327.
 concubinatus 652, 654.
 condemnacio 52, 280, 289.
 confert (= skríñ) 619.
 confessio fidei 272, 274, 280.
 confessor 101, 486.
 confirmacia, confirmacio, confirmats, confirmeran 22, 448, 524, 723.
 conjugatio 284.
 conjugium 157, 259, 262, 301, 308, 313—314, 328, 434, 652—654, 670. — usus conjugalis 653. — conjugati 670. Sbr. hjón, hjónaband.
 conjunctio divina 653.
 consecracao 265—267, 279, 315, 322.
 consiliarius 258, 293.
 consolationes 295.
 conspiracio 35—36, 402.
 consul 287, 440.
 consuetudo 410.
 contagium 292.
 continentia 653. Sbr. castitas.
 conventus, conventa 665, 682. — conventubröðir 664.
 conversio Pauli 405, 599.
 convitium 464.
 Copemanhavone, sjá Kaupmannahöfn.
 cophandell, coplude, copman, sjá kaupmaðr, kaupskapr, verzan.
 Corinthii 313, 315.
 corporale, corporall 557², 559². 592. — corporalshús (með flugel og perlur) 116, 629.
 corpus Christi (et sanguis) 180, 270, 279, 280, 301, 312, 315, 319—320. — festum corporis Christi 106, 107, 356, 357, 525, 560, 618, 620, 621, 622. Sbr. dýridagr.
 Corvinus, Antonius (f. 1501, d. 1553) postilla Corvini, Corvinspostilla (Gizur biskup kaupir „nokkurar“ 1539; eina á Skálholtsdómkirkja 1541, og eina gefr Gizur biskup síra Snorra Hjálmsyni 1541) 487, 629, 691.
 corvus 36.
 Cosmus et Damianus 60, 436.
 costume 30.
 counseiller 26.
 Courte Bode kaupmaðr frá Lybek (1476) 40.
 creatura 259, 277, 304.
 crimen 273, 278, 293, 297, 653.
 Cronica Johannis Carionis 487.
 Cruse: Johannes.
 crux (sancta, lignea) 260, 262,

- 271, 277, 280—282, 304, 316, 318, 612, 665. — exaltacio crucis 382.
 cubiculum 299.
 cubile impollutum 653.
 cuculla 278. Sbr. hetta (hekla).
 curator 276, 299.
 currus 291.
 custos 289, 327.
 custumer 30.
 cymbalum, cymbala (bjalla) 266, 312.
 Cyprianus martyr 314³.
- Daðadóttir: Guðríðr, Þórunn.
 Daðason: Ormr.
 Daðastaðir á Reykjaströnd 351.
 Daði Árnason, Oddssonar (1598) 451.
 Daði Guðmundsson, sýslunefnd og prófastr, bóndi í Snóksdal (1537—1542) 110—111, 329, 362, 364, 427, 435, 441, 443, 459—460, 463, 465, 468—470, 517, 535, 539, 543—544, 601—602, 614, 637, 638, 642—643, 689, 692—693, 703—704.
 Dacia, sjá Danmörk.
 daemonij (daemones) 259, 301, 308, 314, 319, 323, 653. Sbr. diabolus, djöfull, doctrina.
 Dagfinnsson: Einar.
 daggarðar búnir 713. Sbr. silfr.
 dagr = messa, næssudagr 412, 480, 739, 750.
 dagsbréf 428.
 Dagstygsson: Jón.
- dagsverk (að vinna sóknarpresti; 1542) 746.
 dagverðarmál 517.
 Dalasýsla 601.
 daler 688. Sbr. Jochimsdalr.
 Dalir í Dalasýslu 562.
 dallr 516. — dallkeröld 630.
 Dalr undir Eyjafjöllum 257, 379—380, 401—404.
 Dalr í Eyjafirði 420—421. Sbr. Djúpadalr.
 Dalr í Lóni austr 585.
 Dalr í Patreksfirði (Sauðlaussdalr) 69.
 Dalr í Súgandafirði 422.
 Dalr í Vatnsdal 59. Sbr. Forsæludalr. — Dalsheiði 72—73.
 Daltun: Jón.
 Damianus & Cosmus 60, 436.
 damnacio (aeterna) 261, 278,
 dánardagr (Ögmundar biskups) 435, 693.
 dandikall 591.
 dandikvinna 211, 347, 357, 555.
 danditjenn, dandismenn.
 dandimenn, dandismenn,
 dánumenn 59, 72, 74, 79, 89, 98, 104—105, 111, 123, 201—202, 236, 238, 246, 250, 338, 343, 353, 360, 385, 403, 443, 448, 462, 463, 472, 475, 517, 520, 522, 527, 548, 555, 561, 564, 569, 570, 573, 575, 578, 581, 582, 599, 609, 614, 615, 640, 647, 676, 683, 684, 685, 698, 700, 736, 747.
 dandisfólk 532.
 dandispíka 658.
 dandissveinar 57, 58, 529.

- Daniel Haldórsson prófastr á Hólum í Reyðarfirði (d. $\frac{1}{9}$ 1908) 6—7, 44, 52.
- Daniel: Henrik.
- Danmörk (Dacia, Dania, Danmarck, Danmark, Danmerkríki, Dannemark), Danir, Danskir, danskir menn, Danakonungar 3. 18, 24, 27—36, 39—40, 42, 63—64, 92, 117, 122, 123, 159, 166—168, 222, 242, 254, 256—258, 287, 345, 357, 371, 377, 400, 409—412, 417—418, 435, 462, 465, 468, 469, 470, 471², 473, 475—477, 478², 479, 480—483, 491, 492, 493, 502, 506, 507, 511—514, 515—516, 534, 536—542, 554, 574—575, 591, 603—604, 605—608, 618, 619, 622, 623, 625, 626, 627, 634, 635, 637, 640, 641, 648—649, 652, 704—712, 721—751. — af danskri tungu 539.
- Dantzig 26, 47—49.
- dauðadæmdir menn 196.
- dauðarógr 550.
- dauðir menn 152.
- dauðstíð 63.
- Davíð konungr, Davíðspsaltari (sálmar) 66, 85, 162, 179, 219, 286, 318, 391, 398. — Davíðslíkneski 558, 560.
- debita 324. — debitor 324, 448.
- decima 288—290. Sbr. tíund.
- decollatio Johannis baptistae 86, 270, 659.
- decreta 314, 316.
- degn, sjá djákni.
- Delmenhorst 24, 33, 64², 117, 167, 257, 409, 411, 413, 476, 491, 507, 511, 512, 515, 574, 605, 606, 607, 706, 707, 721, 740.
- denarius 40.
- dentes cetinae 4.
- Depill á Skaga nyrðra 13—17.
- depraedator ecclesiae 279.
- Deryng: Robert.
- de sanctis bók 557.
- Dettmar Lum, kaupmaðr í Hafnarfirði (1536) 71.
- Deuteronomium 218, 286.
- Devon: Charles.
- divortium 670.
- diabolus 308, 311, 319. Sbr. daemonii, djöfull, doctrina.
- diaconus 135, 270, 291, 296, 308, 314—315, 319, 327—328. Sbr. djákni.
- Dialectica Philippi 216, 285.
- Diaskemma (í Skáholti 1540) 518.
- dictan 216.
- dictionarii 283, 284.
- Diðrik van Bramstede (af Brjamsbæ; Vaget, Waget), hirðstjóri (1529—1536; dáinn 1538) 75, 101, 340, 377.
- Diðrik fan Mynden (van Minden; Minnen), fógeti, umboðsmaðr Claus van der Merwitz (1536—1539; veginn í Skáholti 10. Aug. 1539) 75—76, 340, 369, 370, (444—447), 449—450, 451—459, 462—467, 470—474.

- 478—480, 481—483, 492—493, 499, 502—505, 535, 549—550, 603—604, 635—639, 754.
- Diðrik Vaget (Waget), sjá Diðrik van Bramstede (af Brjamsbæ).
- diegn, sjá djákni.
- dies: dies dominicus 265, 268—271, 273, 298, 301, 303, 317, 320, 322. — dies festus 298, 301—302, 322. — dies operosus 263—264. — dies sabbatinus 286.
- dies = festum, 270, 271, 390, 558.
- Dik: Hans.
- Dilsnes (Dilksnes) í Hornafirði 584.
- diocesis 261, 292—293, 295, 297—298, 300, 302—303, 326, 419, 448, 461, 653.
- discant 217.
- discipuli scholarum 324.
- diskar 96, 228, 526, 584.
- disputator 309.
- Ditmersken (Dyttmarkin, Ditmarcia, Dyttmersia, Diettmerschenn, Dyttmerskenn, og í enn fleiri myndum) 64², 119, 167, 257, 409, 411, 413, 435, 476, 491, 507, 511, 512, 515, 574, 605, 607, 706, 707, 721, 740.
- divisio apostolorum 111.
- Divus mons = Helgafell 665.
- djárnar, djárnadæmi 71, 116, 147, 157, 189, 204, 221, 225, 234, 237—238, 255, 338, 389, 492, 493, 585, 687, 727, 735, 736, 746—747. — djárnagarðr 746. Sbr. diaconus, sóknardjárn.
- Djúpadælr í Djúpafirði 546—547.
- Djúpadalr í Eyjafirði 420—421. Sbr. Dalr.
- Djúpafjörðr í Barðastrandar-sýslu 547.
- djöfull, djöfulsins lærdóm, djöfulsins ríki 120, 170—171, 212, 251, 433. Sbr. daemonii, diabolus, doctrina.
- doctores, doctores ecclesiae, evangelii, heilagrar skriptar, theologiae sacrae, heilagir doctores. 117—118, 136, 143, 158—159, 168, 199, 241—242, 244, 258, 259, 270, 301, 306, 312, 313, 319, 414, 491, 511, 512, 689.
- doctrina apostolica Christi, evangelii, pietatis, doctrina sana 125, 257, 259—262, 268, 275, 277, 278, 287, 294, 296—298, 299, 301, 305, 309, 313, 327. — doctrina daemoniorum, doctrina mala 259, 298, 301, 308, 314, 319, 323, 653. Sbr. daemonii, diabolus, djöfull.
- dominica 270, 271, 417, 439, 486, 517, 670. Sbr. Esto mihi, dominica Lætare, Palmarum, Quasi modo geniti. — dominicales 437. — dominicubók 66.
- dómkirkja 8, 129—130, 181—182, 347—348, 399, 424, 430, 460, 464, 467, 531, 533, 564.

- 568, 576, 579, 587, 593, 599
—601, 614, 624, 644, 645,
657, 658, 661—662, 664, 676,
684, 685, 689, 690, 693, 712,
713, 714, 729, 738, 749, 750.
Sjá og sbr. Hólar í Hjaltadal
og Skálholt.
- dómr, dómur (dómari, dómsá-
felli, dómsatkvæði, dóms-
bréf, dómsmenn, dómssam-
þykkt, dómsúrskurðr) 19, 35,
51, 57, 62—63, 72—73, 76—
81, 89—90, 92, 94, 96—98,
101, 114—115, 118—119,
121, 148, 170, 205, 222, 231,
257, 328—329, 333—334,
342—344, 352—354, 358—
360, 362—366, 369, 370, 374,
376, 379, 380, 381, 382, 383,
384, 385, 387, 388, 389, 390,
400, 401, 402, 403, 404, 406,
407, 408, 416, 427, 428, 429,
430, 433, 435, 438, 440, 441,
442, 443, 444, 452, 453, 455,
456, 457, 458, 461, 462, 463,
464, 465, 467, 468, 469, 471,
472, 473, 474, 475, 476, 489,
490, 492, 493, 494, 495, 501,
502, 509, 510, 511, 520, 521,
522, 523, 525, 528, 535, 536,
543, 550, 553, 554, 555, 556,
560, 561, 566, 567, 569, 570,
571, 572, 573, 589, 601, 609,
614, 615, 616, 621, 623, 624,
631, 632, 635, 636, 637, 638,
639, 647, 670, 671, 672, 673,
677, 678, 698, 699, 700, 712,
713, 714, 715, 717, 718, 719,
720. — dómabók, dóma-
syrpa 114, 122, 408, 462, 501,
671, 672, 739. — dómrof 73,
78, 96, 344, 354, 490, 496. —
dómstóll 391, 394.
dómsdagr 151, 208, 224.
domus 258, 288, 292, 299, 312.
Donatus 215, 284.
dothschlag 503, 541.
Draflastaðir í Fnjóskadal 386.
dragnótur 182. — hali drag-
nótta 182. Sbr. cauda, ima
(ýma), söngur.
Drambhóltsstaðir (= Drum-
oddsstaðir) í Biskupstung-
um 406—407.
dráp (manna) 24—26, 481,
499, 603, 635.
dreggjjar 582.
drottinsdagr 436.
drottinssvik 556.
dróttseti 11.
drykk: samneyti í mat og
drykk 79. — drykkja 247.
— drykkjuhús 157, 223. —
drykkjarskál með rauðan
stein 100. Sbr. beyr, bikar,
bjór, bolli, brennivín, búsgagn,
edik, flaska, hálf-
kanna, humlatunna, kannu,
malt, mjodus, mjólk, mjöðr,
staup, sýra, vín, vínflaska,
vínglas, vintunna, öl.
dukat: enckende dukater 649.
— dubbeld (dubilt) dukat
488, 648.
dúkr (hreinn) 150, 207. —
dúkar vígðir, yfir líkneskj-
um 557, 559, 592. — með
kolneskt verk 116.
Dure, v. Nannyng.
dvallvatns 517.

- Dvergasteinn í Seyðarfirði („staðr“) 80.
 dymbilvika 192.
 dýna 584. Sbr. sængrklæði.
 Dynjandi í Arnarfirði 347.
 Dýrafjörðr í Ísafjarðarsýslu 87, 114, 347—348, 351, 355—356, 358—360, 367, 377, 395, 416, 604, 699, 700, 754.
 Dýrastaðir í Norðrárdal 680.
 dyrastúka (í Skálholti 1537) 107.
 Dýrfinna Gísladóttir, Filippussonar, kona Jóns Íslendingss (1533—1539) 68—69, 470.
 Dyrhólmar í Mýrdal 656.
 dýridagr 116, 436, 527, 528. Sbr. festum corporis Christi (s. v. corpus).
 Dyttnersken, sjá Ditmersken. dægr 436.
 Dæli, jörð Meðalfellskirkju í Kjós 605.
 Dögurðarnes á Skarðsströnd 110—111.
 Ebbason: Pétr.
 Ebenezer Henderson 386.
 ebriosi (non admittantur ad sacram synaxin) 274.
 ecclesia 39, 41, 44, 122, 134, 161, 258—259, 261, 263, 265, 266, 268, 270—271, 273—279, 281, 288—289, 292—302, 304—307, 309, 312—316, 318—324, 326—327, 398, 419, 434, 448, 461, 564, 611, 652. — ecclesia englicana 409. — ecclesia apostolica 319. — ecclesia catho-
 lica 319. — ecclesia danica 165, 322. — ecclesia episcopalis 305. — ecclesiastes 326.
 eðalbornir menn 169, 222, 224.
 edik (etyck) 517, 688.
 Edwardus, sjá Játvarðr.
 Efrifjörðr í Hornafirði 584.
 Efrihólar í Núpasveit 595.
 efsta vika 137.
 Eggert Hannesson, Eggertssonar, smásveinn Gizurar biskups (1539—1542), síðar lögmaðr 425, 426, 439—440, 488, 489, 526, 529, 576—577, 586, 685, 686.
 Eggertsdóttir: Guðrún.
 Eggertsson: Hannes (Hans).
 Egidius ábóti 87, 471. — Egidiusmessa 659, 660, 661.
 Egill Jónsson, Einarssonar, á Skarði í Langadal (1537—1541) 335, 343, 667.
 Egill Steingrímsson í Berufirði (1536) 93.
 Egilsdóttir: Arndís, Guðrún.
 Egilsson: Bartholomeus, Hallr, Jón, Páll, Þórðr, Þorlákur.
 Egilsstaðir á Völlum 514—515, 527—529, 693.
 Eið í Eiðamannasveit 104, 646, 716, 717. — Eiðamannasveit í Múlaþingi 104, 515.
 eiðar, eiðstafir 5—8, 81, 97, 115, 144, 200, 255, 329, 352—354, 365, 380, 408, 429, 472, 474, 478—480, 494, 495, 510, 528, 541, 556, 563, 564, 594, 622, 637, 639, 673, 686.

- 698, 699, 700. Sbr. lýrirtar-
eiðr, vígslueiðr.
- eigandi 9, 16, 47, 58, 62, 67,
105, 330, 348, 351, 368, 405,
406, 460, 467, 470, 484, 485,
500, 502, 514, 520, 552, 570,
576, 590, 601, 620, 654, 657,
666, 675, 703.
- eiginkona, eiginkvinna 116,
226, 335, 372, 373, 508, 527,
547, 639, 647, 667, 671, 704,
717, 719.
- eiginmaðr 154.
- eign, fullkomleg, full, full og
frjáls, óbrigðuleg, æfinleg
17, 47, 57—58, 62, 67, 77, 83,
99, 102—103, 108, 110, 111,
335, 348, 361, 366, 367, 368,
376, 377, 378, 386, 397, 400,
405, 407, 420, 424, 442, 451,
460, 464, 467, 469, 476, 484,
495, 498, 501, 502, 515, 518,
519, 524, 543, 545, 547, 548,
552, 554—556, 564, 565, 566,
568, 570, 574, 579, 582, 590,
593, 596, 599, 600, 615, 616,
620, 621, 628, 641, 642, 646,
647, 654, 657, 658, 663, 665,
669, 675, 677, 680, 682, 686,
690, 694, 702, 712, 717, 718,
734, 735, 738, 744, 746. —
eignarvitni 615.
- eik: lxx eikiborð (í Skálholti
1540) 526. — Þýzkt eikar-
ker (í Skálholti 1541) 630.
- Einar (ráðsmaðr í Skálholti
1539—1540) 488, 518, 585
- Einar Árnason prestur á Hall-
ormsstöðum, á Hólmum og
í Vallanesi, officialis fyrir
- austan Lagarfljót, einnig
síðar millum Lagarfljóts og
Skeiðarár, og prófastr frá
Gilsá í Skógum og undir
Öxarheiði, kvænist (1541)
fyrstr klerka í nýjum síð á
Íslandi (1536—1541) 80—
81, 427, 435, 509—513, 592²,
634, 647, 651, 652³—654,
691, 697.
- Einar Benediktsson ábóti á
Munkaþverá (d. 1524) 46.
- Einar Björnsson hirðstjóri
(dáinn 1494) 677.
- Einar Björnsson (1540) 546.
- Einar Brynjólfsson lögréttu-
maðr og sýslumaðr á Espi-
hóli (1537—1542) 105, 363,
367, 539, 564—565, 673.
- Einar Dagfinnsson lögréttu-
maðr í Rangárþingi (1539
—1541) 441, 635, 637.
- Einar Einarsson lögréttumaðr
í Húnavatns- eða Hegra-
nessþingi (1538—1542) 343,
363, 364, 535, 539, 612, 720.
- Einar Eiríksson og Kristínar
Þorleifsdóttur (1540) 570—
571, 573.
- Einar Eiríksson prestur í
Grimstungum (d. 1810) 59.
- Einar Eyjólfsson í Dal undir
Eyjafjöllum (d. 1511—
1515) 257.¹⁾
- Einar Gamlason prestur á Önd-
verðareyri (d. 1538) 381—
382.

1) Hér mundi öllu heldr hafa átt
að standa: Eyjólfssonar.

- Einar Gilsson lögmaðr (1367—1369) 343².
- Einar Gíslason prestur á Helgafelli (d. 1705) 450.
- Einar Guðmundsson á Vatnsleysu í Biskupstungum (1540) 520, 522.
- Einar Hákonarson sýslumaðr í Ási í Holtum (d. 1640) 501.
- Einar Haldórsson prestur (á Torfastöðum; 1539—1542) 402, 698.
- Einar Hálfðanarson í Eyjafirði (1542) 702.
- Einar Hallsson bóndi í Árneshöfði (1496) 54.
- Einar Hallsson prestur á Stað í Kinn (1538—1540) 388, 557.
- Einar Ingimundarson prestur í Núpþingum í Gnúpverjahreppi (1540) 563.
- Einar Ísleifsson á Suðurreykjum í Mosfellssveit (d. 1739) 497.
- Einar Jónsson, lögmanns Sigmundssonar (d. 1560) 68, 380—381.
- Einar Jónsson, Þorlákssonar (d. 1541) 659—660.
- Einar Jónsson (1541) 693.
- Einar Jónsson nyrðra (1737) 701.
- Einar Jónsson, prests greipaglennis, prestur á Skinnastöðum (d. 1784) 56.
- Einar Magnússon í Múlaþingi (1582) 23.
- Einar Murtason (Jónsson) murtur Einarssonar lögmaðr í Þorskafjarðarþingi (1536) 78.
- Einar Nikulássson galdrameistari, prestur á Skinnastöðum (d. 1699) 56.
- Einar Ólafsson prestur í Görðum á Álptanesi og prófastr milli Hvalsnes og Brynjúsdals (1536—1541) 71, 431, 619—620, 631, 633, 664², 684.
- Einar Rafnsson nyrðra (1644) 498, 499.
- Einar Salómonsson (1545) 428.
- Einar Sigurðsson nyrðra (1538) 343.
- Einar Snorrason prestur í Húnavatnsþingi (1397) 16.
- Einar Þormóðsson syðra (1536) 70.
- Einar Þorvaldsson nyrðra (1532) 66.
- Einar Þorvarðsson prestur í Grímstungum (enn á lífi 1401) 13, 15—17.
- Einarsdóttir: Guðrún, Sigríður, Þórunn.
- Einarshöfn á Eyrarbakka 357, 754.
- Einarsson: Ari, Arnfinnr, Árni, Arnljótr, Benedikt, Bjarni, Brynjólfur, Einar, Erlendr, Eyjólfur, Finnbogi, Gizur, Grímr, Guðmundur, Haldór, Jón, Magnús, Marteinur, Oddur, Pétur, Sturla, Svarthöfði, Tumas, Þórður, Þórhallur, Þorlákur, Þorleifur,

- Þórólfr, Þorsteinn, Þorvarðr.
- Einarstaðir í Reykjadal 106—107.
- eineyristollr 366.
- Einmánuðr 44, 45, 437. — Einmánaðarsamkoma 44.
- einyrki 521, 522.
- Eiríkr Banner í Aesdal (1537) 123.
- Eiríkr djákni (1540) 585.
- Eiríkr á Fellj (1541) 685.
- Eiríkr Grímsson kirkjuprestri í Skálholti og prestri víðar (1537—1541) 108, 387, 402, 406, 416, 460, 494, 628, 633, 647, 678, 686, 689.
- Eiríkr Guðmundsson Andrés-sonar í Ásgarði í Hvammsveit (1536—1541) 82, 101, 352—353, 366, 543—544, 614.
- Eiríkr Hallsson prestri í Grímstungum (d. 1777) 60.
- Eiríkr Jónsson, Þórðarsonar, prestri (síðar í Reykholti; 1537—1541) 339, 530, 632.
- Eiríkr Krummedike til Alnerup (1537) 123.
- Eiríkr Magnússon Noregskonungur (d. 1299) 719.
- Eiríkr Mánason (1542) 425.
- Eiríkr Móðólfsson eystra (1539) 405—406.
- Eiríkr Pálsson prestri nyrðra (1538) 375.
- Eiríkr konungur af Pommern (1389—1439) 18—20.
- Eiríkr Torfason („Þorvason“) frá Klofa (1539—1541) 463, 465, 668.
- Eiríkr Þorvarðsson prestri nyrðra (1540—1542) 551.
- Eiríksson: Einar, Hallsteinn, Ívar, Jón, Magnús, Sæmundr, Thomas, Þorleifr.
- ekkjur, ekkjudómr 158, 225, 226, 243, 377, 749.
- ektamenn 88, 669.
- eldaskáli (í Skálholti 1541) 628.
- eldberi 488.
- eldgangr (= eldgos, 1477) 44.
- elditorískurðr 611. — eldiviðr, eldiviðaryrkja 47, 59, 89.
- Eldjárnsstaðir í Blöndudal 676—677.
- eldr 425.
- elemosyne 291, 295, 301.
- elgshorn 4.
- Elisabet, móðir Jóns skírara 315.
- Elisabet, ekkja Diðriks van Bramsteds (1538) 377.
- elli, elliburðir 433, 524, 530.
- Elmenhorst: Hannes.
- Elsebe Hynsken (í Hamborg 1539) 487.
- Elsingure, sjá Helsingjaeyri.
- Elue (Saxelfr) 505.
- embætti (andlegt, biskupsem-bætti, kennimannlegt embætti, embættisgerð) 120—121, 125, 144—146, 148, 153, 156—157, 160, 169, 172—174, 184, 189, 192—193, 195, 201—202, 205, 210, 220—221, 223—224, 227, 230—231, 236—240, 244—245.

- 249, 251—252, 255, 379, 390, 393, 454, 513, 524, 537, 538, 550, 634, 635, 650, 651, 729, 731, 738, 741, 744, 747, 751. — embætti nærkvenna 153. — embættismenn (embittmend) 412, 476, 491, 508, 606, 607, 648, 706, 707. — embættisinnsgli 540.
- enchiridia puerilia 284.
- endimark 391, 394, 595.
- endrbæting 220, 386.
- endrlausn 154, 211.
- endrskirn 137, 190.
- engefer 516, 688. Sbr. sultenengefer.
- Engey á Kollafirði 378, 547—548.
- engi, engjar, engjaland, engjarmörk, engjateigr 23, 59, 60, 156, 222, 227, 237, 498, 686, 733.
- Engihlíð í Langadal 13, 342, 343, 344.
- Engilbrektsson: Ólafr.
- engill, englar guðs 45—46, 119, 137, 170, 182, 191, 373. — allra engla dagr (engladagr) 137, 191.
- Engilráð Sigurðardóttir nyrðra (1539) 416—417.
- England (Anglia, Engeland). Englendingar, Engelskir, enskir menn, Englakonungr. 1—2, 24—36, 38—44, 48, 51—52, 74, 370, 378, 409—411, 417—418, 424, 474—475, 581, 582, 583. — ensk klæði 29—30. — ensk skip 25—27, 29—30. — eingelskar tunnur mjöls 630. — englott, engelott (5 sh. í gulli) 487, 516, 517, 648, 692, 713. — gamalt englott (10 sh.) 486. — enskar krónur 648, 649.
- Enni í Bitru 459, 469—470.
- Ephesus, Ephesii, 138, 251, 272, 304, 312, 319.
- epiphania 189, 270—271, 397.
- episcopus 11, 56, 60, 73, 114, 265, 276—277, 288, 292, 297, 304—305, 307—308, 313—315, 319, 321, 419, 447, 461, 519, 540, 568, 578, 600, 653, 669, 712. — episcopus papisticus 276.
- epistola, epistolae (pistlar) 266, 269, 276, 284—286, 303, 310, 314—315, 341, 683, 692. — epistola Esaiae 271. — epistolae Pauli 286.
- Epistolae Ciceronis 216, 218, 284, 285, 286.
- eplagarður 748.
- eptirför 53.
- eptirkomendr 5, 47, 82, 88, 91—92, 102—103, 109, 113, 214, 226, 347, 357, 366, 371, 378, 386, 460, 484, 500, 546, 548, 576, 640, 657.
- eptirmaðr 433.
- eptirmálsmaðr, eptirmælandi, eptirmælistmaðr 140, 141, 196, 334.
- equus 292—293, 300, 321.
- Erasmus episopus 73.
- Erasmus Rotterodamus (d. 1536) 215, 284. Sbr. Colloquia.

- Erasmus Vordin prestur í Foborg (1537) 326.
- Erdman: Michel.
- erfð, erfðagóz, erfðamál, erfðapeningar 5—7, 83—84, 88, 351, 354, 355, 370, 377, 385, 543, 586, 615, 718. — erfð ens krossfesta 400.
- erfiði, (arfiði) 137, 192, 229—230, 736, 738, 739, 750. — heilagt erfiði 160. — erfiðisfólk 734. — erfiðismunir 231, 245, 251.
- erfingi, erfingjar 5, 17, 47, 58, 67, 70, 72, 76—78, 83, 88, 108, 123, 226, 235, 331, 334, 346—347, 377, 378, 388, 405, 421, 460, 470, 484, 497, 500, 515, 524, 543, 544, 545, 548, 552, 556, 568, 572, 590, 593, 595, 596, 601, 602, 608, 610, 615, 617, 631, 640, 642, 643, 647, 657, 659, 660, 663, 667, 674, 675, 702, 748. — erfingi eilífs lífs 119, 171.
- erindi, erindagerðir, erindi kongs og kirkju 147, 200, 204, 231, 240, 429, 607, 609, 684, 686, 710.
- erkibiskup 230, 453, 455, 457. — erkibiskupsgarðr 399. — erkibiskupserindi 568. — erkibiskupsveizla (á stöðum) 568—569.
- erkiðjálkn 2, 60.
- Erlendr biskup í Færeyjum (1269—1308) 453.
- Erlendr Bjarnason, Marteinsonar (d. 1522 eða fyrri) 696.
- Erlendr Einarsson, Eyjólfssonar, lögréttumaðr á Sólheimum í Mýrdal (1537—1541) 96—97, 328—329, 352, 374—376, 379—380, 401—404, 408, 597, 635, 637, 673.
- Erlendr Eyvindsson (Guðmundssonar) í Strandasýslu (1536—1537) 82, 332.
- Erlendr Guðmundsson hreppstjóri á Holtastöðum (1796—1813) 14—16.
- Erlendr Jónsson prófentumaður í Viðey (enn á lífi 1517) 672.
- Erlendr Jónsson lögréttumaðr á Stóruvöllum á Landi (1537—1542) 329, 445, 463, 501—502, 713, 715.
- Erlendr Jónsson á Hvoli (d. 1723) 104, 364.
- Erlendr Þorvarðsson lögmaðr á Strönd í Selvogi (1537—1542) 97—98, 101, 328—329, 362—363, 364—366, 382—385, 426, 428, 429, 430, 432, 441—444, 461—467, 468—469, 471—475, 481, 492—493, 497, 532, 533—534, 538, 542, 569, 570, 573—574, 589, 608—610, 635—639, 667—668, 715—716.
- Erlendsdóttir: Hólmfríðr, Margrét.
- Erlendsson: Bjarni, Eyvindr, Jón, Ormr, Vigfús.
- Erlingr Gíslason sýslumaðr á milli Gílsfjarðar og Langa-

- ness (1536—1541) 69, 76—78, 84, 88—89, 107, 109—110, 114, 115, 362, 364, 377, 535, 539, 616—617.
- Erwardetown á Englandi 27.
- Esaias spámaðr 138, 192, 271.
- Esge Bilde riddari til Volden (1537) 123.
- Esjuberg á Kjalarnesi, Esjubergsþing 671, 672.
- Esopus, sjá Aesopus.
- Espihóll í Eyjafirði 564, 565.
- Esterlyng (Austmaðr) 26, 32.
- Esto mihi, dominica 270.
- etyck, sjá edik.
- etymologia 285.
- euangelista (evangelisti) 250, 270, 303, 312, 315.
- euangelium (-lia) 134, 135, 138, 144—145, 148, 168, 170, 173, 175, 178, 183—189, 191—193, 196—198, 201—202, 205—206, 208, 213, 223, 230, 236, 246, 249, 251, 253, 254, 258—263, 266, 268—271, 272, 273—274, 278, 280, 283, 288—289, 292, 296, 299, 301, 303—304, 307, 309, 311, 313, 319, 321, 323, 341, 373, 446, 491, 504, 511, 512—513.
- eucharistia 274, 278, 321.
- eunuchus 653.
- Eusebius 315.
- exaltacio crucis 382, 665.
- excommunicacio 79, 278, 435.
- exercitia (scholastica) 285—287, 301.
- exercitus celestis 600.
- expensum 276, 291.
- Eyðalir í Breiðdal 398, 696.
- eyðijarðir, eyðikot 459, 460, 568, 681.
- Eyjafjöll 257, 352, 379, 658. Sbr. Fjöll.
- Eyjafjörðr 44, 45, 101, 102, 336, 342, 347, 367, 389, 419, 420, 421, 451, 490, 564, 565, 566, 621, 622, 673, 674, 703. — Eyjafjarðarströnd 556, 557, 558. — Eyjafjarðarsýsla 621. — Eyfirðingar 44.
- Eyjar = Vestmannaeyjar 582. — Eyjaprestar 399.
- Eyjar í Kjós 378.
- Eyjólfr Árnason, sjá Eyjólfr Einarsson.
- Eyjólfr Einarsson (1476), síðar lögmaðr (d. 1494) 38—39.
- Eyjólfr Einarsson, Eyjólfssonar lögmanns, bóndi í Dal undir Eyjafjöllum (1536—1541) 70, 369, 379—380, 401—404, 426, 430, 496, 549, 599, 668—669, 754.
- Eyjólfr Gíslason mókóllr í Haga (d. 1522) 720.
- Eyjólfr Grímsson, kirkjuprestr í Skálholti og prestr á Stað í Grindavík, og á Melum (1538—1541) 358, 359, 375, 388, 430, 443, 452, 530, 691.
- Eyjólfr Haldórsson biskupsveinn hjá Ögmundi og Gizuri (1539—1541) 495—496, 583, 585, 687².
- Eyjólfr Jónsson á Hjalla

- (1538—1542) 382, 677—678, 698—699.
- Eyjólfr Jónsson prestur á Völlum (d. 1745) 384, 673.
- Eyjólfr Kollgrímsson, ábóta Kóðranssonar, biskupsveinn (1540) 585.
- Eyjólfr Pálsson, sjá:
- Eyjólfr Pétursson, faðir síra Böðvars (1536—1541) 70, 429, 472, 473.
- Eyjólfr Þorvaldsson (Þorvarðsson) í Villingaholti (1539—1540) 408, 583.
- Eyjólfsdóttir: Guðrún, Sigriðr.
- Eyjólfsson: Arnór, Böðvar, Einar, Fúsi, Gunnar, Jón, Magnús, Oddr, Sigmundur, Þórðr, Þórólf, Þorsteinn. eykr 373.
- Eyrabakki, Eyrarbakki, í Arnesþingi 74, 357, 426, 470, 471, 473, 492, 529, 576, 577, 609, 683, 687, 754. Sbr. Bakki.
- Eyjarland í Eyjafirði 367, 621, 622.
- Eyarsund (Oresounde, Sounde) 25, 26, 28—34.
- Eyri í Bíldudal 616.
- Eyr(i) í Bitru 459—461, 469—470, 664.
- Eyri í Borgarfirði austr 104.
- Eyri í Eyrarsveit (Eyrarstaðr) 21. — Eyrarsveit 20, 382.
- Eyri í Flateyjardal 386.
- Eyri (Eyrin) í Hafnarfirði 72.
- Eyri í Seyðisfirði 54—56, 522, 754.
- Eyri í Skutulsfirði 421.
- eyrir 334, 408. — hálfir eyrir í ölmusu 45. — x aurar í geldum sauðum 93. — ka-leikr, er vegr xi aura 115. — fullir aurar 330.
- Eysteinn Finnbogason nyrðra (1532) 66.
- Eysteinn Þórðarson prestur í Skálholti (1539—1541), síðan prestur á Álptamýri 402, 406, 546, 678.
- Eysteinsson: Gísli, Ormr.
- Eystrasalt (slönd) 3.
- Eystrihreppur (= Gnúpverjahreppur) 72.
- Eyszmyn, van Meynen(t).
- Eyvindará í Eiðapinghá 514, 515, 755.
- Eyvindarmúli í Fljótshlíð 333, 334, 369, 753.
- Eyvindarstaðir, Eyvindarstaðaheiði, í Langadal 342—343. — Eyvindarstaðamenn 343.
- Eyvindr Gunnarsson nyrðra (1540) 539.
- Eyvindr Magnússon nyrðra (1537—1538) 105.
- Eyvindsson: Erlendr, Hákon.
- Fabian Becker (1546) 429, 430.
- fabulae 312, 314—316. — Aesopi 215, 284, 312. — fabulator 315.
- facies ecclesiae 275.
- factio antichristiana 259.

- faðir (holdlegr) 2, 7, 16, 45, 64, 67, 80—81, 87—88, 90, 117, 119—120, 150, 154, 160, 166—167, 170—171, 208, 212, 249, 254, 331—332, 346, 354—355, 366, 372, 376, 377, 378, 379, 403, 409, 413, 477, 484, 547, 548, 556, 557, 558, 559, 621, 655, 657, 661, 667, 719. — föðurarfr 668. — föðurfaðir 117, 167. — föðurgarðr 555, 556.
- faðir (andlegr, eilifr, heilagir feðr) 8, 10, 18, 79, 96, 116, 117, 155, 168, 253, 375, 387, 391, 393, 402, 433, 453, 455, 457, 488, 494, 595.
- Faðir vor 183, 193, 203, 253, 324.
- faðmr 62, 66, 211, 398. — faðmr (heys = 20 hestar heys) 397.
- fáfróðir og ólærðir menn 174.
- fái 100.
- faldrocksstakkr 597.
- fálkar (fálkaveiðar, fálkafangarar) 2—4.
- fals (og lygar) 14, 171, 539. — falsari 610. — falsbréf 12—15, 700. — falskaupskapr 587.
- Falstr (Falster) 724, 743.
- familia, familiola 24, 292, 294, 302, 322, 341.
- famulus 305, 311.
- fangelsi 151, 209.
- fardagar 70, 81, 105—106, 334, 337, 359—360, 380, 388, 389, 403, 404, 408, 436, 511, 615, 620, 654. — fardagavika 55.
- farmgjald 36.
- farvegr 59, 611, 612.
- Fáskrúð, á í Miklaholtshrepp 13. — Fáskrúðarbakki 717, 718.
- Fáskrúðsfjörðr eystra 654.
- fasta 45, 126, 176, 343, 347, 386.
- fastaeign 12, 454, 455, 457, 520, 529, 564.
- fat (matarfat) 228. — hvítt fat 100. — rautt fat 100.
- fata, fötur 66, 100, 398.
- fatabúrvirki 630.
- fátækir menn, fátækt fólk, fátækir guðs vesalingar 46, 149, 156, 158, 169, 174, 213, 221, 227—229, 231, 233, 235—236, 238, 243, 246, 249, 255, 520, 521, 522, 537, 716, 728, 747. — Sbr. förumenn. — fátækra manna gagn 736. — fátækt, fátækdómr, fátækt landsins 373, 383, 385, 537.
- fávísir menn 158, 165, 197, 241.
- Faxalækr í Vestrhópi 498.
- fé (fémunir) 5—6, 45, 60, 67, 76, 96, 331, 334, 354, 369, 370, 385, 422, 472, 475, 478, 479, 490, 502, 521. — liggjandi fé 250. — fjárframlög 605. — fégirnd 249. — fégjafir 224. — fjárgreiðsla 431. — fjárhald 615, 747. — fjárhaldsmaðr 236, 615, 718. — fékaup 717. — fépins

- 156, 415. — fésekt, fjársekt 79, 91—92, 102—103, 346, 353, 415, 704. — fésjóðr 489. — féskipti 369. — féskrípt 213. — fjártaka, fjárattekt, fjárupptekt 53—55, 490, 636. — févöxtr 389.
- fé (fénaðr) 65, 510. — fullroskið 100.
- feðgar 15.
- feðgin (= foreldrar) 621.
- félagi 462.
- félegr dagr 48.
- Fell í Dýrafirði 351, 355.
- Fell á Fellsströnd 555. — Fellströnd 565. — Fellsþing 566.
- Fell í Sléttahlíð 551
- fellihengi 685.
- Fellslág í Öxarfirði 56.
- femina 263, 282—283, 327.
- fénaðr 44, 510. — fénaðarávöxtr 222. — fénaðarþeik 498.
- ferð 403, 404, 516. — ferðagrið 485. — ferðamaðr 432, 652. — ferðasaga 424.
- feria, feriae 110, 270, 517. — feriahymni 129.
- Ferjubakki á Mýrum 571.
- festi (í agnus dei, í pípu) 689, 714. Sbr. naffesti.
- festing, festingarbréf, festingardagr 116, 421, 596, 716, 717.
- festum, festa magna 266. — tria majora 288. — festa sanctorum, sjá og sbr. annunciatio, apostoli, ascensio, assumptio, Bartholomeus, Benedictus, Calixtus, circumcisio, Christus. concepcio, corpus Christi, decollatio Johannis, divisio, epiphania, Erasmus, exaltatio crucis, Gregorius, invencio crucis, Johannes baptista, (Jónskirari), Jón Ögmundarson, Laurentius, Maria mæ, María Magdalena, Martinus, Matthias, Michael, Nereus et Achilleus, omnes sancti, pentecoste, Paulus, Petrus, Philippus, presentatio, purificatio, reliquiae, transfiguratio domini, visitatio.
- feygingsskapr (jarðarinnar) 527, 528, 529.
- fides christiana 301, 306, 409.
- Fiflholt í Landeyjum 62—63.
- figura (dictionum, orationum, sententiarum) 216, 285.
- Filippus Jónsson prestur í Sauðlaussdal (1533—1541) 69, 470, 616.
- Filippus Runólfsson, „bóndi“ og lögréttumaðr í Rangárþingi (1537—1542) 98, 329, 333, 463, 465, 517, 597, 637, 638, 673, 713, 715.
- Filippusson: Jón.
- filius dei (unigenitus) 259—266, 275, 282, 305, 309. — filius in Christo 461.
- filnun 583.
- fingrgull 713.
- Finnafjörðr í Múlaþingi 67.
- Finnbogadóttir: Guðlaug.
- Finnbogason: Eysteinn, Jón, Sveinn, Þórhalli, Þorsteinn

- Finnbogi Einarsson, ábóta Benediktssonar (ekki í Ísleifssonar, eins og leingi hefir verið talið), prestur, og ábóti á Munkaþverá (1495—1529) VII, 253. Sjá að öðru leyti registr VII., VIII. og IX. bindis.
- Finnbogi Jónsson lögrétumaðr í Múlaþingi (1538—1540) 396, 527, 528.
- Finnbogi Jónsson í Þingeyjarþingi (1634) 701.
- Finnur Jónsson biskup (d. 1789) 340, 371, 374, 376, 392, 413, 458, 481, 485, 530, 533, 536, 548, 549, 569, 599, 603, 605, 619, 634, 681, 709, 720.
- Finnur Magnússon leyndarskjalavörðr (d. 1847) 434.
- Finnur Nikulássson undir Múla á Skálmarnesi (1703) 86.
- Finnsdóttir: Guðrún.
- firðir (= Austfirðir) 651.
- fiskr (skreið, visch) 8, 60, 61, 156, 222, 399, 401, 432, 447, 475, 503, 518, 525, 538, 542, 577, 587, 588, 591, 595, 596, 705. — fiskhelgi 700. — fiskikaup 705. — fiskikaup konungs 424. — fiskatiund 428. Sbr. hlutarskreið, mortes, skreið, stökkfiskr.
- Fit undir Eyjafjöllum 598.
- Fitjar í Skorradal 497—498.
- Fitt: Hans.
- fjall 21, 47, 372.
- Fjall (Hólsfjöll) 57.
- fjara 62—63, 582.
- Fjarðarhorn í Hrutafirði 664.
- Fjarðarhorn (minna) í Strandasýslu 679, 681.
- Fjón í Danmörku 222, 721, 724, 742.
- fjórðungur (lands): fjórðungs útleið 719.
- fjórðungsgjöf 257, 332, 421, 556, 718.
- Fjórðungshóll í Öxarfirði 57.
- fjórmenningsmægðir 694, 703.
- fjós 629.
- Fjósatunga í Fnjóskadal 450—451.
- Fjölninn: Þorsteinn.
- Fjöll (Eyjafjöll) 596.
- fjölmæli 684.
- Fjölsvinnur Helgason syðra (1539—1541) 474, 668.
- Fjörðr í Mjóafirði 712.
- Fjörðr í Seyðisfirði 80—81.
- fjötrar 444.
- Flandern 51.
- Flangagil í Eyrarsveit 21.
- flaska 517. Sbr. vínflaska.
- Flatey á Breiðafirði 86—89, III—III2, III4, 545, 664, 675.
- Flatey fyrir Flateyjardal (Flettö) 708.¹⁾ — Flateyjardalur 386.
- Flatey í Hornafirði 686.
- flaugel, sjá flugel.
- Flekkudalur í Kjús 378, 604, 605.
- Flensborg 327.
- Flettö, sjá Flatey.
- Fljót (Skjálfafljót) 594.

1) Gæti þó átt við Flatey í Hornafirði.

- Fljót(in) í Skagafirði 104, 105, 348, 551, 666, 701, 702.
- Fljótisdalur í Múlaþingi 23. — Fljótisdalshérað 80, 527.
- Fljótshlíð í Rangárþingi 334, 355, 368, 378, 422, 547, 596, 753.
- Fljótshólar í Flóa 430.
- Fljótstunga í Hvítársíðu 679.
- Flói(nn) í Árnessþingi 430.
- Flókadalur í Fljótum 551, 701, 702.
- floreni in auro 294.
- flot 518. — flotstampr 525.
- flotj 96.
- flugel (flovel) 116, 596, 597, 688. — flugelshúfa 487, 692.
- Flæderöy 517.
- flærð(arkaup) 502, 587.
- Fnjóskadalr í Þingeyjarþingi 386, 450, 451.
- Foborg (Faaborg) 321.
- fóðrafé 584. Sbr. hestar.
- foenum 294.
- foetus 281.
- fógeti (konungs: foged, foget, fogderi, fœti, fouget, fogvitæ, fouiti, foveti, foweti, vaget, vogeth) 65, 91, 121, 340, 345, 368, 412, 426, 428, 429, 440, 441, 443, 444, 445, 446, 475, 476, 482, 491, 502, 503, 505, 815, 536, 538, 539, 540, 541, 542, 549, 575, 603, 607, 627, 706, 707.
- folar 100.
- folöld 23, 156.
- fontr 138, 193. — fonthúfa 557, 559. — fontklæði 438. — fontsumbúningr 398.
- forbaðstofa 628. Sbr. baðstofa.
- forboð 375, 390, 393, 402, 403, 404, 413, 415, 458, 496.
- fordjörfun, fordjarf 241, 392, 394, 686.
- fordúkar 592, 695.
- fordæming 205, 208.
- foreldrar, foreldri 67, 139, 193—194, 214, 220, 386, 545.
- forfaðir, forfeðr 143, 199, 537, 623, 626.
- forfang 412, 491, 515, 641, 707.
- forföll 490, 718.
- forhertir menn 197—198, 205.
- forlagseyrir 90, 521, 567.
- forlátsheingi 685.
- forleeningh 728.
- forlíkan 543.
- forlitning 390, 393.
- form 688.
- formaður (skips) 562, 687. — formannskaup 562.
- formenn (kirkju, klaustra) 10, 82, 91—92, 102—103, 159, 357, 360, 366, 376, 386, 409, 439, 470, 519, 524, 530, 531, 533, 534, 552, 593, 632, 635, 665, 681, 685, 691, 692.
- formæli 185.
- fórn, fórnfering 120, 166, 171.
- fornicarii, fornicatio 653.
- forráðsmaðr 749.
- forræðari 610. — forræðelsi 609.
- forræði (frjálst) 47, 58, 67, 83, 108, 110, 360, 366, 377, 378, 405, 460, 470, 484, 543, 548, 552, 590, 616, 620, 657, 658, 675.

- fors 464, 466.
 forsmánari 224.
 forstaða 226, 247, 682, 747. —
 forstöðumaðr, forstandari,
 forständer 227—228, 728,
 729, 735, 737.
 forste, sjá fursti.
 Forsten, Hans van.
 forstjóri, forstjórnarmaðr 214,
 221, 236, 455, 609.
 forstofa (í Skálholti 1541)
 629.
 forsvarsmaðr 334.
 forverari, forveri 2, 109, 156,
 415, 434, 560, 632, 712, 713.
 Fosse, Jakob.
 fóstr (foetus) 210—212.
 fótr 136—137, 190, 220, 232.
 — fótspor 391, 394. — fóta-
 þvotr 190, 270.
 fox (í kaupum) 502.
 fráfall 225, 396.
 fráfarur 343.
 fragilitas humana 275.
 Frakkland, Francia 3, 51, 409.
 — frandtz, franske kroner
 648. Sbr. morbus gallicus.
 framburðr 34, 81, 437.
 framferði, framför 144, 382,
 391, 394, 478, 479, 502, 536.
 framfæri, framfærsla 89—90
 521, 523, 566, 567, 736, 738.
 framliðnir menn 163, 178, 209,
 226, 235.
 Francia, sjá Frakkland.
 Franciscus hinn helgi 311. —
 Franciscusmessa 483.
 Franciscus Vormordi prestr í
 Málmei (1537) 326.
 frater, frater in Christo, fra-
 ternitas 259, 272, 281, 295,
 314, 322, 342, 344, 349, 409,
 411, 644, 645. — fratres
 Divi montis 665.
 Frederik, sjá Friðrik.
 frelsari 170, 184, 211, 254, 574.
 frelsi (og friheit), frelsi föð-
 urlands vors 387, 415, 447,
 454, 743.
 Fremribrekkur á Langanesi
 484—485.
 Fremrinúpr í Núpsdal 593.
 Frere, James.
 Freygerðr, kona í Rangárþingi
 (um 1540 og síðar) 598.
 Freysteinn Grímsson prestr í
 Stafholti ((1523—1541) 61,
 339, 359, 361, 375, 424, 428,
 430, 452, 494, 530, 631, 633,
 640, 641, 642.
 Friderick, Johannes.
 friðleikr (fjár) 17, 389.
 friðr 45, 149, 205, 415, 433,
 454, 475, 515, 537, 549, 588,
 627. — friðbréf 426. — frið-
 kaup 9.
 Friðrik I. Dana- og Norð-
 manna konungr (d. 1533)
 63—64, 256, 363, 413, 553.
 Friðrik Leddinghusen frá
 Brúnsvík (1469) 36—38.
 Fridrisson, sjá Friis.
 friheit (landsins, kennimanna,
 krúnunnar, gömul) fri og
 mak 156, 221, 246, 255, 524,
 532, 533, 550, 569, 622, 623,
 632, 635, 732.
 Friis: Jóhann, Nikulás.
 frillulifi, frillulifnaðr, frillu-

- lifisfólk (-menn) 198, 205, 245, 435, 633, 634.
 Frislandia 3.
 frjádagr 46, 161, 187.
 frámr maðr 731.
 frú (frú abbadis, vor frú) 45 —46, 56, 431, 488, 516, 562, 572, 688.
 fruct (og landgildt) 724, 725.
 fructus fidei 260, 262. — fructus uteri 281—282.
 frumvarp (ordinanzíu) 423.
 fræði (kristileg) 373.
 frændr, frændsemi, frændkona 90, 422, 469, 517, 518, 519, 521, 523, 566, 592, 593, 597, 667, 730, 731. — frændsemisspell 435. Sbr. foreldri, forfaðir, föðurfaðir.
 fugl (í innsigli) 2, 421. — fuglver 8. Sbr. accipiter, anser, aves, corvus, gáshaukr, geirfálki, girofalco, haukr, heingæs. Sbr. aucupes.
 fúí 60, 379.
 fullmakt 466, 607.
 fullnaðr 690. — fullnaðar-bókareidr 511. — fullnaðar-dómr, fullnaðargerð, fullnaðar samþykkt 63, 77, 79, 89, 96, 98, 114, 120, 333, 358—359, 362, 363, 379, 383, 387, 402, 407, 442, 443, 453, 463, 472, 494, 501, 521, 522, 535, 555, 566, 570, 614, 631, 636, 647, 667, 671, 678, 698, 713, 715, 718, 742.
 fullrétti, fullréttisorð, fullréttisverk 9—10, 19, 73, 97, 344, 359, 365, 380, 388, 402, 403, 408, 472, 587, 673.
 funus 281.
 furcatura 4.
 Furstene, Henrik van.
 fursti 21, 371, 375, 413, 481, 504, 506, 507, 622.
 Fúsason: Gizur (Vigfússon?) Páll (Vigfússon), Jón.
 Fúsi (Sigfús) Brumannsson í Dýrafirði vestra (1542) 699—700.
 Fúsi Erlendsson, sjá Vigfús Erlendsson.
 Fúsi Eyjólfsson í Rangárþingi (1537) 98.
 Fúsi Helgason eystra og vestra (1537—1541) 110, 597, 616.
 Fyen, sjá Fjón.
 fylgi, fylgjarar 57, 379, 391, 451, 455, 458, 462, 463, 464, 499, 635, 636.
 fyrirdæming (eilíf) 148, 149, 173, 206, 224.
 fyrirheit 246.
 fyrirsetukona 210. Sbr. yfirsetukona.
 fyrirsjón, fyrirsjónarmaðr 217, 222, 225, 236, 255, 360.
 fyrnd 389.
 fæði, fæða, fæðsla 118, 120, 148, 169, 204, 228, 234, 248, 417.
 fæðing, fæðingartími 137, 152, 191, 210, 212.
 Færeyjar 436, 453, 465, 469, 471, 473, 478, 480, 493, 536, 540, 618, 622, 623, 625, 626, 635, 637.

- færi 581.
 færleikar 521, 523.
 færur 581.
 föðurfaðir 411.
 föðurland 447.
 föng 508.
 fönn: fent fé 610.
 förste, sjá fursti.
 förumenn, fylgd þeirra og flutning 520—523.
 föruneysi 231.
 föstudagar 171.
 föstudagrinn langi 192.
 föstuinnangr 66—67, 189, 436, 551.
 föstulögmál 120.
 föstutiðir 46.
 föt (og matr) 385, 736.
- Gabriell (of Boston; skip) 31—32.
 gaddr (fyrir hurð) 55.
 gadespeningar 486.
 gáfur, gafuer 227, 238, 249—250, 252, 325, 512, 513.
 gagn og góði (gæði, ábotun, nytjar, nytsemd), gagnsemd, gaffn och beste 45, 55, 214, 244—245, 252, 348, 384, 449, 586, 675, 686, 728, 747, 748.
 gagndagar, gagndagavika 68, 353, 436, 437.
 Galatae 683, 692.
 gallicus morbus 292.
 Galma(n)stunga, sjá Kalmanstunga.
 Galmatjörn í Höfnum 60—61, 378.
- Galtastaðir á Útmanasveit 696.
 galti 425.
 Gamalielsson: Þorleifr.
 gamall maðr 63.
 gamall siðvani 724.
 gamla lögmál (= gamla testament) 129, 161—162, 179.
 Gamlason: Einar.
 Gamli Magnússon eystra (1532) 66—67.
 Gamli sáttmáli 7, 626.
 ganga (til fjársafns) 343—344.
 ganga (beit) 744.
 Garðar á Akranesi 430, 643.
 Garðar á Álptanesi 68, 71, 378, 547, 619.
 garðr (fiskigarðr) 89.
 garðr (landamerki) 17, 56.
 garðr, gaardt (= búgarðr, jörð, praedium) 8, 55, 64, 75—77, 87, 99, 108, 332, 354, 358, 360, 375, 379, 439, 449, 477, 594, 640, 641, 708, 724, 725, 726, 732, 733, 735, 737, 743, 744, 746. — garðrinn (Sefrit) Skálholtskirkju í Noregi 399.
 Garðr í Dýrafirði 367.
 Garð(s)dalur, (Garp(s)dalur í Geiradal) 500, 664².
 gáshaukar 2.
 gata 21, 82.
 gáttir: innan gátta 65, 398.
 Gaulverjabær í Flóa 422.
 Geble Pétursson (Gilbanus), meistari og biskup í Björgvin (1537—1541; d. %

- 1557) 337—338, 344—345.
399, 426, 433, 435, 488, 694.
Gedtsser, sjá Gizur.
Geir Vidalín biskup (d. 1823)
15.
geirfálkar 1—2, 4.
Geirhólmur á Ströndum 56, 89,
92, 555, 699.
Geirlaug Jónsdóttir vestra
(1539) 421—422.
Geirmundur Jónsson djákni
nyrðra (1538) 389.
Geirmundur Þorkelsson eystra
(fyrir 1537) 104.
Geirröðareyri á Skógarströnd
601.
Geirsson: Jón.
geisladagr 98, 501, 593, 699.
Gelasius papa 316².
geldfé 17, 337.
Geldingalækr á Rangárvöllum
562.
geleith (geleide) 483, 485, 517.
Gellisdóttir: Þóra.
Gellisson: Þorvarðr.
Gemlufall í Dýrafirði 367.
Genesis 129, 179, 264.
genetrix dei 311.
George (of Boston, skip) 31.
George Clerk (1468) 33—34.
George Garneter (Garnere,
1468) 31.
George Heriotte (1468) 29.
George (of London, skip) 28
—30.
Georgius (1539) 487.
Georgius beatus, sanctus, Jur-
gin 307, 728, 737, 748.
Georgius Samsingius frá Ár-
ósum (1537) 326.
- Georgius Wiberganus, klerkr
í Kaupmannahöfn (1537)
326.
Georgius Winther, prédikari í
Haderslev (1537) 327.
Gerard junkur af Delmen-
horst (1468) 33—34.
Gerardes Goode, austmaðr
(1468) 32.
Gerðhamrar í Dýrafirði 679,
681.
Gerhardus Slewerth, klerkr í
Flensburg (1537) 327.
Gernemuth, sjá Járnamóða.
Gert Dobbjelster (1539) 486.
Gert Reueling (1536) 76.
gesthús (í Skálholti 1541) 628.
Gestsstaðir í Norðrárdal 680.
getnaðr 137, 191.
geymslumaðr 691.
Gilbanus, sjá Geble.
Gilbrikt Jónsson prestur á
Breiðabólstað í Vestrhópi
(1541) 612—613.
Gildenstjerna: Knútr.
gildæ 295. — gildemaister 29.
— gildispeningar 235.
Giljá í Húnavatnsþingi 72—
73.
Giljaland í Haukadal 602.
Gillastaðir í Reykhólasveit
675.
Gils Gilsson (1547) 430.
Gilsá í Skógum 23, 651. —
Gilsárskógar 651.
Gilsfjörðr 111, 500, 614.
Gilsson: Einar, Gils.
gipting, giptumál 497, 668. —
giptingarmaðr 421, 717.

- girofalcons Islandenses 1—
4. Sbr. geirfálki.
- Gíslá, Gíslárskógar, sjá Gíslá.
- Gísladóttir: Dýrfinna, Þórdís.
- Gíslason: Árni, Björn, Einar,
Erlingr, Eyjólfur, Hákon,
Haldór, Jón, Sigurðr, Þórðr.
- Gíslí syðra (1540—1543) 426,
585.¹
- Gíslí Bjarnason prófastr á
Melum (d. 1771) 355, 547.
- Gíslí Eysteinnsson í Rangár-
þingi (1537—1540) 333,
501.
- Gíslí Guðmundsson prestr
nyrðra (1538—1540) 388,
572.
- Gíslí Guðmundsson lögréttu-
maðr í Þórsnessþingi (1542)
717.
- Gíslí Guðmundsson syðra
(1539) 472, 473.
- Gíslí Hákonarson lögréttu-
maðr á Hafgrímsstöðum
(1540) 535, 539.
- Gíslí Jónsson officialis í Odda
(1476) 38—39, 41, 43.
- Gíslí (Þorgíls) Jónsson lög-
réttumaðr á Marðarnúpi
(1519—1541) 57—59, 73,
363, 535, 539, 612.
- Gíslí Jónsson syðra (1536—
1541) 70, 597, 691.¹
- Gíslí Jónsson prestr, síðar
biskup í Skálholti (1537—
1541) 108, 110, 123, 257,
339, 426, 530, 534, 554, 633,
640, 642, 665.
- Gíslí Nikulássson prestr vestra
og syðra (í Kallaðarnesi;
1537—1541) 110, 530, 563,
633. Sbr. Þorgíls Nikulás-
son.
- Gíslí Oddsson syðra (1536—
1537) 70.
- Gíslí Oddsson biskup í Skál-
holti (d. 1638) 753.
- Gíslí Sigurðsson prestr nyrðra
(1540) 571.
- Gíslí Sigurðsson (1703) 336,
450.
- Gíslí Simonarson syðra (um
1540 og síðar) 598.
- Gíslí Valdason lögréttumaðr
í Árnessþingi (1496) 54.
gisting 360.
- Gizur Einarsson, djákn og
prestr, og síðan biskup í
Skálholti (1537—1542),
bréfabók hans, 117, 122,
124, 167, 256—257, 338—
341, 344—345, 347, 349—
350, 400, 402, 406, 422—
438, 439, 440, 444, 446, 447
—448, 481—483, 485—489,
495, 499, 511—514, 515, 516
—518, 524—526, 529—534,
548, 554—555, 560—564,
567—569, 575—590, 598—
601, 605—611, 613—614,
617—619, 623, 628, 630—
635, 643—648, 650—654,
655—658, 661—662, 663—
665, 668—671, 674—676, 677
—678, 681—694, 696, 698—
699, 703—704, 705—706,

1) Övíst er, að þetta sé alt einn
maðr.

- 707, 709—711, 712—716, 721, 755.
- Gizur formaður (1540) 562.
- Gizur Fúsason (Vigfússon, bróðir Páls lögmanns?) prestur í Kirkjubæ í Vestmannaeyjum (1546) 429, 598.
- Gizur Jónsson syðra (1536) 70.
- Gizur Jónsson prestur í Stafafelli (1576—1610) 634.
- Gizur Þorvaldsson jarl (d. 1268) 5—6. — Gizurarsáttmáli (1262) 5—6.
- Gizurardóttir unn (1113). Valgerðr.
- Gizurason: Brynjólfur, Jón.
- gjald, gjald og gjöf 80, 83—84, 90—91, 109, 112—113, 331, 370, 378, 428, 430, 539, 548, 663, 667, 703.
- gjöf, gjafir, gjafabréf 20, 59, 67—68, 81, 99, 115, 125, 331—332, 369, 470, 497, 555, 556, 569, 570, 571, 572, 573, 654, 662, 666, 674, 703, 718.
- Gjögur á Ströndum 664, 679, 681.
- gjörð, gjarðir á ílátum 65, 396.
- gjörningr 62, 69, 72, 76, 83—84, 88—89, 99, 107, 108, 110, 171, 236, 330, 335, 361, 377, 450, 459, 460, 468, 518, 546, 553, 555, 570, 572, 573, 602, 617, 620, 657, 666, 668, 672, 690.
- gjörningslaun (smíðalaun) 424.
- gladiel 685. Sbr. gladius.
- gladius (ecclesiasticus) 261, 279.
- glas, sjá vínglas.
- glaspottr 425.
- glatstigr 391, 394.
- Glaumbær í Skagafirði 20, 99, 257, 350—351, 384, 474, 571—572.
- Glaumstaðir (Glúmsstaðir) á Hornströndum 679, 680.
- gleði 433.
- Glerá í Eyjafirði 44.
- glersmeltr kross 397.
- glitsaumr 592.
- Gljúfrá í Húnavatnsþingi 72—73.
- Gljúfrá á Skógarströnd 111.
- glóðarker 85, 500, 557, 559.
- Glúmstaðir, sjá Glaumstaðir.
- glæpir 141—142, 148, 238, 239—240. — glæpamaður 634.
- Glæsibær í Eyjafirði 565.
- Gnúpr í Dýrafirði 428.
- Gnúpr (= Öxargnúpr) 57.
- Gnúpsmýri í Öxarfirði 56.
- Gnúpufell í Eyjafirði 673, 674.
- Gnúpverjahreppur í Árneshöfði 71, 568.
- góðar listir 169.
- Godewyne: Richard.
- góðfýsi 691.
- góðgerðir 228.
- góðheit 384.
- góðir menn (gode mend) 11, 16, 21, 23, 58—59, 61, 66, 68, 70, 73—74, 76, 81—87, 90—93, 99, 102—108, 110—116, 116, 246, 330—331, 333, 335—337, 342—343, 346—

- 348, 351—352, 354—357, 359, 361, 363—364, 366—367, 375, 377, 378, 380, 382, 384, 386, 389, 395, 401, 402, 405, 406, 409, 416, 419, 420, 421, 434, 439, 449, 450, 460, 462, 467, 468, 469, 470, 471, 474, 478, 479, 480, 483, 484, 490, 492, 493, 495, 496, 498, 499, 500, 508, 514, 515, 518, 519, 520, 523, 528, 532, 533, 534, 535, 537, 543, 545, 546, 547, 548, 550, 551, 552, 553, 554, 555, 557, 564, 565, 566, 568, 569, 571, 572, 573, 577, 580, 587, 589, 590, 593, 595, 598, 599, 601, 602, 604, 612, 614, 616, 620, 621, 622, 623, 626, 639, 641, 643, 650, 654, 656, 657, 659, 660, 661, 662, 663, 666, 667, 668, 669, 670, 673, 674, 675, 676, 682, 684, 685, 699, 702, 703, 704, 716, 717, 719, 720.
- góðir peningar 554.
- goðorð 7.
- góðverk 146, 172—173, 175—176, 187, 203, 391, 394.
- Góe 436, 437.
- Goodman: Johannes.
- Gotar, Gothi, Gotti, Gotten, Gotter, Gotæ, Go(t)tland 18, 24, 63—64, 117, 257, 409, 411, 412, 476, 491, 507, 511, 512, 515, 574, 605, 607, 706, 707, 710, 711, 721, 739.
- Gottorp 63, 64, 65, 511, 512, 513, 514, 705, 706, 707, 708, 709, 710, 711, 712.
- Gottskálk Jónsson prestur í Glaumbæ (d. 1590) 20, 257, 384, 474.
- Gottskálk Nikulásason biskup á Hólum (d. 1520) 57—59.
- Gottskálksdóttir: Kristín.
- Gottskáلكsson: Guðni, Oddr. góz 8—9, 12, 19, 57, 63—65, 77, 225, 227, 233, 246, 255, 412, 413, 449, 459, 472, 475, 503, 541, 542, 642, 680, 728, 735, 736, 737, 738, 745, 748.
- graduale, grallari, grallarsöngur 66, 131—132, 182, 266, 397, 557, 559, 691.
- gradus prohibitus 274.
- Graeca lingua, Graeci 285, 322. Sbr. gríska.
- Grafardalur í Skoradal 498.
- Grafargil í Önundarfirði 83—84.
- Grafarhryggir í Sökkólfssdal 47.
- Grafningur í Árnessþingi 497.
- grallari, sjá graduale.
- Gram: Hans.
- grammatica, grammatica Philippi 215—217, 284—285.
- grámunkur 414.
- Grantham 31.
- graptartól 528, 529.
- Grasakró í Vopnafirði 67.
- Grasgarðr (inn; Getsemane) 136, 190.
- Grásteinn (á landamerkjum Bárar) 21.
- Gratianus meistari 314.
- Gregorius páfi hinn helgi, Gregoriusmessa 9, 105, 348, 415, 416, 455.
- greifi 64, 117, 167, 411, 413.

- 476, 491, 507, 511, 512, 515, 574, 605, 607, 706, 707, 721, 740.
- Greipr Jónsson prestur vestra (1536—1537) 78, 114.
- Grelle: Jochim.
- Grenewych 28.
- greniborð 526.
- Grenivík í Höfðahverfi 330, 342, 676—677.
- Grenjaðarstaðir í Reykjadal 105—107, 335—336, 345, 351, 558.
- greptran framliðinna 152, 178, 209—210. — greptrarstaðir 209.
- grex (söfnuðr) 652.
- Grey: John.
- grið, grið og friðr 515, 587, 588, 589, 590, 750. — griðrof 53.
- Grillir í Fljótum 701—702.
- Grimastaðir í Andakíl 361.
- Grímur Einarsson nyrðra (1539—1542) 450.
- Grímur Jónsson (fyrrum) lögmadr á Ökrum (1538—1541) 363, 539, 635, 637, 720.
- Grímur Jónsson, Sigmundssonar, Brandssonar lögmans (1539) 421—422.
- Grímur Magnússon sýslumadr í Langholti (d. 1723) 378.
- Grímur Pálsson á Möðruvöllum (d. 1526) 442.
- Grímur Sigvarðsson (1541) 693.
- Grímur Skúlason prestur í Hruna (enn lífs 1579) 117, 123—124, 167, 256—257, 730.
- Grímur Thorkelin leyndarskjalavörðr (d. 1829) 411, 412, 417, 462, 468, 470, 471, 478, 479, 492, 502, 506, 534, 554, 640, 641, 706.
- Grímur Þorsteinsson prestur í Holti í Önundarfirði (1507—1517) 115.
- Grímsey 436.
- Grímsnes(ið) í Árnessþingi 492, 493.
- Grímsson: Arngeir, Ásbjörn, Eiríkr, Eyjólfur, Freysteinn, Jón, Kári, Ólafur, Páll, Þorleifr.
- Grímstunga í Vatnsdal 58—59.
- Grindavík í Gullbringusýslu 387, 463, 466, 586, 664, 691.
- gripdeild 373, 716.
- Gripdeild(arreki) í Borgarfirði austur 405—406.
- gripir (pecudes) 387, 510.
- Grise: Henry.
- gríska (girska), grískt tungumál 214, 216. Sbr. graeca lingua.
- Grjót í Þverárhlið 680.
- Grjótá í Fljótshlíð 596.
- grjótreyrar 611, 612.
- Grund í Eyjafirði 44, 45, 673
- Grund í Eyrarsveit 382.
- Grund í Svarfaðardal 104—105, 654—655.
- Grunnavík í Ísafjarðarsýslu 13, 14, 60, 61, 62, 330, 431, 460, 579—580, 646.
- Gruthene: Martyne.
- Gruth: Martyne.
- gryde 728.

- Grýtubakki í Höfðahverfi 330.
- Grænland 11, 434, 436, 465, 469, 471, 473, 478, 480, 493, 540, 635, 637.
- gröf 152, 209.
- Gröf í Bitru 459, 460, 664.
- Gröf í Hrunamannahrepp 424, 427.
- Gröf á Höfðaströnd 518.
- Gröf á Rauðasandi 84, 108, 679, 681.
- gröptr 85, 346. Sbr. greptran
- gubernator 43, 51.
- guð: guðs brúðr 391, 394. — guðs dýrkun 167, 172—173, 175. — guðs eign 572. — guðs embætti 596. — guðs engill 373. — guðhræðsla 158, 176, 214, 218—219, 221, 241—242, 246, 248. — guðs-hús (= spítall) 738. — guðlast, guðlastarar, guðlastan armenn 130, 142, 149, 163, 182, 206, 235. — guðslög, guðs lögmál 176, 372, 393, 414, 415, 457, 458, 508, 532, 533, 564, 703. — guðs móðir 580. — guðs orða lærdómr 237. — guðs sonr 372. — guðspjöll, guðspjallsker-dómr, guðspjallaprédikun 117—121, 125, 126—127, 131, 133—134, 136—138, 141—142, 146, 148, 151, 155—159, 164, 185, 241, 243, 397, 414, 557, 559, 650. — guðspjallabók 66. — guðspjallamenn 136, 190. — guðstakahús 736, 737, 747, — guðstiund 400. — guðsþénusta (þjónusta) 129, 160, 171, 180, 197, 234—235. — guðs ölmusur, ölmusumenn 736, 737. —
- Guðbrandr Hildibrandsson prestur eystra (1539) 484.
- Guðbrandr Jónsson prófastr í Vatnsfirði (d. 1690) 595.
- Guðbrandr Jónsson dr. phil. í Flensborg 465, 635.
- Guðbrandr Þorláksson biskup (d. 1627) 16, 123, 380, 518, 558, 565, 659.
- guðfeðgin 138—139, 193—194, 212.
- Guðlaug Finnbogadóttir lögmanns Jónssonar, húsfreyja á Staðarfelli (sýnist vera dáiin 1540) 590, 615.
- Guðlaug Jónsdóttir, Þorbjarnarsonar (1537) 331—332.
- Guðlaugsson: Ari, Jón, Loptr, Þorvarðr.
- Guðmundr Arason biskup á Hólum (d. 1237) 45, 46, 755. — Guðmundardagr 45, 604. — Guðmundar likneski 557.
- Guðmundr Arason á Reykhólum (gerðr útlægr nálægt 1446) 660.
- Guðmundr Einarsson lögréttumaðr í Árnessþingi (1496) 54.
- Guðmundr Guðmundsson lögréttumaðr (í Þverárþingi; 1538—1540) 362, 569.
- Guðmundr Gunnarsson lögréttumaðr (1538) 363.

- Guðmundr Gunnsteinsson eystra (1538) 352.
- Guðmundr Hallvarðsson biskupssveinn í Skálholti (1540—1541) 585, 685, 687.
- Guðmundr Jónsson prestur í Hrepphólum, ráðsmaður í Skálholti (1537, 1538, 1540) og prófastr (1537—1542) 96, 358—359, 379, 387, 395—396, 402, 406, 432², 443, 494, 530, 568, 587, 610, 669, 684—685, 698.
- Guðmundr prestur (1540 eða síðar) 597.¹)
- Guðmundr Jónsson djákni nyrðra (1538) 389.
- Guðmundr Jónsson nyrðra (1654) 551.
- Guðmundr Nikulásson í Kjal arnessþingi (1541) 671.
- Guðmundr Oddsson smá-sveinn Gizurar biskups (1541) 687.
- Guðmundr Ólafsson prestur (1539) 452. Sjá Þórðr Ólafsson.
- Guðmundr Ólafsson vestra (1540) 546—547.
- Guðmundr Sigurðsson vestra (1497—1512) 55.¹
- Guðmundr Sigurðsson á Hóli í Bíldudal (1704) 110.
- Guðmundr Snorrason (1545) 428.
- Guðmundr Þórðarson útróðr-armaður og sveinn Gizurar biskups (1541) 581, 685, 687
- Guðmundr Þorleifsson vestra (1539) 483.
- Guðmundr Þorleifsson í Brok-ey (d. 1720) 348, 601.
- Guðmundr Þorvarðsson vestra (1540) 546—547.
- Guðmundsson: Árni, Bárðr, Bjarni, Brandr, Daði, Einar, Eiríkr, Erlendr, Gísli, Guðmundr, Hákon, Jón, Magnús, Nikulás, Oddr, Ólafr, Ormr, Skúli, Tumi, Þórarinn, Þórðr, Þorgrímr, Þorkell, Þorsteinn.
- Guðnadóttir: Helga.
- Guðnason: Björn.
- Guðni Gottskálksson í Möðru-dal (1540—1541) 435, 510, 647—648.
- Guðný Jónsdóttir, prests Gíslásonar, kona Páls lögmanns 596.
- Guðríðr Daðadóttir nyrðra (1537) 106—107.
- Guðrún, barnamóðir Guðna (1541) 647.
- Guðrún Bjarnadóttir (1543) 427.
- Guðrún Bjarnadóttir (1497, ef ekki 1512) 54—55¹)
- Guðrún Björnsdóttir, Guðna-sonar (1536—1544) 81—82, 87—88, 427, 699—700.¹)
- Guðrún Björnsdóttir, umboðs-manns Skúlasonar 44.

1) Kann vera sami og næsti maður á undan.

1) Gæti verið sama kona.

- Guðrún Eggertsdóttir í Bæ (1712) 77.
- Guðrún Egilsdóttir, kona Indriða Jónssonar (1536) 90.
- Guðrún Einarsdóttir, Snorrasonar, kona Daða í Snóksdal (1542) 704.
- Guðrún Eyjólfsdóttir, kona Sigurðar Ormssonar (1537) 108.
- Guðrún Finnsdóttir eystra (1541) 693.
- Guðrún Gunnlaugsdóttir, Teitssonar, kona Ásgríms Ásgrímssonar (1541) 657, 670.
- Guðrún Gunnlaugsdóttir, Teitssonar, kona Eiríks Guðmundssonar í Ásgarði (1538—1541) 366, 543—544.
- Guðrún Hannesdóttir, Eggertssonar, kona Þorláks Einarssonar á Núpi (1544) 427.
- Guðrún Höskuldsdóttir, kona Þorvarðs Helgasonar (1540) 546—547.
- Guðrún Jónsdóttir, lögmanns Sigmundssonar, (Guðrún Vatnshyrna) kona Jóns Hallvarðssonar (1538) 380—381.
- Guðrún Jónsdóttir, Einarssonar, frá Geitaskarði, kona Erlends lögmanns (1541) 667—668.
- Guðrún Jónsdóttir, prests Brandssonar (1541) 666—667.
- Guðrún Jónsdóttir, Sigvarðssonar, eystra (1541) 693
- Guðrún Jónsdóttir, kona Einars Salomonssonar (1545) 428.
- Guðrún Magnúsdóttir, kona Arnbjarnar Jónssonar (1541) 693, 694.
- Guðrún Pálsdóttir frá Skarði Jónssonar, kona Vigfúsar hirðstjóra Erlendssonar (dán fyrir 1520) 370.
- Guðrún Sigfúsdóttir í Eyjafirði (1537) 101—102.
- Guðrúnarstaðir í Hjaltastaðapínghá 697.
- guðvefr 116. ,
- Gufudalur í Gufudalssveit 547, 663.
- gull, gullpeningar, aurum, gyltir munir, 4, 24, 74, 232, 276, 294, 356, 463, 466, 470, 471, 487, 558, 629, 644, 645, 648—649, 713, 714. — gullkaleikr (goldinn konungi frá Íslandi 1541) 649. Sbr Davíðslíkneski, fingurgull, Gullskemma, Gullsmiðja, florenus, gyllini, handsöl, peningar, staup, stjaki.
- Gullbringa, Gullbringusýsla, 449, 465, 467.
- Gullskemma (í Skálholti 1541) 628.
- Gullsmiðja (í Skálholti 1541) 628.
- Gunnar Eyjólfsson vestra (1537) 114.
- Gunnar Hrólfsson á Vo-

- múlastöðum (1538) 390—392².
- Gunnar Valtýsson (1541) 652
Sbr. Gvitarr Valtýsson.
- Gunnar Þorláksson bróðir á Helgafelli (1544) 427.
- Gunnarsdóttir Steinunn.
- Gunnarsson: Eyvindr, Guðmundr, Þórðr, Þorsteinn (Gunnason).
- Gunnfríðarstaðir í Húnavatnsþingi 17.
- Gunni Hallsson Hólaskáld (1541) 604.
- Gunnlaugsdóttir: Guðrún.
- Gunnlaugr Arngrímsson prestur (1564) 60.
- Gunnlaugr Ásgrímsson, Ásgrímssonar (1541) 657.
- Gunnlaugr Gunnlaugsson vestra (1540) 555.
- Gunnlaugr Jónsson (um 1540 eða síðar) 597.
- Gunnlaugr Teitsson, hins ríka Gunnlaugssonar (enn á lífi 1512) 366, 657.
- Gunnlaugsson: Gunnlaugr Háldór, Hannes, Jón, Páll.
- Gunnsteinn Bjarnason syðra (1539) 494.
- Gunnsteinsson: Guðmundr. Jón.
- Gunnsteinsstaðateigr í Öxarfirði 57.
- Gunnsteinsstaðir í Langadal Gunnsteinsstaðamenn 13—17.
- Gunnvör Jónsdóttir nyrðra (1538) 346.
- gunst eller gaffue 512, 723, 729, 738.
- Guttormr Vigfússon umbodsmáðr í Geitagerði 23.
- Guttormsson: Jón. guyldeimaistre 28.
- Gvitarr (Gvitari) Valtýsson eystra (1540) 527, 528. Sbr. Gunnar Valtýsson.
- Gvöndsson: Ólafr.
- Gyðingar 165.
- Gyldenstjerna: Magnús. gyllini, (rínsk enpter gyllini) 145, 201, 232, 486, 516, 648—649.
- gætt, sjá gátt.
- gögn (vergögn, veiðarfæri) 398, 695. ,
- Goie: Magnus.
- göng (milli húsa) 629².
- Gönguskarðsá í Skagafirði 343.
- Háaltari 141, 146.
- habitaculum 292, 299.
- hadda (á katli) 695.
- Haderslev 92, 326, 327.
- háðungarmenn 142.
- haedus 288.
- haeres 654. — haeresis 297.
- Háeyri í Árneshöfði 256.
- haf (mare) 434, 436, 582.
- Háfamelr í Eyrarsveit 21.
- Haffnia, Hafnia, sjá Kaupmannahöfn.
- Hafliðason: Páll.
- Hafnanes í Hornafirði 584.
- Hafnarfjörðr, (Hanford).
- Hafnafirðingar 43, 71—72, 517.

- hafnarvoð 17.
 Hafnir í Gullbringusýslu 60—
 61, 378, 598.
 Hafr Ormsson vestra (1540)
 555.
 Háfr í Hotlum 62.
 Hafrafell í Öxarfirði 57.
 Hafrafellstunga í Öxarfirði 56
 —57.
 Hafralækr í Aðaldal 620.
 Hafranes við Fáskrúðsfjörð
 696, 697.
 hafrkorn 232.
 hafskip 7.
 Hafstaðir í Laxárdal 334—
 335.
 háfur (= munir) 600, 607.
 hagar, hagabeit 59, 686.
 Hagi á Barðaströnd 519—520,
 545—546.
 Hagi í Gnúpverjahrepp 563.
 Hagi í Holtum 439.
 hákallalínur 584.
 hakar 487. — hálfhakar 487,
 517.
 hakenbussen 688.
 Hákon Björgólfsson sýslu-
 maðr á Fitjum (1538—
 1539) 362, 364, 498.
 Hákon Eyvindsson vestra
 (1536) 89.
 Hákon Gíslason prestur nyrðra
 (1547) 553.
 Hákon Guðmundsson syðra
 (1578) 378, 547.
 Hákon Hákonarson Noregs-
 konungr hinn gamli (d
 1263) 2, 4—8, 52, 626.
 Hákonarson: Einar, Gísli, Há-
 kon, Jón, Páll.
 hald (vinnukonu) 407—408.
 hald, nýja hald 558, 560.
 Haldór Benediktsson prestur
 nyrðra (1538—1541) 388,
 623, 625.
 Haldór biskupssveinn í Skál-
 holti (1541) 609, 685.
 Haldór Björnsson vestra
 (1541) 611.
 Haldór Brynjólfsson í Tungu-
 fellu (1496) 54.
 Haldór Einarsson sýslumaðr
 (d. 1707) 654.
 Haldór Gíslason prestur syðra
 (1541) 633, 691.
 Haldór Gunnlaugsson prestur á
 Snæfjöllum (1536—1543)
 78, 427.
 Haldór Hallsson prestur á
 Breiðabólstað (d. 1770)
 498.
 Haldór Jónsson prófastr í
 Reykholti (d. 1704) 117,
 338, 340, 344, 349, 350, 374,
 422, 423, 439, 440, 447, 448,
 488, 501, 512, 525, 532, 533,
 548, 560, 561, 562, 563, 567,
 568, 569, 575, 576, 577, 578,
 579, 580, 581, 582, 583, 585,
 586, 587, 588, 589, 598, 599,
 600, 608, 610, 613, 617, 623,
 628, 631, 633, 635, 643, 644,
 645, 646, 647, 650, 651, 652,
 655, 656, 657, 658, 662, 663,
 664, 668, 669, 670, 671, 674,
 675, 682, 683, 684, 685, 686,
 687, 688, 689, 690, 691, 692,
 693, 703, 705, 707, 710, 714,
 715, 755.

- Haldór Oddsson í Borgarfirði (1540) 569.
- Haldór Ormsson kirkjuprestur í Skálholti (1476), síðar ábóti á Helgafelli (1480—1513) 38—39, 677.
- Haldór Ormsson syðra (1537—1541) 333, 474, 583, 628, 671, 678, 687.
- Haldór Tyrfingsson ábóti á Helgafelli (1540—1541) 433, 530, 664.
- Haldóra Jónsdóttir nyrðra (1540) 566—567.
- Haldóra Sigvaldadóttir abbadiis í Kirkjubæ (1540) 562
- Haldóra Þorleifsdóttir, Grímsonar (1538) 351, 367, 605
- Haldórsson: Bjarni, Brynjólfur, Daniel, Einar, Eyjólfur, Hannes, Höskuldr, Jón, Oddur, Sigurður, Sigvarður, Snæbjörn, Torfi, Tyrfingur
- Haldórsstaðir í Laxárdal 334—335.
- Hálfdan Þórarinnsson prestur (1537—1546) 335, 344—345, 429, 487.¹⁾
- Hálfðanarson: Bjarni, Einar, hálfhaki. Sjá hakar.
- hálfkanna 526.
- hálfkirkja 66—67, 336, 395, 696.
- hálfmerkrkaup 587.
- hálfsmánaðarkaup 56.
- hálfstycki, hálfstykkiskaup 558, 587.
- hálf sæ 683. Sbr. sogen, sæ.
- hálf tunna 517, 526, 583, 630
- Hallbjarnarson: Ámundi, Þorsteinn.
- Hallgeirsstaðir á Langanesi 484—485.
- Hallgrímsson: Bjarni, Þorlákr, Þorsteinn.
- Hallkelsson: Stephán.
- Hallkelsstaðir í Hvítársíðu 679.
- Hallormsstaðir í Skógum, Hallormsstaðaskógr 396—397, 432, 591—592, 646—647.
- Hallr Egilsson syðra (1539) 474.
- Hallr Styrkársson nyrðra (1539—1541) 420, 676.
- Hallr í Traustholti (1547) 430
- Hallr Þorsteinsson prestur og prófastr á Valþjófsstað „hinn helgi“ (1538—1541) 94—95, 397, 432, 509, 592, 647, 651.²⁾
- Hallr Ögmundsson skáld, prestur á Staðarstað í Steingrímfirði (1537—1539) 332, 461.
- Hallsson: Einar, Eiríkr, Gunni, Haldór, Haukr, Jón, Pétur, Þorsteinn.
- Hallsteinn Eiríksson nyrðra (1542—1549) 716.
- Hallsteinn Jónsson (1476) 38—39.
- Hallsteinn Þorsteinsson sýslumaður á Viðivöllum (1467) 23.
- Hallvarður maður Katrínar (1541) 433, 670—671.

1) Óvíst, hvort þetta á hér við

- Hallvarðsmessa 520, 522, 616
Hallvarðsson: Guðmundr, Krákr.
hálmr 232.
hallæri 537.
Háls í Hamarsfirði 431, 647. 656.
hálshögg 137.
Haltýng: Hans.
hamar, hamrar (malleus) 96. 100, 695. — sleginn hamar 584.
hamar (rupes) 498.
Hamar í Laxárdal 334—335
Hamar (á Mýrum) í Mýrasýslu 680.
Hamar, biskupsstóll í Noreg 20, 453.
Hamar í Svarfaðardal 367—368.
Hamborg, Handborg, Hamborgarar 47—52, 220, 287 334, 338, 417—418, 428, 430 —440, 447, 481—483, 486 488, 489, 502—507, 575, 603 —604, 625, 683, 712. — Hamborgarskóli 220, 287.
Hamelin Decanus (1177) 1—2
Hamer: Nicolaus.
hánessa 130, 181, 186.
Hamtone á Englandi 30.
Hamra-Cetta, sjá Cecilia Loptsdóttir.
Hamraendar í Miðdölum 47 65².
Hamraland í Húnavatnsþingi 17.
Hamrar í Grímsnesi 492, 493
Hamrar í Haukadal 602.
Hamrar í Holtum 664.
handaband 16, 54, 57, 72, 82. 87, 102, 105—106, 113, 330 —331, 335—337, 351, 354. 367, 395, 406, 420, 450, 451. 484, 485, 514, 523, 546, 548 551, 674.
handa-uppálegging (-yfirlegg- ing) 140, 145, 195, 202.
handbjargar-ómagi 521.
handbók 242.
Handborg. Sjá Hamborg.
handel. Sjá verzlán.
handgengnir menn 9.
handkvern 630.
handlín 116.
handskript 423, 427, 489, 713.
handsöl 62, 63, 107, 330, 377. 378, 570, 613, 620, 635, 670. 703.
handsöl (handsalgull) 713.
Hanford. Sjá Hafnarfjörðr.
Hannes Benediktsson prestur á Snæfjöllum (d. 1708) 421.
Hannes Björnsson prestur í Saurbæ á Hvalfjarðarströnd (d. 1704) 413.
Hannes Eggertsson. Sjá Hans
Hannes Elmenhorst (1570) 438.
Hannes Gunnlaugsson í Reykjarfirði (1666) 382.
Hannes Haldórsson prófastr í Reykholti (d. 1731) 422.
Hannes Ólafsson í Hvammi í Kjós 88.
Hannes Reck (1570) 438.
Hannes Þorsteinsson skjala- vörðr 13.
Hannesdóttir: Anna, Guðrún.

- Hannesson: Björn, Eggert.
 Hans Becker lögmaðr (d. 1746) 378, 392, 412.
 Hans Dik (1540) 516.
 Hans (Hannes) Eggertsson hirðstjóri (d. 1530) 83—84, 101, 369, 370, 443.
 Hans Fitt (1539) 492, 493.
 Hans Gram prófessor (d. 1748) 256.
 Hans van Forsten (1451) 22
 Hans Haltyng (1476) 42.
 Hans Dana og Norðmanna konungr (d. 1513) 369.
 Hans Loreholt (Lozeholt; 1476) 39—41, 42.
 Hans (Hannes) Lubeck kaupmaðr í Hafnarfirði (1536—1541) 71, 487, 683, 687, 688, 692.
 Hans Monke (1476) 42.
 Hans Neustede (1468) 31.
 Hans Nyhus (1543) 426.
 Hans Ref biskup í Ósló (1542) 425.
 Hans Rothenbergh skipari (1476) 40—43.
 Hans Stoltmane (1468) 28, 30
 Hans Tausen biskup í Rípum (f. 1494; d. 1561) 326.
 Hans Vermarke skóari (1451) 22.
 Hans Vingaard prentari í Kaupmannahöfn (1537) 328.
 Hansa, Hanze, Hansastaðir
 Hansakaupmenn, Hansaverzlan 21—22, 24—44, 48—52, 502—507. Sbr. Brimar, Hamborg, Lybeck.
 Hanze Frederike (1468) 27.
 Hanze Knope (1468) 34.
 Hanze Sevese (Servoese; 1468) 34.
 Hanze (Hans) Smyth (1468) 33, 34.
 hárr klaustramanna 247.
 Harboe, Ludvig, Sjálandsbiskup (d. 1783) 344, 419, 447, 448, 496, 536, 618, 623, 632, 652.
 hardavíkur, hardevíkur 486, 488.
 Hardmane: Michell.
 harðvigi 415.
 hárhnoða 630.
 Hárlaugsstaðir í Holtum 664.
 Hasselakr í Danmörku 122.
 hátíðir, hátíðisdagar (messur), hátíðahald, hátíðasöngur, hátíðamessur 46, 135, 179—180, 182, 189, 191, 192, 193, 227, 240, 242—243, 381, 558, 560, 739, 750. — hátíðamessubók 629. — hátíðasequencíur 557, 559.
 hattar 517, 602. Sbr. klæðnaðr hattar 585. Sbr. tygi.
 Haugr í Núpsdal 676—677.
 Haukabergr á Barðaströnd 545.
 Haukadallr í Biskupstungum 431, 552, 578, 579, 600, 618—619, 645—646, 684, 694.
 Haukadallr í Dýrafirði 367, 699.
 Haukadallr í Dalasýslu 590, 602, 611—612, 614. — Haukadalsá 611—612.
 Haukagil í Hvítársíðu 679.
 Haukagil í Vatnsdal 59.

- Haukatungur í Hnappadal 679, 681.
 haukr (norrænn) 1².
 Haukr Árnason syðra (1539) 408, 494.
 Haukr Hallsson prestur á Skorrastað (1541—1569) 694.
 haustyrkja 226, 746.
 Hebraei, hebreska 214, 216, 283, 285.
 Heckeberg 123.
 Héðinshöfði á Tjörnesi 620, 666, 701.
 Héðinsson: Jón.
 Hegelundt: Martinus.
 Heggstaðir í Andakíl 361, 569, 570, 573, 680.
 Hegrannessþing 75—76.
 heiðarlegir menn 115, 363, 523, 667, 720.
 heiði 59, 73, 383.
 heiðingjar 205.
 heilagir (helgir) menn 45, 126, 137, 162, 346, 596.
 heilagir staðir 120, 171.
 heimafólk, heimamenn 85, 610, 634, 683, 684.
 heimagarðr, heimagarðshurð 55.
 heimaland 47, 65, 93—94, 386, 604, 696, 712.
 heimanmundr 502.
 heimferð (-fö) 55, 589.
 heimild, heimildarbréf, -maðr, -orð 81, 423, 460, 463.
 heimili, heimilisfólk, heimilismenn 77, 248, 490, 496, 576, 588, 735, 745.
 heimkynni 230, 734.
 heimreið, heimsókn 54—55.
 heimstefna 615.
 heinen 688.
 heingásar 156.
 heit (áheit), heitbréf, heitdagr, heitganga 44—46, 204, 425
 heitrof 458—459.
 hel: slá í hel 463, 464, 472. —
 helsár 528.
 Helga Aradóttir lögmanna (enn á lífi 1611) 257.
 Helga Guðnadóttir, Jónssonar, kona (húsprey) Torfa í Klofa (1540) 501—502, 518.
 Helga Jónsdóttir, Sigmundssonar, móðir Guðbrands biskups (1532) 68.
 Helga Jónsdóttir, Björnssonar, biskupsfrú í Skálholti 14.
 Helga Ketilsdóttir, kona Tumasar Oddssonar (1540) 500
 Helga Loptsdóttir, Péturssonar (1537—1540) 331.
 Helga Sigurðardóttir, fylgikona Jóns biskups (1540) 523—524.
 Helga Þorleitsdóttir, Björnssonar (d. fyrir 1540) 54—55, 546.
 Helgadóttir: Þórunn.
 Helgafell í Helgafellssveit, klaustr, 8, 11—12, 18, 38—39, 111, 336, 427, 433, 450, 530, 604, 664. — Helgafellssveit 13.
 helgan (holds og blóðs vors herra o. fl.), helganarorð 118, 120, 124, 125, 126, 130,

- 132, 133, 134, 143, 147, 150, 165—166, 184.
- Helgason: Ari, Árni, Brandr, Fjölsvinnr, Fúsi, Helgi, Jón, Sigmundur, Þorvarðr.
- helgavíka 23.
- Helgi Helgason vestra (1541) 614.
- Helgi Höskuldsson ábóti á Þingeyrum (1539—1541) 416, 668.
- Helgi Jónsson (1539) 465. Sjá Jón Helgason.
- Helgi Jónsson vestra (1541) 602.
- Helgi Jónsson (1576) 339.
- Helgi Magnússon syðra (1536—1541) 70, 337, 465.
- Helgi Sigurðsson, lögréttumaðr í Árnessþingi (1538—1541) 382, 472, 473.
- helgi, helgar, helgidagar, helgihald 46, 129, 137, 147, 160, 162, 164—165, 177, 179, 180, 191, 193, 203, 219, 227, 245, 247, 249, 254, 509, 558, 560. — helgra daga aptan 129. — helgibrigði helgibrot 435, 508, 510, 730, 750. — helgra daga veiðar 10.
- helgidómr 173.
- helgir dómur 397.
- helgir menn, sjá heilagir menn
- Helkunduheiðr á fjórðungamótum norðan og austan 651.
- hella 414.
- hellir 21.
- Hellisgil í Eyrarsveit 21.
- Hellnagil í Sökkólfsdal 47.
- Helluskarð í Vopnafirði 67.
- Helmichen Schmid, kaupmaðr (1538) 345.
- Helsingjaeyri (Helsingör) 26—28, 30—31, 123—124, 712.
- Hemingsson: Markús. hengi 685.
- Henderson: Ebenezer.
- Henning Valkendorff (1602) 124.
- Henrik, danskr maðr (1468) 28, 30.
- Henrik Daniel hirðstjóri (1476) 38—44.
- Henrik II. Englakonungur (d. 1189) 1.
- Henrik III. Englakonungur (d. 1272) 2—4.
- Henrek VIII. Englakonungur (d. 1547) 409, 411.
- Henrek van Fursten (Furstan) kaupmaðr (1476) 39—44.
- Henrik Hynsken (Heynsken). Hamborgarkaupmaðr (1541—1545) 424, 425, 426, 427, 683, 688², 692, 706.
- Henrik Schröder skipherra frá Danzig (1484) 47—51.
- Henrik Sment, frændi Henriks Daniels (1476) 43.
- Henry Batte (1468) 31.
- Henry Grise, Hansakaupmaðr (1468) 29.
- Henry Sternebourgh skipherra (1468) 27—28, 29, 30.
- Henry Wyske (1468) 30.
- hérað 53, 143—144, 147, 199—

- 200, 204, 229, 355, 589, 722, 727, 732, 736, 747. — héraðsbók (prófasts) 338. — héraðskirkja 143. — héraðslag 156. — héraðsprófastr 237, 722, 723, 727, 736, 741, 742, 747. — héraðsútlegð 719. — héraðsþing 47, 237, 588, 589.
- herbergi 228—229, 399.
- Herdís Jónsdóttir, prests Brandssonar (1541) 666—667.
- Heriotte: George.
- herkostnaðr 605.
- Herla í Noregi 436.
- Hermann Lafranz (1476) 42.
- Hermann Schulten 51.
- Hermann Tast klerkr í Husum (1537) 326.
- herra (ávarp við og um ábóta, biskupa, dróttseta, fursta, guð, konunga, Krist, lögmennt, sýslumenn): herradagr 123. — herradómur, herradæmi 173, 230, 338, 537, 538, 539, 549, 550, 609, 610, 622, 623. — herramenn, herrar 169, 224, 363, 617, 625, 741.
- hertogi, hertogadæmi 18, 63—64, 117, 167, 168, 176, 220, 411, 412, 476, 491, 507, 511, 512, 515, 540, 574, 605, 607, 706, 707, 721, 739.
- hertygi 685. Sjá tygi.
- hestar 23, 65, 100, 229, 232, 346, 396, 431, 464, 467, 486, 514, 562, 580, 581, 584, 585, 591, 597, 598, 629, 644, 656, 674, 689, 694, 697. — hestafóðr 516. — hestamæðr 584. — hesthús 629. Sbr. hross, reip.
- hey 397, 592. — heybjörg 735. — heybrenna 57. — heyhlass 232. Sbr. töður.
- Heydalr í Mjóafirði 82, 398, 404, 405.
- Heynes á Akranesi 431, 577
- heyrari 114.
- Hibernia 51, 409.
- Hieronimus (translatio) 486.
- Hildibrandr Steingrímsson syðra (1538) 113.
- Hildibrandsson: Guðbrandr. himnaríki 44, 164, 321.
- hindr, hindran 413, 491, 718.
- Hiob.: liber Hiob 486. Sbr. Job
- hirðir 145, 166, 223.
- hirðsla 424, 472, 478, 479.
- hirðstjóri 24, 35, 38, 52, 75, 101, 109, 112, 123, 339, 363—364, 368, 370, 384, 449, 536, 627, 640, 642.
- historia 137, 191—193, 270, 307, 312—315. — historia Christi, evangelica 137, 190, 192, 271, 317. — historia, historiur ýmsar, historiubók, historiukver de sanctis, (af öllum helgum, de corpore Christi, af kirkjudegi, með lesi, með lesmessum, syngjandi, með sequencium) 398, 557³, 558², 559⁴, 560³. — historiographus 314.
- Hítará í Mýrasýslu 569, 614.
- Hítardalr í Mýrasýslu, Hítardalsbók 87, 88, 93, 361, 378,

- 500, 522, 552, 568, 604, 642, 660, 662, 680, 691, 704, 710, 717.
- Hitland, sjá Hjaltland.
- hituhús (í Skálholti 1541) 629, 630. — hituketill 630.
- hjáleigumenn 735, 746.
- Hjalli í Reykjadal 105—107.
- Hjalli í Ölvesi 61—62, 543, 619, 677, 698. — Hjalla-Eyjólfur, sjá Eyjólfur Jónsson
- hjallur (í Skálholti 1541) 628.
- hjálmur (í kirkju, af kopar) 557, 558, 559, 560.
- Hjálmsson: Snorri.
- Hjálmstaðir í Eyjafirði 564—565.
- Hjaltabakki á Kolkumýrum 17
- Hjaltadalur í Skagafirði 47, 58, 76, 99, 105, 116, 348, 357, 386, 395, 417, 420, 451, 519, 525, 551, 553, 554, 572, 593, 604, 655, 663, 667, 702.
- Hjaltason: Ólafur.
- Hjaltastaðir á Útmanasveit 697.
- Hjaltland, Hitland 37, 436, 517.
- Hjarðardalur í Önundarfirði 347, 679.
- Hjarðarholt í Laxárdal 65—66, 88, 89, 353—354, 427, 590, 591, 611, 612, 614, 616, 660.
- hjáskóli 214.
- hjón, hjónaband, hjónalag 19, 120, 126, 127, 160, 176, 199, 255, 348, 366, 369, 424, 431, 433, 438, 567, 600, 647, 667, 671, 703, 731. — hjónaband í Þriðja lið 275. — hjónaband fjórmenninga 703. — hjónaband presta 652—654 — hjónaskilnaður 44, 669. — hjónaskylda 669. — hjónabandssæng 245. — hjónavígsla 156, 177. Sbr. hjúskapur.
- hjón (= hjú) 510, 598, 642, 676.
- hjúskapur, hjúskaparband hjúskaparmál, hjúskaparstétt 143, 171, 199, 231, 245, 427, 429, 634, 693, 719, 742 — hjúskapur í Þriðja lið 275
- hlaða 629.
- Hlass í Öxarfirði 57.
- hlaupár 437.
- Hlið í Gnúpverjahrepp 71—72
- Hliðarendi í Fljótshlíð 60, 368, 369, 595, 681.
- Hliðartún í Sökkólfssdal 47.
- hlunnindi 485.
- hlutr (skipshlutr) 399, 673. — hlutarskreið 584.
- hnappar 518.
- Hnapstaðir „í Fljótum“ 348.
- hnífar (búnir) 577, 589, 713
- Sbr. brythnífur, mathnífur.
- Hnjúkakot í Húnavatnspingi 17.
- Hnörr, sjá Knörr.
- Hobert: Richarde.
- Hof í Gnúpverjahrepp 563.
- Hof á Kjalarnesi 429.
- Hof í Vopnafirði 67. — Hofsa 67.
- hofmeistari 122.
- Hofstaðir í Laxárdal í Þingeyjarþingi 106.

- Hofstaðir á Mýrum 361.
- Hogen (= Hákon) Jónsson
féhirðir í Björgvin (d. 1391)
11.
- hogset (= hogshead = uxa-
höfuð) 96.
- holch (skip) 711.
- Hólaland í Borgarfirði austr
514.
- Hólar í Dýrafirði 347.
- Hólar í Hjaltadal, biskup,
biskupsdæmi, stígti, dóm-
kirkja, staðr, stóll 8, 10—16,
18—19, 47, 57—59, 75—76,
98—99, 102—105, 114—117,
331, 336, 348, 350—351, 355
—357, 360, 364, 375, 380,
386, 388, 395, 412, 413, 416,
417, 419, 420, 425, 426, 450,
451, 453, 467, 468, 489, 490,
495, 496, 518, 519, 523, 536,
539, 550, 551, 552, 553, 554,
565, 571, 572, 591, 592, 593
600, 604, 608, 612, 621—626,
644, 654, 655, 658, 659, 662,
663, 666, 667, 668, 676, 677,
701, 702, 709—710.
- Hólar (Hreppólar) í Árnes-
þingi 395—396, 406—407.
- Hólar í Króksfirði 543—544,
644².
- Holgeir Rördam 721.
- Holgeir Ulfstandt riddari
(1537) 123.
- Hólkot í Reykjadal 336.
- Hóll í Bíldudal 110.
- Hóll í Bolungarvík 354, 416,
459, 659—661, 681.
- Hóll á Fjalli 57.
- Hóll í Kinn 594.
- Hóll ytri í Kræklingahlöð 565.
- Hóll í Laðárdal 334—335.
- Hóll í Skagafirði 668.
- Hólmar, sýnist vera kaupstaðir
sá, er síðar var nefndr í
Hólmi (Örfirisey) 563.¹⁾
- Hólmar í Reyðarfirði 592,
690, 697.
- Holme: William.
- Hólmfríðr Erlendsdóttir „hús-
trú“ í Eyvindarmúla, kona
Jóns sýslumanns Hallssonar
(1523—1541) 60—61, 357,
368, 369, 370, 428, 432, 441
—442, (562), 657—658.
- hólmr, hólmi 23, 104.
- Hólmr ytri á Akranesi 569—
571, 573.
- Hólmr í Nesjum í Hornafirði
584.
- Hólsdæld (Hallsdæld) í
Langadal 17.
- Holsten, Holsacia 24, 64², 117,
124, 167, 220, 257, 287, 409
411, 412, 435, 476, 491, 507,
511, 512, 513, 515, 540, 594,
605, 607, 706, 707, 721, 739
- holt 21.
- Holt undir Eyjafjöllum 74—
75, 352.
- Holt á Mýrum í Hornafirði
584.
- Holt á Síðu 575.
- Holt í Svarfaðardal 104—105
- Holt í Önundarfirði 91—92,
103, 348, 425.

1) Kynni þó að merkja Hólma í
Landeyjum (járnið flutt úr Eyj-
um).

- Holt (in) í Rangárþingi, Holtamannahreppr 61—62, 354, 439.
- Holtastaðir í Langadal, Holtastaðamenn 13—17, 335, 613
- homicida, homicidium 273.
- hor (börn deyja úr hor) 507
- hórdómr, hórdómsmenn, hórkarlar 92, 142, 148, 149, 198, 205—206, 245, 372, 391, 394, 435, 507, 508, 633, 634, 723, 731, 742.
- horn (púðurhorn) 517. — horn (= drykkjar og minnishorn dómkirkjunnar í Skálholti) 689.
- Horn í Hornafirði (Austrhorn) 425, 427, 436, 583, 584, 656—657, 670, 707—708.
- Horn í Arnarfirði 679, 681.
- Hornafjörðr 656, 657, 707.
- Hornstaðir í Dölum 544.
- Horsens 326.
- Hortone á Englandi 30.
- hortus 270.
- hospital, hospitium 280, 291, 292, 297, 300, 328, 487, 727, 728, 729, 736, 737, 738. Sbr. spítali.
- hostia sacra 323.
- hosur 487, 488, 683, 692. — hosur sæverskar lifrauðar 597, 755. — hosnaefni, hosnacleði 586, 687.
- Hovard: Richard.
- Hrafn. Sbr. og sjá Rafn.
- Hrafn: Kort.
- Hrafnagil í Eyjafirði 367, 389, 490, 565.
- Hrafnseyri í Arnarfirði 87, 110, 116, 347, 753.
- Hrafnstaðir í Svarfaðardal 105.
- Hraun í Dýrafirði 114, 395, 754.
- Hraungerði í Flóa 429.
- hreinlífi 120, 227, 647. — óhreint, sauruglegt hreinlífi 159, 171.
- hreinsunareldr 120, 163, 171.
- Hrepphólar, sjá Hólar.
- hreppr 45, 53, 90, 383, 384, 385, 521, 522, 523. — hreppsmenn 54, 383. — hreppstjórar, hreppstjórnarmenn 5—6, 14, 45, 53, 521, 522, 523, 735.
- Hreppr eystri (Gnúpverjær.) 71, 72.
- hrifa 396, 592.
- hringing 209.
- hringvefnaðr (hringofinn hökull) 557, 559.
- hrip 397.
- hrís 47.
- Hrís(ar) í Helgafellssveit 12—13.
- Hróarskelda 20, 122, 256, 326, 491.
- Hrólftr Þorbergsson (í falsbréfi 1542) 700—701.
- Hrólfsson: Gunnar, Sigurðr.
- hross 17, 57, 65, 100, 396, 484, 521, 591, 592, 597, 598, 694, 697. Sbr. folar, folöld, færleikr, hárhnoða, hestar hundraðshestr, kaplar, stóðhrossabeit.
- Hrosshæðir í Skorradal 498.

- Hrunamannahreppr 424.
 Hruni í Hrunamannahrepp
 117, 123, 422, 431, 438, 695
 —696, 730.
 Hrútafjörðr 429, 664. —
 Hrútafjarðará 555.
 hrútar 591, 694.
 hræri (í katli) 66, 95.
 Huberinus 487.
 húðir (skinn) 100, 339, 581.
 húðlát 385.
 húfur 85, 683, 692.
 Huidöe, sjá Viðey.
 Hull á Englandi 29, 33.
 Humbre 33, 34.
 humlatunna 517.
 hunang 582.
 Húnavatnsþing 13, 335, 342,
 343, 363, 459.
 hundabrivari, hundbrydere
 464, 466.
 hundraðshestr 597.
 hungur 383, 385.
 Húnsteinsstaðir, sjá Gunn-
 steinsstaðir.
 Hurðarbak í Þverárþingi 680.
 hurðir 55, 66, 630.
 hús 118, 169, 229, 243, 255,
 385, 445, 463, 466, 472, 473,
 482, 490, 576, 600, 601, 615,
 748. — húsabót 248, 615,
 646.
 hús (corporals, kaleiks) 557,
 559, 695.
 Húsafell í Borgarfirði 101,
 374, 416. — Húsafellssátt-
 máli (samþykkt) 374.
 húsakynni, húsaskipan, hús-
 búnaðr. Sjá ábótastofa, Ás-
 mundarstofa, baðstofa, bisk-
 upsherbergi, blönduklefi,
 borð, borðklefi, búr, Dia-
 skemma, dyrastúka, elda-
 skáli, fjós, forbaðstofa, for-
 stofa, gesthús, gullskemma,
 gullsmiðja, gætt, göng,
 heimagarðshurð, hesthús,
 hituhús, hjallr, hlaða, hurð
 hægindi, karnop, kjallari
 kjötaskemma, klefi, lamba-
 búr, lás, litlastofa, norðrdrýr,
 prestaskáli, ráðsmannsopt,
 ráðsmannsskemma, skemma,
 skinnsessa, skólastofa, skor-
 steinn, skreiðarskemma
 sknúðhús, skæðahús, slátrs-
 skemma, smjöraskemma
 soðbúr, staðarsmiðja, stóra-
 stofa, sveinaskáli, sveina-
 stofa, sýruklefi, tigelstein,
 timbrhús, tjöld, traða-
 skemma, útidyr, útihús, úti-
 skemma, útlás, vinnumanna-
 skáli.
 Húsatóptir á Skeiðum 329.
 Húsavík á Tjörnesi 620, 666,
 700, 701.
 húsbóndi 53, 225.
 húsfólk, húsmenn 727, 735,
 746.
 húsfrú, húsfreyja, húsprey,
 hústrú 13, 15—16, 60—61,
 85, 160, 229, 248, 257, 428,
 432, 441, 442, 518, 558, 560,
 562, 590, 615, 642, 646, 657,
 658, 661, 667, 726, 729.
 Húshólmi á Jökulsdal 23.
 Husum á Jótlandi 326.
 Hvallátr í Rauðasandshreppi
 68—69.

- hvalr 85, 699—700. — hvalflutningr 701. — hvalgrindr 434. — hvalreki 15, 67, 85. — hvaltaka 699. Sbr. upp-skurðr.
- Hvalsnes á Rosmhvalanesi 664, 671, 691.
- Hvammr í Dýrafirði 699, 700.
- Hvammr í Hvammssveit 85—86, 543, 544, 753. — Hvammssveit 85, 86, 101, 331, 544, 753.
- Hvammr í Hvítársíðu 679.
- Hvammr í Höfðahverfi 450—451.
- Hvammr í Kjós 88.
- Hvammr í Langadal 17.
- Hvammr (Hvammssland) hjáleiga frá Vallanesi 696.
- Hvammr (Vammer) vestra 64.
- Hvammr í Múlapingi 655.
- Hvannavellir 463, 466, 470, 471.
- Hvarf á Grænlandi 436.
- hvildardagr 208.
- hviluvoðir 96, 695.
- hvirfusteinn 100.
- hvíta, hvítr matr 99, 437.
- Hvítadalr í Saurbæ 450—451.
- Hvítahlíð í Bitru 459—460, 469—470, 664.
- Hvítanes milli Skötufjarðar og Hestfjarðar 91—92, 103, 116.
- Hvítársíða í Borgarfirði 552, 662.
- Hvítárvellir í Borgarfirði 680.
- Hvítasandr í Öxarfirði 57.
- hvítasunna, hvítasunnudagr (-morgun, -kvöld, -nótt), hvítrottinsdagr, hvide sunnedag, whiteson 26, 28², 30, 31, 32, 61, 66, 104, 131, 133, 135, 183—184, 189, 335, 354, 421, 422, 437, 453³, 456, 457², 523, 538, 636, 706². — hvítasunnuvika 436. Sbr. hvítudagar.
- Hvítborg 117.
- hvítrottinsdagr, sjá hvítasunna.
- Hvitfeld: Kristopher.
- hvítr (smápeningr) 576, 577.
- Hvítserkr á Grænlandi 434.
- hvítudagar 106.
- Hvoll í Hvolhrepp 104, 364.
- Hvoll í Saurbæ 85, 451.
- hvide sunnedag, sjá hvítasunna.
- hymni 129, 162, 179, 264, 266, 317—318, 324, 341. — hymnus ferialis 264. — hymni: Nunc sancte 317. — Pange lingua 324. — Rector potens 162, 317. — Rerum deus 162, 317. Sbr. kirkja, ymnar.
- Hynsken: Elsebe, Henrik.
- hypochrisis 308, 319.
- hypochrita 310—311.
- hypogenia 314.
- hýra (laun og uppheldi) 229, 232, 235, 243, 245.
- hýsing 681, 750.
- hægindi 396, 525, 695.
- hænsnamög (læknislyf) 425.
- Höfðabrekka í Mýrdal 379—380, 401—404.
- Höfðahverfi í Þingeyjarþingi 330, 342, 450, 451, 676, 677.

- Höfðaströnd við Skagafjörð 518.
 höfðatala 222.
 Höfði á Völlum 712.
 höfðingjar 117, 118, 156, 168, 391, 394.
 Höfn í Borgarfirði (austr) 104, 696, 697.
 Höfn (Örlygshöfn) í Patreksfirði 616.
 höfuðlín 116.
 höfuðsmaðr (-mann) 109, 363, 368, 370, 384, 449, 625, 640, 642, 644.
 Högni Pétursson prestur á Höskuldsstöðum (1538—1541) 388, 489—490, 662—663.
 höklar 116, 133, 184, 396, 397, 557, 559, 592. — hökull af silki hringofinn 557, 559. — hökulkross 629.
 Hörgárdalur í Vaðlaþingi 346, 390, 490, 702.
 hörund bert 193.
 Höskuldr Haldórsson frá Eydölum (um 1700) 398.
 Höskuldr Kollgrímsson prestur syðra (á Ólafsvöllum; 1540—1546) 429, 561, 671.
 Höskuldsdóttir: Guðrún.
 Höskuldsson: Stígr.
 Höskuldsstaðir í Reykjadal 336.
 Idololatria 278, 327. Sbr. skurðgoð.
 idus (mensium) 402.
 íferð (í fjöru) 85.
 ignis 314.
 illmenni 587.
 illmæli 683.
 illræðismenn 209.
 Illugason: Þorgrímur.
 Illugastaðir í Flókadal 551, 701—702.
 Illugi Jörundsson nyrðra (1654) 551.
 illvirki 414, 455, 462, 495.
 íma, sjá ýma.
 imagines 262, 278, 327. — imagines lignae antiquae 697—698.
 immundicia 653.
 impietas 259.
 impostor 315.
 impotentia naturalis 670.
 Inborg 471. Sjá Arnþjórg.
 Indriðason: Jón, Kolbeinn.
 Indriðastaðir í Skorradal 387—388, 571, 573.
 Indriði Arnfinnsson nyrðra (1540) 546.
 Indriði Jónsson vestra (1536) 89—90.
 Indriði Svartsson, Þórðarsonar (ekki Þorleifssonar), á Hofsstöðum (1499—1513) VII, 420, 589; VIII, 375, 411, 461.
 infirmi et pauperes 279.
 Ingibjörg, kona eystra (1541) 693.
 Ingibjörg kona Guðna Gottskalkssonar (1541) 647—648.
 Ingibjörg Jónsdóttir vestra (1540) 590.
 Ingibjörg Ormsdóttir vestra (1536) 92.

- Ingibjörg Sigurðardóttir, Finnbogasonar (1542—1549) 716—717.
 Ingimundarson: Bergr, Einar, Narfi.
 Ingimundr Magnússon lög-
 réttumaðr (1538) 362.
 Ingiriðr Þórðardóttir hústrú
 (1397) 13—17.
 Ingjaldssandr í Ísafjarðar-
 sýslu 376, 377.
 Ingunnarstaðir í Brynjudal
 664.
 Ingunnarstaðir í Króksfirði
 664², 679, 681.
 Ingvildarstaðir á Reykja-
 strönd 351².
 Ingvildr Árnadóttir fylgikona
 Daða (1542) 703—704.
 injuria 410, 411. — injuria-
 tores 274.
 innargöngufólk 131, 165.
 Innocencius páfi 454.
 insani 274.
 innsetning (institutio) sakra-
 mentanna 118—120, 141—
 142, 163, 164, 166—168, 170
 171, 175, 197, 215, 258—
 260.
 innstæða 67, 93—94, 96, 359—
 360, 407, 545, 576, 631, 658,
 697.
 inntekt 225, 227, 574, 728, 729,
 747, 748, 749.
 institutio sanctorum 318.
 interpretacio 286.
 introitus et exitus 272.
 inventarium 519.
 invencio sanctæ crucis 612.
 invocacio sanctorum 260, 306.
 Ipolitus martyr 82.
 Írland: írsk messubók 557,
 559, 560. — írsk Mariu-
 mynd 697.
 Ísafjörðr vestra 55, 78, 89, 93,
 367, 580. — Ísafjarðarsýsla
 114.
 Iskariot: Judas.
 Ísland (Islandia, Jisseland,
 Ysland, Iceland, Islanndt,
 Islanndtt, Issland, Isslandt,
 Isslanndt, Iszlandt, Islandth,
 Islant, Islandt), Íslendingar,
 Íslandienses, íslenzkir menn,
 íslenzka 2—8, 11, 14, 18—
 19, 21—22, 24—25, 28, 34
 —38, 40—41, 47—49, 51—
 52, 64, 92, 98, 109, 123, 237,
 338, 340, 343, 345, 362—364,
 370, 371, 372, 383, 384, 385,
 386, 404, 409, 411, 412, 413,
 414, 415, 417, 418, 433, 434,
 436, 440, 441, 442, 443, 445,
 446, 447, 448, 449, 455, 458,
 462, 463, 465, 467, 468, 469,
 470, 471, 472, 473, 474, 475,
 476, 478, 479, 480, 481, 482,
 487, 489, 491, 492, 493, 496,
 499, 502, 503, 504, 505, 506,
 508, 511, 512, 514, 516, 517,
 524, 529, 532, 533, 534, 535,
 536, 537, 538, 539, 540, 541,
 542, 549, 550, 554, 570, 573,
 574, 587, 589, 603, 604, 605,
 606, 607, 608, 609, 617, 618,
 619, 621, 622, 623, 624, 625,
 626, 627, 632, 635, 636, 637,
 639, 640, 641, 642, 643, 644,
 648, 649, 664, 667, 678, 682,
 704, 705, 706, 707, 708, 709,

- 710, 711, 712, 718, 719, 720, 721. — Íslandsfarar 18, 506. — Íslandsreiðse 711.
- Ísleifr Sigurðsson, Finnbogasonar, bóndi á Grund í Eyjafirði (1540—1544) 539, 567, 673—674, 717.
- Ísleifsson: Einar, Jón.
- Ísleiksson: Jón.
- Israelitae 282. — Ísraelfólk, Ísraelslýðr 155, 212.
- ístig 486.
- istoriubók. Sjá historia.
- ístr 475.
- ítak 23, 59, 67, 336, 419, 519, 593, 733.
- ítala 23, 697.
- Ívar Amundason prestur syðra (1540—1541) 561, 646.
- Ívar Eiríksson nyrðra (1532) 66.
- Ívarsnes í Danmörku 123.
- Ívarsson: Jón.
- Jacob Fosse (1476) 42.
- Jacob Jacombe (1476) 42.
- Jacob Schening klerkr í Wiborg (1537) 326.
- Jacombe: Jacob.
- Jairsson: Pétr.
- Jakob (1540) 585.
- Jakob postuli 76, 226, 290. — Jakobsmessu 450.
- Jakobsson: Nicolaus, Páll.
- James Frere (1468) 30.
- James (of Lynn; skip) 26.
- James Yonge (1468) 33.
- Jarðbrú í Svarfaðardal 346.
- jarl 5—6, 8.
- járn 563, 582, 584, 630, 714. — járn (á kistum) 100. — járnföt 526. — járnhattur 100. — járnhjálmr 698. — járnkarl 500. — járnaglar 55. — járnþundari 630. — járnstikur 557, 559, 698. — járnviðjar 587.
- Járnamóða (Gernemuth) á Englandi 3.
- Jasper kaupmaður á Eyrarbakka (1541) 687.
- Jaspersson: Nicolaus.
- Jarþrúðr Þorleifsdóttir, Björnssonar 660.
- játari guðs 45.
- Játvarðr (Edwardus) IV. Englakonungr (d. 1483) 35, 38—39.
- jáyrði 54, 421, 666, 667.
- jejunium 262, 319.
- Jesse 192.
- Jesus Kristur: Jesu líkneski 557, 559.
- Joakim Bassi kaupmaður í Hafnarfirði (1536) 71.
- Job 163, 319. Sbr. Hiob.
- Jochim Beck (1542) 711.
- Jochim Grelle (1534) 423.
- Jochim Ullenueffuer (1542) 712.
- Jochims (Jochyms) dalir 486, 487, 517, 648, 663, 688.
- Johann (Hans) Bugenhagen, Pomeranus, doctor (f. 24. Júní 1484; d. 1558) 118, 136, 161, 168, 190, 244, 256, 258, 270, 301, 306, 328.
- Johann Friis til Hesselager („Johans Fridrisson“)

- kanzlari (1537—1540) 122,
 412, 426, 515.
 Johann Pétrsson fógeti og
 hirðstjóri (1524—1529) 369.
 Johann (Jón) landlausi Engla-
 konungr (d. 1216) 2.
 Johannes 45. Sjá Jón Ög-
 mundarson.
 Johannes Albertus (1537) 326.
 Johannes baptista. Sjá Jón
 skirari.
 Johannes Baverlacensis bisk-
 up 11.
 Johannes biskup í Hróars-
 keldu (1420) 20.
 Johannes Brent (1476) 39—
 40.
 Johannes Cario magister 487.
 Johannes Christiani canonicus
 Ripensis (1537) 326.
 Johannes Cruse skipari (1476)
 39—40.
 Johannes Friderich hertog;
 í Saxlandi 117, 168, 268.
 Johannes Goodmann (Gott-
 manni; 1476) 39—41.
 Johannes Olavi, kanoki í Ár-
 ósum (1537) 326.
 Johannes postuli. Sjá Jón.
 Johannes Slavus lector í Ha-
 derslev (1537) 326.
 Johannes Tauszen. Sjá Hans.
 Johannes Vinitor. Sjá Hans
 Vingaard.
 Johannesson: Melchior.
 Jóhannesson: Vigfús.
 John Bromer (1468) 26, 31.
 John Grey (1468) 30.
 John Smyth (1468) 31.
 John Thomson (1468) 33.
 John Wetewange (1468) 33
 —34.
 Johnson: Per.
 Jól 131, 135—136, 183, 189,
 192, 337, 437, 495, 500, 579,
 676. — jóladagr 92, 133,
 184, 381, 437. — áttadagr
 137. — þriðji dagr jóla 189.
 — níundi dagr jóla 96. —
 jólafasta 66, 437, 568, 669.
 Jón, óvíst hvers son (1539)
 441.
 Jón Arason (rétt: Árnason)
 lögréttumaðr í Árneshöfði
 (1496) 54.
 Jón Arason biskup á Hólum
 (1532—1542) 68, 75—76,
 99, 101, 104—105, 115, 257,
 336, 346, 348, 350—351, 355
 —357, 360, 362, 364—365,
 374, 375, 386, 388—390, 395,
 412—413, 416—417, 419—
 420, 426, 427, 428, 432²,
 433, 450—451, 467—468,
 489—490, 499, 518—519,
 536—542, 549—550, 551,
 553, 556—558, 560, 564—
 565, 571—572, 591, 592—
 593, 599, 600—601, 604—
 605, 608—610, 612—613,
 621—626, 644—645, 654—
 655, 658—659, 668—669,
 674, 676—677, 701—702,
 709—711.
 Jón Árnason vestra (c. 1497
 —1512) 55.
 Jón Árnason „bóndi“ og lög-
 réttumaðr syðra (1536—

- 1538) 71—72, 78, 114, 377.¹⁾
- Jón Árnason prestur syðra (1538) 379.
- Jón Árnason bókkavörðr (d. 1888) 110.
- Jón Arngrímsson smiðr eystra (1541) 646.
- Jón Arnórsson eystra (1537) 104.
- Jón bróðir Arviðs (c. 1540 eða síðar) 597.
- Jón Bárðarson prestur syðra (1538—1541) 113, 633.
- Jón Bergsson vestra (1540) 555.
- Jón Bergsteinsson eystra (1541) 646²⁾.
- Jón Bjarnason (Bjarnarson) kirkjuprestur í Skálholti og prestur í Hruna, Jón Stöðla-skáld (1538—1542) 387, 402, 406, 416, 494, 530, 587, 614, 628, 631, 632, 671, 674, 695, 696, 698, 713, 715.
- Jón Bjarnason nyrðra (1634) 701.
- Jón Bjarnason vestra (1703) 86.
- Jón Björnsson danr á Eyri í Arnarfirði (d. 1508) 114—115.
- Jón Björnsson, Guðnasonar, „bóndi“ í Haga í Holtum, lögréttumaðr og sýslumaðr (1539) í Rangárþingi og (1540) í Árnessþingi (1524—1542) 63, 98, 329, 407—408, 439, 443, 461—467, 468, 469, 492—493, 494, 520—523, 636, 637, 638, 668, 713, 715.
- Jón Björnsson, Þorleifssonar (1541) 675.
- Jón Björnsson prestur undir Hálsi (1540—1547) 431, 546.¹⁾
- Jón Björnsson prestur nyrðra (1594) 58.
- Jón Björnsson sýslumaðr á Holtastöðum og Grund (d. 1613) 14, 477.
- Jón Brandsson prestur á Barði (1541—1542) 666—667, 701—702.
- Jón Brandsson nyrðra (1741) 60.
- Jón Dagstygsson vestra (1540) 555.
- Jón Daltún (1539) 475.
- Jón Egilsson vestra (1536) 90.
- Jón Egilsson á Drambholtsstöðum (dáninn 1539) 407.
- Jón Egilsson prestur í Stafholti (1589) 633.
- Jón Egilsson prestur í Hrepphólum 693.
- Jón Einarsson lögmaðr (d. 1306) 626.
- Jón Einarsson, Þórólfssonar, prestur í Odda (1536—1539) 77, 78, 84, 85, 86, 96, 101,

1) Sýnist alt vera einn maðr. Kemr að vísu fyrir vestra líka, en jafnan í fylgd með Ögmundi biskupi.

1) Ekki er fullvíst, að þetta sé einn maðr.

- 114, 337, 350, 358, 359, 376, 377, 379, 402, 435, 441.
- Jón Einarsson, Oddssonar, sýslumaðr á Skarði í Langadal (1536) 73.
- Jón Einarsson, umboðsmaðr yfir Flatey (1540—1542) 586, 708.¹⁾
- Jón Einarsson vestra (1542) 679.
- Jón Einarsson eldri bróðir Gizurar biskups, prestr í Sandfelli (1541—1546) 427, 428, 657.
- Jón Einarsson yngri, prestr í Reykholti (d. 1591) 422, 517.
- Jón Einarsson greipaglennir prestr á Skinnastöðum (d. 1737) 56.
- Jón Eiríksson skalli biskup á Hólum (d. 1390) 15—16.
- Jón Eiríksson officialis í Vatnsfirði (1536—1545) 92, 404—405, 428, 459—461, 469—470, 663, 664.
- Jón Eiríksson prestr í Sandfelli (1541—1544) 427, 656.
- Jón Eiríksson lögréttumaðr í Rangárþingi (1537—1541) 333, 337, 635, 637.
- Jón Eiríksson á Núpi, lögsagnari í Dölum (1709) 47.
- Jón erkibiskup hinn rauði í Niðarósi (1267—1282) 453, 457.
- Jón Erlendsson prestr í Vill-ingaholti (d. 1672) 62, 384, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 462, 680, 717.
- Jón Eyjólfsson í Búlandsnesi (1541) 655.
- Jón Eyjólfsson í Vopnafirði (1538) 396.
- Jón Eyjólfsson biskupssveinn í Skálholti (1540—1541) 580, 581, 596,¹⁾ 685, 687.
- Jón Eyjólfsson annar biskupssveinn (1541) 687.
- Jón Filippusson prestr nyrðra og prófastr í Eyjafirði (1537—1541) 101—102, 346, 347, 388, 420, 489, 565, 622.
- Jón Finnbogason prestr í Laufási (1537—1541) 330, 342, 388—390, 620, 665—666.
- Jón Fúsason, sveinn Gizurar biskups (1540—1541) 586, 685, 687.
- Jón Geirsson, Þorsteinssonar, frá Seylu (1393) 12²⁾.
- Jón Gíslason prestr syðra (1540—1542) 561, 713, 715.
- Jón Gíslason í Dalasýslu (1709) 47.
- Jón Gizurarson á Núpi í Dýrafirði (d. 1648) 338, 499, 524, 532, 533, 575, 617, 681, 710.
- Jón Gizurarson prófastr í Múla (d. 1660) 701.
- Jón Grímsson nyrðra (1538) 395.

1) Þessi maðr gæti verið annar-hvor bræðra Gizurar biskups.

2) Ekki er fullvist, að þetta eigi hér við, en getr þó verið.

- Jón Grímsson syðra (1542) 424, 703.
- Jón Grímsson nyrðra (1741) 60.
- Jón Guðlaugsson syðra (1542) 716.
- Jón Guðmundsson prestur í Þingmúla (1536—1540) 80, 510.
- Jón Guðmundsson prestur nyrðra (1540) 571.
- Jón Guðmundsson prestur nyrðra (1594) 58.
- Jón Guðmundsson (v. l. 1542) 717.
- Jón Gunnlaugsson í Öxarfirði (um 1540) 594—595.
- Jón Gunnsteinsson í Eyjafirði (1540) 565.
- Jón Guttormsson prestur syðra (1524) 62—63.
- Jón Hákonarson á Vatnshorni (d. 1748) 671.
- Jón Haldórsson (heima)maðr Teits Þorleifssonar (um 1527—1528) 100.
- Jón Haldórsson á Eyvindarstöðum (1537—1538) 335, 342—344.
- Jón Haldórsson prestur í Þórnessþingi (1537—1539) 111, 375, 453.
- Jón Haldórsson í Borgarfirði (1540) 569.
- Jón Haldórsson prófastr í Hítardal (d. 1736) 87, 88, 361, 384, 419, 507, 522, 552, 575, 604, 605, 642, 660, 662, 704, 710, 717.
- Jón Hallsson skáld, „bóndi“ í Eyvindarmúla, sýslumaðr í Rangárþingi (1524—1538; er að vísu enn á lífi 1538, en annar, Jón Björnsson, er orðinn sýslumaðr í Rangárþingi 1539) 62, 63, 74—75, 90—91, 94, 98, 109, 112—113, 333—334, 340, 357, 368—371.
- Jón Hallsson heimamaðr á Hlíðarenda (um 1540 eða síðar) 598.
- Jón Héðinsson prestur í Hruna, ráðsmaðr í Skálholti og officialis (1524—1542) 62, 63, 96, 359, 387, 402, 406, 422, 438, 494, 530, 587, 669, 671, 675—676, 678, 695—696, 713, 714.
- Jón Helgason, lögmanns Oddssonar, lögréttumaðr í Rangárþingi (1537—1539) 98, 329, 362, 463, 465.
- Jón Henriksson (Tófason) biskup á Hólum (1415) 18—19.
- Jón prestur á Hvalsnesi (1541) 671.
- Jón Indriðason vestra (1542) 700.
- Jón Ísleifsson í Rangárþingi (1539—1540) 408, 501.¹⁾
- Jón Ísleiksson í Rangárþingi (1537) 98.¹⁾
- Jón Ívarsson prestur (í Laugardal; 1536—1537) 84, 114.
- Jón Jónsson („Solveigarson“)

1) Ætli þetta sé ekki einn og sami maðr?

- Íslendingr í Sauðlaussdal (d. 1533) 54—56, 68—69, 753.
- Jón Jónsson prestur á Hallormsstöðum (1536—1540) 80, 591.
- Jón Jónsson prestur í Miklabæ (1537—1540) 99, 572.
- Jón Jónsson prestur (í Rangárþingi; 1538—1540) 379, 561.
- Jón Jónsson prestur í Viðey (1538—1539) 113, 479, 480.
- Jón Jónsson prestur í Gufudal (1540—1541) 547, 663.
- Jón Jónsson lögréttumaðr vestra (1536—1542) 77, 78, 362, 635, 637, 717.
- Jón Jónsson bóndi í Bæ, sýslumaðr á Ströndum (1540—1544) 427, 515, 555—556, 569.
- Jón Jónsson annar í Borgarfirði (1540) 569.
- Jón Jónsson í Þingeyjarþingi (1532) 66.
- Jón Jónsson þrotsmaðr vestra (1536) 89—90.
- Jón Jónsson á Ströndum (1537) 332.
- Jón Jónsson í Árneshvíkingi (1539) 438.
- Jón Jónsson syðra (1539) 474.
- Jón Jónsson nyrðra (d. 1541) 621.
- Jón Jónsson nyrðra (1540—1542) 551.
- Jón Jónsson vestra (1541) 699.
- Jón Jónsson í Patreksfirði (1541) 616.
- Jón Jónsson (prentari) á Hólum (1579) 572.
- Jón Jónsson prestur á Breiðabólstað á Skógarströnd (1704) 601.
- Jón Kock, enskr maðr (1539) 475.
- Jón Kollsson lögréttumaðr (1538) 362.
- Jón Konráðsson, Jónssonar Íslendingr, „er kendr er prestur“ (1533) 68—69.
- Jón Loptsson, prests Pétrssonar (1537—1540) 331.
- Jón Loptsson í Árneshvíkingi (1538—1539) 382,¹⁾ 470—471, 492, 493.
- Jón Magnússon officialis nyrðra (1393) 12.
- Jón Magnússon lögréttumaðr á Núpi í Gnúpverjahrepp (1523—1524) 60, 62, 63.
- Jón Magnússon í Rangárþingi (1533) 370.
- Jón Magnússon á Svalbarði (1537—1540) 330, 342, 535, 539, 556—560.
- Jón Magnússon á Sólheimum í Mýrdal (1538) 352.
- Jón Magnússon í Múlþingi (1540) 514, 527.
- Jón Magnússon prestur nyrðra (1540—1541) 571, 622.
- Jón Magnússon biskupssveinn í Skálholti (1540—1541) 585, 685²⁾, 687.
- Jón Magnússon danr á Eyri (d. 1651) 73, 522.

1) v. I. Jónsson.

- Jón Magnússon bróðir Árna (d. 1738) 115, 395, 523, 543, 551, 612, 666.
- Jón Magnússon ráðherra 167, 408, 672, 739.
- Jón Markússon prestur í Vallanesi (1536 eða fyrri) 80—81.
- Jón Marteinsson syðra (1536—1537) 70.
- Jón Matthíasson prestur hinn sænski (1537) 102.
- Jón murti Narfason vestra (1536—1539) 91, 103, 116, 421.
- Jón Oddsson í Ísafjarðarsýslu (1536) 89.
- Jón Oddsson í Dalasýslu (1566) 544.
- Jón Ólason á Ærlæk (1540) 591.
- Jón Ólafsson í Ísafjarðarsýslu (1536) 89.
- Jón Ólafsson lögréttumaður í Húnavatnspingi, „bóndi“ (1536—1540) 73, 343, 362, 364, 535, 593.
- Jón Ólafsson mannslagari (1537) 333—334.
- Jón Ólafsson prestur nyrðra (1538—1541) 375, 395, 489, 622.
- Jón Ólafsson prestur (í Görðum á Álptanesi; 1537—1540) 108, 113, 585.
- Jón Ólafsson í Dalasýslu (1539—1542) 483, 602, 699.
- Jón Ólafsson prestur á Lambavatni (d. 1703) 660, 717.
- Jón Ólafsson frá Grunnavík (d. 1779) 13, 14, 60, 62, 330.
- Jón Ormsson í Rangárþingi (1537) 333.
- Jón Pálsson vestra (c. 1497—1512) 55.
- Jón Pálsson í Dalasýslu (1537) 101.
- Jón Pálsson í Vestmannaeyjum (veginn 1537) 333—334.
- Jón Pálsson í Dýrafirði (1538) 358—359.
- Jón Pálsson á Vatnshorni í Skorradal (1539) 498.
- Jón Pétursson prestur nyrðra (1537) 105—106.
- Jón Pétursson prestur syðra (1546) 429.
- Jón Pétursson syðra, Viðeyjarmaður (1539) 465.
- Jón Pétursson háyfirdómari (d. 1896) 73, 551, 565.
- Jón postuli, Johannes evangelista, Jónsmessa 45, 46, 56, 93, 136, 270, 557, 558, 697. — Johannesar guðspjall 136. — líkneski 559. — mynd 697.
- Jón Raf (1547) 430.
- Jón Sighvatsson vestra (c. 1497—1536) 55, 89.
- Jón Sigurðsson í Rangárþingi (dáinn fyrir 1538) 354—355.
- Jón Sigurðsson eystra (1540) 514.
- Jón Sigurðsson nyrðra (í falsbréfi 1542) 701.
- Jón Sigurðsson nyrðra (1598) 451.

- Jón Sigurðsson skjalavörð (d. 1879) 594.
- Jón Sigvarðsson (1541) 693.
- Jón skírari, Johannes baptista, Sancte Johannes (St.Hans), festa ejus 45, 46, 65, 66, 72, 86, 99, 135—138, 189, 191—192, 270—271, 557, 560, 571, 572, 659, 696, 697. — Jóns kirkja 65. — Johannis baptistae imagines 697. — Jóns líkneski („Jón baptisti“) 559. — capita duo Johannis baptistae 697. — Jónsmessa 66, 72, 135—136, 138, 190, 529, 557, 559.
- Jón Skúlason nyrðra (1537—1549) 105, 106, 716—717.
- Jón smásveinn á Arneiðarstöðum (1541) 690.
- Jón St. (1540) 501.
- Jón Steingrímsson nyrðra (1542) 702.
- Jón Steinsson prestur syðra (1540) 561.
- Jón Stephánsson syðra (1540) 585³.
- Jón Sturluson („Skulleson“, Sturlason), Magnússonar, nyrðra (1516—1537) 57, 105.
- Jón Sæmundsson lögréttumaðr (1538) 362.
- Jón Sæmundsson bróðir á Þingeyrum (1539) 416—417.
- Jón Thorchillius, sjá Jón Þorkelsson.
- Jón Thumasson í Rangárþingi (1537—1541) 333, 672.
- Jón Torfason frá Klofa (1523; d. fyrir 1530) 60, 502.
- Jón Torfason prestur á Breiðabólstað í Fljótshlíð (d. 1716) 422, 565.
- Jón Tumasson vestra (1541) 664.
- Jón Vidalín kirkjuprestur og biskup í Skálholti (d. 1720) 390.
- Jón Þórarinnsson vestra (1541) 660.
- Jón Þorbjarnarson lögréttumaðr í Kálfanesi (1537) 329, 332.
- Jón Þórðarson syðra (1539) 494.
- Jón Þórðarson prestur á Stað í Grunnavík (1540—1541) 561, 579—580, 646.
- Jón Þorgeirsson (1397) 16.
- Jón Þorgilsson (1479) 46—47.
- Jón Þorkelsson í Rangárþingi (1539) 408.
- Jón Þorkelsson Skálholtsrektor (d. 1759) 507.
- Jón Þorláksson lögréttumaðr í Vaðlaþingi, bróðir Bessa (1538—1542) 363, 367, 420, 523, 535, 539, 566, 673.
- Jón Þorláksson syðra (1541) 671, 689.
- Jón Þorleifsson prestur í Hjarðarholti (1537—1541) 101, 375, 452—453, 530, 633.¹⁾
- Jón Þorleifsson prófastr í Vatnsfirði (1547) 430.¹⁾
- Jón Þorleifsson í Þingeyjarþingi (1537) 105.

1) Mun sami maðr.

- Jón Þorleifsson í Kjalarnessþingi (1541) 671.
- Jón Þorleifsson í Eyjafirði (1704) 621.
- Jón Þormóðsson vestra (1541) 616.
- Jón Þorsteinsson í Árnessþingi (1540) 520, 522.
- Jón Þorvarðsson lögréttumaðr í Rangárþingi (1539—1542) 463, 465, 597, 628, 713, 715.
- Jón Ögmundarson biskup á Hólum (d. 1121) 44, 45, 102, 103, 114, 519. — Jónsdagr, Jónsmessa (í föstu og á vori) 102, 103, 386.
- Jón Örnólfsson djákni vestra (1537) 116.
- Jónas Bjarnason bóndi í Litlaldal 58, 59.
- Jónatan Sigurðsson prestur á Stað í Hrutafirði (d. 1808) 15.
- Jónsbók 54.
- Jónsdóttir: Ástríðr, Geirlaug, Guðlaug, Guðrún, Gunnvör, Haldóra, Helga, Ingibjörg, Málfríðr, Ólöf, Rannveig, Sigríðr, Steinunn, Þórdís Þórunn, Þuríðr.
- Jónsson: Ari, Arnbjörn, Arngrímr, Árni, Ásgrímr, Bárðr, Bjarni, Björn, Brandr, Brynjólfur, Egill, Einar, Eiríkr, Erlendr, Eyjólfur, Filippus, Finnbogi, Finnur, Geirmundur, Gísli (Þorgils), Gizur, Gottskálf, Greipr, Grímr, Guðbrandr, Guðmundr, Gunnlaugr, Haldór, Hallsteinn, Helgi, Hogen (Hákon), Indriði, Jóni, Ketill, Magnús, Markús, Nikulás, Núpr, Oddr, Ólafr, Ormr, Páll, Salomon, Sigurðr, Skapti, Skeggi, Snorri, Steingrímur, Steinmóðr, Sturla, Svartr, Sveinn, Sæmundr, Thumas, Torfi, Tumas, Vigfús, Vilhjálmr, Þorbjörn, Þórðr, Þorgils (Gísli), Þorgrímr, Þorlákr, Þorleifr, Þorsteinn, Þorvaldr, Þorvarðr.
- Jótland 222.
- Judaei 307—308, 319, 322.
- Judas Iskariot 163.
- Judas, sjá Símon.
- Judica (dominica) 512, 513.
- jungfrú 692. — jungfrúklaustr 248. — jungfrúkreinkjari 206.
- juramentum 275, 293, 302, 328, 563. — juramentum Alexii abbatis (1541) 432, 686. — juramentum Einari Arnæi (1541) 435, 691. — juramentum episcopale 564.
- Jurgins garðar 737, 748. Sjá Georg.
- Jurgin skipherra (1540) 517.
- Jurins nobel 486.
- Jurin Quidzou kanzlari (1537) 123.
- Jus gladii (ecclesiae) 279.
- Jus patronatus 224, 275, 327, 723, 741.
- juventus 258, 283, 285, 299.
- Jökull (Snæfellsjökull) 534.

- Jökulsá á Jökulsdal 23.
 Jökulsá á Sólheimasandi 74,
 75, 109.
 jörð snjólaus 44.
 jörð lögfest 387. — jarða-
 brigði 717—719. — jarð-
 næði 735, 746.
 Jörfi í Haukadal 590—591,
 611—612, 614—616.
 Jörundr Steinmóðsson prestur
 (1537—1542) 107, 339—
 340, 411—412, 487, 515, 585.
 Jörundr Þorsteinsson biskup
 á Hólum (d. 1313) 453.
 Jörundsson: Illugi.
- Kagarahóll í Húnavatnspingi
 17.
 Kalastaðir á Hvalfjarðar-
 strönd 678.
 Kaldadalstunga í Vatnsdal 59.
 Kaldakinn (Köldukinn) í
 Dalasýslu 65.
 Kaldbakr á Ströndum 332.
 kaleikr, kalck, kalckr, kalk,
 kalekr 66, 115, 130, 132, 150,
 171, 181, 207, 324, 396, 397,
 438, 557, 559, 592, 683, 691.
 — með húsi 695. — silfr-
 kaleikr 618.
 Kálfanes í Steingrímsfirði 331,
 332.
 kálfar 156, 584, 674, 697. —
 kálfskinn 45, 69, 80, 84, 88,
 108, 378, 395, 452, 453, 454,
 455, 456, 523, 543, 547, 558,
 560, 616, 617, 655, 666, 701.
 Kallaðarnes í Bjarnarfirði 332
 Kallsá í Svarfaðardal 593.
- Kallstaðir í Veiðileysarfirði
 457, 460.
 Kalmanstunga, Galmanstunga,
 Galmastunga undir Jökulum
 í Hvítársíðu 374—376, 416,
 432, 552, 622, 623, 624, 626,
 627, 661—662.
 Kalundborg 11, 18, 19, 20, 57,
 326.
 Kambr í Strandasýslu 555,
 664.
 kamlot (brúnt) 486, 683. —
 kamlottenrock 688. — kam-
 lotsstakkr með skinnnum
 597. — kamlotstreyja 487,
 692.
 kani: messubók með kana
 115, 557, 559. — kanabók
 íslenzk 116. — kanabók
 (kanónsbók) syngjandi 398.
 Sjá og sbr. cani.
 kannu 66, 100, 396, 516, 697.
 Sbr. alkanna.
 kanoki, kanúki, kanúkadæmi
 130, 166, 181, 224, 243—248,
 255, 729, 738, 750. Sbr. can-
 onicus.
 kanoniska skriptin 245.
 kápa 597, 687. — klerka
 (munka) 204, 247, 557, 559.
 kapellan 186, 223, 599, 725,
 733, 744.
 kaplar 94—95, 396, 398, 428,
 568, 583, 584, 585, 592, 596,
 597, 605, 694, 695, 696.
 kappi (munka) 148.
 Kár Bergþórsson nyrðra
 (1654) 551.
 Kári Grímsson lögréttumaðr

- syðra (1539—1541) 474,
 635, 637.
 karlgildir maðr 229.
 karlmannsháttir 525. — karl-
 mannskór 525, 687.
 karlægr maðr, sjá kaup.
 karnop 629.
 Karter: Thomas.
 kasteler 488.
 Katrín Böðvarsdóttir kona
 Hallvarðs (1541) 670—671.
 Katrín Hannesdóttir, Eggerts-
 sonar (1544) 427.
 Katrínar skript 397.
 kaup, kaupbréf, kaupskapr 12,
 16, 46, 59, 62, 67, 81, 82, 103,
 110, 157, 223, 330, 335, 348,
 357—358, 361, 368, 376, 377
 —378, 387, 406, 425, 427,
 430, 442, 443, 476, 482, 483,
 484, 502, 503, 505, 506, 546,
 548, 549, 583, 588, 593, 601,
 603, 604, 620, 656, 670, 712
 — kaup karlægs manns 438.
 kaup, kaupgjald 245, 381, 568,
 578, 590, 598, 650, 676, 687.
 kaup (hjóna, konu), kaupmáli
 331—332, 387, 421—422,
 427, 429, 657, 667—668, 717.
 kaupahluti 348.
 kaupeyrir 8.
 Kaupmannahöfn, Kaupenhafn,
 Kiopnehaffn, Kiöbenhaffn
 (-hagen), Copemanhavone,
 Haffnia 20, 25, 27—
 29, 31—32, 34, 67, 117,
 122, 232, 256, 261, 294, 300,
 326, 328, 371, 390, 398, 400,
 411, 412, 413, 451, 475, 476,
 480, 481, 491, 511, 513, 515,
 524, 536, 603, 605, 607, 608,
 618, 706, 709, 710, 711, 712.
 kaupmenn 3, 21, 24—27, 29—
 36, 37—39, 41—43, 46—48,
 51, 52, 71, 417, 455, 487, 488,
 502, 503, 505, 506, 582, 603,
 687, 688. — kaupmannsgyll-
 ini 488.
 kaupsetning, kaupstefna 438,
 517, 587—588.
 kaupstaðir 121, 135, 140, 144,
 157, 173—174, 189, 200, 214,
 216, 219, 221, 223, 225,
 —226, 228—229, 231—232,
 234—236, 239—240, 243—
 244, 255, 511, 709, 710, 722,
 725, 726, 727, 729, 730, 734,
 739, 740, 744, 747, 749, 750.
 — kaupstaðaprestr 188. —
 kaupstaðarreikningr 428.
 Sbr. smákaupstaðir.
 kauptið 646.
 Keflavík í Barðastrandarsýslu
 69, 469—470.
 Keldá í Fljótisdal 23.
 Keldur á Rangárvöllum 430,
 580.
 kennimenn, kennidómr, kenni-
 feðr, kennimannsskapr,
 kennivald 78—79, 117, 118,
 120—127, 128, 133—135,
 141—142, 145, 148—149,
 151—154, 158, 160, 164, 175,
 185, 198, 227, 232, 238, 240,
 244, 253—254, 346, 371, 389,
 391, 393, 415, 442, 456, 457,
 496, 512, 519, 530, 531, 532,
 533, 537, 561, 564, 569, 578,
 601, 607, 609, 614, 617, 622,
 625, 632, 633, 634, 635, 645.

- 650, 651, 675, 732, 733, 734, 740, 741, 743, 751. — kennimanna klæðnaðr 157. — kennimannæsiðir 625.
- kenning (ensk míla) 517.
- kenslubörn, kenslupiltar 214—215, 220.
- ker (smá og stór) 65, 66, 396, 398, 425, 587, 591, 630, 674, 696.
- kerald 93, 95, 396, 398, 592, 695, 696, 697.
- kerra 391, 393.
- kerti 391, 394. — kertamessa 192, 218. Sbr. kyndilmessa, purificacio.
- Kesvogr á Ströndum 555.
- ketill, ketilhróf, katlar stórir og smáir (með bótum, og hrærum, um askinn og á botni) 65, 93, 94, 95, 100, 396 (opt), 526, 584, 587, 588, 591, 630, 674, 695, 696, 697, 712, 748. Sbr. hituketill, hrærir, mæliketill, tunnuketill, uppgerðarketill.
- Ketill Jónsson prestur nyrðra (1541) 622.
- Ketill Tumasson (Tumason) prestur nyrðra (1537—1542) 336, 450.
- Ketilsdóttir: Helga.
- Ketilseyri í Dýrafirði 367.
- Ketilsson: Auðunn, Magnús.
- Ketilsstaðir á Völlum 80, 696. — Ketilsstaðasandr 697.
- ketterij 539, 542.
- Keyser: Anthonius.
- kið 156.
- Kiel á Þjóðverjalandi 256.
- Kikasel í Laxárdal 65.
- Kinn (Kaldakinn) 594.
- Kiopnehaffnn, sjá Kaupmannahöfn.
- kiriall, kirialskver 66, 397, 557, 558, 559, 560.
- kirkja (alment), heilög kirkja kristileg kirkja (sbr. ecclesia) 8—9, 10, 12—17, 19, 26, 46, 56, 58, 62—63, 65—67, 79, 80, 81, 83—89, 91—94, 96—97, 102, 103, 104, 107, 111—112, 114—117, 118, 122, 127—130, 131, 134, 138—140, 141, 143—149, 152, 154—157, 163, 164—169, 177—178, 182, 187, 190—191, 193, 194, 195, 196, 199, 201—202, 204—207, 209, 212—213, 218, 222—224, 229—234, 239—240, 242—245, 249, 252, 255, 328—329, 338—339, 346, 348, 351—357, 359—360, 364—366, 375, 376, 379, 380, 381, 386, 388, 389, 395, 396, 397, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 407, 409, 414, 415, 417, 420, 421, 422, 434, 435, 438, 439, 453, 454, 455, 457, 458, 463, 464, 472, 490, 496, 498, 499, 500, 509, 510, 518, 519, 520, 531, 532, 533, 540, 545, 550, 556, 557, 558, 559, 560, 561, 564, 566, 567, 572, 574, 577, 578, 580, 583, 584, 591, 592, 596, 598, 599—601, 604, 605, 606, 609, 614, 617, 618, 622, 624, 625, 629, 631, 635, 646, 655, 658, 678, 684, 686, 690, 694.

- 695, 695—696, 696, 697, 698, 699, 704, 712, 713, 714, 715, 723, 725, 726, 730, 733, 734, 735, 738, 739, 744, 745, 746, 750, 751. — íslenska kirkjan (í þýðing ordinanziunnar; ecclesia Danica, í lat. frumtextanum) 165. — kirkja páfans 130, 182. — kirkjubóndi 86. — kirkjudagr 558, 560^a. — kirkju(nnar) eign, góz, jarðir, kirkjupeningar 9, 16, 225, 243, 329, 351, 352—353, 357, 358, 376, 406, 407, 519, 557, 558, 560, 578, 694, 715, 738. — kirkjuembætti 145, 148, 156, 204. — kirkjuformaðr, kirkjuforstjóri 232, 403. — kirkjufríðr 730, 739, 750. — kirkjugarðr 237, 730, 739, 750. — kirkjuhaldari 374. — kirkjuhírðir 160, — kirkjuhöfðingi 117. — kirkjukostnaðr 145. — kirkjulyklar 136. — kirkjulög, kirkjulögmál 79, 242, 402, 403, 434, 438, 531, 721. — kirkjumál 92, 610, 693. — kirkjuorða 125, 127, 130, 144, 156, 164, 513, 634, 703. — kirkjuordinanzía Kristjáns konungs III. (frá 2. Sept. 1537) 117—328. — kirkjupilt 242. — kirkjuprestr 38, 128, 178, 180, 180, 390, 402, 422, 423, 530, 587, 614, 631, 674. — kirkjunnar ráð 561, 579. — kirkjureikningar
- reikningskapr 236, 357, 408, 519, 544. — kirkjurenta 225, 235. — kirkjureyfarar 149, 224. — kirkjurétr 46. — kirkjusíðir 127, 174, 177, 242, 248. — kirkjusilfr (í Skálholti) 438. — kirkju-skikkan 124, 143, 174, 229. — kirkjusókn 58, 61—62, 68—69, 72, 80, 82—84, 94, 102—103, 106—107, 110, 147, 192, 200, 202, 221—223, 225, 229, 234, 330, 332, 335—336, 361, 367, 378, 519, 545, 596, 741. — kirkjusöfnuður, sóknarfólk 177, 189, 199, 200, 223, 230, 253. — kirkjustuldr 435. — kirkjutíund 438, 605. — kirkjuvanrækt 509. — kirkjuverjari 222, 225, 238, 243. — kirkjuþénari 142, —143, 169, 174, 198—199, 225, 233—234, 239—240, 243—244, 255. — kirkjuþjónusta 124, 143, 174, 200—202, 250.
- kirkja, sjá alkirkja, bænhús, dómkirkja, hálfkirkja, héraðskirkja, smákkirkja, sóknarkirkja.
- kirkja (hús), kirkjubygging, kirkju uppgerð 17, 646. — kirkjubót 646. — (Sjá Brigetarstúka (í Skálholti 1541). — kirkjudyr 326, 667, 702. — Sjá kór, kór-dyr. — Sjá sknúðhús (í Skálholti 1524). — kirkju-

smíð 591. — kirkjuspjöll 389. — Sjá stúkudyr. kirkja, búnaðr kirkju og áhöld, ornamenta, skróði: kirkjugripir, clenodia 600, 601. — Sjá Agnus dægi (= dei), altari, altarisbúningr, altarisklæði, altarislectari, altarissteinn, ampli, bagaldúkr, bakstrjárn, Barbaruskript, bjalla, bókfell (textaspjald), brik, brún, capita duo Johannis baptistae (Jón skírari), casulae, corporale, corporalshús, Davíðslikneski, dúkr með kolneskt verk, eldberi, fontr, fonthúfa, fontklæði, fontsumbúningr, fordúkar, glóðarker, Guðmundarlíkneski, guðvefr, gullkaleikr, háaltari, handlín, hjálmur, hús (um corporale), höfuðlín, höklar, imagines lignae antiquae, járnhjálmr, járnstika, Jesúlíkneski, Jóns imagines baptistae (skírara), Jóns mynd og líkneski evangelistae (postula), kápa, Kattrínarskript, kistur, klukkur kólfr (í bjöllu), koparstika, kórkápa, lectari, líkneski, Magdalenuskript, Mariúlíkneski, Maríumyndan, Maríuskript, merki, messuklæði, messusloppr, munnlaug, patína, paxblað, paxspjald, serkr, silfrkaleikr, silfrkross, skrin (með helgum dómum), skróði, sloppr

smákross, spjöld (máluð), sprangtjald, stjaki, stóllur, texti, textaspjald, upphaldstika, vatnaskall, vatnaskallsmunnlaug, vaxspjöld, vígsludúkr, Þorlákssmynd, Þorláksskript.

kirkja, bækr kirkju: kirkjunnar bók 499. — kirkjunnar registr 519. Sjá brefere, breveriskver, cani, canabók, capitularius, common sanctorum, commonsbók, commonskver, Davíðspsaltari, dominicobók, graduale (grallari), guðspjallabók, hátíðamessubók, hátíðasequenciur, historia, historiubók, historiukver, historiur ýmsar, kirjall, kirjaliskver, korbók, kver, lágasöngvabók, lesbók, lesmessur, matutinale, memoriur, messubók, messubókarskræða, messur, messudagskver, Michaelsaga, missale, Nikulássaga, nýjahald, oracionesbók, orða, orðubók, óttusöngvabók, pistlar, processionale, psaltari, sequenciubækr, sermonsþók, de sanctis bók (sancti), specialismessur, sumarbrefveri, söngbók, Thumas saga, ymnabók, ymnarius.

kirkja, ýmsir messupartar, bænarupphöf, sálmar og hymnar, sem staðr er ætlaðr í guðspjónustugerðinni eptir ordinanzíunni (2. Sept.

1537): Agnus dei 133, 185, 276, 324. — Alleinasti guð í himnaríki 164, 321. — Audite cæli 161, 317. — Beati immaculati (Ps. 118) 128—129, 162, 178—180, 264, 317. — Benedicamus domino 128, 161—162, 179, 209, 264, 317—318, 321. — Benedicite (Dan. III.) 161, 317. — Benedictus 128, 152, 161, 179, 261, 281, 317. — Cantemus 161, 317. — Completorium 162. — Confitebor (Ps. 137; Isai XII, 1) 161, 317². — Confiteor 130, 182, 266. — Credo (in unum) 131, 150, 162, 163—164, 183, 207, 215, 264, 266, 318, 320. — De profundis (Ps. 129) 152, 281. — Deus in adjutorum 162, 317—318. — Deus, qui corda 146, 276. — Dixit dominus (Ps. 109) 162, 318. — Domine audivi (Habacuc) 161, 317. — Domine, dominus noster (Ps. 8) 250, 303. — Domine, labia mea 162, 317—318. — Domine, refugium (Ps. 89) 152, 281. — Ecce nunc benedicite domino (Ps. 133) 251, 304. — Ego dixi 161, 317. — Egredietur virga (Isai XI, 1) 138, 271. — Et in terra pax hominibus (Sbr. Gloria in excelsis) 321. — Et ne nos 317. — Et salutare tuum da nobis (responorium) 317. — Et sepulchrum ejus glorios-

um (Isai XI, 10) 138, 271. — Exultavit (canticum Annae) 161, 317. — Gloria in excelsis deo 131, 133, 164, 182, 184, 266—267, 320. — Gloria patri (doxologia) 128—129, 161, 178—180, 264—265, 317—318. — Grates nunc omnes 131, 183, 266. — Introitus (messuupphaf) 130—131, 133, 182, 184, 266—267, 320. — Jam lucis orto 162, 317. — Jesus Christus nostra salus 132, 267. — Jesús Kristur er vor frelsari 184. — Jube domine 161. — Kristur reis upp af dauða 131. — Kristur stóð upp af dauða 183. — Laus tibi, Christe (responorium) 138, 192, 271. — Magnificat 127, 162, 179, 264, 318, 340—341. — Meðan vér lifum á jörðu hér 209. — Miserere mei deus (Ps. 50) 152, 209, 281, 417. — Nú biðjum vér heilagan anda 131, 203. — Nunc dimittis 129, 152, 163, 179, 210, 264, 281, 318. — Omnipotens deus 139, 272. — Oremus 161, 162, 317. — Ostende nobis, domine, misericordiam tuam 128, 161, 264, 317. — Psallite regi (Ps. 46, 7) 137, 191, 270. — Quicumque vult salvus esse (Athanasius) 128, 162, 178, 264, 317. — Qui habitat (Ps. 90) 162, 318.

- Rector potens 162, 295.
 — Retribue (Ps. 118, 17; sbr. Beati immaculati) 317.
 — Sanctus 133, 165, 184, 267, 322, 324. — Sursum corda 133, 165, 184, 267, 322.
 — Te deum laudamus 127, 129, 161, 180, 191, 265, 271, 317. — Veni sancte spiritus 131, 146, 183, 202, 250, 266, 276, 303. — Vér trúum allir á einn guð 164, 183, 210. — Victimi pascales laudes 131, 183, 266. — Vor guð hann er sú sterka borg 209. Sbr. hymni, kyrie eleison, psalmi, psalterium, ymnar.
- Kirkjuból í Dýrafirði 347.
 Kirkjuból í Langadal 55.
 Kirkjuból á Miðnesi 691.
 Kirkjuból í Skutilsfirði 116, 431.
 Kirkjuból í Valþjófsdal 83—84.
 Kirkjubær á Síðu, klaustr 562.
 Kirkjubær í Tungu 696
 Kirkjuhóll á Langholti 519.
 Kirkjuhöfn í Höfnum 60—61.
 Kirkjulækr í Fljótshlíð 370.
 Kirkjuskarð í Langadal 17.
 Kirkjuvogr í Höfnum 61.
 Kista í Vestrhópi 102.
 kistur (flatlokaðar, með járn-um, járnalausar, bæði kirkjukistur og ferðakistur) 66, 100, 156, 213, 471, 473, 479, 480, 488, 525, 526, 558, 560, 577, 601, 675, 714. — fátækra manna kista 235.
- Kiöbenhaffn (-hagen), sjá Kaupmannahöfn.
 kiöbmænd, sjá kaupmenn.
 kiöbstedt, sjá kaupstaðir.
 Kjalarnes 429, 497, 671, 672.
 — Kjalarnessþing 471, 472, 473, 671.
 kjálkahúfa 526.
 kjallari 629.
 Kjarlaksstaðir á Fellsströnd 565—566.
 Kjóastaðir í Biskupstungum 425.
 Kjós(in) í Kjalarnessþingi 376, 377, 604. — Kjósarsýsla. — 497.
 Kjós á Ströndum 555.
 Kjöge 326.
 kjöt 99, 518, 525. — kjöta-skemma 518.
 klár 518.
 klaustr 70, 95, 129—130, 147, 159—160, 181, 204, 246—248, 346, 417, 426, 427, 435, 445, 446, 449, 453, 455, 456, 457, 458, 472, 473, 474, 503—506, 538, 542, 595, 605, 636, 638, 640, 644, 645, 664, 665, 672, 682, 705. — klaustrabúnaðr 204. — klaustramenn 159, 243, 246, 255, 424, 454, 455, 458. — klaustrareglur 120, 171.
 klefi 518, 629.
 Kleifar í Gilsfirði 500.
 Klemens, sjá Clemens.
 Klemus Jónsson á Indriðastöðum (dáinn 1538) 387—388.
 klenodia 624, 625.

klerkar, klerkdómr 2, 78—80, 114, 152, 358—359, 374, 375, 386, 388, 424, 432, 434, 435, 437, 441, 442, 451, 454, 455, 458, 489, 496, 509, 529, 531, 532, 533, 574, 617, 621, 624, 630, 632, 633, 634, 698, 712, 714. Sbr. kennimenn, prestar.

Klettr í Króksfirði 543—544, 664.

Klettrinn hvíti 498.

Klofá í Miklaholtshrepp 13².

Klúka (Klucka) á Rauðasandi 84, 108, 679, 681.

klukka (campana) 66, 85, 132, 183, 396, 397, 500, 557, 559, 691, 695.

klukka (horologium) 217—218. — klukkustund.

(-timi) 185, 187, 189—190.

klyfberar 584, 630.

klyppingr 45.

klæði, klæðnaðr, klæðaburðr, fatnaðr, föt 24, 74, 464, 467, 481, 583, 588, 589, 713—714, 728, 747. — vj fjórðunga klæði 598. — blátt klæði 592. — hvítt klæði 391, 394. — klæði (til stakks, reiðstakks) 486, 586, 687. — vígð klæði, kennimanna klæði 120, 150, 171, 246—248. Sjá og sbr. autervijn, belti, beltsstakkr, Brimerhasen, caligae, camisia (aurata), capilium, dúkr, faldtrockstakkr, filnun, flaugel, flugelshúfa, föt, guðvefr, hardavíkur, hattr,

hnappar, hosur, húfa (slétt), kamlot, kamlottenrock, kamlotstakkr með skinum, kamlotstreyja, kápa, karlmannshattr, karlmannsskór, kjálkahúfa, klæði, konubelti, konuhúfa, konupungr, konuskór, kóss, kottreyja, krókakerfi, leðrhosur, lérept, lindi, linklæði, litaborði, millifatakot, nasadúkr, paltrock, pannus, pepulum, pungr, reiðsokkar, reiðstakkr, sanduck, síðstakkr, skinnklæði, skinnstakkr, skór, skrúð, skyrtta, sogen, stakkr, stígvél, stígvélaleggbönd, sætrejja, trejja af hálfæi, tunica, ullskyrtta, vestes, vetlingar, wames, þriðjungaklæði. Sbr. kirkja, kolneskt verk.

Klængsson: Þorgils.

klögumál 238, 501, 544, 574, 575, 730, 747.

kné, knéfall 128, 130, 132, 146, 152, 179, 182, 184, 202—203, 210, 254, 417.

knekt, knight 27, 445, 516, 541. knífr, sjá hnífar.

Knöpe: Hanze.

Knútr Bilde riddari í Svanhólmi (1537) 123.

Knútr Gildenstjerna riddari (1537) 123.

Knútr Rud riddari (1537) 123.

Knörr í Breiðavík 427, 534, 554, 640, 641.

Kock: Jón.

- Koðran Brandsson vestra (1541) 617.
- Koðran Ólafsson nyrðra (1538) 343.
- Koðran Steingrímsson prófastr í Eydölum (1541) 655. Sbr. Konrað.
- koffr 518.
- kolagerð 576.
- Kolahvammr í Blöndugili 13—14, 17.
- Kolbeinn Arngrímsson á Grænavatni (1537) 106.
- Kolbeinn Auðunarson prestur í Húsavík (1542—1549) 716.
- Kolbeinn Indriðason nyrðra (1540—1544) 566.
- Kolbeinn Oddason eystra (1539) 484—485.
- Kolbeinn Ólafsson syðra (1540—1541) 431, 433, 567—568, 585, 669—670.
- Kolbeinn Þorsteinsson eystra (1539) 484.
- Kolbeinsson: Ólafr.
- Kolbeinsstaðir í Hnappadals-sýslu 573.
- Kolding 326.
- kólfr (í bjöllu) 398.
- Kolkumýrar í Húnavatnsþingi 613.
- Kollabær í Fljótshlíð 596.
- Kollafjörðr í Barðastrandar-sýslu 679.
- Kollgrímsson, Árni, Eyjólfur. Höskuldr.
- Kolfreyjustaðr (Koltreyjustaðr) í Fáskrúðsfirði 432, 652, 654.
- kollr 247.
- Kollsson: Jón.
- kolneskt verk (á dúk) 116.
- Koltreyjustaðr, sjá Kolfreyjustaðr.
- kona, konur, eiginkona 12, 24, 54—55, 68, 70, 108, 127, 131, 143, 155, 178, 183, 213, 245, 255, 332, 347, 357, 366, 368, 387, 408, 500, 502, 508, 521, 523, 527, 544, 566, 616, 617, 657, 667, 691, 699. — skyld kona 141. — kona vistföst 94. — þunguð kona 94, 127, 153—154. — kvonarmundr 69, 332, 378, 421. — kontubelti 526, 577. — konuhúfa (einlærnd) 525. — konuþungr 526, 576. — konuskór 576.
- Konrað Jónsson, Íslendingur (1533) 69. Sbr. Koðran.
- Konraðsson: Jón.
- konungr, kongr, kongsbréf, kongdómr, konungsúrskurðr, kongsvald 1—2, 5—12, 18—22, 24—32, 35, 38, 49—50, 52, 53, 55, 57, 63—64, 75, 76, 89, 91, 92, 98, 107, 109, 111, 112, 117—118, 122, 130, 134, 144, 147, 156—157, 167, 169, 182, 186, 189, 192, 200, 204, 222, 238—240, 248, 255—257, 333—334, 339, 344—345, 362—364, 365, 371, 372, 374, 375, 377, 383, 384, 391, 393, 400, 401, 403, 411, 412, 413, 415, 417, 418, 423, 424, 426, 435, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 454.

- 455, 457, 458, 462, 464, 465,
467, 471, 472, 473, 474, 475,
476, 477, 480, 481, 482, 485,
486, 491, 501, 502, 505, 506,
507, 511, 512, 513, 515, 517,
521, 522, 523, 524, 528, 530,
531, 532, 533, 536, 538, 539.
540, 542, 549, 553, 555, 563
—564, 572, 574, 587, 589,
591, 603, 604, 605, 606, 607.
609, 614, 617, 621, 622, 623.
624, 625, 626, 627, 628, 631.
632, 635, 636, 637, 638, 639,
641, 642, 644, 645, 648, 649,
664, 665, 678, 682, 686, 704,
705, 706, 707, 708, 709, 710
711, 715, 716, 718, 719, 720.
721, 732, 734, 739, 750. —
kongsgarðr 384, 400. —
kongs jarðir (eignir) 79
109, 597, 689. — konungs
renta (tekjur, skattr) 1,
440, 534, 536. — konungs
sýsla 242, 243, 527, 566, 614,
717. — konungs umboð,
kongs umboðsmaðr 371, 475
522, 528, 531, 543, 556, 586,
588, 614, 621, 635, 664, 672
682, 699, 700, 718. — kongs-
ins þénari 642.
- kopar 557, 559. — koparstika
629, 695.
- Kópavogr við Skerjafjörð
471, 472, 473.
- Koppen: Thomas.
- kór (= cours = kóss) 434.
- kór (kirkju) 596, 697, 698. —
kórbók 498. — kórdjárn
242. — kórðyr 697. — kór-
kápa 250.
- Kordener: Pétr.
- korn, kornslera, kornsæði,
222, 252—253, 727, 735—
736, 746, 747. — korntiund
156.
- Korner: Pétr.
- korporalshús, sjá corporale.
- Kort Hrafn (Raffn), félagi
Diðriks van Minden (1539)
463, 466, 470—471.
- kóss (rautt) 597.
- kostnaðr 144—145, 200—201,
221, 229, 232, 243, 355, 385,
403, 737.
- kostr (= kostnaðr) 404.
- kostr (fæði) 8, 53, 226, 517,
674. Sjá og sbr. butter, bu-
tyrum, caseus, cibus, fiskr,
flot, fæði, hvíta, kjöt, magál-
ar, málnytta, málsmjólk,
málsverðr, matr, mjöl, ostr,
skreið, slátr, sýra. Sbr.
krydd.
- kot 367, 568, 585. — kotkarl
241. — kotungar 118, 135,
169, 716.
- Kotá í Eyjafirði 367.
- kottreyja (með flugel) 597.
- Krabbe: Tyge.
- kraffuell (krauel) 345, 711,
712.
- Krag: Niels.
- kragi 685.
- Krákr Hallvarðsson, bóndi
Helgu Jónsdóttur (1532—
1541) 68, 658—659.
- krankleiki 206, 229, 346.
- kransar (munka) 247.
- Krenckerup 122.
- Kriegerssafn 87, 529.

- krigsfolk 606.
- Kristfjárfjörð 432, 655, 690.
- Kristín Gottskálksdóttir biskups (1541) 667.
- Kristín Ormsdóttir, Jónssonar (1541) 616—617.
- Kristín Sumarliðadóttir á Hrafnseyri (d. 1517) 114—115.
- Kristín Þorleifsdóttir móðir Einars Eiríkssonar (1540) 569—571, 573.
- kristinrétt, kristindómsrétt, kristinlagarétt 10, 400, 532, 533.
- Kristján (Crysterne) I. Dana og Norðmanna konungr (d. 1481) 21—22, 24, 39—40.
- Kristján konungr II. (d. 1559) 369.
- Kristján (Kristiern) Friðriks-son Dana og Norðmanna konungr hinn III. (d. 1559) 117, 122, 167, 256, 345, 364, 371, 375, 377, 399, 400, 401, 409, 411, 412, 435, 440, 441, 444, 475, 476, 480, 481, 485, 491, 506, 507, 511, 512, 515, 536, 540, 549, 553, 574, 591, 603, 605, 607, 608, 617, 621, 622, 623, 626, 636, 637, 648, 649, 686, 705, 706, 707, 708, 709, 710, 711, 721, 739.
- kristni, kristindómr, kristið fólk, kristnir menn, kristileg trú (dygð, frelsi, friðheit, líf-erni, lífnaðr, rækt, hjörð) kristilegir siðir, kristnihald 117, 118, 120, 122, 124, 138, 141—142, 152, 164, 166, 169, 172, 174, 176, 183, 193, 197, 213—214, 219, 233, 236, 254, 258, 346, 372, 374, 376, 393, 414, 448, 454, 495, 496, 535, 537, 538, 540, 541, 550, 601, 625, 626, 650, 682, 751.
- Kristjan Notsell (Nissel; 1468) 31.
- Kristopher Hviteld (Christofer Ottssen) hirðstjóri (1541—1542) 605—608, 618—620, 624—626, 627—628, 640—643, 648—649, 664, 682, 686, 704, 705, 708, 711, 712.
- Kristopher Meygier (1536) 76
- Kristopher Ransberg kanoki (1537) 326.
- Kristopher Valchendorff hirðstjóri (1569) 123—124.
- Kristshátíð 131.
- Krít 251.
- krókakerfi 526, 577.
- Krókasker í Eyrarsveit 21.
- Krokholm 123.
- Krókr í Flóa 583.
- Krókr á Rosmhvalanesi 657—658.
- Króksfjörðr í Barðastrandar-sýslu 543, 664.
- króna, krone, krúna (mynt, engelsk, frandtz) 517, 648².
- kross, heilagr kross 120, 138, 172. — krossar (með tré, með undirstöðum, gler-smeltir, á líkneskjum, í kór, festarlausir) 85, 397², 438, 500, 518, 557, 559, 697, 714 — kross og lindi 596. — krossinn í Kallaðarnesi

- (1540) 563. Sbr. festi, naf-festi.
- Kross í Landeyjum 430.
- Krossanes á Vatnsnesi 676—677.
- Krossbær í Hornafirði 584.
- Krossdý við Fáskrúð 13.
- krossfest: erfð ens kross-festa 400.
- Krossholt í Hnappadalssýslu 435, 500, 501, 691.
- Krosslækr í Laxárdal 65.
- krossmessa (hvortveggja) 82, 381, 382, 420, 437, 474, 567, 578, 599, 601, 609, 614, 666, 667, 670, 720.
- Krossnes á Ströndum 470.
- Krummedike: Eiríkr.
- krúna, krúnan, kronen 22, 57, 74—75, 91, 112, 401, 413, 550, 606, 622, 640, 649, 797, 708.
- krúna (mynt). Sjá króna.
- krúna, krúnurakstr 120, 166, 171, 247.
- krydd (condimentum cibi). Sjá og sbr. edik, engefer, sulten-engefer, hunang. mustarðs-kvern, pipar (peper).
- Krýsuvíkberg 436.
- Kræklingahlíð (Kvæklinga-hlíð) í Eyjafirði 367, 564, 565.
- kúgilli, kvígildi, kvíildi (fríð og ófríð), kúgildahald, kú-gildaleigur 17, 66—67, 70, 109—110, 337, 346, 351, 386, 395, 398, 435, 438, 439, 459, 460, 469, 510, 543, 544, 563, 576, 584, 585, 592, 596, 597, 611, 612, 613, 616, 630, 640, 646, 650, 664, 668, 678, 679, 680, 691, 698, 699.
- Kúla í Arnarfirði 679, 681.
- kuldi 383.
- kunnáttuleysi 373.
- kvartiel 517.
- kveld, sjá kvöld.
- kvenfólk 198, 210, 212, 245.
- Kvennahóll á Skarðsströnd 68
- kver 44, 93, 397², 560², 714.
- kvern (kuirn) 526, 630.
- kvígur (mylkar) 70, 396, 674.
- kvikfénaðartíund 156.
- kvinna (uxor, femina) 55, 69, 90, 108, 152, 154—155, 178, 210, 225—226, 228, 351, 366—368, 384, 385, 426, 523, 543, 544, 596, 621, 674, 687, 688, 692, 717, 733, 734, 738, 745.
- kvittan, kvittantia, quitandtze, kvittunarbréf 70, 75—76, 82, 87—88, 90—92, 101, 102, 103, 109, 112—113, 340, 357, 368, 370, 371, 403, 409, 425, 426, 427, 428, 430, 432, 438, 439, 443, 489, 515, 518, 545, 553, 573, 602, 621, 643, 648, 685, 702, 704.
- kvonarmundr, sjá kona.
- Kvæklingahlíð, sjá Kræk-lingahlíð.
- kvöll: kvalir (helvitis) 393.
- kvöld 136, 179—180, 189, 215—216, 218. — kvöldmáltíð, kvöldsnæðingr, kvöldmál-tíðarsakrament, kvöldmál-tíðarsálmr 127, 129, 130, 136, 140, 142, 150, 163—164, 166,

- 177, 179, 181—182, 190, 195, 207. — kvöldsöngur 219.
- kyndilmessa 131, 137, 183, 189, 509, 511, 693. Sbr. kerta-messa, purificacio.
- kyng, sjá konungr.
- kýr 17, 55, 65, 67, 93, 95, 100, 339, 352, 396, 408, 438, 484, 585, 591, 592, 674, 679, 680, 681, 694, 695, 696, 697, 699. — kýrdráp 408. — kýrhúð. kýrskinn 581, 584, 592. — kýrtaka 698.
- Kýraugastaðir á Landi 424, 712, 713, 714, 715.
- Kýrhamar (-hamrar) í Bitru 85, 753.
- Kyrie eleyson (Kyrieleyson) 128, 131, 161—163, 179, 182, 264, 266, 317—318.
- kærur, kærumál 21, 80, 96, 342, 364, 379, 388, 401, 406, 417, 430, 438, 441, 489, 493, 509, 630, 698—699.
- Köge 326.
- Köln (Colonia) á Þjóðverja-landi 3, 24, 26, 34—35. — kolneskt verk 116.
- Lackmann, Adam Henrik 256.
- Lacy: Willielmus.
- Laetare (letare) dominica 417, 418, 706, 707, 708, 709, 712.
- Lafranz: Hermann.
- Lagarfljót í Múlaþingi 80.
- lágasöngvar 181. — lágasöngvabók 397.
- lágþýzka 423, 536.
- laici 41, 311, 321—322, 583.
- Láland (Lágaland, Lolland) 20, 724, 743.
- lamb, lömb 156. — lambabúr (í Skálholt 1541) 629. — lambfé(naðr), lambarekstr 72—73, 342—344.
- Lambavatn á Rauðasandi 660.
- Lambey í Fljótshlíð 428, 429, 430, 431, 560, 561.
- land = Ísland, sjá Ísland.
- land = meginland (gagnstætt Vestmannaeyjum) 582.
- Land, Landmannahreppur, í Rangárþingi 501, 713, 715.
- landamerki, landamerkjabréf, landamerkjaskrár 12—13, 20—21, 23, 46—47, 56, 66—67, 110, 111, 418—419, 428, 429, 497—498, 700.
- landaurar 5—7.
- Landeyjar í Rangárþingi 62—63, 337, 430.
- landi 372.
- landnám 359, 388.
- landráð 556, 608.
- landsbygð, landsby 121, 173, 182, 187, 195, 200, 220—222, 225, 228, 232, 241, 255, 726, 745.
- landseti 597, 715.
- landshjálp(in 1541) 424, 605—606, 621—622, 624—626, 648, 665.
- Landskrona í Svíþjóð 326.
- landskyld 75—77, 387, 388, 449, 465, 467, 576, 578, 585, 598, 599, 680, 681, 690, 743, 744.
- landslýðr 482, 537.
- landslög, landslagabók 73, 90.

- 236, 329, 556, 570, 604, 615,
631, 636, 718.
- landsprestr 188.
- landsréttr 249, 446, 503.
- landsstjórn 159, 242.
- landsvenja, lands siðvani 143,
156.
- landsvist, landsvistarbréf 411
—412, 515—516.
- landsping 238.
- Langá á Mýrum 569.
- Langadalr í Húnavatnsþingi
13, 16, 335, 343, 593, 612,
662, 663, 667.
- Langadalr í Ísafirði 55.
- langafasta 137, 398, 437.
- langafi 477.
- langafrjádagsmorgun 136, 190
- Langaholt í Miklaholtshreppi
13.
- Langanes í Arnarfirði 56, 89,
91, 103, 116, 699.
- Langanes á fjórðungamótum
eystra og nyrðra 484, 485.
- Lange: Laurencius.
- langsöngvar 130.
- Langus: Matthías.
- lappasaumur 687.
- laqueus 314.
- larva Sathanae 312.
- lás (hurðarlás) 55.
- lasta, sjá lest.
- latína, latínúmál, lingua latina
122, 128, 131, 133, 159, 161,
164—165, 179, 182, 184, 214,
—216, 230, 242—245, 248,
254, 256, 264, 266, 285, 374,
423, 434, 435, 458, 465, 507.
— latinulectia, latinunám,
- latínuskóli 178, 214, 220,
221. — latínusöngur 164.
- latrocinium 410.
- Látr (= Hvallátr) í Barða-
strandarsýslu 720.
- látúns brjóstgjörð 597. — lát-
únsreiði 597.
- Laufás við Eyjafjörð 342, 388
—390, 419—420, 666.
- Laugaból í Arnarfirði 679,
681.
- laugardagr 46, 84, 104, 114—
116, 135, 138, 192, 219, 334,
336, 343, 354, 710, 711. —
laugardagserfiði 219. —
laugtarkveld, laugardags-
kveld 46, 140, 189, 195.
- Laugarnes á Seltjarnarnesi
378, 547—548.
- laun (klerka) 160, 229, 232,
237, 248, 736.
- launsáttir 589.
- Laurence Wolf (1468) 28.
- Laurencius hinn helgi, Laur-
enciusmessa 32, 48, 78, 135,
138, 189, 192, 270—271, 315,
460, 755.
- Laurencius Lange kaupmaðr
frá Lybiku (1476) 40.
- Laurenciusson: Pétr.
- lausafé, lausagóz 70, 105, 334,
387, 463, 514, 525, 537, 656,
714.
- lausafólk, lausamenn 384—
385.
- lausasmjör 630.
- lausingjafólk 247.
- lauslátr lifnaðr, lauslæti 245
—247.
- lausn (og skriptir) 79, 97, 375,

- 376, 380, 381, 403, 404, 427.
 455, 458, 489, 508, 619, 704
 lavacrum regenerationis 310.
 Laxá í Laxárdal í Dalasýslu
 65.
 Laxá á Skagaströnd 343.
 Laxárdalr í Dalasýslu 65, 89,
 353, 484, 591, 611, 612, 616.
 Laxárdalr í Þingeyjarþingi
 106, 334—335.
 Laxárholt í Gnúpverja-
 hreppi 462, 463, 465, 468,
 636, 638.
 lectari 133, 184, 629.
 lectiones sacrae, lectiur 118,
 127—128, 129, 146, 160, 161
 —162, 165, 178—180, 184,
 202, 214—220, 232, 247, 251
 —252, 258, 263—265, 276,
 278, 284, 286, 300, 302, 304,
 316—318.
 lector 317, 325—326.
 lectus 292.
 Leddinghusen: Friðrik.
 leðrhusur 683.
 legáti, legátavald 375, 454,
 455.
 legenda 314.
 legill 517, 688.
 legorð 411.
 legstaðr 192, 346, 596.
 leigur 70, 77, 81, 407, 449, 510,
 576, 578, 583, 584, 599, 677,
 678, 690. — leigujörð 584,
 585. — leigukúgildi 584,
 585. — leiguliði 223. —
 leigustaðir 583, 584.
 leikföng. Sjá peð, skák, spil.
 leikmenn 16, 62—63, 78, 82,
 101, 114, 164—165, 223,
 231—232, 351, 356, 363,
 371, 373, 375, 412, 434, 435,
 441, 442, 443, 444, 455, 456,
 484, 493, 494, 509, 537, 565,
 572, 574, 576, 609, 612, 623,
 671, 677, 678, 698, 712, 714,
 716. — leikmannavald, leik-
 vald 455, 617.
 Leikskálar í Haukadál 602,
 611.
 Leipzig 39.
 Leirárgarðar í Leirársveit
 604.
 leirfat 526.
 Leistr á Gnúpsmýri 56.
 lén, lénsmenn 53, 144—145,
 147—148, 173, 200—201,
 204, 214, 223, 225—226,
 230—241, 243, 244, 246,
 255, 369, 707, 724, 725, 726,
 731, 734, 735, 740, 741, 743,
 744, 745, 746, 749, 750.
 lengjur (húðar) 581.
 lensa 685.
 Leonardus abbas & confessor
 336, 389, 390, 486.
 lérept 24, 355, 525, 526, 577,
 674, 687, 713, 714. Sjá
 skyrtulérept.
 les, lesning, lestr 126, 168,
 178, 189, 215, 254, 417, 558.
 — lesbók 66, 397², 398,
 557³, 559³. — lesmeistari,
 lesari 162, 491, 729, 749. —
 lesmessa 130, 131, 254, 557,
 559².
 lest, lasta (skreiðar, rúgmjöls
 o. fl.) 60—61, 232, 294, 518,
 587, 680.
 létorf 23.

- Leynilágarhnúkr. í Sökkólf-
dal 47.
- Leysingjastaðir í Hvamms-
sveit 82.
- liberi 24, 269, 283, 286, 290—
292, 387. Sbr. barn.
- liðir (í ætt) forboðnir 143.
199. — þriðji liðr 143, 199.
- líflát 191, 209.
- lífsháski 153—154, 210.
- lífsneyð 211.
- lignum 288.
- lík 24, 127, 152, 209—210,
255. — niðrsetning líks 152.
- líkami guðs, Krists 150, 165,
189, 207.
- líkneski, líkneskja 126, 148,
176, 204, 397, 438, 557, 559.
- limalát 193.
- Línakradalr í Húnavatnsþingi
380.
- lindi 518, 596. Sbr. silfrlindi.
- lingua materna, vernacula 124,
265. — vulgaris 271.
- línklaði 425.
- Linkolnarskíri á Englandi 1
—2.
- líntjald 100.
- litania, letania 134—135, 186,
188, 268—269.
- litaborði, liteborði 526, 577.
- Litlaborg í Viðidal 592—593.
- Litlidalr í Sléttárdal 58, 59.
- litlastofa (á Svalbarði 1537)
330.
- Litlikroppr í Reykholtsdal
680.
- Livius sagnaritari 314.
- ljáir 396, 584, 592. — ljáspík
695.
- Ljárskógar í Laxárdal 483—
484.
- Ljón (í innsigli) 471.
- ljós loganda 150, 181, 207.
- Ljósavatn í Ljósavatnsskarði
560.
- Ljóstollar, sjá lýsitollar.
- Ljótr Arngrímsson í Húna-
vatnsþingi (1536) 72—73.
- Ljótr Þorvaldsson biskups-
sveinn í Skálholti (1543)
426.
- Loci communes Philippi 158,
241, 299.
- locumtenens 39, 42.
- Loðmundarfjörðr eystra 651.
- loet 688.
- lófatak 7.
- lofsöngr 131, 179, 251.
- lok (á ker) 100.
- loka (á hurð) 55.
- Lokinhamrar í Arnarfirði 114
—115.
- Lolland, sjá Láland.
- Lómalind í Öxarfirði 57.
- Londinum. Sjá Lundún.
- London. Sjá Lundún.
- Lónsheiði milli Múla og
Skaptafellsþings 655.
- Loptr Guðlaugsson, Loptsson-
ar, „bóndi“ og lögréttumaðr
í Ljárskógum (1539—
1542) 483—484, 717.
- Loptr Narfason prestur og
prófastr að Staðarhrauni og
í Hítardal (1537—1541)
93, 108, 110, 530, 569, 570,
633.
- Loptr Pétursson, Loptssonar,

- prestr í Viðidalstungu (1537) 330—331.
- Loptr Rögnvaldsson á Ytra-hólmi (1540) 569—570, 573.
- Loptr Þorkelsson prestr á Húsafelli (1538) 387.
- Loptsdóttir: Cecilia, Helga, Sigríðr.
- Loptsson: Arngrímr, Jón, Ólafur, Páll, Pétur, Stephán.
- Loptsstaðir í Flóa 583.
- Loreholt: Hans.
- Lubeck: Hans.
- Lucas guðspjallamaður 185, 187, 252, 269, 305.
- Lucía mætur hin helga 328.
- ludus, ludimagistri 261, 263, 265, 267—268, 283—287, 294—295.
- Lun: Dettmar.
- luna 309.
- Lundr í Fljótum 348.
- Lundr á Skáni 326.
- Lundún (London, Londinum) 3, 28—29, 31, 51—52, 328, 352, 409, 411.
- Lunge: Offue.
- lunti 486.
- Luther: Marteinn.
- Lybika, Lübeck, Lybikumenn 21—22, 31—34, 36, 38, 40, 42, 345. — lybsk mörk 463, 466, 470, 471, 487, 488, 516, 577, 649.
- lýðbiskup 455.
- Lýður Magnússon prestr í Skarðsþingum (d. 1746) 483.
- lykill 619.
- lyklavald 190.
- Lylly (skip) 40.
- Lyngius: Andreas.
- Lynn á Englandi 24—25, 26, 27.
- lýrittareiður 380, 494, 510, 698.
- lýsi 526, 630.
- lýsitollar, ljóstollar 65, 696.
- Lækjardalur í Öxarfirði 56.
- læknir, lækning, læknisdómar 148, 195, 205, 229. Sbr. barðskeraskapr, smyrslabaukr.
- lækr, lækjarskurður 21, 498.
- Lækr (= Brianslækr) 376, 377, 430, 754.
- lærðir menn, lærðir og leikir 44, 54, 97, 101, 160, 168, 244, 247—248, 371, 376, 380, 414, 440, 447, 454, 455, 458, 495, 496, 507, 508, 511, 513, 537, 568, 569, 599, 605, 624, 645, 664, 721, 740, 742. — lærðustu menn 254. — lærdómur (kristilegr, Lutheri, postullegr), lærdómsskikkani 118—120, 124—125, 135, 144—146, 148, 158, 167, 170—171, 174—175, 187, 200—203, 205, 219, 220, 223, 225, 229, 237—240, 244—246, 249, 255, 373, 414, 731, 741. — lærifaðir, lærimeistari 447, 511, 749. — læring, lærdómsiðkun 217, 220, 391, 393. — lærisveinar 136, 142, 190, 198.
- lög, leges, lögmál (guðs og lands) 7—10, 12, 17, 19, 25, 53, 62, 67, 77, 83, 88, 90, 99, 103, 105—106, 108, 110, 118,

120, 126, 141, 156, 169, 172, 196, 222, 237—238, 249, 258, 259, 260—262, 273, 282, 288, 296, 308—310, 313, 316, 317, 328, 329, 331, 335, 337, 343—344, 348, 351, 355, 363—366, 368, 372, 375, 376, 379, 380, 381, 383, 384, 385, 386, 389, 390, 391, 392, 394, 395, 402, 403, 405, 406, 407, 414, 447, 449, 450, 451, 453, 457, 458, 460, 464, 467, 469, 484, 485, 490, 491, 496, 501, 504, 508, 510, 512, 513, 514, 519, 521, 522, 524, 531, 532, 533, 535, 544, 548, 549, 551, 552, 565, 566, 567, 570, 572, 575, 578, 579, 586, 588, 589, 590, 592, 595, 598 601, 603, 604, 605, 607, 608, 613, 614, 615, 616, 621, 623, 626, 631, 639, 646, 651, 652, 654, 655, 657, 664, 667, 668, 669, 670, 674, 677, 678, 686, 700, 703, 713, 714, 715, 716, 717, 718, 719, 720, 730, 735, 742, 747, 750. — lög keisarans 453, 457. — Mosis lög 305. — norræn (og íslensk) 604, 622. — Sancti Ólafs lög 441, 447. — lögbók, landslagabók. landslög, íslensk lög 7, 10, 167, 257, 334, 359, 372, 373, 387, 438, 473, 474, 475, 476, 492, 493, 502, 521, 522, 524, 534, 539, 587, 590, 626, 627, 664, 667, 672, 682, 703, 709. — lagaávöxtr 97, 698. — lagabrot, lögbrot 92, 415, 735. — lögfesta, lögfesting

432, 686. — laganna formeran 383, 385. — löggjafir 555, 556, 639, 673, 674, 717, 718. — lögheimili 403. — lögleysa, lagaleysi 53, 403, 508. — lögmessa 45. — lagarípting 17, 62, 67, 83, 103, 105, 106, 108, 110, 335, 337, 342, 348, 351, 368, 395, 405, 406, 451, 460, 484, 485, 514, 551, 552, 565, 566, 593, 595, 601, 605, 613, 657, 663, 677. — lögsagnari 47. — lögsögn (andleg) 376, 532, 533—534. — lögsamkoma 45. — lögskil 549. — lögþing 607, 617.

lögmaðr 6—7, 9, 11, 19, 44, 46, 52, 63—64, 75—76, 97—98, 101, 105, 328—329, 333—335, 343, 344, 346—347, 350—357, 362—364, 367—368, 374, 382, 383, 384, 392, 412, 413, 416, 424, 425, 426, 428, 429, 430, 432, 441, 442, 443, 461, 462, 463, 465, 467, 468, 469, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 478, 480, 481, 492, 493, 497, 508, 512, 513, 524, 528, 532, 534, 535, 536, 538, 539, 542, 550, 552, 553, 565, 566, 567, 569, 671, 573, 589, 590, 595, 608, 610, 621, 623, 626, 627, 628, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 642, 643, 644, 649, 667, 668, 673, 708, 715, 716, 717, 719, 720.

lög máli 455.

Lögmanshlíð í Kræklinga-
hlíð 367.

- lögretta, lögréttumaðr 54, 77—78, 114, 328—329, 343, 362, 363, 382, 443, 472, 473, 501, 512, 513, 527, 528, 532, 533—535, 536, 539, 555, 589, 590, 635, 637, 639, 715, 716, 717, 718.
- löstr (og lýti) 196, 231, 239, 390, 393.
- Máberg á Rauðasandi 84, 108, 679.
- Máfahlið á Snæfellsnesi 21. magáll 525.
- magd 516. Sbr. stúlka.
- Magdalena (1540) 516.
- Magdalena, Magdalenudagr 138, 271. — Magdalenu-skript 557, 559. Sbr. Maria.
- magister 39, 259, 323, 338, 390, 487. — magister navium 40—41.
- magistratus 262, 269, 273—275, 277—278, 287—288, 290—292, 296—299, 304.
- Magnús Árnason prestur á Skorrastað og officialis eystra, bróðir síra Einars (1540—1541) 432, 592, 655 694—695.
- Magnús Arnórsson á Dyrhólmmum (1541) 656.
- Magnús Bessason (1644) 498, 499.
- Magnús Björnsson vestra (1440) 21.
- Magnús Björnsson lögréttumaðr á Reykjum í Tungu-sveit (1537—1542) 115—116, 635, 636, 637. 720.
- Magnús Brynjólfsson, bróðir Einars, lögréttumaðr í Vaðlaþingi (1540) 565.
- Magnús Einarsson stúdent á Jörfa (d. 1752) 69, 655.
- Magnús Eiríksson minni-skjöldr (smek) Noregskonungur (d. 1374) 8—10, 11.
- Magnús Eyjólfsson ábóti á Helgafelli og biskup í Skálholti (d. 1490) 38—39, 338, 677.
- Magnús Eyjólfsson, Gislasonar, prestur í Selárdal, officialis (1540—1541) 519—520, 530, 545—546, 631, 632, 663.
- Magnús Guðmundsson prestur í Goðdölum (1540) 571.
- Magnús sonur Guðrúnar Jónsdóttur (1541) 693.
- Magnús Gyldenstjarna riddari (1537) 123.
- Magnús Göie hofmeistari (1537) 122.
- Magnús Hákonarson laga-bætur, Noregskonungur (d. 1280) 5, 6, 8. 626.
- Magnús Jónsson, lögréttumaðr syðra (1537—1542) 329, 362, 463, 465, 472, 473, 474, 501, 515, 698.
- Magnús Jónsson annar lögréttumaðr syðra (1537—1542) 329, 463, 465, 472, 473, 698.
- Magnús Jónsson prestur syðra (1537—1541) 339, 387—388, 633.

- Magnús Jónsson, Sigurðsson. ar (d. fyrir 1538) 354—355.
- Magnús Jónsson nyrðra (um 1540) 594.
- Magnús Jónsson prestur nyrðra (1541) 623.
- Magnús Jónsson mágr Gizurar biskups (1541) 610.
- Magnús Jónsson prestur syðra (1576) 339.
- Magnús Ketilsson „bóndi“ eystra (1553) 94—96.
- Magnús Ketilsson sýslumaðr (d. 1803) 63, 64, 117, 411, 491, 511, 605, 607, 709.
- Magnús Markússon prestur á Grenjaðarstað (d. 1733) 80.
- Magnus Munk (1537) 123.
- Magnús Narfason í Rangárbíngi (1537) 337.
- Magnús Nikulásson bryti í Skálholti (1541) 628, 685.
- Magnús Pétursson í Rangárbíngi (1537—1541) 333, 426, 673.
- Magnús prestur í Skálholtsbiskupsdæmi (1476) 38—39.
- Magnús Sigurðsson í Bræðratungu (d. 1707) 489.
- Magnús Stephánsson syðra (1540) 585.
- Magnús Stephensen konferenzráð (d. 1833) 237, 720.
- Magnús Þorkelsson, Guðbjartssonar á Svalbarði (1495—1518) 556, 557, 559.
- Magnúsdóttir: Guðrún.
- Magnússkógar í Hvammsveit 366—367.
- Magnússon: Ari, Arni, Einar, Eyvindr, Finnur, Gamli, Grímr, Helgi, Ingimundr, Jón, Lýðr, Ólafr. Páll, Semingr, Severinus, Sæmundr, Teitr, Þórðr.
- mágr 610.
- Mágr¹⁾ Sigurðsson undir Eyjafjöllum (1538) 352.
- maistre (of ship) 26—28, 33.
- makaskipti 1516.
- makelaun, makelon (= starfs-laun, smíðakaup) 486², 488.
- mál, málaefni, málaferli 215—216, 231, 256, 364, 372, 374, 381, 389, 402, 404, 407, 429, 440, 473, 474, 490, 538, 550, 552, 570, 572, 586, 588, 590, 594, 615, 624, 626, 636, 637, 669, 678, 719, 732, 742.
- máldagar, máldagabækur 5, 8, 65, 85—86, 156, 360, 395, 396, 398, 400, 430, 499, 545, 556, 591, 592, 694, 696. — Máldagar Guðbrands biskups 15. — Odds biskups 93, 439. — Ólafs biskups Hjaltasonar 558.
- maledici 274.
- Málfríðr Jónsdóttir, Finnbogasonar (1541) 620, 665—666.
- málfærslumaðr 328, 352.
- máli 107, 332. — málakona 332, 421, 668, 717.
- malleus 480.
- málmar. Sjá argentum, aurum,

1) „Magr“ = Márr?

- blý, gull, járn, kopar, látún, silfr, tin.
- Málmey (Malmö) í Svíþjóð 221, 288, 326, 648, 649.
- Málmey á Skagafirði 436.
- málnytta 386, 395. — málnytukúgildi 70, 94, 106, 355, 386, 395, 514, 519, 555, 558, 560, 605, 620, 657.
- málsmjólk 65.
- málsverðr 45—46.
- malt 232, 562, 563, 582, 664, 705, 712.
- máltíð 190—191.
- Mánason: Eiríkr.
- mandator 260. — mandatum 412, 491, 513, 707, 708.
- mannasetningar, mannastatur 119, 126, 171, 176.
- mannaverk 527, 528.
- mannbætr 98.
- manndráp 196, 363, 391, 394, 507, 508. — manndráparar 196, 508, 634. Sbr. mannslag.
- manngjöld 372.
- mannhús 59.
- mannshlutr 689.
- mannslag, mannsláttr 141, 333, 538. — mannslagari 140. Sbr. manndrápari.
- mantalsþing 13, 46.
- Marchall: Roger.
- Marðareyri í Veðileysarfirði 459, 460.
- Marðarnúpr í Vatnsdal 59.
- Margrét Erlendsdóttir, Bjarnasonar, kona Páls Grímssonar (1537) 335.
- Margrét Erlendsdóttir, Þorvarðssonar, kona Þórólfs Eyjólfssonar á Reykjum (1539) 497.
- Margrét mætr hin helga 45.
- Margrét Ólafsdóttir í Döllum vestr (1541) 612.
- Margrét Valdimarsdóttir drotning (d. 1412) 20.
- Margrét Þorvarðsdóttir, Bjarnasonar, á Eiðum (1542—1549) 717.
- Maria Magdalena 40—42, 45, 138, 192, 271, 391, 394. — Mariu Magdalenu dagr (messa) 138, 192. Sbr. Magdalena.
- Maria mætr, sancta virgo, guðs móðir, vor frú, Mariukirkja, Mariumessur, praesentacio. Mariumessur allar, himnaför, visitacio, vitjunardagr 8, 23, 41—42, 45—46, 56, 69, 83—85, 87—88, 99, 107, 110, 114—116, 135, 137, 138, 189, 192, 270—271, 311—312, 329—330, 346, 364, 367, 379, 381, 437, 461, 462, 470, 472, 473, 476, 477, 479, 480, 494, 546, 554, 555, 557, 558, 559, 560, 563, 570, 573, 580, 596, 641, 642, 643, 655, 662, 663, 698, 702, 712. — Þingmariumessa 367. — Mariulikneski 85, 397, 557, 559. — Mariummynd, Mariuskript 398, 500, 697, 698². — Mariuversa psaltari 46. Sbr. annunciacio, kertamessa, kyndilmessa, purificacio.
- mark (á fénaði) 677—678.
- mark, einkum lybsk mörk

- 229, 292, 463, 466, 470, 471, 486, 487, 488, 516, 576, 577, 649, 688.
- Markarfljót í Rangárþingi 689.
- marknaðr 475.
- Markús Bergsson sýslumaðr í Ögri (d. 1753) 114.
- Markús guðspjallamaðr 138, 193, 272, 420.
- Markús Hemingsson eystra (1539) 484.
- Markús Jónsson skafins. sýslumaðr í Múlaþingi (1536—1540) 80—81, 527—528.
- Markús Jónsson nyrðra (1541) 663.
- Markús Snæbjarnarson prestur í Flatey (d. 1787) 114.
- Markússon: Jón, Magnús.
- Marteinn biskup hinn helgi, Martinus episcopus, Marteinsdagur, Marteinsmessa 45, 157, 158, 226, 290, 568.
- Marteinn Einarsson officialis og prestur á Stað á Öldubrygg, síðar biskup (1538—1541) 257, 358, 359, 361, 365, 374, 381, 382, 429, 438, 441, 452, 456, 530, 631, 632.
- Marteinn Luther, Martinus Lutherus (1484—1546) 117, 135, 143, 158—159, 168, 188, 199, 241—242, 256, 258, 268—269, 275, 299, 414. — commentaria Martini 683, 692. — postilla 158, 241, 299, 683.
- Marteinn Steh skipari (1469) 36.
- Marteinsson: Björn, Jón, Þórðr, Þorleifr, Örnólfr.
- Martinus, sjá og sbr. Marteinn.
- Martinus Hegelundt klerkr í Álaborg (1537) 326.
- Martyne Gruth, danskr skipstjóri (1468) 32.
- Martyne Grutene frá Stralsundi (1468) 34.
- martyr 58, 60, 82, 309, 314, 352.
- Marwitz, Claus van der.
- Mary of Bristowe (skip) 39.
- Marye of Lynn (skip) 26.
- Másbúðir á Rosmhvalanesi 691.
- matr 45, 79, 386, 481, 487, 562. — fyrirboðinn matr 71. — matgjafir 510, 521—523. — matgjafahald 509. — mat-hnífr 486, 526. — matreiðing 156. — matskapr (= mötuneyti) 487. Sbr. kostur, krydd, málsverðr.
- mætrimonium 274, 653, 654, 670. — in tertio gradu 275.
- Mattheus guðspjallamaðr, postuli, Mattheusmessa 128, 150—151, 178, 205, 208, 219, 252, 264, 278, 280, 286, 312, 314, 331, 409, 412, 445, 480, 560, 561, 562.
- Matthias Langus klerkr í Randers (1537) 326.
- Matthias postuli 409, 412, 603.
- Matthíasson: Jón.
- matutinale 66.
- Maulustaðir í Andakíl 361.

- Maura-Sturla, sjá Sturla Jónson.
- Meðaldalr í Dýrafirði 395.
- Meðalfell í Kjós 376—377, 604—605.
- Meðalfellsströnd við Hvammsfjörð 545, 602.
- meðfylgjarar 54, 455, 457, 463, 466, 467, 492, 493, 636, 638.
- meðhjálparar 118, 168, 216, 219—220, 229, 233, 255.
- medicus 292.
- medus 688. Sbr. mjöðr, vín.
- meinbugir 621.
- meinleysi 391, 394.
- meinsemd 390, 393.
- meinsærismaðr 751.
- Meisner, Rudolf 39.
- meistari 119, 166, 169, 242, 337, 435, 488, 513, 694.
- mél (í beizli) 486.
- Melanchthon: Philippus.
- Melanes á Rauðasandi 84.
- Melar á Ströndum 470.
- Melasveit í Borgarfirði 574.
- Melchior Jóhannesson klerkr (1537) 326.
- Melch(i)or Rantzaw markálkr (1538—1539) 345, 417—418.
- mell (mjöl) 705, 712. Sbr. mjöl.
- melodia 266.
- Melr, Melstaðr, í Miðfirði 68, 102—103, 330—331, 380, 381, 676.
- melrakkaveiðar 438.
- Melsted: Páll.
- memoriur 557, 559.
- mensa, mensa domini 276, 320, 322.
- mercandiza 40, 42—43.
- mercatores, sjá kaupmenn.
- mercenarius 289.
- merces 292, 294, 341.
- merki 398, 557, 559, 698.
- Merkidæli í Sunnhlíð 59.
- Merwitz, sjá Claus van der.
- missa, messuembætti, missa dominicalis, missa publica 20, 46, 85, 122, 127, 130, 133—134, 140, 145, 156, 160, 163—164, 181, 184, 186, 190, 195, 222, 235, 242, 245, 247, 249, 253—254, 265—266, 268, 270, 272, 276, 288, 296, 303, 312, 315, 320, 322, 327, 354, 373, 381, 426, 538. Sbr. hánessa. — andstyggilegar messur 171. — messan Humiliam 596. — missa papistica 315. — messubók, messubókarskræða (írsk, norsk, með cana, commons-messum, með öllum messum, de tempore, de sanctis, með sequencium, syngjandi, með pistlum. með oracium, hátíðamessum, specialismessum, memorium) 115, 242, 557⁴, 558², 559⁶, 560³, 629. — messucanon 165, 222. — messudagar 46, 218, 377, 397, 426, 437. — messudagakver 397, 558, 560, 629. — messuklæði 66, 115, 130, 164, 181, 184, 355, 396, 397, 500, 519, 526, 557², 559, 592, 629, 646, 691, 695.

- messuoffr 381. — messu-
sloppr 184. — messuupphaf
messuupphafssálmr 131
164, 182, 184. — messur,
messudagar: Allra heilagra
messa, Andrésmissa, Ant-
honiussdagr, Barbarumessa,
Bartholomeusmessa, Blasíus-
messa, boðunardagr Maríu
Clemensmessa, dýridagr,
Egídiusmessa, Gregorius-
messa, Jakobsmessa, Jóns-
messa Hólabiskups, Jóns-
messa postula, Jóns messa
skírara, kertamessa, kross-
messa, kyndilmessa, Laur-
enciusmessa, Magdalenu-
dagr, Maríumessa Magda-
lenu, Maríumessur (sjá
María mær), Marteins-
messa, Mattheusmessa, Mic-
haelsmessa, Nikulásmissa,
Ólafsmessa, Pétrsmessa,
Cathedra Petri, Pétrsmessa
og Páls, Philippi et Jacobi,
postulamessa, Seljumanna-
messa, Simonsmessa,
Tveggja postula messa, Vor
frú messa (sjá María mær),
Þingmaríumessa (sjá María
mær), Þorláksmessa.
- messis 305.
metaskálar 66, 398², 558.
Metamorphoses Ovidii 216,
285.
metfé 398, 697.
Meygier: Kristopher.
meyjablygðarar 149.
meyjar guðs 45.
Meymen: Vimer.
- Meyne (Meine, Meynent) van
Eyszmyn ráðsmaðr í Ham-
borg (1539—1541) 433, 439
—440, 486, 516, 688, 692,
755. — frúin herra Meine
(1541) 688.
- Michael höfuðengill, Micha-
elsmessa, Mickalesmessa 24,
45, 81, 89, 91, 116, 135, 138,
189, 191, 192, 270, 271, 332,
334, 386, 403, 565, 566, 667,
670, 671, 672, 729, 738, 749.
— Michaelssaga 116.
- Michell Erdman (Ertmanne,
Hardmane, 1468) 28, 29, 34.
- Miðbælisfjörur undir Eyja-
fjöllum 562.
- Miðdalir í Dalasýslu 47, 590.
Miðdalr í Laugardal 424.
- Miðdalsgröf í Strandasýslu
664, 681. Sjá og sbr. Mý-
dalsgröf.
- miðdyk(i) 414.
- Miðfjörðr við Húnaflóa 68,
102, 103, 330, 331, 668, 676.
- Miðhlíð á Barðaströnd 109—
110.
- Miðhús í Garði 657—658.
- Miðhús í Reykhólasveit 332.
- miðsumar 388, 437.
- Miðvík stærri og minni á
Hornströndum 679, 680².
- miðvikudagr 77, 103, 111, 161,
187, 218, 336, 348, 377, 517.
- Miklabær í Blönduhlíð 11²,
572.
- Miklholt í Biskupstungum
578.
- Miklholt (Miklaholt) í
Hnappadalssýslu 427. —

- Miklholtshreppr 12, 13, 718.
- Mille: William.
- millifatakot 687.
- milligjöf 342, 701, 702.
- Minden, Minnen: Diðrik van.
- minister sacer, altaris, ecclesiae 258, 259, 260, 261, 266—267, 272, 274—276, 279—280, 282, 287—293, 297, 298—300, 311, 318, 323, 327—328. — minister scholae 289, 294, 297. — ministerium ecclesiae sacrae 271, 275—276, 278, 295, 303, 305. — ministratio sacramentorum 292.
- minning 433.
- minnisbók 423.
- minnisgreinar Gizurar biskups 424, 432, 433, 485, 516, 562, 568, 582, 583, 585, 586, 610, 634, 645, 646, 650, 652, 655, 656, 663, 683, 684, 686, 689, 690, 691, 692, 693.
- mirra 557, 559.
- misbreytni (um siði) 373.
- misdaugi 108.
- misferli 92, 107, 655, 664, 704.
- misgerðamaðr 118. — misgerningr 171, 177, 197.
- miskunnarverk 151—152, 166, 208—209, 595—596.
- Mislingr í Vatnsdal 59. — Mislingatangi 59.
- missale 397.
- misþyrming 435.
- misseri 437.
- Mjóafjörðr eystra 712.
- Mjóafjörðr vestra 82, 83, 404, 405.
- Mjóvaból í Haukadal 602.
- mjöðr 588. Sbr. medus, vín.
- mjöl 562, 582, 588, 630. — mjöltunna 475, 526, 646.
- Mjölbrigðastaðir í Fljótum 348.
- Móberg (= Máberg) á Rauðasandi 681.
- móðir holdleg, kjötleg 8, 67, 87, 90, 149, 354—355, 372, 376, 377, 409, 421, 470, 477, 488, 520, 523, 524, 546, 570, 573, 615, 661, 667, 691, 692, 717, 718, 719. — móðurkviðr, móðurlífi 153, 155, 211—212. — móðurmál. móðurmálssöngur 128—136, 138, 146, 152, 161, 164—165, 179, 182—186, 188, 193, 202—203, 207, 209—210, 214, 243, 248, 254, 373.
- Móðólfsson: Eiríkr.
- Moises, sjá Moses.
- Molbech, C. 11.
- mold: ausa, kasta á moldu 152, 210.
- Moldskriðuhylr í Laxá í Laxárdal 65.
- Moli. Sjá Múli.
- monachi 278, 296, 301, 306, 308, 310, 312—313, 316, 320—321, 323, 327—328. Sbr. munkar.
- monasteria 161, 278, 301—302, 306, 308, 316. Sbr. klaustr.
- moniales 302, 312—314, 328.
- Monke: Hans.

- Mons divus, sanctus (= Helgafell) 39, 665.
 morbus 279, 292. — morbus gallicus 294.
 morð, morðvargr 508.
 mortalia, mortuaria 388, 389, 438, 520, 545, 658.
 mortes (= murtar?) 41—43. Sbr. fiskr.
 Morwitz, sjá Merwitz.
 mos inveteratus 410. — mos papisticae supersticionis 266. — mores patriae 275.
 Mosellani Pedologia 215, 218, 284, 286.
 Moses, Moises, Moyses 121, 155, 166, 173, 213, 253, 261, 282, 305, 323, 372. — Mosis lögmál 155, 213, 253.
 Mosfell í Mosfellssveit 407. — Mosfellssveit 113, 497, 548.
 Mosfell í Öxarfirði 57.
 Mosvellir í Öundurafirði 78—79.
 múkalettrshönd 69.
 Múlastaðr í Skriðdal 509—510
 Múlaþing, (-sýsla) 104, 527, 528.
 Múli í Aðaldal 450, 549, 550, 701.
 Múli í Kollafirði 679.
 Múli (Moli) í Miðfirði 102, 103.
 Múli á Skálmarnesi 86—87, 88—89, 111—112.
 mulier 266, 274, 282, 308. — infidelis 653.
 mulus 321.
 Munk: Magnús.
 munkar 148, 158—159, 163—164, 166, 204, 235, 246, 253, 538, 541. — grámunkr 414.
 Munkaþverá í Eyjafirði, klaustr 46, 388, 489, 571, 595, 622.
 munnlaug 66, 100, 398.
 murmura horarum canonicarum 259.
 Murtason: Einar.
 musica 285.
 mustarðskvern 100.
 Mutter: Thonges.
 mútur 224, 238, 249, 741, 742, 749.
 Mýdalsgröf í Strandasýslu 679. Sjá og sbr. Miðdalsgröf.
 mylnur 227.
 Mynden, sjá Minden.
 Myntzer hinn óspaki 242.
 Mýrar í Dýrafirði („staðr“) 351, 355—357, 358—360, 374—377, 416, 604—605.
 Mýrar(nar) í Pverárþingi 93, 361, 568, 643.
 Mýrastaðr = Desjarmýri 514.
 Mýrdalr(inn) í Skaptafellsþingi 96, 328, 352.
 Mývatn í Þingeyjarþingi 66, 717.
 mæðgin 667.
 mæliketill 396, 630.
 Möðrufell í Eyjafirði 345, 347, 565, 566.
 Möðruvellir í Eyjafirði 451, 605.
 Möðruvellir í Hörgárdal, klaustr 346, 388, 390, 489, 490, 702.
 mör 518.

- mörk (silfrs) 713.
 Mörk undir Eyjafjöllum, Merkreignir, Merkrlén 75, 90—91, 109, 112—113, 369, 370.
- Nabagodosor 391, 393.
 naffesti (með krossi) 518.
 Nannyng van Dure skipstjóri (1468) 33.
- Narfason: Ari, Arnbjörn, Bjarni, Jón, Loptr, Magnús, Ólafur, Sigurðr.
- Narfi biskup í Björgvin (d. 1304) 453.
- Narfi Erlendsson sýslumaðr í Teigi (1521) 370.
- Narfi Ingimundarson nyrðra (1538—1541) 356, 539, 623.
- Narfi Ívarsson ábóti á Helgafelli (1512—1530) 604.
- Narfi Sigurðsson lögréttumaðr í Dalasýslu (1541) 602, 614.
- Narfi Þorvaldsson silfrsmiðr á Narfaeyri (enn á lífi 1482) 88.
- nasadúkr 487, 688.
- Nathan spámaðr 391, 394.
- nativitas: Johannis baptistae 270. — Christi 266, 267, 397. — Mariae 381, 472, 473, 480, 555, 563, 662.
- náttarþel 228.
- nauðkaup (á vinnu) 384.
- nauðstaddir menn 236.
- Naustvíkr á Ströndum 555.
- naut (vetrgömul, tvævetr, þrévetr, fjögurra vetra, gömul) 17, 65, 100, 339, 396, 408, 463, 466, 470, 471, 518, 525, 562, 584, 591, 597, 694, 697. — naut uppskorin 99. Sbr: kjöt, slátr. — nautadráp 408. Sbr. kálfar, kvígur, kýr, tarfr, uxi, yxn.
- naves 3, 25, 28, 34—35, 39—43, 51. Sbr. skip.
- Neðrifjörðr í Lóni 584.
- Neðritunga, sjá Þórormstunga.
- Neðstafell í Kinn 594.
- Neðstagil í Langadal 662—663
- nef (á steðja) 100.
- nefnd, nefndarmenn 441, 539, 590, 639. — nefndarkaup 639.
- nefndarvitni 365.
- Nefsholt í Holtum 501—502.
- negocium 448. — negocium divinum 258.
- nenia 316.
- Nereus et Achilleus 352.
- nes 498.
- Nes í Aðaldal 620.
- Nes við Seltjörn 429.
- Nesewyk: Thomas.
- Nesjar í Grafningi 497.
- net 66, 398, 697. Sbr. nót.
- Newecastell á Englandi 30—33.
- Newstade: Hans.
- Nicholescira á Englandi 1.
- Nicolaus Friis cantor í Viborg (1537) 326.
- Nicolaus Hammer kanoki í Hróarskeldu (1537) 326.
- Nicolaus Jakobsson klerkr í Árósum (1537) 326.

- Nicolaus Jaspersson klerkr í Kolding (1537) 326.
- Niðarós, erkibiskupsdæmi 453
- níðingsvíg 556.
- niðrfall (húsa, kirkju) 360, 403, 658.
- Niels Krag 256.
- Nikulás Bernardsson syðra (1539) 492, 493.
- Nikulás biskup hinn helgi 45, 311—312, 327, 591, 755. — Nikulásmessa 573. — Nikulássaga 591.
- Nikulás Guðmundsson nyrðra (1537) 330.
- Nikulás Guðmundsson prestur í Flatey (d. c. 1710) 88.
- Nikulás Jónsson syðra (1539) 474.
- Nikulás Petz, enskr maðr (1539) 475.
- Nikulás Runólfsson nyrðra (1741) 56.
- Nikulásson: Einar, Finnur, Gísli, Gottskalk, Guðmundr, Magnús, Þorgils.
- nisti 695.
- níuvíkna fasta 343, 557, 559, 602.
- Njarðvík í Borgarfirði austr 104, 405—405.
- nobel 20, 648, 649, 689. — Jurins nobel 486.
- Nobelet: Watkyne.
- nobiles 258.
- nona 162, 164—165, 317, 320—322.
- nonna 302, 314. Sbr. nunna.
- Nónvarða hjá Hafrafellstungu 56.
- Nordebergh, Northeberghe, sjá Björgvín.
- Norðrfjörðr eystra 694.
- Norðlendingafjórðungur 623, 624, 627.
- Norðrá í Þverárþingi 610.
- norðrbygðir (Grænlands) 434.
- norðrdyr 629.
- Norðrfjörðr á Ströndum 470.
- Norðrlönd 537.
- Noregr, Norðmenn, Norvegia, Norge, Norvegici, Noregskonungur, Noregs krúna, Noregs lög, Noregsríki 2—8, 10—12, 18, 24, 41, 63—64, 74—75, 112, 117, 124, 167, 243—244, 255, 257, 300, 324, 334, 371, 372, 399, 409, 411, 412, 435, 436, 453, 454, 457, 468, 469, 476, 489, 491, 507, 511, 512, 513, 515, 536, 537, 538, 539, 540, 541, 550, 574, 591, 605, 606, 607, 621, 622, 623, 624, 626, 634, 637, 638, 640, 649, 652, 706, 707, 709, 710, 711, 721, 736, 739, — norsk messubók 629.
- Northumberland 33.
- nót 697. Sbr. net.
- nóta (í söng) 131, 182, 217.
- notarius 276, 292.
- Notsell (Nissell): Kristian.
- Novum testamentum 691. Sbr. Nýja testamenti.
- nunna 160, 247—248, 255. Sbr. nonna.
- Núpasveit í Þingeyjarþingi 595.
- Núpr í Dýrafirði 87, 348, 499, 524, 532, 681. Sbr. Gnúpr.

- Núpr í Gnúpverjahrepp 563
 Núpr í Núpsdal (fremri) 593,
 677. — Núpsdalr í Miðfirði
 593, 676, 677.
 Núpr Jónsson frá Bússtöðum
 (1539) 492, 493.
 Núpsson: Oddr.
 nuptiae 310.
 Núpufell í Eyjafirði 334, 336.
 nýársdagr 135, 189.
 Nyhus: Hans.
 nýja hald 558, 560.
 Nýjaland 436.
 nýja lögmal 161—162, 372.
 Nýja testament 128, 178, 219,
 249, 324. — í þýðingu Odds
 491. Sbr. Novum testament-
 um.
 nýjung (laganna) 375, 415,
 449.
 nyt (kýrnyt) 55.
 nærkona 153.
 nætrdrykkjur 588.
- Óblauðr (Áblauðr) Grímsson
 á Ærlæk (1540) 591.
 óbótamál, óbótaverk 239, 464²,
 466, 473, 475, 508², 556. —
 óbótamenn 373, 441, 462,
 464, 466, 467, 471, 473, 474,
 538, 539.
 obstetrix 263, 281—282, 327.
 Sbr. nærkona, yfirsetukona
 oceanus glacialis 4.
 octava (festi) 706.
 ódádámennt 151.
 óðal 719.
 Oddason: Kolbeinn, Pétr.
 Oddbjarnarsker á Breiðafirði
 86, 89, 111—112.
- Oddgeir Þorsteinsson biskup
 í Skálholti (d. 1381) 356,
 360.
 Oddi á Rangárvöllum 376, 379,
 380, 441, 754.
 Oddr Ásmundsson nyrðra
 (1542—1549) 716.
 Oddr Einarsson nyrðra (1537)
 102—103.
 Oddr Einarsson biskup í Skál-
 holti (d. 1630) 93, 371, 400,
 439, 755.
 Oddr Eyjólfsson, Gíslasonar,
 bryti í Skálholti (1540—
 1541) 545—546, 628, 646.
 Oddr Gottskalksson, biskups
 Nikulássonar, („Otthe nor-
 ske“), bóndi á Reykjum í
 Ölvesi, síðar lögmaðr, (1538
 —1541) 340—341, 425, 429,
 435, 491, 575—576, 628, 688.
 Oddr Guðmundsson biskups-
 sveinn í Skálholti (1539—
 1541) 470, 563, 577, 687.
 Oddr Haldórsson, Brynjólfs-
 sonar, prestur í Gaulverja-
 bæ, ráðsmaðr í Skálholti
 (1524—1541) 61—63, 402,
 406, 428², 576, 587, 598—
 599, 628, 631, 632.
 Oddr Jónsson prestur nyrðra
 (1537) 331.
 Oddr Jónsson digri í Gröf á
 Höfðaströnd (d. 1711) 518
 Oddr Núpsson eystra (1540)
 514.
 Oddr Ólafsson prestur á Hjalta-
 stað (1536) 80.
 Oddr Sigurðsson lögrettu-

- maðr (1538—1541) 362, 472, 473, 635, 637.
- Oddr Tumason (Thumasson, Tumasson), Oddssonar, lög-réttumaðr á Borg á Mýr-um, umboðsmaðr Erlends lögmans (1538—1541) 362, 555, 569—571, 573, 635, 637.
- Oddr Þorkelsson lögréttumaðr í Árneshöfði (1540—1541) 520, 522, 671.
- Oddr Þorkelsson nyrðra (1579) 572.
- Oddsdóttir: Þórunn.
- Oddsson: Gísli, Guðmundr, Haldór, Jón, Ólafr, Sigurðr, Teitr, Thumas.
- Odense (Ottense, Ottensey, Óðinsey) 123, 720, 721, 730, 739.
- óðir menn 142, 198.
- oconomus 291.
- ofbeldi 415.
- ofdirfið 403.
- ofdrykkjumenn 142, 198.
- Ófeiggsson: Þorsteinn.
- ófeiti 507—508.
- Officia Ciceronis 216, 218, 285—286.
- officiales, officialisdæmi 12, 38—39, 41, 43, 80, 85, 328—329, 352, 358—359, 361, 365, 374, 381, 382, 392, 402, 403, 404, 427, 429, 430, 432, 441, 443, 452, 456, 494, 508, 509, 530, 561, 578, 610, 611, 631, 651, 655, 674, 713, 724.
- officina litteraria (prent-smiðja) 328.
- officium (ecclesiaticum) 276, 278, 288—289, 291, 293, 295—305, 315—316, 328, 410, 419, 436, 654. — officium (p)salmorum 558, 559.
- offr, offrún 156, 171, 182, 253, 725, 744.
- Offue Lunge riddari (1537) 123.
- ófriðr 338, 502.
- Ófriðarstaðir í Hraunum suðr 598.
- ofriki, ofrikismenn 142, 198, 454, 455, 457, 477.
- ofurskeri 486. Sbr. skraddari.
- ógerning, ógerningr 455, 456, 457, 458, 495.
- óguðlegir áhlaupendr 149.
- óguðlegir menn 170, 201.
- óhóf og ofneyzla 228.
- óhreinn andi 139, 194, 391, 392, 394.
- óhæfa 404, 507, 508, 601.
- okr 384, 435, 475, 510. — okr-karlar, okrmenn 142, 198.
- ókveðismál 527.
- Ólafr Árnason prestur á Hólmu (um 1540) 592.
- Ólafr Ásbjarnarson lögréttumaðr (1537—1540) 329, 364, 463, 465, 494, 520, 522.
- Ólafr Bjarnason 522. Sjá Ólafr Ásbjarnarson.
- Ólafr Chrysostomus prófessor í Málmey (1537) 326.
- Ólafr Engilbrektsson erkidjárn og erkibiskup í Nið-arósi (d. 1538) 60, 370.
- Ólafr Grímsson 452. Sjá Eyj-ólfr Grímsson.

- Ólafr Guðmundsson, Andrés-sonar, prófastr og prestr í Hjarðarholti og Reykholti (d. 1538) 66, 101, 110—111, 339, 353—354, 397—398, 660.
- Ólafr Guðmundsson sýslumaðr í Þernuvík (1536—1542) 77,¹⁾ 89—90, 114,¹⁾ 362, 660, 661, 699—700.
- Ólafr Guðmundsson lögréttumaðr nyrðra (1540) 539.
- Ólafr Haraldsson Noregskonungur digri, Ólafr helgi (d. 1030) 20, 45, 77, 80, 85, 415, 441. — Ólafslíkneski 85. — Sancte Ólafslög 441, 447. — Ólafsmessa (hvortveggja) 77, 80, 375, 456, 540, 553, 646, 647.
- Ólafr Hjaltason, Arnkelssonar, prestr nyrðra og síðan (1539) í Laufási, síðast biskup á Hólum (1536—1541; d. 1569) 76, 356, 419—420, 489, 557, 558, 571, 622, 624, 625.
- Ólafr Jónsson prestr í Holti í Önundarfirði (1538—1546) 358, 425, 428, 429, 530, 633.
- Ólafr Jónsson lögréttumaðr vestra (1542) 717.
- Ólafr Kolbeinsson prestr í Saurbæ á Hvalfjarðarströnd (1537—1541) 339, 359, 530, 631, 633.
- Ólafr Loptsson (1479) 46—47.
- Ólafr Magnússon vestra (1536) 82.¹⁾
- Ólafr Magnússon prestr á Reykhólum (1537—1541) 332, 460, 530, 664.¹⁾
- Ólafr Marteinsson staði (d. fyrir 1417) 21.
- Ólafr Narfason, ábóta Ívarssonar, lögréttumaðr í Hvammi í Kjós (1536—1539) 87—88, 362, 364, 443, 478²⁾.
- Ólafr Oddsson nyrðra (1536) 73.
- Ólafr Oddsson eystra (1541) 651.
- Ólafr Ólafsson lögréttumaðr í Reykjavík (1539) 472—473.
- Ólafr Pétursson nyrðra (1687) 47.
- Ólafr Rosenkranz riddari (1537) 123.
- Ólafr Sigurðsson (1547) 430.
- Ólafr Stephánsson prófastr í Vallanesi (d. 1741) 514.
- Ólafr Teitsson í Múlaþingi (1467) 23.
- Ólafr Teitsson í Viðey (1539) 478²⁾, 479, 480.
- Ólafr Thumasson í Rangárþingi (1541) 673.
- Ólafr Þórarinsson vestra (1397) 12.
- Ólafr Þorbjarnarson lögréttu-

1) Nefndr „lögréttumaðr“. Kynni því að vera annar.

1) Gæti verið einn maðr.

- maðr í Árnessþingi (1496) 283, 285, 287, 290, 293, 295, 299.
 54.
 Ólafr Þorgautsson vestra oracia, oracio, oraciur, oraciones 66, 135, 139, 162, 163, 272, 282, 303—305, 313, 322, 397, 557, 559. — oracio dominica 138, 161, 180, 267—269, 272, 279, 281, 284, 316, 321—322. — oracionesbók 397.
 Ólafsdóttir: Margrét, Solveig.
 Ólafssandr fyrir Héraðsflóa orða, heilög orða 117—118, 121, 124, 397, 417, 419. — orða, orðubók 66, 397, 557, 559. — orðubók (konungs), orðubæklingr 121, 609.
 Ólafsson: Árni, Bjarni, Björn, Brandr, Einar, Guðmundr, Jóhannes, Jón, Koðran, Kolbeinn, Oddr, Ólafr, Páll, Pantaleon, Severinus, Sigurðr, Þórðr, Þorvaldr, Þorvarðr, Örnólfr.
 Ólason: Jón.
 Ólafsvellir á Skeiðum 670, 671.
 Olborg, sjá Álaborg.
 Oldenburgh (-borch, -boriig) orðaspjátr 119.
 24, 64², 117, 167, 257, 409, 411, 413, 435, 476, 491, 507, 511, 512, 515, 574, 605, 607, 706, 707, 721, 740.
 oldengieldt 724, 725.
 olía 425.
 ólærðir menn 165.
 Ólöf Björnsdóttir, Guðnasonar (1538—1543) 347—348, 427.
 Ólöf Jónsdóttir, kona Sigurðar Sturlusonar (1541) 621.
 ólög 404, 733.
 ómagar 90, 521, 523, 567, 656, 690, 736. — ómegð, ómegðarfólk 521, 523, 615, 719.
 Sbr. handbjargarómagi.
 omnes sancti 270, 271, 389, 490, 560.
 operarii 305.
 oppida, oppidula 24, 51, 261, 283, 285, 287, 290, 293, 295, 299.
 ordancia, ordinacia, ordinacio (divina, ecclesiastica, sú rétta, guðs, heilög, humana, sacra), ordinanciur, ordinantze, ordinants, ordinanciubók 124, 130, 168, 170, 172—173, 254, 258, 259, 260, 306, 371—375, 424, 444, 481, 482, 512, 540, 541, 549, 550, 625, 632, 634, 635, 652, 653, 720, 721, 722, 723, 724, 726, 729, 730, 731, 732, 735, 738, 739, 740, 741, 743, 746, 749, 750, 751. — kirkjuordinancia Kristjáns konungs III. (á íslenzku og latínu) frá 2. Sept. 1537 117—328. — svör klerkdómsins á Íslandi við henni 1538: 371—376; 1539: 413—415; 1540: 536—542, 549—550; 1541: 632—633, 634—635. — ordinanciufrumvörp síra

- Böðvars í Reykholti (1595) 423.
 ordinator 260, 298, 303—306.
 orðskviðir 215, 218.
 orf 396, 592.
 organ, organum 164, 312, 321.
 — organsláttr 164.
 Orkneyjar 20.
 Ormarslón í Þistilsfirði 57.
 Ormr Ásláksson biskups á Hólum (d. $\frac{1}{11}$ 1356) 8—11.
 Ormr Daðason sýslumaðr í Fagradal (d. 1744) 46, 62, 69, 76, 77, 83, 104, 108, 352, 353, 400, 415, 616.
 Ormr Erlendsson í Rangárbíngi (1538) 354.
 Ormr Eysteinnsson dróttseti (1354) 11.
 Ormr Guðmundsson, Andrés-sonar, bóndi undir Felli í Kollafirði, lögréttumaðr (1538—1541) 353—354, 362, 493—495, 555—556, 639—640.
 Ormr Jónsson lögréttumaðr á Draflastöðum (1538—1540) 386, 539.
 Ormr Jónsson í Reykjavík (1537—1538) 113.
 Ormr Jónsson prestur nyrðra (1541—1587) 666.
 Ormr Sturluson „bóndi“ að Staðarfelli og sýslumaðr milli Gilsfjarðar og „Hítarár“ (1539—1541) 408—409, 469—470, 544—545, 565—566, 601—602², 605, 614—616.
 Ormr Þorsteinsson syðra (1536 — c. 1540 eða leingr) 70, 382, 597.
 Ormsdóttir: Ingibjörg, Kristín.
 Ormsnes í Öxarfirði 57.
 Ormsson: Bárðr, Bjarni, Hafr, Haldór, Jón, Sigurðr, Ögmundur.
 Ormsstaðir á Skarðsströnd 565—566.
 ornamentum (kirkju) 17, 341, 360, 386, 397, 500, 592, 697.
 Sjá kirkja.
 óróamaðr 242.
 ort 648, 649. Sbr. mynt, penningar.
 Ós í Hörgárdal 346.
 Ós á Útmanasveit 696, 697.
 óskil, óskilafólk 383, 385.
 óskundi 409, 716.
 Ósló í Noregi 8—9, 453.
 ostr 156. — osttollr 65.
 Óttarsson: Bjarni.
 Ottenn, piltur Gizurar biskups (1539) 487.
 Ottesen, kaupmaðr í Hamborg (1539—1540) 488, 516.
 Ottensey, sjá Odense.
 Otthe norske. Sjá Oddr Gottskálksson.
 Otti Stígsson (1542) 428, 705.
 Ottssen: Kristopher Hvitfeld.
 óttusöngur 128, 129, 162—163, 178, 179, 186, 190, 397. — óttusöngvabók 66, 397.
 Outelawe: Robert.
 óvenja 537, 582.
 Overlender: Clawes (Claus).
 oves 259.

- Ovidius skáld 216, 285.
óvígðir menn 205.
- Paedagogi 264—265, 295.
- páfi, papa, papatus, páfavaldi
130, 171, 182, 201, 253, 296,
308, 314, 316, 348, 375, 451
—458, 579. — páfans bann
451, 455. — páfabiskup 145.
— páfalærdómr, páfavilla
170, 236. — páfaprestr 134,
165—166. — pápistar 185,
268.
- pagus 261, 287.
- Pakyne of Hortone sjómaðr
(1468) 30.
- páll 96, 695. Sbr. pálreka.
- Páll Egilsson prestur í Hrepp-
hólum (1538—1539; af-
hendir Hóla 1538) 396, 406
—407.
- Páll Fúsason, sjá Páll Vigfús-
son.
- Páll Grímsson, Pálssonar,
sýslumaðr á Holtastöðum
(1536—1541) 72—73, 334
—336, 342—343, 351, 539,
644.
- Páll Gunnlaugsson, Teitsson-
ar (dáinn 1540) 543—544.
- Páll Hafliðason prestur syðra
(1539—1541) 494, 628.
- Páll Hákonarson lögsagnari í
Marteinstungu (d. 1742) 62,
114, 355, 400, 574, 655, 710.
- Páll Jakobsson syðra (1539)
474.
- Páll Jónsson biskup í Skál-
holti (d. 1211) 456.
- Páll Jónsson, Ásgeirssonar, á
Skarði (veginn 1496) 54.
- Páll Jónsson prestur í Keldna-
þingum (1540—1541) 580,
581.
- Páll Jónsson á Staðarhóli (d.
1598) 477.
- Páll Loptsson, Péturssonar
(1537—1540) 331.
- Páll Magnússon eystra, bróð-
ir Gamla (fyrir 1538) 67.
- Páll Melsteð sagnaritari (f.
1812; d. 1910) 569, 573, 643.
- Páll Ólafsson prestur í Dala-
sýslu (1540) 590.
- Páll Pétursson klerkur í Ripum
(1537) 326.
- Páll postuli, Paulus apostolus
20, 45, 108—109, 111, 119
—120, 146, 152, 165, 170—
171, 173, 203, 210, 219, 230
—232, 235, 238, 250—252,
259—261, 277, 281, 286,
293—295, 297, 303—305,
307—316, 319, 321, 358—
359, 361—363, 405, 416,
444, 504, 533, 534, 599, 653.
— Pálskirkja 20. — Páls-
messa 451, 700. — Pétr-
messa og Páls, sjá Pétr
postuli.
- Páll Sæmundsson syðra (1540)
585.
- Páll Teitsson lögréttumaðr í
Árnessþingi (1496) 54.
- Páll Tumason (Thumasson)
syðra, biskupsveim í Skál-
holti (1536—1541) 74, 98,
431, 580, 581—582, 656, 688.

- Páll Vidalin lögmaðr (d. 1727) 6—7, 52, 54.
- Páll Vigfússon, hirðstjóra Erlendssonar, bóndi á Hlíðar-enda, sýslumaðr í Rangárþingi (1537—1541) 98, 378, 431, 443, 463, 465, 501—502, 547—548, 563, 595—598, 628, 646, 657, 672—673, 755.
- Palladius, sjá Pétur Palladius.
- pallium 438.
- palma, dominica (sabbas) palmarum, pálmadagr, pálmamessa 138, 143, 192, 194, 270—271, 274, 436, 437, 486, 515, 701.
- pálreka 584.
- Pálsгарðr í Danmörku 123.
- Pálsson: Alexius, Bárðr, Brandr, Grímr, Jón, Pétur, Þórðr, Þorleifr, Þorsteinn, Ögmundur.
- paltrock 487.
- panis 266—267, 288, 313, 324.
- pannus 487.
- Pantaleon Ólafsson prestur (1540) 561.
- pantr 197, 378.
- panzari 685. — panzarapungur 526, 577.
- papa, sjá páfi.
- Pápi í Laxá í Döllum 65.
- pappír, pappírsbréf, pappírsbækr 10, 23, 26, 39, 56, 59, 81, 86, 123, 257, 343, 398, 409, 417, 422, 470, 488, 506, 700.
- Paradís 600.
- parentes 272, 283, 287, 313—314.
- parochi 261, 268—269, 273, 277—278, 288, 290—291, 293—298, 326—328, 653. — parochia 265, 275, 277—278, 288—290, 292, 294—296, 299—300, 301. Sbr. sókn, sóknarprestur.
- partus 281—282, 341.
- páskar, pascha, páskadagr 22, 46, 66, 131, 133, 135—136, 183—184, 189—190, 266—267, 398, 419, 436, 437, 517, 557, 558, 559, 560, 578, 599, 601, 607, 608, 611, 729, 738, 749. — páskavika 351, 436, 437, 609, 612, 713, 715, 717, 718.
- passia, passio 136, 190, 270, 318.
- pastor 264—265, 268, 275—277, 283, 285, 288—289, 291—293, 295, 297—299, 301—304, 307, 312, 321, 323, 326, 652. — liber pastoralis 314.
- Pater noster 124, 128, 130, 132—136, 146, 150, 152, 161, 163—165, 174, 179—181, 185—186, 188, 190, 193, 207, 210, 215, 250, 264—266, 268, 270, 277, 303, 305, 317—318, 324, 417, 433. — Pater noster psaltari 45—46.
- patina 130, 150, 181, 207, 557, 559.
- patria 25, 296, 328, 448.
- patron, patronus 46, 200, 288.

- Paule Rule (Roel; 1468) 26, 27.
- Paulus apostolus, sjá Páll postuli.
- pauperes et infirmi 279.
- pax með texta, textaspjald 397²
— paxblað 85. — paxspjald 698.
- pecunia 281, 283, 288, 301.
- peð (i skák) 697.
- Peder Skram (1542) 711.
- Pedologia Mosellani 215, 218, 284, 286.
- peningar, kvikir og dauðir, fastir og lausir, friðir og ófriðir, fullgildis, fullir, góðir, þarfir 17, 55, 70, 74, 77—78, 84, 90, 91, 93—97, 99, 100, 101, 106, 107—108, 113, 152, 156, 213, 330, 332, 335, 338—339, 342, 346, 348, 352—356, 360—361, 366, 369, 376, 377, 378, 380, 381, 385, 386, 388, 389, 395, 396, 397, 398, 405, 406, 407, 411, 413, 420, 421, 425, 426, 427, 428, 438, 442, 443, 453, 455, 456, 457, 458, 463, 464, 466, 467, 472, 473, 474, 475, 479, 480, 489, 490, 492, 493, 495, 497, 500, 501, 502, 510, 514, 515, 519, 529, 538, 543, 544, 545, 546, 547, 554, 555, 556, 558, 560, 561, 563, 564, 565, 566, 571, 572, 576, 582, 583, 590, 591, 592, 596, 597, 598, 602, 604, 606, 612, 613, 615, 617, 620, 622, 623, 628, 631, 632, 636, 638, 640, 643, 647, 654, 657, 661, 662, 663, 664, 666, 668, 674, 685, 694, 695, 696, 697, 698, 702, 703, 713, 714, 719, 720, 723, 726, 731, 732, 733, 735, 741, 745. — peningar kongsins 627. — peningagjöf 639. — peningar, mynt. Sjá daler, dukat, englot, florenus, gyllini, hvítr, Joachimsdallr, kaupmannsgyllini, krúna, mark (lybskt), Jurínsnobel, nobel, ort, penny, portegalozer, Rínargyllini, rose-nobel, skildingar, slatter, solidi, sterling.
- peningar (reiðupeningar mynt 27, 156, 246, 485—488, 516—517, 576—577, 648—649, 688, 692. — peningapyngja 163.
- penny 27.
- pentecoste, pingest, pynxt 26, 266—267, 303, 503, 517, 619.
- peper 688.
- pepulum 487.
- Per Johnsson (1468) 29.
- peregrinacio 296.
- perlur 116.
- Peter, sjá Pétr.
- Petersen, N. M. 11.
- Pétr (heimamaðr Teits Þorleifssonar 1528) 100.
- Pétr Andrésson lögmaðr í Túnsbergi (1541) 635—639, 640, 642, 649.
- Pétr Arnórsson í Vopnafirði (1539) 484.
- Pétr Ásmundsson lögréttu-

- maðr á Ketilsstöðum (um 1700) 80.
- Pétr Becken mannslagari (1537) 97—98.
- Pétr Brun (kaupmaðr) syðra (1536) 71—72.
- Pétr Ebbeson til Turestrop (1537) 123.
- Pétr Einarsson, Snorrasonar, kongs umboðsmaðr í Kjalarnessþingi, bannsettr af Ögmundi biskupi (1539—1541) 426, 430, 458—459, 534, 543, 554, 573, 640—642, 646, 656, 664, 671—672, 691.
- Pétr Finnbogason, Jónssonar, nyrðra (1537) 330.
- Pétr Hallsson syðra (1578) 68, 378, 547.
- Pétr Jairsson kanoki í Lundi (1537) 326.
- Pétr Kordener kaupmaðr (1539—1541) 432, 487, 517, 688².
- Pétr Korner skipherra (1536) 71.
- Pétr Laurenciusson lector í Málmei (1537) 326.
- Pétr Loptsson, Ormssonar „bóndi“ í Djúpadal í Eyja-firði (1536—1540) 82—83, 101, 330—331, 405, 420—421, 475—477.
- Pétr Nikulásason biskup á Hólum (d. 1411), Pétrsmáldagi 13, 15—17.
- Pétr Oddason nyrðra (1537) 99.
- Pétr Pálsson í falsbréfi nyrðra (1397) 16.
- Pétr Pálsson prestur í Grímstungum og ábóti á Munkaþverá (1519—1541) 57—60, 388, 489—490, 553, 571, 572, 591, 594—595, 622.
- Pétr Pétrsson syðra (1532—1539) 470, 471.
- Pétr Plade (Petrus Palladius) Sjálandsbiskup (d. 1560) 122, 256, 265, 425, 426, 689, 721, 751.
- Pétr postuli 45, 65, 108—109, 180, 308—309, 342, 345, 358—359, 361—363, 391, 394, 397, 416, 419, 504, 533, 649, 652. — Pétr's líkneski 397. — Pétr'sfé 693. — Pétr'smessur (allar) 29, 65, 342, 345, 516, 543, 589, 627, 637, 640, 649, 674, 702. — Pétr's messa og Páls III, 358—359, 361, 362—363, 371, 416, 443, 447, 530, 533, 535, 539, 613, 624, 631, 635, 683, 684.
- Pétr Sowen (1539) 418. Sbr. Pétr Swanen.
- Pétr Spons (veginn 1539) 492, 493.
- Pétr Storm prédikari í Horsens (1537) 326.
- Pétr Sveinsson, biskups Pétrssonar, lögréttumaðr í Árneshvíti (1496) 54.
- Pétr Swauen (Sowen; 1539) 418. Sbr. Pétr Sowen.
- Pétr Thomasson prestur í Viborg (1537) 326.
- Pétr Þorleifsson lögréttumaðr á Sólheimum í Mýrdal (1536—1578) 94, 333.

- Petre van Plane (1468) 34.
 Pétrsdóttir: Cecilia, Ragnheiðr.
 Pétrsson: Árni, Björn, Eyjólfur, Geble, Högni, Jón, Loptr, Magnús, Ólafur, Páll, Pétr.
 Petrus martyr 520.
 Petrus Vannes (1539) 411.
 Petz: Nikulas.
 Pharao 391, 393.
 Philipp Williamsson (1468) 31.
 Philippus, sjá og sbr. Filippus
 Philippus Melanchthon (d. 1560), Apologia, Communes loci Philippi, Grammatica Philippi, Retorica Philippi 158, 215—216, 241, 284—285, 299.
 Philippus postuli 158, 226, 290, 299. — Philippus et Jacobus 290, 730, 739, 750.
 Pictavia (Poitou) 3.
 pignus 141.
 pílagrímar, pílagrímsferð, pílagrímsganga 120, 158, 171, 235, 260, 435.
 piltar 131, 221, 487, 517, 564. — fátækr piltur 428. — piltapungur 526, 577.
 pingest, sjá pentecoste.
 Pingtzy: Tunius.
 píningarhistoría 136, 190.
 Píningisdómur (1490) 385, 428.
 pípa (skipspípa) 689.
 pípar (pippar) 516. — pípar-sveinar 727, 746. Sbr. peper
 pípustampr 587.
 piscacio 410.
 pisces 40—43, 288.
 piscina 288, 291.
 pistlar 66, 131, 138, 145—146, 156, 182, 202, 219, 222, 236, 243, 249, 397, 557, 559.
 Plade: Pétr.
 plága 186.
 plagsiðr 153.
 Plane: Petre van.
 plaustrum 294.
 Plautus, Comædiæ hans 216, 284.
 plógr (tyranni) 201.
 Podebusk: Claus, Predbiorn.
 poeti (= poeta) 218.
 Pommern 18, 20, 118, 168, 190, 244, 258, 301, 306, 328.
 porcio ecclesie, porcioreikningar 66, 94—95, 115, 388, 389, 409, 419, 438, 439, 461, 519, 520, 545, 557, 559, 592, 658, 697.
 porcus 288.
 portegalöszer 649.
 postellen 688.
 postilla 165, 188, 269, 321. — postilla Corvini 487, 629, 691. — postilla Martini Lutheri 158, 241, 299.
 postular 45, 56, 119, 163, 165—166, 170, 235, 250—253, 272, 391, 394, 414, 415, 557, 559, 596. — postulanna gjörningar 236, 251—252. — postulamessa (-dagur) 138, 192.
 pottar 66, 95, 100, 516, 695, 697, 748.
 potus 300.
 Poul Rode (1468) 26.

Powel Tombo (1542) 425.
 praecepta decem (domini)
 180, 260, 268, 284, 321.
 praeceptores 283, 285—287,
 295, 448, 611.
 praeda 410.
 praefacia, praefacio (i latinu)
 133, 184, 186, 242—243, 256,
 267.
 praefectura 275, 291—292.
 praefectus 24, 261, 275—278,
 283, 288, 290, 293—299, 328.
 praepositi 261, 275, 277—278,
 287—289, 292—299, 303,
 328.
 praesentacio Mariae, sjá Mar-
 ia.
 praesides scholae 292.
 pratum 288, 291.
 prebenda 128, 178, 263, 729,
 738.
 preces 263, 273, 282, 286, 305
 —306.
 Predbiörn Podebusk iðdduri
 (1537) 123.
 prédikunarstóll 136, 138, 145,
 190, 192, 202, 249.
 prelátar 64, 86, 371, 434, 446,
 491, 512, 513, 587, 606, 617.
 prentari, prentmeistari, prent-
 verk 121, 159, 242.
 presbyter 39, 41, 267, 273—
 277, 279, 294, 296—298, 303
 —306, 319, 322—324, 461,
 653. Sbr. prestr.
 Presthólar í Gnúpasveit 595.
 prestr, prestar, prestmenn,
 priesterschaf, (-schop) 16,
 38, 46, 56—58, 60—63, 70
 77—78, 80, 85—86, 91—92,

96, 99, 101—103, 110, 113
 —114, 116, 131—132, 139
 —140, 143, 145—147, 149—
 150, 154, 156—158, 164—
 166, 177—178, 182—184,
 188, 190—197, 199—203,
 206—210, 213, 221—222,
 225—228, 230, 232, 234, 236
 —238, 240—241, 250—251,
 253, 255, 330—332, 335—
 336, 339, 346, 350—351, 353,
 356, 358—359, 363, 371, 373,
 375, 379, 381, 387, 389, 395,
 397, 399, 400, 401, 402, 403,
 404, 406, 407, 412, 416, 419,
 420, 421, 422, 429, 430, 441,
 443, 450, 453, 456, 459, 460,
 461, 479, 480, 484, 489, 490,
 493, 494, 496, 508, 509, 512,
 513, 519, 520, 530, 534, 540,
 546, 547, 553, 554, 557, 560,
 561, 565, 568, 569, 570, 571,
 572, 573, 574, 579, 580, 590,
 593, 601, 607, 612, 617, 620,
 623, 625, 631, 634, 643, 645,
 650, 662, 664, 665, 666, 670,
 671, 676, 677, 678, 686, 693,
 697, 698, 704, 713, 716, 724,
 725, 727, 731, 732, 733, 734,
 735—738, 743, 744, 745, 747,
 —prestar eigingiptir 157.—
 prestaciðr 681. — prests-
 ekkja 44. — prestafæði (=
 fæð) 634. — prestagarðar.
 prestssetr 156, 158, 222, 724,
 725, 732, 733, 743, 744. —
 prestsgildi 738. — prests-
 gjöld 156. — prestaklæði
 223. — prestaskáli (í Skál-
 holti 1541) 629, — presta-

- stefna 11, 79, 111, 172, 235, 358—359, 374, 424, 426, 427, 428, 429, 438, 519, 529, 530, 543, 572, 599, 605, 607, 613, 617, 621, 622, 630, 631, 634, 683, 684, 701, 714. — prestat 424, 701. — prestatidír 129, 171, 173, 181. — prestauppheldi 222, 225. — prestsvígsla 143, 177, 199, 417. Sbr. sóknarprestr, staðarprestr, þingaprestr.
- prior, prier, priur, priorsembætti 432, 606, 647, 651², 724, 729, 742, 749.
- priorissa, priurissa 160, 247, 302.
- prisma 437.
- prisoner, prysoner 28, 31—32, 33.
- privilegia 19, 144, 156, 200, 221, 287—288, 325, 327, 375, 403, 531, 623—624, 732, 743.
- processionale, processional 66, 397—398, 557, 559.
- prodigium 309.
- prófastar, prófastsdæmi, prófastsvald, prófastspartar, takmörk, prófastsmál 6—7, 44, 52, 91—92, 101—103, 110—111, 116, 125, 143—144, 147—148, 174, 200, 203—205, 220, 222, 229—230, 233, 235—238, 240—241, 243, 246, 249, 255, 338, 428, 430, 431, 432, 435, 494, 508, 512, 513, 518, 568, 569, 575, 606, 610, 650, 651 (opt), 655, 664, 676, 683, 684, 689, 692, 701, 723, 731, 732, 734, 736, 747. — prófastspartur hins helga Halls 651. Sbr. héraðsprófastr.
- prófenta, prófentumenn 433, 674—675, 693.
- progenitor 275.
- prophetae 128, 161, 261, 307, 309, 312, 323, 445. — prophetia 264, 308, 317.
- prosa 131, 266.
- prosodia 285.
- protector 46, 294.
- protestacio 441.
- prothomartyr 63.
- proverbia (Salomonis) 218, 286, 486.
- provincia 275.
- Pruce in Dantzike 26, 31.
- psalmi, psalmar (matutinales, vespertini) 128—129, 152, 161—163, 165, 178—180, 182, 184, 186, 188, 190, 209, 242, 250—251, 254, 264, 266, 281, 286, 303—304, 306—307, 316—319, 322, 340, 558, 559.
- psalterium (Davidicum), psalteri, psaltarasálmar 46, 131, 182, 312, 317, 318, 557, 559.
- púðrhorn 487, 517.
- puellae 287.
- pueri (circumcisi, imprudentes, Israelitarum, rusticorum) 258, 263—266, 268, 270—272, 274, 281—283, 285—287, 289, 292—293, 295—296, 300, 303, 327.
- puerpera (mulier) 263, 282, 327.
- pullus equinus 288.

Pundarastapi í Miklaholts-
hrepp 13.

pundari 587.

pungr (beltispungr) 692.

pupilli 294, 299.

purgatorium 259, 319.

purificacio Mariae 99, 135, 266,
270—271, 286, 341, 406, 702.

Sbr. kertamessa, kyndil-
messa.

pynxt, sjá pentecoste.

Quasi modo geniti, dominica
270.

Quentijn 488.

querelae 409.

querimonia 410—411.

Quidzon: Jurin.

Ráð = beztu manna ráð, dandi
manna ráð 414, 469, 621,

734. — = bæjar (borgar)

ráð 144, 220, 227, 233, 235

—236, 240, 243, 502, 729,

749. — = biskupsráð 732

742. — = kirkjunnar ráð

531, 598, 617. — = lærðra

manna ráð 709, 710. — =

ríkisráð 574, 634. — =

prófasts ráð 731, 742. — =

þingaprests ráð 738.

ráð, ráðabrugg 608, 610.

ráðamaðr (ráðsmaðr) 449,
748, 749.

ráðgjafi, ráðherra 118, 122,
168, 225, 228, 231, 234.

ráðleysi 390, 393.

ráðmaðr, radtmann 48, 144,
203, 226—228, 236, 238, 241,

505, 507.

ráðsmaðr (dómkirkjunnar)

62, 63, 96, 358—359, 379,

387, 388, 402, 406, 424—427,

431, 439, 530, 568, 571, 576,

577, 578, 587, 598, 599, 622,

631, 669, 675, 676, 684, 685,

713, 714. — ráðsmannslopt

(í Skálholti 1541) 629, 675.

— ráðsmannsskemma (í
Skálholti 1541) 628.

ráðstefna 122.

Rafn. Sbr. og sjá Hrafn.

Rafn Brandsson, Rafnssonar,
lögmaðr, hinn yngri (d.

1528) 99, 101, 412—413.

Rafn: Kort. Sjá Hrafn (Kort).

Rafnseyri. Sjá Hrafnseyri.

Rafnsdóttir (Hrafnsdóttir):
Solveig.

Rafnsson (Hrafnsson):
Brandr, Einar.

Rafnsstaðir í Kræklingahlíð
367.

Ragnheiðr Pétursdóttir, Loptsonar,
á rauðum sokkum,¹⁾ kona Jóns Magnússonar á
Svalbarði (dán 1540) 558,
560.

Ragnhildr (1540 eða síðar)
598.

rán, ránsmenn, ránskapr 24—

1) Viðrnefni Ragnheiðar stendr
svo í ættartölubókum, þó að ekki
finnist það í 16. aldar ritum. En
gömul vísa hljóðar svo:

Ragnheiður á rauðum sokkum
rekur hesta,
einga vill hún utan presta
auðarhlín sig láta festa.

- 25, 51, 446, 462—467, 470—475, 538, 542, 716.
- Randers á Jótlandi 326.
- Randholt (Rauðholt) í Hjalta-
staðþingum 697.
- Randisstaðir í Breiðdal 696.
- Rangárvellir 333. — Rangár-
þing, Rangárvallasýslu 75,
90—91, 109, 112, 333, 368
—369, 370, 407, 432, 501,
672, 689.
- Ranji við Gilsá 23.
- Rannveig Jónsdóttir móðir
sira Torfa í Saurbæ (1542)
702—703.
- Ransborg: Christopher.
- Rantzaw: Melchior.
- raptkol 89. — raptviðr 576.
- rasura 259, 323.
- Rauðá í Bárðardal 342.
- Rauðamýr í Ísafirði 367.
- Rauðanúpr í Vopnafirði 67.
- Rauðasandr í Barðastrandar-
sýslu 69, 76—77, 83—84,
107—108, 469, 470, 616,
679, 681.
- Rauðaskriða í Bitru 85.
- Rauðsgil í Hálsasveit 680.
- Rauðsstaðir í Arnarfirði 347.
- Reck: Hannes.
- reces (konungs) 222, 726,
730, 735, 739, 746, 750.
- Ref: Hans.
- reformacio, reformeran 400,
496, 618, 709, 710, 721, 740.
- Refstaðir í Vopnafirði 485.
- refr (voss) 618, 619.
- refugium 152, 281.
- regla Benedicti 417.
- regnum 2—3, 24, 26, 124, 257,
278, 294, 299—300, 302—
303, 317, 324, 399. — Anta-
christi 308. — dei 260, 286,
653. — Sathanae 304.
- reiða, reiðugjald 76, 156, 562,
734.
- Reiðar-, sjá Reyðar-.
- reiðskapr 486, 517, 597.
- reiðskjóti 10.
- reiðsokkar 486.
- reiðstakkr 486, 683.
- reiðtygi, reiðskapr. Sjá mál,
söðull, virki. Sbr. tygi.
- Reikjavík 680. Sjá Rekavík.
- reikningskapr, reikningar,
reikningsskil hverskonar 1,
74—75, 78, 83—84, 90—91,
112—113, 115, 140, 169,
195, 225, 227, 233, 236, 335,
339—340, 359—360, 370,
386, 388, 389, 399, 401, 403,
404, 409, 420, 421, 423, 424,
425, 426, 427, 430, 431, 432,
434, 435, 436, 437, 438, 439,
446, 449, 450, 465, 467, 485,
518, 519, 520, 525, 545, 548,
556, 557, 558, 560, 561, 562,
564, 576, 578, 586, 587, 599,
604, 605, 619, 627, 630—
631, 632, 646, 658, 676, 682,
683, 684, 685, 687, 688, 691,
693, 712, 713, 714, 728, 729,
737, 748, 749. — reiknings-
kver (Skálholtskirkju) 713.
- Reinholdus Westersholt klerkr
í Slesvík (1537) 326.
- reipi 584.
- rekar, rekahald, rekamál, reka-
mörk, rekaskrár 8, 13—17,
56, 57, 67, 80, 85, 336, 386,

- 406, 429, 485, 576, 580, 594,
595, 697, 716, 733.
Rekavík á Ströndum 351, 355,
679, 680.
rekkjuvoð 96.
reksaumr 687.
rekstrar (lambda á fjall) 73,
343—344.
religio, religion 257, 283, 286,
292, 294—295, 308—310,
311, 314, 325, 446, 482, 511,
512, 720, 721, 722, 730, 739,
740.
reliquiae (festum) 485, 560.
Rendsborg, Rennesborg 704,
705.
renta (í góðri reiðu, gömul,
kongleg) 75—76, 156—159,
178, 217, 222, 225—226,
229, 232—233, 245, 255, 401,
441, 535, 536, 539, 574, 650,
682, 725, 726, 728, 729, 733,
734, 736, 737, 738, 744, 745,
747, 748, 749. — rentu-
meistari 711, 729, 738, 750.
Resenius 603.
residencia 420, 461, 729.
resignacio, resigneran 461,
524—525, 531, 533.
responsar de tempore 161. —
responsoria 129, 179—180,
264—265, 316—317.
Retoricia Philippi (Melanch-
thonis) 216, 285.
réttr (= lög, réttindi, réttir og
stétt, dómþing, réttarfar)
5—7, 10, 13, 53, 200, 238,
242, 359, 385, 449, 450, 490,
508, 512, 513, 531, 542, 587,
588, 589, 601, 628, 747. —
hálfaukinn réttir 12. — nor-
rænn réttir 541. Sbr. Sancte
Ólafs lög. — réttarbót 719.
— réttari 98.
Reueling: Gert.
rex 2—4, 24, 34—36, 39—42,
51, 137, 191, 256—258, 270,
275, 277, 288, 291, 293, 297
—298, 302, 409, 423, 435,
448, 513, 649, 707, 708.
Reyðará á Tjörnesi 701.
Reyðarfjörðr eystra 592, 690.
Reyðarvatn á Rangárvöllum
333, 672, 673.
Reyðr í Öxarfirði 57.
reykelsi 355.
Reykhólar, Reykjahólar, á
Reykjanesi 82, 83, 332, 404,
405, 664, 675. — Reykhóla-
sveit 675.
Reykholt, Reykjaholt, í Borg-
arfirði 117, 338—339, 340,
344, 349—350, 352—354,
397, 398, 422, 423, 439, 440,
447, 448, 451, 456, 457, 458,
488, 512, 525, 532, 533, 548,
560, 561, 562, 563, 567, 568,
569, 575, 576, 577, 578, 579,
580, 581, 582, 583, 585, 586,
587, 588, 589, 598, 599, 600,
608, 610, 613, 617, 623, 628,
631, 632, 633, 635, 643, 644,
645, 646, 647, 650, 651, 652,
655, 656, 657, 658, 662, 663,
664, 668, 669, 670, 671, 674,
675, 682, 683, 684, 685, 686,
687, 688, 689, 690, 691, 692,
693, 703, 705, 707, 710, 714,
715, 754, 755.

- Reykir í Miðfirði 102—103.
 Reykir í Mosfellssveit (Suðr-Reykir) 497, 547, 548.
 Reykir á Skeiðum 401, 402, 404, 678, 698, 754.
 Reykir í Tungusveit 115—116, 720.
 Reykir í Ölvesi 425, 431, 432, 497, 561, 575—576, 579, 600, 677—678, 686.
 Reykjadalr í Suðrþingeyjarþingi 105, 106, 107, 336, 450, 451, 550, 662, 663.
 Reykjalhíð við Mývatn 66², 620, 665, 666, 716, 717.
 Reykjanes í Barðastrandar-sýslu 83, 405.
 Reykjarfjörðr á Ströndum 555
 Reykjarfjörðr í Vatnsfjarðarþingum 382.
 Reykjargilsbrún í Döllum 47.
 Reykjaströnd við Skagafjörð 351.
 Reykjavellir í Biskupstungum 418—419.
 Reykjavík á Seltjarnarnesi 386, 518. Sbr. Vík á Seltjarnarnesi.
 Reyninesstaðr í Skagafirði 663.
 Reynivellir í Kjós 378, 605.
 Richard Godewyne (1468) 27.
 Richard Hobert (1468) 27, 34.
 Richard Hovard (1468) 29.
 Richard Englakonungr III. (d. 1495) 11.
 riddari, riddaramaðr 123—124, 234, 248, 711, 723.
 ríki (Noregs eða Danmerkr; sbr. regnum) 11, 117, 122—123, 130, 147, 159, 167, 182, 186, 204, 232, 242, 244, 246, 248, 250, 324, 372, 400, 453, 454, 457, 537, 574, 606, 609, 622, 634, 709, 710, 712, 722, 727, 730, 732, 736, 740, 747. — ríkisordinanzía 242, 246. — ríkisráð 74—75, 118, 168, 222, 254, 574, 622, 624, 709, 710, 722, 740, 751.
 ríkkilín 184, 250.
 rímspillir 437.
 Rinargyllini (ryns, rinsche gyllini) 37, 713.
 Rípar (Ribe) á Jótlandi 326, 720, 721, 722, 730, 739, 740, 750. — Ríparordinanzía, Ríparartikular (4. Maí 1542) 720—751.
 rís (rijs) pappírs 488.
 ritning (heilög) 169, 203, 207, 212, 244, 251, 390, 393, 650, 652, 738, 749.
 ritus ecclesiasticus 263. — ritus absolvendi 263, 272, 327. — accedendi extrema supplicio afficiendos 263, 280, 327. — baptizandi 263, 271, 327. — ritus canendi et legendi puerorum in ecclesia 263. — celebrandi publicam missam 263, 267. — comunicandi 263, 273, 327. — conjungendi matrimonaliter 263, 274, 327. — excommunicandi 263, 278, 327. — feriandi 263, 327. — informandi obstetrices 263, 281, 327. — instituendi ministros 263, 275, 327. — insti-

- tuendi puerperas 263, 282, 327. — observandus cum feminis, quae proprios pueros opprimunt 263, 283, 327. — praedicandi 263, 267. — sepeliendi defunctos 263, 280, 327. — visitandi infirmos 263, 279, 327.
- Robert Braybroke (1468) 27.
- Robert Deryng (Doringe; 1468) 26, 27, 31.
- Robert Stevenson (1476) 39—40.
- Robert Talbot (1468) 31. roeuer, roffueri, sjá rán.
- Roger Marchall (1468) 33—34.
- Roger: Thomas.
- rógr, rógismaðr 426, 494, 534, 535, 543, 549, 628.
- Roma, Rómaborg, Rómaborgarkirkja, Romani, Rómverjar 314—315, 444, 454, 455, 683, 692.
- rosanobel, rosenobel 488, 648, 649, 713.
- Rosenkranz: Ólafr.
- Rosmhvalanes, Rosthvalanes 474, 598.
- Rostock 39.
- rostungstennr 4.
- Rothenbergh: Hans.
- Rud: Knútr.
- rúgr, rúgmjöl, rúgsæði 157—158, 226, 232.
- Rule: Paule.
- rúmhelgir dagar, rúmhelg vika 128—129, 164, 178—179, 436.
- Runólfr Bjarnason vestra (1702) 86, 88.
- Runólfr Blasiusson prestur syðra (1538—1539) 375, 453.
- Runólfr Þorsteinsson lögrétu- maðr í Rangárfingi (1540) 562.
- Runólfsson: Filippus, Nikulás.
- Rúnuskáli (Tófaskáli) í Borgarfirði eystra 104.
- ruþl 176.
- rustici 258, 321.
- rödd (= votum) 373, 375. — raddarlag 180, 217.
- Rögnvaldsson: Loptur.
- Rördam, Holg. prófastr 721.
- Sabbas, sabbatsdagur, sabbatum 208, 271, 280, 317.
- sacellanus 268.
- sacerdos 157, 315, 320—321, 419, 632, 652, 654. Sbr. presbyter, prestur.
- sacramenta 124, 127, 131—132, 136—137, 140—142, 146—147, 150—151, 163—166, 168—171, 174—175, 177, 180, 183—186, 189—190, 192, 195—198, 202—204, 207, 228, 236, 239, 249, 251—252, 254, 258, 260—263, 266—268, 270—271, 273—276, 278, 279—280, 292, 296—297, 303—304, 313, 315, 319—320, 322—323, 327, 496, 650. — sacramentiperda 320.
- sacrificia 259, 315, 319, 320.

- sacrilex 289.
 sakaráberj 196.
 sakferli, sakafé, sakeyrir, sak-
 ir 61—62, 76—77, 83—84.
 334, 340, 355, 378, 390, 403.
 430, 490, 508, 547, 548, 561,
 586, 634, 648. — sakamaðr
 427.
 sakka („sokum“ = sökkum.
 ef ekki sóknum?) 397.
 salarium 285, 287, 292, 294—
 295, 297, 299, 302, 304, 328.
 Salgerðr Snjólfsdóttir, Rafns-
 sonar, kona Vigfúsar hirð-
 stjóra Erlendssonar (1523)
 369.
 Salman: Thomas.
 sálmar, sjá psalmi.
 Salomon konungr: Salomonis
 Proverbia (orðskviðir) 219,
 286, 486.
 Salomon Jónsson prestur á
 Mosfelli í Grímsnesi (d.
 1660) 419.
 Salomonsson: Einar, Þor-
 móðr.
 salt 582, 587.
 saltari, sjá psalterium.
 saltker (með loki) 100.
 sálugjafir 235.
 sáluhjálpareiðr 15.
 sálusorgari 145, 201, 224.
 sálutíðir 160, 163.
 samfundir 173.
 samkoma 53, 118. — sam-
 komudagspeningar 235.
 samkunda 53, 121, 132, 137,
 144, 146—148, 163—164.
 samkvæmisetning 433.
 Samsingius: Georgius.
 Samson, sjá Brimari Samson.
 samsæti 433.
 samtök 53—54.
 samþykkt 52—54, 101, 328.
 sancti 260, 306, 318, 557, 559.
 — de sanctis bók 557, 559.
 sanctificacio 305, 309.
 Sandakr 123.
 Sandar í Dýrafirði 347.
 Sandar út eystra 397.
 sandfall 44.
 Sandfell í Öræfum 432, 656.
 Sandfell í Öxarfirði 57.
 Sandfell efsta í Skriðdal 696.
 Sandgerði á Rosmhvalanesi
 369, 441—442, 657—658.
 sandr 57.
 Sandr = Rauðasandr 108.
 Sandr í Öxarfirði 57.
 sanduck 488.
 Sandvík í Flóa 698.
 sanguis Christi, domini, pretio-
 sa 180, 260, 270, 282, 289,
 307, 313—314, 315, 319, 322.
 sannindapróf 333, 492, 493. —
 sannindavitni 492.
 sár (kerald) 398, 587.
 sár (vulnus) 425, 575. — sára-
 sótt 229.
 Sathan 155, 260, 282, 304, 312
 —313, 433.
 sátt, sáttargerð, sáttmáli 5—6,
 8, 47, 83, 369, 374—376, 416,
 431, 433, 442, 467—468.
 sáttmáli svarinn (gamli sátt-
 máli) 5—8, 52, 53, 623, 626.
 Sauðafell í Breiðafjarðardöl-
 um 46, 47, 408—409, 544—
 545, 601.
 Sauðanes á Langanesi 485.

- Sauðhagi á Völlum 696.
 Sauðhús í Laxárdal 65.
 sauðpeningr, sauðfé, sauðir
 (geldir) á öllum aldri 17, 65,
 70, 73, 93, 119, 166, 170, 339,
 344, 518, 525, 538, 542, 581,
 584, 586, 597, 674, 689, 694².
 695, 696, 697. — sauðhús-
 tópt 498. — sauðskinn 416.
 — sauðr uppskorinn 99.
 Sbr. slátr. Sbr. ásauðr, geld-
 fé, hrútr, ær.
 Saul konungr 391, 393.
 Saurar í Miðfirði 102—103.
 Saurbær(inn), Saurbæjar-
 hreppr í Dalasýslu 360, 450,
 451, 544. — Saurbæjarfjara
 85.
 Saurbær í Eyjafirði 566, 567,
 702, 703.
 Saurbær á Kjalarnesi 378.
 Saurbær á Rauðasandi
 („staðr“) 68—69, 76—78,
 83—84, 107—108, 616.
 saurgan (helgra staða) 435.
 saurlífismenn 142, 148.
 Saxakaupangr 20.
 Saxland, Saxonia 117, 159,
 168, 242, 258, 299.
 scandalum 293, 314.
 Scardeborough 42—43.
 Scawe (Schagen) 33—34.
 schape. Sjá sauðpeningr.
 Schening: Jakob.
 schep, schipper, schiff, schipp.
 Sjá skip.
 Schmiden: Helmichen.
 schola. Sjá skólar.
 schomaker, sjá skóari.
 Schowgaardt: Andreas.
 Schröder: Henrik.
 Schulten: Hermann.
 schutzbrief 377.
 scortatores 274, 278, 301, 313.
 scriptura (sacra), scriftt 131:
 138, 258, 265, 266, 271, 279.
 281—282, 286, 292, 294, 297,
 299—300, 301—302, 306—
 307, 310, 316, 318—319, 491,
 652.
 secta 316, 319.
 Sefrit, garðr Skálholtsdóm-
 kirkju í Björgvin (1538)
 399.
 Segelberg 377.
 segl 124, 563. — seglkeypr
 581. — seiglatz 603.
 sekkjagjöld 74—76, 370.
 sekt 78—79.
 Sel í Landeyjum 597.
 Selá í Vopnafirði 67.
 Selandia 689. Sbr. Sjáland.
 selataka 701.
 selför 12, 47, 65, 551. — sel-
 staða 59.
 Seljanes á Ströndum 470.
 selskapr (Antakrists) 119, 160,
 171. — selskapspeningar
 235.
 Selströnd við Steingrímsfjörð
 664.
 Seltjarnarnes 71, 72.
 Selvogar í Ísafjarðarsýslu 699,
 700.
 Selvogr(inn) í Árnessþingi 60,
 61, 596, 668.
 Selvogsnes við Borgarfjörð
 austr 405, 406.
 Semingr Magnússon prestur í
 Saurbæ (1477) 46.

- senatus, senator 275, 293, 295
—296, 299.
- sendiboði, sendimaðr 414, 486,
580, 616.
- sendibréf 340—342, 344—345,
349, 350, 401, 426, 494, 535,
563, 599—601, 618—620,
624—628.
- sepulchrum 138, 271.
- sequenciur, sequenciubækr 66,
131, 133, 137, 138, 164, 183
—184, 192, 266—267, 270,
271, 321, 397, 557, 558, 559²,
560².
- serkr (messuserkr) 557, 559.
- sermon, sermonsþók 129, 133
—135, 137—138, 147, 165,
264, 268, 276, 306, 323, 398.
- sess og sæti 331, 667, 703.
- Sesselja, Settelia sjá Cecilia.
- Severinus Magnússon klerkr
(1537) 326.
- Severinus Ólafsson kanoki
(1537) 326.
- Sevese (Sevoese): Hanze.
- sexta 162, 164—165, 317, 320,
322.
- sexæringr 100, 398, 695.
- Seyðisfjörðr eystra 80—81.
—vestra 54—56.
- Seyla í Skagafirði, Seyludómr
363, 553.
- ship, shipper, sjá skip.
- Shirley, W. 2, 4.
- shomaker, sjá skóari.
- Siða(n) í Skaptafellsþingi
575. — Siðusýsla 370, 432.
- siðbreytni, siðabreytni, siða-
skipti 257, 536, 600, 624.
- siðferði 417.
- siðleysur 415.
- siðr (hinn nýi) 413.
- siðr (forn), siðsemd, siðvenj-
ur gamlar og góðar 424, 433,
532, 587, 622, 623, 664, 732,
734, 743.
- siðstakkr 597.
- Siðumúli í Hvitársíðu 108,
617.
- Sigfús Brumarsson (Brunn-
mannsson; 1536—1542) á
Eyri í Seyðisfirði 78, 87,
347, 443, 699—700.
- Sigfúsdóttir: Guðrún.
- Sigfússon: Torfi.
- Sighvatsson: Þórðr.
- Sigillus, gervinafn Gizurar
biskups á einhverjum presti
(1541) 431, 683—684.
- siglingastefna („kóss“) 436.
- Siglunes á Barðaströnd 519—
520, 679, 681.
- Siglunes við Eyjafjörð 436.
- Sigluvík á Svalbarðsströnd
336, 450—451.
- Sigmundur Ámundason í Rang-
árþingi (1537) 337.
- Sigmundur Eyjólfsson prestur í
Hítardal (1534) 101.
- Sigmundur Helgason (1703)
590.
- Sigríðr Andrésdóttir, Guð-
mundssonar (1536) 83—85.
- Sigríðr Björnsdóttir, Guðna-
sonar 604.
- Sigríðr Einarsdóttir, kona
Kolbeins Ólafssonar (1540
—1541) 433, 567—568, 669
—670.
- Sigríðr Eyjólfsdóttir, kona

- Klemusar Jónssonar (1538) 387—388.
- Sigríðr Jónsdóttir (1541) 664.
- Sigríðr Loptsdóttir, Pétssonar (1537) 331.
- Sigríðr Tumasdóttir, móðir Geirlaugar (1539) 421.
- Sigurðardóttir: Engilráð, Helga, Ingibjörg, Vilborg.
- Sigurður Bernarðsson syðra (1539) 492—493.
- Sigurður Björnsson lögmaðr (d. 1723) 552—553.
- Sigurður Gíslason bóndi í Árneshöfði (1496) 54.
- Sigurður Haldórsson nyrðra (1540) 555.
- Sigurður Haldórsson í Dalasýslu (1709) 47.
- Sigurður Hrólfsson (1704) 621.
- Sigurður Jónsson prestur á Grenjadarstöðum, ráðsmaðr Hóladómkirkju (1537—1542) 105—107, 336, 395, 450—451, 489, 558, 571, 622, 623.
- Sigurður Jónsson á Hóli í Kinn (um 1540) 594.
- Sigurður Jónsson í Nefsholti (1540) 501—502.
- Sigurður Jónsson nyrðra (í falsbréfi 1542) 701.
- Sigurður Jónsson, bróðir síra Torfa í Saurbæ (1542) 702—703.
- Sigurður Jónsson skrifari Gísla biskups Oddssonar (1632) 257.
- Sigurður Narfason lögréttumaðr (1538) 362.
- Sigurður Oddsson í Búðardal (1566) 544.
- Sigurður Ólafsson, Eiríkssonar (1536—1538) 78—79, 364—366, 440.
- Sigurður Ormsson, Jónssonar (1537—1541) 108, 616—617.
- Sigurður á Seli (c. 1540 eða síðar) 597.
- Sigurður Sigurðsson vestra (1702) 86, 88.
- Sigurður Snorrason sýslumaðr (d. 1813) 15.
- Sigurður Sturluson nyrðra (1541) 621.
- Sigurður Þorgilsson á Jörfa (1703) 590.
- Sigurðsson: Auðun, Bogi, Einar, Gísli, Guðmundr, Helgi, Ísleifr, Jón, Jónatan-Magr, Narfi, Oddr, Ólafr.
- Sigurður, Þorgils, Þorvarðr
- Sigvaldadóttir: Haldóra.
- Sigvarðr Haldórson ábóti í Þykkvabæ (1539—1540) 428, 443, (581).
- Sigvarðsson: Grímr.
- síki 498.
- Síkislækr í Vatnsdal 59.
- silfr 24, 332, 426, 438, 463, 466, 470, 471, 486, 488, 598, 600—601, 607, 618—620, 644—645, 648, 649, 668, 713, 714—brent silfr 356. — silfrgjald til konungs 1541: frá norðrklaustrum 644—645, frá biskupum m. m. 648—649. — silfr Skálholtsstóls, sem Ögmundur biskup tók

- við (1521) 713—714. — silfrsmiðr 88. — silfrdaggarðr 597, 649. — silfrka-leikr 618, 629. — silfrkross 687, 688. — silfrlindi 714. — silfrskál 516. — silfrstaup 488. — silfrsylgja 695 Sbr. argentum, nisti, skeið, spönn.
- Silfraskógar í Hvammssveit 366.
- silgrindr 96.
- siligo 294.
- silki 557, 559. Sbr. hálfæ, sogen, sæ.
- silva 291.
- Silvester sanctus 38.
- Simon Jónsson, Héðinssonar, prestur (1540) 583.
- Simon og Judas, Simunardagr Simonsmessa 218, 286, 408, 566, 673, 675.
- Simon Magus 224. — Simonax 289. — Simonia 145, 201, 276.
- Simonarson: Gísli, Sæmundr. Þorsteinn.
- Sinai 372.
- Sirexstaðir í Vaðlaþingi IV 711).
- Sixtus episcopus Romae 315.
- Sjáland 222. Sbr. Selandia.
- Sjávarhólar á Kjalarnesi 70, 113, 672.
- sjónarvottr 25, 34.
- sjónhending 13, 21, 47, 498.
- sjór 24, 65, 382, 400, 401, 436, 475, 517. — sjávardjúp 391, 393. — sjávarsýn 434. — „til sjós og lands“ 70, 108, 110², 545, 578, 641, 657, 686.
- sjúkdómar, sjúkir menn 149, 178, 228—229, 244, 255, 256, 738. Sbr. sótt.
- sjöund 76—77.
- Skafinsson. Sjá Björn Jónsson skafins.
- Skagafjörðr 11, 99, 343, 351, 518, 540, 552, 571, 572, 663, 668.
- Skagaströnd 343, 612, 613.
- Skagi nyrðra 15, 668.
- skák með tíu peðjum 697.
- skál, „skálar“ 96, 100, 396, 619, 695. Sbr. silfr.
- Skálanes í Barðastrandarsýslu 664, 679, 681.
- Skálavík í Mjóafirði vestr 82—83, 404—405.
- Skáldabúðir í Gnúpverjahreppi 431, 568.
- Skáleyjar á Breiðafirði 664, 720.
- Skálholt, Skálaholt (Scalot), í Biskupstungum, Skálholtsbiskup, — dæmi, — stíkti, — dómkirkja, — kirkja, — staðr, — stóll 14, 20, 38—39, 41, 43—44, 60—63, 71, 74, 76—82, 83—86, 90—91, 93, 96—97, 101, 104, 107—

1) Þetta nafn má í skinnskránni lesa svo sem hvort sem vill „Eirexstodom“ (eins og gert er í IV, 711) eða „Sirexstodom“. Við síðari athugun skrárinnar hefi eg þó sannfærzt um, að lesa eigi *Sir* (en ekki *Eir*-), enda hét jörðin síðar Sírstaðir.

- 108, 109—114, 117, 123—
124, 167, 328, 329, 332, 337—
338, 339—341, 350, 352, 354,
355—361, 362, 364—366
371—377, 378—380, 387—
388, 390—394, 396, 399—
404, 406—407, 408—409,
412—416, 418—419, 424,
426, 431, 436, 437, 438, 439
—448, 452, 453, 456, 457,
459, 460, 461, 462, 464, 467,
468³, 469², 470², 471, 477,
481—483, 493, 494, 502, 507
—509, 511—514, 515, 524
—525, 529—536, 546, 547,
548, 549—550, 552, 554—
555, 560—561, 563—564,
567—569, 578—579, 582,
583—584, 586—587, 592,
598—601, 607, 610², 613—
614, 617—619, 628—633,
634—635, 644—645, 646,
658, 662, 664, 665, 669, 670²
674—675, 675—676, 677—
678, 681, 682, 683—684, 685
—686, 687, 689, 690, 692,
698—699, 703—704, 705—
706, 711, 712—716, 753, 754.
— staðarmark í Skálholti
678, 698. — Skálholtsskógr
656. — húsakynni í Skál-
holti (1541) 628—630.
Skálholt í Eyrarsveit 21.
skálkaskapr 475.
Skallahóll í Sökkólfsdal 47.
Skálmardalr í Kollafirði 679.
Skálmarnes í Barðastrandar-
sýslu 86, 88, 111, 112.
skammaryrði 158.
Skán í Svíþjóð 8, 10, 222.
skápr 629.
Skaptafell í Örafum 656, 657.
Skapti Jónsson lögréttumaðr
(1538) 362.
Skarð í Bjarnarfirði 332.
Skarð í Haukadal 602.
Skarð á Landi 501.
Skarð í Langadal 667.
Skarð á Skarðsströnd, Skarðs-
menn 54, 68, 82, 83, 421, 477,
483, 500, 566.
Skarðsströnd í Dalasýslu 68.
483, 500, 565.
skatttr, skattgjald 5—8, 24, 76,
90—91, 109, 112, 156—157,
340, 370, 465, 467, 521, 535-
542, 606, 623, 626, 648, 649,
650. — skattbóndi 53. —
skattland 384. — VIII álna
skatttr 5. Sbr. þingtollr —
xx lána skatttr 6.
Skeggi Jónsson prestur nyrðra
(1541) 622, 623.
Skeggjason: Bjarni.
skeið (með sínu skapti) 597.
Skeið(in) í Árnessþingi 53, 54-
329, 402, 404, 671, 698, 754.
Skeið (Vikarsskeið) í Árness-
þingi 429.
Skeljungsvatn í Vopnafirði 67.
skemnd 422, 475. — skemdar-
víg 556.
skemma 55, 517, 584, 587.
Sker = Oddbjarnarsker 86—
87.
skerborð 100, 526, 695.
skerðingr 630.
skerdiskar 96, 396, 591.
Skíðuþing (Skiedeprestegjald)
í Noregi 649.

- skikkan, sjá skipan.
 skildagi 8, 405, 495.
 skildingar 576².
 skilgetning 543, 719.
 skilmáli 72, 75, 335, 346, 365, 376, 377, 450, 519, 626, 655, 703.
 skilningr 537. — skilningsaldr 198.
 skilorð 485, 510, 521, 566, 583.
 skilríki 353—354, 362, 407, 472, 531, 554, 555, 556, 567, 586, 690.
 skilríkir, skilvísir, skilvísustu menn 59, 63, 490, 494, 510, 527, 538, 716, 731.
 skinn, skinnblöð, skinnbréf, skinnbækr, skinnskrár 2, 13, 14—17, 23, 44, 48, 51, 54, 58, 68, 74, 78, 82, 89—92, 96, 99—101, 103—104, 107, 109—110, 112, 116, 123, 257, 328, 331, 336—337, 340, 342—343, 347, 352, 355—358, 364, 366, 368, 376, 388, 401, 405, 406, 409, 411, 413, 419, 420, 441, 442, 449, 450, 459, 461, 462, 465, 468, 471, 478, 479, 484, 489, 492, 494, 495, 496, 498, 500, 509, 530, 534, 536, 544, 546, 554, 555, 569, 571, 573, 591, 594, 595, 631, 639, 640, 641, 643, 661, 666, 698, 699, 701, 713, 716, 720, 730. — skinnklæði 581, 582, 630. — skinnsessa 629. — skinnstakkr (lagðr með flaugel) 596. — skinn á kamlotstakki 597. Sbr. barn-
 skór, húð, klippingr, kýrhúð, kýrskinn, leðr, lengja, sauðskinn, skór, skæðaleðr, skæðalengja, stígvél.
 Skinnastaðir í Öxarfirði 595.
 skip 3, 5—6, 8, 25—34, 36—39, 47—48, 50—51, 76, 86, 100, 123, 345, 368, 397, 401, 418, 431, 482, 499, 505, 517, 562, 563, 596, 597, 603, 625, 641, 642, 664, 697, 700, 705, 706, 709, 710, 711, 712. — áttært skip 87, 112. — sexært skip 112. — skipsgjöf 370. — schipper, skipari, skipper, skipherra, skipstjóri 27, 34, 36—38, 47, 49, 71, 345, 470, 471, 487, 502, 505, 506, 517, 518, 603, 689. — skipherrapípa 518. — skipshrakningr 14. — skipshöfn 38. — skipstaða 104, 583. — skipstaða tollfri (-laus) 86, 89, 111—112, 576. — skipataka 34. Sbr. akkeri, ár, áttæringr, báttr, hafskip, hlutr, kraftwell pípa, segl, seglkeypr, sexæringr, strengr, teinæringr. Þorláksbáttr.
 skipan, skikkan 5, 8, 19, 53, 75, 86, 93, 111—112, 173, 183, 234, 244, 247, 346, 372, 377, 384, 385, 399, 401, 455, 522, 531, 543, 609.
 skipti, skiptabréf 70, 335, 370, 400, 592.
 skírdagr 136, 189, 192, 436. — skírdagskvöld 190.

- skírn (barna) 118—119, 127, 136, 138—140, 150, 151, 154, 164, 170, 177, 189, 193—195, 207—208, 214—215, 254, 391, 394, 634. — skírari 65. — skírifaðir 138, 193. — skírnarembætti 138—139, 194. — skírnarsakramenti 177.
- Skjaldarhamar í Haukadal 611, 612.
- Skjaldarvík við Eyjafjörð 565
- Skjaldfönn í Arnarfirði 347, 754.
- skjallegir menn 98.
- Skjallteinsstaðir í Vopnafirði 484—485.
- Skjólbrekka á Tjörnesi 701. — Skjólbrekkulátr 701.
- skjólur 95—96, 396, 584, 591, 592, 595.
- skóari 21—22.
- skógar, skógarpartar, skógar-teigar, skógarhögg 8, 13—14, 17, 23, 47, 56, 89, 111—112, 156, 222, 227, 432, 498, 576, 594, 646, 647, 686, 696, 697, 725, 732, 733, 734, 743, 744. — skógargötur 23. Sbr. hrís, raptkol, raptviðr, við-arriif.
- Skógar í Arnarfirði 109—110.
- Skógar undir Eyjafjöllum, Skógaeygnir, Skógalén 75, 90—91, 109, 112, 369, 370.
- Skógar(nir) í Múlaþingi 591, 651.
- skólar, scholae, latinuskóli, háskóli 118, 137, 152, 156—157, 169, 174, 191, 209, 214—221, 223, 225, 233—235, 238, 242—246, 255—256, 258—259, 261, 270, 281, 283—287, 289, 292—301, 303, 325, 327, 426, 491, 502, 504, 505, 511, 513. — schola danica 214, 283. — schola germanica 214, 283. — skrif-araskóli 221. — skólabörn. skóladreingir 152, 202, 209, 216. — skóladjárn 244. — skólaganga 225. — skólaklerkr 156. — skólameistari 114, 128—129, 174, 178, 180, 184, 186, 216, 218—220, 229, 233—235, 245. — skólameistaragarðr 243. — scholasticus 281, 300. — skólaþénari 239—240. — Skólastofa (í Skálholti 1541) 629. Sbr. barnaskóli.
- skór 486, 488, 516, 687, 688, 692. — skinnskór 526. Sbr. barnskór, skóari, stígvél.
- Skorhóll í Skorradal 498.
- Skorradalr í Borgarfirði. 497—498.
- Skorrastaðr í Norðfirði 694—695.
- skorsteinn (í húsi á Eyrarbakka 1541) 683.
- skotfæri, sjá hakenbussen, hálfhaki, haki, lunti. Sbr. tygi.
- Skotland (Scottia) 3.
- skraddaralaun 487. Sbr. ofur-skeri.
- Skram: Peder.
- Skrauthólar á Kjalarnesi 671—672.

- skreið 71—72, 99, 444, 518, 581, 582, 584, 596. — blaut skreið 99. — Skreiðar-skemma (í Skálholti 1540—1541) 518, 587, 628. Sbr. fiskr, kostr.
- Skriða í Breiðdal 696.
- Skriða í Fljótsdal, Skriðu-klaustr 23, 430, 646, 647.
- Skriðdalr í Múlaþingi 509.
- Skriðensenni í Bitru 85.
- Skriðnafell á Barðaströnd 545.
- Skriðufell í Gnúpverjahreppi 563.
- Skriðukot í Haukadal 611, 612.
- skrifaraskóli, sjá skóli.
- skrin (með helgum dómum) 397, 619, 697. Sbr. confert.
- skript(in) heilög skript 118, 128, 130, 146, 149, 152, 154, 159, 160—161, 168, 178 181, 182, 192, 210, 219, 229 —230, 232—233, 238, 241, 243—245, 247, 249.
- skriptir, skriptamál 79, 91—92, 97, 102—103, 147, 177, 195—196, 198, 204, 249, 375, 376, 380, 403, 404, 416, 417, 455, 458, 490, 510, 704.
- skrúð 518.
- skrúði (messuskrúði) 557, 559. — skrúðhús (í Skálholti 1524) 63.
- skræða (af historiu) 557, 559.
- skrökvottr 373.
- Skúlason: Bjarni, Grímr, Jón.
- skuldir, skuldamál 9, 20, 60—62, 70, 77—78, 237, 369, 388, 400, 426, 464, 467, 489, 547, 581, 582, 613, 631, 704, 714, 715, 736.
- Skuldske: Ancke.
- Skúli Guðmundsson, Skúla-sonar, á Holtastöðum, lögréttumaðr og sýslumaðr í Húnavatnsþingi (1538—1541) 364, 535, 539, 612—613.
- Skúli Tumasson lögréttumaðr (1539—1541) 441, 635, 637.
- Skúli Þorláksson prófastr á Grenjaðarstað (d. 1704) 75, 105, 106, 335, 345, 351, 620, 654, 662, 701.
- skurðgoð, skurðgoðavilla 148, 176, 204. Sbr. idololatría.
- Skutulsfjörðr vestra 116, 421.
- skynsamir, skynsömustu menn 227, 521, 523, 615, 716, 718, 742.
- skynsemdaraldr 139.
- Skyrbakkí í Landeyjum 337.
- skyrta 687, 688. — skyrtulér-ept 586, 687.
- skæði: skæðaleðr 581. — skæðaleingja 695. — Skæða-hús (í Skálholti 1541) 628.
- skæri 526, 577.
- slagbrandar 55.
- Slagleysa (Slaulosia) 18—19.
- slangr 588.
- slátr 17. — Slátrskemma (í Skálholti 1541) 628. Sbr. mör.
- slatter 649.
- slátrr 735.
- Slaulosia. Sjá Slagleysa.
- Slavar 24, 257.
- Slavus: Johannes.

- Sleðmeiðarásar á Skarðs-
 strönd III.
 sleggjur 96, 100, 584.
 Slesvík, Sleswica (margvis-
 lega ritað), Slesvicus, Sles-
 vicenses 24, 64², 117, 124,
 167, 257, 402, 409, 411, 435,
 476, 491, 507, 511, 512, 515,
 540, 574, 605, 607, 706, 707,
 721, 739.
 Sléttadalr í Dalasýslu 602.
 Sléttafell í Öxarfirði 56.
 Sléttahlíð í Skagafirði 551.
 Sléttárdalur í Húnavatnsþingi
 58—59.
 Sleweth: Gerhardus.
 sloppar 133, 438, 557, 559, 592.
 slot 64, 65, 122, 412, 413, 476,
 491, 512, 513, 515, 606, 607,
 608, 648, 706, 707, 708, 710,
 711, 712, 726, 735, 746.
 Sluck: Claus (Clawes).
 slægjur 611.
 smábolli 66.
 smábæn 215.
 smábörn 225.
 smádreingir 229.
 smákaupstaðr 745.
 smákerald 66.
 smákirkja 734, 745.
 smákram 588.
 smákross 518.
 smali (búsmali) 47.
 Smálönd í Svíþjóð 222, 724,
 742, 743.
 Smáralækr í Kinn 594.
 smámessa 254.
 smáskeinkr 624, 626.
 smástaðir 174, 219.
 smásteðji 100.
 smásveinar 229, 439, 687, 690.
 smáviðri 517.
 smávoðir 425, 663.
 Sment: Henrik.
 smíðar 68. — smíðarkaup 646.
 — Smíðatól, sjá hamar,
 sleggja, smásteðji, steðji.
 sög, tálgöx, timbröx, töng.
 smíðja 96, 100. — smíðju-
 belgr 96, 695. Sbr. blástr,
 gullsmíðja, staðarsmíðja,
 steðji.
 smíðr 646.
 smjör 45, 93, 99, 156, 222, 339,
 475, 518, 525, 562, 576, 581,
 587, 588, 596, 597, 656, 664,
 695, 696. — Smjöraskemma
 (í Skálholti 1540—1541)
 518, 628. — smjörstampur
 525. — smjörtunna, smjör-
 háltunna 475, 526, 630. Sbr.
 lausasmjör, stæða.
 Smjörhöll í Öxarfirði 56. —
 Smjörhólslæg 56.
 Smjörvatnsheiðr 651.
 smurning 120, 166, 171.
 smyrslabaukr 525. Sbr. barð-
 skeraskapr.
 Smyth(e): Hanze, John.
 smælingjar 169.
 Snartastaðir í Gnúpasveit 594
 —595.
 Snóksdalr í Miðdölum 86, 87,
 88, 601—602.
 Snorradóttir: Arndis.
 Snorrason: Einar, Guðmundr,
 Sigurðr, Stephán.
 Snorri Árnason í Vopnafirði
 (1539) 484—485.
 Snorri Hjálmsón kirkjuprestur

- í Skálholti og officialis (1539, 1541—1542), síðar prestur í Holti undir Eyjafjöllum (1536—1542) 77, 78, 84, 86, 96, 114, 377, 402, 430, 443, 530, 560, 561, 581, 628, 631, 633, 646, 647², 652, 657, 674, 691, 713, 714.
- Snorri Jónsson prestur í Miklaholti (1540) 530.
- Snorri Jónsson prófastr á Helgafelli (d. 1756) 8, 10, 11, 18, 67, 80.
- Snorri Þorláksson vestra (fyrir 1427) 20—21.
- Snorri Þormóðsson lögréttumaðr í Þverárþingi (1538) 362.
- Snæbjarnarson: Markús.
- Snæbjörn Haldórsson, Brynjólfssonar frá Tungufelli, lögréttumaðr á Keldum á Rangárvöllum (1524—1542) 61—62, 98, 501, 713, 715, 753.
- Snæfellsjökull, „Sudwell(i)s-iokyll“ 40, 41, 434.
- Snæfellsnes 436.
- Snæfjöll við Ísafjarðardjúp 421, 427. — Snæfellsströnd 459, 460.
- snæri 390, 526, 576.
- Söðbúr (í Skálholti 1540—1541) 587, 629.
- Sodoma 224, 289.
- Sofn í Ölvesi 698, 699.
- sókn (þingasókn) 147, 204, 221, 223—226, 233—234, 243, 487, 722, 723, 725, 731, 734, 741, 742, 744. — sóknar-
djákn 225, 234, 606. — sóknarfólk, -bændr, -menn 134, 234, 236—237, 249, 722, 726, 727, 733, 734, 740, 741, 745, 746. — sóknarkirkja 124, 134, 164, 174, 181, 200, 204, 224, 233—234, 236, 238, 245, 373, 415, 509, 634, 726, 731, 734, 745. — sóknarprestur 174, 186—187, 195—196, 200—201, 203—205, 213, 217, 221—230, 233—234, 236—243, 245, 247, 249, 255, 606, 722, 723, 724, 725, 726, 727, 729, 730, 731, 732, 734, 735, 740, 741, 742, 743, 744, 745, 746, 747, 749, 751. — sóknarþenari 243.
- sól 309, 317. — sólaröld 436, 437.
- Sólheimar í Mýrdal 96—97, 328—329, 352, 374, 379, 597. — Sólheimasandr 74—75, 109.
- solidus 487.
- Solveig Bjarnadóttir („Biorns-dóttir“), Andrésónar, kona Ólafs Narfasonar (1525—1537) IX, 270—271, 272, 559—560, 572—573; X, 87—88.¹⁾
- Solveig Björnsdóttir, Þorleifssonar, á Skarði (d. 1495) 54, 660—661, 717—719.

1) Þessi kona er í bréfum í IX. bindi ýmist nefnd Bjarnadóttir eða (ranglega) Björnsdóttir; er því gerð að tveim konum í registri IX. bindis. Það leiðréttist nú hér.

- Solveig Ólafsdóttir, Eiríks-sonar (1538) 364—366.
- Solveig Rafnsdóttir abbadís á Reynistað (1540) 572.
- Solveigarson: Jón Jónsson Íslendingr.
- Sómastaðir í Reyðarfirði 432, 592, 690.
- sonarsonr 68—69.
- soror 314, 439.
- Sorthóll í Miklaholtshreppi 13.
- sótt, sóttarkyn 346, 748.
- Sounde, sjá Eyrarsund.
- Sowen, sjá Pétr Swauen.
- Spádómsbók Esaiae 192.
- Spágilsstaðir í Laxárdal 65
- spámaðr 121, 173, 391, 394
- spámannaþækr 179. — spámannsorð 137, 191. — spámannapsálmur 161.
- Spán, Spánverjar 48—51.
- specialmessur 558, 559, 560.
- spil (lítill) 526, 577.
- spítali, smáspítali, spítalshús, hospitalshús 151, 208, 227 —228, 238, 258, 736, 737, 747, 748, 749. Sbr. hospital.
- spítelska, spítelskr sjúkdómr, spítelskir menn 728, 736, 737, 748.
- spjald (málað) 629.
- Spjaldhagi í Eyjafirði 566.
- spónn, spænr 66, 96, 100, 396, 584, 591. — af silfri 598. — spónbegla 595. — spónastokkr 96.
- Spons: Pétr.
- sponsalia 288.
- spori, sporabönd 486.
- spott 482, 714.
- sprangtjald 629.
- staðarbréf 419—420, 435, 461.
- staðarfé 695.
- Staðarfell á Fellsströnd 408—409, 544—545, 602.
- staðarfyrnd 389.
- Staðarhóll í Saurbæ 257, 360, 430, 477, 566.
- staðarsmiðja (í Skálholti 1541) 628.
- staðarpeningar 94.
- staðarprestar 618.
- staðarspjöll 407.
- staðr = kirkjustaðr, garðr (ekki beneficium): í Berufirði 93. — á Dvergasteini 80. — á Mýrum í Dýrafirði 359. — í Saurbæ á Rauðasandi 78. Sbr. Staðr í Grindavík. Sbr. smástaðir.
- Staðr í Dal í Súgandafirði 421—422.
- Staðr í Grindavík 387—388, 691.
- Staðr í Grunnavík 431, 579.
- Staðr (Staðarstaðr) í Steingrímsfirði 332, 461, 484.
- Staðr í Noregi 436.
- Staðsmúli 434.
- Stafangr í Noregi 453.
- stafrofsbörn 215.
- stafrofsbæklingr 215.
- Stakkadalr á Hornströndum 679, 680.
- stakkr (blár, fóðraðr) 346, 487, 563, 586, 597.
- stálhúfa 685.
- Stapahlíð í Arnarfirði 114—115, 754.

- Stapi á Háfamel í Eyrarsveit 21.
- Stapi (= Arnarstapi) undir Jökli 534, 554—555, 640—642.
- Starnes á Rosmhvalanesi 691. staup, staupcken (förgylt) 100, 516, 619. Sbr. silfrstaup.
- Stedarsandr 517.
- steðji 96, 100, 584, 695. Sbr. smásteðji.
- stefna (citatio) 81, 358, 368, 369, 402, 403, 404, 432, 436, 494, 496, 501, 510, 574, 586, 614, 615, 678. — stefnufall 81, 358, 402, 404, 494, 510, 678. Sbr. stundarstefna.
- stefna (siglinga, „kór“) 434.
- Steig í Veiðileysarfirði 459—460.
- steikiteinn (með járn) 630.
- steinbogi 47.
- Steindyr í Svarfaðardal 551.
- Steingrímur Böðvarsson á Egilsstöðum (d. 1540) 527—528.
- Steingrímur Jónsson nyrðra (1537) 330.
- Steingrímsfjörður í Strandasýslu 461, 483, 484.
- Steingrímsson: Auðun, Egill, Hildibrandr, Jón, Koðran.
- Steinholt, sjá Steinholt.
- Steinmóðarson (Steinmóðson): Jörundr.
- Steinmóðr Bárðarson ábóti í Viðey (1476) 38—39.
- Steinmóðr Jónsson bróðir Klemusar (1538) 388.
- steinn (landamerki) 21.
- steinn (rauðr = litr) 100.
- steinnáttúra 56.
- Steinnes í Húnavatnsþingi, Steinnesfundr (1522) 443.
- Steinólfsstaðir í Veiðileysarfirði 459—460.
- Steinholt (Steinholt) í Gnúpverjahrepp 72, 568.
- steinspjöld (Mosis) 372.
- Steinsson: Jón.
- Steinunn á Arngeirsstöðum (1540 eða síðar) 598.
- Steinunn Gunnarsdóttir, fylgikona Lopts Ormssonar (enn á lífi 1517) 477.
- Steinunn Jónsdóttir frá Svalbarði 477.
- Steinvigsgölm (Steenwig-, Steinvik-, Stenvigs-) 606, 607, 640, 642, 648.
- Sten: Marteinn.
- stenelen 688.
- Stephán Hallkelsson djákni og prestur syðra (1539—1541) 428, 492, 493, 563, 583, 611.
- Stephán Jónsson biskup í Skálholti (d. 16. Okt. 1518), Stephánsmáldagar 135, 189, 270, 560, 561, 631, 632, 712, 713.
- Stephán Loptsson, Ormssonar (d. 1497) 477.
- Stephán Snorrason smásveinn Gizurar biskups (1541) 687².
- Stephánsson: Jón, Magnús, Ólafr, Þorvaldr.
- Stephanus protomartyr, Stephán píslarvotr, Stephan-

- usdagr 45, 61, 63, 135, 189, 256, 270, 315.
 Stephensen: Magnús.
 sterlingr 475.
 Sterneburghē: Henry.
 Stevensone: Robert.
 Stígr Björnsson presr í Mikla-
 bæ (1579) 572.
 Stígr Höskuldsson lögréttu-
 maðr í Hegranessþingi
 (1538—1540) 363, 539.
 Stígsson: Otti.
 stigvél 486, 683, 692. — stig-
 vélaleggbönd 486.
 stíka (klæðamál) 486, 487,
 488, 525, 526, 586, 687.
 stílus 285, 342.
 stipendium 287, 295, 300—301,
 325.
 stjakar (gyltir, forgyltir) 560,
 561.
 stóðhrossabeit 23, 65.
 stofa: stórastofa (í Viðey
 1539) 479, 480. — stórastofa
 (í Skálholti) 1541) 629.
 stokkfiskr 40—42.
 Stokkhólmr í Svíþjóð 257.
 stokkr (með bókum) 396, 592.
 — stokkhróf 630.
 Stolle: Vincent.
 stóllur 116.
 Stóraborg í Viðidal 592—593.
 Stóramiðvík á Hornströndum
 679.
 stórhátíðir 131, 133, 135, 137, 156,
 179, 183—184, 189, 192, 222.
 Stórihjarðardalur í Dýrafirði
 680.
 stórkeröld 100, 584.
 Storm: Pétr.
 Stormaren, Stormaria, Stor-
 marn 24, 64², 117, 167, 257,
 409, 411, 412, 413, 435, 476,
 491, 507, 511, 512, 515, 574,
 605, 607, 706, 707, 721, 740.
 stórmæli, stórmál, 402, 440,
 519, 520, 572.
 Stórólshvoll í Hvollhrepp 60
 —61.
 stórsynd 507.
 stórsök 417.
 Stralsund (Stralesonde, Stra-
 vesonde, Streilesounde) 31,
 33, 34.
 Strandir vestr 469, 470. —
 Strandasýsla 483.
 straumur (í hafi) 434, 436.
 strengir (funes) 397, 584.
 Strengir í Laxá 65.
 strokkar 96, 100, 396², 398,
 630, 695.
 Strönd í Selvogi 61, 596, 668.
 Strönd á Völlum 696, 697.
 student 156.
 studium, studeum, studerunar-
 herbergi 221, 243, 244, 287,
 289, 294, 299—300, 303, 436,
 729, 738, 750. — studia pue-
 rilia 286.
 stúkudyr 698.
 stúlka 70, 221.
 Stulli, sjá Sturla.
 stundarstefna 429, 586, 613.
 stupratores virginum 279.
 Sturla (Sturle) Einarsson
 prestur nyrðra (1538) 388.
 Sturla Jónsson staðarhaldari á
 Hólumum (fram um 1540)
 592.

- Sturla Jónsson eystra (Maura-
Sturla; 1540) 509—511.
- Sturludóttir: Arnbjörg, Þor-
gerðr.
- Sturluflöt eystra 23.
- Sturluson: Bjarni, Böðvar.
Jón, Ormr, Sigurðr.
- Stuttgart 328.
- Styrkársson: Hallr.
- Styr Þorvaldsson á Reykjuni
í Biskupstungum (f. 1649; á
lífi 1729) 87, 515, 529, 675,
702.
- stæða 518. Sbr. smjör.
- stöfun 214.
- Suðrárdalur í Dalasýslu 47.
- Suðrreykir í Mosfellssveit 113,
497, 548.
- Sudwellisiokyll, sjá Snæfells-
jökull.
- Súgandafjörðr í Ísafjarðar-
sýslu 421, 422.
- sultenijngifer 516.
- sumarbreveri (íslenzkt) 629.
- sumargáfur 425.
- sumarsæði 157, 225.
- Sumarliðadóttir: Kristín.
- Sund(in) við Kollafjörð 464,
466, 492, 493.
- Sunnhlíð í Vatnsdal 59.
- Sunnlendingafjórðungur 419,
753.
- sunnudagr: fjórði í adventu
143, 199. — Esto mihi 136,
189. — í föstuinnangang 189.
— Quasi modo geniti 136,
190. — sunnudagsmessa 130:
181.
- superintendens, superattend-
ens (sbr. biskup) 122, 124—
- 125, 143—147, 155, 157, 159,
183, 200, 230, 233—234, 236,
240, 245, 248—249, 255, 261,
265, 267, 275—278, 283, 285,
288—290, 292—304, 306
328—329, 448, 511, 512, 513
514, 515, 530, 531, 532, 533
534, 579, 607, 610, 613, 617,
619, 631, 635, 644, 645, 648.
652, 662, 674, 682, 689, 698
704, 706, 711, 712, 713, 715,
722, 723, 724, 725, 729, 730,
738, 749.
- superpellicium 303.
- supersticio 316, 319.
- suplicatz, suplicacio 423, 444,
603.
- supplicium 280, 410.
- sustentacio ministrorum 288,
290, 295, 327.
- sutor 308.
- Svalbarð á Svalbarðsströnd
(Eyjafjarðarströnd) 330,
336, 556—560. — Sval-
barðsströnd 336, 450.
- Svangi í Skorradal 498.
- Svanhólmr 123.
- svardagi 372, 528.
- Svarfaðardalur í Vaðlaþingi
104, 105, 346, 367, 368, 523,
524, 551, 593, 654.
- Svartbæli undir Eyjafjöllum
597.
- Svarthöfði Einarsson (veginna
1537) 97—98.
- Svartr Jónsson vestra (1541)
616.
- Svartskinna (MSt. 27. 4to)
371, 374, 416.
- Svartsson: Indriði.

- Svefneyjar á Breiðafirði 545.
 sveifarjárn (á kuirn) 630.
 sveinar, biskupssveinar (þjón-
 ustumenn) 8—9, 19, 432,
 489, 586, 687, 735. —
 Sveinaskáli (í Skálholti
 1541) 629. — Sveinastofa
 (í Skálholti 1541) 629.
 Sveinbjörn Þórðarson vestra
 (1541) 617.
 Sveinn Finnbogason prestur
 nyrðra (1541) 622.
 Sveinn (Sven) Jónsson kaup-
 maðr (1476) 42.
 Sveinn Jónsson nyrðra (1538)
 343.
 Sveinn Jónsson vestra í Arn-
 arfirði (1537) 116.
 Sveinn Jónsson í Ísafirði
 (1541) 659.
 Sveinn Pétursson biskup í Skál-
 holti (d. 1476), Sveinasmál-
 dagi 38—39, 696, 697.
 Sveinn Sölvason lögmaðr (d.
 1782) 44.
 Sveinseyri í Dýrafirði 367.
 Sveinsson: Pétur, Þorfinnr,
 Þórir.
 Sveinsstaðir í Þingi, Sveins-
 staðafundur, Sveinsstaðareið
 (1522) 99, 101, 363.
 sveit (hérað, hreppur) 53, 104,
 374, 376, 383, 385, 521, 523,
 578. — sveitarfólk (= hér-
 aðsfólk) 381.
 svelgr 434.
 Sven, sjá Sveinn.
 sverð (ecclesiastice) 149, 206.
 — sverðsréttur 149.
- Svíaríki (Svíþjóð, Swecia)
 11—12, 18, 24.
 Svignaskarð á Mýrum 664.
 svikræði 608, 609.
 svín 156, 339. Sbr. porcus.
 Svínadalr í Húnavatnsþingi
 60, 612.
 Svinborg 326.
 Svínavatn í Svínadal 677.
 svæfill 488.
 Swartehaver: Bernt.
 Swauen: Pétur.
 Swecia, sjá Svíaríki.
 Syðriei á Skagaströnd 612—
 613.
 Syðrivík í Vopnafirði 484—
 485.
 Syðstimór í Fljótum 551.
 sýkn dagr 56.
 sýlgja, sjá silfrsýlgja.
 symbolum (apostolicum) 131.
 138, 161, 183, 266, 272—279,
 281, 284, 316, 321. — At-
 hanasii 162, 317.
 synaxis 274.
 syndagjald, syndalausn 44-
 374.
 synodus 374, 653. Sbr. presta-
 stefna.
 syntaxis 285.
 sýra 516. — sýruklefi (í Skál-
 holti 1541) 629.
 Sýrnes í Reykjadal 450—451.
 sýsla, kongsins sýsla 53, 76,
 89, 143, 221, 231, 340, 449,
 465, 467, 534, 535, 536, 590,
 626, 627, 656, 671, 718. —
 sýslubríf 74—75, 432. —
 sýslugjald 90—91, 112, 340.
 368, 370, 689. — sýslumenn

- 7, 9, 13—15, 19, 46, 53, 69, 74—75, 90, 114, 340, 385, 407, 450, 462, 464, 475, 476, 492, 508, 512, 513, 520, 522, 523, 528, 532, 536, 575, 627, 700, 720.
- systir 70, 113, 364—365, 411, 412, 420, 439, 442, 502, 598, 605, 619, 652. — systurson 378, 552. — systrungr 567.
- systir (abbadis) 562.
- systkin 64, 519—520.
- Sæból á Ingjaldssandi 376—377, 691.
- Sælingsdalstunga í Hvammsveit 330—331, 367.
- sæluvika 437.
- Sæmundr Árnason prestur syðra (1524—1537) 63, 96.
- Sæmundr Eiríksson, lögréttumaðr og „bóndi“ í Ási í Holtum (1537—1542) 98, 329, 333, 354—355, 362, 369, 370, 441, 443, 463, 465, 552, 597, 664, 713, 715.
- Sæmundr Jónsson prestur í Kirkjubæ á Rangárvöllum (d. 1594) 633.
- Sæmundr Magnússon á Hóli í Bolungarvík (um 1700) 354, 416, 459, 659, 660, 661.
- Sæmundr ráðsmaðr í Heynessumboði (1540) 577.
- Sæmundr Símonarson sýslumaðr (1537—1542) 105, 348, 551, 623, 667.
- Sæmundr bróðir Árna (Þorgeirsson? — 1541) 656.
- Sæmundsson: Jón, Páll.
- sængr 65, 93, 96, 255, 398, 431, 538, 584, 675, 684, 695, 697. — sængrklæði 94. — Sbr. ábreiða, beðjardýna, dýna, hvíluvoð, svæfill, ver.
- sængrkona 210—212, 255. — sængrfararkostnaðr 94. — sængrlega 94.
- særi 589.
- sætreyja 692. — sæverskar hosur 597. Sbr. hálf sæ, silki, sogen.
- sætt, sjá sátt.
- söðull 486. — söðulklaði 687. — söðulvirki 630.
- söfnuðr (kristilegr) 118, 135, 141, 163, 168, 182, 184, 186, 190—191, 196, 199—200, 203, 205—206, 224, 226, 229, 245, 253, 254.
- sög 526, 629.
- sök, sök og sókn 51, 78, 79, 84, 97, 119, 231, 246, 258, 265, 379, 381, 383, 385, 387, 402, 403, 416, 453, 457, 464, 471, 476, 490, 494. Sbr. sakferli.
- Sökkólfssdalr í Dalasýslu 46—47.
- söl (gjalddagagreiðslur) 511.
- Sölmundur syðra (um 1540 eða síðar) 597.
- sölvafjara 576.
- Sölvason: Sveinn.
- söngur, söngvar 118, 121, 127, 129, 168, 173, 178—180, 184, 189, 191, 217—218, 242, 245, 248, 254, 417. — norrænn söngur 131. — söngbók 94. Sbr. cauda, discant, dragnótur, ýma.

- Tabernaculum 313.
 tabula (skrá) 453, 454, 455:
 456, 462.
 takmörk (jarða, prófasts-
 dæma, umboða) 46, 53, 73:
 103, 111, 427, 428, 429, 647:
 650, 651, 655, 664, 696.
 Talbot: Thomas.
 tálögöxi 526, 577.
 Tannastaðir í Ölvesi 664.
 tannfé 69, 660, 661.
 tarfr 694.
 Tast: Hermann.
 tauplur (tufflur, töflur) 488,
 687, 688.
 Tausen: Hans.
 Teigará í Vopnafirði 67.
 teigr (eingiteigr) 56.
 Teigr í Fljótshlíð 369, 596,
 598.
 teinæringsfarmr 111—112.
 Teitr Magnússon nyrðra
 (1538) 347, 351, 367.
 Teitr Magnússon prestur nyrðra
 (1541—1549) 622, 716.
 Teitr Oddsson syðra (1541)
 643.
 Teitr Þorleifsson lögmaðr
 (enn á lífi að vísu 1. júlí
 1538, sýnist og vera lífs enn
 30. júní 1539; dáinn 1540),
 Teitsmál 86—87, 88—89, 98
 —101, 111—112, 362—364,
 366—367, 412—413, 442—
 444, 543—544, 548—549,
 552—554, 571—572.
 Teitsson: Gunnlaugr, Ólafur,
 Páll.
 templum 263, 272, 275, 276,
 285—286, 296—297, 312,
 328, 397.
 tengdasonr 257.
 Terencius 215—216, 218, 284
 —285.
 tertia 162, 317.
 testamentum, testamentum-
 bréf, testamentisgjafir 100,
 101, 235, 245—347, 354, 428,
 435, 558, 560, 571, 572, 595
 —598, 660, 719.
 Testamentum novum 183, 264,
 286, 303, 306—307, 315—
 316, 318. — vetus 264, 306,
 316, 318.
 testimonium 39, 41, 43, 51, 275,
 295, 299, 309, 420, 461, 652.
 texti 16, 122, 133, 185, 219,
 397, 635, 637, 709. — lat-
 ínskr texti 254.
 theologi 258, 294, 300, 729,
 750. — theologia 294, 319.
 Thickaby, sjá Pykkvabær.
 Thomas di Aquino confessor
 101.
 Thomas Becket erkibiskup í
 Kantarabyrgi (d. 1170) 45.
 Thomas Billesby (1468) 33.
 Thomas Jónsson, Sjá Tumas
 Thomas Karter (1468) 31.
 Thomas Koppen (1539) 418.
 Thomas Nesewyk (1468) 32.
 Thomas Roger (1468) 28, 29.
 Thomas Salman (1468) 32.
 Thomas Talbot (1468) 27.
 Thomas Todde (1468) 33.
 Thomas de Tolach biskup í
 Orkneyjum (1418—1461)
 20.

- Thomasson. Sbr. Thumasson.
 Sjá Tumason.
 Thomsons: Aleyne, John.
 Thonges Mutter kaupmaðr
 (1538) 345.
 Thorchillius. Sjá Jón Porkels-
 son.
 Thorkelin: Grímr.
 thorus immaculatus 301.
 Thumas, Thumasson. Sjá
 Tumas, Tuma(s)son.
 Thumassaga 564.
 Thym 123.
 Tiburcius et Valerianus 66.
 tíðir, helgar tíðir, tíðagerð,
 tíðalestr 46, 120—122, 177
 —178, 180, 192, 245, 373,
 381, 508, 510. — sjö daga
 tíðir 181. — tíðaoffr 86. —
 tíða vanræksla 381.
 tigelsteinn 683.
 tilgjöf 565, 717.
 timbrhús 525.
 timbröxi 630.
 Timotheus episcopus 155, 212,
 230, 236, 238, 251—252, 293,
 296, 297, 304—305, 308, 315.
 Tindr, örnefni í Langadal 17.
 tinfat 100, 584, 697. — tin-
 kann 96, 695. — tintir 526.
 — ampli með tin 629.
 titelings 41—43.
 Titus episcopus 146, 203, 230,
 251, 276, 293, 304, 310, 653.
 tíund, tíundargreiðsla 9—10.
 61, 65, 85, 94, 157—158, 224
 —226, 357, 367, 399, 401,
 429, 434, 510, 521, 522, 523,
 563, 584, 663, 693, 696, 718,
 725, 726, 734, 735, 745, 746.
 — tíundarfiskr í Vest-
 mannaeyjum 400—401.
 tjald 526, 584, 698. Sbr. lín-
 tjald.
 tjara 425, 714. — tjörutunna
 526.
 Tjörn í Aðaldal 395.
 Tjörn í Svarfaðardal 524, 654.
 Tjörnes í Þingeyjarþingi 620,
 666, 700, 701.
 Todde: Thomas.
 Tófaskáli í Borgarfirði austr
 104. Sbr. Rúnuskáli.
 tollar 27, 73—74, 85, 90—91,
 112, 342—344, 370, 477, 542,
 648, 649. — tollver 86—87.
 Sbr. eineyristollr, þingtollr.
 Tomas, Tomasson. Sjá Tumi,
 Tuma(s)son.
 Tombo: Powel.
 Tonius (Tunius) Þingtz skip-
 herra (1539) 470, 471.
 tónn, tonus 128—129, 146, 161
 —162, 178, 203, 217—218,
 263—264.
 Tópt í Flóa 430.
 Tópt (tópt) á Söndum út 397.
 Torchillus Abelgard klerkr í
 Árósum (1537) 326.
 torf 47. — torfkrókar 396—
 397, 592. — torfljár 96. —
 torfskurðr 611. — torf-
 stunga 59. Sbr. létorf.
 Torfadóttir: Cecilia.
 Torfalækr á Kólkumýrum 613
 Torfason: Eiríkr, Jón, Þor-
 steinn.
 Torfastaðir í Biskupstungum
 418—419, 578, 601, 609.
 Torfhólar í Langadal 17.

- Torfi Björnsson, Guðnasonar. (á lífi 1527; dáinn 1530) 63—64.
- Torfi Haldórsson nyrðra (1742) 701.
- Torfi Jónsson prestur í Saurbæ í Eyjafirði (1539—1544) 489, 567, 571, 622, 702, 703
- Torfi Jónsson í Flatey (um 1700) 111.
- Torfi Sigfússon, Brunmannsonar, sýslumaður (1570) 438.
- Torfi Þorsteinsson „bóndi“ eystra (1532—1541) 66, 509, 646—647.
- Torfustaðir í Miðfirði 59.
- Torm í Danmörku 326.
- Toruppe í Danmörku 123.
- Traðaskemma (eystri og vestri í Skálholti 1541) 629², 630².
- transfiguracio domini 550, 560, 650.
- translaciones 465, 491. — Hieronimi 486. — Thorlaci 113.
- transscripta 8, 11, 15, 18, 44, 68, 76, 99—102, 343, 355—357, 359, 378, 409, 415, 416, 442, 450, 451, 499, 515, 516, 519, 527, 528, 534, 543, 544, 547, 551, 552, 553, 554, 569, 571, 621, 640, 641, 643, 659, 660, 661, 676, 700, 720.
- transsumptum 362.
- Traustholt í Flóa 430.
- tré, trjáviður, trjákor, trjásprek, trjárusk 85, 397, 431, 562, 580, 581. — trédiskar 396, 591, 695. Sbr. borð, borðviður, eikiborð, eikarker, greniborð, skógar, timbrhús, timbröx, viðr.
- trejja (græn, af hálfæi) 486, 487, 597, 683.
- Trigluhjalli í Sökkólfsdal 47.
- trinitas, dominica trinitatis 66, 133, 184, 267, 357, 439, 448, 557, 558, 559, 560, 670.
- trippi 591.
- trog (matheld) 66, 96, 100, 396, 398, 584, 591, 630, 695, 696.
- trú, heilög trúa 372, 373, 375, 414, 415, 440, 454. — trúarbrot 415. — trúargrein 174, 176, 186, 193. — trúarjárn-ing 152, 209.
- Trud Ulfstant riddari (1537) 123.
- trúnaður, trúskapr, trúnaðar-eiðr 5—6, 8, 144, 240, 467, 468, 641, 645, 682, 684, 691
- Tu autem 161.
- tuba 312.
- tufflur, sjá tauplur.
- Tumas Einarsson prestur nyrðra (1537) 105, 336.
- Tumas Eiríksson kirkjuprestur á Hólum (1540—1541) 571, 593, 623.
- Tumas Jónsson prestur nyrðra (1540) 571.
- Tumas Jónsson vestra (1541) 660, 661.
- Tumas Oddsson á Hvoli (1540) 500.
- Tumas Skálholtsformaður (1541) 687².

- Tumasdóttir: Sigríðr.
- Tumason, Tumasson (Thomasson, Thumasson, Tomasson): Bergr, Brumaðr (Brunmaðr), Jón, Ketill, Oddr, Ólafr, Páll, Pétr, Skúli.
- Tuni Guðmundsson prestur syðra (1541) 633.
- tún 611, 612.
- Tunes (Tynes) skipstjóri (1468) 34.
- Tunga í Fljótum 104—105, 348.
- Tunga í Hrutafirði 664.
- Tunga í Höfn 616.
- Tunga í Reykhólasveit 332.
- Tunga á Ströndum 679.
- Tunga á Svalbarðsströnd 557, 559.
- Tunga = Sælingsdalstunga 367.
- Tunga í Vatnsdal, sjá Þórormstunga. — Tunguá 59.
- Tunguá í Vopnafirði 67.
- Tungufell í Hrunamannahrepp 467—468, 754.
- Tungusveit í Skagafirði 115, 720.
- tunica 487.
- tunnur (hvítu, smjörs, maltsmjöls, salts) 99, 339, 396, 518, 525, 562, 563, 576, 587, 588, 630², 687, 688, 696. — tunnuker 695. — tunnukeröld 584. — tunnuketill 630, 695, 696. Sbr. altunna, hálf-tunna, biktunna, tjörutunna, vintunna.
- Tunnur (= Tönder?) 517.
- Túnsberg, Túnsbergslén í Noregi (Thonsbiereg, Tonsberg) 635, 636, 637, 640, 642, 649.
- Turcae 307—308.
- Turestrop 123.
- tveggja postulamessa 517, 739.
- Tvísteinarnir í Sökkólfsdal 47.
- Tyge Krabbe marskálkr (1537) 123.
- tygi (alfær), tygjakaup 100, 337, 714. — tygjareikningr í Skálholti 432, 685. Sjá arcus, baggalásar, blankharn-eys, daggarðr, fellihengi, forlátshengi, gladiet, hálfhaki, haki, hakenbussen, hattr, hengi, hertygi, hnífar, horn, járnhattr, kragi, lensa, lunti, pansari, pansarapungur, púðrhorn, silfrdaggarðr, sporar, sporabönd, stálhúfa.
- tylft, tylftardómar, tylftareidr 333, 359, 363—364, 365, 477, 630. — tveggja tylfta dómr 262.
- Tymer: William.
- typographus 299.
- tyranni 201.
- Tyrfingr Haldórsson vestra (1566) 544.
- Tyrfingsson: Haldór.
- Tyrsbech 123.
- tæring 246. — tæripeningar 159.
- töður 686.
- töflur, sjá tauplur.

- töframaðr 224.
 töng 96, 100, 584, 695.
- Úlfarsfell í Helgafellssveit 13.
 Úlfkelsá í Vatnsdal 59.
 Úlfhljótsvatn í Grafningi 470, 471.
 Úlfsstaðir í Hálsasveit 680.
 Úlfstant: Holgeir, Trud.
 ull 100. — ullskyrta 487².
 Ullarhamar í Haukadal 611, 612.
 Ullenfueur: Jochim.
 ulna 283.
 umboð, kongs umboð 61, 70, 74—75, 77, 87—89, 109, 111, 113, 336, 342—343, 353, 365, 368, 369, 370, 371, 399, 449, 461, 462, 463, 489, 490, 492, 493, 501, 569, 570, 573, 577, 578, 587, 598, 636, 637, 638, 664, 681, 685, 686, 699, 707, 708, 715, 716, 737. — umboðsbréf 18, 74, 399, 427, 431, 458, 577, 636. — umboðsmaðr, kongsumboðsmaðr 5—7, 9, 19, 23, 55, 65, 70, 75, 87, 89, 91, 109, 332—334, 339, 365, 369, 371, 383, 389—390, 401, 404, 441, 449, 463—467, 471—474, 495, 501, 511, 515, 521, 536—537, 548—549, 555, 571, 578, 622—625, 627, 645, 672, 678, 682, 700, 714, 732, 735.
 umbúningr (font) 398.
 umferð 383.
 ummerki (jarða) 23, 109, 336, 690.
 umreið 427.
- umsjá, umsjón 214, 221, 233, 513, 737. — umsjónarmaðr 228, 230, 236.
 Unaðsdalr á Snæfjallaströnd 459, 460.
 unctio 259, 333.
 undanfæri 79, 364—365.
 underdanen, sjá undirsátr, undirbiskup 453, 457.
 undirfólk, undirgefnir 173, 373
 undirgjöft 664.
 underholdning, sjá uppheldi.
 undirmenn 454, 624.
 undirsátr, underdanen, -satt-en, undersaatte 117, 412, 482—483, 491, 503, 574, 606, 664, 707, 739.
 undr og ógnir 44.
 ungbörn 180, 198, 217.
 ungdómr 169, 174, 217, 242
 ungdómsslærdómr 218,
 ungmenni 118, 127—128, 159, 169, 178—180, 182, 187, 210, 214, 216—217, 254.
 universitas Haffniensis, universitet 296, 299, 325, 524
 uppgerð (kirkju) 386.
 uppgerðarkerald 96, 100, 396, 584, 591. — uppgerðarketill 695.
 uppgjöf 425, 667.
 upphaldsstika 397, 398, 698.
 uppheldi (presta) 20, 147, 156—157, 160, 169, 217, 220—222, 225, 227—228, 232, 234—235, 400, 481, 576, 650, 676, 725, 726, 727, 728, 729, 733, 736, 738, 744, 745, 746, 747, 748, 749, 750.
 upphlaup (oprör) 446, 618.

- upprisuhistoria 136.
 Uppsalir í Hálsasveit 680.
 uppskurðr (hvals) 699.
 uppspretta, uppsprettubrunnr
 (fons) 136, 176, 241.
 uppstigning Kristis, uppstigning-
 ingardagr 104, 135, 138, 145,
 189, 192, 250, 517, 571. Sbr.
 ascensio.
 Upsir á Upsaströnd 583.
 urbs 261, 268—269, 275, 283,
 285, 289—291, 327.
 Urðarás í Öxarfirði 57.
 úrskurðr, úrskurðarbréf 12,
 96—97, 111, 170, 205, 328,
 329, 343, 354, 362—363, 384,
 441, 477, 538, 573, 574, 636,
 640, 742.
 ursurarii 274.
 usus conjugalis 653.
 utanfjórðungsfólk 383.
 utanför 485.
 utanstefningar 7.
 utansveitarfólk, -menn 33, 382.
 útbúaráðsmaðr 676.
 uterus 281.
 útgerð 431, 562, 711.
 útgípt, útgjöld 227, 389, 430,
 711.
 útidyr 629. — útihús 339. —
 útiskemma 55. — útlás 55.
 útlagi, útleigð 428, 621, 719.
 Sbr. héraðsútleigð.
 útlausn 545.
 útlekking 183, 216, 219.
 útlendingar, útlenzkir menn 38
 —43, 51, 98, 369, 424, 475,
 492, 493, 714, 715.
 útlúkning 355, 523.
 Útmannasveit í Austfjörðum
 696.
 útmerki 686.
 útróðr, útróðrarmenn 585, 672,
 673.
 útvalning(arbréf) 392, 530,
 740.
 uxar 100, 538, 542.
 uxor 291—292, 301—302, 312,
 487, 653.
 Vaðlaþing 44, 75—76.
 vaðmál (hvítt, grátt) 94—95,
 355, 525, 526, 586, 588, 592
 596, 597, 646, 674, 714. —
 vaðmálastúka (í Skálholti
 1541) 630. Sbr. hafnarvoð,
 smávoð, voð.
 vaðr 100.
 vaget, sjá fógeti.
 Vaget (Waget): Diðrik.
 vagn 228—229. — vagnmaðr
 229.
 Valchendorff: Kristopher.
 Valdason: Gísli.
 Valden 123.
 Valdi frændi Páls Vigfússon-
 ar (um 1540 eða síðar) 597.
 valdsmenn 344, 454, 490, 523,
 567.
 valdstjóm, valdstétt 121, 126,
 135, 141, 143, 146—147
 149, 173, 176, 206, 213—
 214, 230, 240, 251, 732.
 Valentyne (skip) 32—33.
 Valey 123.
 Valgerðr Gizurardóttir í Sjáv-
 arhólum (1537—1538) 113.
 Vallanes á Völlum 80—81,

- 509—511, 514, 527, 528²
529, 693², 696—698.
vallarklár 396, 592.
valslanga 455.
Valtýsson: Gunnar, Gvitarr.
Valþjófsdalr í Önundarfirði
83—84, 347.
Valþjófsstaðir í Fljótsdal 94
—96, 690.
Vammer 64, sjá Hvammr.
Vandali 409.
Vaneysmijn: Meyne(nt).
vanfærir menn 206, 228, 255.
vani (landsins, gamall og
góðr) 433, 450, 587, 589,
624, 674.
vankunnandi menn 241. —
vankunnátta, vankynni 249,
• 627.
Vannes: Petrus.
vanræksla, vanrækt 381, 510.
vantrú 119, 155, 170, 212, 414.
vanzi 509.
vara 14, 17.
Var(ð)gjá við Eyjafjörð 44.
varðhald 209, 619.
Varmalækr í Borgarfirði 361.
varnaðr, varnaðarbréf 8—12,
18—19, 645.
varningr 74, 337, 525. —
varningsklæði 588, 598, 713.
vas, vasum 192, 265.
Vassfiordt, sjð Vatnsfjörðr.
vatn, vatn vígt, vatnsausning,
vatnsvígsla 13, 21, 47, 120,
138, 171, 176, 193, 425, 557,
559. — vatnskall 66, 100,
526. — vatnskallsmunnlaug
526.
Vatnsdalr í Húnavatnsþingi
57—59, 72—73, 677. —
Vatnsdalsá 59.
Vatnsfjörðr í Ísafirði 64, 76
—77, 83, 92—93, 405, 595,
753.
Vatnshorn í Haukadal 590,
602, 671.
Vatnshorn í Linakradal 380
—381.
Vatnshorn í Skorradal 497—
498. — Vatnshornsskógr
498.
Vatnsleysa í Biskupstungum
430², 520, 522.
Vatnsnes á Grænlandi 434.
Vatnsnes í Húnavatnsþingi
676—677.
Vattarnes við Fáskrúðsfjörð
696, 697.
vax 386, 714. — vaxspjöld
629.
vaxstykki 526, 576.
vébönd 590.
Véðinn (Þórðarson) í Grinda-
vík (1541) 691.
veðr, veðráttá 45, 385, 434. —
kuldi 383. — þoka 517.
vefstaðr 695.
vegandi 98, 334.
vegabréf 447, 706.
Vegistaðir á Svalbarðsströnd
386.
veiði, veiðr, veiðiskapr 10, 45,
65, 222, 498, 733. — veiðar-
færi 581, 582. — veiðidrátt
499. — veiðisíki 17. —
veiðivötn 156, 222, 227. —
veiðarfæri, sjá færi, færur,
gögn (vergögn), hákalla-

- lina, net, nót, sakka, vaðr, önglar.
 Veðilaus, Veðileysarfjörðr á Ströndum 459, 460².
 veikleiki 524, 578.
 veiting, veitingarbréf 431, 568.
 veizla 433.
 vélakaup 502.
 Vellir í Bárðardal 106.
 Vellir(nir) í Múlaþingi 80, 514, 712.
 Vellir í Skagafirði 540.
 Vellir í Svarfaðardal 384, 551, 673.
 Vellirnir fyrir ofan Öxará 367.
 velum 24.
 Vender, sjá Vindr.
 venter 258, 308, 313, 319.
 ver (sængrver) 96.
 ver (og garðar) 89.
 Ver (= Álptaver) 657, 658.
 verðaurar 615.
 Vermarke: Hans.
 vernd, verndarbréf 8—9, 11, 18—19, 22, 64, 196, 377, 435, 502, 538, 642, 736, 743.
 — verndarskaut Maríu 596.
 vers, versus 128—129, 131, 146, 178, 180, 182, 203, 216, 218, 254, 266, 286, 306. — versasmíði 218.
 vertíð 562, 582. — verkostur 580, 581. — vermötur 581. — vertíðarlok 401, 582.
 verzlau 22, 24—37, 48—50, 345, 369, 502. Sbr. og sjá kaupmenn, kaupskapr.
 veslingar, veslingsmenn 208, 246.
 vesper 162, 264—265, 284, 318. — sabbatinus 272.
 vestes 24, 265, 301, 585, 586. — sacrae 259.
 Vestfirðir 65, 82, 365, 367, 545, 546, 678, 679, 680, 753—754.
 Vestmannaeyjar 74, 90—91, 112, 333—334, 370, 399—401, 424, 428, 580—582, 689, 753.
 Vestrhóp í Húnavatnsþingi 102, 498. — Vestrhópshólar 677.
 Vestrlönd 582.
 vestsveitir 683, 684.
 Vetleifsholt í Rangárþingi 574.
 vetlingar 581.
 vetr 15, 23, 46, 66, 69, 73, 98, 220, 383, 387, 395, 405, 406, 407, 408, 436, 437, 451, 475, 499, 500, 501, 544, 562, 573, 575, 581, 584, 597, 602, 610, 612, 673, 675, 677, 678, 693, 699, 718. — vetrnætr 521, 523. — vetrarsæði 157, 225.
 viaticum 301.
 Viborg (Wyborg) 325, 326.
 vicaria 295.
 victus 259, 288, 292—295, 300, 302, 304, 310.
 Vidalin: Jón, Páll.
 Viðastaðir á Útmannasveit 696, 697.
 Viðey (Huidóe, Wydoe) í Sundum, Viðeyjarklaustr, Viðeyjarrán (1539) 38—39, 70, 113, 358, 359, 423, 424, 426², 433, 444—447, 448—450, 451—459, 461—467, 468—469, 470—474, 478—

- 480, 481, 502—505, 530, 536
—542, 635—639, 671—672,
682, 686, 704—705, 753, 754.
Viðidalr í Húnavatnspingi
592, 593, 659. — Viðidals-
tunga 381.
Viðidalr í Steingrímsfirði 483,
484. — Viðidalsá 664.
Viðimýri í Skagafirði 416, 518
—519, 552.
Viðivellir í Blönduhlíð 115,
571.
Viðivellir í Fljótsdal 23, 95.
viðr, viðir 85, 386, 576, 583. —
viðarrif 406, 407. — viðreki
13—17, 67, 87. Sbr. skógr,
timbr, tré.
viðreldi 100.
viðrlífi 160.
viðrnefni: danr: Jón Björns-
son og Jón Magnússon. —
gamli: Hákon Hákonarson
— galdrameistari: Einar
Nikulásson. — greipaglenn-
ir: Jón Einarsson. — há-
leggr: Hákon Magnússon.
— Hamra-Cetta: Cecilia
Loptsdóttir. — hinn helgi:
Hallr Þorsteinsson. — Ís-
lendingr: Jón Jónsson. —
Laga-Þórir: Þórir Sveins-
son. — landlausi (sine
terra, „sinaterra“): Jón
(Jóhann) Englakonungr. —
magus: Simon. — Maura-
Sturla: Sturla Jónsson. —
minnskjöldr: Magnús Ei-
ríksson. — murti: Jón Ein-
arsson, Jón Narfason. —
hinn óspaki: Myntzer. —
Pilta-Brinki: Brynjólfur
Jónsson. — prestur: Jón
Konráðsson. — á rauðum
sokkum: Ragnheiður Péturs-
dóttir. — skalli: Jón Ei-
ríksson. — smek: Magnús
Eiríksson. — Solveigarson:
Jón Jónsson. — staði: Ólafur
Marteinsson. — Stöðla-
skáld: Jón Bjarnason. —
Vatnshyrna: Guðrún Jóns-
dóttir.
viduae 294, 299, 327. — vi-
duae parochorum ruralium
290. — ministrorum urba-
norum 290.
Viedin, sjá Véðinn.
víg, vígafarli, vígsmál, víg-
lýsingar, víglýsingarvitni 97
98, 333—334, 424, 462, 464,
465, 467, 472, 473, 492, 493,
502, 549, 550, 575. — vígs-
bætr 718. Sbr. skemdarvíg.
Vigfús Erlendsson hirðstjóri á
Hlíðarenda (d. 1521) 60—
61, 368, 369, 370, 378, 442,
547—548.
Vigfús Jóhannsson heyrari og
prestur í Kallaðarnesi (d.
1762) 378, 547.
Vigfús Jónsson (um eða eptir
1540) 597.
Vigfús Jónsson sýslumaður á
Kalastöðum (d. 1595) 678.
Vigfús Jónsson prófastr í Hit-
ardal (d. 1776) 660.
Vigfús Þorsteinsson nyrðra
(um 1540) 594.
Vigfúsdóttir: Anna.
Vigfússon: Guttormur, Páll.

- Vigsholzstaðir í Laxárdal 65.
vigiliae festorum 163, 287, 319, 392, 426, 631. — vigiliae mortuorum (yfir þeim framliðnu) 171, 259.
vígsla, vígslugerð 146, 203, 252, 415, 563, 579, 600, 688. — vígslubréf 427, 429, 434. — vígsludúkr 557, 559. — vígslueiðr 681, 692.
vijselhoppen 688.
Vík í Hrútafirði, Víkrreki 429.
Vík á Seltjarnarnesi 71—72. Sbr. Reykjavík.
Vík í Sæmundarhlíð 668.
vika (hebdomas) 30, 47, 55, 94, 134, 137, 151, 157, 186—187, 192, 208, 216, 219, 225, 228, 332, 343, 347, 365, 408, 437, 517. — vikuverk 57.
vika (sjávar) 436.
víkari 178. — vikaradæmi 235.
Víkingsstaðir á Völlum 696.
Víkrland á Skaga 668.
Vilborg Sigurðardóttir, kona Þorsteins Arviðssonar (1544) 427.
Vilchinsbók 694.
Vilhjálmr Jónsson nyrðra (1542) 702.
Vilhjálmr kardinali 454.
villa, villudómr, villulærdómr, villumeiningar, villa og vantrú 127, 142, 146, 158, 163, 173, 198, 203, 235, 238, 241, 253, 414, 435, 454.
Villingadalr í Dýrafirði 679, 680.
Villingadalr í Haukadal 562.
Villingaholt í Flóa 62, 384, 431, 452, 462, 583, 680, 717.
Vimer Meymen Hamborgari (1539) 487.
vín, vinum 131, 150, 183, 207, 266, 279, 582, 588. — vínflaska 687. — vínglas 488. — vintunna 475. Sbr. medus, mjöðr.
Vincent Stol(1)e, skipstjóri (1468) 27—28, 29, 31—32, 33, 34.
vincula Petri, sjá Pétur postuli
Vindás í Selvogi 60—61, 596.
Vindland, Vindr, Vende, Vendi 18, 63—64, 117, 167, 411, 412, 476, 491, 507, 511, 512, 515, 574, 605, 607, 705, 707, 710, 711, 721, 739.
vinnuhjú 408, 438. — vinnukona 407—408. — vinnumaðr 598, 735. — Vinnumannaskáli (í Skálholti 1541) 629.
vinturlegumaðr 475.
virga 138, 171.
Virgelius skáld 216, 218, 285.
virgo, virgines 85, 110, 115—116, 279, 311, 313—314, 316, 328, 341, 381, 461, 462, 494, 573. — virgo diva 341. — virginitas 314.
virki gömul (söðulvirki) 630.
visch, sjá fiskr.
vísendi, vísendakver 56.
víseyrir 534—535.
visitacia, visitazia, visitacio, visiteran 10, 79, 82, 121, 173, 232—233, 248, 260,

- 290, 294—295, 360, 389, 419, 427, 438, 556, 557, 558: 712.
- visitacio Mariae, sjá Maria.
- vistaferli 55. — vistarmaðr 71. — vistarráð 426, 428.
- vitaskuldir 696.
- vitfrau, sjá ekkja.
- vitjunardagr Mariae, sjá Maria.
- vitrustu menn 167, 233, 538.
- Vittenberg, sjá Wittenberg.
- vocabulum 284, 312.
- voðir (vaðmála) 94—95, 525, 526, 584, 597, 630, 674. Sbr. hafnarvoð, smávoð, vaðmál.
- vog 630. Sbr. metaskálar, pundari.
- vogeth, sjá fógeti.
- Vogr í Borgarfirði austr 696, 697.
- volaðir menn 189, 228, 235.
- Vomúlastaðir í Landeyjum 392.
- vonarvölr 385.
- vonzka 148, 205. — vonzlegr, vondr lifnaðr 151, 208. — vondir menn 241, 645. — vond, vonzleg orð og verk 550, 636.
- Vopnafjörðr eystra 66, 67: 396, 484, 485.
- Vordin: Erasmus.
- Vor frue, sjá María. mær.
- voss (refr) 619.
- votum 257—258, 440, 563, 652.
- vulgus 321.
- vætt (fiska, skreiðar, smjörs, ullar) 99, 100, 339, 475.
- Vöðluþing 560. Sbr. Vaðlaþing.
- Völlr í Hvolhrepp 596.
- Vötn (= Héraðsvötn) 343.
- Wales: William. wames 688.
- Wandas 123.
- Watkyne (Walterus) Nobelet (1468) 32—33.
- Watkyne: William.
- Wedby 123.
- Wegener, C. F. 409.
- Weigholm 123.
- Wendelbostich 724, 742.
- Wenden, sjá Vindland, Vindr.
- Weser 36—37.
- Westerhold: Reinoldus.
- Wetewange: John.
- Wgerup: Claus.
- Wgeruppe 123.
- whitson, sjá hvítasunna.
- Wiberganus: Georgius.
- Wiigen í Noregi 649.
- William frá Hull (1468) 29.
- William Holme (1469) 29.
- William Mille (1468) 33.
- William Tymer (1468) 30.
- William Wales (1468) 27.
- William Watkyne (1468) 29.
- Williamsone: Philipp.
- Willielmus Lacy (1485) 52.
- Winther: Georgius.
- Wittenberg 168, 258.
- Woesborg 123.
- Wolberg: Barthold.
- Wolf: Laurence.
- Wormordussen: Franciscus.
- Wydoe, sjá Viðey.
- Wyske: Henry.

Yfirboðar, yfirboðarar, yfir-
menn 159, 246—247, 372,
513, 524.
yfirbót 459, 496.
yfirdrepskapr 751.
yfirgangr, yfirgangsmenn 38
—43, 51, 206, 417, 474—
475.
yfirráð 459, 753.
yfirsetukonur 127, 152—154,
178, 210—211, 255. Sbr.
fyrirsetukona, nærkona, ob-
stetrix.
yfirtroðsla 177.
yfirvald, yfirvaldsmaðr 173,
188, 196, 203, 205, 221—222,
227, 230, 238—239, 251, 731,
739, 743, 750, 751.
yfirvarp 241.
ýma (íma, ýmurnar) 131, 182.
Sbr. cauda, dragnótur,
söngr.¹)
ymbrevika 568, 669.
ymnar 182. — ymnabók 398.
— ymnarius 66.
Yonge: James.
Yorke á Englandi 33.
Ytrafljót í Biskupstungum
418—419.
Ytrihóll í Kræklingahlíð 564
—565.

1) Sbr. hjá Stepháni Ólafssyni
(II, 52):
Öll varð ýman löng
eins og fuglaböng.
Annars halda söngfræðingar (Ís-
ólfr Pálsson), að *íma* sé stytting
úr *maxima*.

Ytrihólmr á Akranesi 569—
571, 573—574, 643.
Ytrihreppr í Árnessþingi 468.
yxn 373.
Yztimór í Fljótum 551.

Þakkargerð, þakklaetisgerð
132, 137—138, 152, 184, 191
—192, 245, 252.
þegn(ar) 5—8, 173, 230, 234,
333—334, 623, 750. —
þegnildi 9, 98. — þegn-
skylda 7, 626.
þing (= Alþingi) 440, 543,
550, 590, 624, 637, 645.
þing (héraðsþing, dómþing,
hreppsþing, þinghá, sýsla)
13, 122, 157, 193, 222, 334,
336, 371, 438, 472, 474, 586,
588, 589, 727, 730—731, 736,
747, 750.
þing (þingasókn) 47, 61, 204,
242, 244, 563, 734, 741, 745.
þingabréf 429.
þingafólk 204, 651, 683, 684.
þingaprestr 125, 129, 134, 141,
144, 147, 155—158, 508, 568,
618, 634, 651, 731, 732, 733,
734, 735, 736, 738.
Þingeyjarþing 75, 76.
Þingeyrar í Vatnsdal, klaustr
13, 416, 551, 668, 676, 677.
þingfararkaup 5—7.
þingfriðr 739.
þinggjald 369, 370.
þingheimr 427, 531.
þinglýsing(askjalabók) 46.
þingmannadagleið 590.
þingmannadómr 567.
þingreið 429, 623.

- Þingsætning 438.
Þingskálar á Rangárvöllum 369.
Þingskipan 454.
Þingsstaðr 89, 98, 329, 333, 343, 382, 463, 465, 472, 473, 501, 527, 528, 555, 570, 586, 588, 614, 718, 730.
Þingtollr (viiǵ álnir 1496) 53.
Þingvöllr við Öxará 363, 366, 367, 440, 515, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 543, 544, 545, 613, 630, 631, 632, 633, 634, 635, 639, 640, 754.
Þjóð (vor) 444.
Þjóðólfshagi í Holtum 97, 98, 407, 408.
Þjóðverjar, Þjóðverjaland, Þýzkaland, þýzka, Þýzkir 159, 242, 369, 423, 432, 461, 516, 536, 640, 689. — Þýzkr ketill 695. — Þýzkir strengir 397.
Þjófr 634.
Þjónn, þjónustumaðr 372, 527.
Þjónustufaðir 140.
Þjónustufólk 78, 472, 473, 648, 727, 746.
Þjónustulaun 534, 552, 554, 578, 585, 640, 641.
Þjónustutekja 141.
Þjórsá 74, 109.
Þóra Gellisdóttir (1539) 438.
Þórálfrsson: Þorkell.
Þóralli, sjá Þórhalli.
Þórarinn prestur (1540) 585.
Þórarinn Arngeirsson (fyrir 1541) 693.
Þórarinn Guðmundsson í Húnavatnsþingi (í falsbréfi 1397) 16.
Þórarinnsson: Hálfðan, Jón, Þórarinn.
Þorbergsson: Hrólfur.
Þorbjarnarson: Bjarni, Jón, Ólafr.
Þorbjörg Þorláksdóttir, systir Bessa og Jóns (d. um 1539) 420.
Þorbjörg Þorleifsdóttir, Grímssonar, kona Orms lögmanns (1541) 605.
Þorbjörn Bjarnason, Óttarssonar (1539) 483—484.
Þorbjörn Jónsson prestur á Staðarbakka (1537) 102.
Þorbjörn Jónsson prestur á Völlum (1538) 388.
Þórðará í Vopnafirði 67.
Þórðardóttir: Ingiríðr.
Þórðarson: Brynjólfur, Eysteinn, Guðmundur, Jón, Sveinbjörn, Þórðr, Þorfinnur, Þorsteinn.
Þórdís Gísladóttir, Filippussonar, kona Ara Andrés-sonar (dánir 1540 eða fyrri) 555—556, 639—640.
Þórdís Jónsdóttir (1545) 428.
Þórðisarstaðir í Eyrarsveit 20—21.
Þórðr á Breiðabólstað í Fljótshlíð (um eða eptir 1540) 597.
Þórðr Egilsson á Skarðs- strönd (1704) 483.
Þórðr Einarsson prestur í Hítardal (dánir um 1530) 501, 691.

- Þórðr Einarsson lögréttumaðr syðra (1538) 382.
- Þórðr Eyjólfsson prestur syðra (1539—1541) 402, 633.
- Þórðr Gíslason prestur í Rangárþingi (1546) 429.
- Þórðr Guðmundsson lögmaðr (d. 1609) 573.
- Þórðr Gunnarsson lögréttumaðr (1538) 363.
- Þórðr Hallsson í Rangárþingi (1522) 369.
- Þórðr Jónsson prestur á Hofi í Gnúpverjahreppi (1540) 563.
- Þórðr Jónsson í Árneshvíti (1542) 698.
- Þórðr Jónsson prófastr í Hítardal (d. 1670) 680.
- Þórðr Magnússon, Jónssonar syðra (1538) 354—355.
- Þórðr Marteinnsson, biskups Einarssonar, prestur í Hruna (1547) 695—696.
- Þórðr Ólafsson prestur á Staðarhóli (1538—1547) 375, 387, 430, 452, 530, 671.
- Þórðr Pálsson prestur í Hraungerði (1546—1547) 429, 430.
- Þórðr Sighvatsson bóndi í Árneshvíti (1496) 54.
- Þórðr Þórðarson í Háfi (d. 1747) 2, 80, 104, 378, 401.
- Þórðr Þorsteinsson lögréttumaðr í Kjalarnessþingi (1537—1539) 98, 329, 382, 472, 473, 474.
- Þórðr Þorsteinsson vestra (1541) 602.
- Þóreyjarnúpr í Húnavatnsþingi 68, 658—659.
- Þorfinnr biskup af Hamri (1278—1285) 453.
- Þorfinnr Sveinsson prestur nyrðra (1537—1538) 102, 331, 351.
- Þorfinnr Þórðarson nyrðra (1687) 47.
- Þorgautsson: Ólafr.
- Þorgeir Böðvarsson nyrðra (í falsbréfi 1397) 16.
- Þorgeirsfjörðr í Þingeyjarþingi 701.
- Þorgeirsson: Jón.
- Þorgerðr Sturludóttir, kona Þorsteins Torfasonar (1538) 367—368.
- Þorgils Jónsson nyrðra, sjá Gíslí Jónsson á Marðarnúpi.
- Þorgils Jónsson vestra (1536) 89.
- Þorgils Klængsson vestra (1540) 590.
- Þorgils Nikulásson prófastr milli Hvítaness og Langaness (1536) 91. Sbr. Gíslí Nikulásson.
- Þorgils Sigurðsson prestur nyrðra (1541) 612, 622.
- Þorgils Sigurðsson konrektor í Skálholti (d. 1753) 114, 355, 547, 655.
- ... Þorgilsson 441. Sjá Björn Þorgilsson.
- Þorgilsson: (Bjarni), Björn, Jón, Sigurðr.
- Þorgrímr trúnaðarmaðr Teits Þorleifssonar (um 1528)

100. Sbr. Þorgrímur Guðmundsson.
- Þorgrímur Ásgrímsson (Arngrímsson) nyrðra (1536) 73.
- Þorgrímur Guðmundsson í Skagafirði (1537) 99.
- Þorgrímur Illugason í Rangárbíngi (1540) 501.
- Þorgrímur Jónsson vestra (1536) 89.
- Þorgrímur Þorleifsson nyrðra (1537—1542) 106, 395, 450.
- Þorgrímsson: Ari, Þorsteinn.
- Þórhallj Einarsson lögréttumaðr í Kjalarnessþingi (1539—1541) 472, 473, 479, 480, 635, 637, 671.
- Þórhalli Finnbogason eystra (1540) 527.
- Þórir Sveinsson, Hólmfastsonar (Laga-Þórir; 1542) 715—716.
- Þórisson: Þorlákr.
- Þorkell biskupssveinn í Skálholti (1540—1541) 581, 585, 688.
- Þorkell Guðmundsson prestur syðra (1538) 359.
- Þorkell Þórálfsson prestur nyrðra (1538) 388.
- Þorkelsgerði í Selvogi 60—61.
- Þorkelsson: Ari, Geirmundur, Jón, Loptr, Magnús, Oddr.
- Þorlákr Egilsson vestra (1541) 614.
- Þorlákr Einarsson, Sigvalda sonar, smásveinn (1541) í Skálholti (1540—1547) 427³, 431, 586, 687.
- Þorlákr Hallgrímsson, Sveinbjarnarsonar, prestur nyrðra (1541—1550) 676.
- Þorlákr Jónsson í Rangárbíngi (1538) 354.
- Þorlákr Þórhallsson hinn helgi, biskup í Skálholti (d. 1193), Þorláksmessa (hvortveggja) 45, 56, 65, 75, 113², 354, 395, 547, 548, 666. — Þorláksbátr (í Skálholti 1540—1541) 581. — Þorláksmynd 557, 559. — Þorlákskript 500.
- Þorlákr Þórisson í Húnavatnsþingi (1538) 342—343.
- Þorláksdóttir: Þorbjörg.
- Þorlákshöfn í Árnessþingi 576, 664.
- Þorláksson: Bessi, Gunnar, Jón, Skúli, Snorri.
- Þorleifr frændi Gizurar biskups, biskupssveinn í Skálholti (1540—1542) 424, 581, 586, 685, 687.
- Þorleifr Arason skólameistari í Skálholti og prófastr á Breiðabólstað (d. 1727) 114, 355.
- Þorleifr Árnason, Þorleifssonar (1476) 38—39.
- Þorleifr Björnsson hirðstjóri (d. 1486) 438.
- Þorleifr Björnsson, Þorleifssonar, prestur á Reykhólum, í Kálfanesi og á Stað í Steingrímsfirði (1537—1547) 332, 424, 429, 430, 460, 461, 664.
- Þorleifr Einarsson, Þórólfssonar, lögréttumaðr og

- sýslumaðr á Knerri og Hofstöðum (1540—1542) 539.
717.
- Þorleifr Eiríksson officialis, prestur á Breiðabólstað í Fljótshlíð (1533—1542) 96, 328—329, 352, 358—359, 370, 374, 379, 392, 402, 432, 441, 443, 452, 456, 530, 560, 561, 587, 610—611, 632, 713, 714—715.
- Þorleifr Eiríksson prestur á Hofstöðum á Mýrum, prófastr milli Langár og Hítarár (1536—1541) 93—94, 361, 530, 569, 570—571, 573, 643.
- Þorleifr Gamalielsson á Jörfa í Haukadal (1540—1541) 590—591, 614—616.
- Þorleifr Grímsson á Möðruvöllum (1514—1541) 57, 360, 441—442, 539, 605.
- Þorleifr Jónsson vestra (1536—1537) 87.
- Þorleifr Marteinsson, Þorleifssonar, í Máfahlíð (d. fyrir 1427) 20—21.
- Þorleifr Pálsson lögmaðr á Skarði (1538—1542) 364, 500, 555, 635—638, 639—640, 659—661, 708, 709, 717—719.
- Þorleifr Þóroddsson, saka- maðr (1543) 426, 427.
- Þorleifr Örnólfsson lögrétta- maðr á Eyri í Seyðisfirði (c. 1497—1512) 54—56.
- Þorleifsdóttir: Haldóra, Helga, Kristín, Þorbjörg.
- Þorleifsson: Bjarni, Björn, Guðmundr, Jón, Pétur, Teitr, Þorgrímr.
- Þormóðr Arason lögrétta- maðr í Húnavatnspingi (1541) 668.
- Þormóðr Salamonsson á Ströndum, langafi Jóns lærða (1537) 332.
- Þormóðssker fyrir Mýrum 93—94.
- Þormóðsson: Ari, Einar, Jón, Snorri.
- Þóroddsson: Þorleifr.
- Þóroddstunga, sjá Þórorms- tunga.
- Þórólfr Einarsson, (Þórólfs- sonar), lögréttumaðr (1538) 364.
- Þórólfr Eyjólfsson, Jónsson- ar frá Hjalla, á Suðurreyk- jum í Mosfellssveit (1538— 1539) 378, 497.
- Þórólfsstaðir í Breiðafjarðar- dölum 601.
- Þórormsstunga í Vatnsdal 57—60.
- Þorri 436.
- Þorskafjarðarþing 699.
- Þórnessþing 717, 718.
- Þorsteinn Arvíðsson syðra (1544) 427.
- Þorsteinn Bergsson nyrðra (í falsbréfi 1397) 116.
- Þorsteinn Bjarnason nyrðra (1537) 105.
- Þorsteinn Björnsson syðra (1540 eða síðar) 597.
- Þorsteinn Einarsson lögrétta-

- maðr eystra (1540) 527, 528.
- Þorsteinn Eyjólfsson lögmaðr (d. 1403) 11—12.
- Þorsteinn Eyjólfson prestur undir Hálsi í Hamarsfirði (1536—1541) 80, 647, 656.
- Þorsteinn Finnbogason sýslumaðr í Reykjahlíð og Hafrafellstungu (1532—1549) 66, 566, 567, 620, 666, 717.
- Þorsteinn á Fit undir Eyjafjöllum (1540 eða síðar) 598.
- Þorsteinn Fjölfinnsson eystra (fyrir 1537) 104.
- Þorsteinn Guðmundsson. Andréssonar (1538) 352—353.
- Þorsteinn Gunnarsson (= Gunnason) prestur nyrðra (1538) 356.
- Þorsteinn Hallbjarnarson syðra (1539) 472, 473.
- Þorsteinn Hallgrímsson prestur eystra (1540) 509.
- Þorsteinn Hallsson prestur nyrðra (1538—1540) 389, 557.
- Þorsteinn Jónsson prestur syðra (í Rangárbæ; 1539—1541) 379, 671.
- Þorsteinn Jónsson nyrðra (1539) 489—490.
- Þorsteinn Jónsson syðra (í Kjalarnessþingi; 1540—1554) 547.
- Þorsteinn Ófeigsson syðra (1539) 492, 493.
- Þorsteinn Pálsson í Þingeyjarþingi (1532) 66—67.
- Þorsteinn Símonarson lögrettumaðr í Vaðlaþingi (1538—1542) 363, 535, 539, 566, 673.
- Þorsteinn Snorrason ábóti á Helgafelli (1397) 12.
- Þorsteinn Torfason, Jónssonar, frá Klofa, lögréttumaðr og sýslumaðr í Hjörsey (1536—1542) 78, 367—368, 699.
- Þorsteinn Þórðarson (og Elínar Pálsdóttur) frá Hvoli, biskupsveinn, bóndi í Kalmanstungu (1540—1541) 552, 597, 661—662, 689.
- Þorsteinn Þorgrímsson prestur nyrðra (1547) 553.
- Þorsteinn Þorvaldsson eystra (1540) 509.
- Þorsteinsson: Árni, Benedikt, Grímr, Hallr, Hallsteinn, Hannes, Jón, Kolbeinn, Ormr, Runólfr, Torfi, Vigfús, Þórðr.
- Þórunn Árnadóttir prófentukona í Skálholti (1541) 674—675.
- Þórunn Daðadóttir, Guðmundssonar (1546) 429.
- Þórunn Einarsdóttir, Þórólfs-sonar (1540) 502.
- Þórunn Helgadóttir, kona Jóns Grímssonar (1542) 703.
- Þórunn Jónsdóttir, Arasonar, á Grund (1541—1542) 654—655, 673—674.

- Þórunn Oddsdóttir prófentu-
kona (1541) 433.
- Þorvaldr Árnason á Æsustöð-
um í Eyjafirði (dáninn 1541)
621.
- Þorvaldr biskupssveinn í
Skálholti (1541) 687.
- Þorvaldr Jónsson bóndi í Ár-
nessþingi (1496) 54.
- Þorvaldr Ólafsson í Rangár-
þingi (1540) 501.
- Þorvaldr Ólafsson prestur
nyrðra (1540) 571.
- Þorvaldr Stephánsson prestur
á Hofi í Vopnafirði (d.
1749) 551.
- Þorvaldsson: Björn, Einar,
Eyjólfur, Ljótr, Styr, Þor-
steinn.
- Þorvaldsstaðir í Hvítársíðu
679.
- Þorvarðr Einarsson, Snorra-
sonar (1543) 426.
- Þorvarðr Gellisson syðra
(1539) 492, 493.
- Þorvarðr Guðlaugsson syðra
(1539) 474.
- Þorvarðr Helgason vestra
(1540) 546—547.
- Þorvarðr Jónsson eystra
(1542) 712.
- Þorvarðr Ólafsson prestur á
Breiðabólstað í Vestrhópi
(d. 1686) 498—499.
- Þorvarðr prestur á Gunnsteins-
stöðum (um 1360) 16.
- Þorvarðr Sigurðsson (1703)
590.
- Þorvarðsdóttir: Margrét,
- Þorvarðsson: Einar, Eiríkr,
Erlendr, Eyjólfur, Guð-
mundr, Jón.
- Þorvason (668) = Torfason.
Þrándargil í Laxárdal 65.
Þrándheimr í Noregi 455, 626
Þrasastaðir í Fljótum 348.
Þrettandi, þrettandadagr,
þriggja konga dagr 135, 137,
189, 192, 404.
Þriðjungaklæði 583.
Þrjótr 376.
Þúfa í Kjós 378.
Þúfa í Ölvesi 497.
Þungi (konu) 94.
Þurfamaðr 228, 749.
Þurfamunkr 147.
Þurfasta 437.
Þuríðarnúpr í Vopnafirði 67.
Þuríðr á Arngæisstöðum
(1540 eða síðar) 598.
Þuríðr Jónsdóttir, kona Magn-
úsar Jónssonar (dánin 1538)
354—355.
Þverá í Laxárdal 335.
Þverá hvortveggja í Vestrhópi
102.
Þverdallr í Aðalvík 459, 460.
Þverdallr í Dalasýslu 65.
Þverfell í Öxarfirði 57.
Þversýni 67.
Þvottdagr 150.
Þýfska 472, 475.
Þykkvabær í Holtum 61—62.
Þykkvabær í Veri, klaustr, 38,
39, 443, 657, 658.
Þykkvaskógr í Miðdölum 590.
Þyrilsvellir í Viðidal í Stein-
grímsfirði 483—484.

Þýzkaland, þýzkir, sjá Þjóð-
verjar.

Þönglabakki í Fjörðum 701.

Æði og vitleysa 382.

ær 352, 405, 406, 438, 584, 585.

592, 598, 674, 695, 696.

ærlegr lifnaðr 205.

ærlegr maðr 73.

Ærlækr í Öxarfirði 56, 591.

595, 755.

Æsistaðir (Æsustaðir) í Eyja-
firði 101—102, 621.

Æsistaðir í Langadal 592, 612
—613.

æskualdr 213.

ætt 7, 422, 567. — ættkvísl

391, 393, 693. — ættleiðing,

ættleiðingr 331, 667, 703. —

ættliðir 143, 199. — ætt-

menn, ættingjar 196, 585. —

ættartala, ættartölubækur

660, 680, 693, 717.

Öfugkelda á Kjalarnesi 497.

Ögmundur Ormsson lögréttu-
maðr í Reykjavík (1578)

378, 547.

Ögmundur Pálsson, Jónssonar,

kirkjuprestur í Skálholti

(1499—1504), prestur á

Breiðabólstaði í Fljótshlíð

(1504—1515) og prófastr í

Rangárþingi, ábóti í Viðey

(1515—1521), kjörinn bisk-

up í Skálholti (1519), um-

boðsmaðr Hólastóls (1522

—1523), hirðstjóri (1533—

1536), Skálholtsbiskup

(1521—1540; dáinn 13. Júlí

1541, í hafi), 60—63, 74, 76

—82, 83—87, 89, 90—91, 93

—94, 96—97, 101, 107—

108, 109—113, 114—115,

257, 329, 333, 337—338, 339

—340, 347—348, 352—354,

356—361, 364—367, 369³,

370⁸, 371—377, 378—380,

381, 382, 387—388, 390—

394, 399—404, 406—407,

408—409, 412—415, 416,

418—419, 423, 424, 426,

431³, 432², 433³, 435², 439

—448, 451—461, 463, 464,

466, 467—468, 469—470,

471, 475, 476, 489, 493—496,

499, 502—505, 507—509,

511, 512, 519—520, 524—

525, 529—531, 533, 534—

536, 538, 541, 543—545, 547

—550, 552, 554—555, 560—

561, 562, 563—564, 575, 576,

578—579, 581—582, 585,

586—587, 591, 599—601,

608—611, 613—614, 618—

620, 622—624, 630—632,

640—642, 646, 648, 655—

656, 657—658, 662, 664, 669.

672, 678—681, 683—684

689, 691, 693, 694, 697, 699.

712—715, 719, 753—754.

Ögmundur Ögmundsson syðra
(1539) 474.

Ögmundsson: Hallr, Ög-
mundr.

Ögr í Ísafirði 78, 89, 384, 672.

öl 481. Sbr. beyr, bjór, huml-

ar, malt, pípustampr.

Ölmóðsey 429.

ölmusa, ölmusugerð, ölmustu-

- gjafir 45, 159, 227, 228, 235, 246, 373, 385, 522, 523. —
heitölmusa (1477) 45. — öl-
musukista 174, 213, 226, 228,
233, 235, 238, 255. — öl
musumunkr 204.
- Ölvaldsstaðir á Mýrum 680.
Ölvatnsholt (Ölvatnsholt) í
Flóa 429.
- Ölves, (Olves, Olvos,
Aulues, Aulves, Aulvos) í
Árnessþingi 61, 62, 382,
425, 429, 430, 431, 432, 497,
561, 576, 579, 600, 664, 677,
686, 715.
- Öndóttstaðir í Reykjadal 662
—663.
- Öndverðareyri í Eyrarsveit
381.
- Önglar 581.
- Öngulsstaðir í Eyjafirði 621.
- Önundarfjörðr í Ísafjarðar-
sýslu 78, 84, 92, 103, 347,
348, 679, 680.
- ör (sagitta) 392.
- Örebacke, sjá Eyrabakki.
- Örnólfr Marteinsson syðra
(1539) 494.
- Örnólfr Ólafsson í Rangár-
þingi (1537—1541) 333,
673.
- Örnólfsson: Jón, Þorleifr.
örtog (átta í bréfabrot) 10.
- Öræfi(n) í Skaptafellsþingi
657.
- öskudagr 544.
- öskumyrkr 44.
- Özurarson: Björn.
- öx 96, 584, 592, 685, 695. Sbr.
tálgöx, timbröx.
- Öxará á Þingvelli 98², 362,
363, 364, 367, 590. — Öxar-
árþing 75, 98, 362—364,
438, 441, 442, 443, 450, 465,
467, 473, 474, 533, 534, 535,
536, 539, 589, 591, 595, 635,
636, 637, 638.
- Öxarfjörðr í Þingeyjarþingi
56.
- Öxarheiðr í Múlaþingi 651.
- öxl (fjalls) 57.
- Öxnafellsbók (ÍBfél. Khd.
309. 8vo) 384, 408, 672.

VIÐAUKI.

Sá háttur hefir hingað til verið hafðr á, að ýnsar misfellur í registrum hinna fyrri binda þess af Fornbréfasafninu, sem eg hefi séð um, hafa jafnan verið lagfærðar í hinum síðari bindum jafnóðum og eftir þeim var tekið. Eins og gefr að skilja, hljóta að verða ýms mismiði á jafn margbrotnu og vandasömu verki og registragerðir þessar eru, með hundruðum þúsunda tilvitnana, sem orðið hefir að vinna mörgum höndum. Þeim, sem safna í registrin og semja þau, getr báðum mart yfirsést, einkum ef menn vinna sig þreytta af kappi, og með öðru móti ganga slík niðsluverk seint undan, og aldrei verða þau unnin svo, að ekki orki einhvers tvímælis. Það, sem áfátt er, kemr og ekki til hlítar fram fyrri en reynt er á með rannsóknum, og gera þeir vel, sem í slíku starfa, að safna því saman sem þeir reka sig á, að leiðréttu þarf og umbóta. Geri það margir, og geti það smátt og smátt fylgt Fornbréfasafninu, má verða að því að lyktum ærið gagn. Hins vegar eru smákrúksleiðréttingatilaunir, sem koma kunna fram hér og hvar og kafna á við og dreif í öðrum efnum, lítils virði.

Tryggvi prestur og ritstjóri Þórhallsson, góðr sögumaðr, hefir mjög kannað Fornbréfasafnið og skrifað í þeim rannsóknum hjá sér miklar og góðar athuganir um registrin við þau bindi safnsins, sem eg hefi feingizt við. Þessar athuganir sínar hefir hann verið svo góðsamar að láta mér í té, og koma þær nú með ummerkjum hans hér á eftir:

II. bindi.

Bls. 1037. — Á eftir: Ós í Meðallandi, vantar: Ós í Miðfirði 481.

Bls. 1084. Neðst á fremra dálki síðunnar virðist hafa dottið niður 1—2 línur, enda vantar þar: Vatnsleysa á Vatnsleysuströnd 65.

III. bindi.

Bls. 788. Á eftir: Árni prestur á Hvanneyri, vantar: Árni prestur á Snjófuglastöðum (1356) 113.

Bls. 813. Við: Einar Ólafsson prestur: Fyrir 754, les: 759.

Bls. 912: Blaðsíðutalan 422 er ranglega sett við Magnús Sigurðsson í Húnavatnshingi, á að vera við Magnús Sigurðsson prest í Miklabæ.

Bls. 927: Fyrir „Ólafsvellir undir Jökli“ komi: „Ólafsvík undir Jökli“.

Bls. 978: Fyrir „Þórarinn Andrjesson prestur nyrðra“ komi: „Þórarinn Andrjesson prestur syðra.“

Bls. 978: Fyrir „Þórinna Sveinsson djákni“ komi: „Þórarinn Sveinsson djákni.“

Bls. 985. Við: Þorsteinn, er segir til landamerkjja, — fyrir 346 les: 345.

IV. bindi.

Bls. 775. Á eftir Ari Oddsson, vantar: Ari prestur í Laufási (1431) 466, — og er það sennilega sami maður og Ari Þorbjarnarson prestur og officialis.

Bls. 781. Fyrir: „Bergur Þorvaldsson nyrðra“ komi „Bergur Þorvaldsson prestur nyrðra“.

Bls. 784. Við: Björn Jónsson bróðir og penitenciarus, — fyrir bls. 430, komi: 421, 424, 450.

Bls. 798. Fyrir: „Eiríkur Þorvaldsson nyrðra“, komi: „Eiríkur Þorvaldsson prestur nyrðra“.

Bls. 805. Við: Flatey á Breiðafirði bætist við blaðsíðutal: 406.

Bls. 807. Á eftir Galtardalur, vantar: Galtardalstunga á Fellsströnd 406.

Bls. 819. Við: Hallur Árnason prestur nyrðra, — fyrir bls. 608 les: 708.

Bls. 891. Við: Oddi Þorsteinsson nyrðra, — fyrir bls. 417, les 419.

Bls. 897. Við: Páll Bjarnarson prestur í Hjarðarholti vantar blaðsíðutal 657.

Bls. 943. Fyrir „Þorfinnur Þórólfsson Fljótaumboðsmaður“, komi: „Þorfinnur Þórólfsson prestur Fljótaumboðsmaður“.

V. bindi.

Bls. 835. Fyrir: „Árni Björnsson prestur nyrðra“, komi: „Árni Björnsson prestur syðra“.

Bls. 843. Við: Bergfinnur Jússason, — fyrir bls. 458 les: 454.

Bls. 844. Fyrir: „Bessi Svartsson á Eyvindarstöðum“, komi: „Bessi Svartsson prestur á Eyvindarstöðum“.

Bls. 895. Við: Guðmundur Þorláksson Sigurðssonar o. s. frv., vantar blaðsíðutöluna: 46

Bls. 902. Við: Halldór Ormsson kirkjuprestur, fyrir 547 les: 574.

Bls. 933. Við: Jón Broddason prestur, — fyrir 630 les: 620.

Bls. 937. Við: Jón Jónsson, prestur í Hruna, — fyrir 340 les: 240.

Bls. 937. Við: Jón Jónsson prestur í Ísafjarðarsýslu, — fyrir 491 les: 591.

Bls. 969. Við: Kista í Andakíl vantar blaðsíðutal 589.

Bls. 983. Við: Loftur Filippusson vantar blaðsíðutal 668.

Bls. 1013. Fyrir „Ólöf Magnúsdóttir Pjeturssonar“, komi: „Ólöf Narfadóttir Pjeturssonar“.

Bls. 1015. Við: Páll Bjarnarson, — fyrir „d. fyrir 1464“, les: „d. fyrir 1461“.

Bls. 1036. Við: Sigurður Sveinsson, — fyrir 761 les: 751.

Bls. 1036. Við: Sigurður Þorláksson, — fyrir 780 les: 708.

Bls. 1080. Við: Þórður Hróbjartsson vantar blaðsíðutal 155.

VI. bindi.

Bls. 773. Við: Andrjes Jónsson. Blaðsíðutal 324 fellur burt. Vantar: 374, 386, 740.

Bls. 775. Við: Árni Hallsson prestur, — fyrir 223 les: 293.

Bls. 776. Við: Árni Snæbjarnarson, — fyrir 348, les: 346.

- Bls. 776. Á eftir Árni Þorleifsson Arnasonar, vantar: Árni Þorleifsson prestur nyrðra (1489) 677.
- Bls. 778. Við: Auðun Þórðarson á blaðsiðutal 291 að falla burt, en í þess stað bls. 291 að bætast við Auðun Þorvarðsson.
- Bls. 780. Við: Bergfinnur Jússon, — fyrir 497 les: 499.
- Bls. 786. Við: Brandur Jónsson biskup, — fyrir 315, les: 316.
- Bls. 796. Við: Einar Benediktsson, — fyrir 728, les: 729.
- Bls. 797. Við: Einar Ísleifsson beltislaus, — fyrir 78, les 87, fyrir 161 les: 162, vantar blaðsiðutal 349.
- Bls. 799. Við: Eiríkur Sigmundsson, — fyrir 761 les: 751.
- Bls. 800. Við: Erlendur Broddason, — fyrir 557 les: 537.
- Bls. 814. Við: Guðmundur Arason ábóti, — fyrir 31 les: 38.
- Bls. 815. Við: Guðmundur Jónsson annar prestur, vantar blaðsiðutal: 720, 729.
- Bls. 821. Við: Hallur Finnsson vantar blaðsiðutal 70.
- Bls. 825. Við: Helgi Jónsson prestur, vantar blaðsiðutal 613 og fyrir 755 les: 757.
- Bls. 826. Við: Helgi Magnússon vantar blaðsiðutal 493.
- Bls. 840. Við: Jón Broddason prestur, — fyrir 237 les: 234.
- Bls. 842. Við: Jón Jónsson (smásveinn) vantar bls. 203.
- Bls. 843. Við: Jón Ólafsson prestur í Hólum vantar bls. 72.
- Bls. 844. Við: Jón Sigmundsson prestur, — fyrir 215 les: 315.
- Bls. 845. Við: Jón Stephánsson Krabbe, — fyrir 74 les: 174.
- Bls. 846. Við: Jón Þorkelsson prestur, — fyrir 628 les: 627.
- Bls. 868. Við: Magnús Helgason prestur, á bls. 642 að falla burt.
- Bls. 868. Á eftir Magnús Helgason prestur vantar: Magnús Helgason í Dalasýslu (1488) 642.
- Bls. 868. Við: Magnús Jónsson prestur, vantar bls. 60.
- Bls. 869. Við: Magnús Þorgrímsson vantar bls. 649.
- Bls. 877. Við: Nafni Jónsson prestur, — fyrir 755 les: 757.
- Bls. 878. Við: Nikulás Vilhjálmsson, — fyrir 521 les: 621. Ennfremur vantar bls. 625.
- Bls. 878. Við: Nikulás Þormóðsson, vantar bls. 193, 738.
- Bls. 880. Við: Oddur Pétursson officialis, — fyrir 75...750 les: 751—752.
- Bls. 880. Við: Oddur Sveinsson, vantar bls. 75.
- Bls. 881. Við: Ólafur Jónsson kirkjuprestur, — bls. 264—265 falli burt.
- Bls. 881. Eftir: Ólafur Jónsson annar prestur vantar: Ólafur Jónsson í Skagafirði (1480) 264, 265.
- Bls. 882. Við: Ólafur Oddsson kirkjuprestur, — bls. 487 falli burt.
- Bls. 882. Eftir: Ólafur Oddsson kirkjuprestur vantar: Ólafur Oddsson í Rangárþingi (1483) 487.
- Bls. 890. Eftir: Reykir í Hrutafirði vantar: Reykir (Sturlureykir) í Reykholtsdal 173.
- Bls. 895. Við: Sigmundur Steinþórsson — fyrir 222 les: 223.
- Bls. 896. Við: Sigurður Þorláksson prestur, vantar bls. 220.
- Bls. 903. Við: Snorri Helgason, vantar bls. 752.
- Bls. 906. Við: Steinn Þorvaldsson prestur í Skagafirði — bls. 268 fellur burt.
- Bls. 906. Eftir: Steinn Þorvaldsson prestur í Skagafirði vantar: Steinn Þorvaldsson prestur í Stafholti (á 12. öld) 268.
- Bls. 907. Við: Stígur Ingimundarson vantar bls. 193, 205, 221.
- Bls. 909. Eftir: Sveinn Jónsson prestur eystra vantar: Sveinn

Jónsson annar prestur eystra (á Hálsi í Hamarsfirði?) (1483—1490) 493, 577, 715.

Bls. 923. Við: Þorbjörn Amundason — fyrir 296 les: 269.

Bls. 926. Við: Þorkell Guðbjartsson — vantar bls. 112.

Bls. 929. Við: Þorsteinn Snorrason, vantar bls. 31.

Bls. 930. Eftir: Þorsteinn Þorleifsson vantar: Þorsteinn Þorvaldsson prestur nyrðra (1488) 624.

VII. bindi.

Bls. 825. Við: Ásmundur Jónsson bóndi, vantar bls. 357, en á að falla burt við nafn Ásmundar Jónssonar prests.

Bls. 844. Við: Einar Benediktsson, — fyrir 365 les: 366.

Bls. 844. Við: Einar Erlendsson, — fyrir 471 les: 491.

Bls. 847. Fyrir „Eiríkur Sigurðsson syðra“ komi: Eiríkur Sigurðsson prestur syðra. Fyrir 113 les: 114.

Bls. 853. Fyrir: „Finnbogi Einarsson ábóta Ísleifssonar“ komi: „Finnbogi Einarsson ábóta Benediktssonar.“ (Sbr. reg. X. b. bls. 793).

Bls. 862. Við: Grímur Þorsteinsson prestur — fyrir 386—387 les: 387—388.

Bls. 865. Við: Guðmundur Jónsson prestur. Bls. 558, 572 falli burt. En þessi blaðsíðutöl vantar: 163, 166, 557, 559, 592, 646.

Bls. 865. Eftir: Guðmundur Jónsson prestur vantar: Guðmundur Jónsson annar prestur nyrðra (1492) 137.

Bls. 865. Við: Guðmundur Kollason, vantar bls. 149.

Bls. 868. Við: Gunnar Jónsson prestur, vantar bls. 161, 168.

Bls. 870. Við: Hákon Jónsson prestur — fyrir 112 les: 114.

Bls. 870. Við: Halldór Jónsson prestur í Reykholti — fyrir 112 les: 113.

Bls. 870. Við: Halldór Ormsson ábóti — fyrir 183—184 les: 184—185; fyrir 415 les: 416.

Bls. 871. Við: Halldór Tyrfingsson — fyrir 111 les: 114.

Bls. 887. Fyrir: Illugi Þórálffsson ... í Hornafirði, komi: Illugi Þórálffsson ... prestur í Hornafirði.

Bls. 895. Við: Jón Helgason prestur nyrðra — fyrir 217 les: 207.

Bls. 896. Við: Jón Jónsson prestur nyrðra, ráðsmaður, vantar bls. 733.

Bls. 896. Við: Jón Jónsson prestur vestra, vantar bls. 283.

Bls. 897. Við: Jón Ólafsson prestur, vantar bls. 200.

Bls. 900. Fyrir: Jón Vilhjálmsson prestur í Hólabiskupsdæmi, komi: Jón Vilhjálmsson prestur í Skálholtsbiskupsdæmi.

Bls. 900. Eftir: Jón Þórarinsson Garði, vantar: Jón Þórðarson bróðir á Helgafelli (1493) 157.

Bls. 900. Við: Jón Þorgeirsson rámur, vantar bls. 438, sem á að falla burt við Jón Þorgeirsson prest.

Bls. 900. Við: Jón Þorgilsson prestur, vantar bls. 556.

Bls. 901. Við: Jón Þorvaldsson búlands, vantar bls. 298, 383.

Bls. 933. Við: Narfi Jónsson kirkjuprestur, fyrir 112, les: 113.

Bls. 936. Eftir: Oddur Jónsson digri, vantar: Oddur Jónsson prestur nyrðra (1493) 168.

Bls. 942. Eftir: Páll postuli vantar: Páll prestur á Hofteigi 20.

- Bls. 960. Við: Snorri Helgason prestur, — fyrir 112 les: 113.
 Bls. 967. Eftir: Sveinhús, vantar: Sveinn, bróðir í
 Þykkvabæ (1496) 296.
 Bls. 983. Við: Þórður Guðmundsson djákni, — fyrir 395, les:
 396.
 Bls. 983. Við: Þórður Jónsson prestur — fyrir 395 les: 396.
 Bls. 986. Fyrir: „Þorlákur Þórarinnsson á Hofi“, komi: „Þor-
 lákur Þórarinnsson prestur á Hofi“.
 Bls. 988. Við: Þorsteinn Guðmundsson prestur, vantar: bls. 381.
 Bls. 991. Við: Ögmundur Andrjesson, vantar: bls. 258, 715.

VIII. bindi.

- Bls. 847. Við: Ari Guðlaugsson, — fyrir 739, les: 639.
 Bls. 890. Við: Gilbrikt Jónsson, vantar bls. 412.
 Bls. 891. Við: Gottskálk Keneksson, vantar bls. 42, 43.
 Bls. 892. Við: Gottskálk Nikulásson vantar bls. 725.
 Bls. 893. Eftir: Grímur Arason, vantar: Grímur Bessa-
 son prestur nyrðra (1512) 373.
 Bls. 902. Við: Hallur Ögmundsson, — fyrir 635, les: 634.
 Bls. 906. Við: Helgi Höskuldsson, — fyrir 735, les: 734.
 Bls. 908. Við: Hermundur Oddsson, — fyrir 227, 228, les: 267,
 268.
 Bls. 921. Eftir: Jón Einarsson nyrðra, vantar: Jón Einarss-
 on prestur á Hofi í Álftafirði (c. 1480) 121.
 Bls. 922. Við: Jón Erlingsson djákni, — fyrir 747, les: 745.
 Bls. 922. Við: Jón Finnþogason Jónssonar, vantar bls. 246.
 Bls. 924. Við: Jón Halldórsson prestur á Stað, — fyrir 128
 les: 127.
 Bls. 924. Við: Jón Jónsson smásveinn, — fyrir d. 1514, les: d.
 1512.
 Bls. 925. Við: Jón Jónsson prestur á Skinnastöðum, — fyrir
 173, les: 183.
 Bls. 925. Við: Jón Jónsson prestur syðra vantar bls. 393.
 Bls. 930. Við: Jón Þorvaldsson búlands, vantar þessar bls.: 88,
 305, 342—343, 370.
 Bls. 954. Eftir Magnús Pálsson, vantar: Magnús prest-
 ur á Reykjum í Tungusveit (1521) 837—838.
 Bls. 959. Fyrir: „Michael Steingrímsson nyrðra“ les: „Michael
 Steingrímsson prestur nyrðra.“
 Bls. 962. Við: Narfi (Ivarsson), — fyrir 632², les: 634².
 Bls. 964. Við: Nikulás Þormóðsson, — fyrir 185, les: 183.
 Bls. 968. Við Ólafur Klængsson vantar bls. 183, 305.
 Bls. 971. Við: Páll Ólafsson prestur, — fyrir 759, les: 659.
 Bls. 985. Eftir: Sigurður Jónsson prestur í Holti, — vantar:
 Sigurður Jónsson prestur syðra (1513) 462.
 Bls. 995. Við: Steingrímur Bessason vantar bls. 82.
 Bls. 1022. Við: Þorleifur Eiríksson prestur, vantar bls. 257.
 Bls. 1022. Eftir: Þorleifur Eiríksson prestur á Stað vantar:
 Þorleifur Eiríksson annar prestur í Skálholts-
 biskupsdæmi (1518) 664.
 Bls. 1025. Við: Þorvarður Helgason prior, — fyrir 464—465
 les: 465—466.
 Bls. 1027. Við: Ögmundur Pálsson vantar bls. 306, 572.

Laufási, 13. júlí 1922.

Tryggvi Þórhallsson.

Í smíðum hefi eg athuganir einar og aðrar við Fornbréfasafnið í heild sinni, en þær eru ekki enn svo til búnar, að eg láti þær frammi að þessu sinni. En nota skal eg tækifærið til eptirfarandi athugagreina um registr X. bindisins:

Það stendur að vísu skýrlega í frásögnum um Ögmund biskup (Safn I, 659; Bps. II, 239), að *Hvannavellir* (sjá registrið bls. 818) sé „fyrir neðan Hellisskarð“, og ætti það þá að vera sama og Bolavellir. Um þetta örnefni, Hvannavelli, spurði eg svo sem af atviki Sigurð Bjarnason bónda í Riftúni í Hjallahverfi, skýran mann, gamla rjúpnaskyttu um suðrfjöll og gagnkunnugan öllum suðrheiðum. Sagði hann mér 31. Maí 1922, að ekki kannaðist hann við það, að hann hefði nokkuru sinni heyrt Bolavelli nefnda Hvannavelli. Hins vegar sagði hann stundum nefnda Hvannavelli við Geitafell upp af Hlíðarenda í Ölvesi, en í Breiðabólstaðarlandi. Optar sé þar þó nú nefndir Þúfnavellir, og sé þar stundum slegið frá Litlandi. Inn eða austr af Hvannavöllum heita Hrossaflatr inn undir *Fjallið eina*, sem er inn undir Bláfjöllum. En yfir Hrossaflatr er Ólafsskarðsvegurinn, sem nú er sjaldfarinn, en á flötunum má sjá miklar forntroðnar götuslóðir. Eru Hvannavellir skamt vestr frá Ólafsskarðsveginum, svo að nautabjórnaðrinn hefði verið þar eins handhægr fyrir Didrik af Minden sem á Bolavöllum. Er þetta til athugunar.

Búast mátti við því, þegar hætt var á að vélprenta registrið, að smámisfellur mundu á verða. Þessum hefi eg tekið eptir:

78r b. Djúpadæl r. Djúpadalr

808 a. í 13. l. o. Haldór l. Haldóra.

814 b. í 12. l. n. hrythnifr l. brythnifr

817 a. í 20. l. o. hundbryder l. hundebrydere

841 b. í 7. l. n. kvöll l. kvöl

872 a. í 8. l. n. Retoricia l. Retorica

880 b. í 20. l. n. lána l. álna

895 b. í 17. l. o. gladiet l. gladiel

908. Þorsteinn Gunnarsson (= Gunnason). Hér hefði átt að vera tekið skýlaust fram, að „gunnarson“ í textanum er prentvilla ein. „Gunnason“ er eitt af þeim orðum, sem prentarar þurfa altaf að leiðrétta (!) fyrir mann, og maðr sér aldrei til hlítar við.

Eg veitti því eptirtekt, þegar eg sumarið 1921 var að koma registri þessu saman, að í registri IX. bindis höfðu ranglega ruglazt saman Jón eldri og yngri Björnssynir Guðnasonar. Jón yngri er dáinn 1530 (DI. IX, Nr. 430). Eiga því allar tilvitnanir, er þar til hníga, við Jón eldra eptir það, og er það hann, sem síðan var sýslumaðr í Árness og Rangárþingi (sbr. registrið hér bls. 823). Ekki ætla eg, að mikið þurfi að tví- stíga yfir því, hvort sá maðr hafi verið sonr Björns Guðnasonar eða ekki.

Í Júlí 1922.

J. P.

